

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

විමතිවිනොදනී-ටිකා (පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

කරුණාපුණ්ණහදයං, සුගතං භික්ඛායකං;
නත්වා ධම්මඤ්ච විමලං, සඬ්ඝඤ්ච ගුණසම්පදං.

වණ්ණනා නිපුණාහෙසුං, විනයට්ඨකථාය යා;
පුබ්බකෙහි කතා නෙකා, නානානයසමාකුලා.

තත්ථ කාවි සුවිත්ථිණ්ණා, දුක්ඛොගාහා ව ගන්ථතො;
විරද්ධා අත්ථතො වාපි, සද්දතො වාපි කත්ථවි.

කාවි කත්ථවි අපුණ්ණා, කාවි සම්මොහකාරිනී;
තස්මා තාහි සමාදාය, සාරං සඬ්ඛෙපරුපතො.

ලීනත්ථඤ්ච පකාසෙන්නො, විරද්ධඤ්ච විසොධයං;
උපට්ඨිතනයඤ්චාපි, තත්ථ තත්ථ පකාසයං.

විනයෙ විමතිං ඡෙතුං, භික්ඛුනං ලහුචුත්තිනං;
සඬ්ඛෙපෙන ලිඛිස්සාමි, තස්සා ලීනත්ථවණ්ණනං.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

විනයසංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයං නමස්සිතුකාමො තස්ස
විසිට්ඨගුණයොගසන්දස්සනත්ථං යො කප්පකොට්ඨිපිතිආදිමාහ.
විසිට්ඨගුණයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ව කතා වන්දනා
යථාධිප්පෙතමත්ථං සාධෙති. එත්ථ ව සංවණ්ණනාරම්භෙ
රතනත්තයපණාමකරණප්පයොජනං තත්ථ තත්ථ බහුධා පපඤ්චෙන්ති ආචරියා,
මයං පන ඉධාධිප්පෙතමෙව පයොජනං දස්සයිස්සාම. තස්මා සංවණ්ණනාරම්භෙ
රතනත්තයපණාමකරණං යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනය අනන්තරායෙන
පරිසමාපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි චුත්තං “තස්සානුභාවෙන
හතන්තරායො”ති. රතනත්තයපණාමකරණෙන හි රාගාදිදොසවිගමතො
පඤ්ඤාදිගුණපාටවතො ආයුආදිවඩ්ඪනතො පුඤ්ඤාතිසයභාවාදිතො ව භොතෙව
යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනය අනන්තරායෙන පරිසමාපනං.

තත්ථ පඨමං තාව භගවතො චන්දනං කත්තුකාමො ‘‘යො කප්පකොට්ඨිපි...පෙ.... තස්සා’’ති ආහ. ඉමිස්සා පන විනයදෙසනාය කරුණාප්පධානඤ්ඤාණසමුට්ඨිතතාය කරුණාප්පධානමෙව ථොමනං ආරද්ධං. එසා හි ආචරියස්ස පකති, යදිදං ආරම්භානුරූපථොමනා. කරුණාග්ගහණෙන චෙත්ථ අපරිමෙයාප්පභාවා සබ්බෙපි බුද්ධගුණා නයතො සඬගහිතාති දට්ඨබ්බා තංමුලකත්තා සෙසබුද්ධගුණානං. තත්ථ යොති ඉමස්ස අනියමවචනස්ස නාථොති ඉමිනා සම්බන්ධො. කප්පකොට්ඨිපි අප්පමෙයාං කාලන්ති කප්පකොට්ගණනාවසෙනපි ‘‘එත්තකා කප්පකොට්ඨො’’ති පමෙතුං අසක්කුණෙයාං කාලං. අපි-සද්දෙන පගෙව චස්සගණනායාති දස්සෙති. අප්පමෙයාං කාලන්ති ච අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, තෙන කප්පකොට්ගණනාවසෙන පරිච්ඡින්නදිතුමසක්කුණෙයාමපි, අසඬබ්බෙයායවසෙන පන පරිච්ඡින්නබ්බතො සලක්ඛං චතුරසඬබ්බෙයායකප්පකාලං අච්චන්තමෙව නිරන්තරං පඤ්චමභාපඅච්චාගාදිඅතිදුක්කරාති කරොන්තො බෙදං කායිකං පරිස්සමං පත්තොති දස්සෙති.

ලොකහිතායාති සත්තලොකස්ස හිතාය. නාථතීති නාථො, චෙනෙයානං හිතසුඛං ආසීසතීති අත්ථො. අථ වා නාථති චෙනෙයාගතෙ කිලෙසෙ උපතාපෙති, නාථති වා යාවති චෙනෙයො අත්තනො හිතකරණෙ යාවිත්වාපි නියොපෙතීති නාථො, ලොකපටිසරණො ලොකසාමී ලොකනායකොති චුත්තං හොති. මහාකාරුණිකස්සාති යො කරුණාය කම්පිතහදයත්තා ලොකහිතත්ථං අතිදුක්කරකිරියාය අනෙකප්පකාරං තාදිසං දුක්ඛං අනුභවිත්වා ආගතො, තස්ස මහාකාරුණිකස්සාති අත්ථො. තත්ථ කිරතීති කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති අපනෙතීති අත්ථො. දුක්ඛිතෙසු වා කිරියති පසාරියතීති කරුණා. අථ වා කිණාතීති කරුණා, පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං හිංසති විබාධෙති, විනාසෙති වා පරස්ස දුක්ඛන්ති අත්ථො. පරදුක්ඛෙ සති සාධුනං කම්පනං හදයබෙදං කරොතීති වා කරුණා. අථ වා කමිති සුඛං, තං රුන්ධතීති කරුණා. එසා හි පරදුක්ඛාපනායනකාමතාලක්ඛණා අත්තසුඛතිරපෙක්ඛතාය කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබාධෙති. කරුණාය නියුත්තො කාරුණිකො, මහන්තො කාරුණිකො මහාකාරුණිකො, තස්ස නමො අත්ථුති පාඨසෙසො.

එවං කරුණාමුඛෙන සඬබ්බෙපතො සකලසබ්බඤ්ඤාගුණෙහි භගවන්තං ථොමෙත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං අසම්බුධන්තිආදිමාහ. තත්ථ බුද්ධනිසෙවිතං යං අසම්බුධං ජීවලොකො භවා භවං ගච්ඡති, තස්ස ධම්මවරස්ස නමොති සම්බන්ධො. තත්ථ අසම්බුධන්ති අසම්බුජ්ඣන්තො, යථාසභාවං අප්පට්ඨිජ්ඣන්තොති චුත්තං හොති. හෙතුඅත්ථො හෙත්ථ අන්තපච්චයො. යන්ති අනියමතො සපරියත්තිකො නවලොකුත්තරධම්මො කම්මභාවෙන නිද්දිට්ඨො. බුද්ධනිසෙවිතන්ති තස්සෙව විසෙසනං, සම්මාසම්බුද්ධෙන, පච්චෙකබුද්ධසාවකබුද්ධෙහිපි වා ගොචරාසෙවනභාවනාසෙවනාහි යථාරහං නිසෙවිතං, අජහිතන්ති අත්ථො. තත්ථ පරියත්තිඵලනිබ්බානාති ගොචරාසෙවනවසෙනෙව නිසෙවිතාති, මග්ගො පන භාවනාසෙවනවසෙනාපි

පව්වවෙක්ඛණ්ණාණාදිවසෙන ගොවරාසෙවනවසෙනාපි නිසෙවිතො. භවාභවන්ති භවතො භවං. අප් වා භීතපණීතාදිවසෙන බුද්දකං මහන්තඤ්ච භවන්ති අත්ථො. වුඩ්ඞත්ථොපි හි අ-කාරො දිස්සති අසෙක්ඛා ධම්මානිආදිසු (ධ. ස. නිකමානිකා 11) විය. අප් වා භවොති වුඩ්ඞී, අභවොති භානි. භවොති වා සස්සතදිට්ඨි, අභවොති උච්ඡෙදදිට්ඨි. චුත්තජපකාරො භවො ව අභවො ව භවාභවො, තං භවාභවං. ගච්ඡතීති උපගච්ඡති. ජීවලොකොති සත්තලොකො. අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනොති ධම්මවිසෙසනං. තත්ථ න විදති ධම්මානං යථාසභාවං න විජානාතීති අවිජ්ජා, අඤ්ඤාණං. සා ආදි යෙසං තණ්හාදීනං, තෙයෙව කිලිස්සන්ති එතෙහි සත්තාති කිලෙසා, තෙයෙව ව සත්තානං විබාධනට්ඨෙත ජාලසදිසාති ජාලං, තං විද්ධංසෙති සබ්බසො විනාසෙති සිලෙනාති අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසි, තස්ස.

නනු චෙත්ථ සපරියත්තිකො නවලොකුත්තරධම්මො අධිජපෙතො, තත්ථ ව මග්ගොයෙව කිලෙසෙ විද්ධංසෙති, නෙතරෙති චෙ? වුවචනෙ – මග්ගස්සාපි නිබ්බානමාගම්ම කිලෙසවිද්ධංසනතො නිබ්බානම්පි කිලෙසෙ විද්ධංසෙති නාම, මග්ගස්ස කිලෙසවිද්ධංසනකිවචං එලෙන නිට්ඨිතන්ති එලම්පි “කිලෙසවිද්ධංසි”ති වුවචති, පරියත්තිධම්මොපි කිලෙසවිද්ධංසනස්ස උපනිස්සයපච්චයත්තා “කිලෙසවිද්ධංසි”ති වත්තුං අරහතීති න කොචි දොසො. ධම්මවරස්ස තස්සාති පුබ්බෙ අනියම්තස්ස නියාමකච්චනං. තත්ථ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතුසු අපායෙසු සංසාරදුක්ඛෙ ව අපතමානෙ ධාරෙතීති ධම්මො. චුත්තජපකාරො ධම්මො එව අත්තතො උත්තරිතරාභාවෙන චරො පචරො අනුත්තරොති ධම්මචරො, තස්ස ධම්මවරස්ස නමො අත්ථුති අත්ථො.

එවං සඬ්ඛෙපනයෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං ථොමෙත්වා ඉදානි අරියසඬ්ඛං ථොමෙතුං ගුණෙහිතිආදිමාභ. තත්ථ ගුණෙහි යො යුත්තො, තමරියසඬ්ඛං නමාමීති සම්බන්ධො. සීලාදයො ගුණා චෙත්ථ ලොකියලොකුත්තරා අධිජපෙතා. “විමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණ”න්ති වත්තබ්බෙ එකදෙසසරුපෙකසෙසනයෙන “විමුත්තිඤ්ඤාණ”න්ති චුත්තං, ආදිසද්දපරියායෙන පභුතිසද්දෙන වා විමුත්තිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ විමුත්තීති එලං. විමුත්තිඤ්ඤාණන්ති පව්වවෙක්ඛණ්ණාණං. පභුති-සද්දෙන ඡළහිඤ්ඤාවතුපටිසම්භිදාදයො ගුණා සඬ්ඛනීතාති දට්ඨබ්බා. කුසලත්ථිකානං ජනානං පුඤ්ඤාතිසයවුඩ්ඞියා ඛෙත්තසදිසත්තා ඛෙත්තන්ති ආභ “ඛෙත්තං ජනානං කුසලත්ථිකාන”න්ති. බිත්තං බීජං මහජ්ඵලභාවකරණෙන තායතීති හි ඛෙත්තං. අරියසඬ්ඛන්ති එත්ථ ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ න ඉරියනතො, අයෙ ව ඉරියනතො, සදෙවකෙන ලොකෙන “සරණ”න්ති අරණියතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච තදත්ථසිද්ධිතො අරියා, අට්ඨ අරියපුග්ගලා, අරියානං සඬ්ඛො සමුහොති අරියසඬ්ඛො, තං අරියසඬ්ඛං.

ඉදානි රතනත්තයපණාමජනිතං කුසලාභිසන්දං යථාධිජපෙතෙ පයොජනෙ නියොජෙත්වා අත්තතා සංවණ්ණියමානස්ස විනයස්ස සකලසාසනමූලභාවදස්සනමුඛෙන සංවණ්ණනාකරණස්සාපි සාසනමූලතං දස්සෙතුං.

ඉව්වෙවම්විවාදිගාලාද්වයමාහ. පුඤ්ඤාභිසන්දන්ති පුඤ්ඤොසං, පුඤ්ඤප්පවාහං
පුඤ්ඤරාසින්ති අත්ථො. තස්සානුභාවෙනාති තස්ස යථාචුත්තස්ස පුඤ්ඤප්පවාහස්ස
ආනුභාවෙන බලෙන හතත්තරායො විනයං චණ්ණයිස්සන්ති සම්බන්ධො.

අට්ඨිතස්ස සුසණ්ඨිතස්ස හගවතො සාසනං යස්මිං ධීතෙ පතිට්ඨිතං හොතිති
යොජෙනබ්බං. තත්ථ යස්මින්ති යස්මිං විනයපිටකෙ. ධීතෙති පාළිතො ව අත්ථතො
ව අනුනං හුත්වා ලජ්ජීපුග්ගලෙසු පවත්තනට්ඨෙන ධීතෙ. සාසනන්ති
සික්ඛත්තයසඬගහිතං සාසනං. අට්ඨිතස්සාති
කාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොගසඬබාතෙ අන්තද්වයෙ අට්ඨිතස්ස,
“පරිනිබ්බුතස්සපි හගවතො” තිපි වදන්ති. සුසණ්ඨිතස්සාති අන්තද්වයවිරහිතාය
මජ්ඣිමාය පටිපදාය සුට්ඨු ධීතස්ස. අමිස්සන්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො,
නිකායන්තරලද්ධීහි අසම්මිස්සං කත්වා අනාකුලං කත්වා චණ්ණයිස්සන්ති චුත්තං
හොති. නිස්සාය පුබ්බාවරියානුභාවන්ති පුබ්බාවරියෙහි සංචණ්ණිතං අට්ඨකථං
නිස්සාය, න අත්තතො බලෙනාති අධිප්පායො.

අථ පොරාණට්ඨකථාසු විජ්ජමානාසු පුන විනයසංචණ්ණනා කිංපයොජනාති?
ආහ කාමඤ්චාතිආදි. තත්ථ කාමන්ති එකත්තෙන, යථිච්ඡකං වා, සබ්බසොති චුත්තං
හොති, තස්ස සංචණ්ණිතොයං විනයොති ඉමිනා සම්බන්ධො. පුබ්බාවරියාසහෙහිති
මහාකස්සපත්ථෙරාදයො පුබ්බාවරියා එව අකම්පියට්ඨෙන උත්තමට්ඨෙන ව
ආසභා, තෙහි පුබ්බාවරියවරෙහිති චුත්තං හොති. කිදිසා පන තෙ පුබ්බාවරියාති? ආහ
ඤාණම්බුතිආදි. අග්ගමග්ගඤාණසඬබාතෙන අම්බුතා සලිලෙන නිද්ධොතාති
නිස්සෙසතො ආයතිං අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන ධොතාති විසොධිතාති රාගාදීති
තීණි මලාති කාමාසවාදයො ව චත්තාරො ආසවා යෙහි තෙ
ඤාණම්බුතිද්ධොතමලාසවා, තෙහි ඛිණාසවෙහිති අත්ථො. ඛිණාසවහාවෙපි න
එතෙ සුක්ඛවිපස්සකාති ආහ “විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදෙහි” ති. තත්ථ විජ්ජාති නිස්සො
විජ්ජා, අට්ඨ විජ්ජා වා. පටිසම්භිදාප්පත්තෙසුපි මහාකස්සපත්ථෙරාදීනං උච්චිතිත්වා
ගහිතතාය තෙසං සද්ධම්මසංචණ්ණනෙ සාමත්ථියං සාතිසයන්ති දස්සෙන්නො ආහ
“සද්ධම්මසංචණ්ණනකොවිදෙහි” ති.

කිලෙසජාතං, පරික්ඛාරබාහුල්ලං වා සල්ලිබ්බති තනුං කරොතිති සල්ලෙබ්බො,
අප්පිච්ඡතාදිගුණසමුහො, ඉධ පන ඛිණාසවාධිකාරත්තා පරික්ඛාරබාහුල්ලස්ස
සල්ලිබ්බතවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. සල්ලෙබ්බෙන නිබ්බත්තං සල්ලෙබ්බියං,
තස්මිං සල්ලෙබ්බියෙ, ධුතඬගපරිහරණාදිසල්ලෙබ්බපඅපත්තියන්ති චුත්තං හොති.
නොසුලභුපමෙහිති සල්ලෙබ්බපටිපත්තියා “අසුකසදිසා” ති නත්ථි සුලභා උපමා
එතෙසන්ති නොසුලභුපමා, තෙහි. මහාවිහාරස්සාති ඉමිනා නිකායන්තරං
පටික්ඛිපති. විහාරසිසෙන හෙත්ථ තත්ථ නිවාසිනඤ්චෙව තෙහි සමලද්ධිකානඤ්ච
සබ්බෙසං භික්ඛූනං ගහණං දට්ඨබ්බං. තස්මා තෙසං මහාවිහාරවාසිනං
දිට්ඨිසිලවිසුද්ධියා පහවත්තෙන සඤ්ඤාණභූතත්තා ධම්මසඬගාහකා
මහාකස්සපත්ථෙරාදයො “මහාවිහාරස්ස ධජ්ජපමා” ති චුත්තා, තෙහි අයං විනයො
සංචණ්ණිතො සම්මා අනුනං කත්වා චණ්ණිතො. කථන්ති ආහ “චිත්තෙහි

නයෙහි' 'ති. විවිත්තෙහි නයෙහි සම්බුද්ධවරන්වයෙහි සබ්බසංඝඤ්ඤාබුද්ධවරං අනුගතෙහි, භගවතො අධිප්පායානුගතෙහි නයෙහිති වුත්තං හොති.

එවං පොරාණට්ඨකථාය අනුනභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො සංවණ්ණනාය පයොජනවිසෙසං අප්ප්කම්පකඤ්ඤා දස්සෙතුං සංවණ්ණනාතිආදිමාහ. තත්ථ සම්බන්ධත්තාති රචිතත්තා. න කඤ්ඤි අත්ථං අභිසම්භුණාතිති න කඤ්ඤි අත්ථං සාධෙති.

සංවණ්ණනං තඤ්ඤාතිආදිනා අත්තනො සංවණ්ණනාය කරණප්පකාරං දස්සෙති. තත්ථ තඤ්ඤා ඉදානි වුච්චමානං සංවණ්ණනං සමාරභන්තො සකලායපි මහාඅට්ඨකථාය ඉධ ගහෙතබ්බතො මහාඅට්ඨකථං තස්සා ඉදානි වුච්චමානාය සංවණ්ණනාය සරීරං කත්වා මහාපච්චරියං යො විනිච්ඡයො වුත්තො, තථෙව කුරුන්දිනාමාදීසු විස්සුතාසු අට්ඨකථාසු යො විනිච්ඡයො වුත්තො, තතොපි විනිච්ඡයතො යුත්තමත්ථං අපරිච්චජන්තො අන්තොගධත්ථෙරවාදං කත්වා සංවණ්ණනං සම්මා සමාරභිස්සන්ති පදත්ථසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච අත්ථො කථියති එතායාති අට්ඨකථා ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා. මහාපච්චරියන්ති මහාපච්චරිනාමිකං. එත්ථ ච පච්චරීති උච්චිතං. වුච්චති, තස්මිං නිසිදිත්වා කතත්තා තමෙව නාමං ජාතං. “කුරුන්දිවල්ලිවිහාරො නාම අත්ථි, තත්ථ කතත්තා ‘කුරුන්දි’ති නාමං ජාතං”න්ති වදන්ති. ආදිසද්දෙන අන්ධකට්ඨකථං සම්බෙපට්ඨකථකඤ්ඤා සම්ගණ්හාති.

යුත්තමත්ථන්ති මහාඅට්ඨකථානායෙන, චතුබ්බධවිනයයුත්තියා චා යුත්තමත්ථං. “අට්ඨකථංයෙව ගහෙත්වා සංවණ්ණනං කරිස්සාමි”ති වුත්තෙ අට්ඨකථාසු වුත්තත්ථෙරවාදානං බාහිරභාවො සියාති තෙපි අන්තොකත්තුකාමො “අන්තොගධත්ථෙරවාදං”න්ති ආහ, ථෙරවාදෙපි අන්තොකත්වාති වුත්තං හොති.

තං මෙති ගාථාය සොතුහි පටිපජ්ජිතබ්බවිධිං දස්සෙති. තත්ථ ධම්මප්පදීපස්සාති ධම්මො එව මොහන්ධකාරවිද්ධංසනතො පදීපසදිසත්තා පදීපො අස්සාති ධම්මප්පදීපො, භගවා, තස්ස. පතිමානායන්තාති පුජෙන්නා මනසා ගරුං කරොන්තා නිසාමෙත්තු සුඤ්ඤානු.

බුද්ධෙනාතිආදිනා අත්තනො සංවණ්ණනාය ආගමනසුද්ධිදස්සනමුඛෙන පමාණභාවං දස්සෙත්වා අනුසික්ඛිතබ්බතං දස්සෙති. තත්ථ යථෙව බුද්ධෙන යො ධම්මො විනයො ච වුත්තො, සො තස්ස බුද්ධස්ස යෙහි පුත්තෙහි මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි තථෙව ඤාතො, තෙසං බුද්ධපුත්තානං මතිමච්චජන්තා සිහළට්ඨකථාවරියා යස්මා පුරෙ අට්ඨකථා අකංසුති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ ධම්මොති සුත්තාහිධම්මෙ සම්ගණ්හාති. විනයොති සකලං විනයපිටකං. වුත්තොති පාළිතො ච අත්ථතො ච බුද්ධෙන භගවතා වුත්තො. න හි භගවතා අබ්බාසකං නාම තන්තිපදං අත්ථි, තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතපකිණ්ණකදෙසනායෙව හි අට්ඨකථා. තථෙව ඤාතොති යථෙව බුද්ධෙන වුත්තො, තථෙව එකපදමිපි

එකක්කරමිපි අවිනාසෙන්වා අධිප්පායඤ්ච අවිකොපෙන්වා ඤානො විදිතොති
 අත්ථො. තෙසං මනිමච්චජන්තාති තෙසං බුද්ධපුත්තානං මනිසංඛිධානං
 ථෙරපරම්පරාය උග්ගහෙන්වා ආගතං අබ්බොවජ්ජන්තං පාළිවණ්ණනාවසෙන වෙච
 පාළිමුත්තකවසෙන ච පවත්තං සබ්බං අට්ඨකථාවිනිවිජයං අපරිච්චජන්තා.
 අට්ඨකථා අකංසුති මහාඅට්ඨකථාමහාපච්චරිආදිකා සීහලට්ඨකථායො අකංසු.
 “අට්ඨකථාමකංසු” තිපි පාඨො, තත්ථාපි සොයෙවත්ථො.

තස්මාති යස්මා තෙසං බුද්ධපුත්තානං අධිප්පායං අවිකොපෙන්වා පුරෙ
 අට්ඨකථා අකංසු, තස්මා. යං අට්ඨකථාසු චුත්තං, තං සබ්බමිපි පමාණන්ති යොජනා.
 භීති නිපාතමත්තං හෙතුඅත්ථස්ස තස්මාති ඉමිනායෙව පකාසිතත්තා,
 අවධාරණත්ථො වා, පමාණමෙවාති. යදි අට්ඨකථාසු චුත්තං සබ්බමිපි පමාණං, එවං
 සති තත්ථ පමාදලෙඛාපි පමාණං සියාති ආහ “චජ්ජයිත්වාන පමාදලෙඛ” න්ති,
 අපරාපරං ලිඛන්තෙහි පමාදෙන සතිං අපච්චුපට්ඨපෙන්වා අඤ්ඤත්ථ ලිඛිතබ්බං
 අඤ්ඤත්ථ ලිඛනාදිවසෙන පවත්තිතා පමාදලෙඛා නාම, සා ච සමන්තපාසාදිකායං
 තත්ථ තත්ථ සයමෙව ආවිභවිස්සති. පුන යස්මාති පදස්ස සම්බන්ධදස්සනවසෙන
 අයං අත්ථයොජනා – යස්මා අට්ඨකථාසු චුත්තං ඉධ ඉමස්මිං සාසනෙ සික්ඛාසු
 සගාරවානං පණ්ඩිතානං පමාණමෙව, යස්මා ච අයං වණ්ණනාපි
 භාසන්තරපරිච්චාගාදිමත්තවිසිට්ඨතාය අත්ථතො අහින්තා, තතො එව පමාණභූතාව
 හෙස්සති, තස්මා අනුසික්ඛිතබ්බාති.

තතොති තාහි අට්ඨකථාහි. භාසන්තරමෙව භිත්වාති සීහලභාසංයෙව
 අපනෙන්වා. විත්ථාරමග්ගඤ්ච සමාසයිත්වාති පොරාණට්ඨකථාසු යථාධානෙ
 වත්තබ්බමිපි පදත්ථවිනිවිජයාදිකං අතිවිත්ථිණ්ණෙන වචනක්කමෙන වෙච
 චුත්තමෙව අත්ථනායං අප්පමත්තකවිසෙසෙන පුනප්පුනං කථනෙන ච තත්ථ තත්ථ
 පපඤ්චිතං තාදිසං විත්ථාරමග්ගං පහාය සල්ලහුකෙන අත්ථවිඤ්ඤාපකෙන
 පදක්කමෙන වෙච චුත්තනයසදිසං වත්තබ්බං අතිදිසිත්වා ච සංඛිඛෙපනයෙනෙව
 වණ්ණයිස්සාමාති අධිප්පායො. සාරත්ථදීපනියං පන විනයට්ඨකායං
 “පොරාණට්ඨකථාසු උපරි චුච්චමානමිපි ආනෙන්වා තත්ථ තත්ථ පපඤ්චිතං
 ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන...පෙ.... උපසම්පන්නොති භික්ඛුති එත්ථ
 අපලොකනාදීනං චතුත්තමිපි කම්මානං විත්ථාරකථා විය තාදිසං විත්ථාරමග්ගං
 සංඛිඛිපිත්වා” ති චුත්තං, තං තන්තික්කමං කඤ්චි අවොක්කමිත්වාති එත්ථෙව චත්තුං
 යුත්තං. අඤ්ඤත්ථ පාළියා වත්තබ්බං අඤ්ඤත්ථ කථනඤ්චි තන්තික්කමං
 වොක්කමිත්වා කථනං නාම. තථා හි චුත්තං “තථෙව වණ්ණිතුං යුත්තරූපං හුත්වා
 අනුක්කමෙන ආගතං පාළිං පරිච්චජිත්වා සංවණ්ණනතො සීහලට්ඨකථාසු
 අයුත්තට්ඨානෙ වණ්ණිතං යථාධානෙයෙව වණ්ණනතො ච චුත්තං ‘තන්තික්කමං
 කඤ්චි අවොක්කමිත්වා’” ති. තස්මා යථාචුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො.
 කථං පන විත්ථාරමග්ගස්ස සංඛිඛිපනෙ විනිවිජයො න භීයතීති? ආහ “විනිවිජයං
 සබ්බමසෙසයිත්වා” ති. සංඛිඛිපන්නොපි පුනප්පුනං වචනාදිමෙව සංඛිඛිපන්නො,
 විනිවිජයං පන අට්ඨකථාසු සබ්බාසුපි චුත්තං සබ්බමිපි අසෙසයිත්වා, කිඤ්චිමත්තමිපි

අපරිභාෂෙත්වාති චුත්තං හොති. තත්තික්කමං කඤ්චි අවොක්කමීත්වාති කඤ්චි පාළික්කමං අනතික්කමීත්වා, අනුක්කමෙනෙව පාළිං චණ්ණයිස්සාමාති අත්ථො.

සුත්තන්තිකානං චචනානමත්ථන්ති වෙරඤ්ජකණ්ඩාදීසු ආගතානං ක්කානකථාදීනං සුත්තන්තචචනානං සීහළුට්ඨකථාසු “සුත්තන්තිකානං භාරො” ති වත්වා අචණ්ණෙතඛිබ්බට්ඨානං අත්ථං තංතංසුත්තානුරූපං සබ්බසො පරිදීපයිස්සාමාති අධිජ්ජායො. හෙස්සතීති භවිස්සති, කර්මයිස්සතීති වා අත්ථො. එත්ථ ච පට්ඨමස්මිං අත්ථවිකජ්ජෙ “භාසන්තරපරිච්චාගාදිකං චතුබ්බිධං කිච්චං නිජ්ජාදෙන්වා සුත්තන්තිකානං චචනානමත්ථං පරිදීපයන්ති අයං චණ්ණනා භවිස්සතී” ති චණ්ණනාවසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතඛිබ්බා. පට්ඨමස්මිං අත්ථවිකජ්ජෙ පන “හෙට්ඨා චුත්තභාසන්තරපරිච්චාගාදිකං කත්වා සුත්තන්තිකානං චචනානමත්ථං පරිදීපයන්ති අයං චණ්ණනා අම්හෙහි කර්මයිස්සතී” ති එවං ආචරියවසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතඛිබ්බා.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

බාහිරනිදානකථා

ඉදානි සංවරච්ඡායපභානච්ඡායාදීසු බහුසු චිතයෙසු අත්තනා “තං චණ්ණයිස්සං චිතය” න්ති එවං සංවණ්ණෙතඛිබ්බාචෙන පටිඤ්ඤාතං චිතයං දස්සෙන්තො ආභ තත්ථාතිආදි. තත්ථ තත්ථාති යථාචුත්තාසු ගාථාසු. තාව-සද්දො පට්ඨමන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, තෙන පට්ඨමං චිතයං චචත්ථපෙත්වා පච්ඡා තස්ස චණ්ණනං කර්මයිස්සාමාති දීපෙති. චචත්ථපෙතඛිබ්බොති නියමෙතඛිබ්බො. තෙනෙතං චුච්චතීති යස්මා චචත්ථපෙතඛිබ්බො, තෙන හෙතුනා එතං චිතයො නාමාතිආදිකං නියාමකචචනං චුච්චතීති අත්ථො. අස්සාති චිතයස්ස. මාතිකාති උද්දෙසො. සො හි නිද්දෙසපදානං ජනනීයානෙ ධීතත්තා මාතා වියාති “මාතිකා” ති චුච්චති.

ඉදානි සංවණ්ණෙතඛිබ්බමත්ථං මාතිකං පට්ඨපෙත්වා දස්සෙන්තො ආභ චුත්තං යෙනාතිආදි. ඉදං චුත්තං හොති – එතං තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතීතිආදිනිදානචචනපටිමණ්ඩිතං චිතයපිටකං යෙන පුග්ගලෙන චුත්තං, යස්මිං කාලෙ චුත්තං, යස්මා කාරණා චුත්තං, යෙන ධාරිතං, යෙන ච ආභතං, යෙසු පතිට්ඨිතං, එතං යථාචුත්තවිධානං වත්වා තතො තෙන සමයෙනාතිආදිපාට්ඨස්ස අත්ථං අනෙකජ්ජකාරතො දස්සෙන්තො චිතයස්ස අත්ථවණ්ණනං කර්මයිස්සාමීති.

එත්ථ ච චුත්තං යෙන යදා යස්මාති ඉදං චචනං තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවාතිආදිනිදානචචනමත්තං අපෙක්ඛිත්වා චත්තුකාමොපි විසුං අචත්වා “නිදානෙන ආදිකලායාණං, ඉදමචොවාති නිගමනෙන පරියොසානකලායාණං” න්ති චචනතො නිදානනිගමනානිපි සත්ථුදෙසනාය අනුචිධානත්තා තදන්තොගධානෙවාති නිදානස්සාපි චිතයපාළියංයෙව අන්තොගධත්තා චුත්තං යෙන යදා යස්මාති ඉදමපි චිතයපිටකසම්බන්ධංයෙව කත්වා මාතිකං යපෙති. මාතිකාය හි එතන්ති චුත්තං චිතයපිටකංයෙව සාමඤ්ඤතො සබ්බත්ථ සම්බන්ධමුපගච්ඡති.

ඉදානි පන තං විසුං නීහරිත්වා දස්සෙන්තො තත්ථ චුත්තං යෙනාතිආදිමාහ. තත්ථාති තෙසු මාතිකාපදෙසු. ඉදන්ති තෙන සමයෙනාතිආදිනිදානවචනං. හි-සද්දො යස්මාති අත්ථො දට්ඨබ්බො, යස්මා බුද්ධස්ස භගවතො අත්තපච්චක්ඛවචනං න භොති, තස්මාති චුත්තං භොති. අත්තපච්චක්ඛවචනං න භොතීති අත්තනා පච්චක්ඛ කත්වා චුත්තවචනං න භොති. අථ වා අත්තනො පච්චක්ඛකාලෙ ධර්මානකාලෙ චුත්තවචනං න භොති. තදුභයෙනාපි භගවතො චුත්තවචනං න භොතීති අත්ථො.

පයමමභාසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා

පයමමභාසඬ්ඨිති නාම වෙසාති එත්ථ ච-සද්දො වත්තබ්බසම්පිණ්ඩනත්ථො, උපඤ්ඤාසත්ථො වා, උපඤ්ඤාසොති ච වාක්‍යාරම්භො වුච්චති. එසා හි ගන්ථකාරානං පකති, යදිදං කිඤ්චි වත්වා පුන අපරං වත්තුමාරභන්තානං ච-සද්දප්පයොගො. යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා විප්පකිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සභාගන්ථවසෙන සඬ්ඨගහෙත්වා ගායනං කථනං සඬ්ඨිති, මහාවිසයත්තා පූජනීයත්තා ච මහති සඬ්ඨිති මහාසඬ්ඨිති. දුතියාදිං උපාදාය වෙසා “පයමමභාසඬ්ඨිති” ති චුත්තා. නිදදානි දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිනං විදිනං කත්වා නිදස්සෙතිති නිදානං, තත්ථ කොසල්ලත්ථං.

වෙනෙය්‍යානං මග්ගඵලප්පත්තිහෙතුභූතාව කිරියා නිප්පරියායෙන බුද්ධකිව්වන්ති ආහ “ධම්මවක්කප්පවත්තනඤ්ඤි ආදිං කත්වා” ති. තත්ථ සතිපට්ඨානාදිධම්මො එව පවත්තනට්ඨෙන වක්කන්ති ධම්මවක්කං, වක්කන්ති වා ආණා, තං ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මවක්කං, ධම්මෙන ඤායෙන වක්කන්තිපි ධම්මවක්කං. කතබුද්ධකිව්වෙති නිට්ඨිතබුද්ධකිව්වෙ භගවති ලොකනාටෙති සම්බන්ධො. කුසිනාරායන්ති සම්පත්ථෙ එතං භූමිමවචනං. උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙති තස්ස නගරස්ස උපවත්තනභූතං මල්ලරාජුතං සාලවනුය්‍යානං දස්සෙති. තත්ථ නගරං පවිසන්තා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති “උපවත්තන” න්ති උය්‍යානස්ස ච නගරස්ස ච මජ්ඣෙ සාලවනං වුච්චති. කුසිනාරාය හි දක්ඛිණපච්ඡිමදිසාය තං උය්‍යානං භොති, තතො උය්‍යානතො සාලවනරාජිවිරාජිතො මග්ගො පාචිනාහිමුඛො ගන්ත්වා නගරස්ස දක්ඛිණද්වාරාහිමුඛො උත්තරෙන නිවත්තො, තෙන මග්ගෙන මනුස්සා නගරං පවිසන්ති, තස්මා තං “උපවත්තන” න්ති වුච්චති. තත්ථ කිර උපවත්තනෙ අඤ්ඤමඤ්ඤසංසට්ඨිට්ඨපානං සම්පන්නජායානං සාලපන්නිනමන්තරෙ භගවතො පරිනිබ්බානමඤ්ඤො පඤ්ඤත්තො, තං සන්ධාය චුත්තං “යමකසාලානමන්තරෙ” ති. උපාදියති කම්මකිලෙසෙහිති උපාදි, විපාකක්ඛන්ධා කථන්තා ච රූපං. තදෙව කම්මකිලෙසෙහි සම්මා අප්පහීනතාය සෙසො, නත්ථි එත්ථ උපාදිසෙසොති අනුපාදිසෙසා, නිබ්බානධාතු, තාය. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණ වායං කරණනිද්දෙසො. පරිනිබ්බානෙති නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං, පරිනිබ්බානහෙතු තස්මිං යානෙ සන්නිපතිතානන්ති අත්ථො. සඬ්ඨස්ස ථෙරො ජෙට්ඨො සඬ්ඨස්සත්ථෙරො. එත්ථ ච සඬ්ඨස්සද්දස්ස හික්ඛුසතසහස්සද්දසාපෙක්ඛන්තෙපි

ගමකත්තා ටේරසද්දෙන සමාසො යථා දෙවදත්තස්ස ගරුකුලන්ති. ආයස්මා මහාකස්සපො ධම්මවිනයසඬගායනත්ථං භික්ඛුනං උස්සාහං ජනෙසීති සම්බන්ධො.

තථා උස්සාහං ජනනස්ස කාරණමාහ සත්තාහපරිනිබ්බතෙතිආදි. සත්ත අභානි සමාහටානි සත්තාහං, සත්තාහං පරිනිබ්බතස්ස අස්සාති සත්තාහපරිනිබ්බතො, සත්තාහපරිනිබ්බතෙ සුභද්දෙන වුඩ්ඨපබ්බජිතෙන වුත්තවචනමනුස්සරන්තොති සම්බන්ධො. අලං, ආවුසොතිආදිනා තෙන වුත්තවචනං දස්සෙති. තත්ථ අලන්ති පටික්ඛෙපවචනං. තෙන මහාසමණෙනාති නිස්සක්කෙ කරණවචනං, තතො මහාසමණතො සුට්ඨු මුත්තා මයන්ති අත්ථො, උපද්දුතා ච හොම තදාති අධිප්පායො, හොමාති චා අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං, අභුම්භාති අත්ථො. යානං බො පනෙතං විජ්ජතීති තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති යානං, හෙතු. බොති අවධාරණෙ, එතං කාරණං විජ්ජතෙව, තො න විජ්ජතීති අත්ථො. කිං තං කාරණන්ති? ආහ යං පාපභික්ඛුතිආදි. එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං, කාරණනිද්දෙසො චා, යෙන කාරණෙන අන්තරධාපෙය්‍යං, තදෙනං කාරණං විජ්ජතීති අත්ථො. අතීතො අතික්කන්තො සත්ථා එත්ථ, එතස්සාති චා අතීතසත්ථුකං, පාවචනං. පධානං වචනං පාවචනං, ධම්මවිනයන්ති වුත්තං හොති. පක්ඛං ලභිත්වාති අලජ්ජිපක්ඛං ලභිත්වා. න චිරස්සෙවාති න චිරෙතෙව. යාව ච ධම්මවිනයො තිට්ඨතීති යත්තකං කාලං ධම්මො ච විනයො ච ලජ්ජිපුග්ගලෙසු තිට්ඨති.

වුත්තඤ්ඤෙනං භගවතාති පරිනිබ්බානමඤ්ඤෙව නිපන්තෙන භගවතා වුත්තන්ති අත්ථො. දෙසිතො පඤ්ඤත්තොති සුත්තාහිධම්මපිටකසඬගහිතස්ස ධම්මස්ස වෙව විනයපිටකසඬගහිතස්ස විනයස්ස ච අතිසජ්ජනං පබ්බොධනං දෙසනා. තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං අසඬකරතො යපනං පඤ්ඤාපනං. සො වො මමච්චයෙන සත්ථාති සො ධම්මවිනයො තුම්භාකං මමච්චයෙන සත්ථා මයි පරිනිබ්බතෙ සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති. සාසනන්ති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිවිධං සාසනං, නිජ්ජරියායතො පන සත්තන්තිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. අද්ධනියන්ති අද්ධානක්ඛමං, තදෙව චිරට්ඨිතිකං අස්ස භවෙය්‍යාති සම්බන්ධො.

ඉදානි සම්මාසම්බුද්ධෙන අත්තතො කතං අනුග්ගහවිසෙසං විභාවෙන්තො ආහ යඤ්චාහං භගවතාතිආදි. තත්ථ යඤ්චාහන්ති එතස්ස අනුග්ගහිතොති එතෙන සම්බන්ධො. තත්ථ යන්ති යස්මා, යෙන කාරණෙනාති වුත්තං හොති. කිරියාපරාමසනං චා එතං, තෙන අනුග්ගහිතොති එත්ථ අනුග්ගහණං පරාමසති. ධාරෙස්සසීතිආදිකං භගවතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං චීවරපරිවත්තනං කාතුකාමෙන වුත්තවචනං. ධාරෙස්සසී පන මෙ ත්වං කස්සපාති ‘කස්සප, ත්වං ඉමානි පරිභොගජිණ්ණානි පංසුකුලානි පාරුපිතුං සක්ඛිස්සසී’ති වදති, තඤ්ච බො න කායබලං සන්ධාය, පටිපත්තිපුරණං පන සන්ධාය එවමාහ. සාණානි පංසුකුලානීති මතකලෙවරං පලිවෙයෙත්වා ඡඩ්ඨිතානි තුම්බමත්තෙ කිමයො පජ්ථොටෙන්වා ගහිතානි සාණවාකමයානි පංසුකුලචීවරානි. රථිකාදීනං යත්ථ කත්ථවි පංසුනං උපරි ධීතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙන තෙසු කුලමිවාති පංසුකුලං. අථ චා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලති ගච්ඡතිති පංසුකුලන්ති පංසුකුලසද්දස්ස අත්ථො දට්ඨබ්බො. නිබ්බසනානීති

නිට්ඨිතවසනකිව්වානි, පරිභොගජිණිණානීති අත්ථො. එකමෙව තං වීවරං
අනෙකාවයවත්තා බහුවචනං කතං. සාධාරණපරිභොගෙනාති අත්තනා
සමානපරිභොගෙන, සාධාරණපරිභොගෙන ච සමසමට්ඨපනෙන ච අනුග්ගහිතොති
සම්බන්ධො.

ඉදානි නවානුපුබ්බවිහාරජලහිඤ්ඤාප්පහෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා
සමසමට්ඨපනත්ථාය භගවතා චූත්තං කස්සපසංයුත්තෙ (සං. නි. 2.152) ආගතං
පාළිං පෙය්‍යාලමුඛෙන ආදිග්ගහණෙන ච සඨ්ඨිපිත්වා දස්සෙන්නො ආහ අහං,
හික්ඛවෙතිආදි. තත්ථ යාවදෙ ආකඨ්ඨාමිති යාවදෙව ආකඨ්ඨාමි, යත්තකං කාලං
ඉච්ඡාමිති අත්ථො, ‘‘යාවදෙවා’’තිපි පාඨො.

නවානුපුබ්බවිහාරජලහිඤ්ඤාප්පහෙදෙති එත්ථ නවානුපුබ්බවිහාරො නාම
අනුපට්ඨාපිතා සමාපජ්ජිතබ්බහාවතො එවංසඤ්ඤිතා නිරොධසමාපත්තියා සහ අට්ඨ
රූපාරූපසමාපත්තියො. ජලහිඤ්ඤා නාම ආසවක්ඛයඤාණෙන සද්ධිං
පඤ්චාහිඤ්ඤායො. අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනාති ‘‘අහං යත්තකං කාලං යත්තකෙ
සමාපත්තිවිහාරෙ අහිඤ්ඤායො ච වළඤ්ජෙමි, තථා කස්සපොපි’’ති එවං
යථාචූත්තඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමං කත්වා යපනෙන, ඉදඤ්ච
උත්තරිමනුස්සධම්මසාමඤ්ඤෙන ථෙරස්ස පසංසාමත්තෙන චූත්තං, න භගවතා
සද්ධිං සබ්බථා සමතාය. භගවතො හි ගුණවිසෙසං උපාදාය සාවකා පච්චෙකබුද්ධා ච
කලම්පි කලහාගම්පි න උපෙන්නි, තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණං භවිස්සති අඤ්ඤා
ධම්මවිනයසඨ්ඨායනාති අධිප්පායො. තත්ථ තස්සාති තස්ස අනුග්ගහස්ස, තස්ස
මෙති වා අත්ථො ගහෙතබ්බො. පොත්ථකෙසු හි කෙසුපි ‘‘තස්ස මෙ’’ති පාඨො
දිස්සති. ආණණං අණණහාවො. සකකචචඉස්සරියානුප්පදානෙනාති එත්ථ වීවරස්ස
නිදස්සනවසෙන කචචස්සෙව ගහණං කතං, සමාපත්තියා නිදස්සනවසෙන ඉස්සරියං
ගහිතං.

ඉදානි යථාචූත්තමත්ථං පාළියා විහාවෙන්නො ආහ යථාහාතිආදි. තත්ථ
එකමිදාහන්ති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. එකං සමයන්ති එකස්මිං සමයෙති
අත්ථො. පාඨායාති පාඨානගරතො. අද්ධානමග්ගප්පට්ඨපන්නොති
දීඝමග්ගප්පට්ඨපන්නො. දීඝපරියායො හෙත්ථ අද්ධානසද්දො. සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං
විත්ථාරතො වෙදිතබ්බන්ති පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ ආගතං සුභද්දකණ්ඩං ඉධ
ආනෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

තතො පරන්ති සුභද්දකණ්ඩතො පරං. සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො
වෙදිතබ්බන්ති ඉමිනා ‘‘යං න ඉච්ඡිස්සාම, න තං කරිස්සාමා’’ති එතං පරියන්තං
සුභද්දකණ්ඩපාළිං දස්සෙත්වා ඉදානි අවසෙසං උස්සාහජනනප්පකාරප්පවත්තං
පාළිමෙව දස්සෙන්නො හන්ද මයං ආවුසොතිආදිමාහ. තත්ථ පුරෙ අධම්මො
දිප්පතීති එත්ථ ‘‘අධම්මො නාම දසකුසලකම්මපට්ඨපට්ඨකම්මො අධම්මො’’ති
සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.පයමමහාසඨ්ඨිගිතිකථාවණිණනා) චූත්තං.
ධම්මසඨ්ඨිගහණත්ථං උස්සාහජනනප්පසඨ්ඨිගත්තා පන ධම්මවිනයානං
අසඨ්ඨායනහෙතුදොසගණො සම්භවති, යො එව එත්ථ අධම්මො දිප්පති

තප්පට්පක්ඛො ධම්මො ච පටිබාහියතීති චත්තබ්බං. අපි ච “අධම්මවාදිනො බලවත්තො භොන්ති ධම්මවාදිනො දුබ්බලා භොන්ති” ති වුවුවමානත්තා යෙන අධම්මෙන තෙ සුභද්දවජ්ජීපුත්තකාදයො අධම්මවාදිනො, යෙන ච ධම්මෙන ඉතරෙ ධම්මවාදිනො භොන්ති. තෙයෙව ඉධ “අධම්මො” “ධම්මො” ති ච චත්තබ්බා. තස්මා සීලවිපත්තිආදිහෙතුකො පාපිච්ඡතාදිදොසගණො අධම්මො, තප්පට්පක්ඛො සීලසම්පදාදිහෙතුකො අප්පිච්ඡතාදිගුණසමුහො ධම්මොති ච ගහෙතබ්බං. පුරෙ දිජ්ජතීති අපි නාම දිජ්ජති. අථ වා යාව අධම්මො ධම්මං පටිබාහිතුං සමත්ථො භොති, තතො පුරෙතරමෙවාති අත්ථො. දිජ්ජතීති දිජ්ජස්සති. පුරෙසද්දයොගෙන හි අනාගතත්ථෙ අයං චත්තමානප්පයොගො, යථා පුරා වස්සති දෙවොති. අවිනයොති පහානවිනයාදීනං පට්පක්ඛෙතො අවිනයො.

තෙන භීති උයොපනත්ථෙ නිපාතො.
සකලනවච්ඡගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙති සකලං සුත්තගෙය්‍යාදිනවච්ඡගං එත්ථ, එතස්ස වා අත්ථීති සකලනවච්ඡගං, සත්ථුසාසනං. අත්ථකාමෙන පරියාපුණ්ණිකබ්බතො දිට්ඨධම්මිකාදිපුරිසත්ථපරියත්තිභාවතො ච “පරියත්ති” ති තිණි පිටකානි වුවුවන්ති, තං සකලනවච්ඡගසත්ථුසාසනසම්බන්ධං පරියත්තිං ධාරෙන්නීති සකලනවච්ඡගසත්ථුසාසනපඅයත්තිධරා, තාදිසෙති අත්ථො. සමථභාවනාසිනෙභාභාවෙන සුක්ඛා ලුඛා අසීනිද්ධා විපස්සනා එතෙසන්ති සුක්ඛවිපස්සකා. තිපිටකසබ්බපරියත්තිජ්ජහෙදධරෙති තිණිණං පිටකානං සමාභාරො තිපිටකං, තදෙව නවච්ඡගාදිවසෙන අනෙකහෙදහින්තං සබ්බං පරියත්තිජ්ජහෙදං ධාරෙන්නීති තිපිටකසබ්බපරියත්තිජ්ජහෙදධරා.

කිස්ස පනාති කස්මා පන. සික්ඛතීති සෙක්ඛො. තමෙවාහ “සකරණීයො” ති. උපරිමග්ගත්තයකිච්චස්ස අපරියොසිතත්තා සකිච්චොති අත්ථො. අස්සාති අනෙත. බහුකාරත්තාති බහුපකාරත්තා. අස්සාති භවෙය්‍ය. අතිවිය විස්සත්ථොති අතිවිය විස්සාසිකො. නන්ති ආනන්දත්ථෙරං ඔවදතීති සම්බන්ධො. ආනන්දත්ථෙරස්ස කදාපි අසඤ්ඤාය නවකාය සද්ධිවිහාරිකපරිසාය ජනපදවාරිකාවරණං, තෙසඤ්ච සද්ධිවිහාරිකානං එකක්ඛණෙ උප්පබ්බජ්ජනඤ්ච පටිච්ච මහාකස්සපත්ථෙරො තං නිග්ගණ්හන්තො එවමාහ “න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී” ති. එත්ථ ච වා-සද්දො පදපුරුණො, අයං කුමාරො අත්තනො පමාණං න පටිජානාතීති ථෙරං තප්පෙන්නො ආහ. තත්‍රාති එවං සති.

කිඤ්චාපි සෙක්ඛොති ඉදං න සෙක්ඛානං අගතිගමනසබ්භාවෙන වුත්තං, අසෙක්ඛානඤ්ඤෙව පන උච්චිනිත්වා ගහිතත්තාති දිට්ඨබ්බං. තස්මා “කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි ථෙරො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනතු” ති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, න පන කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි අභබ්බො අගතිං ගන්තුන්ති යොජෙතබ්බං. අභබ්බොතිආදි පනස්ස සභාවකථනං. තත්ථ ඡන්දාති ඡන්දෙන සිනෙහෙන. අගතිං ගන්තුන්ති අකත්තබ්බං කාතුං. පරියත්තොති අධිතො උග්ගහිතො.

රාජගහං බො මහාගොවරන්ති එත්ථ ගාවො වරන්ති එත්ථාති ගොවරො, ගුන්නං ගොවරට්ඨානං. ගොවරො වියාති ගොවරො, භික්ඛාවරණට්ඨානං. සො මහන්තො අස්සාති මහාගොවරං, රාජගහං. උක්කොටෙය්‍යාති නිවාරෙය්‍ය.

සත්තසු සාධුක්ඛිලනදිවසෙසුති එත්ථ සංවෙගවත්ථුං කිත්තෙන්වා කිත්තෙන්වා සාධුකං එව පුජාවසෙන කිලනතො සාධුක්ඛිලනං. උපකට්ඨාති ආසන්නා. වස්සං උපනෙති උපගච්ඡති එත්ථාති වස්සුපනායිකා.

තත්‍ර සුදන්ති තස්සං සාවත්ථියං, සුදන්ති නිපාතමත්තං. උස්සන්නධාතුකන්ති උපචිතපිත්තසෙම්භාදිධාතුකං. සමස්සාසෙතුන්ති සන්තප්පෙතුං. දුතියදිවසෙති ජෙනවනවිහාරං පට්ටියදිවසතො දුතියදිවසෙති වදන්ති. විරිච්චති එතෙනාති විරෙවනං. ඔසධපරිභාවිතං බීරමෙව විරෙවනන්ති බීරවිරෙවනං. යං සන්ධායාති යං හෙසජ්ජපානං සන්ධාය වුත්තං. හෙසජ්ජමත්තාති අප්පමත්තකං හෙසජ්ජං. අප්පත්ථො හි අයං මත්තා-සද්දො මත්තා සුඛපරිච්චාගාතිආදිසු (ධ. ප. 290) විය.

බණ්ඩපුල්ලප්පට්ඨසඬ්ඛරණන්ති එත්ථ බණ්ඩන්ති ඡින්නං, පුල්ලන්ති භින්නං, තෙසං පට්ඨසඬ්ඛරණං අභිනවකරණං.

පරිච්ඡෙදවසෙන වෙදියති දිස්සතිති පරිච්චෙණං. තත්ථාති තෙසු විහාරෙසු බණ්ඩපුල්ලප්පට්ඨසඬ්ඛරණන්ති සම්බන්ධො. පයමං මාසන්ති වස්සානස්ස පයමං මාසං, අච්චන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං. සෙනාසනවත්තානං බහුනං පඤ්ඤත්තත්තා, සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 294 ආදයො) සෙනාසනපට්ඨධානං බහුනං කම්මානං විභිතත්තා ‘‘භගවතා...පෙ.... වණ්ණිත’’න්ති වුත්තං.

දුතියදිවසෙති ‘‘බණ්ඩපුල්ලප්පට්ඨසඬ්ඛරණං කරොමා’’ති වින්තිතදිවසතො දුතියදිවසෙ. වස්සුපනායිකදිවසෙයෙව තෙ එවං වින්තෙසු. සිරියා නිකෙතනම්චාති සිරියා නිවාසනට්ඨානං විය. එකස්මිං පාතියතිත්ථෙ සන්නිපතන්තා පක්ඛිනො විය සබ්බෙසං ජනානං චක්ඛුති මණ්ඩපෙයෙව නිපතන්තිති වුත්තං. ‘එකනිපාතතිත්ථම්ච ව දෙවමනුස්සනයනවිභඩ්ගාන’’න්ති. ලොකරාමණෙය්‍යකන්ති ලොකෙ රමණීයභාවං, රමණං අරහතීති වා ලොකරාමණෙය්‍යකං. දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩන්ති දට්ඨබ්බෙසු සාරං දට්ඨබ්බසාරං, තතො විජ්ජසන්නන්ති දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩං. අථ වා දට්ඨබ්බො සාරභූතො විසිට්ඨතරො මණ්ඩො මණ්ඩනං අලඬිකාරො එතස්සාති දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩො, මණ්ඩපො. මණ්ඩං සුරියරස්මිං පාති නිවාරෙතීති මණ්ඩපො. විවිධාති කුසුමදාමාති වෙව මුත්තොලම්බකාති ව විනිශ්ශලන්තං වමෙන්නං. නික්ඛාමෙන්නම්ච වාරු සොහනං විතානං එත්ථාති විවිධකුසුමදාමොලම්බකවිනිශ්ශලන්තවාරුවිතානො. නානාපුප්ඵ්වපහාරවිචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මත්තා එව ‘‘රතනවිචිත්තමණිකොට්ටිමතලම්චා’’ති වුත්තං. එත්ථ ව මණිකො කොට්ටෙත්වා

කතනලං මණිකොට්ටිමතලං නාම, තමිවානි චුත්තං හොති. ආසනාරහන්ති නිසිදනාරහං. දන්තබ්බිතන්ති දන්තෙහි බව්තං.

ආවජ්ජෙසීති උපනාමෙසි. අනුපාදායාති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන කඤ්චි ධම්මං අග්ගහෙත්වා. කථාදොසොති කථාය අසව්චං නාම නත්ථි.

යථාචුඬ්ඨස්සන්ති චුඬ්ඨපටිපාටිං අනතික්කමිත්වා. එකෙති මජ්ඣිමභාණකානංයෙව එකෙ. පුබ්බෙ චුත්තමිසි හි සබ්බං මජ්ඣිමභාණකා වදන්තියෙවාති වෙදිතබ්බං. දීඝභාණකා පන “පදසාව ථෙරො සන්නිපාතමාගතො”ති වදන්ති. තෙසු කෙච්චි “ආකාසෙනා”ති, “තෙ සබ්බෙසි තථා තථා ආගතදිවසානමිසි අත්ථිතාය එකමෙකං ගහෙත්වා තථා තථා වදිංසු”ති වදන්ති.

කං ධුරං කත්වාති කං ජෙට්ඨකං කත්වා. බීජනිං ගහෙත්වාති එත්ථ බීජනීගහණං පරිසාය ධම්මකථිකානං හත්ථකුක්කුච්චවිනොදනමුඛවිකාරපටිච්ඡාදනත්ථං ධම්මතාවසෙන ආචිණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව හි අව්චන්තසඤ්ඤතජ්ජත්තා බුද්ධාපි සාවකාපි ධම්මකථිකානං ධම්මතාදස්සනත්ථමෙව චිත්තබීජනිං ගණහන්ති. පයමං, ආචුසො උපාලි, පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති එත්ථ කථං සඬ්භිතියා පුබ්බෙ පයමභාවො සිද්ධොති? පාතිමොක්ඛද්දෙසානුක්කමාදිනා පුබ්බෙ පයමභාවස්ස සිද්ධත්තා. යෙභුයොන හි තීණි පිටකානි හගවතො ධරමානකාලෙයෙව ඉමිනා අනුක්කමෙන සජ්ඣායිනාති, තෙනෙව කමෙන පච්ඡාපි සඬ්භිතාති විසෙසතො විනයාහිධම්මපිටකානීති දට්ඨබ්බං. කිස්මිං වත්ථුස්මිත්ති නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. අන්තරා ව, හන්තෙ, රාජගහං අන්තරා ව නාළන්දන්ති රාජගහස්ස ව නාළන්දාය ව අන්තරා, විවරෙ මජ්ඣෙති අත්ථො. අන්තරා-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. රාජාගාරකෙති රඤ්ඤො කිළිනත්ථාය කතෙ අගාරකෙ. අම්බලට්ඨිකායන්ති රඤ්ඤො එවංනාමකං උය්‍යානං. කෙන සද්ධිත්ති ඉධ කස්මා චුත්තන්ති? යස්මා පනෙතං න හගවතා එව චුත්තං, රඤ්ඤාපි කිඤ්චි කිඤ්චි චුත්තමත්ථි, තස්මා “කමාරබ්භා”ති අවත්වා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. වෙදෙහිපුත්තෙනාති අයං කොසලරඤ්ඤො ධිතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤො ධිතාය. යස්මා මාතා පනස්ස පණ්ඩිතා, තස්මා සා වෙදෙන ඤාණෙන ඊහති සට්ඨි වායමතීති “වෙදෙහි”ති පාකට්ඨාමා ජාතාති වෙදිතබ්බො.

එවං නිමිත්තපයොජනකාලදෙසදෙසකකාරකකරණජ්ජකාරෙහි පයමමභාසඬ්භිතීං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ වචත්ථාපිතෙසු ධම්මවිනයෙසු නානජ්ජකාරකොසල්ලත්ථං එකවිධාදිහෙදෙ දස්සෙතුං තදෙනං සබ්බමිසීතිආදිමාහ. තත්ථ අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිත්ති එත්ථ අනාවරණඤාණපදට්ඨානං මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං “සම්මාසම්බොධි”ති චුච්චති. පච්චවෙක්ඛන්තෙන වාති උදානාදිවසෙන පවත්තධම්මං සන්ධායාහ. විමුත්තිරසන්ති අරහත්තඵලස්සාදං, විමුත්තිසම්පත්තිකං වා අග්ගඵලනිජ්ඣාදනතො, විමුත්තිකිච්චං වා කිලෙසානං අව්චන්තවිමුත්තිසම්පාදනතො. අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මොති එත්ථ යදිපි ධම්මො එව විනයොපි පරියත්තියාදිභාවතො, තථාපි

විනයසද්දසන්නිධානෙන භින්නාධිකරණභාවෙන පයුත්තො ධම්ම-සද්දො
විනයතන්නිවරහිතං තන්නිං දිපෙනි, යථා පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො
ගොබලිබද්දන්නිආදි.

අනෙකඡාතිසංසාරන්ති ඉමිස්සා ගාථාය අයං සඬ්ඛෙපත්ථො – අහං ඉමස්ස
අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඬ්ඪිකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන තං දට්ඨුං
සක්කා, තං බොධිඤාණං අනිබ්බිසං අලහන්තො එව අභිනිභාරතො පභුති එත්තකං
කාලං අනෙකඡාතිසතසහස්සසඬ්ඛායං ඉමං සංසාරවට්ටං සන්ධාවිස්සං සංසරිං, යස්මා
ජරාඛ්‍යාධිමරණමිස්සතාය ඡාති නාමෙසා පුනඡ්ඡුතං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා
තස්මිං අදිට්ඨො නිවත්තති, තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො.
දිට්ඨොසීති ඉදානි මයා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පටිච්ඡික්ඛන්තෙන දිට්ඨො අසි. පුන
ගෙහන්ති පුන ඉමං අත්තභාවසඬ්ඛාතං මම ගෙහං. න කාහසීති න කරිස්සසි.
කාරණමාහ සබ්බා තෙතිආදි. තච සබ්බා අවසෙසකිලෙසථාසුකා මයා භග්ගා. ඉමස්ස
තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස අවිජ්ජාසඬ්ඛාතං කුටං කණ්ණිකමණ්ඩලං
විසඬ්ඛනං විද්ධංසිතං. විසඬ්ඛාරං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතං මම
චිත්තං. අභඤ්ච තණ්හානං බයසඬ්ඛාතං අරහත්තමග්ගඵලං අජ්ඣගා පත්තොස්මිති
අත්ථො. කෙචි පන “විසඬ්ඛාරගතං චිත්තමෙව තණ්හානං බයං අජ්ඣගා”ති එවමපි
අත්ථං වදන්ති.

කෙචිති බන්ධකභාණකා. පාටිපදදිවසෙති ඉදං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නාති
එතෙන සම්බන්ධිතබ්බං, න සබ්බඤ්ඤාභාවප්පත්තස්සාති එතෙන.
සොමනස්සමයඤාණෙනාති සොමනස්සසම්පයුත්තඤාණෙන. ආමන්තයාමිති
නිවෙදයාමි, බොධෙමිති අත්ථො. අන්තරෙති අන්තරාලෙ, වෙමජ්ඣෙති අත්ථො.

සුත්තන්තපිටකන්ති යථා කම්මමෙව කම්මන්තං, එවං සුත්තමෙව සුත්තන්තන්ති
වෙදිතබ්බං. අසඬ්ඛිතන්ති සඬ්ඛිතික්ඛන්ධක (වුළුව. 437 ආදයො)
කථාවත්ථුප්පකරණාදිකං. සොළසහි වාරෙහි උපලක්ඛිතත්තා “සොළස පරිවාරා”ති
වුත්තං. තථා හි පරිවාරපාළියං (පරි. 1 ආදයො) පයමං පාරාජිකං කත්ථ
පඤ්ඤත්තන්තිආදිනා වුත්තං. පඤ්ඤත්තිවාරො කථාපත්තිවාරො විපත්තිවාරො
සඬ්ඛගවාරො සමුට්ඨානවාරො අධිකරණවාරො සමථවාරො සමුච්චයවාරොති ඉමෙ
අට්ඨ වාරා, තදනන්තරං “මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවනපච්චයා පාරාජිකං කත්ථ
පඤ්ඤත්ත”න්ති (පරි. 188) එවං පච්චයමත්තවිසෙසෙන පුන වුත්තා තෙයෙව අට්ඨ
වාරා වාති ඉමෙසං සොළසන්තං වාරානං වසෙන භික්ඛුචිහඬ්ඪගස්ස ච
භික්ඛුනිචිහඬ්ඪගස්ස ච පකාසිතත්තා සොළසහි වාරෙහි උපලක්ඛිතො පරිවාරො
“සොළසපරිවාරො”ති වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

දළ්ඞිකම්මසිථිලකරණප්පයොජනාති ඉදං ලොකවජ්ජපණ්ණත්තිවජ්ජෙසු
යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. සඤ්ඤමවෙලං අභිභවිත්වා පවත්තො ආචාරො
අජ්ඣාචාරො, චිතික්කමො. තෙනාති විවිධනයත්තාදිභෙතුනා. එතන්ති
විවිධවිසෙසනයත්තාතිආදිගාථාවචනං. එතස්සාති විනයස්ස.

ඉතරං පනාති සුත්තං. අත්තත්ථපරත්ථාදිහෙදෙනි එත්ථ ආදි-සද්දෙන
 දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථෙ ලොකියලොකුත්තරාදිඅත්ථෙ ච සඬගණ්භාති.
 වෙනෙයඡ්ඤාසයානුලොමෙන චුත්තත්තාති විනයං විය ඉස්සරභාවතො
 ආණාපතිට්ඨාපනවසෙන අදෙසෙත්වා වෙනෙයානං අඡ්ඤාසයානුලොමෙන
 චරිතානුරූපං චුත්තත්තා. අනුපුබ්බසික්ඛාදිවසෙන අදෙසෙත්වා වෙනෙයානං
 කාලන්තරෙ අභිනිබ්බත්ති. දස්සෙත්තො ආහ “සස්සම්ච ඵල”න්ති.
 උපායසම්ඵගීනංයෙව නිජ්ජප්පනභාවං දස්සෙත්තො “ධෙතු විය බීර”න්ති ආහ. න
 හි ධෙතුං විසාණාදිසු, අකාලෙ චා අවිජානං චා දොහන්තො බීරං පටිලභති.

යන්ති යස්මා. එත්ථාති අභිධම්මෙ. අභිධම්මෙති සුපිනන්තෙන සුක්කච්ඡිසට්ඨියා
 අනාපත්තිභාවෙපි අකුසලචෙතනා උපලබ්භතීතිආදිනා විනයපඤ්ඤත්තියා
 සඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙ, “පුබ්බාපරවිරොධාභාවතො සඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙ”තිපි
 වදන්ති. ආරම්මණාදිහීති ආරම්මණසම්පයුත්තකම්මද්වාරපටිපදාදිහි.
 ලක්ඛණීයත්තාති සඤ්ජානිතබ්බත්තා. යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨන්ති එත්ථ
 විනයපිටකන්තිආදිසු තිසු සද්දෙසු යං අවිසිට්ඨං සමානං, තං පිටකසද්දන්ති අත්ථො.
 මා පිටකසම්පදානෙනාති පාළිසම්පදානවසෙන මා ගණ්භිත්ථාති චුත්තං හොති.
 යථාචුත්තෙනාති එවං දුට්ඨත්ථෙතාතිආදිනා චුත්තජ්ජකාරෙන.

දෙසනාසාසනකථාහෙදන්ති එත්ථ දෙසනාහෙදං සාසනහෙදං කථාහෙදන්ති
 හෙදසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. හෙදන්ති ච නානත්තන්ති අත්ථො. තෙසුති
 පිටකෙසු. සික්ඛා ච පභානාති ච ගම්භීරභාවො ච සික්ඛාපභානගම්භීරභාවො, තඤ්ච
 යථාරහං පරිදීපයෙති අත්ථො. පරියත්තිහෙදන්ති පරියාපුණනහෙදං විභාවයෙති
 සම්බන්ධො. යහිං යස්මිං විනයාදිකෙ යං සම්පත්තිඤ්ච විපත්තිඤ්ච යථා පාපුණාති,
 තම්පි සබ්බං විභාවයෙති සම්බන්ධො. අථ චා යං පරියත්තිහෙදං සම්පත්තිං
 විපත්තිඤ්ච යහිං යථා පාපුණාති, තම්පි සබ්බං විභාවයෙති යොජෙතබ්බං. පරිදීපනා
 විභාවනා චාති හෙට්ඨා ගාථාසු චුත්තස්ස අනුරූපතො චුත්තං, අත්ථතො පන
 එකමෙව.

ආණාරහෙනාති ආණං පණෙතුං අරහතීති ආණාරහො, භගවා
 සම්මාසම්බුද්ධත්තා. සො හි මහාකාරුණිකතාය ච අවිපරීතතො දෙසකභාවෙන
 පමාණවචනත්තා ච ආණං පණෙතුං අරහති. වොහාරපරමත්ථානම්පි සම්භවතො
 ආහ “ආණාබාහුල්ලතො”ති. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. පය්මන්ති විනයපිටකං.
 පචුරාපරාධා සෙයාසකත්ථෙරාදයො. තෙ හි දොසබාහුල්ලතො “පචුරාපරාධා”ති
 චුත්තා. පචුරො බහුකො බහුලො අපරාධො දොසො චිතික්කමො යෙසන්තෙ
 පචුරාපරාධා. අනෙකඡ්ඤාසයාතිආදිසු ආසයොව අඡ්ඤාසයො, සො ච අත්ථතො
 දිට්ඨි ඤාණඤ්ච. චරියාති රාගචරියාදිකා ඡ මූලචරියා. අථ චා චරියාති චරිතං, තං
 සුවරිතදුච්චරිතවසෙන දුට්ඨං. අධිමුත්ති නාම සත්තානං පුබ්බපරිවයවසෙන අභිරුචි,
 සා දුට්ඨා භීතපණීතහෙදෙන. යථානුලොමන්ති අඡ්ඤාසයාදිතං අනුරූපං.
 යථාධම්මන්ති ධම්මසභාවානුරූපං.

සංවරාසංවරොති එත්ථ බුද්දකො මහන්තො ච සංවරොති අත්ථො. වුඩ්ඪිඅත්ථො හෙත්ථ අ-කාරො. දිට්ඨිවිනිවෙයනාති දිට්ඨියා විමොචනං. සුත්තන්තපාළියං විවිච්චෙව කාමෙහිතිආදිනා (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152) සමාධිදෙසනාබාහුල්ලතො සුත්තන්තපිටකෙ “අධිවිත්තසික්ඛා”ති වුත්තං. විනික්කමප්පභානං කිලෙසානන්ති සංකිලෙසධම්මානං, කම්මකිලෙසානං වා යො කායච්චිද්වාරෙහි විනික්කමො, තස්ස පභානං. අනුසයවසෙන සන්තානමනුවත්තන්තා කිලෙසා පරියුට්ඨිතාපි සීලහෙදවසෙන විනික්කම්තුං න ලහන්තීති ආහ “විනික්කමපටිපක්ඛන්තා සීලස්සා”ති. පරියුට්ඨානප්පභානන්ති ඔකාසදානවසෙන චිත්තෙ කුසලප්පවත්තිං පරියාදිගිත්වා සමුප්පත්තිවසෙන ධානං පරියුට්ඨානං, තස්ස පභානං. අනුසයප්පභානන්ති අරියමග්ගෙන අප්පභීනභාවෙන සන්තානෙ කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහා ථාමගතා කාමරාගාදයො සත්ත කිලෙසා සන්තානෙ අනු අනු සයනතො අනුසයා නාම, තෙසං පභානං.

තදඛගප්පභානන්ති තෙන තෙන දානසීලාදිකුසලඛගෙන තස්ස තස්ස අකුසලඛගස්ස පභානං තදඛගප්පභානං. දුච්චරිතසංකිලෙසස්ස පභානන්ති කායච්චිදුච්චරිතමෙව යත්ථ උප්පජ්ජති, තං සන්තානං සම්මා කිලෙසෙති උපතාපෙතීති සංකිලෙසො, තස්ස තදඛගවසෙන පභානං. සමාධිස්ස කාමච්ඡන්දපටිපක්ඛන්තා සුත්තන්තපිටකෙ තණ්හාසංකිලෙසස්ස පභානං වුත්තං. අත්තාදිසුඤ්ඤසභාවධම්මප්පකාසනතො අභිධම්මපිටකෙ දිට්ඨිසංකිලෙසස්ස පභානං වුත්තං.

එකමෙකස්මිඤ්ඤේවත්ථාති එත්ථ එතෙසු තිසු පිටකෙසු එකෙකස්මිං පිටකෙති අත්ථො. ධම්මොති පාළිති එත්ථ ධම්මස්ස සීලාදිවිසිට්ඨත්ථයොගතො, බුද්ධානං සභාවනිරුත්තිභාවතො ච පකට්ඨානං උක්කට්ඨානං වචනප්පබන්ධානං ආළි පන්තීති පාළි, පරියත්තිධම්මො. සම්මුතිපරමත්ථහෙදස්ස අත්ථස්ස අනුරූපවාචකභාවෙන පරමත්ථසද්දෙසු එකන්තෙන භගවතා මනසා වචත්ථාපිතො නාමපඤ්ඤත්තිප්පබන්ධො පාළිධම්මො නාම. දෙසනාය ධම්මස්ස ච කො විසෙසොති වෙ? යථාවුත්තනයෙන මනසා වචත්ථාපිතධම්මස්ස පරෙසං බොධනභාවෙන අතිසජ්ජනා වාචාය පකාසනා “දෙසනා”ති වෙදිතබ්බා. තෙනාහ – “දෙසනාති තස්සා මනසා වචත්ථාපිතාය පාළියා දෙසනා”ති. තදුභයම්භි පන පරමත්ථතො සද්දො එව පරමත්ථවිනිමුත්තාය සම්මුතියා අභාවා. ඉමමෙව නයං ගහෙත්වා කෙචි ආචරියා “ධම්මො ච දෙසනා ච පරමත්ථතො සද්දො එවා”ති වොහරන්ති, තෙපි අනුපවජ්ජායෙව. යථා “කාමාවචරපටිසන්ධිවිපාකා පරිත්තාරම්මණා”ති වුච්චන්ති, එවංසම්පදමීදං දට්ඨබ්බං. න හි “කාමාවචරපටිසන්ධිවිපාකා නිබ්බන්තිතපරමත්ථවිසයායෙවා”ති සක්කා වත්තුං ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරපරිවිතක්කපුබ්බකානං රාගාදිඅකුසලානං මෙත්තාදිකුසලානඤ්ච ආරම්මණං ගහෙත්වාපි සමුප්පජ්ජනතො. පරමත්ථධම්මමූලකත්තා පනස්ස පරිකප්පස්ස පරමත්ථවිසයතා සක්කා පඤ්ඤපෙතුං, එවම්ධාපිති දට්ඨබ්බං. තිසුපි වෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධා ගම්භිරාති සම්බන්ධො. එත්ථ ච පිටකාවයවානං ධම්මාදීනං වුච්චමානො ගම්භිරභාවො තංසමුදායස්ස පිටකස්සාපි

වුත්තො යෙවති දට්ඨබ්බො. දුක්ඛෙන ඔග්ගන්ති, දුක්ඛො වා ඔගාහො ඔගාහනං
අත්තොපවිසනමෙනෙසුති දුක්ඛොගාහා. එත්ථාති එතෙසු පිටකෙසු, නිද්ධාරණෙ
වෙතං භූමිමව්වනං.

හෙතුනො ඵලං හෙතුඵලං. ධම්මාභිලාපොති අත්ථබ්බාඤ්ජනකො
අවිපරිතාභිලාපො. විසයතො අසම්මොහතො වාති ලොකියලොකුත්තරානං
යථාක්කමං අවබොධජ්ජකාරදස්සනං, එතස්ස අවබොධොති ඉමිනා සම්බන්ධො.
ලොකියො හි ධම්මත්ථාදිං ආලම්බිත්ථාව පවත්තනතො විසයතො අවබොධොති
වුච්චති. ලොකුත්තරො පන නිබ්බානාරම්මණකාය තං අනාලම්බමානොපි
තබ්බිසයමොහවිද්ධංසනෙන ධම්මාදීසු පවත්තනතො අසම්මොහතො අවබොධොති
වුච්චති. අත්ථානුරූපං ධම්මෙසුති කාරියානුරූපං කාරණෙසුති අත්ථො.
පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තිසුති ඡබ්බිධනාමපඤ්ඤත්තියා පථො
පඤ්ඤත්තිපථො, තස්ස අනුරූපං පඤ්ඤත්තිසුති අත්ථො.

ධම්මජාතන්ති කාරණජ්ජහෙදො කාරණමෙව වා. අත්ථජාතන්ති
කාරියජ්ජහෙදො, කාරියමෙව වා. යා වායං දෙසනාති සම්බන්ධො. යො වෙත්ථාති
එතාසු ධම්මත්ථදෙසනාසු යො පටිවෙධොති අත්ථො. එත්ථාති එතෙසු තීසු පිටකෙසු.

අලගද්දුපමාති එත්ථ අලගද්දසද්දෙන අලගද්දග්ගහණං වුච්චති විණාවාදනං
විණාතිආදීසු විය, ගහණඤ්චෙත්ථ යථා ඩංසති, තථා දුග්ගහණං දට්ඨබ්බං,
ඉතරග්ගහණෙ විරොධාභාවා. තස්මා අලගද්දස්ස ගහණං උපමා එතිස්සාති
අලගද්දුපමා. අලගද්දොති වෙත්ථ ආසිවිසො වුච්චති. සො හි අලං පරියත්තො,
ජීවිතහරණසමත්ථො වා විසසඬ්ඛාතො ගදො අස්සාති “අලංගදො”ති වත්තබ්බෙ
“අලගද්දො”ති වුච්චති.

වට්ටතො නිස්සරණං අත්ථො පයොජනං එතිස්සාති නිස්සරණත්ථා.
හණ්ඩාගාරිකො වියාති හණ්ඩාගාරිකො, ධම්මරතනානුපාලකො, තස්ස
අත්ථනිරපෙක්ඛස්ස පරියත්ති හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති. දුග්ගහිතානීති දුට්ඨ ගහිතාති.
තෙනාහ “උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා”ති. එත්ථ ව උපාරම්භො නාම පරියත්තිං
නිස්සාය පරවම්භනං. ආදි-සද්දෙන ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛලාහසක්කාරාදිං සඬ්ගණ්භාති.
යං සන්ධායාති යං පරියත්තිදුග්ගහණං සන්ධාය. වුත්තන්ති අලගද්දුපමසුත්තෙ (ම.
නි. 1.238) වුත්තං. තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්තීති තඤ්ච අස්ස ධම්මස්ස
සීලපරිපුරණාදිසඬ්ඛාතං අත්ථං එතෙ දුග්ගහිතගාහිතො නානුභොන්ති න වින්දන්ති.
පටිවිද්ධාකුජ්ජපොති පටිවිද්ධඅරහත්තඵලො.

ඉදානි තීසු පිටකෙසු යථාරහං සම්පත්තිවිපත්තියො නිද්ධාරණත්ථා දස්සෙන්නො
ආහ විනයෙ පනාතිආදි. තත්ථ තාසංයෙවති අවධාරණං
ඡලභිඤ්ඤාවතූපටිසම්භිදානං විනයෙ පහෙදවචනාභාවං සන්ධාය වුත්තං.
වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ (පාරා. 12) හි තිස්සො විජ්ජාව විහත්තා. දුතියෙ තාසංයෙවති
අවධාරණං වතස්සො පටිසම්භිදා අපෙක්ඛිත්ථා කතං තිස්සන්තම්පි විජ්ජානං ඡසු

අභිඤ්ඤාසු අන්තොපවිට්ඨත්තා. තාසඤ්ඤාති එත්ථ ච-සද්දෙන සෙසානම්පි තත්ථ අත්ථිභාවං දීපෙති. අභිධම්මපිටකෙ හි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා චතස්සො පටිසම්භිදා ච චූත්තා ඵච. පටිසම්භිදානං තත්ථෙව සම්මා විහත්තභාවං දීපෙතුං තත්ථෙවාති අවධාරණං කතං. උපාදින්නඵස්සොති මග්ගෙන මග්ගපටිපාදනඵස්සො. තෙසන්ති තෙසං පිටකානං. එතන්ති එතං බුද්ධචචනං.

චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තාති ගාථාය අයමත්ථයොජනා – යස්ස නිකායස්ස සුත්තගණනතො චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තා වග්ගසඬ්ගභවසෙන තයො වග්ගා යස්ස සඬ්ගභස්සාති තිවග්ගො සඬ්ගභො, එස පඨමො නිකායො ඉධ දීඝනිකායොති. අනුලොමිකොති අපච්චනිකො, අත්ථානුලොමනතො අත්චත්ථනාමොති චූත්තං හොති. එකනිකායම්පිති එකසමූහම්පි. එවං චිත්තන්ති එවං විචිත්තං. යට්ඨිදන්ති යථා ඉමෙ. පොණ්ඩිකවික්ඛල්ලිකා ඛත්තියා, තෙසං නිවාසො “පොණ්ඩිකනිකායො වික්ඛල්ලිකනිකායො”ති චූචචති. පඤ්චදසවග්ගපරිග්ගහොති පඤ්චදසහි වග්ගෙහි පරිග්ගහිතො. සුත්තන්තානං සහස්සාති සත්ත සුත්තසතාති වාති පාඨෙ සුත්තන්තානං සත්තසහස්සාති සත්ත සුත්තසතාති වාති යොජෙතඛිඛං. කත්ථවි පන “සත්ත සුත්තසහස්සාති, සත්ත සුත්තසතාති වා”ති පාඨො. පුබ්බෙ නිදස්සිතාති සුත්තන්තපිටකනිද්දෙසෙ නිදස්සිතා.

වෙදන්ති ඤාණං. තුට්ඨිත්ති පිතිං. ධම්මක්ඛන්ධවසෙනාති ධම්මරාසිවසෙන. ද්වාසිතිසහස්සාති බුද්ධතො ගණ්හිත්ති සම්බන්ධො. ද්වෙ සහස්සාති භික්ඛුතොති ධම්මසෙනාපතිආදීනං භික්ඛුනං සන්තිකා තෙහියෙව දෙසිතාති ද්වෙ සහස්සාති ගණ්හිං. මෙති මම හදයෙ, ඉති ආනන්දත්ථෙරො අත්තානං නිද්දිසති. යෙ ධම්මා මම හදයෙ පවත්තිනො, තෙ චතුරාසිතිසහස්සාතීති යොජනා. ඉදඤ්ච හගවතො ධරමානකාලෙ උග්ගහිතධම්මක්ඛන්ධවසෙන චූත්තං, පරිනිබ්බුතෙ පන හගවති ආනන්දත්ථෙරෙන දෙසිතානං සුභසුත්ත(දර්. නි. 1.444 ආදයො) ගොපකමොග්ගල්ලානසුත්තානං (ම. නි. 3.79 ආදයො), තතියසඬ්ගීතියං මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරෙන කථිතකථාවත්ථුප්පකරණස්ස ච වසෙන ධම්මක්ඛන්ධානං චතුරාසිතිසහස්සතොපි අධිකතා වෙදිතඛිඛා.

එකානුසන්ධිකං සුත්තන්ති සතිපට්ඨානාදි (දී. නි. 2.372 ආදයො; ම. නි. 1.105 ආදයො). අනෙකානුසන්ධිකන්ති පරිනිබ්බානසුත්තාදි (දී. නි. 2.134 ආදයො). තඤ්ඤි නානායානෙසු නානාධම්මදෙසනානං වසෙන පවත්තං. තිකදුකභාජනං ධම්මසඬ්ගණියං නික්ඛෙපකණ්ඩ(ධ. ස. 985 ආදයො) අට්ඨකථාකණ්ඩවසෙන (ධ. ස. 1384 ආදයො) ගහෙතඛිඛං. චිත්තවාරභාජනන්ති ඉදං චිත්තූප්පාදකණ්ඩවසෙන (ධ. ස. 1 ආදයො) චූත්තං. අත්ථි වත්ථුතිආදීසු වත්ථු නාම සුදින්නකණ්ඩාදි (පාරා. 24 ආදයො). මාතිකාති සික්ඛාපදං. අන්තරාපත්තීති සික්ඛාපදන්තරෙසු අඤ්ඤස්මිං වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති. තිකච්ඡෙදොති තිකපාචිත්තියාදිතිකපරිච්ඡෙදො. බුද්ධචචනං සඬ්ගහිතන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති බුද්ධචචනස්ස. සඬ්ගීතිපරියොසානෙ සාධුකාරං දදමානා වියාති සම්බන්ධො. අච්ඡරං පහරිතුං

යුත්තානි අවිජරියානි, පුප්ඵවස්සවෙලුක්ඛෙපාදීනි. යා “පඤ්චස්සතා” ති ව “ථෙරිකා” ති ව පවුච්චති, අයං පයමමහාසඬගීති නාමාති සම්බන්ධො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

පයමමහාසඬගීතිකථාවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

දුතියසඬගීතිකථාවණ්ණනා

ඵචං පයමමහාසඬගීතිං දස්සෙත්වා යදන්ථං සා ඉධ දස්සිතා, තං නිගමනවසෙන දස්සෙත්තො ඉමිස්සාතිආදිමාහ. තත්‍රායං ආවරියපරම්පරාති තස්මිං ජම්බුදීපෙ අයං ආවරියානං පචෙණි පටිපාටි. විජිතාවිනොති විජිතසබ්බකිලෙසපටිපක්ඛත්තා විජිතවත්තො. ජම්බුසිරිවහයෙති ජම්බුසදිසො සිරිමත්තො අවිහයො නාමං යස්ස දීපස්ස, තස්මිං ජම්බුදීපෙති චුත්තං හොති. මහත්තෙන හි ජම්බුරුක්ඛෙන අභිලක්ඛිතත්තා දීපොපි “ජම්බු” ති වුච්චති. අවිජ්ජ්ජමානං අවිනස්සමානං කත්වා. විනයවංසන්තිආදීහි තිහි විනයපාළියෙව කථිතා පරියායවචනත්තා තෙසං. පකතඤ්ඤුතන්ති වෙය්‍යත්තියං, පටුභාවන්ති චුත්තං හොති. ධුරග්ගාහොති පධානග්ගාහී, සබ්බෙසං පාමොක්ඛො හුත්වා ගණ්හීති චුත්තං හොති. හික්ඛුනං සමුදායො සමුහො හික්ඛුසමුදායො.

යදාති නිබ්බායිංසුති සම්බන්ධො. ජොතයිත්වා ව සබ්බධීති තමෙව සද්ධම්මං සබ්බත්ථ පකාසයිත්වා. පුතිමත්තොති පඤ්ඤාපුත්තියා යුත්තා, තෙජවත්තො වා, මහානුභාවාති අත්ථො. නිබ්බායිංසුති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා නිබ්බායිංසු. අනාලයාති අසඬගා.

අථාති පච්ඡා, යදා පරිනිබ්බායිංසු, තතො පරන්ති අත්ථො. කප්පති සිඬගීලොණකප්පොති ඵත්ථ කප්ප-සද්දො විකප්පත්ථො, තෙන සිඬගීලොණවිකප්පොපි කප්පති. ඉදම්පි පක්ඛන්තරං කප්පතීති අත්ථො, ඵචං සබ්බත්ථ. තත්ථ සිඬගෙන ලොණං පරිහරිත්වා අලොණකපිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං භුඤ්ජිතුං කප්පති, සන්තිධිං න කරොතීති අධිප්පායො. කප්පති ද්වඩගුලකප්පොති ද්වඩගුලං අතික්කන්තාය ඡායාය විකාලෙ හොජනං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ගාමන්තරකප්පොති “ගාමන්තරං ගමිස්සාමි” ති පචාරිතෙන අනතිරිත්තහොජනං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ආවාසකප්පොති ඵකසීමාය නානාසෙනාසනෙසු විසුං විසුං උපොසථාදීනි සඬසකම්මානි කාතුං වට්ටතීති අත්ථො. කප්පති අනුමතිකප්පොති “අනාගතානං ආගතකාලෙ අනුමතිං ගහෙස්සාමා” ති තෙසු අනාගතෙසුයෙව වග්ගෙන සඬසෙන කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුමතිං ගහෙතුං කප්පති, වග්ගකම්මං න හොතීති අධිප්පායො. කප්පති ආවිණ්ණකප්පොති ආවරියුපජ්ඣායෙහි ආවිණ්ණො කප්පතීති අත්ථො. සො පන ඵකච්චො කප්පති ධම්මිකො, ඵකච්චො න කප්පති අධම්මිකොති වෙදිතබ්බො. කප්පති අමථිතකප්පොති යං බීරං බීරභාවං විජහිතං දධිභාවං අසම්පත්තං, තං

භූත්තාවිනා පවාරිතෙන අනතිරිත්තං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ජලොගීං පාතුන්ති එත්ථ ජලොගීති තරුණසුරා, යං මජ්ජිමසම්භාරං එකතො කතං මජ්ජිමසම්භාරං, තං පාතුං වට්ටතීති අධිප්පායො. ජාතරූපරජතන්ති එත්ථ සරසතො විකාරං අනාපජ්ජිත්වා සබ්බදා ජාතරූපමෙව හොතීති ජාතං රූපං එතස්සාති ජාතරූපං, සුචණ්ණං. ධවලසභාවතාය රාජතීති රජතං, රූපියං. සුසුනාගපුත්තොති සුසුනාගස්ස පුත්තො. කාකණ්ඩකපුත්තොති කාකණ්ඩකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො. වජ්ජීසුති ජනපදනාමත්තා බහුවචනං කතං.

තදභූපොසංථෙති එත්ථ තදභූති තස්මිං අහනි. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසංථො, උපවසන්තීති ව සීලසමාදානෙන වා අනසනාදිනා වා උපෙනා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. කංසපාතින්ති සුචණ්ණපාතිං. මාසකරූපන්ති මාසකො එව. සබ්බං තාව වත්තබ්බන්ති ඉමිනා සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 446 ආදයො) ආගතා සබ්බාපි පාළි ඉධ ආනෙත්වා වත්තබ්බාති දස්සෙති. සඨගායිතසදිසමෙව සඨගායිංසුති සම්බන්ධො.

සා පනායං සඨගීතීති සම්බන්ධො. තෙසුති තෙසු සඨගීතිකාරකෙසු ථෙරෙසු. විස්සුතා එතෙ සද්ධිවිහාරිකා ඤෙය්‍යාති සම්බන්ධො. සාණසම්භූතොති සාණදෙසවාසී සම්භූතත්ථෙරො. දුතියො සඨගහොති සම්බන්ධිතබ්බං. පන්තභාරාති පතිතක්ඛන්ධභාරා.

අබ්බුදන්ති උපද්දවං වදන්ති. ‘‘හගවතො වචනං ථෙතෙත්වා අත්තනො වචනස්ස දීපනතො අබ්බුදන්ති චොරකම්ම’’න්ති එකෙ. ඉදන්ති වක්ඛමානාදස්සනං. සන්දිස්සමානා මුඛා සම්මුඛා. භාවිතමග්ගන්ති උප්පාදිතජ්ඣානං. සාධු සප්පුරිසාති එත්ථ සාධුති ආයාචනත්ථෙ නිපාතො, තං යාවාමීති අත්ථො. හට්ඨපහට්ඨොති පුනප්පුනං සන්තුට්ඨො. උදග්ගදග්ගොති සරිරිකාරුප්පාදනපිතිවසෙන උදග්ගදග්ගො, පිතිමා හි පුග්ගලො කායචිත්තානං උග්ගතත්තා ‘‘උදග්ගදග්ගො’’ති වුවචති.

තෙන බො පන සමයෙනාති යස්මිං සමයෙ දුතියං සඨගීතිං අකරිංසු, තස්මිං සමයෙති අත්ථො. තං අධිකරණං න සම්පාපුණ්ණති තං වජ්ජීපුත්තකෙහි උප්පාදිතං අධිකරණං විනිවිජ්නිතුං න සම්පාපුණ්ණ නාගමිංසු. නො අහුවත්ථාති සම්බන්ධො. යාවතායුකං යත්වා පරිනිබ්බුතාති සම්බන්ධො. කිං පන කත්වා ථෙරා පරිනිබ්බුතාති? ආහ දුතියං සඨගහං කත්වාතිආදි. අනිච්චතාවසන්ති අනිච්චතාධිනතං. ජම්මීන්ති ලාමකං. දුරභිසම්භවං අනභිභවතීයං අතික්කම්තුං අසක්කුණෙය්‍යං අනිච්චතං එවං ඤත්වාති සම්බන්ධො.

දුතියසඨගීතිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

තතියසඨගීතිකථාවණ්ණනා

සත්ත වස්සානීති අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. අනිච්ඡාති අනික්කමිත්වා ඉච්ඡං, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා හික්ඛං පරියෙසාති අත්ථො. භත්තවිස්සග්ගකරණත්ථායාති භත්තස්ස අප්පිකොභරණකිච්චත්ථාය, භුඤ්ජනත්ථායාති අත්ථො. “සොළසවස්සො”ති උද්දෙසො කථනං අස්ස අත්ථීති සොළසවස්සුද්දෙසිකො, “සොළසවස්සිකො”ති අත්ථො.

තීසු වෙදෙසුති ආදීසු ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදසඬාතෙසු තීසු වෙදෙසු. තයො එව කිර වෙදා අට්ඨකාදීහි ධම්මිකෙහි ඉසීහි ලොකස්ස සග්ගමග්ගවිභාවනත්ථාය කතා. තෙනෙව හි තෙ තෙහි වුවිචන්ති. ආට්ඨිකවෙදො පන පච්ඡා අධම්මිකෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි පාණඩාදිඅත්ථාය කතො. පුරිමෙසු ච තීසු වෙදෙසු තෙහෙව ධම්මිකසාධායො අපනෙත්වා යාගවධාදිදීපිකා අධම්මිකසාධා පක්ඛිත්තාති වෙදිතඛිඛා. නිසංශ්චුති රුක්ඛාදීනං වෙච්චනප්පකාසකං පරියායනාමානුරූපං සත්ථං. තඤ්ච ලොකෙ “නිසංශ්චු”ති වුවිචති. කෙටුහන්ති කිට්ති ගමෙති කිරියාදිවිභාවනති කෙටුහං, කිරියාකප්පවිකප්පො කචීනං උපකාරසත්ථං. එත්ථ ච කිරියාකප්පවිකප්පොති වච්චෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පියති විකප්පියති එතෙනාති කිරියාකප්පො, සො පන වණ්ණපදබන්ධපදත්ථාදිවිභාවතො ඛණ්ඩකප්පොති “කිරියාකප්පවිකප්පො”ති වුවිචති. ඉදඤ්ච මූලකිරියාකප්පගත්ථං සන්ධාය වුත්තං. සහ නිසංශ්චුතා කෙටුහෙන ච සනිසංශ්චුකෙටුහා, තයො වෙදා, තෙසු සනිසංශ්චුකෙටුහෙසු. යානකරණාදිවිභාවතො ච නිබ්බවනවිභාවතො ච අක්ඛරා පහෙදියන්ති එතෙනාති අක්ඛරප්පහෙදො, සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. සහ අක්ඛරප්පහෙදෙනාති සාක්ඛරප්පහෙදා, තෙසු සාක්ඛරප්පහෙදෙසු. ආට්ඨිකවෙදං චතුත්ථං කත්වා “ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා”ති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පොරාණකථාසඬාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තයො වෙදා, තෙසු ඉතිහාසපඤ්චමෙසු.

යස්ස චිත්තන්ති ආදි පඤ්ඤාද්වයං ඛිණාසවානං වුත්තිචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ පට්ඨපඤ්ඤෙ උප්පජ්ජන්ති උප්පාදක්ඛණසමඬිගිතාය උප්පජ්ජති. න නිරුප්ප්ඤ්ඤාති නිරොධක්ඛණං අප්පත්තතාය න නිරුප්ප්ඤ්ඤාති. තස්ස චිත්තන්ති තස්ස පුග්ගලස්ස තං චිත්තං කිං නිරුප්ප්ඤ්ඤාති ආයතිඤ්ච නුප්පජ්ජස්සති පුච්ඡා, තස්සා ච විහජ්ජන්තාකරණියතාය එවමෙත්ථ විස්සජ්ජනං වෙදිතඛිඛං. අරහතො පච්ඡිමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ තස්ස චිත්තං උප්පජ්ජති, න නිරුප්ප්ඤ්ඤාති, ආයතිඤ්ච නුප්පජ්ජස්සති, අවස්සමෙව නිරොධක්ඛණං පත්වා නිරුප්ප්ඤ්ඤාති, තතො අප්පට්ඨන්තිකත්තා අඤ්ඤං නුප්පජ්ජස්සති. යපෙත්වා පන පච්ඡිමචිත්තසමඬිගිං ඛිණාසවං ඉතරෙසං උප්පාදක්ඛණසමඬිගිචිත්තං. උප්පාදක්ඛණසමඬිගිතාය උප්පජ්ජති හඬගං අප්පත්තතාය න නිරුප්ප්ඤ්ඤාති, හඬගං පන පත්වා නිරුප්ප්ඤ්ඤාති, අඤ්ඤං පන තස්මිං වා අඤ්ඤස්මිං වා අත්තභාවෙ උප්පජ්ජස්සති වෙච්ච නිරුප්ප්ඤ්ඤාති වාති. යස්ස වා පනාති ආදි දුතියපඤ්ඤෙ පන නිරුප්ප්ඤ්ඤාති නුප්පජ්ජස්සති යස්ස චිත්තං උප්පාදක්ඛණසමඬිගිතාය හඬගක්ඛණං පත්වා නිරුප්ප්ඤ්ඤාති අප්පට්ඨන්තිකතාය නුප්පජ්ජස්සති, තස්ස ඛිණාසවස්ස තං චිත්තං කිං උප්පජ්ජති න නිරුප්ප්ඤ්ඤාති පුච්ඡා, තස්සා

එකංසබ්බාකරණියතාය “ආමන්තා” ති විස්සජ්ජනං වෙදිතබ්බං. උද්ධං වා අධො වා හරිතුං අසක්කොන්තොති උපරිමපදෙ වා හෙට්ඨිමපදං හෙට්ඨිමපදෙ වා උපරිමපදං අත්ථනො සමන්තාහරිතුං සට්ඨං පුබ්බෙනාපරං යොජෙත්වා අත්ථං පරිච්ඡින්නදිතුං අසක්කොන්තොති අත්ථො.

සොනාපන්නානං සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය සමාදින්නසීලතො නත්ථි පරිහානීති ආහ “අහබ්බො දානි සාසනතො නිවත්තිතු”න්ති. වඩ්ඪෙත්වාති උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා. දන්තෙ පුනත්ති විසොධෙන්ති එතෙනාති දන්තපොනං වුව්වති දන්තකට්ඨං. අභිනවානං ආගන්තුකානං ලජ්ජීසභාවං බන්තිමෙත්තාදිගුණසමඬගිතඤ්ච කතිපාහං සුට්ඨු විමංසිත්වාච හත්ථකම්මාදිසම්පට්ච්ඡනං සඬගහකරණඤ්ච යුත්තන්ති සාමණෙරස්ස වෙච අඤ්ඤෙසඤ්ච භික්ඛූනං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්නානං ඤාපනත්ථං ටෙරො තස්ස හබ්බරූපනං අභිඤ්ඤාය ඤත්වාපි පුන සම්මජ්ජනාදිං අකාසි. “තස්ස චිත්තදමනත්ථ”න්තිපි වදන්ති. බුද්ධවචනං පට්ඨපෙසීති බුද්ධවචනං උග්ගණ්භාපෙතුං ආරභි. සකලවිනයාවාරපට්ඨන්ති උපසම්පන්නානමෙව විහිතාති තජ්ජරියාපුණනමපි තෙසඤ්ඤෙච අනුරූපන්ති ආහ “යපෙත්වා විනයපිටක”න්ති. තස්ස චිත්තෙ යපිතමපි බුද්ධවචනං සඬගොපනත්ථාය නියයාතිතභාවං දස්සෙතුං “හත්ථෙ පතිට්ඨාපෙත්වා”ති වුත්තං.

එකරජ්ජාභිසෙකන්ති සකලජම්බුදීපෙ එකාධිපච්චවසෙන කරියමානං අභිසෙකං. රාජීද්ධියොති රාජානුභාවානුගතජ්ජභවා. යතොති යතො සොළසසට්ඨතො. දෙවතා එව දිවසෙ දිවසෙ ආහරන්තීති සම්බන්ධො. දෙවසිකන්ති දිවසෙ දිවසෙ. අගදාමලකන්ති අජ්ජකෙනෙව සරීරසොධනාදිසමත්ථං සබ්බදොසහරං ඔසධාමලකං. ඡද්දන්තදහතොති ඡද්දන්තදහසමීපෙ ධීතදෙවච්චානතො, කජ්ජරුක්ඛතො වා, තත්ථ තාදිසා කජ්ජරුක්ඛච්චිසෙසා සන්ති, තතො වා ආහරන්තීති අත්ථො. අසුත්තමසිකන්ති සුත්තෙහි අබද්ධං දිබ්බසුමනපුජ්ජෙභෙව කතං සුමනපුජ්ජපට්ඨං. උට්ඨිතස්ස සාලිතොති සයංජාතසාලිතො, සමුදායාපෙක්ඛඤ්චෙත්ථ එකවචනං, සාලිතන්ති අත්ථො. නච වාහසහස්සානීති එත්ථ වතස්සො මුට්ඨියො එකො කුඩුවො, වත්තාරො කුඩුවා එකො පත්ථො, වත්තාරො පත්ථා එකො ආළ්භකො, වත්තාරො ආළ්භකා එකං දොණං, වත්තාරි දොණාති එකා මානිකා, වතස්සො මානිකා එකා බාරි, විසති බාරිකා එකො වාහො, තදෙව “එකං සකට්ඨ”න්ති සුත්තනිපාතට්ඨකථාදීසු (සු. නි. අට්ඨ. 2.කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා) වුත්තං. නිත්ථුසකණෙ කරොන්තීති ථුසකුණ්ඩකරහිතෙ කරොන්ති. තෙන නිමිමිතං බුද්ධරූපං පස්සන්තොති සම්බන්ධො. පුඤ්ඤජ්ජභාවනිබ්බන්තග්ගහණං නාගරාජනිමිත්තානං පුඤ්ඤජ්ජභාවනිබ්බන්තෙහි සදිසතාය කතං. විමලකෙතුමාලාති එත්ථ කෙතුමාලා නාම සීසතො නික්ඛමිත්වා උපරිමුද්ධති පුඤ්ඤො හුත්වා දිස්සමානරස්මිරාසීති වදන්ති.

බාහිරකපාසණ්ඩන්ති බාහිරකජ්ජවෙදිතං සමයවාදං. පරිග්ගණ්භීති විමංසමානො පරිග්ගහෙසි. හද්දපීයකෙසුති වෙන්තමයපීයෙසු. සාරොති ගුණසාරො.

සිහපඤ්ජරෙති මහාවාතපානසමීපෙ. කිලෙසවිජ්ජන්දරහිතවිත්තතාය දන්තං. නිව්චං පච්චුපට්ඨිතසතාරක්ඛතාය ගුත්තං. ධුරග්ගෙයෙවාති කෙසොරොපනාවසානෙ. අතිවිය සොහතිති සම්බන්ධො. වාණිජකො අහොසිති මධුවාණිජකො අහොසි.

පුබ්බෙ ව සන්තිවාසෙනාති පුබ්බෙ වා පුබ්බජාතියං වා සහවාසෙනාති අත්ථො. පච්චුජ්ජන්තහිතෙන වාති චත්තමානභවෙ හිතචරණෙන වා. එවං ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි තං සිතෙනසංඛිධානං පෙමං ඡායතෙ. කිං වියාති? ආහ “උජ්ජලං ව යථොදකෙ”ති. උජ්ජලං වාති රස්සකතො වා-සද්දො අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. යථා-සද්දො උපමායං. ඉදං චුත්තං හොති – යථා උජ්ජලඤ්ච සෙසඤ්ච පද්මාදි උදකෙ ඡායමානං ද්වෙ කාරණානි නිස්සාය ඡායති උදකඤ්චෙව කලලඤ්ච, එවං පෙමමිපිති (ජා. අට්ඨ. 2.2.174).

ධුවහත්තානීති නිව්චහත්තානි. වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං මහත්තඤ්ච වජ්ජං. මොග්ගලීපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස භාරමකාසීති ථෙරස්ස මහානුභාවතං, තදා සාසනකිව්චස්ස නායකභාවෙන සංඝපරිණායකතඤ්ච රඤ්ඤො ඤාපෙතුං සංඝො තස්ස භාරමකාසීති වෙදිතබ්බං, න අඤ්ඤොසං අජානනතාය. සාසනස්ස දායාදොති සාසනස්ස අබ්හන්තරො ඤාතකො හොමි න හොමීති අත්ථො. යෙ සාසනෙ පබ්බජිතුං පුත්තධීතරො පරිච්චජන්ති, තෙ බුද්ධසාසනෙ සාලොහිතඤාතකා නාම හොන්ති, සකලසාසනධාරණෙ සමත්ථානං අත්තනො ඔරසපුත්තානං. පරිච්චත්තත්තා න පච්චයමත්තදායකාති ඉමමත්ථං සන්ධාය ථෙරො “න ඛො, මහාරාජ, එත්තාවතා සාසනස්ස දායාදො හොති”ති ආහ. කථඤ්චරහීති එත්ථ වරහීති නිපාතො අක්ඛන්ති. දීපෙති. තිස්සකුමාරස්සාති රඤ්ඤො එකමාතුකස්ස කනිට්ඨස්ස. සක්ඛසීති සක්ඛිස්සසි. සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසුන්ති පාණාතිපාතා වෙරමණිආදීපු විකාලභොජනා වෙරමණිපරියොසානාසු ඡසු සික්ඛාසු පාණාතිපාතා වෙරමණිං ද්වෙ වස්සාති අවිතික්කම්ම සමාදානං සමාදියාමිතිආදිනා (පාවි. 1079) සමාදානවසෙන සික්ඛාසම්මුතිදානානන්තරං සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසුං. ඡ වස්සාති අභිසෙකස්ස අස්සාති ඡවස්සාහිසෙකො.

සබ්බං ථෙරවාදන්ති ද්වෙ සංගීතියො ආරුළුහා පාළි. සා හි මහාසංඝිකාදිහින්තලද්ධිකාහි විවෙචෙතුං “ථෙරවාදො”ති චුත්තා. අයඤ්චි විහජ්ජවාදො මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි අසංඝිකරතො රක්ඛිතො ආනීතො වාති “ථෙරවාදො”ති චුච්චති, “සථෙරවාද”න්තිපි ලිඛන්ති. තත්ථ “අට්ඨකථාසු ආගතථෙරවාදසහිතං සාට්ඨකථං තිපිටකසංගහිතං බුද්ධවචන”න්ති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වාති තෙජොකසිණාරම්මණං ඤානං සමාපජ්ජිත්වා.

සභායන්ති නගරමජ්ඣෙ විනිච්ඡයසාලායං. දිට්ඨිගතානීති දිට්ඨියොව. න ඛො පනෙතං සක්කා ඉමෙසං මජ්ඣෙකෙ වසන්තෙන වූපසමෙතුන්ති තෙසඤ්චි මජ්ඣෙකෙ වසන්තො තෙසුයෙව අන්තොගධත්තා ආදෙයාවචනො න හොති, තස්මා එවං වින්තෙසි. අහොගඛිගපබ්බතන්ති එවංනාමකං පබ්බතං.

“අධ්‍යාපනව්‍යාප්තිය” නැතිවී ලිඛිතව, තං න සුන්දරං. පඤ්චාතපෙන තප්පෙන්තිති වතුසු යානෙසු අග්ගිං ජාලෙන්වා මජ්ඣිමනිකායෙ යන්වා සුරියමණ්ඩලං උල්ලොකෙන්තා සුරියාතපෙන තප්පෙන්ති. ආදිවචං අනුපරිවක්තන්ති උදයකාලතො පහති සුරියං ඔලොකයමානා යාව අත්ථභිගමනා සුරියාහිමුඛාව පරිවත්තන්ති. වොහිත්ථිස්සාමාති පග්ගණ්ඨිංසුති විනාසෙස්සාමාති උස්සාහමකංසු.

විස්සට්ඨොති මරණසංඝාතොති, නිබ්භයොති අත්ථො. මිගවං නික්ඛමිත්වාති අරඤ්ඤෙ විවරිත්වා මිගමාරණකීළා මිගවං, තං උද්දිස්ස නික්ඛමිත්වා මිගවධන්ථං නික්ඛමිත්වාති අත්ථො. අභිනාගාදිතො විසෙසනත්ථං “හත්ථිනාගෙනා”ති වුත්තං. තස්ස පස්සන්තස්සෙවාති අනාදරෙ සාමිච්චනං, තස්මිං පස්සන්තෙයෙවාති අත්ථො. ආකාසෙ උප්පතිත්වාති එත්ථ අයං විකුබ්බනිද්ධි න භොතිති ගිහිස්සාපි ඉමං ඉද්ධිං දස්සෙසි අධිට්ඨානිද්ධියා අප්පට්ඨිත්තන්තා. පකතිවණ්ණඤ්ඤි විජ්ඣන්වා නාගවණ්ණාදිදස්සනං විකුබ්බනිද්ධි. ඡණ්ඩෙසන්ති උස්සවවෙසං. පධානසරන්ති භාවනානුයොගවසෙන වීරියාරම්භස්ස අනුරූපං විචිත්තසෙනාසනං. සොපිති රඤ්ඤො භාගිනෙයාං සන්ධාය වුත්තං.

කුසලාධිප්පායොති මනාපජ්ඣාසයො. ද්වෙළ්භකජාතොති සංසයමාපන්නො. එකෙකං හික්ඛුසහස්සපරිවාරන්ති එත්ථ “ගණ්ඨිත්වා ආගච්ඡවා”ති ආණාකාරෙන වුත්තෙපි ථෙරා හික්ඛු සාසනහිත්තා ගතා. කප්පියසාසනඤ්ඤෙනං, න ගිහීනං ගිහිකම්මපටිසංයුත්තං. ථෙරො නාගච්ඡිති කිඤ්චාපි “රාජා පක්කොසති”ති වුත්තෙපි ධම්මකම්මත්ථාය ආගන්තුං වට්ටති, ද්වික්ඛන්තුං පන පෙසිතෙපි “අනනුරූපා යාවනා”ති නාගතො, “මහානුභාවො ථෙරො යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිකො පමාණභූතො”ති රඤ්ඤො වෙච උභයපක්ඛිකානඤ්ච අත්තති බහුමානුප්පාදනවසෙන උද්ධං කත්තබ්බකම්මසිද්ධිං ආකඨිත්තො අසාරූප්පවචනලෙසෙන නාගච්ඡි. එකතො සඨසට්ඨා නාවා නාවාසඨසාටං. සාසනපච්චත්ථිකානං බහුභාවතො ආහ “ආරක්ඛං සංවිධායා”ති. යන්ති යස්මා. අබ්බාහිංසුති ආකඨිස්සු. බාහිරතොති උයානස්ස බාහිරතො. පස්සන්තානං අතිදුක්කරභාවෙන උපට්ඨානං සන්ධාය “පදෙසපට්ඨිකම්පනං දුක්කර”න්ති ආහ. අධිට්ඨානෙ පනෙත්ථ විසුං දුක්කරතා නාම නත්ථි.

දීපකතිත්තිරොති සාකුණිකෙහි සමජාතිකානං ගහණත්ථාය පොසෙත්වා සික්ඛෙන්වා පාසට්ඨානෙ යපනකතිත්තිරො. න පටිච්ච කම්මං ඵ්ඵසතීති ගාථාය යදි තව පාපකිරියාය මනො නප්පදුස්සති, ලුද්දෙන තං නිස්සාය කතම්පි පාපකම්මං තං න ඵ්ඵසති. පාපකිරියාය හි අප්පොස්සුක්කස්ස නිරාලයස්ස හදුස්ස සතො තව තං පාපං න උපලිම්පති, තව විත්තං න අල්ලියතීති අත්ථො.

කිං වදති සීලෙනාති කිංවාදී. අථ වා කො කතමො වාදො කිංවාදො, සො එතස්ස අත්ථිති කිංවාදී. අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච සස්සතොති වාදො එතෙසන්ති සස්සතවාදිතො. සත්තෙසු සඨ්ඛාරෙසු වා එකච්චං සස්සතන්ති පවත්තො වාදො එකච්චසස්සතො, තස්මිං නියුත්තා එකච්චසස්සතිකා. “අන්තො, අනන්තො,

අන්තානන්තො, නෙවන්තො නානන්තො''ති එවං අන්තානන්තං ආරබ්භ පචත්තා
 චත්තාරො වාදො අන්තානන්තා, තෙසු නියුත්තා අන්තානන්තිකා. න මරති න
 උපච්ඡිජ්ජති අමරා, එවන්තිපි මෙ නො, තථාතිපි මෙ නොතිආදිනා (දී. නි. 1.62)
 පචත්තා දිට්ඨි වෙව වාචා ව, තස්සා වික්ඛෙපො එතෙසන්ති අමරාවික්ඛෙපිකා. අථ
 වා අමරා නාම මච්ඡජාති දුග්ගහා හොති, තස්සා අමරාය විය වික්ඛෙපො එතෙසන්ති
 අමරාවික්ඛෙපිකා. අධිච්ච යදිච්ඡකං යං කිඤ්චි කාරණං අනපෙක්ඛිත්වා
 සමුප්පන්නො අත්තා ව ලොකො වාති වාදෙ නියුත්තා අධිච්චසමුප්පන්නිකා. සඤ්ඤී
 අත්තාති වාදො යෙසන්තෙ සඤ්ඤීවාදා. එවං අසඤ්ඤීවාදා
 නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදාති එත්ථාපි. ''කායස්ස හෙදා සත්තො උච්ඡිජ්ජති''ති (දී.
 නි. 1.85-86) එවං උච්ඡෙදං වදන්තිති උච්ඡෙදවාදා. දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛො
 යථාසකං අත්තහාවො, තස්මිංයෙව යථාකාමං පඤ්චකාමගුණපරිභොගෙන
 නිබ්බානං දුක්ඛපසමං වදන්තිති දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා. විහජිත්වා වාදො එතස්සාති
 විහජ්ජවාදී, භගවා. සබ්බං එකරූපෙන අවත්වා යථාධම්මං විහජිත්වා නිජ්ජටං
 නිගුම්ඛං කත්වා යථා දිට්ඨිසන්දෙහාදයො විගච්ඡන්ති, සම්මුතිපරමත්ථා ව ධම්මා
 අසඬ්ඛරා පටිහන්ති, එවං එකන්තවිහජනසිලොති වුත්තං හොති. පරජ්ජවාදං
 මද්දමානොති තස්මිං කාලෙ උජ්ජන්තං, ආයතිං උජ්ජජනකඤ්ච සබ්බං පරවාදං
 කථාවත්ථුමාතිකාවිවරණමුඛෙන නිම්මද්දනං කරොන්තොති අත්ථො.

තතියසඬ්ඛිතිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනා

කෙනාහතන්ති ඉමං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්නෙත ජම්බුදීපෙ තාව යාව
 තතියසඬ්ඛිති, තාව දස්සෙත්වා ඉදාති සිහළදීපෙ ආචරියපරම්පරං දස්සෙතුං
 තතියසඬ්ඛගහකො පන උද්ධන්තිආදි ආරද්ධං. ඉමං දීපන්ති තම්බපණ්ණදීපං. තස්මිං
 දීපෙ නිසිදිත්වා ආචරියෙන අට්ඨකථාය කතත්තා ''ඉමං දීප''න්ති වුත්තං. කඤ්චි
 කාලන්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, කිස්මිඤ්චි කාලෙති අත්ථො.
 පොරාණාති සිහළදීපෙ සිහළට්ඨකථාකාරකා. හද්දනාමොති හද්දසාලත්ථෙරො.
 ආගුං පාපං න කරොන්තිති නාගා. විනයපිටකං වාවසිංසුති සම්බන්ධො.
 තම්බපණ්ණියාති භූමිමවචනං. නිකායෙ පඤ්චාති විනයාභිධම්මානං විසුං ගහිතත්තා
 තබ්බිනිමුත්තා පඤ්ච නිකායා ගහෙතබ්බා. පකරණෙති අභිධම්මපකරණෙ
 වාචෙසුන්ති යොජනා. තිණි පිටකාති ස්වාගතාති අස්සාති ''තෙපිටකො''ති
 වත්තබ්බෙ ''තිපෙටකො''ති ඡන්දානුරක්ඛණත්ථං වුත්තං. තාරකරාජාති වන්දිමා.
 පූජ්ථනාමොති එත්ථ මහාපදුමත්ථෙරො සුමනත්ථෙරො ව ඤාතබ්බොති ද්වික්ඛත්තුං
 ''පූජ්ථනාමො''ති වුත්තං.

වනවාසින්ති වනවාසිරට්ඨං. කරකචස්සන්ති හිමපාතනකචස්සං,
 කරකධාරාසදිසං වා වස්සං. හරාපෙත්වාති උදකොසෙන හරාපෙත්වා.
 ඡින්නහින්තපට්ඨරොති සත්ථකෙන ඡින්නං රඬ්ගෙන හින්තං පටං ධාරණකො.
 හණ්ඩුති මුණ්ඩකො. මක්ඛං අසහමානොති ථෙරස්ස ආනුභාවං පටිච්ච අත්තනො

උප්පන්නං පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණං මක්ඛං තථා පවත්තං කොධං
 අසහමානො. අසනියො ඵලන්තීති ගජ්ජන්නා පතන්ති. මෙ මම භයහෙරවං ජනෙනුං
 පටිබලො න අස්ස න භවෙය්‍යාති යොජනා. අඤ්ඤදත්ථුති එකංසෙන.
 කස්ථීරගන්ධාරාති කස්ථීරගන්ධාරරට්ඨවාසිනො. ඉසිවාතපට්ඨාතාති හික්ඛුනං
 වීවරවලනකායවලනෙහි සඤ්ජනිතවාතෙහි පරිතො සමන්තතො ඛිජයමානා
 අහෙසුං. ධම්මවක්ඛුන්ති හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙ ඤාණං. අනමතග්ගියන්ති
 අනමතග්ගසංයුත්තං (සං. නි. 2.124 ආදයො). සමධිකානීති සාධිකානි. පඤ්ච
 රට්ඨානීති පඤ්ච විනරට්ඨානි. වෙගසාති වෙගෙන. සමන්තතො රක්ඛං යපෙසීති
 තෙසං අප්පවෙසනත්ථාය අධිට්ඨානවසෙන රක්ඛං යපෙසී. අඛිච්ඡිඛිච්ඡාති සහස්සානීති
 අඛිච්ඡාන වතුත්ථානි අඛිච්ඡිඛිච්ඡානි, අතිරෙකපඤ්චසතානි තිණ් සහස්සානීති අත්ථො.
 දියඛිච්ඡසහස්සන්ති අඛිච්ඡාන දුතියං දියඛිච්ඡං, අතිරෙකපඤ්චසතිකං සහස්සන්ති
 අත්ථො. නිද්ධමෙත්වානාති පලාපෙත්වා.

රාජගහනගරපරිවත්තකෙනාති රාජගහනගරං පරිවත්තෙත්වා තතො ඛහි තං
 පදක්ඛිණං කත්වා ගතමග්ගෙන, ගමනෙන වා. ආරොපෙසීති පටිපාදෙසි. පළිනාති
 ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. නගුත්තමෙති වෙතියගිරිමාහ. පුරතොති පාවිනදිසාහාගෙ.
 පුරසෙට්ඨස්සාති සෙට්ඨස්ස අනුරාධපුරස්ස. සිලකුට්ඨිති එවංනාමකෙ
 පබ්බතකුට්ඨෙ. සිහකුමාරස්ස පුත්තොති එත්ථ “කලිඬගරාජධිතු කුච්ඡිස්මිං සිහස්ස
 ජාතො සිහකුමාරො”ති වදන්ති. ජෙට්ඨමාසස්ස පුණ්ණමියං ජෙට්ඨනක්ඛත්තං වා
 මූලනක්ඛත්තං වා හොතීති ආහ “ජෙට්ඨමූලනක්ඛත්තං නාම හොතී”ති. මිගානං
 වානතො හිංසනතො බාධනතො මීගවං, මිගවිජ්ඣනකීළා. රොහිතමීගරූපන්ති
 ගොකණ්ණමීගවෙසං. රට්ඨයට්ඨිජ්ජමාණාති රට්ඨපතොදජ්ජමාණා. එකා ලතායට්ඨි
 නාමාති එකා රජතමයා කඤ්චනලතාය පටිමණ්ඩිතත්තා එවං ලද්ධනාමා.
 පුප්ඵයට්ඨියං නිලාදීති පුප්ඵානි, සකුණයට්ඨියං නානජ්ජකාරා මිගපක්ඛිනො
 විචිත්තකම්මකතා විය බායන්තීති දට්ඨබ්බං. රාජකකුඬහණ්ඩානීති
 රාජාරහඋත්තමහණ්ඩානි. සඬබන්ති දක්ඛිණාවට්ටං අභිසෙකසඬබ්බං. වඬ්ඨමානන්ති
 අලඬිකාරවුණ්ණං, “නභානවුණ්ණ”න්ති කෙවි. වටංසකන්ති කණ්ණපිළන්ධනං
 වටංසකන්ති වුත්තං හොති. නන්දියාවට්ටන්ති නන්දියාවට්ටපුප්ඵාකාරෙන
 මඬිගලත්ථං සුවණ්ණෙන කතං. කඤ්ඤන්ති ඛත්තියකුමාරිං. හත්ථපුඤ්ජනන්ති
 පිතවණ්ණං මහග්ගහත්ථපුඤ්ජනවත්ථං. අරුණවණ්ණමත්තිකන්ති
 නාගහවනසම්භවං. වත්ථකොට්ඨකන්ති වත්ථයුගමෙව. නාගමාහටන්ති නාගෙහි
 ආහටං. අමතොසධන්ති එවංනාමිකා ගුළිකජාති. අමතසදිසකිව්චත්තා එවං වුව්චති.
 භූමත්ථරණසඬබ්බෙපෙනාති භූමත්ථරණාකාරෙන. උප්පාතපායකාති නිමිත්තපායකා.
 අලං ගච්ඡාමාති “පුරස්ස අවිවාසන්නත්තා සාරුජ්ජං න හොතී”ති පටික්ඛිපන්තො
 ආහ. අඬ්ඨනවමානං පාණසහස්සානන්ති (අ. නි. 6.53) පඤ්චසතාධිකානං අට්ඨන්තං
 පාණසහස්සානං. අප්පමාදසුත්තන්ති අඬ්ඨගුත්තරනිකායෙ මහාඅප්පමාදසුත්තං,
 රාජොවාදසුත්තන්ති වුත්තං හොති.

මහවිවාහි මහතා. උපසඬකමන්තොති අතිවිය කිලන්තරූපො හුත්වා
 උපසඬකමීති අත්ථො. තුම්මෙ ජානනත්ථන්ති සම්බන්ධො. පඤ්චපණ්ණාසායාති
 එත්ථ “චතුපඤ්ඤාසායාති වත්තබ්බං. එවඤ්ඤි සති උපරි වුව්වමානං ද්වාසට්ඨි
 අරහන්තොති වචනං සමෙති” ති සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී.
 1.ආවරියපරම්පරකථාවණ්ණනා) වුත්තං. දසභාතිකසමාකුලන්ති මුට්ඨිවස්ස
 පුත්තෙහි දෙවානංපියතිස්සාදිහි දසහි භාතිකෙහි සමාකිණ්ණං. චිරදිට්ඨො
 සම්මාසම්බුද්ධොති ධාතුයො සන්ධායාහ. සබ්බතාළාවචරෙති සබ්බාති
 තුරියභණ්ඩාති, තංසභවරිතෙ වා වාදකෙ. උපට්ඨාපෙත්වාති උපභාරකාරාපනවසෙන
 සන්නිපාතෙත්වා. වඩ්ඪමානකච්ඡායායාති පච්ඡාභත්තං. පොක්ඛරවස්සන්ති
 පොක්ඛරපත්තෙ විය අතෙමිතුකාමානං උපරි අතෙමෙත්වා පවත්තනකවස්සං.
 මහාවීරොති සත්ථුවොහාරෙන ධාතු එව වුත්තා. පච්ඡිමදිසාහිමුඛොව හුත්වා
 අපසක්කන්තොති එත්ථ පුරත්ථාහිමුඛො ධීතොව පිට්ඨිතො අපසක්කනෙන
 පච්ඡිමදිසාය ගච්ඡන්තො තාදිසොපසඬකමනං සන්ධාය “පච්ඡිමදිසාහිමුඛො” ති
 වුත්තො. “මහෙජවත්ථු නාම එවංනාමකං දෙවට්ඨාන” ති වදන්ති.

පජ්ජරකෙනාති අමනුස්සසමුට්ඨාපිතෙන පජ්ජරකරොගෙන. දෙවොති මෙසො.
 අනුප්පවෙච්ඡිති විමුච්චි. විවාදො භොතිති එත්ථ කිරියාකාලමපෙක්ඛිත්වා
 වත්තමානප්පයොගො දට්ඨබ්බො. එවං ඊදිසෙසු සබ්බත්ථ. තදෙනන්ති යානං
 තිට්ඨතිති සම්බන්ධො. “ජන්තං චණ්ණානං සම්බන්ධභූතානං රංසියො වා” ති
 අජ්ඣාහරිතබ්බං, “ජන්තං චණ්ණානං උදකධාරා වා” ති එවම්පෙත්ථ සම්බන්ධං
 වදන්ති. පරිනිබ්බුතෙපි භගවති තස්සානුභාවෙන එවරූපං පාටිභාරියං අභොසි එවාති
 දස්සෙතුං එවං අවිත්තියාතිආදිගාථමාහ. රක්ඛං කරොන්තොති අත්තනා උපායෙන
 පලාපිතානං යක්ඛානං පුන අප්පවිසනත්ථාය පරිත්තානං කරොන්තො. ආවිජ්ජීති
 පරියායි.

රඤ්ඤො භාතාති රඤ්ඤො කනිට්ඨභාතා. අනුළාදෙවී නාම රඤ්ඤො
 ජෙට්ඨභාතු ජායා. සරසරංසිජාලවිස්සජ්ජනකෙනාති සිනිද්ධතාය රසවන්තං
 ඔජවන්තං රංසිජාලං විස්සජ්ජෙත්තෙන. එකදිවසෙන අගමාසීති සම්බන්ධො.
 අප්පෙසීති ලෙඛසාසනං පතිට්ඨාපෙසි. උදික්ඛතීති අපෙක්ඛති පත්ථෙති. භාරියන්ති
 ගරුකං, අනතික්කමනීයන්ති අත්ථො. මං පටිමානෙතීති මං උදික්ඛති.
 කම්මාරවණ්ණන්ති රඤ්ඤො පකතිසුවණ්ණකාරවණ්ණං. තිහත්ථවික්ඛම්භන්ති
 තිහත්ථවිත්ථාරං. සකලජම්බුදීපරජ්ජෙනාති එත්ථ රඤ්ඤො ඉදන්ති රජ්ජං,
 සකලජම්බුදීපතො උප්පජ්ජනකආයො වෙච ආණාදයො ව, තෙන පුප්පෙමීති අත්ථො,
 න සකලපට්ඨිපාසාදාදිවත්ථුනා තස්ස සත්තාහං දෙමීතිආදිනා කාලපරිච්ඡේදං කත්වා
 දාතුං අයුත්තත්තා. එවඤ්ඤි දෙන්තො තාවකාලිකං දෙති නාම
 වත්ථුපරිච්චාගලක්ඛණත්තා දානස්ස, පථවාදිවත්ථුපරිච්චාගෙන ව පුන ගහණස්ස
 අයුත්තත්තා. නියමිතකාලෙ පන ආයාදයො පරිච්චත්තා එවාති තතො පරං
 අපරිච්චත්තත්තා ගහෙතුං වට්ටති. තස්මා වුත්තනයෙනෙත්ථ ඉතො පරම්පි
 ආයාදිදානවසෙනෙව රජ්ජදානං වෙදිතබ්බං. පුප්පුළකා හුත්වාති
 කෙතකීපාරොහඬිකුරා විය උදකපුප්පුළකාකාරා හුත්වා. ගවක්ඛජාලසදිසන්ති

භාවනාපුංසකං, වාතපානෙසු ජාලාකාරෙන යපිතදාරුපටසදිසන්ති අත්ථො,
ගවක්ඛෙන ච සුත්තාදිමයජාලෙන ච සදිසන්ති වා අත්ථො.

දෙවදුන්දුහියොති එත්ථ දෙවොති මෙසො, තස්ස අවිජ්ජුක්ඛතාය ආකාසමිච
බායමානස්ස අනිමිත්තගජ්ජිතං දෙවදුන්දුහි නාම, යං “ආකාසදුන්දුහි” තිපි වදන්ති.
එලිංසුති ථනිංසු. පබ්බතානං නච්චෙහීති පථවිකම්පෙන ඉතො විතො ච භමන්තානං
පබ්බතානං නච්චෙහී. විමිහයජාතා යක්ඛා “හි”න්තිසද්දං නිච්ඡාරෙන්තිති ආහ
“යක්ඛානං හිඬිකාරෙහි”ති. සකසකපටිභානෙහීති අත්තනො අත්තනො
සිජ්ජකොසල්ලෙහි. අහිසෙකං දත්වාති අනොතත්තදහොදකෙන අහිසෙකං දත්වා.

දෙවතාකුලානීති මහාබොධිං පරිවාරෙන්වා යිතනාගයක්ඛාදිදෙවතාකුලානි
දත්වාති සම්බන්ධො. ගොපකරාජකම්මිතො තථා “තරච්ඡා”ති වදන්ති. ඉමිනා
පරිවාරෙනාති සහත්ථෙ කරණවචනං, ඉමිනා පරිවාරෙන සහාති අත්ථො.
තාමලිත්තින්ති එවංනාමකං සමුද්දතීරෙ පටිට්ඨං. ඉදමස්ස තතියන්ති
සුවණ්ණකටාගෙ පතිට්ඨිතසාබාබොධියා රජ්ජසම්පදානං සන්ධාය වුත්තං. තතො
පන පුබ්බෙ එකවාරං රජ්ජසම්පදානං අවිජ්ජන්තාය සාබාය මහාබොධියා එව කතං,
තෙන සද්ධිං චතුක්ඛත්තුං රාජා රජ්ජෙන පුජෙසි. රජ්ජෙන පුජිතදිවසෙසු කිර
සකලදීපතො උජ්ජන්තං ආයං ගහෙන්වා මහාබොධිමෙව පුජෙසි.

පයමපාටිපදදිවසෙති සුක්කපක්ඛපාටිපදදිවසෙ. තඤ්ඤි කණ්ඨපක්ඛපාටිපදදිවසං
අපෙක්ඛිත්වා “පයමපාටිපදදිවස”න්ති වුත්තං, ඉදඤ්ච තස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ
වොහාරං ගහෙන්වා වුත්තං, ඉධ පන පුණ්ණම්මො පටියාය යාව අපරා පුණ්ණම්,
තාව එකො මාසොති වොහාරො. තස්මා ඉමිනා වොහාරෙන “දුතියපාටිපදදිවසෙ”ති
චත්තබ්බං සියා කණ්ඨපක්ඛපාටිපදස්ස ඉධ පයමපාටිපදත්තා. ගච්ඡති චතරෙති එත්ථ
අරෙති බෙදෙ. සමන්තායොජනන්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං,
යොජනජ්ජමාණෙ පදෙසෙ සබ්බත්ථාති අත්ථො. සුපණ්ණරූපෙනාති මහාබොධිං
බලක්කාරෙන ගහෙන්වා නාගභවනං නෙතුකාමානි නාගරාජකුලානි ඉද්ධියා
ගහිතෙන ගරුළුරූපෙන සන්තාසෙති. තං විභූතිං පස්සිත්වාති දෙවතාදිහි කරියමානං
පූජාමහත්තං, මහාබොධියා ච ආනුභාවමහත්තං දිස්වා සයම්පි තථා පුජෙතුකාමා
ථෙරිං යාචිත්වාති යොජනා. සමුද්දසාලවත්ථුස්මිත්ති යස්මිං පදෙසෙ යත්වා රාජා
සමුද්දෙ ආගච්ඡන්තං බොධිං ථෙරානුභාවෙන අද්දස, යත්ථ ච පච්ඡා සමුද්දස්ස
දිට්ඨිට්ඨානන්ති පකාසෙතුං සමුද්දසාලං නාම සාලං අකංසු, තස්මිං සමුද්දසාලාය
චත්ථුභූතෙ පදෙසෙ. ථෙරස්සාති මහාමහින්දත්ථෙරස්ස. පුජ්චඅග්ගිසියානීති
කුටාගාරසදිසානි පුජ්චචෙතියානි. ආගතො චතරෙති එත්ථ අරෙති පමොදෙ. අට්ඨති
අමච්චකුලෙහි අට්ඨති බ්‍රාහ්මණකුලෙහි වාති සොළසහි ජාතිසම්පන්නකුලෙහි. රජ්ජං
විවාරෙසීති රජ්ජං විවාරෙතුං විස්සජ්ජෙසි. රාජවත්ථුද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙන
රාජ්‍යයානස්ස ද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙන. අනුපුබ්බවිපස්සනන්ති
උදයබ්බයාදිඅනුපුබ්බවිපස්සනං. “සහ බොධිපතිට්ඨානෙනා”ති කරණවචනෙන
චත්තබ්බෙ විහත්තිපරිණාමෙන “සහ බොධිපතිට්ඨානා”ති නිස්සක්කවචනං කතං.
සති හි සහසද්දජ්ජයොගෙ කරණවචනෙනෙව භවිතබ්බං. දස්සිංසුති පඤ්ඤායංසු.

මහාආසනටියානෙති පුබ්බපස්සෙ මහාසිලාසනෙන පතිට්ඨිතටියානෙ. පූජෙත්වා
 වන්දිති ආගාමිනං මහාවෙනියං වන්දි. පුරිමෙ පන මහාවිහාරටියානෙ
 පූජාමත්තස්සෙව කතත්තා අනාගතෙ සඨස්සස්සපි නවකතා අවන්දිතබ්බතා ව
 පකාසිතාති වෙදිතබ්බා. අනාගතෙ පන මෙත්තෙය්‍යාදිබුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා ව
 බුද්ධභාවක්ඛණං උද්දිස්ස වන්දිතබ්බාව සභාවෙන විසිට්ඨපුග්ගලත්තාති
 ගහෙතබ්බං.

මහාඅරිට්ඨොති පඤ්චපඤ්ඤාසාය භාතූකෙහි සද්ධිං වෙනියගිරිමහි පබ්බජිතං
 සන්ධාය චුත්තං. මෙසවණ්ණාභයඅමච්චස්ස පරිවෙණටියානෙති
 මෙසවණ්ණාභයස්ස රඤ්ඤො අමච්චෙන කත්තබ්බස්ස පරිවෙණස්ස වත්ථුභූතෙ
 යානෙ. මඬිගලනිමිත්තභාවෙන ආකාසෙ සමුප්පන්නො මනොහරසද්දො ආකාසස්ස
 රවො විය භොතිති චුත්තං “ආකාසං මහාවිරවං රවි”ති. න හි ආකාසො නාම කොචි
 ධම්මො අත්ථි, යො සද්දං සමුට්ඨාපෙය්‍ය, ආකාසගතඋතුච්ඡෙසසමුට්ඨිතොව සො
 සද්දොති ගහෙතබ්බො. පයමකත්තිකපචාරණදිවසෙ...පෙ.... විනයපිටකං
 පකාසෙසීති ඉදං විනයං වාචෙතුං ආරද්ධදිවසං සන්ධාය චුත්තං. අනුසිට්ඨිකරානන්ති
 අනුසාසනිකරානං. රාජිනොති උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං,
 දෙවානංපියතිස්සරාජානන්ති අත්ථො. අඤ්ඤෙපීති මහින්දාදිහි
 අට්ඨසට්ඨිමහාථෙරෙහි අඤ්ඤෙපි, තෙසං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ තෙසං
 ථෙරානන්තිආදි. තත්ථ තෙසං ථෙරානං අන්තෙවාසිකාති මහින්දත්ථෙරාදීනං
 අට්ඨසට්ඨිමහාථෙරානං අරිට්ඨාදයො අන්තෙවාසිකා ව මහාඅරිට්ඨත්ථෙරස්ස
 අන්තෙවාසිකා තිස්සදත්තකාළසුමනාදයො වාති යොජෙතබ්බං. අන්තෙවාසිකානං
 අන්තෙවාසිකාති උභයත්ථ චුත්තඅන්තෙවාසිකානං අන්තෙවාසිකපරමපරා වාති
 අත්ථො. පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරාති මහින්දො ඉට්ටියො උත්තියොතිආදිගාථාහි (පාරා.
 අට්ඨ. 1.තනියසඬ්ඨිතිකථා) පකාසිතා ආවරියපරමපරා.

න පග්ගරතීති න ගළුති, න පමුස්සතීති අත්ථො. සතිගතිධිතිමන්තෙසුති එත්ථ
 සතීති උග්ගහධාරණෙ සති. ගතීති සද්දත්ථවිභාගග්ගහණෙ ඤාණං. ධිතීති
 උග්ගහපරිහරණාදිසු විරියං. කුක්කුච්චකෙසුති “කප්පති න කප්පති”ති
 විමංසකුක්කුච්චකාරිසු. මාතෘපිතූටියානියොති වත්වා තමෙවත්ථං සමත්ථෙතුං ආහ
 තදායත්තාහීතිආදි. විනයපරියත්තිං නිස්සායාති විනයපිටකපරියාපුණනං නිස්සාය.
 අත්තනො සීලක්ඛන්ධො සුගුත්තොති ලජ්ජිනො විනයධාරණස්ස
 අලජ්ජිඅඤ්ඤාණතාදිහි ඡහි ආකාරෙහි ආපත්තියා අනාපජ්ජනතො අත්තනො
 සීලක්ඛන්ධො ඛණ්ඩාදිදොසවිරහිතො සුගුත්තො සුරක්ඛිතො භොති.
 කුක්කුච්චපකතානන්ති කප්පියාකප්පියං නිස්සාය උප්පන්නෙන කුක්කුච්චෙන
 පකතානං උපද්දුතානං අභිභූතානං යථාචනයං කුක්කුච්චං විනොදෙත්වා සුද්ධන්තෙ
 පතිට්ඨාපනෙන පටිසරණං භොති. විගතො සාරදො භයමෙතස්සාති විසාරදො. “එවං
 කථෙත්තස්ස දොසො එවං න දොසො”ති ඤත්වාච කථනතො නිබ්භයොව
 සඨස්මජ්ඣෙ වොහරති . පච්චත්ථිකෙති අත්තපච්චත්ථිකෙ වෙව
 වජ්ජිපුත්තකාදිසාසනපච්චත්ථිකෙ ව. සහධම්මෙනාති සකාරණෙන වචනෙන
 සික්ඛාපදං දස්සෙත්වා යථා තෙ අසද්ධම්මං පතිට්ඨාපෙතුං න සක්කොන්ති, එවං

සුනිග්ගහිතං කත්වා නිග්ගණ්හාති. සද්ධම්මට්ඨිකියාති

පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධසඬ්ඛාතස්ස තිව්ධස්සාපි සද්ධම්මස්ස ධිතියා, පවත්තියාති අත්ථො.

විනයො සංවරත්ථායාතිආදීසු විනයපරියාපුණනං විනයො, විනයපඤ්ඤත්ති වා කායවච්ඡිද්ධාරසංවරත්ථාය. අවිජ්ජපටිසාරොති කතාකතං නිස්සාය විජ්ජපටිසාරාභාවො සන්තාපාභාවො. පාමොජ්ජං තරුණපීති. පීති නාම බලවපීති. පස්සද්ධිති කායචිත්තපස්සද්ධි. යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති සජ්ජවිවයනාමරූපපරිග්ගහො. නිබ්බිදාති විපස්සනා. වීරාගොති අරියමග්ගො. විමුක්තීති අග්ගඵලං. විමුක්තිඤ්ඤාණදස්සනන්ති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං. අනුපාදාති කඤ්චි ධම්මං අනුපාදිසිත්වා පරිච්චජිත්වා. පරිනිබ්බානත්ථායාති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණෙ අනුජ්ජන්තො අන්තරා පරිනිබ්බානාභාවෙන තංපරිනිබ්බානත්ථායාති පච්චයත්තෙන චුත්තං අනන්තරාදිපච්චයත්තා. එතදත්ථා කථාති අයං විනයකථා නාම එතස්ස අනුපාදාපරිනිබ්බානස්ස අත්ථායාති අත්ථො. මත්තනාති විනයමත්තනායෙව, හික්ඛුනං “එවං කරස්සාම, එවං න කරස්සාමා” ති විනයපටිබ්ද්ධමත්තනා. උපනිසාති උපනිසිද්ධති එත්ථ ඵලන්ති උපනිසා, කාරණං. විනයො සංවරත්ථායාතිආදිකාරණපරම්පරාපි එතදත්ථාති අත්ථො. සොතාවධානන්ති ඉමිස්සා පරම්පරපච්චයකථාය අත්තානං සමන්තත්ථාය සොතාවධානං, තම්පි එතමත්ථං. යදිදන්ති නිපාතො. යො අයං චතුහි උපාදානෙහි අනුපාදිසිත්වා චිත්තස්ස අරහත්තමග්ගසඬ්ඛාතො, තජ්ජලසඬ්ඛාතො වා විමොක්ඛො, සොපි එතදත්ථාය අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය. අථ වා යො අයං කඤ්චි ධම්මං අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො විමුච්චනං විගමො පරිනිබ්බානං එතදත්ථා කථාති එවං උපසංහරණවසෙන යොජෙතුම්පි වට්ටති මග්ගඵලවිමොක්ඛස්ස පුබ්බෙ චුත්තත්තා. ආයොගොති උග්ගහණාදිවසෙන පුනස්පුනං අභියොගො.

ආවරියපරම්පරකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

බාහිරනිදානකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා

සෙය්‍යථිදන්ති තං කතමං, තං කථන්ති වා අත්ථො. අනියමනිද්දෙසවචනන්ති අත්තනො අත්ථං සරූපෙන නියමෙත්වා නිද්දිසතිති නියමනිද්දෙසො, න නියමනිද්දෙසො අනියමනිද්දෙසො. සොච චුච්චතෙ අනෙතාති වචනන්ති අනියමනිද්දෙසවචනං. තස්සාති තෙතාතිපදස්ස. පරිච්ඡිකක්කොති “කතමෙසානං බො බුද්ධානං භගවත්තානං බ්‍රහ්මවරියං න චිරට්ඨිතිකං අහොසි” තිආදිනා (පාරා. 18) පවත්තො. පුබ්බෙ වා පච්ඡා වාති තෙතාතිපදතො හෙට්ඨා චුත්තපායෙ වා උපරි වක්ඛමානපායෙ වාති අත්ථො. අත්ථතො සිද්ධොනාති සාමත්ථියතො සිද්ධොන.

තනුදං මුඛමත්තනිදස්සනන්ති තස්සා යථාචුත්තයුත්තියා පරිදිපතෙ ඉදං
උපායමත්තනිදස්සනං. මුඛං ද්වාරං උපායොති හි අත්ථතො එකං.

සමයසද්දො දිස්සතිති සම්බන්ධො. අස්සාති සමයසද්දස්ස සමවායො අත්ථොති
සම්බන්ධො. කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති එත්ථ කාලො නාම උපසඬකමනස්ස
යුත්තකාලො, සමයො නාම සරිරබලාදිකාරණසමවායො, තෙ උපාදාය පටිච්චාති
අත්ථො. බණ්ණාති ඔකාසො. බුද්ධුප්පාදාදයො හි මග්ගබ්බමවරියස්ස ඔකාසො. සො
එව සමයො. තෙනෙව “එකොවා” ති වුත්තං. මහාසමයොති මහාසමුහො.
පවනස්මීන්ති වනසණ්ඨෙ. සමයොපි බො තෙ හද්දාලීති එත්ථ සමයොති
සික්ඛාපදාවිලඬසනස්ස හෙතු, කො සො? අත්තනො විප්පට්ඨත්තියා හගවතො
ජානනං, සො සමයසඬබාතො හෙතු තස්සා අප්පට්ඨිද්ධොති අත්ථො. හගවාතිආදි
තස්ස පටිච්ඡක්කනාකාරදස්සනං. උග්ගහමානොති කිඤ්චි කිඤ්චි උග්ගහෙතුං
සමත්ථතාය උග්ගහමානො, සුමනපරිබ්බාජකස්සෙවෙනං නාමං. සමයං දිට්ඨිං
පවදන්ති එත්ථාති සමයප්පවාදකො, මල්ලිකාය ආරාමො. ස්වෙව
තින්දුකාවීරසඬබාතාය තිම්බරුරුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා “තින්දුකාවීර” න්ති
ව, එකාව නිවාසා සාලා එත්ථාති “එකසාලකො” ති ව වුව්වති. අත්ථාහිසමයාති
යථාචුත්තස්ස දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකස්ස අත්ථස්ස හිතස්ස පටිලාභතො.
මානාහිසමයාති මානප්පහානා. පිළනට්ඨොති පිළනං තංසමඬගිතො හිංසනං,
අවිප්ථාරිකතාකරණං, පිළනමෙව අත්ථො පිළනට්ඨො. සන්තාපොති
දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං. විපරිණාමොති ජරාය මරණෙන වාති ද්විධා
විපරිණාමෙතබ්බතා අහිසමෙතබ්බො පටිච්ඡක්කිතබ්බොති අහිසමයො, සොව
අහිසමයට්ඨො, පිළනාදීති.

එත්ථ ව උපසග්ගානං ජොතකමත්තත්තා සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙපි
සඋපසග්ගො අහිසමයසද්දො උද්ධට්ටො. තත්ථ සඬගමවසෙන පච්චයානං
එලුප්පාදනං පටි අයනං එකතො පවත්ති එත්ථාති සමයො, සමවායො.
විට්ඨප්පනිස්සයසඬගමෙ සති එන්ති එත්ථ සත්තා පවත්තන්තීති සමයො, බණ්ණා.
සමෙති එත්ථ සඬබතධම්මො, සයං වා එති ආගච්ඡති විගච්ඡති වාති සමයො,
කාලො. සමෙන්නි අවයවා එතස්මිං, සයං වා තෙසුති සමයො, සමුහො.
පච්චයන්තරසඬගමෙ එති ආගච්ඡති එතස්මා එලන්ති සමයො, හෙතු. සඤ්ඤාවසෙන
විපල්ලාසනො ධම්මෙසු එති අහිනිවිසතීති සමයො, දිට්ඨි. සමීපං අයනං උපගමනං
සමයො, පටිලාභො. සම්මදෙව සහිතානං වාචානං අයනං විගමොති සමයො,
පහානං. සම්මදෙව, සහිතානං වා සච්චානං අයනං ජානනන්ති සමයො, පටිවෙධො.
එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථො සමයසද්දස්ස පවත්ති වෙදිතබ්බා.

එත්ථ ව සමයසද්දස්ස සාමඤ්ඤෙන අනෙකත්ථතා වුත්තා. න හි එකස්මිං
අත්ථවිසෙසෙ වත්තමානො සද්දො තදඤ්ඤෙපි වත්තති. තස්මා අත්ථා විය
තංතංවාචකා සමයසද්දාපි හින්තා එවාති ගහෙතබ්බා. එවං සබ්බත්ථ අත්ථුද්ධාරෙසු.

තත්ථ තථානි තෙසු සුත්තානිධම්මෙසු උපයොගහුම්මවචනෙහි. ඉධානි චිනයෙ, අඤ්ඤාංති කරණවචනෙන. අවිචන්තමෙවානි නිරන්තරමෙව. භාවො නාම කිරියා, කිරියාය කිරියන්තරුපලක්ඛණං භාවෙනභාවලක්ඛණං, යථා උදයෙ සති චන්දෙ ජාතො රාජපුත්තොති. අධිකරණඤ්ඤීතිආදි අභිධම්මෙ සමයසද්දො කාලසමුහඛණසමවායහෙතුසඛ්ඛාතෙසු පඤ්චසු අත්ථෙසු චත්තති, න චිනයෙ විය කාලෙ එව, තෙසු ච කාලසමුහත්ථා ද්වෙ තත්ථ චුත්තානං එස්සාදිධම්මානං අධිකරණභාවෙන නිද්දිසිතුං යුත්තා. ඛණසමවායහෙතුඅත්ථා පන තයොපි අත්තනො භාවෙන එස්සාදීනං භාවස්ස උපලක්ඛණභාවෙන නිද්දිසිතුං යුත්තාති විභාවනමුඛෙන යථාචුත්තමත්ථං සමත්ථෙතුං චුත්තං. තත්ථ යස්මිඤ්ඤි කාලෙ, ධම්මසමුහෙ වා සමයෙ අධිකරණභූතෙ කුසලං උප්පන්නං, තස්මිඤ්ඤෙව කාලෙ, ධම්මසමුහෙ වා සමයෙ එස්සාදයො භොන්තීති එවං අධිකරණත්ථයොජනා, යස්මිං පන ඛණෙ, සමවායෙ හෙතුම්හි වා සමයෙ සති විජ්ජමානෙ කුසලං උප්පන්නං, තස්මිඤ්ඤෙව ඛණාදිම්හි සමයෙපි විජ්ජමානෙ එස්සාදයො භොන්තීති භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථයොජනා ච වෙදිතඛිඛා.

හොති චෙත්ථානි එත්ථ යථාචුත්තඅත්ථවිසයෙ සඛිගහගාථා හොති. අඤ්ඤානාති සුත්තානිධම්මෙසු. අභිලාපමත්තහෙදොති දෙසනාවිලාසතො සද්දමත්තෙනෙව හෙදො, න අත්ථතො.

අවිසෙසෙනාති සාමඤ්ඤෙන. ඉරියාපථොතිආදීසු ඉරියාය සබ්බද්වාරිකකිරියාය පථො පචත්තනට්ඨානං තඛ්ඛිනිමුත්තකම්මස්ස අභාවාති යානාදයො ඉරියාපථො, සොච විභාරො. බ්‍රහ්මභූතා සෙට්ඨභූතා පරහිතචිත්තාදිවසජ්ජවත්තීතො මෙත්තාදයො බ්‍රහ්මවිභාරො නාම. තදවසෙසා පන මහග්ගතා සබ්බනීවරණවිගමනාදිසිද්ධෙන ජොතනාදිඅත්ථෙව දිබ්බවිභාරො නාම. බ්‍රහ්මවිභාරභාවෙන විසුං ගහිතත්තා මෙත්තාදයො ඉධ අසඛිගහිතා. අරියානමෙව විභාරොති ඵලසමාපත්තියො අරියවිභාරො නාම.

රුක්ඛාදිමූලෙයෙව මූලසද්දස්ස නිරුල්භභාවං දස්සෙතුං අපරෙන මූලසද්දෙන විසෙසෙත්වා “මූලමූලෙ”ති චුත්තං, යථා දුක්ඛදුක්ඛන්ති (විභ. අට්ඨ. 190). ලොභාදීනං දොසමූලාදිචිත්තාසාධාරණත්තා “අසාධාරණහෙතුම්හී”ති චුත්තං.

තත්ථ සියාති තත්ථ වෙරඤ්ජායන්තිආදීසු පදෙසු කස්සපි වොදනා සියාති අත්ථො. උභයථා නිදානකිත්තනස්ස පන කිං පයොජනන්ති? ආහ ගොචරගාමනිදස්සනත්ථන්තිආදි. තත්ථ අස්සාති භගවතො.

කිලමොච කිලමථො, අත්තනො අත්තභාවස්ස කිලමථො අත්තකිලමථො, තස්ස අනු අනු යොගො පුනජ්ජනං පචත්තනං අත්තකිලමථානුයොගො. චත්ථුකාමාරම්මණෙ සුඛෙ සම්පයොගවසෙන ලීනා යුත්තා, කාමතණ්හා, තංසභවරිතෙ කාමෙ සුඛෙ වා ආරම්මණභූතෙ අල්ලීනා පචත්තතීති කාමසුඛල්ලිකා තණ්හා, තස්සා කාමසුඛල්ලිකාය අනු අනු යොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො.

ලොකෙ සංවඩ්ඞ්භාවන්ති ආමිසොපභොගෙන සංවඩ්ඞ්භාවං. උප්පජ්ජමානො බහුජනහිතාදිඅත්ථායෙව උප්පජ්ජන්ති යොජනා.

දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤන සංහතත්තා සඬ්ඝොති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො ආහ දිට්ඨිතිආදි. එත්ථ ච “යායං දිට්ඨි අරියා නියායානිකා නියායාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරුපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) එවං චුත්තාය දිට්ඨියා. “යානි තානි සීලානි අබ්භිධානි...පෙ.... සමාධිසංවත්තනිකානි, තථාරුපෙසු සීලෙසු සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) එවං චුත්තානඤ්ච සීලානං සාමඤ්ඤසඬ්ඛානෙන සඬ්ඝානො සඬ්ඝට්ඨො සමණගණො, තෙනාති අත්ථො. “දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤසඬ්ඝානසඬ්ඝානෙනා”ති වා පාඨෙනෙත්ථ හවිතබ්බං, තස්ස දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤභූතෙන සංහතනෙන සඬ්ඝානො සමණගණො, තෙනාති අත්ථො. එවඤ්චි පාඨෙ සද්දෙනො අත්ථො යුත්තතරො භොති. අස්සාති මහතො හික්ඛුසඬ්ඝස්ස.

බ්‍රහ්මං අණන්ති එත්ථ බ්‍රහ්ම-සද්දෙන වෙදො චුච්චති, සො මන්තබ්‍රහ්මකප්පවසෙන තිව්ඨො. තත්ථ ඉරුවෙදාදයො තයො වෙදා මන්තා, තෙ ච පධානා, ඉතරෙ පන සන්තිස්සිතා, තෙන පධානස්සෙව ගහණං. මන්තෙ සජ්ඣායන්ති ඉරුවෙදාදිකෙ මන්තසත්ථෙ සජ්ඣායන්ති අත්ථො. ඉරුවෙදාදයො හි ගුත්තභාසිතබ්බතාය “මන්තා”ති චුච්චන්ති. “බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො, සමිතපාපත්තා සමණො”ති යථාචුත්තමත්ථද්වයං උදාහරණද්වයෙන විභාවෙතො චුත්තඤ්ඤෙතන්තිආදි චුත්තං. “සමිතත්තා හි පාපානං ‘සමණො’ති පචුච්චති”ති හි ඉදං වචනං ගහෙත්වා “සමිතපාපත්තා ‘සමණො’ති චුච්චති”ති චුත්තං, බාහිතපාපොති ඉදං පන අඤ්ඤස්මිං ගාථාබන්ධෙ චුත්තවචනං. යථාභුච්චගුණාධිගතන්ති යථාභුතගුණාධිගතං. සකිඤ්චනොති සදොසො.

ගොත්තවසෙනාති එත්ථ ගං තායන්ති ගොත්තං, ගො-සද්දෙන වෙත්ථ අභිධානං බුද්ධි ච චුච්චති. කෙනච්ච පාරිජුඤ්ඤනාති ඤාතිපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනච්ච පාරිජුඤ්ඤන, පරිභානියාති අත්ථො. තතො පරන්ති වෙරඤ්ජායන්තිආදිවචනං. ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ඉත්ථං ඉමං පකාරං භූතො ආපන්නොති ඉත්ථම්භූතො, තස්ස ආබ්‍යානං ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානං, සොයෙවත්ථො ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථො. අථ වා “ඉත්ථං එවංපකාරො භූතො ජාතො”ති එවං කථන්ත්ථො ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථො, තස්මිං උපයොගවචනන්ති අත්ථො. එත්ථ ච අබ්භුග්ගතොති එත්ථ අභි-සද්දො ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථජොතකො අභිභවිත්වා උග්ගමනප්පකාරස්ස දීපනතො, තෙන යොගතො තං බො පන හවත්තං ගොතමන්ති ඉදං උපයොගවචනං සාමිඅත්ථෙපි සමානෙ ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානදීපනතො “ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථෙ”ති චුත්තං, තෙනෙවාහ “තස්ස බො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො”ති.

ඉදං වුත්තං හොති – යථා සාධු දෙවදත්තො මාතරමහීති එත්ථ අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භුතාබ්‍යානෙ උපයොගවචනං කතං, එවමිධාපි තං බො පන භවත්තං ගොතමං අභි එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො උග්ගතොති අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භුතාබ්‍යානෙ උපයොගවචනන්ති. සාධු දෙවදත්තො මාතරමහීති එත්ථ හි “දෙවදත්තො මාතරමහි මාතරි විසයෙ මාතුයා වා සාධු”ති එවං අධිකරණත්ථෙ වා සාමිඅත්ථෙ වා භුම්මවචනස්ස සාමිවචනස්ස වා පසඨගෙ ඉත්ථම්භුතාබ්‍යානත්ථජොතකෙන අභිසද්දෙන යොගෙ උපයොගවචනං කතං, යථා චෙත්ථ දෙවදත්තො මාතුච්ඡයෙ මාතුසම්බන්ධි වා සො වුත්තජ්ජකාරජ්ජත්තොති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, එවමිධාපි හොතො ගොතමස්ස සම්බන්ධි කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො අභිභවිත්වා උග්ගමනපකාරජ්ජත්තොති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තත්ථ හි දෙවදත්තග්ගහණං විය ඉධ කිත්තිසද්දග්ගහණං, තත්ථ මාතරන්ති වචනං විය ඉධ තං බො පන භවත්තං ගොතමන්ති වචනං, තත්ථ සාධුසද්දග්ගහණං විය ඉධ උග්ගතසද්දග්ගහණං වෙදිතබ්බං. කිත්තිසද්දොති කිත්තිභූතො සද්දො, න කෙවලොති දස්සනත්ථං විසෙසිතන්ති ආහ “කිත්ති එවා”ති. තතො කිත්තීති ථුති, තස්සා පකාසකො සද්දො කිත්තිසද්දොති දස්සෙතුං “ථුතිසොසො වා”ති වුත්තං.

සො භගවාති එත්ථ සොති පසිද්ධියං, යො සො සමත්තිංස පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්තො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, සො ලොකෙ අතිපාකටොති “සො භගවා”ති වුත්තං. භගවාති ව ඉදං සත්ථු නාමකිත්තනං, න ගුණකිත්තනං. පරතො පන භගවාති ගුණකිත්තනමෙව. ඉමිනා ව ඉමිනා වාති එතෙන අරහන්තිආදිපදානං පච්චෙකං අනෙකගුණගණං පටිච්ච පවත්තභාවං දස්සෙති.

සුවිදුරවිදුරෙති ද්විතී සද්දෙහි අතිවිය දුරෙති දස්සෙති, සුවිදුරතා එව හි විදුරතා. සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධාදීහි අසාධාරණං භගවතො අරහත්තන්ති දස්සෙති තෙසං වාසනාය අජ්ජහිතත්තා, වාසනා ව නාම නික්කිලෙසස්සාපි සකලඤ්ඤායානවබ්බොධිද්වාරත්තයජ්ජයොගවිගුණතාහෙතුභූතො කිලෙසනිහිතො ආකාරො චිරනිගලිතපාදානං නිගලමොක්ඛෙපි සඬ්ඤ්චිතතාගමනහෙතුකො නිගලනිහිතො ආකාරො විය. යාය පිලිත්ථවච්ඡාදිනං වසලවොහාරාදිවිගුණතා හොති, අයං වාසනාති ගහෙතබ්බො. ආරකාති එත්ථ ආකාරස්ස රස්සත්තං ක-කාරස්ස ව හ-කාරං සානුස්සරං කත්වා නිරුත්තිනයෙන “අරහ”න්ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. එවං උපරිපි යථාරහං නිරුත්තිනයෙන පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. යඤ්චෙන සංසාරවක්කන්ති සම්බන්ධො. පුඤ්ඤාදීහි ආදි-සද්දෙන අපුඤ්ඤාහිසඬ්ඛාරආනෙඤ්ජාහිසඬ්ඛාරෙ සඬ්ගණ්හාති. ආසවා එව අවිජ්ජාදිනං කාරණත්තා සමුදයොති ආහ “ආසවසමුදයමයෙනා”ති. “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”ති (ම. නි. 1.103) හි වුත්තං. විපාකකටත්තාරූපජ්ජහෙදො තිභවො එව රථො, තස්මිං තිභවරථෙ. සංසාරවක්කන්ති යථාවුත්තකිලෙසකම්මවිපාකසමුදයො.

“බන්ධනාස්ථාන පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ව;
 අබ්බොවිජිත්තං චත්තමානා, ‘සංසාරො’ති පවුච්චති”ති. (විසුද්ධි. 2.618; දී.
 නි. අට්ඨ. 2.95 අපසාදනාවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.60; අ. නි. අට්ඨ.
 2.4.199; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; විභ. අට්ඨ. 226 සඛ්ඛාරපදනිද්දෙස; සු.
 නි. අට්ඨ. 2.523; උදා. අට්ඨ. 39; ඉතිවු. අට්ඨ. 14, 58; චෙරගා. අට්ඨ. 1.67,
 99; බු. වං. අට්ඨ. 58; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.117; චූළනි. අට්ඨ. 6) –

එවං චුත්තො සංසාරොච චක්කං විය පරිබ්භමනතො චක්කං, තස්ස චක්කස්ස
 සබ්බෙ අරා හතාති සම්බන්ධො. අනෙතාති හගවතා. බොධිති ඤාණං, තං එත්ථ
 මණ්ඩං පසන්තං ජාතන්ති බොධිමණ්ඩො. කම්මක්ඛයකරං ඤාණචරසුන්ති
 අරහත්තමග්ගඤාණං චුත්තං, තං ඡින්දිතබ්බං අභිසම්බාරසම්බාතං කම්මං
 පරිච්ඡින්නිති දස්සෙතුං කම්මක්ඛයකරවිසෙසනවිසිට්ඨං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

එවං කතිපයඤ්ඤානි සංසාරචක්කං තදවසෙසඤ්ඤානි ඵලභුතනාමරූපධම්මෙහි
 තිභවරථස්ථ තස්මිං රථෙ යොජිතසංසාරචක්කාරානං හනනප්පකාරස්ථ දස්සෙත්වා
 ඉදානි සබ්බෙහිපි ද්වාදසහි පටිච්චසමුප්පාදඤ්ඤානි රථවිරහිතමෙව කෙවලං
 සංසාරචක්කං, තස්ස අරහතනප්පකාරහෙදස්ථ දස්සෙතුං අට්ඨානිආදි චුත්තං. තත්ථ
 අනමතග්ගන්ති අනු අනු අමතග්ගං, සබ්බථා අනුගච්ඡන්තෙහිපි
 අවිඤ්ඤාතකොට්ඨකන්ති අත්ථො. අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියොසානත්තාති
 ඉදං සම්බාරාදිතං දසන්තං අරහාවෙන එකත්තං සමාරොපෙත්වාති චුත්තං. න හි
 තෙසං පච්චෙකං අවිජ්ජාමූලකතා ජරාමරණපරියොසානතා ව අත්ථී තථා
 පටිච්චසමුප්පාදපාළියං අචුත්තත්තා. අථ වා තෙසම්පි යථාරහං අත්ථතො
 අවිජ්ජාමූලකත්තං, අත්තතො අත්තතො ලක්ඛණභූතඛණිකජරාමරණවසෙන
 තප්පරියොසානතස්ථ සන්ධායෙන චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එවස්ථ තෙසං පච්චෙකං
 අරහාවො සිද්ධො හොති.

එවං සබ්බාකාරං සංසාරචක්කමෙව දස්සෙත්වා ඉදානි යෙන ඤාණෙන ඉමස්ස
 සංසාරචක්කස්ස අරානං ඡෙදො හගවතො සිද්ධො, තස්ස ධම්මට්ඨිතිඤාණස්ස
 “පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං”න්ති (පටි. ම. 4; 1.45) මානිකා
 චුත්තත්තා හවචක්කාවයවෙසු අවිජ්ජාදිසු පච්චයපච්චයුප්පන්නත්තා පරිග්ගහවසෙන
 පචත්තිආකාරං දස්සෙත්වා පරතො තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවසෙන චුත්තෙන
 එවමයං අවිජ්ජාහෙතුනිආදිකෙන පටිසම්භිදාපාළිසහිතෙන (පටි. ම. 1.45) පාඨෙන
 සරූපතො ධම්මට්ඨිතිඤාණං, තස්ස ව තෙසුයෙව අවිජ්ජාදිසු චතුස්සම්බොදිවසෙන
 පචත්තිවිභාගස්ථ දස්සෙත්වා තතො පරං ඉති හගවානිආදිපාඨෙන හගවතො තෙන
 ධම්මට්ඨිතිඤාණෙන පටිච්චසමුප්පාදස්ස සබ්බාකාරතො පටිච්චිධාවං දස්සෙත්වා
 සුන ඉමිනා ධම්මට්ඨිතිඤාණෙනානිආදිනා හගවතො තෙන ඤාණෙන
 සංසාරචක්කාරානං විද්ධංසිතභාවං දස්සෙතුං තත්ථ දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණං
 අවිජ්ජානිආදි චුත්තං. තත්ථ තිණ්ණං ආයතනානන්ති චක්ඛුසොත්තායතනානං
 තිණ්ණං. එස නයො තිණ්ණං එස්සානන්තිආදිසුපි. රූපතණ්හාදිවසෙන ඡ
 තණ්හාකායා එව වෙදිතබ්බො.

සත්‍යසම්පත්තින්ති කාමසුගතිසු සම්පත්තිං. තට්ඨොති කාමුපාදානපච්චයා එව. බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තින්ති රුපිබ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිං. තෙහුමකධම්මවිසයස්ස සබ්බස්සාපි රාගස්ස කිලෙසකාමභාවතො භවරාගොපි කාමුපාදානමෙවාති ආහ “කාමුපාදානපච්චයායෙව මෙත්තං භාවෙති” ති. සෙසුපාදානමුලිකාසුපිති දිට්ඨුපාදානසීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානමුලිකාසුපි යොජනාසු. තත්‍රායං යොජනානායො – ඉධෙකච්චො “නත්ථි පරලොකො උච්ඡිජ්ජති අත්තා” ති (දී. නි. 1.85-86 අත්ථොකො සමානං) දිට්ඨිං ගණ්හාති, සො දිට්ඨුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං වරතීතිආදිනා, අපරො “අසුකස්මිං භවෙ අත්තා උච්ඡිජ්ජති” ති දිට්ඨිං ගණෙත්වා කාමරූපාරූපහවුපපත්තියා තං තං කුසලං කරොතීතිආදිනා ච දිට්ඨුපාදානමුලිකා යොජනා, ඉමිනාව නයෙන අත්තවාදුපාදානමුලිකා යොජනා වෙදිතබ්බා. අපරො “සීලෙන සුද්ධිං වතෙන සුද්ධිං” ති අසුද්ධිමග්ගං “සුද්ධිමග්ගො” ති පරාමසන්තො සීලබ්බතුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං වරතීතිආදිනා සබ්බභවෙසු සීලබ්බතුපාදානමුලිකා යොජනා වෙදිතබ්බා.

ඉදානි යස්ස සංසාරචක්කාරානං සාතනසමත්ථස්ස ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදිපච්චයපඅග්ගහාකාරං දස්සෙතුං කාමභවෙ ච අවිජ්ජා කාමභවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො භොතීතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයපච්චයුජ්ජන්තභාවො දස්සිතො, තමෙව ඤාණං අවිජ්ජාදිසු පවත්තිආකාරෙන සද්ධිං පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො එවමයන්තිආදිමාහ. විසුද්ධිමග්ගට්ඨකායං පන “ඉදානි ය්වායං සංසාරචක්කං දස්සෙන්නෙන කාමභවෙ අවිජ්ජා කාමභවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො භොතීතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයභාවො සඬ්ඛාරාදිනං පච්චයුජ්ජන්තභාවො දස්සිතො, තමෙව පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො එවමයන්තිආදිමාහ” ති චුත්තං. සාරත්ථදීපනියා විනයට්ඨකායපි අයමෙව පායො ලිබ්බතො. තත්ථ ච කාමභවෙ ච අවිජ්ජාතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයපච්චයුජ්ජන්තභාවො සංසාරචක්කං දස්සෙන්නෙන චුත්තො න භොති තස්ස ච අවිජ්ජා නාහි, මූලත්තාතිආදිනා පුබ්බෙව දස්සිතත්තා උපරි චක්කරූපතො පයොගත්තෙන උපසංභාරාභාවා ච. “අපි ච තමෙව පච්චයපච්චයුජ්ජන්තභාවං නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො” ති ච චුත්තං, න චෙත්ථ පච්චයපච්චයුජ්ජන්තභාවො නිගමනවසෙන පධානත්තෙන දස්සිතො, අථ බො පච්චයපරිග්ගභවසජ්ජවත්තං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණමෙව යථාචුත්තපච්චයපරිග්ගහාකාරස්ස නිගමනවසෙන දස්සිතං. තථා හි “එවමයං අවිජ්ජා හෙතු, සඬ්ඛාරා හෙතුසමුජ්ජන්තා, උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුජ්ජන්තාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං. අතීතමපි අද්ධානං. අනාගතමපි අද්ධානං අවිජ්ජා හෙතු...පෙ.... ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණ” තිති (පටි. ම. 1.46) ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණමෙව පධානත්තෙන දස්සිතං. “අවිජ්ජා හෙතු, සඬ්ඛාරා හෙතුසමුජ්ජන්තා” තිආදි පන පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණන්ති (පටි. ම. මාතිකා 4; 1.45) චුච්චමානත්තා තස්ස පච්චයපරිග්ගහාකාරපරිදීපනත්ථං විසයත්තෙන චුත්තං, න පධානත්තෙන.

අයඤ්ඤතේඨ අත්ථො - එවන්ති අනන්තරෙ චුත්තනයෙන අයං අවිජ්ජා සඬබ්බරානං හෙතු, සඬබ්බරා ව තෙන හෙතුනා සමුප්පන්නා. උභොපෙතෙති යස්මා අයං අවිජ්ජා පරපරිකප්පිතපකතිඉස්සරාදි විය අහෙතුකා නිව්වා ධුවා න හොති, අථ ඛො “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”ති (ම. නි. 1.103) වචනතො සයම්පි සහෙතුකා සඬබ්බතා අනිව්වායෙව හොති, තස්මා උභොපෙතෙ අවිජ්ජාසඬබ්බරා හෙතුසමුප්පන්නායෙව. ඉතීති එවං යථාචුත්තනයෙන පච්චයපරිග්ගණ්හනෙ යා පඤ්ඤා, තං ධම්මානං ධීතිසඬබ්බතෙ කාරණෙ යාථාවතො පවත්තත්තා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං නාමාති.

එත්ථ හි ඤාණස්ස විසයවිභාවනවසෙනෙව අවිජ්ජාදීනං පච්චයාදිභාවො චුත්තො, න පධානත්තෙන, ඤාණමෙව පනෙත්ථ පධානතො චුත්තං, තස්මා එතස්ස ඤාණස්ස පච්චයපරිග්ගහාකාරදස්සනත්ථමෙව හෙට්ඨාපි කාමහවෙ ව අවිජ්ජානිආදිනා අවිජ්ජාදීනං පච්චයාදිභාවො චුත්තො, ඉධාපි නිගමනවසෙන උපසංහටො, න හවචක්කදස්සනත්ථන්ති අයමෙත්ථ අත්තතො මති.

තත්ථ ව පච්චයුප්පන්නධම්මෙසු අදිට්ඨෙසු හෙතුනං පච්චයභාවොපි න සක්කා දට්ඨුන්ති “සඬබ්බරා හෙතුසමුප්පන්නා”ති පච්චයපරිග්ගහඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ (පටි. ම. 1.45) පච්චයුප්පන්නධම්මානම්පි ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. එතෙන නයෙනාති අවිජ්ජායං චුත්තනයෙන සඬබ්බරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්නන්තිආදිනා සබ්බාති ජාතිපරියොසානාති පදාති විත්ථාරොතබ්බාති.

එවං පටිසම්භිදාග්ගපාළියා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදීසු පවත්තිආකාරං දස්සෙත්වා ඉදාති තස්ස තෙසු පච්චයෙසු අඤ්ඤෙහිපි ආකාරෙහි පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං තත්ථාතිආදි චුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තෙසු පටිච්චසමුප්පාදඬ්ගෙසු. සඬබ්බිප්පන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො හෙතුසාමඤ්ඤෙන ඵලසාමඤ්ඤෙන වාති සඬබ්බෙපො, සඬගහො, කොට්ඨාසො රාසීති අත්ථො. සො පන ජාතිතො දුට්ඨොපි කාලහෙදවසෙන චතුබ්බිධො ජාතො. පච්චුප්පන්නො අද්ධාති අනුවත්තති. තණ්හුපාදානහවා ගහිතා කිලෙසකම්මසාමඤ්ඤතො තදවිනාභාවතො ව. අවිජ්ජාදිකිලෙසවට්ටම්පි විපාකධම්මධම්මතාසරික්ඛතාය ඉධ කම්මවට්ටමෙවාති ආහ ඉමෙ පඤ්ච ධම්මාතිආදි. විපාකා ධම්මාතිආදීසු කම්මපඅරුපක්ඛන්ධානමෙව විපාකසද්දවචනීයත්තෙපි නාමරූපාදිපදෙසු රූපමිස්සම්පි ඵලපඤ්චකං අරුපප්පධානතාය ව තබ්බහුලතාය ව “විපාකවට්ට”න්ති චුත්තං. විපාකප්පධානං වට්ටං, විපාකබහුලං වා වට්ටන්ති අත්ථො. කම්මපපරියායො වා එත්ථ විපාක-සද්දො දට්ඨබ්බො. ජාතිජරාමරණාපදෙසෙනාති පරමත්ථධම්මවිනිමුත්තජාතිජරාමරණං නාම නත්ථීති තදපදෙසෙන තෙසං කථනෙන තංමුඛෙනාති අත්ථො. ආකිරියන්ති පකාසීයන්තිති ආකාරා, අවිජ්ජාදිසරූපා, තතො පච්චයාකාරතොති අත්ථො. එකො සන්ධිති අවිච්ඡේදප්පවත්තිහෙතුභූතො හෙතුඵලසන්ධි, දුතියො ඵලහෙතුසන්ධි, තතියො හෙතුඵලසන්ධිති දට්ඨබ්බං.

එවං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදිසු අනෙකෙහි පකාරෙහි පවත්තිආකාරං
 දස්සෙත්වා ඉදානි තෙහි, අවුත්තෙහි ව සබ්බෙහි ආකාරෙහි භගවතො
 පටිච්චසමුප්පාදස්ස පටිච්චද්වයාං, තස්ස ව ඤාණස්ස
 ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්සද්දස්පවත්තිනිමිත්තනං පටිසම්භිදාපාළිනයෙන දස්සෙතුං
 උපසංභාරවසෙන ඉති භගවානිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉතීති වුත්තප්පකාරපරාමසනං,
 තෙනාහ වතුසඬ්ඛෙපන්තිආදි. සබ්බාකාරතොති ඉධ කාමභවෙ ව අවිජ්ජා කාමභවෙ
 සඬ්ඛාරානං පටිච්චයොතිආදිනා ඉධ වුත්තෙහි ව අවුත්තෙහි ව
 පටිච්චසමුප්පාදවිභවිගාදිසු (විභ. 225 ආදයො) ආගතෙහි සබ්බෙහි පකාරෙහි
 පටිච්චස්සකිති. තන්ති යෙන ඤාණෙන භගවා එවං ජානාති, තං ඤාණං.
 ඤාතව්ඨෙය්නාති ජානනට්ඨෙය්න. පජානනට්ඨෙය්නාති පටිච්චස්සකනට්ඨෙය්න.

ඉදානි යමිදං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං පටිච්චපරිග්ගහාකාරහෙදෙහි සද්ධිං පපඤ්චතො
 දස්සිතං, තස්මිං අරසාතෙ එතස්ස උපයොගිතං දස්සෙතුං ඉමිනා
 ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙන අරෙ හතීති
 සම්බන්ධො. කථන්ති? ආහ “තෙ ධම්මෙ”තිආදි. තෙ අවිජ්ජාදිකෙ ධම්මෙ
 මහාවජිරඤ්ඤාණාවුධෙන තෙන ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙන යථාභූතං ඤත්වා තෙන
 බලවිච්චස්සනාවුධෙන නිබ්බින්නන්තො අරියමග්ගාවුධෙන විරජ්ජන්තො
 විමුච්චන්තො අරෙ හතීති යොජනා. අරියමග්ගඤ්ඤාණමිපි හි කිච්චතො
 සමුදයසච්චාදිබොධතො “ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණ”න්ති වුච්චති.

එකෙකං ධම්මක්ඛන්ධං එකෙකවිභාරෙන පුප්පමිති ධම්මක්ඛන්ධං ආරබ්භ
 පවත්තාපි විභාරකරණපූජා භගවති පෙමෙනෙව පවත්තත්තා
 සධාතුකාදිවෙතිසපටිමණ්ඩිතත්තා ව භගවතොව පුජාති ආහ භගවත්තං
 උද්දිස්සාතිආදි. කිලෙසාරිත සො මුනීති එත්ථ නිග්ගහිතලොපො, කිලෙසාරිතං
 හතත්තාති අත්ථො. පටිච්චයාදින වාරහොති එත්ථාපි නිග්ගහිතලොපො දට්ඨබ්බො.

සම්මාසම්බුද්ධොති එත්ථ සං-සද්දො සයන්ති අත්ථෙ පවත්තතීති ආහ
 “සාම”න්ති, අපරනෙයො හුත්වාති අත්ථො. සබ්බධම්මානන්ති ඉදං කස්සපි
 විසයවිසෙසස්ස අග්ගහිතත්තා සිද්ධං. පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙතබ්බස්ස
 නිප්පදෙසතාව විඤ්ඤායති, යථා දික්ඛිතො න දදාතීති. එවඤ්ච කත්වා
 අත්ථවිසෙසානපෙක්ඛා කත්තරියෙව බුද්ධ-සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා කම්මවචනිවිජාය
 අභාවතො. “සම්මා සාමං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො”ති එත්තකමෙව හි ඉධ
 සද්දතො ලබ්භති. සබ්බධම්මානන්ති ඉදං පන අත්ථතො ලබ්භමානං ගහෙත්වා
 වුත්තං, න හි බුද්ධකිරියා අවිසයා යුජ්ජති. අභිඤ්ඤෙය්න ලක්ඛණාදිතො
 අනිච්චාදිතො ව අභිවිසිට්ඨෙය්න ලොකියලොකුත්තරඤ්ඤාණෙන ජානිතබ්බෙ
 වතුසඬ්ඛධම්මෙ. පරිඤ්ඤෙය්න අනිච්චාදිවසෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා ජානිතබ්බං
 දුක්ඛං අරියසච්චමාහ. පහාතබ්බෙති සමුදයසච්චං. සච්ඡිකාතබ්බෙති නිරොධසච්චං.
 බහුවචනනිද්දෙසො පනෙත්ථ සොපාදිසෙසාදිකං පරියායසිද්ධං හෙදං අපෙක්ඛිත්වා
 කතො.

අභිඤ්ඤායාන්ති ගාථාය පභාතබ්බභාවෙනබ්බානං සමුදයමග්ගසච්චානං
හෙතුධම්මානං ගහණෙනෙව තප්ඵලානං දුක්ඛසච්චනිරොධසච්චානම්පි සිද්ධිතො
පරිඤ්ඤාතබ්බඤ්ඤානං සච්ඡිකාතබ්බඤ්ඤානං සච්ඡිකතන්ති ඉදම්පෙත්ථ
සඬගහිතමෙවාති දට්ඨබ්බං, තෙනාහ “තස්මා බුද්ධොස්මි”ති. යස්මා චත්තාරිපි
සච්චානි මයා බුද්ධානි, තස්මා සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං බුද්ධොස්මි, අබ්භඤ්ඤාසින්නි
අත්ථො.

විචිත්තවිසයපත්ථනාකාරජපචත්තියා තණ්හා දුක්ඛවිචිත්තතාය
පධානකාරණන්ති ආහ “මූලකාරණභාවෙනා”ති. උභින්නන්ති චක්ඛුස්ස
තංසමුදයස්ස ව. අජපචත්තිති අජපචත්තිනිමිත්තං, න අභාවමත්තං. තස්ස
අචත්ථත්තා සජ්ජවිවයත්තාදිඅනෙකහෙදා සබ්බසඬගහිතා. නිරොධජ්ජානනාති
සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන නිරොධස්ස පටිච්ඡික්ඛනා. එකෙකපද්දධාරොනාපිති චක්ඛු
චක්ඛුසමුදයොතිආදිනා එකෙකකොට්ඨාසනිද්ධාරණෙනාපි, න
දුක්ඛසච්චාදිසාමඤ්ඤතො ඵවාති අධිජ්ජායො. තණ්හායපි
සඬබ්බාරදුක්ඛපරියාපන්නතාය පරිඤ්ඤායාන්තා දුක්ඛසච්චභාවං දස්සෙතුං “ඡ
තණ්හාකායා”ති වුත්තං. යස්මිං පන අත්තභාවෙ සා උජ්ජජ්ජති, තස්ස
මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකා පුරිමභවසිද්ධා තණ්හා සමුදයසච්චන්ති
ගහෙනබ්බා. කසිණානීති කසිණාරම්මණානි කුමානානි. ද්වත්තිංසාකාරාති
කෙසාදයො තදාරම්මණජ්ජකුමානානි ව. නව භවාති කාමභවාදයො තයො
සඤ්ඤිභවාදයො තයො එකවොකාරභවාදයො තයො වාති නව භවා. චත්තාරි
කුමානානීති ආරම්මණවිසෙසං අනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤතො චත්තාරි කුමානානි
වුත්තානි. විපාකකිරියානම්පි යථාරහං සබ්බත්ථ සඬගහො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ව
කුසලධම්මානං උපනිස්සයභූතා තණ්හාසමුට්ඨාපිකාති වෙදිතබ්බා, කිරියධම්මානං
පන තස්ස අත්තභාවස්ස කාරණභූතා තණ්හා. අනුලොමතොති එත්ථ අවිජ්ජා
දුක්ඛසච්චං, තංසමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා ආසවා සමුදයසච්චන්ති යොජෙතබ්බං.
සඬබ්බාරාදීසු පන අවිජ්ජාදයොව සමුදයසච්චභාවෙන යොජෙතබ්බා. තෙනාති තස්මා.

විජ්ජාති අත්තතො විසයං විදිතං කරොතීති විජ්ජා. සම්පන්නත්තාති
සමන්තාගතත්තා, සම්පුණ්ණත්තා වා. තත්ත්වාති අම්බට්ඨසුත්තෙ. මනොමයිද්ධියාති
එත්ථ “ඉධ භික්ඛු ඉමම්භා කායා අඤ්ඤං කායං අහිනිමිමිනාති”ති (දී. නි. 1.236)
වුත්තත්තා සරීරබ්භන්තරකුමානමනෙන අඤ්ඤස්ස සරීරස්ස නිබ්බන්තිවසෙන
පචත්තා මනොමයිද්ධි නාම, සා අත්ථතො කුමානසම්පයුත්තා පඤ්ඤායෙව. සත්ත
සද්ධම්මා නාම සද්ධා හිරි ඔත්තජ්ජං බාහුසච්චං වීරියං සති පඤ්ඤා ව. ගච්ඡති අමතං
දිසන්ති දුක්ඛනිත්ථරණත්ථිකෙහි දට්ඨබ්බතො අමතං නිබ්බානමෙව දිසං ගච්ඡති,
ඉමිනා ව චරණානං සික්ඛත්තයසඬගහිතඅරියමග්ගභාවතො නිබ්බානත්ථිකෙහි
එකංසෙන ඉච්ඡිතබ්බතං දස්සෙති. ඉදානිස්සා විජ්ජාවරණසම්පදාය
සාවකාදිඅසාධාරණතං දස්සෙතුං තත්ථ විජ්ජාසම්පදාතිආදි වුත්තං. තත්ථ
ආසවක්ඛයවිජ්ජාවසෙන සබ්බඤ්ඤානා සිජ්ඣති, චරණධම්මභූතෙසු කුමානෙසු
අත්තොගධාය මහාකරුණාසමාපත්තියා වසෙන මහාකරුණිකතා සිජ්ඣතීති ආහ
“විජ්ජා...පෙ.... මහාකරුණිකත”න්ති. යථා තත්ති එත්ථ තත්ති නිපාතමත්තං,

යථා අක්කේඤ්ඤාපි විජ්ජාවරණසම්පන්නො බුද්ධො නියොජෙති, තථා අයම්පීති අත්ථො. තෙනාති අනත්ථපරිවජ්ජනඅත්ථනියොජනෙන. අත්තන්තපාදයොති ආදි-සද්දෙන පරන්තපඋභයන්තපා ගහිතා. අසජ්ජමානො භවෙසු අපච්චාගච්ඡන්තොති පහිනානං පුනානුප්පත්තිතො න පුන උපගච්ඡන්තො.

තත්ත්වානි යුත්තවාචාභාසනෙ සාධෙතබ්බෙ චෙතං භූමිමං. අභුතන්ති අභුතත්ථං. අනච්ඡන්ති තස්සෙව චෙවචනං. අනත්ථසංහිතන්ති පිසුණාදිදොසයුත්තං. සම්මාගදන්තාති සුන්දරචචනත්තා, ගදනං ගදො, කථනන්ති අත්ථො. සුන්දරො ගදො චචනමස්සාති “සුගදො”ති චත්තබ්බෙ නිරුත්තිතයෙන ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා “සුගතො”ති වුත්තං.

සභාවතොති දුක්ඛසභාවතො. ලොකන්ති ඛන්ධාදිලොකං. යථාවුත්තමත්ථං සුත්තතො ආභ යත්ථාතිආදි. තත්ථ යත්ථාති යස්මිං ලොකන්තසඬබ්බාතෙ නිබ්බාතෙ. තන්ති ලොකස්සන්තං, ඔකාසලොකෙ කායගමනෙන ඤාතබ්බං පත්තබ්බන්ති නාභං වදාමීති යොජනා. ඉද්දෙව රොහිතදෙවපුත්තෙන ලොකස්ස කායගතිවසෙන අන්තගමනස්ස ප්‍රච්ඡිතත්තා වුත්තං. අප්පත්වා ලොකස්සන්තන්ති ඛන්ධාදිලොකං සන්ධාය වුත්තං.

කිත්තෙ පදසා ඔකාසලොකපරිබ්භමනෙන, පරිමිතට්ඨානෙ එව තං ඤාණගමනෙන ගච්ඡන්තානං දස්සෙමීති දස්සෙන්නො අපි වාතිආදිමාභ. තත්ථ බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙති සරීරෙ. තෙන රූපක්ඛන්ධං දස්සෙති. සසඤ්ඤමිහීති සඤ්ඤාසීසෙන වෙදනාදයො තයො ඛන්ධෙ. සමනකෙති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධං. ලොකන්ති ඛන්ධාදිලොකං, දුක්ඛන්ති අත්ථො. ලොකනිරොධන්ති නිබ්බාතෙන ලොකස්ස නිරුජ්ඣනං, නිබ්බාතමෙව වා. අදෙසමිපි හි නිබ්බාතං යෙසං නිරොධාය හොති, උපචාරතො තන්තිස්සිතං විය හොතීති “බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ ලොකනිරොධමිපි පඤ්ඤපෙමී”ති වුත්තං, වක්ඛු ලොකෙ පියරූපං, සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතීතිආදියු (දී. නි. 2.401; විභ. 204) විය. කුදාවනන්ති කදාවිපි. අප්පත්වාති අග්ගමග්ගෙන අනධිගන්ත්වා. තස්මාති යස්මා තං ගමනෙන පත්තුං න සක්කා, තස්මා. භවෙති නිපාතමත්තං, එකංසත්ථෙ වා. ලොකවිදුති සභාවාදිතො ඛන්ධාදිජානනකො. චතුසච්චධම්මානං අභිසම්මත්තා සම්භාවී, සම්මතකිලෙසොති වා අත්ථො. නාසීසති න පත්ථෙති අප්පට්ඨසන්ධිකත්තා.

එවං සඬබ්බෙපතො ලොකං දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරතො තං දස්සෙතුං අපි ව තයො ලොකාතිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ඛන්ධානං සමුහසන්තානභූතො සත්තලොකො. සො හි රූපාදියු සත්තවිසත්තතාය “සත්තො”ති ව, ලොකියන්ති එත්ථ කම්මකිලෙසා තබ්බිපාකා වාති “ලොකො”ති ව වුවිචති. අනින්ද්‍රියබද්ධානං උතුජරූපානං සමුහසන්තානභූතො ඔකාසලොකො. සො හි සත්තසඬබ්බාරානං ආධාරතො “ඔකාසො”ති ව, ලොකියන්ති එත්ථ තස්සාධාරා ව ආධෙය්‍යභූතාති “ලොකො”ති ව පවුච්චති. ඉන්ද්‍රියානින්ද්‍රියබද්ධා පන සබ්බෙව උපාදානක්ඛන්ධා පච්චයෙහි සඬබ්බතට්ඨෙයන ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙයන ව “සඬබ්බාරලොකො”ති ව

වුවුවනි. ආහරනි අත්තනො එලන්ති ආහාරො, පච්චයො. තෙන තිට්ඨනසීලා
උප්පජ්ජිත්වා යාව භඩ්ගා පචත්තනසීලාති ආහාරට්ඨිතිකා, සබ්බෙ සඩ්ධතධම්මා.
සබ්බෙ සත්තාති ව ඉමිනාපි වෙනෙය්‍යානුරූපතො පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා දෙසනාය
සඩ්ධාරාව ගහිතා.

යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්තීති යත්තකෙ යානෙ චන්දිමසුරියා පරිචත්තන්ති
පචත්තන්ති. විරොචනාති තෙසං විරොචනහෙතු ඔභාසනහෙතුති හෙතුමිති
නිස්සක්කවචනං. දිසා භන්තීති සබ්බා දිසා යාවතා විගතන්ධකාරා පඤ්ඤායන්ති. අථ
වා දිසාති උපයොගබ්‍රවචනං. තස්මා විරොචමානා චන්දිමසුරියා යත්තකා දිසා
භන්ති ඔභාසෙන්තීති අත්ථො. තාව සහස්සධා ලොකොති තත්තකෙන පමාණෙන
සහස්සප්පකාරො ඔකාසලොකො, සහස්සවක්කවාළානීති අත්ථො. එත්ථාති
සහස්සවක්කවාළෙ. වසොති ඉද්ධිසඩ්ධාතො වසො චත්තතීති අත්ථො.

තමිජිති තිට්ඨමිපි ලොකං. අස්සාති අනෙත භගවතා සඩ්ධාරලොකොපි සබ්බථා
විදිතොති සම්බන්ධො. එකො ලොකොති ය්වායං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන
සබ්බසඩ්ධතානං පච්චයායත්තවුත්තිතො තෙන සාමඤ්ඤෙන සඩ්ධාරලොකො
එකො එකවිධො, එස නයො සෙසෙසුපි. සබ්බත්ථාපි ලොකියධම්මාව ලොකොති
අධිජ්ජෙනා ලොකුත්තරානං පරිඤ්ඤෙය්‍යත්තාභාවා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා
බන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා. සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති තථා තථා සමුප්පන්නා
පජායෙව වුවුවන්ති. නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, නානත්තකායා
එකත්තසඤ්ඤිතො, එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, එකත්තකායා
එකත්තසඤ්ඤිතො, හෙට්ඨිමා ව තයො ආරුප්පාති ඉමා සත්තවිධා පජායෙව
විඤ්ඤාණං තිට්ඨති එත්ථාති විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නාම. තත්ථ නානත්තං කායො
එතෙසමත්ථිති නානත්තකායා. නානත්තං සඤ්ඤා එතෙසන්ති
නානත්තසඤ්ඤිතො. සඤ්ඤාසීසෙනෙත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං ගහිතං, එස නයො
සෙසෙසුපි.

තත්ථ සබ්බමනුස්සා ව ඡ කාමාවචරදෙවා ව නානත්තකායා
නානත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසඤ්ඤි අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසතාය නානා කායො,
පටිසන්ධිසඤ්ඤා ව නවවිධතාය නානා. තීසු පට්ඨමජ්ඣානභූමීසු බ්‍රහ්මකායිකා වෙච
චතුසු අපායෙසු සත්තා ව නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසු හි
බ්‍රහ්මපාරිසප්පාදීනං තිණ්ණමිපි සරිරං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසං, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන
පට්ඨමජ්ඣානවිපාකවසෙන එකාව, තථා ආපායිකානමිපි, තෙසං පන සබ්බෙසං
අකුසලවිපාකාහෙතුකාව පටිසන්ධිසඤ්ඤා. දුතියජ්ඣානභූමිකා ව පරිත්තාභ
අප්පමාණාභ ආහස්සරා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසඤ්ඤි
සබ්බෙසං එකප්පමාණොව කායො, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන
දුතියතතියජ්ඣානවිපාකවසෙන නානා භොති. තතියජ්ඣානභූමියං පරිත්තසුභාදයො
තයො, චතුත්ථජ්ඣානභූමියං අසඤ්ඤසත්තවජ්ජිතා වෙහප්ඵලා, පඤ්ච ව
සුද්ධාවාසාති නවසු භූමීසු සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො නාම.
ආභානානත්තෙන පන සබ්බත්ථ කායනානත්තං න ගය්හති,

සංස්ථානානන්තෙනෙව ගස්හතීති. අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤාණාභාවෙන විඤ්ඤාණට්ඨිතිසංඛ්‍යාං න ගච්ඡන්ති. නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං පන යථා සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුබ්‍රමත්තා නෙවවිඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං, තස්මා පරිඛ්‍යාත්තවිඤ්ඤාණකිච්චවන්තෙසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු න ගස්හතී. තස්මා සෙසානි ආකාසානඤ්චායතනාදීනි තිණියෙව ගහිතානි, තෙහි සද්ධිං ඉමා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති වෙදිතබ්බං.

අට්ඨ ලොකධම්මානි ලාභො අලාභො යසො අයසො නින්දා පසංසා සුඛං දුක්ඛන්ති ඉමෙ අට්ඨ ලොකස්ස සභාවත්තා ලොකධම්මා. ලාභාලාභාදිපච්චයා උප්පජ්ජනකා පනෙත්ථ අනුරොධවිරොධා වා ලාභාදිසද්දෙහි චුත්තානි වෙදිතබ්බං. නව සත්තවාසානි හෙට්ඨා චුත්තා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො එව අසඤ්ඤසත්තචතුත්ථාරුප්පෙහි සද්ධිං ‘‘නව සත්තවාසා’’ති චුච්චන්ති. සත්තා ආවසන්ති එත්ථානි සත්තවාසා, සත්තනිකායො, අත්ථතො තථා පචත්තා පජා එව ඉධ සංඛාරලොකභාවෙන ගස්හන්තිති වෙදිතබ්බං. දසායතනානීති ධම්මායතනමනායතනවජ්ජිතානි දස.

එත්ථ ව තීසු භවෙසු අස්සාදදස්සනවසෙන තිස්සො වෙදනාව ලොකභාවෙන චුත්තා, තථා පච්චයදස්සනවසෙන චත්තාරොව ආභාරා. අත්තග්ගාහනිමිත්තදස්සනවසෙන ඡ අජ්ඣන්තිකානෙව ආයතනානි. පුලසඤ්ඤිභවදස්සනවසෙන සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොව, අනුරොධවිරොධදස්සනවසෙන අට්ඨ ලොකධම්මා වා, පුලායතනදස්සනවසෙන දසායතනානෙව ලොකභාවෙන චුත්තානි. තෙසං ගහණෙනෙව තන්තිස්සයතප්පට්ඨද්ධා තදාරම්මණා සබ්බෙ තෙභූමකා නාමරූපධම්මා අත්ථතො ගහිතා එව භොන්ති. සෙසෙහි පන එකවිධාදිකොට්ඨාසෙහි සරූපෙනෙව තෙ ගහිතානි වෙදිතබ්බං.

ආසයං ජානාතීතිආදීසු ආභවිව චිත්තං එත්ථ සෙතීති ආසයො, අඤ්ඤස්මිං විසයෙ පචත්තිත්වාපි චිත්තං යත්ථ සරසෙන පවිසිත්වා තිට්ඨති, සො වට්ඨාසයො විවට්ඨාසයොති දුට්ඨො. තත්ථ වට්ඨාසයොපි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන දුට්ඨො. විවට්ඨාසයො පන විපස්සනාසංඛාරා අනුලොමිකා ඛන්ති, මග්ගසංඛාරානං යථාභූතඤ්ඤාණඤ්චානි දුට්ඨො. යථාහ -

‘‘සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨි ව, ඛන්ති වෙවානුලොමිකං;
 යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසද්දිත’’න්ති. (සාරත්ථ. ටී.
 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා);

එතං දුට්ඨමපි ආසයං සත්තානං අප්පචත්තික්ඛණෙයෙව භගවා සබ්බථා ජානාති. අනුසයන්ති කාමරාගානුසයාදිවසෙන සත්තවිධං අනුසයං. වරිතන්ති ‘‘සුවරිතදුට්ඨවරිත’’න්ති නිද්දෙසෙ චුත්තං. අථ වා වරිතන්ති වරියා, තෙ රාගාදයො ඡ මූලවරියා, සංසග්ගසන්තිපාතවසෙන අනෙකවිධා භොන්ති. අධිමුත්තින්ති අජ්ඣාසයධාතුං, තත්ථ තත්ථ චිත්තස්ස අභිරුචිවසෙන නින්තතා, සා දුට්ඨා

හීනාධිමුත්ති පණිනාධිමුත්ති. යාය දුස්සීලාදිකෙ හීනාධිමුත්තිකෙ සෙවන්ති, සා
හීනාධිමුත්ති. යාය පණිනාධිමුත්තිකෙ සෙවන්ති, සා පණිනාධිමුත්ති. තං දුට්ඨමපි
අධිමුත්තිං භගවා සබ්බාකාරතො ජානාති. අප්පං රාගාදිරජං එතෙසන්ති
අප්පරජක්ඛා, අනුස්සදරාගාදිදොසා. උස්සදරාගාදිදොසා මහාරජක්ඛා.
උපනිස්සයභූතෙහි තික්ඛෙහි සද්ධාදිඉන්ද්‍රියෙහි මුදුකෙහි ව සමන්තාගතා
තික්ඛිත්ථියා මුදිත්ථියා ව. හෙට්ඨා චුත්තෙහි ආසයාදිහි සුන්දරෙහි අසුන්දරෙහි ව
සමන්තාගතා ස්වාකාරා ද්වාකාරා ව වෙදිතබ්බා. සම්මත්තනියාමං විඤ්ඤාපෙතුං
සුකරා සුවිඤ්ඤාපයා, විපරිතා දුවිඤ්ඤාපයා. මග්ගඵලපටිවේධාය
උපනිස්සයසම්පන්නා භබ්බා, විපරිතා අභබ්බා. එවං
සත්තසන්නානගතධම්මවිසෙසජානනෙනෙව සත්තලොකොපි විදිතො
ධම්මවිනිමුත්තස්ස සත්තස්ස අභාවාති වෙදිතබ්බං.

එකං චක්කවාළං...පෙ.... පඤ්ඤාසඤ්ච යොජනාතීති එත්ථ භොතීති සෙසො.
පරික්ඛෙපතො පමාණං චූච්චතීති සෙසො. චක්කවාළස්ස සබ්බං පරිමණ්ඩලං
ජන්තිංස සතසහස්සානි...පෙ.... සතානි ව භොන්තීති යොජෙතබ්බං. තත්ථාති
චක්කවාළෙ, ද්වෙ සතසහස්සානි චත්තාරි නභුතානි ව යොජනානි යාති එත්තකං
එත්තකප්පමාණං බහලත්තෙන අයං වසුන්ධරා සඬබ්බතාති යොජනා. තත්ථ
එත්තකන්ති කිරියාවිසෙසනං දට්ඨබ්බං. සන්ධාරකං ජලං එත්තකං එත්තකප්පමාණං
භුත්වා පතිට්ඨිතන්ති යොජනා. එත්ථාති චක්කවාළෙ. අප්ප්කොගාළ්භුග්ගතාති
අප්ප්කොගාළ්භා ව උග්ගතා ව. බ්‍රහ්මාති මහන්තා. යොජනානං සතානුවචො, හිමවා
පඤ්චාති යොජනානං පඤ්චසතානි උච්චො උබ්බෙධො.
තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධපරික්ඛෙපාති පන්තරසයොජනප්පමාණක්ඛන්ධපරිණාහා.
නගව්හයාති රුක්ඛාභිධානා ජම්බුති යොජනා. සමන්තකොති සබ්බසොභාගෙන,
ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව සතයොජනවිත්ථාරාති අත්ථො. යස්සානුභාවෙනාති
යස්සා මහන්තතාකප්පට්ඨායිකාදිප්පකාරෙන පභාවෙන. පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං,
ලොකධාතුමයං ඨිතොති හෙට්ඨා චුත්තං සබ්බමපි තං පරික්ඛිපිත්වා
චක්කවාළසිලුවචයො ඨිතො, අයං එකා ලොකධාතු නාමාති අත්ථො, ම-කාරො
පදසන්ධිවසෙන චුත්තො. අථ වා තං සබ්බං ලොකධාතුං පරික්ඛිපිත්වා අයං
චක්කවාළසිලුවචයො ඨිතොති යොජෙතබ්බං.

තත්ථාති තස්සං ලොකධාතුයං. තාවතිංසභවනන්ති තිදසපුරං. අසුරභවනන්ති
අසුරපුරං. අවිච්ඡානිරයො ව තථා දසසහස්සයොජනො, සො පන චතුත්තං
ලොභහිත්තිනමන්තරා යොජනසතායාමවිත්ථාරොපි සමන්තා සොළසහි
උස්සදනිරයෙහි සද්ධිං දසසහස්සයොජනො චුත්තොති වෙදිතබ්බො.
තදනන්තරෙසුති තෙසං චක්කවාළානං අන්තරෙසු. ලොකානං චක්කවාළානං
අන්තරෙ විවරෙ භවත්තා ලොකන්තරිකා. තිණ්ණඤ්ඤි සකටචක්කානං පත්තානං වා
ආසන්නට්ඨපිතානං අන්තරසදිසෙ තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරෙසු
එකෙකො ලොකන්තරිකනිරයො අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණො සිතනරකො
සත්තානං අකුසලවිපාකෙන නිබ්බත්තති. අනන්තාතීති තිරියං අට්ඨසු දිසාසු
චක්කවාළානි ආකාසො විය අනන්තානි. උද්ධං පන අධො ව අන්තානෙව.

අනන්තෙන බුද්ධඤ්ඤාණෙනාති එත්ථ අනන්තඤ්ඤායපටිවේදසාමත්ථියයොගතොව ඤාණං “අනන්ත”න්ති වෙදිතබ්බං.

අත්තනොති නිස්සක්කෙ සාම්ච්චනමෙතං, අත්තනොති අත්ථො. ගුණෙහි අත්තනො විසිට්ඨතරස්සාති සම්බන්ධො, තරග්ගහණඤ්ඤේත්ථ අනුත්තරොති පදස්ස අත්ථනිද්දෙසවසෙන කතං, න විසිට්ඨස්ස කස්සවි අත්ථිතාය. සදෙවකෙ හි ලොකෙ සදිසකප්පොපි නාම කොචි තථාගතස්ස නත්ථි, කුතො සදිසො, තෙනාහ සීලගුණෙනාපි අසමොතිආදි. තත්ථ අසමෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි සමො අසම්මසමො. නත්ථි පටිමා එතස්සාති අප්පටිමො. එස නයො සෙසෙසුපි. තත්ථ උපමාමත්තං පටිමා, සදිසුපමා පටිභාගො. යුගග්ගාභවසෙන ධීතො පටිමො පුග්ගලොති වෙදිතබ්බො. අත්තනාති අත්තනො. පුරිසදම්මෙතිආදිසු දම්තබ්බා දම්මා, “දම්මපුරිසා”ති වත්තබ්බෙ විසෙසනස්ස පරනිපාතං කත්වා “පුරිසදම්මා”ති චුත්තං, පුරිසග්ගහණඤ්ඤේත්ථ උක්කට්ඨවසෙන ඉත්ථිනම්පි දමෙතබ්බතො. නිබ්බිසා කතා දොසවිසස්ස විනොදනෙන. අත්ථපදන්ති අත්ථාහිඛ්ඤාඤ්ජනකං පදං, වාක්‍යන්ති අත්ථො. එකපදභාවෙන ව අනඤ්ඤසාධාරණො සත්ථු පුරිසදම්මසාරථිභාවො දස්සිතො හොති, තෙනාහ භගවා හීතිආදි. අට්ඨ දිසාති අට්ඨ සමාපත්තියො. අසප්පමානාති වසිභාවප්පත්තියා නිස්සඬ්ගවාරා.

දිට්ඨධම්මො චුච්චති පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ නියුත්තොති දිට්ඨධම්මිකො, ඉධලොකත්ථො. කම්මකිලෙසවසෙන සම්පරෙතබ්බතො සමාගන්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො, තත්ථ නියුත්තොති සම්පරාසිකො, පරලොකත්ථො. පරමො උත්තමො අත්ථො පරමත්ථො, නිබ්බානං. සහ අත්ථෙත වත්තතීති සත්ථො, හණ්ඩමුලෙන වාණිජ්ජාය දෙසන්තරං ගච්ඡන්තො ජනසමුහො. සො අස්ස අත්ථිති සත්ථා, සත්ථවාහොති නිරුත්තිනයෙන. සො විය භගවාති ආහ “සත්ථා, භගවා සත්ථවාහො”ති. ඉදාති තමත්ථං නිද්දෙසපාළිනයෙන දස්සෙතුං යථා සත්ථවාහොතිආදි චුත්තං. තත්ථ සත්ථෙති සත්ථිකෙ ජනෙ. කං උදකං තාරෙත්ති එත්ථාති කන්තාරො, නිරුදකො අරඤ්ඤප්පදෙසො. වොරාදිහි අධිට්ඨිතඅරඤ්ඤප්පදෙසාපි දුග්ගමනට්ඨෙන තංසදිසතාය කන්තාරාත්ථෙව නිරුළ්භාති සාමඤ්ඤතො “කන්තාරං තාරෙති”ති වත්ථා තං විවරන්තො වොරකන්තාරන්තිආදිමාහ.

භගවතොති නිස්සක්කෙ සාම්ච්චනං, භගවත්තතො ධම්මස්සවනෙනාති අත්ථො. යථා “උපජ්ඣායතො අජ්ඣෙති”ති, භගවතො සන්තිකෙති වා අත්ථො. සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසීති පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු සද්ධම්මස්සවනපට්ටියෙන “ධම්මො එසො චුච්චති”ති සරෙ ආකාරං ගණ්හි. පුබ්බාහියොගවසෙනෙව හි ඊදිසානං තිරව්ජානානං ධම්මස්සවනාදිසු පසාදො උප්පජ්ජති වග්ගුලිආදීනං විය. ඉතරථා සබ්බතිරව්ජානානම්පි තථා පසාදුප්පත්තිප්පසඬ්ගතො. යදි හි උප්පජ්ජෙය්‍ය, භගවා අනන්තවක්කවාලෙසු සබ්බසත්තානම්පි එකක්ඛණෙ සප්පාටිභාරියධම්මං සාවෙනුං සක්කොතිති සබ්බසත්තානම්පි ඉතො පුබ්බෙව විමුත්තිප්පසඬ්ගො සියා. යෙ පන දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණාදයො පකතියාව කම්මස්සකතඤ්ඤාණාදියුත්තා හොන්ති,

තෙයෙව පුබ්බෙ අනුපනිස්සයාපි භගවතො සද්ධම්මස්සවනාදිනා පයමං
 විවට්ඨපනිස්සයං පසාදං උප්පාදෙතුං සක්කොන්ති, න ඉතරෙති ගහෙතබ්බං. අරෙ
 අහම්පි නාමාති එත්ථ “කුතොහං ඉධ නිබ්බත්තොති ඔලොකෙත්වා
 මණ්ඩුකභාවතොති ඤත්වා”ති ඉදං එත්තකම්පි අරෙ අහම්පි නාමාති
 විම්භයවචනෙනෙව සිජ්ඣතිති අවුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ජලන්ති ජලන්තො
 විජ්ජොතමානො. මණ්ඩුකොහන්ති ගාලාය උදකෙති සඤ්ජාතට්ඨානදස්සනං, තෙන
 ථලමණ්ඩුකතා නිවත්තනං කතං හොති. උදකෙ ජාතානම්පි කච්ඡපාදීනං
 ථලගොවරතාපි අත්ථිති තං නිවත්තනත්ථං “චාරිගොවරො”ති වුත්තං,
 උදකසඤ්චාරිති අත්ථො.

විමොක්ඛන්තිකඤ්ඤාණවසෙනාති එත්ථ සබ්බසො කිලෙසෙහි විමුච්චතිති
 විමොක්ඛො, අග්ගමග්ගො, තස්ස අත්තො, අග්ගඵලං, තත්ථ භවං
 විමොක්ඛන්තිකං, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සබ්බම්පි බුද්ධඤ්ඤාණං. ඉදානි
 සම්මාසම්බුද්ධපදතො බුද්ධපදස්ස විසෙසං දස්සෙතුං යස්මා වාතිආදි වුත්තං.
 සම්මාසම්බුද්ධපදෙන හි සත්ථු පටිවෙධඤ්ඤාණානුභාවො වුත්තො, ඉමිනා පන
 බුද්ධපදෙන දෙසනාඤ්ඤාණානුභාවොපි, තෙනාහ අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසීතිආදි.

ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගුරුගාරවාධිවචනන්ති සබ්බෙහි සීලාදිගුණෙහි විසිට්ඨස්ස
 තතො එව සබ්බසත්තෙහි උත්තමස්ස ගරුතො ගාරවචසෙන වුච්චමානවචනම්දං
 භගවාති. සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨගුණසභවරණතො. අථ වා
 වුච්චතිති වචනං, අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. උත්තමන්ති එත්ථාපි එසෙව
 නයො. ගරුගාරවයුත්තොති එත්ථ ගරුභාවො ගාරවං, ගරුගුණයොගතො
 ගරුකරණං වා ගාරවං, තෙන සාවකාදීනං අසාධාරණතාය ගරුභූතෙන මහන්තෙන
 ගාරවෙන යුත්තොති ගරුගාරවයුත්තො. අථ වා ගරු ව සබ්බලොකස්ස සික්ඛකත්තා
 තෙනෙව ගාරවයුත්තො වාතිපි යොජෙතබ්බං.

අවත්ථාය විදිතං ආවත්ථිකං. එවං ලිඛිතිකං. නිමිත්තතො ආගතං නෙමිත්තිකං.
 අධිච්ච යංකිඤ්ච නිමිත්තං අධිවචනවසෙන අනපෙක්ඛිත්වා පවත්තං
 අධිච්චසමුප්පන්නං, තෙනාහ “වචනත්ථමනපෙක්ඛිත්වා”ති. යදිච්ඡාය ආගතං
 යාදිච්ඡකං. එත්ථ ව බාහිරං දණ්ඩාදි ලිඛිතං, අබ්භන්තරං තෙවිජ්ජාදි නිමිත්තං.
 පවුරජනවිසයං වා දිස්සමානං ලිඛිතං, තබ්බිපරිතං නිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.
 සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තිති සබ්බධම්මානං සච්ඡිකිරියානිමිත්තා පඤ්ඤත්ති. අථ වා
 සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තිති පච්චක්ඛසිද්ධා පඤ්ඤත්ති. යංගුණනිමිත්තා හි සා, තෙ ගුණා
 සත්ථු පච්චක්ඛන්ති ගුණා විය සාපි සච්ඡිකතා එව නාම හොති, න පරෙසං,
 වොහාරමත්තෙනාති අධිප්පායො. යංගුණනෙමිත්තිකන්ති යෙහි ගුණෙහි
 නිමිත්තභූතෙහි එතං නාමං නෙමිත්තිකඤ්ච ජානං. වදන්තිති ධම්මසෙනාපනිස්ස
 ගරුභාවතො බහුවචනෙනාහ, සඬ්භිතිකාරෙහි වා කතමනුවාදං සන්ධාය.

ඉස්සරියාදිහෙදො භගො අස්ස අත්ථිති හගී. මග්ගඵලාදිඅරියගුණං
 අරඤ්ඤාදිවිවෙකට්ඨානඤ්ච හජී සෙවි සීලෙනාති හජී. විවරාදිපච්චයානං

අත්ථරසාදිනඤ්ච සීලාදිගුණානඤ්ච භාගී, දායාදොති අත්ථො. විහජී
 උද්දෙසනිද්දෙසාදිප්පකාරෙහි ධම්මරතනං පවිහජීති විහත්තවා. රාගාදිපාපධම්මං
 භග්ගං අකාසීති භගවාති වුව්චනීති සබ්බත්ථ සම්බන්ධො. ගරුපි ලොකෙ භගවාති
 වුව්චනීති ආහ “ගරු”ති, යස්මා ගරු, තස්මාපි භගවාති අත්ථො. පාරමිතාසඬබ්බානං
 භග්ගාමස්ස අත්ථීති භග්ගවා. බහුහි ඤායෙහීති කායභාවනාදිකෙහි අනෙකෙහි
 භාවනාක්කමෙහි. සුභාවිතත්තනොති පච්චත්තෙ එතං සාමිච්චනං, තෙන
 සුභාවිතසභාවොති අත්ථො. භවානං අත්තං නිබ්බානං ගතොති භවත්තගො. තත්ථ
 තත්ථ භගවාති සද්දසිද්ධි නිරුත්තිතයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉදානි භගී භජීති නිද්දෙසගාථාය නවහි පදෙහි දස්සිතමත්ථං භග්ගවාති ගාථාය
 ඡහි පදෙහි සඬගහෙත්වා පදසිද්ධිං අත්ථයොජනානායහෙදෙහි සද්ධිං දස්සෙතුං අයං
 පන අපරො නයොතිආදි වුත්තං. තත්ථ වණ්ණවිපරියයොති එත්ථ ඉති-සද්දො
 ආදිඅත්ථො, තෙනෙව වණ්ණවිකාරො වණ්ණලොපො ධාතුඅත්ථෙත
 නියොජනඤ්චාති ඉමං තිවිධං ලක්ඛණං සඬගණ්හාති. සද්දනායෙනාති
 සද්දලක්ඛණනායෙන. පියොදරාදීනං සද්දානං ආකතිගණ්හාවතො වුත්තං
 “පියොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා”ති. පක්ඛිපනමෙව ලක්ඛණං.
 තප්පරියාපන්නතාකරණඤ්චි පක්ඛිපනං. භග්ගන්ති කුසලං.

ලොභාදයො චත්තාරො දොසා එකකවසෙන ගහිතා. අභිරිකාදයො දුක්ඛසෙන.
 අක්කොච්ඡිමන්තිආදිනා (ධ. ප. 3-4) පුනප්පුනං කුප්ඤ්ඤානවසෙන
 විත්තපරියොනන්ධනො කොධොව උපනාහො. පරෙසං පුබ්බකාරිතාලක්ඛණස්ස
 ගුණස්ස නිපුඤ්ජනො මක්ඛො නාම. බහුස්සුතාදීහි සද්ධිං යුගග්ගාහො අත්තනො
 සමකරණං පලාසො. අත්තනො විජ්ජමානදොසපට්ඨිජාදනා මායා.
 අවිජ්ජමානගුණප්පකාසනං සායෙය්‍යං. ගරුසුපි ථද්ධතා අනොනතතා ථම්මො.
 තදුත්තරිකරණලක්ඛණො සාරම්මො. ජාතිආදිං නිස්සාය උන්නතිලක්ඛණො
 මානො. අබ්භුන්නතිලක්ඛණො අතිමානො. ජාතිආදිං නිස්සාය
 මජ්ජනාකාරප්පත්තො මානොව මදො නාම. සො සත්තවිසතිවිධො. කාමගුණෙසු
 විත්තස්ස වොස්සග්ගො පමාදො. කායදුච්චරිතාදීනි තිවිධදුච්චරිතානි.
 තණ්හාදිට්ඨිදුච්චරිතවසෙන තිවිධසංකිලෙසා. රාගදොසමොභාව මලානි. තෙයෙව
 කායදුච්චරිතාදයො ච තිවිධවිසමානි. කාමඛ්‍යාපාදවිහිංසාසඤ්ඤා තිවිධසඤ්ඤා නාම.
 තෙයෙව විතක්කා. තණ්හාදිට්ඨිමානා පපඤ්චා. සුභසුඛනිච්චඅත්තවිපරියෙසා
 චතුබ්බිධවිපරියෙසා. ඡන්දාදයො අගති. වීරාදීසු පච්චයෙසු ලොභා චත්තාරො
 තණ්හපාදා. බුද්ධධම්මසඬසසික්ඛාසු කඬබ්බා, සබ්බමචාරීසු කොපො ච පඤ්ච
 වෙතොබ්බිලා. කාමෙ කායෙ රූපෙ ච අවිතරාගතා, යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා
 සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයොගො, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණ්ඩාය බ්‍රහ්මවරියවරණඤ්ච
 පඤ්ච වෙතොවිතිබන්ධා. රූපාහිනන්දනාදයො පඤ්ච අහිනන්දනා.
 කොධමක්ඛණස්සාසායෙය්‍යපාපිච්ජනාසන්දිට්ඨිපරාමාසා ඡ විවාදමූලානි.
 රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හාකායා. මිථිජාදිට්ඨිආදයො අට්ඨමග්ගඬගපට්ඨකා
 මිථිජත්තා. තණ්හං පට්ඨිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පට්ඨිච්ච ලාභො, ලාභං පට්ඨිච්ච

විනිවිඡයො, තං පටිච්ච ඡන්දරාගො, තං පටිච්ච අජ්ඣෙය්‍යාසානං, තං පටිච්ච පරිග්ගහො, තං පටිච්ච මච්ඡරියං, තං පටිච්ච ආරක්ඛා, ආරක්ඛාධිකරණං දණ්ඩාදානාදිඅනෙකාකුසලරාසීති නව තණ්හාමූලකා ධම්මා. පාණාතිපාතාදයො දස අකුසලකම්මපථා. චත්තාරො සස්සතවාදා තථා එකච්චසස්සතවාදා අන්තානන්තිකා අමරාවික්ඛෙපිකා ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා සොළස සඤ්ඤීවාදා අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා සත්ත උච්ඡෙදවාදා පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති එතාති ද්වාසට්ඨී දිට්ඨිගතාති. රූපතණ්හාදිඡතණ්හා එව පච්චෙකං කාමතණ්හාභවතණ්හාවිභවතණ්හාවසෙන අට්ඨාරස භොන්ති, තා අජ්ඣත්තබ්බිද්ධරූපාදිසු පචත්තිවසෙන ඡත්තිංස, පුන කාලත්තයවසෙන අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතාති භොන්ති. පහෙද-සද්දං පච්චෙකං සම්බන්ධිත්වා ලොභප්පහෙදොතිආදිනා යොජෙතබ්බං. සබ්බදරුපරිලාභකිලෙසසතසහස්සානීති සබ්බාති සත්තානං දරුපඤ්ඤාපරිලාභකරාති කිලෙසානං අනෙකාති සතසහස්සාති, ආරම්මණාදිවිභාගතො පචත්තිආකාරවිභාගතො ච නෙසං එවං පහෙදො වෙදිතබ්බො. පඤ්ච මාරෙ අභඤ්ඡීති සම්බන්ධො. පරිස්සයානන්ති උපද්දවානං.

එවං භග්‍යවා භග්ගවාති ද්වින්නං පදානං අත්ථං විභජිත්වා ඉදාති තෙහි ද්විති ගතිතමත්ථං දස්සෙතුං භග්‍යවත්තතාය වස්සාතිආදි චුත්තං. තත්ථ සතපුඤ්ඤප්ලක්ඛණධරස්සාති අනෙකසතපුඤ්ඤනිබ්බත්තමහාපුරිසලක්ඛණධරස්ස භගවතො. සකච්ඡිත්තෙ ඉස්සරියං නාම පටික්කුලාදිසු අප්පටික්කුලසඤ්ඤිතාදිවසප්පවත්තියා වෙච වෙතොසමාධිවසෙන ච අත්තනො විත්තස්ස වසිභාවාපාදනමෙව. අණිමා ලසිමාදිකන්ති ආදි-සද්දෙන මහිමා පත්ති පාකම්මං ඊසිතා වසිතා යත්ථකාමාවසායිතාති ඉමෙ ඡපි සඬගහිතා. තත්ථ කායස්ස අණුභාවකරණං අණිමා. ආකාසෙ පදසා ගමනාදිඅරභභාවෙන ලහුභාවො ලසිමා. කායස්ස මහන්තතාපාදනං මහිමා. ඉට්ඨදෙසස්ස පාපුණනං පත්ති. අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉච්ඡිතත්ථනිප්ථාදනං පාකම්මං. සයංවසිතා ඉස්සරභාවො ඊසිතා. ඉද්ධිවිධෙ වසිභාවො වසිතා. ආකාසෙන වා ගච්ඡතො, අඤ්ඤං වා කිඤ්චි කරොතො යත්ථ කත්ථවි වොසානප්පත්ති යත්ථකාමාවසායිතා, “කුමාරකරුපාදිදස්සන” ත්තිපි වදන්ති. සබ්බධගපච්චධගසිරීති සබ්බෙසං අඬගපච්චධගානං සොභා. අත්ථීති අනුචත්තති. ලහුසාධනං තං තං කාලිකං ඉච්ඡිතං, ගරුසාධනං චිරකාලිකං බුද්ධත්තාදිපත්ථිතං. භගා අස්ස සන්තීති භගවාති ඉදං සද්දසත්ථනයෙන සිද්ධං, සෙසං සබ්බං නිරුත්තිතයෙන සිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං.

පිළනසඬබ්බසන්තාපවිපරිණාමට්ඨෙය්‍යාතිආදිසු පිළනට්ඨො සඬබ්බට්ඨොතිආදිනා අත්ථ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ අත්තනො සභාවෙන පිළනලක්ඛණං දුක්ඛං. තස්ස යො පිළනමෙව අත්ථො “පිළනට්ඨො” ති වුවිච්ඡි, සො සභාවො. යස්මා පන තංසමුදයෙන සඬබ්බතං, තස්මා සඬබ්බට්ඨො සමුදයදස්සනෙන ආවිභූතො. යස්මා ච මග්ගො කිලෙසසන්තාපහරත්තා සුසීතලො, තස්මාස්ස මග්ගදස්සනෙන සන්තාපට්ඨො ආවිභූතො තප්පට්ඨොගත්තා. අවිපරිණාමධම්මස්ස පන නිරොධස්ස දස්සනෙන විපරිණාමට්ඨො ආවිභූතොති.

එකස්සෙව සභාවධම්මස්ස සකභාවතො ඉතරසච්චත්තයනිවත්තිතො ව පරිකප්පෙනබ්බත්තා චත්තාරො අත්ථා වුත්තා. සමුදයස්ස පන රාසිකරණතො ආයුහනට්ඨො සභාවො, තස්සෙව දුක්ඛදස්සනෙන නිදානට්ඨො ආවිභූතො. විසංයොගභූතස්ස නිරොධස්ස දස්සනෙන සංයොගට්ඨො. නියානානභූතස්ස මග්ගස්ස දස්සනෙන පලිබොධට්ඨො ආවිභූතො.

නිරොධස්ස පන නිස්සරණට්ඨො සභාවො, තස්සෙව සමුදයදස්සනෙන විවෙකට්ඨො ආවිභූතො. සඬ්ඛතස්ස මග්ගස්ස දස්සනෙන අසඬ්ඛතට්ඨො, විසයභූතස්ස මරණධම්මස්ස වා දුක්ඛස්ස දස්සනෙන අමතට්ඨො. මග්ගස්ස පන නියානානට්ඨො සභාවො, තස්සෙව සමුදයදස්සනෙන දුක්ඛස්සෙවායං හෙතු, නිබ්බානප්පත්තියා පන අයමෙව හෙතූති හෙත්වට්ඨො, අතිසුබ්බමනිරොධදස්සනෙන ඉධමෙව දස්සනන්ති දස්සනට්ඨො, අධිකපණස්ස දුක්ඛස්ස දස්සනෙන අධිපතෙය්‍යට්ඨො ආවිභූතො. එතෙ එව ව පිළනාදයො සොළස ආකාරාති වුව්චන්ති.

කාමෙහි විවෙකට්ඨකායනා කායවිවෙකො. නිවරණාදීහි විචිත්තා අට්ඨ සමාපත්තියො චිත්තවිවෙකො. උපධියන්ති එත්ථ යථාසකං ඵලානීති උපධයො, පඤ්චකාමගුණසඬ්ඛාතකාමබන්ධකිලෙසඅභිසඬ්ඛාරා, තෙහි චතුහි විචිත්තං නිබ්බානං උපධිවිවෙකො නාම.

අනත්තානුපස්සනාය පටිලද්ධො දුක්ඛානිච්චානුපස්සනාහි ව පටිලද්ධො අරියමග්ගො ආගමනවසෙන යථාක්කමං සුඤ්ඤතඅප්පණිනඅනිමිත්තවිමොක්ඛසඤ්ඤං පටිලහති, කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා හි එස විමොක්ඛොති.

යථා ලොකෙ එකෙකපදතො එකෙකමක්ඛරං ගහෙත්වා ‘‘මෙඛලා’’ති වුත්තං, එවමිධාපීති අත්ථො. මෙහනස්සාති ගුය්‍යප්පදෙසස්ස. ඛස්සාති ඔකාසස්ස.

සහ දෙවෙහීතිආදීසු සහ දෙවෙහි චත්තතීති සදෙවකො ලොකො. තං සදෙවකන්තිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බා. සදෙවකච්චනෙනාති සදෙවක-සද්දෙ විසෙසනභාවෙන ධීතදෙවච්චනෙන. තස්සාපි සදෙවකපදෙ අන්තොභූතත්තා අවයවෙ සමුදායොපචාරවසෙන වොහාරො කතො. ඉතරථා තෙන දෙවවිසිට්ඨලොකස්සෙව ගහණතො පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං න සියා, එවං උපරිපි. සමාරකච්චනෙන මාරසද්දෙන තෙන සහවරිතා සබ්බෙ වසවත්තිදෙවා ව ගහිතාති ආහ ‘‘ජට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං’’න්ති. බ්‍රහ්මකායිකා නාම පට්ඨමජ්ඣානභූමිකා. තෙ ආදි යෙසං ආරුප්පපරියන්තානං බ්‍රහ්මානං තෙසං බ්‍රහ්මානං ගහණං බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං. ලොක-සද්දස්ස ඔකාසලොකාදීනමිපි සාධාරණත්තා සත්තලොකාවේණිකමෙව පජාගහණං කතන්ති ආහ ‘‘පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං’’න්ති. සදෙවකාදිච්චනෙන උපපත්තිදෙවානං, සස්සමණච්චනෙන විසුද්ධිදෙවානඤ්ච ගහිතත්තා ආහ ‘‘සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං’’න්ති. තත්ථ සම්මුතිදෙවා රාජානො,

අවසෙසමනුස්සා සම්මුතිදෙවසමණුබ්බමණෙනි අවසිට්ඨා. සත්තලොකාවේණිකස්ස පජාසද්දස්ස විසුං ගහිතත්තා සදෙවකං ලොකන්ති එත්ථ ලොකසද්දග්ගහණං ඔකාසලොකමෙව නියමෙතීති ආහ “තීහි පදෙහි ඔකාසලොකො”ති. ඉද්දඤ්ච සදෙවකාදිපදත්තයවචනියස්ස පධානත්ථස්ස වසෙන වුත්තං.

ඔකාසලොකවිසෙසනස්ස පනෙන්ථ දෙවමාරාදිසත්තලොකස්සාපි ගහණං වෙදිතබ්බං සාමත්ථියතො ගමාමානත්තා සපුත්තො ආගතොතිආදීසු පුත්තාදීනං විය. ඉමස්මිඤ්ච නයෙ සදෙවකං සමාරකං සබ්බමකං ඔකාසලොකං සස්සමණුබ්බමණිං සදෙවමනුස්සං පජඤ්චාති ව-කාරං ආනෙන්වා යොජෙතබ්බං, ඔකාසසත්තලොකානං ගහණෙන වෙන්ථ තද්දහසමිමුතිනිමිත්තභූතො සඬබාරලොකොපි තදවිනාභාවතො ගහිතො එවාති දට්ඨබ්බො. අපරෙ පන “සදෙවකන්තිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි සත්තලොකොව අත්තනො අවයවභූතදෙවාදිවිසෙසනෙනි විසෙසෙන්වා ගහිතො, තග්ගහණෙන තදාධාරො ඔකාසලොකො, තද්දහපඤ්ඤත්තිවිසයො සඬබාරලොකො ව ගහිතා එව භොන්ති”ති වදන්ති. තෙසඤ්ච පජන්ති ඉදං ලොකසද්දස්ස විසෙසනං කත්වා සදෙවකං පජං ලොකං...පෙ.... සදෙවමනුස්සං පජං ලොකන්ති යොජෙතබ්බං.

අරුපාවචරලොකො ගහිතො පාරිසෙසඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි ගහිතත්තා. මාරග්ගහණෙන තජ්ජධානා තංසදිසා ව උපපත්තිදෙවා සඬගස්හන්තිති ආහ “ජකාමාවචරදෙවලොකො”ති. බත්තියපරිසා බ්බාහ්මණගහපතිසමණවාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්බහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු වාතුමහාරාජිකාදීනං චතුත්තං පරිසානං සදෙවකාදිපදෙහි සඬගහිතත්තා ඉධ සස්සමණුබ්බමණින්ති ඉමිනා සමණපරිසා බ්බාහ්මණපරිසා ව, සදෙවමනුස්සන්ති ඉමිනා බත්තියපරිසා ගහපතිපරිසා ව වුත්තාති ආහ “චතුපරිසවසෙනා”ති. තස්ස මනුස්සලොකො ගහිතොති ඉමිනා සම්බන්ධො. තත්ථ මනුස්සලොකොති මනුස්සසමුභො, තෙනාහ “අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා”ති.

විකජ්ජන්තරං දස්සෙන්තො ආහ “සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො”ති. දෙවපදෙන සම්මුතිදෙවා, සමණබ්බාහ්මණමනුස්සපදෙහි සෙසමනුස්සා ව ගහිතාති එවං විකජ්ජද්වයෙපි මනුස්සං පජං මනුස්සිං පජන්ති පජා-සද්දං මනුස්ස-සද්දෙන විසෙසෙන්වා තං පුන සහ දෙවෙහි වත්තතීති සදෙවා, පජා. සදෙවා ව සා මනුස්සා වාති සදෙවමනුස්සා, තං සදෙවමනුස්සං පජං. පුන කිං භූතං සස්සමණුබ්බමණින්ති එවං යථා පජාසද්දෙන මනුස්සානඤ්ඤෙව ගහණං සියා, තථා නිබ්බවනං කාතබ්බං, ඉතරථා මනුස්සානඤ්ඤෙව ගහණං න සම්පජ්ජති සබ්බමනුස්සානං විසෙසනභාවෙන ගහිතත්තා අඤ්ඤපදත්ථභූතස්ස කස්සපි මනුස්සස්ස අභාවා. ඉදානි පජන්ති ඉමිනා අවසෙසනාගාදිසත්තෙපි සඬගහෙන්වා දස්සෙතුකාමො ආහ “අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා”ති. එත්ථාපි චතුපරිසවසෙන අවසෙසසබ්බසත්තලොකො සම්මුතිදෙවමනුස්සෙහි වා සහ අවසෙසසබ්බසත්තලොකොති යොජෙතබ්බං.

එත්තාවතා භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි
 එකෙකපදෙන අභාගසො සබ්බලොකානං ගහණපක්ඛෙපි තස්ස තස්ස විසෙසනස්ස
 සප්ඵලනං දස්සෙතුං අපි චෙත්ථාතිආදි වුත්තං. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදකොති
 උක්කට්ඨානං දෙවගතිපරියාපන්නානං පරිච්ඡින්නවසෙන ජානනවසෙන
 කිත්තිසද්දො සයං අත්තනො අවයවභූතෙන සදෙවකවචනෙන තං සුණන්නානං
 සාවෙන්තො අබ්භුග්ගතොති යොජනා. අනුසන්ධික්කමොති අත්ථානඤ්චෙව
 පදානඤ්ච අනුසන්ධානක්කමො, ජානනක්කමොති අත්ථො.

අභිඤ්ඤාති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ ‘අභිඤ්ඤායා’ ති.
 සමන්තභද්‍රකත්තාති සබ්බභාගෙහි සුන්දරත්තා. සාසනධම්මොති
 පටිපත්තිපටිච්චෙධසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො. බුද්ධසුඛොධිතතායාති
 ඉදං තිකං ධම්මස්ස හෙතුසරූපඵලවසෙන වුත්තං, තථා නාථපභවත්තිකම්පි. මජ්ඣිම
 නිකද්වයං ඵලවසෙනෙව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කිච්චසුද්ධියාති ධම්මං සුත්වා
 යථාසුතවසෙන පටිපජ්ජන්නානං සුප්පටිපත්තිසඬ්ඛාතකිච්චසුද්ධියා.

ඉදානි ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව ධම්මං දෙසෙන්නො භගවා සොතුනං යං
 සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච පකාසෙති, තප්පකාසකස්ස බ්‍රහ්මවරියපදස්ස
 සාත්ථන්තිආදිති පදානි විසෙසනභාවෙන වුත්තාති, න ධම්මපදස්සාති දස්සනමුඛෙන
 නානප්පකාරතො අත්ථං විචරිතුකාමො සාත්ථං සබ්බඤ්ජනන්ති ඵවමාදීසු
 පනාතිආදිමාහ. තත්ථ තිස්සො සික්ඛා සකලො ච තන්තිධම්මො සාසනබ්‍රහ්මවරියං
 නාම. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්නො සීලාදිකෙ විය තප්පකාසකං තන්තිධම්මම්පි
 පකාසෙති ඵව සද්දත්ථසමුදායත්තා පරියත්තිධම්මස්ස. යථානුරූපන්ති යථාරහං.
 සික්ඛත්තයසඬ්ඛිතඤ්චි සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච අත්ථසම්පත්තියා
 සම්පන්නත්ථතාය, උපරූපරි අධිගන්තබ්බවිසෙසසඬ්ඛාතඅත්ථසම්පත්තියා ච සහ
 අත්ථෙව පයොජනෙන චත්තතීති සාත්ථමෙව, න තු සබ්බඤ්ජනං,
 තන්තිධම්මසඬ්ඛාතං සාසනබ්‍රහ්මවරියං යථාවුත්තෙන අත්ථෙව සාත්ථං
 සබ්බඤ්ජනඤ්ච. කිරාතාදිමීලක්ඛවචනානම්පි සාත්ථසබ්බඤ්ජනත්තෙ සමානෙපි
 විසිට්ඨත්ථබ්බඤ්ජනයොගං සන්ධාය සහත්ථො දෙවදත්තො සවිත්තොතිආදි විය
 ‘සාත්ථං සබ්බඤ්ජන’ ත්ති වුත්තන්ති ආහ ‘අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං,
 බ්බඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්බඤ්ජන’ ත්ති. තත්ථ යං අත්ථං සුත්වා තථා පටිපජ්ජන්නා
 සබ්බද්දක්ඛක්ඛයං පාපුණන්ති, තස්ස තාදිසසම්පත්ති අත්ථසම්පත්ති නාම,
 සම්පන්නත්ථතාති අත්ථො. බ්බඤ්ජනසම්පත්ති නාම
 සිථිලධනිතාදිබ්බඤ්ජනපරිපුණ්ණාය මාගධිකාය සභාවනිරුත්තියා ගම්භීරම්පි අත්ථං
 උත්තානං කත්වා දස්සනසමත්ථතා සම්පන්නබ්බඤ්ජනතාති අත්ථො.

ඉදානි නෙත්තිප්පකරණනෙයනාපි (නෙත්ති 4 ද්වාදසපද) අත්ථං දස්සෙතුං
 සඬ්ඛාසනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ සඬ්ඛෙපතො කාසියති දීපියතීති සඬ්ඛාසනන්ති
 කම්මසාධනවසෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො, ඵවං සෙසෙසුපි. පයමං කාසනං පකාසනං.
 උභයම්පෙතං උද්දෙසත්ථවචනසඬ්ඛාතස්ස විත්ථාරවචනං. සකිං වුත්තස්ස පුන
 වචනඤ්ච විචරණවිභජනාති. උභයම්පෙතං නිද්දෙසත්ථවචනං. විචට්ඨස්ස

විත්ථාරතරාහිධානං විහත්තස්ස ව පකාරෙහි ඤාපනං
 උත්තානීකරණපඤ්ඤත්තියො. උභයමිපෙනං පටිනිද්දෙසත්ථවචනසඬ්ඛාතස්ස
 විත්ථාරවචනං. අත්ථපදසමායොගතොති යථාචුත්තානි ඵව ඡ පදානි පරියත්තියා
 අත්ථවිභාගත්තා අත්ථපදානි, තෙහි සහිතතාය අත්ථකොට්ඨාසයුත්තත්තානි අත්ථො.
 අපරියොසිතෙ පදෙ ආදිමජ්ඣගතවණ්ණො අක්ඛරං, එකක්ඛරං, පදං වා අක්ඛරං.
 විහත්තියන්තං පදං. පදාහිහිතං අත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං.
 කථිතස්සෙවත්ථස්ස අනෙකවිධෙන විභාගකරණං ආකාරො නාම. ආකාරාහිහිතස්ස
 නිබ්බවනං නිරුත්ති. නිබ්බවනත්ථවිත්ථාරො නිද්දෙසො. අථ වා “අක්ඛරෙහි
 සඬ්ඛාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි
 උත්තානිං කරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති”ති වචනතො
 සඬ්ඛාසනපකාසනසඬ්ඛාතඋද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි අක්ඛරපදානි නාම.
 විවරණවිභජනසඬ්ඛාතනිද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි බ්‍යඤ්ජනාකාරා නාම.
 උත්තානීකරණපඤ්ඤත්තියසඬ්ඛාතපටිනිද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි
 නිරුත්තීනිද්දෙසා නාම, තෙසං සම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනන්ති අත්ථො.

අත්ථගම්භීරතාතිආදීසු අත්ථො නාම තත්තිඅත්ථො, හෙතුඵලං වා. ධම්මො නාම
 තත්ති, හෙතු වා. දෙසනා නාම යථාධම්මං ධම්මාහිලාපො. පටිච්චෙධො නාම
 යථාචුත්තඅත්ථාදීනං අවිපරීතාවබ්‍රොධො. තෙ පනෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා සසාදීහි
 විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ව, තස්මා
 ගම්භීරා. තෙසු පටිච්චෙධස්සාපි අත්ථසන්නිස්සිතත්තා අත්ථසභාගත්තා ව චුත්තං.
 “අත්ථගම්භීරතාපටිච්චෙධගම්භීරතාහි සාත්ථ”න්ති. ධම්මදෙසනානං
 අත්ථසන්නිස්සිතත්තෙපි සයං බ්‍යඤ්ජනරූපත්තා චුත්තං.
 “ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජන”න්ති. යථාචුත්තඅත්ථාදීසු
 පහෙදගතානි ඤාණානි අත්ථපටිසම්භිදාදයො. තත්ථ නිරුත්තීති තත්තිපදානං
 නිද්ධාරත්ථා වචනං, නිබ්බවනන්ති අත්ථො. තීසු පටිසම්භිදාසු ඤාණං
 පටිභානපටිසම්භිදා. ලොකියා සද්ධෙය්‍යවචනමුඛෙනෙව අත්ථෙසු පසිදන්ති, න
 අත්ථමුඛෙනාති ආහ සද්ධෙය්‍යතොතිආදි. කෙවලසද්දො සකලාධිවචනන්ති ආහ
 “සකලපරිපුණ්ණභාවෙනා”ති. බරහ්මවරිය-සද්දො ඉධ සික්ඛත්තයසඬ්ඛනං සකලං
 සාසනං දිපෙතීති ආහ සික්ඛත්තයපරිග්ගහිතත්තාතිආදි.

යථාචුත්තමෙවත්ථං අපරෙතාපි පරියායෙන දස්සෙතුං අපි වාතිආදි චුත්තං.
 තත්ථ සනිදානන්ති දෙසකාලාදිදීපකෙන නිදානවචනෙන සනිදානං.
 සඋප්පත්තිකත්ති අට්ඨුප්පත්තිආදියුත්තියුත්තං. තත්‍රායං පාළියොජනාක්කමො –
 “වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො සමණො බලු හො...පෙ.... විහරතී”ති ව, “තං බො පන
 භවන්තං ගොතමං ‘ඉතිපි සො...පෙ.... පච්චෙදෙතී’ති ඵවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො
 අබ්භුග්ගතො”ති ව, “සො ධම්මං දෙසෙති...පෙ.... පරියොසානකල්‍යාණං,
 දෙසෙන්නො ව සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනාදිගුණසංයුත්තං බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙති”ති ව,
 “සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති”ති ව අස්සොසි, සුත්ථා ව අථ
 බො වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො යෙන භගවා තෙනුපසඬ්ඛමීති.

අට්ඨකථායං පන කිඤ්චාපි “දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එවං අප්ඤ්ඤායං කත්වා අථ ඛො වෙරඤ්ජො...පෙ.... උපසඬකම්”ති එවං සාධු ඛො පනාතිආදිපාඨස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පරිචිතක්කනභාවෙන චුත්තත්තා බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙතීති පදානන්තරමෙව අස්සොසීති පදං සම්බන්ධිතබ්බං විය පඤ්ඤායති, තථාපි “සාධු ඛො පන තථාරූපානං අරහනං දස්සනං හොතී”ති එවං යථාචුත්තනිදස්සනත්ථෙව ඉති-සද්දෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා චුත්තත්තා පන අඤ්ඤත්ථ ඉති-සද්දස්ස අදස්සනතො ව අථ ඛො වෙරඤ්ජොතිආදිනා කත්තබ්බන්තරදස්සනමුඛෙන පාළියා පකාරන්තරෙ පවත්තිතො ව යථාචුත්තවසෙනෙව “සාධු ඛො පන තථාරූපානං අරහනං දස්සනං හොතී”ති වචනානන්තරමෙව අස්සොසීති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධනං යුත්තං. අට්ඨකථාවරියෙන හි බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තනා සුතවසෙනෙව අප්ඤ්ඤායො උප්පජ්ජතීති උපසඬකමනහෙතුදස්සනමුඛෙන දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එවං අප්ඤ්ඤායං කත්වාතිආදි චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං.

2. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙනාති ඉදං උක්කමෙන මුඛාරුළ්භවසෙන චුත්තං, අනුපසන්තසභාවතාය බ්‍රාහ්මණස්සෙව උණ්හොදකං විය සීතොදකෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බො, ඤාණතෙජ්ජුත්තතාය වා භගවා උණ්හොදකොපමොති කත්වා තබ්බිරහිතං බ්‍රාහ්මණං සීතොදකං විය කත්වා තථා චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං. එකීභාවන්ති සම්මොදනකිරියාය එකරූපතං. යායාතිආදීසු යාය කථාය සම්මොදි බ්‍රාහ්මණො, තං සම්මොදනීයං කථන්ති යොජනා. තත්ථ බමනීයන්ති දුක්ඛබ්‍රහ්ම ඉදං සරිරං, කච්චි බමිතුං සක්කුණෙය්‍යං. යාපනීයන්ති විරජ්ජබන්ධසඬාතාය යාපනාය යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං. රොගාභාවෙන අප්පාබාධං. දුක්ඛජීවිතාභාවෙන අප්පාතඬකං. තංතංකිච්චකරණත්ථාය ලහුං අකිච්ඡෙන උට්ඨාතුං යොග්ගතාය ලහුට්ඨානං. බලන්ති සරිරස්ස සබ්බකිච්චක්ඛමං බලං කච්චි අත්ථිති පුච්ඡති. එසුචිභාරොති සුඛචිභාරො. සරණියමෙව දීඝං කත්වා “සාරණිය”න්ති චුත්තත්ති ආහ “සරිතබ්බභාවතො ව සාරණිය”න්ති. පරියායෙහීති කාරණෙහි.

භාවොති කිරියා, තස්මිං චත්තමානො නපුංසක-සද්දො භාවනපුංසකනිද්දෙසො නාම, කිරියාවිසෙසනසද්දොති අත්ථො. එකමන්තෙ එකස්මිං අන්තෙ යුත්තජ්ජදෙසෙති අත්ථො. බණ්ඩිච්චාදිභාවන්ති බණ්ඩිතදන්තපලිතකෙසාදිභාවං. රාජපරිවට්ටෙති රාජුනං පරිවත්තනං, පටිපාටියොති අත්ථො. පුරාතනුච්චකුලජ්ජසුතතාය ජිණ්ණතා, න වයසාති ආහ “විරකාලජ්ජවත්තකුලන්වයෙ”ති. විභවානං මහන්තත්තං ලාති ගණ්භාතීති මහල්ලකොති ආහ “විභවමහන්තතාය සමන්තාගතෙ”ති. විභාවතෙ නාම අත්ථෙති පකතිවිභාවනසඬාතෙ අත්ථෙ. න අභිවාදෙති වාති අභිවාදෙතබ්බන්ති න සල්ලක්ඛෙති, එවං අසල්ලක්ඛණපකතිකොති චුත්තං හොති. රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වාති එත්ථාපි නිච්චපකතිකං අනිච්චපකතිකං වාති අත්ථො. අනිච්චං වාති එත්ථ වා-සද්දො අවධාරණත්ථො.

සම්පතිජාතොති මුහුත්තජාතො, ජාතසමනන්තරමෙවාති අත්ථො.
 සත්තපදවිතිහාරොන ගත්තවා...පෙ.... ඔලොකෙසීති එත්ථ ද්වාරං පිටාය
 නික්ඛන්තොතිආදීසු විය ගමනතො පුරෙ කතම්පි ඔලොකනං පච්ඡා කතං විය
 චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඔලොකෙසීන්ති ච ලොකවිවරණපාටිහාරියෙ ජාතෙ
 මංසවක්ඛුනා වොලොකෙසීති අත්ථො. සෙට්ඨොති පසත්ථතරො. පතිමානෙසීති
 පුපෙසි. ආසහින්ති උත්තමං.

3. තං වචනන්ති නාහං තං බ්‍රාහ්මණාතිආදිවචනං. අඤ්ඤාය සන්ධ්‍යෙය්‍යාති
 අරහත්තෙ පතිට්ඨෙය්‍යා. ජාතිවසෙනාති ඛත්තියාදිජාතිවසෙන. උපපත්තිවසෙනාති
 දෙවෙසු උපපත්තිවසෙන. ආවිඤ්ජන්තිති ආකඩ්ඪන්ති. යස්ස
 අභිවාදාදිකරණසංඛ්‍යාතස්ස සාමග්ගිරසස්ස භගවති අභාවං මඤ්ඤමානො
 බ්‍රාහ්මණො “අරසරුපො”ති ආහ, තබ්බිධුරස්ස රූපතණ්හාදිකස්සෙව
 සාමග්ගිරසස්ස අභාවෙන භගවා “අරසරුපො”ති දස්සෙතුං සාමග්ගිරසසද්දස්ස
 රූපරසාදීසු වත්තනප්පකාරං දස්සෙන්නො ආහ වත්ථාරම්මණාදීතිආදි.

තාලාවත්ථුකතාති උච්ඡින්නමුලානං තාලානං වත්ථු විය නෙසං රූපරසාදීනං
 වත්ථු චිත්තසන්නානං කතන්ති ඉමස්මිං. අත්ථෙ මජ්ඣිමනිකායෙ දීඝඤ්ඤා කත්වා
 නිද්දෙසොති ආහ තාලාවත්ථු වියාතිආදි. තාලාවත්ථු විය යෙසං වත්ථු කතං තෙ
 තාලාවත්ථුකතාති විසෙසනස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො, කතතාලාවත්ථුකාති
 අත්ථො. මත්ථකච්ඡින්නතාලොයෙව පත්තඵලාදීනං අකාරණතාය අවත්ථුති
 තාලාවත්ථු, තං විය යෙසං වත්ථු කතං තෙ රූපරසාදියො තාලාවත්ථුකතා, අයං
 අඤ්ඤපදත්ථවසෙන අත්ථග්ගාහො හෙට්ඨා චුත්තනයෙන සුගමොති විසෙසමත්ථං.
 දස්සෙන්නො ආහ “මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතා”ති. එවඤ්ඤා මත්ථකසදිසෙසු
 රූපරසාදීසු රාගෙසු ඡින්නෙසුපි තබ්බත්ථුභූතස්ස තාලාවත්ථුසදිසස්ස
 චිත්තසන්නානස්ස යාව පරිනිබ්බානට්ඨානං උපපන්නමෙව හොති. යථාරූතතො පන
 විසෙසනසමාසවසෙන අත්ථෙ ගය්හමානෙ රූපරසාදීනං තාලාවත්ථුසදිසතාය යානං
 ආපජ්ජති. යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.3) එතං දොසං පරිහරිතුං
 රූපරසාදීනං කුසලාකුසලත්තං චුත්තං, තං තෙ තථාගතස්ස පහිනාතිආදිපාළියා,
 කාමසුඛස්සාදසංඛ්‍යාතා රූපරසාතිආදිඅට්ඨකථාය ච න සමෙති, බිණ්ණසවානම්පි යාව
 පරිනිබ්බානා කුසලාකුසලානං ඵලුප්පත්තිතො තෙසං මත්ථකච්ඡින්නතාලසදිසතාපි
 න යුත්තාති ගහෙතබ්බං. අථ වා මත්ථකච්ඡින්නතාලස්ස යීතං අට්ඨිතඤ්ඤා
 අමනසිකත්වා පුන අනුප්පත්තිධම්මතාසදිසමත්තං උපමෙත්වා තාලාවත්ථු විය
 කතාති විසෙසනසමාසවසෙන අත්ථග්ගහණෙපි න කොචි දොසො. අනු-සද්දො
 පච්ඡාති අත්ථෙ වත්තතිති ආහ පච්ඡාභාවො න හොතීතිආදි. අනු අභාවං ගතාති
 පච්ඡා අනුප්පත්තිධම්මතාවසෙන අභාවං ගතා. අනච්ඡරියාති අනු අනු උපරුපරි
 විමිහයකතාති අත්ථො. යඤ්ඤා බො ත්වං වදෙසීති යං
 වන්දනාදිසාමග්ගිරසාභාවසංඛ්‍යාතං කාරණං අරසරූපතාය වදෙසී, තං කාරණං න
 විජ්ජතිති අත්ථො.

4. සන්ධ්‍යා භාසිතමත්ථන්ති යං අත්ථං සන්ධ්‍යා බ්‍රාහ්මණො නිබ්භොගො භවං ගොතමොතිආදිමාහ, භගවා ව යං සන්ධ්‍යා නිබ්භොගතාදිං අත්තති අනුජානාති, තං සන්ධ්‍යා භාසිතමත්ථං.

5. කුලසමුදාචාරකම්මන්ති කුලාචාරකම්මං. කායතො කායද්චාරතො පචත්තං දුච්චරිතං කායදුච්චරිතං. අනෙකච්ඡිතාති අනෙකජ්ජකාරා.

6. පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සාති රූපාදීසු පඤ්චසු කාමකොට්ඨාසෙසු අතිවිය සඬගවසෙන නියුත්තස්ස කාමරාගස්ස, එතෙන අනාගාමීනං චත්ථාහරණාදීසු සඬගනිකන්තිවසෙන උප්පජ්ජනකාමරාගස්ස කාමරාගතාභාවං දස්සෙති තස්ස රූපරාගාදීසු සඬගහතො. අවසෙසානන්ති එත්ථ සක්කායදිට්ඨිවිකිච්ඡානං පයමෙන මග්ගෙන, සෙසානං චතුහිපි උච්ඡෙදං වදති, තෙනාහ “යථානුරූප”න්ති.

7. ජිගුච්ඡති මඤ්ඤෙති ජිගුච්ඡති විය, “ජිගුච්ඡති”ති වා සල්ලක්ඛෙමි. අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙතාති අඤ්ඤාණසම්භූතට්ඨෙත.

8-10. තත්‍රාති යථාචුත්තෙසු ද්වීසු අත්ථවිකජ්ජෙසු. පටිසන්ධිපරියායොපි ඉධ ගබ්භසද්දොති ආහ “දෙවලොකපටිසන්ධිපට්ට්ඨාභායා”ති. අපුනඛභවභූතාති ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජමානානං ධම්මානං අභිනිබ්බන්ති.

11. ධම්මධාතුන්ති සබ්බඤ්ඤාඤාණං. තඤ්ඤි ධම්මෙ යාථාවතො ධාරෙති උපධාරෙතිති “ධම්මධාතු”ති චූච්චති. දෙසනාවිලාසජ්ජත්තොති අභිරුචිවසෙන පරිවත්තෙත්වා දෙසෙතුං සමත්ථතා දෙසනාවිලාසො, තං පත්තො. කරුණාවිජ්ජාරන්ති සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය ඵරණං. තාදිගුණලක්ඛණමෙව උපමාය විභාවෙන්තො ආහ “පථවීසමචිත්තත”න්ති. තතොයෙව අකුජ්ඣනසභාවතො අකුජ්ජධම්මතා. ජාතියා අනුගතන්ති ජාතියා අනුබද්ධං. ජරාය අනුසටන්ති ජරාය පලිවෙධීතං. වට්ඨමාණභූතන්ති වට්ඨතො උද්ධරිතුං අසක්කුණෙය්‍යාතාය වට්ඨෙ නිච්චලභාවෙන ධීතං බාණු විය භූතං. ජාතානං මච්චානං නිච්චං මරණතො භයන්ති ආහ අජ්ජ මරිත්වාතිආදි. අජ්ජට්ඨමං පුරෙජාතභාවන්ති අසදිසං අරියාය ජාතියා පයමජාතභාවං, සබ්බජෙට්ඨභාවන්ති අත්ථො.

“අපි”ති අවත්වා “පි”ති වදන්තො පි-සද්දො විසුං අත්ථි නිපාතොති දස්සෙති. සම්මා අධිසයිතානීති පාදාදිහි උපසාතං අකරොන්තියා සම්මදෙව උපරි සයිතානි, අකම්මකස්සාපි සයනිධාතුතො අධිපුබ්බතාය සකම්මකතා දට්ඨබ්බා. නබ්බිබාති නබ්බිගාති. සකුණානං පක්ඛා භත්ථපාදට්ඨානියාති ආහ “සඬකුට්ඨහත්ථපාදා”ති. එත්ථාති ආලොකට්ඨාතො. නික්ඛමන්තානන්ති නික්ඛමන්තෙසු, නිද්ධාරණෙ හෙතං සාම්චචනං. අණ්ඩකොසන්ති අණ්ඩකපාලං.

ලොකොයෙව ලොකසන්තිවාසො. අබුජ්ඣි එත්ථාති රුක්ඛො බොධි, සයං බුජ්ඣති, බුජ්ඣන්ති වා තෙනාති මග්ගොපි සබ්බඤ්ඤාඤාණමපි බොධි.

බුද්ධියනීති නිබ්බානං බොධි. අන්තරා ව බොධිත්ති දුතියමුදාහරණං විනාපි රුක්ඛ-
සද්දෙන බොධි-සද්දස්ස රුක්ඛප්පවත්තිදස්සනත්ථං. වරහුරිමෙධසොති මහාපථවී
විය පත්ථටපඤ්ඤාති අත්ථො. තිස්සො විජ්ජාති අරහත්තමග්ගො අත්තනා සහ
වත්තමානං සම්මාදිට්ඨිසඬ්ඛානං ආසවක්ඛයඤාණඤ්චෙව ඉතරා ද්වෙ
මහග්ගනවිජ්ජා ව තබ්බිනිබන්ධකකිලෙසවිද්ධංසනවසෙන උප්පාදනතො “තිස්සො
විජ්ජා”ති වුවවති. ජ අභිඤ්ඤාති එත්ථාපි එසෙව නයො. සාවකපාරමීඤාණන්ති
අග්ගසාවකෙහි පටිලභිතබ්බං සබ්බමෙව ලොකියලොකුත්තරඤාණං.
පච්චෙකබොධිඤාණන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

ඔපම්මසම්පටිපාදනන්ති ඔපම්මත්ථස්ස උපමෙයොන සමං පටිපාදනං.
අත්ථෙන්නාති උපමෙයාත්ථෙන. තික්ඛබරවිජ්ජසන්නසුරභාවොති ඉමිනා
සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාපත්තතං විපස්සනාය දස්සෙති. පරිණාමකාලොති ඉමිනා
වුට්ඨානගාමිනිභාවාපත්තිං. තදා ව සා මග්ගඤාණගබ්භං ධාරෙන්ති විය භොතීති ආහ
“ගබ්භග්ගභණ්ඩකාලො”ති. අනුපුබ්බාධිගතෙන්නාති පට්ඨමග්ගාදිපටිපාටියා
අධිගතෙන. වතුරඬ්ඛසමන්තාගතන්ති “කාමං තවො ව න්භාරු ව අට්ඨි ව අවසිස්සතු
(ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22; අ. නි. 2.5; මහානි. 196), සරීරෙ උපසුස්සතු
මංසලොහිත”න්ති එවං වුත්තවතුරඬ්ඛසමන්තාගතං වීරියං.

ජන්දො කාමොතිආදීසු පත්ථනාකාරෙන පවත්තො දුබ්බලො ලොභො
ඉච්ඡනට්ඨෙන ජන්දො. තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො. තතොපි බලවතරො
ජන්දරාගො. නිමිත්තානුබ්බස්සකප්පවසෙන පවත්තො සඬ්ඛප්පො. තතොපි
බලවසඬ්ඛප්පවසෙනෙව පවත්තො රාගො. තතොපි බලවතරො සඬ්ඛප්පරාගො.
ස්වායං පහෙදො එකස්සෙව ලොභස්ස පවත්තිආකාරහෙදෙන අවත්ථාහෙදෙන ව
වුත්තො.

පට්ඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

සෙය්‍යථීදන්ති තං කථන්ති අත්ථො. එතන්ති පුබ්බපදෙයෙව අවධාරණකරණං,
එතං අත්ථජාතං වා. තත්තිස්සරණතොති තෙසං කාමානං නිස්සරණත්තා. එසාති
එව-කාරො. කාමධාතු නාම කාමහවො, නෙක්ඛම්මන්ති පට්ඨමජ්ඣානං. එසාති
නියමො. තදඬ්ඛවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිවෙකා
තදඬ්ඛවිවෙකාදයො. කායචිත්තඋපධිවිවෙකා කායවිවෙකාදයො, තයො එව ඉධ
ඤානකථාය, සමුච්ඡෙදවිවෙකාදීනං අසම්භවා. නිද්දෙසෙති මහානිද්දෙසෙ.
තත්ථෙවොති මහානිද්දෙසෙ එව. විභඩ්ගෙති ඤානවිභඩ්ගෙ. එවඤ්ඤි සතීති
උභයෙසම්පි කාමානං සඬ්ඛහෙ සති.

පුරිමෙනාති කායවිවෙකෙන. එත්ථාති එතස්මිං කායචිත්තවිවෙකද්වයෙ.
දුතියෙනාති චිත්තවිවෙකෙන. එතෙසන්ති යථාචුත්තනයෙන
වත්ථුකාමකිලෙසකාමවිවෙකද්වයස්ස වාචකභූතානං විච්චිවෙව කාමෙහි විච්චිව
අකුසලෙහිති ඉමෙසං පදානං, නිද්ධාරණෙ වෙතං සාම්ච්චනං. බාලභාවස්ස

හෙතුපරිච්ඡාදගොති අනුවත්තති. අකුසලධම්මො හි බාලභාවස්ස හෙතු.
ආසයපොසනන්ති ආසයස්ස විසොධනං වඩ්ඪනඤ්ච. විහඬිගෙ නිවරණානෙව
වුත්තානීති සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ

“උපරික්ඛානඬගපච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතො”ති. තත්ථ උපරි
සචිතක්කන්තිආදිනා වුවචමානානි ක්ඛානඬගානි, තෙසං අත්තනො පච්චනීකානං
පටිපක්ඛභාවදස්සනතොති අත්ථො. උපරික්ඛානඬගානං පච්චනීකපටිපක්ඛභාවස්ස
දස්සනතොතිපි පායො. තත්ථ “උපරි වුවචමානක්ඛානඬගානං උපුච්චනීකවසෙන
පටිපක්ඛභාවදස්සනතො”ති “නිවරණානං තානෙව විහඬිගෙ වුත්තානී”තිපි අත්ථං
වදන්ති. පෙටකෙති මහාකච්චායනත්ථෙරෙන කතං
නෙත්තිජ්ජකරණනායානුසාරිපකරණං, තං පන පිටකානං වණ්ණනාභූතත්තා
“පෙටක”න්ති වුත්තං, තස්මින්ති අත්ථො.

විතක්කනං නාම ආරම්මණපරිකප්පනන්ති ආහ “උභන”න්ති. රූපං
රූපන්තිආදිනා විසයෙ ආකොටෙන්තස්ස විසයජ්ජවත්තිආහනනං උපරි
ආහනනන්ති වෙදිතබ්බං. ආරම්මණෙ විත්තස්ස ආනයනං නාම
ආරම්මණාභිමුඛකරණං. අනුසඤ්චරණන්ති අනුපරිබ්භමනං, තඤ්ච බණන්තරස්ස
තථාකාරෙන උජ්ජාදනමෙව, න හි පරමත්ථතො එකස්ස සඤ්චරණමත්ථී,
එවමඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු. අනුමජ්ජනන්ති පරිමජ්ජනං. තත්ථාති ආරම්මණෙ.
සහජාතානුයොජනං සකිච්චානුවත්තිතාකරණෙන. කත්ථවීති දුතියජ්ජක්ඛානවිරහිතෙසු
සච්චාරවිත්තෙසු සබ්බත්ථාති අත්ථො. විචාරෙන සහ උජ්ජජ්ජමානොපි විතක්කො
ආරම්මණෙ අභිනිරොපනාකාරෙන පවත්ති. සන්ධාය “පයමාභිනිපාතො”ති
වුත්තො. විජ්ජාරවාති අවුපසන්තසභාවතාය වෙගවා, තෙනෙවෙස දුතියජ්ජක්ඛානෙ
පහානඬගං ජානං. පයමදුතියජ්ජක්ඛානෙසුති පඤ්චකනයං සන්ධාය වුත්තං.
අඬගවිනිමුත්තස්ස ක්ඛානස්ස අභාවං දස්සෙන්තො රුක්ඛො වියාතිආදිමාහ.

විවෙක-සද්දස්ස භාවසාධනපක්ඛෙ “තස්මා විවෙකා”ති වුත්තං, ඉතරපක්ඛෙ
“තස්මිං විවෙකෙ”ති. පිනයතීති තජ්ජෙති, වඩ්ඪෙති වා. ඵරණරසාති පණ්ණිතරූපෙහි
කායෙ බ්‍යාපනරසා. සාතලක්ඛණන්ති ඉට්ඨසභාවං, මධුරන්ති අත්ථො.
සම්පයුත්තානං පිළිනජ්ඣුපෙක්ඛනං අකත්වා අනු අනු ගණ්හනං උපකාරිතා වා
අනුග්ගහො. වනමෙව වනන්තං. උදකමෙව උදකන්තං. තස්මිං තස්මිං සමයෙ
පාකටභාවතොති ඉමිනා ඉට්ඨාරම්මණාදිපටිලාභසමයෙපි සුඛං විජ්ජමානමිපි
අපාකටං, පීතියෙව තත්ථ පාකටා, පටිලද්ධරසානුභවනසමයෙ ව විජ්ජමානපීතියොපි
සුඛමෙව පාකටතරන්ති දස්සෙති. එත්ථ ව චෙතසිකසුඛවසෙනෙව
පටිලද්ධරසානුභවනං වෙදිතබ්බං, න කායිකසුඛවසෙන තස්ස පීතියමිපයොගස්සෙව
අභාවෙන ඉධානධිජ්ජෙතත්තා. අයඤ්ච පීතීතිආදි අඤ්ඤපදත්ථසමආසදස්සනං,
අස්සත්ථිපක්ඛෙ තද්ධිතපච්චයදස්සනං වා. දුතියවිකප්පෙන
අඤ්ඤපදත්ථසමාසවසෙනෙව “විවෙකජං පීතිසුඛ”න්ති ඉදං එකං පදන්ති දස්සෙති,
විහත්තියා ව අලොපං.

ගණනානුපුබ්බතාති දෙසනාක්කමං සන්ධාය වුත්තං. පයමං සමාපජ්ජතීති ඉදං ආදිකම්මිකවසෙන වුත්තං, විණ්ණවසීනං පන යොගීනං උප්පට්ඨාටියාපි ක්කානං උප්පජ්ජතෙව. ක්කාපෙතීති දහති. අනිච්චාදිලක්ඛණවිසයාය විපස්සනාය උපනිජ්ඣායනං කථං නිබ්බානාලම්බනස්ස මග්ගස්ස භොතීති ආහ විපස්සනායාතිආදි. තත්ථ මග්ගෙන සිජ්ඣකීති නිච්චාදිවිපල්ලාසජ්ජහායකෙන සහ මග්ගෙනෙව තං ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං අසම්මොහනො අත්තනො සිජ්ඣති. අථ වා මග්ගෙනාති මග්ගකිව්වෙන, විපල්ලාසජ්ජහානෙනාති අත්ථො.

අඤ්ඤාති සත්තො. අවුත්තත්තාති ‘සවිත්තෙකග්ගත’ න්ති ක්කානපාළියං (විහ. 508 ආදයො) අවුත්තත්තා. වුත්තත්තාති තස්සා ක්කානපාළියා විහඬිගෙ වුත්තත්තා.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

අජ්ඣත්තන්ති ක්කානවිසෙසනත්තා වුත්තං ‘ඉධ නියකජ්ඣත්තමධිජ්ජෙත’ න්ති. ක්කානඤ්ඤි අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං න භොති ඡළිත්ථියානමෙව තබ්භාවතො. බුද්දකා උග්ගියො වීචියො. මහතියො තරඬිගා. සන්තා භොන්ති සම්තාතිආදීති අඤ්ඤමඤ්ඤෙවචනාති, ක්කානබලෙන සමතික්කන්තාති අධිජ්ජායො. අජ්ජිතාති ගම්තා විනාසං පාපිතා. පරියායොති ක්කානපරික්ඛාරෙ ක්කානවොහාරත්තා අපරමත්ථතො.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

තදධිගමායාති තතියමග්ගාධිගමාය. උපපත්තිනො ඉක්ඛතීති පඤ්ඤාය සහවරණපරිවයෙන යථා සමවාහිභාවො භොති, එවං යුත්තිනො පස්සති. විපුලායාති මහග්ගතභාවජ්ජත්තාය. ථාමගතායාති විතක්කවිචාරජිතිවිගමෙන ථීරභාවජ්ජත්තියා, තෙනෙව චක්ඛති ‘විතක්කවිචාරජිතිහි අනභිභූතත්තා’ තිආදි. (පාරා. අට්ඨ. 1.11 තතියජ්ඣානකථා). උපෙක්ඛාහෙදං දස්සෙත්වා ඉධාධිජ්ජෙතං උපෙක්ඛං පකාසෙතුං උපෙක්ඛා පනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ තත්ත්වමජ්ඣත්තතාව ඛිණ්ණාසවානං ඉට්ඨානිට්ඨජ්ජාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාච්ඡහනාකාරෙන අජ්ඣුපෙක්ඛනතො ‘ඡළඬිගුපෙක්ඛා’ ති ව, සත්තෙසු මජ්ඣත්තාකාරජ්ජවත්තත්තා ‘බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා’ ති ව, සහජාතධම්මානං මජ්ඣත්තාකාරභූතා ‘බොජ්ඣඬිගුපෙක්ඛා’ ති ව, කෙවලා ‘තත්ත්වමජ්ඣත්තපෙක්ඛා’ ති ව, තතියජ්ඣානසහගතා අග්ගසුබ්බෙති තස්මි. අපක්ඛපාතභූතා ‘ක්කානුපෙක්ඛා’ ති ව, චතුත්ථජ්ඣානසහගතා සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධිතාය ‘පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා’ ති ව තෙන තෙන අවත්ථාහෙදෙන ඡධා වුත්තා.

වීරියමෙව පන අනච්චාරද්ධඅනතිසීථිලෙසු සහජාතෙසු සඬ්ඛාරෙසු උපෙක්ඛනාකාරෙන පවත්තං ‘වීරියුපෙක්ඛා’ ති වුත්තං. අට්ඨන්තං

රූපාරූපජ්ඣානානං පටිලාභතො පුබ්බභාගෙ එව නිවරණවිතක්කවිචාරාදීනං
 පහානාහිමුඛිභූතත්තා තෙසං පහානෙපි අඛ්‍යාපාරභාවූපගමනෙන
 මජ්ඣිමනිකායෙහි උප්පන්නා අට්ඨ පඤ්ඤා වෙව
 උපාදානක්ඛන්ධභූතෙසු සඬ්ඛාරෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරජපවත්තා
 විපස්සනාවසෙන උප්පන්නා චතුත්තං මග්ගානං පුබ්බභාගෙ තස්ස තස්ස අධිගමාය
 චතස්සො චතුත්තං ඵලසමාපත්තීනං පුබ්බභාගෙ තස්ස තස්ස අධිගමාය
 අජපණ්ණිතවිමොක්ඛවසෙන පවත්තා චතස්සො සුඤ්ඤතඅනිමිත්තවිමොක්ඛවසෙන
 ද්වෙති දස පඤ්ඤා වානි ඉමෙ අට්ඨාරස පඤ්ඤා සඬ්ඛාරූපෙක්ඛා නාම.
 යථාචුත්තවිපස්සනාපඤ්ඤාව ලක්ඛණවිචිතනෙපි මජ්ඣිමනිකායෙහි විපස්සනූපෙක්ඛා
 නාම. අද්දක්ඛමසුඛවෙදනා වෙදනූපෙක්ඛා නාම. ඉමාසං පන දසන්තම්පි
 උපෙක්ඛානං “තත්ථ තත්ථ ආගතනයතො විභාගො ධම්මසඬ්ඛගට්ඨකථායං
 චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො”ති දස්සෙන්නො ආහ එවමයං දසවිධාපීතිආදී. තත්ථ
 තත්ථ ආගතනයතොති ඉදම්පි හි තාසං විභාගදස්සනස්ස භූමිපුග්ගලාදිපදං විය විසුං
 මානිකාපදවසෙන චුත්තං, න පන භූමිපුග්ගලාදිවසෙන විභාගදස්සනස්ස
 ආගතට්ඨානපරාමසනං ආගතට්ඨානස්ස අට්ඨසාලිනියාතිආදීනා චුත්තත්තා, තස්මා
 සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.11 තනියජ්ඣානකථා) යං චුත්තං “ඉමාසං පන
 දසන්තම්පි උපෙක්ඛානං භූමිපුග්ගලාදිවසෙන විභාගො තත්ථ තත්ථ
 චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්නො ආහ එවමයං දසවිධාතිආදී”ති, තං
 අමනසිකත්වා චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. තත්ථ තත්ථ ආගතනයතොති “ඉධ
 (බ්‍රිණාසවො) හික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො,
 උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො”තිආදීනා (දී. නි. 3.348; අ. නි. 6.1)
 ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා ආගතා, “උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා
 විහරති”ති (දී. නි. 3.308; ම. නි. 1.77; 2.309; 3.230) එවං බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා
 ආගතාති ඉමිනා නයෙන දසන්තම්පි උපෙක්ඛානං තත්ථ තත්ථ චුත්තපදෙසෙසු
 ආගතනයදස්සනතො ච අයං දසවිධාපි උපෙක්ඛා ධම්මසඬ්ඛගට්ඨකථායං
 චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො.

භූමිතිආදීසු පන ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා කාමාවචරා, බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා
 රූපාවචරාතිආදීනා භූමිතො ව, ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා අසෙක්ඛානමෙව,
 බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා පුච්ඡජ්ජනාදීනං තිණ්ණම්පි පුග්ගලානන්තිආදීනා පුග්ගලතො ව,
 ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා සොමනස්සූපෙක්ඛාසහගතවිත්තසම්පයුත්තාතිආදීනා විත්තතො ව,
 ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා ඡළාරම්මණාතිආදීනා ආරම්මණතො ව, “වෙදනූපෙක්ඛා
 වෙදනාක්ඛන්ධෙන සඬ්ඛනිතා, ඉතරා නව සඬ්ඛාරක්ඛන්ධෙනා”ති
 ඛන්ධසඬ්ඛගවසෙන ව, “ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරබොජ්ඣඬ්ඛගඝාන
 පාරිසුද්ධිත්‍රමජ්ඣිමනිකායෙහි අත්ථතො එකා. තස්මා එකක්ඛණෙ ව තාසු
 එකාය සති ඉතරා න උප්පජ්ජන්ති, තථා සඬ්ඛාරූපෙක්ඛා විපස්සනූපෙක්ඛාපි
 වෙදිතබ්බො. වෙදනාවීරියූපෙක්ඛානමෙකක්ඛණෙ සියා උප්පත්ති”ති
 එකක්ඛණවසෙන ව, “ඡළඬ්ඛූපෙක්ඛා අඛ්‍යාකතා බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා
 කුසලාඛ්‍යාකතා, තථා සෙසා. වෙදනූපෙක්ඛා පන සියා අකුසලාපි”ති එවං
 කුසලත්තිකවසෙන ව, “සඬ්ඛෙපතො චත්තාරො ව ධම්මා

වීරියවෙදනාතත්‍රමජ්ඣන්තනාඤාණවසෙනා”ති එවං සඛ්ඛෙපවසෙන ව අයං දසවිධාපි උපෙක්ඛා ධම්මසඛිගහට්ඨකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බාති යොජනා.

එත්ථ වෙනා කිඤ්චාපි අට්ඨසාලිනියං භූමිපුග්ගලාදිවසෙන සරූපතො උද්ධරිත්වා න වුත්තා, තථාපි තත්ථ වුත්තජ්ජකාරෙහෙව තාසං භූමිපුග්ගලාදිවිභාගො නයතො උද්ධරිත්වා සක්කා ඤාතුන්ති තත්ථ සරූපතො වුත්තඤ්ච අවුත්තඤ්ච එකතො සඛිගහෙන්වා තත්ථ තත්ථ ආගතනයතොතිආදීහි නවහි පකාරෙහි අතිදෙසො කතො, තෙනෙව “ධම්මසඛිගහට්ඨකථායං වුත්තවසෙනා”ති අවත්වා “වුත්තනයෙනෙවා”ති වුත්තං. තථාහි ඛිණ්ණාසවො හික්ඛු වක්ඛුනා රූපං දිස්වාති ආදිමිහි වුත්තෙ ඡළඬිගුපෙක්ඛා රූපාදිආරම්මණනය භූමිතො කාමාවචරා ව පුග්ගලතො අසෙක්ඛානමෙව ව උජ්ජජ්ජති, චිත්තතො සොමනස්සුපෙක්ඛාවිත්තසම්පයුත්තා, ආරම්මණතො ඡළාරම්මණා, කුසලත්තිකතො අබ්‍යාකතා වාති පණ්ඩිතෙහි සක්කා ඤාතුං, තථා ඡළඬිගුපෙක්ඛා ව බ්‍රහ්මවිභාරූපෙක්ඛා ව තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා ව ක්‍රියානූපෙක්ඛා ව පාරිසුද්ධූපෙක්ඛා ව අත්ථතො එකාතිආදිමිහි වුත්තෙ පනස්ස සඛිබාරක්ඛන්ධසඛිගහිත්තා බ්‍රහ්මවිභාරූපෙක්ඛාදීහි සහ එකක්ඛණෙ අනුජ්ජන්තිආදයො ව සක්කා ඤාතුං, යථා ව ඡළඬිගුපෙක්ඛා, එවං සෙසානම්පි යථාරහං අට්ඨසාලිනියං වුත්තනයතො භූමිආදිවිභාගුද්ධාරනයො ඤාතඛිබ්බො. අනාභොගරසාති පණ්ණසුඛෙපි තස්මිං අවනතිපටිපක්ඛකිව්වාති අත්ථො.

පුග්ගලෙනාති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන. කිලෙසෙහි සම්පයුත්තානං ආරක්ඛා. තීරණං කිච්චස්ස පාරගමනං. පච්චයො වීමංසා. ඉදන්ති සතිසම්පජ්ඤ්ඤං. යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛන්ති ඉමස්ස තස්මා එතමත්ථන්තිආදිනා සම්බන්ධො. තස්සාති ක්‍රියානසම්බිගිනො. තංසමුට්ඨානෙනාති තං යථාවුත්තනාමකායසම්පයුත්තං සුඛං සමුට්ඨානං කාරණං යස්ස රූපස්ස තෙන තංසමුට්ඨානෙන රූපෙන. අස්සාති යොගිනො. යස්සාති රූපකායස්ස. පුට්ඨත්තාති අතිපණ්ණෙන රූපෙන පුට්ඨත්තා. එතමත්ථං දස්සෙන්තොති කායිකසුඛහෙතුභූතරූපසමුට්ඨාපකනාමකායසුඛං පටිසංවෙදියමානො එව ක්‍රියානසම්බිගිතාකරණෙ කාරියොපචාරතො “සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති”ති වුවිච්ඡිති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තොති අත්ථො. යන්ති හෙතුඅත්ථෙ නිපාතොති ආහ “යංක්‍රියානහෙතු”ති. සුඛපාරම්ප්පත්තෙහි සුඛස්ස උක්කංසපරියන්තං පත්තෙ. එවමෙනෙසං පහානං වෙදිතඛිබ්බන්ති සම්බන්ධො. අථ කස්මා ක්‍රියානෙස්වෙව නිරොධො වුත්තොති සම්බන්ධො.

වතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

කත්ථ වුජ්ජන්තන්ති එත්ථ කත්ථාති හෙතුමිහි භූමිමං, කස්මිං හෙතුමිහි සතිති අත්ථො. නානාවජ්ජනෙති අජ්ජනාවිට්ඨිආවජ්ජනතො නානා හින්තං පුරිමවිට්ඨි ආවජ්ජනං යස්ස උපචාරස්ස, තස්මිං නානාවජ්ජනෙ. විසමනිසජ්ජාය

උප්පන්නකිලමටො විසමාසනුපතාපො. උපවාසෙ වානිආදි පක්ඛන්තරදස්සනං එකාවජ්ජනුපවාසෙ වානි අත්ථො. පීතිඵරණෙනානි ඉමිනා අප්පනාවිට්ඨො විස එකවිට්ඨමිති කාමාවචරපිනියා ඵරණමත්තස්ස අභාවං දස්සෙති. දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස අස්ස සියා උප්පත්තීති සම්බන්ධො. එතන්ති දොමනස්සින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති සම්බන්ධො. විතක්කවිචාරජ්ජව්වයෙපිති පි-සද්දො අට්ඨානජ්ජයුත්තො. සො “පහීනස්සා”ති හෙට්ඨා වුත්තපදානන්තරං යොජෙතබ්බො “පහීනස්සාපි දොමනස්සින්ද්‍රියස්සා”ති. විතක්කවිචාරභාවෙති එත්ථ “උප්පජ්ජති දොමනස්සින්ද්‍රිය”න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. නිමිත්තත්ථෙ වෙනං භූමිමං, විතක්කවිචාරභාවහෙතුති අත්ථො. විතක්කවිචාරාති එත්ථ ඉති-සද්දො තස්මාති එතස්මිං අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, තෙන යස්මා එතං දොමනස්සින්ද්‍රියං විතක්කවිචාරජ්ජව්වයෙ...පෙ.... නෙව උප්පජ්ජති, යත්ථ පන උප්පජ්ජති, තත්ථ විතක්කවිචාරභාවෙයෙව උප්පජ්ජති. යස්මා ච අප්පහීනායෙව දුතියජ්ඣානුපවාසෙ විතක්කවිචාරා, තස්මා තත්ථස්ස සියා උප්පත්තීති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බො.

තත්ථාති දුතියජ්ඣානුපවාසෙ. අස්සාති දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස. සියා උප්පත්තීති ඉදඤ්ථ පච්චයමත්තදස්සනෙන සම්භාවනමත්තතො වුත්තං. දොමනස්සුප්පත්තිසම්භාවනාපි හි උප්පාරක්ඛණෙයෙව කාතුං යුත්තා, විතක්කවිචාරරහිතෙ පන දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ තදුප්පත්තිසම්භාවනාපි න යුත්තා කාතුන්ති. ඉතරථා කුසලචිත්තක්ඛණෙ අකුසලදොමනස්සුප්පත්තියා අසම්භවතො “තත්ථස්ස සියා උප්පත්තී”ති න වත්තබ්බං සියා. සම්පත්ථෙ චා එතං භූමිමං, උප්පාරජ්ඣානානන්තරවිට්ඨසුති අත්ථො. දුතියජ්ඣානෙති එත්ථාපි අනන්තරවිට්ඨසුති න ත්වෙව උප්පජ්ජතිති අත්ථො, එවං උපරි සුඛින්ද්‍රියෙපි. සොමනස්සින්ද්‍රියස්ස උප්පත්තීති සම්බන්ධො. පහීනාති වුත්තාති ඉදං “පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා”ති වුත්තත්තා වුත්තං. දුක්ඛාභාවෙනාති දුක්ඛතාභාවෙන. එවං සුඛාභාවෙනාති එත්ථාපි. එතෙනාති දුක්ඛසුඛපටික්ඛෙපව්වනෙන. ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතානුභවනලක්ඛණාති අතිඉට්ඨඅතිඅනිට්ඨානං විපරිතස්ස මජ්ඣිමනිකායෙයෙව අනුභවනලක්ඛණා, මජ්ඣිමනිකායෙයෙව හි ඉට්ඨානිට්ඨෙයු එව පටිට්ඨං තබ්බිතිවුත්තස්ස අභාවා.

ඤානවතුක්කකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා

12. අරුපජ්ඣානානම්පි අභිගසමතාය වතුත්ථජ්ඣානෙ සඨගහොති ආභ කෙසඤ්ථි අභිඤ්ඤාපාදකානීතිආදි, තෙනෙව වක්ඛති “අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා”තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.12). තෙසු ච වතුත්ථජ්ඣානමෙව අභිඤ්ඤාපාදකං නිරොධපාදකං හොති, න ඉතරානි. දුරකාරණතං පන සන්ධාය “වත්තාරි ඤානානී”ති නෙසම්පි එකතො ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. විත්තෙකග්ගතත්ථානීති ඉදං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සන්ධාය වුත්තන්ති ආභ ඛිණ්ණසවානන්තිආදි. සබ්බකිච්චසාධකන්ති දිබ්බවිහාරාදිසබ්බබුද්ධකිච්චසාධකං.

සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකන්ති ඉමිනා යථාච්ඡත්තං
 විපස්සනාපාදකත්තාදිසබ්බං සම්පිණ්ඩෙති. ඉද්දඤ්ඤි ඤානං භගවතො
 සබ්බබ්බුද්ධගුණදායකස්ස මග්ගඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානත්තා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.
 යට්ඨිදන්ති යථා ඉදං. අභිනිහාරක්ඛමන්ති ඉද්ධිවිධාදිඅත්ථං තදභිමුඛං
 නිහරණයොග්ගං.

ඤානප්පට්ලාහපච්චයානන්ති ඤානප්පට්ලාහභෙතුකානං ඤානප්පට්ලාහං
 නිස්සාය උප්පජ්ජනකානං. පාපකානන්ති ලාමකානං. ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය
 වසෙන ඔතිණ්ණානං නිවරණභාවං තදෙකට්ඨකඤ්ඤි අප්පත්තානං
 අත්තුක්කංසනාදිවසප්පවත්තානං අහො වත මමෙව සත්ථා පටිපුච්ඡිත්වා භික්ඛුනං
 එවරූපං ධම්මං දෙසෙය්‍යාතිආදිනායප්පවත්තානං මානාදීනං. පොත්ථකෙසු පන
 “ඤානප්පට්ලාහපච්චනිකාන”න්තිපි පාඨං ලිඛන්ති, සො පමාදපාඨොති
 ගභෙනබ්බො “ඤානප්පට්ලාහපච්චනිකානං නිවරණානං අභාවස්ස
 නිවරණදුර්භාවෙන පරිසුද්ධො”ති එවං පුබ්බෙ පරිසුද්ධපදෙයෙව චුත්තත්තා.
 සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථං. ටී. 1.12) පන “ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය අවචරානං
 ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං පවත්තානං නානප්පකාරානං කොපඅප්පච්චයානන්ති
 අත්ථොති අයම්පි පාඨො අයුත්තො එවාති ගභෙනබ්බං. තතො එව ව විසුද්ධිමග්ගෙ
 අයං පාඨො සබ්බෙන සබ්බං න දස්සිතො”ති චුත්තං. තත්ථ ව නානප්පකාරානං
 කොපඅප්පච්චයානන්ති එවං නිවරණභාවප්පත්තදොසානං පරාමට්ඨත්තා අයං
 පාඨො පටික්ඛිත්තොති වෙදිතබ්බො.

අභිජ්ඣාදීනන්ති එත්ථ අභිජ්ඣා-සද්දෙන ව අනිවරණසභාවස්සෙව ලොහස්ස
 මානාදීනඤ්ඤි ගහණං ඤානප්පට්ලාහපච්චයානන්ති අනුවත්තමානත්තා. උභයම්පිති
 අනඬගණත්තං විගතූපක්කිලෙසත්තඤ්ඤිවාති එතං උභයම්පි යථාක්කමං
 අනඬගණසුත්තවත්ථසුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. තෙසු ව සුත්තෙසු කිඤ්චාපි
 නිවරණසභාවප්පත්තා පුලදොසාපි චුත්තා, තථාපි අධිගතවතඋත්ථජ්ඣානස්ස
 වසෙන චුත්තත්තා ඉධ සුබ්බමා එව තෙ ගහිතා. අධිගණූපක්කිලෙසසාමඤ්ඤෙන
 පනෙත්ථ සුත්තානං අපදිසනං. තථා හි “සුත්තානුසාරෙන”ති චුත්තං, න පන
 සුත්තවසෙනාති.

පුබ්බෙතිවාසානුස්සතියං ඤාණං පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණන්ති නිබ්බවනං
 දස්සෙන්නො ආහ පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිමිහිතිආදි. ඉදානි පුබ්බෙතිවාසං
 පුබ්බෙතිවාසානුස්සතියං තත්ථ ඤාණඤ්ඤි විභාගතො දස්සෙතුං තත්ථාතිආදි චුත්තං.
 පුබ්බ-සද්දො අතීතභවවිසයො, නිවාස-සද්දො ව කම්මසාධනොති ආහ “පුබ්බ
 අතීතජාතීසු නිවුත්ථක්ඛන්ධා”ති. නිවුත්ථතා වෙන්ථ සකසන්නානෙ පවත්තතා,
 තෙනාහ අනුභූතාතිආදි. ඉදානි සපරසන්නානසාධනවසෙන නිවාස-සද්දස්ස අත්ථං
 දස්සෙතුං “නිවුත්ථධම්මා වා නිවුත්ථා”ති වත්වා තං විවරිතුං
 ගොචරනිවාසෙනාතිආදි චුත්තං. ගොචරභූතාපි හි ධම්මා ඤාණෙන නිවුත්ථා නාම
 භොන්ති, තෙ පන සපරවිඤ්ඤාණගොචරතාය දුට්ඨාති දස්සෙතුං අත්තනොතිආදි
 චුත්තං. පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතාපි වා නිවුත්ථාති සම්බන්ධො. ඉධාපි පරිච්ඡින්නාති

පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. අනමතග්ගෙපි හි සංසාරෙ අත්තනා
 අවිඤ්ඤාතප්‍රබ්බානං සත්තානං බන්ධා පරෙහෙව කෙහිවි විඤ්ඤාතත්තා
 පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤානා නාම වුත්තා, තෙසං අනුස්සරණං පුරිමතො දුක්කරං යෙහි
 පරෙහි විඤ්ඤාතතාය තෙ පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤානා නාම ජාතා, තෙසං
 වත්තමානසත්තානානුසාරෙන විඤ්ඤාතබ්බතො. තෙ ව පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤානා
 දුට්ඨා පරිනිබ්බුතා අපරිනිබ්බුතාති. තෙසු ව පරිනිබ්බුතානුස්සරණං දුක්කරං
 සබ්බෙසො සුසම්ප්‍රවිණිත්තසත්තානත්තා. තං පන සිබ්බාප්පත්තපරවිඤ්ඤාතං
 පුබ්බෙනිවාසං දස්සෙතුං “ඡින්නවට්ඨමකානුස්සරණාදිසු” ති වුත්තං. තත්ථ
 ඡින්නවට්ඨමකා අතීතෙ පරිනිබ්බුතා බිණාසවා ඡින්නසංසාරමග්ගත්තා. ආදි-සද්දෙන
 අපරිනිබ්බුතානං පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤානානම්පි සිභොක්කන්තිකවසථන
 අනුස්සරණං ගහිතං. යාය සතියා පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සා
 පුබ්බෙනිවාසානුස්සතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

විහිත-සද්දො විධ-සද්දපරියායොති ආහ “අනෙකවිධ” න්ති,
 භවයොති ආදිවසෙන බහුවිධන්ති අත්ථො. විහිතන්ති වා පයුත්තං වණ්ණිතන්ති
 අත්ථං ගහෙත්වා “අනෙකෙහි පකාරෙහි විහිත” න්ති වත්තබ්බෙ මජ්ඣිමනිකායං
 කත්වා නිද්දිට්ඨන්ති ආහ “අනෙකෙහි...පෙ.... සංවණ්ණිත” න්ති. පකාරෙහීති
 නාමගොත්තාදිපකාරෙහි. සංවණ්ණිතන්ති බුද්ධාදිහි කථිතං. අනු-සද්දො
 අනන්තරත්ථදීපකොති ආහ “අභිනින්නාමිතමත්තෙ ඵවා” ති, ඵතෙන ව
 පරිකම්මස්ස ආරද්ධතං දස්සෙති. පුරිතපාරමිතඤ්ඤිති ආදිනා පරිකම්මං විනාපි සිද්ධිං
 දස්සෙති.

ආරද්ධප්පකාරදස්සනත්ථෙති අනුස්සරිතුං ආරද්ධානං පුබ්බෙ
 නිවුත්ථක්ඛන්ධානං දස්සනත්ථෙ. ජායතීති ජාති, භවො. සො ඵකකම්මමූලකො
 ආදානනික්ඛෙපපරිච්ඡින්නො බන්ධප්පබන්ධො ඉධ “ජාති” ති අධිප්පෙතොති ආහ
 ඵකම්පිති ආදි. කප්පොති අසඬ්ඛෙය්‍යාකප්පො, සො පන අත්ථතො කාලො
 තථාපවත්තකම්මමූපාදාය පඤ්ඤත්තො, තෙසං වසෙනස්ස පරිහානි ව වඩ්ඪි ව
 වෙදිතබ්බා. සංවට්ටො සංවට්ටනං විනාසො අස්ස අත්ථිති සංවට්ටො,
 අසඬ්ඛෙය්‍යාකප්පො. සංවට්ටෙන විනාසෙන සහ තිට්ඨති සිලෙනාති සංවට්ටට්ඨාසී.
 ඵචං විවට්ටොති ආදිසුපි. තත්ථ විවට්ටනං විවට්ටො, උප්පත්ති, වඩ්ඪි වා. තෙජෙන
 විනාසො තෙජොසංවට්ටො. විත්ථාරතො පනාති පුපුලතො පන සංවට්ටසීමාහෙදො
 නත්ථි, තෙනාහ “සදාපී” ති. ඵකනගරියා විය අස්ස ජාතක්ඛණෙ විකාරාපඡ්ජනතො
 ජාතික්ඛෙත්තවොහාරොති දස්සෙතුං “පටිසන්ධි ආදිසු කම්පති” ති වුත්තං.
 ආනුභාවො පවත්තතීති තදන්තොගධානං සබ්බෙසං සත්තානං රොගාදිඋපද්දවො
 වූපසම්මතීති අධිප්පායො. යං යාවතා වා පන ආකඬ්ඛෙය්‍යාති වුත්තන්ති යං
 විසයක්ඛෙත්තං සන්ධාය ඵකස්මිං ඵච බණෙ සබ්බත්ථ සරෙන අභිවිඤ්ඤාපනං,
 අත්තතො රූපකායදස්සනඤ්ච පටිජානන්තෙන භගවතා “යාවතා වා පන
 ආකඬ්ඛෙය්‍යා” ති වුත්තං.

එතෙසුනි නිද්ධාරණෙ භූමිමං. පවත්තඵලභොජනොති සයංපතිතඵලාභාරො,
 ඉදඤ්ච තාපසකාලං සන්ධාය චුත්තං. ඉධුපපත්තියාති ඉධ වරිමහවෙ උපපත්තියා.
 එකගොත්තොති තුසිතගොත්තෙන එකගොත්තො. ඉතරෙති වණ්ණාදයො.
 තිත්ථියාති කම්මඵලවාදිනො. අභිනීභාරොති අභිනීභාරොපලක්ඛිතො
 පුඤ්ඤඤාණසම්භරණකාලො චුත්තො. චුතිපටිසන්ධිවසෙනාති අත්තනො පරස්ස
 වා තස්මිං තස්මිං අත්තභාවෙ චුතිං දිස්වා අත්තරා කිඤ්චි අනාමසිත්වා පටිසන්ධියා
 ඵව ගහණවසෙන ඵවං ජානනං. ඉච්ඡිතප්පදෙසොක්කමනන්ති ආහ තෙසඤ්ඡිතිආදි.
 උභයථාපීති ඛන්ධපටිපාටියාපි චුතිපටිසන්ධිවසෙනපි. සිභොක්කන්තවසෙනපිති
 සිහනිපාතවසෙනපි. කිලෙසානං ආනාපනපරිනාපනට්ඨෙන වීරියං ආනාපොති ආහ
 “වීරියානාපෙනා” ති.

දිබ්බවක්ඛුඤාණකථාවණ්ණනා

13. දිවි භවත්තා දිබ්බන්ති දෙවෘතං පසාදවක්ඛු චුච්චතීති ආහ
 “දිබ්බසදිසත්තා” ති. දුරෙපීති පි-සද්දෙන සුබ්බමස්සාපි ආරම්මණස්ස ගහණං.
 වීරියාරම්භවසෙන ඉප්ඤ්ඤානො සබ්බාපි භාවනා, පධානසඬ්ඛාරසමන්තාගතො වා
 ඉද්ධිපාදභාවනාවිසෙසනො වීරියභාවනාති ආහ “වීරියභාවනාබලනිබ්බත්ත” ති.
 දිබ්බවිහාරවසෙනාති කසිණාදිප්ඤ්ඤානවතඋක්කවසෙන. ඉමිනා දුරකාරණත්ථෙ
 අස්ස දිබ්බභාවමාහ. දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතත්තාති ඉමිනා
 ආසන්නකාරණභූතපාදකප්ඤ්ඤානො නිබ්බත්තන්ති දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතත්තාති
 ඉමස්ස දිබ්බවිහාරපඤ්ඤාපන්තං අත්තනා සම්පයුත්තං රූපාවචරවතුත්ථප්ඤ්ඤානං
 නිස්සයපච්චයභූතං නිස්සයා දිබ්බවක්ඛුඤාණස්ස පවත්තත්තාතිපි අත්ථො.
 දිවුධාතුස්ස පුත්තිගතියොගං සන්ධාය ආලොකපඤ්ඤාගහෙනාතිආදි චුත්තං. තත්ථ
 ආලොකපරිග්ගහෙනාති කසිණාලොකපරිග්ගහවසෙන. දස්සනට්ඨෙනාති
 රූපදස්සනභාවෙන, ඉමිනා “චක්ඛති රූපං විභාවෙති” ති නිබ්බවනතො චක්ඛුත්තං
 දස්සෙති. චක්ඛුකිච්චකරණෙනාති ඉදං චක්ඛුමිච චක්ඛුති උපමාය
 සදිසනිමිත්තදස්සනං, සමවිසමාදිදස්සනසඬ්ඛාතස්ස චක්ඛුකිච්චස්ස කරණතොති
 අත්ථො.

යථාභාති උපක්කිලෙසසුත්තප්පදෙසං (ම. නි. 3.242) නිදස්සෙති. තත්ථ
 විචිකිච්ඡාතිආදීසු භගවතො බොධිමූලෙ අනභිසම්බුද්ධස්සෙව දිබ්බවක්ඛුනා
 නානාවිධාති රූපාති පස්සන්තස්ස “ඉදං නු බො කිං, ඉදං නු බො කි” ති විචිකිච්ඡා
 උප්පන්නා, තතො පන විචිකිච්ඡාතිවත්තනත්ථං තාති රූපාති අමනසිකරොතො
 අමනසිකරොත්තස්ස ථිතමිද්ධං උප්පන්නං, තතො නිවත්තනත්ථං පුන සබ්බරූපාති
 මනසිකරොතො රක්ඛසාදීසු ඡම්භිතත්තං උප්පන්නං, “කිමෙත්ථ භාගිතබ්බ” ති
 භයවිනොදනවසෙන මනසිකරොතො අත්තනො මනසිකාරකොසල්ලං පටිච්ච
 උප්පිලසඬ්ඛාතා සමාධිදුස්සිකා ගෙහසිතපීති උප්පන්නා, තන්තිසෙධාය
 මනසිකාරවීරියං සිලීලං කරොත්තස්ස කායාලසියසඬ්ඛාතං දුට්ඨුල්ලං,
 තන්තිසෙධාය පුන වීරියං පග්ගණ්හතො අච්චාරද්ධවීරියං, පුන තන්තිසෙධාය වීරියං
 සිලීලයතො අතිලීනවීරියං උප්පන්නං, තන්තිසෙධෙත්වා දිබ්බරූපාති පස්සතො

අභිජප්පාසඬ්ඛාතා තණ්හා උප්පන්නා, තන්තිසෙධාය භීතාදිනානාරූපානි මනසිකරොතො නානාරම්මණවික්ඛෙපසඬ්ඛාතා නානත්තසඤ්ඤා උප්පන්නා. පුනතං විහාය එකමෙව මනසිකරොතො අතිනිජ්ඣායිතත්තං රූපානං අතිවිය චිත්තනං උප්පන්නං. ඔහාසන්ති පරිකම්මසමුට්ඨිතං ඔහාසං. න ච රූපානි පස්සාමීති “පරිකම්මොහාසමනසිකාරපසුතතාය දිබ්බවක්ඛුනා රූපානි න පස්සාමී”ති එවං උප්පත්තික්කමසහිතො අත්ථො වෙදිතබ්බො, මනුස්සානං ඉදන්ති මානුසකං මානුසකවක්ඛුගොචරං පුලරූපං වුවචති. තදෙව මනුස්සානං දස්සනුපචාරත්තා මනුස්සුපචාරොති ආහ “මනුස්සුපචාරං අතික්කමිත්වා”ති. රූපදස්සනෙනාති දුරසුමුමාදිරූපදස්සනෙන.

යස්මා නියමෙන පුරෙජාතට්ඨිතරූපාරම්මණං දිබ්බවක්ඛුඤාණං ආවජ්ජනපරිකම්මෙහි විනා න උප්පජ්ජති, න ච උප්පජ්ජමානං භිජ්ජමානං රූපමස්ස ආරම්මණං හොති දුබ්බලත්තා, වුත්තිත්තඤ්ච කම්මජරූපස්ස භඩ්ගක්ඛණෙ එව උප්පජ්ජති, පටිසන්ධිවිත්තඤ්ච උපපත්තික්ඛණෙ, තස්මා ආහ වුත්තික්ඛණෙතිආදි. රූපදස්සනමෙවෙත්ථ සත්තදස්සනන්ති වචමානෙතිආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන වුත්තං. අභිරූපෙ විරූපෙතිපීති ඉදං වණ්ණ-සද්දස්ස සණ්ඨානචාචකතං සන්ධාය වුත්තං මහන්තං භත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිමිතිත්ථාතිආදිසු (සං. නි. 1.138) විය. සුන්දරං ගතිං ගතා සුගතාති ආහ “සුගතිගතෙ”ති. ඉමිනා පන පදෙනාති යථාකම්මුපගෙති ඉමිනා පදෙන.

නෙරයිකානං අග්ගිජාලසත්ථනිපාතාදිහි විහින්නසර්වණ්ණං දිස්වා තදනන්තරෙහි කාමාවචරජවනෙහෙව ඤාතං තෙසං දුක්ඛානුභවනම්පි දස්සනඵලායත්තතාය “දිබ්බවක්ඛුකිච්චමෙවා”ති වුත්තං. එවං මනසිකරොතීති තෙසං කම්මස්ස ඤාතුකාමතාවසෙන පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය පරිකම්මවසෙන කින්තූ බොතිආදිනා මනසිකරොති. අථස්ස තං කම්මං ආරම්මණං කත්වා ආවජ්ජනපරිකම්මාදිනං උපරි උප්පන්නෙන රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානෙන සම්පයුත්තං යං ඤාණං උප්පජ්ජති, ඉදං යථාකම්මුපගඤාණං නාමාති යොජනා. දෙවානං දස්සනෙපි එසෙව නයො. විසුං පරිකම්මන්ති පුබ්බෙතිවාසාදිනං විය දිබ්බවක්ඛුඤාණපරිකම්මං විනා විසුං පරිකම්මං නත්ථි. කෙච් පනෙත්ථ “පාදකජ්ඣානසමාපජ්ජනපරිකම්මෙහි කිච්චං නත්ථි, කින්තූ බො කම්මන්තිආදිමනසිකාරානන්තරමෙව කම්මං. කම්මසීසෙන තංසම්පයුත්තෙ ව ධම්මෙ ආරම්මණං කත්වා අප්පනාවිථි උප්පජ්ජති. එවමනාගතංසඤාණෙපි, තෙනෙව විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථි...පෙ.... දිබ්බවක්ඛුනා සහෙව ඉජ්ඣන්තිති වුත්ත”න්ති වදන්ති. තං න ගහෙතබ්බං වසිභූතානම්පි අභිඤ්ඤානං පාදකජ්ඣානාදිපරිකම්මං විනා අනුප්පත්තිතො. පාදකජ්ඣානාදිමත්තෙන ච විසුං පරිකම්මං නාම න හොතීති දිබ්බවක්ඛුනාව එතාති ඤාණාති සිද්ධාතීති ගහෙතබ්බං. එවං අනාගතංසඤාණස්සාපීති දිබ්බවක්ඛුනා දිට්ඨස්ස සත්තස්ස අනාගතෙ පවත්ති. ඤාතුකාමතාය පාදකජ්ඣානාදිනාමනන්තරං ඤාණබලානුරූපං අනාගතෙසු අනෙකකප්පෙසු උප්පජ්ජනාරහෙ පුබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ තප්පට්ඨිද්ධෙ තදාරම්මණෙ ව සබ්බෙ ලොකියලොකුත්තරධම්මෙ සම්මුතිඤ්ච

එකක්කිණි ආලම්බිත්වා උප්පජ්ජනකස්ස චතුත්ථජ්ඣානසම්පයුත්තස්ස
අනාගතංසඤ්ඤාණස්සාපි විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථිති යොජනා.

කෙවි පනෙත්ථ “පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියං විය නාමගොත්තාදිගහණම්පි
අත්ථෙව, තඤ්ච න අභිඤ්ඤාක්කිණි, අථ බො තදනන්තරෙසු
කාමාවචරජවනක්කිණිසු එව හොති නාමපරිකප්පකාලෙ ඉතරපරිකප්පාසම්භවා
කම්මෙනුප්පත්තියඤ්ච පරියන්තාභවා. සබ්බපරිකම්මනිමිත්තෙසු පන ධම්මෙසු
අත්ථෙසුපි එකක්කිණි අභිඤ්ඤාය දිට්ඨෙසු යථාරුච්චසෙන පච්ඡා
එවංනාමොතිආදිනා කාමාවචරචිත්තෙන විකප්පො උප්පජ්ජති චක්ඛුනා දිට්ඨෙසු
බහුසු රූපෙසු ථම්මකුම්භාදිවිකප්පො විය. යඤ්ච කත්ථ අවිකප්පිතං, තම්පි
විකප්පනාරහන්ති සබ්බං නාමගොත්තාදිතො විකප්පිතමෙව හොති. යථා චෙත්ථ,
එවං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියම්පි පරිකප්පාරහන්ති සන්ධාය පාළියං
එවංනාමොතිආදිනා අපදෙසසහිතමෙව වුත්ත”න්ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන
“නාමගොත්තාදිකං සබ්බම්පි එකක්කිණි පඤ්ඤායති, අභිරුචිතං පන වචසා
වොහරන්ති”ති වදන්ති, තෙපි අත්ථතො පුරිමෙහි සදිසා එව, පුබ්බෙ දිට්ඨස්ස පුන
වොහාරකාලෙපි පරිකප්පෙනබ්බතො පරිකප්පාරහන්තිමදස්සනමෙව තෙහිපි
අත්ථතො උපගතං. එකෙ පන “සො තතො වුතො අමුත්ත උදපාදිත්තිආදිවචනතො
කමෙනෙව අතීතානාගතධම්මජානනෙන නාමගොත්තාදීහි සද්ධිං ගහණං
සුකර”න්ති වදන්ති, තං අයුත්තමෙව බුද්ධානම්පි සබ්බං ඤාතුං අසක්කුණෙයාත්තාය
සබ්බඤ්ඤාතාහානිජ්ජසඬගතො. පාළියං ඉමෙ වත හොත්තොතිආදි
යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස පචත්තිආකාරදස්සනං. කායවාචාදි චෙත්ථ
කායවච්චිඤ්ඤත්තියො.

භාරියන්ති ආනන්තරියසදිසත්තා වුත්තං. බමාපනෙ හි අසති ආනන්තරියමෙව.
තස්සාති භාරියසභාවස්ස උපවාදස්ස. මහල්ලකොති කෙවලං වයසාව මහල්ලකො,
න ඤාණෙන, “නායං කිඤ්චි ලොකවොහාරමත්තම්පි ජානාති, පරිසද්ධසකො එව
අම්භාකං ලජ්ජිතබ්බස්ස කරණතො”ති අධිජ්ජායෙන හිලෙත්වා වුත්තත්තා
ගුණපරිධංසනෙන උපවදන්ති වෙදිතබ්බං. ආවුසොතිආදිනා ථෙරො
උපරිමග්ගුප්පත්තිමස්ස ආකඬ්ඛන්තො කරුණාය අත්තානමාවිකාසි. පාකතිකං
අහොසීති මග්ගාවරණං නාහොසීති අධිජ්ජායො. අත්තනා වුඩ්ඪතරොති සයම්පි
වුඩ්ඪො. එත්ථාපි “උක්කුටිකං නිසීදිත්වා”ති විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. අනාගාමී අරහා
ව ආයතිං සංවරත්ථාය න බමෙය්‍යුං, සෙසා දොසෙනපිති ආහ “සවෙ සො න
බමති”ති.

යෙ ව...පෙ.... සමාදපෙත්ති, තෙපි මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානාති යොජෙතබ්බං.
සීලසම්පන්නොතිආදීසු නිජ්ජරියායතො අග්ගමග්ගට්ඨො අධිජ්ජෙතො තස්සෙව
අඤ්ඤාරාධනා නියමතො, සෙසාපි වා පච්ඡිමභවිකා සීලාදීසු ධීතා තෙසම්පි
අඤ්ඤාප්පත්තියමතො. අඤ්ඤන්ති අරහත්තඵලං. එවං සම්පදන්ති එවං
නිබ්බත්තිකං. යථා තං අවිරජ්ඣනකනිබ්බත්තිකං, එවමිදම්පි එතස්ස නිරයෙ
නිබ්බත්තනන්ති අත්ථො. යං සන්ධාය “එවංසම්පදමිද”න්ති නිද්දිට්ඨං, තං දස්සෙතුං.

තං වාචන්තිආදි චුත්තං. තං වාචන්ති අරියුපවාදං. චිත්තන්ති අරියුපවාදකචිත්තං. දිට්ඨිත්ති අරියුපවාදෙ දොසාභාවදස්සන්තිට්ඨිං. “සබ්බමෙතං පජ්ඣිස්සාමි”ති චිත්තෙන අවිචයං දෙසෙත්වා බ්මාපනවසෙන අප්පභාය අප්පට්ඨිස්සජ්ජිත්වා. යථාහතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙති යථා නිරයපාලෙහි ආහරිත්වා නිරයෙ යපිතො, එවං නිරයෙ යපිතො එව, අරියුපවාදෙනෙවස්ස ඉදං නියමෙන නිරයෙ නිබ්බත්තනං යථා මග්ගෙන ඵලං සම්පජ්ජති, එවං සම්පජ්ජනකන්ති අධිප්පායො.

මිච්ඡාදිට්ඨි සබ්බපාපමුලත්තා පරමා පධානා යෙසං වජ්ජානං තානි මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි වජ්ජානි, සබ්බවජ්ජෙහි මිච්ඡාදිට්ඨියෙව පරමං වජ්ජන්ති අත්ථො. අවිතරාගස්ස මරණතො පරං නාම භවන්තරුපාදානමෙවාති ආහ “පරං මරණානි තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගහණෙ”ති. යෙන තිට්ඨති, තස්ස උපච්ඡෙදෙනෙව කායො භිජ්ජතිති ආහ “කායස්ස හෙදාති ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදා”ති. එති එතස්මා සුබන්ති අයො, පුඤ්ඤං. ආයස්සාති ආගමනස්ස, හෙතුස්ස වා. අයති ඉට්ඨාරම්මණාදීහි පවත්තතිති ආයො, අස්සාදො. අසුරස්සන්ති පෙනාසුරස්සන්ති.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

14. සරසලක්ඛණපට්ඨෙධෙනාති සභාවසඨ්ඨාතස්ස ලක්ඛණස්ස

අසම්මොහතො පටිච්ඡ්ඤානෙන. නිබ්බත්තිකන්ති නිප්ථාදනං. යං යානං පත්ථාති යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයට්ඨෙන යානං කාරණභූතං ආගම්ම. අප්පවත්තින්ති අප්පවත්තිහෙතුං. කිලෙසවසෙනාති යෙසං ආසවානං බෙපනෙන ඉදං ඤාණං ආසවක්ඛයඤාණං ජාතං, තෙසං කිලෙසානං වසෙන, තෙසං ආසවානං වසෙන සබ්බකිලෙසානං සඨ්ඨගණනො පරියායතො පකාරන්තරතොති අත්ථො. පාළියං අතීතකාලවසෙන “අබ්භඤ්ඤාසි”න්ති වත්ථාපි අභිසම්මසාකාලෙ තස්ස තස්ස ජානනස්ස පච්චුප්පන්තතං උපාදාය “එවං ජානතො එවං පස්සතො”ති වත්තමානකාලෙන නිද්දෙසො කතො. කාමාසවාදීනං විමුච්චනෙනෙව තදවිනාභාවතො දිට්ඨාසවස්සාපි විමුත්ති වෙදිතබ්බා.

“බිණා ජාති”ති ජානනං කිලෙසක්ඛයපච්චෙධෙක්ඛණවසෙන, චූෂිතං බ්‍රහ්මවරියන්තිආදිජානනං මග්ගඵලනිබ්බානපච්චෙධෙක්ඛණවසෙන හොතීති ආහ “බිණා ජාතිතිආදීහි තස්ස භූමි”න්ති. තත්ථ භූමීන්ති විසයං, තීසු කාලෙසුපි ජාතික්ඛයං පති උජුකමෙව වායාමාසම්භවෙපි තං පති වායාමකරණස්ස සාත්ථකතං, තස්ස අනාගතක්ඛන්ධානුප්පත්තිඵලතඤ්ච දස්සෙතුං යා පනාතිආදි චුත්තං. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තාතිආදිනා හි මග්ගෙනාවිහතකිලෙසෙහෙව ආයතිං බන්ධානං ජාති හෙස්සති, තෙසඤ්ච කිලෙසානං මග්ගෙන විනාසෙ සති බන්ධාන ජායස්සන්ති, කිලෙසානඤ්ච තෙකාලිකතාය ජාතියං චුත්තනයෙන කෙනචි පච්චයෙන විනාසයොගෙපි චිත්තසන්තානෙ කිලෙසවිරුද්ධඅරියමග්ගක්ඛණුප්පාදනමෙව තබ්බිනාසො විරුද්ධපච්චයොපනිපාතෙන ආයතිං අනුප්පජ්ජනතො බීජසන්තානෙ අග්ගික්ඛන්ධොපනිපාතෙන ආයතිං බීජත්තානුප්පත්ති විය, ඉති

මග්ගක්ඛණ්ණප්පත්තිසංඛ්‍යාතකිලෙසාභාවෙන කිලෙසඵලානං ඛන්ධානං ආයතිං අනුප්පත්තියෙව ජාතික්ඛයොති අයමත්ථො විභාවියති, තෙනාහ “මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛිණං” ති. එත්ථ වායමත්ථො කිලෙසාභාවසංඛ්‍යාතස්ස මග්ගස්ස භාවිතත්තා උප්පාදිතත්තා පච්චයාභාවෙන අනුප්පජ්ජන්ති ඛන්ධානං ජාති තෙන ආයතිං අනුප්පජ්ජනසංඛ්‍යාතෙන අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන වොභාරතො ඛිණං මෙ ජාතීති. න හි සංඛ්‍යාතධම්මානං පච්චයන්තරෙන විනායො සම්භවති, සම්භවෙ ච තස්ස පච්චයන්තරතාදිප්පසංඛ්‍යාතො. තඛ්ඛිරුද්ධක්ඛණ්ණප්පාදනමෙව තඛ්ඛිනාසුප්පාදනං. තන්ති ඛිණජාතිං අඛිහඤ්ඤාසින්නි සම්බන්ධො. ඉත්ථත්තායාති ඉමෙ පකාරා ඉත්ථං, තඛ්ඛාවො ඉත්ථත්තං, තදත්ථාය. දස්සෙන්නොති නිගමනවසෙන දස්සෙන්නොති.

විජ්ජාත්තයකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

උපාසකත්තපටිච්චෙදනාකථාවණ්ණනා

15. අඤ්ඤාණන්ති ධි-සද්දයොගෙන සාමීඅත්ථෙ උපයොගවචනං. පාදානීති පාදෙ. යසසාති පරිවාරෙන. කොතුහලච්ඡරෙති කොතුහලෙ අච්ඡරෙ ව. අයන්ති අමික්කන්ත-සද්දො. නයිදං ආමෙඨිතවසෙන ද්වික්ඛත්තුං, අථ ඛො අත්ථද්වයවසෙනාති දස්සෙන්නො අථ වාතිආදිමාහ. අවිසෙසෙන අත්ථසාමඤ්ඤෙන නිජ්ජන්තො අභික්කන්තන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, දෙසනාපසාදාදිවිසෙසාපෙක්ඛායපි තථෙව තිට්ඨති පුබ්බෙ නිජ්ජන්තන්තාති ආහ “අභික්කන්තං...පෙ.... පසාදො” ති. අධොමුඛයපිතං කෙනවි. හෙට්ඨාමුඛජාතං සයමෙව. පරියායෙහීති පකාරෙහි, අරසරුපත්තාදිපටිපාදකකාරණෙහි වා.

ගමුධාතුස්ස ද්විකම්මකත්තාභාවා ගොතමං සරණන්ති ඉදං පද්ද්වයමිපි න උපයොගවචනං. අපි ච ඛො පුරිමමෙව, පච්ඡිමං පන පච්චත්තවචනන්ති දස්සෙතුං “ගොතමං සරණන්ති ගච්ඡාමි” ති චුත්තං. තෙන ච ඉති-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙති. අසස්සාති අසතො පාපතො. තාතාති හි පදං අපෙක්ඛිත්වා නිස්සක්කස්සෙව යුත්තත්තා. අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙති පද්ද්වයෙනාපි ඵලට්ඨා ඵච දස්සිතා, න මග්ගට්ඨාති දස්සෙන්නො “යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ වා” ති ආහ. විත්ථාරොති ඉමිනා “යාවතා, හික්ඛවෙ, ධම්මා සංඛිතා වා අසංඛිතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති” ති (ඉතිචු. 90; අ. නි. 4.34) චුත්තපදං සංඛ්‍යාණිහාති. අනෙජන්ති නිත්තණ්හං. අප්පටිකුලන්ති අවිරොධත්ථදීපනතො අවිරුද්ධසුචිං පණිතං වා. වාචාය පගුණිකත්තඛිතො, පකට්ඨෙහි සද්දත්ථගුණෙහි යොගතො වා පගුණං. සංභතොති සට්ඨො සමෙතො. යත්ථාති යෙසු පුරිසයුගෙසුති සම්බන්ධො. අට්ඨ ව පුග්ගලධම්මදසා තෙති තෙ අට්ඨ පුග්ගලා අරියධම්මස්ස දිට්ඨත්තා ධම්මදසා.

සරණන්තිආදීසු අයං සංඛ්‍යාතපත්ථො – භයහිංසනාදිඅත්ථෙව රතනත්තයං සරණං නාම, තදෙව මෙ රතනත්තයං තාණං ලෙණං පරායණන්ති

බුද්ධසුබුද්ධතාදිගුණවසෙන තප්පරායණනාකාරප්පවත්තො චිත්තූප්පාදො
සරණගමනං නාම. යථාචුත්තෙන ඉමිනා චිත්තූප්පාදෙන සමන්තාගතො සරණං
ගච්ඡති නාම. එතස්ස ච සරණගමනස්ස ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුට්ඨො
පහෙදො. තත්ථ ලොකුත්තරං සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන
මග්ගක්ඛණෙයෙව සිජ්ඣති. ලොකියසරණගමනං චතුරා පවත්තති අහං අත්තානං
බුද්ධස්ස පරිච්චජාමිතිආදිනා අත්තනියාතනෙන, යථාචුත්තතප්පරායණනාය,
සිස්සභාවුපගමනෙන, පණිපාතෙන වාති. සබ්බත්ථාපි චෙත්ථ
සෙට්ඨදක්ඛිණෙයාභාවවසෙනෙව සරණගමනං හොති, න
ඤාතිභයාවරියාදිවසෙනාති වෙදිතබ්බං. එවං ඤාතිආදිවසෙන තිත්ථියං වන්දතො
සරණං න භිජ්ජති, දක්ඛිණෙයාභාවෙන අඤ්ඤං වන්දතො සරණං භිජ්ජති.
ලොකියස්ස සරණගමනස්ස නිබ්බානප්පත්තිනියමං සදිසඵලං සරණගතස්ස
අනාගතෙ නිබ්බානප්පත්තිනියමතො. සබ්බලොකියසම්පත්තිසමධිගමො පන
අපායදුක්ඛාදිසමතික්කමො ච ආනිසංසඵලං. තිසු වත්ථුසු වස්ස සංසයම්චිඡාඤාණාදි
සංකිලෙසො. හෙදොපිස්ස සාවජ්ජානවජ්ජවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ පටමො
මිච්ඡාදිට්ඨිපුබ්බකෙහි තිත්ථියපණිපාතාදිහි හොති, සො ච අනිට්ඨඵලත්තා
සාවජ්ජො. අනවජ්ජො පන කාලකිරියාය හොති. ලොකුත්තරසරණගමනස්ස
සබ්බථා සංකිලෙසො වා හෙදො වා නත්ථිති වෙදිතබ්බං.

කො උපාසකොතිආදි උපාසකත්තසරූපකාරණාදිපුච්ඡා. තත්ථ යො ගහට්ඨො
මනුස්සො වා අමනුස්සො වා චුත්තනයෙන තිසරණං ගතො, අයං උපාසකො. යො ච
සරණගමනාදිකිරියාය රතනත්තයං උපාසනතො “උපාසකො” ති චුච්චති. පඤ්ච
වෙරමණියො වස්ස සීලං. පඤ්චමිච්ඡාවාණිජ්ජාදිපාපාජීවං පහාය ධම්මෙන සමෙන
ජීවිතකප්පනමස්ස ආජීවො. අස්සද්ධියදුස්සීලතාදියො උපාසකත්තස්ස විපත්ති,
තදභාවො සම්පත්තිති වෙදිතබ්බං.

විහාරග්ගෙනාති ඔවරකාදිවසනට්ඨානකොට්ඨාසෙන. අජ්ජභාවන්ති අස්මිං
අහනි පවත්තං පසාදාදිං. කායවිඤ්ඤත්තිහෙතුකො සරීරාවයවො කායඛිගං.
වච්චිඤ්ඤත්තිහෙතුකං ඔට්ඨජීවිහාදි වාචඛිගං. අවොපෙත්වාති අවාලෙත්වා. එතෙන
ච වච්චිපවත්තියා පුබ්බභාගෙ යානකරණානං වලනපච්චයො වායොධාතුයා
විකාරාකාරො විසුං කායවිඤ්ඤත්ති න හොති, තෙන විසුං විඤ්ඤාපෙතබ්බස්ස
අධිප්පායස්ස අභාවා වච්චිඤ්ඤත්තියමෙව සඛිගය්හති තදුපකාරත්තා. යථා කායෙන
කායකණ්ඩුයනාදිසු සද්දුප්පත්තිහෙතුහුතො පථවීධාතුයා ආකාරවිකාරො විසුං
අධිප්පායස්ස අවිඤ්ඤාපනතො වච්චිඤ්ඤත්ති න හොති, එවමයම්පිති දස්සෙති.
අධිප්පායවිඤ්ඤාපනතො හෙතා විඤ්ඤත්තියො නාම ජාතා, න කෙවලං
වායුපථවීනං වලනසද්දුප්පත්තිපච්චයභූතවිකාරාකාරමත්තතාය. එවඤ්ච බහිද්ධා
රුක්ඛාදිසු වලනසද්දුප්පත්තිපච්චයානං යථාචුත්තතප්පකාරානං විකාරාකාරානං
අවිඤ්ඤත්තිතා සමත්ථිතා හොතිති වෙදිතබ්බං. කෙච්ච වාචඛිගන්ති “හොතු සාධු” ති
එවමාදිවාචාය අවයවන්තිආදිං වදන්ති, තං අවොපෙත්වාති ඉමිනා න සමෙති. බන්තිං
වාරෙත්වාති අනුමතිං පවත්තෙත්වා. “බන්තිං ධාරෙත්වා” තිපි පාඨො, බහි

අනික්බලනවසෙන ගණිතවිචාරි අත්පොත. පටිමුඛොති හගවති පටිනිවත්තමුඛො,
තෙනාහ “අපක්කමිත්වා”ති.

16. යාවධාතුස්ස ද්විකම්මකත්තා “හගවා වස්සාවාසං යාවිතො”ති වුත්තං.
සුසස්සකාලෙපීති වුත්තමෙවත්ථං පාකටං කාතුං “අනිසමග්ගෙපී”ති වුත්තං. අනිවිය
අප්පග්ගෙපී යදා කිඤ්චිදෙව දත්වා බහුං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණං ගණහන්ති, තාදිසෙ
කාලෙපීති අත්පොත. භික්ඛමානාති යාවමානා. වුත්තසස්සන්ති වපිතසස්සං. තත්ථාති
වෙරඤ්ජායං, එතෙන “වුත්තං සලාකා එව හොති එත්ථාති සලාකාවුත්තා”ති
විසෙසනස්ස පරනිපාතෙන නිබ්බවනං දස්සෙති. අථ වා “සබ්බං සස්සං
සලාකාමත්තමෙව වුත්තං නිබ්බත්තං සම්පන්නං එත්ථාති සලාකාවුත්තා”තිපි
නිබ්බවනං දට්ඨබ්බං, තෙනාහ “සලාකා එව සම්පජ්ජති”ති. “සලාකාය වුත්තං
ජීවිකා එතිස්සන්ති සලාකාවුත්තා”තිපි නිබ්බවනං දස්සෙතුං සලාකාය වාතිආදි
වුත්තං. ධඤ්ඤකරණට්ඨානෙන ධඤ්ඤමිත්තට්ඨානෙන. වණ්ණජ්ඣක්ඛන්ති
කහාපණපරික්ඛකං.

උඤ්ජෙන පග්ගහෙනාති එත්ථ පග්ගහෙනාති පත්තෙන, තං ගහෙත්ථාති
අත්පොත. පග්ගග්ගති එතෙන භික්ඛාති හි පග්ගහො, පත්තො. තෙනාහ පග්ගහෙන
යො උඤ්ජොතිආදි. අථ වා පග්ගහෙනාති ගහණෙන, උඤ්ජත්ථාය ගහෙතබ්බො
පත්තොති සිජ්ඣතිති ආහ “පත්තං ගහෙත්වා”ති.

ගඨගාය උත්තරදිසාපදෙසො උත්තරාපපො, සො නිවාසො එතෙසං, තතො වා
ආගතාති උත්තරාපථකා, තෙනාහ උත්තරාපථවාසිකාතිආදි. “උත්තරාහකා”තිපි
පායො, සො එව අත්පොත නිරුත්තිතයෙන. මන්දිරන්ති අස්සසාලං. “මන්දර”න්තිපි
ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං. සා ව මන්දිරා යස්මා පරිමණ්ඩලාකාරෙන බහුවිධා ව කතා,
තස්මා “අස්සමණ්ඩලිකායො”ති වුත්තා.

ගඨගාය දක්ඛිණාය දිසාය දෙසො දක්ඛිණාපපො, තත්ථ ජාතා මනුස්සා
දක්ඛිණාපථමනුස්සා. බුද්ධං මමායන්ති මමෙවායන්ති ගණහනසීලා බුද්ධමාමකා,
එවං සෙසෙසුපි. එවන්ති පච්ඡා වුත්තනායෙන අත්පොත ගස්හමානෙන. පටිච්ඡන්ති
කොට්ඨාසං. තදුපියන්ති තදනුරූපං තප්පහොනකං. ලද්ධාති ලභිත්වා නො හොතිති
සම්බන්ධො. “ලද්ධො”ති වා පායො, උපට්ඨාකට්ඨානං නෙව ලභිත්ති අත්පොත.
ඤාති ව පසත්ථතමගුණයොගතො සෙට්ඨො වාති ඤාතිසෙට්ඨො. එවරූපෙසු
යානෙසු අයමෙව පතිරූපොති ආමිසස්ස දුල්ලහකාලෙසු පරිකටොහාසාදිං අකත්වා
පරමසල්ලෙඛවුත්තියා ආජීවසුද්ධියං යත්වා හගවතො අධිප්පායානුගුණං ආමිසං
විවාරන්තෙන නාම ඤාතිසිනෙහයුත්තෙන අරියසාවකෙනෙව කාතුං යුත්තන්ති
අධිප්පායො.

මාරාවට්ටනායාති මාරෙන කතවිත්තපරිවට්ටනෙන, විත්තසම්මොහනෙනාති
අත්පොත. තම්පිති උත්තරකුරුං වා තිදසපුරං වා ආවට්ටෙය්.

“ඵ්ඵ්ඵ්ඵ්ඵ්ඵ්ඵ් ඵඵඵඵඵ, ඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ;
යඵඵ ඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ, ඵඵ ඵ ඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ”ති. (අඵ. ඵඵඵ 1.39.88) –

අඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ අඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ. තිඵඵඵඵඵඵඵඵ
“ඵඵඵඵ”ති ඵඵඵඵ තිඵඵඵඵඵඵඵ. අඵඵඵඵඵඵඵඵඵ කඵඵඵ අතිඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵ තිඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ ඵ ඵඵඵ ඵ අඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵ, යඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ තඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵඵ ඵඵඵඵ, ඵඵ යඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ ඵඵඵ, තඵඵඵ “ඵඵඵඵඵඵඵ”ති ඵඵඵඵ.
යඵඵ අඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵ ඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵ ඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ, තඵඵඵ තඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ කඵඵ
අඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ.

අඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ, තඵඵඵ “තඵඵඵඵ
ඵඵඵඵ ඵඵඵ”ති. අඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ,
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ අඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ අඵඵඵඵඵ,
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ.

ඵඵ. ගඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ. ගඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ
ගඵඵඵඵ ඵඵ අඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ, ත ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ තඵඵ ඵඵඵ.
ඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵ ඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ගඵඵ.
අඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ. ත කිඵඵඵඵඵ කිඵඵඵඵ ගඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ත
ඵඵඵඵඵ. ඵඵඵ ඵඵ. අඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵ. අතිඵඵඵඵඵඵඵ අඵඵඵඵඵඵඵ.

17. “ඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ”ති ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ ඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ “ගඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ”ති
ඵඵ. තඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵඵ තිඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ, ඵඵඵඵඵ, තඵඵ
ගඵඵඵඵඵඵඵඵ ගඵඵඵඵඵඵඵ අඵඵඵ. ඵඵ ඵඵ ඵඵඵඵඵ අඵඵඵ.
ඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ ඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵ
තඵඵඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ. අඵඵඵඵඵ. අතිඵඵඵඵඵඵ
අඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵ. තඵඵ. කඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵ
කඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵ,
යඵඵ ඵ ඵඵඵඵ අඵ. ඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵඵ
කඵඵඵඵඵඵඵඵ. ත. ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ අඵඵඵ, තඵඵඵ
ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ. ඵඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵඵඵඵඵ ඵඵඵ,
තඵඵඵ “ඵඵඵඵ”ති. ඵඵඵඵඵඵඵඵඵ
ඵඵඵ. “තිඵඵඵඵ”ති ඵඵඵ ඵඵ
“තිඵඵඵඵඵ”ති ඵඵඵඵඵඵඵඵ අඵඵ. ය ඵඵඵඵඵඵ

පාණා, තෙ තත්ථ සඬකාමෙස්සාමීති එත්ථ මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතිත්ථිනම්පි
 හත්ථසඬකාමනෙ කිං අනාමාසදොසො න භොතීති? න භොති, කස්මා? “අනාපත්ති,
 භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති (පාරා. 159) වචනතො, තෙනෙව හගවාපි
 අනාමාසදොසං අදස්සෙත්වා “විපල්ලාසම්පි සත්තා පටිලභෙය්‍යු”න්ති ආහ,
 බුද්දකො ගාමො. මහන්තො සාපණො නිගමො. පදවීතිභාරෙනාති පදනික්ඛෙපෙන.

විනයපඤ්ඤත්තියාවනකථාවණ්ණනා

18. විනයපඤ්ඤත්තියා මූලතො පභුතීති පාරාජිකාදිගරුකානං, තදඤ්ඤෙසඤ්ච
 සික්ඛාපදානං පාතිමොක්ඛුද්දෙසක්කමෙන යෙභුයොන අපඤ්ඤත්තතං සන්ධාය
 චුත්තං, න සබ්බෙන සබ්බං අපඤ්ඤත්තතාය. තෙනෙව ථෙරො හගවන්තං
 “සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය උද්දිසෙය්‍ය පාතිමොක්ඛ”න්ති
 පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙන සහ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං යාචි. ඛන්ධකෙ හි
 ආනන්දත්ථෙරාදීනං පබ්බජ්ජතො පුරෙතරමෙව රාහුලහද්දස්ස පබ්බජ්ජාය “න,
 භික්ඛවෙ, අනනුඤ්ඤාතො මාතාපිතුහි පුත්තො පබ්බාපෙතබ්බො, යො පබ්බාපෙය්‍ය
 ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 105) පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං දිස්සති. ඉධෙව
 අට්ඨකථායම්පි “සාමම්පි පවනං...පෙ.... න වට්ටති”ති ව, “රත්තිවිෂෙදො
 වස්සවිෂෙදො වා න කතො”ති ව චුත්තත්තා පුබ්බෙව සාමපාකාදිපටික්ඛෙපො
 අත්ථිති පඤ්ඤායති. එවං කතිපයසික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තිසබ්භාවෙපි
 අපඤ්ඤත්තපාරාජිකාදිකෙ සන්ධාය “න තාව, සාරිපුත්ත, සත්ථා සාවකානං
 සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති”ති චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං. පුටුත්තාරම්මණතො
 පටිනිවත්තිත්වා සම්මදෙව එකාරම්මණෙ විත්තෙන ලීනො පටිසල්ලීනො නාමාති
 ආහ “එකීභාවං ගතස්සා”ති, විත්තවිවෙකං ගතස්සාති අත්ථො. චිරන්ති
 අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං.

සොළසවිධාය පඤ්ඤායාති මජ්ඣිමනිකායෙ අනුපදසුත්තන්තදෙසනායං
 “මහාපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො පුටුපඤ්ඤො භාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො
 තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බේධිකපඤ්ඤො”ති ආගතා ඡ පඤ්ඤා ව
 නවානුපුබ්බවිභාරසමාපත්තිපඤ්ඤා ව අරහත්තමග්ගපඤ්ඤා වාති එවං
 සොළසවිධෙන ආගතාය පඤ්ඤාය. යෙසං බුද්ධානං සාවකා සුද්ධාවාසෙසු
 සන්දිස්සන්ති, තෙයෙව ලොකෙ පාකටාති විපස්සිආදයොව ඉධ උද්ධටා, න ඉතරෙ
 පුබ්බබුද්ධා. තෙනෙව ආටානාටියසුත්තෙ (දී. නි. 3.275 ආදයො) දෙවාපි අත්තතො
 පාකටානං තෙසඤ්ඤෙව ගහණං අකංසු, නාඤ්ඤෙසන්ති වෙදිතබ්බං.

19. කිලාසුනොති අප්පොස්සුක්කා පයොජනාභාවෙන නිරුස්සාභා අහෙසුං, න
 ආලසියෙන, තෙනාහ න ආලසියකිලාසුනොතිආදි. නිද්දොසතායාති
 කායවච්චිතික්කමසමුට්ඨාපකදොසාභාවා. පාණං න හනෙ න
 වාදින්තමාදියෙතිආදිනා (සු. නි. 402) ඔවාදසික්ඛාපදානං විජ්ජමානත්තා චුත්තං
 සත්තාපත්තික්ඛන්ධවසෙනාතිආදි. ඡන්තං ඡන්තං වස්සානං ඔසානදිවසං

අපෙක්ඛිත්වා “සකිං සකි”න්ති වුත්තත්තා තදපෙක්ඛමෙත්ථ සාමිවචනං.
සකලපමිබුද්දිපෙ සබ්බොපි භික්ඛුසඬ්ඨො උපොසථං අකාසිති සම්බන්ධො.

බන්ති පරමන්තිආදිසු තිතික්ඛාසඬ්ඨාතා බන්ති සත්තසඬ්ඨාරෙහි
නිබ්බත්තානිට්ඨාබ්බතකිලෙසතපනතො පරමං තපො නාම. වාතසඬ්ඨාතාය
තණ්භාය නික්ඛන්තත්තා නිබ්බානං සබ්බධම්මෙහි පරමං උත්තමන්ති බුද්ධා වදන්ති.
යථාවුත්තබන්තියා අභාවෙන පාණවධං වා ඡෙදනතාලනාදිං වා කරොන්තො
පරුපසාති පරස්සහරණපරදාරාතික්කමනාදිහි මුසාපෙසුඤ්ඤඵරුසාදිහි ව පරං
විහෙයියන්තො ව බාහිතපාපතාය අභාවෙන පබ්බජිතො වා සමිතපාපතාය අභාවෙන
සමණො වා න හොතිති අත්ථො. සීලසංවරෙන සබ්බපාපස්ස අනුප්පාදනං
ලොකියසමාධිවිපස්සනාහි කුසලස්ස උපසම්පාදනං නිප්පාදනං සබ්බෙහි
මග්ගඵලෙහි අත්තතො චිත්තස්ස පරිසොධනං පහස්සරභාවකරණං යං, තමෙන
බුද්ධානං සාසනං අනුසිට්ඨි. අනුපවාදොති වාචාය කස්සචි අනුපවදනං.
අනුපසාතොති කායෙන කස්සචි උපසාතාකරණං වුත්තාවසෙසෙ ව
පාතිමොක්ඛසඬ්ඨාතෙ සීලෙ අත්තානං සංවරණං. භත්තස්මිං
මත්තඤ්ඤතාසඬ්ඨාතආජීවපාරිසුද්ධිපච්චයසන්තිස්සිතසීලසමායොගො තම්මුබ්බෙන
ඉන්ද්‍රියසංවරො පන්තසෙනාසනසඬ්ඨාතං අරඤ්ඤවාසං තම්මුබ්බෙන පකාසිතෙ
චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාසඬ්ඨාතමහාඅරියවංසෙ පතිට්ඨානඤ්ච
අධිචිත්තසඬ්ඨාතෙ ලොකියලොකුත්තරසමාධිමිහි තදුප්පාදනවසෙන ආයොගො
අනුයොගො ව යං, තමෙන බුද්ධානං අනුසිට්ඨිති යොජනා.

“යාව සාසනපරියන්තා”ති ආණාපාතිමොක්ඛස්ස අභාවතො වුත්තං.
පරිනිබ්බානතො පන උද්ධං ඔවාදපාතිමොක්ඛබුද්දෙසොපි නත්ථෙව, බුද්ධා ඵව හි තං
උද්දිසන්ති, න සාවකා. පයමබොධියන්ති බොධිතො වීසතිවස්සපරිච්ඡින්නෙ කාලෙ,
ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන “පඤ්චවත්තාලිසාය වස්සෙසු ආදිතො පන්තරස
වස්සානි පයමබොධි”ති වුත්තං, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකආලතො පන පභුති
ආණාපාතිමොක්ඛමෙව උද්දිසන්තිති ඉදං පාතිමොක්ඛබුද්දෙසක්කමෙනෙව
පරිපුණ්ණං කත්වා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාලං සන්ධාය වුත්තං. අට්ඨානං
අනවකාසොති යථාක්කමං හෙතුපච්චයපටික්ඛෙපවසෙන කාරණපටික්ඛෙපො.
යන්ති යෙන කාරණෙන. අපරිසුද්ධාය පරිසායාති අලජ්ජිපුග්ගලෙහි වොමිස්සතාය
අසුද්ධාය පරිසාය, න කෙවලං බුද්ධානඤ්ඤෙව අපරිසුද්ධාය පරිසාය
පාතිමොක්ඛබුද්දෙසො අයුත්තො, අථ බො සාවකානම්පි. වොදනාසාරණාදිවසෙන
පන සොධෙත්වා සංවාසකරණං සාවකානඤ්ඤෙව භාරො, බුද්ධා පන සික්ඛාපදානි
පඤ්ඤපෙත්වා උපොසථාදිකරණවිධානං සික්ඛාපෙත්වා විස්සජ්ජෙන්ති,
වොදනාසාරණාදිනි න කරොන්ති, තෙනෙව භගවා අසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛං
අනුද්දිසිත්වා සකලරත්තිං තුණ්හිභූතො නිසීදි. භික්ඛු ව භගවතො අධිප්පායං ඤත්වා
අසුද්ධපුග්ගලං බහි නිහරිංසු. තස්මා සාවකානම්පි අසුද්ධාය පරිසාය ඤත්වා
උපොසථාදිසඬ්ඨසකම්මකරණං බ්‍රහ්මවරියන්තරායකරණං විනා න වට්ටතිති
වෙදිතබ්බං.

සම්මුඛසාවකානන්ති බුද්ධානං සම්මුඛෙ ධර්මානකාලෙ පබ්බජිතානං
සබ්බන්තිමානං සාවකානං. උළාරාතිසයජෙනනන්ථං.

“උළාරුළාරභොගාදිකුලවසෙන වා”ති පුන උළාරසද්දග්ගභණං කතං. ආදි-සද්දෙන
උළාරමජ්ඣන්තඅනුළාරාදීනං ගභණං වෙදිතබ්බං. තෙ පච්ඡිමා සාවකා
අන්තරධාපෙසුන්ති සම්බන්ධො.

අපඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ යදි සාවකා සමානජාතිආදිකා සියුං, අත්තනො
කුලානුගතගන්ථං විය හගවතො වචනං න නාසෙය්‍යං. යස්මා පන සික්ඛාපදඤ්ච න
පඤ්ඤත්තං, ඉමෙ ව භික්ඛු න සමානජාතිආදිකා, තස්මා විනාසෙසුන්ති ඉමමන්ථං.
දස්සෙතුං යස්මා එකනාමා...පෙ.... තස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං විභෙදෙන්තාතිආදි
වුත්තං. චිරට්ඨිතිකවාරෙ පන සාවකානං නානාජච්චාදිභාවෙ සමානෙපි
සික්ඛාපදපඤ්ඤත්ති යා පරිපුණ්ණතාය සාසනස්ස චිරජ්ජවත්ති වෙදිතබ්බො. යදි එවං
කස්මා සබ්බෙපි බුද්ධා සික්ඛාපදාති න පඤ්ඤපෙන්නිති? යස්මා ව සාසනස්ස
චිරජ්ජවත්ති යා න කෙවලං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියෙව හෙතු, අථ ඛො ආයතිං
ධම්මවිනයං ගහෙන්වා සාවකෙහි විනෙතබ්බපුග්ගලානං සම්භවොපි, තස්මා තෙසං
සම්භවෙ සති බුද්ධා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නි, නාසතිති පරිපුණ්ණාපඤ්ඤත්තියෙව
වෙනෙය්‍යසම්භවස්සාපි සුවනතො සාසනස්ස චිරජ්ජවත්ති යා හෙතු වුත්තාති
වෙදිතබ්බො. පාළියං සහස්සං භික්ඛුසඬ්ඨං...පෙ.... ඔවදන්ති එන්ථ
සහස්සසඬ්ඨාපරිච්ඡින්නො සඬ්ඨො සහස්සො සහස්සිලොකධාතුතිආදියු (දී. නි.
2.18) විය. තං සහස්සං භික්ඛුසඬ්ඨන්ති යොජනා. සහස්සසද්දස්ස එකවචනන්තතාය
“භික්ඛුසහස්සස්සා”ති වත්වා අවයවාපෙක්ඛාය “ඔවදියමානාන”න්ති
බහුවචනනිද්දෙසො කතොති දට්ඨබ්බො.

අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තාති විමුච්චිංසුති එන්ථ ආසවෙහිති කත්තුඅත්ථෙ
කරණවචනං. විත්තාතිති පච්චත්තබ්බවචනං. විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං. තස්මා
ආසවෙහි කත්තුභූතෙහි අනුපාදාය ආරම්මණකරණවසෙන අග්ගහෙන්වා විත්තාති
විමොචිතාතිති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙන්බ්බොති ආහ තෙසඤ්ඤි විත්තාතිතිආදි.
යෙහි ආසවෙහිති එන්ථාපි කත්තුඅත්ථෙ එව කරණවචනං. විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං.
තෙති ආසවා. තාතිති විත්තාති, උපයොගබ්බවචනඤ්චෙනං. විමුච්චිංසුති
කත්තුසාධනං, විමොචෙසුන්ති අත්ථො. අග්ගහෙන්වා විමුච්චිංසුති ආරම්මණවසෙන
තාති විත්තාති අග්ගහෙන්වා ආසවා තෙහි විත්තෙහි මුත්තවන්තො අහෙසුන්ති
අත්ථො. අථ වා ආසවෙහිති නිස්සක්කවචනං, විමුච්චිංසුති කත්තුසාධනං. තස්මා
කඤ්චි සඬ්ඨතධම්මං තණ්හාදිවසෙන අනුපාදිගිත්වා විත්තාති විමුත්තවන්තාති
අහෙසුන්ති අත්ථො ගහෙන්බ්බො. පුරිමවචනාපෙක්ඛන්ති අඤ්ඤතරස්මිං භිංසනකෙ
වනසණ්ඨෙති වුත්තවචනස්ස අපෙක්ඛනං. තස්මිං පුරිමවචනෙති එවං අපෙක්ඛනන්ති
අත්ථො, තෙනාහ යං වුත්තන්තිආදි. භිංසනස්ස භයස්ස කතං කරණං කිරියා
භිංසනකතං, තස්මිං භිංසනකිරියායාති අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ
“භිංසනකිරියායා”ති. භිංසයතිති භිංසනො, සොච භිංසනකො, තස්ස භාවො
“භිංසනකත්ත”න්ති වත්තබ්බෙ ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තන්ති
පකාරන්තරෙන අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “අථ වා”තිආදි. බහුතරානං සත්තානං

වානි යෙහුයෝනානි පදස්ස අත්ථදස්සනං. තෙන ව යො කොච්ඡි පදස්සාපි යො යො පටිසතීති විච්ඡාවසෙන නානත්ථොන අත්ථො ගහෙනබ්බොති දස්සෙති, යො යො පටිසති, තෙසු බහුතරානන්ති අත්ථසම්භවතො.

නිගමනන්ති පකතෙ අත්ථෙ යථාචුත්තස්ස අත්ථස්ස උපසංභාරො. අයඤ්ඤෙත්ථ නිගමනක්කමො – යා හි, සාරිපුත්ත, විපස්සිආදීනං තිණ්ණං බුද්ධානං අත්තනො පරිනිබ්බානතො උපරි පරියත්තිවසෙන විනෙතබ්බානං පුග්ගලානං අභාවෙන තෙසං අත්ථාය විත්ථාරතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියං කිලාසුතා අප්පොස්සුක්කතා, යා ව උපනිස්සයසම්පන්නානං වෙනෙයානං වෙනසා වෙනො පරිච්ච හිංසනකවනසණ්ඨෙපි ගන්ත්වා ඔවදන්තානං තෙසං මග්ගඵලප්පාදනත්ථාය ධම්මදෙසනාය ඵව අකිලාසුතා සඋස්සාහතා, න විත්ථාරතො ධම්මවිනයදෙසනාය, අයං බො, සාරිපුත්ත, හෙනු, අයං පච්චයො, යෙන විපස්සිආදීනං තිණ්ණං බුද්ධානං බ්‍රහ්මචරියං න විරට්ඨිතිකං අහොසීති. පුරිසයුගවසෙනානි පුරිසානං යුගං පවත්තිකාලො, තස්ස වසෙන, පුරිසවසෙනානි අත්ථො. සබ්බපච්ඡිමකොති පරිනිබ්බානදිවසෙ පබ්බජිතො සුභද්දසදිසො. සතසහස්සං සට්ඨිමත්තානි ව වස්සසහස්සානීති ඉදං භගවතො ජාතිතො පට්ඨාය චුත්තං, බොධිතො පට්ඨාය පන ගණියමානං ඌනං හොතීති දට්ඨබ්බං. ද්වෙයෙවාති ධරමානෙ භගවති ඵකං, පරිනිබ්බුතෙ ඵකන්ති ද්වෙ ඵව පුරිසයුගානි.

20-1. අසම්භුණන්තෙනානි අපාපුණන්තෙන. කො අනුසන්ධිති පුරිමකථාය ඉමස්ස කො සම්බන්ධොති අත්ථො. යං චුත්තන්ති යං යාවිතන්ති අත්ථො. යෙසුති විතික්කමධම්මෙසු. නෙසන්ති දිට්ඨධම්මිකාදිආසවානං. තෙති විතික්කමධම්මො. ඤාතියෙව පිතාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවට්ටනතො පරිවට්ටොති ඤාතිපරිවට්ටො. ලොකාමිසභූතන්ති ලොකපරියාපන්නං හුත්වා කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො ලොකාමිසභූතං. පබ්බජ්ජාසඬ්ඛෙපෙනෙවාති දසසික්ඛාපදදානාදිපබ්බජ්ජාමුඛෙන. ඵතන්ති මෙට්ඨනාදීනං අකරණං. ථාමන්ති සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනසාමත්ථියං. සඤ්ජවිත්ති සුක්කච්ඡවිං පකතිච්ඡවිං, සුන්දරච්ඡවිං වා. සෙසන්ති සෙසපදයොජනදස්සනං. ඉදානි අත්ථයොජනං දස්සෙන්නො ආහ අයං වා හෙත්ථාතිආදි. තත්ථ වා-සද්දො අවධාරණං. හි-සද්දො පසිද්ධියං, අයමෙව හෙත්ථාති අත්ථො. අථ සත්ථාති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති ‘‘තදා සත්ථා’’ති. රොපෙත්වාති ථාලිතට්ඨානෙ නින්නං මංසං සමං වඩ්ඪෙත්වා. සකෙ ආවරියකෙති අත්තනො ආවරියභාවෙ, ආවරියකම්මෙ වා.

විපුලභාවෙනානි බහුභාවෙන. අයොනියො උම්මුජ්ජමානානි අනුපායෙන අහිනිවිසමානා, විපරිතතො ජානමානානි අත්ථො. රසෙන රසං සංසන්දිත්වාති අනවජ්ජසභාවෙන සාවජ්ජසභාවං සම්මිස්සෙත්වා. උද්ධම්මං උබ්බිතයන්ති උග්ගතධම්මං උග්ගතවිනයඤ්ච, යථා ධම්මො ව විනයො ව විනයස්සිස්සති, ඵවං කත්වාති අත්ථො. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං සඬ්ඝාධිකාරෙ. පහස්සරොති පහාසනසිලො. ඵවංනාමො ඵවංගොත්තොති සොයමායස්මා සොනාපන්නොතිනාමගොත්තෙන සමන්තාගතො, අයං චූචිවති සොනාපන්නොති

පකතෙන සම්බන්ධො. අවිනිපාතධම්මොති එත්ථ ධම්ම-සද්දො සභාවවාචී, සො ච අත්ථතො අපායෙසු බීජනකො දිට්ඨිආදිඅකුසලධම්මො එවාති ආහ “යෙ ධම්මා”තිආදි. ඉදානි සභාවවසෙනෙව අත්ථං දස්සෙතුං විනිපතනං වාතිආදි චුත්තං. නියතොති සත්තභවබ්භන්තරෙ නියතක්ඛන්ධපරිනිබ්බානො. තස්ස කාරණමාහ “සම්බොධිපරායණො”ති.

22. අනුධම්මතාති ලොකුත්තරධම්මානුගතො සභාවො. පචාරණාසඬගහං දත්වාති “ආගාමිනියා පුණ්ණමියා පචාරෙස්සාමා”ති අනුමතිදානවසෙන දත්වා, පචාරණං උක්කඬ්ඪීත්වාති අත්ථො, එතෙන නයෙන කෙනචි පච්චයෙන පචාරණුක්කඬ්ඪනං කාතුං වට්ටතීති දීපිතං හොති. මාගසිරස්ස පයමදිවසෙති චන්දමාසවසෙන චුත්තං, අපරකත්තිකපුණ්ණමාය අනන්තරෙ පාටිපදදිවසෙති අත්ථො. චුස්සමාසස්ස පයමදිවසෙති එත්ථාපි එසෙව නයො. ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං වෙනෙය්‍යානං අපරිපාකං පටිච්ච චුස්සමාසතො පරඤ්ච එකද්විතිවතුමාසමිපි තත්ථෙව වසිත්වා සෙසමාසෙහි වාරිකාය පරියොසාපනතො. දසසහස්සවක්කවාළෙති ඉදං දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන චුත්තං. මනුස්සා පන ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ බොධනෙය්‍යා හොන්ති. ඉතරචක්කවාළෙසු පන මනුස්සානං ඉමස්මිං චක්කවාළෙ උප්පත්තියා ඡන්ද්‍රස්පාදනත්ථං අනන්තමිපි චක්කවාළං ඔලොකෙන්වා තදනුගුණානුසාසනී පාටිභාරියං කරොන්තියෙව.

ආයාමාති එත්ථ ආ-සද්දො ආගච්ඡාති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ “ආගච්ඡ යාමා”ති, එහි ගච්ඡාමාති අත්ථො. සුචණ්ණරසපිඤ්ජරාහීති විලිනසුචණ්ණජලං විය පිඤ්ජරාහි සුචණ්ණචණ්ණාහීති අත්ථො. පාළියං නිමන්තිතමිහාතිආදියු “නිමන්තිතා වස්සංචුත්ථා අමිහා”ති ව, “නිමන්තිතා වස්සංචුත්ථා අත්ථා”ති ව සම්බන්ධො.

යන්ති දෙය්‍යධම්මජාතං, යං කිඤ්චිති අත්ථො. නො නත්ථීති අමිහාකං නත්ථී, නොති වා එතස්ස විචරණං නත්ථීති. එත්ථාති සරාවාසෙ. තන්ති තං කාරණං, කිච්චං වා. කුතොති කතරහෙතුතො. යන්ති යෙන කාරණෙන, කිච්චෙන වා. දුතියෙ අත්ථචිකප්පෙ එත්ථාති ඉමස්ස විචරණං ඉමස්මිං තෙමාසබ්භන්තරෙති. තන්ති තං දෙය්‍යධම්මං.

තත්ථ වාති කුසලෙ. තික්ඛවිසදභාවාපාදනෙන සමුත්තෙජේත්වා. වස්සෙත්වාති ආයතිං වාසනාභාගියං ධම්මරතනවස්සං ඔතාරෙන්වා. යං දිවසන්ති යස්මිං දිවසෙ.

23. පත්තුණ්ණපත්තපටෙ වාති පත්තුණ්ණපටෙ චීනපටෙ ව. තුම්බානීති වම්මමයතෙලභාජනානි. අනුබන්ධිත්වාති අනුපගමනං කත්වා. අභිරන්ත-සද්දො ඉධ අභිරුචිපරියායොති ආහ “යථාප්ඤ්ඤාය”න්තිආදි. සොරෙය්‍යාදීනි මහාමණ්ඩලවාරිකාය මග්ගභූතානි සොරෙය්‍යානගරාදීනි. පයාගපතිට්ඨානන්ති ගඬගාය එකස්ස තිත්ථවිසෙසස්සාපි, තංසමීපෙ ගාමස්සාපි නාමං. සමන්තපාසාදිකායාති සමන්තතො සබ්බසො පසාදං ජනෙතීති සමන්තපාසාදිකා, තස්සා.

යෙ පන පකාරෙ සන්ධාය “සමන්තතො” ති වුවිවති, තෙ පකාරෙ විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං තත්තිදන්තිආදි වුත්තං. තත්ථ “සමන්තපාසාදිකා” ති යා සංවණ්ණනා වුත්තා, තත්ත තස්සං සමන්තපාසාදිකායං සමන්තපාසාදිකභාවෙ ඉදං වක්ඛමානගාථාවචනං හොතීති යොජනා.

බාහිරනිදානඅබ්භන්තරනිදානසික්ඛාපදනිදානානං වසෙන නිදානස්පහෙදදීපනං වෙදිතබ්බං. “ථෙරවාදස්පකාසනං වත්ථුප්පහෙදදීපන” ත්තිපි වදන්ති.

“සික්ඛාපදානං පච්චුප්පන්තවත්ථුප්පහෙදදීපන” ත්තිපි වත්තුං වට්ටති.

සික්ඛාපදනිදානන්ති පන වෙසාලීආදි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා

කාරණභූතදෙසවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එත්ථාති සමන්තපාසාදිකායං සම්පස්සනං

විඤ්ඤානන්ති සම්බන්ධො, තස්මා අයං සමන්තපාසාදිකාත්ථෙව පවත්තාති

යොජෙතබ්බො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

ථෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

1. පාරාජිකකණ්ඩො

1. පට්ඨපාරාජිකං

සුදින්නභාණුවාරවණ්ණනා

24. වික්කායිකභණ්ඩස්ස වික්කිණනං ඉණදානඤ්ච භණ්ඩස්පයොජනං නාම.

එවං පයොජිතස්ස මූලස්ස සහ වඩ්ඪියා ගහණවායාමො උද්ධාරො නාම. අසුකදිවසෙ

දින්නන්තිආදිනා පමුට්ඨස්ස සතුප්පාදනාදි සාරණං නාම. චතුබ්බිධායාති

බත්තියබ්බාහමණගහපතිසමණානං වසෙන, හික්ඛුආදීනං වා වසෙන චතුබ්බිධාය.

දිස්වානස්ස එතදහොසීති හෙතුඅත්ථෙ අයං දිස්වාන-සද්දො අසමානකත්තුකත්තා,

යථා සතං පිචිත්වා බලං හොතීති, එවමඤ්ඤත්ථාපි එවරූපෙසු. භබ්බකුලපුත්තොති

උපනිස්සයමත්තසභාවෙන වුත්තං, න පච්ඡිමභවිකතාය. තෙනෙවස්ස

මාතාදිඅකල්‍යාණමිත්තසමායොගෙන කතවීතික්කමනං නිස්සාය

උප්පන්නවිප්පට්ඨාරොන අධිගමන්තරායො ජාතො. පච්ඡිමභවිකානං

පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු උද්ධමාකරණානං න සක්කා කෙනවි අන්තරායං කාතුං.

තෙනෙව අභිගුලිමාලත්ථෙරාදයො අකුසලං කත්ථාපි අධිගමසම්පන්නා එව

අහෙසුන්ති. වර්මකචිත්තන්ති වුතිචිත්තං. සඬ්ඛං විය ලිබ්බං සංසිත්වා ධොවිතං

සඬ්ඛලිබ්බන්ති ආහ ධොතඉච්චාදි. අප්ඤ්ඤාචසකාති අධි-සද්දයොගෙන අගාරන්ති

භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “අගාරමජ්ඣෙ” ති. කසායරසරත්තාති

කාසායානීති ආහ “කසායරසපීතතායා” ති. කසායතො නිබ්බත්තතාය ව හි රසොපි

“කසායරසො” ති වුවිවති.

26. යදා ජානාති-සද්දො බොධනත්ථො න භොති, තදා තස්ස පයොගෙ සප්පිනො ජානාති මධුනො ජානාතීතිආදීසු විය කරණත්ථෙ සාමිවචනං සද්දසත්ථවිදු ඉච්ඡන්තීති ආහ “කිඤ්ච දුක්ඛෙන නානුභොසී”ති. කෙනචි දුක්ඛෙන නානුභොසීති අත්ථො, කිඤ්චිති එත්ථාපි හි කරණත්ථෙ සාමිවචනස්ස ලොපො කතො, තෙනෙව චක්ඛති “විකප්පද්වයෙපි පුරිමපදස්ස උත්තරපදෙන සමානවිහත්තිලොපො දට්ඨබ්බො”ති. යදා පන ජානාති-සද්දො සරණත්ථො භොති, තදා මාතු සරතීතිආදීසු විය උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං සද්දසත්ථවිදු වදන්තීති ආහ “අථ වා කිඤ්ච දුක්ඛං නස්සරතීති අත්ථො”ති, කස්සචි දුක්ඛස්ස අනනුභූතතාය නස්සරතීති අත්ථො. විකප්පද්වයෙපිති අනුභවනසරණත්ථවසෙන චුත්තෙ දුතියතතියවිකප්පද්වයෙ. පුරිමපදස්සාති කිඤ්චිති පදස්ස. උත්තරපදෙනාති දුක්ඛස්සාතිපදෙන. සමානාය සාමිවචනභූතාය විහත්තියා “කස්සචි දුක්ඛස්සා”ති වත්තබ්බෙ “කිඤ්ච දුක්ඛස්සා”ති ලොපොති දට්ඨබ්බො. මරණෙනපි මයං තෙති එත්ථ තෙති පදස්ස සහත්ථෙ කරණවසෙනපි අත්ථං දස්සෙතුං තයා වියොගං වා පාපුණ්ණිස්සාමාති අත්ථන්තරං චුත්තං.

28. ගන්ධබ්බා නාම ගායනකා. නටා නාම රඬගනටා. නාටකා ලඬ්ඝනකාදයො. සුමුපකරණෙහි අත්තනො පරිවරණං කරොන්තො යස්මා ලලන්තො කීලන්තො නාම භොති, තස්මා දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ ලලාතිආදි චුත්තං. දානප්පදානාදීනීති එත්ථ නිව්චදානං දානං නාම, විසෙසදානං පදානං නාම, ආදි-සද්දෙන සීලාදීති සඬගණ්භාති.

30. චුද්දස භත්තානීති සඬ්ඝහත්තං උද්දෙසහත්තං නිමන්තනං සලාකං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං ආගන්තුකං ගමිකං ගිලානං ගිලානුපට්ඨාකං විහාර-ධුර-වාරහත්තන්ති ඉමාති චුද්දස භත්තානි. එත්ථ ව සෙනාසනාදිපච්චයත්තයනිස්සිතෙසු ආරඤ්ඤකඬ්ඛාදිපධානඬ්ඛානං ගහණවසෙන සෙසධුතඬ්ඛානිපි ගහිතානෙව භොන්තීති වෙදිතබ්බං. වජ්ජීනන්ති වජ්ජීරාජුනං. වජ්ජීසුති ජනපදාපෙක්ඛං බහුවචනං, වජ්ජීනාමකෙ ජනපදෙති අත්ථො. පඤ්චකාමගුණායෙව උපභුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො ව උපභොගපරිභොගා, ඉත්ථිවත්ථාදීනි ව තදුපකරණානීති ආහ “යෙහි තෙස”න්තිආදි. උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකත්තාති සෙසධුතඬ්ඛපරිවාරිතෙන උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකධුතඬ්ඛගෙන සමන්තාගතත්තා, තෙනාහ “සපදානවාරං වරිතුකාමො”ති.

31. දොසාති රත්ති. තත්ථ අභිචුත්ථං පරිවුසිතං ආභිදොසිකං, අභිදොසං වා පච්චුසකාලං ගතො පත්තො අතික්කන්තො ආභිදොසිකො, තෙනාහ එකරත්තාතික්කන්තස්ස වාතිආදි.

32. උදකකඤ්ජියන්ති පානීයපරිභොජනීයඋදකඤ්ච යාගු ව. තථාති සමුච්චයත්ථෙ. අනොකප්පනං අසද්දහනං, අමරිසනං අසහනං.

34. තද්ධිතලොපන්ති පිතාමහතො ආගතං ‘‘පෙනාමහ’’න්ති වත්තබ්බෙ තද්ධිතපච්චයනිමිත්තස්ස එ-කාරස්ස ලොපං කත්වාති අත්ථො. යෙසං සන්තකං ධනං ගහිතං, තෙ ඉණ්ණාසිකා. පලිබුද්ධොති ‘මා ගච්ඡ මා භුඤ්ජා’තිආදිනා කතාවරණො, පිළිතොති අත්ථො.

35. අත්තනාති සයං. සපතීනො ධනසාමීනො ඉදං සාපතෙය්‍යං, ධනං. තදෙව විභවො.

36. භිජ්ජන්තිති අගහිතපුබ්බා එව භිජ්ජන්ති. දින්නාපි පටිසන්ධිති පිතරා දින්නං සුක්කං නිස්සාය උප්පන්නස්ස සත්තස්ස පටිසන්ධිපි තෙන දින්නා නාම භොතිති වුත්තං. සුක්කමෙව වා ඉධ පටිසන්ධිනිස්සයත්තා ‘‘පටිසන්ධි’’ති වුත්තං, තෙනාහ ‘‘බ්ඡපං පතිට්ඨාති’’ති. න භි පිතු සංයොගක්ඛණෙයෙව සත්තස්ස උප්පත්තිනියමො අත්ථි සුක්කමෙව තථා පතිට්ඨානනියමතො. සුක්කෙ පන පතිට්ඨිතෙ යාව සත්ත දිවසානි, අඬ්ඬමාසමත්තං වා, තං ගබ්භසණ්ඨානස්ස බෙත්තමෙව භොති මාතු මංසස්ස ලොහිතලෙසස්ස සබ්බදාපි විජ්ජමානත්තා. පුබ්බෙපි පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානං සබ්භාවතො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ඉමස්ස පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදෙ අට්ඨපිතෙති අත්ථො වුත්තො. එවරූපන්ති එවං ගරුකසභාවං, පාරාජිකසඬ්ඝාදිසෙසවත්ථුභුතන්ති අත්ථො, තෙනාහ ‘‘අවසෙසෙ පඤ්චබුද්දකාපත්තික්ඛන්ධෙ එව පඤ්ඤපෙසි’’ති. යං ආදීනවන්ති සම්බන්ධො. කායවිඤ්ඤත්තිවොපනතොති කායවිඤ්ඤත්තියා නිබ්බත්තවලනතො.

තෙනෙවාති අවධාරණෙන යානි ගබ්භග්ගහණකාරණානි නිවත්තිතානි, තානිපි දස්සෙතුං කිං පනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ උභයෙසං ඡන්දරාගවසෙන කායසංසග්ගො වුත්තො. ඉත්ථියා එව ඡන්දරාගවසෙන නාහිපරාමසනං විසුං වුත්තං. සාමපණ්ඩිතස්ස භි මාතා පුත්තුප්පත්තියා සඤ්ජාතාදරා නාහිපරාමසනකාලෙ කාමරාගසමාකුලවිත්තා අහොසි, ඉතරථා පුත්තුප්පත්තියා එව අසම්භවතො. ‘‘සක්කො චස්සා කාමරාගසමුප්පත්තිනිමිත්තානි අකාසි’’තිපි වදන්ති, වත්ථුවසෙන වා එතං නාහිපරාමසනං කායසංසග්ගතො විසුං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. මාතඬ්ඟපණ්ඩිතස්ස දිට්ඨමඬ්ඟලිකාය නාහිපරාමසනෙන මණ්ඩබ්බාස්ස නිබ්බත්ති අහොසි. චණ්ඩපජ්ජොතමාතු නාහියං විච්ඡිකා එරිත්වා ගතා, තෙන චණ්ඩපජ්ජොතස්ස නිබ්බත්ති අහොසිති ආහ එතෙනෙව නයෙනාතිආදි.

අයන්ති සුදින්නස්ස පුරාණදුතිසිකා. යං සන්ධායාති යං අජ්ඣාචාරං සන්ධාය. මාතාපිතරො ව සන්තිපතිතා භොන්තිති ඉමිනා සුක්කස්ස සම්භවං දීපෙති, මාතා ව උතුනී භොතිති ඉමිනා සොණිතස්ස. ගන්ධබ්බොති තත්ත්වපගො සත්තො අධිප්පෙතො, ගන්තබ්බොති වුත්තං භොති, ත-කාරස්ස වෙන්ථ ධ-කාරො කතො. අථ වා ගන්ධබ්බා නාම රඬ්ගනටා, තෙ විය තත්ත්ව පවෙසු නානාවෙසග්ගහණතො අයම්පි ‘‘ගන්ධබ්බො’’ති වුත්තො, සො මාතාපිතුනං සන්තිපාතක්ඛණතො පච්ඡාපි සත්තාහබ්භන්තරෙ තත්ත්ව උපපන්නො ‘‘පච්චුපට්ඨිතො’’ති වුත්තො. ගබ්භස්සාති කලලරූපසහිතස්ස පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස. තඤ්භි ඉධ ‘‘ගබ්භො’’ති අධිප්පෙතං සා

තෙන ගබ්භං ගණ්ඨිතිආදීසු (පාරා. 36) විය. අස්ස තං අප්ඤ්ඤාචාරන්ති සම්බන්ධො. පාළියං නිර්වූදො වත හො භික්ඛුසඤ්ඤා නිරාදීනවොති ඉමස්ස අනන්තරං තස්මිං භික්ඛුසඤ්ඤාති අප්ඤ්ඤාහරිත්වා සුදින්නෙන...පෙ.... ආදීනවො උප්පාදිතොති යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉතිහාති නිපාතසමුදායස්ස එවන්ති ඉදං අත්ථහවනං. මුහුත්තෙනාති ඉදං බණෙනාති පදස්ස වෙවචනං. යාව බ්‍රහ්මලොකා අබ්භුග්ගතොපි දෙවානං තාවමහන්තො සද්දො තෙසං රූපං විය මනුස්සානං ගොවරො න හොති. තස්මා පච්ඡා සුදින්නෙන වුත්තෙ එව ජාතිංසුති දට්ඨබ්බං.

37. මග්ගබ්‍රහ්මවරියන්ති මග්ගපදට්ඨානං සික්ඛත්තයමෙව උපචාරතො වුත්තං තස්සෙව යාවජීවං වරිතබ්බත්තා. අවිජ්ජාරිකොති උද්දෙසාදීසු අබ්‍යාවටො. වහවිජ්ජන්තොති ඡින්නපාදො, ඡින්නබන්ධො වා. විත්තයීති ඉමිනා පප්ඤ්ඤාති පදස්ස කිරියාපදත්තං දස්සෙති. තෙන “කියො අහොසි...පෙ.... පප්ඤ්ඤා වා”ති ව-කාරං ආනෙත්වා පාළියොජනා කාතබ්බා.

38. ගණෙ ජනසමාගමෙ සන්නිපාතනං ගණසඤ්ඤාකා, සාව පපඤ්ඤා, තෙන ගණසඤ්ඤාකාපපඤ්ඤාවෙන. යස්සාති යෙ අස්ස. කථාචාසුකාති විස්සාසිකභාවෙන චාසුකකථා, සුබසම්භාසාති අත්ථො. උපාදාරූපං භූතරූපමුබ්බෙනෙව මන්දනං පිනනඤ්ඤා හොතිති ආහ පසාදඉච්චාදි. දානීති නිපාතො ඉධ පන-සද්දත්ථෙ වත්තති තක්කාලවාචිතො එතරහි-පදස්ස විසුං වුවචමානත්තාති ආහ “සො පන ත්ව”න්ති. නො-සද්දොපි නු-සද්දො විය පුච්ඡන්තොති ආහ “කච්චි නු ත්ව”න්ති. තමෙවාති ගිහිභාවපත්ථනාලක්ඛණමෙව. අනභිරතිමෙවාති එව-කාරෙන නිවත්තිතාය පන තදඤ්ඤාය අනභිරතියා විජ්ජමානත්තං දස්සෙතුං අධිකුසලානන්තිආදි වුත්තං, සමථවිපස්සනා අධිකුසලා නාම. ඉදං පනාතිආදි උපරි වත්තබ්බවිසෙසදස්සනං. පරියායවචනමත්තන්ති සද්දත්ථකථනමත්තං.

තස්මින්ති ධම්මෙ, එවං විරාගාය දෙසිතෙ සතීති අත්ථො. නාමාති ගරභායං. ලොකුත්තරනිබ්බානන්ති විරාගායාතිආදීනා වුත්තකිලෙසක්ඛයනිබ්බානතො විසෙසෙති. ජාතිං නිස්සාය උප්පජ්ජනකමානො එව මදජනනට්ඨෙන මදොති මානමදො. “අහං පුරිසො”ති පවත්තො මානො පුරිසමදො. “අසද්ධම්මසෙවනාසමත්ථනං නිස්සාය මානො, රාගො එව වා පුරිසමදො”ති කෙවි. ආදි-සද්දෙන බලමදාදිං සඤ්ඤාහාති. තෙභූමකවට්ටන්ති තීසු භූමීසු කම්මකිලෙසවිපාකා පවත්තනට්ඨෙන වට්ටං. විරජ්ජනීති විගච්ඡති. යොනියොති අණ්ඩජාදයො, තා පන යවන්ති තාහි සත්තා අමිස්සිතාපි සමානජාතිතාය මිස්සිතා හොන්තීති “යොනියො”ති වුත්තා.

ඤාතතීරණපහානවසෙනාති එත්ථ ලක්ඛණාදිවසෙන සප්පච්චයනාමරූපපරිග්ගහො ඤාතපරිඤ්ඤා නාම. කලාපසම්මසනාදිවසෙන පවත්තා ලොකියවිපස්සනා තීරණපරිඤ්ඤා නාම. අරියමග්ගො පහානපරිඤ්ඤා නාම. ඉධ පන ඤාතතීරණකිව්වානම්පි අසම්මොහතො මග්ගක්ඛණෙ සිජ්ඤානතො අරියමග්ගමෙව සන්ධාය තිව්ධාපි පරිඤ්ඤා වුත්තා, තෙනෙව

“ලොකුත්තරමග්ගොව කපීතො” ති වුත්තං. කාමෙසු පාතබ්‍යතානන්ති
 වත්ථුකාමෙසු පාතබ්‍යතාසඨබ්‍යතානං සුභාදිආකාරානං තදාකාරගාහිකානං
 තණ්හානන්ති අත්ථො. විසයමුඛෙන හෙත්ථ විසයිනො ගහිතා. තීසු යානෙසුති
 “විරාගාය ධම්මො දෙසිතො...පෙ.... නො සඋපාදානායා” ති එවං වුත්තෙසු.

39. කලිසාසනාරොපනත්ථායාති දොසාරොපනත්ථාය. කලීති කොධස්ස නාමං,
 තස්ස සාසනං කලිසාසනං, කොධවසෙන වුවිච්ඡානා ගරහා. අජ්ඣාචාරොව
 වීතික්කමො. සමණකරණානං ධම්මානන්ති සමණභාවකරානං
 හිරොත්තජපාදිධම්මානං. පාළියං කථං-සද්දයොගෙන න සක්ඛිස්සසීති
 අනාගතවචනං කතං, “නාම-සද්දයොගෙනා” තිපි වදන්ති. අතිවිය දුක්ඛවිපාකන්ති
 ගහට්ඨානං නාතිසාවජ්ජමපි කම්මං පබ්බජිතානං භගවතො ආණාචිතික්කමතො
 වෙච සමාදින්නසික්ඛත්තයවිනාසනතො ච මහාසාවජ්ජං හොතිති වුත්තං. උදකෙ
 භවං ඔදකං, ධොවනකිච්චන්ති ආහ උදකකිච්චන්තිආදි. සමාපජ්ජස්සසීති
 අනාගතවචනං නාම-සද්දයොගෙන කතන්ති ආහ “නාම-සද්දෙන
 යොජෙතබ්බ” න්ති. දුබ්භරතාදීනං හෙතුභූතො අසංවරො ඉධ දුබ්භරතාදි-සද්දෙන
 වුත්තො කාරණෙ කාරියොපචාරෙනාති ආහ “දුබ්භරතාදීනං වත්ථුභූතස්ස
 අසංවරස්සා” ති. අත්තාති අත්තභාවො. දුබ්භරතන්ති අත්තනා උපට්ඨාකෙහි ච
 දුක්ඛෙන හරිතබ්බතං. සත්තෙහි කිලෙසෙහි ච සඨගණනං සමොධානං සඨගණිකාති
 ආහ ගණසඨගණිකායාතිආදි. අට්ඨකුසීතවත්ථුපාරිපූරියාති එත්ථ කම්මං.
 කාතබ්බන්ති එකං, තථා අකාසින්නි, මග්ගො ගන්තබ්බොති අගමාසින්නි, නාලත්ථං
 හොජනස්ස පාරිපූරින්නි, අලත්ථන්ති, උජ්ජන්තො මෙ ආබාධොති, අවිරවුට්ඨිතො
 ගෙලඤ්ඤාති එකන්ති ඉමාති අට්ඨ කුසීතවත්ථුනි නාම. එත්ථ ච කොසජ්ජං කුසීත-
 සද්දෙන වුත්තං. විනාපි හි භාවජොතනපච්චයං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා පටස්ස
 සුක්කන්ති. සබ්බකිලෙසාපචයභූතාය විචට්ඨායාති රාගාදිසබ්බකිලෙසානං
 අපචයහෙතුභූතාය නිබ්බානාය, නිබ්බානත්ථන්ති අත්ථො.
 සංවරජ්ජහානපටිසංයුත්තන්ති සිලසංවරාදීහි පඤ්චහි සංවරෙහි වෙච
 තදධගජ්ජහානාදීහි පඤ්චහි පහානෙහි ච උපෙතං. අසුත්තන්ත විනිබද්ධන්ති තීසු
 පිටකෙසු පාළිසඨබ්‍යතසුත්තන්තවසෙන අරචිතං, සඨගීතිකාරෙහි ච අනාරොපිතං,
 තෙනාහ “පාළිවිතිවුත්ත” න්ති. තෙන ච අට්ඨකථාසු යථානුරූපං සඨගහිතන්ති
 දස්සෙති. එවරූපා හි පකිණ්ණකදෙසනා අට්ඨකථාය මූලං.
 ඔක්කන්තිකධම්මදෙසනා නාම තස්මිං තස්මිං පසඨගෙ ඔතාරෙත්වා ඔතාරෙත්වා
 නානානායෙහි කපීයමානා ධම්මදෙසනා, තෙනාහ භගවා කිරාතිආදි.
 පටික්ඛිපනාධිජ්ජායාති පඤ්ඤත්තමපි සික්ඛාපදං “කිමෙතෙනා” ති මද්දනවිත්තා.

වුත්තත්ථවසෙනාති පතිට්ඨාඅධිගමුපායවසෙන. සික්ඛාපදවිභච්ඡගෙ යා තස්මිං
 සමයෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරා ආරති විරතීතිආදිනා (විභ. 706) නිද්දිට්ඨවිරතියො වෙච,
 යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනාතිආදිනා (විභ. 704) නිද්දිට්ඨචෙතනා ච,
 කාමෙසුමිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස එස්සො...පෙ.... අවික්ඛෙපොතිආදිනා (විභ. 705)
 නිද්දිට්ඨඑස්සාදිධම්මා ච සික්ඛාපදන්ති දස්සෙතුං “අයඤ්ච අත්ථො
 සික්ඛාපදවිභච්ඡගෙ වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො” ති වුත්තං. “යො තත්ථ

නාමකායො පදකායොති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං චුත්ත''න්ති වදන්ති. නාමකායොති නාමසමූහො නාමපඤ්ඤත්තියෙව, සෙසානිපි තස්සෙව වෙවචනාති. සික්ඛාකොට්ඨාසොති විරතිආදයො චුත්තා තප්පකාසකඤ්ච වචනං.

අත්ථවසෙති හිතවිසෙසෙ ආනිසංසවිසෙසෙ, තෙ ව සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හෙතුති ආහ “කාරණවසෙ”ති. සුඛවිහාරාභාවෙ සහජීවනස්ස අභාවතො සහජීවිතාති සුඛවිහාරොව චුත්තො. දුස්සීලපුග්ගලාති නිස්සීලා දුස්සිලා ව. පාරාජිකසික්ඛාපදප්පසඨගෙ හි නිස්සීලා අධිප්පෙතා, සෙසසික්ඛාපදප්පසඨගෙ තෙහි තෙහි විතික්කමෙහි ඛණ්ඩජ්ද්දාදිභාවප්පත්තියා දුස්සිලා අධිප්පෙතා. උභයෙනපි අලජ්ජිනොව ඉධ “දුස්සීලා”ති චුත්තාති වෙදිතබ්බා. සබ්බසික්ඛාපදානම්පි දස අත්ථවසෙ පටිච්චෙව පඤ්ඤත්තත්තා උපරි දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සායාති එත්ථාපි එසෙව නයො, තෙනෙව “යෙ මඬකුතං...පෙ.... නිග්ගහෙස්සති”ති සබ්බසික්ඛාපදසාධාරණවසෙන අත්ථො චුත්තො. තත්ථ මඬකුතන්ති නිත්තෙජතං අධොමුඛතං. ධම්මෙනාතිආදීසු ධම්මොති භූතං වත්ථු. විනයොති වොදනා වෙව සාරණා ව. සත්ථුසාසනන්ති ඤත්තිසම්පදා වෙව අනුසාවනසම්පදා ව. සන්දිට්ඨමානාති සංසයං ආපජ්ජමානා. උබ්බාළ්භාති පිළිතා. දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සාය හි උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඬ්ඝකම්මාති නප්පවත්තන්ති, සාමග්ගී න හොතිති ඉමිනා අලජ්ජිහි සද්ධිං. උපොසථාදිසකලසඬ්ඝකම්මං කාතුං න වට්ටති ධම්මපරිභොගත්තාති දස්සෙති. උපොසථපචාරණානං නියතකාලිකතාය ව අවස්සං කත්තබ්බත්තා සඬ්ඝකම්මතො විසුං ගහණං වෙදිතබ්බං. අකිත්ති ගරහා. අයසො පරිවාරහාති.

චුද්දස ඛන්ධකචත්තාති නාම වත්තක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 356 ආදයො) චුත්තාති ආගන්තුකචත්තං. ආවාසිකගම්කඅනුමොදනහත්තග්ගපිණ්ඩවාරිකආරඤ්ඤකසෙනාසනජන්තාසරවච්චි චකුට්ඨපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකආවරියඅන්තෙවාසිකචත්තන්ති ඉමාති චුද්දස වත්තාති, එතාති ව සබ්බෙසං භික්ඛූනං සබ්බදා ව යථාරහං වරිතබ්බාති. ද්වෙ අසීති මහාවත්තාති පන තප්පනීයකම්මකතාදිකාලෙයෙව වරිතබ්බාති, න සබ්බදා. තස්මා විසුං ගණිතාති. තාති පන “පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමි”ති (චූළව. 75) ආරභිත්වා “න උපසම්පාදෙතබ්බං...පෙ.... න ඡමාය වඬ්කමන්තෙ වඬ්කමෙ වඬ්කමිතබ්බ”න්ති චුත්තාවසානාති ඡසට්ඨී, තතො පරං “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛූනා පාරිවාසිකෙන චුඬ්ඨතරෙන භික්ඛූනා සද්ධිං, මූලායපටිකස්සනාරහෙන, මානත්තවාරිකෙන, මානත්තාරහෙන, අබ්භානාරහෙන භික්ඛූනා සද්ධිං එකච්ඡන්තෙ ආවාසෙ වත්ථබ්බ”න්තිආදිනා (චූළව. 82) චුත්තචත්තාති පකතත්තෙන වරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං අගණෙත්වා පාරිවාසිකචුඬ්ඨතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු වරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතාති පඤ්චාති එකසත්තතිචත්තාති ව උක්ඛෙපනීයකම්මකතචත්තෙසු ව චුත්තං “න පකතත්තස්ස භික්ඛූනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං...පෙ.... නහානෙ පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බ”න්ති (චූළව. 86) ඉදං අභිවාදනාදිනං අසාදියනං එකං, “න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා

අනුද්ධංසෙතබ්බො''තිආදීනි (වුළුව. 51) ව දසාති එවං ද්වාසීති වත්තානි හොන්ති, එතෙස්වෙව පන කානිවි තජ්ජනියකම්මාදිවත්තානි කානිවි පාරිවාසිකාදිවත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාසීතියෙව. අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථාපදෙසෙ අජ්ජකං උභතමධිකං වා ගණනුපගං න හොතීති අසීතිබන්ධකවත්තානීති ආගතං. අථ වා පුරිමෙහි වුද්දසවත්තෙහි අසඬගහිතානි විනයාගතානි සබ්බානි වත්තානි යථා ද්වාසීති වත්තානි, අසීති වත්තානි එව වා හොන්ති, තථා සඬගහෙත්වා ඤාතබ්බානි.

සංවරවිනයොති සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො විරියසංවරොති පඤ්චවිධොපි සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො, විනයනතො විනයොති වුවචති. පභානවිනයොති තදඬගජ්ජහානං වික්ඛම්භනජ්ජහානං සමුච්ඡෙදජ්ජහානං පටිජ්ජස්සද්ධිජ්ජහානං නිස්සරණජ්ජහානන්ති පඤ්චවිධම්පි පභානං, යස්මා වාගට්ඨෙත පභානං, විනයනට්ඨෙත විනයො, තස්මා ''පභානවිනයො''ති වුවචති. සමට්ථිනයොති සත්ත අධිකරණසමථා. පඤ්ඤත්තිවිනයොති සික්ඛාපදමෙව. තම්පි හි භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාව අනුග්ගහිතං හොති තබ්බානෙව එව භාවතො. සඬබලිකනයං කත්වා දසක්ඛත්තුං යොජනඤ්ච කත්වා යං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ පුරිමපුරිමපදස්ස අනන්තරපදෙනෙව යොජිතත්තා අයොසඬබලිකසදිසන්ති ''සඬබලිකනය''න්ති චුත්තං. දසසු පදෙසු එකමෙකං පදං තදවසෙසෙහි නවනවපදෙහි යොජිතත්තා ''එකෙකපදමුලික''න්ති චුත්තං.

අත්ථසතං ධම්මසතන්ති එත්ථ යො හි සො පරිවාරෙ (පරි. 334) යං සඬසසුට්ඨු, තං සඬසථාසුති ආදිංකත්වා යං සද්ධම්මට්ඨිතියා, තං විනයානුග්ගහායාති පරියොසානං ඛණ්ඩවක්කවසෙනෙව සඬබලිකනයො චුත්තො, තස්මිං එකමුලකනයෙ ආගතබද්ධවක්කනයෙන යං විනයානුග්ගහාය, තං සඬසසුට්ඨුති ඉදම්පි යොජෙත්වා බද්ධවක්කෙ කතෙ පුරිමපුරිමානි දස ධම්මපදානි, පච්ඡිමපච්ඡිමානි දස අත්ථපදානි වානි වීසති පදානි හොන්ති. එකමුලකනයෙ පන එකස්මිං වාරෙ නවෙව අත්ථපදානි ලබ්භන්ති. එවං දසහි වාරෙහි නවුති අත්ථපදානි නවුති ධම්මපදානි ව හොන්ති, තානි සඬබලිකනයෙ චුත්තෙහි දසහි අත්ථපදෙහි දසහි ධම්මපදෙහි ව සද්ධිං යොජිතානි යථාචුත්තං අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච හොන්තීති වෙදිතබ්බං. යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.39) සඬබලිකනයෙපි එකමුලකනයෙපි පච්චෙකං අත්ථසතස්ස ධම්මසතස්ස යොජනාමුඛං චුත්තං, තං තථා සිද්ධෙපි අත්ථසතං ධම්මසතන්ති (පරි. 334) ගාථාය න සමෙති ද්වෙ අත්ථසතානි ද්වෙ ධම්මසතානි වත්තාරි නිරුත්තිසතානි අට්ඨ ඤාණසතානීති වත්තබ්බතො. තස්මා ඉධ චුත්තනයෙනෙව අත්ථසතං ධම්මසතන්ති චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. ද්වෙ ව නිරුත්තිසතානීති අත්ථජොතිකානං නිරුත්තිනං වසෙන නිරුත්තිසතං, ධම්මභූතානං නිරුත්තිනඤ්ච වසෙන නිරුත්තිසතන්ති ද්වෙ නිරුත්තිසතානි. වත්තාරි ව ඤාණසතානීති අත්ථසතෙ ඤාණසතං, ධම්මසතෙ ඤාණසතං, ද්විසු නිරුත්තිසතෙසු ද්වෙ ඤාණසතානීති වත්තාරි ඤාණසතානි. අතිරෙකානායනත්ථොති අචුත්තසමුවචයත්ථො.

පද්මපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

සුදින්නභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මක්කට්ඨත්ථුකථාවණ්ණනා

40. පචුරත්ථෙ හි වත්තමානවචනන්ති එකදා පටිසෙවිත්වා පච්ඡා අනොරමිත්වා දිවසෙ දිවසෙ සෙවනිච්ඡාය වත්තමානත්තා සෙවනාය අභාවක්ඛණෙපි ඉහ මල්ලා යුජ්ඣන්තිතිආදියු විය අබ්බොවිජින්නතං බාහුල්ලචුත්තිතඤ්ච උපාදාය පටිසෙවතිති වත්තමානවචනං කතන්ති අත්ථො. ආභිණ්ඩන්තාති විවරන්තා.

41. සහොඨසග්ගහිතොති සහණ්ඩග්ගහිතො, අයමෙව වා පායො. තං සික්ඛාපදං තථෙව හොතිති මනුස්සාමනුස්සාදිපුග්ගලවිසෙසං කිඤ්චි අනුපාදිගිත්වා සාමඤ්ඤතො ‘‘යො පන භික්ඛු මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා’’ති (පාරා. 39) චුත්තන්තා මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතානං ඉත්ථිපුරිසපණ්ඩකඋභතොබ්‍යඤ්ජනානං තිංසවිධෙපි මග්ගෙ මෙටුනං සෙවන්තස්ස තං සික්ඛාපදං මූලවිජේජ්ජකරං හොති එවාති අධිජ්ජායො. එතෙන යං අනුපඤ්ඤත්තිමූලපඤ්ඤත්තියා එව අධිජ්ජායජ්ජකාසනවසෙන සුබොධත්ථාය වත්ථුවසෙන පවත්තානං විසෙසත්ථජොතකවසෙනාති දස්සිතං හොති. ආමසනං ආමට්ඨමන්තං. තතො දළ්භතරං චූසනං. සට්ඨනං පන තතො දළ්භතරං කත්වා සරිරෙන සරිරස්ස සඨසට්ඨනං. තං සබ්බමිදිති අනුරාගෙන පවත්තිතං දස්සනාදිසබ්බමිදි.

42. පාණාතිපාතාදිසචිත්තකසික්ඛාපදානං සුරාපානාදිඅචිත්තකසික්ඛාපදානඤ්ච (පාවි. 326 ආදයො) එකෙනෙව ලක්ඛණවචනෙන ලොකවජ්ජනං දස්සෙතුං ‘‘යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජං නාමා’’ති චුත්තං. තත්ථ සචිත්තකපක්ඛෙති ඉදං කිඤ්චාපි අචිත්තකසික්ඛාපදං සන්ධායෙව වත්තුං යුත්තං තස්සෙව සචිත්තකපක්ඛසම්භවතො, තථාපි සචිත්තකසික්ඛාපදානමිදි අසඤ්චිච්ච වඨකමනාදියු ලොකෙ පාණසාතවොහාරසම්භවෙන අචිත්තකපක්ඛං පරිකප්පෙත්වා උභින්නමිදි සචිත්තකාචිත්තකසික්ඛාපදානං සාධාරණවසෙන ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති චුත්තං. ඉතරථා සචිත්තකසික්ඛාපදානං ඉමස්මිං වාකො ලොකවජ්ජනාලක්ඛණං න චුත්තං සියා. ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව’’ති චුත්තෙ පන සචිත්තකසික්ඛාපදානං චිත්තං අකුසලමෙව, ඉතරෙසං සචිත්තකපක්ඛෙයෙව අකුසලනියමො, න අචිත්තකපක්ඛෙ. තත්ථ පන යථාසම්භවං කුසලං වා සියා, අකුසලං වා, අබ්‍යාකතං වාති අයමත්ථො සාමත්ථියතො සිජ්ඣන්ති වෙදිතබ්බං. සචිත්තකපක්ඛෙති වත්ථුවිතික්කමච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙති ගහෙතබ්බං, න පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන තථා සති සබ්බසික්ඛාපදානමිදි ලොකවජ්ජනාපසඨගතො. ‘‘පටික්ඛිත්තමිදං කාතුං න වට්ඨති’’ති ජානන්තස්ස හි පණ්ණත්තිවජ්ජෙපි අනාදරියවසෙන පටිසචිත්තමෙව

උප්පජ්ජති, තස්මා ඉදං වාක්‍යං නිරන්තරමෙව සියා සබ්බසික්ඛාපදානිපි
ලොකවජ්ජනීති එත්තකමත්තස්සෙව චත්තබ්බතාපසඨගතො.

එත්ථ ව සචිත්තකපක්ඛෙයෙව චිත්තං අකුසලන්ති නියමස්ස අකතත්තා
සුරාපානාදිසු අචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලං න භොතෙවාති න සක්කා නියමෙතුං,
කෙවලං පන සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, න කුසලාදීති එවමෙත්ථ
නියමො සිජ්ඣති, එවඤ්ච සුරාති අජානිත්වා පිචන්තානම්පි අකුසලචිත්තෙනෙව
පානං ගන්ධවණ්ණකාදිභාවං අජානිත්වා ලිම්පන්තීනං හික්ඛුනීනං විනාපි
අකුසලචිත්තෙන ලිම්පනඤ්ච, උභයත්ථාපි ආපත්තිසම්භවො ව සමත්ථිතො භොති.
යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ
චිත්තං අකුසලමෙවාති වචනතො අචිත්තකස්ස වත්ථුඅජානනවසෙන
අචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති අයං නියමො නත්ථිති විඤ්ඤායතී’’ති
වුත්තං, තං න යුත්තං. අචිත්තකෙසු හි තෙරසසු ලොකවජ්ජෙසු සුරාපානස්සෙව
අචිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලචිත්තනියමො, න ඉතරෙසං ද්වාදසන්තං
අකුසලාදිචිත්තෙනාපි ආපජ්ජිතබ්බතො. යං පන එවං කෙනචි අනිච්ඡමානං
සද්දතොපි අපතියමානම්මං නියමං පරාධිජ්ජායං කත්වා දස්සෙතුං ‘‘යදි හි
අචිත්තකස්ස අචිත්තකපක්ඛෙපි චිත්තං අකුසලමෙව සියා, සචිත්තකපක්ඛෙති ඉදං
විසෙසනං නිරන්තරං සියා’’තිආදි වුත්තං, තං නිරන්තරමෙව එවං නියමස්ස කෙනචි
අනධිජ්ජෙතත්තා. න හි කොචි සද්දසත්ථවිදු නියමං ඉච්ඡති, යෙන
සචිත්තකපක්ඛෙති ඉදං විසෙසනං නිරන්තරං සියාතිආදි වුත්තං භවෙය්‍ය, කිත්තු
සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, අචිත්තකපක්ඛෙ පන චිත්තං අනියතං
අකුසලමෙව වා සියා, කුසලාදිසු වා අඤ්ඤතරන්ති එවමෙව ඉච්ඡති. තෙන
සචිත්තකපක්ඛෙති විසෙසනම්පි සාත්ථකං සියා. අචිත්තකසික්ඛාපදානං
සචිත්තකපක්ඛෙසු අකුසලනියමෙන ලොකවජ්ජතා ව සිජ්ඣති. තෙසු ව
සුරාපානස්සෙව අචිත්තකපක්ඛෙපි ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව, ඉතරෙසං පන
සචිත්තකපක්ඛෙ එවාති වාදොපි න විරුජ්ඣතිති න කිඤ්චෙත්ථ අනුපපන්තං නාම.

යං පනෙත්ථ ‘‘සුරාති අජානිත්වා පිචන්තස්ස...පෙ.... විනාපි අකුසලචිත්තෙන
ආපත්තිසම්භවතො...පෙ.... සුරාපානාදිඅචිත්තකසික්ඛාපදානං ලොකවජ්ජතා න
සියා’’තිආදි වුත්තං. යඤ්ච තමත්ථං සාධෙතුං ගණ්ඨිපදෙසු ආගතවචනං දස්සෙත්වා
බහුං පපඤ්චිතං, තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං අට්ඨකථාහි විරුද්ධත්තා. තථා හි
‘‘වත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථ අචිත්තකතා චෙදිතබ්බා අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය
ලොකවජ්ජතා’’ති වුත්තං. යඤ්චෙතස්ස ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව
පාතබ්බතො ලොකවජ්ජතා’’ති වුත්තං අට්ඨකථාවචනං, තං න සුන්දරං.
‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවා’’ති සබ්බෙසං ලොකවජ්ජානං ඉධෙව
පාරාජිකට්ඨකථාය සාමඤ්ඤතො වත්වා සුරාපානසික්ඛාපදට්ඨකථායං
‘‘අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායා’’ති එවං අචිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලචිත්තතාය
විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. න හි ‘‘සාමඤ්ඤතො ඉධ වුත්තොව අත්ථො පුන
සුරාපානට්ඨකථායම්පි වුත්තො’’ති සක්කා වත්තු වුත්තස්සෙව පුන වචනෙ
පයොජනාභාවා, තදඤ්ඤෙසුපි අචිත්තකලොකවජ්ජෙසු චත්තබ්බතාපසඨගතො ව,

නාපි එකත්ථ චුත්තො නයො තදඤ්ඤෙසුපි එකලක්ඛණතාය චුත්තො එව හොතීති “සුරාපානසික්ඛාපදෙයෙව (පාචි. 326 ආදයො) චුත්තො” ති සක්කා චත්තුං අවිත්තකලොකවජ්ජානං සබ්බපයමෙ උය්‍යුත්තසික්ඛාපදෙයෙව (පාචි. 311 ආදයො) චත්තබ්බතො, සුරාපානසික්ඛාපදෙයෙව වා චත්වා එසෙව නයො සෙසෙසු අවිත්තකලොකවජ්ජෙසුපිති අතිදිසිතබ්බතො ව.

අපිව චුත්තමෙවත්ථං වදන්තෙන “සවිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායා” ති පුබ්බෙ චුත්තක්කමෙනෙව චත්තබ්බං සන්දෙහාදිවිගමත්ථත්තා සුත වචනස්ස. සික්ඛාපදවිසයෙ ව විසෙසිතබ්බං විසෙසෙත්වා චුච්චති, ඉතරථා ආපත්තානාපත්තාදිහෙදස්ස දුච්ඤ්ඤායත්තා. තථා හි භික්ඛුනීවිහඩ්ඨගට්ඨකථායං “විනාපි චිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, චිත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි වෙව අකුසලචිත්තානි වා” ති ගිරග්ගසමජ්ජාදිනං සවිත්තකපක්ඛෙ එව ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව විසෙසෙත්වා චුත්තා, න එවං සුරාපානස්ස. තස්ස පන පක්ඛද්වයස්සාපි සාධාරණවසෙන “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායා” ති චුත්තං, න පන “සවිත්තකපක්ඛෙ” ති විසෙසෙත්වා. තස්මා ඉදං සුරාපානං සවිත්තකාචිත්තකපක්ඛද්වයෙපි ලොකවජ්ජං අකුසලචිත්තඤ්ඤානි දස්සෙතුමෙව “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා” ති විසුං චුත්තන්ති සුට්ඨු සිජ්ඤාති. එතෙනෙව යං සාරත්ථදීපනියං “සවිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා” ති චුත්තස්ස ඉමස්සෙව අධිප්පායස්ස පටිපාදකමෙතන්ති සඤ්ඤාය ඉමිනා එව හි අධිප්පායෙන අඤ්ඤෙසුපි ලොකවජ්ජෙසු අවිත්තකසික්ඛාපදෙසු අකුසලචිත්තතා එව චුත්තා, න පන තිච්චිත්තතා. තෙනෙව භික්ඛුනීවිහඩ්ඨගට්ඨකථායං චුත්තං “ගිරග්ගසමජ්ජං චිත්තාගාරසික්ඛාපදං සඬ්ඝාණි ඉත්ථාලඬ්ඤාකාරො ගන්ධවණ්ණකො වාසිතකපිඤ්ඤාකො භික්ඛුනීආදීහි උම්මද්දනපරිමද්දනානීති ඉමානි දස සික්ඛාපදානි අවිත්තකානි අකුසලචිත්තානි, අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො විනාපි චිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, චිත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි වෙව අකුසලචිත්තානි වා” ති චුත්තං, තම්පි පටිසිද්ධං හොති තබ්බිපරිතස්සෙව අත්ථස්ස යථාචුත්තනයෙන සාධනතො. තස්මා සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි චිත්තං අකුසලමෙව්න ඉමං විසෙසං දස්සෙතුමෙව ඉදං වචනං චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො වත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථානි එත්ථ ව-කාරො විසෙසත්ථජොතකො අපිචාති ඉමිනා සමානත්ථො. තස්මා යදිදං අඤ්ඤෙසු අවිත්තකලොකවජ්ජෙසු විනාපි චිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, චිත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි වෙව අකුසලචිත්තානි වානි ලොකවජ්ජතාය අකුසලචිත්තතාය ව ලක්ඛණං චුච්චති, තං එත්ථ සුරාපානසික්ඛාපදෙ නාගච්ඡති, ඉධ පන විසෙසො අත්ථීති චුත්තං හොති. සො කතරොති වෙ? වත්ථුඅජානනතාය එව වත්ථුඅජානනචිත්තෙන විනාපි ආපජ්ජිතබ්බතාය එව අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා, නත්ථෙත්ථ අවිත්තකතාය විසෙසො. කිත්තු වත්ථුඅජානනසඬ්ඤාතඅවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලචිත්තෙනෙව සුරාමෙරයස්ස අජ්ඣෙකාහරිතබ්බතායානි ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස සවිත්තකපක්ඛෙපි අවිත්තකපක්ඛෙපි ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව වෙදිතබ්බානි අයමෙත්ථ විසෙසො. ඉධ හි

“විත්තෙ පන සතී” ති අවිසෙසෙත්වා “අකුසලෙනෙවා” ති සාමඤ්ඤතො
 වුත්තත්තා උභයපක්කේපි ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව සිද්ධාති වෙදිතබ්බා.
 තෙනෙව පරමත්ථජොතිකාය (බු. පා. අට්ඨ. 2.පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා)
 බුද්දකට්ඨකථාය සික්ඛාපදවණ්ණනාය “සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං කායතො ව
 කායචිත්තතො වාති ද්විසමුට්ඨාන” න්ති වුත්තං. සුරාති ජානනචිත්තාහාවෙනෙව
 හෙත්ථ චිත්තඛගවිරහිතො කෙවලොපි කායො එකසමුට්ඨානං වුත්තො, තස්මිඤ්ච
 එකසමුට්ඨානක්ඛණෙපි යාය වෙනතාය පිවති, සා එකන්තඅකුසලා එව හොති.
 තෙනෙව තත්ථෙව අට්ඨකථායං “පයමා චෙත්ථ පඤ්ච
 එකන්තඅකුසලචිත්තසමුට්ඨානත්තා පාණාතිපාතාදීනං පකතිවජ්ජතො
 චෙරමණ්ණයො, සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජතො” ති එවං පඤ්චන්තමිපි සාමඤ්ඤතො
 අකුසලචිත්තතා ලොකවජ්ජතාසංඛාරා පකතිවජ්ජතා ව වුත්තා. අභිගෙසු ව
 ජානනඛගං න වුත්තං. තථා හි “සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානස්ස පන සුරාදීනං
 අඤ්ඤතරං හොති මදනීයං, පාතුකාමතාචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, තජ්ජඤ්ච
 වායාමං ආපජ්ජති, පිතෙ ව පවිසතීති ඉමානි වත්තාරි අභිගානී” ති වුත්තං, න පන
 සුරාති ජානනඛගෙන සද්ධිං පඤ්චාති. යදි හි සුරාති ජානනමිපි අභිගං සියා,
 අවස්සමෙව තං වත්තබ්බං සියා, න ව වුත්තං. යථා චෙත්ථ, එවං අඤ්ඤාසුපි
 සුත්තපිටකාදිඅට්ඨකථාසු කත්ථවි ජානනඛගං න වුත්තං. තස්මා “අකුසලෙනෙව
 පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා” ති ඉමස්ස අට්ඨකථාපාදස්ස අචිත්තකපක්කේපි
 “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා” ති එවමෙව අත්ථොති නිට්ඨමෙත්ථ
 ගන්තබ්බං.

අපිව යං ගණ්ඨිපදෙසු “එතං සත්තං මාරෙස්සාමීති තස්මිංයෙව පදෙසෙ
 නිපන්තං අඤ්ඤං මාරෙන්තස්ස පාණසාමඤ්ඤස්ස අත්ථිතාය යථා පාණාතිපාතො
 හොති, එවං එතං මජ්ජං පිට්ඨස්සාමීති අඤ්ඤං මජ්ජං පිවන්තස්ස මජ්ජසාමඤ්ඤස්ස
 අත්ථිතාය අකුසලමෙව හොති, යථා පන කට්ඨසඤ්ඤාය සප්පං ඝාතෙන්තස්ස
 පාණාතිපාතො න හොති, එවං නාළිකෙරපානසඤ්ඤාය මජ්ජං පිවන්තස්ස අකුසලං
 න හොති” ති පාණාතිපාතෙන සද්ධිං සබ්බථා සමානත්තෙන උපමෙත්වා වුත්තං, තං
 අනිවිය අයුත්තං සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං පාණාතිපාතාදිඅකුසලානඤ්ච
 අඤ්ඤමඤ්ඤං සමානතාය නියමාහවා. පාණාතිපාතො හි පරියායෙනාපි සිජ්ඣති,
 න තථා අදින්තාදානං. තං පන ආණත්තියාපි සිජ්ඣති, න ව මෙටුනාදීසු. තස්මා
 පයොගඛගාදීහිපි හින්තානමෙව සංසට්ඨං සබ්බථා සමිකරණං අයුත්තමෙව.
 “පාණාතිපාතො විය අදින්තාදානමෙටුනාදීනිපි පරියායකථාදීහි සිජ්ඣන්ති” ති
 කෙනවි වුත්තෙ තං කිත්ති න ගය්හති තථා වචනාහවාති වෙ? ඉධාපි “තථා
 පාණාතිපාතසදිසං සුරාපාන” න්ති වචනාහවා ඉදමිපි න ගහෙතබ්බමෙව. කිඤ්චි
 අට්ඨකථාවචනෙනෙව සිද්ධමෙවත්ථං පටිබාහන්තෙන විනයඤ්ඤානා
 සුත්තසුත්තානුලොමාදීහි තස්ස විරොධං දස්සෙත්වා පටිබාහෙතබ්බං, න පන
 පයොගඛගාදීහි අවචන්තවිහින්තෙන සික්ඛාපදන්තරෙන සහ සමිකරණමත්තෙන.
 න හි “සුරාති අජානිත්වා පිවන්තස්සාපි අකුසලමෙවා” ති එත්ථ සුත්තාදිවිරොධො
 අත්ථි, විනයපිටකෙ තාව එතස්ස අත්ථස්ස විරුද්ධං සුත්තාදිකං න දිස්සති, නාපි
 සුත්තපිටකාදීසු.

යං පනෙත්ථ කෙවි වදන්ති “මනොපුබ්බිගමා ධම්මාති (ධ. ප. 1, 2) චුත්තත්තා සබ්බාති අකුසලාති පුබ්බෙ විතික්කමවත්ථුං ජානන්තස්සෙව හොන්ති” ති. තං තෙසං සුත්තාධිප්පායානභිඤ්ඤාතමෙව පකාසෙති. න හි “මනොපුබ්බිගමා ධම්මා” ති ඉදං වචනං පුබ්බෙ විතික්කමවත්ථුං ජානන්තස්සෙව අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්තිති ඉමමත්ථං දීපෙති, අථ ඛො කුසලාකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා උප්පාදපච්චයටියෙන පුබ්බිගමභූතං සහජාතචිත්තං නිස්සායෙව උප්පජ්ජන්ති, න විනා චිත්තෙනාති ඉමමත්ථං දීපෙති. න හෙත්ථ “සුරාති අජාතිත්වා පිවන්තස්ස අකුසලමෙවා” ති චුත්තෙ සහජාතචිත්තං විනාපි ලොභාදිඅකුසලවෙනසිකා ධම්මා උප්පජ්ජන්තිති අයමත්ථො ආපජ්ජති. යෙන තං නිසෙධාය ඉදං සුත්තං ආහරණියං සියා, අභිධම්මවිරොධොපෙත්ථ නත්ථි පුබ්බෙ නාමජාතිආදිවසෙන අජානන්තස්සෙව පඤ්චවිඤ්ඤාණවීරියං කුසලාකුසලපච්චුප්පත්තිවචනතො.

අපිව බාලපුපුජ්ජනානං ඡසු ද්වාරෙසු උප්පජ්ජමානාති ජවනාති යෙභුයොන අකුසලානෙව උප්පජ්ජන්ති. කුසලාති පන තෙසං කල්‍යාණමිත්තාදිඋපනිස්සයබලෙන අප්පකානෙව උප්පජ්ජන්ති, තුණ්හිභූතානම්පි නිද්දායිත්වා සුපිනං පස්සන්තානම්පි උද්ධව්වාදිඅකුසලපවනස්සෙව යෙභුයාප්පවත්තිතො කුසලාකුසලවිරහිතස්ස ජවනස්ස තෙසං අභාවා. අකුසලා හි විසයානුගුණං වාසනානුගුණඤ්ච යථාපච්චයං සමුප්පජ්ජන්ති, තත්ථ කිං පුබ්බෙ ජානනාජානනනිබ්දධෙන. යෙ පන ජානනාදිඅභිගසම්පන්නා පාණාතිපාතාදයො, යෙ ච ජානනාදිං විනාපි සිජ්ඣමානා සුරාපානම්චිජාදිට්ඨිආදයො, තෙ තෙ තථා තථා යාථාවතො ඤත්වා සම්මාසම්බුද්ධෙන නිද්දිට්ඨා, තෙසඤ්ච යථානිද්දිට්ඨවසෙන ගහණෙ කො නාම අභිධම්මවිරොධො. එවං සුත්තාදිවිරොධාභාවතො, අට්ඨකථාය ච චුත්තත්තා යථාචුත්තවසෙනෙවෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. යදි එවං කස්මා “සාමණෙරො ජාතිත්වා පිවන්තො සීලභෙදං ආපජ්ජති, න අජාතිත්වා” ති අට්ඨකථායං චුත්තත්ති? නායං දොසො සීලභෙදස්ස භගවතො ආණායත්තත්තා උක්ඛිත්තානුවත්තිකාදීනං සීලභෙදො විය. න හි තාසං අකුසලුප්පත්තියා එව සීලභෙදො හොති සඛ්ඝායත්තසමනුභාසනානන්තරෙයෙව විහිතත්තා. එවම්ධාපි ජාතිත්වා පිවනෙ එව විහිතො, න අජාතිත්වා පිවනෙ. අඤ්ඤො හි සික්ඛාපදවිසයො, අඤ්ඤො අකුසලවිසයො. තෙනෙව සාමණෙරානං පුරිමෙසු පඤ්චසු සික්ඛාපදෙසු එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි සික්ඛාපදානි භිජ්ජන්ති. අකුසලං පන යං භින්නං, තෙන එකෙනෙව හොති, නාඤ්ඤෙහි. තස්මා සාමණෙරස්ස අජාතිත්වා පිවන්තස්ස සීලභෙදාභාවෙපි කම්මපට්ඨප්පත්තං අකුසලමෙවාති ගහෙතබ්බං.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) “සාමණෙරස්ස සුරාති අජාතිත්වා පිවන්තස්ස පාරාජිකං නත්ථි, අකුසලං පන හොති” ති කෙහිවි චුත්තවචනං “තං තෙසං මතිමත්ත” ත්ති පටික්ඛිපිත්වා “භික්ඛුනො අජාතිත්වාපි බිජ්ජනො පට්ඨාය මජ්ජං පිවන්තස්ස පාවිත්තියං. සාමණෙරො ජාතිත්වා පිවන්තො සීලභෙදං ආපජ්ජති, න අජාතිත්වාති එත්තකමෙව හි අට්ඨකථායං චුත්තං, අකුසලං පන හොතිති න චුත්ත” ත්ති තත්ථ කාරණං චුත්තං, තං අකාරණං. න හි අට්ඨකථායං සාමණෙරානං ජාතිත්වා පිවනෙ එව සීලභෙදො, න අජාතිත්වාති

සීලභෙදකථනට්ඨානෙ අකුසලං පන භොතීති අවචනං අජානනපක්ඛේ
 අකුසලාභාවස්ස කාරණං භොතී, තත්ථ පසඬගාභාවා, චත්තබ්බට්ඨානෙ එව
 “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා”ති චුත්තත්තා ව. න ච තෙ “අකුසලං
 පන භොතී”ති වදන්තා ආවරියා ඉමං සාමණේරානං සීලභෙදජ්ජකාසකං
 ඛන්ධකට්ඨකථාපාඨමෙව ගහෙත්වා අවොචුං, යෙන “එත්තකමෙව අට්ඨකථායං
 චුත්ත”න්ති චත්තබ්බං සියා, අථ බො සුරාපානට්ඨකථාගතං
 සුත්තපිටකට්ඨකථාගතඤ්ච අනෙකපිටං වචනං, මහාවිහාරවාසීනං
 පරම්පරොපදෙසඤ්ච ගහෙත්වා අවොචුං. භින්නලද්ධිකානං අභයගිරිකාදීනං
 මතඤ්භෙනං, යදිදං ජානිත්වා පිචත්තස්සෙව අකුසලන්ති ගහණං. තස්මා යං චුත්තං
 කෙහිවි “සාමණේරස්ස සුරාති අජානිත්වා පිචත්තස්ස පාරාජිකං නත්ථි, අකුසලං
 පන භොතී”ති, තං සුචුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

යඤ්ච සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) “අජානිත්වා
 පිචත්තස්සාපි සොතාපන්නස්ස මුඛං සුරා න පවිසති
 කම්මපථජ්ජත්තඅකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතො”ති කෙහිවි චුත්තවචනං “න
 සුන්දර”න්ති පටික්ඛිපිත්වා “බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු සීලං විය හි
 ඉදම්පි අරියසාවකානං ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති වත්වා
 ධම්මතාසිද්ධන්තංයෙව සමත්ථෙතුං “භවත්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතභෙතුපි
 නෙව පාණං හනති, න සුරං පිචති. සචෙ පිස්ස සුරඤ්ච බීරඤ්ච මිස්සෙත්වා මුඛෙ
 පක්ඛිපන්ති, බීරමෙව පවිසති, න සුරා. යථා කිං? යථා කොඤ්චසකුණානං
 බීරමිස්සකෙ උදකෙ බීරමෙව පවිසති, න උදකං. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති වෙ, ඉදම්පි
 ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති ඉදං අට්ඨකථාවචනං දස්සිතං, තම්පි න
 යුත්තමෙව. යථා හි බොධිසත්තමාතු සීලං විය අරියසාවකානං ධම්මතාසිද්ධන්ති
 එත්ථ බොධිසත්තමාතු ධම්මතා නාම බොධිසත්තස්ස ව අත්තනො ව
 පාරමිතානුභාවෙන අකුසලානුජ්ජත්තිනියමො එව. තථා අරියසාවකානම්පි
 භවත්තරෙ පාණාතිපාතාදීනං දසන්තං කම්මපථානං අඤ්ඤෙසඤ්ච
 අපායභෙතුකානං අකුසලානං අච්චන්තජ්ජභායකස්ස මග්ගස්ස ආනුභාවෙන
 තංතංසීලචිතික්කමභෙතුකස්ස අකුසලස්ස අනුජ්ජත්තිනියමො එව ධම්මතා. න හි
 සභාවචාදීනං ධම්මතා විය අභෙතුකතා ඉධ ධම්මතා නාම. යථා වා එවංධම්මතානායෙ
 කාරණස්ස භාවෙ අභාවෙ ව කාරියස්ස භාවො අභාවො ව ධම්මතා, න
 අභෙතුඅජ්ජවචයාභාවාභාවො, එවමිධාපි පාණාතිපාතාදිකම්මපථානං භෙතුභූතස්ස
 කිලෙසස්ස අච්චන්තාභාවෙන තෙසං අභාවො, තදවසෙසානං අකුසලානං භෙතුනො
 භාවෙන භාවො ව ධම්මතා, න අභෙතුකතා. තස්මා අපායභෙතුනො රාගස්ස
 අභාවෙනෙව අරියානං අජානිත්වාපි සුරාය අනජ්ඣොගරණන්ති සුචුත්තමෙවිදං
 කෙහිවි “අජානිත්වා පිචත්තස්සාපි සොතාපන්නස්ස මුඛං සුරා න පවිසති
 කම්මපථජ්ජත්තඅකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතො”ති, තං කෙන භෙතුනා න
 සුන්දරං ජාතන්ති න ඤායති, ධම්මතාසිද්ධන්ති වා කථනෙන කථං තං
 පටික්ඛිත්තන්ති.

යම්පි දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.352) “සුරඤ්ච ඛිරඤ්ච මිස්සෙත්වා...පෙ.... ඉදං ධම්මතාසිද්ධං” න්ති වචනං, තම්පි සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලචිත්තඤ්ඤෙව සාධෙති. තථා හි “භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි පාණං න භනති, නාදින්නං ආදියති...පෙ.... න සුරං පිචතී” ති චුත්තෙ “පුරිමානං තාව චතුන්නං කම්මපථානං සචිත්තකත්තා චිරමණං සුකරං, පච්ඡිමස්ස පන සුරාපානස්ස අවිත්තකත්තා කථං චිරමණං භවෙය්‍යා” ති වොදනාසම්භවං මනසිකත්වා චත්ථුඅජානනවසෙන අවිත්තකත්තෙපි යස්මා කම්මපථප්පත්තඅකුසලෙනෙව සුරා අජ්ඣොභරිතඛිඛා, තාදිසි ච අකුසලජ්ජවත්ති අරියසාවකස්ස මග්ගෙනෙව භතා, තස්මාස්ස පරගලං සුරාය පවිසනං නත්ථිති අත්ථතො ගම්‍යමානත්ථං පරිභාරවචනං වදතා “සචෙ පිස්ස සුරඤ්ච ඛිරඤ්චා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ ඛිරමෙව පවිසති, න සුරාති ඉදං සුරාය සබ්බථාපි පරගලජ්ජවෙසාභාවදස්සනපරං, න පන සුරාමිස්සඛිරස්ස සුරාය වියොජනසාමත්ථියදස්සනපරං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො – යදි හි සුරාමිස්සෙ ඛිරෙ කිඤ්චි පවිසෙය්‍ය, ඛිරමෙව පවිසෙය්‍ය, න සුරා. ඛිරෙ පන සුරාය අචියුත්තෙ න කිඤ්චි පවිසති. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති උදකස්ස මුඛෙ අප්පවිසනං යොනිසිද්ධං. යොනීති චෙත්ථ ජාති අධිප්පෙනා. තස්මා කොඤ්චජාතිකානං මුඛතුණ්ඩසඬ්ඛාතානං රූපධම්මානං ඛිරමිස්සඋදකජ්ඣොභරණහෙතුත්තාභාවෙන තං අප්පවිසනං සිද්ධන්ති අත්ථො. ඉදම්පි හි ඛිරමිස්සාය සුරාය ඛිරෙ පවිසන්තෙපි පරගලාපවිසනන්ති. ධම්මතාසිද්ධන්ති අරියසාවකස්ස අරූපධම්මානං සුරාපිචනහෙතුභූතකිලෙසසහිතත්තාභාවසඬ්ඛාතාය ධම්මතාය සිද්ධං. එවමෙත්ථ අවිත්තකපක්ඛෙපි සුරාය අකුසලචිත්තෙනෙව පාතඛිඛතො අරියසාවකානං අපිචනං සමත්ථිතන්ති වෙදිතඛිඛං. අථාපි සියා අජානනපක්ඛෙ අකුසලචිත්තෙන විනාව පාතඛිඛත්තෙපි සුරාය අපිචනං අරියානං ධම්මතාති සමත්ථනපරමෙතන්ති, තං න, අට්ඨකථාවචනන්තරෙහි විරුජ්ඣනතො. යථා හි වචනන්තරෙහි න විරුජ්ඣති, තථායෙව අත්ථො ගහෙතඛිඛො.

අපිච පාණාතිපාතාදීනං පඤ්චන්නං කම්මපථානං භවන්තරෙපි අකරණං අරියානං ධම්මතාසිලමෙව, තෙසඤ්ච යදි සචිත්තකතං සමානං. සුරාපානං විය ඉතරානිපි චත්තාරි අජානන්තෙනාපි අරියසාවකෙන න කත්තඛිඛාති සිද්ධං, තථා ච අජානන්තානං අරියානං කුසලාඛ්‍යාකතචිත්තෙහිපි විරමණපරමාරණපරසන්තකගහණාදීසු කායචචිපවත්ති න සම්පජ්ජෙය්‍ය, නො චෙ සම්පජ්ජති, චක්ඛුපාලත්ථෙරස්ස වඬිකමනෙන පාණවියොගස්ස, උප්පලවණ්ණත්ථෙරියා ඛලක්කාරෙන මග්ගෙනමග්ගචුසනස්ස ච පවත්තත්තා. තස්මා සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලෙනෙව පාතඛිඛතාය සුරා අරියානං පරගලං න පවිසති විසෙසෙත්වා චුත්තන්ති වෙදිතඛිඛං.

නනු චත්ථුං ජානන්තස්සෙව සබ්බෙ කම්මපථා චුත්තාති? න, මිච්ඡාදිට්ඨියා විපරිතග්ගහණෙනෙව පවත්තත්තා. කථඤ්චි නාම අසබ්බඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤානො, අනිච්චාදිං නිච්චාදිනො ච ගහණන්ති දිට්ඨි වත්ථුං විජානාති. යදි හි ජානෙය්‍ය, මිච්ඡාදිට්ඨියෙව න සියා. සා ච කම්මපථෙසු ගණිතාති කුතො ජානන්තස්සෙව

කම්මපට්ඨපවත්තිනියමො. අථ සබ්බඤ්ඤාං සබ්බඤ්ඤාති ගණ්හන්තිපි “අයං සත්තො”ති තස්ස සරූපග්ගහණතො දිට්ඨිපි වත්ථුං විජානාතීති චෙ? න, සුරාපානස්සපි “අයං න සුරා”ති සරූපග්ගහණස්ස සමානත්තා. “අය”න්ති ච වත්ථුපරාමසනෙපි “සුරා”ති විසෙසවිජානනාභාවා න ජානාතීති චෙ? “අය”න්ති පුග්ගලත්තං ජානන්තිපි “අසබ්බඤ්ඤා”තිපි විසෙසජානනාභාවා දිට්ඨිපි වත්ථුං න ජානාතීති සමානමෙව. එවඤ්ඤි තෙසං බුද්ධාති අභිනොති අභිතං වා පුරණකස්සපාදිං භිනො පටිසස්ස වා අනුනයස්ස වා උප්පාදනෙපි එසෙව නයො. විපල්ලාසපුබ්බකඤ්ඤි සබ්බං අකුසලං.

අපිව සුරාය පියමානාය නියමෙන අකුසලුප්පාදනං සභාවො පිතාය විය. ධීරාදිසඤ්ඤාය පිතසුරස්ස පුග්ගලස්ස මාතුහගිතිආදීසුපි රාගදොසාදිඅකුසලුප්පවත්තො වත්ථුසභාවෙනෙව උප්පජ්ජති, එවං. පියමානක්ඛණෙපි තිබ්බණො රාගො උප්පජ්ජතෙව, තෙනෙව සාගතත්ථෙරස්ස අජානිත්වා පිවනකාලෙ පඤ්චාභිඤ්ඤාදිඤ්ඤානපරිහානි, පච්ඡා ච බුද්ධාදීසු අගාරවාදිඅකුසලුප්පවත්තො යාව සුරාවිගමා පවත්තිත්ථ. තෙනෙව හගවාපි තස්ස අගාරවාදිඅකුසලුප්පවත්තිදස්සනමුඛෙන සුරාදොසං පකාසෙත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. න භි පඤ්චනීවරණුප්පත්තිං විනා ඤානපරිහානි හොති. තස්මා අජානන්තස්සාපි සුරා පියමානා පිතා ච අත්තනො සභාවෙනෙව අකුසලුප්පාදිකාති අයමත්ථො සාගතත්ථෙරස්ස ඤානපරිහානියා අන්වයතොපි, අරියානං කිලෙසාභාවෙන මුඛෙන සුරාය අප්පවෙසසඬ්ඛාතබ්බාතිරෙකතොපි සිජ්ඣාතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං, එවං ගහණමෙව භි විහජ්ජවාදීමතානුසාරං.

යං පන “ජානිත්වා පිවන්තස්සෙව අකුසල”න්ති ගහණං, තං භින්තලද්ධිකානං අභයගිරිකාදීනමෙව මතං, තං පන ගණ්ඨිපදකාරකාදීහි “පරවාදො”ති අජානන්තෙහි අත්තනො මනියා සංසන්දිත්වා ලිඛිතං විහජ්ජවාදීමණ්ඩලමිපි පවිසිත්වා යාවජ්ජනනා සාසනං දූසෙති, පුරාපි කිර ඉමස්මිම්පි දම්මුරට්ඨෙ කොචි භින්තලද්ධිකො නාගසෙනො නාම ථෙරො කුණ්ඩලකෙසිවත්ථුං. පරවාදමථනනයදස්සනත්ථං දම්මකබ්බරූපෙන කාරොන්තො “ඉමං සුරාපානස්ස ජානිත්වා ච පිවනෙ අකුසලනයං, අඤ්ඤඤච දෙසකාලාදිභෙදෙන අනන්තමිපි ඤෙයාං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං සලක්ඛණවසෙනෙව ඤාතුං න සක්කොති ඤාණෙන පරිච්ඡින්නත්තෙන ඤෙයාස්ස අනන්තත්තභානිප්පසඬගතො. අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙනෙව පන ඤාතුං සක්කොති”ති ච, “පරමත්ථධම්මෙසු නාමරූපන්තිආදිභෙදො විය පුග්ගලාදිසම්මුතිපි විසුං වත්ථුභෙදො එවා”ති ච එවමාදිකං බහුං විපරිතත්ථනයං කබ්බාකාරස්ස කවිතො උපදිසිත්වා තස්මිං පබ්බතො කාරණාභාසෙහි සතිං සම්මොහෙත්වා පබ්බතොපෙසි, තඤ්ච කබ්බං නිස්සාය ඉමං භින්තලද්ධිකමතං ඉධ විහජ්ජවාදීමනෙ සම්මිස්සං විරං පවත්තිත්ථ. තං පන පච්ඡා ආවරියබුද්ධප්පියමභාථෙරෙන බාහිරබ්බරිකං දිට්ඨිජාලං විසාටෙත්වා ඉධ පරිසුද්ධං සාසනං පතිට්ඨාපෙන්නෙන සොධිතමිපි සාරත්ථදීපනියා (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) විනයටිකාය සුරාපානස්ස සවිත්තකපක්ඛෙයෙව විත්තං අකුසලන්ති සමත්ථනවචනං නිස්සාය කෙහිවි විපල්ලන්තවිත්තෙහි පුන

උක්ඛිත්තසිරං ඡාතං, තඤ්ච මහාථෙරෙහි විනිවිජ්ජිත්වා ගාරය්භවාදං කත්වා
 මද්දිත්වා ලද්ධිගාහකෙ ච භික්ඛු වියොජෙත්වා ධම්මෙන චිත්තයෙන සත්ථුසාසනෙන
 විරෙතෙව චූපසමිතං. තෙනෙවෙත්ථ මයං ඵලං විත්ථාරතො ඉදං පටික්ඛිපිමිහ “මා
 අඤ්ඤෙපි විහජ්ජවාදිතො අයං ලද්ධි දූසෙසි” ති. තස්මා ඉධ චුත්තානි අචුත්තානි ච
 කාරණානි සුට්ඨ සල්ලක්ඛෙත්වා යථා ආගමවිරොධො න භොති, තථා අත්ථො
 ගහෙතඛිබ්බො.

සෙසන්ති යස්ස වත්ථුච්ඡානනවිත්තෙන සවිත්තකපක්ඛෙපි විත්තං
 අකුසලමෙවාති නියමො නත්ථි, තං සබ්බන්ති අත්ථො. රුන්ධන්තීති
 “තිරච්ඡානගතිත්ථියා දොසො නත්ථි” තිආදිනා අනාපත්තියා ලෙසග්ගහණං
 නිවාරෙන්නී. ද්වාරං පිදහන්තීති “තඤ්ච ඛො මනුස්සිත්ථියා” තිආදිනා (පාරා. 41)
 ලෙසග්ගහණස්ස කාරණසඬ්ඛාතං ද්වාරං පිදහන්තී. සොතං පච්ඡින්නදමානාති
 තද්වහලෙසග්ගහණද්වාරානං වසෙන අවිච්ඡින්නං චිතික්කමසොතං පච්ඡින්නදමානා.
 ගාල්හතරං කරොන්තීති යථාචුත්තෙහි කාරණෙහි පට්ඨපඤ්ඤත්තිසිද්ධං
 ආපත්තිඤ්ඤෙව දල්භං කරොන්තී, අනාපත්තියා ඔකාසං අදදමානාති අත්ථො. සා ච
 යස්මා චිතික්කමාභාවෙ, අවිසයතාය අබ්බොහාරිකෙ චිතික්කමෙ ච ලොකවජ්ජෙපි
 සිලීලං කරොන්තී උප්පජ්ජති, තස්මා තථා උප්පත්තිං උප්පත්තිකාරණඤ්ච
 දස්සෙන්නො ආහ අඤ්ඤානු අධිමානාතිආදි. අඤ්ඤානු අධිමානාති ඉමිස්සා
 අනුපඤ්ඤත්තියා “චිතික්කමාභාවා” ති කාරණං චුත්තං. අඤ්ඤානු සුපිනන්තාති
 ඉමිස්සා “අබ්බොහාරිකත්තා” ති කාරණං චුත්තං. තත්ථ චිතික්කමාභාවාති
 පාපිච්ඡාය අවිජ්ජමානස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස විජ්ජමානතො
 පකාසනවසජ්ජවත්තවිසංවාදනාධිප්පායසඬ්ඛාතස්ස චිතික්කමස්ස අභාවතො.
 අධිමානිකස්ස හි අනධිගතෙ අධිගතසඤ්ඤිතාය යථාචුත්තචිතික්කමො නත්ථි.
 අබ්බොහාරිකත්තාති “අත්ථෙසා, භික්ඛවෙ, වෙනනා, සා ච ඛො අබ්බොහාරිකා” ති
 (පාරා. 235) වචනතො මොචනස්සාදවෙනතාය උපක්කමනස්ස ච විජ්ජමානත්තෙපි
 ථිනමිද්ධෙන අභිභූතතාය අවසත්තෙන අබ්බොහාරිකත්තා,
 ආපත්තිකාරණවොහාරාභාවාති අත්ථො. වා-සද්දො වෙත්ථ සමුච්චයත්ථො
 දට්ඨබ්බො, “අබ්බොහාරිකත්තා වා” ති වා පායො. චුත්තාති දුට්ඨාපි වෙසා
 අනුපඤ්ඤත්ති අනාපත්තිකරා චුත්තාති අධිප්පායො.

අකතෙ චිතික්කමෙති ආපදාසුපි භික්ඛුහි සික්ඛාපදචිතික්කමෙ අකතෙ,
 කුක්කුච්චා න භුඤ්ජිංසුතිආදීසු විය චිතික්කමං අකත්වා භික්ඛුහි අත්තතො
 දුක්ඛජ්ජත්තියා ආරොචිතායාති අත්ථො. සිලීලං කරොන්තීති පට්ඨං සාමඤ්ඤතො
 බද්ධසික්ඛාපදං මොවෙත්වා අත්තතො විසයෙ අනාපත්තිකරණවසෙන සිලීලං
 කරොන්තී. ද්වාරං දදමානාති අනාපත්තියා ද්වාරං දදමානා. අපරාපරමිපි අනාපත්තිං
 කුරුමානාති දින්නෙන තෙන ද්වාරෙන උපරුපරි අනාපත්තිභාවං දීපෙන්නී.
 පඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ උදායිනා “මුහුත්තිකාය වෙසියා න දොසො” ති ලෙසෙන
 චිතික්කමිත්වා සඤ්චරිත්තාපජ්ජනවත්ථුස්මිං (පාරා. 296 ආදයො) පඤ්ඤත්තත්තා
 “කතෙ චිතික්කමෙ” ති චුත්තං. පඤ්ඤත්තිගතිකාති අත්ථො
 මූලපඤ්ඤත්තියෙවාති අධිප්පායො.

මක්කට්චත්ථුකථාවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

සන්ථතභාණවාරො

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුකථාවණ්ණනා

43-44. වජ්ජිපුත්තකවත්ථුකථාය පාළියං “වෙසාලිකා...පෙ.... මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිංසු” ති එත්ථ තෙ ඤාතිකුලං ගන්ත්වා ගිහිලිඬිගං ගහෙත්වා “ගිහිභූතා මය” ත්ති සඤ්ඤාය මෙටුනං පටිසෙවිංසුති ගහෙතඛ්ඛං, තෙනාහ ඤාතිඛ්ඛසනෙනපි චුට්ඨාතිආදි. ඤාතීනං විනාසො රාජදණ්ඩාදිකාරණෙන හොතීති ආහ රාජදණ්ඩඉච්චාදි. ධඤ්ඤහිරඤ්ඤදාසිදාසගොමහිංසාදිධනානි හොගා නාම, තෙසම්පි රාජදණ්ඩාදිනාව විනාසොති ආහ “එස න යො දුතියපදෙපි” ති. න සඛ්ඛඤ්ඤවුද්ධොතිආදිනා තිසු වත්ථුසු අප්පසන්නාව සාසනෙ අභඛ්ඛාති සඤ්ඤාය අත්තනො භඛ්ඛතං පකාසෙන්නා න මයන්තිආදිමාහංසුති වෙදිතඛ්ඛං. “අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු” ති පාළියං අනාගතෙ ආලොකාකාසකසිණෙ වජ්ජෙත්වා චුත්තං, තෙහි පන සද්ධිං වත්තාලිස හොන්ති. විහත්තා කුසලා ධම්මාති “ඉමස්මිං ආරම්මණෙ ඉදං හොති” ති විභාගසො දස්සිතා සඋපචාරජ්ඣානා මහග්ගකුසලා ධම්මා. ගිහිපලිබොධන්ති සහසොකිතාදිවසෙන ගිහීසු ඛ්‍යාවටතං. ආවාසපලිබොධන්ති සෙනාසනෙසු නවකම්මාදිවසෙන නිව්චඛ්ඛාවටතං. දුප්පරිච්චාගාතං ඉමෙසං ද්විත්තං පලිබොධානං වසෙන සඛ්ඛෙපි පලිබොධා සඬගහිතා එවාති වෙදිතඛ්ඛං.

යෙනාති කාරණෙන. අසංවාසොති ඉදං තස්මිං අත්තභාවෙ කෙනවිපි පරියායෙන හික්ඛු හුත්වා හික්ඛුහි සද්ධිං සංවාසං නාරහතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “අසංවාසො” ති. පඤ්ඤත්තං සමුහනෙය්‍යාති “සො ආගතො න පඛ්ඛාපෙතඛ්ඛො” ති අවත්වා “න උපසම්පාදෙතඛ්ඛො” ති එත්තකස්සෙව චුත්තත්තා පාරාජිකස්ස සාමණෙරහුම් අනුඤ්ඤාතාති විඤ්ඤායති, තෙනාහ සාමණෙරහුමියං පන ධිතොතිආදි. “යො පන හික්ඛු” ති චුත්තත්තා (පාරා. 39) පච්චක්ඛාතසික්ඛො යස්මා හික්ඛු න හොති, මෙටුනසෙවනෙ ව පාරාජිකං නාපජ්ජති, තස්මාස්ස “ආගතො උපසම්පාදෙතඛ්ඛො” ති උපසම්පදං අනුජානන්තො පාරාජිකං න සමුහනති නාම, තෙනාහ “හික්ඛුභාවෙ යත්වා අවිපන්නසීලතායා” ති. උත්තමත්ථං අරහත්තං, නිබ්බානමෙව වා.

වතුඛ්ඛිධවිනයාදිකථාවණ්ණනා

45. නිහරිත්වාති පාළිතො උද්ධරිත්වා, තථා හි “පඤ්චභුපාලි, අඬිගෙහි සමන්තාගතෙන හික්ඛුනා නානුයුඤ්ජිතඛ්ඛං. කතමෙහි පඤ්චහි? සුත්තං න ජානාති, සුත්තානුලොමං න ජානාති” තිආදිපාළිතො සුත්තං සුත්තානුලොමඤ්ච නිහරිංසු. “අනාපත්ති එවං අම්භාකං ආවරියානං උග්ගහො පරිපුච්ඡාති භණ්ණි” ති එවමාදිතො ආවරියවාදං. “ආයස්මා උපාලි එවමාහ – අනාපත්ති, ආවුසො, සුපිනන්තෙනා” ති”

එවමාදිනො අත්තනො මතිං නිහරිංසු, සා ව ථෙරස්ස අත්තනොමති සුත්තෙන සඬගහිත්තා සුත්තං ජාතං, එවමඤ්ඤාපි සුත්තාදිහි සඬගහිතාව ගහෙතඛ්ඛා, නෙතරාති වෙදිතඛ්ඛං. අථ වා නිහරිත්වාති විහජිත්වා සාට්ඨකථං සකලං විනයපිටකං සුත්තාදිසු චතුසු පදෙසෙසු පක්ඛිපිත්වා චතුර්ධා විහජිත්වා විනයං පකාසෙසු. තඛ්ඛිතිමුත්තස්ස අභාවාති අධිජ්ජායො. වුත්තන්ති නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දපඤ්ඤෙ වුත්තං. කණ්ඨාදිවණ්ණුජ්ජපත්තිට්ඨානකරණාදිහි ආහරිත්වා අත්තනො වචිච්ඤ්ඤත්තියාව භාසිතවචනං ආභවිවපදං. රසොති සාරො “පත්තරසො”ති ආදිසු (ධ. ස. 628-630) විය, පටික්ඛිත්තඅනුඤ්ඤාතසුත්තසාරොති අත්ථො, රසොති වා ලක්ඛණං පටිචත්ථුකං අනුද්ධරිත්වා ලක්ඛණානුලොමෙන වුත්තත්තා. ධම්මසඬගාභකාදිආචරියවංසෙන ආභතා අට්ඨකථා ආචරියවංසොති ආභ “ආචරියවංසොති ආචරියවාදො”ති.

විනයපිටකෙ පාළිති ඉධ අධිකාරවසෙන වුත්තං. සෙසපිටකෙසුපි සුත්තාදිචතුර්ධා යථානුරූපං ලඛිතත්තෙව. මහාපදෙසාති මහාඕකාසා මහාවිසයා, තෙ අත්ථනො “යං, භික්ඛවෙ”ති ආදිපාළිවසෙන අකජ්ජියානුලොමනො කජ්ජියානුලොමනො ච පුග්ගලෙහි නයනො තථා තථා ගස්භමානා අත්ථනායා එව. තෙ හි භගවතා සරූපනො අවුත්තෙසුපි පටික්ඛිත්තානුලොමෙසු, අනුඤ්ඤාතානුලොමෙසු ච සෙසෙසු කිච්චෙසු නිවත්තිපචත්තිහෙතුතාය මහාගොචරාති “මහාපදෙසා”ති වුත්තා, න පන “යං, භික්ඛවෙ, මයා ඉදං න කජ්ජති”ති ආදිනා වුත්තා සාධිජ්ජායා පාළියෙව තස්සා සුත්තෙ පටිට්ඨත්තා. “සුත්තානුලොමමිපි සුත්තෙ ඕතාරෙතඛ්ඛං...පෙ.... සුත්තමෙව ඛලවතර”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45) හි වුත්තං, න හෙසා සාධිජ්ජායා පාළි සුත්තෙ ඕතාරෙතඛ්ඛා, න ගහෙතඛ්ඛා වා හොති, යෙනායං සුත්තානුලොමං සියා. තස්මා ඉමං පාළිඅධිජ්ජායං නිස්සාය පුග්ගලෙහි ගහිතා යථාවුත්තඅත්ථාව සුත්තානුලොමං. තජ්ජකාසකත්තා පන අයං පාළිපි සුත්තානුලොමන්ති ගහෙතඛ්ඛං, තෙනාහ යෙ භගවතා එව. වුත්තාති ආදි. යං භික්ඛවෙති ආදිපාළිනයෙන හි පුග්ගලෙහි ගහෙතඛ්ඛා යෙ අකජ්ජියානුලොමාදයො අත්ථා වුත්තා, තෙ මහාපදෙසාති අත්ථො.

භගවතො පකිණ්ණකදෙසනාභූතා ච සුත්තානුලොමභූතා ච අට්ඨකථා. යස්මා ධම්මසඬගාභකත්ථෙරෙහි පාළිවණ්ණනාක්කමෙන සඬගහෙත්වා වුත්තා, තස්මා “ආචරියවාදො”ති වුත්තා, එතෙන ච අට්ඨකථා සුත්තසුත්තානුලොමෙසු අත්ථනො සඬගස්භතීති වෙදිතඛ්ඛා. යථා ච එසා, එවං අත්තනොමතිපි පමාණභූතා. න හි භගවතො වචනං වචනානුලොමඤ්ච අනිස්සාය අග්ගසාවකාදයොපි අත්තනො ඤාණබලෙන සුත්තාහි ධම්මවිනයෙසු කඤ්චි සම්මුතිපරමත්ථහෙදං අත්ථං වත්තුං සක්කොන්ති, තස්මා සඛ්ඛමිපි වචනං සුත්තෙ සුත්තානුලොමෙ ච සඬගස්භති. විසුං පන අට්ඨකථාදීනං සඬගහිත්තා තදවසෙසං සුත්තසුත්තානුලොමනො ගහෙත්වා චතුර්ධා විනයො නිද්දිට්ඨො. සුත්තාදයො නිස්සායෙව පචත්තාපි අත්තනොමති තෙසු සරූපෙන අනාගතත්තා වුත්තං “සුත්තසුත්තානුලොමආචරියවාදෙ මුඤ්චිත්වා”ති, තෙනාහ “අනුබුද්ධියා නයග්ගාහෙනා”ති. තත්ථ සුත්තාදීනි අනුගතාය එව බුද්ධියා තෙහි ලද්ධනයග්ගාහෙන වාති අත්ථො.

ථෙරවාදොති මහාසුමත්ථෙරාදීනං ගාභො. සුත්තාදිං නිස්සායෙව විපරිතතොපි අත්තනොමති උප්පජ්ජතිති ආහ තං පනාතිආදි. අත්ථෙන්නාති අත්තනා නයග්ගහිතෙන අත්ථෙන්න. පාළින්ති අත්තනො ගාහස්ස නිස්සයභූතං සාට්ඨකථං පාළිං. පාළියාති තප්පටික්ඛෙපත්ථං පරෙතාහටාය සාට්ඨකථාය පාළියා, අත්තනා ගහිතං අත්ථං නිස්සාය පාළිඤ්ච සංසන්දිත්වාති අත්ථො. ආචරියවාදෙති අත්තනා පරෙත ව සමුද්ධට්ඨට්ඨකථාය. ඔතරති වෙව සමෙති වාති අත්තනා උද්ධට්ඨෙහි සංසන්දනවසෙන ඔතරති, පරෙත උද්ධට්ඨෙත සමෙති. සබ්බද්ධබ්බලාති අසබ්බඤ්ඤපුග්ගලස්ස දොසවාසනාය යාථාවතො අත්ථසම්පට්පත්තිඅභාවතො වුත්තං. පථාදපාඨවසෙන ආචරියවාදස්ස සුත්තානුලොමෙන අසංසන්දනාපි සියාති ආහ “ඉතරො න ගහෙතබ්බො” ති.

සමෙත්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති යෙ සුත්තෙන සංසන්දන්ති, එවරුපාව අත්ථා මහාපදෙසතො උද්ධරිතබ්බාති දස්සෙති තථා තථා උද්ධට්ඨඅත්ථානමෙව සුත්තානුලොමත්තා, තෙනාහ “සුත්තානුලොමතො හි සුත්තමෙව බලවතර” ත්ති. අප්පට්චත්තියන්ති අප්පට්ඨාහියං. කාරකසඨ්ඨසසදිසන්ති පමාණත්තා සඨ්ඨිතිකාරකසඨ්ඨසසදිසං. බුද්ධානං ඨිතකාලසදිසන්ති ධර්මානකබුද්ධසදිසන්ති අත්ථො. සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කථෙත්තිආදීසු යො යථාභූතමත්ථං ගහෙත්වා කථනසිලො, සො සකවාදී. සුත්තන්ති සඨ්ඨිතිත්තයාරුල්හං පාළිවචනං. පරවාදීති මහාවිහාරවාසී වා භොතු අඤ්ඤානිකායවාසී වා, යො විපරිතතො අත්ථං ගහෙත්වා කථනසිලො, සොව ඉධ “පරවාදී” ති වුත්තො. සුත්තානුලොමන්ති සඨ්ඨිතිත්තයාරුල්හං වා අනාරුල්හං වා යංකිඤ්චි විපල්ලාසතො වා වඤ්චනාය වා “සඨ්ඨිතිත්තයාගතමිද” ත්ති දස්සියමානං සුත්තානුලොමං. කෙවි “අඤ්ඤානිකායෙ සුත්තානුලොම” ත්ති වදන්ති, තං න යුත්තං සකවාදීපරවාදීනං උභින්නම්පි සඨ්ඨිතිත්තයාරුල්හසුත්තාදීනං එව ගහෙතබ්බතො. තථා හි වක්ඛති “නිස්සො සඨ්ඨිතියො ආරුල්හං පාළිආගතං පඤ්ඤායති, ගහෙතබ්බ” ත්තිආදි. න හි සකවාදී අඤ්ඤානිකායසුත්තාදිං පමාණතො ගණ්හාති, යෙන තෙසු සුත්තාදීසු දස්සිතෙසු තත්ථ යාතබ්බං භවෙය්‍ය, වක්ඛති ව “පරො තස්ස අකප්පියභාවසාධකං සුත්තතො බහුං කාරණඤ්ච විනිච්ඡයඤ්ච දස්සෙති...පෙ.... ‘සාධු’ ති සම්පට්චින්නවා අකප්පියෙයෙව යාතබ්බ” ත්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45). තස්මා පරවාදිනාපි සඨ්ඨිතිත්තයෙ අනාරුල්හම්පි අනාරුල්හම්චිවෙව දස්සියති, කෙවලං තස්ස තස්ස සුත්තාදිනො සඨ්ඨිතිත්තයෙ අනාගතස්ස කුට්ඨා, ආගතස්ස ව බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය අඤ්ඤා ආධිප්පායයොජනා ව විසෙසො. තත්ථ ව යං කුට්ඨං, තං අපනීයති. යං අඤ්ඤා යොජිතං, තස්ස විපරිතතාසන්දස්සනත්ථං තදඤ්ඤෙන සුත්තාදිනා සංසන්දනා කරියති. යො පන පරවාදිනා ගහිතො අධිප්පායො සුත්තන්තාදිනා සංසන්දනි, සො සකවාදිනාපි අත්තනො ගාහං විස්සජ්ජෙත්වා ගහෙතබ්බොති උභින්නම්පි සඨ්ඨිතිත්තයාගතමෙව සුත්තාදිපමාණන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව කථාවත්ථුප්පකරණෙ සකවාදෙ පඤ්ච සුත්තසතානි පරවාදෙ පඤ්චාති (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; කථා. අට්ඨ. නිදානකථා) සුත්තසහස්සම්පි

අධිප්‍රායග්ගහණනානත්තෙන සඬගීතිත්තයාගතමෙව ගහිතං, න නිකායන්තරෙ කිඤ්චිති.

බෙපන්ති “කිං ඉමිනා” ති පටික්ඛෙපං ඡඩ්ඛනං. ගරහන්ති “කිමෙස ඛාලො ජානාති” ති නින්දනං. සුත්තෙ ඔතාරෙතඛිබන්ති යස්ස සුත්තස්ස අනුලොමනතො ඉදං සුත්තානුලොමං අකාසී, තස්මිං, තදනුරූපෙ වා අඤ්ඤතරස්මිං සුත්තෙ අත්තනා ගහිතං සුත්තානුලොමං අත්ථතො සංසන්දනවසෙන ඔතාරෙතඛිබං, “ඉමිනා ව ඉමිනා ව කාරණෙන ඉමස්මිං සුත්තෙ සංසන්දනී” ති සංසන්දිත්වා දස්සෙතඛිබන්ති අත්ථො. අයන්ති සකවාදී. පරොති පරවාදී. ආවරියවාදො සුත්තෙ ඔතාරෙතඛිබොති යස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාවසෙන අයං ආවරියවාදො පවත්තො, තස්මිං, තාදිසෙ ව අඤ්ඤතරස්මිං සුත්තෙ පුබ්බාපරඅත්ථසංසන්දනවසෙන ඔතාරෙතඛිබං. ගාරය්භාවරියවාදොති පමාදලිබිතො, හින්තලද්ධිකෙහි වා යපිතො, එස නයො සබ්බත්ථ.

යං කිඤ්චි කුටසුත්තං බාහිරකසුත්තාදිවචනං න ගහෙතඛිබන්ති දස්සෙතුං සුත්තං සුත්තානුලොමෙ ඔතාරෙතඛිබන්තිආදි වුත්තං. ගුල්භවෙස්සන්තරාදීති මහාසඬසිකාදිහින්තලද්ධිකානං පකරණානි. ආදි-සද්දෙන ගුල්භඋම්මග්ගාදීනං ගහණං. සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කට්ඨෙති, පරවාදීසි සුත්තන්තිආදිනා අඤ්ඤෙපි වාදාලම්බනා වුත්තනයෙන සක්කා ඤාතුන්ති ඉධ න වුත්තා.

එවං සුත්තසුත්තානුලොමාදිමුඛෙන සාමඤ්ඤතො විවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි විසෙසතො විවාදවත්ථුං තඛිබිතිව්ඡයමුඛෙන සුත්තාදීනඤ්ච දස්සෙතුං අථ පනායං කප්පියන්තිආදි වුත්තං. සුත්තෙ ව සුත්තානුලොමෙ වාති එත්ථ ව-කාරො විකප්පත්ථො, තෙන ආවරියවාදාදීනම්පි සඬගහො, තෙනාහ “කාරණඤ්ච විනිව්ඡයඤ්ච දස්සෙති” ති. තත්ථ කාරණන්ති සුත්තාදීනයං නිස්සාය අත්තනොමතියා උද්ධටං හෙතුං. විනිව්ඡයන්ති අට්ඨකථාවිනිව්ඡයං. කාරණවිජායාති සුත්තාදීසු “කප්පිය”න්ති ගාහස්ස, “අකප්පිය”න්ති ගාහස්ස ව නිමිත්තභූතං කිව්ඡෙන පටිපාදනීයං අවිභූතකාරණං කාරණවිජායා, කාරණපතිරූපකන්ති අත්ථො. විනයඤ්චි පත්ථාති ඉමස්ස විවරණං කප්පියාකප්පියවිවරණමාගම්මාති. රුන්ධිතඛිබන්ති කප්පියසඤ්ඤාය විතික්කමකරණං රුන්ධිතඛිබං, තංතිවාරණවිත්තං දල්භතරං කාතඛිබං. සොතං පච්ඡන්දිතඛිබන්ති තත්ථ විතික්කමප්පවත්ති පච්ඡන්දිතඛිබා. ගරුකභාවෙති අකප්පියභාවෙ. සුත්තවිනිව්ඡයකාරණෙහිති සුත්තෙන අට්ඨකථාවිනිව්ඡයෙන ව ලද්ධකාරණෙහි. එවන්තිආදි යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවචනං. අතිරෙකකාරණන්ති සුත්තාදීසු පුරිමං පුරිමං අතිරෙකකාරණං නාම, බහුකාරණං වා.

වාචුග්ගතන්ති වාචාය උග්ගතං, තත්ථ නිරන්තරං ධීතන්ති අත්ථො. “සුත්තං නාම සකලං විනයපිටක”න්ති වුත්තත්තා පුන සුත්තතොති තදත්ථපටිපාදකං සුත්තාහිධම්මපාළිවචනං අධිප්පෙනං. අනුඛ්‍යාඤ්ජනතොති ඉමස්ස විවරණං පරිපුච්ඡතො ව අට්ඨකථාතො වාති. තත්ථ පරිපුච්ඡාති ආවරියස්ස සන්තිකා පාළියා

අත්පසවන. අට්ඨකථානි පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො. තද්දුහයම්පි හි පාළිං අනුගන්ත්වා අත්පස්ස ඛාඤ්ජනතො “අනුඛාඤ්ජන”න්ති චුත්තං. විනයෙති විනයාචාරො, තෙනෙව චක්ඛති විනයං අවිජ්ජන්තො අවොක්කමන්තොතිආදි. තත්ප පතිට්ඨානං නාම සඤ්චිච්ච ආපත්තියා අනාපජ්ජනාදි හොතිති ආහ “ලජ්ජිභාවෙන පතිට්ඨිතො”ති, තෙන ලජ්ජී හොතිති චුත්තං හොති. විනයධරස්ස ලක්ඛණෙ වත්තබ්බෙ කිං ඉමිනා ලජ්ජිභාවෙනාති ආහ අලජ්ජී හීතිආදි. තත්ප බහුස්සුතොපිති ඉමිනා පයමලක්ඛණසමන්තාගමං දස්සෙති. ලාභගරුකායාතිආදිනා විනයෙ ධීතතාය අභාවෙ පයමලක්ඛණයොගො කිච්චකරො න හොති, අප්ඨ ඛො අකිච්චකරො අනත්පකරො එවාති දස්සෙති. සඬ්ඝභෙදස්ස පුබ්බභාගො කලහො සඬ්ඝරාජී.

විත්ථුනතීති විත්පම්භති, නිත්ථුනති වා සන්තිට්ඨිතුං න සක්කොති, තෙනාහ යං යන්තිආදි. ආචරියපරම්පරාති ආචරියානං විනිච්ඡයපරම්පරා, තෙනෙව චක්ඛති “අත්තතො මතිං පභාය...පෙ.... යථා ආචරියො ච ආචරියාවරියො ච පාළිඤ්ච පරිපුච්ඡඤ්ච වදන්ති, තථා ඤාතුං වට්ටති”ති. න හි ආචරියානං නාමමත්තතො පරම්පරාජානනෙ පයොජනමත්ථි. පුබ්බාපරානුසන්ධිතොති පුබ්බවචනස්ස අපරවචනෙන සහ අත්පසම්බන්ධජානනතො. අත්පතොති පදත්පපිණ්ඩත්පදධිප්පෙතත්පාදිතො. කාරණතොති තදත්ප්පපත්තිතො. ථෙරවාදඬ්ගන්ති ථෙරවාදපටිපාටිං, තෙසං විනිච්ඡයපටිපාටින්ති අත්පො.

ඉමෙහි ච පන තීහි ලක්ඛණෙහීති එත්ප පයමෙන ලක්ඛණෙන විනයස්ස සුට්ඨු උග්ගහිතභාවො චුත්තො. දුතියෙනස්ස ලජ්ජිභාවෙන වෙච අවලතාය ච පතිට්ඨිතතා. තතියෙන පාළිඅට්ඨකථාසු අනුරූපෙන අනාගතම්පි තදනුලොමතො ආචරියෙහි දිත්තනයතො විනිච්ඡිතිතුං සමත්පතා. ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිත්ති වොදනාවසෙන විනික්කමවත්ථුස්මිං සඬ්ඝමජ්ඣෙ ඔතිණ්ණෙ. වොදකෙන වුදිතකෙන ච චුත්තෙ වත්තබ්බෙති එවං ඔතිණ්ණෙ වත්ථුං නිස්සාය වොදකෙන “දිට්ඨං සුත”න්තිආදිනා වුදිතකෙන “අත්ථි නත්ථි”තිආදිනා ච යං වත්තබ්බං, තස්මිං වත්තබ්බෙ චුත්තෙති අත්පො. පුල්ලච්චයදුබ්භාසිතානං මාතිකාය අනාගතත්තා “පඤ්චන්තං ආපත්තින්”න්ති චුත්තං. තිකදුක්කටන්ති “අනුපසම්පන්නෙ උපසම්පන්නසඤ්ඤී උජ්ඣායති වා බීයති වා ආපත්ති දුක්කටස්සා”තිආදිනා (පාචි. 106 ථොකං විසදිසං) ආගතං තිකදුක්කටං. අඤ්ඤතරං වා ආපත්තින්ති “කාලෙ විකාලසඤ්ඤී ආපත්ති දුක්කටස්ස, කාලෙ වෙමතිකො ආපත්ති දුක්කටස්සා”තිආදිකං (පාචි. 250) දුකදුක්කටං සන්ධාය චුත්තං. අන්තරාපත්තින්ති තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතවත්ථුචිතික්කමං විනා අඤ්ඤස්මිං වත්ථුචිතික්කමෙ නිදානතො පභුති විනිතවත්ථුපරියොසානා අන්තරන්තරා චුත්තං ආපත්තිං. ඉධ පන “වත්ථුං ඔලොකෙති”ති විසුං ගහිතත්තා තදවසෙසා අන්තරාපත්තිති ගහිතා. පටිලාතං උක්ඛිපතීති ඉදං විසිබ්බනසික්ඛාපදෙ (පාචි. 350-351) ආගතං. තත්ප ඩස්භමානං අලාතං අග්ගිකපාලාදිතො බහි පතිතං අවිජ්ඣාතමෙව පටිඋක්ඛිපති, පුන යථායානෙ යපෙතීති අත්පො. විජ්ඣාතං පන පක්ඛිපන්නස්ස පාචිත්තියමෙව. අනාපත්තින්ති

එත්ථ අත්තරත්තරා වුත්තා අනාපත්තිපි අත්ථි, “අනාපත්ති, හික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ” තිආදි (පාරා. 159) විය සාපි සඬගස්හති.

පාරාජිකාපත්තිනි න තාව වත්තබ්බන්ති ඉදං ආපන්නපුග්ගලෙන ලජ්ජිධම්මෙ යත්වා යථාභූතං ආවිකරණෙපි දුබ්බිනිච්ඡයං අදින්නාදානාදිං සන්ධාය වුත්තං. යං පන මෙටුනාදිසු විජානනං, තං වත්තබ්බමෙව, තෙනාහ මෙටුනධම්මච්ඡික්කමො හීතිආදි. යො පන අලජ්ජිතාය පටිඤ්ඤං අදත්වා වික්ඛෙපං කරොති, තස්ස ආපත්ති න සක්කා ඔළාරිකාපි විනිච්ඡිනිතුං, යාව සො යථාභූතං නාවි කරොති, සඬසස්ස ව ආපත්තිසන්දෙහො න විගච්ඡති, තාව නාසිතකොව භවිස්සති. සුබ්බමානි විත්තපරිවත්තියා සුබ්බමතාය සුබ්බමා. තෙනාහ “විත්තලහුකා” ති, විත්තං තස්ස ලහුකන්ති අත්ථො. තෙති චිතික්කමෙ. තංවත්ථුකන්ති අදින්නාදානාදිමූලකං. යං ආවරියො භණ්ති, තං කරොහීතිආදි සබ්බං ලජ්ජිපෙසලං කුක්කුච්චකමෙව සන්ධාය වුත්තං. යො යාථාවතො පකාසෙත්වා සුද්ධිමෙව ගවෙසති, තෙනාපි, පාරාජිකොසිති න වත්තබ්බොති අනාපත්තිකොටියාපි සඬකියමානත්තා වුත්තං, තෙනෙව “පාරාජිකච්ඡායා” ති වුත්තං. සීලානි සොධෙත්වානි යස්මිං චිතික්කමෙ පාරාජිකාසඬකා වත්තති, තත්ථ පාරාජිකාභාවපක්ඛං ගහෙත්වා දෙසනාවුටියානගාමිනීනං ආපත්තීනං සොධනවසෙන සීලානි සොධෙත්වා. ද්වත්තිංසාකාරන්ති පාකටභාවතො උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං, යං කිඤ්චි අභිරුචිතං මනසිකාතුං වට්ටතෙව. කම්මට්ඨානං සට්ඨතීති විජ්ජපිසාරමූලකෙන වික්ඛෙපෙන අත්තරත්තරා ඛණ්ඩං අදස්සෙත්වා පබ්බන්ධවසෙන විත්තෙන සඬසට්ඨති. සඬබාරාති විපස්සනාකම්මට්ඨානවසෙන වුත්තං. සාපත්තිකස්ස හි පගුණම්පි කම්මට්ඨානං න සුට්ඨු උපට්ඨාති, පගෙව පාරාජිකස්ස. තස්ස හි විජ්ජපිසාරනින්නතාය විත්තං එකග්ගං න හොති. එකස්ස පන විතක්කවික්ඛෙපාදිඛුලස්ස සුද්ධසීලස්සපි විත්තං න සමාධියති, තං ඉධ පාරාජිකමූලකන්ති න ගහෙතබ්බං. කතපාපමූලකෙන විජ්ජපිසාරෙතෙවෙත්ථ විත්තස්ස අසමාධියනං සන්ධාය “කම්මට්ඨානං න සට්ඨතී” ති වුත්තං, තෙනාහ විජ්ජපිසාරග්ගිනාතිආදි. අත්තනාති විත්තෙන කරණභූතෙන පුග්ගලො කත්තා ජානාති, පච්චත්තෙ වා කරණවචනං, අත්තා සයං පජානාතීති අත්ථො.

වතුබ්බිධවිනයාදිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පදභාෂ්‍යීයවණ්ණනා

යො විය දිස්සතීති යාදිසො, යං-සද්දත්ථෙ යථා-සද්දො වත්තතීති ආහ “යෙන වා තෙන වා යුත්තො” ති. යෙන තෙනාති හි පද්ද්වයෙන අනියමතො යං-සද්දත්ථොව දස්සිතො. වාසධුරයුත්තොති විපස්සනාධුරයුත්තො. යා ජාති අස්සාති යංජාති, පුග්ගලො, සොව යංජච්චො සකත්ථෙ යපච්චයං කත්වා. ගොත්තවසෙන යෙන වා තෙන වා ගොත්තෙන යථාගොත්තො වා තථාගොත්තො වා හොතුති සම්බන්ධො. සීලෙසුති පකතීසු. අථ බොති ඉදං කින්නුති ඉමස්මිං අත්ථෙ. කිං වුත්තං හොතීති අත්ථො. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං පාරාජිකවිසයෙ. එසොති යථාවුත්තෙහි

පකාරෙහි යුක්තො. අරියායාති “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියානං යාවනා” ති එවං චුත්තාය, න, “දෙහි මෙ” ති කපණාය. ලිඛිගසම්පට්ච්ඡනෙනාති “හික්ඛං වරිස්සාමි” ති විත්තාභාවෙහි හික්ඛාභාරනිස්සිතපබ්බජ්ජාලිඛිගස්ස සම්පට්ච්ඡනෙන. කාප්පත්තන්ති කාපෙහි ආනීතහත්තං. අධම්මිකායාති අධිසීලසික්ඛාදිහික්ඛුගුණාභාවතො චුත්තං, තෙනාහ “අභුතායා” ති. “මයං හික්ඛු” ති වදන්තා පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව හික්ඛු, න අත්ථතොති අත්ථො. ඉදංඤ්ච “මයං හික්ඛු” ති පටිජානනස්සාපි සම්භවතො චුත්තං. “මයං හික්ඛු” ති අප්පටිජානන්තාපි හි හික්ඛුවොභාරනිමිත්තස්ස ලිඛිගස්ස ගහණෙන වෙව හික්ඛුනං. දිත්තපච්චයභාගග්ගහණාදිනා ච හික්ඛුපටිඤ්ඤා එව නාම භොන්ති. තථා හි චුත්තං පුග්ගලපඤ්ඤත්තිඅට්ඨකථායං –

“අබ්බුමචාරි බ්බුමචාරිපටිඤ්ඤො” ති අඤ්ඤො බ්බුමචාරිතො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ සුමහකපත්තධරෙ ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිකං කප්පෙත්තෙ දිස්වා සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන තථා පටිපජ්ජනතො ‘අභං බ්බුමචාරි’ ති පටිඤ්ඤං දෙන්නො විය භොති. ‘අභං හික්ඛු’ ති වත්ථා උපොසග්ගාදිනි පටිසන්තො පන බ්බුමචාරිපටිඤ්ඤො භොතියෙව, තථා සඬ්ඝිකං ලාභං ගණ්හන්තො” ති (පු. ප. අට්ඨ. 91).

තස්මා එවරුපෙහි පටිඤ්ඤාය හික්ඛුහි ගොත්‍රභූපරියොසානෙහි සද්ධිං සම්භොගපරිභොගො න වට්ටති, අලජ්ජීපරිභොගොව භොති. සඤ්චිච්ච ආපත්තිආපජ්ජනාදිඅලජ්ජීලක්ඛණං පන උක්කට්ඨානං හික්ඛුනං වසෙන චුත්තං සාමණෙරාදීනම්පි අලජ්ජීවොභාරදස්සනතො. “අලජ්ජීසාමණෙරෙහි හත්ථකම්මම්පි න කාරෙතබ්බ” ති හි චුත්තං. යථාචිතිතපටිපත්තියං අතිට්ඨනඤ්ඤි සබ්බසාධාරණං අලජ්ජීලක්ඛණං. දුස්සීලා ලිඛිගග්ගහණතො පට්ඨාය යථාචිතිතපටිපත්තියා අභාවතො එකන්තා ලජ්ජිනොව මහාසඬ්ඝිකාදිනිකායන්තරිකා විය, ලිඛිගත්ථෙනකාදයො විය, ව. යාව 11 ව තෙසං හික්ඛුපටිඤ්ඤො අනුවත්තති, තාව හික්ඛු එව, තෙහි ව පරිභොගො අලජ්ජීපඅභොගොව, තෙසඤ්ච හික්ඛුසඬ්ඝසඤ්ඤාය දිත්තං සඬ්ඝෙ දිත්තං නාම භොති. චුත්තඤ්ඤි භගවතා –

“භවිස්සන්ති බො පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්‍රභූතො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඬ්ඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඬ්ඝගතං දක්ඛිණං අසඬ්ඝොයාං අප්පමෙයාං වදාමි” ති (ම. නි. 3.380).

භගවතො සඬ්ඝං උද්දිස්ස දිත්තන්තා දක්ඛිණා අසඬ්ඝොයාං අප්පමෙයාං ජාතා. දුස්සීලානං දිත්තන්තා නාති වෙ? න, තෙසු සඬ්ඝං උද්දිස්සාති ගොත්‍රභූතං පටිග්ගාහකත්තෙන පරාමට්ඨන්තා, ඉතරථා “යෙසු කෙසුචි ගහට්ඨෙසු වා පබ්බජිතෙසු වා සඬ්ඝං උද්දිස්සා” ති වත්තබ්බතාපසඬ්ඝතො, තථා ව “තදාපාහං, ආනන්ද” ති හෙට්ඨිමකොට්ඨස්සනස්ස පයොජනං න සියා. තස්මා ගොත්‍රභූතම්පි අභාවෙ සඬ්ඝං උද්දිස්ස දානං නත්ථි, හෙට්ඨිමකොට්ඨා තෙසුපි දිත්තා සඬ්ඝගතා

දක්විණා අසඬිබොයා, න තතො පරං සිජ්ඣති තෙපි පටිඤ්ඤාය භික්ඛු එවාති ගහෙනබ්බං.

බ්‍රහ්මසොසන්ති උත්තමසොසං, බ්‍රහ්මුතො සොසසදිසං වා සොසං. එහි භික්ඛුති “භික්ඛු” තිසම්බොධනං. සංසාරෙ භයඉක්ඛක තස්ස භයස්ස සබ්බසො විනාසනත්ථං තිසරණං, සාසනං වා එහි මනසා “තාණං ලෙණ” න්ති පවිස උපගච්ඡ. උපගන්ත්වාපි වර බ්‍රහ්මවරියන්ති සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච වරස්සු. භණ්ඩුති මුණ්ඩිතකෙසො. වාසීති දන්තකට්ඨාදිවිජෙදනවාසි. බන්ධනන්ති කායබන්ධනං. යුත්තො යොගො සමාධිපඤ්ඤාවසෙන සො යුත්තයොගො, තස්ස අට්ඨෙතෙ පරික්ඛාරාති සෙසො. සරීරෙ පටිමුක්කෙහියෙව උපලක්ඛිතොති සෙසො. “තීණි සතානී” ති වත්තබ්බෙ ගාථාබන්ධසුබත්ථං “තීණි සත” න්ති වුත්තං.

තස්මාති භගවා හෙට්ඨා වුත්තං පරාමසති. හෙට්ඨා හි “අභං බො පන, කස්සප, ජානඤ්ඤෙව වදාමි ‘ජානාමී’ ති, පස්සඤ්ඤෙව වදාමි ‘පස්සාමී’” ති (සං. නි. 2.154) වුත්තං, තං පරාමසති, යස්මා අභං ජානං වදාමි, තස්මාති අත්ථො. ඉහාති ඉමස්මිං සාසනෙ. තිබ්බන්ති මහන්තං. පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සතීති ථෙරාදිඋපසඬිකමනතො පුරෙතරමෙව තෙසු යංනුන මෙ හිරොත්තප්පං උපට්ඨිතං භවිස්සතීති අත්ථො. කුසලුපසංහිතන්ති අනවජ්ජධම්මනිස්සිතං. අට්ඨිං කත්වාති අත්තානං තෙන ධම්මෙන අට්ඨිකං කත්වා, තං වා ධම්මං “එස මෙ අත්ථො” ති අත්ථං කත්වා. ඔහිතසොතොති ධම්මෙ නිහිතසොතො. එවඤ්ඤි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බන්ති ඤාණසොතඤ්ච පසාදසොතඤ්ච ඔදහින්වා “ධම්මං සක්කච්චමෙව සුණ්ඤ්ඤාමි” ති එවමෙව තයා සික්ඛිතබ්බං. සාතසහගතා ව මෙ කායගතාසතීති අසුහෙසු වෙව ආනාපානෙ ව පඨමජ්ඣානවසෙන සුබසම්පයුත්තකායගතාසති. යං පනෙතස්ස ඔවාදස්ස සක්කච්චපටිග්ගහණං, අයමෙව ථෙරස්ස පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අහොසි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154).

උද්ධුමාතකපටිභාගාරම්මණං ඤානං උද්ධුමාතකසඤ්ඤා. කසිණාරම්මණං රූපාවචරජ්ඣානං රූපසඤ්ඤා. ඉමෙති සඤ්ඤාසිසෙන නිද්දිට්ඨා ඉමෙ ද්වෙ ඤානධම්මා. සොපාකො ව භගවතා පුට්ඨො “රූපාවචරභාවෙන එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන” න්ති ආහ. ආරද්ධවිත්තොති ආරාධිතවිත්තො. ගරුධම්මපටිග්ගහණාදිඋපසම්පදා උපරි සයමෙව ආවි භවිස්සති.

සබ්බන්තිමෙන පරියායෙනාති සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන. ඤාත්තිවතුත්ථා කම්මවාචා උපසම්පදාකම්මස්ස කාරණත්තා යානං, තස්ස යානස්ස අරහං අනුච්ඡවිකන්ති වත්ථුදොසාදිවිනිමුත්තකම්මං “යානාරහ” න්ති වුත්තං. වත්ථාදිදොසයුත්තස්ස කම්මස්ස සභාවතො කම්මවාචාරහත්තාභාවා. අථ වා යානන්ති නිබ්බානප්පත්තිහෙතුතො සික්ඛත්තයසඬිගහං සාසනං වුවිච්ඡි, තස්ස අනුච්ඡවිකං කම්මං යානාරහං. යථාචිතිලක්ඛණෙන හි කම්මෙන උපසම්පන්නොව සකලං සාසනං සමාදාය පරිපුරෙතුමරහති. තස්මා පරිසුද්ධකම්මවාචාපරියොසානං සබ්බං සඬිසකිච්චං යානාරහං නාම, තෙනාහ “සත්ථුසාසනාරහෙනා” ති,

සීලාදිසකලසාසනපරිපුණ්ණස්ස අනුවඡවිකෙනාති අත්ථො. අයං ඉමස්මීං අත්ථෙති ඤාත්තිවතුත්ථකම්මෙන උපසම්පන්නස්සෙව සබ්බසික්ඛාපදෙසු චුත්තත්තා කිඤ්චාපි එහිහික්ඛුපසම්පදාදිහි උපසම්පන්නානං සුද්ධසත්තානං.

පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදවිතික්කමෙපි අභබ්බතා වා දොසාභාවො වා සද්දතො පඤ්ඤායති, තථාපි අත්ථතො තෙසමපි පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු, ලොකවජ්ජෙසුපි වා සුරාපානාදිලභුකෙසු මග්ගුප්පත්තිතො පුබ්බෙ අසඤ්චිච්චාදිනා ආපත්තිආපජ්ජනං සිජ්ඣති යෙව. තථා හි “ද්වෙ පුග්ගලා අභබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජතුං බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච. ද්වෙ පුග්ගලා භබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජතුං හික්ඛු ච හික්ඛුනියො චා”ති (පරි. 322) චුත්තං. ඤාත්තිවතුත්ථෙත කම්මෙන උපසම්පන්නොති ඉදං පන සබ්බසික්ඛාපදවිතික්කමාරහෙ සබ්බකාලිකෙ ච හික්ඛු ගහෙත්වා යෙභුයාවසෙන චුත්තං. නිරුත්තිවසෙනාති නිබ්බවනවසෙන. අභිලාපවසෙනාති වොභාරවසෙන. ගුණවසෙනාති හික්ඛුවොභාරනිමිත්තානං ගුණානං වසෙන.

සාජීවපදභාජනීයවණ්ණනා

විචට්ඨපනිස්සයා සීලාදයො ලොකියෙහි අභිවිසිට්ඨත්තා අධිසීලාදිවොභාරෙන චුත්තාති දස්සෙතුං කතමං පනාතිආදි ආරද්ධං. තත්ථ පඤ්චඩගදසඩගසීලන්ති අබුද්ධුප්පාදකාලෙ සීලං සන්ධාය චුත්තං තස්ස විචට්ඨපනිස්සයත්තාභාවා. යං පන බුද්ධුප්පාදෙ රතනත්තයගුණං තථතො ඤාත්වා සාසනෙ සුනිවිට්ඨසද්ධාහි උපාසකොපාසිකාහි වෙව සාමණෙරසික්ඛමානාහි ච රක්ඛියමානං. පඤ්චඩගදට්ඨඩගදසඩගසීලං, තමපි අධිසීලමෙව මග්ගුප්පත්තිහෙතුතො. විපස්සනාමග්ගුප්පත්තිනිමිත්තතාය හි පාතිමොක්ඛසංවරසීලං ලොකියානං සීලෙහි අධිසීලං ජාතං අධිවිත්තං විය. න හි විපස්සනාමග්ගනිමිත්තතං මුඤ්චිත්වා ලොකියවිත්තතො අධිවිත්තස්ස අඤ්ඤො කොචි විසෙසො උපලබ්භති, තද්වහසඤ්ච අනාදිමතො සංසාරවට්ටස්ස අත්තාදිසාරවිරහිතතාය තිලක්ඛණබ්භාහතත්තං, “අභං මමා”ති ආකාරෙන පවත්තඅවිජ්ජාතණ්භාදිදොසමූලකත්තඤ්ච, තංදොසමූලවිද්ධංසනසමත්ථාය සීලවිත්තබලොපත්ථද්ධාය විපස්සනාය උක්කංසෙනෙව තස්ස සංසාරවට්ටස්ස විගමඤ්ච, තද්වපදෙසකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සබ්බඤ්ඤාතාදිඅපරිමිතගුණගුණයොගෙන අවිපරිතසද්ධම්මදෙසකත්තඤ්ච යාථාවතො ඤාත්වා පටිපන්නෙන සමාදාය සික්ඛිතබ්බතාය විචට්ඨපනිස්සයං ජාතං, න අඤ්ඤෙන කාරණෙන, තඤ්ච විචට්ඨපනිස්සයත්තං යදි සාසනෙ පඤ්චසීලාදිස්සාපි සමානං, කිමිදං අධිසීලං න සියා. පඤ්චසීලාදිමත්තෙ ධීතානඤ්ච අනාථපිණ්ඩිකාදීනං ගහට්ඨානමපි මග්ගො උප්පජ්ජති. න හි අධිසීලාධිවිත්තං විනා මග්ගුප්පත්ති හොති, තඤ්ච කිඤ්චාපි කෙසඤ්චි අනුපනිස්සයතාය තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගුප්පත්තියා හෙතු න හොති, තථාපි භවත්තරෙ අවස්සං හොතෙවාති අධිසීලමෙව කාලං කරොන්තානං කල්‍යාණපුපුජ්ජනානං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං විය, තෙනාහ බුද්ධුප්පාදෙයෙව ච පවත්තතීතිආදි. විචට්ටං පත්ථෙත්වා රක්ඛියමානමපි පඤ්චසීලාදි බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තති. න හි තං පඤ්ඤාත්තින්තිආදි පන උක්කට්ඨවසෙන සබ්බං පාතිමොක්ඛං සන්ධාය චුත්තං. තදෙකදෙසභුතමපි හි පාණාතිපාතාදින්නාදානාදිගහට්ඨසීලමපි. බුද්ධායෙව විනයෙ

පාරාජිකසුත්තවිහඬිගාදීසු ආගතවසෙන සබ්බසො කායවච්ඡ්වාරෙසු මග්ගුප්පත්තියා විබන්ධකඅප්ඤ්ඤාචාරසොතං විච්ඡින්නදිත්වා මග්ගුප්පත්තියා පදට්ඨානභාවෙන පඤ්ඤපෙතුං සක්කොන්ති, න අඤ්ඤෙ. මග්ගුප්පත්තිං සන්ධාය භික්ඛ අධිසීලනා වුත්තා. තෙනාහ “පාතිමොක්ඛසංවරතොපි ච මග්ගඵලසම්පයුත්තමෙව සීලං අධිසීල”න්ති. තස්සෙව හි අධිසීලන්ති අබ්බාවධානෙන මග්ගාධිට්ඨානාති. ඉධ අනධිප්පෙතන්ති ඉමස්මිං පට්ඨපාරාජිකවිසයෙ “සික්ඛා”ති අනධිප්පෙතං.

ලොකියඅට්ඨසමාපත්තිවිත්තානීති සාසනසභාවං අජානන්තෙහි ලොකියජනෙහි සමාපජ්ජිතබ්බානි අට්ඨ රූපාරූපජ්ඣානසම්පයුත්තවිත්තානි සන්ධාය වුත්තං. න හි මහග්ගතෙසු ලොකියලොකුත්තරහෙදො අත්ථි, යෙන ලොකියවිසෙසනං ලොකුත්තරනිවත්තනං සියා. තස්මා සාසනිකෙහි සමාපජ්ජිතබ්බමහග්ගතජ්ඣානනිවත්තනමෙව ලොකියවිසෙසනං කතං. යථා චෙත්ථ, ඵලං කාමාවචරාති පන අට්ඨ කුසලවිත්තානීති ඵත්ථාපි ලොකියවිසෙසනං කාතබ්බමෙව. අයමෙව හි අධිවිත්තතො විත්තස්ස හෙදො, යං සාසනං අජානන්තස්ස පුග්ගලස්ස සමුප්පජ්ජනං. ඵලඤ්ච අබුද්ධුප්පාදෙපි සාසනසභාවං ජානන්තානං පච්චෙකබුද්ධාදීනම්පි සීලවිත්තානං අධිසීලාධිවිත්තතා සමත්ථිතා හොති. න විනා බුද්ධුප්පාදාති ඉදං පන අඤ්ඤෙසං අභිසම්පහෙතුභාවෙන පච්චෙකබුද්ධබ්බොධිසත්තාදීනං දෙසනාසාමත්ථියාභාවතො වුත්තං. ආයතිං වාසනාහෙතුං පන සීලවිත්තං තෙපි දෙසෙන්නියෙව, තඤ්ච මග්ගහෙතුතාය අධිසීලාධිවිත්තම්පි හොන්තං අප්පකතාය විජ්ජාරිකතාබාහුපඤ්ඤත්තාභාවෙන අබ්බොහාරිකන්ති “බුද්ධුප්පාදෙයෙවා”ති අවධාරණං කතන්ති චෙදිතබ්බං. න හි තංසමාපන්නොතිආදිඅට්ඨකථාවචනෙහි ඉධ අධිවිත්තනිද්දෙසෙ, උපරි අධිපඤ්ඤානිද්දෙසෙ ච මග්ගඵලසම්පයුත්තඅධිවිත්තඅධිපඤ්ඤානමෙව පටික්ඛෙපතො ලොකියාධිවිත්තාධිපඤ්ඤානං ඉධ අධිප්පෙතතා, තං ද්වයං සමාපන්නස්සාපි මෙථුනධම්මසමාපජ්ජනසභාවො ච විඤ්ඤායති, පාළියං පන “යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙව අධිප්පෙතා සික්ඛා”ති වුත්තත්තා ලොකියාපි අධිවිත්තාධිපඤ්ඤා අනධිප්පෙතාති විඤ්ඤායති. තස්මා පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච ඵලධිප්පායො චෙදිතබ්බො – “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිස්සාමි”ති විත්තෙ උප්පන්නමත්තෙ ලොකියං අධිවිත්තං අධිපඤ්ඤා ච පරිභායති, අධිසීලං පන විත්තූප්පාදමත්තෙන න පරිභායතීති පාළියං අධිසීලසික්ඛාව වුත්තා. අට්ඨකථායං පන පටිලද්ධලොකුත්තරමග්ගස්ස භික්ඛුනො “මෙථුනං පටිසෙවිස්සාමි”ති විත්තම්පි න උප්පජ්ජති සබ්බසො අකුප්පධම්මත්තා, පුපුප්පනානං සමාපත්තිලාභිනම්පි කෙනචි කාරණෙන උප්පජ්ජති කුප්පධම්මත්තාති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං “න හි තංසමාපන්නො”ති ලොකුත්තරාව පටික්ඛිත්තාති චෙදිතබ්බං.

අත්ථි දින්නන්ති ඵත්ථ දින්නන්ති දානවෙනනා අධිප්පෙතා, තස්ස දින්නස්ස ඵලං අත්ථිති අත්ථො. ඵස නයො අත්ථි ශිට්ඨන්ති ඵත්ථාපි. ආදි-සද්දෙන භුතාදීනං සඬගහො. තත්ථ ශිට්ඨන්ති මහායාගො සබ්බසාධාරණං මහාදානමෙව. භුතන්ති පහොනකසක්කාරො, අත්තනො වා හොතු, පරෙසං වා දස අකුසලකම්මපථා, සබ්බෙපි වා අකුසලා ධම්මා අනත්ථුප්පාදනතො න සකං කම්මං නාම, තබ්බිපරිතා

කුසලා ධම්මා සකං නාම, තදුහයම්පි වා කුසලාකුසලං
 කම්මස්සකොම්භීතිආදිවචනතො සති සංසාරජ්ජවත්තියං අධිමුච්චනට්ඨෙයන
 සත්තානං සකන්ති එවං කම්මස්සකතාය සකභාවෙ අත්තතො සත්තකතාය
 උජ්ජපජ්ජනකඤාණං කම්මස්සකතඤ්ඤාණං, උපලක්ඛණමත්තඤ්ඤවෙන.
 සාසනනිස්සිතා පන සබ්බාපි වට්ටගාමිනිකුසලපඤ්ඤා කම්මස්සකතඤ්ඤාණෙ
 පවිට්ඨා. සාසනනිස්සිතා හි විවට්ටගාමිනී සබ්බාපි පඤ්ඤා
 “සච්චානුලොමිකඤාණ” න්ති වුච්චති. සා එව ච අධිපඤ්ඤා තදවසෙසං සබ්බං
 කම්මස්සකතඤ්ඤාණන්ති වෙදිතබ්බං, තෙනෙව භගවා “කම්මස්සකතඤ්ඤාණං
 සච්චානුලොමිකඤාණං මග්ගසමඨිගිස්ස ඤාණං ඵලසමඨිගිස්ස ඤාණ” න්ති
 සබ්බම්පි ඤාණවතුක්කෙයෙව සඨගහෙසි. තිලක්ඛණාකාරපරිච්ඡෙදකං පන
 විපස්සනාඤාණන්ති ඉදං පන මග්ගස්ස ආසන්නපච්චයතාය උක්කට්ඨවසෙන
 වුත්තං. තදිතරාසඤ්චි රතනත්තයානුස්සරණාදිපඤ්ඤානම්පි මග්ගහෙතුතාය
 අධිපඤ්ඤතා සමානාවාති ගහෙනබ්බං.

සාජීවපදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පච්චක්ඛානවිභවිගවණ්ණනා

දුබ්බලොස ආවිකතෙති යංනුනාහං බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍යන්තිආදිනා දුබ්බලභාවෙ
 පකාසිතෙ. මුබාරුල්භතාති ලොකජනානං සත්තට්ඨානිආදීසු මුබාරුල්භඤායෙනාති
 අධිජ්ජායො. දිරත්තතිරත්තන්ති (පාචි. 52) එත්ථ යථා අන්තරත්තරා
 සහසෙය්‍යාවසෙන තිරත්තං අග්ගහෙත්වා නිරත්තරමෙව තිස්සො රත්තියො
 අනුපසම්පන්නෙත සද්ධිං සහසෙය්‍යාය අරුණුට්ඨාපනවසෙන තිරත්තග්ගහණත්ථං
 “දිරත්තතිරත්ත” න්ති අබ්‍යවධානෙන වුත්තන්ති දිරත්තග්ගහණස්ස පයොජනම්පි
 සක්කා ගහෙතුං, එවම්ධාපි දුබ්බලොසං අනාවිකත්වාති ඉමස්සාපි ගහණස්ස
 පයොජනමත්ථෙවාවාති දස්සෙතුං යස්මා වා සික්ඛාපච්චක්ඛානස්සාතිආදි වුත්තං.

ඉදානි දුබ්බලොසං අනාවිකත්වාති ඉමස්ස පුරිමපදස්සෙව විවරණභාවං විනාපි විසුං
 අත්ථසබ්භාවං දස්සෙතුං අපිචාතිආදි වුත්තං. විසෙසාවිසෙසන්ති එත්ථ යෙන
 වාකොන දුබ්බලොසවිකම්මමෙව හොති, න සික්ඛාපච්චක්ඛානං, තත්ථ
 සික්ඛාපච්චක්ඛානදුබ්බලොසවිකම්මානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසෙසො හොති. යෙන පන
 වචනෙන තදුහයම්පි හොති, තත්ථ නෙවත්ථි විසෙසො අවිසෙසොපි, තං
 විසෙසාවිසෙසං. “කය් කිච්ඡජීවනෙ” ති ධාතුසු පඨිතත්තා වුත්තං
 “කිච්ඡජීවිකජ්ජත්තො” ති. උක්කණ්ඨනඤ්චි උක්කණ්ඨා, තං ඉතො ගතොති
 උක්කණ්ඨිතො, කිච්ඡජීවිකං පත්තොති අත්ථො. උද්ධං ගතො කණ්ඨො එතිස්සාති
 උක්කණ්ඨා, අනභිරතියා වජෙ නිරුද්ධගොගණො විය ගමනමග්ගං ගවෙසන්තො
 පුග්ගලො උක්කණ්ඨො හොති, තං උක්කණ්ඨං. අනභිරතී ඉතොතිපි
 උක්කණ්ඨිතොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ – “උද්ධං කණ්ඨං කත්වා
 විහරමානො” ති. සා ච උක්කණ්ඨතා වික්ඛෙපෙනෙවාවාති වික්ඛිත්තොතිආදි වුත්තං.

සමණභාවතොති උපසම්පදතො. භාවචිකප්පාකාරොනාති භික්ඛුභාවතො චචිත්ථා යං යං ගිහිආදිභාවං පත්තුකාමො “අභං අස්ස”න්ති අත්තනො භවනං විකප්පෙති, තෙන තෙන ගිහිආදිආකාරෙන, අත්තනො භවනස්ස විකප්පනාකාරොනාති අධිප්පායො.

46. පාළියං යදි පනාහන්ති අභං යදි බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍යං, සාධු වතස්සාති අත්ථො. අපාහං, හන්දාහන්ති එත්ථාපි චුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙනබ්බො. “හොති මෙ බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍ය”න්ති මම චිත්තං උප්පජ්ජතිති වදති.

50. න රමාමීති පබ්බජ්ජාය දුක්ඛබ්බුලතාය සුඛාභාවං දස්සෙති. නාභිරමාමීති පබ්බජ්ජාය විජ්ජමානෙපි අනවජ්ජසුඛෙ අත්තනො අභිරතිඅභාවං දස්සෙති.

51. තෙනෙව වච්ඡෙදෙනාති වච්ඡෙදං කත්ථාපි අඤ්ඤාන කායප්පයොගෙන විඤ්ඤාපනං නිවත්තෙති. අයං සාසනං ජහිතුකාමොතිආදිනා භාසාකොසල්ලාභාවෙන සබ්බසො පදත්ථාවබ්බොධාභාවෙපි “අයං අත්තනො පබ්බජ්ජනභාවං ජහිතුකාමො ඉමං වාක්‍යහෙදං කරොති”ති එත්තකං අධිප්පෙතත්ථමත්තං වෙපි සො තාව ජානාති, පච්චක්ඛානමෙව හොතිති දස්සෙති. තෙනාහ “එත්තකමත්තමපි ජානාති”ති. පදපච්ඡාහට්ඨන්ති පදපරාවත්ති, මාගධභාසතො අවසිට්ඨා සබ්බාපි භාසා “මිලක්ඛභාසා”ති වෙදිතබ්බා. ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්ති සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස රුහනට්ඨානභූතං ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණං.

දුතන්ති මුඛසාසනං. සාසනන්ති පණ්ණසාසනං, භිත්තිථම්මාදීසු අක්ඛරං වා ඡිත්ථිත්ථා දස්සෙති. පච්චක්ඛාතුකාමතාවිත්තෙ ධරන්තෙයෙව වච්ඡෙදසමුප්පත්තිං සන්ධාය “චිත්තසම්පයුත්ත”න්ති චුත්තං, චිත්තසමුට්ඨානන්ති අත්ථො. නියමිතානියමිතවසෙන විජානනහෙදං දස්සෙතුමාහ යදි අයමෙව ජානාතුතිආදි. අයඤ්ච විභාගො වදති විඤ්ඤාපෙතීති එත්ථ යස්ස වදති, තස්සෙව විජානනං අධිප්පෙතන්ති ඉමිනා චුත්තනයෙන ලද්ධොති දට්ඨබ්බං, න හෙත්ථ එකස්ස වදති අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤාපෙතීති අයමත්ථො සම්භවති. “තෙසු එකස්මිං ජානන්තෙපි”ති චුත්තත්තා “ද්වෙයෙව ජානන්තු එකො මා ජානාතු”ති එවං ද්විත්තමපි ජානනං නියමෙත්ථා ආරොචිතෙපි තෙසු එකස්මිමපි ජානන්තෙ පච්චක්ඛානං හොතියෙවාති ගහෙනබ්බං. පරිසඬකමානොති “වාරෙස්සන්ති”ති ආසඬකමානො. සමයඤ්ඤාති සාසනසඬකෙතඤ්ඤා, ඉධ පන අධිප්පායමත්තජානනෙනාපි සමයඤ්ඤා නාම හොති, තෙනාහ උක්කණ්ඨිතොතිආදි. තස්මා බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදිඛෙත්තපදානං සබ්බසො අත්ථං ඤත්ථාපි සවෙ “භික්ඛුභාවතො චචිතුකාමතාය එස වදති”ති අධිප්පායං න ජානාති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අත්ථං පන අජානිත්ථාපි “උක්කණ්ඨිතො වදති”ති තං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. සොතවිඤ්ඤාණවිටීයා සද්දමත්තග්ගහණමෙව, අත්ථග්ගහණං පන මනොවිඤ්ඤාණවිටීපරම්පරායාති ආහ තඬ්ඬණඤ්ඤාචාතිආදි.

53. වණ්ණපට්ඨානන්ති සත්ථුගුණවණ්ණප්පකාසකං පකරණං. උපාලිගාඨාසුති උපාලිසුත්තෙ උපාලිගහපතිනා ධීරස්ස විගතමොහස්සාතිආදිනා චුත්තගාඨාසු. යථාරුතන්ති පාළියං චුත්තමෙවාති අත්ථො. අනන්තබුද්ධිතිආදීති වණ්ණපට්ඨානෙ ආගතනාමාති. ධීරන්තිආදීති (ම. නි. 2.76) පන උපාලිගාඨාසු. තත්ථ බොධි වුව්වති සබ්බඤ්ඤාඤාණං, සා ජානනහෙතුත්තා පඤ්ඤාණං එතස්සාති බොධිපඤ්ඤාණො. ස්වාක්ඛාතං ධම්මන්තිආදීසු ධම්ම-සද්දො ස්වාක්ඛාතාදිපදානං ධම්මවෙච්චනභාවං දස්සෙතුං චුත්තො. තස්මා ස්වාක්ඛාතං පච්චක්ඛාමීතිආදිනා චුත්තෙයෙව වෙච්චනෙන පච්චක්ඛාතං නාම හොති. ධම්ම-සද්දෙන සහ යොජෙත්වා චුත්තෙ පන යථාරුතවසෙන පච්චක්ඛාතන්ති වෙදිතබ්බං. සුප්පට්පන්තං සඬ්ඝන්තිආදීසුපි එසෙව නයො. කුසලං ධම්මන්තිආදීතිපි කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මාතිආදිධම්මමෙව (ධ. ස. තිකමාතිකා 1) සන්ධාය චුත්තනාමාති, ඉතරථා අකුසලධම්මපච්චක්ඛාතෙ දොසාභාවප්පසඬිගතොති, තෙනාහ වතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසුතිආදි. පඨමපාරාජිකන්තිආදිනා සික්ඛාපදානංයෙව ගහණං වෙදිතබ්බං, න ආපත්තීනං.

යස්ස මූලෙනාති යස්ස සන්තිකෙ. ආචරියවෙච්චනෙසු යො උපජ්ඣං අදත්වා ආචරියොව හුත්වා පබ්බාජෙසි, තං සන්ධාය “යො මං පබ්බාජෙසි”ති චුත්තං. තස්ස මූලෙනාති තස්ස සන්තිකෙ. ඕකල්ලකොති බුජ්ජිපාසාදිදුක්ඛාතුරානං කිසලුබසරීරවෙසානං ගහට්ඨමනුස්සානං අධිවචනං. මොළිබද්ධොති බද්ධකෙසකලාපො ගහට්ඨො. කුමාරකොති කුමාරාවත්ථො අතිවිය දහරො සාමණෙරො. වෙල්ලකොති තතො කිඤ්චි මහන්තො. වෙටකොති මජ්ඣිමො. මොළිගල්ලොති මහාසාමණෙරො. සමණුද්දෙසොති අවිසෙසතො සාමණෙරාධිවචනං. අසුච්චිසඬ්ඝස්සරසමාචාරොති අසුචි හුත්වා “මයා කතං පරෙ ජානන්ති නු බො, න නු බො”ති අත්තනා, “අසුකෙන නු බො ඉදං කත”න්ති පරෙහි ව සඬ්ඝාය සරිතබ්බෙන අනුස්සරිතබ්බෙන සමාචාරෙන යුත්තො. සඤ්ජාතරාගාදිකච්චරත්තා කසම්බුජානො. කොණ්ඩොති දුස්සිලාධිවචනමෙතං.

54. තිහෙතුකපට්ඨසන්ධිකාති අතිබ්ඡපං ජානනසමත්ථෙ සන්ධාය චුත්තං, න දුහෙතුකානං තත්ථ අසම්භවතො. සභාගස්සාති පුරිසස්ස. විසභාගස්සාති මාතුගාමස්ස. පොත්ථකරූපසදිසස්සාති මත්තිකාදීහි කතරූපසදිසස්ස. ගරුමෙධස්සාති ආරම්මණෙසු ලහුප්පවත්තියා අභාවතො දන්ධගතිකතාය ගරුපඤ්ඤස්ස, මන්දපඤ්ඤස්සාති චුත්තං හොති.

ඉදානෙත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛාතචාරස්ස පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච චුත්තනායානං සම්පිණ්ඩනත්ථවසෙන එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බො – තත්ථ හි සාමඤ්ඤා වචිතුකාමොතිආදීහි පදෙහි විත්තනියමං දස්සෙති. බුද්ධන්තිආදීහි පදෙහි බෙත්තනියමං, පච්චක්ඛාමි ධාරෙතීති එතෙන කාලනියමං, වදන්ති ඉමිනා පයොගනියමං, අලං මෙ බුද්ධෙන, කිං නු මෙ, න මමත්ථො, සුමුත්තාහන්තිආදීහි අනාමට්ඨකාලවසෙනපි පච්චක්ඛාතං හොතීති දස්සෙති, විඤ්ඤාපෙතීති ඉමිනා විජානනනියමං, උම්මත්තකො සික්ඛං පච්චක්ඛාති උම්මත්තකස්ස සන්තිකෙතිආදීහි

පුග්ගලනියම, සො ව නප්පට්ටිඡානාතීතිආදීහි විජානනනියමාභාවෙන පච්චක්ඛානාභාවං දස්සෙති, දවායාතිආදීහි චිත්තනියමාභාවෙන, සාවෙතුකාමො න සාවෙතීති ඉමිනා පයොගනියමාභාවෙන, අවිඤ්ඤාස්ස සාවෙති විඤ්ඤාස්ස න සාවෙතීති එතෙහි යං පුග්ගලං උද්දිස්ස සාවෙති, තස්සෙව සවනෙ සීසං එති, නාඤ්ඤාස්සාති. සබ්බසො වා පන න සාවෙති අප්පච්චක්ඛානා හොති සික්ඛාති ඉදං පන චිත්තාදිනියමෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න අඤ්ඤාටාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තස්මා චිත්තඛෙත්තකාලපයොගපුග්ගලවිජානනවසෙන සික්ඛාය පච්චක්ඛානං ඤාත්වා තදභාවෙන අප්පච්චක්ඛානං වෙදිතබ්බං.

කථං? උපසම්පන්නභාවතො වච්ඡුකාමතාවිත්තෙනෙව හි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න දවා වා රවා වා භණන්තස්ස. එවං චිත්තවසෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. තථා බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදිනා වුත්තානං බුද්ධාදීනං සමුත්ථාරිපරියොසානානං චතුද්දසන්නඤ්ඤාවෙව ගිහීති මං ධාරෙහීතිආදිනා වුත්තානං ගිහිආදීනං අසකායපුත්තියපරියොසානානං අට්ඨන්තඤ්ඤාති ඉමෙසං ද්වාවිසතියා ඛෙත්තපදානං යස්ස කස්සචි සවෙච්චනස්ස වසෙන තෙසු යං කිඤ්චි චත්තුකාමස්ස යං කිඤ්චි වදන්තොපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති. එවං ඛෙත්තවසෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. තත්ථ යදෙන “පච්චක්ඛාමීති ව මං ධාරෙහීති වා” ති වුත්තං චත්තමානකාලවචනං, යාති ව “අලං මෙ බුද්ධෙන, කිං නු මෙ බුද්ධෙන, න මමත්ථො බුද්ධෙන, සුමුත්තාහං බුද්ධෙනා” තිආදිනා නයෙන ආත්මාත්මවසෙන කාලං අනාමසිත්වා පුරිමෙහි වුද්දසහි පදෙහි සද්ධිං යොජෙත්වා වුත්තාති අලං මෙතිආදීති චත්තාරි පදාති, තෙසංයෙව ව සවෙච්චනානං වසෙන පච්චක්ඛානං හොති, න පන “පච්චක්ඛාසි” ත්ති වා, “පච්චක්ඛිස්ස” ත්ති වා, “මං ධාරෙසි” ති වා, “මං ධාරෙස්සසි” ති වා, “යංනුන පච්චක්ඛෙය්‍ය” ත්ති වාතිආදීති අතීතානාගතපරිකප්පච්චනාති භණන්තස්ස. එවං චත්තමානකාලවසෙන වෙච්ච අනාමට්ඨකාලවසෙන ව පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. පයොගො පන දුච්ඡිධො කායිකො වාචසිකො, තත්ථ බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදිනා නයෙන යාය කායචි භාසාය වචිහෙදං කත්වා වාචසිකපයොගෙනෙව පච්චක්ඛානං හොති, න අක්ඛරලිඛනං වා භත්ථමුද්දාදිදස්සනං වා කායපයොගං කරොන්තස්ස. එවං වාචසිකපයොගෙනෙව පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

පුග්ගලො පන දුච්ඡිධො යො ව පච්චක්ඛාති, යස්ස ව පච්චක්ඛාති, තත්ථ යො පච්චක්ඛාති, සො සවෙ උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනට්ඨානං අඤ්ඤතරො න හොති, යස්ස පන පච්චක්ඛාති, සො සවෙ මනුස්සජාතිකො හොති, න ව උම්මත්තකාදීනං අඤ්ඤතරො සම්මුඛිභූතො ව, සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති. න හි අසම්මුඛිභූතස්ස දුතෙන වා පණ්ණෙන වා ආරොචනං රුහති. එවං යථාවුත්තපුග්ගලවසෙන පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. විජානනමපි නියමිතානියමිතවසෙන දුච්ඡිධං. තත්ථ යස්ස යෙසං වා නියමෙත්වා ඉමස්ස ඉමෙසං වා ආරොචෙමීති වදති, සවෙ තෙ යථා පකතියා ලොකෙ මනුස්සා වචනං සුත්වා ආවජ්ජනසමයෙ ජානන්ති, එවං තස්ස චචනානන්තරමෙව “අයං උක්කණ්ඨිතො” ති වා, “ගිහිභාවං පත්ථයති” ති වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන මනුස්සජාතිකො

වචනත්ථං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අථ අපරභාගෙ “කිං ඉමිනා වුත්ත”න්ති චිත්තෙන්වා ජානන්ති, අඤ්ඤෙ වා ජානන්ති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති. අනියමෙන්වා ආරොචෙන්තස්ස පන සවෙ වුත්තනයෙන යො කොචි මනුස්සජාතිකො වචනත්ථං ජානාති, පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා, එවං ජානනවසෙන පච්චක්ඛාතං හොති, න තදභාවෙන. ඉති ඉමෙසං වුත්තස්පකාරානං චිත්තාදීනං වසෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති, න අඤ්ඤාපාති දට්ඨබ්බං.

සික්ඛාපච්චක්ඛාතවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

මූලපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

55. ඉතො පට්ඨායාති දුට්ඨුල්ලපදතො පට්ඨාය. මෙටුනධම්මො යථා සරුපෙනෙව දුට්ඨුල්ලං, එවං දස්සනාදිදුට්ඨුල්ලධම්මපරිවාරත්තාපි දුට්ඨුල්ලන්ති දස්සෙතුං යස්මාතිආදි වුත්තං. අවස්සුතානන්ති මෙටුනරාගෙන තිත්තානං. පරිසුට්ඨිතානන්ති මෙටුනරාගෙන අභිභූතචිත්තානං. මෙටුන-සද්දස්ස සදිසසද්දපඅයායත්තා වුත්තං “සදිසාන”න්ති, රත්තතාදිහි සදිසානන්ති අත්ථො. ඉදඤ්ච යෙභුයාතො වුත්තං උභොසු අඤ්ඤතරස්ස රාගාභාවෙපි ඉතරස්ස මෙටුනසෙවනසංසිද්ධිතො. මෙටුන-සද්දො වා උභයසද්දපඅයායො, මෙටුනං යුගලං යමකං උභයන්ති හි අත්ථතො එකං, තෙනාහ “උභිත්තං රත්තාන”න්ති. “ද්වයංද්වයසමාපත්ති”ති හි පාළියමිපි වුත්තං. නිමිත්තෙනාති භූමිමත්ථෙ කරණවචනං, ඉත්ථිනිමිත්තෙ අත්තතො නිමිත්තං පවෙසෙතිති අත්ථො. නිමිත්තං අභිගජානන්ති අත්ථතො එකං. තිලඵලන්ති සාසපමත්තං තිලබ්ඪං අධිප්පෙනං, න කොසසහිතං ඵලන්ති ආහ “තිලබ්ඪමත්තමිපි”ති. අල්ලොකාසෙති සභාවෙන පිහිතස්ස නිමිත්තස්ස පකතිවාතෙන අසම්ඵට්ඨෙ තිත්තස්පදෙසෙ. තාදිසො පදෙසො සවෙපි කෙනචි වාතාදිවිකාරෙන සුක්ඛති, තථාපි අනල්ලොකාසොති උපක්කමතො පාරාජිකමෙව.

වෙමජ්ඣන්ති යථා වත්තාරි පස්සාති අචුසන්තො පවෙසෙති, එවං කතච්චරස්ස ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අභිහන්තරතලං වුවචති. පුරිසනිමිත්තෙ පන මජ්ඣන්ති අග්ගකොට්ඨං සන්ධාය වදන්ති. උපරිති මජ්ඣමපබ්බතෙ සම්ඤ්ජිත්වා පවෙසියමානස්ස අභිගජානස්ස සම්ඤ්ජිතභිගුලියා මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨිසදිසඅග්ගකොට්ඨෙව. හෙට්ඨා පවෙසෙන්නොති ඉත්ථිනිමිත්තස්ස හෙට්ඨාභාගෙන ඡුපියමානං පවෙසෙන්නො, යථා ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අල්ලොකාසං හෙට්ඨිමතලං තිලබ්ඪමත්තමිපි අත්තතො නිමිත්තෙන ඡුපති, එවං පවෙසෙන්නොති අත්ථො. ඡුපනමෙව හෙත්ථ පවෙසනං, එවං සෙසෙසුපි. මජ්ඣෙක පවෙසෙන්නොති අභිහන්තරතලෙන ඡුපියමානං පවෙසෙන්නො, යථා අභිහන්තරතලං ඡුපති, එවං පවෙසෙන්නොති අත්ථො. කත්ථචි අච්ඡුපන්තං පවෙසෙත්වා ආකාසගතමෙව නිහරන්තස්ස නත්ථි පාරාජිකං, දුක්කට්ඨං පන හොති ඡිත්තසිසවත්ථුස්මිං (පාරා. 73) විය. මජ්ඣෙකෙනෙව ඡුපන්තං පවෙසෙන්නොති අග්ගකොට්ඨා ඡුපන්තං පවෙසෙන්නො. මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා සභිකොචෙන්වාති නිමිත්තං අත්තතො මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා සම්ඤ්ජිත්වා

උපරිභාගෙන ජුපන්තං පවෙසෙන්නොපි. කිං විය? සම්ඤ්ජිතභිගුලි වියාති යොජනා. අථ වා මජ්ඣිමපබ්බපිට්ඨියා සම්ඤ්ජිතභිගුලි වියාති සම්බන්ධො, සම්ඤ්ජිතභිගුලිං වා මජ්ඣිමපබ්බපිට්ඨියා පවෙසෙන්නො වියාතිපි යොජෙතබ්බං. උපරිභාගෙනාති සඬකොච්ඡස්ස නිමිත්තස්ස උපරිකොටියා.

ඉදාති පුරිසනිමිත්තස්ස හෙට්ඨා වුත්තෙසු ඡසු “උපරි”ති වුත්තස්ස ඡට්ඨස්ස යානස්ස වසෙන විසුං චත්තාරි පස්සාති ගහෙත්වා පුරිසනිමිත්තෙ දසට්ඨානහෙදං දස්සෙන්නො තත්ථාතිආදිමාහ. හෙට්ඨා පන අගනිතග්ගහණවසෙන ඡ යානාති වුත්තාති. තුලාදණ්ඩසදිසං පවෙසෙන්නස්සාපිති අසම්ඤ්ජිත්වා උජුකං පවෙසෙන්නස්ස. වම්මබ්බිලන්ති ඵළකාදිනං ගීවාය විය නිමිත්තෙ ජාතං වම්මඬකුරං, “උණ්ණිගණ්ඩො”තිපි වදන්ති. “උපහතකායප්පසාද”න්ති අවත්වා නට්ඨකායප්පසාදන්ති වචනෙන උපාදින්නභාවෙ සති කෙනවි පච්චයෙන උපහතෙපි කායප්පසාදෙ උපහතින්ද්‍රියවත්ථුස්මිං (පාරා. 73) විය පාරාජිකමෙවාති දස්සෙති. ඉත්ථිනිමිත්තස්ස පන නට්ඨෙපි උපාදින්නභාවෙ සති මතසරීරෙ විය පාරාජිකක්ඛෙත්තතා න විජහතිති වෙදිතබ්බං. මෙථුනස්සාදෙනාති ඉදං කායසංසග්ගරාගෙ සති සඬසාදිසෙසො හොතිති වුත්තං. බීජානීති අණ්ඩානි.

මුඛං අපිධායාති පමාදෙන සමුප්පන්නම්පි භාසං බීජනියා පට්ච්ඡාදනම්පි අකත්වා නිසිදනං අගාරවත්ති වුත්තං. අථ වා අපිධායාති පිදහිත්වා, බීජනියා මුඛං පට්ච්ඡාදෙත්වා හසමානෙන න නිසිදිතබ්බන්ති අත්ථො. දන්තවිදංසකන්ති දන්තෙ දස්සෙත්වා. ගබ්හිතෙනාති “අයුත්තකථා”ති සඬකොචං අනාපජ්ජන්තෙන, නිරවසෙසාධිප්පායකථනෙ සඤ්ජාතුස්සාහෙනාති අත්ථො.

අනුපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

පාරාජිකවත්ථුතාති යෙසං තීසු මග්ගෙසු තිලබ්බිමත්තම්පි නිමිත්තස්ස පවෙසොකාසො හොති, තෙ ඉත්ථිපුරිසාදිහෙදා සබ්බෙ සඬගය්හන්ති, න ඉතරෙ. ඉධ පන තිරච්ඡානගතායාති-පාළිපදානුරූපතො න සබ්බාතිආදිනා ඉත්ථිලිඬගවසෙන වුත්තං. ගොනසාති සප්පවිසෙසා, යෙසං පිට්ඨිසු මහත්තමහත්තාති මණ්ඩලාති හොන්ති. කච්ඡපමණ්ඩුකානං චතුප්පදන්තෙපි ඔදකතාසාමඤ්ඤෙන අපදෙහි සහ ගහණං. මුඛසණ්ඨානන්ති ඔට්ඨවම්මසණ්ඨානං. වණසඬබ්බෙපන්ති වණසඬගහං. වණෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච “අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා”ති (පාරා. 66) ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. මඬගුසාති නකුලා. එතමෙව හි අත්ථන්ති යො නං අජ්ඣාපජ්ජති, තං පරාජෙතීති ඉමමත්ථං වුත්තානංයෙව පාරාජිකාදිසද්දානං නිබ්බවනප්පසඬගෙ ඉමස්සා පරිවාරගාථාය පවත්තත්තා. හට්ඨොති සාසනතො පරිහිනො. නිරඬකතොති නිරාකතො. එතන්ති ආපත්තිරූපං පාරාජිකං. ඡින්නොති අන්තරාඛණ්ඩිතො.

පකතත්තෙහි හික්ඛුහීති එත්ථ පකතත්තා නාම පාරාජිකං අනාපන්නා අනුක්ඛිත්තා ව. කෙච් පන “පකතත්තෙහි හික්ඛුහි එකතො කත්තබ්බත්තාති

අට්ඨකථායං චුත්තත්තා පකතත්තභූතෙහි අලජ්ජීහි පද්ධිං.
 උපොසථාදිසඬ්ඝකම්මකරණෙ දොසො නත්ථි” ති වදන්ති, තං න යුත්තං, ඉමිනා
 වචනෙන තස්ස අත්ථස්ස අසිජ්ඣනතො. යදි හි සඬ්ඝකම්මං කරියති,
 පකතත්තෙහෙව කරියති, න අපකතත්තෙහිති එවං අපකතත්තෙහි
 සහසංවාසපටික්ඛෙපපරං ඉදං වචනං, න පන පකතත්තෙහි සබ්බෙහි අලජ්ජීආදීහි
 එකතො සඬ්ඝකම්මං කත්තබ්බමෙවාති. එවං සංවාසවිධානපරං පකතත්තෙසුපි
 සභාගාපත්තිං ආපන්නෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤඤව අලජ්ජීහි ව සද්ධිං එකතො
 කම්මකරණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා. චුත්තඤ්ඤි “සචෙ සබ්බො සඬ්ඝො සභාගාපත්තියා
 සති චුත්තවිධිං අකත්වා උපොසථං කරොති, චුත්තනායෙනෙව සබ්බො සඬ්ඝො
 ආපත්තිං ආපජ්ජති” තිආදි (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා). “යත්ථ
 ආමිසපරිභොගො වට්ටති, ධම්මපරිභොගොපි තත්ථ වට්ටති” ති අලජ්ජීහි සහ
 පරිභොගො ව අට්ඨකථායං පටික්ඛිත්තො එකතො කම්මකරණස්සාපි
 ධම්මපරිභොගත්තා. තස්මා යථා හි පාළියං
 පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනකපුග්ගලනියමත්ථං ය්වායං ඤත්තිවතුත්ථෙත
 කම්මෙන...පෙ.... උපසම්පන්නො, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිජ්ජෙතො හික්ඛුති
 ඉමස්මිං වචනෙ සබ්බෙහි ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙන උපසම්පන්නා
 පාරාජිකාපජ්ජනකපුග්ගලායෙවාති නියමො න සිජ්ඣති
 පාරාජිකානාපජ්ජනකානම්පි සෙක්ඛාදීනං සම්භවා, අථ බො ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙන
 උපසම්පන්නෙසුයෙව පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනකා අලජ්ජී බාලපුට්ඨජනා ලබ්භන්ති,
 න පන එහිහික්ඛුආදීසුති එවං නියමො සිජ්ඣති, එවම්ධාපි පකතත්තෙසුයෙව
 එකතො කම්මකරණාරහා අනාපත්තිකා ලජ්ජී කුක්කුච්චකා සික්ඛාකාමා
 උපලබ්භන්ති, න අපකතත්තෙසුති එවමෙව නියමො සිජ්ඣති අපකතත්තානං
 ගණපුරණත්තාභාවෙන අසංවාසිකත්තනියමතො. අලජ්ජීනො පන ගණපුරකා හුත්වා
 කම්මස්ස සාධනතො අසංවාසිකෙසු න ගහිතා කත්තබ්බවිධිං අකත්වා තෙහි සහ
 මද්දිත්වා කම්මං කරොන්තානං ආපත්ති අලජ්ජීනා ව න විගච්ඡන්ති වෙදිතබ්බං.
 “එකො අලජ්ජී අලජ්ජීසතම්පි කරොති” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.585) හි චුත්තං, තෙනෙව
 වක්ඛති “සබ්බෙහි ලජ්ජීනො එතෙසු කම්මාදීසු සහ වසන්ති” තිආදි. අයඤ්චත්ථො
 උපරි විත්ථාරතො ආවි හවිස්සති.

තථාති සීමාපරිච්ඡින්නෙහිතිආදිං පරාමසති. එකතො
 වන්දනභුඤ්ජනගාමජ්ජවෙසනවත්තාපටිච්ඡත්තකරණඋග්ගහපරිපුච්ඡාසජ්ඣායකර
 ණාදිසාමග්ගිකිරියාවසෙන භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසික්ඛනං සමසික්ඛතා නාම,
 තඤ්ච ලජ්ජීහෙව සමං සික්ඛිතබ්බං, න අලජ්ජීහිති දස්සෙතුං “පඤ්ඤත්තං
 පන...පෙ.... සමසික්ඛතා නාමා” ති චුත්තං. තත්ථ අනතික්කමනවසෙන
 උග්ගහපරිපුච්ඡාදිවසෙන ව ලජ්ජීපුග්ගලෙහි සමං එකතො සික්ඛිතබ්බා සමසික්ඛාති
 සික්ඛාපදාති චුත්තාති, තාසං සමසික්ඛනං යථාචුත්තනායෙන ලජ්ජීහි
 සික්ඛිතබ්බභාවො සමසික්ඛතා නාමාති අධිජ්ජායො. යථාචුත්තෙසු එකකම්මාදීසු
 අලජ්ජීනං ලජ්ජිධම්මෙ අනොක්කන්තෙ ලජ්ජීහි සහ සංවාසො නත්ථි, තතො
 බහියෙව තෙ සන්දිස්සන්තිති ආහ සබ්බෙහි ලජ්ජීනොතිආදි.

56. යං තං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. චත්ථමෙව න භොතිති සුවණ්ණාදීහි කතඉත්ථිරූපානං අඛිගජානෙසුපි නිමිත්තවොහාරදස්සනතො තත්ථ පාරාජිකාසඬකානිවත්තනත්ථං වුත්තං. තෙනෙව විනීතවත්ථුසු ලෙපවිත්තාදිවත්ථුසු සඤ්ජානකුක්කුචවස්ස පාරාජිකෙන අනාපත්ති වුත්තා.

පයමවතුක්කවණ්ණනා

57. අස්සාති ආධ්‍යාතපදන්ති තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො “භොති”ති ආහ, භවෙය්‍යාති අත්ථො, භොතිති වුත්තං භොති. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ “භොති”ති ඉදං වචනසෙසො.

58. සාදියන්තස්සෙවාති එත්ථ සාදියනං නාම සෙවෙතුකාමතාවිත්තස්ස උප්පාදනමෙවාති ආහ “පටිසෙවනවිත්තසම්ඛිගිස්සා”ති. පටිපක්ඛන්ති අනිට්ඨං අහිතං. “භික්ඛුනං පච්චත්ථිකා භික්ඛුපච්චත්ථිකා”ති වුත්තෙ උපරි වුච්චමානා රාජපච්චත්ථිකාදයොපි ඉධෙව පටිසන්තිති තං නිවත්තනත්ථං භික්ඛු එව පච්චත්ථිකාති රාජපච්චත්ථිකානුරූපෙන අත්ථො දස්සිතො. තස්මිං බණෙනි පවෙසනක්ඛණො. අග්ගතො හි යාව මූලා පවෙසනකිරියාය වත්තමානකාලො පවෙසනක්ඛණො නාම. පච්චිදකාලෙති අඛිගජානස්ස යත්තකං යානං පවෙසනාරහං, තත්තකං අනවසෙසතො පච්චිදකාලෙ, පවෙසනකිරියාය නිට්ඨිතක්ඛණෙනි අත්ථො. එවං පච්චිදස්ස උද්ධරණාරම්භතො අන්තරා ධීතකාලෙ ධීතං අඛිගජානං, තස්ස ධීති වා ධීතං නාම, අට්ඨකථායං පන මාතුගාමස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං පත්වා සබ්බථා වායාමතො ඔරමිත්වා ධීතකාලං සන්ධාය “සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසමයෙ”ති වුත්තං, තදුභයමිපි ධීතමෙවාති ගහෙතබ්බං. උද්ධරණං නාම යාව අග්ගා නීහරණකිරියාය වත්තමානකාලොති ආහ “නීහරණකාලෙ පටිසෙවනවිත්තං උපට්ඨාපෙති”ති.

එත්ථ ව යස්මා පරෙහි උපක්කමියමානස්ස අඛිගජානාදිකායවලනස්ස විජ්ජමානත්තා සෙවනවිත්තෙ උපට්ඨිතමත්තෙ තස්මිං බණෙ විත්තජරූපෙන සඤ්ජායමානං අඛිගජානාදිවලනං ඉමිනා සෙවනවිත්තෙන උප්පාදිතමෙව භොති. අපිච සෙවනවිත්තෙ උප්පන්නෙ පරෙහි අනුපක්කමියමානස්සාපි අඛිගජානෙ වලනං භොතෙව, තඤ්ච තෙන කතං නාම භොති, තස්මා කායවිත්තතො සමුට්ඨිතං පාරාජිකාපත්තිං සො ආපජ්ජතියෙව උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා (පාවි. 657-658) විය. තත්ථාපි හි “අධක්ඛකං උබ්භජාණුමණ්ඩලං ආමසනං වා...පෙ.... පටිපිළනං වා සාදියෙය්‍යා”ති (පාවි. 657) සාදියනමත්තෙයෙව ආපත්ති වුත්තා, භික්ඛුනො කායසංසග්ගෙ පන “කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති (පාරා. 270) අත්තතො උපක්කමස්ස ආපත්තිනිමිත්තභාවෙන වුත්තත්තා ඉත්ථියා පුස්සියමානස්ස කායසංසග්ගරාගෙ ව ඉත්ථියා සඤ්ජනිතකායවලනෙ ව විජ්ජමානෙපි අත්තතො පයොගාභාවෙන අනාපත්තියෙව වුත්තාති ගහෙතබ්බං. කෙච් පන “පයමසඬසාදියෙසවිසයෙපි පරෙහි බලක්කාරෙන හත්ථාදීහි උපක්කමියමානස්ස මොචනස්සාදො ව උප්පජ්ජති, තෙන ව අසුවිමිහි මුත්තෙ සඬසාදියෙසො, අමුත්තෙ

පුළුල්ලව්වයං එවා’’ති වදන්ති. අඬගාරකාසුන්ති අඬගාරරාසිං, අඬගාරපුණ්ණාචාටං වා. ඉත්ථියා උපක්කමියමානෙ අසාදියනං නාම න සබ්බෙසං විසයොති ආහ ඉමඤ්ඡිතිආදි. එකාදසහි අග්ගිහීති

රාගදොසමොහජාතිජරාමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසසඬානෙන ඵකාදසග්ගිහි. අස්සාති අසාදියන්තස්ස. චතුක්කං නීහරිත්වා යපෙසීති එත්ථ එකපුග්ගලවිසයතාය එකොපි අනාපත්තිවාරො

පවෙසනපට්ටයීතඋද්ධරණසඬආතානං චතුන්නං පදානං වසෙන ‘‘චතුක්ක’’න්ති වුත්තො. පයමචතුක්කකථාති එත්ථ පන අනාපත්තිවාරෙන සද්ධිං පඤ්චන්තං වාරානං වුත්තනයෙන ‘‘පඤ්ච චතුක්කා’’ති වත්තබ්බෙපි එකමග්ගවිසයතාය තෙසං එකත්තං ආරොපෙත්වා පයමචතුක්කතා වුත්තා. තෙනෙව චක්ඛති තිණ්ණං මග්ගානං වසෙන තිණි සුද්ධිකචතුක්කානීතිආදි.

එකුනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා

59-60. මත්තන්ති සුරාදිහි මත්තං. අක්ඛායිතනිමිත්තා ඉධ උත්තරපදලොපෙන අක්ඛායිතසද්දෙන වුත්තාති ආහ ‘‘අක්ඛායිතනිමිත්ත’’න්ති. ජාගරන්තින්තිආදි විසෙසනරහිතත්තා ‘‘සුද්ධිකචතුක්කානී’’ති වුත්තං. සමානාවරියකාථෙරාති එකාවරියස්ස උද්දෙසන්තෙවාසිකා. ගඬගාය අපරහාගො අපරගඬගං. වතරෙති ගරහන්තෙ නිපාතො. එවං විනයගරුකානන්ති ඉමිනා උපරි උපතිස්සත්තෙරෙන වුව්වමානවිනිච්ඡයස්ස ගරුකරණියතාය කාරණං වුත්තං. සබ්බං පරියාදිසිත්වාති සබ්බං පාරාජිකඛෙත්තං අනවසෙසතො ගහෙත්වා. යදි හි සාවසෙසං කත්වා පඤ්ඤපෙය්‍ය, අලජ්ජිතං තත්ථ ලෙසෙන අජ්ඣාචාරසොතො පවත්තතීති ආහ ‘‘සොතං ඡින්දිත්වා’’ති. සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදෙසුයෙව (පාටි. 49-51) සාවසෙසං කත්වාපි පඤ්ඤාපනං සම්භවති, න ලොකවජ්ජෙසුති ආහ ඉදඤ්ඡිතිආදි. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදෙ හි (පාටි. 49 ආදයො) කිඤ්චාපි යෙභුයාව්ඡන්තෙ යෙභුයාපරිච්ඡන්තෙ හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදතො පාවිත්තියං දස්සිතං, උපඩ්ඨව්ඡන්තෙ උපඩ්ඨපරිච්ඡන්තෙ දුක්කටං, තථාපි සාවසෙසත්තා පඤ්ඤත්තියා යෙභුයාව්ඡන්තඋපඩ්ඨපරිච්ඡන්තාදිසුපි අට්ඨකථායං පාවිත්තියමෙව දස්සිතං. ඉධ පන නිරවසෙසත්තා පඤ්ඤත්තියා භගවතා දස්සිතං යෙභුයොන අක්ඛායිතනිමිත්තතො හෙට්ඨා පාරාජිකක්ඛෙත්තං නත්ථි, පුළුල්ලව්වයාදිමෙව තත්ථ ලබ්භති.

උපතිස්සත්තෙරෙන වුත්තස්සෙව විනිච්ඡයස්ස අඤ්ඤම්පි උපත්ථම්භකාරණං දස්සෙන්නො අපිචාතිආදිමාහ. නිමිත්තෙ අප්පමත්තිකාපි මංසරාජි සවෙ අවසිට්ඨා හොති, තං යෙභුයාක්ඛායිතමෙව හොති, තතො පරං පන සබ්බසො බායිතෙ නිමිත්තෙ දුක්කටමෙවාති දස්සෙන්නො ආහ ‘‘තතො පරං පුළුල්ලව්වයං නත්ථි’’ති. කෙච් පනෙත්ථ වච්චමග්ගාදිං වත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා ‘‘තෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම යාව තතියකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා බායිතං යෙභුයාක්ඛායිතං නාම, තතො පරං පුළුල්ලව්වයං නත්ථි, යාව චතුත්ථකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා බායිතං, තම්පි දුක්කටවත්ථුයෙවා’’ති ව වදන්ති, තං න යුත්තං.

මතසරිරස්මියෙව වෙදිතබ්බන්ති මතං යෙහුයොන අක්ඛායිතන්තිආදිවචනතො
 වුත්තං. යදිපි නිමිත්තන්තිආදි ජීවමානකසරිරමෙව සන්ධාය වුත්තං තස්සෙව
 අධිකතත්තා. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා)
 “ජීවමානකසරිරස්ස වුත්තප්පකාරෙ මග්ගෙ සවෙපි තවාදීනි අනවසෙසෙත්වා
 සබ්බසො ඡින්නෙ” තිආදි වුත්තං. සබ්බසො ඛායිතන්ති නිමිත්තමංසං සබ්බං
 ඡින්නන්ති අත්ථො. නිමිත්තසණ්ඨානන්ති ඡින්නමංසස්ස අන්තො යාව
 මුත්තවත්ථිකොසා ඡිද්දාකාරො අබ්භන්තරජවිවම්මත්තො ඉත්ථිනිමිත්තාකාරො,
 තෙනාහ “පවෙසනං ජායතී” ති. නිමිත්තසණ්ඨානං පන අනවසෙසෙත්වානි
 පවෙසනාරහඡිද්දාකාරෙන ධීතඅබ්භන්තරමංසාදිං අනවසෙසෙත්වා. එතෙන යාව
 පවෙසො ලබ්භති, තාව මග්ගොයෙවාති දස්සෙති. නිමිත්තතො පතිතාය
 මංසපෙසියාති ඉදං නිමිත්තසණ්ඨානවරහිතං අබ්භන්තරමංසංසංසං සන්ධාය
 වුත්තං. නිමිත්තසණ්ඨානං අකොපෙත්වා සමන්තතො ඡින්නිත්වා උද්ධට්මංසපෙසියා
 පන මතසරිරෙ යෙහුයොන අක්ඛායිතනිමිත්තෙ විය උපක්කමන්තස්ස
 පාරාජිකමෙව.

එවං ජීවමානකමනුස්සසරිරෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි මතසරිරෙ
 දස්සෙතුං මතසරිරෙ පනාතිආදිමාහ. වත්ථිකොසෙසුති පුරිසානං
 අධිගජාතකොසවම්මෙසු. “නවද්වාරො මහාවණො” තිආදි (මි. ප. 2.6.1) වචනතො
 මනුස්සානං අක්ඛිනාසාදීනි වණසඬ්ඛෙපෙන පුල්ලව්වයක්ඛෙත්තානීති තෙසුපි
 පුල්ලව්වයං වුත්තං, එවං මනුස්සානං මතසරිරෙපි, තෙනාහ මතෙ අල්ලසරිරෙතිආදි.
 තත්ථ අල්ලසරිරෙති අකුට්ඨං සන්ධාය වුත්තං. පාරාජිකක්ඛෙත්තෙති යෙහුයොන
 අක්ඛායිතමිපි සන්ධාය වුත්තං. පුල්ලව්වයක්ඛෙත්තෙති උපඬ්ඪක්ඛායිතාදිමිපි
 සන්ධාය වුත්තං. එත්ථ ච අක්ඛිනාසාදිපුල්ලව්වයක්ඛෙත්තෙසු යෙහුයොන
 අක්ඛායිතෙසුපි පුල්ලව්වයං, උපඬ්ඪක්ඛායිතාදිසු දුක්ඛටන්ති වෙදිතබ්බං.
 සබ්බෙසමිපිති යථාවුත්තහත්ථිආදීහි අඤ්ඤෙසං තිරච්ඡානානං සඬ්ඛණ්හනත්ථං
 වුත්තං. තිරච්ඡානගතානං අක්ඛිකණ්ණවණෙසු දුක්ඛටං පන අට්ඨකථාප්පමාණෙන
 ගහෙතබ්බං, “අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති පුල්ලව්වයස්සා” ති (පාරා.
 66) හි සාමඤ්ඤතො වුත්තං, න පන මනුස්සානන්ති විසෙසෙත්වා. යදි හි
 මනුස්සානඤ්ඤෙව වණෙසු පුල්ලව්වයං සියා, හත්ථිඅස්සාදීනං
 නාසවත්ථිකොසෙසුපි පටඬ්ඪමුඛමණ්ඩුකස්ස මුඛසණ්ඨානෙපි ච වණසඬ්ඛෙපතො
 පුල්ලව්වයං න වත්තබ්බං සියා, වුත්තඤ්ඤෙව. තස්මා අට්ඨකථාවරියා එවෙත්ථ පමාණං.
 මතානං තිරච්ඡානගතානන්ති මතකෙන සම්බන්ධො.

මෙපුනරාගෙන වත්ථිකොසං පවෙසෙත්තස්ස පුල්ලව්වයං වුත්තන්ති ආහ
 “වත්ථිකොසං අප්පවෙසෙත්තො” ති. මෙපුනරාගො ච නාම කායසංසග්ගරාගං
 මොචනස්සාදඤ්ඤෙව මුඤ්ඤිත්වා විසුං ද්වයංද්වයසමාපත්තියා රාගො, සො ච
 පුරිසාදිසුපි උප්පජ්ජති, තෙන ච අපාරාජිකක්ඛෙත්තෙ ඉත්ථිසරිරෙපි
 උපක්කමන්තස්ස අසුචිමිහි මුත්තෙපි සඬ්ඪසාදිසෙසො න හොති, ඛෙත්තානුරූපං
 පුල්ලව්වයදුක්ඛටමෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. අප්පවෙසෙත්තොති ඉමිනා තිසු
 මග්ගෙසු පවෙසනාධිප්පායෙ අසතිපි මෙපුනරාගෙන බහි සට්ඨං සම්භවතීති

දස්සෙති, තෙනෙව පුල්ලව්වයං වුත්තං, ඉතරථා පවෙසනාධිප්පායෙන බහි ජුපන්තස්ස මෙටුනස්ස පුබ්බපයොගත්තා දුක්කටමෙව චත්තබ්බං සියා. නිමිත්තෙන නිමිත්තං ජුපති පුල්ලව්වයන්ති ඉදඤ්ච “න ව, භික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අභිගජාතං ජුපිතබ්බං, යො ජුපෙය්‍යා, ආපත්ති පුල්ලව්වයස්සා”ති (මහාව. 252) ඉමස්ස වම්මක්ඛන්ධකෙ ආගතස්ස සුත්තස්ස වසෙන වුත්තං. තත්ථ ව කෙසඤ්චි අඤ්ඤථාපි අත්ථවිකප්පස්ස බීජං දස්සෙන්නො මහාඅට්ඨකථායං පනාතිආදිමාහ. මුබ්බෙනෙව ජුපනං සන්ධායාති ඔට්ඨජීවහාදිමුඛාවයවෙන ජුපනං සන්ධාය. ඔලාරිකත්තාති අප්ඤ්ඤාචාරස්ස පුල්ලත්තා. තං සන්ධායභාසිතන්ති තං යථාවුත්තසුත්තං. සුත්තඤ්චි අප්ඤ්ඤාචාරං සන්ධාය පටිච්ච වුත්තත්තා “සන්ධායභාසිත”න්ති වුච්චති. සුට්ඨසල්ලක්ඛෙත්වාති පිට්ඨිං අභිරුහන්තානං අභිගජාතමුබ්බෙනෙව නිමිත්තජුපනස්ස සම්භවං මෙටුනරාගීනඤ්ච අභිගජාතෙන ජුපනස්සෙව අනුරූපතඤ්ච සුත්තෙ ව “මුබ්බෙනා”ති අවුත්තතඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච නයං යථාබලං සුට්ඨ සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. සඬ්ඝාදිසෙසොති මනුස්සිත්ථිං සන්ධාය වුත්තං. පස්සාවමග්ගන්ති ඉදං වම්මක්ඛන්ධකෙ නිදානවසෙන වුත්තං. ඉතරමග්ගද්වයං පන නිමිත්තමුබ්බෙන ජුපන්තස්ස වණ්‍යසඬ්ඛෙපෙන පුල්ලව්වයමෙව. වුත්තනයෙනෙවාති මෙටුනරාගෙනෙව. නිමිත්තමුබ්බෙන පන විනා මෙටුනරාගෙන මනුස්සිත්ථියා වා තිරච්ජානගතිත්ථියා වා පස්සාවමග්ගං පකතිමුබ්බෙන ජුපන්තස්ස දුක්කටමෙව පකතිමුබ්බෙන පකතිමුබ්බජුපනෙ විය, ඉතරථා තත්ථාපි පුල්ලව්වයෙන භවිතබ්බං, තඤ්ච න යුත්තං බන්ධකසුත්තෙපි තථා අවුත්තත්තා. කායසංසග්ගරාගෙන දුක්කටන්ති නිමිත්තමුබ්බෙන වා පකතිමුබ්බාදිං ඉතරකායෙන වා කායසංසග්ගරාගෙන ජුපන්තස්ස දුක්කටමෙව.

එත්ථ ව කායසංසග්ගරාගෙන බහිනිමිත්තෙ උපක්කමතො අජානන්තස්සෙව අභිගජාතං යදි පාරාජිකක්ඛෙත්තං ජුපති, තත්ථ කිං භොතිති? කෙචි තාව “මෙටුනරාගස්ස අභාවා මනුස්සිත්ථියා සඬ්ඝාදිසෙසො, සෙසෙසු චත්ථුවසෙන පුල්ලව්වයදුක්කටාති”ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “පවෙසනක්ඛණෙ එස්සස්ස සාදියනසම්භවතො බලක්කාරෙන උපක්කමනක්ඛණෙ විය පාරාජිකමෙවා”ති වදන්ති, ඉදමෙව යුත්තතරං. මග්ගත්තයතො හි අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙයෙව කායසංසග්ගාදිරාගහෙදතො ආපත්තිහෙදො ලබ්භති, න මග්ගත්තයෙ. තත්ථ පන යෙන කෙනචි ආකාරෙන එස්සස්ස සාදියනක්ඛණෙ පාරාජිකමෙව, තෙනෙව පරොපක්කමෙන පවෙසනාදීසු රාගහෙදං අනුද්ධරිත්වා සාදියනමත්තෙන පාරාජිකං වුත්තං.

සන්ථතවතුක්කහෙදකථාවණ්ණනා

61-2. පටිපත්තකස්සාති ආරද්ධවිපස්සකස්ස. උපාදින්නකන්ති කායින්ද්‍රියං සන්ධාය වුත්තං. උපාදින්නකෙන චුසතීති උපාදින්නකසරිරෙන චුසියතීති කම්මසාධනෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො. අථ වා එවං කරොන්තො භික්ඛු කිඤ්චි උපාදින්නකං උපාදින්නකෙන න චුසතීති අත්ථො. ලෙසං ඔඩ්ඛෙස්සන්තීති ලෙසං යපෙස්සන්ති, පරිකප්පෙස්සන්තීති අත්ථො. සන්ථතාදිහෙදෙහි භින්දිත්වාති

සන්ථනාදිවිසෙසනෙහි විසෙසෙත්වා. සන්ථනායාති සමුදායෙ එකදෙසවොහාරො දඩ්ඨස්ස පටස්ස ඡිද්දන්තිආදීසු විය. යථා හි පටස්ස එකදෙසොව වත්ථනො දඩ්ඨොති වුවිති, තං එකදෙසවොහාරං සමුදායෙ පටෙ උපවාරනො ආරොපෙත්වා පුන තං සමුදායං දඩ්ඨස්සදෙසසඬ්ඛානඡිද්දසම්බන්ධිතාවෙන “දඩ්ඨස්ස පටස්ස ඡිද්ද”න්ති වොහරන්ති, එවම්ධාපි ඉත්ථියා මග්ගස්පදෙසවොහාරං සමුදායභූතාය ඉත්ථියා ආරොපෙත්වා පුන තං ඉත්ථිං සන්ථනමග්ගසම්බන්ධිතිං කත්වා සන්ථනාය ඉත්ථියා වච්චමග්ගෙනාතිආදි වුත්තං. සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.61-62) පනෙත්ථ “එකදෙසෙ සමුදායවොහාරො”ති වුත්තං, තං න යුත්තං අවයවවොහාරෙන සමුදායස්සෙව පතියමානත්තා. ඉතරථා හි සන්ථනාය වච්චමග්ගෙනාති ඉත්ථිලිඬිගතා මග්ගසම්බන්ධිතා ව න සියා, එකදෙසෙ සමුදායොපවාරස්ස පන එකදෙසොව අත්ථො සාධාය ඡිජ්ජමානාය රුක්ඛො ඡිජ්ජන්තිආදීසු විය.

වත්ථාදීති මග්ගස්ස අන්තො අස්පවෙසෙත්වා බහියෙව වෙයනං සන්ධාය “පලිවෙයෙත්වා”ති වුත්තං. සමුදායෙ අවයවුපවාරෙනෙව හික්ඛුපි සන්ථනො නාමාතිආදි වුත්තං. යත්තකෙ පට්ටියෙති තිලබ්ඡමත්තෙ පට්ටියෙ. අක්ඛිනාසාදීනං සන්ථනත්තෙපි යථාවත්ථුකමෙවාති ආහ පුල්ලච්චයක්ඛෙත්තෙ පුල්ලච්චයන්තිආදි. බාණුං සට්ටෙන්තස්ස දුක්කටන්ති ඉත්ථිතිමිත්තස්ස අන්තො බාණුං පවෙසෙත්වා සමතලං, අතිරිත්තං වා යීතං බාණුං සවෙ සට්ටෙති, සට්ටෙන්තස්ස දුක්කටං පවෙසාභාවතො. සවෙ පන ඊසකං අන්තො අල්ලොකාසෙ පවෙසෙත්වා යීතං අනුපාදින්නමෙව බාණුසීසං අඬ්ගජානෙන ඡුපති, පාරාජිකමෙව. තස්ස තලන්ති වෙඨනළාදිකස්ස අන්තොතලං. බහිද්ධා බාණුකෙති අන්තො පවෙසිතවෙඨපබ්බාදිකස්ස බහි නික්ඛන්තසීසං සන්ධාය වුත්තං. යථා ව ඉත්ථිතිමිත්තෙතිආදීසු යථා ඉත්ථියා පස්සාවමග්ගෙ බාණුං කත්වා සට්ටනාදිකං වුත්තං, එවං සබ්බත්ථ වච්චමග්ගාදීසුපි ලක්ඛණං වෙදිතබ්බන්ති අත්ථො.

රාජපච්චත්ථිකාදිවතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා

65. කෙරාටිකාති වඤ්චකා. පයමං ඉත්ථිධුත්තමෙව දස්සෙත්වා ඉදාති ඉතරධුත්තෙපි සඬ්ගභෙත්වා දස්සෙතුං “ඉත්ථිධුත්තසුරාධුත්තාදයො වා”ති වුත්තං.

ආපත්තානාපත්තිවාරවණ්ණනා

66. පටිඤ්ඤාතකරණං. නත්ථි සෙවෙනුකාමනා මග්ගෙන මග්ගස්පටිපත්තිති ද්වින්නං අඬ්ගානං සිද්ධන්තා. දුස්සිතස්ස පන මග්ගෙන මග්ගස්පටිපත්ති එවමෙකං අඬ්ගං සිද්ධං, සෙවෙනුකාමනාසඬ්ඛානං සාදියනං අසිද්ධං. තස්මා සො පුච්ඡිත්වා “සාදිසි”න්ති වුත්තපටිඤ්ඤාය නාසෙතබ්බො. තත්ථෙවොති වෙසාලියං මහාවනෙ එව. සබ්බඬ්ගගන්ති සබ්බකායගතං. “ලොහිතං වියා”ති වුත්තත්තා කෙසාදීනං විනිමුත්තට්ඨානෙ සබ්බත්ථාති ගභෙතබ්බං. නිච්චමෙව උම්මත්තකො භොතිති යස්ස පිත්තකොසතො පිත්තං වලිත්වා සබ්බදා බහි නික්ඛන්තං භොති, තං සන්ධාය

වුත්තං. යස්ස පන පිත්තං චලිත්වා පිත්තකොසෙයෙව යීතං හොති, කදාපි වා නික්ඛන්තං පුන නික්ඛමති, සොපි අන්තරන්තරා සඤ්ඤං පටිලහති හෙසජ්ජෙන ච පකතිආරොග්ගං පටිලහතීති චෙදිතබ්බං.

පදහාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

පකිණ්ණකන්ති වොමිස්සකනයං. සමුට්ඨානන්ති උප්පත්තිකාරණං. කිරියාතිආදි නිදස්සනමත්තං අකිරියාදීනමපි සඬිගහතො. වෙදනාය සහ කුසලඤ්ච චෙදිතබ්බන්ති යොජෙනබ්බං. සබ්බසඬිගාහකවසෙනාති සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං සඬිගාහකවසෙන “කායො වාවා කායවාවා කායචිත්තං වාචාචිත්තං කායවාචාචිත්ත”න්ති එවං වුත්තාති ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානාති. සමුට්ඨානාදයො හි ආපත්තියා එව හොන්ති, න සික්ඛාපදස්ස. තංතංසික්ඛාපදස්ස නියතආපත්තියා එව ගහණත්ථං පන සික්ඛාපදසීසෙන සමුට්ඨානාදීනං කථනං. එවඤ්ඤි ආපත්තිවිසෙසො පඤ්ඤායති ආපත්ති-සද්දස්ස සබ්බාපත්තිසාධාරණත්තා, ඉමෙසු පන ඡසු සමුට්ඨානෙසු පුරිමානි තීණි අවිත්තකානි, පච්ඡිමානි සවිත්තකානි. සමාසතො තං ඉමං පකිණ්ණකං විදිත්වා චෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ඡ සමුට්ඨානාති එතස්සාති ඡසමුට්ඨානං. එවං සෙසෙසුපි.

අත්ථි කථිතසමුට්ඨානන්තිආදි සමුට්ඨානසීසවසෙන ද්විසමුට්ඨානඑකසමුට්ඨානානං දස්සනං. තෙරස හි සමුට්ඨානසීසානි පයමපාරාජිකසමුට්ඨානං අදින්නාදානසමුට්ඨානං සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං සමනුභාසනසමුට්ඨානං කථිතසමුට්ඨානං එළකලොමසමුට්ඨානං පදසොධම්මසමුට්ඨානං අද්ධානසමුට්ඨානං ටෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානං ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානං වොරීවුට්ඨාපනසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානන්ති. තත්ථ අත්ථි ඡසමුට්ඨානන්ති ඉමිනා සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං වුත්තං, පඤ්චසමුට්ඨානස්ස අභාවතො “අත්ථි පඤ්චසමුට්ඨාන”න්ති අවත්වා “අත්ථි චතුසමුට්ඨාන”න්ති වුත්තං, ඉමිනා ච අද්ධානසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානඤ්ච සඬිගහිතං. යඤ්ඤි පයමතනියචතුත්ථජට්ඨෙහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අද්ධානසමුට්ඨානං. යං පන දුතියතනියපඤ්චමජට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං. අත්ථි තිසමුට්ඨානන්ති ඉමිනා අදින්නාදානසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානඤ්ච සඬිගහිතං. යඤ්ඤි සවිත්තකෙහි තීහි සමුට්ඨාති, ඉදං අදින්නාදානසමුට්ඨානං. යං පන අවිත්තකෙහි තීහි සමුට්ඨාති, ඉදං භූතාරොචනසමුට්ඨානං. අත්ථි කථිතසමුට්ඨානන්තිආදිනා පන අවසෙසසමුට්ඨානසීසවසෙන ද්විසමුට්ඨානං එකසමුට්ඨානඤ්ච සඬිගණ්හාති. තත්ථ හි යං තනියජට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං කථිතසමුට්ඨානං නාම. යං පන පයමචතුත්ථෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං එළකලොමසමුට්ඨානං. යං ඡට්ඨෙතෙව සමුට්ඨාති, ඉදං ධුරනික්ඛෙපසමුට්ඨානං, “සමනුභාසනසමුට්ඨාන”න්තිපි තස්සෙව නාමං. ඉති සරූපෙන අට්ඨ

ආපත්තිසීසානි දස්සිතානි. ආදිසද්දෙන පනෙන්ථ අවසෙසානි
පයමපාරාජිකසමුට්ඨානපදසොධම්මපෙයාසත්ථධම්මදෙසනාවොරිවුට්ඨාපනසමුට්
ඨානානි පඤ්චපි සමුට්ඨානසීසානි සඬගහිතානි. තත්ථ යං කායචිත්තතො සමුට්ඨානි,
ඉදං පයමපාරාජිකසමුට්ඨානං. යං දුතියපඤ්චමෙහි සමුට්ඨානි, ඉදං
පදසොධම්මසමුට්ඨානං. යං චතුත්ථජට්ඨෙහි සමුට්ඨානි, ඉදං පෙයාසත්ථසමුට්ඨානං.
යං පඤ්චමෙනෙව සමුට්ඨානි, ඉදං ධම්මදෙසනාසමඋට්ඨානං. යං පඤ්චමජට්ඨෙහි
සමුට්ඨානි, ඉදං වොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානං. එත්ථ ච පච්ඡිමෙසු තීසු
සචිත්තකසමුට්ඨානෙනෙසු එකෙකසමුට්ඨානවසෙන එකසමුට්ඨානානි තිවිධානි.
ද්විසමුට්ඨානානි පන පයමචතුත්ථෙහි වා දුතියපඤ්චමෙහි වා තතියජට්ඨෙහි වා
චතුත්ථජට්ඨෙහි වා පඤ්චමජට්ඨෙහි වා සමුට්ඨානවසෙන පඤ්චවිධානීති
වෙදිතබ්බානි.

එවං සමුට්ඨානවසෙන සබ්බසික්ඛාපදානි තෙරසධා දස්සෙත්වා ඉදානි
කිරියාවසෙන පඤ්චධා දස්සෙතුං තත්ත්වභිආදි වුත්තං. කිඤ්චීති සික්ඛාපදං.
කිරියතොති පථවිබ්භිනාදි (පාටි. 84-85) විය කායචචිච්ඤ්ඤත්තිජනිතකම්මතො.
අකිරියතොති පයමකථිනාදි (පාරා. 459 ආදයො) විය කත්තබ්බස්ස අකරණෙනෙව.
කිරියාකිරියතොති අඤ්ඤාතිකාය හික්ඛුතියා හත්ථතො විවරපටිග්ගහණාදි (පාරා.
508 ආදයො) විය. සියා කිරියතො, සියා අකිරියතො රුපියපටිග්ගහණාදි (පාරා. 582
ආදයො) විය, සියා කිරියතො, සියා කිරියාකිරියතො කුටිකාරාදි (පාරා. 342) විය.
චිතික්කමසඤ්ඤාය අභාවෙන විමොක්ඛො අස්සානි සඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති
මජ්ඣිමනිකායෙද්ධාදිසමාසො දට්ඨබ්බො. චිත්තඬ්ඨං ලහති සචිත්තකසමුට්ඨානෙනෙව
සමුට්ඨහනතො. ඉතරන්ති යස්ස චිත්තඬ්ඨගතියමො නත්ථි, තං, අනාපත්තිමුඛෙන
වෙතං සඤ්ඤාදුක්ඛං වුත්තං, ආපත්තිමුඛෙන සචිත්තකදුක්ඛන්ති එත්තකමෙව
විසෙසො, අත්ථතො සමානාව.

කායචචිද්වාරෙහි ආපජ්ජිතබ්බම්පි කායකම්මෙ වා චචිකම්මෙ වා සඬගස්හති.
තත්ථ බාහුල්ලවුත්තිතො අදින්නාදානමුසාවාදාදයො වියානි අත්ථි සික්ඛාපදං
කායකම්මන්තිආදිනා කායකම්මං චචිකම්මඤ්ඤාති දුක්ඛමෙව වුත්තං, විභාගතො පන
කායචචිකම්මෙන සද්ධිං තිකමෙව හොති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා.
අට්ඨ. පයමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං ‘‘සබ්බා ච කායකම්මචචිකම්මතදුභයවසෙන
තිවිධා හොන්ති’’ති. තතොයෙව ඉධාපි අදින්නාදානාදීසු (පාරා. 89)
කායකම්මචචිකම්මන්ති තදුභයවසෙන දස්සිතං. අත්ථි පන සික්ඛාපදං කුසලන්තිආදි
ආපත්තිසමුට්ඨාපකචිත්තවසෙන කාරියෙ කාරණොපවාරෙන වුත්තං, න පන
ආපත්තියා කුසලාදිපරමත්ථධම්මතාවසෙන ආපත්තියා සම්මුතිසභාවත්තා.
කුසලාකුසලාදිපරමත්ථධම්මෙ උපාදාය හි භගවතො ආපත්තිසම්මුති පඤ්ඤත්තා.
චක්ඛති හි ‘‘යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසල’’න්තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.66
පකණ්ණකකථා). න හි භගවතො ආණායත්තා ආපත්ති කුසලාදිපරමත්ථසභාවා
හොති අනුපසම්පන්නානං ආදිකම්මිකානඤ්ඤා ආපත්තිප්පසඬ්ඨගතො, තස්සා
දෙසනාදීහි විසුද්ධිඅභාවප්පසඬ්ඨගතො ච. න හි කාරණබලෙන උප්පජ්ජමානා
කුසලාදිසභාවා ආපත්ති අනුපසම්පන්නාදීසු නිවත්තති, උප්පන්නාය ච තස්සා

කෙනෙහි විනාසයා න සම්භවති. සරසවිනාසනො දෙසනාදිනා ව ආපත්ති විගච්ඡන්ති වචනමත්ථි, න පන තෙන අකුසලාදි විගච්ඡති. පිතුසානාදිකම්මෙන හි පාරාජිකං ආපන්නස්ස හික්ඛුනො ගිහිලිඬගං ගහෙන්වා හික්ඛුභාවපරිච්චාගෙන පාරාජිකාපත්ති විගච්ඡති, න පාණානිපානාදිඅකුසලං ආනන්තරියාදිභාවනො. තස්මා දුම්මඬිකුනං නිග්ගහාදිදසඅත්ථවසෙ (පාරා. 39; පරි. 2) පටිච්ච භගවතා යථාපච්චයං සමුප්පජ්ජමානෙ කුසලාකුසලාදිනාමරූපධම්මෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා සම්මුතියෙව ආපත්ති, සා ව යථා විධිපටිකම්මකරණෙන විගතා නාම භොතිති වෙදිතඛ්ඛං, තෙනාහ ද්වන්තිංසෙව හි ආපත්තිසමුට්ඨාපකච්ඡන්තානීතිආදි.

ආපත්තිසමුට්ඨාපකත්තෙනෙව හෙත්ථ කුසලාදීනං ආපත්තිනො හෙදො සිද්ධො. න හි තංසමුට්ඨිතස්ස තතො අහෙදො යුත්තො සමුට්ඨානසමුට්ඨිතහෙදබ්බාවහාරූපච්ඡේදජ්ජසංඛගතො. සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.66 පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා) පන ආපත්තියා පරමත්ථතො කුසලත්තමෙව න සම්භවති “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති වචනතො, “අකුසලත්තං පන අබ්‍යාකතත්තඤ්ච ආපත්තියා සම්භවති” ති සඤ්ඤාය කුසලචිත්තසමුට්ඨානක්ඛණෙපි රූපාබ්‍යාකතත්තං ආපත්තියා සමත්ථෙකුං යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසලං, ඉතරෙහි ඉතරන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.66 පකිණ්ණකකථා) ඉමං අට්ඨකථාවචනං නිස්සාය චුත්තං “යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජතිති යං සික්ඛාපදසීසෙ ගහිතං ආපත්තිං කුසලචිත්තසමඬ්ඨි ආපජ්ජති, ඉමිනා පන වචනෙන තං කුසලන්ති ආපත්තියා චුච්චමානො කුසලභාවො පරියායතො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති. කුසලචිත්තෙන හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො සච්ඤ්ඤත්තිකං අච්ඤ්ඤත්තිකං වා සික්ඛාපදචිත්තික්කමාකාරජ්ජවත්තං රූපක්ඛන්ධසංඛ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති” ති. තත්ථ යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජතිති ඉමං වචනං උද්දිස්ස “ඉමිනා පන වචනෙන තං කුසලන්ති ආපත්තියා චුච්චමානො කුසලභාවො පරියායතො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති” ති චුත්තං, එවං ඉතරෙහි ඉතරන්ති වචනෙන “යං අකුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අකුසලං, යං අබ්‍යාකතචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අබ්‍යාකත” න්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස චුත්තත්තා ඉතරෙහිති වචනං උද්දිස්ස “ඉමිනාපි වචනෙන ඉතරන්ති ආපත්තියා චුච්චමානො අකුසලභාවො අබ්‍යාකතභාවො ව පරියායතො දස්සෙති” ති චත්තඛ්ඛං. එවං අවත්වා කුසලපක්ඛෙ එව කථනස්ස කාරණං න පස්සාම. යං පන ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලන්තිආදිවචනං කාරණත්තෙන චුත්තං, තම්පි අකාරණං යං අකුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අකුසලන්තිආදිනා හෙට්ඨා චුත්තනයෙන අකුසලාදිභාවස්ස පරියායදෙසිතත්තා, ආපත්තියා කුසලවොහාරස්ස අයුත්තතාය නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසලන්ති චුත්තත්තා ව. ආපත්තියා හි කුසලචිත්තසමුට්ඨිතත්තෙපි භගවතා පටික්ඛිත්තභාවෙන සාවජ්ජධම්මත්තා කාරණූපවාරෙනාපි අනවජ්ජකුසලවොහාරො න යුත්තො සාවජ්ජානවජ්ජානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධත්තා. යථා ආකාසාදිසම්මුතිසච්චානං උප්පන්නතාදිවොහාරො විය ජාතිජරාභඩ්ගානං උප්පන්නතාදිවොහාරො අනවට්ඨානාදිදෙසතො අයුත්තො, එවම්ධාපි කුසලවොහාරො අයුත්තො විරුද්ධත්තා. අකුසලාදිවොහාරො පන යුත්තො, කාරණූපවාරෙන පන අකුසලාදිසභාවතා යථාචුත්තදොසානතිචත්තනතො.

සුත්තස්සාපි හි යථා සුත්තසුත්තානුලොමාදීහි විරොධො න භොති, තථෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො.

යං පන වුත්තං “කුසලචිත්තෙන හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො...පෙ....
රූපක්ඛන්ධසඬ්ඛාතං අඛ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති”ති, තං අයුත්තමෙව
රූපක්ඛන්ධස්ස ඛණිකතාය ආපත්තියාපි දෙසනාදිපටිකම්මං විනාව
පටිපස්සද්ධිප්පසඬ්ගතො. රූපපරම්පරා ආපත්තීති වෙ? තන්ත, පටිකම්මෙනාපි
අවිගමප්පසඬ්ගතො. න හි රූපසන්තතිදෙසනාදීහි විගච්ඡති සකාරණායත්තත්තා, ඉති
සබ්බථා ආපත්තියා පරමත්ථතා අයුත්තා, එතෙනෙව යං වුත්තං “නිපජ්ජිත්වා
නිරොධසමාපන්නස්ස සහසෙය්‍යාවසෙන තථාකාරජ්ජවත්තරූපධම්මස්සෙව
ආපත්තිභාවතො”තිආදි, තම්පි පටිසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. ඉධ පන
නිරොධසමාපන්නානං රූපධම්මමෙව පටිච්ච උජ්ජන්නත්තා ආපත්ති අවිත්තා
අවෙදනා, අඤ්ඤත්ථ පන සවිත්තා සවෙදනාව, සබ්බත්ථාපි පඤ්ඤත්තිසභාවාති
වෙදිතබ්බො. තෙනෙව දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායං ආපත්තියා අකුසලාදිසභාවං
පරපරිකප්පිතං නිසෙධෙතුං “ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්තිවචනතො...පෙ....
පණ්ණත්තිමත්තමෙව ආපත්තාධිකරණන්ති වෙදිතබ්බං”න්ති සයමෙව චක්ඛති,
තස්මා “තංතංකුසලාදිධම්මසමුප්පත්තියා භගවතා පඤ්ඤත්තා ආපත්තිසම්මුති
සමුට්ඨිතා”ති ව, “යාව පටිප්පස්සද්ධිකාරණා තිට්ඨති”ති ව,
“පටිප්පස්සද්ධිකාරණෙහි විනස්සති”ති ව වොහරීයති. ආපත්තියා ව
සම්මුතිසභාවත්තෙපි හි සඤ්චිච්ච තං ආපජ්ජන්තස්ස, පටිකිරියං අකරොන්තස්ස ව
අනාදරෙ අකුසලරාසි වෙව සග්ගමග්ගන්තරායො ව භොතීති ලජ්ජිතො යථාවිධිං.
නාතික්කමන්ති, අනතික්කමනප්පච්චයා ව තෙසං අනන්තප්පහෙදා සීලාදයො ධම්මා
පරිවඬ්ඞන්ති ගහෙතබ්බං. ද්වත්තිංසෙවාති නියමො ආපත්තිනිමිත්තානං
කායවච්චිඤ්ඤත්තීනං එතෙහෙව සමුප්පජ්ජනතො කතො, න පන සබ්බාපත්තිනම්පි
එතෙහෙව සමුප්පජ්ජනතො. නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තානඤ්ඤි
ඤානනිරොධසමාපන්නානඤ්ඤව අවිඤ්ඤත්තිජනකෙහි විපාකඅප්පනාවිත්තෙහි වෙව
රූපධම්මෙහි ව සහසෙය්‍යාදිආපත්ති සම්භවති.

දසාති කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුද්වයෙන සහ අට්ඨ
මහාකිරියචිත්තානි. පඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනාදීසු අභිඤ්ඤානං
ආපත්තිසමුට්ඨාපකත්තං වෙදිතබ්බං. එත්ථ ව කිඤ්චි සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තමෙව,
කිඤ්චි කුසලාඛ්‍යාකතවසෙන ද්විචිත්තං, කිඤ්චි තිචිත්තන්ති අයමෙව හෙදො
ලබ්භති, නාඤ්ඤොති වෙදිතබ්බං. කිරියාසමුට්ඨානන්ති පරූපක්කමෙන ජායමානං
අඬ්ගජානාදිවලනං සාදියනචිත්තසඬ්ඛාතෙ සෙවනචිත්තෙ උජ්ජන්නෙ තෙන
චිත්තෙන සමුප්පාදිතමෙව භොතීති වුත්තං ඉතරථා “සියා කිරියසමුට්ඨානං, සියා
අකිරියසමුට්ඨානං”න්ති චත්තබ්බතො.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.66
පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා) වුත්තං “කිරියසමුට්ඨානන්ති ඉදං යෙභුය්‍යාවසෙන
වුත්තං පරූපක්කමෙ සති සාදියන්තස්ස අකිරියසමුට්ඨානභාවතො”තිආදි, තං න

ගහෙනබ්බං පයමපාරාජිකස්ස අකිරියසමුට්ඨානතාය පාළිඅට්ඨකථාසු අවුත්තත්තා. “මනොද්චාරෙ ආපත්ති නාම නත්ථි”ති (කඬබා. අට්ඨ. පයමපාරාජිකවණ්ණනා; පාරා. අට්ඨ. 2.583-4) හි වුත්තං. කථඤ්භි නාම පරුපක්කමෙන මෙටුනං සාදියන්තො අත්තනො අඬගජාතාදිකායවලනං න සාදියෙයා, සාදියනචිත්තානුගුණමෙව පන සකලසරීරෙ චිත්තජරුපසමුප්පත්තියා විඤ්ඤත්තිපි සුබ්බමා සමුප්පන්නා එව හොතීති දට්ඨබ්බං, තෙනාහ කායද්චාරෙනෙව සමුට්ඨානතො කායකම්මන්තිආදි. චිත්තං පනෙත්ථ අඬගමත්තං හොතීති කායවිඤ්ඤත්ති එව කායකම්මභාවෙ කාරණං, න චිත්තං. තං පනෙත්ථ කායසඬබාතාය විඤ්ඤත්තියායෙව අඬගමත්තං, න කායකම්මභාවස්ස, ඉතරථා මෙටුනස්ස “මනොකම්ම”න්ති චත්තබ්බතො, තෙනාහ “න තස්ස වසෙන කම්මභාවො ලබ්භති”ති. කම්මභාවොති කායකම්මභාවො. සබ්බඤ්ඤවෙතන්ති එතං සමුට්ඨානාදිකං. සික්ඛාපදසීසෙනාති තංතංසික්ඛාපදනියතආපත්තියා එව ගහණත්ථං සික්ඛාපදමුඛෙන.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනිතවත්ථුවණ්ණනා

ඉදං කිත්ති කථෙතුකාමතාපුච්ඡා. ඉමාතිආදි විස්සජ්ජනං. විනිතාති ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු ආපන්නොතිආදිනා (පාරා. 67) හගවතා විනිච්ඡිනිතාති වත්ථුනි විනිතවත්ථුනි. තං තං වත්ථුං උද්ධරිත්වා දානතො දස්සනතො උද්දානභුතා ගාථා උද්දානගාථා, සඬගහගාථා, උද්දෙසගාථාති වුත්තං හොති. වත්ථු ගාථාති තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛුතිආදිකා විනිතවත්ථුපාළියෙව තෙසං තෙසං විනිතවත්ථුනං ගන්ථනතො “වත්ථුගාථා”ති වුත්තා, න ඡන්දොවිචිතිලක්ඛණෙන. උද්දානගාථානං වත්ථු වත්ථුගාථාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්ථාති විනිතවත්ථුසු. දුතියාදීනන්ති දුතියපාරාජිකාදීනං. යං පස්සිත්වා චිත්තකාරාදයො සිප්පිකා චිත්තකම්මාදීනි සික්ඛන්ති, තං පටිච්ඡන්තකරුපං, පටිමාරුපන්ති අත්ථො.

67. පුරිමාති ද්වෙති මක්කට්ඨජ්ජපුත්තකවත්ථුනි ද්වෙ. තානිපි හගවතා විනිතභාවෙන පුන විනිතවත්ථුසු පක්ඛිත්තාති. තත්ථ තස්ස කුක්කුච්චං අහොසිතිආදි පන කිඤ්චාපි තෙසං පයමං කුක්කුච්චං න උප්පන්නං, භික්ඛුහි පන හගවතා ව ගරහිත්වා වුත්තවචනං සන්ධාය පච්ඡා උප්පන්නත්තං සන්ධාය වුත්තං. හගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුන්තිආදි ව භික්ඛුහි ආනන්දත්ථෙරෙන ව පයමං හගවතො ආරොචිතෙ, හගවතා ව තෙසං පාරාජිකත්තෙ පකාසිතෙ භීතා තෙ සයම්පි ගන්ත්වා අත්තනො කුක්කුච්චං පච්ඡා ආරොචෙන්ති එව. “සච්චං කිර ත්ව”න්තිආදිනා හගවතා පුට්ඨා පන “සච්චං හගවා”ති පටිජානනවසෙනාපි ආරොචෙන්ති. හගවාපි ආපත්තිං ත්වන්තිආදිනා තෙසං පාරාජිකත්තං විනිච්ඡිනොති එව. අනුපඤ්ඤත්තිකථායං පන තං සබ්බං අවත්වා අනුපඤ්ඤත්තියා අනුගුණමෙව කිඤ්චිමත්තං වුත්තං, ඉධාපි තෙසං වත්ථුනං හගවතා විනිතභාවදස්සනත්ථං එව.

වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කෙවි ඉමං අධිජ්ජායං අමනසිකත්වා “අඤ්ඤානෙවෙනාති වත්ථුනී” ති වදන්ති. කුසෙති කුසතිණානි. කෙසෙහීති මනුස්සකෙසෙහි.

68. වණ්ණපොක්ඛරතායාති එත්ථ පොක්ඛලං නාම සමිද්ධං සුන්දරඤ්ච, තස්ස භාවො “පොක්ඛරතා” ති ර-කාරං කත්වා වුත්තො, සමිද්ධතා සුන්දරතාති අත්ථො. පටංසෙසිති අභිභවි. න ලිම්පතිති න අල්ලියති.

69. එවරුපා පරිවත්තලිඬගා භික්ඛුනියො අත්ථතො එකතො උපසම්පන්නාපි උභතොසඬසෙ උපසම්පන්නාසුයෙව සඬගග්ගන්ති භික්ඛුපසම්පදාය භික්ඛුනීඋපසම්පදතොපි උක්කට්ඨත්තා. පාළියං “තාහි ආපත්තීහි අනාපත්ති” ත්ති උපයොගවචනං කත්වා අනුජානාමිති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. ඉත්ථිලිඬගන්ති ථනාදිකං ඉත්ථිසණ්ඨානං වුත්තන්ති ආහ – “පුරිස...පෙ.... ඉත්ථිසණ්ඨානං උජ්ජන්න” ත්ති. තං නානන්තරිකතො පන “පුරිසින්ද්‍රියමිපි අන්තරහිතං, ඉත්ථිනින්ද්‍රියඤ්ච උජ්ජන්න” ත්ති වුත්තමෙව හොති, එවං උපරිපි ලිඬගග්ගහණෙනෙව ඉත්ථිනින්ද්‍රියාදිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. තාති ආපත්තියො, තස්ස වුට්ඨාතුන්ති ඉමිනා සම්බන්ධො, තාහි ආපත්තීහි වුට්ඨාපෙතුන්ති අත්ථො. කථන්ති ආහ තා සබ්බාපි භික්ඛුනීහි කාතබ්බන්තිආදි. තෙන පටිච්ඡන්තායපි අජ්ජට්ච්ඡන්තායපි ගරුකාපත්තියා පක්ඛමානත්තවරණාදිකං විධිං දස්සෙති.

ඔක්කන්තිකවිනිච්ඡයොති පසඬගානුගුණං ඔතරණකවිනිච්ඡයො. බලවඅකුසලෙතාති පරදාරිකකම්මාදිනා. දුබ්බලකුසලෙතාති යථාවුත්තබලවාකුසලොපහතසත්තිනා තතො එව දුබ්බලභූතෙන කුසලෙන. දුබ්බලඅකුසලෙතාති පුරිසභාවුජ්ජාදකබ්බමවරියාදිබලවකුසලොපහතසත්තිනා තතො එව දුබ්බලභූතෙන පරදාරිකාදිඅකුසලෙන. සුගතියං භාවද්වයස්ස කුසලකම්මජත්තා අකුසලෙනෙව විනාසො කුසලෙනෙව උජ්ජන්තිති ආහ උභයමිතිආදි. දුග්ගතියං පන අකුසලෙනෙව උභින්නමිපි උජ්ජන්ති ව විනාසො ව, තත්ථ දුබ්බලබලවභාවොව විසෙසො.

“එහි මයං ගමිස්සාමා” ති භික්ඛුනියා සද්ධිං සංවිධාය එකද්ධානගමනෙ පාවිත්තියාපත්තිපරිහාරත්ථං වුත්තං “සංවිදහනං පරිමොචෙත්වා” ති. තෙන එකගාමක්ඛෙත්තෙපි බහිගාමතො අන්තරසරං සංවිධාය ගමනමිපි ආපත්තිකරමෙවාති දස්සෙති. පරිමොචනවිධිං දස්සෙන්නො ආහ මයන්තිආදි. බහිගාමෙති ගාමන්තරෙ. දුතියිකා භික්ඛුනී පක්කන්තා වා හොතීතිආදිනා (පාවි. 693) වුත්තඅනාපත්තිලක්ඛණං අනුලොමෙතීති වුත්තං “ගාමන්තර...පෙ.... අනාපත්ති” ති. කොපෙත්වාති පරිවචජිත්වා. ලජ්ජිනියො...පෙ.... ලබ්හතීති ලිඬගපරිවත්තනදුක්ඛපිළිතස්ස සඬගහෙපි අසති භීනායාවත්තනමිපි හවෙය්‍යාති “ආපදාසු” ති වුත්තඅනාපත්තිඅනුලොමෙන වුත්තං. තාය දුතියිකං ගහෙත්වාව ගන්තබ්බං. අලජ්ජිනියො...පෙ.... ලබ්හතීති අලජ්ජිනීහි සද්ධිං එකකම්මාදිසංවාසෙ ආපත්තිසම්භවතො තා අසන්තපක්ඛං හජන්තිති වුත්තං, ඉමිනාපෙනං වෙදිතබ්බං “අලජ්ජිනීහි සද්ධිං පරිභොගො න වට්ටතී” ති. යදි හි වට්ටෙය්‍ය, තතොපි දුතියිකං

විනා ගාමන්තරගමනාදීසු ආපත්ති එව සියා සඬගාහිකත්තා තාසං
සඬගාහිකලජ්ජිනිගණනො විය. ඤාතිකා න භොන්ති...පෙ.... වට්ඨකීති වදන්තීති
ඉමිනා අට්ඨකථාසු අනාගතභාවං දිපෙති. තත්ථාපි විස්සාසිකඤාතිකහික්ඛුනියො
විනා හික්ඛුනිභාවෙ අරමන්තස්ස මානපකතිකස්ස ආපදාට්ඨානසම්භවෙන තං වචනං
අප්පට්ඨිත්තමපි තදඤ්ඤෙසං න වට්ඨකියෙවාති ගහෙතඬ්ඛං. හික්ඛුභාවෙපිති
හික්ඛුකාලෙපි. තං නිස්සායාති තං නිස්සයාවරියං කත්වා. උපජ්ඣා ගහෙතඬ්ඛාති
උපසම්පදාගහණත්ථං උපජ්ඣා ගහෙතඬ්ඛා.

විනයකම්මන්ති විකප්පනං සන්ධාය වුත්තං. පුන කාතඬ්ඛන්ති පුන
විකප්පෙතඬ්ඛං. පුන පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහං වට්ඨකීති “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ,
හික්ඛුනීනං සන්තිධිං හික්ඛුහි, හික්ඛුනං සන්තිධිං හික්ඛුනීහි ව පටිග්ගාභාපෙත්වා
පරිභුඤ්ජිතු”න්ති (වුළුව. 421) වචනනො පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨකීති
දස්සනත්ථං වුත්තං. සත්තමෙ දිවසෙති ඉදඤ්ච නිස්සග්ගියං අනාපජ්ජිත්ථාව පුනපි
සත්තාහං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨකීති දස්සනත්ථං වුත්තං. පකතත්තොති
අපරිවත්තලිඬිගො. රක්ඛතීති තං පටිග්ගහණවිජහනනො රක්ඛති, අවිහත්තතාය
පටිග්ගහණං න විජහතීති අධිප්පායො.

සාමං ගහෙත්වාන නික්ඛිපෙය්‍යාති සහත්ථෙත පටිග්ගහෙත්වාන නික්ඛිපෙය්‍ය.
පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තීති ලිඬිගපරිවත්තෙ ජාතෙ පුන අප්පට්ඨිගහෙත්වා
පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති.

භීතායාවත්තනෙනාති එත්ථ කෙවි “පකතත්තස්ස හික්ඛුනො සික්ඛං
අප්පච්චක්ඛාය ‘ගිහි භවස්සාමි’ති ගිහිලිඬිගග්ගහණං භීතායාවත්තන”න්ති වදන්ති,
තං න යුත්තං තත්තකෙන හික්ඛුභාවස්ස අවිජහනනො. අඤ්ඤෙ පන “පාරාජිකං
ආපන්නස්ස හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤං පභාය ගිහිලිඬිගභාවුපගමනමපි භීතායාවත්තන”න්ති
වදන්ති, තං යුත්තමෙව. පාරාජිකං ආපන්නො හි තං පට්ඨජාදෙත්වා යාව
හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤා භොති, තාව හික්ඛු එව භොති හික්ඛුනමෙව පාරාජිකස්ස
පඤ්ඤත්තත්තා. “යො පන හික්ඛු”ති හි වුත්තං. තථා හි සො සංවාසං සාදියන්තොපි
ථෙය්‍යසංවාසකො න භොති, සහසෙය්‍යාදිආපත්තිඤ්ච න ජනෙති, අත්තානං
ඔමසන්නස්ස පාවිත්තියඤ්ච ජනෙති. වුත්තඤ්ඤි –

“අසුද්ධො භොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං
අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ පුද්ධදිට්ඨි සමානො ඔකාසං කාරාපෙත්වා
අක්කොසාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදස්සා”ති (පාරා. 389).

එකෙ පන “පාරාජිකං ආපන්නානං දොසං පටිජානිත්වා ගිහිලිඬිගග්ගහණං නාම
සික්ඛාපච්චක්ඛානෙ සමොධානං ගච්ජති තෙනාපි පට්ඨඤ්ඤාය හික්ඛුභාවස්ස
විජහනනො. තෙනෙව විනයවිනිවිජයාදීසු භීතායාවත්තනං සික්ඛාපච්චක්ඛානෙ
සමොධානෙත්වා විසුං තං න වුත්තං. තස්මා හික්ඛුනීනං විබ්භමිතුකාමතාය
ගිහිලිඬිගග්ගහණං ඉධ භීතායාවත්තනං තාසං සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස අභාවනො.

තාසං පටිග්ගහණවිජහනස්සාපි සබ්බසො චත්තබ්බත්තා”ති වදන්ති, තම්පි අප්පට්ඨානියමෙව. තස්මා පාරාජිකානං භික්ඛුනීනාඤ්ච “උප්පබ්බජ්ජස්සාමී”ති ගිහිලිඬගග්ගහණං භීතායාවත්තනන්ති ගහෙතබ්බං. විබ්භමොතිපි එතස්සෙව නාමං, තෙනෙව තං බුද්දසික්ඛායං “අවිජෙදවිස්සජ්ජනගාහවිබ්භමා”ති අධිට්ඨානවිජහනෙ විබ්භමනාමෙන වුත්තං.

අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති අඤ්ඤස්ස අදත්ථාව අනත්ථිකස්සෙව පටිග්ගහිතවත්ථුනං බහි ඡඩ්ඞනෙන. කෙච් “පටිග්ගහිතවත්ථුසු සාපෙක්ඛස්ස පුරෙ පටිග්ගහිතභාවතො පරිමොචනත්ථං තත්ථ පටිග්ගහමත්තස්ස විස්සජ්ජනම්පි අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනමෙව චීවරාදිඅධිට්ඨානපච්චුද්ධාරො වියා”ති වදන්ති, තං න සුන්දරං තථාවචනාභාවා. යමෙව හි චීවරාදීසු අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන අධිට්ඨානවිජහනං චත්ථාපි විසුං පච්චුද්ධාරො ච වුත්තො, එවම්ධාපි චත්තබ්බං, යථා ච චීවරාදීසු කායපට්ඨද්ධෙසුපි පච්චුද්ධාරෙන අධිට්ඨානං විගච්ඡති, න එවම්ධ. ඉධ පන පටිග්ගහිතවත්ථුස්මිං අනපෙක්ඛස්සාපි කායතො මුත්තෙයෙව තස්මිං පටිග්ගහණං විජහති. තථා හි වුත්තං “සතක්ඛත්තුම්පි පරිච්චජතු, යාව අත්තනො හත්ථගතං පටිග්ගහිතමෙචා”ති. අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති එත්ථ ච “අනපෙක්ඛායා”ති එත්තකමෙව චත්තබ්බං අනපෙක්ඛතං මුඤ්චිත්ථා ඉධ විසුං විස්සජ්ජනස්ස අභාවා. න හෙත්ථ පච්චුද්ධාරෙ විය විස්සජ්ජනවිධානමත්ථි. අපිච පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනෙ සති පුරෙ පටිග්ගහිතොපි ආභාරො භුඤ්ජිතුකමාත්තාය උප්පන්නාය පටිග්ගහණමත්තං විස්සජ්ජෙත්ථා පුන පටිග්ගහෙත්ථා යථාසුඛං භුඤ්ජිතබ්බො සියාති, තථා ච සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදෙ වුත්තා සබ්බාපි විනිච්ඡයහෙදා නිරත්ථකා එව සියුං. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ –

“ගණ්ඨිකපත්තස්ස වා ගණ්ඨිකන්තරෙ ස්නෙහො පච්චයො හොති...පෙ.... තාදිසෙ පත්තෙපි පුනදිවසෙ භුඤ්ජන්තස්ස පාවිත්තිය”න්තිආදි (පාවි. අට්ඨ. 253).

තත්ථ පන “පටිග්ගහණං අනපෙක්ඛවිත්තෙන විස්සජ්ජෙත්ථා භුඤ්ජිතබ්බං”න්ති එත්තකමෙව චත්තබ්බං, න ච වුත්තං. කත්ථවි ඊදිසෙසු ච ගණ්ඨිකපත්තාදීසු පටිග්ගහණෙ අපෙක්ඛා කස්සවිපි නත්ථෙව තප්පභානාය වායාමතො, තථාපි තත්ථගතආමිසෙ පටිග්ගහණං න විගච්ඡති. කස්මා? භික්ඛුස්ස පත්තෙ පුන භුඤ්ජිතුකාමතාපෙක්ඛාය විජ්ජමානත්තා පත්තගතිකෙ ආභාරෙපි තස්සා චත්තනතො. න හි පත්තං අවිස්සජ්ජෙත්ථා තග්ගතිකං ආභාරං විස්සජ්ජෙතුං සක්කා, නාපි ආභාරං අවිස්සජ්ජෙත්ථා තග්ගතිකං පටිග්ගහණං විස්සජ්ජෙතුං. තස්මා චත්ථුතො විස්සජ්ජනමෙව අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනං, න පටිග්ගහණස්සාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙනෙව සන්තිධිසික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිවාරෙ –

“අත්තොසත්තාහං අධිට්ඨෙති, විස්සජ්ජෙති, තස්සති, විනස්සති, ඩය්හති, අච්ඡන්දිත්ථා ගණ්ඨන්ති, විස්සාසං ගණ්ඨන්ති, අනුපසම්පන්නස්ස චත්තෙන චත්තෙන මුත්තෙන අනපෙක්ඛො දත්ථා පටිලභිත්ථා පරිභුඤ්ජති”ති –

එවං සබ්බත්ථ වත්ථුච්ඡිස්සජ්ජනමෙව චුත්තං. එත්ථ ච “අන්තොසත්තාහං අධිට්ඨෙති” ති බාහිරපරිභොගාය අධිට්ඨානවචනතො වත්ථුං අච්ඡිස්සජ්ජෙත්වාපි කෙවලං අනප්ඤ්ඤාභරිතුකාමතාය සුද්ධචිත්තෙන බාහිරපරිභොගත්ථාය නියමනම්පි විසුං එකං පටිග්ගහණච්ඡහනකාරණමෙව, ඉදංඤ්ච සන්ධාය පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනං චුත්තං සියා, සුචුත්තමෙව සියා, තථා ච “පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමි” ති පටිග්ගහණච්ඡහනං න වත්තබ්බං සියා බාහිරපරිභොගාධිට්ඨානස්ස ඉධාධිස්සෙත්තා.

සාරත්ථදීපනියඤ්ඤි (සාරත්ථ. දී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.69)

“අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති එත්ථ අඤ්ඤස්ස අදත්ථාව අනත්ථිකතාය ‘නත්ථි ඉමිනා කම්මං න දානි නං පරිභුඤ්ජිස්සාමි’ ති වත්ථුසු වා, ‘පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමි’ ති පටිග්ගහණෙ වා අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනා” ති එවං පරිභුඤ්ජිතුකාමස්සෙව පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනම්පි පටිග්ගහණච්ඡහනකාරණං චුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. පුරිමමෙව පන බාහිරපරිභොගාධිට්ඨානං ගහෙතබ්බං. ඉදං පන අට්ඨකථාසු “අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනසංඛාතෙ විස්සජ්ජෙති” ති චුත්තපාළිපදත්ථෙ සංඛගහෙත්වා විසුං න චුත්තං. නස්සති, විනස්සති, ධස්සති, විස්සාසං වා ගණ්හන්තිති ඉමානි පන පදානි අච්ඡිත්තදිත්ථා ගණ්හන්තිති ඉමස්මිං පදෙ සංඛගහිතානීති වෙදිතබ්බං.

අච්ඡිත්තදිත්ථා ගහණෙනාති අනුපසම්පන්නානං බලක්කාරාදිනා අච්ඡිත්තදිත්ථා ගහණෙන. උපසම්පන්නානඤ්ඤි අච්ඡිත්තදිත්ථාසංඛාතෙසු පටිග්ගහණං න විජහති. එත්ථාති භික්ඛුවිහාරෙ. උපරොපකාති තෙන රොපිතා රුක්ඛගච්ඡා. තෙරසසු සම්මුතිසුති හත්තුද්දෙසකසෙනාසනපඤ්ඤාපකහණ්ඩාගාරිකච්චරපටිග්ගහකච්චරභාජකයාගු භාජකඵලභාජකඛජ්ජභාජකඅප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසාදියගාභාජකපත්තගාභාජකආ රාමිකපෙසකසාමණෙරපෙසකසම්මුතිසංඛාතාසු තෙරසසු සම්මුතිසු.

පච්ඡිමිකාය සෙනාසනග්ගාහෙ පටිප්පස්සද්ධෙපි අප්පටිප්පස්සද්ධෙපි කථිනත්ථාරස්ස, තම්මුලකානං පඤ්චානිසංසානඤ්ච අභාවස්ස සමානත්තා තත්ථ විජ්ජමානම්පි සෙනාසනග්ගාහපටිප්පස්සද්ධිං අදස්සෙත්වා තත්ථ භික්ඛුහි කත්තබ්බං සංඛගමෙව දස්සෙතුං සචෙ පච්ඡිමිකායාතිආදි චුත්තං. සචෙ අකුසලවිපාකෙ ...පෙ.... ඡාරත්තං මානත්තමෙව දාතබ්බන්ති ඉදං පටිච්ඡන්තාය සාධාරණාපත්තියා පරිවසන්තස්ස අසමාදින්නපරිවාසස්ස වා ලිඬිගෙ පරිවත්තෙ පක්ඛමානත්තං වරන්තස්ස වසෙන චුත්තං. සචෙ පනස්ස පක්ඛමානත්තෙ අසමාදින්නෙ එව පුන ලිඬිගං පරිවත්තති, පරිවාසං දත්ථා පරිචුත්ථපරිවාසස්සෙව ඡාරත්තං මානත්තං දාතබ්බං. පරිවාසදානං නත්ථි භික්ඛුකාලෙ අප්පටිච්ඡන්තභාවතො. සචෙ පන භික්ඛුකාලෙපි සඤ්චිච්ච නාරොවෙති, ආපත්ති පටිච්ඡන්තාව හොති, ආපත්තිපටිච්ඡන්තභාවතො පරිවාසො ච දාතබ්බොති වදන්ති. පාරාජිකං ආපන්නානං ඉත්ථිපුරිසානං ලිඬිගෙ පරිවත්තෙපි පාරාජිකත්තස්ස එකස්මිං.

අත්තභාවෙ අවිජ්ඣනතො සුත උපසම්පදා න දාතබ්බාති ගහෙනබ්බං. තෙනෙව තෙසං සිසවිජ්න්නපුරිසාදයො නිදස්සිතා.

71. තට්ඨොති මුච්චතු වා මා වාති ඉමමත්ථං අනිදිසති. අඤ්ඤාසන්ති පුට්ඨජනෙ සන්ධාය චුත්තං. තෙසඤ්ඤි ඊදිසෙ යානෙ අසාදියනං දුක්කරං සොතාපන්නාදිඅරියානං තත්ථ දුක්කරත්තාභාවා. න හි අරියා පාරාජිකාදිලොකවජ්ජාපත්තිං ආපජ්ජන්ති.

73. සුච්ඡිකාති උපරිමාය දන්තපන්තියා හෙට්ඨිමා දන්තපන්ති ආභවිව යිතා, අවිචටාති අත්ථො. තෙනාහ “අන්තොමුඛෙ ඔකාසො නත්ථි” ති. උජ්ජාටිතෙ පන ඔට්ඨමංසෙ දන්තෙ සුයෙව උපක්කමන්තස්ස ථුල්ලච්චයන්ති නිමිත්තෙන ඛනිනිමිත්තෙ ජුපනත්තා චුත්තං. ඛනිනික්ඛන්තදන්තජිව්භාසුපි එසෙව නයො. නිජ්ඣාමතණ්හිකා නාම ලොමකූපෙහි සමුට්ඨිතඅග්ගිජාලාහි දඬුසර්වරතාය අතිවිය තසිතරූපා. ආදි-සද්දෙන බුජ්ජිපාසාසුරා අට්ඨිවම්මාවසිට්ඨා භයානකසර්රා පෙනියො සඬගහිතා. විසඤ්ඤං කත්වාති යථා සො කතම්පි උපක්කමං න ජානාති, එවං කත්වා. තෙන ච විසඤ්ඤි අහුත්වා සාදියන්තස්ස පාරාජිකමෙවාති දස්සෙති. උපහතකායජ්ජසාදොති වාතපිත්තාදිදොසෙහි කායවිඤ්ඤාණානුජ්ජාදකභාවෙන දුසිතකායජ්ජසාදො, න පන විනට්ඨකායජ්ජසාදො. සීසෙ පත්තෙති මග්ගෙන මග්ගජ්ජට්ඨාදනෙ ජාතෙ. අජ්ජවෙසෙතුකාමතාය එව නිමිත්තෙන නිමිත්තජුපනෙ ථුල්ලච්චයං චුත්තං, සෙවෙතුකාමස්ස පන තත්ථාපි දුක්කට්ඨමෙවාති ආභ “දුක්ඛට්ඨමෙව සාමන්ත” න්ති.

74. ජාති-සද්දෙන සුමනපුජ්ජපරියායෙන තන්තිස්සයො ගුම්ඛො අධිජ්ජෙතොති ආභ “ජාතිපුජ්ජගුම්ඛාන” න්ති. තෙන ච ජාතියා උපලක්ඛිතං වනං ජාතියාවනන්ති අලුත්තසමාසොති දස්සෙති. එකරසන්ති වීථිවිත්තෙහි අසම්මිස්සං.

77. උජ්ජන්තෙ වත්ථුම්හිති ඉත්ථිහි කතඅජ්ඣාචාරවත්ථුස්මිං. රුක්ඛසුචිකණ්ටකද්වාරන්ති රුක්ඛසුචිද්වාරං කණ්ටකද්වාරං, එවමෙව වා පායො. තත්ථ යං උභොසු පස්සෙසු රුක්ඛට්ඨිමහ නිබ්බන්ධා තත්ථ මජ්ඣෙ විජ්ඣිත්වා ද්වෙ තිස්සො රුක්ඛසුචියො පවෙසෙත්වා කරොන්ති, තං රුක්ඛසුචිද්වාරං නාම. පවෙසනනික්ඛමනකාලෙ පන අපනෙත්වා ථකනකයොග්ගෙන කණ්ටකසාධාපටලෙන යුත්තං ද්වාරං කණ්ටකද්වාරං නාම. ගාමද්වාරස්ස පිධානත්ථං පදරෙන කණ්ටකසාධාදිහි වා කතස්ස කවාටස්ස උදුක්ඛලපාසරහිතතාය එකෙන සංවරිතුං විවරිතුඤ්ඤා අසක්කුණෙයාස්ස හෙට්ඨා එකං වක්කං යොජෙන්නි, යෙන පරිවත්තමානෙන තං කවාටං සුඛට්ඨකනං හොති, තං සන්ධාය චුත්තං “වක්කලකයුත්තද්වාර” න්ති. වක්කමෙව හි ලාතබ්බට්ඨෙයන සංවරණවිවරණත්ථාය ගහෙනබ්බට්ඨෙයන වක්කලකං, තෙන යුත්තම්පි කවාටං වක්කලකං නාම, තෙන යුත්තං ද්වාරං වක්කලකයුත්තද්වාරං. මහාද්වාරෙසු පන ද්වෙ තිණ්හි වක්කලකානි යොජෙන්නිති ආභ එලකෙසුතිආදි. කිට්ඨාසුති වෙළුපෙසිකාහි කණ්ටකසාධාදිහි ව කතථකනකෙසු. සංසරණකිට්ඨකද්වාරන්ති වක්කලකයන්තෙන

සංසරණකිට්ඨකායුත්තමභාද්වාරං. ගොජ්ඵෙත්වාති ආවුණිත්වා, රජ්ජුහි ගන්ථෙත්වා
 වා. එකං දුස්සසාණිද්වාරමෙවාති එත්ථ කිලඤ්ජසාණිද්වාරමිපි සඬිගහං ගච්ඡති
 තග්ගතිකත්තා. අථ භික්ඛු...පෙ.... නිසින්තා හොන්තීති ඉදං භික්ඛුනං
 සන්තිහිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. නිපන්තෙපි ආහොගං කාතුං වට්ටති, නිපජ්ජිත්වා
 නිද්දායන්තෙ පන ආහොගං කාතුං න වට්ටති අසන්තපක්ඛෙ යීතත්තා. රහො
 නිසජ්ජාය විය ද්වාරසංවරණං නාම මාතුගාමානං පවෙසනනිවාරණත්ථං
 අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ භික්ඛුනිං වාතිආදි. නිස්සෙණිං ආරොපෙත්වාති ඉදං
 හෙට්ඨිමතලස්ස සද්වාරඛන්ධතාය වුත්තං. චතුසු දිසාසු පරික්ඛිත්තස්ස කුට්ටස්ස
 එකාබද්ධතාය “එකකුට්ටකෙ”ති වුත්තං. පච්ඡිමානං භාරොති පාළියා ආගච්ඡන්තෙ
 සන්ධාය වුත්තං. යෙන කෙනච්ච පරික්ඛිත්තෙති එත්ථ පරික්ඛෙපස්ස උබ්බෙධතො
 පමාණං සහසෙය්‍යාප්පහොනකෙ වුත්තසදිසමෙව.

මහාපරිවෙණන්ති මහන්තං අඬිගණං, තෙන ච බහුජනසඤ්චාරං දස්සෙති,
 තෙනාහ මහාබොධිතිආදි. අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහති, අනාපත්ති
 අනාපත්තිබ්බන්තභූතාය රත්තියා සුද්ධචිත්තෙන නිපන්තත්තා. පබුජ්ඣිත්වා පුන
 සුපති ආපත්තීති අරුණෙ උග්ගතෙ පබුජ්ඣිත්වා අරුණුග්ගමනං ඤත්වා වා අඤ්ඤත්වා
 වා අනුට්ඨහිත්වා සයිතසන්තානෙන සුපති උට්ඨහිත්වා කත්තබ්බස්ස
 ද්වාරසංවරණාදිනො අකතත්තා අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති හොති
 අනාපත්තිබ්බන්තෙ කතනිපජ්ජනකිරියාය අනඬිගත්තා. අයඤ්ඤි ආපත්ති ඊදිසෙ
 යානෙ අකිරියා, දිවා අසංවරිත්වා නිපජ්ජනක්ඛණෙ කිරියා ච අචිත්තකා වාති
 වෙදිතබ්බා. පුරාරුණා පබුජ්ඣිත්වාපි යාව අරුණුග්ගමනා සයන්තස්සාපි
 පුරිමනයෙන ආපත්තියෙව. අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහිස්සාමිති...පෙ....
 ආපත්තියෙවාති එත්ථ කදා තස්ස ආපත්තීති? වුවිවතෙ – න තාව රත්තියං “දිවා
 ආපජ්ජති නො රත්ති”න්ති (පරි. 323) වුත්තත්තා. “අනාදරියදුක්කටා න මුවිවති”ති
 වුත්තදුක්කටං පන දිවාසයනදුක්කටමෙව න හොති අනාදරියදුක්කටත්තා. එවං
 අරුණුග්ගමනෙ පන අචිත්තකං අකිරියසමුට්ඨානං ආපත්තිං ආපජ්ජතිති වෙදිතබ්බං.
 සො සචෙ ද්වාරං සංවරිත්වා “අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහිස්සාමි”ති නිපජ්ජති, ද්වාරෙ
 ච අඤ්ඤෙහි අරුණුග්ගමනකාලෙ විවට්ටෙපි තස්ස අනාපත්තියෙව ද්වාරපිදහනස්ස
 රත්තිදිවාහාගෙසු විසෙසාහවා. ආපත්තිආපජ්ජනස්සෙව කාලවිසෙසො
 ඉච්ඡිතබ්බො, න තප්පරිහාරස්සාති ගහෙතබ්බං, “ද්වාරං අසංවරිත්වා රත්තිං
 නිපජ්ජති”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.77) හි වුත්තං. දිවා සංවරිත්වා නිපන්තස්ස කෙනච්ච
 විවට්ටෙපි ද්වාරෙ අනාපත්තියෙව. අත්තනාපි අනුට්ඨහිත්වාච සති පච්චයෙ විවට්ටෙපි
 අනාපත්තීති වදන්ති. යථාපරිවිජ්ජෙද්ධමෙව ච න වුට්ඨාතීති අරුණෙ උග්ගතෙයෙව
 උට්ඨාති. ආපත්තියෙවාති මූලාපත්තියෙව සන්ධාය වුත්තං, අනාදරියආපත්ති පන
 පුරාරුණා උට්ඨිතස්සාපි තස්ස හොතෙව “දුක්කටා න මුවිවති”ති වුත්තත්තා,
 දුක්කටා න මුවිවතීති ච පුරාරුණා උට්ඨහිත්වා මූලාපත්තියා මුත්තොපි
 අනාදරියදුක්කටා න මුවිවතීති අධිප්පායො.

නිද්දාවසෙන නිපජ්ජතීති වොහාරවසෙන වුත්තං, පාදානං පන භූමිතො
 අමොචිතත්තා අයං නිපන්තො නාම න හොති, තෙනෙව අනාපත්ති වුත්තා.

අපස්සාය සුපන්තස්සාති කට්ඨිකො උද්ධං පිට්ඨිකණ්ටකො අප්පමත්තකම්පි පදෙසං
 භූමිං අචුසාපෙත්වා ථම්මාදිං අපස්සාය සුපන්තස්ස. කට්ඨිං පන භූමිං
 චුසාපෙත්තස්ස සයනං නාම හොති. පිට්ඨිපසාරණලක්ඛණා හි සෙය්‍යා.
 දීඝවන්දනාදීසුපි තිරියං පිට්ඨිකණ්ටකානං පසාරිතත්තා නිපජ්ජනමෙවාති ආපත්ති
 පරිහරිතබ්බාව “වන්දාමිති පාදමුලෙ නිපජ්ජී”ති ආදීසු නිපජ්ජනස්සෙව චුත්තත්තා.
 තස්සාපි අනාපත්ති පතනක්ඛණෙ අවිසයත්තා, විසයෙ ජාතෙ සහසා වුට්ඨිතත්තා ව.
 යස්ස පන විසඤ්ඤිතාය පච්ඡාපි අවිසයො, එතස්ස අනාපත්තියෙව පතිතක්ඛණෙ
 විය. තත්ථෙව සයති න වුට්ඨාතීති ඉමිනා විසයෙපි අකරණං දස්සෙති, තෙනෙව
 “තස්ස ආපත්ති”ති චුත්තං.

එකභඩ්ගෙනාති උහො පාදෙ භූමිතො අමොචෙත්වා එකපස්සෙන සරීරං
 භඤ්ජිත්වා නිපන්තො. මහාඅට්ඨකථායං පන මහාපදුමත්ථෙරොන චුත්තත්ති
 සම්බන්ධො, තෙන “මහාඅට්ඨකථාය ලිඛිතමහාපදුමත්ථෙරවාදො අය”න්ති
 දස්සෙති. තත්ථ සුපන්තස්සාපි අවිසයත්තමත්ථීති මහාපදුමත්ථෙරොන “අවිසයත්තා
 පන ආපත්ති න දිස්සති”ති චුත්තං. ආවරියා පන සුපන්තස්ස විසඤ්ඤත්තාභාවෙන
 විසයත්තා අනාපත්තිං න කථයන්ති. විසඤ්ඤත්තෙ සති අනාපත්තියෙව. ද්වෙ පන
 ඡනාතිආදිපි මහාඅට්ඨකථායමෙව වචනං, තදෙව පච්ඡා චුත්තත්තා පමාණං.
 යක්ඛගහිතග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ විසඤ්ඤභූතොපි සඬගහිතො. එකභඩ්ගෙන
 නිපන්තො පන අනිපන්තත්තා ආපත්තිතො මුච්චතියෙවාති ගහෙනබ්බං.

78. අපදෙති ආකාසෙ. පදන්ති පදවලඤ්ජං, තෙනාහ “ආකාසෙ පද”න්ති.
 එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. යදිදන්ති යො අයං. සෙසං උත්තානමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

2. දුතියපාරාජිකං

අදුතියෙනාති අසදිසෙන ජිනෙන යං දුතියං පාරාජිකං පකාසිතං, තස්ස ඉදානි
 යස්මා සංවණ්ණනාක්කමො පත්තො, තස්මා අස්ස දුතියස්ස අයං සංවණ්ණනා
 හොතීති යොජනා.

ධනියවත්ථුවණ්ණනා

84. රාජුහි ගහිතන්ති රාජගහන්ති ආහ “මන්ධාතු”ති. රාජපුරොහිතෙන
 පරිග්ගහිතම්පි රාජපරිග්ගහිතමෙවාති මහාගොවින්දග්ගහණං, නගරසද්දාපෙක්ඛාය
 චෙත්ථ “රාජගහ”න්ති නපුංසකනිද්දෙසො. අඤ්ඤෙපත්ථ පකාරෙති
 සුසංවිහිතාරක්ඛත්තා රාජුනං ගහං ගෙහභූතන්ති රාජගහන්තිආදිකෙ පකාරෙ.
 වසන්තවනන්ති කීළාවනං, වසන්තකාලෙ කීළාය යෙභුයාත්තා පන වසන්තවනන්ති
 චුත්තං.

සද්චාරබන්ධාති වස්සුපගමනයොග්ගතාදස්සනං. නාලකපටිපදන්ති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 684 ආදයො) නාලකත්ථෙරස්ස දෙසිතං මොනෙයාපටිපදං. පඤ්චන්තං ඡදනානන්ති තිණපණ්ණඉට්ඨකසිලාසුධාසඬ්ඛාතානං පඤ්චන්තං. නො වෙ ලහති...පෙ.... සාමම්පි කාතඬ්ඛන්ති ඉමිනා නාවාසත්ථවපෙ යථෙත්වා අඤ්ඤත්ථ “අසෙනාසනිකො අහ”න්ති ආලයකරණමත්තෙන උපගමනං න වට්ඨති. සෙනාසනං පරියෙසිත්වා වට්ඨෙදං කත්වා වස්සං උපගන්තඬ්ඛමෙවාති දස්සෙති. “න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙනා”ති ආදිනා (මහාව. 204) හි පාළියං “නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනාපි”ති අට්ඨකථායඤ්ච අවිසෙසෙන දළ්භං කත්වා චුත්තං, නාවාසත්ථවපෙසුයෙව ව “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, නාවාය වස්සං උපගන්තු”න්ති ආදිනා (මහාව. 203) අසතිපි සෙනාසනෙ ආලයකරණවසෙන වස්සුපගමනං අනුඤ්ඤාතං, නාඤ්ඤත්ථාති ගහෙනඬ්ඛං. අයමනුධම්මතාති සාමිච්චත්තං. කතිකවත්තානීති භස්සාරාමතාදිං විභාය සඬ්ඛදා අප්පමත්තෙහි භවිතඬ්ඛන්ති ආදිකතිකවත්තාති. ඛන්ධකවත්තානීති “ආගන්තුකාදිඛන්ධකවත්තං සුරෙතඬ්ඛ”න්ති එවං ඛන්ධකවත්තාති ව අධිට්ඨතිත්වා.

වස්සංචුත්ථාති පදස්ස අට්ඨකථායං “පුරිමිකාය උපගතා මහාපචාරණාය පචාරිතා පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය ‘චුත්ථවස්සා’ති චුච්චන්ති”ති චුත්තත්තා මහාපචාරණාදිවසෙ පචාරෙත්වා වා අප්පචාරෙත්වා වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තෙහි සත්තාහකරණියනිමිත්තෙ සති එව ගන්තඬ්ඛං, නාසති, ඉතරථා වස්සවිජෙදො දුක්ඛටඤ්ච භොතීති වෙදිතඬ්ඛං. “ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙමී”ති හි “න, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්ත්වා පුරිමං වා තෙමාසං පච්ඡිමං වා තෙමාසං අවසිත්වා චාරිකා පක්කමිතඬ්ඛා”ති (මහාව. 185) ව චුත්තං. ඉධෙව ව වස්සංචුත්ථා තෙමාසවිවයෙන...පෙ.... පක්කමිංසුති චුත්තං. පචාරණාදිවසොපි තෙමාසපරියාපන්නොව. කෙච් පන “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංචුත්ථානං භික්ඛුනං තීහි යානෙහි පචාරෙතූන්ති (මහාව. 209) පචාරණාකම්මස්ස පුඬ්ඛෙයෙව වස්සංචුත්ථානන්ති චුත්ථවස්සතාය චුත්තත්තා මහාපචාරණාදිවසෙ සත්තාහකරණියනිමිත්තං විනාපි යථාසුඛං ගන්තුං වට්ඨති”ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, චුත්ථවස්සානඤ්චි පචාරණානුජානනං අනුපගතඡින්නවස්සාදීනං නිවත්තනත්ථං කතං, න පන පචාරණාදිවසෙ අවසිත්වා පක්කමිතඬ්ඛන්ති දස්සනත්ථං තදත්ථස්ස ඉධ පසඬ්ඛාභාවා, පචාරණං කාතුං අනුච්ඡවිකානං පචාරණා ඉධ විධියති, යෙ ව වස්සං උපගන්ත්වා වස්සවිජෙදඤ්ච අකත්වා යාව පචාරණාදිවසා වසිංසු, තෙ තත්තකෙන පචාරණාකම්මං පති පරියායතො චුත්ථවස්සාති චුච්චන්ති, අප්පකං උභතමධිකං වා ගණනුපගං න භොතීති ඤායතො, න කථිතකම්මං පති තෙමාසස්ස අපරිපුණ්ණත්තා, ඉතරථා තස්මිං මහාපචාරණාදිවසෙපි කථිතත්ථාරප්පසඬ්ඛතො. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංචුත්ථානං භික්ඛුනං කථිතං අත්ථරිතු”න්ති (මහාව. 306) ඉදං පන “න, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්ත්වා පුරිමං වා තෙමාසං පච්ඡිමං වා තෙමාසං අවසිත්වා චාරිකා පක්කමිතඬ්ඛා”ති ආදි (මහාව. 185) ව නිප්පරියායතො මහාපචාරණාය අනන්තරපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය කථිතත්ථාරං පක්කමනඤ්ච සන්ධාය චුත්තං, පරිවාරෙ ව “කථිතස්ස අත්ථාරමාසො

ජාතිතබ්බො’’ති (පරි. 412) වත්වා ‘‘වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො ජාතිතබ්බො’’ති (පරි. 412) වුත්තං. යො හි කථිනත්ථාරස්ස කාලො, තතො පට්ඨායෙව වාරිකාපක්කමනස්සාපි කාලො, න තතො පුරෙ වස්සංවුත්ථානංයෙව කථිනත්ථාරාරහත්තා. යදග්ගෙන හි පවාරණාදිවසෙ කථිනත්ථාරො න වට්ටති, තදග්ගෙන හික්ඛුපි වුත්ථවස්සා න හොන්ති පවාරණාදිවසස්ස අවුත්ථත්තා.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.84) ‘‘එකදෙසෙන අවුත්ථම්පි තං දිවසං වුත්ථභාගාපෙක්ඛාය වුත්ථමෙව හොති’’තිආදි වුත්තං, තං න යුත්තං, තංදිවසපරියොසානෙ අරුණුග්ගමනකාලෙ වසන්තොව හි තං දිවසං වුත්ථො නාම හොති පරිවාසඅරඤ්ඤවාසාදීසු විය, අයඤ්ච විවාරණා උපරි වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ ආවි භවිස්සතීති තත්ථෙව තං පාකටං කරිස්සාම.

මහාපවාරණාය පවාරිතාති පුරිමිකාය වස්සං උපගන්ත්වා අච්ඡන්තවස්සතාදස්සනපරං එතං කෙනවි අන්තරායෙන අප්පවාරිතානම්පි වුත්ථවස්සත්තා. න ඔවස්සියතීති අනොවස්සකන්ති කම්මසාධනං දට්ඨබ්බං, යථා න තෙමියති, තථා කත්ථාති අත්ථො. අනවයොති එත්ථ අනුසද්දො විච්ඡායං වත්තතීති ආහ අනු අනු අවයොතිආදි. ආවරියස්ස කම්මං ආවරියකන්ති ආහ ‘‘ආවරියකම්මෙ’’ති. කට්ඨකම්මං ථම්මාදි. තෙලතම්මත්තිකායාති තෙලමිස්සාය තම්මත්තිකාය.

85. කුටිකාය කරණභාවන්ති කුටියා කතභාවං. කිං-සද්දස්පයොගෙ අනාගතස්පච්චයවිධානං සන්ධාය තස්ස ලක්ඛණන්තිආදි වුත්තං. කිඤ්චාපි ථෙරස්ස පාණ්ඩානාධිප්පායො නත්ථි, අනුපපරික්ඛිත්වා කරණෙන පන බහුතං පාණානං මරණත්තා පාණෙ බ්‍යාබාධෙන්තස්සාතිආදි වුත්තං. පාතබ්‍යභාවන්ති විනාසෙනබ්බතං. පාණාතිපාතං කරොන්තානන්ති ථෙරෙන අකතෙපි පාණාතිපාතෙ පාණකානං මරණමත්තෙන පච්ඡිමානං ලෙසෙන ගහණාකාරං දස්සෙති, තෙන ව ‘‘මම තාදිසං අකුසලං නත්ථි’’ති පච්ඡිමානං විපල්ලාසලෙසග්ගහණනිමිත්තකිච්චං න කත්තබ්බන්ති දීපිතං හොති. දිට්ඨානුගතින්ති දිට්ඨස්ස කම්මස්ස අනුපගමනං අනුකිරියං, දිට්ඨියා වා ලද්ධියා අනුගමනං ගාහං. සංසිතබ්බෙති මද්දිතබ්බෙ, විනාසිතබ්බෙති අත්ථො. කතං ලභිත්වා තත්ථ වසන්තානම්පි දුක්කටමෙවාති ඉදං භගවතා කුටියා භෙදාපනවචනෙන සිද්ධං, සාපි තිණදබ්බසම්භාරෙහි තුලාථම්මාදීහි අමිස්සා සුද්ධමත්තිකාමයාපි ඉට්ඨකාහි කතා වට්ටති. කෙවි හි ඉට්ඨකාහියෙව ථම්මෙහි විනිත්වා තදුපරි ඉට්ඨකාහියෙව විතානාදිසංස්ථානෙන තුලාදිදාරුසම්භාරවිරහිතං ඡදනම්පි බන්ධිත්වා ඉට්ඨකාමයමෙව ආවසථං කරොන්ති, තාදිසං වට්ටති. ගිඤ්ජකාවසථසඬ්ඛෙපෙන කතාති එත්ථ ගිඤ්ජකා වුවුවන්ති ඉට්ඨකා, තාහියෙව කතො ආවසථො ගිඤ්ජකාවසථො. වයකම්මම්පිති මත්තිකුද්ධාරණඉට්ඨකදාරුච්ඡෙදනාදිකාරකානං දින්නහත්තවෙත්තනාදිවත්ථුබ්බයෙන නිස්ථන්තකම්මම්පි අත්ථි, එතෙන කුටිභෙදකානං ගිවාදිභාවං පරිසඬ්ඛති. තිත්ථියධජොති තිත්ථියානමෙව සඤ්ඤාණභූතත්තා වුත්තං. තෙ හි ඊදිසෙසු වාට්ඨාදීසු වසන්ති. අඤ්ඤානිපිති පි-

සද්දෙන අත්තනා වුත්තකාරණද්වයමි මහාඅට්ඨකථායමෙව වුත්තන්ති දස්සෙති. යස්මා සබ්බමත්තිකාමයා කුටි සිතකාලෙ අතිසිතා උණ්භකාලෙ ව උණ්භා සුකරා ව හොති වොරෙහි හින්දිතුං, තස්මා තත්ථ යපිතපත්තච්චරාදිකං සිතුණ්භවොරාදීහි විනස්සතීති වුත්තං. “පත්තච්චරගුත්තත්ථායා” ති. ඡින්දාපෙය්‍ය වා හින්දාපෙය්‍ය වා අනුපවජ්ජොති ඉදං අයං කුටි විය සබ්බථා අනුපයොගාරහං සන්ධාය වුත්තං. යං පන පඤ්චවණ්ණසුත්තෙහි විනද්ධජත්තාදිකං, තත්ථ අකප්පියභාගොව ඡින්දිතබ්බො, න තදවසෙසො තස්ස කප්පියත්තා, තං ඡින්දන්තො උපවජ්ජොව හොති. තෙනෙව වක්ඛති “සට්ඨකමපි වාළුරුපමපි හින්දිත්වා ධාරෙතබ්බ” න්තිආදි.

පාළිමුත්තකවිනිවජයවණ්ණනා

ජත්තදණ්ඩග්ගාහකං සලාකපඤ්ජරන්ති එත්ථ යො පඤ්ජරසලාකානං මජ්ඣංගිකාං බුත්තෙ පුටුලො අභිවිජත්තකසදිසො අග්ගෙ සඡිද්දො යත්ථ දණ්ඩන්තරං පවෙසෙත්වා ජත්තං ගණ්හන්ති, යො වා සයමෙව දීඝතාය ගහණදණ්ඩො හොති, අයං ජත්තදණ්ඩො නාම, තස්ස අපරිගළනත්ථාය ජත්තසලාකානං මූලජපදෙසදණ්ඩස්ස සමන්තතො දළ්භපඤ්ජරං කත්වා සුත්තෙහි විනන්ධන්ති, සො පදෙසො ජත්තදණ්ඩග්ගාහකසලාකපඤ්ජරං නාම, තං විනන්ධිතුං වට්ටති. න වණ්ණමට්ඨත්ථායාති ඉමිනා ථීරකරණත්ථමෙව එකවණ්ණසුත්තෙන විනන්ධියමානං යදි වණ්ණමට්ඨං හොති, න තත්ථ දොසොති දස්සෙති. ආරග්ගෙනාති නිබාදනමුඛෙන. දණ්ඩබුත්තෙති දණ්ඩමූලෙ කොටියං. ජත්තමණ්ඩලිකන්ති ජත්තපඤ්ජරෙ මණ්ඩලාකාරෙන බද්ධදණ්ඩවලයං. උක්කිරිත්වාති නින්තං, උන්නතං වා කත්වා.

නානාසුත්තකෙහීති නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි. ඉදඤ්ච තථා කරොන්තානං වසෙන වුත්තං, එකවණ්ණසුත්තකෙනාපි න වට්ටතියෙව, “පකතිසුචිකම්මමෙව වට්ටති” ති හි වුත්තං. පට්ටමුඛෙති ද්විත්තං පට්ටානං සඬ්ඝට්ඨතථානං සන්ධායෙනං වුත්තං. පරියන්තෙති ච්චරපරියන්තෙ, අනුචානං සන්ධායෙනං වුත්තං. වෙණින්නි වරකසිසාකාරෙන සිබ්බනං. සඬ්ඛලිකන්ති දිගුණසඬ්ඛලිකාකාරෙන සිබ්බනං, වෙණිං වා සඬ්ඛලිකං වා කරොන්තීති පකතෙන සම්බන්ධො. අග්ඝියං නාම වෙතියසණ්ඨානං, යං අග්ඝියත්ථමිහොති වදන්ති. උක්කිරන්තීති උට්ඨපෙන්නි. චතුකොණමෙව වට්ටතීති ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානි සන්ධාය වුත්තං. කොණසුත්තපිළකාති ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානං කොණෙහි බහි නිග්ගතසුත්තානං පිළකාකාරෙන යපිතකොටියොති කෙච්චි වදන්ති, තෙ පිළකෙ ඡින්දිත්වා දුච්ඤ්ඤායා කාතබ්බාති තෙසං අධිජ්ජායො. කෙච්චි පන “කොණසුත්තා ව පිළකාති ද්වෙයෙවා” ති වදන්ති, තෙසං මතෙන ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානං කොණතො කොණෙහි නිහතසුත්තා කොණසුත්තා නාම. සමන්තතො පන පරියන්තෙන කතා චතුරස්සසුත්තා පිළකා නාම. තං දුට්ඨමපි කෙච්චි ච්චරතො විසුං පඤ්ඤායනත්ථාය විකාරයුත්තං කරොන්ති, තං නිසෙධාය “දුට්ඤ්ඤායාරූපා වට්ටන්ති” ති වුත්තං, න පන සබ්බථා අවක්ඛුගොවරභාවෙන සිබ්බනත්ථාය තථාසිබ්බනස්ස අසක්කුණෙය්‍යත්තා. යථා පකතිච්චරතො විකාරො න පඤ්ඤායති, එවං

සිබ්බිතබ්බන්ති අධිජපායො. රජනකම්මතො පුබ්බෙ පඤ්ඤායමානොපි විසෙසො විවරෙ රත්තෙ එකවණ්ණතාය න පඤ්ඤායතීති ආහ “විවරෙ රත්තෙ”ති. මණිනාති නීලමණිආදිමට්ඨපාසාණෙන, අංසවද්ධකකායබන්ධනාදිකං පන අවිවරත්තා සඬබාදිහි සංසිතුං වට්ටතීති වදන්ති. කණ්ණසුත්තකන්ති විවරස්ස දීඝතො තිරියඤ්ච සිබ්බිතානං වතුසු කණ්ණෙසු කොණෙසු ව නික්ඛන්තානං සුත්තසීසානමෙනං නාමං, තං ඡින්දිත්වාච පාරුපිතබ්බං, තෙනාහ “රජිතකාලෙ ඡින්දිතබ්බ”න්ති. භගවතා අනුඤ්ඤාතං එකං කණ්ණසුත්තම්පි අත්ථි, තං පන නාමෙන සදිසම්පි ඉතො අඤ්ඤමෙවාති දස්සෙතුං යං පනාතිආදි චුත්තං. ලග්ගනත්ථායාති විවරරජ්ජයං විවරබන්ධනත්ථාය. ගණ්ඨිකෙති දන්තාදිමයෙ. පිළකාති බින්දුං බින්දුං කත්වා උට්ඨාපෙනබ්බපිළකා.

ථාලකෙ වාති තම්බාදිමයෙ පුග්ගලිකෙ තිව්ධෙපි කජ්ජියථාලකෙ. න වට්ටතීති මණිවණ්ණකරණජපයොගො න වට්ටති, තෙලවණ්ණකරණත්ථං පන වට්ටති. පත්තමණ්ඩලෙති තිපුසීසාදිමයෙ. “න, හික්ඛවෙ, විත්තාති පත්තමණ්ඩලාති ධාරෙනබ්බාති රුපකාකිණ්ණාති හිත්තිකම්මකතාති”ති (චූළව. 253) චුත්තත්තා “හිත්තිකම්මං න වට්ටතී”ති චුත්තං. “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, මකරදන්තකං ඡින්දිතු”න්ති (චූළව. 253) චුත්තත්තා “මකරදන්තකං පන වට්ටතී”ති චුත්තං, ඉදං පන පාළියා ලද්ධම්පි ඉධ පාළියා මුත්තත්තා පාළිමුත්තකතයෙ චුත්තං. එවමඤ්ඤම්පි ඊදිසං.

ලෙඛා න වට්ටතීති ආරග්ගෙන දින්නලෙඛාව න වට්ටති, ජාතිහිඬගුලිකාදිවණ්ණෙහි කතලෙඛා වට්ටති. ඡත්තමුඛවට්ටියන්ති ධමකරණස්ස භත්ථෙන ගහණජත්තාකාරස්ස මුඛවට්ටියං, “පරිස්සාවනවොළබන්ධනට්ඨානෙ”ති කෙවි.

දෙඬිචූභසීසන්ති උදකසජ්ජසීසං. අවිජ්ජිති කුඤ්ජරච්ඡිසණ්ඨානාති. එකමෙව වට්ටතීති එත්ථ එකරජ්ජකං දිගුණං තිගුණං කත්වාපි බන්ධිතුං න වට්ටති, එකමෙව පන සතචාරම්පි සරිරං පරික්ඛිපිත්වා බන්ධිතුං වට්ටති, බහුරජ්ජකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙයෙත්වා කතං “බහුරජ්ජක”න්ති න වත්තබ්බං “වට්ටතී”ති චුත්තත්තා, තං මුරජසඬ්ඛං න ගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං. මුරජඤ්ඤි නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි මුරජවට්ටිසණ්ඨානං වෙයෙත්වා කතං, ඉදං පන මුරජං මද්දවීණසඬ්ඛාතං පාමඬ්ඛසණ්ඨානාඤ්ච දසාසු වට්ටති “කායබන්ධනස්ස දසා ජීරන්ති; අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, මුරජං මද්දවීණ”න්ති (චූළව. 278) චුත්තත්තා.

විධෙති දසාපරියොසානෙ ථීරභාවාය දන්තවිසාණසුත්තාදිහි කත්තබ්බෙ විධෙ. අට්ඨ මඬ්ඛලාති නාම සඬ්ඛො වක්කං පුණ්ණකුම්භො ගයා සිරිවච්ඡො අඬ්ඤාසො ධජං සොවත්තිකන්ති වදන්ති. මච්ඡයුගලජත්තනන්දියාවට්ටාදිවසෙනපි වදන්ති. පරිච්ඡෙදලෙඛාමත්තන්ති දන්තාදිහි කතවිධස්ස උභොසු කොට්ඨු කතපරිච්ඡෙදරාජිමත්තං.

“උපුකමෙවා” ති වුත්තත්තා චතුරස්සාදිසංඝයානාපි අඤ්ජනී වඩිකගතිකා න වට්ටති. සිපාටිකායාති වාසිආදිභණ්ඩනික්ඛිපනපසිබ්බකො. ආරකණ්ටකං නාම පොත්ථකාදිඅපසඛාරණත්ථං කතදීසමුඛසත්ථකන්ති වදන්ති. “භමකාරානං දාරුආදිලිඛනසත්ථක”න්ති කෙවි. වට්ටමණිකන්ති වට්ටං කත්වා උට්ඨපෙනබ්බං පුප්ඵළකං. අඤ්ඤන්ති ඉමිනා පිළකාදිං සඛිගණ්හාති. පිප්ඵලිකෙති යං කිඤ්චි ඡෙදනකො බුද්දකසත්ථෙ. වලිතකන්ති නබ්බිඡෙදනකාලෙ දළ්භග්ගහණත්ථං වලිහි යුත්තමෙව කරොන්ති. තස්මා තං වට්ටතීති ඉමිනා යං අඤ්ඤමිපි විකාරං දළ්භිකම්මාදිඅත්ථාය කරොන්ති, න වණ්ණමට්ඨත්ථාය, තං වට්ටතීති දීපිතං, තෙන ව කත්තරදණ්ඩකොට්ඨං අඤ්ඤමඤ්ඤමිපි සට්ටනෙන සද්දනිච්ඡරණත්ථාය කතං අයොවලයාදිකං සංයුත්තමිපි කප්පියතො උපපන්නං භොති. මණ්ඩලන්ති උත්තරාරණියා පචෙසනත්ථං ආවාටමණ්ඩලං භොති. උපුකමෙව බන්ධිතුන්ති සම්බන්ධො, උභොසු වා පස්සෙසු එකපස්සෙ වාති වචනසෙසො. වාසිදණ්ඩස්ස උභොසු පස්සෙසු දණ්ඩකොට්ඨං අවලනත්ථං බන්ධිතුන්ති අත්ථො.

ආමණ්ඩසාරකෙති ආමලකඵලාති පිසිත්වා තෙන කක්කෙන කතතෙලහාජනෙ. තත්ථ කිර පක්ඛිත්තං තෙලං සිතලං භොති. භූමත්ථරණෙති කටසාරාදිමයෙ පරිකම්මකතාය භූමියා අත්ථරිතබ්බඅත්ථරණෙ. පානීයසටෙති සබ්බං භාජනවිකතිං සඛිගණ්හාති. සබ්බං...පෙ.... වට්ටතීති යථාචුත්තෙසු මඤ්චාදීසු ඉත්ථිපුරිසරූපමිපි වට්ටති තෙලහාජනෙසුයෙව ඉත්ථිපුරිසරූපානං පටික්ඛිත්තත්තා, තෙලහාජනෙන සහ අගණෙත්වා විසුං මඤ්චාදීනං ගහිතත්තා වාති වදන්ති, කිඤ්චාපි වදන්ති, එතෙසං පන මඤ්චාදීනං භත්ථෙත ආමසිතබ්බභණ්ඩත්තා ඉත්ථිපුරිසමෙවෙත්ථ න වට්ටතීති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤෙසන්ති සිමසාමිකානං. රාජවල්ලභෙහීති ලජ්ජීපෙසලාදීනං උපොසථාදිඅත්තරායකරා අලජ්ජීනො හින්තලද්ධිකා ව හික්ඛු අධිජ්ජෙතා තෙහි සහ උපොසථාදිකරණායොගා, තෙනෙව “සිමායා” ති වුත්තං. තෙසං ලජ්ජීපරිසාති තෙසං සිමාසාමිකානං අනුබලං දාතුං සමත්ථා ලජ්ජීපරිසා. හික්ඛුහි කතන්ති යං අලජ්ජීනං සෙනාසනභෙදනාදිකං ලජ්ජිහික්ඛුහි කතං, සබ්බඤ්චෙන සුකතමෙව අලජ්ජීනිග්ගහත්ථාය පවත්තිතබ්බතො.

88. අවජ්ඣායන්ති නිවතො වින්තෙන්ති. උජ්ඣායනත්ථොති හික්ඛුනො ථෙය්‍යකම්මනින්දනත්ථො “කටඤ්ඤි නාම අදින්තං ආදිසිස්සති” ති, න පන දාරු-සද්දවිසෙසනත්ථො තස්ස බහුවචනත්තා. වචනභෙදෙති එකවචනබහුවචනානං භෙදෙ. සබ්බාවත්තන්ති හික්ඛුහික්ඛුහිආදිසබ්බාවයවචන්තං. බිම්බිසාරොති තස්ස නාමන්ති එත්ථ බිම්බිති සුවණ්ණං. තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය “බිම්බිසාරො” ති වුව්චතීති වෙදිතබ්බං. පොරාණසත්ථානුරූපං උජ්ජාදිතො වීසතිමාසජ්ජමාණඋත්තමසුවණ්ණග්ගසනකො ලක්ඛණසම්පන්නො නීලකභාපණොති වෙදිතබ්බො. රුද්‍රදාමෙන නාම කෙනවි උජ්ජාදිතො රුද්‍රදාමකො. සො කිර නීලකභාපණස්ස තිභාගං අග්ගති. යස්මිං පන දෙසෙ නීලකභාපණා න සන්ති, තත්ථාපි කාලකවිරහිතස්ස නිද්ධන්තසුවණ්ණස්ස පඤ්චමාසග්ගසනකෙන භණ්ඩෙන පාදපරිච්ඡෙදො කාතබ්බො. තෙනාති නීලකභාපණස්ස චතුත්ථභාගභූතෙන. පාරාජිකවත්ථුමිහි වාතිආදි පාරාජිකානං සබ්බබුද්ධෙහි

පඤ්ඤාත්තභාවෙන චුත්තං, සඨසාදිසෙසාදීසු පන ඉතරාපත්තීසුපි තබ්බත්ථුසු ච නානත්තං නත්ථෙව, කෙවලං කෙවි සබ්බාකාරෙන පඤ්ඤාපෙත්ති, කෙවි එකදෙසෙනාති එත්තකමෙව විසෙසො. න හි කදාවිපි සම්මාසම්බුද්ධා යථාපරාධං අතික්කම්ම උනමධිකං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්ති.

පදනාපතියවණ්ණනා

92. පුනපි “ආගන්තුකාමා”ති චුත්තත්තා ච සබ්බථා මනුස්සෙහි

අනිචුත්ථපුබ්බෙ අභිනවමාපිතෙ, “පුන න පවිසිස්සාමා”ති නිරාලයෙහි පරිච්චත්තෙ ච ගාමෙ ගාමවොහාරාභාවා ගාමජ්ජවෙසනාපුච්ඡනාදිකිච්චං නත්ථිති වෙදිතබ්බං. අරඤ්ඤපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථන්ති ගාමගාමුපචාරෙසු දස්සිතෙසු තදඤ්ඤං අරඤ්ඤන්ති අරඤ්ඤපරිච්ඡෙදො සක්කා ඤාතුන්ති චුත්තං. මානිකායං පන ගාමග්ගහණෙනෙව ගාමුපචාරොපි ගහිතොති දට්ඨබ්බො. ඉන්දබ්බිලෙති උම්මාරො. අරඤ්ඤසඨ්ඨිකෙපං ගච්ඡති තථා අභිධම්මෙ චුත්තත්තා. අසතිපි ඉන්දබ්බිලෙ ඉන්දබ්බිලට්ඨානියත්තා “වෙමජ්ඣමෙව ඉන්දබ්බිලොති චුච්චති”ති චුත්තං. යත්ථ පන ද්වාරබාහාපි නත්ථි, තත්ථ පාකාරවෙමජ්ඣමෙව ඉන්දබ්බිලොති ගහෙතබ්බං. ලුඨිත්වාති පවට්ඨිත්වා.

මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස සුප්පපාතො වානිආදි මාතුගාමස්ස කාකුට්ඨාපනවසෙන ගහෙතබ්බං, න බලදස්සනවසෙන “මාතුගාමො භාජනධොවනඋදකං ඡඩ්ඞිති”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.92) උපරි චුච්චමානත්තා, තෙනෙව “ලෙඬ්ඬිපාතො”ති අවත්වා සුප්පපාතොතිආදි චුත්තං. කුරුන්දට්ඨකථායං මහාපච්චරියඤ්ච සරුපචාරොව ගාමොති අධිජ්ජායෙන “සරුපචාරෙ ඨිතස්ස ලෙඬ්ඬිපාතො ගාමුපචාරො”ති චුත්තං. කතපරික්ඛෙපොති ඉමිනා පරික්ඛෙපතො බහි උපචාරො න ගහෙතබ්බොති දස්සෙති. සුප්පමුසලපාතොපි අපරික්ඛිත්තගෙහස්සෙව, සො ච යතො පහොති, තත්ථෙව ගහෙතබ්බො, අප්පහොනට්ඨානෙ පන විජ්ජමානට්ඨානමෙව ගහෙතබ්බං. යස්ස පන සරස්ස සමන්තතො පාකාරාදීහි පරික්ඛෙපො කතො හොති, තත්ථ සොව පරික්ඛෙපො සරුපචාරොති ගහෙතබ්බං.

පුබ්බෙ චුත්තනායෙනාති පරික්ඛිත්තගාමෙ චුත්තනායෙන. සඬ්ඝරියනීති මිස්සියති. විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනෙ “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති (පාවි. 513) චුත්තත්තා ගාමගාමුපචාරානං අසඬ්ඝරතා ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ අසඬ්ඝරතො වානිආදි. කෙවි පනෙත්ථ පාළියං. “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්සාති ඉදං පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං සන්ධාය චුත්තං, න තතො පරං එකලෙඬ්ඬිපාතපරිච්ඡින්නං උපචාරං. තස්මා පරික්ඛෙපාරහට්ඨානසඬ්ඝරතං ගාමං ඔක්කමන්තස්සෙව ආපත්ති, න උපචාර”න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. “සරුපචාරෙ ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඬ්ඬිපාතබ්බන්තරං ගාමො නාම. තතො අඤ්ඤස්ස ලෙඬ්ඬිපාතස්ස අබ්බන්තරං ගාමුපචාරො නාමා”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.92) ඉධෙව අට්ඨකථායං.

වුත්තත්තා. විකාලෙ ගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදට්ඨකථායඤ්ඤි අපරික්ඛිත්තස්ස
 ගාමස්ස උපවායො අදින්නාදානෙ වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බොති (පාචි. අට්ඨ. 512)
 අයමෙව නයො අනිදිසිතො. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායමපි “ය්වායං
 අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවායො දස්සිතො, තස්ස වසෙන විකාලෙ
 ගාමප්පවෙසනාදිසු ආපත්ති පරිච්ඡින්නදිතබ්බා”ති (කඨිබ්බ. අට්ඨ.
 දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං, තස්මා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං
 අනික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරුපචාරනො පට්ඨාය
 දුතියලෙඬ්චුපානසඬ්ඛාතං ගාමුපචාරං ඔක්කමන්තස්ස විකාලෙ ගාමප්පවෙසනාපත්ති
 හොති, මානිකායඤ්ඤි විකාලෙ ගාමං පවිසෙය්‍යාති ගාමග්ගහණෙනෙව
 ගාමුපචාරොපි ගතිතොති වෙදිතබ්බං. විකාලෙ ගාමප්පවෙසනාදිසුති ආදි-සද්දෙන
 සරසරුපචාරාදිසු යිතානං උප්පන්නලාභභාජනාදිං සඬ්ගණ්හාති.

නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දබ්බිලාති ඉන්දබ්බිලතො බහි නික්ඛමිත්වා යිතං යං යානං
 සබ්බමෙතං අරඤ්ඤන්ති යොජනා. ආවරියධනු නාම පකතිහත්ථෙත
 නවවිදත්ථිපමාණං, ජියාය පන ආරොපිතාය සත්තට්ඨවිදත්ථිමත්තන්ති වදන්ති.

කප්පියන්ති අනුරුපවසෙන වුත්තං අකප්පියස්සාපි අප්පට්ගහිතස්ස පරිභොගෙ
 පාවිත්තියත්තා. පරිච්චාගාදිමිති අකතෙ “ඉදං මය්හං සන්තක”න්ති වත්ථුසාමිනා
 අවිදිතමපි පරිග්ගහිතමෙව බාලුමමත්තාදිතං සන්තකං විය, තාදිසං අවහරන්තොපි
 ඤාතකාදිහි පච්ඡා ඤත්වා වත්ථුසාමිනා ව අනුබන්ධිතබ්බතො පාරාජිකොව හොති.
 යස්ස වසෙන පුරිසො ථෙතො හොති, තං ථෙය්‍යන්ති ආහ “අවහරණවිත්තස්සෙනං
 අධිවචන”න්ති. පපඤ්චසඬ්ඛාති තණ්හාමානදිට්ඨිසඬ්ඛාතා පපඤ්චකොට්ඨාසා.
 එකො විත්තකොට්ඨාසොති යානාවාචනපයොගසමුට්ඨාපකො එකො
 විත්තකොට්ඨාසොති අත්ථො.

අභියොගවසෙනාති අට්ටකරණවසෙන. සවිඤ්ඤාණකෙනෙවාති ඉදං
 සවිඤ්ඤාණකානඤ්ඤෙව ආවෙණිකවිනිච්ඡයං සන්ධාය වුත්තං. පාණො
 අපදන්තිආදිසු හි “පදසා නෙස්සාමි”ති පට්ඨං පාදං සඬ්ඛාමෙති, ආපත්ති
 පුල්ලව්වයස්සාතිආදිනා පාළියං (පාරා. 111), හික්ඛු දාසං දිස්වා සුබදුක්ඛං පුච්ඡිත්වා
 වා අපුච්ඡිත්වා වා “ගච්ඡ, පලායිත්වා සුඛං ජීවා”ති වදති, සො වෙ පලායති,
 දුතියපදවායෙ පාරාජිකන්තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.114) අට්ඨකථායඤ්ඤි යො
 සවිඤ්ඤාණකානඤ්ඤෙව ආවෙණිකො විනිච්ඡයො වුත්තො, සො
 ආරාමාදිඅවිඤ්ඤාණකෙසු න ලබ්භතීති තාදිසං සන්ධාය “සවිඤ්ඤාණකෙනෙවා”ති
 වුත්තං. යො පන විනිච්ඡයො ආරාමාදිඅවිඤ්ඤාණකෙසු ලබ්භති, සො යස්මා
 සවිඤ්ඤාණකෙසු අලබ්භනකො නාම නත්ථි, තස්මා වුත්තං “නානාභණ්ඩවසෙන
 සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකමිස්සකෙනා”ති. සවිඤ්ඤාණකෙන ව
 අවිඤ්ඤාණකෙන වාති අත්ථො. යස්මා චෙත්ථ අවිඤ්ඤාණකෙනෙව ආදියනාදිති
 ඡපි පදාති න සක්කා යොජෙතුං ඉරියාපට්ඨකොපනස්ස සවිඤ්ඤාණකවසෙනෙව
 යොජෙතබ්බතො, තස්මා “අවිඤ්ඤාණකෙනෙවා”ති තතියං පකාරං න වුත්තන්ති
 දට්ඨබ්බං.

ආරාමන්ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං දාසාදිසවිඤ්ඤාණකස්සාපි ඉධ සඨගහෙනබ්බතො, නානාභණ්ඩවසෙන හෙත්ථ යොජනා දස්සියති. පරිකප්පිතට්ඨානන්ති පරිකප්පිතොකාසං. සුඛිකසාතන්ති එත්ථ මග්ගං ගච්ඡන්තෙනි සත්ථිකෙනි අත්තනා නියමානභණ්ඩතො රඤ්ඤො දාතබ්බහාගො සුඛිකො නාම, සො එත්ථ භඤ්ඤති අදත්ථා ගච්ඡන්තෙනි අවහරීයති, තං වා හන්ති එත්ථ රාජපුරිසා අදදන්තානං සන්තකං බලක්කාරොනාති සුඛිකසාතො, “එත්ථ පච්චයෙහි සුඛිකො දාතබ්බො” ති රුක්ඛපබ්බතාදිසඤ්ඤාණෙන නියමිතප්පදෙසස්සෙනං අධිවචනං.

පඤ්චවීසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා

කත්ථවීති එකිස්සා අට්ඨකථායං. එකං පඤ්චකං දස්සිතන්ති “පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤී ච, ගරුකො ච හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, යානා වාචෙති” ති (පාරා. 122) චුත්තපඤ්චඅවහාරචගාති එකං පඤ්චකන්ති දස්සිතං. ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානීති “ඡහි ආකාරෙහි අදින්නං ආදියන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්ස. න ච සකසඤ්ඤී, න ච විස්සාසග්ගාහී, න ච තාවකාලිකං, ගරුකො ච හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, යානා වාචෙති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 125) එවං චුත්තෙසු ඡසු පදෙසු එකං අපනෙත්ථා සෙසානි පඤ්ච පදානි එකං පඤ්චකං කත්ථා හෙට්ඨා චුත්තපඤ්චකඤ්ච ගහෙත්ථා ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානි. එත්ථ පනාති පඤ්චහාකාරෙහිතිආදියු. සබ්බෙහිපි පදෙහිති පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොතීතිආදිහි සබ්බෙහි පඤ්චහි පදෙහි.

පඤ්චන්තං අවහාරානං සමුහො පඤ්චකං. සකො හත්ථො සහත්ථො, තෙන නිබ්බන්තො, තස්ස වා සම්බන්ධීති සාහත්ථිකො, අවහාරො. සාහත්ථිකාදි පඤ්චකං සාහත්ථිකපඤ්චකන්තිආදිපදවසෙන නාමලාභො දට්ඨබ්බො. එවං සෙසෙසුපි. තතිපපඤ්චමෙසු පඤ්චකෙසුති සාහත්ථිකපඤ්චකථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙසු. ලබ්භමානපදවසෙනාති සාහත්ථිකපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස නිස්සග්ගියාවහාරපදස්ස වසෙන, ථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස පරිකප්පාවහාරපදස්ස ච වසෙන යොජෙතබ්බන්ති අත්ථො.

නිස්සග්ගියො නාම...පෙ.... පාරාජිකස්සානි ඉමිනා බහිසුඛිකසාතපාතනං නිස්සග්ගියපයොගොති දස්සෙති. “හත්ථෙ භාරං ථෙය්‍යවිත්තො භූමියං නික්ඛිපති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 101) චුත්තත්තා පන සුද්ධවිත්තෙන ගහිතපරභණ්ඩස්ස ථෙය්‍යවිත්තෙන ගුම්ඛාදිපට්ච්ඡන්තට්ඨානෙන බිපනමිපි ඉමස්මි. නිස්සග්ගියපයොගෙ සඨගස්හතීති දට්ඨබ්බං. කිරියාසිද්ධිතො පුරෙතරමෙව පාරාජිකාපත්තිසඬ්ඛාතං අත්ථං සාධෙතීති අත්ථසාධකො. අථ වා අත්තනො චත්තමානක්ඛණෙ අවිජ්ජමානමිපි කිරියාසිද්ධිසඬ්ඛාතං අත්ථං අවස්සං ආපත්තිං සාධෙතීතිපි අත්ථසාධකො. අසුකං නාම භණ්ඩං යදා සක්කොසීති ඉදං

නිදස්සනමත්තං පරස්ස තෙලකුම්භියා උපාහනාදීනං නික්ඛෙපපයොගස්සාපි
අත්ථසාධකත්තා. තථා හි වුත්තං මාතිකාට්ඨකථායං -

“අත්ථසාධකො නාම ‘අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොති, තදා තං
අවහරා’ති අඤ්ඤං ආණාපෙති. තත්ථ සචෙ පරො අනන්තරායිකො හුත්වා තං
අවහරති, ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පරස්ස වා පන
තෙලකුම්භියා පාදග්ගනකතෙලං අවස්සං පිවනකානි උපාහනාදීනි පක්ඛිපති,
හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජික”න්ති (කඩ්ඛා. අට්ඨ.
දුතියපාරාජිකවණ්ණනා).

ඉමස්ස අත්ථසාධකස්ස ආණත්තියා ව කො විසෙසොති? තඬ්ඛණඤ්ඤෙව
ගහණෙ නියුඤ්ජනං ආණත්තිකපයොගො, කාලන්තරෙත ගහණත්ථං නියොගො
අත්ථසාධකොති අයං නෙසං විසෙසො. තෙනෙවාහ “අසුකං නාම භණ්ඩං යදා
සක්කොසි”තිආදි. ධුරනික්ඛෙපො පන උපනික්ඛිත්තභණ්ඩවසෙන වෙදිතඬ්ඛොති
ඉදං නිදස්සනමත්තං, ආරාමාහිසුඤ්ජනාදිසුපි තාවකාලිකභණ්ඩදෙයානං අදානෙපි
එසෙව නයො. භණ්ඩග්ගහණප්පයොගතො ආණත්තියා පුඬ්ඛත්තා ආහ
“ආණත්තිවසෙන පුඬ්ඛපයොගො වෙදිතඬ්ඛො”ති. පයොගෙන සහ වත්තමානො
අවහාරො සහපයොගොති ආහ “යානාවාචනවසෙනා”ති, ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං
බ්ලසඬකමනාදිසුපි අසති යානාවාචනෙ සහපයොගත්තා. වුත්තඤ්ච
මාතිකාට්ඨකථායං “යානාවාචනවසෙන බ්ලාදීනි සඬකාමෙත්වා
බෙත්තාදිග්ගහණවසෙන ව සහපයොගො වෙදිතඬ්ඛො”ති (කඩ්ඛා. අට්ඨ.
දුතියපාරාජිකවණ්ණනා).

කුලයිත්වාති උපපරික්ඛිත්වා. සාමීචීති වත්තං. සකසඤ්ඤාය අදෙන්තස්ස
ආපත්ති නත්ථීති වදන්ති. සම්මද්දොති නිවිද්ධතාසඬ්ඛොහො. භට්ඨෙ ජනකායෙති
අපගතෙ ජනසමුහෙ. අත්තනො සන්තකං කත්වා එතස්සෙව භික්ඛුනො දෙහීති ඉදං
උභින්නම්පි කුක්කුච්චවිනොදනත්ථං වුත්තං. අවහාරකස්ස හි “මයා සහත්ථෙත න
දින්තං, භණ්ඩදෙයාං එත”න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙයා, ඉතරස්ස ව “මයා පයම්ම
ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පච්ඡා අදින්තං ගහිත”න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙයාති.

සමග්ගන්ති අප්පග්ගං. දාරුඅත්ථං එරතීති දාරුහි කත්තඬ්ඛකිච්චං සාධෙති.
එකදිවසං දන්තකට්ඨවිජ්ජෙදනාදිනා යා අයං අග්ගහානි වුත්තා, සා සඬ්ඛා
භණ්ඩසාමිනා කිණිත්වා ගහිතමෙව සන්ධාය වුත්තා. සඬ්ඛං පනෙතං
අට්ඨකථාවරියප්පමාණෙන වෙදිතඬ්ඛං. පාසාණඤ්ච සක්ඛරඤ්ච පාසාණසක්ඛරං.

අක්ඛදස්සාති එත්ථ අක්ඛ-සද්දෙන කිර විනිවිජයසාලා වුව්චති, තත්ථ නිසිදිත්වා
වජ්ජාවජ්ජං නිරුපයන්තිති “අක්ඛදස්සා”ති වුව්චන්ති ධම්මවිනිවිජනකා. හනනං
නාම හත්ථපාදාදිහි පොඨනඤ්චෙව හත්ථනාසාදිවිජ්ජෙදනඤ්ච හොතීති ආහ
“හනෙය්‍යන්ති පොඨෙය්‍යඤ්චෙව ජිත්ථෙය්‍යඤ්චා”ති.

පදහාජනියඤ්ච “හත්ථෙත වා පාදෙන වා කසාය වා චෙත්තෙන වා අඩ්ඨදණ්ඩකෙන වා ඡජ්ජාය වා හනෙය්‍යු”න්ති (පාරා. 92) වුත්තං. තත්ථ අඩ්ඨදණ්ඩකෙනාති ද්විහත්ථජ්ජමානෙන රස්සමුග්ගරෙන, චෙඨපෙසිකාය වා. ඡජ්ජාය වාති හත්ථාදීනං ඡෙදනෙන. ඡීන්දන්ති එතාය හත්ථපාදාදීනීති ඡජ්ජා, සත්ථං, තෙන සත්ථෙතාතිපි අත්ථො. නීහරෙය්‍යුන්ති රට්ඨතො නීහරෙය්‍යුං. “චොරොසි...පෙ.... ථෙතොසි”ති එත්ථ පරිභාසෙය්‍යුන්ති පදං අජ්ඣාහරිත්වා අත්ථො චෙදිතබ්බොති ආහ “චොරොසි...පෙ.... පරිභාසෙය්‍යු”න්ති. යං තං හණ්ඩං දස්සිතන්ති සම්බන්ධො.

93. යත්ථ යත්ථ ධීතන්ති භූමියාදීසු යත්ථ යත්ථ ධීතං. යථා යථා ආදානං ගච්ඡති යෙන යෙන ආකාරෙන ගහණං උපගච්ඡති.

භූමිට්ඨකථාවණ්ණනා

94. වාචාය වාචායාති එකෙකත්ථදීපිකාය වාචාය වාචාය. උපලද්ධොති ඤාතො. පාළියං සෙසඅට්ඨකථාසු ච කුදාලං වා පිටකං වාති ඉදමෙව ද්වයං චත්ථා වාසිථරසුනං අවුත්තත්තා තෙසම්පි සඬ්ඛෙපට්ඨකථාදීසු ආගතභාවං දස්සෙතුං සඬ්ඛෙපට්ඨකථායන්තිආදි වුත්තං. ථෙය්‍යවිත්තෙන කතත්තා “දුක්කට්ඨි සද්ධිං පාවිත්තියානී”ති වුත්තං.

අට්ඨවිධං හෙතන්තිආදීසු එතං දුක්කට්ඨං නාම ථෙරෙහි ධම්මසඬ්ඛාහකෙහි ඉමස්මිං යානෙ සමොධානෙන්වා අට්ඨවිධන්ති දස්සිතන්ති යොජනා. සඬ්ඛෙසම්පි දුක්කට්ඨානං ඉමෙසුයෙව අට්ඨසු සඬ්ඛහෙතබ්බභාවතො පන ඉතරෙහි සත්තහි දුක්කට්ඨි විනිමුත්තං විනයදුක්කට්ඨෙයෙව සඬ්ඛහෙතබ්බං. දසවිධං රතනන්ති “මුත්තා මණි චෙඨරියො සඬ්ඛො සීලා පවාලං රජතං ජාතරූපං ලොහිතකො මසාරගල්ල”න්ති එවමාගතං දසවිධං රතනං.

“මුත්තා මණි චෙඨරියො ච සඬ්ඛො,
සීලා පවාලං රජතඤ්ච හෙමං;
ලොහිතකඤ්ච මසාරගල්ලං,
දසෙතෙ ධීරො රතනානි ඡඤ්ඤා”ති. —

හි වුත්තං. සත්තවිධං ධඤ්ඤන්ති සාලි වීහි යථො කඬ්ඟු කුදුසං වරකො ගොඬුමොති ඉමං සත්තවිධං ධඤ්ඤං. ආවුධහණ්ඩාදීන්ති ආදි-සද්දෙන තුරියහණ්ඩඉත්ථීරූපාදිං සඬ්ඛණ්භාති. අනාමසිතබ්බෙ චත්ථම්මිහි දුක්කට්ඨං අනාමාසදුක්කට්ඨං. දුරූපවිණ්ණදුක්කට්ඨන්ති “අකත්තබ්බ”න්ති වාරිතස්ස කතත්තා දුට්ඨු උපවිණ්ණං චරිතන්ති දුරූපවිණ්ණං, තස්මිං දුක්කට්ඨං දුරූපවිණ්ණදුක්කට්ඨං. විනයෙ පඤ්ඤන්තං අවසෙසං දුක්කට්ඨං විනයදුක්කට්ඨං. එකාදස සමනුභාසනා නාම හික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ චත්තාරො යාවතතියකා සඬ්ඝාදියෙසා අරිට්ඨසික්ඛාපදන්ති පඤ්ඤව,

හික්බුනිපාතිමොක්කේ එකං යාවතනියකපාරාජිකං චත්තාරො සඬ්ඝාදිසෙසා
චණ්ඩකාලීසික්ඛාපදන්ති ඡ.

සහපයොගතො පටියාය චෙත්ථ පුරිමපුරිමා ආපත්තියො පටිප්පස්සම්භන්තීති
ආහ අථ ධුරනික්ඛෙපං අකත්වාතිආදි. “ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා”ති වුත්තත්තා
ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පුන ඛණන්තස්ස පුරිමාපත්තියො න පටිප්පස්සම්භන්තීති
වදන්ති. “ෂෙදනපච්චයා දුක්කටං දෙසෙත්වා මුච්චතී”ති චත්වා පුබ්බපයොගෙ
ආපත්තීනං දෙසෙතබ්බතාය අවුත්තත්තා සහපයොගෙ පත්තෙ පුබ්බපයොගෙ
ආපත්තියො පටිප්පස්සම්භන්තීති වෙදිතබ්බං.

අපරද්ධං වීරද්ධං බලිතන්ති සබ්බමෙනං යඤ්ච දුක්කටන්ති එත්ථ වුත්තස්ස
දුක්කටස්ස පරියායවචනං, යං මනුස්සො කරෙතිආදි පනෙත්ථ ඔපම්මනිදස්සනං.
සංයොගභාවොති ද්විත්තං සන්ධාය වුත්තං, තෙන රස්සත්තස්සාපි නිමිත්තං
දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. එකස්ස මූලෙති එකස්ස සන්තිකෙ. සබ්බත්ථාපි ආමසනෙ
දුක්කටං, එන්ද්‍රාපනෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච විසුං විසුං ආමසනඑන්ද්‍රාපනපයොගං
කරොන්තස්සෙව හොති, එකපයොගෙන ගණ්හන්තස්ස පන උද්ධාරෙ
පාරාජිකමෙව, න දුක්කටථුල්ලච්චයානීති වදන්ති, එකපයොගෙන ගණ්හන්තස්සාපි
ආමසනඑන්ද්‍රාපනානම්පි ලබ්භමානත්තා තං න ගහෙතබ්බං. න හි සක්කා
අනාමසිත්වා අඑන්ද්‍රාපෙත්වා ච කිඤ්චි ගහෙතුං. “එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතී”ති
පංසුඛණනාදිසමානපයොගෙපි පුරිමා ආපත්ති උත්තරමුත්තරං ආපත්තිං පත්වා
පටිප්පස්සම්භන්තීති සඤ්ඤාය කුරුන්දට්ඨකථායං වුත්තං, ඉතරට්ඨකථාසු පන
ඛණනපයොගහෙදෙහි පයොගෙ පයොගෙ ආපන්නා ආපත්තියො උත්තරමුත්තරං
පත්වා න පටිප්පස්සම්භන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සදිසත්තා වියුහනං පත්වා තා සබ්බාපි
පටිප්පස්සම්භන්ති විසදිසපයොගත්තාති ඉමිනා අධිප්පායෙන පටිප්පස්සද්ධිවිධානං
වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනා හි අවහාරකස්ස ආසන්නං ඔරිමන්තං පරාමසති.

තත්ථෙවාති මුඛවට්ටියමෙව. බුන්දෙනාති කුම්භියා හෙට්ඨිමතලෙන.
එකට්ඨානෙ ඨිතාය කුම්භියා යානා වාචනං ඡහි ආකාරෙහි වෙදිතබ්බන්ති
සම්බන්ධො. එකට්ඨානෙති ව සඬ්ඛලිකබද්ධභාවෙන එකස්මි.
පතිට්ඨිතොකාසට්ඨානෙති අත්ථො. බාණුකං කෙසග්ගමත්තම්පි යානා වාචෙතීති
බාණුකං අත්තනො පතිට්ඨිතට්ඨානතො පඤ්චහි ආකාරෙහි යානා වාචෙති.
ජින්නමත්තෙ පාරාජිකන්ති අවස්සං වෙ පතති, ජින්නමත්තෙ පාරාජිකං.
පරිච්ඡෙදොති පඤ්චමාසකාදිගරුභාවපරිච්ඡෙදො. අපබ්‍රහ්මන්තොති ඨිතට්ඨානතො
අපනයනවසෙන වියුහන්තො රාසිං කරොන්තො. එවං කත්වාති භාජනමුඛවට්ටියා
කුම්භිගතෙන භාජනගතස්ස එකාබද්ධභාවං වියොජෙත්වාති අත්ථො.
උපඬ්ඪකුම්භියන්ති උපඬ්ඪපුණ්ණාය කුම්භියා. විනයධම්මතාති අධිකකාරණාලාභෙ
විනයවිනිච්ඡයධම්මතාති අධිප්පායො. න කෙවලඤ්චෙත්ථ ගරුකතාව,
සුත්තානුගමනම්පි අත්ථිති දස්සෙන්නො අපිච්චාතිආදිමාහ. කණ්ඨෙන පන
පරිච්ඡින්නකාලෙති මුඛගතං අජ්ඣොහටකාලෙති අත්ථො. අජ්ඣොහරණමෙව

හෙත්ථ පරිච්ඡින්නදනං, න කණ්ඩපිදහනං. වික්කනන්ති ථද්ධං, බහලං සනන්ති අත්ථො.

යොපි ථෙය්‍යවිත්තෙන පරස්ස කුම්භියා පාදග්ගනකං සප්පිං වා තෙලං වා අවස්සං පිවනකං යං කිඤ්චි දුකුලසාටකං වා වම්මබණ්ඩාදීනං වා අඤ්ඤතරං පක්ඛිපති, හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති එත්ථ අවහාරො විමංසිතබ්බො. යදි ච දුකුලාදීසු සප්පිතෙලානං පවිසනං සන්ධාය පාරාජිකං භවෙය්‍ය, තත්ථ පවිට්ඨතෙලාදිනො කුම්භිගතෙන එකාබද්ධතාය න තාව අවහාරො භාජනන්තරං පවෙසෙත්වා ගහණකාලෙ විය. තථා හි වුත්තං – “භාජනං පන නිමුජ්ජාපෙත්වා ගණ්හන්තස්ස යාව එකාබද්ධං හොති, තාව රක්ඛති” තිආදි. අථ තෙලාදිවිනාසෙන පාරාජිකං භවෙය්‍ය, තදාපි තිණජ්ඣාපනාදීසු විය අවහාරො නත්ථි, දුක්කටෙන සද්ධිං හණ්ඩදෙය්‍යමෙව හොති, තථා ච පාදග්ගනකං තෙලාදිං පිනං දුකුලාදිං උද්ධරන්තස්සාපි පාරාජිකං න සියා තත්ථ පවිට්ඨස්ස තෙලාදිනො විනට්ඨට්ඨෙන ගහණක්ඛණෙ අවිජ්ජමානත්තා, විජ්ජමානත්තෙන ච උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකං වත්තබ්බං, න හත්ථතො මුත්තමත්තෙති. සබ්බඅට්ඨකථාසු ච දුකුලාදීනං පක්ඛිපනෙ හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකස්ස වුත්තත්තා න තං පටික්ඛිපිතුං සක්කා. අට්ඨකථාජ්ජමාණෙන පනෙතං ගහෙතබ්බං, යුත්ති පනෙත්ථ පණ්ඩිතෙහි පුබ්බාපරං සංසන්දිත්වා උද්ධාරෙතබ්බො.

පලිබුජ්ඣස්සතිති නිවාරෙස්සති. වුත්තනයෙන පාරාජිකන්ති හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජිකං. නෙව අවහාරො, න ගීවාති අත්තනො භාජනත්තා වුත්තං, අනාපත්තිමත්තමෙව වුත්තං, න පන එවං විචාරිතන්ති අධිජ්ජායො. බහිගතං නාම හොතිති තතො පට්ඨාය තෙලස්ස අට්ඨානතො අධොමුඛභාවතො ච බහිගතං නාම හොති. අන්තො පට්ඨාය ඡිද්දෙ කරියමානෙ තෙලස්ස නික්ඛමිත්වා ගතගතට්ඨානං භාජනසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතිති ආහ “බාහිරන්තතො පාදග්ගනකෙ ගලිතෙ පාරාජික” න්ති. යථා තථා වා කතස්සාති බාහිරන්තතො වා අබ්හන්තරන්තතො වා පට්ඨාය කතස්ස. මජ්ඣෙකෙ යපෙත්වා කතඡිද්දෙති මජ්ඣෙකෙ ථොකං කපාලං යපෙත්වා පච්ඡා තං ඡින්දන්තෙන කතඡිද්දෙ.

පත්ථිතස්ස බාදනං ඉතරස්ස පානඤ්ච සප්පිආදීනං පරිභොගොති ආහ “අබාදිතබ්බං වා අපාතබ්බං වා කරොති” ති. කස්මා පනෙත්ථ දුක්කටං වුත්තන්ති ආහ “යානාවාචනස්ස නත්ථිතාය දුක්කටං” න්ති. පුරිමද්දවයන්ති හෙදනං ඡඩ්ඛනඤ්ච. කුම්භිජ්ජරකරණෙනාති පුණ්ණකුම්භියා ජ්ජරකරණෙන. මාතිකාඋජ්ජකරණෙනාති උදකපුණ්ණාය මාතිකාය උජ්ජකරණෙන. එකලක්ඛණන්ති හෙදනං කුම්භියා ජ්ජරකරණෙන, ඡඩ්ඛනං මාතිකාය උජ්ජකරණෙන ච සද්ධිං එකසභාවං. පච්ඡිමං පන ද්දවයන්ති ඥාපනං අපරිභොගකරණඤ්ච. එත්ථ එවං විනිච්ඡයං වදන්තිති එතස්මිං මහාඅට්ඨකථායං වුත්තෙ අත්ථෙව එකෙ ආචරියා එවං විනිච්ඡයං වදන්ති. පච්ඡිමද්දවයං සන්ධාය වුත්තන්ති එත්ථ පුරිමපද්දවයෙ විනිච්ඡයො හෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙන සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති තත්ථ කිඤ්චි අවත්වා පච්ඡිමපද්දවයං සන්ධාය “යානාවාචනස්ස නත්ථිතාය දුක්කටං” න්ති ඉදං වුත්තන්ති අධිජ්ජායො.

ථෙයාවිත්තෙනාති අත්තනො වා පරස්ස වා කාතුකාමතාවසෙන
 උප්පන්නථෙයාවිත්තෙන. විනාසෙතුකාමතායාති හත්ථපාදාදීති ඡින්දන්තො විය
 කෙවලං විනාසෙතුකාමතාය. චුත්තනයෙන භින්දන්තස්ස වා ජඩ්ඛෙන්තස්ස වාති
 මුග්ගරෙන පොථෙත්වා භින්දන්තස්ස වා උදකං වා වාලිකං වා ආකිරිත්වා
 උත්තරාපෙන්නස්ස වාති අත්ථො. අයුත්තන්ති වෙති පාළියං පුරිමද්වයෙපි
 දුක්කට්ඨස්සෙව චුත්තන්තා “පුරිමද්වයෙ පාරාජික”න්ති ඉදං අයුත්තන්ති යදි
 තුම්භාකං සියාති අත්ථො. නාති අයුත්තභාවං නිසෙධෙත්වා තත්ථ කාරණමාහ
 “අඤ්ඤථා ගහෙතඛ්ඛත්ථතො”ති.

එවමෙකෙ වදන්තීති හෙට්ඨා චුත්තස්ස අත්ථනයස්ස අත්තනා අනභිමතභාවං
 දස්සෙත්වා සයං අඤ්ඤථාපි පාළිං අට්ඨකථඤ්ච සංසන්දිත්වා අත්ථං දස්සෙතුකාමො
 අයං පනෙත්ථ සාරොතිආදිමාහ. අවාචෙතුකාමොවාති ථෙයාවිත්තෙන යානා
 අවාචෙතුකාමොව. අජඩ්ඛෙතුකාමොයෙවාති එත්ථාපි ථෙයාවිත්තෙනාති
 සම්බන්ධිතඛ්ඛං. ඉදඤ්ථි ථෙයාවිත්තපක්ඛං සන්ධාය චුත්තං
 නාසෙතුකාමතාපක්ඛස්ස වක්ඛමානන්තා. තෙනෙවාහ නාසෙතුකාමතාපක්ඛෙ
 පනාතිආදි. ඉතරථාපි යුජ්ජතීති ථෙයාවිත්තභාවා යානා වාචෙතුකාමස්සාපි දුක්කට්ඨ
 යුජ්ජතීති චුත්තං හොති.

භූමට්ඨකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ආකාසට්ඨකථාවණ්ණනා

96. ආකාසට්ඨකථායං අන්තොවත්ථුම්භීති පරික්ඛිත්තස්ස වත්ථුස්ස අන්තො.
 අන්තොගාමෙති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස අන්තො. අපරික්ඛිත්තෙ පන වත්ථුම්භී
 ගාමෙ වා ධීතට්ඨානමෙව යානං. අට්ඨිමුඛං කරොති...පෙ.... රක්ඛතීති තෙන
 පයොගෙන තස්ස ඉච්ඡිතට්ඨානං ආගතන්තා රක්ඛති. ගාමතො නික්ඛන්තස්සාති
 පරික්ඛිත්තගාමතො නික්ඛන්තස්ස. කපිඤ්ජරො නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං
 යුජ්ඣාපනත්ථාය ඛාලජනෙහි පොසාවනියපක්ඛිජාති.

වෙහාසට්ඨකථාවණ්ණනා

97. වෙහාසට්ඨකථායං ඡින්තමත්තෙ මුත්තමත්තෙති යථා ඡින්තං මුත්තඤ්ච
 පකතිට්ඨානෙ න තිට්ඨති, තථා ඡෙදනං මොචනඤ්ච සන්ධාය චුත්තං.

උදකට්ඨකථාවණ්ණනා

98. උදකට්ඨකථායං සන්දමානඋදකෙ නික්ඛිත්තං න තිට්ඨතීති ආහ
 “අසන්දනකෙ උදකෙ”ති. අනාපත්තීති හත්ථවාරපදවාරෙසු දුක්කට්ඨපත්තියා අභාවං
 සන්ධාය චුත්තං. කඩ්ඪතීති හෙට්ඨතො ඔසාරෙති. සකලමුදකන්ති දණ්ඨෙන
 ඵ්ථිට්ඨොකාසගතං සකලමුදකං. න උදකං යානන්ති අත්තනා කතට්ඨානස්ස
 අට්ඨානන්තා. පදුමිනියන්ති පදුමගච්ඡෙ. කලාපබන්ධන්ති හත්ථකවසෙන බුද්දකං

කත්වා බද්ධං කලාපබද්ධං. භාරබද්ධං නාම සීඝ්‍රභාරාදිවසෙන බද්ධං. මුළාලන්ති
කන්දං. පත්තං වා පූජ්ඵං වාති ඉදං කද්දමස්ස අන්තො පටිසිත්වා ධීතං සන්ධාය
වුත්තං. නිද්ධමනතුම්බන්ති වාපියා උදකස්ස නික්ඛමනනාලං. උදකවාහකන්ති
මහාමාතිකං. අවහාරෙන සො න කාරෙතබ්බොති ඉමිනා පාණං ජීවිතා වොරොපනෙ
ආපත්තියා සබ්බත්ථ න මුච්චතීති දීපෙති. මාතිකං ආරොපෙත්වාති බුද්දකමාතිකං
ආරොපෙත්වා. මරිත්වා...පෙ.... තිට්ඨන්තීති එත්ථ මතමච්ඡානංයෙව තෙසං
සන්නකත්තා අමතෙ ගණ්හන්තස්ස නත්ථි අවහාරො.

නාවට්ඨකථාවණ්ණනා

99. නාවට්ඨකථායං ථුල්ලච්චයම්පි පාරාජිකම්පි හොතීති එත්ථ පයම් යානා
අවාචෙත්වා මුත්තෙ ථුල්ලච්චයං, පයම් පන යානා වාචෙත්වා මුත්තෙ පාරාජිකන්ති
වෙදිතබ්බං. පාසෙ බද්ධසුකරො වියාතිආදිනා වුත්තං සන්ධායාහ “තත්ථ යුත්ති
පුබ්බෙ වුත්තාඵවා”ති. විපන්නට්ඨනාවාති විසමවාතෙහි දෙසන්තරං පලාතා,
හිජ්ජිත්වා වා විනාසං පත්වා උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා හෙට්ඨා භූමිතලං අප්පත්වා
සාමිකෙහි ව අපරිච්චත්තාලයා වුච්චති. බලවා ව වාතො ආගම්මාති ඉමිනා අසති
වාතෙ අයං පයොගො කතොති දස්සෙති. පුග්ගලස්ස නත්ථි අවහාරොති
සුක්ඛමාතිකායං උජුකරණනායෙන වුත්තං. තං අත්තනො පාදෙන අනක්කමිත්වා
හත්ථෙන ව අනුක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤස්මිං දණ්ඩාදීසු බන්ධිත්වා යපිතෙ යුජ්ජති,
අත්තනො පාදෙන අක්කමිත්වා හත්ථෙන ව උක්ඛිපිත්වා ධීතස්ස පන බලවවාතෙන
ජත්තච්චරාදීසු පහටෙසු පකතිං විජහිත්වා දළ්භතරං අක්කමනගහණාදිපයොගො
අභිනවො කාතබ්බො සියා. ඉතරථා ඡත්තච්චරාදීනි වා විගච්ඡන්ති, අවහාරකො වා
සයං පතිස්සති, නාවා ව තදා න ගම්ස්සති. තස්මා ඊදිසෙ අභිනවජ්ජපයොගෙ සති
අවහාරෙන හවිතබ්බං. සුක්ඛමාතිකායං උජුකතාය උදකාගමනකාලෙ
කාතබ්බකිච්චං නත්ථිති තං ඉධ නිදස්සනං න හොති. දාසං පන පකතියා පලායන්තං
“සිසං යාහි”ති වත්වා පකතිගමනතො තුරිතගමනුජ්ජපාදනාදිනා ඉධ නිදස්සනෙන
හවිතබ්බන්ති අමහාකං බන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. වාතෙ ආගතෙපි යත්ථ
අතිලහුකත්තා නාවාය කඤ්චි පයොගං අකත්වා පකතියා අවහාරකො තිට්ඨති,
තත්ථිදං අට්ඨකථායං වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

යානට්ඨකථාවණ්ණනා

100. යානට්ඨකථායං උභොසු පස්සෙසුති චතුත්තං ථම්මානං උපරි චතුරස්සං
දාරුසඬ්ඝාටං ආරොපෙත්වා තස්ස වාමදක්ඛිණපස්සෙසු උභොසු
වාතාතපාදිපරිස්සයවිනොදනත්ථං ගරුලපක්ඛිණො උභො පක්ඛා විය කතා
සන්දමානිකා. දුකයුත්තස්සාති ද්විති ගොණෙහි යුත්තස්ස. අයුත්තකන්ති ගොණෙහි
අයුත්තං. කප්පකතාති ද්විත්තං සිඛානං සන්ධිට්ඨානෙ ගොසිඬ්ගානි විය ද්වෙ
කොට්ඨො යපෙත්වා උපත්ථම්මහනි කප්පකතා නාම, සා ද්විතිපි කොට්ඨි භූමියං
පතිට්ඨාති, තෙනාහ “ඡ යානානි”ති. තිණි වා වත්තාරි වා යානානිති අකප්පකතාය
උපත්ථම්මහනියා ව ද්විත්තං චක්කානඤ්ච වසෙන තිණි යානානි, කප්පකතාය

වසෙන වත්තාරි යානානි, තථා පථවියං යපිතස්ස තිණි යානානීති සම්බන්ධො.
 අක්ඛසීසෙහීති අක්ඛදාරුනො ද්විති කොට්ඨි. අක්ඛුද්ධිති අක්ඛදාරුනා
 සම්පට්ඨිකා හෙට්ඨිමහාගෙ කප්පකතා ද්වෙ දාරුඛණ්ඩා අක්ඛුද්ධියො නාම, තාසං
 කප්පකතානං ද්විත්තං කප්පසීසානි වත්තාරි ඉධ “අක්ඛුද්ධියො”ති වුව්වන්ති,
 තෙනාහ “චතුහි ව අක්ඛුද්ධිහි”ති. තාහි පතිට්ඨිතාහි පතිට්ඨිතට්ඨානානි වත්තාරි
 ධුරෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං එකන්ති පඤ්ච යානානි හොන්ති. උද්ධියොව
 “උද්ධිබාණුකා”ති වුත්තා, උද්ධිබාණුකානං අභාවෙ අක්ඛසීසානං
 පතිට්ඨානොකාසං දස්සෙන්නො ආහ සමමෙව බාහං කත්වාතිආදි. තත්ථ සමමෙවති
 උද්ධියො හෙට්ඨා අනොලම්බෙන්වා බාහුනො හෙට්ඨිමහාගං සමං කත්වා ද්විත්තං
 බාහුදාරුනං මජ්ඣෙ අක්ඛසීසප්පමාණෙන ඡිද්දං කත්වා තත්ථ අක්ඛසීසානි
 පටෙසිතානි හොන්ති, තෙන බාහානං හෙට්ඨාහාගං සබ්බං භූමිං ඵුසිත්වා තිට්ඨති,
 තෙනාහ “සබ්බං පථවිං ඵුසිත්වා තිට්ඨති”ති. සෙසං නාවායං වුත්තසදිසන්ති ඉමිනා
 යදි පන තං එවං ගච්ඡන්තං පකතිගමනං පච්ඡින්නදිත්වා අඤ්ඤං දිසාහාගං නෙති,
 පාරාජිකං. සයමෙව යං කිඤ්චි යානං සම්පත්තං යානා අවාලෙන්තොව වික්කිණිත්වා
 ගච්ඡති, නෙවත්ථි අවහාරො, හණ්ඩදෙයාං පන හොතිති ඉමං නයං අතිදිසති.

භාරට්ඨකථාවණ්ණනා

101. භාරට්ඨකථායං භාරට්ඨන්ති මාතිකාපදස්ස භාරො නාමාති ඉදං
 අත්ථදස්සන්ති ආහ “භාරොයෙව භාරට්ඨ”න්ති. පුරිමගලෙති ගලස්ස පුරිමහාගෙ.
 ගලවාටකොති ගීවාය උපරිමගලවාටකො. උරපරිච්ඡේදමජ්ඣෙති උරපරියන්තස්ස
 මජ්ඣෙ. සාමිකෙහි අනාණත්තොති ඉදං යදි සාමිකෙහි “ඉමං භාරං නෙත්වා
 අසුකට්ඨානෙ දෙහි”ති ආණත්තො භවෙය්, තදා තෙන ගහිතහණ්ඩං උපනික්ඛිත්තං
 සීයා, තඤ්ච ථෙය්විත්තෙන සීයාදිතො ඔරොපෙන්තස්සාපි අවහාරො න සීයා,
 සාමිකානං පන ධුරනික්ඛෙපෙ එව සීයාති තතො උපනික්ඛිත්තහණ්ඩහාවතො
 වියොජෙතුං වුත්තං, තෙනෙව වක්ඛති “තෙහි පන අනාණත්තත්තා පාරාජික”න්ති.
 සංසන්තොති සීසතො අනුක්ඛිපන්නො, යදි උක්ඛිපෙය්, උක්ඛිත්තමත්තෙ
 පාරාජිකං, තෙනාහ සීසතො කෙසග්ගමත්තමිතිආදි. යො වායන්ති යො අයං
 විනිච්ඡයො.

ආරාමට්ඨකථාවණ්ණනා

102. ආරාමට්ඨකථායං ආරාමං අභියුඤ්ජන්ති ඉදං අභියොගකරණං පරෙසං
 භූමට්ඨහණ්ඩාදීසුපි කාතුං වට්ටතියෙව. ආරාමාදිථාවරෙසු පන යෙභුයොන
 අභියොගවසෙනෙව ගහණසම්භවතො එත්ථෙව පාළියං අභියොගො වුත්තො, ඉති
 ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථාපි සක්කා ඤාතුන්ති ගහෙතබ්බං. අදින්නාදානස්ස
 පයොගත්තාති සහපයොගමාහ. වත්ථුමිතියෙව කතපයොගත්තා සහපයොගවසෙන
 හෙතං දුක්කට්ඨං. සයමිති අභියුඤ්ජකොපි. “කිං කරොමි කිං කරොමි”ති එවං
 කිඬිකාරමෙව පටිස්සුණත්තො විය වරතීති කිඬිකාරපටිස්සාවි, තස්ස භාවො
 කිඬිකාරපටිස්සාවිභාවො, තස්මිං, අත්තතො වසවත්තිභාවෙති වුත්තං හොති.

උක්කොවන්ති ලඤ්ජං. සබ්බෙසං පාරාජිකන්ති කුට්ඨිනිව්ජයිකාදිනං. අයං වත්ථුසාමීතිආදිකස්ස උභින්නං ධුරනික්ඛෙපකරණහෙතුනො පයොගස්ස කරණක්ඛණෙව පාරාජිකං හොතීති වෙදිතබ්බං. සචෙ පන සාමිකස්ස විමති ව ධුරනික්ඛෙපො ව කමෙන උප්පජ්ජන්ති, පයොගසමුට්ඨාපකවිත්තක්ඛණෙ පාරාජිකමෙව හොති, න පුල්ලව්වයං. යදි විමතියෙව උප්පජ්ජති, තදා පුල්ලව්වයමෙවාති වෙදිතබ්බං, අයං නයො සබ්බත්ථ යථානුරූපං ගහෙතබ්බො. ධුරනික්ඛෙපවසෙනෙව පරාජයොති සාමිකො ‘‘අහං න මුච්චාමි’’ති ධුරං අනික්ඛිපන්නො අට්ටො පරාජිතො නාම න හොතීති දස්සෙති.

විහාරට්ඨකථාවණ්ණනා

103. විහාරට්ඨකථායං විහාරන්ති උපචාරසීමාසඬ්ඛාතං සකලං විහාරං. පරිවෙණන්ති තස්ස විහාරස්ස අබ්භන්තරෙ විසුං විසුං පාකාරාදිපරිච්ඡින්නට්ඨානං. ආවාසන්ති එකං ආවසට්මන්තං. ගණසන්තකෙ පරිච්ඡින්නසාමිකත්තා සක්කා ධුරං නික්ඛිපාපෙතුන්ති ආහ ‘‘දීඝභාණකාදිහෙදස්ස පන ගණස්සා’’ති. ඉධාපි සචෙ එකොපි ධුරං න නික්ඛිපති, රක්ඛතියෙව. එස නයො බහුතං සන්තකෙ සබ්බත්ථ.

බෙත්තට්ඨකථාවණ්ණනා

104. බෙත්තට්ඨකථායං නිරුමභිත්වා වාතිආදීසු ගණ්භන්තස්සාති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං, තත්ථ නිරුමභිත්වා ගහණං නාම විහිසිසං අච්ඡින්නදිත්වා යථායීතමෙව හත්ථෙන ගහෙත්වා ආකඬ්ඪිත්වා බීජමත්තස්සෙව ගහණං. එකමෙකන්ති එකං විහිසිසං. යස්මිං බීජෙ වාතිආදි නිරුමභිත්වා ගහණාදීසු යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. ‘‘තස්මිං බන්ධනා මොචිතමත්තෙ’’ති වචනතො තස්මිං බීජාදිමිහි බන්ධනා මුත්තෙ සති තතො අනපනීතෙපි යානන්තරස්ස අභාවා පාරාජිකමෙව. යස්ස පන සීසාදිකස්ස සන්තරාදිනා සහ සංසිබ්බනං වා එකාබද්ධතා වා හොති, තස්ස බන්ධනා මොචිතෙ පුල්ලව්වයං, ඉතරට්ඨානතො මොචිතෙ පාරාජිකන්ති ගහෙතබ්බං, තෙනාහ විහිනාළන්තිආදි. සභුසන්ති පලාලසහිතං. බීලෙනාති බාණුකෙන. එත්ථ ව බීලසඬ්ඪකමනාදීසු සහපයොගො ධුරනික්ඛෙපො වාති උභයං සම්භවති. බීලසඬ්ඪකමනාදි එත්ථ සහපයොගො. තස්මිඤ්ච කතෙ යදි සාමිකා ධුරං න නික්ඛිපන්ති පුන ගණ්භිතුකාමාව හොන්ති, න තාව අවහාරො, ‘‘බීලං සඬ්ඪකාමෙත්වා බෙත්තාදිං අසුකො රාජවල්ලහො භික්ඛු ගණ්භිතුකාමො’’ති ඤත්වා තස්ස බලං කක්ඛළාදිභාවඤ්ච නිස්සාය බීලසඬ්ඪකමනාදිකිරියානිට්ඨානතො පඨමමෙව සාමිකා ධුරං නික්ඛිපන්ති, න අවහාරො එතස්ස පයොගනිට්ඨානතො පුරෙතරමෙව ධුරස්ස නික්ඛිත්තත්තා. යදා පන බීලසඬ්ඪකමනාදිපයොගෙනෙව ධුරනික්ඛෙපො හොති, තදායෙව අවහාරො, තෙනෙවෙත්ථ ‘‘තඤ්ච බො සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනා’’ති චුත්තං. බීලාදිනං සඬ්ඪකමිතභාවං අජානිත්වා සාමිකානං සම්පට්ච්ජනම්පෙත්ථ ධුරනික්ඛෙපොති වෙදිතබ්බො. එවං සබ්බත්ථාති යථාචුත්තමත්ථං. රජ්ජුසඬ්ඪකමනාදීසුපි අතිදිසති. යට්ඨින්නි මානදණ්ඩං. එකස්මිං අනාගතෙ පුල්ලව්වයං, තස්මිං ආගතෙ පාරාජිකන්ති සචෙ දාරුනි නිබ්භිත්වා තත්තකෙනෙව

ගණිතකාමො හොති, අවසානෙ දාරුමිහි පාරාජිකං. සචෙ තත්ථ කණ්ටකසාධාදීහි පාදානං අන්තරං පටිච්ඡාදෙන්වා කස්සපි අප්පච්ඡෙසාරහං කත්වා ගහෙතූකාමො හොති, අවසානසාධාය පාරාජිකං, තෙනාහ “සාධාපරිවාරෙනෙව අත්තනො කාතුං සක්කොති”ති, දාරුනි ච නිබ්බන්ධනා සාධාපරිවාරඤ්ච කත්වා එව අත්තනො සන්තකං කාතුං සක්කොතිති අත්ථො. ඛේතමරියාදන්ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “කෙදාරපාළි”න්ති චුත්තං. ඉදඤ්ච බීලසඬ්ඛිකමනාදිනා ගහණං ආරාමාදීසුපි ලබ්භතෙව.

වත්ථුට්ඨකථාවණ්ණනා

105. වත්ථුට්ඨකථායං තිණ්ණං පාකාරානන්ති ඉට්ඨකසිලාදාරුනං වසෙන තිණ්ණං පාකාරානං.

106. ගාමට්ඨකථායං “ගාමො නාමා”ති පාළියං න චුත්තං සබ්බසො ගාමලක්ඛණස්ස පුබ්බෙ චුත්තත්තා.

අරඤ්ඤට්ඨකථාවණ්ණනා

107. අරඤ්ඤට්ඨකථායං විනිවිජ්ඣිත්වානි උජුකමෙව විනිවිජ්ඣිත්වා. ලක්ඛණවිජිත්තස්සානි අරඤ්ඤසාමිකානං හත්ථනො කිණ්ත්වා ගණ්හන්තෙහි කතඅක්ඛරාදිසඤ්ඤාණස්ස. ඡල්ලියා පරියොනද්ධන්ති ඉමිනා සාමිකානං නිරාපෙක්ඛතාය විරජඬ්ඛිතභාවං දීපෙති, තෙනාහ “ගහෙතුං වට්ටති”ති. යදි සාමිකානං සාපෙක්ඛතා අත්ථී, න වට්ටති. තානි කතානි අප්පකාචුත්ථානි ච භොන්තිති තානි ගෙහාදිති කතානි පරිනිට්ඨිතානි මනුස්සෙහි ච අප්පකාචුත්ථානි ච භොන්ති. දාරුනීති ගෙහාදිනං කතත්තා අවසිට්ඨදාරුනි. ගහෙතුං වට්ටතිති සාමිකානං අනාලයත්තා චුත්තං, තෙ ව යදි ගහණකාලෙ දිස්වා සාලයා හුත්වා වාරෙන්ති, ගහෙතුං න වට්ටතියෙව. “දෙහී”ති චුත්තෙ දාතබ්බමෙවානි “දෙහී”ති චුත්තෙ “දස්සාමී”ති ආභොගං කත්වා ගච්ඡන්තස්ස “දෙහී”ති අචුත්තෙ අදත්වා ගමනෙ ආපත්ති නත්ථී. පච්ඡාපි තෙහි වොදිතෙ දාතබ්බමෙව.

අදිස්වා ගච්ඡති, හණ්ඩදෙය්‍යන්ති සුද්ධචිත්තෙන ගතස්ස හණ්ඩදෙය්‍යං. ආරක්ඛට්ඨානම්පි සුද්ධචිත්තෙන අතික්කමිත්වා ථෙය්‍යචිත්තෙ උප්පන්නෙපි අවහාරො නත්ථී ආරක්ඛට්ඨානස්ස අතික්කන්තත්තා. කෙච් පන “යත්ථ කත්ථවි නීතානම්පි දාරුනං අරඤ්ඤසාමිකානඤ්ඤෙව සන්තකත්තා පුන ථෙය්‍යචිත්තං උප්පාදෙන්වා ගච්ඡති, පාරාජිකමෙවා”ති වදන්ති, තං න යුත්තං “ආරක්ඛට්ඨානං පත්වා...පෙ.... අස්සනියා අතික්කමති”ති, සහසා තං යානං අතික්කමතිතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.107) ච ආරක්ඛට්ඨානාතික්කමෙයෙව ආපත්තියා වුවිච්ඡානත්තා, ආරක්ඛට්ඨානාතික්කමමෙව සන්ධාය “ඉදං පන ථෙය්‍යචිත්තෙන පරිහරන්තස්ස ආකාසෙන ගච්ඡන්තොපි පාරාජිකමෙවා”ති චුත්තං. යඤ්ච “යත්ථ කත්ථවි නීතානම්පි දාරුනං අරඤ්ඤසාමිකානඤ්ඤෙව සන්තකත්තා”ති කාරණං චුත්තං, තම්පි

ආරක්ඛට්ඨානතො ඛණි පාරාජිකාපජ්ජනස්ස කාරණං න හොති
 භණ්ඩදෙය්‍යභාවස්සෙව කාරණත්තා. තෙසං සන්තකත්තෙනෙව හි ඛණි කතස්සාපි
 භණ්ඩදෙය්‍යං ජාතං, ඉතරථා ව භණ්ඩදෙය්‍යමිපි න සියා සුඛිකසාතාතික්කමෙ විය.
 අද්ධිකෙහි දින්නමෙව සුඛිකිකානං සන්තකං හොති, නාදින්නං, තෙන තං යානං
 යතො කුතොචි පච්චයතො සුද්ධචිත්තෙන අතික්කත්තස්ස භණ්ඩදෙය්‍යමිපි න
 හොති. ඉධ පන අරඤ්ඤසාමිකානං සන්තකත්තා සබ්බත්ථාපි භණ්ඩදෙය්‍යමෙව
 හොති, තෙනෙවෙතං අරඤ්ඤ ආරක්ඛට්ඨානං සුඛිකසාතතොපි ගරුතරං ජාතං. යදි
 හි ආරක්ඛට්ඨානතො ඛණිපි ටෙය්‍යචිත්තෙ සති අවහාරො භවෙය්‍ය, ආරක්ඛට්ඨානං
 පත්ථාතිආදිනා යානානියමො නිරත්ථකො සියා යත්ථ කත්ථචි ටෙය්‍යචිත්තෙ
 උප්පන්නෙ පාරාජිකත්ති වත්තබ්බතො. තස්මා ආරක්ඛට්ඨානතො ඛණි
 ටෙය්‍යචිත්තෙන ගච්ඡන්තස්ස අවහාරො න භවති ඵවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.
 ඉදං පන ටෙය්‍යචිත්තෙන පරිහරන්තස්සාති යස්මිං පදෙසෙ අතික්කත්තෙ තෙසං
 අරඤ්ඤං ආරක්ඛට්ඨානඤ්ච අතික්කත්තො නාම හොති, තං පදෙසං ආකාසෙනාපි
 අතික්කමනවසෙන ගච්ඡන්තස්සාපිති අත්ථො.

උදකකථාවණ්ණනා

108. උදකකථායං මහාකුච්ඡිකා උදකචාටි උදකමණිකො, “සමෙබ්බා වාටි
 උදකමණිකො” තිපි වදන්ති. තත්ථාති තෙසු භාජනෙසු. භූතගාමෙන සද්ධිමිපිති පි-
 සද්දෙන අකප්පියපථවිමිපි සඬගණ්හාති. තළාකරක්ඛණත්ථායාති “මහොදකං
 ආගන්ත්වා තළාකමරියාදං මා ඡින්දි” ති තළාකරක්ඛණත්ථං. නිබ්බහනඋදකත්ති
 ඵත්ථ තළාකස්ස ඵකෙන උන්නතෙන පස්සෙන අධිකජලං නිබ්බහති නිගච්ඡති
 ඵතෙනාති “නිබ්බහන” ත්ති අධිකජලනික්ඛමනමාතිකා වුවවති. තත්ථ ගච්ඡමානං
 උදකං නිබ්බහනඋදකං නාම. නිද්ධමනතුම්ඛන්ති සස්සාදිනං අත්ථාය ඉට්ඨකාදිහි
 කතං උදකනික්ඛමනපනාළි. මරියාදං දුබ්බලං කත්ථාති ඵත්ථ දුබ්බලං අකත්ථාපි
 යථාචුත්තප්පයොගෙ කතෙ මරියාදං ඡින්දිත්වා නික්ඛන්තඋදකග්ඝානුරූපෙන
 අවහාරෙන කත්තබ්බමෙව. යත්තකං තප්පච්චයා සස්සං උප්පජ්ජති
 බ්ජකසිකම්මාදිබ්බයං යපෙත්ථා යං අධිකලාභං උප්පජ්ජති, තං සන්ධාය චුත්තං. න
 හි තෙහි කාතබ්බං වයකරණමිපි ඵතස්ස දාතබ්බං. ඉදඤ්ච තරුණසස්සෙ ජාතෙ
 උදකං විනාසෙන්තස්ස යුජ්ජති, සස්සෙ පන සබ්බථා අකතෙයෙව උදකං
 විනාසෙන්තෙන ව උදකග්ඝමෙව දාතබ්බං, න තප්පච්චයා සකලං සස්සං තෙන
 විනාසිතභණ්ඩස්සෙව භණ්ඩදෙය්‍යත්තා, ඉතරථා වාණිජ්ජාදිඅත්ථාය පරෙහි
 යපිතභණ්ඩං අවහරන්තස්ස තදුභයමිපි ගහෙත්ථා භණ්ඩග්ඝං කාතබ්බං සියා, තඤ්ච
 න යුත්තන්ති අම්භාකං බන්ති. සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනාති ඵත්ථ ඵකස්ස
 සන්තකෙ තළාකෙ බෙත්තෙ ව ජාතෙ තස්සෙව ධුරනික්ඛෙපෙන පාරාජිකං, යදි පන
 තං තළාකං සබ්බසාධාරණං, බෙත්තාති පාටිපුග්ගලිකාති, තස්ස තස්ස
 පුග්ගලස්සෙව ධුරනික්ඛෙපෙ අවහාරො, අථ බෙත්තාතිපි සබ්බසාධාරණාති,
 සබ්බෙසං ධුරනික්ඛෙපෙයෙව පාරාජිකං, නාසතිති දට්ඨබ්බං.

අනිග්ගතෙති අනික්ඛන්තෙ, තළාකෙයෙව යීතෙති අත්ථො. පරෙසං මාතිකාමුඛන්ති බුද්දකමාතිකාමුඛං. අසම්පත්තෙවාති තළාකතො නික්ඛමිත්වා මහාමාතිකායං එව යීතෙ. අනික්ඛන්තෙ බද්ධා සුබද්ධාති තළාකතො අනික්ඛන්තෙ භණ්ඩදෙය්‍යම්පි න හොති සබ්බසාධාරණත්තා උදකස්සාති අධිප්පායො. නික්ඛන්තෙ පන පාටිපුග්ගලිකං හොතීති ආහ “නික්ඛන්තෙ බද්ධා භණ්ඩදෙය්‍ය”න්ති. ඉධ පන බුද්දකමාතිකායං අප්පච්චියත්තා අවහාරො න ජාතො, “තළාකතො අනිග්ගතෙ පරෙසං මාතිකාමුඛං අසම්පත්තෙවා”ති හෙට්ඨා චුත්තස්ස විකප්පද්වයස්ස “අනික්ඛන්තෙ බද්ධා සුබද්ධා, නික්ඛන්තෙ බද්ධා භණ්ඩදෙය්‍ය”න්ති ඉදං ද්වයං යථාක්කමෙන යොජනත්ථං චුත්තං. නත්ථී අවහාරොති එත්ථ “අවහාරො නත්ථී, භණ්ඩදෙය්‍යං පන හොතී”ති කෙච්ච දන්ති, තං න යුත්තං. වත්ථුං...පෙ.... න සමෙතීති එත්ථ තළාකගතඋදකස්ස සබ්බසාධාරණත්තා පරසන්තකවත්ථු න හොතීති අධිප්පායො.

දන්තපොනකථාවණ්ණනා

109. දන්තකට්ඨකථායං තතො පට්ඨාය අවහාරො නත්ථීති “යථාසුඛං හික්ඛුසඬ්ඨො පරිභුඤ්ජතු”ති අභාෂෙත්ථාව යාවදිව්ජකං ගහණත්ථමෙව යපිතත්තා අරක්ඛිතත්තා සබ්බසාධාරණත්තා ව අඤ්ඤං සඬ්ඨිකං විය න හොතීති ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හන්තස්සාපි නත්ථී අවහාරො. බාදන්තු, පුන සාමණෙරො ආහරිස්සන්තීති කෙච්ච ථෙරො වදෙය්‍යුන්ති යොෂෙතබ්බං.

වනප්පතිකථාවණ්ණනා

110. වනප්පතිකථායං සන්ධාරිතත්තාති ඡින්නස්ස රුක්ඛස්ස පතිතුං ආරද්ධස්ස සන්ධාරණමත්තෙන චුත්තං, න පන මරිච්චල්ලිආදීහි පුබ්බෙ වෙයෙත්වා යීතභාවෙන. තාදිසෙ හි ඡින්නෙපි අවහාරො නත්ථී අරඤ්ඤට්ඨකථායං වෙයීතවල්ලියං විය. උජුකමෙව තිට්ඨතීති ඉමිනා සබ්බසො ඡින්නෙමෙව වල්ලිආදීහි අසම්බද්ධස්ස රුක්ඛස්ස යානාවාවනං පුබ්බෙ විය ආකාසාදිසු ථුට්ඨසකලපදෙසතො මොචනන්ති ආවෙණිකමිධ යානාවාවනං දස්සෙති. කෙච්ච පන “රුක්ඛහාරෙන කිඤ්චිදෙව භස්සිත්වා යීතත්තා හොතියෙව යානාවාවන”න්ති වදන්ති, තත්ත, රුක්ඛෙන ථුට්ඨස්ස සකලස්ස ආකාසපදෙසස්ස පඤ්චහි ඡහි වා ආකාරෙහි අනතික්කමිතත්තා. වාතමුඛං සොධෙතීති යථා වාතො ආගන්ත්වා රුක්ඛං පාතෙති, එවං වාතස්ස ආගමනමග්ගං රුන්ධිත්වා යීතාති සාබ්‍යාගුම්බාදීහි ඡින්නිත්වා අපනෙන්නො සොධෙති. මණ්ඩුකකණ්ටකං වාති මණ්ඩුකානං නඬ්ගුට්ඨෙ අග්ගකොටියං යීතකණ්ටකන්ති වදන්ති, එකෙ “විසමවිජකණ්ටක”න්තිපි වදන්ති.

හරණකකථාවණ්ණනා

111. හරණකකථායං හරණකන්ති වත්ථුසාමිනා හරියමානං. සො ව පාදං අග්ඝති, පාරාජිකමෙවාති “අන්තං න ගණ්හිස්සාමි”ති අසල්ලක්ඛිතත්තා

සාමඤ්ඤතො ‘‘ගණ්ඨිස්සාමි එත’’ න්ති සල්ලක්ඛිතස්සෙව පටස්ස එකදෙසතාය තම්පි ගණ්ඨිතුකාමොවාති පාරාජිකං වුත්තං. සහගණ්ඨිහාරකන්ති සහගණ්ඨිහාරකං, සකාරාදෙසස්ස විකප්පත්තා සහ සද්දොව ධීතො, හණ්ඨිහාරකෙන සහ තං හණ්ඨිනන්ති අත්ථො. සාසඬකොති ‘‘යදි උපසඬකමිත්වා හණ්ඨං ගණ්ඨිස්සාමි, ආවුධෙන මං පහරෙය්‍යා’’ ති භයෙන සඤ්ජාතාසඬකො. එකමන්තං පටික්කම්මාති භයෙනෙව අනුපගන්ත්වා මග්ගතො සයං පටික්කම්ම. සන්තප්පේත්වාති එරුසවාචාය වෙව ආවුධපරිවත්තනාදිකායවිකාරෙන ව සන්තප්පේත්වා. අනප්ඤ්ඤාචුත්ථකන්ති අපරිග්ගහිතකං. ආලයෙන අනධිමුත්තම්පි හණ්ඨං. අනප්ඤ්ඤාචුත්ථකං නාම හොතීති ආහ ‘‘ආහරාපෙන්නෙ දාතබ්බ’’ න්ති, ඉමිනා පඨමං පරිච්චත්තාලයානම්පි යදි පච්ඡාපි සකසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තෙසඤ්ඤෙව තං හණ්ඨං හොති, බලක්කාරොනාපි සකසඤ්ඤාය තස්ස ගහණෙ දොසො නත්ථී, අදදන්තස්සෙව අවහාරොති දස්සෙති. යදි පන සාමිනො ‘‘පරිච්චත්තං මයා පඨමං, ඉදානි මම සන්තකං වා එතං, නො’’ ති ආසඬකා හොති, බලක්කාරෙන ගහෙතුං න වට්ටති සකසඤ්ඤාබලෙනෙව පුන ගහෙතබ්බභාවස්ස ආපන්නත්තා. ‘‘අදදන්තස්ස පාරාජික’’ න්ති වචනතො වොරස්ස සකසඤ්ඤාය විජ්ජමානායපි සාමිකෙසු සාලයෙසු අදාතුං න වට්ටතීති දීපිතං හොති. අඤ්ඤෙසුති මහාපච්චරියාදීසු. විචාරණායෙව නත්ථීති ඉමිනා තත්ථාපි පටික්ඛෙපාභාවතො අයමෙව අත්ථොති දස්සෙති.

උපනිධිකථාවණ්ණනා

112. උපනිධිකථායං සඬගොපනත්ථාය අත්තනො හත්ථෙ නික්ඛිත්තස්ස හණ්ඨස්ස ගුත්තට්ඨානෙ පටිසාමනප්පයොගං විනා නාහං ගණ්ඨාමිතිආදිනා අඤ්ඤස්මිං පයොගෙ අකතෙ රජ්ජසඬබොහාදිකාලෙ ‘‘න දානි තස්ස දස්සාමි, න මය්හං දානි දස්සති’’ ති උභොහිපි සකසකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා ධුරනික්ඛෙපෙ කතෙපි අවහාරො නත්ථී. කෙච් පනෙත්ථ ‘‘පාරාජිකමෙව පටිසාමනප්පයොගස්ස කතත්තා’’ ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, න සාරතො පච්චෙතබ්බං. පටිසාමනකාලෙ හිස්ස ථෙය්‍යවිත්තං නත්ථී, ‘‘න දානි තස්ස දස්සාමි’’ ති ථෙය්‍යවිත්තූප්පත්තික්ඛණෙ පන සාමිනො ධුරනික්ඛෙපවිත්තූප්පත්තියා හෙතුභූතො කායවච්ඡයොගො නත්ථී, යෙන සො ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍යා. න හි අකිරියසමුට්ඨානායං ආපත්තීති. දානෙ සඋස්සාහො, රක්ඛති තාවාති අවහාරං සන්ධාය අවුත්තත්තා නාහං ගණ්ඨාමිතිආදිනා මුසාවාදකරණෙ පාවිත්තියමෙව හොති, න දුක්කටං ථෙය්‍යවිත්තාභාවෙන සහපයොගස්සාපි අභාවතොති ගහෙතබ්බං. යදිපි මුඛෙන දස්සාමිති වදති...පෙ.... පාරාජිකන්ති එත්ථ කතරපයොගෙන ආපත්ති, න තාව පඨමෙන හණ්ඨපටිසාමනප්පයොගෙන තදා ථෙය්‍යවිත්තාභාවා, නාපි ‘‘දස්සාමි’’ ති කථනප්පයොගෙන තදා ථෙය්‍යවිත්තෙ විජ්ජමානෙපි පයොගස්ස කප්පියත්තාති? වුච්චතෙ – සාමිනා ‘‘දෙහී’’ ති බහුසො යාවියමානොපි අදත්වා යෙන පයොගෙන අත්තනො අදාතුකාමතං සාමිකස්ස ඤාපෙති, යෙන ව සො ‘‘අදාතුකාමො අයං වික්ඛිපති’’ ති ඤත්වා ධුරං නික්ඛිපති, තෙනෙව පයොගෙනස්ස ආපත්ති. න හෙත්ථ උපනික්ඛිත්තහණ්ඨෙ පරියායෙන මුත්ති අත්ථී. අදාතුකාමතාය

හි කදා තෙ දින්නං, කත්ථං තෙ දින්නන්ති ආදිපරියායවචනෙනාපි සාමිකස්ස ධුරෙ නික්ඛිපාපිතෙ ආපත්තියෙව. තෙනෙව අට්ඨකථායං වුත්තං - “කිං තුම්හෙ භණ්ඨ...පෙ.... එවං උභින්නං ධුරනික්ඛෙපෙන හික්ඛුනො පාරාජික” න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.111). පරසන්තකස්ස පරෙහි ගණ්භාපනෙ එව පරියායතො මුත්ති, න සබ්බත්ථාති ගහෙනබ්බං. අත්තනො භත්ථෙ නික්ඛිත්තත්තාති එත්ථ අත්තනො භත්ථෙ සාමිනා දින්නතාය භණ්ඩාගාරිකට්ඨානෙ ඨිත්තතා ව යානාවාචනෙපි නත්ථි අවහාරො, ථෙය්‍යවිත්තෙන පන ගහණෙ දුක්කටතො න මුච්චතීති වෙදිතබ්බං.

එසෙව නයොති උද්ධාරෙයෙව චොරස්ස පාරාජිකං, කස්මා? අඤ්ඤෙහි සාධාරණස්ස අභිඤ්ඤාණස්ස වුත්තත්තා. අඤ්ඤං තාදිසමෙව ගණ්භන්තෙ යුජ්ජතීති සඤ්ඤාණතො ඔකාසතො ව තෙන සදිසමෙව අඤ්ඤං ගණ්භන්තෙ යුජ්ජති, චොරෙන සල්ලක්ඛිතජපදෙසතො තං අපනෙත්වා කෙහිවි තත්ථ තාදිසෙ අඤ්ඤස්මිං පත්තෙ යපිතෙ තං ගණ්භන්තෙයෙව යුජ්ජතීති අධිජ්ජායො, තෙන චොරෙන දිවා සල්ලක්ඛිතපත්තං අඤ්ඤත්ථ අපනෙත්වා තදඤ්ඤෙ තාදිසෙ පත්තෙ තත්ථ යපිතෙපි චොරස්ස පච්ඡා රත්තිභාගෙ උජ්ජජ්ජමානං ථෙය්‍යවිත්තං දිවා සල්ලක්ඛිතජපදෙසෙ යපිතං අඤ්ඤං තාදිසං පත්තමෙව ආලම්බිත්වා උජ්ජජ්ජතීති දස්සිතං හොති. පදවාරෙනාති ථෙරෙන නිහරිත්වා දින්නං පත්තං ගහෙත්වා ගච්ඡතො චොරස්ස පදවාරෙන. අතාදිසමෙව ගණ්භන්තෙ යුජ්ජතීති අතාදිසස්ස ථෙරෙන ගහණක්ඛණෙ අවහාරාභාවතො පච්ඡා භත්ථපත්තං “ත” න්ති වා “අඤ්ඤ” න්ති වා සඤ්ඤාය “ඉදං ගහෙත්වා ගච්ඡාමි” ති ගමනෙ පදවාරෙනෙව අවහාරො යුජ්ජතීති අධිජ්ජායො.

පාරාජිකං නත්ථිති පදවාරෙපි පාරාජිකං නත්ථි උපනිධිභණ්ඩෙ වියාති ගහෙනබ්බං. ගාමද්වාරන්ති බහිගාමෙ විහාරස්ස පතිට්ඨිත්තතා ගාමජ්ජවෙසස්ස ආරම්භජ්ජපදෙසදස්සනවසෙන වුත්තං, අන්තොගාමන්ති අත්ථො. ද්වින්නම්පි උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකන්ති ථෙරස්ස අභණ්ඩාගාරිකත්තා වුත්තං. යදි හි සො භණ්ඩාගාරිකො භවෙය්‍ය, සබ්බම්පි උපනික්ඛිත්තමෙව සියා, උපනික්ඛිත්තභණ්ඩෙ ව ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්භතොපි න තාව ථෙරස්ස අවහාරො හොති, චොරස්සෙව අවහාරො. උභින්නම්පි දුක්කටන්ති ථෙරස්ස අත්තනො සන්තකතාය චොරස්ස සාමිකෙන දින්නත්තා අවහාරො න ජාතො, උභින්නම්පි අසුද්ධවිත්තෙන ගහිත්තතා දුක්කටන්ති අත්ථො.

ආණත්තියා ගහිත්තතාති “පත්තචීවරං ගණ්භා” ති එවං ථෙරෙන කතආණත්තියා ගහිත්තතා. අට්ඨං පච්ඡති, පදවාරෙන කාරෙතබ්බොති “පත්තචීවරං ගණ්භ, අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරිස්සාමා” ති ථෙරෙන විහාරතො පට්ඨාය ගාමමග්ගෙපි සකලෙපි ගාමෙ විවරණස්ස නියමිත්තතා මග්ගතො ඔක්කම්ම ගච්ඡත්තස්සෙව පදවාරෙන ආපත්ති වුත්තා. විහාරස්ස හි පරභාගෙ උපචාරතො පට්ඨාය යාව තස්ස ගාමස්ස පරතො උපචාරො, තාව සබ්බං දහරස්ස ථෙරාණත්තියා සඤ්චරණුපචාරොව හොති, න පන තතො පරං. තෙනෙව “උපචාරාතික්කමෙ පාරාජිකං. ගාමුපචාරාතික්කමෙ පාරාජික” න්ති ව වුත්තං. පටිනිවත්තනෙ

විවරධවනාදිඅත්ථාය පෙසනෙපි එසෙව නයො. අට්ඨත්වා අනිසිදිත්වාති එත්ථ විහාරං පවිසිත්වා සිසාදීසු භාරං භූමියං අනික්ඛිපිත්වා තිට්ඨන්තො වා නිසිදන්තො වා විස්සමිත්වා ටෙය්‍යවිත්තෙ වූපසන්තෙ පුන ටෙය්‍යවිත්තං උප්පාදෙත්වා ගච්ඡති වෙ, පාදුද්ධාරෙන කාරෙතඛිබ්බො. සවෙ භූමියං නික්ඛිපිත්වා පුන තං ගහෙත්වා ගච්ඡති, උද්ධාරෙන කාරෙතඛිබ්බො. කස්මා? ආණාපකස්ස ආණත්තියා යං කත්තඛිබ්බං, තස්ස තාවතා පරිනිට්ඨිතත්තා. “අසුකං නාම ගාම”න්ති අනියමෙත්වා “අන්තොගාමං ගමිස්සාමා”ති අවිසෙසෙන වුත්තෙ විහාරසාමන්තා පුබ්බෙ පිණ්ඩාය පටිට්ඨපුබ්බා සබ්බෙ ගොවරගාමාපි ඛෙත්තමෙවාති වදන්ති. සෙසන්ති මග්ගුක්කමනවිහාරාහිමුඛගමනාදි සබ්බං. පුරිමසදිසමෙවාති අනාණත්තියා ගහිතෙපි සාමිකස්ස කටෙත්වා ගහිතත්තා හෙට්ඨා වුත්තවිහාරුපචාරාදි සබ්බං ඛෙත්තමෙවාති කත්වා වුත්තං. එසෙව නයොති අත්තරාමග්ගෙ ටෙය්‍යවිත්තං උප්පාදෙත්වාතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.112) වුත්තං නයං අතිදිසති.

නිමිත්තෙ වා කතෙති විවරං මෙ කිලිට්ඨං, කො නු බො රජිත්වා දස්සතීතිආදිනා නිමිත්තෙ කතෙ. වුත්තනයෙනෙවාති අනාණත්තස්ස ටෙරෙන සද්ධිං පත්තවිවරං ගහෙත්වා ගමනවාරෙ වුත්තනයෙනෙව. එකපස්සෙති විහාරස්ස මහත්තතාය අත්තානං අදස්සෙත්වා එකස්මිං පස්සෙ. ටෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙතීති ටෙය්‍යවිත්තෙ උප්පන්තෙ යානාවාවනං අකත්වා නිවත්ථපාරුතනිභාරෙනෙව පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙති, යානා වාවෙන්තස්ස පන ටෙය්‍යවිත්තෙ සති පාරාජිකමෙව සීසෙ භාරං ඛන්ධෙ කරණාදීසු පිය (පාරා. 101). යථා වා තථා වා නස්සතීති අග්ගිආදිනා නස්සති, අඤ්ඤො වා කොච්ඡි ඉමිනා යෙන ධ්වනං, සොපි සඬගහිතොති වෙදිතඛිබ්බං.

ඉතරස්සාති වොරස්ස. ඉතරං ගණ්හතො උද්ධාරෙ පාරාජිකන්ති එත්ථ “පවිසිත්වා තව සාටකං ගණ්හාහි”ති ඉමිනාව උපනිධිභාවතො මොචිතත්තා, සාමිකස්ස ඉතරං ගණ්හතො අත්තතො සාටකෙ ආලයස්ස සබ්භාවතො ව “උද්ධාරෙ පාරාජික”න්ති වුත්තං. සාමිකො වෙ “මම සන්තකං ඉදං වා හොතු, අඤ්ඤං වා, කිං තෙන, අලං මය්හං ඉමිනා”ති එවං සුට්ඨු නිරාලයො හොති, වොරස්ස පාරාජිකං නත්ථිති ගහෙතඛිබ්බං. න ජානන්තීති තෙන වුත්තවචනං අසුණන්තා න ජානන්ති. එසෙව නයොති එත්ථ සවෙ ජානිත්වාපි විත්තෙන න සම්පට්ච්ඡන්ති, එසෙව නයොති දට්ඨඛිබ්බං. පටික්ඛිපන්තීති එත්ථ විත්තෙන පටික්ඛෙපොපි සඬගහිතොවාති වෙදිතඛිබ්බං. උපවාරෙ විජ්ජමානෙති හණ්ඩාගාරස්ස සමීපෙ උච්චාරපස්සාවට්ඨානෙ විජ්ජමානෙ. මයි ව මතෙ සඬසස්ස ව සෙනාසනෙ විනට්ඨෙති එත්ථ “තං මාරෙස්සාමා”ති එත්තකෙ වුත්තෙපි විවරිතුං වට්ටති ගිලානපක්ඛෙ ඨිතත්තා අවිසයොති වුත්තත්තා. මරණතො හි පරං ගෙලඤ්ඤං අවිසයත්තඤ්ච නත්ථි. “ද්වාරං ඡින්දිත්වා පරික්ඛාරං හරිස්සාමා”ති එත්තකෙ වුත්තෙපි විවරිතුං වට්ටතියෙව. සභායෙහි භවිතඛිබ්බන්ති තෙහිපි හික්ඛාවාරාදීහි පරියෙසිත්වා අත්තතො සන්තකෙපි කිඤ්චි කිඤ්චි දාතඛිබ්බන්ති වුත්තං හොති. අයං සාමිච්ඡි හණ්ඩාගාරෙ වසන්තානං ඉදං වත්තං.

ලොලමහාටෙරොති මන්දෝ මොමුහො ආකිණ්ණවිහාරී. ඉතරෙහීති තස්මිංයෙව ගබ්භෙ වසන්තෙහි ඉතරහික්ඛුහි. විහාරරක්ඛණවාලෙ නියුත්තො විහාරවාරිකො, වුඩ්ඨපට්ඨායා අත්තනො වාලෙ විහාරරක්ඛණකො. නිවාපන්ති හත්තවෙනනං. වොරානං පටිපථං ගතෙසුති වොරානං ආගමනං ඤාත්වා “පයමනරඤ්ඤෙව ගන්ත්වා සද්දං කරිස්සාමා”ති වොරානං අභිමුඛං ගතෙසු, “වොරෙහි භට්ඨණ්ඩං ආහරිස්සාමා”ති තදනුපථං ගතෙසුපි එසෙව නයො. නිබද්ධං කත්වාති “අසුකකුලෙ යාගුහත්තං විහාරවාරිකානඤ්ඤෙවා”ති එවං නියමනං කත්වා. ද්වෙ තිස්සො යාගුසලාකා වත්තාරි පඤ්ච සලාකහත්තානි ව ලභමානොවාති ඉදං නිදස්සනමත්තං, තනො උභනං වා හොතු අධිකං වා අත්තනො වෙය්‍යාවච්චකරස්ස ව යාපනමත්තං ලභනමෙව පමාණන්ති ගහෙනබ්බං. නිස්සිතකෙ ජග්ගෙන්තීති තෙහි විහාරං ජග්ගාපෙන්තීති අත්ථො. අසහායකස්සාති සහායරහිතස්ස. අත්තදුතියස්සාති අප්පිච්ඡස්ස අත්තා සරිරමෙව දුතියො අස්ස නාඤ්ඤොති අත්තදුතියො. තදුභයස්සාපි අත්ථස්ස විභාවනං යස්සාතිආදි, එතෙන සබ්බෙන එකෙකස්ස වාලො න පාපෙතබ්බොති දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. පාකචත්තත්ථායාති නිව්චං. පච්චිකායාගුහත්තසඬ්ඛාතචත්තත්ථාය. යපෙන්තීති දායකා යපෙන්ති. තං ගහෙන්වාති තං ආරාමිකාදීහි දියාමානං භාගං ගහෙන්වා. න ගාභාපෙතබ්බොති එත්ථ අබ්භොකාසිකස්සාපි අත්තනො අධිකපරික්ඛාරො වා යපිතො අත්ථී, වීචරාදිසඬ්ඛිකභාගෙපි ආලයො වා අත්ථී, සොපි ගාභාපෙතබ්බොව. දිගුණන්ති අඤ්ඤෙහි ලබ්භමානනො දිගුණං. පක්ඛවාලොනාති අඬ්ඬමාසවාලොන.

සුඬ්ඛසාතකථාවණ්ණනා

113. සුඬ්ඛසාතකථායං සුඬ්ඛං යත්ථ රාජපුරිසා හනන්ති අදදන්තානං සන්තකං අච්ඡන්දිත්වාපි ගණ්හන්ති, තං යානං සුඬ්ඛසාතන්ති එවමිපි අත්ථො දට්ඨබ්බො. චුත්තමෙවත්ථං පාකටං කාතුං තඤ්ඤීතිආදි චුත්තං. දුතියං පාදං අතික්කාමෙතීති එත්ථ පයමපාදං පරිච්ඡෙදතො බහි යපෙන්වා දුතියපාදෙ උද්ධට්මත්තෙ පාරාජිකං. උද්ධරිත්වා බහි අට්ඨපිතෙපි බහි යීතො එව නාම හොතීති කත්වා එවං සබ්බත්ථ පදවාලෙසුපිති දට්ඨබ්බං. පරිචත්තිත්වා අබ්භන්තරිමං බහි යපෙති, පාරාජිකන්ති ඉදං සයං බහි යත්වා පයමං අබ්භන්තරිමං උක්ඛිපිත්වා වා සමකං උක්ඛිපිත්වා වා පරිචත්තනං සන්ධාය චුත්තං. බහි යත්වා උක්ඛිත්තමත්තෙ හි සබ්බං බහිගතමෙව හොතීති. සවෙ පන සො බහි යත්වාපි බාහිරපුට්ඨකං පයමං අත්තො යපෙන්වා පච්ඡා අබ්භන්තරිමං උක්ඛිපිත්වා බහි යපෙති, තදාපි එකාබද්ධතාය අච්ඡන්තත්තා අවහාරො න දිස්සති. කෙච්චි පන “භූමියං පතීත්වා චත්තන්තං පුන අත්තො පච්ඡති, පාරාජිකමෙවාති (පාරා. අට්ඨ. 1.113) චුත්තත්තා බාහිරපුට්ඨකෙ අත්තොපට්ටියෙපි බහිගතභාවතො න මුච්චති, අත්තොගතං පන පුට්ඨකං පයමං, පච්ඡා එව වා බහි යපිතමත්තෙ වා පාරාජිකමෙවා”ති වදන්ති, තං න යුත්තං. බහි භූමියං පාතීතස්ස කෙනච්චි සද්ධිං එකාබද්ධතාය අභාවෙන අත්තොපට්ටියෙපි පාරාජිකමෙවාති චත්තුං යුත්තං, ඉදං පන එකාබද්ධත්තා තෙන සද්ධිං න සමෙති. තස්මා යථා අත්තොභූමිගතෙන එකාබද්ධතා න හොති, එවං උභයස්සාපි බහිගතභාවෙ සාධිතෙයෙව අවහාරොති විඤ්ඤායති, වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. යෙ පන

පරිවත්තිත්වානි ඉමස්ස නිවත්තිත්වානි අත්ථං වදන්ති, තෙනි පන අබ්භන්තරිමං බහි යපෙතීති අයමත්ථො ගහිතො භොතීති තත්ථ සඬකායෙව නත්ථි. එකාබද්ධන්ති කාජකොටියං රජ්ජයා බන්ධනං සන්ධාය වුත්තං. අබන්ධිත්වා කාජකොටියං යපිතමත්තමෙව භොති, පාරාජිකන්ති බහි ගහිතකාජකොටියං යපිතං යදි පාදං අග්ඝති, පාරාජිකමෙව, අන්තොයපිතෙන එකාබද්ධතාය අභාවාති අධිප්පායො. ගච්ඡන්තෙ යානෙ වා...පෙ.... යපෙතීති සුඬකට්ඨානතො පවිසිත්වා අප්පවිසිත්වා වා යපෙති. සුඬකට්ඨානස්ස බහි ධීතන්ති යානාදිහි නිහටන්තා බහි ධීතං. කෙච් පන ‘‘බහි යපිත’’න්ති පායං විකප්පෙත්වා සුඬකට්ඨානතො පුබ්බෙව බහි යපිතන්ති අත්ථං වදන්ති, තං න සුන්දරං; සුඬකට්ඨානෙ පවිසිත්වා යානෙ යපිතෙපි පවත්තිත්වා ගතෙ විය දොසාභාවතො. යො පන සුඬකට්ඨානස්ස අන්තොව පවිසිත්වා ‘‘සුඬකට්ඨාන’’න්ති ඤත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙන ආගතමග්ගෙන පටිනිවත්තිත්වා ගච්ඡති, තස්සාපි යදි තෙන දිසාභාවතො ගච්ඡන්තානම්පි හත්ථතො සුඬකං ගණ්හන්ති, පාරාජිකමෙව. ඉමස්මිං යානෙති යානාදිහි නිහරණෙ. තත්‍රාති තස්මිං එළකලොමසික්ඛාපදෙ (පාරා. 571 ආදයො).

පාණකථාවණ්ණනා

114. පාණකථායං ආයපිතොති මාතාපිතුහි ඉණං ගණ්හන්තෙහි ‘‘යාව ඉණදානා අයං තුම්භාකං සන්තිකෙ භොතු’’ති ඉණදායකානං නිය්‍යාතිතො. අවභාරො නත්ථීති මාතාපිතුහි පුත්තස්ස අපරිච්චත්තන්තා මාතාපිතුනඤ්ච අසන්තකත්තා අවභාරො නත්ථි. ධනං පන ගතට්ඨානෙ වඩ්ඪතීති ඉමිනා ආයපෙත්වා ගහිතධනං වඩ්ඪියා සහ ආයපිතපුත්තභාරකස්ස ගීවාති දස්සිතන්ති වදන්ති. දාසස්ස ජාතොති උක්කට්ඨලක්ඛණං දස්සෙතුං වුත්තං. දාසිකුච්ඡියං පන අදාසස්ස ජාතොපි එත්ථෙව සඬගහිතො. පරදෙසතො පහරිත්වාති පරදෙසවිලුම්පකෙහි රාජවොරාදිහි පහරිත්වා. සුබං ජීවාති වදන්ති ථෙය්‍යවිත්තෙන සාමිකානං සන්තිකතො පලාපෙතුකාමතාය වදති, තථා පන අවිත්තෙත්වා කාරුඤ්ඤෙන ‘‘සුබං ගන්ත්වා ජීවා’’ති වදන්තස්ස නත්ථි අවභාරො, ගීවා පන භොති. දුතියපදවාරෙති යදි දුතියපදං අවස්සං උද්ධරිස්සති, හික්ඛුස්ස ‘‘පලායිත්වා සුබං ජීවා’’ති වචනක්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. අනාපත්ති පාරාජිකස්සාති තස්ස වචනෙන වෙගවඩ්ඪිතො අකතෙපි දුක්කට්ඨාන මුච්චතීති දස්සෙති. ‘‘අදින්නං ථෙය්‍යසඬබ්බාතං ආදියෙය්‍යා’’ති (පාරා. 89, 91) ආදානස්සෙව වුත්තත්තා වුත්තපරියායෙන මුච්චතීති.

චතුප්පදකථාවණ්ණනා

117. චතුප්පදකථායං පාළියං ආගතාවසෙසාති පාළියං ආගතෙහි හත්ථි ආදීහි අඤ්ඤ පසු-සද්දස්ස සබ්බසාධාරණත්තා. හිඬකච්ඡාපන්ති ‘‘හිඬකා හිඬකා’’ති සද්දායනතො එවං ලද්ධනාමං හත්ථිපොතකං. අන්තොවත්ථුම්භීති පරික්ඛිත්තෙ. බහිනගරෙ ධීතස්සාති පරික්ඛිත්තනගරං සන්ධාය වුත්තං, අපරික්ඛිත්තනගරෙ පන අන්තොනගරෙ ධීතස්සාපි ධීතට්ඨානමෙව යානං. බණ්ඩද්වාරන්ති අත්තනා බණ්ඩිතද්වාරං. එකො නිපන්නොති එත්ථාපි බන්ධොති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං,

තෙනාහ “නිපන්තස්ස ද්වෙ”ති. සාතෙතීති එත්ථ ටෙයාවිත්තෙන විනාසෙන්තස්ස සහපයොගත්තා දුක්කටමෙවාති වදන්ති.

ඔවරකකථාවණ්ණනා

118. ඔවරකකථායං පරියායෙන හි අදින්නාදානතො මුව්චතීති ඉදං ආණත්තිකපයොගං සන්ධාය චුත්තං, සයමෙව පන අභියුඤ්ජනාදීසු පරියායෙනපි මොක්ඛො නත්ථී.

ඔණිරක්ඛකථාවණ්ණනා

ඔණිරක්ඛකථායං ඔණින්ති ඔණිතං, ආතීතන්ති අත්ථො. ඔණිරක්ඛස්ස සන්තිකෙ යපිතහණ්ඩං උපනිධි (පාරා. 112) විය ගුත්තට්ඨානෙ යපෙත්වා සඬගොපනත්ථාය අනික්ඛිපිත්වා යථායපිතට්ඨානෙ එව මුහුත්තමත්තං. ඔලොකනත්ථාය යපිතත්තා තස්ස හණ්ඩස්ස යානාවාවනමත්තෙන ඔණිරක්ඛකස්ස පාරාජිකං හොති.

සංවිදාවහාරකථාවණ්ණනා

සංවිදාවහාරකථායං සංවිධායාති සංවිදහිත්වා. තෙන නෙසං දුක්කටාපත්තියොති ආණත්තිවසෙන පාරාජිකාපත්තියා අසම්භවෙ සතීති චුත්තං. යදි හි තෙන ආණත්තා යථාණත්තිවසෙන භරන්ති, ආණත්තික්ඛණෙ එව පාරාජිකාපත්තිං ආපජ්ජන්ති. පාළියං “සම්බහුලා සංවිදහිත්වා එකො හණ්ඩං අවහරති, ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 118) එත්ථාපි ආණාපකානං ආණත්තික්ඛණෙයෙව ආපත්ති, අවහාරකස්ස උද්ධාරෙති ගහෙතඬ්ඛො. සම්බහුලා භික්ඛු එකං ආණාපෙන්ති ‘ගච්ඡෙතං ආහරා’ති, තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජිකන්තිආදීසුපි එවමෙව අත්ථො ගහෙතඬ්ඛො. සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්ස අඩගං න හොතීති භින්තකාලිකත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අඩගං න හොති. තථා හි සහත්ථා අවහරන්තස්ස යානාවාවනක්ඛණෙ ආපත්ති, ආණත්තියා පන ආණත්තික්ඛණෙයෙවාති භින්තකාලිකත්තා ආපත්තියොති.

සඬකෙතකම්මකථාවණ්ණනා

119. සඬකෙතකම්මකථායං ඔවරකෙ චුත්තනයෙනෙවාති එත්ථ අවස්සං භාරියෙ හණ්ඩෙතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.118) චුත්තනයෙනෙව. පාළියං “තං සඬකෙතං පුරෙ වා පච්ඡා වා”ති තස්ස සඬකෙතස්ස පුරෙ වා පච්ඡා වාති අත්ථො. “තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා”ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

නිමිත්තකම්මකථාවණ්ණනා

120. නිමිත්තකම්මකථායං අක්ඛිතිබ්බණනාදිනිමිත්තකම්මං පන ලභුකං ඉත්තරකාලං, තස්මා තඨිබ්බණ්ණෙයෙව තං භණ්ඩං අවහරිතුං න සක්කා. නිමිත්තකම්මානන්තරමෙව ගණ්හිතුං ආරද්ධත්තා තෙනෙව නිමිත්තෙන අවහරතිති වුවිති. යදි එවං පුරෙහත්තජ්ජයොගොව එසොති වාදො පමාණභාවං ආපජ්ජති? නාපජ්ජති. න හි සඨකෙතකම්මං (පාරා. 119) විය නිමිත්තකම්මං. කාලපරිච්ඡේදයුත්තං. කාලවසෙන හි සඨකෙතකම්මං වුත්තං, කිරියාවසෙන නිමිත්තකම්මන්ති අයමෙව තෙසං විසෙසො. “තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා තං භණ්ඩං අවහරති, මූලට්ඨස්ස අනාපත්ති” ති ඉදං පන නිමිත්තකරණතො පුරෙ ගණ්හත්තස්ස වෙව නිමිත්තකම්මෙ ව කතෙපි ගණ්හිතුං අනාරහිත්වා පච්ඡා සයමෙව ගණ්හත්තස්ස ව වසෙන වුත්තං.

ආණත්තිකථාවණ්ණනා

121. ආණත්තිකථායං අසම්මොහත්ථන්ති යස්මා සඨකෙතකම්මනිමිත්තකම්මානි කරොන්තො න කෙවලං. පුරෙහත්තාදිකාලසඨකෙතකම්මං අක්ඛිතිබ්බණනාදිනිමිත්තකම්මමෙව වා කරොති, අථ බො එවං වණ්ණසණ්ඨානභණ්ඩං ගණ්හාති, භණ්ඩනියමමිපි කරොති, ත්වං ඉත්ථන්තාමස්ස පාවද, සො අඤ්ඤස්ස පාවදතුතිආදිනා පුග්ගලපටිපාටියා ව ආණාපෙති, තස්මා පුබ්බණ්හාදිකාලවසෙන අක්ඛිතිබ්බණනාදිකිරියාවසෙන භණ්ඩපුග්ගලපටිපාටිවසෙන ව ආණත්තෙ එතෙසු සඨකෙතකම්මනිමිත්තකම්මෙසු විසඨකෙතා විසඨකෙතභාවෙ සම්මොහො ජායති, තදපගමෙන අසම්මොහත්ථං. යං ආණාපකෙන නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වා වුත්තන්ති පුබ්බණ්හාදියු අක්ඛිතිබ්බණනාදියු වා ගහණත්ථං ආණාපෙන්නෙන ඊදිසවණ්ණසණ්ඨානාදියුත්තං ගණ්හාති එවං ගහණස්ස නිමිත්තභූතසඤ්ඤාණං කත්වා යං භණ්ඩං වුත්තං. අයං යුත්ති සබ්බත්ථානි හෙට්ඨා වුත්තෙසු උපරි වක්ඛමානෙසු ව සබ්බත්ථ ආණත්තිජ්ජසඨගෙසු ආණත්තික්ඛණ්ණෙයෙව පාරාජිකාදිනං භාවසඨිකානා විනයයුත්ති, සා ව ආණත්තස්ස කිරියානිට්ඨාපනක්ඛණ්ණ ආණාපකස්ස පයොගෙ ථෙයාවිත්තානං අභාවා ආණත්තික්ඛණ්ණ එකා එව ආපත්ති හොතිති එවං උපපත්තියා පවත්තත්තා යුත්තිති වුත්තා. “මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චය” න්ති වුත්තත්තා සඨසරක්ඛිතෙන පටිග්ගහිතෙපි බුද්ධරක්ඛිතධම්මරක්ඛිතානං දුක්කට්ඨමෙව, කස්මා පනෙත්ථ ආචරියස්ස පුල්ලච්චයන්ති ආහ “මහාජනො හි” තිආදි. මහාජනොති ව බුද්ධරක්ඛිතධම්මරක්ඛිතසඨසරක්ඛිතෙ සන්ධාය වුත්තං. මූලට්ඨස්සෙව දුක්කට්ඨන්ති බුද්ධරක්ඛිතස්ස දුක්කට්ඨං. ඉදඤ්ච මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චයාභාවදස්සනත්ථං පයමං. ආණත්තික්ඛණ්ණ දුක්කට්ඨං සන්ධාය වුත්තං, න පන සඨසරක්ඛිතස්ස පටිග්ගහණපච්චයා පුන දුක්කට්ඨමිහවං සන්ධාය. න හි සො එකපයොගෙන දුක්කට්ඨයං ආපජ්ජති. කෙවි පන “විසඨකෙතත්තා පාළියං ‘මූලට්ඨස්සා’ ති අවත්වා ‘පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා’ ති සාමඤ්ඤෙන වුත්තත්තා ඉදං සඨසරක්ඛිතස්ස දුක්කට්ඨං සන්ධාය වුත්තං” න්ති වදන්ති, තං කිඤ්චාපි අට්ඨකථාය න සමෙති, පාළිතො පන යුත්තං විය දිස්සති. න හි තස්ස පටිග්ගහණජ්ජයොගෙ අනාපත්ති හොතිති. ඉමිනාව හෙට්ඨා ආගතවාරෙසුපි පටිග්ගණ්හත්තානං දුක්කට්ඨං.

වෙදිතබ්බං. “පණ්ණේ වා සිලාදීසු වා ‘වොරියං කාතබ්බ’න්ති ලිඛිත්වා යපිතෙ පාරාජිකමෙවා”ති කෙච්චි වදන්ති, තං පන “අසුකස්ස ගෙහෙ භණ්ඩ”න්ති එවං නියමෙත්වා ලිඛිතෙ යුජ්ජති, න අනියමෙත්වා ලිඛිතෙති විමංසිතබ්බං.

මග්ගානන්තරඵලසදිසාති ඉමිනා යථා අරියපුග්ගලානං මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ උජ්ජන්තො කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිපරියොසානං භාවනාකිච්චං නිජ්ජන්තං නාම හොති, ඵවමෙතිස්සා අත්ථසාධකචේතනාය උජ්ජන්තාය ආණත්තිකිච්චං නිජ්ජන්තමෙවාති දස්සෙති, තෙනාහ “තස්මා අයං ආණත්තික්ඛණ්ණෙයෙව පාරාජිකො”ති, ආණත්තිවිච්චයොගසමුට්ඨාපකචේතනාක්ඛණ්ණෙයෙව පාරාජිකො හොතිති අත්ථො.

ආණත්තිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ආපත්තිහෙදවණ්ණනා

122. තත්ථ තත්ථාති භූමට්ඨප්පලට්ඨාදීසු. පාළියං මනුස්සපරිග්ගහිතං සන්ධාය “පරපරිග්ගහිත”න්ති චුත්තං. ආමසති එන්දාපෙති යානා වාචෙතිති ඉමෙහි තිහි පදෙහි පුබ්බපයොගසහිතං පඤ්චමං අවහාරඨගං චුත්තං, යානා වාචෙතිති ච ඉදං උපලක්ඛණමත්තං. ආණත්තිකාදයො සබ්බෙහි පයොගා ධුරනික්ඛෙපො ච ඉධ සඨගහෙතබ්බාවාති දට්ඨබ්බං.

125. යානාවාචනන්ති ඉදං පාළිඅනුසාරතො චුත්තං ධුරනික්ඛෙපස්සාපි සඨගහෙතබ්බතො. එස නයො උපරිපි සබ්බත්ථ. තත්ථ හි න ච සකසඤ්ඤිති ඉමිනා පරපරිග්ගහිතතා චුත්තා, න ච විස්සාසග්ගාහි න ච තාවකාලිකන්ති ඉමෙහි පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා, තිහි වා එතෙහි පරපරිග්ගහිතතා පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා ච චුත්තාති වෙදිතබ්බා. අනජ්ඣාචුත්ථකන්ති “මමෙද”න්ති පරිග්ගහවසෙන අනජ්ඣාචුත්ථකං අරඤ්ඤෙදා රුතිණපණ්ණාදි. ජඩ්ඞිතන්ති පයමං පරිග්ගහෙත්වා පච්ඡා අනත්ථිකතාය ජඩ්ඞිතං යං කිඤ්චි. ඡින්නමූලකන්ති නට්ඨං පරියෙසිත්වා ආලයසඨබ්බාතස්ස මූලස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නමූලකං. අස්සාමිකන්ති අනජ්ඣාචුත්ථකාදීහි තිහි ආකාරෙහි දස්සිතං අස්සාමිකවත්ථු. උභයමිපිති අස්සාමිකං අත්තනො සත්තකඤ්ච.

අනාපත්තිහෙදවණ්ණනා

131. තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිබ්බත්තාති තස්මිංයෙව මතසරීරෙ පෙතත්තභාවෙන නිබ්බත්තා. රුක්ඛාදීසු ලග්ගිකසාටකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථිති මනුස්සෙහි අගොපිතං සන්ධාය චුත්තං, සචෙ පනෙනං දෙවාලයවෙතියරුක්ඛාදීසු නියුත්තෙහි පුරිසෙහි රක්ඛිතගොපිතං හොති, ගහෙතුං න වට්ඨති. ථොකෙ බායිතෙ...පෙ.... ගහෙතුං වට්ඨතිති ඉදං අදින්නාදානාභාවං සන්ධාය චුත්තං. ජිසව්ඡිතපාණිනා බාදියමානමංසස්ස අච්ඡින්නදිත්වා බාදනං නාම කාරුඤ්ඤභානිතො ලොලභාවතො ච අසාරුජ්ජමෙව. තෙනෙව හි අරියවංසිකා අත්තනො පත්තෙ

හත්තං බාදන්තම්පි සුනබාදිං තජ්ජෙත්වා න වාරෙන්ති, තිරච්ඡානානං ආමිසදානෙ කුසලං විය තෙසං ආමිසස්ස අවිජ්ජිතදනෙපි අකුසලමෙවාති ගහෙතබ්බං, තෙනෙව චක්ඛති “පරානුද්දයතාය ච න ගහෙතබ්බ”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.140).

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

බහු එකතො දාරුආදිභාරියස්ස එකස්ස හණ්ඩස්ස උක්ඛිපනකාලෙ “ගණ්හථ උක්ඛිපථා”ති වචිපයොගෙන සද්ධිං කායපයොගසබ්භාවට්ඨානං සන්ධාය “සාහත්ථිකාණත්තික”න්ති චුත්තං. “ත්ථං එතං වත්ථුං ගණ්හ, අහං අඤ්ඤ”න්ති එවං පවත්තෙ පන අවහාරෙ අත්තනා ගහිතං සාහත්ථිකමෙව, පරෙන ගාභාපිතං ආණත්තිකමෙව, තෙනෙව තදුභයග්ගෙසන පඤ්චමාසෙපි පාරාජිකං න භොති, එකෙකහණ්ඩග්ගවසෙන පුල්ලච්චයාදිමෙව භොති. චුත්තඤ්ඤි “සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස අඩ්ගං න භොති”තිආදි. උපනික්ඛිත්තහණ්ඩං හණ්ඩදෙයාඤ්ඤ අදාතුකාමතාය “දෙමි දම්මි”ති වික්ඛිපන්තො තුණ්හිභාවෙන විභෙදෙන්තොපි තෙන තෙන කායවිකාරාදිකිරියාය පරස්ස ධුරං නික්ඛිපාපෙසිති “කිරියාසමුට්ඨානඤ්ඤා”ති චුත්තං.

පදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනිතවත්ථුචණ්ණනා

135. විනිතවත්ථුසු නිරුත්තියෙව තංතංඅත්ථග්ගහණස්ස උපායතාය පථොති නිරුත්තීපථො, තෙනෙවාහ “වොහාරවචනමත්තෙ”ති. යථාකම්මං ගතොති තතො පෙත්තත්තභාවතො මතභාවං දස්සෙති. අබ්භුණ්හෙති ආසන්නමරණතාය සරිරස්ස උණ්හසමඬගිතං දස්සෙති, තෙනෙවාහ “අල්ලසරිරෙ”ති. කුණපභාවං උපගතම්පි හින්තමෙව අල්ලභාවතො හින්තත්තා. විසභාගසරිරෙති ඉත්ථිසරිරෙ. සීසෙ වානිආදි අධක්ඛකෙ උබ්භජාණුමණ්ඩලෙ පදෙසෙ චිත්තවිකාරජපත්තිං සන්ධාය චුත්තං, යත්ථ කත්ථවි අනාමසන්තෙන කතං සුකතමෙව. මතසරිරම්පි හි යෙන කෙනවි ආකාරෙන සඤ්චිච්ච චුසන්තස්ස අනාමාසදුක්කටමෙවාති වදන්ති, තං යුත්තමෙව. න හි අපාරාජිකවත්ථුකෙපි චිත්තාදිඉත්ථිරූපෙ හවන්තං දුක්කටං පාරාජිකවත්ථුභූතෙ මතිත්ථිසරිරෙ නිවත්තති.

කුසසඬකාමනවත්ථුකථාවණ්ණනා

138. බලසාති බලෙන. සාටකො හවිස්සති, ගණ්හිස්සාමීති අනාගතවචනං පසිබ්බකග්ගහණතො පුරෙතරං සමුප්පන්නපරිකප්පදස්සනවසෙන චුත්තං. ගහණක්ඛණෙ පන “සාටකො චෙ, ගණ්හාමි”ති පසිබ්බකං ගණ්හාතීති එවමෙත්ථ අධිප්පායො ගහෙතබ්බො, න පන බහි නිහරිත්වා සාටකභාවං ඤත්වා ගහෙස්සාමීති, තෙනාහ “උද්ධාරෙයෙව පාරාජික”න්ති. ඉතරථා “ඉදානි න ගණ්හාමි, පච්ඡා අන්ධකාරෙ ඡාතෙ විජානනකාලෙ වා ගණ්හිස්සාමි, ඉදානි ඔලොකෙන්තො විය හත්ථගතං කරොමි”ති ගණ්හන්තස්සාපි ගහණක්ඛණෙ අවහාරො හවෙය්‍යා, න ච තං.

යුක්තං තදා ගහණේ සන්තිට්ඨානාභාවා. සන්තිට්ඨාපකචේතනාය එව හි පාණාතිපාතාදිඅකුසලං විය. න හි “පච්ඡා වධිස්සාමි”ති පාණං ගණ්හන්තස්ස තදෙව තස්මිං මනෙපි පාණාතිපාතො හොති වධකචේතනාය පයොගස්ස අකතත්තා, එවමිධාපි අත්ථඤ්ඤානෙ සූරියෙ අවහරිස්සාමිතිආදිනා කාලපරිකප්පනවසෙන යානා වාවිතෙපි තදාපි අවහාරො න හොති ඔකාසපරිකප්පෙ (පාරා. අට්ඨ. 1.138) විය, තස්මිං පන යථාපරිකප්පිතට්ඨානෙ කාලෙ ආගතෙ භණ්ඩං භූමියං අනික්ඛිපිත්වාපි ටෙය්‍යාවිත්තෙන ගච්ඡතො පදවාරෙන අවහාරොති බායති. තස්මා භණ්ඩපරිකප්පො ඔකාසපරිකප්පො කාලපරිකප්පොති තිවිධොපි පරිකප්පො ගහෙතබ්බො. අට්ඨකථායං පන ඔකාසපරිකප්පෙ සමොධානෙන්වා කාලපරිකප්පො විසුං න චුත්තොති අම්භාකං බන්ති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. පදවාරෙන කාරෙතබ්බොති භූමියං අනික්ඛිපිත්වා විමංසිතත්තා චුත්තං. පරිසුට්ඨිතොති අනුබද්ධො.

පරිකප්පො දිස්සතිති ගහණක්ඛණේ පරිකප්පො දිස්සති, න තදා තෙසං මනෙන අවහාරොති දස්සෙති. දිස්වා හටත්තා පරිකප්පාවහාරො න දිස්සතිති පච්ඡා පන බහි විමංසිත්වා සාටකභාවං ඤාත්වා තතො පච්ඡා ටෙය්‍යාවිත්තෙන හටත්තා පුබ්බෙ කතස්ස පරිකප්පස්ස අවහාරානඤ්ඤාතා “සුත්ත”න්ති ඤාත්වා හරණේ විය ටෙය්‍යාවහාරො එව සියා. තස්මා පරිකප්පාවහාරො න දිස්සති. සාටකො චෙ භවිස්සතිතිආදිකස්ස පරිකප්පස්ස තදා අවිජ්ජමානත්තා කෙවලං අවහාරො එව, න පරිකප්පාවහාරොති අධිප්පායො, තෙන භණ්ඩපරිකප්පාවහාරස්ස “සාටකො චෙ භවිස්සති, ගහෙස්සාමි”ති එවං භණ්ඩසන්තිට්ඨානාභාවක්ඛණේයෙව පවත්ති. දස්සෙති, තෙනාහ “යං පරිකප්පිතං, තං අදිට්ඨං පරිකප්පිතභාවෙ යීතංයෙව උද්ධරන්තස්ස අවහාරො”ති. යදි එවං කස්මා ඔකාසපද්පාවහාරො භණ්ඩං දිස්වා අවහරන්තස්ස පරිකප්පාවහාරො සියාති? නායං දොසො අභණ්ඩවිසයත්තා තස්ස පරිකප්පස්ස, පුබ්බෙව දිස්වා ඤාතභණ්ඩස්සෙව හි ඔකාසපරිකප්පො චුත්තො. තං මඤ්ඤමානො තං අවහරීති ඉදං සුත්තං කිඤ්ඤාපි “තඤ්ඤෙවෙත”න්ති නියමෙත්වා ගණ්හන්තස්ස වසෙන චුත්තං, තථාපි “තඤ්ඤෙව ගණ්හිස්සාමි”ති එවං පවත්තෙ ඉමස්මිං පරිකප්පෙපි “ගණ්හිස්සාමි”ති ගහණේ නියමසබ්භාවා අවහාරත්ථසාධකං හොතිති උද්ධට්ඨං, තෙනෙව “සමෙති”ති චුත්තං.

කෙච්ඡි මහාඅට්ඨකථායමෙව එකච්චෙ ආවරියා. මහාපච්චරියං පනාතිආදිනාපි කෙච්චාදො ගාරස්භො, මහාඅට්ඨකථාවාදොව යුත්තතරොති දස්සෙති.

අලඤ්ඤාතභණ්ඩන්ති අභිගුලිමුද්දිකාදි. කුසං පාතෙත්වාති විලිවමයං වා තාලපණ්ණාදිමයං වා කතසඤ්ඤාණං පාතෙත්වා. පරකොට්ඨාසතො කුසෙ උද්ධට්ඨෙති න තාව කුසස්ස පරිවත්තනං ජාතන්ති චුත්තං “උද්ධාරෙ රක්ඛති”ති. හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති ඉමිනා යානාවාවනං ධූරනික්ඛෙපඤ්ඤා විනා කුසසඤ්ඤාමනං නාම විසුං එකොයං අවහාරොති දස්සෙති. සබ්බෙපි හි අවහාරා සාහත්ථිකාණත්තිකාධිප්පායයොගෙහි නිජ්ඣාදියමානා අත්ථතො යානාවාවනධූරනික්ඛෙපකුසසඤ්ඤාමනෙසු තිසු සමොසරන්තිති දට්ඨබ්බං. ඉතරො තස්ස භාගං උද්ධරති, උද්ධාරෙ පාරාජිකන්ති පුරිමස්ස අත්තතො කොට්ඨාසෙ

ආලයස්ස අවිගතත්තා චුත්තං, ආලයෙ පන සබ්බථා අසති අවහාරො න හොති,
තෙනාහ “විචිතිතාවසෙසං ගණ්හන්තස්සාපි අවහාරො නත්ථෙවා”ති.

නායං මමාති ජානන්තොපිති එත්ථ පි-සද්දෙන තත්ථ වෙමතිකොපි හුත්වා
ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හන්තොපි සඬගග්ගති. සිවෙය්‍යකන්ති සිවිරට්ඨෙ ජානං.

140-1. කප්පියං කාරාපෙන්වාති පවාපෙන්වා. තස්මිං පාවිත්තියන්ති
අදින්තාදානභාවෙන සහපයොගස්සාපි අභාවා දුක්කටං න චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.
ආණ්ත්තෙහිති සම්මතෙන ආණ්ත්තෙහි. ආණ්ත්තෙනාති සාමිකෙහි ආණ්ත්තෙන.
හණ්ඩදෙය්‍යන්ති සම්මතාදිහි දින්නත්තා න පරාජිකං ජානං, අසන්නං පුග්ගලං වත්වා
ගහිතත්තා පන හණ්ඩදෙය්‍යං චුත්තං. අඤ්ඤාන දියාමානන්ති සම්මතාදිහි චතුහි
අඤ්ඤාන දියාමානං. ගණ්හන්තොති “අපරස්ස භාගං දෙහී”ති වත්වා
ගණ්හන්තො. අපරස්සාති අසන්නං පුග්ගලං අදස්සෙන්වා පන “අපරං භාගං දෙහී”ති
වා කුට්ඨස්සාති ගණෙන්වා වා ගණ්හතො ගිහිසන්නකෙ සාමිතා ව “ඉමස්ස දෙහී”ති
එවං ආණ්ත්තෙන ව දින්නෙ හණ්ඩදෙය්‍යමිපි න හොති, සඬසසන්නකෙ පන
හොතිති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං අසම්මතෙන වා අනාණ්ත්තෙන වාතිආදි පුන
චුත්තං. ඉතරෙහි දියාමානන්ති සම්මතෙන ආණ්ත්තෙන වා දියාමානං. එවං
ගණ්හතොති “අපරමිපි භාගං දෙහී”ති වත්වා කුට්ඨස්සාති ගණෙන්වා වා
ගණ්හතො. සාමිකෙන පනාති එත්ථ පන-සද්දො විසෙසන්ථජොතකො, තෙන
“අපරමිපි භාගං දෙහී”ති වා කුට්ඨස්සාති ගණෙන්වා වා ගණ්හන්තෙ සාමිකෙන
සයං දෙන්තෙ වා දාපෙන්තෙ වා විසෙසො අත්ථිති චුත්තං හොති. සුදින්තන්ති
හණ්ඩදෙය්‍යං න හොතිති අධිජ්ජායො. හෙට්ඨා පන සාමිකෙන තෙන ආණ්ත්තෙන
වා දියාමානං ගිහිසන්නකං “අපරස්ස භාගං දෙහී”ති වත්වා ගණ්හතො අපරස්ස
අභාවතො සාමිසන්නකමෙව හොතිති හණ්ඩදෙය්‍යං ජානං, ඉධ පන තෙහියෙව
දියාමානං “අපරමිපි භාගං දෙහී”ති වත්වා වා කුට්ඨස්සාති ගණෙන්වා වා
ගණ්හතො “දෙහී”ති චුත්තත්තා අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිමත්තං යපෙන්වා
හණ්ඩදෙය්‍යං න හොතිති සුදින්තමෙවාති චුත්තං. අස්සාමිකෙන පන ආණ්ත්තෙන
දින්නං හණ්ඩං ගණ්හතො හණ්ඩදෙය්‍යමෙවාති වදන්ති, පත්තචතුක්කෙ විය
අවහාරතාවෙන්ථ යුත්තා, සඬසසන්නකෙ පන “දෙහී”ති චුත්තෙපි සාමිකස්ස
කස්සපි අභාවා සම්මතෙන දින්නෙපි හණ්ඩදෙය්‍යං චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

146-9. ආහරාපෙන්තෙසු හණ්ඩදෙය්‍යන්ති “ගහිතෙ අත්තමනො හොති”ති
වචනතො අනත්තමනස්ස සන්නකං ගහිතමිපි පුන දාතබ්බමෙවාති චුත්තං.
“සම්මුඛිභූතෙහි භාජෙතබ්බ”න්ති වචනතො භාජනීයහණ්ඩං උපචාරසීමට්ඨානමෙව
පාපුණාතිති ආහ “අන්තොඋපචාරසීමායං ධීතස්සෙව ගහෙතුං වට්ටති”ති.
හණ්ඩදෙය්‍යන්ති උහින්නං සාලයභාවෙපි චොරස්ස අදත්වා සාමිකස්සෙව දාතබ්බං
චොරනාපි සාමිකස්සෙව දාතබ්බතො. එසෙව නයොති පංසුකුලසඤ්ඤාය ගහිතෙ
හණ්ඩදෙය්‍යං, ථෙය්‍යවිත්තෙන පාරාජිකන්ති අත්ථො.

වූටියහන්තෙසුති ගාමං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායන්තෙසු. අවිසෙසෙනාති සඋස්සාහතාදිවිසෙසං අපරාමසිත්වා සාමඤ්ඤතො. සඋස්සාහමත්තමෙව ආපත්තිභාවස්ස පමාණං සාමිකානං පරිවිජින්නභාවතො. තතොති ගණසන්තකාදිතො. කුලසඬගහණත්ථාය දෙතීති පංසුකුලවිස්සාසිකාදිසඤ්ඤාය ගහෙන්වා දෙති, තදා කුලසඬගහපච්චයා ව දුක්කටං භණ්ඩදෙය්‍යාඤ්ච, ථෙය්‍යාවිත්තෙන පන සති කුලසඬගහණත්ථාය ගණ්හතොපි පාරාජිකමෙව. ඌනපඤ්චමාසකාදීසු කුලදුසකදුක්කටෙන සද්ධිං පුල්ලච්චයදුක්කටාති. සෙනාසනත්ථාය නියමිතන්ති ඉදං ඉස්සරචතාය දදතො පුල්ලච්චයදස්සනත්ථං වුත්තං. ඉතරපච්චයත්ථාය දින්නම්පි අථෙය්‍යාවිත්තෙන ඉස්සරචතාය කුලසඬගහණත්ථාය වා ඤාතකාදීනං වා දදතො දුක්කටං භණ්ඩදෙය්‍යාඤ්ච භොතෙව. ඉස්සරචතායාති “මයි දෙන්තෙ කො නිවාරෙස්සති, අහමෙවෙත්ථ පමාණං”න්ති එවං අත්තනො ඉස්සරියභාවෙන. පුල්ලච්චයන්ති කුලසඬගහණත්ථාය වා අඤ්ඤථා වා කාරණෙන දදතො සෙනාසනත්ථාය නියමිතස්ස ගරුභණ්ඩතාය පුල්ලච්චයං භණ්ඩදෙය්‍යාඤ්ච. ගීවාති එත්ථ සෙනාසනත්ථාය නියමිතෙ පුල්ලච්චයෙන සද්ධිං ගීවා, ඉතරස්මිං දුක්කටෙන සද්ධිත්ති වෙදිතබ්බං. සුඛාදිතමෙවාති අත්තොඋපචාරසීමායං යත්වා භාජෙත්වා අත්තනො සන්තකං කත්වා ඛාදිතත්තා වුත්තං. සඬ්ඝිකඤ්ඤි විහාරපටිබද්ධං වෙහඬගියං බහිඋපචාරසීමට්ඨං භණ්ඩං අත්තොඋපචාරට්ඨෙහි භික්ඛුහි එව භාජෙතබ්බං, න බහි ධීතෙහි උපචාරසීමාය භාජෙතබ්බන්ති.

150. “වුත්තො වජ්ජෙමී” ති වුත්තභික්ඛුස්මිං. “වුත්තො වජ්ජෙහී” ති වුත්තස්ස පච්ඡා උප්පජ්ජනකපාරාජිකාදිදොසාරොපනතො, ගහට්ඨානං වා “භදන්තා අපරිවිජෙදං කත්වා වදන්ති” ති එවං දොසාරොපනතො.

153-5. ඡාතජ්ඣාත්තන්ති තෙන ඡාතෙන ජීසච්ඡාය උදරග්ගිනා ඤාත්තං, දඩ්ඨං පිළිතන්ති අත්ථො. ධනුකන්ති බුද්දකධනුසණ්ඨානං ලග්ගනකදණ්ඩං. මද්දන්තො ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති එත්ථ එකසුකරග්ගනකභණ්ඩං. දාතබ්බං එකස්මිං බන්ධෙ අඤ්ඤෙසං තත්ථ අබජ්ඣනතො. අදුහලන්ති යන්තපාසාණො, යෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා මිගා පලායිතුං න සක්කොන්ති. පච්ඡා ගච්ඡති තෙන කතපයොගෙන අගන්ත්වා පච්ඡා සයමෙව ගච්ඡති, හෙට්ඨා වුත්තෙසුපි ඊදිසෙසු යානෙසු එසෙව නයො. රක්ඛං යාවිත්වාති රාජපුරිසානං සන්තිකං ගන්ත්වා අනුද්දිස්ස රක්ඛං යාවිත්වා. කුමීනමුඛන්ති කුමීනස්ස අත්තො මච්ඡානං පවිසනමුඛං.

156. ථෙරානන්ති ආගන්තුකත්ථෙරානං. තෙසමිපිති ආවාසිකභික්ඛුනම්පි. පරිභොගත්ථායාති සඬ්ඝිකෙ කත්තබ්බවිධිං කත්වා පරිභුඤ්ජනත්ථාය. ගහණෙහි පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. යත්ථාති යස්මිං ආවාසෙ. අඤ්ඤෙසන්ති අඤ්ඤෙසං ආගන්තුකානං. තෙසුපි ආගන්තුකා අනිස්සරාති සෙනාසනෙ නිරන්තරං වසන්තානං විවරත්ථාය දායකෙහි භික්ඛුහි වා නියමෙත්වා දින්නත්තා භාජෙත්වා ඛාදිතුං අනිස්සරා, ආගන්තුකෙහිපි ඉච්ඡන්තෙහි තස්මිං විහාරෙ වස්සානාදීසු පවිසිත්වා විවරත්ථාය ගහෙතබ්බං. තෙසං කතිකාය යාතබ්බන්ති සබ්බාති එලාඵලාති අභාජෙත්වා “එත්තකෙසු රුක්ඛෙසු එලාති භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාම, අඤ්ඤෙසු

එලාඑලෙහි සෙනාසනානි පටිජග්ගිස්සාමා”ති වා, “පිණ්ඩපාතාදිපච්චයං සම්පාදෙස්සාමා”ති වා, “කිඤ්චිපි අභාජෙත්වා චතුපච්චයත්ථායෙව උපනෙමා”ති වා එවං සම්මා උපනෙත්තානං ආවාසිකානං කතිකාය ආගන්තුකෙහි යාතබ්බං. මහාඅට්ඨකථායං “අනිස්සරා”ති වචනෙන දීපිතො එව අත්ථො, මහාපච්චරියං චතුත්තං පච්චයානන්තිආදිනා විත්ථාරෙත්වා දස්සිතො. පරිභොගවසෙනෙවාති එත්ථ එව-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, පරිභොගවසෙන තමෙව භාජෙත්වාති යොජෙතබ්බං. එත්ථාති එතස්මිං විහාරෙ, රට්ඨෙ වා.

සෙනාසනපච්චයන්ති සෙනාසනඤ්ච තදත්ථාය නියමෙත්වා යපිතඤ්ච. එකං වා ද්වෙ වා වරසෙනාසනානි යපෙත්වාති චුත්තමෙවත්ථං පුන ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං “මූලවත්ථුච්ඡෙදං පන කත්වා න උපනෙතබ්බ”න්ති චුත්තං, සෙනාසනසඬ්ඛාතවත්ථුනො මූලච්ඡෙදං කත්වා සබ්බානි සෙනාසනානි න විස්සජ්ජෙතබ්බානිති අත්ථො. කෙච් පනෙත්ථ “එකං වා ද්වෙ වා වරසෙනාසනානි යපෙත්වා ලාමකතො පට්ඨාය විස්සජ්ජෙත්තෙහිපි සෙනාසනභූමියො න විස්සජ්ජෙතබ්බානි අයමත්ථො චුත්තො”ති වදන්ති, තම්පි යුත්තමෙව ඉමස්සාපි අත්ථස්ස අවස්සං වත්තබ්බතො, ඉතරථා කෙච් සහ වත්ථුනාපි විස්සජ්ජෙතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යං.

පණ්ණං ආරොපෙත්වාති “එත්තකෙ රුක්ඛෙ රක්ඛිත්වා තතො එත්තකං ගහෙතබ්බ”න්ති පණ්ණං ආරොපෙත්වා. නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වාති සඬ්ඛෙතං කත්වා. දාරකානි තෙසං පුත්තනත්තාදියො යෙ කෙච් ගොපෙත්ති, තෙ සබ්බෙපි ඉධ “දාරකා”ති චුත්තා. තතොති යථාචුත්තදාරුසම්භාරතො. ආපුච්ඡිත්වාති කාරකසඬ්ඛං ආපුච්ඡිත්වා. තං සබ්බමිපි ආහරිත්වාති අනාපුච්ඡිත්වාපි තාවකාලිකං ආහරිත්වා. අයමෙව භික්ඛු ඉස්සරොතිආදිතො පට්ඨාය අත්තතො සන්තකෙහි දාරුසම්භාරාදීහි ව කාරාපිතත්තා පටිජග්ගිතත්තා ව සඬ්ඛිකසෙනාසනෙ භාගිතාය ව අයමෙව ඉස්සරො, න ව සො තතො වුට්ඨාපෙතබ්බොති චුත්තං හොති. උදකපුප්පන්ති චෙතියඬ්ගණෙ සිඤ්චනාදිපුප්පං. වත්තසීසෙනානි කෙවලං සද්ධාය, න චෙතනාදිඅත්ථාය. සවත්ථුකන්ති සහ භූමියා. කුට්ටන්ති ගෙහභිත්තිං. පාකාරන්ති පරික්ඛෙපපාකාරං. තතොති ඡඩ්ඪිතවිහාරතො. තතො ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොතීති සාමන්තගාමවාසීහි භික්ඛුහි ඡඩ්ඪිතවිහාරතො දාරුසම්භාරාදිං ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොති.

157. “පුග්ගලිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජති”ති චුත්තමත්ථංයෙව පාකටං කාතුං “ආගතාගතානං වුඩ්ඪිතරානං න දෙතී”ති චුත්තං. චතුභාගඋදකසම්භින්නෙන චතුත්ථභාගෙන සම්භින්නෙ. පාළියං “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 157) සාමිකෙහි ථුල්ලනන්දං උද්දිස්ස එතිස්සා හත්ථෙ දින්තත්තා, අට්ඨෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුඤ්ජිතත්තා ව චුත්තං. ථෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුත්තෙපි වස්සා හණ්ඩදෙය්‍යමෙව උපනික්ඛිත්තහණ්ඩට්ඨානියත්තා. ඔදනභාජනීයවත්ථුස්මිත්ති “අපරස්ස භාගං දෙහී”ති ආගතවත්ථුස්මිං (පාරා. 141).

159. තස්ස කුලස්ස අනුකම්පාය පසාදානුරක්ඛණත්ථායාතිආදිනා

කුලසඬගහත්ථං නාකාසීති දස්සෙති. “යාව දාරකා පාසාදං ආරොහන්ති, තාව පාසාදො තෙසං සන්තිකෙ හොතු” ති පුබ්බෙ කාලපරිච්ඡේදං කත්වා අධිට්ඨිතත්තා එව යථාකාලපරිච්ඡේදමෙව තත්ථ තිට්ඨති, තතො පරං පාසාදො සයමෙව යථායානං ගච්ඡති, තථාගමනඤ්ච ඉද්ධිවිස්සජ්ජනෙන සඤ්ජානං විය හොතීති චුත්තං “ථෙරො ඉද්ධිං පටිසංහරී” ති. යස්මා එවං ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණෙන කරොන්තස්ස කායවච්ඡයොගා න සන්ති ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච නත්ථි පාසාදස්සෙව විචාරිතත්තා, තස්මා “එත්ථ අවහාරො නත්ථි” ති ථෙරො එවමකාසීති දට්ඨබ්බං. අථ වා දාරකෙසු අනුකම්පාය ආනයනත්ථමෙව පාසාදෙ උපනීතෙ පාසෙ බද්ධසුකරාදීනං ආමිසං දස්සෙත්වා යානාවාචනං විය කරමරානීතෙසු දාරකෙසු පාසාදං ආරුළුහෙසුපි පුන පටිසංහරණෙ ව ඉධ අවහාරො නත්ථි කාරුඤ්ඤාධිජ්ජායත්තා, භණ්ඩදෙය්‍යමිපි න හොති කායවච්ඡයොගාභාවා. කායවච්ඡයොගෙ සතියෙව හි ආපත්ති භණ්ඩදෙය්‍යං වා හොති, තෙනෙව භගවා “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, අථෙය්‍යවිත්තස්සා” තිආදිං අවත්වා “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ” ති (පාරා. 159) එත්තකමෙව අවොච. ඉද්ධිවිසයෙති චෙත්ථ පරභණ්ඩාදායකකායවච්ඡයොගාසමුට්ඨාපකස්ස කෙවලං මනොද්වාරිකස්ස අථෙය්‍යවිත්තභූතස්ස ඉද්ධිවිත්තස්ස විසයෙ ආපත්ති නාම නත්ථිති අධිජ්ජායො ගහෙතබ්බො. කිං පන පටික්ඛිත්තං ඉද්ධිපාටිභාරියං කාතුං වට්ටතීති වොදනං සන්ධායාහ “ඊදිසාය අධිට්ඨානිද්ධියා අනාපත්ති” ති. “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ” ති හි ඉමිනායෙව සුත්තෙන අධිට්ඨානිද්ධියා අජ්ජපටික්ඛිත්තභාවො සිජ්ඣති. අත්තනො පකතිවණ්ණං අවිජ්ඣිත්වා බහිද්ධා හත්ථිආදිදස්සනං, “එකොපි හුත්වා බහුධා හොති” ති (දී. නි. 1.238, 239; ම. නි. 1.147; පටි. ම. 1.102) ආගතඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන නිජ්ජන්තත්තා අධිට්ඨානිද්ධි නාම, “සො පකතිවණ්ණං විජ්ඣිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති, නාගවණ්ණං...පෙ... විවිධමිපි සෙනාබ්බුහං දස්සෙති” ති (පටි. ම. 3.13) එවං ආගතා ඉද්ධි පකතිවණ්ණවිජ්ඣනවිකාරවසෙන පවත්තත්තා විකුබ්බනිද්ධි නාම. අත්තනො පන පකතිරූපං යථාසභාවෙන යපෙත්වාච බහි හත්ථිආදිදස්සනං විකුබ්බනිද්ධි නාම න හොති, අත්තනො රූපමෙව හත්ථිආදිරූපෙන නිමිමානං විකුබ්බනිද්ධිති වෙදිතබ්බං.

පරාජිතකිලෙසෙනාති විජිතකිලෙසෙන, නික්කිලෙසෙනාති අත්ථො. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ, තෙන දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදෙන සමං අඤ්ඤං අනෙකකයවොකිණ්ණං ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං කිඤ්චි සික්ඛාපදං න විජ්ජතිති යොජනා. තත්ථ අත්ථො නාම පාළිඅත්ථො, විනිච්ඡයො පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො, තෙ ගම්භීරා යස්මිං, තං ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං. වත්ථුමහි ඔතිණ්ණෙනි වොදනාවසෙන වා අත්තනාව අත්තනො විතික්කමාරොචනවසෙන වා සඬ්ඝමජ්ඣෙ අදින්නාදානවත්ථුස්මිං ඔතිණ්ණෙන. එත්ථාති ඔතිණ්ණවත්ථුමහි. විනිච්ඡයොති ආපත්තානාපත්තිනියමනං. කජ්ජියෙපි ව වත්ථුස්මිත්ති අත්තනා ගහෙතුං යුත්තෙ මාතාපිතාදීනං සන්තකෙපි.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

දුතියපාරාජිකවණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

3. තතියපාරාජිකං

තීභීති කායවච්ඡිමනොද්චාරෙහි.

පයමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා

162. යා අයං හෙට්ඨා තං පනෙනං බුද්ධකාලෙ ච චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං භොතීතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.84) රාජගහස්ස බුද්ධුප්පාදෙයෙව වෙසුල්ලප්පත්ති චුත්තා, සා එත්ථාපි සමානාති දස්සෙතුං “ඉදම්පි ච නගර”න්ති චුත්තං, තෙන ච න කෙවලං රාජගහාදයො එවාති දස්සෙති. මහාවනං නාමාතිආදි මජ්ඣිමනිකායකසංයුත්තභාණකානං මතෙන චුත්තං, දීඝභාණකා පන “භිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා යීතං මහාවන”න්ති වදන්ති. භංසවට්ටකච්ඡදනෙනාති භංසවට්ටකපටිච්ඡන්තෙන, භංසමණ්ඩලාකාරෙනාති අත්ථො. කායච්ච්ඡන්දනියකථන්ති කරජකායෙ විරාගුප්පාදනකථං. ඡන්දොති දුඛිකලරාගො. රාගොති බලවරාගො. “කෙසලොමාදි”න්ති සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විභාගෙන දස්සෙතුං යෙපි භීතිආදි චුත්තං. පඤ්චපඤ්චප්පහෙදෙනාති එත්ථ පඤ්ච පඤ්ච පහෙදා එතස්ස පරියායස්සාති පඤ්චපඤ්චප්පහෙදො, තෙන පඤ්චපඤ්චප්පහෙදෙනාති එවං බාහිරත්ථසමාසවසෙන පරියායවිසෙසනතා දට්ඨබ්බා.

අසුභායාති අසුභමාතිකාය. වණ්ණෙතබ්බමාතිකඤ්ඤි අපෙක්ඛිත්වා ඉත්ථිලිඬගෙ සාමිවචනං, තෙනාහ මාතිකං නික්ඛිපිත්වාතිආදි. තං විභජන්තොති මාතිකං විභජන්තො. ථාතිකම්මන්ති නිජ්ජන්තිකරණං. පඤ්චඬගච්ඡපභීනන්ති කාමච්ඡන්දාදිපඤ්චනීවරණඬගවිගමෙන පඤ්චඬගච්ඡපභීනතා, අප්පනාප්පත්තවිතක්කාදිජ්ඣානඬගානං උප්පත්තිවසෙන පඤ්චඬගසමන්තාගතතා ච වෙදිතබ්බා. තිට්ඨකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නන්ති එත්ථ පන ඤානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානානං වසෙන තිට්ඨකල්‍යාණතා, තෙසංයෙව ආදිමජ්ඣපරියොසානානං ලක්ඛණවසෙන දසලක්ඛණසම්පන්නතා ච වෙදිතබ්බා. අට්ඨකථායං පන “දසලක්ඛණවිභාවනෙනෙව තන්තිස්සයහුතා තිට්ඨකල්‍යාණතාපි ඤානස්ස පාකටා භොතීති තත්ත්වමානීතිආදි චුත්තං.

තත්ත්වං පාළීති තස්මිං දසලක්ඛණවිභාවනවිසයෙ අයං පාළි. පටිපදාවිසුද්ධිති ගොත්‍රභූපරියොසානාය පුබ්බභාගපටිපදාය ඤානස්ස නීවරණාදිපරිබන්ධනො විසුද්ධි, සායං යස්මා උපෙක්ඛානුබුහනාදීනම්පි පච්චයත්තෙන පධානා පුරිමකාරණසිද්ධා ච, තස්මා චුත්තං “පටිපදාවිසුද්ධි ආදී”ති. උපෙක්ඛානුබුහනාති විසොධෙතබ්බතාදීනං අභාවතො තත්ත්වමජ්ඣත්තපෙක්ඛාය කිච්චනිජ්ජන්තියා අනුබුහනා, සා පන පරිබන්ධවිසුද්ධිසමකාලවිභාවනීපි තබ්බිසුද්ධියාව නිජ්ජන්තාති දීපනත්ථමාහ “උපෙක්ඛානුබුහනා මජ්ඣෙක”ති. සම්පහංසනාති වත්ථුධම්මාදීනං

අනතිවත්තනාදිසාධකස්ස ඤාණස්ස කිව්වනිජ්ජත්තිවසෙන පරියොදපනා, සා පන යස්මා කත්තබ්බස්ස සබ්බකිව්වස්ස නිජ්ජත්තියාව සිද්ධා නාම හොති, තස්මා චුත්තං “සම්පහංසනා පරියොසාන” න්ති. තිණ්පි වෙතානි කල්‍යාණානි එකක්කණෙ ලබ්භමානානිපි පච්චයපච්චයුප්පන්නනාදිවසෙන පවත්තන්තීති දස්සනත්ථං. ආදිමජ්ඣපරියොසානභාවෙන චුත්තානි, න පන ඤානස්ස උප්පාදාදික්කණත්තයෙ යථාක්කමං ලබ්භමානත්තාති දට්ඨබ්බං. මජ්ඣිමං සමාධිනිමිත්තං පටිපජ්ජතිති ආදීසු මජ්ඣිමං සමාධිනිමිත්තං නාම සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙව. සො හි ලීනුද්ධච්චසඬබ්බානානං උභින්නං අත්තානං අනුපගමනෙන මජ්ඣිමො, සවිසෙසං විත්තස්ස එකත්තාරම්මණෙ යපනතො සමාධියෙව උපරිවිසෙසානං කාරණභාවතො “සමාධිනිමිත්ත” න්ති චුච්චති, තං පටිපජ්ජති පටිලබ්භතීති අත්ථො. එවං පටිපන්නත්තා මජ්ඣිමෙන සමාධිනිමිත්තෙන තත්ථ එකත්තාරම්මණෙ අප්පනාගොචරෙ පක්ඛන්දති උපතිට්ඨති, එවං විසුද්ධස්ස පන තස්ස විත්තස්ස පුන විසොධෙනබ්බාභාවතො විසොධනෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො පුග්ගලො විසුද්ධං විත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථභාවුපගමනෙන සමථපටිපන්නස්ස පුන සමාධානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නභාවතො එවමස්ස කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තූපට්ඨානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො එකත්තූපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම.

තත්ථ ජාතානන්ති ආදීසු යෙ පන තෙ එවං උපෙක්ඛානුබුභිතෙ තස්මිං ඤානවිත්තෙ ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසඬබ්බානා යුගනද්ධමම්මා, තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තනසභාවෙන සම්පහංසනා විසොධනා පරියොදපනා ච, සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං කිලෙසෙහි විමුක්තත්තා විමුක්තිරසෙන එකරසතාය සම්පහංසනා ච, යඤ්චෙනං තදුපගං තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං අනුච්ඡවිකං වීරියං, තස්ස තදුපගවීරියස්ස වාහනට්ඨෙන පවත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා ච, තස්මිං බණ්ණෙ යථාචුත්තධම්මානං ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා ච, පරියොදපනා ච පරියොදපනකස්ස ඤාණස්ස කිව්වනිජ්ජත්තිවසෙනෙව ඉජ්ඣතීති වෙදිතබ්බං. එවං තිව්ධත්තගතං විත්තන්ති ආදීනි තස්සෙව විත්තස්ස ථොමනවචනානි. විතක්කසම්පන්නන්ති විතක්කඬගෙන සුන්දරභාවමුපගතං. විත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති තස්මිඤ්ඤෙව ආරම්මණෙ විත්තස්ස නිරන්තරප්පවත්තිසඬබ්බානෙන සමාධිනා සම්පන්නං, ඉදං ඤානඬගවසෙන චුත්තං. සමාධිසම්පන්නන්ති ඉදං පන ඉන්ද්‍රියවසෙනාති වෙදිතබ්බං.

පටිකුට්ඨිති සඬකුචති. පටිච්චට්ඨිති පටිනිවට්ඨති. න්භාරුදද්දුලන්ති න්භාරුඛණ්ඩං. පසුත්තවාචන්ති පච්චයපරියෙසනෙ නියුත්තවාචං. දණ්ඩවාගුරාහීති දණ්ඩපට්ඨිතද්ධාහි දීඝජාලසඬබ්බානාහි වාගුරාහි.

සමණකුත්තකොති කාසායනිවාසනාදිසමණකිව්වකො. වග්ගුද්දානි එත්ථ “වග්ගුමතා” ති වත්තබ්බෙ ලොකිකා “මුදා” ති වොහරිංසුති දස්සෙන්නො ආභ

“වග්ගුමතා” ති. “වග්ගු” ති මතා, සුද්ධසම්මතාති අත්ථො, තෙනාහ
 “පුඤ්ඤසම්මතා” ති. සත්තානං පාපුනනෙන සොධනෙන සා පුඤ්ඤසම්මතා.

163. මාරස්ස ධෙය්‍යං යානං, වත්ථු වා නිවාසො මාරධෙය්‍යං, සො අත්ථතො
 තෙභුමකධම්මා එව, ඉධ පන පඤ්ච කාමගුණා අධිප්පෙතා, තං මාරධෙය්‍යං. “අයං
 සමණකුත්තකො යථාසම්ප්පන්නසංවෙගමුලකෙන සමණභාවුපගමනෙන
 අතික්කමිතුං සක්ඛිස්සති” ති විත්තෙත්වා අවොච, න පන “අරහත්තප්පත්තියා තීඝු
 භවෙසු අප්පට්ඨසන්ධිකතාය තං අතික්කමිතුං සක්ඛිස්සති” ති මරණෙනෙව සත්තානං
 සංසාරමොචනලද්ධිකත්තා දෙවතාය. න හි මතානං කත්ථවි පටිසන්ධි ගවිජති.
 ඉමිනා අත්ථෙත එවමෙව භවිතඛිබ්බති ඉමිනා පරෙසං ජීවිතා වොරොපනත්ථෙත
 එවමෙව සංසාරමොචනසභාවෙනෙව භවිතඛිබ්බං. “අත්තනාපි අත්තානං ජීවිතා
 වොරොපෙන්නි, අඤ්ඤමඤ්ඤමපි ජීවිතා වොරොපෙන්නි” ති (පාරා. 162)
 චුත්තත්තා සඛිබ්බානිපි තාති පඤ්චභික්ඛුසතාති ජීවිතා වොරොපෙසිති ඉදං
 යෙභුය්‍යවසෙන චුත්තත්තති ගහෙතඛිබ්බං. තස්මා යෙ අත්තනාපි අත්තානං
 අඤ්ඤමඤ්ඤඤව ජීවිතා වොරොපෙසුං, තෙ පුට්ඨජනභික්ඛු යපෙත්වා තදවසෙසෙ
 ච පුට්ඨජනභික්ඛු, සඛිබ්බෙ ච අරියෙ අයං ජීවිතා වොරොපෙසිති වෙදිතඛිබ්බං.

164. එක්ඛාවතොති පටිච්චෙකතො. උද්දෙසං පරිපුච්ඡං ගණ්හන්තිති අත්තනො
 අත්තනො ආවරියානං සන්තිකෙ ගණ්හන්ති, ගහෙත්වා ච ආවරියෙහි සද්ධිං
 භගවන්තං උපට්ඨන්ති. තදා පන උද්දෙසාදිදායකා තනුභූතෙහි භික්ඛුහි භගවන්තං
 උපගතා, තං සන්ධාය භගවා පුච්ඡති.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා

165. දසානුස්සතීසු අන්තොගධාපි ආනාපානස්සති තදා භික්ඛුනං බහුනං
 සප්පායනං දස්සෙතුං පුන ගහිතා. තථා හි තං භගවා තෙසං දෙසෙසි. ආහාරෙ
 පටික්කුලසඤ්ඤා අසුභකම්මට්ඨානසදිසා, වත්තාරො පන ආරුප්පා ආදිකම්මිකානං
 අනනුරූපාති තෙසං ඉධ අග්ගහණං දට්ඨඛිබ්බං. අඤ්ඤං පරියායන්ති
 අරහත්තාධිගමත්ථාය අඤ්ඤං කාරණං. අත්ථයොජනාක්කමන්ති අත්ථඤ්ච
 යොජනාක්කමඤ්ච. අස්සාසවසෙනාති අස්සාසං ආරම්මණං කත්වාති චුත්තං හොති.
 උපට්ඨානං සතීති අප්පමුස්සනතාය තමෙව අස්සාසං පස්සාසඤ්ච උපගන්ත්වා
 යානං, තථා තිට්ඨනකධම්මො සති නාමාති අත්ථො. ඉදානි සතිවසෙනෙව පුග්ගලං
 නිද්දිසිතුකාමෙන යො අස්සසතීතිආදි චුත්තං. තත්ථ යො අස්සසති, තස්ස සති
 අස්සාසං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීතිආදිනා අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො.
 අකොසල්ලසම්භූතෙති අවිජ්ජාසම්භූතෙ. බණ්ණෙනෙවාති අත්තනො
 පවත්තික්ඛණෙනෙව. අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි අනුක්කමෙන
 වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං උපගතො විය හොතීති ආහ
 “අරියමග්ගවුඩ්ඪිප්පත්තො” ති. ඔපම්මනිදස්සනන්ති එත්ථ උපමාව ඔපම්මං, තස්ස
 නිදස්සනං.

බාහිරකා ආනාපානස්සතිං ජානන්තා ආදිතො චතුප්පකාරමෙව ජානන්ති, න සබ්බං සොළසප්පකාරන්ති ආහ සබ්බප්පකාරඉච්චාදි. එවමස්සෙතං සෙනාසනන්ති එත්ථ එවන්ති භාවනාසතියා යථාචුත්තනයෙන ආරම්මණෙ විත්තස්ස නිබන්ධනෙ සතියෙව, නාසතීති අත්ථො, තෙන මුට්ඨස්සතිස්ස අරඤ්ඤවාසො නිරත්ථකො අනනුරූපොති දස්සෙති. අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනන්ති “පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජ”න්ති (විහ. 508) එවං චුත්තං. උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති ගිම්භානාදිඋතුත්තයස්ස සෙම්භාදිධාතුත්තයස්ස මොහාදිචරියත්තයස්ස ව අනුකූලං. නිසජ්ජාය දළ්භභාවං පල්ලඬිකාභුජනෙන, අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං උපරිමකායස්ස උජ්ජකං යපනෙන, ආරම්මණපරිග්ගහපායං පරිමුඛං සතියා යපනෙන උපදිසන්තො. න පණමන්තීති න ඔණමන්ති. පරිග්ගහිතනියානං සතීන්ති සබ්බථා ගහිතං සම්මොසපට්ඨකන්තො නිග්ගමනසඬ්ඛානං සතිං කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

සතොවාති සතියා සමන්තාගතො එව. බාත්තිංසාය ආකාරෙහීති චතුසු චතුක්කෙසු ආගතාති දීඝරස්සාදීති සොළස පදානි අස්සාසපස්සාසවසෙන ද්විධා විහජිත්වා චුත්තෙහි ද්වත්තිංසාකාරෙහි. දීඝංඅස්සාසවසෙනාති දීඝඅස්සාසවසෙන, විහත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො, දීඝන්ති වා භගවතා චුත්තඅස්සාසවසෙන. විත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපන්ති වික්ඛෙපපට්ඨකන්තො “අවික්ඛෙපො”ති ලද්ධනාමං විත්තස්ස එකග්ගභාවං පජානතො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙනාති පටිනිස්සග්ගානුපස්සි හුත්වා අස්සාසවසෙන, “පටිනිස්සග්ගානුපස්සිඅස්සාසනවසෙනා”ති වා පායො, තස්ස පටිනිස්සග්ගානුපස්සිතො අස්සාසවසෙනාති අත්ථො. ආ පයමං බහිමුඛං සසනං අස්සාසො, තතො අන්තොමුඛං පටිසසනං පස්සාසොති ආහ අස්සාසොති බහිනික්ඛමනවාතොතිආදි, සුත්තන්තට්ඨකථාසු පන ආකඬ්ඨනවසෙන අන්තො සසනං අස්සාසො, බහි පටිසසනං පස්සාසොති කත්වා උප්පට්ඨාටියා චුත්තං.

තත්ථාති බහිනික්ඛමනඅන්තොපට්ඨනවාතෙසු, තස්ස ව පයමං අබ්භන්තරවාතො නික්ඛමතීති ඉමිනා සම්බන්ධො. “සබ්බෙසමිපි ගබ්භසෙය්‍යකානන්තිආදිනා දාරකානං පවත්තික්කමෙන අස්සාසො බහිනික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති දීපෙතී”ති කෙච්ච දන්ති. සුත්තනයො එව චෙත්ථ “අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන විත්තෙන කායොපි විත්තමිපි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා ව එන්දිතා ව පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන විත්තෙන කායොපි විත්තමිපි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා ව එන්දිතා වා”ති ඉමාය පාළියා සමෙතීති ගහෙතබ්බං. අද්ධානවසෙනාති කාලද්ධානවසෙන. අයඤ්චි අද්ධාන-සද්දො කාලස්ස දෙසස්ස ව වාචකො. තත්ථ යථා හීතිආදිනා දෙසද්ධානං උපමාවසෙන දස්සිතං. ඉදානි තබ්බිසිට්ඨකාලද්ධානවසෙන අස්සාසපස්සාසානං දීඝරස්සතං උපමෙය්‍යාවසෙන විභාවෙතුං එවන්තිආදි චුත්තං. චුණ්ණච්චුණ්ණා අනෙකකලාපභාවෙන. එත්ථ ව

හත්ථිආදිසරීරෙ සුනබාදිසරීරෙ ව අස්සාසපස්සාසානං
 දෙසද්ධානවිසිට්ඨකාලද්ධානවසෙනෙව දීඝරස්සතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා
 අත්තභාවසඬ්ඛාතං දීඝං අද්ධානං සංඝිකං පුරෙත්වාතිආදිවචනතො. තෙසන්ති
 සත්තානං. තෙති අස්සාසපස්සාසා. ඉත්තරමද්ධානන්ති අප්පකං කාලං.
 නවභාකාරෙහීති භාවනමනුයුක්ඛත්තස්ස පුබ්බෙනාපරං අලද්ධවිසෙසස්ස කෙවලං
 අද්ධානවසෙන ආදිතො වුත්තා තයො ආකාරා, තෙ ව කස්සචි අස්සාසොව, කස්සචි
 පස්සාසොව, කස්සචි තදුභයම්පි උපට්ඨාතීති තිණ්ණං පුග්ගලානං වසෙන වුත්තා,
 තථා ඡන්දවසෙන තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි.
 එකෙනාකාරෙනාති දීඝං අස්සාසාදිසු එකෙනාකාරෙන.

අද්ධානසඬ්ඛාතෙති දීඝෙ ඔකාසද්ධානසඬ්ඛාතෙ අත්තභාවෙ කාලද්ධානෙපි වා,
 එවං උපරි ඉත්තරසඬ්ඛාතෙති එත්ථාපි. ඡන්දො උප්පජ්ජතීති භාවනාය පුබ්බෙනාපරං
 විසෙසං ආවහන්තියා ලද්ධස්සාදත්තා තත්ථ සාතිසයො කත්තුකාමතාලක්ඛණො
 කුසලච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙනාති තථාපවත්තඡන්දස්ස වසෙන. පාමොජ්ජං
 උප්පජ්ජතීති අස්සාසපස්සාසානං සුබ්බමතරභාවෙ ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය,
 කම්මට්ඨානස්ස ව විථිපටිපත්තතාය භාවනාවිත්තසහගතො පමොදො
 බුද්දකාදිභෙදා තරුණා පීති උප්පජ්ජති. විත්තං විචත්තතීති පටිභාගනිමිත්තෙ
 උප්පන්නෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො විත්තං නිවත්තති. උපෙක්ඛා සංශ්ඨාතීති
 තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ උපවාරජ්ජනාභෙදෙ සමාධිමිහි උප්පන්නෙ පුන
 ඤානනිබ්බන්තතත්ථං ඛ්‍යාපාරාභාවතො අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනං හොති, සා පනායං
 උපෙක්ඛා තත්ත්වමජ්ඣක්ඛාතෙවෙදිතබ්බා. අනුපස්සනාඤ්ඤානති සමථවසෙන
 නිමිත්තස්ස අනුපස්සනා, විපස්සනාවසෙන අස්සාසපස්සාසමුබ්බෙන
 තන්තිස්සයනාමරූපස්ස අනුපස්සනා ව ඤාණං. කායො උපට්ඨානන්ති
 අස්සාසපස්සාසසඬ්ඛාතො කායො උපගන්ත්වා තිට්ඨති එත්ථ සතීති උපට්ඨානං,
 නො සති, සති පන සරසතො උපතිට්ඨනට්ඨෙන සරණට්ඨෙන ව උපට්ඨානඤ්ඤෙව
 සති ව. තෙන වුවචතීතිආදිසු යා අයං යථාචුත්තඅස්සාසපස්සාසකායෙ,
 තන්තිස්සයභූතෙ කරජකායෙ ව කායස්සෙව අනුපස්සනා නිච්චාදිභාවං වා
 ඉත්ථිපුරිසසත්තජීවාදිභාවං වා අනනුපස්සිත්වා අස්සාසපස්සාසකායමත්තස්සෙව
 අනිච්චාදිභාවස්ස ව අනුපස්සනා, තාය කායානුපස්සනාය සතිසඬ්ඛාතස්ස
 පට්ඨානස්ස භාවනා වඩ්ඪනා කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනාති අයං
 සඬ්ඛෙපත්ථො.

ඉත්තරවසෙනාති පරිත්තකාලවසෙන. තාදිසොති දීඝො රස්සො ව. වණ්ණාති
 දීඝාදිආකාරා. නාසිකග්ගෙව හික්ඛුනොති නාසිකග්ගෙ වා, වා-සද්දෙන
 උත්තරොට්ඨෙ වාති අත්ථො. තස්මාති යස්මා “ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන සබ්බං
 අස්සාසපස්සාසකායං විදිතං පාකටං කරිස්සාමි” ති පුබ්බෙ පවත්තආභොගවසෙන
 පච්ඡා තථා සමුප්පන්නෙන ඤාණසම්පයුත්තවිත්තෙන තං අස්සාසපස්සාසකායං
 එවං විදිතං පාකටං කරොන්තො අස්සසති වෙව පස්සසති ව, තස්මා එවංභූතො
 සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති නාම, න පන
 “අනාගතෙ එවං කරිස්සාමි” ති විත්තනමත්තෙන සො එවං වුවචතීති අධිජ්ජායො.

තථාභූතස්සාති ආදිමජ්ඣිමපරියොසානං විදිතං කරොන්තස්ස. සංවරොති සති විරියම්පි වා. න අඤ්ඤං කිඤ්චීති සබ්බකායං විදිතං කරිස්සාමිතිආදිකං පුබ්බාභොගං සන්ධාය වදති. ඤාණුප්පාදනාදීසුති ආදි-සද්දෙන කායසඤ්චාරපස්සම්භනපිතිපටිසංවෙදනාදිං සඤ්චගණ්හාති. කායසඤ්චාරන්ති අස්සාසපස්සාසං. සො හි චිත්තසමුට්ඨානොපි සමානො කරජකායපටිබද්ධවුත්තිතාය තෙන සඤ්චරියතීති කායසඤ්චාරොති වුවුවති. අපරිග්ගහිතකාලෙති කම්මට්ඨානස්ස අනාරද්ධකාලෙ, තදාරම්භත්ථාය කායචිත්තානම්පි අපරිග්ගහිතකාලෙති අත්ථො. නිසිදති පල්ලඤ්ඤං ආභූජිත්වා උජුං කායං පණ්ඩායාති හි ඉමිනා කායපරිග්ගහො, පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො වුත්තො. අධිමත්තන්ති බලවං ඔළාරිකං, ලිඤ්චිපල්ලාසෙන වුත්තං. කායසඤ්චාරො හි අධිප්පෙතො. අධිමත්තං හුත්වා පවත්තතීති කිරියාවිසෙසනං වා එතං. සබ්බෙසංයෙවාති උභයෙසම්පි.

මහාභූතපරිග්ගහෙ සුමුමොති චතුර්ධාතුවුමෙන විපස්සනාහිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං. ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායාති කලාපසම්මසනමාහ. නිබ්බිදානුපස්සනතො පට්ඨාය බලවවිපස්සනා, තතො ඔරං දුබ්බලවිපස්සනා. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති අපරිග්ගහිතකාලෙතිආදිනා සමථනයෙ වුත්තනයෙන.

වොදනාසොධනාහීති අනුයොගපරිභාරෙහි. කථන්තිආදි පටිසම්භිදාපාළි, තත්ථ කථං සික්ඛතීති සම්බන්ධො. ඉති කිරාතිආදි වොදකවචනං. ඉති කිරාති එවඤ්චෙති අත්ථො. අස්සාසපස්සාසො සබ්බථා අභාවං උපනෙති වෙති වොදකස්ස අධිප්පායො. වාතුපලද්ධියාති අස්සාසපස්සාසවාතස්ස අභාවෙන තබ්බිසයාය උපලද්ධියා භාවනාචිත්තස්ස උප්පාදො වඩ්ඪි ව න භොතීති අත්ථො. න ව නන්ති එත්ථ නන්ති නිපාතමත්තං. පුන ඉති කිරාතිආදි යථාවුත්තාය වොදනාය විස්සජ්ජනා, තත්ථ ඉති කිර සික්ඛතීති මයා වුත්තාකාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථො. පභාවනා භොතීති යදිපි ඔළාරිකා කායසඤ්චාරා පටිප්පස්සම්භන්ති, සුමුමා පන අත්ථෙව්වාති භාවනායපි වඩ්ඪි භොතෙව්වාති අධිප්පායො. කංසෙති කංසභාජනෙ. නිමිත්තන්ති නිමිත්තස්ස, තෙසං සද්දානං පවත්තිආකාරස්සාති අත්ථො. සුමුමකා සද්දාති අනුරවෙ ආහ. සුමුමසද්දනිමිත්තාරම්මණකාපිති සුමුමො සද්දොව නිමිත්තං තදාරම්මණකායපි.

ආභිසමාවාරිකසීලන්ති එත්ථ අභිසමාවාරොති උත්තමසමාවාරො, තදෙව ආභිසමාවාරිකං සීලං, බන්ධකවත්තපරියාපන්තස්ස සීලස්සෙතං අධිවචනං. අහං සීලං රක්ඛාමිති උභතොවිභවිගපරියාපන්තං සීලං සන්ධාය වුත්තං. ආවාසොති ආවාසපලිබ්බොධො. කුලන්තිආදීසුපි එසෙව නයො. කම්මන්ති නවකම්මං. ඉද්ධිති පොථුජ්ජනිකා ඉද්ධි, සා විපස්සනාය පලිබ්බොධො. සො උපච්ඡින්නදිතබ්බොති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.41) වුත්තෙන තස්ස තස්ස පලිබ්බොධස්ස උපච්ඡෙදජ්ජකාරෙන උපච්ඡින්නදිතබ්බො. යොගානුයොගොති යොගස්ස භාවනාය අනුයුඤ්ජනං. අට්ඨන්තිසාරම්මණෙසුති ආලොකාකාසකසිණද්වයං වජ්ජෙත්වා පාළියං ආගතානං අට්ඨන්තං කසිණානං වසෙන වුත්තං, චත්තාරීසඤ්ඤෙව පන කම්මට්ඨානාති. යථාවුත්තෙනෙව නයෙනාති යොගානුයොගකම්මස්ස

පදට්ඨානත්තාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. ඉමිනාව කම්මට්ඨානෙනාති ඉමිනා ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානෙන. මහාහත්ථිපථං නීහරන්තො වියාති කම්මට්ඨානවිථි. මහාහත්ථිමග්ගං කත්වා දස්සෙන්තො විය.

චුත්තජපකාරමාවරියන්ති “ඉමිනාව කම්මට්ඨානෙන චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා විපස්සනං වඩ්ඨෙත්වා අරහත්තං පත්තස්සා” තිආදිනා හෙට්ඨා චුත්තජපකාරං ආවරියං. “පියො ගරු භාවතීයො” තිආදිනා (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113; මි. ප. 6.1.10) විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.42) චුත්තජපකාරමාවරියන්තිපි වදන්ති. පඤ්චසන්ධිකන්ති පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති අත්ථො. කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනන්ති කම්මට්ඨානගත්ථස්ස උග්ගණ්හනං. තදත්ථපරිපුච්ඡා කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡා, තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡා වා. කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්ති එවං භාවනමනුසුඤ්ජන්තස්ස එවමිධ නිමිත්තං උපතිට්ඨතීති උපධාරණං. තථා කම්මට්ඨානජපනා එවං ඥානමජ්ජෙතීති. කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්ති ගණනානුබන්ධනාච්ඡිසනානං වසෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙන්වා යපනාවසෙන මත්ථකජපන්ති ඉධ භාවනාති කම්මට්ඨානසභාවස්ස සල්ලක්ඛණං, තෙනාහ “කම්මට්ඨානසභාවුපධාරණන්ති චුත්තං හොතී” ති.

අට්ඨාරසසෙනාසනදොසවිචජ්ජිතන්ති මහත්තං නවත්තං ජිණ්ණත්තං පත්ථනිස්සිතත්තං සොණ්ඩිපණ්ණපුජ්චලයුත්තතා පත්ථනියතා නගරදාරුඛෙන්තසන්තිස්සිතතා විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා පට්ටනසන්තිස්සිතතා පච්චන්තසන්තිස්සිතතා රජ්ජසීමසන්තිස්සිතතා අසප්පායතා කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති ඉමෙහි අට්ඨාරසහි සෙනාසනදොසෙහි විචජ්ජිතං. පඤ්චසෙනාසනඛගසමන්තාගතන්ති –

“ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදුරං හොති නාව්වාසන්තං ගමනාගමනසම්පන්නං දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ගොසං අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙන උප්පජ්ජන්ති විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරා, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛු විහරන්ති ...පෙ.... එවං බො, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඛගසමන්තාගතං හොතී” ති (අ. නි. 10.11) –

එවං භගවතා චුත්තෙහි පඤ්චහි සෙනාසනඛගෙහි සමන්තාගතං, එත්ථ ව නාතිදුරතාදි එකං, දිවා අප්පාකිණ්ණතාදි එකං, අප්පඩංසාදිතා එකං, විවරාදිලාභො එකං, ථෙරානං භික්ඛුනං නිවාසො එකන්ති එවං පඤ්චඛගානි වෙදිතබ්බානි.

උපච්ඡින්නවුද්දකපලිබොධෙනාති දීඝානං කෙසාදීනං හරණෙන පත්තවිවරාදීනං පවනතුන්තකරණරජනාදිකරණෙහි ව උපච්ඡින්නා වුද්දකා පලිබොධා යෙන, තෙන. හත්තසම්මදන්ති භොජනනිමිත්තං පරිස්සමං. ආවරියතො

උග්ගහො ආවරියුග්ගහො, සබ්බොපි කම්මට්ඨානවිධි, න පුබ්බෙ
චුත්තඋග්ගහමත්තං, තතො. එකපදමිති එකකොට්ඨාසමිති.

අනුචහනාති අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනවසෙන සනියා නිරන්තරං
අනුප්පවත්තනා. යස්මා පන ගණනාදිවසෙන විය චුසනාවසෙන විසුං මනසිකාරො
නත්ථි, චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙ එව ගණනාදි කාතබ්බන්ති දස්සෙතුං ඉධ චුසනාගහණන්ති
දිපෙන්නො “චුසනාති චුට්ඨට්ඨාන”න්ති ආහ. යපනාති සමාධානං, සමාධිප්පධානා
පන අප්පනාති ආහ “යපනාති අප්පනා”ති. අනිච්චතාදීනං ලක්ඛණතො
සල්ලක්ඛණා විපස්සනා. පවත්තතො නිමිත්තතො ව විනිවට්ටනතො විනිවට්ටනා
මග්ගො. කිලෙසපටිපස්සද්ධිභාවතො පාරිසුද්ධි ඵලං. තෙසන්ති
විනිවට්ටනාපාරිසුද්ධිනං. ඛණ්ඩන්ති “එකං තීණි පඤ්චා”ති එකන්තරිකාදිභාවෙන
ගණනාය ඛණ්ඩනං. අථ වා ඛණ්ඩන්ති අන්තරන්තරා කතිපයකාලං අගණෙත්වා
පුන ගණනවසෙන අන්තරා ඔධිපරිච්ඡෙදො න දස්සෙතබ්බො. තථා ඛණ්ඩං
දස්සෙන්නස්ස හි “කම්මට්ඨානනින්තං පවත්තති නු බො මෙ චිත්තං, නො”ති
විමංසුප්පත්තියා වික්ඛෙපො හොති, තෙනාහ සිබ්බාප්පත්තං නු බො මෙතිආදි, ඉදඤ්ච
එවං ඛණ්ඩං දස්සෙත්වා විරතරං ගණනාය මනසිකරොත්තස්ස වසෙන චුත්තං. යො
හි තථා ලද්ධං අවික්ඛෙපමත්තං නිස්සාය එවං මඤ්ඤෙය්‍යා. යො උපට්ඨාති, තං
ගහෙත්වාති ඉදං අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පයමං උපට්ඨාති, තං සන්ධාය
චුත්තං, යස්ස පන උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයමිති ගහෙත්වා ගණිතබ්බං. යො
උපට්ඨාතිති ඉමිනාව ද්විසු නාසාපුට්ඨාතෙසු යො පාකටො හොති, යො
ගහෙතබ්බොති අයමිති අත්ථො දීපිතොති ගහෙතබ්බං. පයමං එකෙකස්මි.
උපට්ඨිතෙපි උපලක්ඛෙත්වා ගණන්තස්සෙව කමෙන උභොපි පාකටා හොන්තිති
ආහ “අස්සාසපස්සාසා පාකටා හොන්ති”ති. එවං සීසං සීසං ගණෙතබ්බමෙවාති
සම්බන්ධො. එවං සීසගණනාරම්භස්ස ඔකාසං දස්සෙතුං ඉමස්සාපි පුරිමනයෙන
ගණයතොතිආදි චුත්තං. තත්ථ පුරිමනයෙනාති දන්ධගණනාය, පාකටා හුත්වාති
ඉමිනා දන්ධගණනාය ආරද්ධකාලෙ චිත්තස්ස අවිසද්ධතාය සුමුමස්සාසාදීනං
අපාකටනං, පච්ඡා විසදකාලෙ පාකටතඤ්ච තෙසු ව පාකටෙසු දන්ධගණනං පභාය
සීසගණනා කාතබ්බාති දස්සෙති. සීසගණනාය නිප්පරියායතො නිරන්තරප්පවත්ති
අප්පනාවිථියමෙව, න කාමාවචරෙ භවඋග්ගන්තරිකත්තාති ආහ “නිරන්තරප්පවත්තං
වියා”ති. පුරිමනයෙනෙවාති සීසගණනාය. අන්තො පවිසන්තං වාතං
මනසිකරොත්තො අන්තො චිත්තං පවෙසෙති නාම.

එතන්ති එතං අස්සාසපස්සාසානං. අනුගමනන්ති චුට්ඨට්ඨානෙ
මනසිකරණමෙව, න අස්සාසපස්සාසානං අනුචත්තනං, තෙනාහ – “තඤ්ච බො න
ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙනා”ති. චුසනායපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො
නත්ථිති ඉමිනා යථා ගණනාය චුසනාය ව මනසිකරොති, එවං අනුබන්ධනං විනා
කෙවලං යපනාය ව චුසනාය ව මනසිකාරොපි නත්ථිති දස්සෙන්නෙන ගණනං
පටිසංහරිත්වා යාව අප්පනා උප්පජ්ජති, තාව අනුබන්ධනාය ව චුසනාය ව
මනසිකරොති, අප්පනාය පන උප්පන්නාය අනුබන්ධනාය යපනාය ව මනසිකරොති
නාමාති දීපිතං හොති, අට්ඨකථායං පන අනුබන්ධනාය විනා යපනාය මනසිකාරො

නත්ථීති දස්සනත්ථං “අනුබන්ධනාය ව චුස්සනාය ව ය්පනාය ව මනසිකරොතීති වුවවතී” ති එත්තකමෙව වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. යා අව්චන්තාය න මිනොති න විනිවිජනති, සා මානස්ස සම්පෙති උපමානං සිද්ධසාදිසෙන සාධ්‍යසාධනං යථා ගො විය ගවයොති. පඬිගුළොති පීඨසජ්ජි. දොලාති පෙඬිබොලො. කීළුතන්ති කීළුන්තානං. උපනිබන්ධනත්ථම්හමුලෙති නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. ආදිකො පභුතීති උපමෙයාත්ථදස්සනතො පට්ඨාය. නිමිත්තන්ති උපනිබන්ධනනිමිත්තං නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා. අනාරම්මණමෙකවිත්තස්සාති අස්සාසපස්සාසානං එකක්ඛණෙ අප්පවත්තනතො එකස්ස විත්තස්ස තයොපි ආරම්මණං න භොන්ති, නිමිත්තෙන සහ අස්සාසො පස්සාසො වාති ද්වෙයෙව එකක්ඛණෙ ආරම්මණං භොන්තීති අත්ථො. අජානතො ව තයො ධම්මෙති නිමිත්තං අස්සාසො පස්සාසොති ඉමෙ තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන අවින්දන්තස්ස, ව-සද්දො බ්‍යතිරෙකො, තෙන එවඤ්ච සති අයං අනිට්ඨප්පසඬිගොති බ්‍යතිරෙකං දස්සෙති. භාවනාති ආනාපානස්සතිභාවනා.

කථං ඉමෙ...පෙ.... විසෙසමධිගවිජතීති ඉදං පරිභාරගාථාය වුත්තමෙවත්ථං කකචොපමාය (ම. නි. 1.222 ආදයො) විවරිතං පුච්ඡායපනං. තත්ථ කථං-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො “කථමිමෙ අවිදිතා...පෙ.... කථං විසෙසමධිගවිජතී” ති. පධානන්ති භාවනානිප්ථාදකං විරියං. පයොගන්ති නීවරණවික්ඛම්හකං භාවනානුයොගං. විසෙසන්ති අරහත්තපරියොසානවිසෙසං. පධානන්ති රුක්ඛස්ස ඡෙදනවිරියං. පයොගන්ති තස්සෙව ඡෙදනකකිරියං. කිඤ්චාපෙත්ථ “විසෙසමධිගවිජතී” ති උපමායං න වුත්තං, තථාපි අත්ථතො යොජෙතබ්බමෙව. යථා රුක්ඛොතිආදි උපමාසංසන්දනං. නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වාති දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ, ඉතරො මුඛං නිමියති ඡාදියති එතෙනාති මුඛනිමිත්තන්ති ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙ.

ඉදං පධානන්ති යෙන විරියාරම්භෙන කායොපි විත්තමිපි භාවනාකම්මස්ස අරහං ඉධ පධානන්ති එලෙන හෙතං දස්සෙති. උපක්කිලෙසාති නීවරණා. විතක්කාති කාමවිතක්කාදිමිච්ඡාවිතක්කා, නීවරණප්පහානෙන වා පයමජ්ඣානාධිගමං දස්සෙත්ථා විතක්කුපසමාපදෙසෙන දුතියජ්ඣානාදීනමධිගමමාහ. අයං පයොගොති අයං ඥානාධිගමස්ස හෙතුභූතො කම්මට්ඨානානුයොගසඬිබාතො පයොගො. සංයොජනා පභීයන්තීති දසපි සංයොජනානි මග්ගපඅපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන පභීයන්ති. බ්‍යන්තී භොන්තීති තථා සත්තපි අනුසයා හඬිගමත්තස්සපි අනවසෙසතො විගතන්තා භොන්ති. අයං විසෙසොති ඉමං සමාධිං නිස්සාය අනුක්කමෙන ලබ්භමාතො අයං සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස විසෙසොති අත්ථො. එවං ඉමෙ තයො ධම්මාතිආදි නිගමනවචනං. පරිපුණ්ණාති සොළසන්තං වත්ථුනං පාරිපුරියා සබ්බසො පුණ්ණා. අනුපුබ්බන්ති අනුක්කමෙන. පරිවිතාති පරිවිණ්ණා. ඉමං ලොකන්ති බන්ධාදිලොකං පඤ්ඤාපහාසෙන පහාසෙති.

ඉධාති ඉමස්මිං යානෙ. අස්සාති උපමාභූතස්ස කකචස්ස. ආනයනෙ පයොජනන්ති යොජෙතබ්බං. නිමිත්තන්ති පටිභාගනිමිත්තං.

අවසෙසකුමාරයාගේ ජීවිතය විකල්පයකින් අවසෙසකුමාරයාගේ ජීවිතය වෙනස් විය. විවරාදිනී පන වත්තබ්බං නිප්පරියායෙන විකල්පයකින් අප්පනාභාවතො. සො හි “අප්පනා ඛාප්පනා” නි නිද්දිට්ඨො. එවකදී සති අවසෙස-සද්දො උපපන්නො හොති, විකල්පයකින් පරිණාමයෙන් වා කුමාරයාගේ ප්‍රධානභූතො සමාධි අප්පනාති කත්වා “අවසෙසකුමාරයාගේ ජීවිතය අප්පනාසම්බන්ධා යපනා ව සම්පජ්ජති” නි වුත්තං. කස්සපි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභූතීති එත්ථ “අනුක්කමතො...පෙ.... පත්තං විය හොති” නි උපරි වක්ඛමානො ගත්ථො පුරාණපොත්ථකෙසු දිස්සති, තස්මා අයං පාඨො එත්ථාපි ලිඛිතබ්බො, ලෙඛකානං පන දොසෙන ගලිතොති වෙදිතබ්බො.

ඔලාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙතිආදි හෙට්ඨා වුත්තනයම්පි විවෙතබ්බාකාරජපත්තස්ස කායසම්බාරස්ස විවයනවිධිං දස්සෙතුං ආර්ථිකං. දෙසතොති පුබ්බෙ ඵ්ඨසනවසෙන ගහිතට්ඨානතො. නිමිත්තං පට්ඨපෙතබ්බන්ති පුබ්බෙ ගහිතාකාරනිමිත්තග්ගාහිකා සඤ්ඤා ඵ්ඨසනට්ඨානෙ පට්ඨපෙතබ්බා. ඉමමෙව හි අත්ථවසන්ති ඉමං අනුපට්ඨගන්තස්ස ආරම්භණස්ස උපට්ඨානවිධිසම්බන්ධං කාරණං පටිච්ච. ඉතොති ආනාපානකම්මට්ඨානතො. ගරුකතා ව භාවනාදුක්කරතායාති ආහ “ගරුකභාවන” නිති. වරිත්ථාති ගොවරං ගහෙත්වා. නිමිත්තන්ති උග්ගහනිමිත්තං, පටිභාගනිමිත්තං වා. උභයම්පි හි ඉධ එකජ්ඣං වුත්තං. තථා හි තුලපිච්ඡආදිඋපමත්තයං උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ.

තාරකරූපං වියාති තාරකාය සරූපං විය. සඤ්ඤානානතායාති නිමිත්තපට්ඨානතො පුබ්බෙ පවත්තසඤ්ඤානං නානතාය. සඤ්ඤාජන්ති භාවනාසඤ්ඤාය පරිකප්පිතං, න උප්පාදිතං අවිජ්ජමානත්තා, තෙනාහ “නානතො උපට්ඨාති” නි. එවං හොතීති භාවනමනුයුත්තස්ස එවං උපට්ඨාති. එවන්ති එවං සති, යථාවුත්තනයෙන නිමිත්තෙ එව විත්තස්ස යපනෙ සතිති අත්ථො. ඉතො පභූතීති ඉතො පටිභාගනිමිත්තජපත්තිතො පට්ඨාය. නිමිත්තෙති පටිභාගනිමිත්තෙ. යපයන්ති යපනාවසෙන විත්තං යපන්තො. නානාකාරන්ති “වත්තාරො වණ්ණා” නි එවං වුත්තං නානාකාරං. විභාවයන්ති විභාවෙන්තො අන්තරධාපෙන්තො. නිමිත්තජපත්තිතො පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා අමනසිකරොතො අන්තරහිතා විය හොන්ති. අස්සාසපස්සාසෙති අස්සාසෙ පස්සාසෙ ව යො නානාකාරො, තං විභාවයං අස්සාසපස්සාසමභූතෙ වා නිමිත්තෙ විත්තං යපයං සකං විත්තං නිබන්ධති නාමාති යොජනා. කෙච් පන විභාවයන්ති එතස්ස විභාවෙන්තො විදිතං පාකටං කරොන්තොති අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන යුජ්ජෙය්‍ය. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං විභාවෙන්තො පජානන්තො තත්ථ යං ලද්ධං නිමිත්තං, තස්මිං විත්තං යපෙන්තො අනුක්කමෙන සකං විත්තං නිබන්ධති අප්පෙතීති.

කිලෙසාති අවසෙසකිලෙසා. සන්තිසින්නායෙවාති අලද්ධනිවරණසභායා ඔලිනායෙව. උපචාරභූමියන්ති උපචාරාවත්ථායං. ලක්ඛණතොති වික්ඛම්භනාදිසභාවතො වා අනිච්චාදිසභාවතො වා. ගොවරොති හික්ඛාචාරගාමො.

යත්ථ දුල්ලභා සප්පායනික්ඛා, සො අසප්පායො, ඉතරො සප්පායො. භස්සන්ති දසකථාවත්ථුනිස්සිතං භස්සං, තං සප්පායං, ඉතරමසප්පායං. සෙසෙසු ආවාසාදීසු යත්ථ යත්ථ අසමාහිතං චිත්තං සමාධියති, තං තං සප්පායං, ඉතරමසප්පායන්ති ගහෙතඛිබ්බං. යස්ස පන එවං සත්තවිධං අසප්පායං වජ්ජෙත්වා සප්පායමෙව සෙවන්තස්සපි අප්පනා න භොති, තෙන සම්පාදෙතඛිබ්බං දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං දස්සෙන්නො වත්ථුච්චසදකිරියාතිආදිමාහ. තත්ථ වත්ථුච්චසදකිරියා නාම කෙසනඛව්ජෙදනාදීහි අප්ඤ්ඤාත්තිකස්ස සරීරවත්ථුස්ස, විවරසෙනාසනාදිධොවනපරිකම්මාදීහි බාහිරවත්ථුස්ස ච විසදභාවකරණං. එවඤ්ඤි ඤාණමිපි විසදකිව්චනිජ්ජත්තිකරං භොති. ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. නිමිත්තකුසලතා නාම භාවනාය ලද්ධනිමිත්තස්ස රක්ඛණකොසල්ලං. යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතඛිබ්බන්තිආදීසු යස්මිං සමයෙ චිත්තං අව්චාරද්ධතාදීහි කාරණෙහි උද්ධතතාය නිග්ගහෙතඛිබ්බං, තදා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො තයො අභාවෙන්වා පස්සද්ධාදීනං තිණ්ණං භාවනෙන චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනා භොති. යදාස්ස චිත්තං අනිසිටිලවීරියතාදීහි ලීනතාය පග්ගහෙතඛිබ්බං, තදා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො තයො අභාවෙන්වා ධම්මවිචයාදීනං තිණ්ණං භාවනෙන චිත්තස්ස පග්ගණ්හනං භොති. යදාස්ස පඤ්ඤාපයොගමන්දතාදීහි නිරස්සාදං චිත්තං භොති, තදා තස්ස චිත්තස්ස අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණාදීනා (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.418) සම්පහංසනසඬ්ඛාතා සංවෙජනා භොති. යදා පනස්ස එවං පටිපජ්ජනතො අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමට්ඨිටිපටිපන්නඤ්ච චිත්තං භොති, තදා තස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාපාරතාසමාපජ්ජනෙන අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනා භොති.

තදධිමුත්තතා නාම සමාධිඅධිමුත්තතා, සමාධිනින්තපොණපඬ්ඛාරතාති අත්ථො. එත්ථාති එතිස්සං කායානුපස්සනායං.

පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමොති ඵලං අධිගන්තුකාමො සමාපජ්ජිතුකාමො ච. තත්ථ සල්ලක්ඛණාවිච්චිතාවසෙන පයමං මග්ගානන්තරඵලං අධිගන්තුකාමො. තතො පරං සල්ලක්ඛණවසෙන ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිතුකාමොපිති එවමත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. ආවජ්ජනසමාපජ්ජන...පෙ.... වසිජ්ජත්තන්ති එත්ථ පටිලද්ධකුමානතො වුට්ඨාය විතක්කාදීසු කුමානඬ්ඛගෙසු එකෙකං ආවජ්ජයතො භවඬ්ඛං උපවිජින්නදිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං විතක්කාදීසු යථාවජ්ජිතකුමානඬ්ඛාරම්මණාති කාමාවචරජවනාති භවඬ්ඛගන්තරිතාති යදා නිරන්තරං පවත්තන්ති, අට්ඨස්ස ආවජ්ජනවසී සිද්ධා භොති. තං පන කුමානං සමාපජ්ජිතුකාමානන්තරං සීසං සමාපජ්ජනසමත්ථතා සමාපජ්ජනවසී නාම. අවිජරාමත්තං වා දසවිජරාමත්තං වා ඛණං කුමානං යපෙතුං සමත්ථතා අධිට්ඨානවසී නාම. තට්ථ ලභුං ඛණං කුමානසමඬ්ඛි හුත්වා කුමානතො භවඬ්ඛගුප්පත්තිවසෙන වුට්ඨාතුං සමත්ථතා වුට්ඨානවසී නාම. “එත්තකමෙව ඛණං සමාපජ්ජිස්සාමි” ති, “එත්තකමෙව ඛණං කුමානසමඬ්ඛි හුත්වා කුමානතො වුට්ඨනිස්සාමි” ති ච පවත්තපුබ්බපරිකම්මහෙදෙනෙත්ථ අධිට්ඨානවුට්ඨානවසියො හින්නා, න

සරූපහෙදෙන, යා “සමාපත්තිකුසලතා, වුට්ඨානකුසලතා” ති වුවුවන්ති.
පච්චවෙක්ඛණවසී පන ආවජ්ජනවසියා එව වුත්තා. පච්චවෙක්ඛණවිටියඤ්ඤි සීසං
ආවජ්ජනුප්පත්තියා ආවජ්ජනවසී තදනන්තරානං ජවනානං සමුප්පත්තියා
පච්චවෙක්ඛණවසීති ආවජ්ජනවසීසිද්ධියාව පච්චවෙක්ඛණවසී සිද්ධා එව හොතීති
වෙදිතබ්බා. ඤානඤ්ඤානි පරිග්ගහෙත්වාති ඤානචිත්තසම්පයුත්තාති ඤානඤ්ඤානි
ලක්ඛණාදිවසෙන පරිග්ගහෙත්වා. තෙසඤ්ඤානි නිස්සයන්ති තෙසං වත්ථුනිස්සයානං
භූතානං නිස්සයං. ඉදඤ්ඤානි කරජකායස්ස වත්ථුදසකස්ස භූතනිස්සයත්තා
සුත්තන්තනයෙන වුත්තං, න පට්ඨානනයෙන. න හි කලාපන්තරගතාති භූතාති
කලාපන්තරගතානං භූතානං නිස්සයපච්චයා හොත්ති, සුත්තන්තනයෙන පන
උපනිස්සයපච්චයොති වෙදිතබ්බාති. පට්ඨානෙන හි අසඬගහිතා සබ්බෙ පච්චයා
සුත්තන්තිකනයෙන උපනිස්සයපච්චයෙ සඬගය්හන්තීති වෙදිතබ්බං.
තංනිස්සිකරූපානීති උපාදාරූපාති. යථාපරිග්ගහිතරූපවත්ථුද්වාරාරම්මණං වාති
එත්ථ යථාපරිග්ගහිතකෙසාදිරූපාරම්මණං තතො පුබ්බෙ
වුත්තනයවත්ථාරම්මණඤ්ඤානි තන්තිස්සයකරජකායපඅග්ගහමුඛෙන
උපට්ඨිතවක්ඛාදිද්වාරඤ්ඤානි සසම්පයුත්තධම්මවිඤ්ඤාණං වාති යොජෙතබ්බං.
කම්මාරගග්ගරීති කම්මාරානං අග්ගධම්මනහස්තා. තජ්ජන්ති තදනුරූපං. තස්සාති
නාමරූපස්ස. තං දිස්වාති අවිජ්ජාතණ්හාදිපච්චයං දිස්වා. කඬබං විතරතීති අහොසිං
නු බො අහං අතීතමද්ධානන්තිආදිනායප්පවත්තං (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20)
සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති. කලාපසම්මසනවසෙනාති යං කිඤ්චි රූපං
අතීතානාගතපච්චුප්පන්තන්තිආදිනා (ම. නි. 1.361; 3.86, 89; අ. නි. 4.181)
පඤ්ඤානි ඛන්ධෙසු අතීතාදිකොට්ඨාසං එකෙකකලාපතො ගහෙත්වා
අනිච්චාදිවසෙන සම්මසනං කලාපසම්මසනං, තස්ස වසෙන. පුබ්බභාගෙහි
පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්තාය උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ.
ඔභාසාදයොති ඔභාසො ඤාණං පිති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො පග්ගහො
උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්ති ව. තත්ථ අධිමොක්ඛොති සද්ධා. උපට්ඨානන්ති සති.
උපෙක්ඛාති තත්ත්වමජ්ඣන්තතා. එත්ථ ව ඔභාසාදයො නව
නිකන්තිසඬාතතණ්හපක්කිලෙසවත්ථුතාය උපක්කිලෙසා වුත්තා, නිකන්ති පන
උපක්කිලෙසතාය තබ්බත්ථුතාය ව. නිබ්බන්දන්තො
ආදිනවානුපස්සනාපුබ්බඬගමාය නිබ්බිදානුපස්සනාය නිබ්බන්දන්තො.
මුඤ්චිතුකමානාපටිසඬානුපස්සනාසඬාරූපෙක්ඛානුලොමඤ්ඤාණානං
විණ්ණපරියන්තෙ උප්පන්තගොත්‍රභුඤ්ඤාණානන්තරං උප්පන්තෙන මග්ගඤ්ඤාණෙන
සබ්බසඬාතරෙසු විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො. එලක්ඛණෙ හි විමුත්තො නාම වුවුවති,
මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චන්තොති. එකුනවිසතිහෙදස්සාති චතුත්තං මග්ගවිටීනං
අනන්තරං පච්චෙකං උප්පජ්ජන්තස්ස මග්ගඵලනිබ්බානපහිනාවසිට්ඨකිලෙසානං
පඤ්ඤානන්තං පච්චවෙක්ඛිතබ්බානං වසෙන එකුනවිසතිහෙදස්ස. අරහතො හි
අවසිට්ඨකිලෙසාහාවෙන එකුනවිසතිතා. අස්සාති ආනාපානකම්මට්ඨානිකස්ස.

සප්පිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙති පිතිසහගතාති චතුක්කනයෙ ද්වෙ
පට්ඨෙතිසප්ඤානාති. තස්සාති තෙන යොගිතා. සමාපත්තික්ඛණෙහි
සමාපන්තක්ඛණෙ. ආරම්මණතොති පටිභාගාරම්මණග්ගහමුඛෙන පිති

පටිසංවිදිතා හොති, ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. ආරම්මණෙ හි විදිතෙ තබ්බිසයා විත්තවෙනසිකා ධම්මා සයං අත්තනො පටිසංවිදිතා නාම හොති සලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච පච්ඡා ගහණෙ සන්දෙහාභාවතො. විපස්සනාක්ඛණෙනි විපස්සනාපඤ්ඤාය විසයතො දස්සනක්ඛණෙ. එවං පිතිං අනිච්චාදිවසෙන ගහණමෙව අසම්මොහතො පිතිපටිසංවෙදනං නාම.

දීඝං අස්සාසවසෙනාති දීඝස්ස අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන, පජානතො සා පිති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. විත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතොති ඤානපරියාපන්නං අවික්ඛෙපාපන්නං නාම විත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය පජානතො. යථෙව හි ආරම්මණමුඛෙන පිති පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි පටිසංවිදිතා එව හොත්තීති. සති උපට්ඨිතා හොතීති දීඝං අස්සාසවසෙන ඤානසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ උපට්ඨිතා තදාරම්මණජ්ඣානෙපි උපට්ඨිතා නාම හොතීති. දීඝං පස්සාසවසෙනාතිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං දස්සිතං පිතිපටිසංවෙදනං ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච විභාගතො දස්සෙතුං ආවජ්ජතොතිආදි චුත්තං. තත්ථ ආවජ්ජතොති ඤානං ආවජ්ජන්තස්ස. සා පිතීති සා ඤානපරියාපන්නා පිති. ජානතොති සමාපන්නක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන ජානතො, තස්ස සා පිති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. පස්සතොති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන ඤානතො චුට්ඨාය පස්සන්තස්ස. පච්චවෙක්ඛතොති ඤානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. විත්තං අධිට්ඨහතොති “එත්තකං වෙලං ඤානසමඬ්ඨි හවිස්සාමී”ති ඤානවිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං පඤ්චන්තං වසිභාවානං වසෙන ඤානස්ස පජානනමුඛෙන ආරම්මණතො පිතියා පටිසංවෙදනා දස්සිතා. අධිමුච්චතොති සද්දහන්තස්ස, සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිප්පායො. වීරියං පග්ගණ්හතොතිආදීසුපි එසෙව නයො. අභිඤ්ඤායාන්ති විසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ජානිතබ්බං චතුසච්චං විපස්සනාපඤ්ඤාපුබ්බඬ්ඨගමාය මග්ගපඤ්ඤාය අභිජානතොතිආදි යොජනා. එවං පරිඤ්ඤායාන්තිආදීසුපි පරිජානතොතිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බො. තත්ථ පරිඤ්ඤායාන්ති දුක්ඛසච්චං. අවසෙසපදානීති සුඛපටිසංවෙදී විත්තසඬ්ඛාරපටිසංවෙදීති පදානි.

වෙදනාදයොති ආදි-සද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා, තෙනාහ “ද්වෙ බන්ධා”ති. විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති කායිකසුඛාදිසීසෙන පකිණ්ණකසඬ්ඛාරදස්සනතො චුත්තං සමථෙ කායිකසුඛාභාවතො. සොති පස්සම්භනපරියායෙන චුත්තො නිරොධො. චුත්තනායෙනාති ඉමස්ස හි භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.165) කායසඬ්ඛාරෙ චුත්තනායෙන. පිතිසීසෙන වෙදනා චුත්තාති පිතිඅපදෙසෙන වෙදනා චුත්තා, සුඛග්ගහණතො වෙදනානුපස්සනාපසඬ්ඨගතොති අධිප්පායො. ද්විසු විත්තසඬ්ඛාරපදෙසුති “විත්තසඬ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සම්භයං විත්තසඬ්ඛාර”න්ති ඉමෙසු ද්විසු කොට්ඨාසෙසු. සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති වෙදනානුපස්සනාභාවතො චුත්තං. විත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බාති ආරම්මණතො අසම්මොහතොතිආදිනා චුත්තනායං සන්ධාය චුත්තං. විත්තන්ති ඤානසම්පයුත්තං විපස්සනාසම්පයුත්තඤ්ච විත්තං.

ආමොදෙතීති සම්පයුත්තාය ජිතියා ක්කානවිසයාය මොදෙති.
විපස්සනාක්ඛණෙනිආදිනා චුත්තභඩ්ගානුපස්සනක්ඛණෙ.

ආනාපානස්සතිසමාධිකල්ථාචණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

167. යදිපි අරියා නෙව අත්තනාව අත්තනාං අඤ්ඤමඤ්ඤං වා ජීවිතා වොරොපෙන්නි, නාපි පරෙහි සමාදපෙන්නි, තථාපි යථාචුත්තෙහි තීහි පකාරෙහි මනානං පුථුජ්ජනානං අන්තරෙ මිගලණ්ඩිකෙන මාරිතානං අරියපුග්ගලානම්පි අත්ථිතාය “අරියපුග්ගලමිස්සකත්තා”ති චුත්තං. අථ වා පුථුජ්ජනකාලෙ අත්තනාව අත්තනාං සාතෙත්වා මරණසමයෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගං පටිලභිත්වා මනානම්පි සබ්භාවතො එවං චුත්තන්ති ගහෙතඛිඛං.

පදභාෂණීයවණ්ණනා

172. බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වාති ජානිත්වා සඤ්ජානිත්වාතිආදිනා බ්‍යඤ්ජනානුරූපං අචුත්තත්තා චුත්තං. පාණොති ජානන්තොති ඉදං මනුස්සොති අජානිත්වාපි කෙවලං සත්තසඤ්ඤාය එව පාරාජිකභාවදස්සනත්ථං චුත්තං. වධකචෙතනාවසෙන චෙතෙත්වාති “ඉමං මාරෙමී”ති වධකචෙතනාය වින්තෙත්වා. පකප්පෙත්වාති “වධාමි න”න්ති එවං වින්තෙන පරිච්ඡින්නිත්වා. අභිචිතරිත්වාති සන්නිට්ඨානං කත්වා, තෙනාහ “නිරාසඩ්ඨිකචිත්තං පෙසෙත්වා”ති. සිබ්බාප්පත්තො අත්ථොති සඤ්චිච්චාති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන චුත්තස්සපි චිතික්කමභූතස්ස අපරකාලකිරියායුත්තදස්සනෙන කොට්ඨපත්තො අත්ථො. ජාතිඋණ්ණා නාම තද්වුජාතඵලකස්ස ලොමං. එවං වණ්ණප්පට්භාගන්ති එවං වණ්ණසණ්ඨානං. තතො වා උද්ධන්ති දුතියසත්තාභාදීසු අබ්බුදාදිභාවප්පත්තං සන්ධාය චුත්තං. පරිචිතචෙගස්ස සත්තානස්ස පච්චයො හොතිති සහකාරිපච්චයො හොති, න ජනකො. කම්මමෙව හි ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජමානානං කම්මජරූපානං ජනකපච්චයො, තඤ්ච පචත්තියං පුබ්බෙ උප්පජ්ජිත්වා යීතං අනුපහතං චතුසත්තතිරූපං සහකාරිපච්චයං ලභිත්වාච කාතුං සක්කොති, න අඤ්ඤථා, යෙන කෙනවි විරොධිපච්චයෙන නිරුද්ධචක්ඛාදිප්පසාදානං පුග්ගලානං විජ්ජමානම්පි කම්මං චක්ඛාදිකං ජනෙතුං න සක්කොතිති සිද්ධමෙව හොති.

අතිපාතෙන්නොති අතිපාතෙන්නො විනාසෙන්නො. චුත්තපකාරමෙවාති ජීවිතින්ද්‍රියාතිපාතනවිධානං චුත්තප්පකාරමෙව. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස සණ්ඨකං පතිතුං අදත්වා අතිව පාතනං සීඝ්‍රපාතනං අතිපාතො, පාණස්ස අතිපාතො පාණාතිපාතො. ආථබ්බණ්ණකාති අථබ්බණ්ණවෙදිතො. අථබ්බණ්ණන්ති අථබ්බණ්ණවෙදවිහිතං. මන්තං පයොපෙන්නීති අලොණහොජනදබ්බසයනසුසානගමනාදීහි පයොගෙහි මන්තං පරිචන්තෙන්නි, තෙන යථිච්ඡිතපාණවධාදිඵලං උපපජ්ජති, තස්මා තං කායචිකම්මෙසු පටිට්ඨං. ඊතීන්ති පිළං. උපද්දවන්ති තතො අධිකතරං පිළං. පජ්ජරකන්ති විසමජ්ජරං. සුවිකන්ති සුවිහි විය විජ්ඣමානං සුලං. විසුවිකන්ති සසුලං ආමාතිසාරං.

පක්කන්දියන්ති රත්තාතිසාරං. විජ්ජං පරිවත්තෙන්වාති ගන්ධාරවිජ්ජාදිකං අත්තනො විජ්ජං කතුපවාරං මන්තපයනක්කමෙන පරිජජිත්වා. තෙනිති තෙනි වත්ථුහි. පයොජනන්ති පවත්තනං. අහො වතායන්ති අයං තං කුච්ඡිගතං. ගබ්භන්ති ඉදං කුච්ඡිගතං ගබ්භං. කුලුම්බස්සාති ගබ්භස්ස, කුලස්සෙව වා, කුටුම්බස්සාති වුත්තං හොති. භාවනාමයිද්ධියාති අධිට්ඨානිද්ධිං සන්ධාය වුත්තං. තං තෙසං ඉච්ඡාමත්තන්ති සුත්තත්ථතො න සමෙතීති අධිජ්ජායො. අථබ්බණ්ද්ධිවසෙනෙව හි සුත්තෙ “ඉද්ධිමා වෙනොවසිජ්ජත්තො”ති වුත්තං, න භාවනාමයිද්ධිවසෙනාති දට්ඨබ්බං.

ඉතරථාති පරියෙසෙය්‍යාති පදස්ස ගවෙසනමත්තමෙව යථාරුකවසෙන අත්ථො සියා, තදා පරිශිට්ඨමත්තෙන පරියෙසිත්වා සත්ථාදීනං ලද්ධමත්තෙනාති අත්ථො. සසන්ති හිංසන්ති එතෙනාති සත්ථන්ති වධොපකරණස්ස පාසාණරජ්ජුආදිනො සබ්බස්සාපි නාමන්ති ආහ ලගුළානිආදි. ලගුළන්ති මුග්ගරස්සෙනං අධිවචනං. සත්ථසඬගහොති මාතිකායං සත්ථභාරකන්ති එත්ථ වුත්තසත්ථසඬගහො. පරතො වුත්තනයත්තාති පරතො නිගමනවසෙන වුත්තස්ස දුතියපදස්ස පදභාජනෙ වුත්තනයත්තා. චිත්තසද්දස්ස අත්ථදීපනත්ථං වුත්තොති චිත්ත-සද්දස්ස විචිත්තාදිඅනෙකත්ථවිසයත්තා ඉතරෙහි නිවත්තෙන්වා විඤ්ඤාණත්ථං නියමෙතො වුත්තො.

174. කම්මුතා බජ්ඣතීති පාණාතිපාතකම්මුතා බජ්ඣතී, තං කම්මමස්ස සිද්ධන්ති අත්ථො. උභයථාපීති උද්දිසකානුද්දිසකවසෙන. පච්ඡා වා තෙන රොගෙනාති එතෙන අනාගතමිපි ජීවිතින්ද්‍රියං ආරබ්භ පාණාතිපාතස්ස පවත්තිං දස්සෙති. එවඤ්ච “යදා සක්කොති, තදා තං ජීවිතා වොරොපෙහී”ති ආණත්තියා විරෙන සම්ද්ධියමිපි ආණත්තික්කණ්ණෙයෙව පාණාතිපාතො. ඔපාතඛණ්ණාදිථාවරපයොගෙසු පයොගකරණතො පච්ඡා ගහිතපටිසන්ධිකස්සාපි සත්තස්ස මරණෙ පාණාතිපාතො ව අනාගතාරම්මණො උපපන්නො හොති. යං පන සික්ඛාපදවිභවිගෙ “පඤ්ච සික්ඛාපදානි පච්චුජ්ජන්නාරම්මණායෙවා”ති වුත්තං, තං පාණාතිපාතාදිතො විරතිං සන්ධාය වුත්තං, න පාණාතිපාතාදින්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤචිත්තෙනාති අමාරෙතූකාමතාවිත්තෙන. දුතියජ්ජහාරෙන මරතීති පයමජ්ජහාරං විනා දුතියෙනෙව මරතීති අත්ථො. පයමජ්ජහාරෙනෙවාති පයමජ්ජහාරසමුට්ඨාපකචෙනනාක්කණ්ණෙයෙවාති අත්ථො. කිඤ්චාපි පයමජ්ජහාරො සයමෙව න සක්කොති මාරෙතූ, දුතියං පන ලභිත්වා සක්කොන්තො ජීවිතවිනාසහෙතු හොති, තස්මා පයමජ්ජහාරං විනා මරණස්ස අසිද්ධන්තා “පයොගො තෙන ව මරණ”න්ති ඉමිනා සංසන්දනතො පයමජ්ජහාරෙනෙව කම්මබද්ධො යුත්තො, න දුතියෙන තස්ස අඤ්ඤචිත්තෙන දින්තන්තා. යථා චෙත්ථ, එවං අඤ්ඤෙන පුග්ගලෙන දුතියජ්ජහාරදානාදීසු විය. යදි පන දුතියජ්ජහාරදායකස්සාපි පුග්ගලස්ස වධකචෙනනා අත්ථී, තස්සාපි අත්තනො පයොගෙනාපි මතන්තා පයොගක්කණ්ණෙ පාණාතිපාතොති වෙදිතබ්බං.

කම්මාපත්තිබ්‍යත්තිභාවත්ථන්ති ආනන්තරියාදිකම්මවිභාගස්ස
 පාරාජිකාදිආපත්තිවිභාගස්ස ච පාකටභාවත්ථං. “එළකං මාරෙමී”ති
 විපරිතග්ගහණෙපි “ඉම”න්ති යථානිපන්තස්සෙව පරමත්ථතො ගහිතත්තා
 යථාවත්ථුකං කම්මබද්ධො හොතියෙවාති ආහ ඉමං චත්ථුන්තිආදි. සාතකො ච
 හොතීති පාණාතිපාතකම්මෙන බද්ධොති අත්ථො. මාතාදිගුණමහන්නෙ ආරබ්භ
 පචත්තවධකචෙතනාය මහාසාවජ්ජනාය චුත්තං “ඉධ පන චෙතනා දාරුණා
 හොතී”ති.

ලොභිතකන්ති ලොභිතමක්ඛිතං. කම්මං කරොන්නෙති යුද්ධකම්මං.
 කරොන්නෙ. යථාධිජ්ජායං ගතෙති යොධං විජ්ඣිත්වා පිතරි විද්ධෙ, යොධං පන
 අවිජ්ඣිත්වා කෙවලං පිතරි විද්ධෙපි විසඬිකෙතො නත්ථියෙව පිතරිපි
 වධකචිත්තස්ස අත්ථිතාය, කෙවලං යොධෙ විද්ධෙපි එසෙව නයො. ආනන්තරියං
 පන නත්ථිති පිතුවිසයං පාණාතිපාතකම්මං නත්ථිති අත්ථො.

එවං විජ්ඣාති එවං පාදෙහි භූමියං යත්වා එවං ධනුං ගහෙත්වා
 ආකඩ්ඪිත්වාතිආදිනා විජ්ඣනජ්ජකාරසික්ඛාපනමුඛෙන ආණාපෙතීති අත්ථො. එවං
 පහරාති දළ්භං අසිං ගහෙත්වා එවං පහර. එවං සාතෙහීති එවං කම්මකාරණං කත්වා
 මාරෙහි. තත්තකා උභින්නං පාණාතිපාතාති අනුද්දිසිත්වා යෙසං කෙසඤ්චි
 මාරණත්ථාය උභොහි පයොගස්ස කතත්තා චුත්තං. සචෙ හි ආණාපකො “එවං
 විද්ධෙ අසුකො එවං මරතී”ති සඤ්ඤාය “එවං විජ්ඣා”ති ආණාපෙති,
 නියමිතස්සෙව මරණෙ ආණාපකස්ස කම්මබද්ධොති වදන්ති. සචෙ ආණත්තො
 “අසුක”න්ති නියමෙත්වා උද්දිස්ස සරං බිපති, ආණාපකො අනියමෙත්වා
 ආණාපෙති, ආණාපකස්ස යෙසං කෙසඤ්චි මරණෙපි කම්මබද්ධො, ආණත්තස්ස
 පන නියමිතමරණෙයෙවාති චෙදිතබ්බං. මජ්ඣෙති හත්ථිනො පිට්ඨිනො මජ්ඣෙ.
 එතෙනාති අධිට්ඨහිත්වා ආණාපෙතීතිආදිපාළිවචනෙන. තත්ථාති
 ආණත්තිකපයොගෙ.

කිඤ්චාපි කිරියාවිසෙසො අට්ඨකථාසු අනාගතො, පාළියං පන “එවං විජ්ඣා,
 එවං පහර, එවං සාතෙහී”ති (පාරා. 174) කිරියාවිසෙසස්ස පරාමට්ඨත්තා
 ආචරියපරම්පරා ආගතං කිරියාවිසෙසමිපි පාළිසංසන්දනතො ගහෙත්වා
 දස්සෙන්නො අපරො නයොතිආදිමාහ. විජ්ඣනන්ති උසුසත්තිආදිහි විජ්ඣනං.
 ඡෙදනන්ති අසිආදිහි හත්ථපාදාදිච්ඡෙදනං. භෙදනන්ති මුග්ගරාදිහි සීසාදිභෙදනං
 ද්විධාකරණං. සඬබමුණ්ඩකන්ති සීසකටාහෙ වම්මං සහ කෙසෙහි උජ්ජාටෙත්වා
 ථුලසක්ඛරාහි සීසකටාහං සංසිත්වා සඬබවණ්ණකරණවසෙන
 සඬබමුණ්ඩකම්මකරණං. එවමාදීති ආදි-සද්දෙන බිළඬගථාලිකාදිං සඬගණ්හාති.
 උරෙ පහරිත්වා පිට්ඨියං පහරිත්වා ගීවායං පහරිත්වාතිආදිනා සරීරාවයවජ්ජදෙසෙසු
 පහරණවිජ්ඣනාදිනියමොපි කිරියාවිසෙසෙයෙව සඬගස්හති අට්ඨකථාසු
 සඬබමුණ්ඩකාදිසරීරජ්ජදෙසවිසයායපි සාතනාය තත්ථ පචෙසිතත්තා, යං පන
 සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.174 පයොගකථාවණ්ණනා) පුරතො
 පහරිත්වා මාරෙහිතිආදිකස්ස අට්ඨකථාපාඨස්ස “පුරිමපස්සාදීනමිපි චත්ථුසභාගතො

වත්පුග්ගහණෙනෙව ගහණන්ති ආහ පුරතො පහරිත්වාතිආදි” ති
 එවමධිජ්ජායකප්පං, තං සඨ්ඨමුණ්ඩකාදිකස්ස සරීරජ්ජදෙසෙ
 කම්මකාරණාකරණස්ස අට්ඨකපාය කිරියාවිසෙසවිසයෙ වුත්තත්තා න යුජ්ජති.
 යථාණත්තං මුඤ්චිත්වා පුග්ගලන්තරමාරණමෙව හි වත්පුච්ඡංවාදො, න පහරිතුං
 ආණත්තං සරීරජ්ජදෙසවිසංවාදනං, තෙනාහ “වත්පුං විසං වාදෙත්වා...පෙ....
 තතො අඤ්ඤං මාරෙති. පුරතො පහරිත්වා මාරෙහීති වා...පෙ.... නත්ථි
 කම්මබද්ධො” ති, ඉදං පන යථාණත්තවත්පුස්මිම්පි කිරියාවිසෙසවිසඨකෙන
 කම්මබද්ධාභාවං දස්සෙතුං වුත්තන්ති පඤ්ඤායති. තෙන “වත්පුං අවිසංවාදෙත්වා
 මාරෙන්නි” ති එත්තකමෙව අවත්වා “යථාණත්තියා” ති කිරියාවිසෙසනියමොපි
 දස්සිතො, ඉතරපා යථාණත්තියාති වචනස්ස නිරන්ථකතාපත්තිතො. වත්පුනිද්දෙසෙ
 ව “වත්පුති මාරෙතඛ්ඛො සත්තො” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.174) එත්තකමෙව වුත්තං, න
 පන “යථාණත්තස්ස පහරිතඛ්ඛසරීරජ්ජදෙසොපි” ති වුත්තං. තස්මා පුරතො
 පහරණාදිපි කිරියාවිසෙසෙ එව සඨ්ගය්හතිති අම්භාකං ඛන්ති, විමංසිත්වා
 ගහෙතඛ්ඛං. වත්පුච්ඡෙසෙනාති මාතුආදිමතස්ත්තවිසෙසෙන. කම්මවිසෙසොති
 ආනන්තරියාදිකම්මවිසෙසො. ආපත්තිවිසෙසොති පාරාජිකාදිආපත්තිවිසෙසො.

යදා කදාවි පුබ්බණ්හෙති ආණත්තදිවසතො අඤ්ඤස්සපි යස්ස කස්සවි දිවසස්ස
 පුබ්බණ්හෙ. එතං ගාමෙ ධීතන්ති ගාමො පුග්ගලනියමනත්ථං වුත්තො, න
 ඔකාසනියමනත්ථං, තස්මා “යත්ථ කත්ථවි මාරෙති, නත්ථි විසඨකෙනො” ති
 වුත්තං, එතෙන කාලොකාසආවුධඉදයාපථකිරියාවිසෙසානං නියමිච්ඡාය අසති
 යෙන කෙනවි පකාරෙන මරණමෙව ඉච්ඡන්තස්ස ආණාපකස්ස මුබ්බරුල්භවසෙන
 වුත්තස්ස දෙසකාලාදිනියමස්ස විසඨකෙනෙපි කම්මබද්ධොයෙවාති ඤාපිතං හොති.
 යො පන චිත්තෙන යත්ථ කත්ථවි යදා කදාවි යෙන කෙනවි පකාරෙන මරණමෙව
 ඉච්ඡන්තොපි කාලාදිවිසඨකෙනෙන අකුසලතො වොදනතො වා මුච්චිතුකාමො
 ලෙසෙන කාලාදිනියමං කරොති, තස්ස මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකතො පරියායෙන
 අමුච්චනතො කාලාදිවිසඨකෙනෙපි කම්මබද්ධොවාති ගහෙත්වා විචාරණතො
 ගහෙතඛ්ඛං, කෙවි පනෙතං න ඉච්ඡන්ති, විමංසිතඛ්ඛං. තුණ්ඛෙනාති අග්ගකොටියා.
 ථරුනාති ඛග්ගමුට්ඨිනා. එතං ගච්ඡන්තන්ති ගමනෙන පුග්ගලොව නියමිතො, න
 ඉරියාපටො, තෙනාහ “නත්ථි විසඨකෙන” ති.

“දීසං මාරෙහී” ති වුත්තෙපි දීසසණ්ඨානානං බහුභාවතො “ඉත්ථන්තාමං
 එවරුපඤ්ච දීස” ති අඤ්ඤෙසං අසාධාරණලක්ඛණෙන අනිද්දිට්ඨත්තා
 “අනියමෙත්වා ආණාපෙති” ති වුත්තං, තෙනෙවාහ “යං කිඤ්චි තාදීසං මාරෙමි” ති.
 එත්ථ ව චිත්තෙන බහුසු දීසසණ්ඨානෙසු එකං නියමෙත්වා වුත්තෙපි වාචාය
 අනියමිතත්තා අඤ්ඤස්මිං තාදීසෙ මාරිතෙ නත්ථි විසඨකෙනොති වදන්ති. අත්තානං
 මුඤ්චිත්වා පරපාණම්හි පාණසඤ්ඤිතාලක්ඛණස්ස අභිගස්ස අභාවතො නෙවත්ථි
 පාණානිපාතොති ආහ “ආණාපකො මුච්චති” ති. අත්තානං උද්දිස්ස “අසුකට්ඨාන
 නිසින්න” ති ඔකාසනියමෙ තස්මිං පදෙසෙ නිසින්නස්ස යස්ස කස්සවි ජීවිතින්ද්‍රියං
 ආරභිභ වධකචිත්තං උජ්ජජ්ජතිති වුත්තං. “නෙව වධකො මුච්චති න
 ආණාපකො” ති. ඔකාසඤ්ඤි නියමෙත්වා නිද්දිසන්තො තස්මිං ඔකාසෙ නිසින්නං.

මාරෙතුකාමො හොති, සයං පන තදා තත්ථ නත්ථී, තස්මා ඔකාසෙන සහ තත්ථ නිසින්තස්සෙව ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං හොති, න අත්තනොති ගහෙනබ්බං. සචෙ පන සයං තත්ථෙව නිසිදිත්වා අත්තනො නිසින්තට්ඨානමෙව නියමෙත්වා “මාරෙහී” ති චුත්තෙපි අඤ්ඤො තත්ථ නිසින්තො මාරියති, තස්සාපි අත්තනොපි ජීවිතං ආරබ්භ වධකචෙනනා පවත්නති, පරස්මිං තත්ථ මාරිතෙ ආණාපකස්ස කම්මබද්ධොති ගහෙනබ්බං. එවරුපෙ යානෙ චිත්තජ්ජවත්තිනියමො බුද්ධච්ඡයො, න අඤ්ඤසං විසයොති ආහ “තස්මා එත්ථ න අනාදරියං කාතබ්බ”න්ති.

එවං ආණාපෙන්තස්ස ආවරියස්ස තාව දුක්කටන්ති සචෙ ආණත්තිකො යථාධිප්පායං න ගච්ඡති, ආවරියස්ස ආණත්තික්ඛණෙ දුක්කටං. සචෙ පන සො යථාධිප්පායං ගච්ඡති, යං පරතො පුල්ලච්චයං චුත්තං, ආණත්තික්ඛණෙ තදෙව හොති. අථ සො අවස්සං ඝාතෙති, යං පරතො “ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 174) චුත්තං, තතො ඉමස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකං හොති, න දුක්කටපුල්ලච්චයානීති ගහෙනබ්බං. තෙසම්පි දුක්කටන්ති බුද්ධරක්ඛිතාදීනම්පි ආරොචනපච්චයා දුක්කටං, ඉදඤ්ච යථාණත්තිවසෙන සඬ්ඝරක්ඛිතස්ස ජීවිතා වොරොපනෙ අසති යුජ්ජති, වොරොපනෙ සති තෙසම්පි ආරොචනක්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පටිග්ගහිතමත්තෙති ඉදං අවස්සං පටිග්ගහණසභාවදීපනත්ථං චුත්තං, න පටිග්ගහිතක්ඛණෙයෙව පුල්ලච්චයන්ති දස්සනත්ථං. සචෙ හි සො අවස්සං පටිග්ගහෙස්සති, කම්මං පන න නිජ්ඣාදෙස්සති, තදා ආවරියස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පුල්ලච්චයං හොතීති දට්ඨබ්බං.

මූලට්ඨස්සෙව දුක්කටන්ති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං ආගතනයදස්සනමත්තං, න පනෙතං අත්තනා අධිප්පෙතං, තෙනාහ එවං සන්තෙතිආදි, එවං මහාඅට්ඨකථායං චුත්තනයෙන අත්ථෙ සතීති අත්ථො. පටිග්ගහණෙ ආපත්තියෙව න සියාති වධකස්ස “සාධු සුට්ඨ” ති මරණපටිග්ගහණෙ දුක්කටාපත්ති නෙව සියා, එවං අනොළාරිකච්ඡයෙපි තාව දුක්කටං, කිමඬ්ඨං පන මරණපටිග්ගහණෙති දස්සනත්ථං සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණාදි නිදස්සිතං. “අහො වත ඉත්ථන්තාමො හතො අස්සා” ති එවං මරණාහිනන්දනදස්සනත්ථං සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණාදිහිනන්දනෙ දුක්කටෙ සති පගෙව “අහං තං මාරෙස්සාමී” ති මරණපටිග්ගහණෙති අධිප්පායො. පටිග්ගහණන්තස්සෙවෙන දුක්කටන්ති අවධාරණෙන සඬ්ඝරක්ඛිතස්ස පටිග්ගහණපච්චයා මූලට්ඨස්ස නත්ථෙව ආපත්තීති දස්සෙති, විසඬ්ඝකතත්තා පඨමං ආණත්තදුක්කටමෙවස්ස හොති. කෙච් පන “මූලට්ඨස්සාපි දුක්කටමෙවා” ති වදන්ති, තං න යුත්තං එකෙන පයොගෙන ද්විත්තං දුක්කටානං අසම්භවා. පූර්වනයෙති සමනන්තරාතීතෙ අවිසක්කියදුතනිද්දෙසෙ. එතන්ති දුක්කටං. ඔකාසාභාවෙනාති මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චයස්ස චුච්චමානත්තා පටිග්ගහණන්තස්ස දුක්කටං න චුත්තං ඔකාසාභාවෙන, න පන ආපත්තිඅභාවතොති අධිප්පායො.

175. සයං සඬ්ඝත්ථෙරත්තා “උපට්ඨානකාලෙ” ති චුත්තං. වාචාය වාචාය දුක්කටන්ති “යො කොච්චි මම වචනං සුත්වා ඉමං මාරෙතු” ති ඉමිනා අධිප්පායෙන අවත්වා කෙවලං මරණාහිනන්දනවසෙනෙව චුත්තත්තා වොරාපි නාම තං න

හනන්තීතිආදිවාචායපි දුක්කටමෙව වුත්තං. ද්විත්තං උද්දිස්සාති ද්වෙ උද්දිස්ස, ද්විත්තං වා මරණං උද්දිස්ස. උභො උද්දිස්ස මරණං සංවණ්ණෙනත්තස්ස පයොගසමුට්ඨාපිකාය වෙනනාය එකත්තෙපි “ද්වෙ පාණාතිපාතා”ති වත්තබ්බතාසඬ්ඛාතං බලවහාවං ආපජ්ජිත්වා පටිසන්ධිපවත්තිසු මහාවිපාකත්තා “අකුසලරාසි”ති වුත්තං, බහු උද්දිස්ස මරණසංවණ්ණෙනෙපි එසෙව නයො. තත්තකා පාණාතිපාතාති යත්තකා සංවණ්ණනං සුත්වා මරිස්සන්ති, තත්තකානම්පි වත්තමානං අනාගතඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං සබ්බං ආලම්බිත්වා වෙනනාය පවත්තනතො තත්තකා පාණාතිපාතා භොන්ති, තත්තකාහි වෙනනාහි දාතබ්බං පවත්තිවිපාකං එකාව සා වෙනනා දාතුං සක්කොතිති අත්ථො, පටිසන්ධිවිපාකං පන සයඤ්ච පුබ්බාපරවෙනනා ව එකෙකමෙව දාතුං සක්කොතිති ගහෙතබ්බං.

176. යෙසං හත්ථතොති යෙසං ඤාතකපචාරිතාදීනං හත්ථතො, ඉදඤ්ච භික්ඛුනො රුපියමූලස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තං, අත්තනොව ධනඤ්චෙ, සයමෙව මූලං ගහෙත්වා මුඤ්චති, මූලං පන අග්ගහෙත්වාපි පොත්ථකස්ස පොත්ථකසාමිනො සන්තකත්තාපාදනමෙවෙත්ථ පමාණන්ති ගහෙතබ්බං. ලෙබ්බදස්සනකොතුහලකාති සුන්දරක්ඛරං දිස්වා වා “කිදිසං නු ඛො පොත්ථක”න්ති වා ඔලොකෙතුකාමා.

පාණාතිපාතස්ස පයොගත්තාති සරිරතො පාණවියොජනස්ස නිට්ඨාපකපයොගත්තා. ඔපාතබ්ණනත්ථං පන කුදාලාදිඅත්ථාය අයොබ්ජසමුට්ඨාපනත්ථං අකජ්ජියපථවිං වා කුදාලදණ්ඩාදීනං අත්ථාය භූතගාමං විකොපෙන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. පාණාතිපාතපයොගත්තාභාවා අදින්නාදානපුබ්බපයඔගෙ විය දුතියපරියෙසනාදීසුපි එත්ථ දුක්කටට්ඨානෙ දුක්කටං, මුසාවාදාදිපාවිත්තියට්ඨානෙ පාවිත්තියමෙවාති ගහෙතබ්බං. පමාණෙති අත්තනා සල්ලක්ඛිතෙ පමාණෙ. තච්ඡෙත්වාති උන්නතජපදෙසං තච්ඡෙත්වා. පංසුපච්ඡින්නි සබ්බන්තිමං පංසුපච්ඡිං. එත්තකං අලන්ති නිට්ඨාපෙතුකාමනාය සබ්බන්තිමපයඔගසාධිකා වෙනනා සන්තිට්ඨාපකවෙනනා, මහාඅට්ඨකථායං “එකස්මිං දිවසෙ අවුපසන්නෙනෙව පයොගෙන බණිත්වා නිට්ඨාපෙන්තං සන්ධාය සබ්බන්තිමා සන්තිට්ඨාපකවෙනනා වුත්තා, ඉතරාසු පන අට්ඨකථාසු “ඉමස්මිං පතිත්වා මරන්තු”ති අධිජ්ජායෙන එකස්මිං දිවසෙ කිඤ්චි බණිත්වා අපරස්මිම්පි දිවසෙ තතො කිඤ්චි කිඤ්චි බණිත්වා නිට්ඨාපෙන්තං සන්ධාය වුත්තන්ති එවං අට්ඨකථානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධො ඤාතබ්බො. අත්තනො ධම්මනායාති අජානිත්වා, පක්ඛලිත්වා වා. අරහන්තාපි සඬ්ඛගං ගච්ඡන්තිති අඤ්ඤෙහි පාතියමානානං අමරිතුකාමානම්පි අරහන්තානං මරණං සම්භවතිති වුත්තං. පුරිමනයෙති “මරිතුකාමා ඉධ මරිස්සන්ති”ති වුත්තනයෙ. විසඬ්ඛෙතොති මරිතුකාමානං මාරෙතුකාමානඤ්ච උද්දිස්ස බතත්තා අමරිතුකාමානං මරණෙ කම්මබද්ධො නත්ථිති අත්ථො.

තත්ථ පතිතං බහි නිහරිත්වාති ඉදං තත්ථ පතනපච්චයා මරණස්ස පවත්තත්තා වුත්තං. ආවාටෙ පතිත්වා ථොකං චිරායිත්වා ගච්ඡන්තං ගහෙත්වා මාරිතෙ තත්ථ පතිතරොගෙන පිළිතස්ස ගච්ඡතො පක්ඛලිත්වා පාසාණාදීසු පතනෙනාපි මරණෙපි

ඔපාතබණකො න මුච්චතීති වෙදිතබ්බං. අමරිතුකාමා වාති අධිජ්ජායස්ස සම්භවතො ඔපපාතිකෙ උත්තරිතුං අසක්කුණිත්වා මනෙපි පාරාජිකං වුත්තං.

“නිබ්බන්තිත්වා” ති වුත්තත්තා පතනං න දිස්සතීති වෙ? තත්ථස්ස නිබ්බන්තියෙව පතනන්ති නත්ථි විරොධො. යස්මා මාතුයා පතිත්වා පරිවත්තිතලිඬගාය මනාය සො මාතුසාතකො හොති, න කෙවලං මනුස්සපුරිසසාතකො, තස්මා පතිතස්සෙව වසෙන ආපත්තීති අධිජ්ජායෙන “පතනරූපං පමාණං” න්ති වුත්තං, ඉදං පන අකාරණං “ලිඬගෙ පරිවත්තෙපි එකසන්තානත්තස්ස අවිගතත්තා. මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා අපි පරිවත්තලිඬගං ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස කම්මං ආනන්තරිය” න්ති හි අට්ඨකථායං වුත්තං. යෙන පන සභාවෙන සත්තා ජායන්ති, තෙනෙව මරන්ති, සොව තෙසං රූපන්තරග්ගණණෙපි සභාවොති “මරණරූපමෙව පමාණං, තස්මා පාචිත්තිය” න්ති වුත්තො. පච්ඡිමො වාදො පමාණං, එවං සන්තෙ පාළියං “යක්ඛො වා පෙතො වා තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා තස්මිං පතති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. පතිතෙ දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. මරති, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා” ති කස්මා වුත්තන්ති වෙ? නායං දොසො. “යක්ඛො වා පෙතො වා” ති හි පට්ඨං සකරූපං දස්සෙත්වා රූපන්තරං ගහෙත්වාපි ධීතෙයෙව යක්ඛපෙන දස්සෙතුං “තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා” ති වුත්තං. තස්මා තිරච්ඡානගතවිග්ගහො මනුස්සවිග්ගහො වා යක්ඛො වා පෙතො වාති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා. කෙච්ඡි පන “මනුස්සවිග්ගහෙන ධීතතිරච්ඡානගතානං ආවෙණිකං කත්වා පුල්ලච්චයං වුත්තං විය දිස්සති” ති වදන්ති, තං න යුත්තං තිරච්ඡානො වා මනුස්සවිග්ගහොති වත්තබ්බතො, අට්ඨකථාසු ව ඉමස්ස විසෙසස්ස අවුත්තත්තා. යක්ඛපෙතරූපෙන මනෙපි එසෙව නයොති ඉමිනා මරණරූපස්සෙව පමාණත්තා පුල්ලච්චයං අතිදිසති.

මුධාති අමුලෙන. සො නිද්දොසොති තෙන තත්ථ කතපයොගස්ස අභාවතො, යදි පන සොපි තත්ථ කිඤ්චි කරොති, න මුච්චති එවාති දස්සෙත්තො එවං පතිතාතිආදිමාහ. තත්ථ එවන්ති එවං මයා කතෙති අත්ථො. න නස්සිස්සන්තීති අදස්සනං න ගම්ස්සන්ති, න පලායිස්සන්තීති අධිජ්ජායො. සුඋද්ධරා වා භවිස්සන්තීති ඉදං ගම්භීරස්ස ඔපාතස්ස පුරණෙ පයොජනදස්සනං. උත්තානෙ කතෙ ඔපාතෙ සීසං අම්භෙහි ගහෙත්වා මාරොතුං සුඋද්ධරා භවිස්සන්තීති අධිජ්ජායො. විජ්ජපිසාරෙ උප්පන්නෙති මුලට්ඨං සන්ධාය වුත්තං. යදි පන පච්ඡිමොපි ලභිත්වා තත්ථ වුත්තජ්ජකාරං කිඤ්චි කත්වා පුන විජ්ජපිසාරෙ උප්පන්නෙ එවං කරොති, තස්සාපි එසෙව නයො. ජාතපට්ඨි ජාතාති ඊදිසෙ පුන අඤ්ඤෙන ඔපාතෙ බතෙ තදා මුච්චතීති දස්සනත්ථං වුත්තං, ජාතපට්ඨිසදිසං කත්වා පුන සුට්ඨු කොට්ටෙන්වා දළ්භතරං පුරිතෙපි මුච්චතියෙවාති ගහෙතබ්බං.

ථද්ධතරන්ති ථීරකරණත්ථං අපරාපරාය පාසයට්ඨියා සද්ධිං බන්ධිත්වා වා තමෙව වා සිථිලභුතපාසං ථද්ධතරං බන්ධිත්වා ය්පෙනි. බාණුකන්ති පාසයට්ඨිබන්ධනබාණුකං. තත්ථජාතකයට්ඨිං ඡින්දිත්වා මුච්චතීති ඉදං අරඤ්ඤෙ යථාධීතමෙව දණ්ඩං මුලෙ අච්ඡින්නිත්වා පාසබන්ධනයොග්ගං කත්වා යපිතත්තා තත්ථ අඤ්ඤොපි කොච්ඡි පාසං බන්ධෙය්, මුලට්ඨො න මුච්චති, තං පන මුලෙපි

ඡිත්තදිත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කත්වා මුච්චතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. රජ්ජුකෙති වාකෙහි එකවාරං වට්ටිතරජ්ජුකෙ. සයං වට්ටිතන්ති තනුකවට්ටිතං දිගුණනිගුණතාපාදනෙන අත්තනා වට්ටිතං. උබ්බට්ටෙත්වාති පාකතිකං කත්වා. ගොපෙත්තොපිති හීරං හීරං කත්වා ගොපෙත්තොපි.

177. ආලම්බනරුක්ඛො වාති තත්ථජාතකං සන්ධාය වුත්තං. තදත්ථමෙව කත්වාති මාරණත්ථමෙව අයොබ්ජසමුට්ඨාපනාදිනා වාසිආදිං සත්ථං කාරෙත්වා. පාකතිකන්ති අඤ්ඤෙහි කතං පකතිසත්ථමෙව ලහිත්වා මූලට්ඨොන යපිතං හොතීති අත්ථො. මුච්චතීති මූලට්ඨො මුච්චති. විසමණ්ඩලන්ති මඤ්චපීඨාදීසු ආලිත්තං විසමණ්ඩලං.

වත්වා අසිං උපනික්ඛිපතීති එත්ථ මුඛෙන අවත්වා මනසාව චිත්තෙත්වා උපනික්ඛිපතොපි එසෙව නයො. පුරිමනසෙනාති යෙසං හත්ථතො මූලං ගහිතන්තිආදිනා. විසභාගරොගො නාම කුට්ඨාදිවිරූපභාවතො, ගණ්ඩපිළකාදි වා ජීවිතජ්ජවත්තියා පච්චතීකත්තා.

178. මනාපියෙපි එසෙව නයොති එතෙන මනාපියං රූපං උපසංහරතීති එත්ථ යං වා මනාපරූපං, තස්ස සමීපෙ යපෙනි, අත්තනා වා මනාපියෙන රූපෙන සමන්තාගතො තිට්ඨතීතිආදි යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති. අලඬකරිත්වා උපසංහරතීති “අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතු” ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන උපසංහරති, තෙනෙව “සවෙ උත්තසිත්වා මරති, විසඬකෙතො” ති වුත්තං. අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතීති එත්ථ පාරාජිකොති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. මහාකච්ඡු නාම වල්ලිඵලවිසෙසො, යස්ස මජ්ජාරපාදස්සෙව සණ්ඨානං දුක්ඛසම්ඵස්සාති සුබ්බමලොමානි ව හොන්ති. භංසපුජ්ඵන්ති භංසාදීනං පක්ඛලොමං සන්ධාය වදන්ති. අත්තනො ධම්මකාය මරති, අනාපත්තීති පාරාජිකං සන්ධාය වුත්තං දුක්කටා න මුච්චනතො.

179. අසඤ්චිච්චාති ඉදං මරණසංවත්තනිකඋපක්කමස්ස අසල්ලක්ඛණං සන්ධාය වුත්තන්ති ආභ ඉමිනා උපක්කමෙනාතිආදි. අජානන්තස්සාති ඉදං පන මරණසංවත්තනිකවිසාදිඋපක්කමකරණස්ස අජානනං සන්ධාය වුත්තන්ති ආභ ඉමිනා අයං මරිස්සතීතිආදි. න මරණාධිජ්ජායස්සාති ඉදං දුක්ඛුජ්ජාදකං උපක්කමන්ති ජානන්තස්සාපි මරණාධිජ්ජායස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තන්ති ආභ මරණං අනිච්ඡන්තස්සාතිආදි. අනුජ්ජබන්ධාභාවාති දොමනස්සවිථිනං නිරන්තරජ්ජවත්තිඅභාවා.

පදභාජනියවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනිතවත්ථුවණ්ණනා

180. වොභාරවසෙනාති පුබ්බභාගවොභාරවසෙන, මරණාධිජ්ජායස්ස සන්තිට්ඨාපකවෙනනාක්ඛණෙ කරුණාය අභාවතො කාරුඤ්ඤෙන පාසෙ

බද්ධසුකරමොවනං (පාරා. 153) විය න හොතීති අධිප්පායො. “යථායුතා” ති
 චුත්තමෙවත්ථං “යථානුසන්ධිනා” ති පරියායන්තරෙන චුත්තං. හෙට්ඨා කිස්මිඤ්චි
 විජ්ජමානෙ සාටකං වලිං ගණ්හාතීති ආහ “යස්මිං වලි න පඤ්ඤායතී” ති.
 පටිච්චෙක්ඛණඤ්චෙනං ගිහීනං සන්තකෙ ඵවාති දට්ඨබ්බං. පාළියං මුසලෙ උස්සිතෙන
 අඤ්ඤමඤ්ඤං උපත්ථම්මහත්වා ද්විසු මුසලෙසු හිත්තිං අපස්සාය යපිතෙසුති
 අත්ථො. උදුක්ඛලහණ්ඩිකන්ති උදුක්ඛලත්ථාය ආතීනං දාරුහණ්ඩං. පරිබන්ධන්ති
 හොජනපරිබන්ධං, හොජනන්තරායන්ති චුත්තං හොති.

181. අග්ගකාරිකන්ති එත්ථ කාරික-සද්දස්ස භාවවචනත්තා “අග්ගකිරිය” න්ති
 අත්ථං වත්වාපි යස්මා කිරියං දාතුං න සක්කා, තස්මා දානසංඛාතාය අග්ගකිරියාය
 යුත්තපිණ්ඩපාතමෙව ඉධ උපචාරයුත්තියා අග්ගකිරියාති ගහෙනබ්බන්ති ආහ පයමං
 ලද්ධපිණ්ඩපාතන්තිආදි.

182-3. දණ්ඩමුග්ගරනිබ්බදනවෙමාදීනං වසෙනාති එත්ථ දණ්ඩො නාම
 දීසදණ්ඩො. මුග්ගරො නාම රස්සො. වෙමං නාම තන්තවායානං
 වත්ථවායනඋපකරණං, යෙන චිතං තන්තං සට්ඨෙන්ති. විහත්තිබ්බත්තයෙනාති
 විහත්තිවිපරිණාමෙන. විසෙසාධිගමොති සමාධි විපස්සනා ව. විසෙසාධිගමන්ති
 ලොකුත්තරධම්මපටිලාහං. බ්‍යාකරිත්වාති ආරොචෙත්වා, ඉදඤ්ච විසෙසස්ස
 අධිගතභාවදස්සනත්ථං චුත්තං. අධිගතවිසෙසා හි දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථං
 ලජ්ජිහික්ඛුනං අවස්සං අධිගමං බ්‍යාකරොන්ති, අධිගතවිසෙසෙන පන
 අබ්‍යාකරිත්වාපි ආහාරං උපචින්නිදිතුං න වට්ටති, අධිගමන්තරායවිනොදනත්ථමෙව
 ආහාරුපච්ඡෙදස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තදධිගමෙ සො න කාතබ්බොව. කිං පනාධිගමං
 ආරොචෙතුං වට්ටතිති ආහ සභාගානන්තිආදි. හණ්ඩකං වා ධොවන්තාති විවරං වා
 ධොවන්තා. ධොවනදණ්ඩකන්ති විවරධොවනදණ්ඩං.

185. මද්දාපෙත්වා පාතෙති, විසඬකෙතොති යථාණත්තියා අකතත්තා චුත්තං,
 යදි පන ආණාපකො මද්දනම්පි මද්දාපනම්පි සන්ධාය වොහාරවසෙන “මද්දිත්වා
 පාතෙහී” ති වදති, විසඬකෙතො නත්ථීති වෙදිතබ්බං. “මරණවණ්ණං වා
 සංවණ්ණෙය්‍යා” ති (පාරා. 171) චුත්තත්තා ආහ “පරියායො නාම නත්ථී” ති,
 පරියායෙන ආපත්තිමොක්ඛො න හොතීති අධිප්පායො. අවිජායනත්ථාය
 ගබ්භග්ගහණතො පුරෙතරමෙව හෙසජ්ජං දෙන්තස්ස කුච්ඡියං උප්පජ්ජිත්වා ගබ්භො
 විනස්සතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන දින්තෙ තථාමරන්තානං වසෙන කම්මබද්ධො,
 කුච්ඡියං න උප්පජ්ජිස්සතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන දින්තෙ උප්පජ්ජිත්වා මරතු වා මා
 වා, නෙවත්ථී කම්මබද්ධො.

සහධම්මිකානන්ති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සහසික්ඛමානධම්මානං, සහධම්මෙ
 වා සික්ඛාපදෙ සික්ඛනභාවෙන නියුත්තානං. සමසීලසද්ධානන්තිආදිනා දුස්සීලානං
 හින්තලද්ධිකානඤ්ච අකාතුම්පි ලබ්භතීති දස්සෙති. ඤාතකපචාරිතට්ඨානතොති
 අත්තනො තෙසං වා ඤාතකපචාරිතට්ඨානතො. අරියෙහි අකතා අයුත්තවසෙන
 අකතපුබ්බා විඤ්ඤන්ති අකතවිඤ්ඤන්ති.

පටියාදියනීති සම්පාදියනි. අකාතුං න වට්ටනීති එත්ථ දුක්කටං වදන්ති,
අයුත්තතාවසෙනෙව පනෙත්ථ අකරණපටික්ඛෙපො යුත්තො, න ආපත්තිවසෙනාති
ගහෙතබ්බං. යාව ඤාතකා පස්සන්තීති යාව තස්ස ඤාතකා පස්සන්ති.

පිතුහගිනි පිතුච්ඡා. මාතුහානා මාතුලො. නප්පභොන්තීති කාතුං න සක්කොන්ති.
න යාවන්තීති ලජ්ජාය න යාවන්ති. “ආභොගං කත්වා”ති වුත්තත්තා අඤ්ඤථා
දෙන්තස්ස ආපත්තියෙව. කෙවි පන “ආභොගං අකත්වාපි දාතුං වට්ටනී”ති වදන්ති,
තං න යුත්තං භෙසජ්ජකරණස්ස පාළියං “අනාපත්ති භික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති
දුක්කටස්සා”ති (පාරා. 187) එවං අන්තරාපත්තිදස්සනවසෙන සාමඤ්ඤතො
පටික්ඛිත්තත්තා, අට්ඨකථායං අවුත්තප්පකාරෙන කරොන්තස්ස සුත්තෙනෙව
ආපත්ති සිද්ධාති දට්ඨබ්බා, තෙනෙව අට්ඨකථායමිපි “තෙසඤ්ඤෙව
සන්තක”න්තිආදි වුත්තං. අඤ්ඤෙසන්ති අසාලොභිතානං, තෙනාහ එතෙසං
පුත්තපරම්පරායාතිආදි. කුලපරිවට්ටොති කුලස්මිං ඤාතිපරම්පරා. භෙසජ්ජං
කරොන්තස්සාති යථාවුත්තවිධිනා කරොන්තස්ස, “තාවකාලිකං දස්සාමී”ති
ආභොගං අකත්වා දෙන්තස්සාපි පන අන්තරාපත්ති දුක්කටං විනා මිච්ඡාජීවං වා
කුලදුසනං වා න භොතියෙව, තෙනාහ – “වෙජ්ජකම්මං වා කුලදුසකාපත්ති වා න
භොතී”ති. ඤාතකානඤ්ඤි සන්තකං යාවත්වාපි ගහෙතුං වට්ටනි, තස්මා තත්ථ
කුලදුසනාදි න සියා. සබ්බපදෙසුති “චුළුමාතුයා”තිආදියු සබ්බපදෙසු.

උපජ්ඣායස්ස ආහරාමාති ඉදං උපජ්ඣායෙන “මම ඤාතකානං භෙසජ්ජං
ආහරාමා”ති ආණන්තෙහි කත්තබ්බවිධිදස්සනත්ථං වුත්තං, ඉමිනා ව සාමණෙරාදීනං
අපච්චාසායපි පරජනස්ස භෙසජ්ජකරණං න වට්ටනීති දස්සෙති. වුත්තනයෙන
පරියෙසිත්වාති ඉමිනා “භික්ඛාචාරවත්තෙන වා”ති ඉමිනා, “ඤාතිසාමණෙරෙහි”ති
ඉමිනා ව වුත්තමත්ථං අතිදිසති. අපච්චාසීසන්තෙනාති ආගන්තුකවොරාදීනං
කරොන්තෙනාපි “මනුස්සා නාම උපකාරකා භොන්ති”ති අත්තනො තෙහි ලාභං
අපත්ථයන්තෙන. පච්චාසාය කරොන්තස්ස පන වෙජ්ජකම්මකුලදුසනාදිදොසො
භොතීති අධිප්පායො. “එවං උපකාරකා භොන්ති”ති කරණෙ පන දොසො නත්ථි. කෙවි පන
“අපච්චාසීසන්තෙන ආගන්තුකාදීනං පටික්ඛිත්තපුග්ගලාදීනමිපි දාතුං වට්ටනී”ති
වදන්ති, තං න යුත්තං

කත්තබ්බාකත්තබ්බට්ඨානවිභාගස්සනිරත්ථකත්තප්පසඬගතො

“අපච්චාසීසන්තෙන සබ්බෙසං දාතුං කාතුඤ්ඤෙව වට්ටනී”ති එත්තකමත්තස්සෙව
වත්තබ්බතො. අපච්චාසීසනඤ්ඤෙ මිච්ඡාජීවකුලදුසනාදිදොසනිසෙධනත්ථමෙව
වුත්තං භෙසජ්ජකරණසඬගතාය ඉමිස්සා අන්තරාපත්තියා මුච්චනත්ථං
ආගන්තුකවොරාදීනං අනුඤ්ඤාතානං දානෙනෙව තාය ආපත්තියා මුච්චනතොති
ගහෙතබ්බං. තෙනෙව අපච්චාසීසන්තෙනාපි අකාතබ්බට්ඨානං දස්සෙතුං සද්ධං
කුලන්තිආදි වුත්තං. පුච්ඡන්තීති ඉමිනා දිට්ඨදිට්ඨරොගීනං පරියායෙනාපි වත්වා
විවරණං අයුත්තන්ති දස්සෙති. පුච්ඡිතස්සාපි පන පච්චාසීසන්තස්ස පරියායකථාපි න
වට්ටනීති වදන්ති.

සමුල්ලපෙසීති අපව්වාසීසන්නො එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කථං සමුට්ඨාපෙසී.
 ආවරියභාගොති විනයාවාරං අකොපෙත්වා හෙසජ්ජාචික්ඛණෙන
 වෙජ්ජාවරියභාගොති අත්ථො. පුජ්ඵපුජනත්ථාය සම්පට්ඨජියමානං රූපියං අත්තනො
 සන්නකත්තභජනෙන නිස්සග්ගියමෙවාති ආහ “කජ්ජියවසෙන ගාභාපෙත්වා”ති,
 “අම්භාකං රූපියං න වට්ඨති, පුජ්ඵපුජනත්ථං පුජ්ඵං වට්ඨති”ති ආදිනා පටික්ඛිපිත්වා
 කජ්ජියෙන කම්මෙන ගාභාපෙත්වාති අත්ථො.

යදි “පරිත්තං කරොථා”ති වුත්තෙ කරොන්ති, හෙසජ්ජකරණං විය ගිහිකම්මං
 විය හොතීති “න කාතබ්බ”න්ති වුත්තං. “පරිත්තං භණ්ඨා”ති වුත්තෙ පන
 ධම්මජ්ඣෙකසන්නා අනජ්ඣිට්ඨෙනපි භණ්තබ්බො ධම්මො, පගෙව
 අජ්ඣිට්ඨෙනාපිති “කාතබ්බ”න්ති වුත්තං. වාලෙන්වා සුත්තං පරිමජ්ජිත්වාති ඉදං
 “පරිත්තාණං එත්ථ පවෙසෙමි”ති විත්තෙන එවං කතෙ පරිත්තාණා තත්ථ පවෙසිතා
 නාම හොතීති වුත්තං. විහාරතො...පෙ.... දුක්කටන්ති ඉදං අඤ්ඤාතකගහට්ඨෙ
 සන්ධාය වුත්තන්ති වදන්ති. පාදෙසු උදකං ආකිරිත්වාති ඉදං තස්මිං දෙසෙ
 වාරිත්තවසෙන වුත්තං. වුත්තඤ්ඤි “තත්ථ පාළියා නිසින්නානං හික්ඛුනං පාදෙසු
 රොගවූපසමනාදිඅත්ථාය උදකං සිඤ්චිත්වා පරිත්තං කාතුං සුත්තඤ්ච යපෙත්වා
 ‘පරිත්තං භණ්ඨා’ති වත්වා ගච්ඡන්ති. එවඤ්ඤි කරියමානෙ යදි පාදෙ අපනෙන්නි,
 මනුස්සා තං අවමඬිගලන්ති මඤ්ඤන්ති, රොගො වා න වූපසමිස්සති”ති. තෙනාහ
 “න පාදා අපනෙතබ්බො”ති. මතසරීරදස්සනෙ විය කෙවලං සුසානදස්සනෙපි “ඉදං
 ජාතානං සත්තානං බයගමනට්ඨාන”න්ති මරණසඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති ආහ
 “සිව්ථිකදස්සනෙ...පෙ.... ‘මරණස්සතිං පටිලභිස්සාමා’ති කම්මට්ඨානසීසෙන
 ගන්තුං වට්ඨති”ති. ලෙසකජ්ජං අකත්වා සමුජ්ජන්තසුද්ධවිත්තෙන “පරිවාරත්ථාය
 ආගච්ඡන්තු”ති වුත්තෙපි ගන්තුං වට්ඨති.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතොති අග්ගහිතඅග්ගො, අපරිභුත්තොති අත්ථො.
 කභාපණ්ණසනකො හොතීති ඉමිනා දායකෙහි බහුබ්බාසඤ්ජනෙන සම්පාදෙන්වා
 සක්කච්චං දින්තභාවං දීපෙති. ථාලකෙති සඩ්ධිකෙ කංසාදිමයෙ ථාලකෙ, පත්තොපි
 එත්ථ සඩ්ධග්ගති. න වට්ඨතිති ඉමිනා දුක්කටන්ති දස්සෙති. දාමරිකවොරස්සාති
 රජ්ජං පත්ථෙත්තස්ස පාකට්ඨවොරස්ස. අදියමානෙපි “න දෙන්ති”ති කුජ්ඣන්තිති
 සම්බන්ධො. ආමිසස්ස ධම්මස්ස ව අලාභෙන අත්තනො පරස්ස ව අත්තරෙ
 සම්භවන්තස්ස ඡිද්දස්ස ව විවරස්ස පටිසන්ථරණං පිදහනං පටිසන්ථාරො, සො පන
 ධම්මාමිසවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ ආමිසපටිසන්ථාරං සන්ධාය “කස්ස කාතබ්බො,
 කස්ස න කාතබ්බො”ති වුත්තං. “ආගන්තුකස්ස වා...පෙ.... කත්තබ්බො යෙවා”ති
 සඩ්ධෙපතො වුත්තමත්ථං පාකට්ඨං කාතුං ආගන්තුකං තාවාතිආදිමාහ.
 බීණපරිබ්බයන්ති ඉමිනා අග්ගහිතං කාරුඤ්ඤභාජනතඤ්ච දස්සෙති, තෙන ව
 තබ්බිධුරානං සමිද්ධානං දායකාදීනං ආගන්තුකත්තෙපි දාතුං න වට්ඨතිති සිද්ධං
 හොති. තණ්ඩුලාදිමිති දාතබ්බෙ සති “අවෙලායං...පෙ.... න වත්තබ්බො”ති
 වුත්තං. “අපව්වාසීසන්නො”ති වත්වා පව්වාසීසනජ්ජකාරං දස්සෙතුං මනුස්සා
 නාමාතිආදි වුත්තං. අනනුඤ්ඤාතානං පන අපව්වාසීසන්නොපි දාතුං න වට්ඨති
 සද්ධාදෙයාවිනිපාතත්තා, පව්වාසීසාය පන සති කුලදුසනම්පි හොති.

උබ්බාසෙත්වාති සමන්තතො තියොජනං විලුම්පන්තෙ මනුස්සෙ පලාපෙත්වා.
වරපොත්ථකච්ඡත්තත්ථරණන්ති අනෙකස්පකාරඉත්ථිපුරිසාදිඋත්තමරූපවිචිත්තං
අත්ථරණං.

187. සත්තරසවග්ගියෙසු පුබ්බෙ එකස්ස අභිගුලිපතොදකෙන මාරිත්තා
සෙසෙසු සොළසජනෙසු උදරං ආරුහිත්වා නිසින්නමෙකං යපෙත්වා “සෙසාපි
පන්නරස ජනා”ති වුත්තං. අදුහලපාසාණා වියාති අදුහලෙ ආරොපිතපාසාණා විය.
කම්මාධිප්පායාති තජ්ජනියාදිකම්මකරණාධිප්පායා.

ආවාහෙත්වාති ආවිසාපෙත්වා. රූපං කත්වා හත්ථපාදාදිති ඡිත්තන්ති තස්මිං
පිට්ඨාදිමයෙ රූපෙ අමනුස්සං ආවාහෙත්වා තස්ස හත්ථපාදාදිති ඡිත්තන්ති. සක්කං
දෙවරාජානං මාරෙය්‍යාති ඉදං සම්භාවනවසෙන වුත්තං. න හි තාදිසා මහානුභාවා
යක්ඛා සත්ථසාතාරහා භොන්ති දෙවාසුරයුද්ධෙපි තෙසං සත්ථජ්ජහාරෙන
මරණාභාවා.

188. පහාරො න දාතබ්බොති සම්බන්ධො. අමනුස්සං කොධවිත්තෙන
පහරන්තස්ස දුක්කට්ඨෙව. විකිච්ඡාධිප්පායෙන පහරන්තස්ස අනාවාරොති
ගහෙතබ්බො. තාලපණ්ණං...පෙ.... බන්ධිතබ්බන්ති අමනුස්සා
තාලපණ්ණබන්ධනෙන පලායන්තිති කත්වා වුත්තං, ඉදඤ්ච ගිහීනං
වෙජ්ජකම්මවසෙන කාතුං න වට්ටති.

189. යො රුක්ඛෙන ඔත්ථනොපි න මරතීතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං
භූතගාමසික්ඛාපදට්ඨකථායං සයමෙව වක්ඛති, තං තත්ථෙව ගහෙතබ්බං.

190. දබ්බුපකරණාතීති කෙහිවි ඡිත්තේවා යපිතාති සපරිග්ගහිතාති සන්ධාය
වුත්තං. තත්ථ හි යානාවාවනාභාවෙන විනාසාධිප්පායස්ස දුක්කට්ඨං වුත්තං.
බ්බිඩ්ධාධිප්පායෙනාපි දුක්කට්ඨන්ති සුක්ඛතිණාදීසු අග්ගිකරණං සන්ධාය වුත්තං,
අල්ලෙසු පන කීළාධිප්පායෙනපි කරොන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. පටිපක්ඛභූතො,
පට්ටුබ්බං ගච්ඡන්තො වා අග්ගි පටග්ගි, තස්ස අල්ලතිණාදීසුපි දානං අනුඤ්ඤාතං, තං
දෙන්තෙන දුරතො ආගච්ඡන්තං දාවග්ගිං දිස්වා විහාරස්ස සමන්තතො එකක්ඛණේ
අදත්වා එකදෙසතො පට්ඨාය විහාරස්ස සමන්තතො සණ්ඨං ඤාපෙත්වා යථා
මහන්තොපි අග්ගි විහාරං පාපුණ්තුං න සක්කොති, එවං විහාරස්ස සමන්තා
අබ්භොකාසං කත්වා පටග්ගි දාතබ්බො, සො දාවග්ගිනො පටිපථං ගන්ත්වා එකතො
හුත්වා තෙන සහ නිබ්බාති. පරිත්තකරණන්ති සමන්තා
රුක්ඛතිණාදිවිජෙදනපරිබාධණනාදිආරක්ඛකරණං, තෙනාහ තිණකුට්ඨානං
සමන්තා භූමිතච්ඡන්තිආදි.

191. බෙත්තමෙව ඔතිණ්ණත්තා පාරාජිකන්ති ද්විසු එකස්සාපි අත්තොගධත්තා
“ද්විහි”ති වුත්තබෙත්තෙ එකස්සාපි ඔතිණ්ණත්තා පාරාජිකං, “ද්විහි එව මාරෙහි
න එකෙනා”ති නියමිතෙ පන එකෙනෙව මාරිතෙ නත්ථි පාරාජිකන්ති වදන්ති, එවං

ද්වේ එව පුරිසාතිආදිසුපි. පුබ්බෙ කතසීසවිජෙදපයොගතො අඤ්ඤා පයොගො ජීවිතින්ද්‍රියපවිජෙදකො න උපලබ්භති, පට්ඨාන පයොගෙනස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං උපවිජිජ්ජති “සීසවිජෙදකස්සා” ති වුත්තං, යං පන සාරත්ථදීපනියං “ජීවිතින්ද්‍රියස්ස අවිජ්ජමානත්තා” ති කාරණං වුත්තං, තං අකාරණං ජීවිතින්ද්‍රියසන්නිස්සිතවිත්තසන්නතිං විනා උක්ඛිපනසන්නිරුජ්ඣනාදිවසජ්ජවත්තස්ස ගමනස්ස අසම්භවතො. න හි වායුචෙගෙන පණ්ණපට්ඨාදයො විය කායො ගච්ඡති, න ච උක්ඛිපනෙ පවත්තාව විත්තජවිඤ්ඤත්තිආදයොව නික්ඛිපනාදිනොපි හෙතුභූතාති සක්කා වත්තුං විච්ඡින්නිදිත්වා පවත්තනතො. පුබ්බෙ අනාහිතචෙගාපි හි කාවි සරීසපජාති ද්විධා ඡින්නා ඡෙදනමත්තා ද්විහි විභාගෙහි කතිපයක්ඛණං ද්විසු දිසාසු ගච්ඡති, තත්ථ ච යස්මිං භාගෙ හදයවත්ථු තිට්ඨති, තත්ථයං පඤ්චද්වාරාවජ්ජනවිත්තං ද්විසුපි භාගෙසු කායජ්ජසාදෙ සට්ඨිතං චොට්ඨබ්බං ආලම්බිත්වා උජ්ජජ්ජති, තතො තදාරම්මණමෙව යථාරහමෙකස්මිං භාගෙ එකදා අඤ්ඤස්මිං අඤ්ඤදාති එවං පරියායෙන කායවිඤ්ඤාණං උජ්ජජ්ජති, තතො හදයවත්ථුස්මිංයෙව සම්පට්ඨිජනාදිවිට්ඨිත්තාති හවඬගන්තරිතාති මනොද්වාරවිට්ඨිඤ්ඤාණාති ච විඤ්ඤත්තිජනකාති උජ්ජජ්ජන්ති, යෙ හි උභයභාගා ගච්ඡන්ති චා චලන්ති චා එන්දන්ති චා. විත්තස්ස පන ලභුපට්ඨිත්තියා එකක්ඛණෙ උභයභාගාපි චලන්තා විය උපට්ඨහන්ති, සෙය්‍යථාපි නාම කුක්කුළාදිතරකෙසු නිමුග්ගසකලසරීරස්ස සත්තස්ස එකස්මිං බණ සකලසරීරෙපි කායවිඤ්ඤාණදුක්ඛං උජ්ජජ්ජමානං විය උපට්ඨාති, එවංසම්පදම්දං දට්ඨබ්බං, තතො පන යස්මිං භාගෙ ජීවිතින්ද්‍රියං සසෙසකම්මජරුපං නිරුජ්ඣති, තත්ථ කායවිඤ්ඤාණං නජ්ජවත්තති, හදයවත්ථුසහිතභාගෙයෙව යාව ජීවිතින්ද්‍රියනිරොධා පවත්තති.

නනු නරකාදිසු එකාබද්ධෙ සරීරෙ සබ්බත්ථ පරියායෙන කායවිඤ්ඤාණසමුප්පත්ති යුත්තා භොතු, ද්විධා හුත්වා විච්ඡින්නෙ පන භාගද්වයෙ කථන්ති? නායං දොසො. සරීරෙ හි එකාබද්ධතා නාම පරමත්ථධම්මබ්‍යතිරිත්තා කාවි නත්ථි පරවාදීනං අවයවිආදි විය, කම්මාදිඑකකාරණපුඤ්ජායත්තතාය බහුතං සහුප්පත්තියෙව එකාබද්ධතා. තත්ථ ච සත්ථජ්ජහාරාදිවිරුද්ධපච්චයොපනිපාතෙන විහින්නානම්පි කම්මාදිඑකකාරණානං පුඤ්ජායත්තතා න විගච්ඡති, යාව සා න විගච්ඡති, තාව අවිච්ඡින්නාව තත්ථ විඤ්ඤාණජ්ජවත්ති. විහින්නානං පන කම්මජරුපානං අඤ්ඤසඤ්ච සෙසතිසන්නිරුපානඤ්ච උපත්ථම්භනභාවෙන විරං පවත්තිතුං න සක්කොන්ති, යාව ච ධරන්ති, තාව විඤ්ඤාණපච්චයා භොන්ති, විඤ්ඤාණෙන ච තෙසං චලනගමනාදිදෙසන්තරුජ්ජන්ති. තස්මා කබන්ධස්සපි ධාවක්ඛණෙ සවිඤ්ඤාණජීවිතින්ද්‍රියං අත්ථෙව, තඤ්ච සීසවිජෙදකජ්ජයොගෙනෙව සීසං පතති, තතො අඤ්ඤජ්ජයොගස්ස සරීරෙ විසෙසුප්පාදනතො පුරෙතරමෙව පට්ඨනෙව කිච්චනිජ්ජත්තිතො සීසවිජෙදකස්සෙව කම්මබද්ධොති ගහෙතබ්බො. එවරුපානීති කබන්ධවත්ථුසදිසාති. ඉමස්ස වත්ථුස්සාති ආසාතනවත්ථුස්ස. අත්ථදීපනෙති එකෙන පුරිසෙන පයොගෙන චා මාරිතතාසඬබ්‍යාතස්ස අත්ථස්ස දීපනෙ.

192. පානපරිභෝගෙන වට්ටනීති සම්බන්ධො. එවං පන වුත්තත්තා “ලොභසොච්චරකං යාමකාලික”න්ති කෙච්චි වදන්ති, කෙච්චි පන “ගිලානානං පාකතිකමෙව, අගිලානානං පන උදකසම්භින්න”න්ති වුත්තත්තා “ගුළං විය සත්තාහකාලික”න්ති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං

තතියපාරාජිකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

4. චතුත්ථපාරාජිකං

වග්ගුමුදාකීරියභික්ඛුවත්ථුවණ්ණනා

193. අධිට්ඨෙමාති සංවිදහාම. ඉරියාපථං සණ්ඨපෙත්වාති පධානානුරූපං කත්වා. අනාගතසම්බන්ධෙ පන අසතීති භාසිතො භවිස්සතීති පාඨසෙසං කත්වා අනාගතසම්බන්ධෙ අසති. භාසිතොති අතීතවචනං කථං අනාගතවචනෙන සම්බන්ධමුපගව්ණතීති ආහ ලක්ඛණං පනාතිආදි. ඊදිසෙ හි යානෙ ධාතුසම්බන්ධෙ පච්චයාති ඉමිනා ලක්ඛණෙන ධාත්වත්ථසම්බන්ධෙ සති අයථාකාලවිහිතාපි පච්චයා සාධවො භවන්තීති සද්දසත්ථවිදු වදන්ති.

194. වණ්ණවාති ඉමිනා අභිනවුප්පන්නවණ්ණනා වුත්තා. පසන්නමුඛවණ්ණාති ඉමිනා මුඛවණ්ණස්ස අතිපණිතතා වුත්තා. විප්පසන්නවිප්චිවණ්ණාති ඉමිනා පකතිසර්ථවණ්ණස්සෙව යථාවුත්තතයෙන විප්පසන්නතා වුත්තා. යස්මා ඉන්ද්‍රියානං උපාදාරූපත්තා නිස්සයවසෙනෙව පිණනන්ති ආහ “අභිනිවිට්ඨොකාසස්ස පරිපුණ්ණත්තා”ති. පඤ්චප්පසාදානං විය හදයරූපස්සාපි පරිපුණ්ණනා වුත්තායෙවාති ආහ “මනවිජට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං”න්ති. උද්දෙසං පරිපුච්ඡං අනුයුඤ්ජන්තා ඉමං සර්ථසොහං නෙව පාපුණිංසුති සම්බන්ධො. යථා තන්ති එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං. චතුචක්කන්ති එත්ථ පවත්තනට්ඨෙන ඉරියාපථොව චක්කන්ති වුත්තො.

195. උපලබ්භන්තීති දිස්සන්ති, ඤායන්තීති අත්ථො. පචන්තොති පිළෙන්නො, ගෙහාදීති වා සයං ධහන්තො, අඤ්ඤෙහි වා පාවෙන්තො. උද්ධතෙති උද්ධච්චපකතිකෙ. උන්නළෙති උග්ගතනළසදිසෙන උග්ගතතුච්ඡමානෙන සහිතෙ. වපළෙති පත්තච්චරමණ්ඩනාදිනා වාපල්ලෙන යුත්තෙ. මුඛරෙති ඛරවචනෙ. පාකතින්ද්‍රියෙති අසංවුත්තත්තා ගිහිකාලෙ විය පකතියං ඨිතින්ද්‍රියෙ. ඉරියාපථසණ්ඨපනාදීනීති ආදි-සද්දෙන පච්චයපටිසෙවනසාමන්තප්ප්පානං ගහණං වෙදිතබ්බං. පරමසල්ලෙඛවුත්තීහි මහාඅරියවංසෙහි භික්ඛුහි නිවුත්ථසෙනාසනාති ලොකසම්මතසෙනාසනාති නාම. පරිපාවෙතුන්ති විමිහාපනවසෙන පරිණාමෙතුං. භික්ඛාවාරෙ අසම්පජ්ජමානෙති ඉදං ජනපදවාරිකං වරන්තීති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං, න පන පාළිං වාවෙන්තොතිආදීහි, තාති පන පදාති අත්තනො නිරන්තරවාසට්ඨානෙපි ජනපදෙසුපි කත්තබ්බකිච්චදස්සනවසෙන වුත්තාති, තාති ව

තෙ වත්තසීසෙන කරොන්ති, න ලාහනිමිත්තං, තෙනාහ තන්තීතිආදි. කිව්චෙනාති ඉමස්සෙව වෙවචනං කසිරෙනාති. තද්දහයමිපි පාරමීපුරුණවායාමං සන්ධාය වුත්තං. සාධාරණපරික්ඛාරභාවෙනාති සඨසිකපරික්ඛාරභාවෙන. තථාභාවතො ටෙනෙත්වාති අවිස්සජ්ජියඅවෙහඨගියභාවතො ටෙනෙත්වා, න යානාවාවනවසෙනාති අධිජ්ජායො, තෙනාහ “කුලද්දසකදුක්කටං ආපජ්ජති”ති. අසන්තන්ති ඉමස්ස අභුතන්ති ඉදං කාරණවචනං, අනුප්පන්තන්තා අවිජ්ජමානන්ති අත්ථො. කිතවස්සෙවාති කිතවස්ස සකුණගහණමිව. කෙරාටිකස්සාති සයස්ස. සමණොති ගොත්තමත්තං අනුභොන්ති ධාරොන්තීති ගොත්‍රභුතො, නාමමත්තසමණොති අත්ථො. දුජ්ජානපරිච්ඡෙදන්ති අනන්තදුක්ඛත්තා “එත්තකං දුක්ඛං”න්ති සඨ්ඛ්‍යාවසෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා ඤාතුං සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණෙනාපි දුක්කරං, න පන සරුපවසෙන ඤාතුං බුද්ධඤාණස්ස අවිසයභාවා.

අධිමානවත්ථුවණ්ණනා

196. අරහත්තෙති අග්ගඵලෙ. ඤාණවක්ඛුනාති

පච්චවෙක්ඛණඤාණසඨ්ඛාතෙන වක්ඛුනා, අථ වා ඵලචිත්තසම්පයුත්තෙනෙව ඤාණවක්ඛුනා. අත්තනා සම්පයුත්තෙනාපි හි ඤාණෙන අසම්මොහතො සයං දිට්ඨං නාම හොති, තථා තස්මිං අදිට්ඨෙති අත්ථො. සබ්බෙසං කිලෙසානං පභායකවසෙන ආජානාති, සමන්තතො සබ්බෙන වා පකාරෙන ජානාතීති “අඤ්ඤා”ති අග්ගමග්ගො වුවචති, තද්දපවාරෙන පන තප්ඵලමිපි ආහ “අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරිංසුති අරහත්තං ඛ්‍යාකරිංසු”ති. අත්තරා යපෙතීති සෙබ්බමියං අධිමානො යපෙති. කිලෙසසමුදාවාරං අපස්සන්තොති පුරිමමග්ගත්තයවජ්ඣානංයෙව කිලෙසානං වසෙන වුත්තං, න භවරාගාදීනං.

සච්චගසික්ඛාපදවණ්ණනා

197. පකතිමනුස්සෙහි උත්තරිතරානං බුද්ධාදිඋත්තමපුරිසානං අධිගමධම්මො උත්තරිමනුස්සධම්මොති ආහ උත්තරිමනුස්සානන්තිආදි. පාළියං (පාරා. 198) “අත්ථි ව මෙ එතෙ ධම්මා මයි”ති එත්ථ මෙති ඉදං පදපුරුණමත්තං. අධිගන්තබ්බතො අධිගමසඨ්ඛාතස්ස ඥානාදිතො පුච්ඡා අධිගමපුච්ඡා, සා ව ඥානාදීසු සාමඤ්ඤතො පවත්තාති ඉදානි තත්ථ පයමජ්ඣානං වා දුතියාදීසු අඤ්ඤතරං වා තත්ථාපි කසිණාදිආරම්මණෙසු කතරමාරම්මණං ඥානං වා ලොකුත්තරෙසු ව සොතාපත්තිමග්ගං වා සකදාගාමිමග්ගාදීසු අඤ්ඤතරං වා තත්ථාපි සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං වා අප්පණිනිතවිමොක්ඛාදීසු අඤ්ඤතරං වාති එවං පච්චෙකං හෙදනිද්ධාරණවසෙන පුච්ඡනාකාරං දස්සෙතුං. පාළියං (පාරා. 198) “පුන කතමෙසං ත්වං ධම්මානං ලාභී”ති අයං පුච්ඡා දස්සිතාති දට්ඨබ්බා, තෙනාහ පයමමග්ගාදීසුතිආදි. යාය අනුක්කමපට්ටන්තියා ලොකුත්තරො අධිගමො ආගච්ඡති, සා පුබ්බභාගපට්ටන්ති ආගමනපට්ටපදා. න සුජ්ඣතීති පුච්ඡියමානො පට්ටන්තික්කමං උල්ලඬිසිත්වා කට්ඨෙති. අපනෙතබ්බොති තයා වුත්තක්කමෙනායං න සක්කා අධිගන්තුන්ති අධිගතමානතො අපනෙතබ්බො. සන්තිහිතෙසු කප්පියෙසුපි වතුසු

පව්වයෙහි අලග්ගත්තා “ආකාසෙ පාණිසමෙන චෙතසා” ති වුත්තං. වුත්තසදිසං
 බ්‍යාකරණං හොතීති යොජනා. බිණ්ණසවපට්ඨත්තිසදිසා පට්ඨදා හොති
 සුවික්ඛම්භිතකිලෙසත්තා. ඉද්දං අරහත්තං පටිජානන්තස්ස වසෙන වුත්තං,
 තෙනාහ බිණ්ණසවස්ස නාමාතිආදි. එවං සුවික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස
 වත්තනසෙක්ඛධම්මපටිජානනං ඉමිනා භයුජ්ජාදනෙන, අම්බිලාදිදස්සනෙ
 ඛෙඨජ්ජාදාදිනා ව න සක්කා වීමංසිතං, තස්මා තස්ස වචනෙනෙව තං සද්ධාතබ්බං.
 අයං භික්ඛු සම්පන්නබ්‍යාකරණොති ඉදං න කෙවලං අභායනකමෙව සන්ධාය
 වුත්තං එකච්චස්ස සුරජාතිකස්ස පුට්ඨජ්ජනස්සාපි අභායනතො, රජ්ජනියාරම්මණානං
 බදරසාලවාදිඅම්බිලමද්දනාදිනං උපනයනෙපි ඛෙඨජ්ජාදාදිතණ්හාපවත්තරහිතං
 සබ්බථා සුසොධිතමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

අසන්නගුණසම්භාවනලක්ඛණා පාපිච්ඡාති ආහ යා සා ඉධෙකච්චොතිආදි. ආදි-
 සද්දෙන අස්සද්ධොතිආදිපාඨං සඬගණ්හාති. සාමඤ්ඤං දුජ්ජරාමට්ඨන්ති
 සමණධම්මසඬබ්‍යාතං සාමඤ්ඤං ඛණ්ඩසීලාදිතාය දුජ්ජරාමට්ඨං දුට්ඨු ගහිතං නිරයාය
 නිරයදුක්ඛාය තං පුග්ගලං තත්ථ නිරයෙ උපකඩ්ඨති නිබ්බත්තාපෙතීති අත්ථො.
 සිලීලොති ඔලීසිත්වා කරණෙන සිලීලගාහෙන කතො, සථෙත වා සායෙය්‍යෙන
 ආදිණ්ණො සිලීලො. පරිබ්බජොති සමණභාවො. භියොයාති පුබ්බෙ විජ්ජමානානං
 රාගරජාදිනං උපරි අපරම්පි රජං ආකිරතීති අත්ථො. භික්ඛුභාවොති
 අධම්මිකපටිඤ්ඤාමත්තසිද්ධො භික්ඛුභාවො. අජානමෙවාති එත්ථ එව-සද්දො
 අවධාරණෙ අජානන්තො එවාති, “අජානමෙව”න්තිපි පායො, තත්ථ පන එවං
 ජානාමි එවං පස්සාමිති යොජෙතබ්බං.

පදභාෂ්‍යයවණ්ණනා

199. එවන්ති ව පයමජ්ඣානාදිපරාමසනං පයමජ්ඣානං ජානාමි
 දුතියාදිඣානන්ති. අසුභජ්ඣානාදීනීති ආදි-සද්දෙන කායගතාසතිජ්ඣානං
 කසිණජ්ඣානං කසිණමූලකාති ආරුජ්ජජ්ඣානාති ව සඬගණ්හාති. විමොක්ඛොති
 චතුබ්බිධො මග්ගො, තස්ස සගුණතො සුඤ්ඤතාදිනාමං දස්සෙන්තො ආහ සො
 පනායන්තිආදි. මග්ගො හි නාම පඤ්චහි කාරණෙහි නාමං ලහති සරසෙන වා
 පව්වනීකෙන වා සගුණෙන වා ආරම්මණෙන වා ආගමනෙන වා. සථෙ හි
 සඬබාරුපෙක්ඛා අනිච්චතො සඬබාරෙ සම්මසිත්වා වුට්ඨාති, මග්ගො
 අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. සථෙ දුක්ඛතො සම්මසිත්වා වුට්ඨාති,
 අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. සථෙ අනත්තතො සම්මසිත්වා වුට්ඨාති,
 සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති, ඉදං සරසතො නාමං නාම. යස්මා පනෙස
 සඬබාරෙසු අනිච්චානුපස්සනාය නිව්වනිමිත්තං පජ්හන්තො ආගතො, තස්මා
 අනිමිත්තො. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං පණ්ඩං පත්ථනං පහාය ආගතත්තා
 අප්පණ්ණිතො. අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං පහාය
 අත්තසුඤ්ඤතාදස්සනවසෙන සුඤ්ඤතා හොති, ඉදං පව්වනීකතො නාමං නාම.
 රාගාදීහි පනෙස සුඤ්ඤතත්තා සුඤ්ඤතො, රූපනිමිත්තාදීනං, රාගනිමිත්තාදීනං එව
 වා අභාවෙන අනිමිත්තො, රාගපණ්ඩිආදීනං අභාවතො අප්පණ්ණිතොති වුච්චති, ඉදං

අස්ස සගුණතො නාමං. රාගාදිසුඤ්ඤං අනිමිත්තං අප්පණ්ණිතඤ්ඤං නිබ්බානං
 ආරම්මණං කරොතිති සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පණ්ණිතොති වුවවති, ඉදමස්ස
 ආරම්මණතො නාමං. ආගමනං පන දුට්ඨං විපස්සනාගමනං මග්ගාගමනඤ්ඤං. තත්ථ
 මග්ගෙ විපස්සනාගමනමෙව, එලෙ පන මග්ගානන්තරෙ මග්ගාගමනං,
 එලසමාපත්තියං විපස්සනාගමනමිති. අනත්තානුපස්සනාවසෙන මග්ගො සුඤ්ඤතො
 අනිවච්චක්ඛානුපස්සනාහි අනිමිත්තො අප්පණ්ණිතොති එවං විපස්සනා අත්තතො
 නාමං මග්ගස්ස දෙනි, මග්ගො එලස්සාති ඉදං ආගමනතො නාමං.

සුඤ්ඤත්තාති විවිත්තත්තා. රාගාදයොව පතිට්ඨානට්ඨෙන පණ්ණිති ආහ
 “රාගදොසමොහපණ්ණිති”න්ති. ඉමිස්සා විජ්ජායාති දිබ්බවක්ඛුවිජ්ජායාතිආදිනා
 එකෙකවිජ්ජං සන්ධාය වදන්ති. එවං එකිස්සාපි නාමං අග්ගහෙත්වාපි තා එව
 සන්ධාය “විජ්ජානං ලාභිමිති”ති භණන්තොපි පාරාජිකො හොතිති
 සඬ්ඛෙපට්ඨකථායං අධිප්පායො. වත්ථුවිජ්ජාදිති පන සන්ධාය වදන්තො න හොති.
 එකෙකකොට්ඨාසවසෙනාති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තනයෙන ලොකුත්තරවිසෙසං
 අකත්වා කෙවලං “සතිපට්ඨානානං ලාභි”ති එකෙකකොට්ඨාසවසෙනාති
 අධිප්පායො. තත්ථාති තෙසු කොට්ඨාසෙසු. කිලෙසානං පහානං නාම
 අභාවමත්තමිති ලොකුත්තරකිව්චත්තා ලොකුත්තරන්ති සමත්ථෙතං. තං පනාතිආදි
 වුත්තං. රාගා විත්තං විනිවරණතාති රාගතො විත්තස්ස විනිවරණතා, තතො රාගතො
 විමුත්තත්තා එව විතරාගනිවරණතාති අත්ථො, යා ව පඤ්ඤා විජ්ජාති යොජෙතබ්බං.
 න ආගතාති ඉධ පදහාජනෙ “ඤාණන්ති තිස්සො විජ්ජා”ති (පාරා. 199) වුත්තත්තා
 සෙසා පඤ්ඤා විජ්ජා න ආගතාති අත්ථො. නිබ්බත්තිතලොකුත්තරත්තාති
 ලොකියධම්මසාධාරණසඬ්ඛතස්සාපි අභාවා ලොකියෙහි සබ්බථා
 අසම්මිස්සලොකුත්තරත්තා. අඤ්ඤන්ති සඬ්ඛෙපට්ඨකථාදිං වදන්ති, තමිති තත්ථෙව
 පටික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො.

200. පුන ආනෙත්වා පයමජ්ඣානාදිහි න යොජ්තන්ති එත්ථ
 “පයමජ්ඣානෙතාති පායො”ති කෙවි වදන්ති, තං යුත්තමෙව ආදි-සද්දෙන
 ගහෙතබ්බස්ස ඥානස්ස අභාවා. පයමජ්ඣානමූලකඤ්ඤි එකමෙව බණ්ඩවක්කං.
 කත්තුසාධනොපි භණ්ණ-සද්දො හොතිති ආහ අථ වාතිආදි. යෙන චිත්තෙන මුසා
 භණ්ණි, තෙනෙව චිත්තෙන න සක්කා “මුසා භණ්ණමි”ති ජානිතුං, අත්තරන්තරා පන
 අඤ්ඤාහි මනොද්වාරවිලීහි “මුසා භණ්ණමි”ති ජානාතිති වුත්තං “භණ්ණත්තස්ස
 හොති මුසා භණ්ණමි”ති. අයමෙත්ථ අත්ථො දස්සිතොති තිහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතො
 මුසාවාදොති අයමත්ථො දස්සිතො. දවාති සහසා. රවාති අඤ්ඤං වත්තුකාමස්ස
 බලිත්ථා අඤ්ඤභණ්ණං. තං ජානාතිති තංඤාණං, තස්ස භාවො තංඤාණතා,
 ඤාණස්ස විසයවිසයිභාවෙන අත්තසංවෙදනන්ති අත්ථො. ඤාණසමොධානන්ති
 බහුතං ඤාණානං එකස්මිං බණ්ණ සමොධානං, සහුප්පත්තිති අත්ථො. යෙන
 චිත්තෙන “මුසා භණ්ණස්ස”න්ති ජානාතිති ඉදං පුබ්බභාගවෙතනඤ්ඤං
 සන්තිට්ඨානවෙතනඤ්ඤං එකතො කත්වා වුත්තං. යෙන චිත්තෙන
 පුබ්බභාගවෙතනාභූතෙන සන්තිට්ඨානවෙතනාභූතෙන ව
 විසංවාදිතබ්බසත්තසඬ්ඛායෙ ජානාති, යෙන චිත්තෙන මුසා භණ්ණස්සන්ති අත්ථො.

තෙනෙව...පෙ.... පරිච්ඡින්නබ්බාති තෙනෙව චිත්තෙන “එවං අභං මුසා භණාමි” ති
 වා “භණිත” ත්ති වා තදෙව මුසාවාදචිත්තමාරම්මණං කත්වා භික්ඛු ජානාතීති එවං
 පුබ්බාපරසන්නිට්ඨානවෙනනාක්ඛණෙසු තීසු එකෙනෙව චිත්තෙන ඤාණවිසයඤ්ච
 ඤාණඤ්චාති උභයමපි එකක්ඛණෙ පුග්ගලො ජානාතීති අයං තංඤාණනා
 පරිච්ඡින්නබ්බා විසයස්සෙව තදා පකාසනතොති අධිප්පායො, තෙනාහ න භීතිආදි.
 යදි ඤාණස්ස අත්තනො සරූපං න ඤායති, කථං පච්ඡිමං චිත්තං ජානාතීති ආහ
 පුරිමං පුරිමන්තිආදි. තත්ථ භණිස්සාමිතිආදිනා තීසු කාලෙසු උප්පන්නං
 පුරිමපුරිමචිත්තං අත්තනං විසයං කත්වා උප්පජ්ජමානස්ස පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස
 චිත්තස්ස තථා උප්පත්තියා පච්චයො භොතීති අත්ථො. තෙනාති යෙන කාරණෙන
 තීසු ඛණෙසු චිත්තාති තදඤ්ඤෙහෙව චිත්තෙහි ජාතිතබ්බාති, තාති ව
 පුරිමපුරිමචිත්තෙනෙව අවස්සං උප්පජ්ජන්ති, තෙන කාරණෙනාති අත්ථො. තස්මිං
 සතීති භණිස්සාමිති පුබ්බභාගෙ සති. සෙසද්වයන්ති භණාමි, භණිතන්ති ඉදං ද්වයං
 න භෙස්සතීති එතං නත්ථීති යොජනා භොතියෙවාති අත්ථො. එකං විය පකාසතීති
 භින්නක්ඛණානමපි නිරන්තරූප්පත්තියා “තදෙවෙද” ත්ති ගහෙතබ්බතං සන්ධාය
 වදති.

බලවධම්මචිතිධානවසෙනාති බලවගාහස්ස චිතිධානවසෙන.
 දුබ්බලදුබ්බලානන්ති දුබ්බලදුබ්බලානං ගාභානං. සකභාවපරිච්චජනවසෙනාති
 අත්තනො සන්තකභාවස්ස පරිච්චජනවසෙන.

207. උත්තාසිතත්තාති භයං ජනෙත්වා විය පලාපිතත්තා. එවං පලාපිතො න පුන
 තං යානං ආගච්ඡතීති ආහ “පුන අනල්ලියනභාවදස්සනවසෙනා” ති. බෙට්-සද්දං
 සද්දත්ථවිදු උත්තාසත්ථෙ පයන්තීති ආහ ස්වායමත්ථොතිආදි. අණු එව
 අණුසහගතං, අණුත්තෙන වා යුත්තන්ති අත්ථො.

වත්තුකාමවාරකථාවණ්ණනා

215. කෙවලඤ්ඤියන්ති කෙවලඤ්ඤි අයං වාරොති අජ්ඣාහරිතබ්බං.
 තඬ්ඛණඤ්ඤෙව ජානාතීති පකතියා වචනානන්තරං විජානනං සන්ධාය චුත්තං. එවං
 පන වච්චෙදං අකත්වා “යො ඉමමිහා ආවාසා පයමං පක්කමිස්සති, නං මයං
 ‘අරහ’ ති ජාතිස්සාමා” ති එවං කතසඬකෙනා විහාරා පයමං පක්කමනෙන තස්මිං
 ඛණෙ අවිතිවත්තෙපි නික්ඛන්තමත්තෙපි පාරාජිකං අඤ්ඤතරො භික්ඛු “මං
 ‘අරහ’ ති ජානන්තු” ති තමිහා ආවාසා පයමං පක්කාමිති ආගතවත්ථුමිහි (පාරා. 227)
 විය. විඤ්ඤත්තිපථෙති කායවච්චිඤ්ඤත්තීනං ගහණයොග්ගෙ පදෙසෙ, තෙන
 විඤ්ඤත්තිපථං අතික්කමිත්වා යීතො කොචි දිබ්බෙන චක්ඛුනා කායවිකාරං දිස්වා
 දිබ්බාය සොතධාතුයා වච්චෙදඤ්ච සුත්වා ජානාති, න පාරාජිකන්ති දීපෙති. පාළියං
 “පටිච්ජානන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 215) ඉමස්මිං
 පටිච්ජානනවාරෙ යස්මිං අක්ඛරෙ වා උච්චාරිතෙ කායජ්ජයොගෙ වා කතෙයෙව
 අයං පයමජ්ඣානං සමාපන්නොතිආදිඅත්ථං පරො විජානාති, තතො පුරිමෙසු
 අක්ඛරූච්චාරණාදිජ්ජයොගෙසු ථුල්ලච්චයං ආපජ්ජිත්වා පච්ඡිමෙව

පටිච්ඡානනපට්ඨානකල්පනා පාරාජිකං ආපජ්ජතිති වෙදිතබ්බං
ථුල්ලච්චයස්සෙවෙත්ථ සාමන්තත්තා, තෙනෙව බුද්ධදත්තාවරියෙන -

“දුක්කටං පට්ඨමස්සෙව, සාමන්තමිති වණ්ණිතං;
සෙසානං පන තිණ්ණමිපි, ථුල්ලච්චයමුදිරිත” ත්ති -

වුත්තං, අයඤ්චත්ථො “න පටිච්ඡානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා” ති ඉමිනා
සුත්තෙන සඬගහිතොති දට්ඨබ්බො. උග්ගහපරිපූර්ණච්චයෙනාතිආදිනා
කුමාරසමාධිආදිසද්දානමත්ථෙසු පුබ්බො අකතපරිචයත්තා සුත්වා “අත්ථං
ඊදිස” ත්ති අජානිත්වා කෙවලං “විසිට්ඨො කොචි සමණගුණො අනෙත ලද්ධො” ති
පරෙත ඤාතෙපි පාරාජිකමෙවාති දස්සෙති.

අනාපත්තිහෙදකථාවණ්ණනා

220. අනුල්ලපනාධිප්පායස්සාති “එවං වුත්තෙ උත්තරිමනුස්සධම්මො මයා
පකාසිතො හොති” ති අමනසිකත්වා “නාහං, ආවුසො, මච්චුනො භායාමි” තිආදිකං
කට්ඨන්තස්ස. එවං කට්ඨන්තො ච වොහාරතො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොත්තො නාම
හොතිති වුත්තං “අඤ්ඤං බ්‍යාකරොත්තස්සා” ති. භායන්තොති “ඤ්ඤා ගරහන්ති
නු බො” ති භායන්තො.

පදභාජනියවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනිතවත්ථුවණ්ණනා

223. සෙක්ඛභූමියන්ති ඉමිනා කුමාරභූමිමිපි සඬගණ්හාති. තිණ්ණං
විවෙකානන්ති කායචිත්තඋපධිවිවෙකානං. පිණ්ඩාය වරණස්ස
භොජනපරියොසානතාය වුත්තං “යාව භොජනපඤ්ඤාසාන” ත්ති. අන්තරසරෙ
භුත්වා ආගච්ඡන්තස්සාපි වුත්තනායෙනෙව සම්භාවනිච්ඡාය විවරසණ්ඨාපනාදීති
කරොත්තස්ස දුක්කටමෙව, පාළියං පන දුක්කරාදිවත්ථුසු “අනාපත්ති
අනුල්ලපනාධිප්පායස්සා” ති ඉදං ථුල්ලච්චයෙනාපි අනාපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං.
උල්ලපනාධිප්පායස්සාපි හි “නාවුසො, දුක්කරං අඤ්ඤං බ්‍යාකාතු” ත්ති වුත්තෙ
ථුල්ලච්චයමෙව අත්තුපනාධිකත්තභාවතොති දට්ඨබ්බං.

227. න දානාහං තත්ථ ගමිස්සාමිති පුන තත්ථ වසිතට්ඨානෙ න ගමිස්සාමි, එවං
සති පට්ඨං ගතො අයං පුන ච නාගතො, තස්මා අරහාති මඤ්ඤස්සන්තිති
අධිප්පායො. තං යානන්ති ආවාසං වාතිආදිනා පුබ්බො පරිච්ඡින්නට්ඨානං. පදසා
ගමනං සන්ධාය කතිකාය කතත්තා යානෙතාතිආදි වුත්තං. විජ්ජාමයිද්ධිං සන්ධාය
“ඉද්ධියා” ති වුත්තං උල්ලපනාධිප්පායස්ස අභිඤ්ඤාද්ධියා අසම්භවතො.
අඤ්ඤාමඤ්ඤං රක්ඛන්තිති උල්ලපනාධිප්පායෙ සතිපි එකස්සාපි පට්ඨගමනාභාවා
රක්ඛන්ති. සථෙ පන කතිකං කත්වා නිසින්නෙසු එකං ද්වෙ යපෙත්වා අවසෙසා
උල්ලපනාධිප්පායෙන එකතො ගච්ඡන්ති, ගතානං සබ්බෙසං පාරාජිකමෙව. තෙසු

යස්ස උල්ලපනාධිප්පායො නත්ථී, තස්ස අනාපත්ති. එතන්ති හෙට්ඨා චුත්තං සබ්බං කතිකවත්තං. නානාවෙරජ්ජකාති නානාජනපදවාසිනො. සඨසලාභොති යථාචුඨිඨං පාපුණනකකොට්ඨාසො. අයඤ්ච පටික්ඛෙපො අවිසෙසෙත්වා කරුණං සන්ධාය කතො, විසෙසෙත්වා පන ‘එත්තකො අසුකස්සා’ති පරිච්ඡින්නිත්වා අපලොකෙත්වා දාතුං වට්ටති.

228. ධම්මධාතුති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං, ධම්මානං සභාවො වා. උපපත්තීති අත්තභාවං සන්ධාය වදති. දුස්සද්ධාපයා භොන්තීති පුපුජ්ජනෙ සන්ධාය චුත්තං, න ලක්ඛණත්ථෙරාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ. විතුඛෙන්තීති විනිවිජ්ඣිත්වා ඛෙන්ති ගච්ඡන්ති, ඵාසුළන්තරිකායො ඡිද්දාචඡිද්දං කත්වා තාහි ගච්ඡන්තීති නිස්සක්කවසෙන අත්ථො. විතුදෙන්තීති පායෙ ඵාසුළන්තරිකාහිති ආධාරත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. ලොභතුණ්ඛෙහීති කාලලොභමයෙහි තුණ්ඛෙහි. අච්ඡරියං වතාති ගරහිතබ්බතාය අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තරූපං. වක්ඛුභූතාති ලොකස්ස වක්ඛු විය භූතා සඤ්ජාතා, වක්ඛුසද්ධාතිපි අත්ථො. තස්සෙව කම්මස්සාති යෙන ගොසාතකකම්මෙතෙව නිරයෙ නිබ්බත්තො, තස්සෙවාති අත්ථෙ ගය්හමානෙ එකාය චෙතනාය බහුපටිසන්ධියො භොන්තීති ආපජ්ජති, න චෙතං යුත්තං එකස්ස අම්බාදිබ්ජස්ස අනෙකඬකුරුජ්ජත්ති වියාති තං පරිහරන්තො ආහ තස්ස නානාවෙතනාහි ආයුහිතස්සාතිආදි, තෙන ගොසාතකකම්මක්ඛණෙ පුබ්බචෙතනා අපරචෙතනා සන්තිට්ඨාපකචෙතනාති එකස්මිම්පි පාණාතිපාතෙ බහු චෙතනා භොන්ති, නානාපාණාතිපාතෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථී. තත්ථ එකාය චෙතනාය නරකෙ පවිත්වා තදඤ්ඤචෙතනාසු එකාය අපරාපරියචෙතනාය ඉමස්මි. පෙනත්තභාවෙ නිබ්බත්තොති දස්සෙති, තෙනාහ ‘අවසෙසකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා’ති. එත්ථ ව කම්මසරික්ඛවිපාකුජ්ජත්ති. සන්ධාය කම්මකම්මනිමිත්තානමෙව ගහණං කතං, න ගතිනිමිත්තස්ස, තෙනාහ ‘අට්ඨිරාසියෙව නිමිත්තං අහොසි’ති. පාළියං විතච්ඡෙන්තීති තුණ්ඛෙහි තච්ඡෙන්තො විය ලුඤ්චන්ති. විරාජෙන්තීති විලිඛන්ති.

229. චල්ලුරචික්කයෙනාති සුක්ඛාපිතමංසචික්කයෙන. නිජ්ජක්ඛවම්මෙති විගතපක්ඛලොමවම්මෙ. එකං මිගන්ති දීපකම්මං. කාරණාහීති සාතනාහි. ඤත්වාති කම්මට්ඨානං ඤත්වා.

230. මඬගනවසෙන උලතීති මඬගුලි, විරූපබ්භවිජභාවෙන පවත්තතීති අත්ථො. විත්තකෙළින්ති විත්තරූපියං අනාවාරකීළං.

231. නිස්සෙවාලපණකකද්දමොති තිලබ්ජකාදියෙවොලෙන නීලමණ්ඩුකපිට්ඨිවණ්ණෙන උදකපිට්ඨෙ උදකං නීලවණ්ණං කුරුමානෙන පණකෙන කද්දමෙන ව විරහිතො. උණ්භභාවෙන තපනතො තපං උදකං අස්සාති තපොදකාති වත්තබ්බෙ ක-කාරලොපං කත්වා ‘තපොදා’ති වුවචති. පෙනලොකොති පකට්ඨෙන අකුසලකම්මෙන සුගතිතො දුග්ගතිං ඉතානං ගතානං ලොකො සමුහො, නිවාසට්ඨානං වා. කතහත්ථාති ධනුසිජ්ජෙ සුට්ඨු සික්ඛිතහත්ථා,

අවිරජ්ඣනලක්ඛවෙධාති අත්ථො. සිප්පදස්සනවසෙන රාජකුලාදීසු රාජසමුහං
 උපෙච්ච කතං අසනං සරක්ඛෙපො එතෙසන්ති කතුපාසනා, සබ්බත්ථ
 දස්සිතසිප්පාති අත්ථො. පහග්ගොති පහඤ්ජිතො, පරාජිතොති අත්ථො.

232. ආනෙඤ්ජසමාධිත්ති අරූපසමාපත්තියං නිරුද්ධෙ සතිපි සද්දකණ්ටකෙන
 උට්ඨානාරහො රූපාවචරසමාධියෙව ඉධ චත්තබ්බොති ආහ අනෙජං අවලන්තිආදි.
 සමාධිපරිපන්ථකෙති විතක්කාදිකෙ සන්ධාය වදති, ඉදං පන පට්ඨමබ්බොධියං
 උප්පන්නම්පි චත්ථං අනාවාරමත්තවසෙන භික්ඛුහි වොදිතෙපි භගවතා “අනාපත්ති,
 භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානස්සා”ති (පාරා. 228) එවං ආයතිං අත්තනා
 පඤ්ඤපියමානපාරාජිකානුගුණං තදා එව විනීතන්ති ධම්මසඬගාහකත්ථෙරෙහි
 පච්ඡා පඤ්ඤත්තස්ස ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස විනීතවත්ථුභාවෙන
 සඬගහමාරොපිතන්ති දට්ඨබ්බං. සාවකානං උප්පට්ඨපාටියා අනුස්සරණාභාවං
 දස්සෙතුං “න උප්පට්ඨපාටියා”ති චුත්තං. දුක්කරං කතන්ති අනන්තරෙ
 පඤ්චකප්පසතිකෙ කාලෙ විඤ්ඤාණසන්තතිං අදිස්වාපි අසම්මුය්හිත්වා පරතො
 තතියත්තභාවෙ දිට්ඨචුතිචිත්තෙන සද්ධිං චත්තමානභවපටිසන්ධියා අනුමානෙනාපි
 කාරියකාරණාභාවගහණං නාම සාවකානං දුක්කරත්තා චුත්තං. පටිච්චිද්ධාති
 පටිච්චිද්ධසදිසා. යථා නාම සත්තධා ඵාලිතස්ස වාමරවාලලොමස්ස එකාය
 අග්ගකොටියා අපරස්ස වාලලොමංසුනො කොටිං දුරෙ යත්වා විජ්ඣෙය්ස
 ආවුනන්තො විය පටිපාදෙය්ස, එවමෙව ඉමිනාපි දුක්කරං කතන්ති චුත්තං හොති.
 එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. යදිදන්ති යො අයං.

නිගමනවණ්ණනා

233. ඉධාති භික්ඛුවිහඬගෙ. උද්දිට්ඨපාරාජිකපරිදීපනන්ති සික්ඛාපදෙසු
 පාතිමොක්ඛුද්දෙසවසෙන උද්දිට්ඨපාරාජිකපරිදීපනං, න පන සබ්බස්මිං
 පාරාජිකවිහඬගෙ ආගතආපත්තිපරිදීපනං තත්ථ ථුල්ලච්චයාදීනම්පි ආගතත්තා
 තෙනෙව උද්දිට්ඨ-සද්දෙන චුත්තවිහඬගස්ස නිද්දෙසත්තා. භික්ඛුනීනං
 අසාධාරණානි චත්තාරීති උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා (පාවි. 658) වජ්ජප්පට්ඨජාදිකා
 (පාවි. 665) උක්ඛිත්තානුචත්තිකා (පාවි. 669) අට්ඨවත්ථුකාති (පාවි. 675) ඉමානි
 භික්ඛුහි අසාධාරණානි භික්ඛුනීනං එව පඤ්ඤත්තානි පාරාජිකානීති අත්ථො.
 වත්ථුච්චිපත්තානි පබ්බජ්ජපසම්පදානං වත්ථුභාවො වත්ථු නාම, තෙන
 වත්ථුමත්තෙන විපන්නා, විපන්නවත්ථුකාති අත්ථො. අහෙතුකපටිසන්ධිකාති
 මග්ගානුප්පත්තිකාරණමාහ. කිඤ්චාපි දුහෙතුකානම්පි මග්ගො නුප්පජ්ජති, තෙ පන
 පබ්බජ්ජපසම්පදාසු යත්වා ආයතිං මග්ගහෙතුං සම්පාදෙතුං සක්කොන්ති, අහෙතුකා
 පන පරිසුද්ධෙ චතුපාරිසුද්ධිසිලෙ යත්වා සම්පාදෙතුං න සක්කොන්ති, තස්මා තෙ
 තම්පි පටිච්ච වත්ථුච්චිපත්තාවාති වෙදිතබ්බා. පාරාජිකාති කම්මවිපත්තියා
 පටිසන්ධික්ඛණ්ණෙයෙව පරාජයං ආපන්නා. ථෙය්සසංවාසකාදීනං ගිහිභාවෙ යත්වා
 විපස්සනාය වායමන්තානම්පි තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගුප්පත්තිආභාවතො “මග්ගො
 පන වාරිතො”ති චුත්තං. දීඝතාය ලම්බමානං අඬගජානං ලම්බං නාම, තං යස්ස
 අත්ථි සො ලම්බී. සො එත්තාවතා න පාරාජිකො, තං පන දීඝං අඬගජානං අත්තතො

මුඛෙ වා වච්චමග්ගෙ වා සෙවනාධිප්පායෙන පච්චෙසන්තොව පාරාජිකො, ඉධ පන වච්චමග්ගෙ පච්චෙසන්තොව අධිප්පෙනො මුදුපිට්ඨිකෙනෙව මුඛෙ පච්චෙසනස්ස වුත්තත්තා. සොපි හි කතපරිකම්මතාය මුදුභූතාය පිට්ඨියා ඔනමිත්වා අත්තනො අඬගජානං මුඛෙන ගණ්හන්තොව පාරාජිකො හොති, න කෙවලො. යො පන මුඛෙන අත්තනො වච්චමග්ගං වා පරෙසං වච්චමග්ගමුඛං වා ඉත්ථිනං පස්සාවමග්ගං වා ගණ්හාති, තස්ස ච පුරිසනිමිත්තෙන පුරිසනිමිත්තං ජුපත්තස්ස ච මග්ගෙන මග්ගපටිපාදනෙපි පාරාජිකං න හොති පුරිසනිමිත්තෙන තදිතරමග්ගසම්පටිපාදනෙනෙව මෙටුනධම්මවොහාරතො. පරස්ස අඬගජානෙ අභිනිසිද්ධිති පරස්ස උත්තානං සයන්තස්ස කම්මනියෙ අඬගජානෙ අත්තනො වච්චමග්ගං පච්චෙසන්තො තස්සුපරි නිසිද්ධි, ඉදඤ්ච උපලක්ඛණමත්තං පරෙසං අඬගජානං වච්චමග්ගෙ පච්චෙසන්තො සාදියන්තොපි පාරාජිකොව, ඛලක්කාරෙන පන වච්චමග්ගෙ වා මුඛෙ වා පරෙන පච්චෙසියමානො යදි න සාදියති, අනාපත්තිකොව. එත්ථ අසාදියනං නාම දුක්කරං විරජ්ජිතබ්බතො. එත්ථ ච අනුපසම්පන්නභාවෙ යත්වා මාතුපිතුඅරහන්තෙසු අඤ්ඤතරං සාතෙන්තො හික්ඛුනිං දුසෙන්තො ච සාමණෙරපබ්බජ්ජමපි න ලහතීති දස්සනත්ථං විසුං ගහිතත්තා මාතුසාතකාදීනං චතුත්තං තතියපයම්පාරාජිකෙසු අත්තොගධතා වෙදිතබ්බා. යථා එත්ථ, එවං ගිහිභාවෙ යත්වා ලොහිතුප්පාදං කරොන්තො ලොහිතුප්පාදකොවාති ගහෙතබ්බං. එතෙන පරියායෙනාති උභිත්තං රාගපරිපුට්ඨානසඬ්ඛාතෙන පරියායෙන. දුතියවිකප්පෙ කච්චි අත්ථාති පදවිජෙදො වෙදිතබ්බො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං.

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

නිට්ඨිතො ච පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනානයො.

2. සඬ්ඝාදිසෙසකණ්ඩො

1. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

234. තෙරසකස්සාති තෙරස සික්ඛාපදානි පරිමාණානි අස්සාති තෙරසකො, කණ්ඩො, තස්ස. සමථෙ විපස්සනාය වා අභිරතිරහිතො ඉධ අනභිරතො, න පබ්බජ්ජායාති ආහ “වික්ඛිත්තවිත්තො”ති. වික්ඛිත්තතාය කාරණමාහ කාමරාගාඉච්චාදි.

235. අබ්බොහාරිකාති සීලවිපත්තිවොහාරං නාරහතීති කත්වා වුත්තං. අකුසලභාවෙ පනස්සා අබ්බොහාරතා නත්ථි.

236-7. චෙතනා-සද්දතො විසුං සං-සද්දස්ස අත්ථාභාවං ඉක-පච්චයස්ස ච අත්ථවන්තතං දස්සෙතුං සඤ්චෙතනා වාතිආදි දුතියවිකප්පො වුත්තො. සිඛාප්පත්තො අත්ථොති අධිප්පෙතත්ථං සන්ධාය වුත්තං. ආසයභෙදතොති

පින්තසෙම්හපුබ්බලොහිතානං චතුත්තං ආසයානං හෙදෙන. ධාතුනානත්තකොති
 රසරුහිරාදීනං සත්තන්තං, පථවාදීනං වා චතුත්තං ධාතුනං නානත්තෙන.
 චත්ථිසීසන්ති මුත්තචත්ථිතො මත්ථකපස්සං. හත්ථිමදවලනං නාමඤ්ච සම්භවොති
 ආහ “සම්භවො නික්ඛමති” ති. සම්භවවෙගන්ති සම්භවස්ස යානතො චචිත්ථා
 දකසොතාහිමුඛං ඔතරණෙන සඤ්ජාතසරීරක්ඛොභවෙගං. බාහුසීසන්ති
 ඛන්ධප්පදෙසං. දස්සෙසීති එත්ථ ඉති-සද්දො හෙතුත්ථො, තෙන යස්මා
 කණ්ණුදුලිකාහි සම්භවො නික්ඛමති...පෙ.... සම්භවඤ්ච දස්සෙසී, තස්මා
 තතියස්ස භාසිතං සුභාසිතන්ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. දකසොතන්ති මුත්තස්ස
 චත්ථිතො නික්ඛමනමග්ගං, අඬගජාතප්පදෙසන්ති වුත්තං හොති. සුක්කඤ්ච
 නාමෙතං රසරුහිරාදිසත්තදෙහධාතුසු මජ්ඣිමධාතුවතුපං අට්ඨිමිඤ්ජාදි විය
 පථවීධාතුසඬගහිතං ආභාරුපජීවිතං සකලකායගතං අතිදහරදාරකානම්පි අත්ථෙව,
 තං පන පන්තරසසොළසවස්සුද්දෙසතො පට්ඨාය සත්තානං
 සමුප්පජ්ජනකකාමරාගෙහෙව යානතො චලති, චලිතඤ්ච ආපොධාතුභාවෙන
 විත්තජමෙව හුත්ථා දකසොතං ඔතරති, දකසොතතො පන පට්ඨාය
 විත්තපච්චයඋතුපං හොති මත්ථලුඬගතො චලිතසිඬ්ඝාණිකා විය. යෙසං පන
 සමුච්ඡෙදනවික්ඛම්භනාදීහි රාගපරියුට්ඨානං නත්ථි, තෙසං සුක්කචිස්සට්ඨි න සියා.
 ඉති යථායානතො සුක්කස්ස විස්සට්ඨියෙව රාගවිත්තසමුට්ඨානා, න පකතිරුපං,
 තෙනෙව කථාවත්ථුඅට්ඨකථායං (කථා. අට්ඨ. 307) “සුක්කචිස්සට්ඨි නාම
 රාගසමුට්ඨානා හොති” ති සුක්කස්ස විස්සට්ඨි එව රාගසමුට්ඨානා වුත්තා, න
 පකතිරුපං. ඡන්තං පන කාමාවචරදෙවානං විජ්ජමානාපි සුක්කධාතු
 ද්වයංද්වයසමාපත්තිවසෙන පරියුට්ඨිතරාගෙනාපි යානතො න ගලති, යථායාන
 එව යත්ථා කිඤ්චි විකාරං ආපජ්ජමානා තඬ්ඛණිකපරිලාභවූපසමාවහා
 මෙටුනකිච්චනිට්ඨාපිතා හොතීති වෙදිතබ්බං. කෙච් පන “කායසම්ඵස්සසුඛමෙව
 තෙසං කාමකිච්ච” ති වදන්ති. බිණ්ණසවානං පන අනාගාමීනඤ්ච සබ්බසො
 කාමරාගාභාවෙන සුක්කධාතුවිකාරම්පි නාපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. රුපිබ්බමානං පන
 වික්ඛම්භිතකාමරාගෙන ජනිතත්තා අනාභාරුපජීවිතත්තා ව සබ්බථා සුක්කධාතූපි
 නත්ථෙව. තථෙවාති මොවනස්සාදෙන නිමිත්තෙ උපක්කමතොතිආදිං අතිදිසති.
 “විස්සට්ඨිති යානාවාචනා වූච්චති” ති පදභාෂනෙ (පාරා. 237) වුත්තත්තා
 “දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ” ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ
 දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදි. එත්ථාති තිසුපි වාදෙසු. අධිවාසෙත්ථාති
 නිමිත්තෙ උපක්කමිත්ථා පුන විජ්ජට්ඨායෙර උප්පන්නෙ මොවනස්සාදං
 විනොදෙත්ථා. අත්තරා නිවාරෙතුන්ති අත්තතො නිමිත්තෙ කතුපක්කමෙන යානා
 වුතං දකසොතං ඔතරිතුං අදත්ථා අත්තරා නිවාරෙතුං. මොවනස්සාදෙන
 හත්ථපරිකම්මාදිං කරොන්තස්ස මුත්තෙපි දුක්කට්ඨෙව, නිමිත්තෙ
 උපක්කමාභාවතො පන සඬ්ඝාදියෙසො න හොතීති ආහ “හත්ථ...පෙ....
 අනාපත්ති” ති. දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදිනා වුත්තචිතිවිෂයං සන්ධාය
 “අයං සබ්බාවරියසාධාරණචිතිවිෂයො” ති වුත්තං.

බොහකරණපච්චයො නාම විසභාගහෙසජ්ජසෙනාසනාභාරාදිපච්චයො.
 නානාවිධං සුපිනන්ති බුහිතවාතාදිධාතුනං අනුගුණං. අනුභූතපුබ්බන්ති පුබ්බෙ

භූතපුබ්බං මනසා පරිකප්පිතපුබ්බඤ්ච. සග්ගනරකදෙසන්තරාදීනම්පි හි
 සඬගහෙත්වා වුත්තං. අත්ථකාමතාය වා අනත්ථකාමතාය වාති ඉදං දෙවතානං
 හිතාහිතාධිප්පායනං දස්සෙතුං වුත්තං. අත්ථාය වා අනත්ථාය වාති සභාවතො
 භවිතබ්බං හිතාහිතං සන්ධාය වුත්තං. නනු දෙවතාහි උපසංහරියමානානි
 ආරම්මණානි පරමත්ථතො නත්ථි, කථං තානි පුරිසො පස්සති, දෙවතා වා තානි
 අවිජ්ජමානානි උපසංහරන්තිති වොදනං මනසි කත්වා ආහ සො තාසන්තිආදි. තෙන
 “එවමෙසො පරිකප්පතු” ති දෙවතාහි චිත්තිතමත්තෙන සුපන්තස්ස චිත්තං
 භවඬගසන්තතිතො නිපතිත්වා දෙවතාහි චිත්තිතනියාමෙනෙව පරිකප්පමානං
 පවත්තති, එවං තෙන පරිකප්පමානානි ආරම්මණානි දෙවතාහි උපසංහරානි නාම
 භොන්ති, තානි ච සො දෙවතානුභාවෙන පස්සති නාමාති දස්සෙති. බොධිසත්තමාතා
 විය පුත්තපට්ඨාභනිමිත්තන්තිආදීසු බොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තිදිවසෙ
 මහාමායාදෙවියා අත්තතො දක්ඛිණපස්සෙන එකස්ස සෙනවරවාරණස්ස
 අත්තොකුච්ඡිපට්ඨිභාවදස්සනං පුත්තපට්ඨාභනිමිත්තං සුපිනං නාම. අම්භාකං පන
 බොධිසත්තස්ස “ස්වෙ බුද්ධො භවිස්සති” ති වාතුද්දසියං පක්ඛස්ස
 රත්තිවිභායනකාලෙ හිමවන්තං බිබ්බොහනං කත්වා පුරත්ථිමපච්ඡිමසමුද්දෙසු
 වාමදක්ඛිණහත්ථෙ දක්ඛිණසමුද්දෙ පාදෙ ව ඔදහිත්වා මහාපට්ඨියා සයනං එකො,
 දඬබතිණසඬබාතාය තිරියා නාම තිණජාතියා නඬගලමත්තරත්තදණ්ඩාය නාහිතො
 උග්ගතාය බණෙන අනෙකයොජනසහස්සං නහං ආභවිච යානං එකො, සෙනානං
 කණ්භසීසානං කිම්භං පාදෙහි උස්සක්කිත්වා යාව ජාණුමණ්ඩලං ආභවිච යානං
 එකො, නානාවණ්ණානං චතුන්තං සකුණානං චතුහි දිසාහි ආගන්ත්වා පාදමුලෙ
 සෙනවණ්ණතාපජ්ජනං එකො, බොධිසත්තස්ස මහතො මිළ්භපබ්බතස්ස උපරි
 අලිම්පමානස්ස වඬිකමනං එකොති ඉමෙ පඤ්ච මහාසුපිනා නාම, ඉමෙ ච
 යථාක්කමං සම්බොධියා, දෙවමනුස්සෙසු අරියමග්ගප්පකාසනස්ස, ගිහීනඤ්ච
 සරණුපගමනස්ස, ඛත්තියාදිචතුරණ්ණානං පබ්බජිත්වා අරහත්තපට්ඨාභස්ස,
 චතුන්තං පච්චයානං ලාභෙ අලිත්තභාවස්ස ච පුබ්බනිමිත්තානිති වෙදිතබ්බං.
 සොළස සුපිනා පාකටා එව. එකත්තසච්චමෙවාති ඵලනියමුප්පත්තිතො වුත්තං.
 දස්සනං පන සබ්බත්ථ විපල්ලත්ථමෙව. ධාතුක්ඛොභාදීසු චතුසු මූලකාරණෙසු ද්විහි
 තිහිපි කාරණෙහි කදාපි සුපිනං පස්සන්තිති ආහ “සංසග්ගහෙදතො” ති.
 සුපිනහෙදොති සච්චාසච්චත්ථතාහෙදො.

රූපනිමිත්තාදිආරම්මණන්ති එත්ථ කම්මනිමිත්තගතිනිමිත්තතො
 අඤ්ඤරූපමෙව විඤ්ඤාණස්ස නිමිත්තන්ති රූපනිමිත්තං, තං ආදි යෙසං
 සත්තනිමිත්තාදීනං තානි රූපනිමිත්තාදීනි ආරම්මණානි යස්ස භවඬගචිත්තස්ස තං
 රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං. ඊදිසානීති රූපනිමිත්තාදිආරම්මණානි
 රාගාදිසම්පයුත්තානි ච. සබ්බොභාරිකචිත්තෙනානි පටිබුද්ධස්ස පකතිවිථිචිත්තෙන.
 කො නාම පස්සතිති සුත්තපට්ඨුද්ධභාවවිසුත්තාය චිත්තප්පවත්තියා අභාවතො
 සුපිනං පස්සන්තො නාම න සියාති අධිප්පායො, තෙනාහ “සුපිනස්ස අභාවොච
 ආපජ්ජති” ති. කපිමිද්ධපරෙතොති ඉමිනා නිද්දාවසෙන
 පවත්තමානභවඬගසන්තතිබාවහිතාය කුසලාකුසලාය මනොද්චාරවිථියා ච
 පස්සතිති දස්සෙති, තෙනාහ යා නිද්දාතිආදි. ද්විහි අත්තෙහි මුත්තොති

කුසලාකුසලසංඛාරානෙහි ද්විතී අන්තෙහි මුත්තො. ආවජ්ජනතදාරම්මණක්ඛණෙති සුපිනෙ පඤ්චද්වාරවීථියා අභාවතො මනොද්වාරෙ උප්පජ්ජනාරහං ගහෙත්වා වුත්තං.

එත්ථ ච සුපිනන්තෙපි තදාරම්මණවචනතො අනුභූතෙසු සුතපුබ්බෙසු චා රූපාදීසු පුරාපත්තිභාවෙන පරිකප්පෙත්වා විපල්ලාසතො පවත්තමානාපි කාමාවචරවිපාකධම්මා පරිත්තධම්මෙ නිස්සාය පරිකප්පෙත්වා පවත්තත්තා පරිත්තාරම්මණා වුත්තා, න පන සරූපතො පරිත්තධම්මෙ ගහෙත්වා පවත්තත්තා එවාති ගහෙතඛිබ්බං. එවඤ්ච ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරං ආරොපෙත්වා පවත්තමානානං රාගාදිසවිපාකධම්මානම්පි තෙසං ආරම්මණං ගහෙත්වා උප්පන්නානං පටිසන්ධාදිවිපාකානම්පි පරිත්තාරම්මණතා කම්මනිමිත්තාරම්මණතා ච උපපන්නා එව භොති. චත්ථුධම්මවිනිමුත්තං පන සම්මුතිභූතං කසිණාදිපටිභාගාරම්මණං ගහෙත්වා උප්පන්නා උපචාරජපනාදිවසජ්ජවත්තා චිත්තචෙතසිකධම්මා එව පරිත්තත්තිකෙ (ධ. ස. තිකමාතිකා 12) න චත්තඛිබ්බාරම්මණාති ගහෙතඛිබ්බා.

ස්වායන්ති සුපිනො. විපල්ලාසෙන පරිකප්පිතපරිත්තාරම්මණත්තා “දුබ්බලවත්ථුකත්තා” ති වුත්තං, අවිජ්ජමානාරම්මණෙ අවසවත්තිතොති අධිජ්ජායො, තෙනාහ අවිසයෙ උප්පන්නත්තාතිආදි.

ආපත්තිනිකායස්සාති ඉදං සංඛ්ඤාදිසෙසොති පුල්ලිඬ්ඛ-සද්දස්ස අනුරූපවසෙන වුත්තං. අස්සාති අස්ස ආපත්තිනිකායස්ස, වුට්ඨාපෙතුං ඉච්ඡිතස්සාති අත්ථො, තෙනාහ කිං වුත්තන්තිආදි. රුල්භිසද්දෙනාති එත්ථ සමුදායෙ නිජ්ජන්තස්සාපි සද්දස්ස තදෙකදෙසෙපි පසිද්ධි ඉධ රුල්භී නාම, තාය රුල්භියා යුත්තො සද්දො රුල්භිසද්දො, තෙන. රුල්භියා කාරණමාහ අවයචෙඉච්චාදිනා.

කාලඤ්චාති “රාගුපත්ථම්මහෙ” තිආදිනා දස්සිතකාලඤ්ච, “රාගුපත්ථම්මහෙ” ති වුත්තෙ රාගුපත්ථම්මහෙ ජාතෙ තස්මිං කාලෙ මොචෙතීති අත්ථතො කාලො ගම්මති. නවමස්ස අධිජ්ජායස්සාති වීමංසාධිජ්ජායස්ස. චත්ථුති විසයං.

238. ලොමා එතෙසං සන්තීති ලොමසා, ඛුලොමපාණකා.

239. මොචනෙතාති මොචනජ්ජයොගෙන. මොචනස්සාදසම්පයුත්තායාති එත්ථ මොචනිච්ඡාව මොචනස්සාදො, තෙන සම්පයුත්තා චෙතනා මොචනස්සාදචෙතනාති අත්ථො, න පන මොචනෙ අස්සාදං සුඛං පත්ථෙත්තියා චෙතනායාති එවං අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො, ඉතරථා සුඛත්ථාය මොචෙත්තස්සෙව ආපත්ති, න ආරොග්ගාදිඅත්ථායාති ආපජ්ජති. තස්මා ආරොග්ගාදීසු යෙන කෙනචි අධිජ්ජායෙන මොචනිච්ඡාය චෙතනායාති අත්ථොව ගහෙතඛිබ්බො.

240. වායමතොති අධිගජාතෙ කායෙන උපක්කමතො. ද්වෙ ආපත්තිසහස්සාතීති ඛණ්ඩවක්කාදීති අනාමසිත්ථාව වුත්තං, ඉච්ඡන්තෙන පන ඛණ්ඩවක්කාදිභෙදෙනාපි ගණනා කාතඛිබ්බා. එකෙන පදෙනාති

ගෙහසිතපෙමපදෙන. තපේවාති මොවනස්සාදවෙනනාය එව ගාල්හං
 පිළනාදිප්පයොගං අවිජ්ඣිත්වා සුපනෙන සඬ්ඝාදිසෙසොති වුත්තං. සුද්ධචිත්තොති
 මොවනස්සාදස්ස නිමිත්තෙ උරුඤ්ඤි කතඋපක්කමස්ස විජ්ඣනං සන්ධාය වුත්තං.
 තෙන අසුභමනසිකාරාභාවෙපි පයොගාභාවෙනෙව මොවනෙපි අනාපත්ති දීපිතාති
 වෙදිතබ්බා.

තෙන උපක්කමෙන මුත්තෙති මුච්චමානං විනා අඤ්ඤස්මිම්පි සුක්කෙ යානතො
 මුත්තෙ. යදි පන උපක්කමෙ කතෙපි මුච්චමානමෙව දකසොතං ඔතරති,
 පුල්ලච්චයමෙව පයොගෙන මුත්තස්ස අභාවා. ජග්ගනත්ථායාති විවරාදිසු
 ලිම්පනපරිහාරාය හත්ථෙන අඬගජාතග්ගහණං වට්ටති, තප්පයොගො න භොතීති
 අධිප්පායො. අනොකාසන්ති අඬගජාතප්පදෙසං.

262. සුපිනන්තෙන කාරණෙනාති සුපිනන්තෙ පවත්තඋපක්කමහෙතුනා.
 ආපත්තිට්ඨානෙයෙව හි අයං අනාපත්ති අවිසයත්තා වුත්තා. තෙනාහ “සවස්ස
 විසයො භොති නිච්චලෙන හවිතබ්බ”න්තිආදි.

263. විනිතවත්ථුපාළියං අණ්ඩකණ්ඩුවනවත්ථුස්මිං මොවනාධිප්පායෙන
 අණ්ඩවලනෙන අඬගජාතස්සාපි වලනතො නිමිත්තෙ උපක්කමො භොතීති
 සඬ්ඝාදිසෙසො වුත්තො. යථා පන අඬගජාතං න වලති, එවං අණ්ඩමෙව
 කණ්ඩුවනෙන ථුසන්තස්ස මුත්තෙපි අනාපත්ති අණ්ඩස්ස අනඬගජාතත්තා.

264. වත්ථීන්ති අඬගජාතසිසව්ජාදකවම්මං. උදරං තාපෙන්තස්ස...පෙ....
 අනාපත්තියෙවාති උදරතාපනෙන අඬගජාතෙපි තත්තෙ තාවත්තකෙන නිමිත්තෙ
 උපක්කමො කතො නාම න භොතීති වුත්තං.

265. එහි මෙ ත්වං, ආවුසො, සාමණෙරාති වත්ථුස්මිං අඤ්ඤං ආණාපෙනු,
 තෙන කරියමානස්ස අඬගජාතවලනස්ස මොවනස්සාදෙන සාදියනතො තං වලනං
 හික්ඛස්ස සාදියනවිත්තසමුට්ඨිතම්පි භොතීති සුක්කවිස්සට්ඨිපච්චයස්ස
 අඬගජාතවලනස්ස හෙතුභූතා අස්සාදවෙනනාව ආපත්තියා අඬගං භොති, න
 ආණාපනවාචා තස්සා පවත්තික්ඛණෙ සඬ්ඝාදිසෙසස්ස අසිජ්ඣනතො. එවං
 ආණාපෙන්වාපි යොනිසොමනසිකාරෙන මොවනස්සාදං පටිවිනොදෙන්තස්ස
 ආපත්තිඅසම්භවතො ඉදං සික්ඛාපදං අනාණත්තිකං, කායකම්මං,
 කිරියසමුට්ඨානඤ්ච ජාතන්ති ගහෙනබ්බං, ආණාපනවාචාය පන දුක්කටං ආපජ්ජති.
 යො පන පරෙන අනාණත්තෙන බලක්කාරෙතාපි කරියමානප්පයොගං
 මොවනස්සාදෙන සාදියති, තස්සාපි මුත්තෙ පයම්පාරාජිකෙ විය සඬ්ඝාදිසෙසොව,
 අමුත්තෙ පුල්ලච්චයං. මොවනස්සාදෙ වෙනනාය පන අසති කායසංසග්ගරාගෙන
 සාදියන්තස්සාපි මුත්තෙපි සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්තීති ආවරියා වදන්ති, තඤ්ච
 යුත්තමෙව.

266. කායත්ථම්භනවත්ථුස්මිං වලනවසෙන යථා අඬගජාතෙ උපක්කමො
 සම්භවති, තථා විජම්භිතත්තා ආපත්ති වුත්තා.

උපනිෂ්කායනවත්ථුස්මිං අඬගජාතන්ති ජීවමානඉත්ථිනං පස්සාවමග්ගොව
අධිජ්ජෙතො, නෙතරො.

267. පුජ්ථාවලීති කිළාවසෙසො. තං කිර කිළන්තා නදීආදීසු ඡින්තනං
උදකෙන වික්ඛල්ලං කත්වා තත්ථ උභො පාදෙ පසාරෙත්වා නිසින්තා පතන්ති,
“පුජ්ථාවලිය”න්තිපි පායො. පවෙසෙත්තස්සාති පයොජකත්තෙන ද්විකම්මිකත්තා
“වාලිකං අඬගජාත”න්ති උභයත්ථාපි උපයොගවචනං කතං. චෙතනා, උපක්කමො,
මුච්චනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගානි වෙදිතබ්බානි.

සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

269. දුතියෙ කෙසුචි වාතපානෙසු විවටෙසු බහිපි අන්ධකාරත්තා ආලොකො න
පවිසති, විවටකවාටෙන අඤ්ඤානො ආගච්ඡන්තස්ස ආලොකස්ස නිවාරණතො
කවාටස්ස පිට්ඨිපස්සෙ සනත්තකාරොව හොති, තාදිසාති සන්ධාය “යෙසු විවටෙසු
අන්ධකාරො හොති”තිආදි වුත්තං.

බ්‍රාහ්මණී අත්තනො අඬගමඬගානං පරාමසනක්ඛණෙ අනාවාරානුකූලා හුත්වා
න කිඤ්චි වත්වා භික්ඛුනො වණ්ණහණනක්ඛණෙ වුත්තත්තා ආහ
“පබ්බජිතුකාමො මඤ්ඤෙති සල්ලක්ඛෙත්වා”ති, පබ්බජිතුකාමො වියාති
සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. කුලිත්ථිනං එවං පරෙහි අභිභවනං නාම
අච්චන්තාවමානොති ආහ “අත්තනො විජ්ජකාර”න්ති.

270. ඔතිණ්ණසද්දස්ස කම්මසාධනපක්ඛං සන්ධාය “යක්ඛාදීහි”තිආදි වුත්තං,
කත්තුසාධනපක්ඛං සන්ධාය “කූපාදීහි”තිආදි වුත්තං. තස්මිං වත්ථුස්මිත්ති
ඉත්ථිසරීරසඬාතෙ වත්ථුස්මිං.

271. අස්සාති හත්ථග්ගාහාදිකස්ස සබ්බස්ස.

273. එතෙසං පදානන්ති ආමසනාදිපදානං. ඉත්ථිසඤ්ඤීති මනුස්සිත්ථිසඤ්ඤී.
නං-සද්දස්ස කායවිසෙසනභාවෙන එතං කායන්ති අත්ථං දස්සෙතුං “අථ වා”තිආදි
වුත්තං. ඔමසන්තො...පෙ.... එකාව ආපත්තීති අනිවත්ථං සන්ධාය වුත්තං, න
නිවත්ථං. සනිවත්ථාය පන මත්ථකතො පටියාය හත්ථං ඔතාරෙත්තස්ස
නිවත්ථසාටකොපරි හත්ථෙ ආරුල්ලෙහෙ ථුල්ලච්චයං. සාටකතො හත්ථං
ඔතාරාපෙත්වා ජඬ්ඝතො පටියාය ඔමසන්තස්ස පුන සඬ්ඝාදිසෙසො.

යථානිද්දිට්ඨනිද්දෙසෙති යථාවුත්තකායසංසග්ගනිද්දෙසෙ. තෙනාති යෙන
කාරණෙන වත්ථුසඤ්ඤාදයො හොන්ති, තෙන කාරණෙන.
යථාවුත්තසික්ඛාපදනිද්දෙසෙ වුත්තං ගරුකං භික්ඛුනො කරෙය්‍ය පකාසෙය්‍යාති
යොජනා.

සඤ්ඤාය විරාගිතමිතී සඤ්ඤාය විරද්ධාය. ඉදං නාම චන්ද්‍රන්ති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතං, අනාගතඤ්ච යං කිඤ්චි සච්ඤ්ඤාණකාච්ඤ්ඤාණකං චූසන්තස්ස අනාපත්තිඅභාවං සන්ධාය වුත්තං.

සාරත්තන්ති කායසංසග්ගරාගෙනෙව සාරත්තං. විරත්තන්ති කායසංසග්ගරාගරහිතං මාත්‍රආදිං සන්ධාය වදන්ති. දුක්කටන්ති මාත්‍රපෙමාදිවසෙන ගණ්හන්තස්ස වසෙන වුත්තං, විරත්තමිති ඉත්ථිං කායසංසග්ගරාගෙන ගණ්හන්තස්ස පන සඬ්ඝාදිසෙසො එව. ඉමාය පාළියා සමෙතීති සම්බන්ධො. කථං සමෙතීති වෙ? යදි හි “ඉත්ථියා කායප්පට්ඨිද්ධං ගණ්හිස්සාමි”ති විත්තෙ උප්පන්නෙ ඉත්ථිසඤ්ඤා විරාගිතා භවෙය්‍ය. කායප්පට්ඨිද්ධග්ගහණෙපි ටුල්ලච්චයෙනාපි න භවිතබ්බං ඉත්ථිසඤ්ඤාය එව පාළියං (පාරා. 276) ටුල්ලච්චයස්ස වුත්තත්තා, තස්මා “ඉත්ථියා කායප්පට්ඨිද්ධං ගණ්හිස්සාමිති කායං ගණ්හන්තස්ස ඉත්ථිසඤ්ඤා විරාගිතා නාම න භොතීති කායප්පට්ඨිද්ධං ගණ්හිස්සාමිති කායං ගණ්හතො ඉත්ථිසඤ්ඤාය වෙච කායසංසග්ගරාගස්ස ච කායග්ගහණස්ස ච සම්භවා යථාචන්ද්‍රකං සඬ්ඝාදිසෙසමෙව ආපජ්ජති”ති මහාසුමත්ථෙරෙන වුත්තවාදොව ඉමාය පාළියා සමෙති. අට්ඨකථායඤ්චි “සම්බහුලා ඉත්ථියො බාහාහි පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හාමි”ති සඤ්ඤාය පරික්ඛිපතො මජ්ඣගතානං වසෙන ටුල්ලච්චයං වුත්තං. න හි තස්ස “මජ්ඣගතා ඉත්ථියො කායප්පට්ඨිද්ධෙන ගණ්හාමි”ති සඤ්ඤා අත්ථි, තස්මා අට්ඨකථායපි සමෙතීති ගහෙනබ්බං. තිලෙන දුට්ඨිඤ්ඤායභාවතො කාළිත්ථි වුත්තා.

279. සෙවනාධිප්පායොති එස්සසුඛසෙවනාධිප්පායො.
 කායප්පට්ඨිද්ධාමසනවාරෙ කායප්පට්ඨිද්ධවසෙන එස්සපට්ඨිජානනං වෙදිතබ්බං. විත්තුප්පාදමත්තෙ ආපත්තියාභාවතො අනාපත්තීති ඉදං කායසංසග්ගරාගමත්තෙන කායවලනස්ස අනුප්පත්තිතො ඉත්ථියා කරියමානකායවලනං සාදියතොපි පයොගාභාවං සන්ධාය වුත්තං. පඨමපාරාජිකෙ පන පරෙහි උපක්කමියමානස්ස අභාවතො සෙවනාධිප්පායෙ උප්පන්නෙ තෙන අධිප්පායෙන අඬගජාතක්ඛොහො සයමෙව අවස්සං සඤ්ජායති, සො ච තෙන කතො නාම භොතීති පාරාජිකං වුත්තං, තෙනෙව නයෙන පඨමසඬ්ඝාදිසෙසෙපි පරෙන කරියමානපයොගසාදියමානෙපි අඬගජාතක්ඛොහසම්භවෙන ආපත්ති භොතීති වෙදිතබ්බං. චතුත්ථෙති “න ච කායෙන වායමති, න ච එස්සං පට්ඨිජානාති”ති ඉමස්මිං වාරෙ.
 එස්සපට්ඨිජානනමිතී අපි-සද්දෙන තතියවාරෙ විය වායාමොපි නත්ථිති දස්සෙති. නිස්සග්ගියෙන නිස්සග්ගියාමසෙන වියාති ඉදං පන
 එස්සපට්ඨිජානනාභාවමත්තස්සෙව නිදස්සනං, න පයොගාභාවස්සාති දට්ඨබ්බං. මොක්ඛාධිප්පායොති එත්ථ විත්තස්ස ලහුපරිවත්තිතාය අන්තරන්තරා කායසංසග්ගරාගෙ සමුප්පන්නෙපි මොක්ඛාධිප්පායස්ස අවිච්ඡින්නතාය අනාපත්තියෙව, විච්ඡින්නෙ පන තස්මිං ආපත්ති එව.

පදභාෂ්‍යීයවණ්ණනානායො.

281. එත්ථ ගණ්භානීති න වත්තබ්බාති ගෙහසිතපෙමෙන කායප්පට්ඨද්ධෙන ඵ්ඝනෙ දුක්ඛං සන්ධාය වුත්තං, කාරුඤ්ඤෙන පන වත්ථාදිං ගහෙනුං අසක්කොන්ති. “ගණ්භා”ති වදන්තස්සාපි අවසසභාවප්පත්තං උදකෙ නිමුජ්ජන්ති. කාරුඤ්ඤෙන සහසා අනාමාසන්ති අවින්තෙත්වා කෙසාදීසු ගහෙත්වා මොක්ඛාධිප්පායෙන ආකඨස්සාපි අනාපත්තියෙව. න හි මීයමානං මාතරං උක්ඛිපිතුං න වට්ඨති. අඤ්ඤාතිකාය ඉත්ථියාපි එසෙව නයො. උක්ඛට්ඨාය මාතුයාපි ආමාසො න වට්ඨති දස්සනත්ථං “මාතර”න්ති වුත්තං. තස්සා කාතබ්බං පන අඤ්ඤාසම්පි ඉත්ථිනං කරොන්තස්සාපි අනාපත්තියෙව අනාමාසත්තෙ විසෙසාභවා.

තිණණ්ඩුපකන්ති හිරිවෙරාදිමුලෙහි කෙසාලඨකාරත්ථාය කතවුම්ඛට්ඨකං. පරිවත්තෙත්වාති අත්තනො නිවාසනාදිභාවනො අපනෙත්වා. සුජාදිඅත්ථං පන තාවකාලිකම්පි ආමසිතුං වට්ඨති. සීසපසාධනකදන්තසුච්ඡාදිති ඉදං සීසාලඨකාරත්ථාය පට්ටිලොතිකාදීහි කතං සීසපසාධනකඤ්ඤෙව දන්තසුච්ඡාදි වාති ද්විධා යොජෙත්වා සීසපසාධනං සිපාටිකොපකරණත්ථාය වෙව දන්තසුච්ඡපකරණත්ථාය ව ගහෙතබ්බන්ති යථාක්කමං අත්ථං දස්සෙති. කෙසකලාපං බන්ධිත්වා තත්ථ තිරියං පවෙසනත්ථාය කතා දන්තසුචි එව සීසපසාධනකදන්තසුචිති එකමෙව කත්වා සිපාටිකාය පක්ඛිපිත්වා පරිහරිතබ්බසුචියෙව තස්ස තස්ස කිච්චස්ස උපකරණන්ති සිපාටිකාසුචිඋපකරණන්ති එවං වා යොජනා කාතබ්බා. පොත්ථකරුපන්ති සුධාදීහි කතං, පාරාජිකවත්ථුභූතානං තිරච්ඡානගතිත්ථිනං සණ්ඨානෙන කතම්පි අනාමාසමෙව. ඉත්ථිරුපාදිති දස්සෙත්වා කතං, වත්ථහිත්තිආදිඤ්ඤං ඉත්ථිරුපං අනාමසිත්වා වළඤ්ඤෙත්තුං වට්ඨති. එවරුපෙහි අනාමාසෙ කායසංසග්ගරාගෙ අසති කායප්පට්ඨද්ධෙන ආමසනො දොසො නත්ථි. හින්දිත්වාති එත්ථ අනාමාසම්පි දණ්ඩපාසාණාදීහි හෙදනස්ස අට්ඨකථායං වුත්තත්තා, පාළියම්පි ආපදාසු මොක්ඛාධිප්පායස්ස ආමසනෙපි අනාපත්තියා වුත්තත්තා ව. සප්පිනිආදීහි වාළමිගිහි ව ගහිතපාණකානං මොවනත්ථාය තං සප්පිනිආදිං වත්ථදණ්ඩාදීහි පරික්ඛිපිත්වා ගහෙනුං, මාතුආදිං උදකෙ මීයමානං වත්ථාදීහි ගහෙනුං, අසක්කොන්ති. කෙසාදීසු ගහෙත්වා කාරුඤ්ඤෙන උක්ඛිපිතුං වට්ඨති අයමත්ථො ගහෙතබ්බොව. අට්ඨකථායං “න ත්වෙව ආමසිතබ්බා”ති ඉදං පන වචනං අමීයමානවත්ථුං සන්ධාය වුත්තන්ති අයං අම්භාකං බන්ති.

මග්ගං අධිට්ඨායාති “මග්ගො අය”න්ති මග්ගසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වාති අත්ථො. පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්තීති ඉදං සාමිච්චසෙන වුත්තං, තෙහි පන ආසනං අපඤ්ඤපෙත්වා නිසීද්ධාති වුත්තෙ සයමෙව පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදිතුම්පි වට්ඨති. තත්ථජාතකානීති අවිජිත්දිත්වා භූතගාමභාවෙනෙව යිතානි. කීළන්තෙනාති වුත්තත්තා සති පච්චයෙ ආමසන්තස්ස අනාපත්ති. හික්ඛුසන්තකං පන පරිභොගාරහං සබ්බථා ආමසිතුං න වට්ඨති දුරුපවිණ්ණත්තා. අනුපසම්පන්නානං දස්සාමිති ඉදං අප්පට්ඨගහෙත්වා ගහණං සන්ධාය වුත්තං. අත්තනොපි අත්ථාය පට්ඨගහෙත්වා ගහණෙ දොසො නත්ථි අනාමාසත්තාභවා.

මණිනි වෙළුරියාදිනො අඤ්ඤා ජොතිරසාදිහෙදො සබ්බොපි මණි.
 වෙළුරියොති අල්ලවෙළුරිණිණොමණි, “මජ්ජිමනිකායෙ” තිපි
 වදන්ති. සිලාති මුග්ගමාසවණ්ණා අතිසිනිද්ධා කාලසිලා, මණිවොහාරං ආගතා
 රත්තසෙනාදිවණ්ණා සුමට්ඨාපි සිලා අනාමාසා එවාති වදන්ති. රජතන්ති
 කහාපණමාසාදිහෙදං ජතුමාසාදිං උපාදාය සබ්බං චුත්තාවසෙසං රුපියං ගහිතං.
 ලොහිතඛකොති රත්තමණි. මසාරගල්ලන්ති කබරවණ්ණො මණි, “මරකත” න්තිපි
 වදන්ති. හෙසජ්ජත්ථාය පිසිත්වා යොජ්ජානං මුත්තානං රත්තභාවවිරහතො
 ගහණක්ඛණෙපි රත්තාකාරෙන අපෙක්ඛිතාභාවා “හෙසජ්ජත්ථාය පන වට්ටති” ති
 චුත්තං. යාව පන තා මුත්තා රත්තරුපෙන තිට්ඨන්ති, තාව ආමසිතුං න වට්ටති එව.
 එවං අඤ්ඤාමිපි රත්තපාසාණං පිසිත්වා හෙසජ්ජෙ යොජනත්ථාය ගහෙතුං වට්ටති
 එව, ජාතරුපරජනං පන පිසිත්වා යොජනහෙසජ්ජත්ථායපි සම්පට්ඨිතුං න වට්ටති,
 ගහට්ඨෙහි යොජෙත්වා දිත්තමිපි යදි හෙසජ්ජෙ සුවණ්ණාදිරුපෙන තිට්ඨති,
 වියොජෙතුඤ්ඤා සක්කා, තාදිසං හෙසජ්ජමිපි න වට්ටති. තං අබ්බොහාරිකත්තං ගතං
 වෙ, වට්ටති. “ජාතිඵලිකං උපාදායා” ති චුත්තත්තා, සුරියකත්තවන්දකත්තාදිකං
 ජාතිපාසාණං මණිමිහි එව සඛිගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. ධමනසඛිබො ව ධොතවිද්ධො ව
 රත්තමිස්සො වාති යොජෙතබ්බං. විද්ධොති මණිආදිභාවෙන කතජ්ජෙදො.

රත්තමිස්සොති කඤ්ඤානලතාදිවිචිත්තො, මුත්තාදිරත්තබ්බිතො ව, එතෙන
 ධමනසඛිබොති අඤ්ඤා රත්තමිස්සොව අනාමාසොති දස්සෙති. සිලායමිපි එසෙව
 නයො. පාතියසඛිබොති ඉමිනාව ථාලකාදිආකාරෙන කතසඛිබ්බමයභාජනානි
 හික්ඛුනං සම්පට්ඨිතුං වට්ටතිති සිද්ධං. සෙසාති රත්තසංයුත්තං යපෙත්වා
 අවසෙසා.

බීජතො පට්ඨායාති ධාතුපාසාණතො පට්ඨාය. පටික්ඛිපිති
 සුවණ්ණමයධාතුකරණ්ඩකස්ස, බුද්ධරුපාදිස්ස ව අත්තතො සන්තකකරණ
 නිස්සග්ගියත්තා චුත්තං. “රුපියජ්ඣිකට්ඨානෙ” ති චුත්තත්තා රුපියජ්ඣිකස්ස
 ජාතරුපරජනං ආමසිත්වා ජ්ඣිකෙතුං වට්ටතිති සිද්ධං. කෙළාපයිතුන්ති ආමසිත්වා
 ඉතො විතො ව සඤ්චාරෙතුං. චුත්තන්ති මහාඅට්ඨකථායං චුත්තං. කවචරමෙව
 හරිතුං වට්ටතිති ගොපකා වා හොන්තු අඤ්ඤෙ වා, හත්ථෙන පුඤ්ජන්වා කවචරං
 අපනෙතුං වට්ටති, මලමිපි පමජ්ජිතුං වට්ටති එවාති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න
 සමෙති කෙළායනසදිසත්තා. ආරකුට්ඨොහන්ති සුවණ්ණවණ්ණො
 කිත්තිමලොහවිසෙසො. තිව්ධඤ්ඤි කිත්තිමලොහං කංසලොහං වට්ටලොහං
 භාරකුට්ඨොහන්ති. තත්ථ තිපුතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං කංසලොහං නාම.
 සිසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං වට්ටලොහං. රසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං
 භාරකුට්ඨොහං නාම. තං පන “ජාතරුපගතික” න්ති චුත්තත්තා උග්ගණ්හතො
 නිස්සග්ගියමිපි හොතිති කෙච්චි වදන්ති. රුපියෙසු පන අගණිතත්තා නිස්සග්ගියං න
 හොති, ආමසෙන, සම්පට්ඨිතෙන ව දුක්ඛට්ඨෙවාවාති වෙදිතබ්බං. සබ්බකප්පියොති
 යථාචුත්තසුවණ්ණාදිමයානං සෙනාසනපරික්ඛාරානං ආමසනගොපනාදිවසෙන
 පරිභොගො සබ්බථා කප්පියොති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “කස්මා” තිආදි. “හික්ඛුනං

ධම්මවිනයවශ්ණනටියානෙ”ති වුත්තත්තා සඤ්ඤාමෙව සුවණ්ණාදිමයං
සෙනාසනං, සෙනාසනපරික්ඛාරා ව චට්ටන්ති, න පුග්ගලිකානීති ගහෙතඛිබ්බං.

භිත්තීන්වාති පට්ඨමමෙව අනාමසිත්වා පාසාණාදිනා කිඤ්චිමත්තං හෙදං කත්වා
පච්ඡා කප්පියහණ්ඩත්ථාය අධිට්ඨන්තිත්වා හත්ථෙත ගහෙතුං චට්ටන්ති. තෙනාහ
“කප්පියහණ්ඩං කර්ස්සාමීති සබ්බමපි සම්පට්ඨිත්තුං චට්ටන්ති”ති. එත්ථාපි කිඤ්චි
භිත්තීන්වා, වියොජෙත්වා වා ආමසිතඛිබ්බං.

ඵලකජාලිකාදීනීති එත්ථ සරපරිත්තාණාය හත්ථෙත ගහෙතඛිබ්බං කිට්ඨාඵලකං
අක්ඛරක්ඛණත්ථාය අයලොභාදීහි ජාලාකාරෙන කත්වා සීසාදීසු පටිමුඤ්චිතඛිබ්බං
ජාලිකං නාම. ආදි-සද්දෙන කචවාදිං සඤ්ඤාණ්භාති. අනාමාසානීති
මච්ඡජාලාදිපරුපරොධකං සන්ධාය වුත්තං, න සරපරිත්තාණං තස්ස
ආවුධහණ්ඩත්තාභාවා. තෙනෙව චක්ඛති “පරුපරොධනිවාරණං හී”තිආදි.
ආසනස්සාති චෙතියස්ස සමන්තා කතපරිහණ්ඩස්ස. ඛන්ධස්සාමීති කාකාදීහි
අසුසනත්ථාය ඛන්ධස්සාමි.

“හෙරිසඤ්ඤාටොති සඤ්ඤාටිතවම්මහෙරී. වීණාසඤ්ඤාටොති
සඤ්ඤාටිතවම්මවීණා”ති සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 2.281) වුත්තං.
“වම්මවිනද්ධාති වීණාහෙරිආදීනී”ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තවචනතො
විසෙසාභාවා, “කුරුන්දියං පනා”තිආදිනා තතො විසෙසස්ස චත්තුමාරද්ධත්තා ව
හෙරිආදීනං විනද්ධතොපකරණසමුහො හෙරිවීණාසඤ්ඤාටොති වෙදිතඛිබ්බං
සඤ්ඤාටිතඛිබ්බොති සඤ්ඤාටොති කත්වා. තුච්ඡපොක්ඛරන්ති
අවිනද්ධවම්මහෙරිවීණානං පොක්ඛරං. ආරොපිතවම්මන්ති පුබ්බෙ ආරොපිතං
හුත්වා පච්ඡා තතො අපනෙත්වා විසුං යපිතමුඛවම්මමත්තං, න
සෙසොපකරණසහිතං. සහිතං පන සඤ්ඤාටොති අයං විසෙසො. ඔනහිතුන්ති
හෙරිපොක්ඛරාදීනි වම්මං ආරොපෙත්වා වම්මවට්ටිආදීහි සබ්බෙහි උපකරණෙහි
විනන්ධිතුං.

පාළියං පණ්ඩකස්සාති පණ්ඩකෙන. පාරාජිකප්පහොනකකාලෙති
අකුට්ඨකාලෙ. කායසංසග්ගරාගාදිභාවෙ සබ්බාවත්ථායපි ඉත්ථියා සණ්ඨානෙ
පඤ්ඤායමානෙ අනාමාසදුක්ඛං න විගච්ඡතීති දට්ඨඛිබ්බං. සඤ්ඤාමාදීනං
යානාවාචනවසෙන අවාලෙතඛිබ්බාය න කායප්පට්ඨිද්ධවොභාරොති දුක්ඛං
වුත්තං.

282. එකපදිකසඤ්ඤාමොති තනුකසෙතු. “ආවිඤ්ඤාත්තො”ති වුත්තත්තා
වාලෙතුං යුත්තාය ඵච රජ්ජයා පුල්ලච්චයං, න ඉතරාය හිත්තිථම්භාදිගතිකත්තාති
ආහ “යා මහාරජ්ජ හොති”තිආදි. තෙන වාලෙතුං යුත්තෙ තනුකරජ්ජදණ්ඩකෙ
අවාලෙත්වා පුසන්තස්සාපි පුල්ලච්චයමෙවාති දීපිතන්ති වෙදිතඛිබ්බං.
පට්ඨිච්ඡාදෙනඛිබ්බාති ඡාදනාදිවසෙන ගුහිතඛිබ්බා. මනුස්සිත්ථී, මනුස්සිත්ථීසඤ්ඤාදිතා,

කායසංසග්ගරාගො, වායාමො, තෙන හත්ථාදීසු ඵ්ඝනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඛිගානි.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

285. තතියෙ අසද්ධම්මපටිසඤ්ඤත්තන්ති මෙටුනධම්මපටිසංයුත්තං. බාලාති සුභාසිතදුබ්භාසිතං අජානන්ති, සුරාමදමත්තකාය උම්මත්තකාදිභාවෙන ච අජානන්තිපි එත්ථෙව සඛගය්හති. න තාව සීසං එතීති සඬ්ඝාදිසෙසපච්චයත්තසඬ්ඛාතං මත්ථකං පාරිපුරි න හොති, මග්ගමෙටුනෙහි අසට්තත්තා දුක්කටං පන හොති එව.

අපසාදෙතීති අපසාදකරවචනං කරොති. දොසං දෙතීති දොසං පතිට්ඨාපෙති. තීහීති අනිමිත්තාසීතිආදීනං පදානං අදුට්ඨුල්ලභාවෙනාපි අත්ථයොජනාරහත්තා පස්සාවමග්ගාදිපටිසඤ්ඤත්තතානියමො නත්ථීති වුත්තං, තෙහි පන අට්ඨහි පදෙහි පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං (පාරා. 289) විය ථුල්ලච්චයන්ති වෙදිතබ්බං.

කුඤ්චිකපනාළිමත්තන්ති කුඤ්චිකාඡ්ඤ්දමත්තං. සුක්ඛසොතාති දකසොතස්ස සුක්ඛතාය ලොභිතවණ්ණවිගමො හොතීති වුත්තං.

සුද්ධාතීති මෙටුනාදිපදෙහි අයොජිතානිපි. මෙටුනධම්මෙන සට්ඨතානෙවාති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙහිපි අනිමිත්තෙ “තව වච්චමග්ගො, පස්සාවමග්ගො වා ඊදිසො” තිආදීනා සට්ඨතෙපි ආපත්තිකරානෙව.

286. ගරුකාපත්තින්ති හික්ඛුනියා උබ්භජාණුමණ්ඩලිකාය පාරාජිකාපත්තිං සන්ධාය වදති.

287. හසන්තො හසන්තොති උපලක්ඛණමත්තං, අහසන්තොපි යෙන කෙනවි ආකාරෙන අත්තනො විපරිණතවිත්තතං ඉත්ථියා පකාසෙත්තො වදති, ආපත්තියෙව.

කායවිත්තතොති හත්ථමුද්දාය ඔභාසෙත්තස්ස කායවිත්තතො සමුට්ඨාති.

288. තස්මා දුක්කටන්ති අප්පට්ඨිජානනතො දුක්කටං, පට්ඨිජානනෙ පන සති ථුල්ලච්චයමෙව පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං (පාරා. 289) විය අබෙත්තපදත්තා. බෙත්තපදෙ හි පට්ඨිජානන්තියා සඬ්ඝාදිසෙසොව සියා මෙටුනධම්මයාවනවත්ථුද්වයෙ (පාරා. 289) විය, තං පන වත්ථුද්වයං මෙටුනයාවනතො චතුත්ථසඬ්ඝාදිසෙසෙ වත්තබ්බම්පි දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදමත්තෙන පවත්තත්තා ඉධ වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එවං බෙත්තපදෙන වදන්තස්ස ඉත්ථියා අප්පට්ඨිජානන්තියා කිං හොතීති? කිඤ්චාපි අයං නාම ආපත්තීති පාළිඅට්ඨකථාසු න

වුත්තං, අථ ඛො ථුල්ලච්චයෙනෙවත්ථ භවිතබ්බං. තථා හි අබ්බත්තපදෙ අප්පට්ච්ඡානන්ති යා දුක්ඛං, පට්ච්ඡානන්ති යා ථුල්ලච්චයං වුත්තං. බ්බත්තපදෙ පන පට්ච්ඡානනෙ සඤ්ඤාදිසෙසොව වුත්තො, අප්පට්ච්ඡානනෙ ථුල්ලච්චයමෙව භවිතුං යුත්තං, න දුක්ඛං, අබ්බත්තපදතො විසෙසාභාවප්පසඬගොති ගහෙතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං චතුත්ථසික්ඛාපදෙපි අබ්බත්තපදෙ පට්ච්ඡානන්ති යා ථුල්ලච්චයං, අප්පට්ච්ඡානන්ති යා දුක්ඛං, බ්බත්තපදෙ පන අප්පට්ච්ඡානන්ති යා ථුල්ලච්චයන්ති චෙදිතබ්බං. පාළියං නවාචුතන්ති නවචිතං.

288. අසද්ධම්මං සන්ධායාති මෙටුනං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්ඤි පුත්තසමුප්පත්ති යා ඛිජන්ති ක්කෙපතො චප්පපරියායං ලහතිති.

සංසීදන්ති චහති, සංසරියන්ති චා අත්ථො. මනුස්සිත්ථි, තථාසඤ්ඤිතා, දුට්ඨුල්ලචාචස්සාදරාගො, තෙන ඔභාසනං, තඬ්ඬණ්ඩවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨාති.

දුට්ඨුල්ලචාචස්සාදරාගො නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

290. චතුත්ථෙ පරෙහි පත්තෙ පාතියමානානං හික්ඛාපිණ්ඩානං පාතො සන්තිපාතොති පිණ්ඩපාතොති හික්ඛාභාරො වුච්චති, තංසදිසතාය අඤ්ඤාපි යො කොචි හික්ඛාචරියං චිතා හික්ඛුහි ලද්ධො පිණ්ඩපාතොත්ථෙව වුච්චති. පති එති එතස්මාති පච්චයොති ආහ “පතිකරණථයෙන පච්චයො”ති. රොගදුක්ඛානං චා පට්පක්ඛනාවෙන අයති පචත්තතිති පච්චයො. සප්පායස්සාති හිතස්ස. නගරපරික්ඛාරෙහිති නගරං පරිවාරත්ථා රක්ඛණකෙහි. රාජ්ජනං ගෙහපරික්ඛෙපො පරිඛා උද්දාපො පාකාරො එසිකා පලිසො අට්ටොති ඉමෙ සත්ත නගරපරික්ඛාරාති චදන්ති. සෙතපරික්ඛාරොති විසුද්ධිසීලාලඬිකාරො. අරියමග්ගො හි ඉධ “රථො”ති අධිප්පෙතො, තස්ස ච සම්මාචාචාදයො අලඬිකාරථයෙන “පරික්ඛාරා”ති වුත්තා. චක්ඛවීරියොති වීරියචක්කො. ජීවිතපරික්ඛාරාති ජීවිතස්ස පචත්තිකාරණාති. සමුදානෙතබ්බාති සම්මා උද්ධං ආනෙතබ්බා පරියෙසිතබ්බා.

291. උපචාරෙති යත්ථ ධිතො විඤ්ඤාපෙතුං සක්කොති, තාදිසෙ යානෙ. කාමො චෙව හෙතු ච පාරිචරියා ච අත්ථොති පාළියං “අත්තනො කාමං, අත්තනො හෙතුං, අත්තනො අධිප්පායං, අත්තනො පාරිචරියං”න්ති (පාරා. 292) වුත්තෙසු ඉමෙසු චතුසු පදෙසු කාමො, හෙතු, පාරිචරියා ච අට්ඨකථායං වුත්තෙ පයමෙ අත්ථවිකප්පෙ විග්ගහවාකාධිප්පායසුචනතො අත්ථො. සෙසන්ති අධිප්පායපදමෙකං. ඛාඤ්ජනන්ති ඛාඤ්ජනමත්තං, පයමවිකප්පානුපයොගිතාය චනමත්තන්ති අත්ථො. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙපි එසෙව නයො.

යථාවුත්තමෙව අත්ථං පදභාජනෙන සංසන්දිත්ථා දස්සෙතුං “අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො පාරිචරියන්ති හි වුත්තෙ ජානිස්සන්ති පණ්ඩිතා”තිආදි

ආරද්ධං. ඉදං වුත්තං හොති – “අත්තනො හෙතු”න්ති වුත්තෙ අත්තනො අත්ථායාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, “අත්තනො කාමං අත්තනො පාරිවරිය”න්ති වුත්තෙ කාමෙන පාරිවරියාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තස්මා ඉමෙහි තීහි පදෙහි අත්තනො අත්ථාය කාමෙන පාරිවරියා අත්තකාමපාරිවරියාති ඉමං අත්ථවිකප්පං විඤ්ඤා ජානිස්සන්ති. “අත්තනො අධිප්පාය”න්ති වුත්තෙ පන අධිප්පාය-සද්දස්ස කාමිත-සද්දෙන සමානත්ථභාවතො අත්තනා අධිප්පෙතකාමිතට්ඨෙන අත්තකාමපාරිවරියාති ඉමමත්ථං විකප්පං විඤ්ඤා ජානිස්සන්ති.

එතදග්ගන්ති එසා අග්ගා. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙපි (පාරා. 285) කාමං “යාවතිපි ආයාවතිපි”ති එවං මෙටුනයාවනං ආගතං, තං පන දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගවසෙන වුත්තං, ඉධ පන අත්තනො මෙටුනස්සාදරාගවසෙනාති අයං විසෙසො.

විනිතවත්ථුසු “අග්ගදානං දෙහී”ති ඉදං අත්තනො අත්ථාය වුත්තං, දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ පන පරත්ථායපි වුත්තෙ සීසං එතීති වෙදිතබ්බං. සුභගාති ඉස්සරියාදීහි සුන්දරෙහි භගෙහි සමන්තාගතා. මනුස්සිත්ථී, තථාසඤ්ඤිතා, අත්තකාමපාරිවරියාය රාගො, තෙන කාමපාරිවරියයාවනං, තඬ්ඬණුවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨාති.

අත්තකාමපාරිවරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

296. පඤ්චමෙ පණ්ඩිච්චෙනාති සභාවඤ්ඤාණෙන. ගතිමන්තාති සභාවඤ්ඤාණගතියුත්තා. වෙය්‍යත්තියෙනාති ඉත්ථිකත්තබ්බෙසු සික්ඛිතඤ්ඤාණෙන. මෙධායාති අසික්ඛිතෙසුපි තංඉත්ථිකත්තබ්බෙසු යානුප්පත්තියා පඤ්ඤාය. ඡෙකාති කායෙන පචනාදිකුසලා.

ආවහනං ආවාහො, දාරිකාය ගහණං. විධිනා පරකුලෙ වහනං පෙසනං විවාහො, දාරිකාය දානං.

297. රත්ඨාපනං භත්තපවාපනං. බ්‍යඤ්ජනාදිසම්පාදනං පවාපනං. න උපාහටන්ති න දින්නං. කයො නාම ගහණං. වික්කයො නාම දානං. තදුභයං සඬ්ගහෙත්වා “වොහාරො”ති වුත්තං.

300. “අබ්භුතං කාතුං න වට්ටතී”ති ඉමිනා දුක්කටං හොතීති දීපෙති. “පරාජිතෙන දාතබ්බ”න්ති වුත්තත්තා අදෙන්තො ධුරනික්ඛෙපෙන කාරෙතබ්බො. අවිරකාලෙ අධිකාරො එතස්ස අත්ථීති අවිරකාලාධිකාරිකං, සඤ්චරිත්තං. “අවිරකාලාචාරික”න්ති වා පාඨො. අවිරකාලෙ ආවාරො අප්ඤ්ඤාචාරො එතස්සාති යොජනා.

301. කිඤ්චාපි එහිහික්ඛුආදිකාපි සඤ්චරිත්තාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං ආපත්තිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං පන අසබ්බකාලිකත්තා, අප්පකත්තා ච ඉධාපි ඤත්තිවතුත්ථෙතෙව කම්මෙන උපසම්පන්නං සන්ධාය “ය්වාය”න්තිආදිපදභාජනමාහ. සඤ්චරණං සඤ්චරො, සො එතස්ස අත්ථිති සඤ්චරී, තස්ස භාවො සඤ්චරිත්තං. තෙනාහ “සඤ්චරණභාව”න්ති. සඤ්චරතීති සඤ්චරණො, පුග්ගලො, තස්ස භාවො සඤ්චරණභාවො, තං ඉත්ථිපුරිසානං අන්තරෙ සඤ්චරණභාවන්ති අත්ථො.

ජායාභාවෙති හරියභාවාය. ජාරභාවෙති සාම්භාවාය, තංනිමිත්තන්ති අත්ථො. නිමිත්තත්ථෙ හි එතං භූමිමව්වනං. කිඤ්චාපි “ජාරත්තනෙ”ති පදස්ස පදභාජනෙ “ජාරී භවිස්සසී”ති (පාරා. 302) ඉත්ථිලිඬගවසෙන පදභාජනං වුත්තං, “සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති පදස්ස පන නිද්දෙසෙ “ඉත්ථියා වා පහිතො පුරිසස්ස සන්තිකෙ ගච්ඡති, පුරිසෙන වා පහිතො ඉත්ථියා සන්තිකෙ ගච්ඡති”ති වුත්තත්තා පුරිසස්සාපි සන්තිකෙ වත්තබ්බාකාරං දස්සෙතුං “ජාරත්තනෙ”ති නිද්දෙසස්ස ඉත්ථිපුරිසසාධාරණත්තා “ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොවෙන්නො ජාරත්තනෙ ආරොවෙති”ති වුත්තං. පාළියං පන පුරිසස්ස මතිං ඉත්ථියා ආරොවනවසෙනෙව පද්ද්වයෙපි යොජනා කතා, තදනුසාරෙන ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොවනාකාරොපි සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති.

ඉදානි පාළියං වුත්තනෙයෙනාපි අත්ථං දස්සෙන්නො “අපිවා”තිආදිමාහ. “පති භවිස්සසී”ති ඉදං ජායාසද්දස්ස ඉත්ථිලිඬගනියමතො පුරිසපරියායෙන වුත්තං, නිබද්ධසාමිකො භවිස්සසීති අත්ථො. ජාරො භවිස්සසීති මිච්ඡාචාරභාවෙන උපගච්ඡනකො භවිස්සසීති අධිප්පායො.

303. සෙරිච්ඡාරන්ති සච්ඡන්දවාරං. අත්තනො වසන්ති අත්තනො ආණං. ගොත්තවත්තෙසු ගොත්ත-සද්දො, ධම්මචාරීසු ච ධම්ම-සද්දො වත්තතීති ආහ “සගොත්තෙහී”තිආදි. තත්ථ සගොත්තෙහීති සමානගොත්තෙහි. සහධම්මිකෙහීති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සභවරිතබ්බධම්මෙහි, සමානකුලධම්මෙහි වා. තෙනෙවාහ “එකං සත්ථාර”න්තිආදි. එකගණපරියාපන්නෙහිති මාලාකාරාදිඑකගණපරියාපන්නෙහි.

සස්සාමිකා සාරක්ඛා. යස්සා ගමනෙ රඤ්ඤා දණ්ඩො යපිතො, සා සපරිදණ්ඩා. පච්ඡිමානං ද්විත්තන්ති සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං. මිච්ඡාචාරො භොතීති තාසු ගතපුරිසානං විය තාසම්පි මිච්ඡාචාරො භොති සස්සාමිකභාවතො. න ඉතරාසන්ති මාතුරක්ඛිතාදීනං අට්ඨන්තං මිච්ඡාචාරො නත්ථි අස්සාමිකත්තා, තාසු ගතානං පුරිසානමෙව මිච්ඡාචාරො භොති මාතාදීහි රක්ඛිතත්තා. පුරිසා හි පරෙහි යෙහි කෙහිවි ගොපිතං ඉත්ථිං ගන්තුං න ලහන්ති, ඉත්ථියො පන කෙනවි පුරිසෙන හරියාභාවෙන ගහිතාව පුරිසන්තරං ගන්තුං න ලහන්ති, න ඉතරා අත්තනො එස්සස්ස සයං සාමිකත්තා. න හි මාතාදයො සයං තාසං එස්සානුභවනත්ථං තා රක්ඛන්ති, කෙවලං පුරිසගමනමෙව තාසං වාරෙන්නි. තස්මා කෙනවි

අපරිග්‍රහිතඵස්සත්තා, අත්තනො ඵස්සත්තා ච ඉත්ථිතං න මිච්ඡාචාරො, පුරිසානං පන පරෙහි වාරිතෙ අත්තනො අසත්තකට්ඨානෙ පට්ටියත්තා මිච්ඡාචාරොති වෙදිතබ්බො.

හොගෙනාති හොගහෙනු. උදපත්තං ආමසිත්වා ගහිතා ඔදපත්තකිනී. ධජ-සද්දෙන සෙනා ඵච උපලක්ඛිතාති ආහ “උස්සිතද්ධජායා”තිආදි.

305. බහිද්ධා විමට්ටියන්ති අඤ්ඤත්ථ ආරොචිතං. තං කිරියං සම්පාදෙස්සති තස්සා ආරොචෙත්වා තං කිච්චං සම්පාදෙනු වා මා වා, තං කිරියං සම්පාදෙන සාමත්ථියං සන්ධාය චුත්තං. දාරකං, දාරිකඤ්ච අජානාපෙත්වා මාතාපිතුආදීහි මාතාපිතුආදීනඤ්ඤච සන්තිකං සාසනෙ පෙසිතෙපි පටිග්ගණ්හනවිමංසනපච්චාහරණසඬ්ඛාතාය තිවඬිගසම්පත්තියා සඬ්ඝාදිසෙසො හොති ඵවාති දට්ඨබ්බං.

යං උද්දිස්ස සාසනං පෙසිතං, තං ඵච සන්ධාය තස්සා මාතුආදීනං ආරොචිතෙපි ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණභාවං දස්සෙනු. “බුද්ධං පච්චක්ඛාමී”තිආදි උදාහරං, ඉදඤ්ච වචනඛ්‍යාත්තයහෙනුඛ්‍යාත්තයානං හෙදෙපි ඛ්‍යාත්තයසාමඤ්ඤතො උදාහරන්ති දට්ඨබ්බං. තම්පි උදාහරණදොසං පරිහරිත්වා සුත්තානුලොමතං දස්සෙනු. “තං පනා”තිආදි චුත්තං. ඉමිනා සමෙතීති ඵත්ථායමධිප්පායො – යථා සයං අනාරොචෙත්වා අඤ්ඤෙසං අත්තෙවාසිකාදීනං වත්වා විමංසාපෙත්වා පච්චාහරන්තස්ස නත්ථි විසඬ්ඛෙතො, ඵචං තස්සා සයං අනාරොචෙත්වා ආරොචනත්ථං මාතුආදීනං වදන්තස්සාපි මාතුආදයො තං කිරියං සම්පාදෙන්තු වා මා වා. යදි හි තෙසං මාතුආදීනං තුණ්හිභූතභාවම්පි පච්චාහරති, විසඬ්ඛෙතො නත්ථිති.

සරකිච්චං නෙතීති සරණි. අඤ්ඤතරං වදන්තස්ස විසඬ්ඛෙතං අදින්තාදානාදීසු ආණත්තියං වත්ථුසඬ්ඛෙතො වියාති අධිප්පායො. මූලට්ඨානඤ්ච වසෙනාති ඵත්ථ පුරිසස්ස මාතුආදයො සාසනපෙසනෙ මූලභූතත්තා “මූලට්ඨා”ති චුත්තා.

322. පාළියං මාතුරක්ඛිතාය මාතා හික්ඛුං පහිණති ඵත්ථ අත්තනො වා ධිතු සන්තිකං “ඉත්ථන්තාමස්ස හරියා හොතු”ති හික්ඛුං පහිණති, පුරිසස්ස වා තස්ස ඤාතකානං වා සන්තිකං “මම ධිතා ඉත්ථන්තාමස්ස හරියා හොතු”ති පහිණති ගහෙතබ්බං. ඵසෙව නයො සෙසෙසුපි. පුබ්බෙ චුත්තනයත්තාති පඨමසඬ්ඝාදිසෙසෙ චුත්තනයත්තා.

338. අත්තෙ ඵකෙනාති ඵකෙන පදෙන. ඵත්තොව පක්කමතීති අපච්චාහරිත්වා තතොව පක්කමති. “අනහිනන්දිත්වා”ති ඉදං තථා පටිපජ්ජමානං සන්ධාය චුත්තං. සතිපි අහිනන්දනෙ සාසනං අනාරොචෙත්තො පන න විමංසති නාම. තතියපදෙ චුත්තනයෙනාති “සො තස්සා වචනං අනහිනන්දිත්වා”තිආදිනා චුත්තනයෙන. පාළියං අත්තෙවාසිං විමංසාපෙත්වාති “අයං තෙසං වත්තුං සමත්ථො”ති අත්තෙවාසිනා විමංසාපෙත්වා. සචෙ පන සො අත්තෙවාසිකො තං වචනං ආදියිත්වා

තුණ්හි හොති, තස්සාපි තං පවත්තිං පච්චාහරන්තස්ස ආවරියස්ස සඬ්ඝාදිසෙසොව මාතුආදීසු තුණ්හිභූතෙසු තෙසං තුණ්හිභාවං පච්චාහරන්තස්ස වියාති දට්ඨබ්බං.

පාළියං චතුත්ථවාරෙ අසතිපි ගච්ඡන්තො සම්පාදෙති, ආගච්ඡන්තො විසංවාදෙති අනාපත්තිති අත්ථතො ආපන්නමෙවාතිකත්වා චුත්තං “චතුත්ථෙ අනාපත්ති”ති.

340. කාරුකානන්ති වඬ්ඪකිආදීනං

තච්ඡකඅයොකාරතන්තවායරජකන්භාපිතකා පඤ්ච කාරවො “කාරුකා”ති චුච්චන්ති. එවරුපෙන...පෙ.... අනාපත්තිති තාදිසං ගිහිවෙය්‍යාවච්චමිපි න හොතිති කත්වා චුත්තං.

කායතො සමුට්ඨාතිති පණ්ණත්තිං වා අලංචවනීයභාවං වා තදුභයං වා අජානන්තස්ස කායතො සමුට්ඨාති. එස නයො ඉතරද්වයෙපි. අලංචවනීයා හොන්තිති ඉත්ථි වා පුරිසො වා උභොපි වා ජායාභාවෙ, සාමිකභාවෙ ච නික්ඛිත්තජන්දනය අච්චන්තවිසුත්තත්තා පුන අඤ්ඤමඤ්ඤං සමාගමත්ථං “මා එවං අකරිත්ථා”තිආදීනා වචනීයතාය වත්තබ්බතාය අලං අරභාති අලංචවනීයා, අලං වා කත්තුං අරභං සන්ධානවචනමෙතෙසු ඉත්ථිපුරිසෙසුති අලංචවනීයා, සන්ධානකාරස්ස වචනං විනා අසඬ්ගච්ඡනකා පරිච්චත්තායෙවාති අධිප්පායො.

පණ්ණත්තිං පන ජානිත්වාති එත්ථ අලංචවනීයභාවං වාති වත්තබ්බං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායඤ්ච “තදුභයං පන ජානිත්වා”තිආදි චුත්තං. හික්ඛුං අජානාපෙත්වා අත්තතො අධිප්පායං පණ්ණො ලිඛිත්වා “ඉමං පණ්ණං අසුකස්ස දෙහි”ති දින්නං හරන්තස්ස සඤ්චරිත්තං න හොති. පණ්ණත්තිඅලංචවනීයභාවඅජානනවසෙනෙව හි ඉමං සික්ඛාපදං අවිත්තකං, න සබ්බෙන සබ්බං සඤ්චරණභාවමිපි අජානනවසෙන, පාළියඤ්ච අට්ඨකථායඤ්ච ආරොචනමෙව දස්සිතං. තස්මා සන්දස්සනත්ථං ඤාත්වා පණ්ණසන්දස්සනවසෙනාපි කායෙන වා වාචාය වා ආරොචෙන්තස්සෙව ආපත්ති හොතිති ගහෙතබ්බං.

341. යථා යථා යෙසු යෙසු ජනපදෙසුති පරිච්චත්තභාවජ්ජකාසනත්ථං

කත්තබ්බං පණ්ණදානඤාතිජනිස්සරාදිජානාපනාදිතංතංදෙසනීයතං පකාරං දස්සෙති, ඉදඤ්ච නිබද්ධහරියාභාවෙන ගහිතං සන්ධාය චුත්තං. අත්තතො රුචියා සඬ්ගතානං පන ඉත්ථිනං, මුහුත්තිකාය ව පුරිසෙ විත්තස්ස විරජ්ජනමෙව අලංචවනීයභාවෙ කාරණන්ති දට්ඨබ්බං. දුට්ඨුල්ලාදීසුපිති ආදි-සද්දෙන අත්තකාමසඤ්චරිත්තාති සඬ්ගණ්හාති, එත්ථ පන පාළියං කිඤ්චාපි “ඉත්ථි නාම මනුස්සිත්ථි න යක්ඛි”තිආදීනා මනුස්සිත්ථිපුරිසා න දස්සිතා, තථාපි “දස ඉත්ථියො මාතුරක්ඛිතා”තිආදීනා මනුස්සිත්ථිනඤ්ඤෙව දස්සිතත්තා පුරිසානමිපි තදනුගුණානමෙව ගහෙතබ්බතො මනුස්සජාතිකාව ඉත්ථිපුරිසා ඉධාධිප්පෙනා. තස්මා යෙසු සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, තෙසං මනුස්සජාතිකතා, න නාලංචවනීයතා, පටිග්ගණ්හන, වීමංසන, පච්චාහරණානීති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬ්ගාති.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

342. ඡට්ඨෙ එත්තකෙනාති එත්තකෙන දාරුආදිනා.

අපරිච්ඡින්නප්පමාණායොති අපරිච්ඡින්නදාරුආදිපමාණායො. මූලච්ඡේද්ද්වයාති පරසන්තකභාවතො මොචෙත්වා අත්තනො එව සන්තකකරණවසෙනාති අත්ථො. එවං යාවතො අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිදුක්කටඤ්ඤෙව දාසපටිග්ගහණදුක්කටඤ්ඤෙ හොති “දාසිදාසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”ති (දී. නි. 1.10, 194) වචනං නිස්සාය අට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තත්තා. සකකම්මන්ති පාණවධකම්මං. ඉදඤ්ච පාණාතිපාතදොසපරිහාරාය දුක්කටං වුත්තං, න විඤ්ඤත්තිපරිහාරාය. අනියමෙත්වාපි න යාවිතඛිබාති සාමීච්ඡස්සන්තං වුත්තං, සුද්ධවිත්තෙන පන හත්ථකම්මං යාවන්තස්ස ආපත්ති නාම නත්ථි. යදිච්ඡකං කාරාපෙතුං වට්ටති “හත්ථකම්මං යාවාමි, දෙථා”තිආදිනා අයාවිත්වාපි වට්ටති. සකිච්චපසුතම්පි එවං කාරාපෙන්තස්ස විඤ්ඤත්ති නත්ථි එව, සාමීච්ඡස්සන්තං පන විහජිත්වා වුත්තං.

සබ්බකප්පියභාවදීපනත්ථන්ති සබ්බසො කප්පියභාවදීපනත්ථං. මූලං දෙථාති වත්තුං වට්ටති “මූලං දස්සාමා”ති පට්ඨං වුත්තත්තා විඤ්ඤත්ති වා මූලන්ති වචනස්ස කප්පියාකප්පියවත්ථුසාමඤ්ඤවචනත්තෙපි නිට්ඨිතහතිකිච්චානං. දාපනතො අකප්පියවත්ථුසාදියනං වා න හොතිති කත්වා වුත්තං. අනප්ඤ්ඤාචුත්ථකන්ති අපරිග්ගහිතං.

මඤ්ච...පෙ.... චීවරාදිති කාරාපෙතුකාමෙනාපිතිආදීසු චීවරං.

කාරාපෙතුකාමස්ස අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතන්තවායෙහි හත්ථකම්මයාවනවසෙන වායාපනෙ විඤ්ඤත්තිපච්චයා දුක්කටාභාවෙපි චීවරවායාපනසික්ඛාපදෙන යථාරහං පාවිත්තියදුක්කටාති හොන්තිති වෙදිතඛිබං. අකප්පියකභාපණාදි න දාතඛිබන්ති කප්පියමුඛෙන ලද්ධම්පි හත්ථකම්මකරණත්ථාය ඉමස්ස කභාපණං දෙහිති වත්වා දානං න වට්ටතිති වුත්තං. පුබ්බෙ කතකම්මස්ස දාපනෙ කිඤ්චාපි දොසො න දිස්සති, තථාපි අසාරුප්පමෙවාති වදන්ති. කතකම්මත්ථායපි කාතඛිබකම්මත්ථායපි කප්පියවොභාරෙන පරියායතො හති. දාපෙන්තස්ස නත්ථි දොසො. වත්තන්ති චාරිත්තං, ආපත්ති න හොතිති අධිප්පායො.

කප්පියං කාරාපෙත්වා පටිග්ගහෙතඛිබානීති සාධාය මක්ඛිකඛිජනෙන පණ්ණාදිච්ඡේදෙ ඛිජගාමකොපනස්ස වෙව තත්ථ ලග්ගරජාදිඅප්පටිග්ගහිතස්ස ව පරිහාරත්ථාය වුත්තං. තදුභයාසඬ්ඛාය අසති තථා අකරණෙ දොසො නත්ථි. නදියාදීසු උදකස්ස අපරිග්ගහිතතාය “ආහරාති වත්තුං වට්ටති”ති වුත්තං. “න ආහං පරිභුඤ්ජිතු”න්ති වචනතො විඤ්ඤත්තියා ආපන්නං දුක්කටං දෙසෙත්වාපි තං වත්ථුං පරිභුඤ්ජන්තස්ස පුන පරිභොගෙ දුක්කටමෙව, පඤ්චන්තම්පි සහධම්මිකානං න වට්ටති. “අලප්ඪි පන හික්ඛුහි වා සාමණෙරෙහි වා හත්ථකම්මං න කාරෙතඛිබ”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා අත්තනො අත්ථාය යංකිඤ්චි

හත්ථකම්මං කාරෙතුං න වට්ටති. යං පන අලජ්ජී නිවාරියමානොපි ඛිජ්ජාදිං කරොති, තත්ථ දොසො නත්ථී. චෙතියකම්මාදීනි පන තෙහි කාරාපෙතුං වට්ටති. එත්ථ ච “අලජ්ජීහි සාමණෙරෙහි”ති චුත්තත්තා “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති”තිආදි (පරි. 359) අලජ්ජීලක්ඛණං උක්කට්ඨවසෙන උපසම්පන්නෙ පටිච්ච උපලක්ඛණතො චුත්තත්ති තංලක්ඛණවිරහිතානං සාමණෙරාදීනං ලිඬගත්ථෙතකගොත්‍රභූපරියොසානානං භික්ඛූපට්ඨඤ්ඤානං දුස්සිලානම්පි සාධාරණවසෙන අලජ්ජිතාලක්ඛණං යථාචිහිතපටිපත්තියං සඤ්චිච්ච අතිට්ඨනමෙවාති ගහෙතබ්බං.

ආහරාපෙන්තස්ස දුක්කටන්ති විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ විඤ්ඤත්තිපච්චයා, පටිලාභක්ඛණෙ ගොණානං සාදියනපච්චයා ච දුක්කටං. ගොණඤ්ඤි අත්තනො අත්ථාය අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධම්පි සාදිතුං න වට්ටති “හත්ථිගවස්සවළුවපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”ති (දී. නි. 1.10, 194) චුත්තත්තා. තෙනෙවාහ “ඤාතිපචාරිතට්ඨානතොපි මූලච්ඡෙද්දාය යාචිතුං න වට්ටති”ති. එත්ථ ච විඤ්ඤත්තිදුක්කටාභාවෙපි අකප්පියවත්ථුයාවනෙපි පටිග්ගහණෙපි දුක්කටමෙව. රක්ඛිත්වාති චොරාදිඋපද්දවතො රක්ඛිත්වා. ජග්ගිත්වාති තිණදානාදීහි පොසෙත්වා.

ඤාතිපචාරිතට්ඨානෙ පන වට්ටතීති සකටස්ස සම්පට්ඨිතබ්බත්තා මූලච්ඡෙද්දායෙත යාචිතුං වට්ටති. තාවකාලිකං වට්ටතීති උභයත්ථාපි වට්ටතීති අත්ථො. වාසිආදීනි පුග්ගලිකානිපි වට්ටන්තීති ආහ “එස නයො වාසී”තිආදි. වල්ලිආදීසු ච පරපරිග්ගහිතෙසු ච එසෙව නයොති යොජෙතබ්බං. “ගරුභණ්ඩප්පහොනකෙසුයෙවා”ති ඉදං විඤ්ඤත්තිං සන්ධාය චුත්තං. අදින්නාදානෙ පන තිණසලාකං උපාදාය පරපරිග්ගහිතං ථෙයාවිත්තෙන ගණ්හතො අවහාරො එව, හණ්ඩග්ගෙසන කාරෙතබ්බො. වල්ලිආදීසුති එත්ථ ආදි-සද්දෙන පාළිආගතානං (පාරා. 349) වෙළඳාදීනං සඬගහො. තත්ථ යස්මිං පදෙසෙ හරිතාලජාතිහිඬගුලාදි අප්පකම්පි මහග්ගං හොති, තත්ථ තං තාලපක්කපමාණතො උභනම්පි ගරුභණ්ඩමෙව, විඤ්ඤාපෙතුඤ්ඤව න වට්ටති.

සාති විඤ්ඤත්ති. පරිකථාදීසු “සෙනාසනං සම්බාධ”න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19) පරියායෙන කථනං පරිකථා නාම. උජුකමෙව අකථෙත්වා “භික්ඛූනං කිං පාසාදො න වට්ටති”තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19) අධිප්පායො යථාචිභූතො හොති, එවං භාසනං ඔභාසො නාම. සෙනාසනාදිඅත්ථං භූමිපරිකම්මාදිකරණවසෙන පච්චයුප්පාදාය නිමිත්තකරණං නිමිත්තකම්මං නාම. උක්කමන්තීති අපගච්ජන්ති.

344. මණි කණ්ඨෙ අස්සාති මණිකණ්ඨො. දෙවචණ්ණන්ති දෙවත්තභාවං.

345. පාළියං පත්තෙන මෙ අත්ථොති (පාරා. 345) අනත්ථිකම්පි පත්තෙන භික්ඛූ. එවං වදාපෙන්තො හගවා සොත්ථියා මන්තපදවසෙන වදාපෙසි. සොපි භික්ඛූ හගවතා ආණත්තවචනං වදෙමීති අවොච, තෙනස්ස මුසා න හොති. අථ වා “පත්තෙන මෙ අත්ථො”ති ඉදං “පත්තං දදන්තු”ති ඉමිනා සමානත්ථන්ති

දට්ටබ්බං. එස නයො මණ්ණා මෙ අත්ථොති එත්ථාපි. තස්මා අඤ්ඤාසම්පි එවරුපං කපෙත්තස්ස, කථාපෙත්තස්ස ච වචනදොසො නත්ථීති ගහෙතබ්බං.

349. උද්ධංමුඛං ලිත්තා උල්ලිත්තා, ඡදනස්ස අන්තො ලිම්පන්තා හි යෙභුයොන උද්ධංමුඛා ලිම්පන්ති. තෙනාහ “අන්තොලිත්තා”ති. අධොමුඛං ලිත්තා අවලිත්තා. ඛහි ලිම්පන්තා හි යෙභුයොන අධොමුඛා ලිම්පන්ති. තෙනාහ “ඛහිලිත්තා”ති.

බ්‍යඤ්ජනං විලොමීතං භවෙය්‍යාති යස්මා “කාරයමානෙනා”ති ඉමස්ස හෙතුකත්තුවචනස්ස “කරොන්තෙනා”ති ඉදං සුද්ධකත්තුවචනං පරියායවචනං න භොති, තස්මා “කරොන්තෙන වා කාරාපෙන්තෙන වා”ති කාරයමානෙනාති බහුඋද්දෙසපදානුගුණං කරණවචනෙනෙව පදත්ථං කත්ථා නිද්දෙසෙ කතෙ බ්‍යඤ්ජනං විරුද්ධං භවෙය්‍යා, තථා පන පදත්ථවසෙන අදස්සෙත්ථා සාමන්ථීයතො සිද්ධමෙවත්ථං දස්සෙතුං පච්චත්තවසෙන “කරොන්තො වා කාරාපෙන්තො වා”ති පදභාජනං වුත්තන්ති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “අත්ථමත්තමෙවා”තිආදි. පදත්ථතො, සාමන්ථීයතො ච ලබ්භමානං අත්ථමත්තමෙවාති අත්ථො. යඤ්චි කාරයමානෙන පටිපජ්ජිතබ්බං, තං කරොන්තෙනාපි පටිපජ්ජිතබ්බමෙවාති ඉදමෙත්ථ සාමන්ථීයං දට්ටබ්බං.

උද්දෙසොති සාමිභාවෙන උද්දිසිතබ්බො. සෙතකම්මන්ති සෙතවණ්ණකරණත්ථං සෙතවණ්ණමත්තිකාය වා සුධාය වා කතතනුකලෙපො, තෙන පන සහ මිනියමානෙ පමාණාතික්කන්තං භොතීති සඬකානිවාරණත්ථං ආහ “අබ්බොහාරික”න්ති. තෙන පමාණාතික්කන්තවොහාරං න ගච්ඡති කුටියා අනඬගත්තාති අධිජ්ජායො.

යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස වුත්තනයං දස්සෙන්නෙන “වුත්තඤ්ඤෙත”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ “ආයාමතො ව විත්ථාරතො වා”ති අවත්ථා “ආයාමතො වා විත්ථාරතො වා”ති විකජ්ජත්ථස්ස වා-සද්දස්ස වුත්තත්තා එකතොභාගෙ වඩ්ඪිතෙපි ආපත්තීති පකාසිතන්ති අධිජ්ජායො. තිහත්ථාති පකතිහත්ථෙත තිහත්ථා, “වඩ්ඪකීහත්ථෙතා”තිපි (සාරත්ථ. ටී. 2.348-349) වදන්ති, තං “යත්ථ...පෙ.... අයං කුටීති සඬබ්‍යං න ගච්ඡති”ති ඉමිනා විරුජ්ඣති වඩ්ඪකීහත්ථෙත තිහත්ථායපි කුටියා පමාණයුත්තස්ස මඤ්චස්ස සුබ්බෙන පරිවත්තනතො. “ඌනකවතුහත්ථා වා”ති ඉදඤ්ච පච්ඡිමජ්ජපමාණයුත්තස්ස මඤ්චස්ස අපරිවත්තනාරභං සන්ධාය වුත්තං. යදි හි පකතිහත්ථෙත වතුහත්ථායපි කුටියා පමාණයුත්තො මඤ්චො න පරිවත්තති, සා අකුටියෙව, තස්මා මඤ්චපරිවත්තනමත්තෙනෙව පමාණන්ති ගහෙතබ්බං. පමාණයුත්තො මඤ්චොති සබ්බපච්ඡිමජ්ජපමාණයුත්තො මඤ්චො. සො හි පකතිවිදත්ථීයා නවවිදත්ථීකො, අට්ඨවිදත්ථීකො වා භොති, තතො බුද්දකො මඤ්චො සිසුපධානං යපෙත්ථා පාදං පසාරෙත්ථා නිපජ්ජිතුං න පභොති. පමාණතො ඌනතරමිපි උක්කට්ඨජ්ජපමාණතො ඌනතරමිපි, ඉදඤ්ච

හෙට්ඨිමජ්ජමාණසුත්තයෙහි වත්ථුදෙසනා කාතබ්බා, න වාති සන්දෙහනිවත්තනත්ථං වුත්තං.

කලලලෙපොති කෙනවි සිලෙසෙන කතලෙපො,
සෙතරත්තාදිවණ්ණකරණත්ථං කතතම්බමත්තිකාදිකලලලෙපො වා. තෙනාහ
“අලෙපො ඵවා”ති. තෙන තළාකාදීසු සනෙන කලලෙන කතබහලලෙපො
මත්තිකාලෙපෙන ඵව පවිසති ලෙපවොහාරගමනතොති දස්සෙති. පිට්ඨසඬ්ඨාසාටො
නාම ද්වාරබාහසඬ්ඨාතො චතුරස්සදාරුසඬ්ඨාසාටො, යත්ථ සඋත්තරපාසං කවාටං
අපස්සාය ද්වාරං පිදහන්ති.

ඔලොකෙත්වාපීති අපලොකෙත්වාපි, අපලොකනකම්මවසෙනාපීති අත්ථො,
අපසද්දස්සාපි ඔආදෙසො කතොති දට්ඨබ්බො.

353. නිබද්ධගොවරට්ඨානමිපිති එත්ථ ගොවරාය පක්කමන්තානං හත්ථීනං
නිබද්ධගමනමග්ගොපි සඬ්ගය්හති. එතෙසන්ති සීභාදීනං. ගොවරභූමීති
ආමිසග්ගහණට්ඨානං. න ගහිතාති පටික්ඛිපිතබ්බහාවෙන න ගහිතා, න වාරිතාති
අත්ථො. සීභාදීනඤ්ඤි ගොවරග්ගහණට්ඨානං හත්ථීනං විය නිබද්ධං න හොති, යත්ථ
පන ගොමහිංසාදිපාණකා සන්ති, දුරමිපි තං යානං සීසං ගන්ත්වා ගොවරං
ගණ්හන්ති. තස්මා තෙසං තං න වාරිතං, නිබද්ධගමනමග්ගොව වාරිතො ආසයතො
ගමනමග්ගස්ස නිබද්ධත්තා. අඤ්ඤෙසමිපි වාළානන්ති අරඤ්ඤමහිංසාදීනං.
ආරොග්ගත්ථායාති නිරුපද්දවාය. සෙසානීති පුබ්බණ්ණනිස්සිතාදීනි සොළස. තානි
ච ජනසම්මද්දමහාසම්මද්දකුට්ඨිලොපසර්වපිළාදිඋපද්දවෙහි සඋපද්දවානීති
වෙදිතබ්බාති. අහිහනන්ති එත්ථාති අබ්භාසානං. “වෙරිසර”න්ති වුත්තමෙවත්ථං
විභාවෙතුං “වොරානං මාරණත්ථාය කත”න්ති වුත්තං.

ධම්මගන්ධිකාති ධම්මෙන දණ්ඩනීතියා හත්ථපාදාදිච්ඡින්නදනගන්ධිකා.
ගන්ධිකාති ච යස්ස උපරි හත්ථාදිං යපෙත්වා ඡින්නන්ති, තාදිසං දාරුඛණ්ඩඵලකාති
වුව්චති, තෙන ච උපලක්ඛිතං යානං. පාළියං රච්ජානිස්සිතන්ති රථිකානිස්සිතං.
චච්චරනිස්සිතන්ති චතුන්නං රථිකානං සන්ධිනිස්සිතං. සකටෙනාති
ඉට්ඨකසුධාදිහණ්ඩාහරණසකටෙන.

පාචිනන්ති සෙනාසනස්ස භූමිතො පට්ඨාය යාව තලාවසානං විනිතබ්බවත්ථුකං
අධිට්ඨානං, යස්ස උපරි හිත්තිට්ඨිතාදීනි ච පතිට්ඨපෙන්නි. තෙනාහ “තතො
පට්ඨායා”තිආදි. කිඤ්චාපි ඉධ පුබ්බපයොගසහපයොගානං අදින්නාදානෙ විය
විසෙසො නත්ථි, තථාපි තෙසං විභාගෙන දස්සනං හින්දිත්වා වා පුන කාතබ්බාති
එත්ථ කුටියා හෙදෙන පරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං කතං. තදත්ථායාති තච්ඡනත්ථාය. ඵවං
කතන්ති අදෙසිතවත්ථුකං පමාණාතික්කන්තං වා කතං. පණ්ණසාලන්ති
පණ්ණකුටියා තිණපණ්ණවුණ්ණස්ස අපරිපතනත්ථාය අන්නො ච බහි ච ලිම්පන්ති,
තං සන්ධායෙනං වුත්තං. තෙනෙව චක්ඛති “පණ්ණසාලං ලිම්පති”ති.

අන්තොලෙපෙනෙව නිට්ඨාපෙනුකාමං සන්ධාය “අන්තොලෙපෙ වා”තිආදි
 චුත්තං. ඛනිලෙපෙ වාති එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්මිත්ති ද්වාරඛන්ධෙ වා
 වාතපානෙ වා යපිතෙති යොජෙනබ්බං. තස්සොකාසන්ති තස්ස ද්වාරඛන්ධාදිස්ස
 ඔකාසභූතං ඡිද්දං. පුන වඩ්ඨෙත්වාති පුබ්බෙ යපිතොකාසං බුද්දකං වෙ, තං
 ද්වාරවාතපානවිඡිද්දහෙදනෙන පුන වඩ්ඨෙත්වා. යපිතෙති ද්වාරඛන්ධෙ වා
 ගවක්ඛසඬ්ඝාටෙ වා ආනෙන්වා තස්මිං වඩ්ඨිතෙ වා අවඩ්ඨිතෙ වා ඡිද්දෙ
 පතිට්ඨාපිතෙ. ලෙපො න සට්ඨිතීති සමන්තතො දිත්තො ලෙපො තථා යපිතෙන
 ද්වාරඛන්ධනෙන වා වාතපානෙන වා සද්ධිං න සට්ඨිතී, එකාබද්ධං න භොතීති
 චුත්තං භොතී. තන්ති ද්වාරඛන්ධං වා වාතපානං වා. පයමමෙව සඬ්ඝාදිසෙසොති
 තෙසං සමන්තතො පුබ්බෙව ලෙපස්ස සටෙත්වා නිට්ඨාපිතත්තා
 ද්වාරඛන්ධවාතපානානං යපනතො පුබ්බෙ එව සඬ්ඝාදිසෙසො.

ලෙපසටනෙනෙවති ඉට්ඨකාහි කතවාතපානාදීති විනා සමන්තා
 ලෙපසටනෙනෙව ආපත්ති වාතපානාදීනං අලෙපොකාසත්තා, ඉට්ඨකාහි කතත්තා
 වා, වාතපානාදිසුපි ලෙපස්ස හිත්තිලෙපෙන සද්ධිං සටනෙනෙවතිපි අත්ථං වදන්ති.
 තත්ථාති පණ්ණසාලායං. ආලොකත්ථාය අට්ඨඬ්ඟුලමත්තං යපෙත්වා ලිම්පතීති
 දාරුකුට්ටස්ස දාරුනමන්තරා අට්ඨඬ්ඟුලමත්තං විවරං යාව ලිම්පති, තාව
 ආලොකත්ථාය යපෙත්වා අවසෙසං සකුට්ටච්ඡදනං ලිම්පති, පච්ඡා එතං විවරං
 ලිම්පිස්සාමිති එවං යපනෙ අනාපත්තීති අධිස්ථායො. සවෙ පන එවං අකත්වා
 සබ්බදාපි ආලොකත්ථාය වාතපානවසෙන යපෙති, වාතපානද්වාරසඬ්ඝාටෙ සටිතෙ
 ලෙපො ව සට්ඨිතී, පයමමෙව සඬ්ඝාදිසෙසොති දස්සෙන්තො ආහ “සවෙ”තිආදි.
 මත්තිකාකුට්ටමෙව මත්තිකාලෙපසඬ්ඟං ගච්ඡතීති ආහ “සවෙ මත්තිකාය කුට්ටං
 කරොති, ඡදනලෙපෙන සද්ධිං සටනෙ ආපත්ති”ති. උභින්නං අනාපත්තීති පුරිමස්ස
 ලෙපස්ස අසට්ඨත්තා දුතියස්ස අත්තුද්දෙසිකතාය අසම්භවතො.

354. ආපත්තිහෙදදස්සනත්ථන්ති තත්ථ “සාරම්භෙ ව අපරික්කමනෙ ව
 දුක්කටං අදෙසිතවත්ථුකතාය, පමාණාතික්කන්තතාය ව සඬ්ඝාදිසෙසො”ති එවං.
 ආපත්තියෙව විභාගදස්සනත්ථං.

361. අනිට්ඨිතෙ කුට්ඨමිමෙති ලෙපපරියොසානෙ කුට්ඨමිමෙ
 එකපිණ්ඩමත්තෙනපි අනිට්ඨිතෙ. “අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස වා”ති ඉදං මූලට්ඨස්ස
 අනාපත්තිදස්සනත්ථං චුත්තං. යෙන පන ලද්ධං, තස්සාපි තං නිට්ඨාපෙන්තස්ස
 “පරෙහි විජ්ජකතං අත්තනා පරියොසාපෙති, ආපත්ති
 සඬ්ඝාදිසෙසස්සා”තිආදිවචනතො (පාරා. 363) ආපත්තියෙව. පුබ්බෙ කතකම්මම්භි
 ලද්ධකාලතො පට්ඨාය අත්තනො අත්ථායෙව කතං නාම භොතී, තස්මා තෙනාපි
 සඬ්ඝස්ස වා සාමණෙරාදීනං වා දත්වා නිට්ඨාපෙනබ්බං. “අඤ්ඤස්ස වා”ති ඉදං
 අනුපසම්පන්නංයෙව සන්ධාය චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං, කෙච්ඡි පන “පරතො ලද්ධාය
 කුට්ඨා නිට්ඨාපනෙ අනාපත්තිආදිතො පට්ඨාය අත්තනො අත්ථාය අකතත්තා”ති
 වදන්ති. අපච්ඡිතබ්බාති යාව පාචිනා විද්ධංසෙතබ්බා. භූමිසමං කත්වාති
 පාචිනතලාවසානං කත්වා.

364. ලෙණන්ති පබ්බතලෙණං. න හෙත්ථ ලෙපො සට්ඨතීති ඡදනලෙපස්ස
 අභාවතො වුත්තං, චිසුං එව වා අනුඤ්ඤාතත්තා. සචෙ ලෙණස්ස අන්තො
 උපරිභාගෙ චිත්තකම්මාදිකරණත්ථං ලෙපං දෙන්ති, උල්ලිත්තකුට්ඨිකං න
 ගච්ඡති, වට්ටති එව. ඉට්ඨකාදීහි කතං චතුරස්සකුටාගාරසණ්ඨානං
 එකකණ්ණිකාබද්ධං නාතිඋච්චං පටිස්සයවිසෙසං “ගුහා”ති වදන්ති, තාදිසං
 මහන්තම්පි උල්ලිත්තාවලිත්තං කරොන්තස්ස අනාපත්ති. භූමිගුහන්ති උමඬගගුහං.

අට්ඨකථාසූති කුක්කුටච්ඡිකගෙහන්තිආදියු අට්ඨකථාසූතිණකුටිකා
 කුක්කුටච්ඡිකගෙහන්ති වත්වා පුන තං විවරන්තෙහි අට්ඨකථාවරියෙහි ඡදනං
 දණ්ඩකෙහි...පෙ.... වුත්තාති යොජනා දට්ඨබ්බා. තත්ථ දණ්ඩකෙහි ජාලබද්ධං
 කත්ථාති දිසතො, තිරියතො ව යපෙත්ථා වල්ලියාදීහි බද්ධදණ්ඩකෙහි ජාලං විය
 කත්ථා. සො වාති උල්ලිත්තාදිභාවො. ඡදනමෙව සන්ධාය වුත්තොති ඡදනස්ස
 අන්තො ව බහි ව ලිම්පනමෙව සන්ධාය වුත්තො. මත්තිකාකුට්ටෙ හිත්තිලෙපං
 විනාපි හිත්තියා සද්ධිං ඡදනලෙපස්ස සට්ඨතමත්තෙනාපි ආපත්තිසම්භවතො
 ඡදනලෙපොව පධානන්ති වෙදිතබ්බං. කිඤ්චාපි එවං, අථ බො
 “උපවිකාමොචනත්ථමෙව හෙට්ඨා පාසාණකුට්ටං කත්ථා තං අලිම්පිත්ථා උපරි
 ලිම්පති, ලෙපො න සට්ඨතී නාම, අනාපත්තියෙවා”තිආදිවචනතො පන
 ඡදනලෙපසට්ඨත්ථං සකලායපි හිත්තියා ලෙපො අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බොව තස්සා
 එකදෙසස්ස අලෙපෙපි ඡදනලෙපස්ස අසට්ඨතො. තෙනාහ “ලෙපො න
 සට්ඨතී”ති. එත්ථාති තිණකුටිකායං. න කෙවලඤ්ච තිණකුටිකායං එව,
 ලෙණගුහාදියු සාරම්භාපරික්කමනපච්චයාපි අනාපත්ති එව, ඉමිනා පන නයෙන
 අඤ්ඤස්සත්ථාය කුටිං කරොන්තස්සාපි සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවො
 අත්ථතො දස්සිතො එව භොතිති.

තත්ථ පාළිවිරොධං පරිහරිතුං “යං පනා”තිආදි වුත්තං. අයඤ්ඤන්ථ
 අධිප්පායො – අඤ්ඤස්ස උපජ්ඣායාදිතො අත්ථාය කරොන්තස්ස
 සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්ති එව, යං පන පාළියං “ආපත්තිකාරුකානං තිණ්ණං
 දුක්කටාන”න්තිආදිවචනං, තං අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්ස, න සාරම්භාදිපච්චයා
 ආපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං, කිඤ්චරහි යථාසමාදිට්ඨාය කුටියා අකරණපච්චයා
 ආපත්තිදස්සනත්ථන්ති. තත්ථ යථාසමාදිට්ඨායාති “හික්ඛු සමාදිසිත්ථා පක්කමති,
 ‘කුටිං මෙ කරොථා’ති සමාදිසති ව, දෙසිතවත්ථුකා ව භොතු අනාරම්භා ව
 සපරික්කමනා වා”ති එව. කාරාපකෙන ආණත්තික්කමං මුඤ්චිත්ථා කරණපච්චයාති
 අධිප්පායො. කත්ථවි පන පොත්ථකෙ “කුටිලක්ඛණප්පත්තම්පි කුටිං
 අඤ්ඤස්ස...පෙ.... කරොන්තස්ස අනාපත්ති”ති ඉමස්ස පාඨස්ස අනන්තරං “යං
 පන ආපත්ති කාරුකාන”න්තිආදිපායො දිස්සති, සොව යුත්තතරො. එවඤ්ඤි සති
 තත්ථ අධිප්පායො පාකටො භොති.

අනාපත්තීති වත්ථාති වාසාගාරත්ථාය එව අනියමිතත්තා අනාපත්තීති වත්ථා.
 අදෙසාපෙත්ථා කරොතොති පමාණයුත්තම්පි කරොතො. අචිත්තකන්ති
 පණ්ණත්තිඅජානනචිත්තෙන අචිත්තකං. උල්ලිත්තාදීනං අඤ්ඤතරතා,

හෙට්ඨිමප්පමාණසම්භවො, අදෙසිතවත්ථුකතා, පමාණාතික්කන්තතා,
අත්තුද්දෙසිකතා, වාසාගාරතා, ලෙපසටතාති සත්ත වා පමාණයුත්තඛිගාදීසු ඡ වා
අඛිගාති.

කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

365. සත්තමෙ පුජාවචනප්පයොගෙ කත්තරි සාමිවචනස්සපි ඉච්ඡිතත්තා
“ගාමස්ස වා පුජිත”න්ති චුත්තං. රුපිනද්‍රියෙසු විජ්ජමානං සන්ධාය එකිනද්‍රියතා
චුවචතීති ආහ “කායිනද්‍රියං සන්ධායා”ති. තෙ හි මනිනද්‍රියම්පි භූතගාමානං
ඉච්ඡන්ති.

366. කිරියතො සමුට්ඨානාභාවොති වත්ථුනො අදෙසනාසඛිධානං අකිරියං විනා
න කෙවලං කිරියාය සමුට්ඨානභාවො. කිරියාකිරියතො හි ඉදං සමුට්ඨාති. ඉමස්මිං
සික්ඛාපදෙ භික්ඛු වා අනභිනෙය්‍යාති එත්ථ වා-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන
“මහල්ලකඤ්ච විහාරං කරෙය්‍ය, භික්ඛු ච අනභිනෙය්‍යා”ති කිරියඤ්ච අකිරියඤ්ච
සමුච්චිතොති.

විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පයමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

380. අට්ඨමෙ පාකාරෙත ව පරික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො.
ගොපුරට්ඨාලකයුත්තන්ති එත්ථ පාකාරෙසු යුද්ධත්ථාය කතො වඛිකසණ්ඨානො
සරක්ඛෙපජ්ද්දසහිතො පතිස්සයවිසෙසො අට්ඨාලකො නාම.

සොළසවිධස්සාති චතුහි මග්ගෙහි පච්චෙකං චතුසු සච්චෙසු කත්තබ්බස්ස
පරිඤ්ඤාපභානසච්ඡිකිරියාභාවනාසඛිධානස්ස සොළසවිධස්ස. තෙ ගාරචෙනාති තෙ
කිලන්තරූපා භික්ඛු හත්තුද්දෙසකට්ඨානෙ සන්තිපතිතානං භික්ඛූනං පුරතො
අත්තනො කිලන්තසරීරං දස්සෙත්වා උද්දිසාපනෙ ගාරචෙන, ලජ්ජායාති අත්ථො.
තෙරසපිති
හත්තුද්දෙසකසෙනාසනගාභාපකහණ්ඩාගාරිකචීවරපටිග්ගාහකචීවරභාජකයාගුභාජ
කඵලභාජකඛජ්ජභාජකඅප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසාටියගාභාපකපත්තගාභාපකආරාමී
කපෙසකසාමණෙරපෙසකසම්මුතීනං වසෙන තෙරසපි.

පාළිය “අපිසු”ති ඉදං “අපිවා”ති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතො. එවං
සබ්බපදෙසුති පීඨාදීසු සෙනාසනසාධාරණෙසු,
කතිකසණ්ඨානපචෙසනික්ඛමනකාලාදීසු පන විසුං විසුං අධිට්ඨහිත්වා කථාපෙතීති
වෙදිතබ්බං. අයඤ්ථි නිම්මිතානං ධම්මතාති අනියමෙත්වා නිම්මිතානං වසෙන
චුත්තං, නියමෙත්වා පන “එත්තකා ඉදඤ්චිදඤ්ච කථෙත්තු, එත්තකා තුණ්ඨි

භවත්තු, නානාඡපකාරං ඉරියාපථං, කිරියඤ්ච කප්පෙන්තු,
 නානාවණ්ණසණ්ඨානවයෝනියමා ච භොන්තු” ති පරිකම්මං කත්වා සමාපජ්ජිත්වා
 වුට්ඨාය අධිට්ඨිතෙ ඉච්ඡිතිච්ඡිතජ්පකාරා අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි විසදිසාව භොන්ති.
 අවත්ථුකච්චනන්ති නිරත්ථකච්චනං.

383. එකචාරිකභත්තන්ති අතිමනාපත්තා සබ්බෙසම්පි පටිලාභත්ථාය විසුං
 ධීතිකාය පාපෙතබ්බහත්තං. තද්ධිතවොභාරොනාති චත්තාරි පමාණමස්ස
 චතුක්කන්ති එවං තද්ධිතවොභාරොන. භවොති භවිතබ්බො. අතීතං දිවසභාගන්ති
 තස්මිඤ්ඤෙව දිවසෙ සලාකදානක්ඛණං සන්ධාය චුත්තං. භීයොනාති ඉමස්ස අජ්ජ
 ඉච්චෙව අත්ථො. තෙනොවාහංසු “ස්වෙ අම්භෙ” තිආදි. පඬුපායන්තාති පුනස්පුනං
 උජ්ජප්පනකොධවසෙන පඬුපායන්තා. පාළියං කිස්ස මන්ති කෙන කාරණෙන
 මයාති අත්ථො.

384. “සරසි ත්ව”න්ති ඉදං එකං වාක්‍යං කත්වා, “කත්තා” ති ඉදඤ්ච කත්තරි
 රිතුපච්චයන්තං කත්වා, “අසි” ති අජ්ඣාභාරපදෙන සහ එකවාක්‍යං කත්වා,
 “එවරුප”න්ති ඉදං, “යථායං භික්ඛුනී ආභා” ති ඉදඤ්ච ද්විසු වාක්‍යෙසු පච්චෙකං
 යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං “අථ වා” තිආදිමාහ. උජුකමෙවාති ත්වා-
 පච්චයන්තවසෙන පඨමං අත්ථග්ගහණං උජුකන්ති අධිජ්ජායො.

දුතියො දබ්බ-සද්දො පණ්ඩිතාදිවචනොති ආහ “න ඛො දබ්බ දබ්බා
 පණ්ඩිතා” ති. නිබ්බෙයෙත්තීති දොසතො මොචෙත්ති. විනයලක්ඛණෙ තන්තින්ති
 විනයවිනිච්ඡයලක්ඛණවිසයෙ ආගමං යපෙන්තො. පාළියං යතො අහන්තිආදීසු
 යස්මිං කාලෙ අහං ජාතො, තතො පභුති සුපිනන්තෙනපි මෙථුනං ධම්මං.
 නාභිජානාමි, න ච තස්ස මෙථුනධම්මස්ස පටිසෙවිතා අභොසින්ති අත්ථො
 දට්ඨබ්බො. තෙනාහ “සුපිනන්තෙනපි” තිආදි. ඉදානි එකවාක්‍යවසෙන යොජනං
 දස්සෙතුං “අථ වා” තිආදි චුත්තං. න සට්ඨිති යස්මා බිණාසවස්ස වචනෙන එතිස්සා
 වචනං න සමෙති, තඤ්ච න සට්ඨං යස්මා පුබ්බෙ භික්ඛුසු පසිද්ධාය එව
 අච්චන්තදුස්සිලතාය එව අභොසි, තස්මා මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථාති
 අධිජ්ජායො.

චර පිරෙති චර ගච්ඡ පිරෙ පර අමාමක ත්වං. විනස්සාති අදස්සනං ගච්ඡ.
 අකාරිකාති අමුලකෙන වොදනාය න කාරිකා. කාරකො භොතීති “අයොනම්භි
 දුසිතා” ති ඉමාය පටිඤ්ඤාය යදි නාසිතා, තදා ථෙරො භික්ඛුනීදුසකත්තසිද්ධිතො
 තස්ස දොසස්ස කාරකො භොති. අකාරකො භොතීති තාය කතපටිඤ්ඤං
 අනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤතො “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා” ති භගවතා
 චුත්තත්තා අකාරකො භොති. යදි හි ථෙරො කාරකො භවෙයා, අවස්සං තමෙව
 දොසං අපදිසිත්වා ඉමිනා නාම කාරණෙන “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා” ති
 චත්තබ්බං සියා, තථා අචුත්තත්තා, “දබ්බඤ්ච අනුයුඤ්ජථා” ති අචත්වා “ඉමෙ ව
 භික්ඛු අනුයුඤ්ජථා” ති චුත්තත්තා ච සාමත්ථියතො මෙත්තියාය භික්ඛුනියා

අඤ්ඤාන දොසෙන නාසනාරහතා, වත්ථුස්ස ව අමුලකභාවො, ථෙරස්ස අකාරකභාවො ව සිද්ධො භොතීති අධිප්පායො.

අත්තනො සුත්තන්ති “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති ඉමිනා පක්ඛෙපවචනෙන සහිතං කුටසුත්තං. ථෙරො කාරකො භොතීති එත්ථ අයමධිප්පායො – “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති අවත්වා සාමඤ්ඤතො “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා”ති ඔතිණ්ණවත්ථුස්මිංයෙව තස්සා නාසනා විහිතාති තුම්භාකං වාදෙ ථෙරො කාරකො භොති, “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති පන වුත්තෙ පුබ්බෙයෙව සිද්ධස්ස පාරාජිකස්ස සුවිකාය අස්සා සකාය පටිඤ්ඤාය නාසෙථාති සිප්ඤ්ඤානො අම්භාකං වාදෙ ථෙරො අකාරකො භොතීති. මහාවිහාරවාසීනම්පි පන “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති වුත්තෙ ඔතිණ්ණවත්ථුස්මිංයෙව තස්සා නාසනා විහිතා භොති, න සාමඤ්ඤතොති අධිප්පායො. එත්ථාති ඉමෙසු ද්විසු වාදෙසු, සුත්තෙසු වා. යං පච්ඡා වුත්තන්ති මහාවිහාරවාසීහි යං වුත්තං, තං යුත්තන්ති අත්ථො. විචාරිතං භෙතන්ති එතං පච්ඡිමස්ස යුත්තන්තං විචාරිතං, “තත්ත සඤ්ඤාදිසෙසො වුට්ඨානගාමිනී...පෙ.... අනුද්ධනායෙව නාසෙසි”ති වක්ඛමානනායෙන විනිවිජ්ජන්ති අත්ථො. “භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙති දුක්කට”න්ති ඉමිනා මහාඅට්ඨකථාවාදො දස්සිතො.

තත්තාති තෙසු දුක්කටපාවිත්තියෙසු. දුක්කටන්ති වුත්තමහාඅට්ඨකථාවාදස්ස අධිප්පායං දස්සෙත්වා “පාවිත්තිය”න්ති පවත්තස්ස කුරුන්දිවාදස්ස අධිප්පායං දස්සෙතුං “පච්ඡිමනායෙපි”තිආදි වුත්තං. වචනප්පමාණතොති විසංවාදනාධිප්පායෙ සමානෙපි අනුද්ධංසනාදිවිසෙසෙ සඤ්ඤාදිසෙසාදිනො විධායකවචනබලෙනාති අත්ථො. භික්ඛුස්ස පන භික්ඛුනියා දුක්කටන්ති භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙන්තස්ස භික්ඛුස්ස දුක්කටං.

එවං ද්විසුපි අට්ඨකථාවචනෙසු අධිප්පායං විභාවෙත්වා ඉදානි පච්ඡිමෙ පාවිත්තියවාදෙ දොසං දස්සෙත්වා පුරිමදුක්කටවාදමෙව පතිට්ඨාපෙතුං “තත්ත පනා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ විසුන්ති සම්පජානමුසාවාදෙ පාවිත්තියතො (පාවි. 1) විසුං පාවිත්තියං වුත්තං, තත්ථ අනන්තොගධභාවාති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා අමුලකානුද්ධංසනෙ විසුඤ්ඤෙව පාවිත්තියං පඤ්ඤත්තං, තස්මා පුරිමනායොති දුක්කටවාදො. එවං අන්තරා පටිට්ඨං දුක්කටපාවිත්තියවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි පාකටමෙව අත්ථං විභාවෙතුං “තථා භික්ඛුනී”තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තථාති යථා භික්ඛුස්ස භික්ඛුං, භික්ඛුනිඤ්ඤෙව අනුද්ධංසෙන්තස්ස සඤ්ඤාදිසෙසදුක්කටාති වුත්තාති, තථාති අත්ථො. එතෙහි නාසනා නත්ථීති සාමඤ්ඤතො වුත්තං, දුක්කටෙන ඉමිස්සා පන නාසනා නත්ථීති අධිප්පායො. දුස්සිලාති පාරාජිකා.

386. ආකාරනානත්තෙනාති දුසිතාකාරස්ස, දුසකාකාරස්ස ව නානත්තෙන. අනභිරද්ධොති අතුට්ඨො. තෙනාහ “න සුබ්බතො”ති. න පසාදිතොති අනුප්පාදිතප්පසාදො. බීල-සද්දො ථද්ධභාවවචනො, කවචරපරියායො ව භොතීති ආහ “චිත්ත...පෙ.... බීල”න්ති. නප්පතීතොති පිතිසුඛාදිහි න අභිගතො න උපගතො. තෙනාහ “න අභිසට්ඨො”ති.

යෙන දුට්ඨොති ව කුපිතොති ව චුත්තොති එත්ථ යෙන දුට්ඨොති ව චුත්තො යෙන කුපිතොති ව චුත්තො, තං මාතිකායඤ්ච පදභාජනෙ (පාරා. 386) ව චුත්තං උභයමිපෙතන්ති යොජෙතබ්බං. ද්විතීති “තෙන ව කොපෙන, තෙන ව දොසෙනා” ති චුත්තකොපදොසපදෙහි ද්විතී, අත්ථතො පන ද්විතීපි දොසොව දස්සිතොති ආහ “සඬ්ඛාරක්ඛන්ධමෙව දස්සෙති” ති. යායාති අනත්තමනතාය.

න චුදිතකවසෙනාති යදි චුදිතකවසෙනාපි අමුලකං අධිජ්ජෙතං සියා, අමුලකං නාම අනජ්ඣාපන්නන්ති පදභාජනං වදෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. යං පාරාජිකන්ති භික්ඛුනො අනුරුපෙසු එකුනවිසතියා පාරාජිකෙසු අඤ්ඤතරං. පදභාජනෙ (පාරා. 386) පන භික්ඛුවිහඩිගෙ ආගතානෙව ගහෙන්වා “චතුත්තං අඤ්ඤතරෙනා” ති චුත්තං. එතං ඉධ අජ්ජමාණන්ති එතං ආපන්නානාපන්නතං ඉධානුද්ධංසනෙ ආපත්තියා අනඬිගං, ආපත්තිං පන ආපන්නෙ වා අනාපන්නෙ වා පුග්ගලෙ “අනාපන්නො එසො සුද්ධො” ති සුද්ධසඤ්ඤාය වා විමතියා වා වාවනාධිජ්ජායොව ඉධ අඬිගන්ති අධිජ්ජායො.

තථෙවාති පසාදසොතෙන, දිබ්බසොතෙන වාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. දිට්ඨානුසාරෙනෙව සමුප්පන්නා පරිසඬ්ඛාව දිට්ඨපරිසඬ්ඛිතං නාම. එවං සෙසෙසුපි. “අදිස්වා වා” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන චුත්තං, දිස්වා පක්කන්තෙසුපි දොසො නත්ථියෙව. ඉමෙසන්ති ඉමෙහි. කර්ස්සන්තීති තස්මිං බණෙ උප්පජ්ජනාකාරදස්සනං, පච්ඡා පන එත්තකෙන කාලෙන කතං වාති සඬ්ඛාය වොදෙති. න හි කර්ස්සන්තීති වොදනා අත්ථි. “අර්ථයං පිත” න්ති ඉදං මුඛෙ සුරාගන්ධවායනනිමිත්තදස්සනං. අර්ථයඤ්ඤි සුරාසදිසවණ්ණගන්ධං කප්පියහෙසජ්ජං.

දිට්ඨං අත්ථි සමුලකන්තිආදියු අජ්ඣාචාරස්ස සම්භවාසම්භවානං මූලාමූලභාවදස්සනං. අත්ථි සඤ්ඤාසමුලකන්තිආදි පන දිට්ඨසඤ්ඤාය සම්භවාසම්භවානං මූලාමූලභාවදස්සනං. දිස්වා ව දිට්ඨසඤ්ඤී හුත්වා වොදෙතීති එත්ථ යං වොදෙති, තතො අඤ්ඤං පුග්ගලං විනික්කමන්තං, පට්ඨිජන්තොකාසතො නික්ඛමන්තං වා දිස්වා “අයං සො” ති සඤ්ඤාය වොදෙන්තොපි සඬ්ඛය්හති. එස නයො සුතාදියුපි. සමුලකෙන වා සඤ්ඤාසමුලකෙන වාති එත්ථ පාරාජිකමාපන්නං දිට්ඨාදිමූලකෙන ව “අයං ආපන්නො” ති අසුද්ධසඤ්ඤාය වොදෙන්තො සමුලකෙන වොදෙති නාම. සඤ්ඤාසමුලකත්තෙ එව අනාපත්තිසම්භවතො ආපන්නෙ වා අනාපන්නෙ වා පුග්ගලෙ ආපන්නසඤ්ඤී දිට්ඨාදියු, අදිට්ඨාදියු වා මූලෙසු දිට්ඨසුතාදිසඤ්ඤී තෙන දිට්ඨාදිමූලකෙන තං පුග්ගලං වොදෙන්තො සඤ්ඤාසමුලකෙන වොදෙති නාම. ඉමෙසං අනාපත්ති, චුත්තවිපරියායෙන ආපත්තිවාරෙ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමීපෙ යත්වාති හත්ථවිකාරවච්ඡොසානං වොදනාවසෙන පවත්තියමානානං දස්සනසවනුපවාරෙ යත්වාති අත්ථො. කෙවි පන “ද්වාදසහත්ථබ්බන්තරෙ යත්වා” ති (සාරත්ථ. ටී. 2.385-386) වදන්ති, තං න යුත්තං. පරතො ඛ්‍යාතිරෙකතො

අනාපත්තිං දස්සෙන්නෙන “දුතං වා පණ්ණං වා සාසනං වා පෙසෙත්වා” ති එත්තකමෙව චුත්තං, න පන “ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා වොදෙත්තස්ස සීසං න එති” ති චුත්තං. වාචාය වාචායාති සකිං ආණත්තස්ස සකලමිපි දිවසං වදනො වාචාය වාචාය වොදාපකස්සෙව ආපත්ති. සොපිති ආණත්තොපි. තස්ස ව “මයාපි දිට්ඨ” තිතිආදිං අවත්වාපි “අමුලක” තිති සඤ්ඤාය වාවනාධිප්පායෙන “ත්වං පාරාජිකං ධම්මං අප්පිකාපන්නොසී” ති ඉදමෙව වාවං පරස්ස වචනං විය අකත්වා සාමඤ්ඤතො වදන්තස්සාපි සඬ්ඝාදිසෙසො එව. සතිපි පන අනුද්ධංසනාධිප්පායෙ “අසුකෙන එවං චුත්ත” තිති පරෙන චුත්තමෙව වදන්තස්ස නත්ථි සඬ්ඝාදිසෙසො. සවෙ පන පරෙන අචුත්තමිපි චුත්තත්ති වදති, ආපත්ති එව.

සම්බහුලා සම්බහුලෙ සම්බහුලෙහි වත්ථුහීති එත්ථ සම්බහුලෙති
 චුදිතකබහුත්තනිද්දෙසෙන පුරිමෙසු තිසු වාරෙසු චුදිතකබහුත්තෙනාපි වාරහෙදසබ්භාවං ඤාපෙති. එකස්මිඤ්ච චුදිතකවත්ථුවොදකහෙදෙන ඉදං චතුක්කං චුත්තං, චුදිතකබහුත්තෙනාපි චතුක්කන්තරං ලබ්භතීති අට්ඨකං හොති එව.

අමුලකවොදනාපසඬ්ගෙන සමුලකවොදනාලක්ඛණාදිං දස්සෙතුං “වොදෙතුං පන කො ලහති” තිආදි ආරද්ධං. භික්ඛුස්ස සුත්වා වොදෙතීතිආදි සුත්තං යස්මා යෙ වොදකස්ස අඤ්ඤෙසං විපත්තිං පකාසෙන්නි, තෙපි තස්මිං ඛණෙ වොදකභාවෙ යත්වාව පකාසෙන්නි, තෙසඤ්ච වචනං ගහෙත්වා ඉතරොපි යස්මා වොදෙතුඤ්ච අසම්පට්ඨිජන්තං තෙහි තිත්ථියසාවකපරියොසානෙහි පඨමවොදකෙහි සම්පට්ඨිජාපෙතුඤ්ච ලහති, තස්මා ඉධ සාවකභාවෙන උද්ධටන්ති වෙදිතබ්බං.

දුතං වාතිආදියු “ත්වං එවං ගන්ත්වා වොදෙහී” ති දුතං වා පෙසෙත්වා යො වොදෙතුං සක්කොති, තස්ස පණ්ණං, මුලසාසනං වා පෙසෙත්වා. සමයෙනාති පකතියා ජානනක්ඛණෙ.

ගරුකානං ද්විත්තන්ති පාරාජිකසඬ්ඝාදිසෙසානං. මිච්ඡාදිට්ඨි නාම “නත්ථි දිත්ත” තිතිආදිනායප්පවත්තා (ම. නි. 1.445; 2.94, 95, 225; 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210) දසවත්ථුකා දිට්ඨි, සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛානං අන්තං ගණ්භාපකදිට්ඨි අන්තග්ගාහිකා නාම. ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්තන්ති ආජීවහෙතුපි ආපජ්ජිතබ්බානං උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකං (පාරා. 195), සඤ්චරිත්තෙ (පාරා. 301, 302) සඬ්ඝාදිසෙසො, “යො තෙ විහාරෙ වසති, සො අරහා” ති (පාරා. 220) පරියායෙන පුල්ලව්වයං, භික්ඛුස්ස පණිතහොජනවිඤ්ඤත්තියා පාවිත්තියං (පාවි. 257), භික්ඛුනියාපණිතහොජනවිඤ්ඤත්තියා පාටිදෙසනියං (පාවි. 1236), සුපොදනවිඤ්ඤත්තියා (පාවි. 612-613) දුක්කටන්ති ඉමෙසං පරිවාරෙ (පරි. 287) චුත්තානං ඡන්තං. න හෙතා ආපත්තියො ආජීවහෙතු එව පඤ්ඤත්තා සඤ්චරිත්තාදීනං අඤ්ඤාපාපි ආපජ්ජිතබ්බතො. ආජීවහෙතුපි එතාසං ආපජ්ජනං සන්ධාය එවං චුත්තං, ආජීවහෙතුපි පඤ්ඤත්තානන්ති අත්ථො. න කෙවලඤ්ච එතා එව, අඤ්ඤාපි අදිත්තාදානකුලදුසනපාණවධවෙජ්ජකම්මාදිවසෙන ආජීවහෙතු

ආපජ්ජිතබ්බාපි සන්ති, තා පන ආපත්තිසහආගතාය පාරාජිකාදීසු ඡසු එව සඬගයහන්තිති විසුං න චුත්තාති වෙදිතබ්බා.

එත්තාවතා පන සීසං න එතීති සඬසාදියෙසං සන්ධාය චුත්තං, වොදනා පන කතා එව හොති. තිංසානීති තිංසං එතෙසමත්ථීති තිංසානි, තිංසාධිකානීති චුත්තං හොති. නචුතානීති එත්ථාපි එසෙව නයො.

අත්තාදානං ආදාතුකාමෙනාති එත්ථ අත්තනා ආදාතබ්බතො දිට්ඨාදිමුලකෙහි ගහෙතබ්බතො පරස්ස විජ්ජන්දිතුං අදත්ථා පග්ගණ්හනතො අත්තාදානන්ති වොදනා චුච්චති, තං ආදාතුකාමෙන, වොදනං කත්තුකාමෙනාති අත්ථො.

උබ්බාහිකායාති උබ්බහන්ති වියොජෙන්ති එතාය අලජ්ජිතං තජ්ජනිං වා කලහං වාති උබ්බාහිකා, සඬසසම්මුති, තාය. විනිච්ඡිනනං නාම තාය සම්මතහික්ඛුහි විනිච්ඡනනමෙව. අලජ්ජස්සන්තාය හි පරිසාය සමට්ඨන්ධකෙ (චූළව. 227) ආගතෙහි දසඬගෙහි සමන්තාගතා ද්වෙ තයො හික්ඛු තත්ථෙව චුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය සම්මන්තිතබ්බා, තෙහි ව සම්මතෙහි විසුං වා නිසීදිත්ථා, තස්සා එව වා පරිසාය “අඤ්ඤෙහි න කිඤ්චි කට්ඨතබ්බ”න්ති සාවෙත්ථා තං අධිකරණං විනිච්ඡිතබ්බං.

කිම්හිති කිස්මිං චත්ථස්මිං, කතරවිපත්තියන්ති අත්ථො. “කිම්හි නං නාමා”ති ඉදං “කතරාය විපත්තියා එතං වොදෙසී”ති යාය කායවි විඤ්ඤායමානාය භාසාය චුත්තෙපි වොදකස්ස චිතයෙ අපකතඤ්ඤාතාය “සීලාචාරදිට්ඨිආජීවවිපත්තිසු කතරායාති මං පුච්ඡති”ති ඤාතුං අසක්කොන්තස්ස පුච්ඡා, න පන කිම්හිතිආදිපදත්ථමත්තං අජානන්තස්ස. න හි අනුච්ඡිජකො වොදකං බාලං අපරිචිතභාසාය “කිම්හි න”න්ති පුච්ඡති. “කිම්හි නම්පි න ජානාසී”ති ඉදම්පි වචනමත්තං සන්ධාය චුත්තං න හොති, “කතරවිපත්තියා”ති චුත්තෙ “අසුකාය විපත්තියා”ති වත්තුම්පි න ජානාසීති වචනස්ස අධිජ්ජායමෙව සන්ධාය චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව වක්ඛති “බාලස්ස ලජ්ජස්ස නයො දාතබ්බො”ති වත්ථා ව “කිම්හි නං වොදෙසීති සීලවිපත්තියා”තිආදි අධිජ්ජායජ්ජකාසනමෙව නයදානං චුත්තං, න පන කිම්හි-නං-පදානං පරියායමත්තදස්සනං. න හි බාලො “කතරවිපත්තියං නං වොදෙසී”ති ඉමස්ස වචනස්ස අත්ථෙ ඤාතෙපි විපත්තිජ්ජහෙදනං, අත්තනා වොදියමානං විපත්තිසරුපඤ්ච ජානිතුං සක්කොති, තස්මා තෙනෙව අජානනෙන අලජ්ජී අපසාදෙනබ්බො. “කිම්හි න”න්ති ඉදම්පි උපලක්ඛණමත්තං, අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනවි ආකාරෙන අවිඤ්ඤනං පකාසෙත්ථා විස්සජ්ජෙතබ්බොව.

“දුම්මඬකුනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා”තිආදිවචනතො (පාරා. 39; පරි. 2) “අලජ්ජීනිග්ගහත්ථාය...පෙ.... පඤ්ඤත්ත”න්ති චුත්තං. එහිතීති හි-කාරො එත්ථ ආගමො දට්ඨබ්බො, ආගමිස්සතීති අත්ථො. දිට්ඨසන්තානෙනාති දිට්ඨනියාමෙන. අලජ්ජස්ස පටිඤ්ඤාය එව කාතබ්බන්ති වචනපටිවචනක්කමෙනෙව දොසෙ

ආවිභූතෙපි අලජ්ජීස්ස “අසුද්ධොහ” න්ති දොසසම්පට්ඨිජනපඅඤ්ඤාය එව ආපත්තියා කාතබ්බන්ති අත්ථො. කෙච් පන “අලජ්ජීස්ස එතං නත්ථීති සුද්ධපට්ඤ්ඤාය එව අනාපත්තියා කාතබ්බන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො සඬගහිතො” ති වදන්ති, තං න යුත්තං අනුච්ඡිජකස්සෙව නිරත්ථකත්තාපත්තිතො වොදකෙනෙව අලජ්ජිපට්ඤ්ඤාය යාතබ්බතො. දොසාපගමපට්ඤ්ඤා එව හි ඉධ පට්ඤ්ඤාති අධිජපෙතා. තෙනෙව වක්ඛති “එතම්පි නත්ථීති පට්ඤ්ඤං න දෙති” තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386).

තදත්ථදීපනත්ථන්ති අලජ්ජීස්ස දොසෙ ආවිභූතෙපි තස්ස දොසාපගමපට්ඤ්ඤාය එව කාතබ්බතාදීපනත්ථං. විවාදවත්ථුසඬබ්බාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා අත්ථපච්චත්ථිකා. සඤ්ඤං දත්ථාති නෙසං කථාපච්ඡෙදත්ථං, අභිමුඛකරණත්ථඤ්ඤව සද්දං කත්වා. විනිච්ඡිනිතුං අනනුවච්ඡවිකොති “අසුද්ධො” ති සඤ්ඤාය වොදකපක්ඛෙ පච්චියත්තා අනුච්ඡිජකභාවතො බහිභූතත්තා අනුච්ඡිතුං අසක්කුණෙයානං සන්ධාය වුත්තං. සන්දෙහෙ එව හි සති අනුච්ඡිතුං සක්කා, අසුද්ධදිට්ඨියා පන සති වුදිතකෙන වුත්තං සබ්බං අසච්චතොපි පටිභාති, කථං තත්ථ අනුච්ඡිජනා සියාති.

“තථා නාසිතකොච භවිස්සති” ති ඉමිනා විනිච්ඡයං අදත්ථා සඬසතො වියොජනං නාම ලිඬගනාසනා විය අයම්පි එකො නාසනජපකාරොති දස්සෙති. විරද්ධං භොතිති සඤ්චිච්ච ආපත්තිං සහසා ආපන්නො භොති. “ආදිතො පට්ඨාය අලජ්ජී නාම නත්ථී” ති ඉදං “පක්ඛානුරක්ඛණත්ථාය පට්ඤ්ඤං න දෙති” ති ඉමස්ස අලජ්ජිලක්ඛණසම්භවස්ස කාරණවචනං. පටිච්ඡාදිතකාලතො පට්ඨාය අලජ්ජී නාම එව, පුරිමො ලජ්ජිභාවො න රක්ඛතීති අත්ථො. පට්ඤ්ඤං න දෙතීති සචෙ මයා කතදොසං වක්ඛාමි, මය්හං අනුවත්තකා භිජ්ජිස්සන්තීති පට්ඤ්ඤං න දෙති. යානෙ න තිට්ඨතීති ලජ්ජිට්ඨානෙ න තිට්ඨති, කායවාචාසු චිතික්කමො භොති එවාති අධිජපායො. තෙනාහ “විනිච්ඡයො න දාතබ්බො” ති, පුබ්බෙ පක්ඛිකානං පට්ඤ්ඤාය වූපසම්මතස්සාපි අධිකරණස්ස දූවූපසන්නතාය අයම්පි තථා නාසිතකොච භවිස්සතීති අධිජපායො.

වුදිතකවොදකෙසු පටිපත්තිං ඤත්ථාති “තුම්හෙ අම්භාකං විනිච්ඡයෙන තුට්ඨා භවිස්සථා” තිආදිනා වුත්තං වුදිතකවොදකෙසු අනුච්ඡිජකෙන පටිපජ්ජිතබ්බකම්මං ඤත්ථා. විනිච්ඡයො මජ්ඣෙති ආපත්තීති වා අනාපත්තීති වා විනිච්ඡයපරියොසානඅනුච්ඡිජනානං මජ්ඣං නාමාති අත්ථො.

අමුලකම්පි සමුලකං කත්වා වදන්තීති ආහ “ද්වෙ මූලානී” ති. කාලෙන වක්ඛාමීතිආදියු ඔකාසං කාරාපෙත්වා වදන්තො කාලෙන වදති නාම. සලාකග්ගයාගුඅග්ගහික්ඛාවාරට්ඨානාදියු වොදෙන්තො අකාලෙන වදති නාම. දොසතො වුට්ඨාපෙතුකාමතාය වදන්තො අත්ථසංහිතෙන වදති නාම. දොසන්නරොති දොසචිත්තො. පන්නරසසු ධම්මෙසුති “පරිසුද්ධකායසමආචාරතා, තථා වචිසමාචාරතා, සබ්බග්ගවාරිසු මෙත්තචිත්තතා, බහුස්සුතතා, උභින්නං

පාතිමොක්ඛානං ස්වාගතාදිතා, කාලෙන වක්ඛාමී''ති ආදිතා (පරි. 362)
 චුත්තපඤ්චධම්මා ච කාරුඤ්ඤතා, භිතෙසිතා, අනුකම්පතා, ආපත්තිවුට්ඨානතා,
 විනයපුරෙක්ඛාරතාති (චුළව. 401) ඉමෙසු පන්තරසසු. තත්ථ ''කාරුඤ්ඤතා''ති
 ඉමිතා කරුණා දස්සිතා. භිතෙසිතාති භිතගවෙසනතා. අනුකම්පතාති තෙන භිතෙන
 සංයොජනතා, ඉමෙහි ද්විභිපි මෙත්තා දස්සිතා. ආපත්තිවුට්ඨානතාති සුද්ධන්තෙ
 පතිට්ඨාපනතා. චත්ථුං වොදෙත්වා සාරෙත්වා පටිඤ්ඤං ආරොපෙත්වා
 යථාපටිඤ්ඤාය කම්මකරණං විනයපුරෙක්ඛාරතා නාම.

අධිකරණට්ඨේනාති අධිකාතඛිඛට්ඨේන, සමථෙහි වූපසමෙතඛිඛට්ඨේනාති
 අත්ථො. තං නානත්තං දස්සෙතුන්ති ඉධ අනධිජ්ජෙතම්පි අත්ථුද්ධාරවසෙන තං
 නානත්තං දස්සෙතුන්ති අධිජ්ජායො. තෙනෙව වක්ඛති ''සෙසානි අත්ථුද්ධාරවසෙන
 චුත්තානි''ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386). යං අධිකිච්චාති ආදිතා අධිකරණසද්දස්ස
 කම්මසාධනතා චුත්තා.

ගාහන්ති ''අසුකං වොදෙස්සාමී''ති මනසා වොදනාකාරස්ස ගහණං.
 වෙනනන්ති ''වොදෙස්සාමී''ති උජ්ජන්තවිත්තඛ්‍යාපාරසඬ්ඛාතං විත්තකම්මං.
 අක්ඛන්තින්ති චුදිතකස්ස විපත්තිං දිස්වා උජ්ජන්තං කොධං අසහනං, තථා පවත්තං
 වා යං කිඤ්චි විත්තවෙනසිකරාසිං. වොහාරන්ති වොදනාවසජ්ජවත්තවචනං.
 පණ්ණත්තින්ති වොදනාවසජ්ජවත්තං මනසා පරිකප්පිතං නාමපණ්ණත්තිං.
 අත්තාදානං ගහෙත්වාති වොදනං මනසා ගහෙත්වා. තං අධිකරණන්ති තං
 ගාහලක්ඛණං අධිකරණං. නිරුජ්ඣති වෙනනාය ඛණිකත්තා, සා ච සමථජ්ජන්තා
 හොතිති එවමෙත්ථ අනිට්ඨජ්ජසඬ්ඛො වෙදිතඛිඛො. එවං උපරිපි ''තුණ්හි හොති''ති
 ඉමිතා වොහාරවචනස්ස නිරොධං දස්සෙති. තෙනාහ ''තං අධිකරණං සමථජ්ජත්තං
 භවිස්සති''ති. ''තස්මා පණ්ණත්ති අධිකරණ''න්ති අට්ඨකථාසු කතසන්නිට්ඨානං
 දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සාපි එකච්චෙහි පටික්ඛිත්තභාවං දස්සෙත්වා පුන තම්පි
 පටිසෙධෙත්වා අට්ඨකථාසු චුත්තපණ්ණත්තියා එව අධිකරණතං සමත්ථෙතුං ''තං
 පනෙත''න්ති ආදිමාහ. තත්ථ තං පනෙතන්ති පණ්ණත්ති අධිකරණන්ති එතං ගහණං
 විරුජ්ඣතිති සම්බන්ධො. පාරාජිකාදිආපත්ති එකන්තඅකුසලසභාවා වා
 අඛ්‍යාතකසභාවා වා හොතිති සඤ්ඤාය ''මෙටුනධම්මපාරාජිකාපත්ති''ති ආදිකං
 සුත්තං පණ්ණත්තිඅධිකරණවාදෙන විරුජ්ඣතිති දස්සෙතුං උද්ධට්ටං. තෙනාහ ''න භි
 තෙ...පෙ.... අවිචන්තඅකුසලත්තා''ති ආදි. තෙති අට්ඨකථාවරියා.

අමුලකඤ්චෙව තං අධිකරණන්ති එත්ථ අමුලකපාරාජිකමෙව අධිකරණ-
 සද්දෙන අධිජ්ජෙතන්ති දස්සෙතුං ''යඤ්චෙන''න්ති ආදි චුත්තං. යස්මා පනාති ආදි
 පන ඉධාධිජ්ජෙතාය අමුලකපාරාජිකාපත්තියා එව පණ්ණත්තිභාවො යුජ්ජතිති
 දස්සෙතුං ආරද්ධං. තත්ථ යාය පණ්ණත්තියාති සභාවතො පරිසුද්ධෙපි පුග්ගලෙ
 ''පාරාජිකො''ති ආදිතා වොදකෙන පවත්තිතං නාමපණ්ණත්තිං සන්ධාය වදති.
 පඤ්ඤත්තොති කථිතො. අධිකරණෙ පවත්තත්තාති අවිජ්ජමානෙපි මනසා
 ආරොපිතමත්තෙ ආපත්තාධිකරණෙ වාචකභාවෙන පවත්තත්තා.

එවං නාමපණ්ණාසකච්ඡෙද ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආපත්තාධිකරණස්ස පඤ්ඤත්තිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථපණ්ණාසකච්ඡෙදාපි දස්සෙතුං “යස්මා වාය”න්තිආදි වුත්තං. පඤ්ඤත්තිමත්තමෙවාති අවිජ්ජමානස්ස විජ්ජමානාකාරෙන මනසා ආරොපිතඅත්ථපණ්ණාසකච්ඡෙදමෙවාති අත්ථො. තඤ්ච ඛො ඉධෙවාති තඤ්ච යථාචුත්තපරියායෙන පණ්ණාසකියා අධිකරණත්තං ඉධෙව ඉමස්මිං එව සික්ඛාපදෙ. එකෙති කෙවි. තං න යුත්තන්ති යං එකච්චෙහි අට්ඨකථාසු වුත්තං, අධිකරණස්ස පණ්ණාසකච්ඡෙද නිසෙධෙත්වා කුසලාදිපරමත්ථභාවං සාධෙතුං “තං පනෙතං මෙචුතධම්මපාරාජිකාපත්ති”න්තිආදිනා පපඤ්චතො දස්සිතො, තං න යුත්තන්ති අත්ථො. තත්ථ කාරණමාහ “ආදිකම්මිකස්සා”න්තිආදිනා, තෙන ච තස්මිං වාදෙ යදි ආපත්ති නාම අකුසලා වා අබ්‍යාකතා වා භවෙය්‍ය, කථං ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති භවෙය්‍ය? තස්සාපි අකුසලාදීනං උප්පන්නත්තා භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පටියාය යාව ආපත්තිතිපි න සක්කා වත්තුං, මෙචුතාදීසු අකුසලාදීනං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පුබ්බෙපි සමුප්පත්තිතො. තතො එව අනුපසම්පන්නානම්පි ආපත්තිප්පසඨගො, ගිලානාදීනං උප්පන්නත්තා අනුපඤ්ඤත්තියාපි අනාපත්තිඅභාවප්පසඨගො ච සියා. අථ මතං “න කෙවලං අකුසලාදි එව, අථ ඛො භගවතා පටික්ඛිත්තභාවං ජානන්තස්ස සමුප්පජ්ජමානා එව අකුසලාදයො ආපත්ති”ති, තම්පි අසාරං, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා විනික්කමන්තස්ස මෙචුතාදීසු අනාපත්තිප්පසඨගතො, අකුසලාදිසභාවාය ච ආපත්තියා එකපයොගාදීසු එකත්තාදිපි න සියා. න හි සකලම්පි දිවසං ඉත්ථිං කායතො අමොචෙත්වා චුසන්තස්ස එකමෙවාකුසලං උප්පජ්ජති, බහු වා ඉත්ථිංයො චුසිත්වා අපගච්ඡන්තස්ස බහුනි, යෙනාපත්තියා එකත්තං, බහුත්තං වා සියාති එවමාදිකං අයුත්තිං සඨගහෙත්වා දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ වත්ථුඤ්ඤාති විනික්කමො. තඤ්ච ආපත්තිසම්මුතිපඤ්ඤාපනස්ස ඔකාසට්ඨෙත “වත්ථු”ති වුච්චති. ගොත්තන්ති අදින්නාදානාදිතො බුද්ධිසද්දනිවත්තනට්ඨෙත පරිකප්පිතසාමඤ්ඤාකාරො ගොත්තං. නාමන්ති අවිජ්ජමානනාමපඤ්ඤත්ති. තස්ස පන පාරාජිකන්ති නාමස්ස අත්ථභූතා ආපත්ති අත්ථපඤ්ඤත්ති එවාති දට්ඨබ්බං. යං පන “විවාදාධිකරණං සියා කුසල”න්තිආදි (වුළුව. 220; පරි. 303), “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසල”න්තිආදි (වුළුව. 222) ව සුත්තං තෙහි සමුද්ධට්ඨං, තම්පි න විවාදාදීනං කුසලාදිභාවස්ස පරියායදෙසිතත්තාති යං එත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා පයම්පාරාජිකසමුට්ඨානාදිවණ්ණනාය සාරත්ථදීපනියං විරද්ධට්ඨානසොධනත්ථං විත්ථාරතො වුත්තන්ති තත්ථෙව තං ගහෙතබ්බං, සාරත්ථදීපනිකාරකස්ස අකුසලාදිරූපාව ආපත්තීති ලද්ධි, තෙනෙව සො ඉධාපි “තස්මා පණ්ණාසකඅධිකරණන්ති අට්ඨකථාසු කතසන්නිට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තම්පි න යුත්තන්ති දස්සෙතුං ‘තං පනෙත’න්තිආදිමාහා”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.385-386) එවං අත්තතො ලද්ධිං අට්ඨකථාවරියස්සපි ලද්ධිං කත්වා ගන්ථවිරොධම්පි අනොලොකෙත්වා දස්සෙසි. න හෙත්ථ බුද්ධසොසාවරියො අට්ඨකථාවාදං අයුත්තන්ති දස්සෙතුං “තං පනෙත”න්තිආදිමාරහි “පණ්ණාසකච්ඡෙද ආපත්තාධිකරණන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති සයමෙව උපරි

කථනතො, අථ ඛො දුල්ලද්ධිකානං එකච්චානං තත්ථ විජ්ජට්ඨන්තිං දස්සෙත්වා පුන
තං පටිසෙධෙතුකාමො ආරභී, තෙනෙව අන්තෙ “එකෙ”ති චුත්තන්ති වෙදිතඛිං.
විවාදාදීනං කුසලාදිකත්තෙ තංසමථානම්පි තඛිභාවො ආපජ්ජති පරමත්ථෙසු
පණ්ණත්තියා සමථායොගාති ආහ “කුසලාදිසමථෙහී”ති. පඤ්ඤත්තිසභාවානාමෙව
චතුත්තං අධිකරණානං සමථෙහි අධිකරණීයතා, න පන කුසලාදිපරමත්ථරූපානං
තෙසං තෙසං ඛණිකතාය සයමෙව සමථජ්ජන්තිතොති හෙට්ඨා සමත්ථිතමත්ථං
නිගමනවසෙන දස්සෙත්තෙන “ඉති ඉමිනා අධිකරණට්ඨෙයනා”ති චුත්තං, තස්ස
යථාචුත්තනයෙන සමථෙහි අධිකරණීයතායාති අත්ථො. “ඉධෙකච්චො”ති ඉමිනා
ඉධාධිජ්ජෙතං විවාදං නිවත්තෙති.

අනුචාදොති විපත්තිහි උපවදනා වෙව වොදනා ච. තත්ථ උපවදනා නාම ගරභා,
අක්කොසො ච. පඤ්චජීති මාතිකාපරියාපන්නාපත්තියො සන්ධාය චුත්තං.
කිච්චයතාති කත්තඛිංතා. සපදානුක්කමනිද්දෙසස්සාති එත්ථ
පදානුක්කමනිද්දෙසොති පදභාජනං චුච්චති, තෙන සහිතස්ස සික්ඛාපදස්සාති
අත්ථො.

387. අස්සාති කත්තුඅත්ථෙ සාමිච්චනන්ති ආහ “එතෙන වොදකෙනා”තිආදි.
දිට්ඨමුලකෙ පනාති “දිට්ඨස්ස හොති පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො”තිආදි
(පාරා. 387) පාළිවාරං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ ඉත්ථියා සද්ධිං.
රහොනිසජ්ජාදිදස්සනමත්තවසෙන පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො පුග්ගලො
තෙන දිට්ඨො, න පන මග්ගෙන මග්ගජ්ජපටිපාදනාදිදස්සනවසෙන. යදි හි තෙන සො
තථා දිට්ඨො භවෙය්, අසුද්ධසඤ්ඤී එවායං තස්මිං පුග්ගලෙ සියා, අසුද්ධසඤ්ඤාය
ච සුද්ධං වා අසුද්ධං වා වොදෙන්තස්ස සඬ්ඝාදිසෙසො න සියා “අනාපත්ති සුද්ධෙ
අසුද්ධදිට්ඨිස්ස, අසුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිස්සා”තිආදිච්චනතො (පාරා. 390). තස්මා
ඉත්ථියා සද්ධිං රහොනිසජ්ජාදිමත්තමෙව දිස්වාපි “සද්ධො කුලපුත්තො, නායං
පාරාජිකං ආපජ්ජති”ති තස්මිං සුද්ධසඤ්ඤිස්ස වා වෙමතිකස්ස වා “සුතො මයා
පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො”තිආදිනා නියමෙත්වා වොදෙන්තස්සෙව
සඬ්ඝාදිසෙසො, න අසුද්ධසඤ්ඤිස්ස, තස්ස පන දිට්ඨං සුතන්ති මුසාවාදාදිපච්චයා
ලභුකාපත්ති එවාති වෙදිතඛිං. යදි පන සො තස්මිං සුද්ධදිට්ඨිච්චනාධිජ්ජායොපි
දිට්ඨං රහොනිසජ්ජාදිමත්තමෙව වදති, අදිට්ඨං පන
මග්ගෙනමග්ගජ්ජපටිපාදනාදිපාරාජිකචත්ථුං වා “අස්සමණොසී”තිආදිකං වා න
වදති, තස්ස අනාපත්ති. අධිකං වදන්තස්ස පන ආපත්තියෙව “අදිට්ඨං දිට්ඨං”න්ති
(පාරා. 386-387) චුත්තන්තා. යො පන දිට්ඨෙන රහොනිසජ්ජාදිනා
පට්ඨමාරාජිකෙන අසුද්ධසඤ්ඤී හුත්වා චාචනාධිජ්ජායො අදින්නාදානං
අජ්ඣාපජ්ජන්තො “දිට්ඨො”ති වා “සුතො”ති වා ආදිං වදති, තස්සාපි න
සඬ්ඝාදිසෙසො අසුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිතායාති කෙච්චි වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “යෙන
පාරාජිකෙන වොදෙති, තෙන සුද්ධසඤ්ඤාභාවා ආපත්තියෙවා”ති වදන්ති, ඉදං
යුත්තං. තථා හි චුත්තං මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ.
දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා) “යෙන පාරාජිකෙන වොදෙති, තං ‘අයං
අනාජ්ඣාපන්තො’ති ඤත්වා චාචනාධිජ්ජායෙන...පෙ.... සඬ්ඝාදිසෙසො”ති.

ඉමිනා නයෙන සුතාදිමුලකෙසුපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤානු ආගතෙසුති
 ඔමසවාදාදිසු ආගතෙසු. අවස්සුතොති තිහිපි ද්වාරෙහි
 පාරාජිකවත්ථුභූතදුච්චරිතානුවස්සනෙන තින්තො. කසම්බුජාතොති කවචරභූතො,
 නිස්සාරොති අත්ථො.

කොණ්ඨොති වොරො, දුස්සිලොති අත්ථො. ජෙට්ඨබ්බතිකොති
 කාලකණ්ණිකදෙව්වතෙ නියුත්තො තින්ටියොති වදති, සා කිර කාලකණ්ණිකසිරිදෙවියා
 ජෙට්ඨාති වුත්තා. යදග්ගෙනාති යෙන කාරණෙන, යත්තකෙනාති අත්ථො.
 තදග්ගෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. නො කප්පෙතීතිආදි
 වෙමතිකභාවදීපනත්ථමෙව වුත්තන්ති මහාපදුමත්ථෙරස්ස අධිප්පායො.

389. එත්ථාති වොදනායං. තප්පනීයාදිකම්මං කරිස්සාමිතිආපත්තියා
 වොදෙන්තස්ස අධිප්පායො කම්මාධිප්පායො නාම. පරිවාසදානාදික්කමෙන
 ආපත්තියො වුට්ඨාපෙතුං ආපත්තියා වොදෙන්තස්ස අධිප්පායො
 වුට්ඨානාධිප්පායො. උපොසථං, පචාරණං වා සඨසෙ කාතුං අදානත්ථාය ආපත්තියා
 වොදයතො අධිප්පායො උපොසථපචාරණට්ඨපනාධිප්පායො. අසම්මුඛා...පෙ....
 දුක්කටන්ති අනුද්ධංසෙන්තස්සපි අක්කොසන්තස්සපි දුක්කටං.

සබ්බත්ථෙව්වාති සබ්බාසු අට්ඨකථාසු. උපොසථපචාරණානං
 ඤත්තිකම්මභාවතො ඤත්තියා වත්තමානාය එව උපොසථපචාරණට්ඨපනං හොති,
 න නිට්ඨිතාය, සා ව යා-කාරෙ පත්තෙ නිට්ඨිතා නාම හොතීති ආහ “යා-කාරෙ
 පත්තෙ න ලබ්භතී”ති.

අනුපාසකොති උපාසකොපි සො භික්ඛු න හොති සරණගමනස්සාපි
 පටිප්පස්සද්ධත්තාති වදන්ති. “අනොදිස්ස ධම්මං කට්ඨන්තස්සා”ති ඉමිනා ඔදිස්ස
 කට්ඨන්තෙන ඔකාසං කාරෙතබ්බන්ති දස්සෙති. ආපත්තිං දෙසෙත්ථාති
 ඔකාසාකාරාපනාපත්තිං දෙසෙත්ථා. යං වොදෙති, තස්ස උපසම්පන්නොති
 සඨබ්බුපගමනං, තස්මිං සුද්ධසඤ්ඤිතා වෙමතිකතා වා, යෙන පාරාජිකෙන
 වොදෙති, තස්ස දිට්ඨාදිවසෙන අමුලකතා, වාවනාධිප්පායෙන “ත්ථං
 පාරාජිකො”තිආදිනා නියමෙත්ථා සම්මුඛා වොදනා වොදාපනා, තස්ස
 තඨ්ඛණවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඨගාති.

පයමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

391. නවමෙ මෙත්තියං භික්ඛුනින්ති ලිඨගනාසනාය නාසිතායපි තස්සා
 භූතපුබ්බවොහාරං ගහෙත්ථා වුත්තං. අඤ්ඤාභාගස්සාති ථෙරස්ස
 මනුස්සජාතිභික්ඛුභාවතො අඤ්ඤස්ස තිරච්ඡානජාතිජගලකභාවසඨ්ඛාතස්ස
 කොට්ඨාසස්ස. ඉදන්ති සාමඤ්ඤතො නපුංසකලිඨගෙන වුත්තං, අයං ජගලකොති
 අත්ථො. අඤ්ඤාභාගොති යථාවුත්තතිරච්ඡානජාතිජගලකභාවසඨ්ඛාතො අඤ්ඤො

කොට්ඨාසයා, අඤ්ඤාභාගස්ස ඉදන්ති අඤ්ඤාභාගියන්ති පයමවිග්ගහස්ස අත්ථො, අඤ්ඤාභාගමත්ථි දුතියවිග්ගහස්ස, ද්විතීයි ඡගලකොච චුත්තො. ඉදානි ද්විතීයි විග්ගහෙහි චුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙත්තො “යො හි සො”තිආදිමාහ. තත්ථ යො හි සො ඡගලකො චුත්තො, සො අඤ්ඤාස්ස භාගස්ස හොතිති ච අඤ්ඤාභාගියසඬ්ඛං ලහතිති ච යොජනා. දුතියවිග්ගහස්ස අත්ථං දස්සෙතුං “සො වා”තිආදි චුත්තං. අධිකරණන්ති වෙදිතඛිබ්බොති එත්ථාපි යො හි සො “දඛිබ්බො මල්ලපුත්තො නාමා”ති ඡගලකො චුත්තො, සොති ආනෙන්වා සම්බන්ධිතඛිබ්බං. තඤ්ඤි සන්ධායාති “දඛිබ්බො”ති නාමකරණස්ස අධිට්ඨානභූතං ඡගලකං සන්ධාය. තෙ භික්ඛුති තෙ අනුයුඤ්ජන්තා භික්ඛු. ආපත්තියාපි පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා “පුග්ගලානංයෙව ලෙසා”ති චුත්තං.

393. යා ව සා අවසානෙ...පෙ.... වොදනා චුත්තාති “භික්ඛු සඬ්ඝාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොති සඬ්ඝාදිසෙසෙ සඬ්ඝාදිසෙසදිට්ඨි හොති, තඤ්ථෙව පාරාජිකෙන වොදෙති”තිආදිං (පාරා. 407) වොදනාහෙදං සන්ධාය වදති. සත්තන්තම්පි ආපත්තීනං පච්චෙකං පාරාජිකත්තාදිසාමඤ්ඤෙපි මෙටුනාදිත්තාදානාදිවත්ථුතො, රාගදොසත්තාදිසභාවතො ච විසභාගතාපි අත්ථිති ආහ “යස්මා පන...පෙ.... න හොති”ති.

චුත්තනෙයෙනෙවාති “සභාගවිසභාගවත්ථුතො”තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.393) චුත්තනෙයෙන. කම්මලක්ඛණං, තංමනසිකාරො ච අවිපන්තකම්මස්ස නිමිත්තතො එලූපවාරෙන කම්මන්ති වුව්චතිති ආහ “තං නිස්සාය උජ්ජජ්ජනතො”ති. පරිවාසාදිං නිස්සාය මානත්තාදිනං උජ්ජජ්ජනතො “පුරිමං පුරිම”න්තිආදි චුත්තං.

395. සවත්ථුකං කත්ථාති පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්ථා. දීඝාදිනොති දීඝරස්සාදිලිඬ්ගස්ස. දිට්ඨාදිනොති දිට්ඨපුඛ්ඛාදිනො.

408. එවං තථාසඤ්ඤීති අඤ්ඤාස්ස මෙටුනාදිකිරියං දිස්වා “අයං සො”ති එවං තථාසඤ්ඤී. අඬ්ගානි පයමදුට්ඨදොසෙ චුත්තසදිසානි, ඉධ පන කිඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදියනා අධිකා.

දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පයමසඬ්ඝහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

410. දසමෙ බහුනන්ති දුඛිලතාය අරඤ්ඤාදිසෙවාය විත්තං සමාහිතං කාතුං අසක්කොන්තානං. දුක්ඛස්සන්තකිරියාය තස්මිං අත්තභාවෙ බුද්ධවචනග්ගහණාධාරණාදිසඬ්ඛානං ඛාඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්ස, න මග්ගලාහොති පදපරමො. අභිසම්භූණිත්ථාති නිජ්ජාදෙත්වා. ධම්මතො අපෙතං උද්ධම්මං. පටික්ඛිත්තමෙවාති “න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං

උපගන්තබ්බෝ”න්ති (මහාව. 204) වචනතො චුත්තං, ඉදමෙව වචනං සන්ධාය පාළියම්පි “අට්ඨ මාසෙ”තිආදි (පාරා. 409) චුත්තං.

තීහි කොට්ඨිති අසුද්ධමුලෙහි. එත්ථ ච භික්ඛූනං චතුසු කුලෙසු පක්කපිණ්ඩියාලොපභොජනනිස්සිත්තාය, මච්ඡමංසභොජනවිරහිත්තස්ස ච කුලස්ස දුල්ලභතාය තත්ථ ලද්ධෙසු භත්තත්තස්ස මච්ඡමංසසංසග්ගසඤ්ඤාය, දුන්නිවාරණතාය ච භික්ඛූනං සරීරයාපනම්පි න සියාති භගවතා මච්ඡමංසං සබ්බථා අප්පට්ඨිත්තවා තීහි කොට්ඨිති අපරිසුද්ධමෙව පටික්ඛිත්තං. යදි හි තං භගවා සබ්බථා පටික්ඛිපෙය්‍යා, භික්ඛූ මරමානාපි මච්ඡාදිසංසග්ගසඤ්ඤාය භත්තං න භුක්ඤ්ජෙය්‍යං, තතො තණ්ඩුලධස්සදාදිං පටිග්ගහෙත්වා නිදහිත්වා සයං පවිත්වා භුක්ඤ්ජතුං තදුපකරණභූතං දාසිදාසං, උදුක්ඛලමුසලාදිකස්ථ භික්ඛූනං පත්තාදි විය අවස්සං ගහෙතුං අනුජානිතබ්බං සියාති තිත්ථියානං විය ගහට්ඨාවාසො එව සියා, න භික්ඛූආවාසොති වෙදිතබ්බං. ඡාලං මච්ඡන්ධනං. වාගුරා මිගන්ධනී. කප්පනීති යදි තෙසං වචනෙන සඤ්ඤා න වත්තති, වට්ටති, න තං වචනං ලෙසකප්පං කාතුං වට්ටති. තෙනෙව වක්ඛති “යත්ථ ච නිබ්බේමතිකො භොති, තං සබ්බං කප්පනී”ති.

පවත්තමංසන්ති ආපණාදිසු පවත්තං වික්කායිකං මතමංසං. භික්ඛූනංයෙව අත්ථාය අකතන්ති එත්ථ අට්ඨානප්පයුත්තො එව-සද්දො, භික්ඛූනං අත්ථාය අකතමෙවාති සම්බන්ධිතබ්බං, තස්මා භික්ඛූනස්ථ මඤ්ඤාදිනස්ථාති මිස්සෙත්වා කතම්පි න වට්ටතිති වෙදිතබ්බං. කෙච් පන යථායීතවසෙන අවධාරණං ගහෙත්වා “වට්ටති”ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. “වත්ත”න්ති ඉමිනා ආපත්ති නත්ථීති දස්සෙති.

කප්පන්ති අසඤ්ඤාකප්පං, “ආයුකප්ප”න්තිපි (සාරත්ථ. ටී. 2.410) කෙච්. මහාකප්පස්ස හි චතුත්ථභාගො අසඤ්ඤාකප්පො, තතො ටීසතිමො භාගො සඤ්ඤාදිකස්ස ආයුකප්පන්ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාසු කප්පට්ඨකථාය න සමෙති “කප්පවිනාසෙ එව මුච්චති”තිආදි (විහ. අට්ඨ. 809) වචනතො. බ්‍රහ්මං පුඤ්ඤන්ති සෙට්ඨං පුඤ්ඤං. කප්පං සග්ගම්හිති එත්ථ පටිසන්ධිපරම්පරාය කප්පට්ඨතා වෙදිතබ්බා.

411. ලද්ධිනානාසංවාසකෙනාති උක්ඛිත්තානුවත්තකභාවෙන භාවප්පධානත්තා නිද්දෙසස්ස. කම්මනානාසංවාසකෙනාති උක්ඛිත්තභාවෙන. “භෙදාය පරක්කමෙය්‍යා”ති විසුං චුත්තත්තා භෙදනසංවත්තනිකස්ස අධිකරණස්ස සමාදාය පග්ගණ්හනතො පුබ්බෙපි පක්ඛපරියෙසනාදිවසෙන සඤ්ඤාදාය පරක්කමන්තස්ස සමනුභාසනකම්මං කාතුං වට්ටතිති වෙදිතබ්බං. යොපි වායං සඤ්ඤාදො භොතීති සම්බන්ධො.

කම්මෙනාති අපලොකනාදිනා. උද්දෙසෙනාති පාතිමොක්ඛද්දෙසෙන. වොහාරෙනාති තාහි තාහි උපපත්තීහි “අධම්මං ධම්මො”තිආදිනා (අ. නි. 3.10-39, 42; වුළුව. 352) වොහාරෙන, පරෙසං පඤ්ඤාපනෙනාති අත්ථො. අනුසාවනායාති

අත්තනො ලද්දියා ගහණත්ථමෙව අනු පුනප්පුනං කණ්ණමුලෙ මන්තසාවනාය,
කථනෙනාති අත්ථො. සලාකග්ගාහෙනාති එවං අනුසාවනාය තෙසං චිත්තං
උපත්ථමිහෙත්වා අත්තනො පක්ඛෙ පටිට්ඨභාවස්ස සඤ්ඤාණත්ථං “ගණ්හථ ඉමං
සලාක”න්ති සලාකග්ගාහෙන. එත්ථ ච කම්මමෙව, උද්දෙසො චා සඬ්ඝහෙදෙ
පධානං කාරණං, වොහාරාදයො පන සඬ්ඝහෙදස්ස පුබ්බභාගාති වෙදිතබ්බා.
අබ්භුස්සිතන්ති අබ්භුග්ගතං. අවිජ්ජයාති විහරෙය්‍ය.

“ලජ්ජී රක්ඛිස්සති”ති (විසුද්ධි. 1.42; පාරා. අට්ඨ. 1.45) වචනනො
ආපත්තිහයෙන ආරොචනං ලජ්ජිතං එව භාරොති ආහ “ලජ්ජිහි හික්ඛුහි”ති,
අලජ්ජස්සපි අනාරොචෙන්තස්ස ආපත්තිහයෙව. අප්පට්ඨිස්සප්පතො දුක්ඛටන්ති
විසුං විසුං වදන්තානං ගණනාය දුක්ඛටං. පහොන්තෙනාති ගන්තුං සමත්ථෙන,
ඉච්ඡන්තෙනාති අත්ථො. ආපත්ති පන අඬ්ඝයොජනබ්හන්තරෙනෙව අගිලානස්ස
වසෙන වෙදිතබ්බා.

416. ඤත්තියාදීහි දුක්ඛටාදිසබ්භාවං සන්ධාය “සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්ති”ති
වුත්තං. අස්සාති දෙවදත්තස්ස. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ සමනුභාසනකම්මස්සෙව
අභාවනො “න හි පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං චිතික්ඛමන්තස්සා”ති වුත්තං. සික්ඛාපදං
පඤ්ඤපෙන්නෙනෙව හි සමනුභාසනකම්මං අනුඤ්ඤාතං. උද්දිස්ස
අනුඤ්ඤාතතොති “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, රොමන්ථකස්ස රොමන්ථන”න්තිආදිං
(වුළුව. 273) උද්දිස්සානුඤ්ඤාතං සන්ධාය වදති. අනාපත්තියන්ති අනාපත්තිවාරො.
ආපත්තිං රොපෙතබ්බොති සමනුභාසනාය පාටිත්තියආපත්තිං රොපෙතබ්බො.
ආපත්තිහයෙව න ජාතාති සඬ්ඝාදිසෙසාපත්ති න ජාතා එව.

“න පට්ඨිස්සප්පජාමි”ති සඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනනො සඤ්ඤාවිමොක්ඛං.
සචිත්තකන්ති “න පට්ඨිස්සප්පජාමි”ති ජානනචිත්තෙන සචිත්තකං. යො විසඤ්ඤී වා
හීතො වා චික්ඛිත්තො වා “පට්ඨිස්සප්පජිතබ්බ”න්තිපි, “කම්මං කරිස්සති”ති වා න
ජානාති, තස්ස අනාපත්ති. හෙදාය පරක්කමනං, ධම්මකම්මෙන සමනුභාසනං,
කම්මවාචාපරියොසානං, න පට්ඨිස්සප්පජාමිති චිත්තෙන අප්පට්ඨිස්සප්පනන්ති
ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬ්ගාති.

පයමසඬ්ඝහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුතියසඬ්ඝහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

418. එකාදසමෙ යස්මා උබ්බාහිකාදිසම්මුතිකම්මං බහුනම්පි කාතුං වට්ටති,
තස්මා “න හි සඬ්ඝො සඬ්ඝස්ස කම්මං කරොති”ති ඉදං නිග්ගහවසෙන
කත්තබ්බකම්මං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අඬ්ගාති පනෙත්ථ හෙදාය
පරක්කමනං පහාය අනුවත්තනං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා වුත්තසදිසානෙව
ගහෙතබ්බාති.

දුතියසඬ්ඝහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. ද්වාදසමෙ වම්භනවචනන්ති ගරභවචනං. සට-සද්දො පතිතසද්දෙන සමානත්ථො, තස්ස ච විසෙසනස්ස පරනිපාතොති ආහ “තත්ථ තත්ථ පතිතං තිණ්ණකට්ඨපණ්ණ”න්ති. කෙනාපීති වාතාදිසදිසෙන උපජ්ඣායාදිනා.

426. විත්තපරියොනාහො දළ්භකොධොව උපනාහො. තතොපි බලවතරො දුම්මොවතියො කොධාහිසඬගො. වොදකං පටිප්ඵරණනාති වොදකස්ස පටිවිරුද්ධො භුත්වා අවට්ඨානං. වොදකං අපසාදනාති වාචාය සට්ඨනා. පච්චාරොපනාති “ත්වම්පි සාපත්තිකො”ති වොදකස්ස ආපත්තිආරොපනා. පටිවරණනාති පටිච්ඡාදනනා. අපදානෙනාති අත්තනො වරියාය. න සම්පායනනාති “යං ත්වං වොදකො වදෙසි ‘මයා එස ආපත්තිං ආපන්නො දිට්ඨො’ති, ත්වං තස්මිං සමයෙ කිං කරොසි, අයං කිං කරොති, කත්ථ ච ත්වං අහොසි, කත්ථ අය”න්තිආදිනා නයෙන වරියං පුට්ඨෙන සම්පාදෙත්වා අකථනං.

“යස්ස සියා ආපත්ති”ති (මහාව. 134) ඉමිනා නිදානවචනෙන සබ්බාපි ආපත්තියො සඬගහිතාති ආහ “යස්ස සියා”තිආදි. අඬගානි චෙත්ථ පට්ඨමසඬසහෙදසදිසානි, අයං පන විසෙසො යථා තත්ථ හෙදාය පරක්කමනං, ඉධ අවචනියකරණනා දට්ඨබ්බා.

දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා

431. තෙරසමෙ කීටාගිරීති තස්ස නිගමස්ස නාමං. තඤ්ඤි සන්ධාය පරතො “න අස්සජ්ජනබ්බසුකෙහි හික්ඛුහි කීටාගිරිස්මිං වත්ථබ්බ”න්ති චුත්තං, ගාමනිගමතො ච පබ්බාජනං, න ජනපදතො. තෙන පන යොගතො ජනපදොපි “කීටාගිරි”ඉච්චෙව සඬබ්බං ගතොති ආහ “එවංනාමකෙ ජනපදෙ”ති.

තත්ත්වානි සාවත්ථියං. ධුරට්ඨානෙති අභිමුඛට්ඨානෙ, ජෙනවනද්වාරසමීපෙනි අත්ථො. ද්විතී මෙසෙහිති වස්සිකෙන, හෙමන්තිකෙන වානි ද්විතී මෙසෙහි. ගණාවරියෙහි ඡහි අධිකතාය “සමධික”න්ති චුත්තං.

උදකස්සාති අකප්පියඋදකස්ස “කප්පියඋදකසිඤ්චන”න්ති විසුං වක්ඛමානත්තා, තඤ්ච “ආරාමාදිඅත්ථාය රුක්ඛරොපනෙ අකප්පියවොහාරෙසුපි කප්පියඋදකසිඤ්චනාදි වට්ඨති”ති වක්ඛමානත්තා ඉධාපි විභාගං කත්වා කප්පියඋදකසිඤ්චනාදි විසුං දස්සිතං. යථා කොට්ටනබණ්ණාදිකායිකකිරියාපි අකප්පියවොහාරෙ සඬගහිතා, එවං මානිකාඋජුකරණාදිකප්පියවොහාරෙපිති ආහ “සුක්ඛමානිකාය උජුකරණ”න්ති. එත්ථ පුරාණපණ්ණාදිහරණමිපි සඬගය්හති. මහාපච්චරියවාදොව පමාණත්තා පච්ඡා චුත්තො. අකප්පියවොහාරෙපි එකච්චං වට්ඨතිති දස්සෙතුං “න කෙවලඤ්ච සෙස”න්තිආදිමාහ. යංකිඤ්චි මානිකන්ති

සුක්ඛං වා අසුක්ඛං වා. තත්ථාති ආරාමාදිඅත්ථාය රුක්ඛරොපනෙ. තථාති කප්පියවොහාරපරියායාදීහි ගන්ථාපනං සන්ධාය චුත්තං. ඉමිනා ච කුලසඬ්ගහත්ථාය ගන්ථාපනාදිපි න වට්ටතීති දස්සෙති.

චත්ථුපුප්පනත්ථාය සයං ගන්ථනං කස්මා න වට්ටතීති වොදෙන්තො “නනු වා”තිආදිමාහ. යථා ආරාමාදිඅත්ථං කප්පියපථවියං සයං රොපෙතුමිපි වට්ටති, තථා චත්ථුපුප්පනත්ථාය සයං ගන්ථනමිපි කස්මා න වට්ටතීති වොදකස්ස අධිප්පායො. චුත්තන්තිආදි පරිභාරො. අථ “න පන මහාඅට්ඨකථාය”න්ති කස්මා වදති? මහාපච්චරිආදීසු චුත්තමිපි හි පමාණමෙවාති නායං විරොධො, මහාඅට්ඨකථායං අචුත්තස්ස සයං රොපනස්ස තත්ථෙව චුත්තෙන උදකසිඤ්චනෙන සහ සංසන්දනනයදස්සනමුඛෙන පමාණමෙවාති පතිට්ඨාපෙනුං චුත්තත්තා. “මඤ්ඤයාසී”ති පදං “තං කථං”න්ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථායං අධිප්පායො – කිඤ්චාපි මහාඅට්ඨකථායං සයං රොපනං න චුත්තං, කප්පියඋදකස්ස සයං ආසිඤ්චනං චුත්තමෙව, තස්මා යථා ආරාමාදිඅත්ථාය කප්පියඋදකං සයං සිඤ්චිතුමිපි වට්ටති, තථා චත්ථුපුප්පනත්ථාය ගන්ථනමිපි කස්මා න වට්ටතීති. තමිපි න විරුජ්ඣතීති යදෙනං චත්ථුපුප්පනත්ථායපි ගන්ථනාදිං පටික්ඛිපිත්වා ආරාමාදිඅත්ථාය සයං රොපනසිඤ්චනං චුත්තං, තමිපි පාළියා සංසන්දනතො පුබ්බාපරං න විරුජ්ඣති.

තං කථං න විරුජ්ඣතීති ආහ “තනු හි”තිආදි. තනුති රොපනසිඤ්චනවිසයෙ. පුප්ඵාදීහි කුලසඬ්ගහප්පසඬ්ගෙ “මාලාවච්ඡ”න්ති විසෙසිතත්තා කුලසඬ්ගහත්ථමෙව රොපනං අධිප්පෙතන්ති විඤ්ඤායතීති ආහ “මාලාවච්ඡන්ති වදන්තො”තිආදි. එතං චුත්තන්ති “මාලාවච්ඡං රොපෙන්නිපි රොපාපෙන්නිපි, සිඤ්චන්තිපි සිඤ්චාපෙන්නිපි”ති එතං චුත්තං. අඤ්ඤනු පනාති ආරාමාදිඅත්ථාය මාලාවච්ඡාදීනං රොපනෙ පන. පරියායොති සයංකරණකාරාපනසඬ්ඛාතො පරියායො වොහාරො අත්ථවිසෙසොති අත්ථො අත්ථී උපලබ්භති, කුලසඬ්ගහත්ථත්තාභාවාති අධිප්පායො. එවමෙත්ථ පරියායසද්දස්ස කරණකාරාපනවසෙන අත්ථෙ ගස්භමානෙ “ගන්ථෙත්තිපි ගන්ථාපෙන්නිපි”ති පාළියං පටික්ඛිත්තගන්ථනගන්ථාපනං යපෙත්වා යං පරතො “එවං ජාන, එවං කතෙ සොභෙය්‍යා”තිආදිකප්පියවචනෙහි ගන්ථාපනං චුත්තං, තත්ථ දොසාභාවො සමත්ථිතො හොති, “ගන්ථෙහි”ති ආණත්තියා කාරාපනස්සෙව ගන්ථාපනන්ති අධිප්පෙතත්තා. තත්ථ පරියායං ඉධ ව පරියායාභාවං ඤ්ඤත්වාති තත්ථ “මාලාවච්ඡං රොපෙන්නි”තිආදීසු “මාලාවච්ඡ”න්ති කුලසඬ්ගහත්ථතාසුචනකස්ස විසෙසනස්ස සබ්භාවතො කරණකාරාපනසඬ්ඛාතපරියායසබ්භාවං. ඉධ “ගන්ථෙත්ති”තිආදීසු තථාවිධවිසෙසවචනාභාවතො තස්ස පරියායස්ස අභාවඤ්ච ඤ්ඤත්වා. තං සුචුත්තමෙවාති වෙදිතබ්බන්ති යොජනා.

සබ්බං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති අට්ඨකථාසු ආගතනයෙනෙව රොපනාදි, ගන්ථාපනාදි ව සබ්බං වෙදිතබ්බං. න හෙත්ථ සන්දෙහො කාතබ්බොති නිගමෙති.

හරණාදීසුනි වත්ථුපුප්පනත්ථාය හරණාදීසු. කුලිත්ථිආදීනං අත්ථාය හරණතොති කුලිත්ථිආදීනං හරණස්සෙව විසෙසෙත්වා පටික්ඛිත්තත්තාති අධිප්පායො. තෙනාහ “හරණාධිකාරෙ භී”තිආදි. මඤ්ජරීති පුප්ඵගොච්ඡං. වටංසකොති කණ්ණස්ස උපරි පිළුන්ධනත්ථං කතපුප්ඵචිකති, සො ව “වටංසො”ති වුවිචති. කණ්ණිකාති බහුනං පුප්ඵානං වා මාලානං වා එකතො ඛන්ධිතස්ස නාමං, “කණ්ණාහරණ”න්තිපි වදන්ති. භාරසදිසන්ති මුත්තාභාරසදිසං.

කප්පියෙනාති කප්පියඋදකෙන. තෙසංයෙව ද්විත්තන්ති කුලදුසනපරිභොගානං ද්විත්තං. දුක්කටන්ති කුලසඬගහත්ථාය සයං සිඤ්චනෙ, කප්පියවොභාරෙන වා අකප්පියවොභාරෙන වා සිඤ්චාපනෙ ව දුක්කටං, පරිභොගත්ථාය පන සයං සිඤ්චනෙ, අකප්පියවොභාරෙන සිඤ්චාපනෙ ව දුක්කටං. පයොගබහුලතායාති සයං කරණෙ, කායපයොගස්ස කාරාපනෙ ව වච්ඡයොගස්ස ව බහුත්තෙන.

ගන්ථෙන නිබ්බන්තං දාමං ගන්ථිමං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. න වට්ඨති වත්ථුපුප්පනත්ථායපි න වට්ඨති, දුක්කටන්ති අත්ථො. වට්ඨති වත්ථුපුප්පනත්ථාය වට්ඨති, කුලසඬගහත්ථාය පන කප්පියවොභාරෙන කාරාපෙන්තස්සාපි දුක්කටමෙව.

නිපපුප්ඵං නාම කදම්බපුප්ඵං. පුරිමනයෙනෙවාති “භික්ඛුස්ස වා”තිආදිනා චුත්තනයෙන.

කදලික්ඛන්ධමභීතිආදිනා චුත්තං සබ්බමෙව සන්ධාය “තං අතිමළාරිකමෙවා”ති චුත්තං, සබ්බත්ථ කරණෙ, අකප්පියවචනෙන කාරාපනෙ ව දුක්කටමෙවාති අත්ථො. “පුප්ඵච්ඡිකුන්ධත්ථං කණ්ටකං ඛන්ධිකුම්භි න වට්ඨති”ති ඉමස්ස උපලක්ඛණත්තා පුප්ඵදාමොලම්භනාදිඅත්ථාය රජ්ජුඛන්ධනාදිපි න වට්ඨති කෙවි වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන “පුප්ඵච්ඡිකුන්ධත්ථං කණ්ටකන්ති විසෙසිතත්තා තදත්ථං කණ්ටකමෙව ඛන්ධිකුං න වට්ඨති, තඤ්ච අට්ඨකථාපමාණෙනා”ති වදන්ති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. පුප්ඵපට්ඨිජකං නාම දණ්ඩාදිහි කතං පුප්ඵාධානං, එතම්පි නාගදන්තකම්පි සජ්ජදකමෙව ගහෙතබ්බං. අසොකපිණ්ඩියාති අසොකසාධානං, පුප්ඵානං වා සමුහෙ. ධම්මරජ්ජු නාම චෙතියාදිති පරික්ඛිපිත්වා තෙසඤ්ච රජ්ජුයා ව අන්තරා පුප්ඵප්පවෙසනත්ථාය ඛන්ධරජ්ජු. “සිලීලවට්ටිනා වා රජ්ජුවට්ටිඅන්තරෙ පුප්ඵප්පවෙසනත්ථාය එවං ඛන්ධා”තිපි වදන්ති.

මත්ථකදාමන්ති ධම්මාසනාදිමත්ථකලම්බකදාමං. තෙසංයෙවාති උප්පලාදීනං එව. වාකෙන වා දණ්ඩකෙන වාති පුප්ඵනාලං ථාලෙන්වා පුප්ඵෙන එකාබද්ධං ධීතවාකෙන, දණ්ඩකෙන ව එකඛන්ධනෙනෙව, එතෙන පුප්ඵං ඛිජ්ජාමෙ සඬගහං න ගච්ඡති පඤ්චසු ඛිජ්ජසු අප්පට්ඨිත්තා පණ්ණං විය, තස්මා කප්පියං අකාරාපෙන්වාපි කොපනෙ දොසො නත්ථි. යඤ්ච ඡින්නස්සාපි මකුළස්ස විකසනං, තම්පි අතිතරුණස්ස අභාවා වුඩ්ඪිලක්ඛණං න හොති, පරිණතස්ස පන මකුළස්ස පත්තානං සිනෙහෙ පරියාදානං ගතෙ විසුංභාවො එව විකාසො, තෙනෙව ඡින්නමකුළවිකාසො අච්ඡින්නමකුළවිකාසතො පරිභීතො, මිලාතයුත්තො වා

දිස්සති. යඤ්ච මිලාතස්ස උදකසඤ්ඤාගෙ අමිලානතාපජ්ජනං, තම්පි තම්බුලපණ්ණාදිසු සමානන්ති වුඩ්ඪිලක්ඛණං න හොති, පාළිඅට්ඨකථාදීසු ච න කත්ථවි පුජ්ථානං කප්පියකරණං ආගතං, තස්මා පුජ්ථං සබ්බථා අබ්ජමෙවාති විඤ්ඤායති, වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. “පසිබ්බකෙ වියා”ති වුත්තත්තා පුජ්ථපසිබ්බකෙ වා පසිබ්බකසදිසබන්ධෙ වා යත්ථ කත්ථවි විචරෙ වා පක්ඛිපිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. බන්ධිතුං න වට්ටතීති රජ්ජුආදීහි බන්ධනං සන්ධාය වුත්තං, පුජ්ථස්සෙව පන අවිජින්නදණ්ඩවාකෙහි බන්ධිතුං වට්ටති ඵව.

පුජ්ථපටෙ ව දට්ඨබ්බන්ති පුජ්ථපටං කරොන්තස්ස දීසතො පුජ්ථදාමස්ස හරණපච්චාහරණවසෙන පුරණං සන්ධාය වුත්තං, තිරියතො හරණං පන වායිමං නාම හොති, න පුරිමං. “පුරිමට්ඨානං අතික්කාමෙති”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පුරිමං පුජ්ථකොටිං ඵුසාපෙත්වා වා අඵුසාපෙත්වා වා පරික්ඛිපනවසෙන පන අතික්කමන්තස්ස ආපත්තියෙව. බන්ධිතුං වට්ටතීති පුජ්ථරහිතාය සුත්තවාකකොටියා බන්ධිතුං වට්ටති. “ඵකචාරං හරිත්වා වා පරික්ඛිපිත්වා වා”ති ඉදං පුබ්බෙ වුත්තවෙතියාදිපරික්ඛෙපං, පුජ්ථපටකරණඤ්ච සන්ධාය වුත්තං.

පරෙහි පුරිතන්ති දීසතො පසාරිතං. වායිතුන්ති තිරියතො හරිතුං, තං පන ඵකචාරම්පි න ලබ්භති. පුජ්ථානි යපෙන්නෙතාති අගන්ථිතපුජ්ථානි අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵුසාපෙත්වාපි යපෙන්නෙන. සට්ඨකදාමඔලම්බකොති හෙට්ඨාභාගෙ සට්ඨකාකාරයුත්තො, දාරුසට්ඨකාකාරො වා ඔලම්බකො. සුත්තමයං ගෙණ්ඩුකං නාම. සබ්බත්ථාති ගන්ථිමාදිසු සබ්බත්ථං.

රෙවකන්ති අහිනයං, “ඵවං නච්චාහී”ති නටනාකාරදස්සනන්ති අත්ථො, “චක්කං විය අත්තානං හමාපන”න්තිපි කෙවි. ආකාසෙයෙව කීළන්තීති “අයං සාරී අසුකපදං මයා නීතා”ති ඵවං මුබ්බෙනෙව උහොපි වදන්තා කීළන්ති. ජුතඵලකෙති ජුතමණ්ඩලෙ. පාසකකීළායාති ද්විත්තං තිව්ඞුලජ්ජමාණානං දාරුදන්තාදිමයානං පාසකානං චතුසු පස්සෙසු ඵකකාදිවසෙන බින්නි කත්වා ඵලකෙ බිපිත්වා උපරිභාගෙ දිට්ඨබින්නං වසෙන සාරියො අපනෙත්වා කීළනකජුතකීළාය.

මඤ්ජට්ඨි නාම මඤ්ජට්ඨරුක්ඛසාරකසාවං. සලාකහත්ථන්ති නාළිකෙරහීරාදීනං කලාපස්සෙතං නාමං. පාළියං ථරුස්මිත්ති බග්ගෙ. උස්සෙළෙන්තීති මුබ්බෙන උස්සෙළනසද්දං පමුඤ්චන්ති, මහන්තං අබ්බන්තසද්දං පචත්තෙන්තීති අත්ථො. අජ්ථොටෙන්තීති ද්විගුණිකවාමහත්ථෙ දක්ඛිණහත්ථෙන තාළෙන්වා සද්දං කරොන්ති. මුබ්බිණ්ඩිමන්ති මුබ්බෙහරී.

432. තෙසන්ති සමාසෙ ගුණිභූතාති පබ්බානිපි පරාමසති. බොන්දොති ලොලො, මන්දධාතුකොති අත්ථො. හකුට්ඨි කත්වාති හමුකහෙදං කත්වා. නෙලාති නිද්දොසා.

433. පාළියං “සාරිපුත්තා”ති ඉදං එකසෙසනසෙන
සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං උභින්නං ආලපනං, තෙනෙව බහුවචනනිද්දෙසො
කතො.

435. අට්ඨාරස වත්තානීති “න උපසම්පාදෙනබ්බ”න්තිආදීති “න භික්ඛුහි
සම්පයොජෙනබ්බ”න්ති පරියොසානානි කම්මක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 7) ආගතානි
අට්ඨාරස වත්තානි. න පන්නලොමාති න පතිතමානලොමා, අනනුකූලවත්තිනොති
අත්ථො.

437. පරසන්තකං දෙනි දුක්කටමෙවාති විස්සාසගාහෙන දානං සන්ධාය වුත්තං.
ථුල්ලච්චයන්ති එත්ථ භණ්ඩදෙයාමිපි හොති එව.

තඤ්ච බො වත්ථුපුප්පනත්ථායාති මාතෘපිතුනමිපි පුප්ඵං දෙන්තෙන
වත්ථුපුප්පනත්ථායෙව දාතබ්බන්ති දස්සෙති. මණ්ඩනත්ථාය පන
සිවලිඬගාදිපුප්පනත්ථායාති එත්තකමෙව වුත්තත්තා “ඉමං වික්කිණිත්වා
ජීවිස්සන්ති”ති මාතෘපිතුනං දාතුං වට්ටති, සෙසඤ්ඤාතීනං පන තාවකාලිකමෙව දාතුං
වට්ටති. ඤාතිසාමණෙරෙහෙවාති තෙසං ගිහිකම්මපරිමොචනත්ථං වුත්තං. ඉතරෙති
අඤ්ඤාතකා, තෙහිපි සාමණෙරෙහි ආවරියුපජ්ඣායානං වත්තසීසෙන හරිතබ්බං.
වුළුකන්ති උපඩ්ඨභාගතොපි උපඩ්ඨං.

සාමණෙරා...පෙ.... යපෙන්තීති අරක්ඛිතාගොපිතං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ
තත්ථාති මග්ගෙ වා චෙතියඩගණෙ වා. “සාමණෙරෙහි දාපෙතුං න ලහන්ති”ති ඉදං
සාමණෙරෙහි ගිහීනං කම්මං කාරිතං විය හොතීති වුත්තං, න පන පුප්ඵදානං හොතීති
සාමණෙරානමිපි න වට්ටනතො. වුත්තඤ්ච “සයමෙවා”තිආදි. “අවිසෙසෙන
වුත්ත”න්ති ඉමිනා සබ්බෙසමිපි න වට්ටතීති දස්සෙති.

බීණපරිබ්බයානන්ති ආගන්තුකෙ සන්ධාය වුත්තං. පරිච්ඡින්නෙසුපි රුක්ඛෙසු
“ඉධ එලානි සුන්දරානී”තිආදිං වදන්තෙන කුලසඩගහො කතො නාම හොතීති ආහ
“එවං පන න වත්තබ්බ”න්ති.

රුක්ඛච්ඡල්ලිති රුක්ඛත්තවො. අභාජනියත්තා ගරුභණ්ඩං වුත්තං.
වුත්තනසෙනානි පණ්ණදානමිපි පුප්ඵඑළාදීසු වුත්තනසෙන කුලසඩගහො හොතීති
දස්සෙති.

පුබ්බෙ වුත්තජ්ජකාරන්ති මම වචනෙන භගවතො පාදෙ වන්ද්වාතිආදිනා
වුත්තජ්ජකාරසික්ඛාපදෙ පයමං වුත්තං. “පක්කමතායස්මා”ති ඉදං
පබ්බාජනියකම්මවසෙන වුත්තං. පුන “පක්කමතායස්මා”ති ඉදමිපි
පබ්බාජනියකම්මකතස්ස වත්තවසෙන වුත්තං. එත්ථ ව අස්සජිපුනබ්බසුකෙහි
ආවරියෙසු අනෙකවිධෙසු අනාවාරෙසු පඤ්ඤපෙතබ්බා ආපත්තියො
සික්ඛාපදන්තරෙසු පඤ්ඤත්තා එවාති තා ඉධ අපඤ්ඤපත්වා කුලදුසකානං
පබ්බාජනියකම්මවසෙන නිග්ගහං කාතුං තත්ථෙව සම්මා අවත්තිත්වා කාරකසඩ්ඨං.

ඡන්දගාමිතාදීහි පාපෙන්තානං සමනුභාසනාය සඬ්ඝාදිසෙසං ආරොපිතඤ්ච ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පයමසඬ්ඝභෙදසදිසානෙවාති එත්ථ අඬ්ගෙසුපි යථා තත්ථ පරක්කමනං, එවමිධ ඡන්දාදීහි පාපනං දට්ඨබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවණ්ණනා

442. ඉතරෙ පන යාවතතියකාති වෙදිතබ්බාති සමබන්ධො. යො හි ජරො එකස්මිං දිවසෙ ආගන්ත්වාපි ගතො අනන්තරෙසු ද්විසු දිවසෙසු අනුප්පජ්ජිත්වා තතියෙ දිවසෙ උප්පජ්ජති, සො තතියකො. යො පන තතියෙපි අනුප්පජ්ජිත්වා චතුත්ථෙ එව දිවසෙ උප්පජ්ජති, සො චතුත්ථකො වාති වුව්චති. තං සන්ධායාහ “යථා තතියෙ”තිආදි. “අකාමෙන අවසෙනා”ති ඉමිනා අප්පට්ඨකම්මකරණං නාම යස්මා අලජ්ජිලක්ඛණං, සග්ගමොක්ඛාවරණඤ්ච, තස්මා ආපන්නො පුග්ගලො “පච්ඡා පරිවසිස්සාමි”ති වික්ඛිපිතුං න ලහති, සඬ්ඝෙන ච අනිච්ඡන්තස්සෙව පරිවාසො දාතබ්බොති දස්සෙති. පාළියං විණ්ණමානත්තො භික්ඛු...පෙ.... අබ්භෙතබ්බොති එත්ථ යො භික්ඛු විණ්ණමානත්තො, සො භික්ඛු අබ්භෙතබ්බොති එවං භික්ඛුසද්දද්වයස්ස යොජනා වෙදිතබ්බා. තෙ ච භික්ඛු ගාරය්හාති ඌනභාවං ඤත්වා අබ්භෙත්ති, දුක්කටාපජ්ජනෙන ගරහිතබ්බා. සාමීච්ඡි වත්තං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං.

තෙරසකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. අනියතකණ්ඩො

1. පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

443. පුත්තසද්දෙන සාමඤ්ඤනිද්දෙසතො, එකසෙසනායෙන වා පුත්තීපි ගහිතාති ආහ “බහු ධිතරො වා”ති. තදනන්තරන්ති භික්ඛූනං භොජනානන්තරං.

444-5. තං කම්මන්ති තං මෙටුනාදිඅප්ඤ්ඤාචාරකම්මං. පාළියං “සොතස්ස රහො”ති ඉදං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, උපරි සික්ඛාපදෙ “න භෙව ඛො පන පට්චින්න”න්තිආදිනා (පාරා. 454) එතස්ස සික්ඛාපදස්ස විසයං පටික්ඛිපිත්වා “අලඤ්ච ඛො භොති මාතුගාමං දුට්ඨුල්ලාහි වාචාහි ඔභාසිතු”න්ති විසයන්තරභූතසොතරහස්ස විසුං වක්ඛමානත්තා, ඉධ පන චක්ඛුරහොව අධිප්පෙතො “පට්චින්නෙන ආසනෙ”තිආදිවචනතො, “සක්කා භොති මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිතු”න්ති වුත්තත්තා ව. තෙනාහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. පරිව්චෙදොති රහොනිසජ්ජාපත්තියා වචන්ථානං.

ඉදානි චක්ඛුරහෙනෙව ආපත්තිං පරිච්ඡන්දිත්වා දස්සෙත්තො “සචෙපි
 හී”තිආදිමාහ. “පිහිතකවාටස්සා”ති ඉමිනා පටිච්ඡන්තභාවතො චක්ඛුස්ස රහොව
 අධිජ්ජෙතො, න සොතස්ස රහොති දස්සෙති. තෙනාහ “අපිහිතකවාටස්ස...පෙ....
 අනාපත්ති”න්ති. න හි කවාටපිදහනෙන සොතස්ස රහො විගච්ඡති, චක්ඛුස්ස රහො
 එව පන විගච්ඡති. “අන්තොද්වාදසහත්ථෙපි”ති ඉදං දුතියසික්ඛාපදෙ
 ආගතසොතස්ස රහෙන ආපජ්ජිතබ්බදුට්ඨුල්ලවාචාපත්තියා සබ්බවා අනාපත්තිභාවං
 දස්සෙතුං වුත්තං. ද්වාදසහත්ථතො බහි නිසින්නො හි තත්ථ සොතස්ස
 රහසබ්භාවතො දුට්ඨුල්ලවාචාපත්තියා අනාපත්තිං න කරොති, තථා ව “අනාපත්තිං
 න කරොති”ති සාමඤ්ඤතො න චත්තබ්බං සියා, “මෙථුනකායසංසග්ගාපත්තිහි
 අනාපත්තිං කරොති”ති විසෙසෙත්වා චත්තබ්බං භවෙය්‍ය. තස්මා තථා තං අවත්වා
 සබ්බවා අනාපත්තිං දස්සෙතුමෙව “ද්වාදසහත්ථෙ”ති වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. යදි හි
 චක්ඛුස්සෙව රහභාවං සන්ධාය වදෙය්‍ය, “අන්තොද්වාදසහත්ථෙ”ති න වදෙය්‍ය
 අජ්ජපටිච්ඡන්තෙ තතො දුරෙ නිසින්නෙපි චක්ඛුස්ස රහසම්භවතො. යස්මා
 නිසිදිත්වා නිද්දායන්තො කපිමිද්ධපරෙතො කිඤ්චි කාලං චක්ඛුනි උම්මීලෙති,
 කිඤ්චි කාලං නිම්මීලෙති. තස්මා “නිද්දායන්තොපි අනාපත්තිං කරොති”ති වුත්තං.

පටිලද්ධසොතාපත්තිඵලාති අන්තිමපරිච්ඡෙදතො වුත්තං. නිසජ්ජං
 පටිජානමානොති මෙථුනකායසංසග්ගාදිවසෙන රහො නිසජ්ජං පටිජානමානොති
 අත්ථො. තෙනාහ “පාරාජිකෙන වා”තිආදි. න අජ්ජපටිජානමානොති අලජ්ජීපි
 අජ්ජපටිජානමානො ආපත්තියා න කාරෙතබ්බොව. සො හි යාව දොසං න පටිජානාති,
 තාව “නෙව සුද්ධො, නාසුද්ධො”ති වා චත්තබ්බො, චත්තානුසන්ධිනා පන
 කාරෙතබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“පටිඤ්ඤා ලජ්ජීසු කතා, අලජ්ජීසු එවං න විජ්ජති;
 බහුමිපි අලජ්ජී භාසෙය්‍ය, චත්තානුසන්ධිතෙන කාරයෙ”ති. (පරි. 359);

නිසජ්ජාදීසු...පෙ.... පටිජානමානොව තෙන සො හික්ඛු කාරෙතබ්බොති එත්ථ
 පටිජානමානොති පාළියං අනාගතමිපි අධිකාරතො ආගතමෙවාති කත්වා වුත්තං.

වදාපෙථාති තස්ස ඉද්ධියා විගතාසඬකොපි තං ඔවදන්තො ආහ,
 අනුපපරික්ඛිත්වා අදෙසෙ නිසින්නා “මාතුගාමෙන සද්ධිං එකාසනෙ ථෙරො රහො
 නිසින්නො”ති එවං මාදිසෙහිපි තුම්භෙ තුම්භාකං අවණ්ණං වදාපෙථ කථාපයිත්ථ,
 මා පුන එවං කරිත්ථාති අධිජ්ජායො. එවමකාසිත්ති නිගුහිතබ්බමිපි ඉමං
 විසෙසාධිගමං පකාසෙත්තො තං සද්ධාපෙතුමෙව එවමකාසිත්ති අත්ථො.
 රක්ඛෙය්‍යාසිමන්ති ඉමං උත්තරිමනුස්සධම්මං අඤ්ඤෙසං මා පකාසයි.

451. නිසජ්ජාය පාවිත්තියන්ති රහොනිසජ්ජස්සාදෙ චත්තමානෙ පාවිත්තියං.
 සචෙ පන සො රහොනිසජ්ජස්සාදං පටිවිනොදෙත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරාදිනා
 අඤ්ඤවිහිතො, නිද්දුපගතො වා අනාපත්ති එව. තෙනාහ “අස්සාදෙ උජ්ජන්තෙ”ති.
 “නිසින්නාය ඉත්ථියා”ති ඉමිනා නිසිදනක්ඛණෙ අස්සාදාභාවං දස්සෙති. යදි හි

නිසිදෙනක් බණ අස්සාදො උප්පජ්ජෙය්‍යා, තෙන උට්ඨාතබ්බං. ඉතරථා ආපත්ති එව ඉත්ථියා උට්ඨායුට්ඨාය පුනප්පුනං නිසිදෙනෙ විය, තත්ථාපි හික්ඛුස්ස උට්ඨහතො අනාපත්ති, තෙන රහොනිසජ්ජාපත්ති අකිරියසමුට්ඨානාපි හොතීති වදන්ති. ඉදං පන අනියතසික්ඛාපදං, අනන්තරඤ්චාති ද්වෙපි විසුං ආපත්තිපඤ්ඤාපනවසෙන පඤ්ඤත්තානි න හොන්ති රහොනිසජ්ජාදිසු ආපත්තියා සික්ඛාපදන්තරෙසු පඤ්ඤත්තත්තා. පාරාජිකාදිආපත්තිහි පන කෙනවි වොදිතස්ස අනුච්ඡේදකෙහි විනිවිජයකාරණයදස්සන්තං එවං වත්ථුවසෙන ද්විධා විහජිත්වා පඤ්ඤත්තානි, ඉමානෙව ව යස්මා හික්ඛුනීනම්පි විනිවිජයනයග්ගහණාය අලං, තස්මා තාසං විසුං න චුත්තානීති වෙදිතබ්බං. යං පන ආපත්තිං පටිජානාති, තස්ස වසෙනෙන්ථ අභිගහෙදො වෙදිතබ්බො. තෙනෙව “අයං ධම්මො අනියතො” ති චුත්තං.

ඉධ අනියතවසෙන චුත්තානං පාරාජිකසඬ්ඝාදිසෙසපාවිත්තියානං තිණ්ණම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤං සදිසසමුට්ඨානාදිතාය චුත්තං “සමුට්ඨානාදීනි පයමපාරාජිකසදිසානෙවා” ති.

පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. “න ලහති මාතුගාමෙන සද්ධිං එකො එකාය...පෙ.... නිසජ්ජං කජ්ජෙනු” ත්ති අවත්වා “පටික්ඛිත්තං මාතුගාමෙනා” තිආදිනා චුත්තත්තා “එකො” ති පව්චත්තපදං පටික්ඛිත්තපදෙන න සමෙති, “එකස්සා” ති වත්තබ්බොති සාධෙන්නො ආහ “ඉතරථා හී” තිආදි.

453. පරිවෙණඬ්ගණාදීනි පරිවෙණස්ස මාලකං. ආදි-සද්දෙන පාකාරාදිපරික්ඛිත්තං චෙතියමාලකාදිං සඬ්ගණ්හාති. අන්තොගධන්ති අප්පට්චිජන්තට්ඨානෙ එව පරියාපන්නං. ඉධ ඉත්ථිපි අනාපත්තිං කරොතීති සම්බන්ධො. කස්මා පන ඉත්ථි ඉධෙව අනාපත්තිං කරොති, න පුරිමසික්ඛාපදෙති? ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස මෙටුනං විනා දුට්ඨුල්ලවාචාය වසෙන ආගතත්තා. මෙටුනමෙව හි ඉත්ථියො අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ජාදෙන්ති මහාවනෙ ද්වාරං විවරිත්වා නිද්දුපගතම්හි හික්ඛුම්හි විය. දුට්ඨුල්ලං පන න පටිච්ජාදෙන්ති, තෙනෙව දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ “යා තා ඉත්ථියො හිරිමනා, තා නික්ඛම්ත්වා හික්ඛු උජ්ඣාපෙසු” ත්ති (පාරා. 283) චුත්තං, තස්මා “ඉත්ථිපි අනාපත්තිං කරොතී” ති චුත්තං, “අප්පට්චිජන්තට්ඨානත්තා” තිපි කාරණං වදන්ති.

කායෙනාපි දුට්ඨුල්ලොභාසසම්භවතො ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ වක්ඛුස්ස රහො, සොතස්ස රහො ව අධිජ්ජෙතොති ආහ “අනන්ධො අබ්බිරො” තිආදි. කෙචි පන විහඬිගෙ “නාලං කම්මනියන්ති න සක්කා හොති මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිතු” ත්ති (පාරා. 454) එත්තකමෙව වත්වා ‘න සක්කා හොති කායසංසග්ගං සමාපජ්ජිතු’ ත්ති අචුත්තත්තා අප්පට්චිජන්තෙපි යානෙ රහො අඤ්ඤෙසං අභාවං දිස්වා එකාය

ඉන්ද්‍රියා කායසංසග්ගොපි සක්කා ආපජ්ජිතුන්ති අන්තොද්වාදසහත්ථෙ සවනුපචාරෙ
 ධීතො අබ්බිරොපි අන්ධො කායසංසග්ගස්සාපි සබ්භාවාභාවං න ජානාතීති කායෙන
 දුට්ඨුල්ලොභාසනසබ්භාවං අමනසිකත්වාපි කායසංසග්ගාපත්තියාපි පරිහාරාය
 අනන්ධො අබ්බිරොතිආදි වුත්තං''න්ති වදන්ති. යං පන සාරත්ථදීපනියං
 ''කායසංසග්ගවසෙන අනන්ධො වුත්තො''ති (සාරත්ථ. ටී. 2.453) වුත්තං, තං පන
 කායෙන දුට්ඨුල්ලොභාසනසම්භවං අමනසිකත්වා වුත්තං, කායසංසග්ගවසෙනාපිති
 ගහෙතබ්බං. තෙනෙව ''ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ සොතස්ස රහො ඵච
 අධිජ්ජෙතො...පෙ.... කෙනචි පන 'ද්වෙපි රහා ඉධ අධිජ්ජෙතා'ති වුත්තං, තං න
 ගහෙතබ්බං''න්ති වුත්තං. යං පන චක්ඛුස්ස රහාභාවසාධනත්ථං ''න හි
 අජ්ජට්ඨිත්තො ඔකාසෙ චක්ඛුස්ස රහො සම්භවති''තිආදි වුත්තං, තං න යුත්තං
 අතිදුරතරෙ ධීතස්ස කායෙන ඔභාසනම්පි හත්ථග්ගාභාදීනිපි සල්ලක්ඛෙතුං
 අසක්කුණෙය්‍යත්තා. තෙනෙව පාළියං ''චක්ඛුස්ස රහො''ති වුත්තං, අට්ඨකථායං
 අජ්ජට්ඨිත්තං. න කෙවලඤ්ච අජ්ජට්ඨිත්තං, අථ ඛො ''අනන්ධො බ්බිරොති ච
 අන්ධො චා අබ්බිරොපි න කරොතී''ති ච වුත්තං, තස්මා ද්වෙපි රහා ඉධ ගහෙතබ්බං.
 ''අන්තොද්වාදසහත්ථෙ''තිඉමිනා සොතස්ස රහො ද්වාදසහත්ථෙත
 පරිච්ඡින්නොති ඉදං දස්සෙති. චක්ඛුස්ස රහො පන යත්ථ ධීතස්ස කායවිකාරාදයො
 න පඤ්ඤායන්ති, තෙන පරිච්ඡින්නබ්බොති දට්ඨබ්බං. බ්බිරො පන චක්ඛුමාපිති
 දුට්ඨුල්ලවාචාසඬ්ඝාදිසෙසං සන්ධාය වුත්තං. දුට්ඨුල්ලාපත්ති වුත්තාති
 පුරිමසික්ඛාපදෙ වුත්තෙහි අධිකවසෙන දුට්ඨුල්ලාපත්ති ච වුත්තාති ඵචමත්ථො
 ගහෙතබ්බො, න පන දුට්ඨුල්ලාපත්ති ඵවාති කායසංසග්ගස්සාපි ඉධ ගහෙතබ්බතො.
 තෙනෙව ''පාරාජිකාපත්තිඤ්ච පරිහාපෙත්වා''ති ඵත්තකමෙව වුත්තං, ඉතරථා
 ''කායසංසග්ගඤ්චා''ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය.

තිසමුට්ඨානන්තිආදි පන පුරිමසික්ඛාපදෙ ආගතෙහි අධිකස්ස
 දුට්ඨුල්ලවාචාසඬ්ඝාදිසෙසස්ස වසෙන වුත්තං කායසංසග්ගාදීනම්පි පුරිමසික්ඛාපදෙ
 ඵච වුත්තත්තා, ඉධ පන න වුත්තන්තිපි වදන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අනියතවණ්ණනානයො.

4. නිස්සග්ගියකණ්ඩො

1. විවරවග්ගො

1. පයමකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. සම්භාවිතාති සම්තපාපෙන. ගොතමකචෙතියං නාම ගොතමයක්ඛස්ස
 චෙතියට්ඨානෙ කතවිහාරො වුච්චති.

461. නවමං වා දසමං වාති භූමිමත්තේ උපයොගවචනං. සචෙ භවෙය්‍යාති සචෙ කස්සචි කඨිබ්‍යා භවෙය්‍යා. චුත්තසදිසන්ති දසමං වාති චුත්තසදිසං පරිච්ඡෙදසදිසං, “චුත්තසදිසමෙවා” තිපි ලිඛන්ති. ධාරෙතුන්ති එත්ථ ආහාති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො.

463. සුවිශා පටිසාමනන්ති සුවිසරෙ සංගොපනං, ඉදඤ්ච සුවිකම්මස්ස සබ්බස්ස පරිනිට්ඨිතභාවදස්සනත්ථං චුත්තං. එතන්ති නට්ඨවිවරං. එතෙසම්පීති නට්ඨවිවරාදීති පරාමසති, තෙන විවරපලිබ්බොධාභාවං දස්සෙති. දුතියස්ස පලිබ්බොධස්සාති ආවාසපලිබ්බොධස්ස. එත්ථ ච නිට්ඨිතවිවරස්මිං, උබ්භතස්මිං කථිතොති ද්විති පදෙහි ද්විත්තං පලිබ්බොධානං අභාවදස්සනෙන අත්ථකථිතස්ස පඤ්චමාසබ්භන්තරෙ යාව විවරපලිබ්බොධආවාසපලිබ්බොධෙසු අඤ්ඤතරං න උපච්ඡිජ්ජති, තාව අතිරෙකවිවරං ධාරෙතුං වට්ටනීති දීපෙති. පක්කමනං අන්තො අස්සාති පක්කමනන්තිකා, එවං සෙසාපි වෙදිතබ්බා. විත්ථාරො පනෙත්ථ ආගතට්ඨානෙ ආචි භවිස්සති.

දසාහපරමං කාලන්ති අච්චන්තසංයොගවචනං. ඉදඤ්ච චුත්තං හොති...පෙ.... දසාහපරමභාවොති ඉදං දසාහපරමතාපදස්ස අත්ථමත්තදස්සනං, දසාහපරමභාවොති ඉදඤ්ච චුත්තං හොතීති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. අයමත්ථොතිආදි දසාහපරමපදස්සෙව අධිජ්ජෙතත්ථදස්සනවසෙන චුත්තං. තත්ථ එත්තකො කාලොති “දසාහපරමතා”ති චුත්තො යො කාලො, සො එත්තකො කාලොති අත්ථො.

බොමන්ති බොමසුත්තෙහි වායිතං බොමපට්ඨවරං, තං වාකමයන්ති වදන්ති. කප්පාසසුත්තෙහි වායිතං කප්පාසිකං, එවං සෙසානිපි. කම්බලන්ති එළකාදීනං ලොමමයසුත්තෙන වායිතපට්ඨං. භඩගන්ති බොමසුත්තාදීති සබ්බානි, එකච්චාති වා මිස්සෙත්වා වායිතං විවරං. භඩගම්පි වාකමයමෙවාති කෙචි. දුකුලං පත්තුණ්ණං සොමාරපට්ඨං චීනපට්ඨං ඉද්ධිජං දෙවදින්නන්ති ඉමානි පන ඡ විවරානි එතෙසඤ්ඤෙව අනුලොමානීති විසුං න චුත්තානි. දුකුලඤ්චි සාණස්ස අනුලොමං වාකමයත්තා. “පත්තුණ්ණං කොසෙය්‍යාවිසෙසො”ති අභිධානකොසෙ චුත්තං. සොමාරදෙසෙ, චීනදෙසෙ ච ජාතවත්ථානි සොමාරචීනපට්ඨානි. පත්තුණ්ණාදීනි තිණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. ඉද්ධිජන්ති එහිතික්ඛුනං පුඤ්ඤද්ධියා නිබ්බත්තවිවරං. කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං, දෙවදින්නඤ්ච බොමාදීනං අඤ්ඤතරං හොතීති තෙසං සබ්බෙසං අනුලොමානි. මනුස්සානං පකතිවිදන්ථිං සන්ධාය “ද්වෙ විදන්ථියො”තිආදි චුත්තං. ඉමිනා දීසතො වඩ්ඪකීහත්ථජ්ජමාණං විත්ථාරතො තතො උපඩ්ඪජ්ජමාණං විකප්පනුපගන්ති දස්සෙති. තථා හි “සුගතවිදන්ථි නාම ඉදානි මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස තිස්සො විදන්ථියො, වඩ්ඪකීහත්ථෙත දියඨචො හත්ථො හොතී”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.348-349) කුටිකාරසික්ඛාපදට්ඨකථායං චුත්තං, තස්මා සුගතඨගුලෙන ද්වාදසඨගුලා සුගතවිදන්ථි වඩ්ඪකීහත්ථෙත දියඨචො හත්ථොති සිද්ධං. එවඤ්ච කත්වා “සුගතඨගුලෙන අට්ඨඨගුලං වඩ්ඪකීහත්ථජ්ජමාණං”න්ති ආගතට්ඨානෙහි ච සමෙති.

තං අතික්කාමයතොති එත්ථ තත්ති වීවරං, කාලං වා පරාමසති. තස්ස යො අරුණොති වීවරුප්පාදදිවසස්ස යො අතික්කන්තො අරුණො. වීවරුප්පාදදිවසෙන සද්ධිත්ති වීවරුප්පාදදිවසස්ස ආදිභූතෙන අතික්කන්තඅරුණෙන සද්ධිත්ති අත්ථො, ඉදඤ්ච භගවතා “දසාහපරම”න්ති වත්වා පුන “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ”ති චුත්තත්තා පුබ්බාපරසංසන්දනත්ථං සද්දතො ගම්මොනම්පි “වීවරුප්පාදදිවසෙන සද්ධි”න්ති එවං චුත්තං. “දසමෙ අරුණෙ”ති චුත්තෙ එව හි දසාහපරමෙන සද්ධිං සමෙති. දිවසපරියොසානස්ස අවධිභූතඅනාගතාරුණවසෙන හි දිවසං අතික්කන්තං නාම හොති, න පන දිවසස්ස ආදිභූතාරුණවසෙන පරිවාසාදීසු තථා අග්ගහණතො, ඉධ පන භගවතා දිවසස්ස ආදිඅන්තපරිච්ඡේදදස්සනවසෙන “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ”ති චුත්තං, තස්මා අට්ඨකථායං දිවසස්ස ආදිභූතං තංදිවසනිස්සිතම්පි අරුණං ගහෙත්වා “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං හොති”ති චුත්තං. අරුණොති චෙත්ථ සුරියුග්ගමනස්ස පුරෙවරො වඩ්ඪනසනරත්තො පභාවිසෙසොති දට්ඨබ්බො.

වචනීයොති සඬ්ඝාපෙක්ඛො. වචනහෙදොති “ඤ්ඤානියං ද්වෙ ආපත්තියො සරති”තිආදිනා වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො.

468. “න ඉධ සඤ්ඤා රක්ඛති”ති ඉදං වෙමතිකඤ්ච අනතික්කන්තසඤ්ඤාඤ්ච සන්ධාය චුත්තං. යොපි එවංසඤ්ඤී තස්සපිති යො අනතික්කන්තසඤ්ඤී, වෙමතිකො වා, තස්සපිති අත්ථො. අනට්ඨතො අවිලුත්තස්ස විසෙසමාහ “පසස්භාවහාරවසෙනා”ති. ථෙය්‍යාවහාරවසෙන ගහිතම්පි ඉධ නට්ඨං.

අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වාතිආදි නිසිදනසන්ථතං සන්ධාය චුත්තං. යෙන හි පුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථිං අනාදිශිත්වා නවං නිසිදනසන්ථතං කතං, තස්ස තං නිස්සග්ගියම්පි තතො අඤ්ඤස්ස පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්තිකරන්ති සිජ්ඣනතො අයමත්ථො සබ්බනිස්සග්ගියෙසුපි සිජ්ඣති.

469. තිවීවරං අධිට්ඨාතුන්ති සඬ්ඝාට්ඨාදිනාමෙන අධිට්ඨාතුං. “න විකප්පෙතු”න්ති ඉමිනා නාමෙන න විකප්පෙතුං, එතෙන විකප්පිතතිවීවරො තෙවීවරිකො න හොති. තස්ස තස්මිං අධිට්ඨිතතිවීවරෙ විය අවිජ්ජවාසාදිනා කත්තබ්බවිධි න කාතබ්බොති දස්සෙති, න පන විකප්පෙන දොසොති. තතො පරන්ති චතුමාසතො පරං විකප්පෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං අනුඤ්ඤාතන්ති කෙච්චි වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන “විකප්පෙත්වා යාව ආගාමිවස්සානං, තාව යපෙතුමෙව වට්ටති”ති වදන්ති, අපරෙ පන “විකප්පෙන න දොසො, තථා විකප්පිතං පරික්ඛාරාදිනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බ”න්ති වදන්ති.

මුට්ඨිපඤ්චකන්ති මුට්ඨියා උපලක්ඛිතං පඤ්චකං, චතුහත්ථෙ මිනිත්වා පඤ්චමං හත්ථං මුට්ඨිං කත්වා මිනිතබ්බන්ති අධිප්පායො. කෙච්චි පන “මුට්ඨිහත්ථානං පඤ්චකං මුට්ඨිපඤ්චකං, තස්මා පඤ්චපි හත්ථෙ මුට්ඨිං කත්වා මිනිතබ්බා”ති

වදන්ති. මුට්ඨිත්තිකන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. ද්විහත්ථෙන අන්තරවාසකෙන තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙනුං සක්කාති ආහ “පාරුපනෙනා”තිආදි. අතිරෙකන්ති සුගතච්චරප්පමාණතො අධිකං. ඌනකන්ති මුට්ඨිපඤ්චකාදිතො ඌනකං, තෙන ව තෙසු තිච්චරාධිට්ඨානං න රුහතීති දස්සෙති.

ඉමං සඬ්ඝාටිං පච්චුද්ධරාමීති ඉමං සඬ්ඝාටිඅධිට්ඨානං උක්ඛිපාමි පරිච්චජාමීති අත්ථො. කායචිකාරං කරොන්තෙනාති හත්ථෙන චිවරං පරාමසන්තෙන, වාලෙන්තෙන වා. වාචාය අධිට්ඨානබ්බාති එත්ථ කායෙනපි වාලෙන්වා වාවම්පි හින්දිත්වා කායවාචාහි අධිට්ඨානම්පි සඬ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. “කායෙන අච්ඡිසිත්වා”ති චුත්තත්තා. දුට්ඨන්ති අහත්ථපාසහත්ථපාසවසෙන දුට්ඨං. තත්ථ හත්ථපාසො නාම අඬ්ඬතෙය්‍යහත්ථො චුච්චති. ද්වාදසහත්ථන්ති කෙචි වදන්ති, තං ඉධ න සමෙති. “සාමන්තවිහාරෙ”ති ඉදං යපිතට්ඨානසල්ලක්ඛණයොග්ගෙ යීතං සන්ධාය චුත්තං. තතො දුරෙ යීතම්පි යපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙන්තෙන අධිට්ඨානබ්බමෙව. තත්ථපි චිවරස්ස යපිතභාවසල්ලක්ඛණමෙව පමාණං. න හි සක්කා සබ්බථා යානං සල්ලක්ඛෙනුං. එකස්මිං විහාරෙ යපෙත්වා තතො අඤ්ඤස්මිං යපිතන්ති අධිට්ඨානුං න වට්ටති. කෙචි පන “තථාපි අධිට්ඨිතෙ න දොසො”ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති, වීමංසිතබ්බං. අධිට්ඨහින්වා යපිතවත්ථෙහීති පරික්ඛාරවොළනාමෙන අධිට්ඨහින්වා යපිතවත්ථෙහි, තෙනෙව “ඉමං පච්චුද්ධරාමී”ති පරික්ඛාරවොළස්ස පච්චුද්ධාරං දස්සෙති. එතෙන ව තෙච්චරධුතඬ්ගං පරිහරන්තෙන පංසුකුලාදිවසෙන ලද්ධං වත්ථං දසාහබ්බන්තරෙ කත්වා රජිත්වා පාරුපිතුං අසක්කොන්තෙන පරික්ඛාරවොළවසෙන අධිට්ඨහින්වා ව දසාහං අතික්කමෙතබ්බං, ඉතරථා නිස්සග්ගියං හොතීති දස්සෙති. තෙනෙව “රජිතකාලතො පන පට්ඨාය නික්ඛිපිතුං න වට්ටති, ධුතඬ්ගවොරො නාම හොතී”ති (විසුද්ධි. 1.25) විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තං. “පුන අධිට්ඨානබ්බාතී”ති ඉදඤ්ච සඬ්ඝාටිආදිතිච්චරනාමෙන අධිට්ඨහින්වා පරිභුඤ්ජිතුකාමස්ස වසෙන චුත්තං, ඉතරස්ස පන පුරිමාධිට්ඨානමෙව අලන්ති වෙදිතබ්බං. “පුන අධිට්ඨානබ්බ”න්ති ඉමිනා කප්පබ්බන්දුපි දාතබ්බන්ති දස්සෙති.

බද්ධසීමායං අවිජ්ජවාසසීමාසම්මුතිසම්භවතො න තත්ථ දුප්පරිහාරතාති ආහ “අබද්ධසීමායං දුප්පරිහාර”න්ති.

අතිරිත්තප්පමාණාය ඡෙදනකං පාවිත්තියන්ති ආහ “අනතිරිත්තප්පමාණා”ති. තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බාති වස්සිකමාසතො පරං අධිට්ඨානං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා, ඉමිනා චතුත්තං වස්සිකමාසානං උපරි අධිට්ඨානං තිට්ඨතීති විඤ්ඤායති තතො පච්චුද්ධරායොගා. යඤ්ච මාතිකාට්ඨකථායං “වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනාපි, කණ්ඩුපට්ච්ඡාදි ආබාධවූපසමෙනාපි අධිට්ඨානං විජහතී”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. කට්ඨිකස්කිංඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං, තං සමන්තපාසාදිකායං නත්ථි. පරිවාරට්ඨකථායඤ්ච “අත්ථාපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජති, නො ගිම්භෙ”ති එත්ථ ඉදං චුත්තං. “කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ජිමෙ පාටිපදදිවසෙ විකප්පෙත්වා යපිතං වස්සිකසාටිකං නිවාසෙන්තො හෙමන්තෙ

ආපජ්ජති, කරුන්දියං පන ‘කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජති’ති වුත්තං, තම්පි සුචුත්තං, ‘චතුමාසං අධිට්ඨාතුං තතො පරං විකප්පෙතු’න්ති හි වුත්ත’න්ති (පරි. අට්ඨ. 323). තත්ථ මහාඅට්ඨකථායං නිවාසනපච්චයා දුක්කටං වුත්තං, කරුන්දට්ඨකථායං පන අපච්චුද්ධාරපච්චයා, තස්මා කරුන්දියං වුත්තනායෙනාපි වස්සිකසාට්ඨිකා වස්සානමාසාතික්කමෙපි අධිට්ඨානං න විජහතීති පඤ්ඤායති. අධිට්ඨානවිජහනෙසු ච වස්සානමාසආබාධානං විගමෙන විජහනං මාතිකාට්ඨකථායම්පි න උද්ධටං, තස්මා සමන්තපාසාදිකායං ආගතනායෙන යාව පච්චුද්ධාරා අධිට්ඨානං තිට්ඨතීති ගහෙතඛිබ්බං. නභානත්ථාය අනුඤ්ඤාතත්තා “වණ්ණහෙදමත්තරත්තාපි වෙසා වට්ටතී”ති වුත්තං. “ද්වෙ පන න වට්ටන්ති”ති ඉමිනා සඬ්ඝාට්ඨාදීසු විය දුතියෙ අධිට්ඨානං න රුහති, අතිරෙකච්චරං හොතීති දස්සෙති. මහාපච්චරියං චීවරවසෙන පරිභොගකිච්චස්ස අභාවං සන්ධාය අනාපත්ති වුත්තා සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණෙ විය. යං පන “පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතඛිබ්බ”න්ති වුත්තං, තං සෙනාසනත්ථායෙවාති නියමිතං න හොති නවසු චීවරෙසු ගහිතත්තා, තස්මා අත්තනො නාමෙන අධිට්ඨහිත්වා නිදහිත්වා පරික්ඛාරවොළං විය යථා තථා විනියුජ්ජිතඛිබ්බමෙවාති ගහෙතඛිබ්බං. පාචාරො කොජවොති ඉමෙසම්පි පච්චත්ථරණාදීනං ලොකෙපි වොහරණතො සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණතො විසුං ගහණං කතං.

“භීනායාවත්තනෙනා”ති ඉදං අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපජ්ජිත්වා භික්ඛුපට්ඨඤ්ඤාය ධීතස්ස වෙච තිත්ථියපක්කත්තස්ස ච භික්ඛුනියා ච භික්ඛුනිභාවෙ නිරපෙක්ඛතාය ගිහිලිඬගතිත්ථියලිඬගග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං. සික්ඛං අපච්චක්ඛාය ගිහිභාවුපගමනං සන්ධාය වුත්තන්ති කෙච්චි වදන්ති, තං න යුත්තං තදාපිස්ස උපසම්පන්නත්තා, චීවරස්ස ච තස්ස සන්තකත්තාවිජහනතො. පමාණචීවරස්සාති පච්ඡිමජ්ජමාණං සන්ධාය වුත්තං. ද්වෙ චීවරානි පාරුපන්තස්සාති ගාමජ්ජවෙසෙ දිගුණං කත්වා සඬ්ඝාට්ඨො පාරුපනං සන්ධාය වුත්තං. “එස නයො”ති ඉමිනා පමාණයුත්තෙසු යත්ථ කත්ථචි ඡිද්දං අධිට්ඨානං විජහතීතිආදිඅත්ථං සඬගණ්හාති.

අඤ්ඤං පච්ඡිමජ්ජමාණං නාම නත්ථීති සුත්තෙ ආගතං නත්ථීති අධිප්පායො. ඉදානි තමෙච විභාවෙතුං “යඤ්භී”තිආදි වුත්තං, තං න සමෙති, සඬ්ඝාට්ඨාදීනං මුට්ඨිපඤ්චකාදිහෙට්ඨිමජ්ජමාණස්ස සුත්තෙ අනාගතත්තාති අධිප්පායො.

මහන්තං වා බුද්දකං කරොතීති එත්ථ අතිමහන්තං චීවරං මුට්ඨිපඤ්චකාදිපච්ඡිමජ්ජමාණයුත්තං කත්වා සමන්තතො ඡින්දනෙනාපි විච්ඡින්දනකාලෙ ඡීජ්ජමානට්ඨානං ඡිද්දසඬ්ඛං න ගච්ඡති අධිට්ඨානං න විජහති එවාති සිජ්ඣති, “සට්ඨන්තා ඡින්දති, න භිජ්ජති”ති වචනෙන ච සමෙති. පරික්ඛාරවොළං පන විකප්පනුපගපච්ඡිමජ්ජමාණතො උභං කත්වා ඡින්තං අධිට්ඨානං විජහති අධිට්ඨානස්ස අනිස්සයත්තා. තානි පුන ඛද්ධානි සට්ඨානානි අධිට්ඨාතඛිබ්බමෙවාති වෙදිතඛිබ්බං. කෙච්චි පන “වස්සිකසාට්ඨිකචීවරෙ ද්විධා ඡින්තෙ යදිපි එකෙකං ඛණ්ඩං පච්ඡිමපච්ඡිමජ්ජමාණං පහොති, එකස්මිංයෙච ඛණ්ඩෙ

අධිට්ඨානං තිට්ඨති, න ඉතරෙ, “ද්වෙ පන න වට්ටන්ති” ති චුත්තත්තා.
නිසිදනකණ්ඩුප්පට්ඨිඡාදීසුපි එසෙව නයොති වදන්ති.

සම්මුඛෙ පවත්තා සම්මුඛාති පච්චත්තවචනං, තඤ්ච විකප්පනවිසෙසනං, තස්මා
“සම්මුඛෙ” ති භූමිමත්ථෙ නිස්සක්කවචනං කත්වාපි අත්ථං වදන්ති, අභිමුඛෙති
අත්ථො. අථ වා සම්මුඛෙන අත්තනො වාචාය එව විකප්පනා සම්මුඛාවිකප්පනා.
පරම්මුඛෙන විකප්පනා පරම්මුඛාවිකප්පනාති කරණත්ථෙතාපි අත්ථො දට්ඨබ්බො,
අයමෙව පාළියා සමෙති. සන්තිහිතාසන්තිහිතභාවන්ති ආසන්නදුරභාවං. එත්තාවතා
නිධෙතුං වට්ටන්ති එත්තකෙනෙව විකප්පනාකිච්චස්ස නිට්ඨිතත්තා, අතිරෙකච්චරං
න භොතිති දසාභාතික්කමෙ න නිස්සග්ගියං ජනෙතිති අධිප්පායො.
පරිභුඤ්ජිතුං...පෙ.... න වට්ටන්ති සයං අපච්චුද්ධරණං පරිභුඤ්ජනෙ පාවිත්තියං,
අධිට්ඨානෙ පරෙසං විස්සජ්ජනෙ දුක්කටඤ්ච සන්ධාය චුත්තං.

පරිභොගාදයොපි වට්ටන්තිති පරිභොගවිස්සජ්ජනඅධිට්ඨානානිපි. අපි-සද්දෙන
නිධෙතුමිපි වට්ටන්ති අත්ථො, එතෙන ව පච්චුද්ධාරෙපි කතෙ චීවරමිපි
විකප්පිතචීවරමෙව භොති, න අතිරෙකචීවරං. තං පන තිච්චරාදිනාමෙන
අධිට්ඨානුකාමෙන අධිට්ඨහිතබ්බං, ඉතරෙන විකප්පිතචීවරමෙව කත්වා
පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙති. කෙච්ච පන “යං විකප්පිතචීවරං, තං යාව
අපරිභොගකාලා අපච්චුද්ධරාපෙත්වාච නිදහිතබ්බං, පරිභොගකාලෙ පන සම්පත්තෙ
පච්චුද්ධරාපෙත්වා අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. යදි හි තතො සුරෙපි
පච්චුද්ධරාපෙයා, පච්චුද්ධාරෙනෙව විකප්පනාය විගතත්තා අතිරෙකචීවරං නාම
භොති, දසාභාතික්කමෙ ව නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. තස්මා යං අපරිභුඤ්ජිත්වාච
යපෙතබ්බං, තදෙව විකප්පෙතබ්බං, පච්චුද්ධාරෙ ව කතෙ අන්තොදසාභෙයෙව
අධිට්ඨානබ්බං. යඤ්ච අට්ඨකථායං ‘තතො පහුති පරිභොගාදයොපි වට්ටන්ති’ තිආදි
චුත්තං, තං පාළියා විරුජ්ඣති” ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව. පාළියඤ්ච
“අන්තොදසාභං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙති” ති (පාරා. 469) ව “සාමං චීවරං
විකප්පෙත්වා අපච්චුද්ධාරණං පරිභුඤ්ජෙයා පාවිත්තිය” ති (පාචි. 373) ව
“අනාපත්ති සො වා දෙති, තස්ස වා විස්සාසන්තො පරිභුඤ්ජති” ති (පාචි. 374) ව
සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා, අට්ඨකථායඤ්ච “ඉමං චීවරං වා විකප්පනං වා
පච්චුද්ධරාමි” තිආදිනා පච්චුද්ධාරං අදස්සෙත්වා “මය්හං සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා
විස්සජ්ජෙහි වා” ති එවං අත්තනො සන්තකත්තං අමොචෙත්වාච
පරිභොගාදිවසෙනෙව පච්චුද්ධාරස්ස චුත්තත්තා, “තතො පහුති පරිභොගාදයොපි
වට්ටන්ති” ති අධිට්ඨානං විනාපි විසුං පරිභොගස්ස, නිදහනස්ස ව චුත්තත්තා
විකප්පනානන්තරමෙව පච්චුද්ධරාපෙත්වා අනධිට්ඨහිත්වා එව තිච්චරචීවරහිතං
විකප්පනාරහං චීවරං පරිභුඤ්ජිතුං, නිදහිතුඤ්ච ඉදං පාටෙක්කං විනයකම්මන්ති
බායති. අපිච බහුතං පත්තානං විකප්පෙතුං, පච්චුද්ධාරෙතුඤ්ච චුත්තත්තා
පච්චුද්ධාරෙන තෙසං අතිරෙකපත්තතා දස්සිතාති සිජ්ඣති තෙසු එකස්සෙව
අධිට්ඨානබ්බතො. තස්මා අට්ඨකථායං ආගතනායෙනෙව ගහෙතබ්බං.

පඤ්ඤත්තිකොච්ඡො න භොතීති එවං විකප්පිතෙ “අනන්තරමෙව එවං පච්චුද්ධරිතබ්බ”න්ති විනයකම්මං න ඡානාති. තෙනාහ “න ඡානාති පච්චුද්ධරිතු”න්ති, ඉමිනාපි වෙතං වෙදිතබ්බං “විකප්පනානන්තරමෙව පච්චුද්ධාරො කාතබ්බො”ති.

අවිසෙසෙන චුත්තවචනන්ති තිච්චරාදීනං සාධාරණවචනෙන චුත්තවචනං. යං පනෙත්ථ “චිරුද්ධං විය දිස්සති”ති වත්වා තං විරොධාසඬ්ඤා නිවත්තෙතුං “තිච්චරසඬ්ඤාපෙන...පෙ.... විකප්පනාය ඔකාසො දින්නො භොතී”ති චුත්තං, තං “අධිට්ඨෙති විකප්පෙති”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි තිච්චරමිපි විකප්පෙතිති අයමත්ථො න සිජ්ඤාති, “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු”න්ති (මහාව. 358) විසෙසෙත්වා චුත්තත්තා. යං පන අධිට්ඨාතබ්බං, තං අධිට්ඨාති. යං තිච්චරවිරහිතං, තං විකප්පෙතබ්බං, තං විකප්පෙතිති එවමත්ථො සිජ්ඤාතිති. තස්මා එත්ථ පුබ්බාපරවිරොධො න දිස්සති සාමඤ්ඤවචනස්ස චුත්තාවසෙසෙයෙව අවතිට්ඨනතො. යං පනෙත්ථ තිච්චරස්සාපි විකප්පනවිධිං දස්සෙතුං “තිච්චරං තිච්චරසඬ්ඤාපෙන”තිආදි චුත්තං. තත්ථ තිච්චරසඬ්ඤාපෙන පරිහරියමානෙසු එකමිපි පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතුං න වට්ටති, තිච්චරතො පන එකං වා සකලමෙව වා අපනෙත්වා අපරං තිච්චරං තිච්චරසඬ්ඤාපෙන පරිහරිතුකාමස්ස වා තිච්චරාධිට්ඨානං මුඤ්චිත්වා පරික්ඛාරවොළවසෙනෙව සබ්බච්චරං පරිභුඤ්ජිතුකාමස්ස වා පුරිමං අධිට්ඨිතච්චරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතුං වට්ටතිති එවමධිජ්ජායෙන “තිච්චරෙ එකෙන ච්චරෙන විජ්ජවසිතුකාමො භොතී”තිආදි චුත්තං සියා, ඉච්චෙතං පාළියා සද්ධිං සමෙති. අථ පුනපි තදෙව තිච්චරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතුකාමො හුත්වා විජ්ජවාසසුඛත්ථං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතිති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන චුත්තං සියා, තං “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු”න්ති (මහාව. 358) ඉමිනා වචනෙන න සමෙති. යදි හි සෙසච්චරානි විය තිච්චරමිපි පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බං සියා, “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු”න්ති ඉදං වචනමෙව නිරත්ථකං සියා සෙසච්චරෙහි තිච්චරස්ස විසෙසාභාවා. තස්මා “විකප්පෙති”ති ඉදං තිච්චරවිරහිතමෙව සන්ධාය චුත්තං. තිච්චරං පන විකප්පෙතුං න වට්ටතිති විඤ්ඤායති, තෙනෙව දුතියකථිතසික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිවාරෙ “විකප්පෙති”ති ඉදං න චුත්තං, විමංසිත්වා යථා පාළියා සද්ධිං න විරුජ්ඤාති, තථා එත්ථ අධිජ්ජායො ගහෙතබ්බො.

තුය්හං දෙමිතිආදීසු පරිච්චත්තත්තා මනසා අසම්පට්ඨන්තෙපි සම්පදානභූතස්සෙව සන්තකං භොති, සො ඉච්ඡිතක්ඛණෙ ගහෙතුං ලහති. ඉත්ථන්තාමස්සාති පරමිමුඛෙ ධීතං සන්ධාය වදති. යස්ස පන රුච්චතීතිආදි උභොතිපි පරිච්චත්තතාය අස්සාමිකතං සන්ධාය චුත්තං.

“තං න යුජ්ජති”ති ඉදං අන්තොදසාහෙ එව විස්සාසග්ගහණං සන්ධාය අනාපත්තිවාරස්ස ආගතත්තා, ඉධ නිස්සග්ගියච්චරස්ස කප්පියභාවකරණත්ථං ලෙසෙන ගහිතත්තා ව චුත්තං, කෙච්චි පන “පරෙහි සභාගෙන අච්ඡින්නෙ, විස්සාසග්ගහිතෙ ව පුන ලද්ධෙ දොසො න දිස්සති”ති වදන්ති. අනධිට්ඨානෙනාති

කායවාචාහි කත්තබ්බස්ස අකරණෙනාති අධිප්පායො. විවරස්ස අත්තනො සත්තකතා, ජාතිපමාණයුත්තතා, ඡින්නපලිබොධභාවො, අතිරෙකවිවරතා, දසාහානික්කමොති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨාති.

පඨමකට්ඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

473. දුතියෙ අවිජ්ජවාසෙති අවිජ්ජවාසෙ නිජ්ථාදෙනබ්බෙ, විජ්ජවාසදොසාහාවෙ සාධෙතබ්බෙ කත්තබ්බා සම්මුතීති අත්ථො.

475. පටිසිද්ධපරියාපන්නෙනාති විජ්ජවසිතුං පටිසිද්ධෙසු තිසු විවරෙසු අන්නොගධෙන, එකෙන ච අවයවෙ සමුදායොපචාරං දස්සෙති.

478-9. එත්තාවතාති “පරික්ඛිත්තො”ති ඉමිනා. “සභායෙති ලිඬ්ඨගඛ්ඤාත්තයෙන සභා චුත්තා”ති වත්ථා පුන සයම්පි “සභායෙ”ති ඉමිනා වොහරන්තො සභා-සද්දස්ස පරියායො සභාය-සද්දො නපුංසකලිඬ්ඨගයුත්තො අත්ථිති දස්සෙති. “සභායන්ති ලිඬ්ඨගඛ්ඤාත්තයෙන සභා චුත්තා”ති වා පායො. ලිඬ්ඨගඛ්ඤාත්තයෙන සභාති ච ලිඬ්ඨගන්තරයුත්තො සභාසද්දපරියායො සභායසද්දොති අත්ථො.

සභායං ගච්ඡතීති සභං ගච්ඡති. වසිතබ්බං නත්ථිති විවරහත්ථපාසෙයෙව වසිතබ්බං නත්ථිති අත්ථො. කස්සාති වීරියා. සභායස්ස ච ද්වාරස්ස ච හත්ථපාසා න විජ්ඣිතබ්බන්ති එත්ථ සභායද්වාරානමන්තරෙ වීරී ගෙහාපි ගහිතා එව හොන්ති ආදිපරියොසානානං ගහිතත්තා. එත්ථ ච ද්වාරවීරීසරෙසු වසන්නෙන ගාමජ්ජවෙසනසහසෙය්‍යාදිදොසං පරිහරිත්වා සුපටිච්ඡන්නතාදියුත්තෙනෙව හවිතබ්බං, සභා පන යදි සබ්බෙසං වසනත්ථාය සාලාසදිසා කතා, අත්තරාරාමෙ විය යථාසුඛං වසිතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. පරික්ඛිත්තතාය ච එකුපචාරතං, අපරික්ඛිත්තතාය නානුපචාරතඤ්ච නිවෙසනාදීසුපි අතිදිසන්නො ආහ “එතෙනෙවුපායෙනා”තිආදි. නිවෙසනාදීති බහිගාමතො සන්නිවිට්ඨාති ගහිතාති අන්නොගාමෙ ධීතානං ගාමග්ගහණෙනෙව ගහිතත්තා. සබ්බත්ථාති ගාමනිගමනිවෙසනාදීසු පන්නරසසු. පරික්ඛෙපාදීති ආදි-සද්දෙන අපරික්ඛෙපස්සෙව ගහණං, න එකකුලාදීනම්පි තෙසං එකුපචාරතානානුපචාරතානිමිත්තතාභාවා. එත්ථ ච සත්ථස්ස කතිපාහං කත්ථවි නිවිට්ඨස්සෙව පරික්ඛෙපො හොති, න ගච්ඡන්තස්ස.

482-7. ගාමතො බහි ඉස්සරානං සමුද්දතීරාදීසු කතහණ්ඩසාලා උදොසිතොති ආහ “යානාදීන”න්තිආදි. මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදොති නාතිඋච්චො වන්දිකඬ්ඨගයුත්තො සිබරකුට්ඨාලාදිවිරහිතො පාසාදො.

489. පරියාදිශිත්ථාති අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්වා. නදීපරිහාරොති විසුංගාමාදීනං විය නදීපරිහාරස්ස අචුත්තත්තා විවරහත්ථපාසො එවාති වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන “ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන නදීපරිහාරොපි විසුං සිද්ධො, නදියා හත්ථපාසො න

විජිතබ්බො” ති වදන්ති. විහාරසීමන්ති අවිජ්ජවාසසීමං සන්ධායාහ. එත්ථ ච විහාරස්ස නානාකුලසන්තකභාවෙපි අවිජ්ජවාසසීමාපරිවිජේදබ්බන්තරෙ සබ්බන්ථ විවරඅවිජ්ජවාසසම්භවතො තස්සා පධානන්තා තත්ථ සත්ථපරිහාරො න ලබ්හතීති “විහාරං ගන්ත්වා වසිතබ්බො”න්ති චුත්තං. “සත්ථසමීපෙ”ති ඉදං යථාචුත්තං අබ්බන්තරපරිවිජේදවසෙන චුත්තං. පාළියං නානාකුලස්ස සත්ථො හොති, සත්ථො විවරං නික්ඛිපිත්වා හත්ථපාසා න විජිතබ්බන්ති එත්ථ සත්ථහත්ථපාසො ගතිතො.

490. එකකුලස්ස ඛෙත්තෙති අපරික්ඛිත්තං සන්ධාය වදති.

491-4. විහාරො නාම උපචාරසීමා. තත්ථ යස්මිං විහාරෙති තස්ස අන්තොපරිවේණාදිං සන්ධාය චුත්තං, එකකුලාදිසන්තකතා චෙත්ථ කාරාපකානං වසෙන. ඡායාය චුට්ඨොකාසස්සාති උජුකං අවක්ඛිත්තලෙඩ්ඛිපාතබ්බන්තරං සන්ධාය වදති.

අගමනපටෙති තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තෙතුං න සක්කුණෙය්‍යාකෙ සමුද්දමජ්ඣෙකෙ යෙ දීපකා, තෙසුති යොජනා. ඉතරස්මිත්ති පුරත්ථිමදිසාය විවරෙ. “උපොසථකාලෙ...පෙ.... වඩ්ඪති”ති ඉමිනා විවරවිජ්ජවාසසත්තබ්බන්තරතො සමානසංවාසාය සත්තබ්බන්තරසීමාය අවිචන්තවිසදිසතං දස්සෙති. තථා හි බහුසු හික්ඛුසු එකතො නිසිදිත්වා සමන්තා සත්තබ්බන්තරපරිවිජේදෙසු යථාසකං විවරං යපෙත්වා පරිහරන්තෙසු එකෙකස්ස හික්ඛුතො නිසින්නොකාසතො පට්ඨාය පච්චෙකං සත්තබ්බන්තරස්ස පරිවිජේදො අඤ්ඤමඤ්ඤවිසදිසො අනෙකවිධො හොති, න එකො පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය අනිමිතබ්බන්තා. තෙනෙව තත්ථ පරිසවසෙන චුඩ්ඪි, හානි වා න හොති, න එවං සත්තබ්බන්තරසීමාය. සා හි යොජනිකායපි පරිසපරියන්තතොව පට්ඨාය සමන්තා සත්තබ්බන්තරපඅවිජින්නා එකාව හොති. තෙනෙව සා පරිසවසෙන වඩ්ඪති, හායති ච, තස්මා අඤ්ඤාව සත්තබ්බන්තරසීමා අඤ්ඤො සත්තබ්බන්තරතො පරිවිජින්නො විවරවිජ්ජවාසපරිහාරො අබ්බොකාසොති වෙදිතබ්බං. යඤ්චෙත්ථ වත්තබ්බං, තං ඛන්ධකෙ සීමාකථායමෙව (මහාව. 143) වක්ඛාම.

495. නදිං ඔතරතීති හත්ථපාසං මුඤ්චිත්වා ඔතරති. බහිගාමෙ යපෙත්වාති අපාරුපිතබ්බතාය චුත්තං. විනයකම්මං කාතබ්බන්ති උත්තරාසඬිගෙ ච බහිගාමෙ යපිතසඬිසාටියඤ්ච පයමං විනයකම්මං කත්වා පච්ඡා උත්තරාසඬිගං නිවාසෙත්වා අන්තරවාසකෙ කාතබ්බං. එත්ථ ච බහිගාමෙ යපිතස්සාපි විනයකම්මවචනතො පරම්මුඛාපි ධීතං විස්සජ්ජිතුං, නිස්සට්ඨං දාතුඤ්ච වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. දහරානං ගමනෙ සඋස්සාහන්තා “නිස්සයො පන න පටිප්පස්සමිහති”ති චුත්තං. මුහුත්තං...පෙ.... පටිප්පස්සමිහති සඋස්සාහන්තෙ ගමනස්ස උපවිජින්නන්තා චුත්තං. තෙසං පන පුරාරුණාව උට්ඨන්තිවා සඋස්සාහෙන ගච්ඡන්තානං අරුණෙ අන්තරා උට්ඨිතෙපි න පටිප්පස්සමිහති “යාව අරුණුග්ගමනා සයන්ති”ති චුත්තන්තා. තෙනෙව “ගාමං පවිසිත්වා...පෙ.... න පටිප්පස්සමිහති”ති චුත්තං. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වචනං අග්ගහෙත්වාතිආදිමිති සඋස්සාහන්තා ගමනක්ඛණෙ

පටිපස්සේදී නිවුන්තා. ධෙත්තූහයෙනාති තරුණවච්ඡගාචිතං අභිධාචිත්වා සිඬිගෙන පහරණහයෙන. නිස්සයො ව පටිපස්සමිහති ඵත්ථ ධෙත්තූහයාදීහි ධිතානං යාව භයවූපසමා යාතබ්බතො “අන්තොඅරුණෙයෙව ගමිස්සාමි”ති නියමෙතුං අසක්කුණෙයාත්තා චුත්තං. යත්ථ පන ඵවං නියමෙතුං සක්කා, තත්ථ අන්තරාරුණෙ උග්ගතෙපි නිස්සයො න පටිපස්සමිහති හෙසජ්ජත්ථාය ගාමජ්ජවිට්ඨදහරානං විය. අන්තොසීමායං ගාමන්ති අවිජ්ජවාසසීමාසම්මුතිතො පච්ඡා පතිට්ඨාපිතගාමං සන්ධාය වදති ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච යපෙත්වා සම්මන්ත්තිතබ්බතො. පටිට්ඨානන්ති ආවරියන්තෙවාසිකානං විසුං විසුං ගතානං අවිජ්ජවාසසීමත්තා නෙව චීවරානි නිස්සග්ගියානි භොන්ති, සඋස්සාහතාය නිස්සයො න පටිපස්සමිහති. අන්තරාමග්ගෙති ධම්මං සුත්වා ආගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ.

“ඉධ අපවිචුද්ධරණ”න්ති ඉමිනා අධිට්ඨානවිකප්පනානි විය පවිචුද්ධරණමපි කායෙන වා වාචාය වා කත්තබ්බන්ති දස්සෙති. කායවාචාහි කත්තබ්බස්ස අකරණතොති ඉදං කායවාචාසමුට්ඨානං චුත්තං. අධිට්ඨිතතිචීවරතා, අනත්ථකකථිතතා, අලද්ධසම්මුතිතා, රත්තිවිජ්ජවාසොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬිගාති.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

497. තතියෙ පාළියං චීවරපච්චාසා නික්ඛිපිතුන්ති චීවරපච්චාසාය සතියා නික්ඛිපිතුන්ති අත්ථො. නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනාති ඵත්ථ දුතියකථිතෙ විය සාම්චසෙනෙව කරණවචනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

499-500. තුය්හං දම්මීති දින්නන්ති “තුය්හං, හන්තෙ, අකාලචීවරං දම්මී”ති ඵවං දින්නං, ඵත්මපි කාලෙ ආදිස්ස දින්නං නාම භොතිති අධිප්පායො. ඉදං පන අට්ඨකථාවචනං, පාළියං “කාලෙපි ආදිස්ස දින්න”න්ති ඉදඤ්ච “අකාලචීවර”න්ති වචනසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානං සබ්බමපි දස්සෙතුං අත්ථුද්ධාරවසෙන චුත්තං පයමඅනියතෙ සොතස්ස රහො විය. සඬ්ඝස්ස හි කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං අකාලෙ උජ්ජන්තචීවරං විය සම්මුඛිභූතෙහි චුත්ථවස්සෙහි, අචුත්ථවස්සෙහි ව සබ්බෙහිපි භාෂෙතබ්බතාසාමඤ්ඤත අකාලචීවරං නාම භොතිති දස්සන්ත්ථං. අත්ථුද්ධාරවසෙන පාළියං “කාලෙපි ආදිස්ස දින්න”න්ති චුත්තං, න පන “තතො භාෂෙත්වා ලද්ධචීවරමපි අකාලෙ ලද්ධචීවරමපි චුත්ථවස්සානං ඵකමාසපරිහාරං, පඤ්චමාසපරිහාරං වා න ලහති, පච්චාසාචීවරෙ අසති දසාහපරිහාරමෙව ලහති”ති දස්සන්ත්ථං චුත්තං, අට්ඨකථායමපි “ආදිස්ස දින්න”න්ති වචනසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානං සබ්බං අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙතුං “ඵකපුග්ගලස්ස වා ඉදං තුය්හං දම්මීති දින්න”න්ති චුත්තං, න පන තථාලද්ධං වා අකාලෙ ලද්ධං වා අනත්ථකකථිතානං දසාහබ්භන්තරෙ අධිට්ඨාතබ්බන්ති දස්සෙතුන්ති වෙදිතබ්බං ඉතරථා පාළිඅට්ඨකථාහි විරුජ්ඣිතතො. තථා හි අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදෙ අකාලෙ

උප්පන්නම්පි අව්වෙකච්චරං “යාවච්චරකාලසමයං නික්ඛිපිතබ්බ”න්ති (පාරා. 648) වුත්තං, තස්ස අට්ඨකථායඤ්ච “පචාරණමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛපඤ්චමියං උප්පන්නස්ස අව්වෙකච්චරස්ස අනත්ථනෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථනෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා ච පරිහාරො වුත්තො, තමෙව පරිහාරං සන්ධාය ‘ඡට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනව්වෙකච්චරම්පි පච්චුද්ධරිත්වා යපිතච්චරම්පි එතං පරිහාරං ලභතියෙවා’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.646-649) වුත්තං. තස්මා කාලෙපි අකාලෙපි ච යථාතථා ලද්ධං අතිරෙකච්චරං වුත්ථවස්සානං එකමාසං, පඤ්චමාසං චා යථාරහං පරිහාරං ලභති එවාති ගහෙතබ්බං.

එවං පන අවත්වා පදභාජනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ එවන්ති යං අට්ඨකථායං “තතො වෙ උත්තරී”ති ඉමස්ස මාසපරමතො උත්තරීති අත්ථො වුත්තො, තං පරාමසති. පදභාජනියං එවමත්ථං අවත්වා අඤ්ඤා අත්ථො වුත්තොති අධිප්පායො. තාච උප්පන්නං පච්චාසාච්චරන්ති පච්චත්තවචනං. “මූලච්චර”න්ති ඉදං උපයොගවචනං. අත්තතො ගතිකං කරොතිති අනන්තරා දුතියදිවසාදිසු උප්පන්නං පච්චාසාච්චරං මාසපරමං මූලච්චරං යපෙතුං අදත්වා අත්තතො දසාහපරමතාය එව පතිට්ඨාපෙතීති අත්තතො ගතිකං කරොතිති. තතො උද්ධං මූලච්චරන්ති එත්ථ පන මූලච්චරන්ති පච්චත්තවචනං. තඤ්ඤි විසතිමදිවසතො උද්ධං ද්වාවිසතිමදිවසාදිසු උප්පන්නං පච්චාසාච්චරං අත්තතා සද්ධිං එකතො සිබ්බෙත්වා සට්ඨං දසාහපරමං ගන්තුං අදත්වා නවාහපරමතාදිවසෙන අත්තතො ගතිකං කරොති, එකතො අසිබ්බෙත්වා විසුං යපිතං පන පච්චාසාච්චරං දසාහපරමමෙව.

පාළියං දසාහාති දසාහෙන. එකාදසෙ උප්පන්නෙතිආදීසු එකාදසාහෙ උප්පන්නෙතිආදිනා අත්ථො, අයමෙව චා පායො ගහෙතබ්බො. එකච්චෙ උප්පන්නෙ...පෙ.... නවාහා කාරෙතබ්බන්තිආදි පච්චාසාච්චරස්ස උප්පන්නදිවසං යපෙත්වා වුත්තං. තෙනෙව “තිංසෙ...පෙ.... තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බ”න්ති වුත්තං. “අඤ්ඤං පච්චාසාච්චරං...පෙ.... කාරෙතබ්බ”න්ති ඉදං සතියා එව පච්චාසාය වුත්තං. සවෙ පන “ඉතො පට්ඨාය ච්චරං න ලභිස්සාමී”ති ඉච්ඡිතට්ඨානතො පච්චාසාය උපච්ඡින්නාය අඤ්ඤත්ථාපි යෙන කෙනචි උපායෙන පච්චාසං උප්පාදෙති, මූලච්චරං න අධිට්ඨාතබ්බං, සබ්බථා පච්චාසාය උපච්ඡින්නාය දසාහාතික්කන්තං මූලච්චරං තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බං. පච්චාසාච්චරම්පි පරික්ඛාරවොළං අධිට්ඨාතබ්බන්ති පයමතරං උප්පන්නං විසභාගං සන්ධාය වදති. අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති අඤ්ඤං අඤ්ඤං, අයමෙව චා පායො. අඬ්ඨං පනෙත්ථ පයමකථිතෙ වුත්තසදිසමෙව. කෙවලඤ්ඤි තත්ථ දසාහාතික්කමො, ඉධ මාසාතික්කමොති අයං විසෙසො.

තතියකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා

503-5. චතුර්වේද පාළියං භත්තවිස්සග්ගන්ති භත්තස්ස උදරෙ විස්සජ්ජනං, පට්ටසනං අජ්ඣොගරණං භත්තකිච්චන්ති අත්ථො, භොජනපරියොසානෙන භත්තස්ස විස්සජ්ජනන්තිපි වදන්ති. තත්ථ නාම ත්වන්ති සො නාම ත්වං, තාය නාම ත්වන්ති වා අත්ථො. පිතා ව මාතා ව පිතරො, පිතුනං පිතා ව මාතා ව පිතාමහා, තෙ එව යුගලට්ඨෙන යුගො, තස්මා යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පිතාමහාවට්ටාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්ඤි පිතාමහග්ගහණෙන මාතාමහො ව පිතාමහී මාතාමහී ව ගහිතාව භොන්ති. සත්තමයුගතො පරං ‘අඤ්ඤාතකා’ති වෙදිතබ්බං. යාති භික්ඛුති. පිතු මාතා පිතාමහී, මාතු පිතා මාතාමහො.

පයොගෙ පයොගෙ භික්ඛුස්ස දුක්කටන්ති ‘ධොවා’ති ආණාපනවාචාය එකාය එව තදනුගුණස්ස සබ්බස්සාපි පයොගස්ස ආණත්තත්තා වුත්තං.

506. තදවිනාභාවතො ධොවනස්ස ‘කායචිකාරං කත්වා’ති ව ‘අන්තොද්වාදසහත්ථෙ’ති ව වුත්තත්තා කායෙන ධොවාපෙතුකාමනං අප්පකාසෙත්වා දානඛිපනපෙසනාදිං කරොන්තස්ස ව ද්වාදසහත්ථං උපචාරං මුඤ්චිත්වා බහි යත්වා කායවාචාහි ආණාපෙත්වා ඛිපනපෙසනාදිං කරොන්තස්ස ව අනාපත්ති එව.

එකෙන වත්ථුනාති පයමකතෙන. පඤ්චසතාති පමාණං එතාසන්ති පඤ්චසතා. භික්ඛුභාවතො පරිවත්තලිඬගාපි භික්ඛුති භික්ඛුනං සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා එව.

507. තාවකාලිකං ගහෙත්වාති අත්තනා කතිපාහං පාරුපනාදිඅත්ථාය තාවකාලිකං යාවිත්වා. පුරාණචීවරතා, උපචාරෙ යත්වා අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා ආණාපනං, තස්සා ධොවාපනාදීනි වාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. පඤ්චමෙ අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ගණමිහා ඔභීයනසික්ඛාපදෙ (පාවි. 691-692) අපඤ්ඤත්තෙ. කොට්ඨාසසම්පත්තීති කෙසාදිපඤ්චකොට්ඨාසානං කල්‍යාණතා. හත්ථතලෙයෙව දස්සෙත්වාති හත්ථතලතො සෙසකායස්ස අදස්සනං දීපෙති.

510. විහත්ථතායාති විහතතාය, අමිස්සිතතාය අපට්ඨරණතායාති අත්ථො. තෙනාහ ‘සමභිතුන්තත්තා’ති, බ්‍යධිතත්තාති අත්ථො. පරිවත්තෙතබ්බං පරිවත්තං, තදෙව පාරිවත්තකං, පරිවත්තෙත්වා දියාමානන්ති අත්ථො.

පුරිමසික්ඛාපදෙ විය ඉධ ද්වාදසහත්ථො උපචාරනියමො නත්ථීති ආහ ‘උපචාරං මුඤ්චිත්වා’ති. අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකාති යං අන්තමසො හරිට්ඨකඤ්චම්පි

දත්වා වා “දස්සාමි” ති ආහොගං කත්වා වා පරිවත්තකං ගණ්හාති, තං යපෙත්වා.
 “තං අවිත්තකභාවෙන න සමෙති” ති ඉමිනා ඤාතිභාවාජානනාදිසු විය
 හික්බුතිභාවාජානනාදිවසෙනාපි අවිත්තකතං පකාසෙති.

513-4. තිකඤ්ච තං පාවිත්තියඤ්චාති තිකපාවිත්තියං, පාවිත්තියතිකන්ති
 අත්ථො. පත්තත්ථවිකාදීති අනධිට්ඨානුපගං සන්ධාය වදති. කො පන වාදො
 පත්තත්ථවිකාදිසුති මහතියාපි තාව හිසිවිජවියා අනධිට්ඨානුපගත්තා අනාපත්ති,
 විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණවිරහිතතාය අනධිට්ඨානබ්බෙසු කිමෙව වත්තබ්බන්ති
 දස්සෙති. පත්තත්ථවිකාදීති පන විකප්පනුපගපච්ඡිමාති ගණ්හිතං න වට්ටති එව.
 පටිග්ගහණං කිරියා, අපරිවත්තනං අකිරියා. විකප්පනුපගච්චරතා,
 පාරිවත්තකභාවො, අඤ්ඤාතිකාය හත්ථතො ගහණන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩ්ගාති.

විවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

515. ඡට්ඨෙ පටු එව පට්ටො. පාළියං ධම්මනිමන්තනාති සමණෙසු
 වත්තබ්බාවාරධම්මමත්තවසෙන නිමන්තනා, දාතුකාමතාය කතනිමන්තනා න
 භොතිති අත්ථො. තෙනෙව “විඤ්ඤාපෙස්සති” ති චුත්තං.
 අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතතො හි විඤ්ඤත්ති නාම භොති.

517. “තිණෙන වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙත්වා ආගන්තබ්බ” ති ඉමිනා
 භූතගාමවිකොපනං අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “නෙව භූතගාමපාතබ්බතායා” තිආදි.
 පයමං සුද්ධචිත්තෙන ලිඛිගං ගහෙත්වා පච්ඡා ලද්ධිං ගණ්හන්තොපි
 තිත්ථියපක්කන්තකො එවාති ආහ “නිවාසෙත්වාපි ලද්ධි න ගහෙතබ්බා” ති.

යං ආවාසං පයමං උපගච්ඡති එත්ථාපි විහාරච්චරාදිඅත්ථාය පවිසන්තෙනපි
 තිණාදිහි පටිච්ඡාදෙත්වා ව ගන්තබ්බං, න ත්වෙව නග්ගෙන ආගන්තබ්බන්ති
 සාමඤ්ඤතො දුක්කටස්ස චුත්තත්තා. විමිලිකාහීති පට්ටිලොතිකාහි.
 පරිභොගෙනෙවාති අඤ්ඤං විවරං අලහිත්වා පරිභුඤ්ජනෙන. පරිභොගඡ්ඡිණ්ණන්ති
 යථා තං විවරං පරිභුඤ්ජියමානං ඔහග්ගවිහග්ගතාය අසාරුප්පං භොති, එවං ඡිණ්ණං.

521. අඤ්ඤස්සත්ථායාති එත්ථාපි “ඤාතකානං පචාරිතාන” ති ඉදං
 අනුවත්තති එවාති ආහ “අත්තනො ඤාතකපචාරිතෙ” තිආදි. ඉධ පන අඤ්ඤස්ස
 අවිජින්නතට්ඨච්චරස්ස අත්ථාය අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙ විඤ්ඤාපෙත්තස්ස
 නිස්සග්ගියෙන අනාපත්තිති අත්ථො ගහෙතබ්බො, ඉතරථා “ඤාතකානං
 පචාරිතාන” ති ඉමිනා විසෙසො න භවෙය්‍ය. තෙනෙව අනන්තරසික්ඛාපදෙ
 වක්ඛති “අට්ඨකථාසු පන ඤාතකපරිවාතට්ඨානෙ...පෙ.... පමාණමෙව වට්ටතීති
 චුත්තං, තං පාළියා න සමෙති” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.526) ව “යස්මා පනිදං සික්ඛාපදං
 අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මියෙව පඤ්ඤත්තං, තස්මා ඉධ
 ‘අඤ්ඤස්සත්ථායා’ ති න චුත්ත” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.526) ව. විකප්පනුපගච්චරතා,

සමයාභාවො, අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්ති, තාය පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඛිගානි.

අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

522-524. සත්තමෙ පාළියං පග්ගාහිකසාලන්ති දුස්සාපණං. තඤ්ඤි වාණිජකෙහි දුස්සානි පග්ගහෙත්වා දස්සනට්ඨානතාය “පග්ගාහිකසාලා”ති වුච්චති. අස්ස වීරස්සානි සාදිතඛබ්බවීරස්ස. “තිවීරිකෙතා”ති ඉමිනා අච්ඡින්නතිවීරතො අඤ්ඤස්ස විහාරාදිසු නිහිතස්ස වීරස්ස අභාවං දස්සෙති. යදි භවෙය්‍ය, විඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටෙය්‍ය. තාවකාලිකං නිවාසෙත්වා අත්තනො වීරං ගාහෙතඛබ්බං, තාවකාලිකමපි අලහන්තස්ස භූතගාමවිකොපනං කත්වා තිණපණ්ණෙහි ඡදනං විය විඤ්ඤාපනමපි වට්ටති එව. අඤ්ඤනාති අච්ඡින්නඅසඛබ්බවීරෙත. ද්වෙ නට්ඨානීති අධිකාරතො වුත්තං “ද්වෙ සාදිතඛබ්බානි”ති.

526. පාළියා න සමෙතීති “අනාපත්ති ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති ඉමාය පාළියා න සමෙති තතුත්තරිවිඤ්ඤාපනආපත්තිජපසඬිගෙ එව වුත්තත්තා. “අඤ්ඤස්සත්ථායාති න වුත්ත”න්ති ඉදං අඤ්ඤස්සත්ථාය තතුත්තරි විඤ්ඤාපනෙ නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං හොතිති ඉමමත්ථං දීපෙති, තඤ්ච පාවිත්තියං යෙසං අත්ථාය විඤ්ඤාපෙති, තෙසං වා සියා, විඤ්ඤාපකස්සෙව වා, න තාව තෙසං තෙහි අවිඤ්ඤාපිතත්තා, නාපි විඤ්ඤාපකස්ස අත්තානං උද්දිස්ස අවිඤ්ඤාපිතත්තා. තස්මා අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්තස්සාපි නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං න දිස්සති. පාළියං පන ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස අත්තනො සාදියනපට්ඨධ්වනාවසෙන පවත්තත්තා “අඤ්ඤස්සත්ථායා”ති අනාපත්තිවාරෙ න වුත්තන්ති වදන්ති, තඤ්ච යුත්තං විය දිස්සති, වීමංසිත්වා ගහෙතඛබ්බං. තතුත්තරිවීරතා, අච්ඡින්නාදිකාරණතා, අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්ති, තාය ව පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඛිගානි.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පයමඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

528-531. අට්ඨමෙ යො කත්තාති දායකං සන්ධාය වුත්තං. පටො එව පටකො. “අජ්ජග්ගං චෙතාපෙති”ති ඉදං නිස්සග්ගියපාවිත්තියා අනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං, විඤ්ඤත්තිපච්චයා පන දුක්ඛට්ඨෙව. “පුබ්බෙ අජ්ජචාරිතො”ති හි සුත්තෙ විඤ්ඤත්තිකාරණං වුත්තං. මාතිකාට්ඨකථායමපි “වීරෙ හියොයාකමානා, අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්ති, තාය ව පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඛිගානි”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. උපක්ඛට්ඨසික්ඛාපද) අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිතා පකාසිතා, කෙච්චි පන “දායකෙන දාතුකාමොම්හීති අත්තනො සන්තිකෙ අවුත්තෙපි යදග්ගනකං සො දාතුකාමො, තදග්ගනකං ආභරාපෙතුං වට්ටති එවා”ති වදන්ති, තං

රාජසික්ඛාපදට්ඨකථායපි න සමෙති, දුතෙන වා දායකෙන වා “ආයස්මන්තං උද්දිස්ස වීවරවේතාපන්නං ආහත”න්ති ආරොචිතෙපි මුඛවේවටියකප්පියකාරකාදීනං සන්නිකා ආහරාපනස්ස තත්ථ පටික්ඛිත්තත්තා. වුත්තඤ්ඨි තත්ථ “ඉමෙ ද්වෙ අනිද්දිට්ඨකප්පියකාරකා නාම, එතෙසු අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බං...පෙ.... න කිඤ්චි වත්තබ්බා. දෙසනාමත්තමෙව වෙතං ‘දුතෙන වීවරවේතාපන්නං පහිණෙය්‍යා’ති සයං ආහරිත්වාපි පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය දදන්තෙසුපි එසෙව නයො”ති. මුඛවේවටියකප්පියකාරකාදයො හි දායකෙන පරිච්චත්තෙපි වත්ථුමහි “අසුකස්ස සන්නිකෙ වීවරපිණ්ඩපාතාදිං ගණ්හවා”ති අනිද්දිට්ඨත්තා එව “න කිඤ්චි වත්තබ්බා”ති වුත්තං, න පන තස්ස වත්ථුනො මුඛවේවටියාදීනං සන්නකත්තා, තස්මා ඉධාපි දායකෙන වා දුතෙන වා “යං ඉච්ඡට්ඨ, තං වදවා”ති අප්පචාරිතස්ස වදනො දුක්කට්ඨමෙව. අග්ගවඩ්ඪනකන්ති වීවරෙ අග්ගවඩ්ඪනකං නිස්සාය පවත්තං ඉදං සික්ඛාපදං, න පිණ්ඩපාතාදීසු තෙසු අග්ගවඩ්ඪනස්ස දුක්කට්ඨත්තත්තා, පණිතපිණ්ඩපාතෙ සුද්ධිකපාචිත්තියත්තා වාති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව “වීවරෙ හියොයාකමායතා”ති අඬගං වුත්තං.

පට්ඨපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

533. නවමෙ පාළියං පච්චෙකවීවරවේතාපන්නාති පච්චෙකං නියමෙත්වා වීවරවේතාපන්නා, එකෙකෙන විසුං විසුං නියමිතා වීවරවේතාපන්නාති අත්ථො. උභොව සන්නා එකෙනාති උභො එකතොව සන්නා, උභො එකතො හුත්වාති අත්ථො.

දුතියඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

537. දසමෙ “අජ්ජණ්හො”ති “අජ්ජ නො”ති වත්තබ්බෙ භ-කාරාගමං, න-කාරස්ස ච ණ-කාරං කත්වා වුත්තොති ආහ “අජ්ජ එකදිවසං අම්භාක”න්ති.

538-9. යං වුත්තං මානිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා) “ඉමිනා වීවරවේතාපන්නෙන වීවරං වේතාපෙත්වා ඉත්ථන්නාමං හික්ඛුං වීවරෙන අච්ඡාදෙහිති ඉදං ආගමනසුද්ධිං දස්සෙතුං වුත්තං, සචෙ හි ‘ඉදං ඉත්ථන්නාමස්ස හික්ඛුනො දෙහි’ති පෙසෙය්‍ය, ආගමනස්ස අසුද්ධත්තා අකප්පියවත්ථුං ආරබ්භ හික්ඛුනා කප්පියකාරකොපි නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍යා”ති, තං නිස්සග්ගියවත්ථුදුක්කට්ඨත්ථුතං අකප්පියවීවරවේතාපන්නං “අසුකස්ස හික්ඛුනො දෙහි”ති එවං ආගමනසුද්ධියා අසති, සික්ඛාපදෙ ආගතනයෙන දුතච්චනෙ ව අසුද්ධෙ සබ්බවා පටික්ඛෙපො එව කාතුං වට්ටති, න පන “වීවරඤ්ච බො මයං පටිග්ගණ්හාමා”ති වත්තුං, තදනුසාරෙන න වෙය්‍යාවච්චකරඤ්ච නිද්දිසිතුං.

ආගමනදූතවචනානං උභින්නං අසුද්ධත්තා. පාළියං ආගතනායෙන පන
 ආගමනසුද්ධියා සති දූතවචනෙ අසුද්ධෙපි සික්ඛාපදෙ ආගතනායෙන සබ්බං කාතුං
 වට්ටති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙන ච යථා දූතවචනාසුද්ධියම්පි ආගමනෙ සුද්ධෙ
 වෙය්‍යාවච්චකරම්පි නිද්දිසිතුං වට්ටති, එවං ආගමනාසුද්ධියම්පි දූතවචනෙ සුද්ධෙ
 වට්ටති එවාති අයමත්ථො අත්ථතො සිද්ධොව හොති, උභයසුද්ධියං වත්තබ්බමෙව
 නත්ථිති උභයාසුද්ධිපක්ඛමෙව සන්ධාය මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ.
 රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘කප්පියකාරකොපි නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍යා’’ති
 වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 2.537-539) ‘‘ආගමනස්ස සුද්ධියා
 වා අසුද්ධියා වා විසෙසප්පයොජනං න දිස්සති’’තිආදි වුත්තං, තං
 මාතිකාට්ඨකථාවචනස්ස අධිප්පායං අසල්ලක්ඛෙත්වා වුත්තං යථාවුත්තනායෙන
 ආගමනසුද්ධිආදිනා සප්පයොජනත්තා. යො පනෙත්ථ ‘‘මූලසාමිකෙන
 කප්පියවොභාරවසෙන, පෙසිතස්ස දූතස්ස අකප්පියවොභාරවසෙන ච වදන්තොපි
 කප්පියකාරකො නිද්දිසිතබ්බො භවෙය්‍යා’’ති අනිට්ඨප්පසඬගො වුත්තො, සො
 අනිට්ඨප්පසඬගො එව න හොති අභිමතත්තා. තථා හි සික්ඛාපදෙ එව
 ‘‘පටිග්ගණ්හාතු ආයස්මා වීචරවෙතාපන්න’’න්ති අකප්පියවොභාරෙන වදන්තො
 දූතස්ස කප්පියෙන කම්මෙන වෙය්‍යාවච්චකරො නිද්දිසිතබ්බො වුත්තො
 ආගමනස්ස සුද්ධත්තා, ආගමනස්සාපි අසුද්ධියං පන කප්පියෙනාපි කම්මෙන
 වෙය්‍යාවච්චකරො න නිද්දිසිතබ්බොති අත්ථෙව ආගමනස්ස සුද්ධිඅසුද්ධිසු
 පයොජනං. කථං පන දූතවචනෙන ආගමනසුද්ධි විඤ්ඤායතිති? නායං භාරො.
 දූතෙන හි අකප්පියවොභාරෙනෙව වුත්තෙ එව ආගමනසුද්ධි ගවෙසිතබ්බා, න
 ඉතරථා, තත්ථ ච තස්ස වචනක්කමෙන පුච්ඡිත්වා ච යුත්තිආදීහි ච සක්කා
 විඤ්ඤාතුං. ඉධාපි හි සික්ඛාපදෙ ‘‘වීචරවෙතාපන්නං ආහත’’න්ති දූතවචනෙනෙව
 වීචරං කිණිත්වා දාතුං පෙසිතභාවො විඤ්ඤායති. යදි හි සබ්බථා ආගමනසුද්ධි න
 විඤ්ඤායති, පටික්ඛෙපො එව කත්තබ්බොති.

පාළියඤ්ච ‘‘වීචරඤ්ච බො මයං පටිග්ගණ්හාමා’’තිආදි දූතවචනස්ස
 අකප්පියත්තෙපි ආගමනසුද්ධියා සති පටිපජ්ජනවිධිදස්සනත්ථං වුත්තං. ‘‘එසො
 බො...පෙ.... න වත්තබ්බො ‘තස්ස දෙහි’’තිආදි
 අකප්පියවත්ථුසාදියනපරිමොචනත්ථං වුත්තං. ‘‘සඤ්ඤත්තො’’තිආදි ‘‘එවං දූතෙන
 පුන වුත්තෙ එව වොදෙතුං වට්ටති, න ඉතරථා’’ති දස්සනත්ථං වුත්තං. ‘‘න
 වත්තබ්බො ‘දෙහි මෙ වීචරං...පෙ.... වෙතාපෙහි මෙ වීචර’’න්ති ඉදං
 දූතනාහතරූපියං පටිග්ගහෙතුං අත්තනා නිද්දිට්ඨකප්පියකාරකත්තාව ‘‘දෙහි මෙ
 වීචරං...පෙ.... වෙතාපෙහි මෙ වීචර’’න්ති වදන්තො රූපියස්ස පකතත්තා තෙන
 රූපියෙන පරිවත්තෙත්වා ‘‘දෙහි වෙතාපෙහි’’ති රූපියසංවොහාරං සමාපජ්ජන්තො
 නාම හොතිති තං දොසං දුරතො පරිවජ්ජෙතුං වුත්තං රූපියපටිග්ගහණෙන
 සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිස්සට්ඨරූපියෙ විය. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ ‘‘න වත්තබ්බො ඉමං වා ඉමං
 වා ආහරා’’ති. තස්මා න ඉදං විඤ්ඤත්තිදොසං පරිවජ්ජෙතුං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං,
 ‘‘අත්ථො මෙ, ආවුසො, වීචරෙනා’’තිපි අවත්තබ්බතාපසඬගතො, තෙනෙව

දුන්නිද්දිටියෙහි රුපියසංචොභාරසඬකාභාවතො අඤ්ඤං කප්පියකාරකං යපෙත්වාපි ආහරාපෙනබ්බන්ති චුත්තං. තත්ථාපි “දුන්නෙත යපිතරුපියෙන චෙතාපෙත්වා චීවරං ආහරාපෙහි”ති අවත්වා කෙවලං “චීවරං ආහරාපෙහි”ති එවං ආහරාපෙනබ්බන්ති අධිප්පායො ගහෙනබ්බො. යානං භඤ්ජනීති එත්ථ යානන්ති ධීතියා ව කාරණස්ස ව නාමං, තස්මා ආසනෙන නිසීදනෙන යානම්පි කුප්පති, ආගතකාරණම්පි තෙසං න විඤ්ඤායති. ධීතං පන අකොපෙත්වා ආමිසපටිග්ගහණාදීසු ආගතකාරණමෙව භඤ්ජති, න යානං. තෙනාහ “ආගතකාරණං භඤ්ජනී”ති. කෙච් පන “ආමිසපටිග්ගහණාදිනා යානම්පි භඤ්ජනී”ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති.

යතස්ස චීවරචෙතාපත්තන්තිආදි යෙන අත්තනා වෙය්‍යාවච්චකරො නිද්දිටියො, චීවරඤ්ච අනිජ්ජාදිතං, තස්ස කත්තබ්බවිධිදස්සනං. එවං භික්ඛුනා වත්ථුසාමිකානං චුත්තෙ තෙ වොදෙත්වා දෙන්ති, වට්ටති “සාමිකා වොදෙත්වා දෙන්ති”ති අනාපත්තියං චුත්තත්තා. තෙන ව යො සයං අවොදෙත්වා උපාසකාදීහි පරියායෙන වත්වා වොදාපෙති, තෙසු සත්තක්ඛන්තුම්පි වොදෙත්වා චීවරං දාපෙන්තෙසු තස්ස අනාපත්ති සිද්ධා හොති සික්ඛාපදස්ස අනාණත්තිකත්තා.

කෙනච් අනිද්දිටියො අත්තනො මුබ්බෙනෙව ඛ්‍යාවට්ඨාවං වෙය්‍යාවච්චකරත්තං පත්තො මුබ්බෙවට්ටිකො. “අච්චාරොතුකාමතායා”ති ඉමිනා විජ්ජමානම්පි දාතුං අනිච්ජන්තා අරියාපි වඤ්චනාධිප්පායං විනා වොභාරතො නත්ථීති වදන්තිති දස්සෙති. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථුම්හි (මහාව. 299) චුත්තං “සන්ති, භික්ඛවෙ”තිආදිවචනමෙව (මහාව. 299) මෙණ්ඩකසික්ඛාපදං නාම. කප්පියකාරකානං හත්ථෙති දුන්නෙ නිද්දිටියකප්පියකාරකෙ සන්ධාය චුත්තං, න පන භික්ඛුනා නිද්දිටියෙ, අනිද්දිටියෙ වාති. තෙනාහ “එත්ථ ව වොදනාය පමාණං නත්ථී”තිආදි.

සයං ආහරිත්වා දදන්තෙසුති සම්බන්ධො. “පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථායා”ති ඉමිනා චීවරත්ථායෙව න හොතිති දස්සෙති. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා වත්ථුසාමිනා නිද්දිටියකප්පියකාරකහෙදෙසුපි පිණ්ඩපාතාදීනම්පි අත්ථාය දින්තෙ ව යානවොදනාදි සබ්බං හෙට්ඨා චුත්තනායෙනෙව කාතබ්බන්ති දස්සෙති.

“සඬසං වා...පෙ.... අනාමසිත්වා”ති චුත්තත්තා “සඬසස්ස විහාරත්ථාය දෙමා”තිආදිනා ආමසිත්වා වදන්තෙසු පටික්ඛිපිතබ්බමෙව. “සඬසො සම්පට්ච්ජනී”ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන චුත්තං, ගණාදීසුපි සඬසස්සත්ථාය සම්පට්ච්ජන්තෙසුපි පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි දුක්කට්ටමෙව. සාරත්ථදීපනියං “පටිග්ගහණෙ පාවිත්තිය”න්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.537-539) චුත්තං, තං න යුත්තං සඬසවෙතියාදීනං අත්ථාය දුක්කට්ඨස්ස චුත්තත්තා. වොදෙතීති තස්ස දොසාභාවං ඤාත්වාපි කොධෙන වා ලොභෙන වා හණ්ඩදෙය්‍යන්ති වොදෙති. සො එව හි මුසාවාදාදිපච්චයා පාවිත්තියදුක්කට්ඨාදිආපත්තිහි සාපත්තිකො හොති, ගීවාතිසඤ්ඤාය පන වත්වා නිද්දොසභාවං ඤාත්වා චිරමන්තස්ස නත්ථී ආපත්ති.

තළාකං බෙත්තෙ පට්ටියත්තා “න සම්පට්ඨිතබ්බ”න්ති චුත්තං. චත්තාරො පච්චයෙ සඬ්ඝො පරිභුඤ්ජතුති දෙනි, වට්ටනීති එත්ථ “භික්ඛුසඬ්ඝස්ස චතුපච්චයපරිභොගත්ථාය තළාකං දම්මී”ති වා “භික්ඛුසඬ්ඝො චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජතුං තළාකං දම්මී”ති වා “ඉතො තළාකතො උප්පන්නො චත්තාරො පච්චයෙ දම්මී”ති වා චත්තුම්පි වට්ටනි, ඉදඤ්ච සඬ්ඝස්ස පරිභොගත්ථාය දියාමානඤ්ඤෙව සන්ධාය චුත්තං, පුග්ගලස්ස පන එවම්පි දින්නං තළාකබෙත්තාදි න වට්ටනි. සුද්ධචිත්තස්ස පන උදකපරිභොගත්ථං කූපපොක්ඛරණිආදයො වට්ටන්ති. “සඬ්ඝස්ස තළාකං අත්ථි, තං කථං”න්ති භි ආදිනා සබ්බත්ථ සඬ්ඝවසෙනෙව චුත්තං. භත්ථෙති වසෙ.

“යපෙථාති චුත්තෙ”ති ඉදං සාම්ච්චසෙන චුත්තං, අචුත්තෙපි යපෙන්තස්ස දොසො නත්ථි. තෙනාහ “උදකං වාරතුං ලබ්භති”ති. සස්සකාලෙපි තාසෙන්වා මුඤ්චිතුං වට්ටනි, අමුඤ්චතො පන භණ්ඩදෙයාං. පුන දෙනීති අවිජින්නිතවා පුන දෙනි, එවම්පි වට්ටනීති සම්බන්ධො. ඉමිනා “යෙන කෙනචි ඉස්සරෙන ‘පරිච්චත්තමිදං භික්ඛුහි, අස්සාමික’න්තිසඤ්ඤාය අත්තනා ගහෙන්වා දින්නං වට්ටනි”ති දස්සෙති. කප්පියවොහාරෙපි විනිච්ඡයං චක්ඛාමාති පායසෙසො.

උදකවසෙනාති උදකපරිභොගත්ථං. “සුද්ධචිත්තාන”න්ති ඉදං සහත්ථෙත ව අකප්පියවොහාරෙන ව කරොන්නෙ සන්ධාය චුත්තං. සස්සසම්පාදනත්ථන්ති එවං අසුද්ධචිත්තානම්පි පන සයං අකත්වා කප්පියවොහාරෙන ආණාපෙනුං වට්ටනි එව. “කප්පියකාරකං යපෙනුං න වට්ටනී”ති ඉදං සහත්ථාදිනා කතතළාකත්තා “අසාරුප්ප”න්ති චුත්තං, යපෙන්තස්ස, පන තං පච්චයං පරිභුඤ්ජන්තස්සපි වා සඬ්ඝස්ස ආපත්ති න විඤ්ඤායති, අට්ඨකථාපමාණෙන වා එත්ථ ආපත්ති ගහෙන්බ්බා. ලජ්ජිභික්ඛුනාති ලජ්ජිනාපි, පගෙව අලජ්ජිනා මත්තිකුද්ධරණාදීසු කාරාපිතෙසුති අධිප්පායො. නවසස්සෙති අකතපුබ්බෙ කෙදාරෙ. “කභාපණ”ති ඉමිනා ධඤ්ඤට්ඨාපනෙ තස්සෙව අකප්පියන්ති දස්සෙති, ධඤ්ඤට්ඨාපනෙ චස්ස පයොගෙපි දුක්කට්ඨෙව, න කභාපණ්ට්ඨාපනෙ විය.

“කසථ වපථා”ති වචනෙ සබ්බෙසම්පි අකප්පියං සියාති ආහ “අවත්වා”ති. එත්තකො නාම භාගොති එත්ථ එත්තකො කභාපණොති ඉදම්පි සන්ධාය වදති. තථා චුත්තෙපි භි තදා කභාපණානං අවිජ්ජමානත්තා ආයතිං උප්පන්නං අඤ්ඤෙසං වට්ටනි එව. තෙනාහ “තස්සෙව තං අකප්පිය”න්ති. තස්ස පන සබ්බපයොගෙසු, පරිභොගෙසුපි දුක්කට්ඨං. කෙචි පන “ධඤ්ඤපරිභොගෙ එව ආපත්ති, න පුබ්බපයොගෙ”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, යෙන මිනනරක්ඛණාදිපයොගෙන පච්ඡා ධඤ්ඤපරිභොගෙ ආපත්ති හොති, තස්ස පයොගස්ස කරණෙ අනාපත්තියා අයුත්තත්තා. පරියායකථාය පන සබ්බත්ථ අනාපත්ති. තෙනෙව “එත්තකෙහි වීඪිහි ඉදඤ්චිදඤ්ච ආහරථා”ති නියමවචනෙ අකප්පියං චුත්තං, කභාපණවිචාරණෙපි එසෙව නයො. චත්ථු ව එවරුපං නාම සංවිජ්ජති, කප්පියකාරකො නත්ථිති චත්තබ්බන්තිආදිවචනඤ්ඤෙත්ථ සාධකං.

වනං දම්මි...පෙ.... වට්ඨකීති එත්ථ නිවාසට්ඨානත්තා පුග්ගලස්සාපි සුද්ධවත්තෙන ගහෙතුං වට්ඨති. සීමං දෙමාති විහාරසීමාදිසාධාරණවචනෙන වුත්තත්තා “වට්ඨකී”ති වුත්තං.

“වෙය්‍යාවච්චකර”න්තිආදිනා වුත්තෙපි පුග්ගලස්සාපි දාසං ගහෙතුං වට්ඨති “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආරාමික”න්ති (පාරා. 619; මහාව. 270) විසෙසෙත්වා අනුඤ්ඤාතත්තා, තඤ්ච බො පිලිත්ථවච්ඡෙන ගහිතපරිභුත්තක්කමෙන, න ගහට්ඨානං දාසපරිභොගක්කමෙන. ඛෙත්තාදයො පන සබ්බෙ සඤ්ඤාසෙව වට්ඨන්ති පාළියං පුග්ගලිකවසෙන ගහෙතුං අනනුඤ්ඤාතත්තාති දට්ඨබ්බං. විහාරස්ස දෙමාති සඤ්ඤාකවිහාරං සන්ධාය වුත්තං, “ඛෙත්තවත්ථුපට්ඨගහණා පටිවිරතො හොති”න්තිආදිනා (දී. නි. 1.10, 194) සුත්තන්තෙසු ආගතපටික්ඛෙපො භගවතා ආපත්තියාපි හෙතුභාවෙන කතොති භගවතො අධිප්පායං ජානන්තෙහි සඤ්ඤාමහාපෙරෙහි ඛෙත්තපට්ඨගහණාදිනිස්සිතො අයං සබ්බොපි පාළිමුත්තවිනිච්ඡයො වුත්තොති ගහෙතබ්බො. කප්පියකාරකස්ස නිද්දිට්ඨභාවො, දුතෙන අප්පිතතා, තතුත්තරි වායාමො, තෙන පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අභිගාති.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චීවරවග්ගො පඨමො.

2. කොසියවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

542. දුතියස්ස පඨමෙ පාළියං කොසියකාරකෙති කොසකාරකපාණානං කොසතො නිබ්බත්තත්තා කොසියෙන සුත්තෙන වත්ථාදිං කරොන්තෙ. සඤ්ඤාතත්ති විනාසං.

544. “අවාසිම”න්ති වුත්තත්තා වාසිත්වා කරණෙ අනාපත්ති. මිස්සෙත්වාති එළකලොමෙහි මිස්සෙත්වා. පටිලාභෙනාති පරිනිට්ඨානෙන “පරියොසාපෙති, නිස්සග්ගිය”න්ති (පාරා. 545) වුත්තත්තා, කොසියමිස්සකතා, අත්තනො අත්ථාය සන්ථතස්ස කරණකාරාපනං, පටිලාභො වාති ඉමානෙත්ථ තිණි අභිගාති.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

547-552. දුතියඤ්ච තතියඤ්ච උත්තානමෙව. තත්ථ පන ඔදාතාදිමිස්සකසඤ්ඤාය සුද්ධකාලකානඤ්ඤෙව සන්ථතස්ස කරණවසෙන චෙත්ථ ද්වෙභාගතො අධිකෙසු සුද්ධකාලකෙසු අනධිකසඤ්ඤාය සන්ථතස්ස කරණවසෙන ච අවිත්තකතා චෙදිතබ්බො.

4. ජබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

557. චතුත්ථෙ භද්ද කරිසුස්සග්ගෙ, මිහ සෙවනෙති ධාතුඅත්ථං සන්ධායාහ
“චච්චම්පි පස්සාවම්පි කරොන්ති”ති. උනකජබ්බස්සෙසු
අතිරෙකජබ්බස්සසඬ්ඛිතාදිවසෙනෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා.

ජබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසිදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා

565. පඤ්චමෙ තත්ථ සන්දිස්සිස්සතීති සකාය කතිකාය අයුත්තකාරිතාවසෙන
විඤ්ඤාහි සන්දිස්සිස්සතීති අත්ථො. අරඤ්ඤකඬ්ඛාදීනි තිණි පාළියං
සෙනාසනාදිපච්චයත්තයස්ස ආදිඅඬ්ගවසෙන චුත්තානි, සෙසානිපි තෙ සමාදිශිංසු
ඵවාති වෙදිතබ්බං.

566. පිහයන්තාති පත්ථයන්තා. සන්ථතස්ස අවාශිමත්තා,
සෙනාසනපරික්ඛාරත්තා ව චීවරතා, අධිට්ඨාතබ්බතා ව නත්ථීති ආහ
“චතුත්ථචීවරසඤ්ඤිතායා”ති, විපල්ලාසසඤ්ඤායාති අත්ථො. කෙච් පන “ඉදං
නිසිදනසන්ථතං නාම නවසු චීවරෙසු නිසිදනචීවරමෙව, නාඤ්ඤං.
නිසිදනසික්ඛාපදෙපි (පාචි. 531 ආදයො) ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ විය ‘නිසිදනං නාම
සදසං චුච්චතී’ති ව අට්ඨකථායඤ්චස්ස ‘සන්ථතසදිසං සන්ථරිත්වා ඵකස්මිං අන්තෙ
සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිමත්තෙ පදෙසෙ ද්විසු යානෙසු ඵාලෙත්වා තිස්සො දසා
කරියන්ති, තාහි දසාහි සදසං නාම චුච්චතී’ති (පාචි. අට්ඨ. 531) ව චුත්තත්තා”ති
වදන්ති, තං න යුත්තං ඉධ පමාණනියමස්ස අචුත්තත්තා, සන්ථතස්ස ව
අවාශිමචීවරත්තා, අධිට්ඨානුපගත්තාභාවා අට්ඨකථායං අචුත්තත්තා ව. නිසිදනචීවරං
පන ඡන්තං චීවරානං බණ්ඩපිලොතිකානි පමාණයුත්තමෙව සන්ථරිත්වා සන්ථතං
විය කරොන්ති. තෙනෙව “සන්ථතසදිස”න්ති සදිසග්ගහණං කතං, තස්මා තදෙව
චීවරං අධිට්ඨානුපගඤ්ච, න ඉදන්ති ගහෙතබ්බං.

567. සුගතවිදත්ථිකං අනාදාය ආදියන්තිසඤ්ඤාය, සුගතවිදත්ථිඋනෙ
අනුනන්තිසඤ්ඤාය ව වසෙනෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා. විතානාදිනඤ්ඤෙව
අත්ථාය කරණෙ අනාපත්තිවචනතො නිපජ්ජන්තථාය කරොතොපි ආපත්ති ඵව.
පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති කොසියෙසු සුද්ධකාළකානඤ්ච වත්ථුනං අකප්පියත්තා
චුත්තං. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙත කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති
දුක්කටස්සා”ති (පාරා. 545, 550) තත්ථ තත්ථ චුත්තං, ඉතරෙසු පන ද්විසු
“අනාපත්ති”ති චුත්තං. තත්ථ චතුත්ථෙ අඤ්ඤස්සත්ථාය කරණෙපි අනාපත්ති,
පඤ්චමෙ තත්ථ දුක්කටන්ති දට්ඨබ්බං. නිස්සට්ඨදානවචනතො පන ගහණෙ දොසො
නත්ථි, පරිභුඤ්ජනෙ ව විජටෙත්වා කප්පියවසෙන කතෙ න දොසො.

නිසිදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

572. ඡට්ඨෙ පාළියං “අද්ධානමග්ගප්පට්ඨපත්තස්සා”ති ඉදං වත්ථුවසෙන
වුත්තං. නිවාසට්ඨානෙ ලද්ධානිපි තියොජනතො පරං හරිතුං න වට්ටති එව.
අසත්තෙ භාරකෙති අනුරූපතො වුත්තං. සත්තෙපි භාරකෙ හරතො නත්ථි දොසො.
ආපත්තිසෙවාති අනාණත්තෙන හටත්තා. පක්ඛද්වයස්සපි කාරණමාහ
“සඋස්සාහත්තා”ති, අනුපරතගමනිච්ඡත්තාති අත්ථො. සුද්ධචිත්තපක්ඛස්සෙව
කාරණමාහ “අචිත්තකත්තා”ති. න සමෙතිති “අනාපත්ති, අඤ්ඤං හරාපෙති”ති
එත්තකස්සෙව පරිහරණෙ වුත්තත්තා. අගච්ඡත්තෙති යීතෙ. හෙට්ඨාති භූමියා.

575. තං හරත්තස්සාති පයමං පටිලාහට්ඨානතො පට්ඨාය තියොජනතො උද්ධං
හරත්තස්සාති අත්ථො. තථා හරත්තස්ස හි වොරෙහි අච්ඡින්නදිත්වා පුන
දින්නට්ඨානතො තියොජනං හරිතුං වට්ටති. කෙච් පන “මාතිකාට්ඨකථායං අඬගෙසු
‘පයමප්පටිලාහො’ති වුත්තත්තා දුතියපටිලාහට්ඨානතො තියොජනාතික්කමෙපි
අනාපත්ති”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, දුතියපටිලාහස්සාපි පටිලාහට්ඨාන
පටිසනතො වාසත්ථාය ගමනට්ඨානතො පුන ගමනෙ විය. කායබන්ධනාදීනත්ති
ද්විපටලකායබන්ධනාදීනං අන්තරෙ පක්ඛිත්තං පසිඛකෙ පක්ඛිත්තසදිසං, න
කතහණ්ඩත්ති වුත්තං, තථා නිධානමුඛත්ති. අකතහණ්ඩතා, පයමප්පටිලාහො,
තියොජනාතික්කමනං, ආහරණපච්චාහරණං, අවාසාධිප්පායනාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච
අඬගාති.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

581. සත්තමෙ පාළියං අනාපත්තිවාරෙ අපරිභුත්තං කතහණ්ඩං ධොවාපෙතිති
එත්ථ පරිභුත්තස්ස කම්බලාදිකතහණ්ඩස්ස ධොවාපනං
පුරාණච්චරධොවාපනසික්ඛාපදෙන ආපත්තිකරන්ති තන්තිවත්තනත්ථං.
“අපරිභුත්තං කතහණ්ඩ”න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා

583-4. අට්ඨමෙ සුවණ්ණමයකභාපණෙන කභාපණොපි රජතෙ එව
සඬගස්හතීති ආහ “සොවණ්ණමයො වා”ති. රූපියමයො වාති රජතෙන රූපං
සමුට්ඨපෙත්වා කතකභාපණො. පාකතිකො නාම එතරහි පකතිකභාපණො.

ඉච්චෙනං සඬබ්බිපිති සික්ඛාපදෙන, විහඬගෙන ව වුත්තං සඬබ්බිපි නිදස්සෙති.
තස්ස චතුඛිඬං නිස්සග්ගියවත්ථුති ඉමිනාව සම්බන්ධො, න පන අනන්තරෙන
“රජත”න්ති පදෙන. ඉදානි තං චතුඛිඬං නිස්සග්ගියවත්ථුං සරූපතො දස්සෙන්නො

“රජත” න්ති ආදිමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි හෙට්ඨා රජතමාසකොච චුත්තො, න කෙවලං රජතං, තථාපි සික්ඛාපදෙ “ජාතරූපරජත” න්ති පදෙනෙව චුත්තන්ති තම්පි දස්සෙතුං “රජත” න්ති ඉදං විසුං චුත්තං. පදභාජනෙ පන මාතිකාපදෙනෙව සිද්ධත්තා තං අවත්වා තෙන සහ සඬගස්භමානමෙව දස්සෙතුං “රජතං නාම කභාපණො” ති ආදි චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ජාතරූපමාසකොති සුවණ්ණමයකභාපණො. චුත්තජ්ජහෙදොති “රූපියමයො වා පාකතිකො වා” ති ආදිනා චුත්තජ්ජහෙදො. පටොච පටකො, වත්ථං. දුක්කටමෙවාති පටිග්ගාහකස්සෙව පටිග්ගහණපච්චයා දුක්කටං, පරිභොගෙ පන පඤ්චසහධම්මිකෙහි පටිග්ගහිතානං ධඤ්ඤවිරහිතමුත්තාදීනං කාරණා උප්පන්නපච්චයං පරිභුඤ්ජන්තානං සබ්බෙසම්පි දුක්කටමෙව. කෙවි පන “ධඤ්ඤම්පි පඤ්චසහධම්මිකෙහි පටිග්ගහිතං මුත්තාදිබ්බත්තාදි විය සබ්බෙසම්පි පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති, කෙවලං සඬ්ඝිකභූමියං කප්පියවොභාරොන ච උප්පන්නස්ස ධඤ්ඤස්ස විචාරණමෙව සන්ධාය ‘තස්සෙවෙනං අකප්පිය’ න්ති චුත්ත” න්ති වදන්ති.

එකො සතං වා සහස්සං වාති ආදි රූපියෙ හෙට්ඨිමකොටියා පවත්තනාකාරං දස්සෙතුං චුත්තං, න පන “එවං පටිපජ්ජිතබ්බමෙවා” ති දස්සෙතුං. “ඉධ නික්ඛිපාහී” ති චුත්තෙ උග්ගණ්භාපනං හොතිති ආහ “ඉධ නික්ඛිපාහීති න වත්තබ්බ” න්ති. කප්පියඤ්ච...පෙ.... හොතිති යස්මා අසාදිතත්තා තතො උප්පන්නපච්චයා වට්ටන්ති, තස්මා කප්පියං නිස්සාය යීතං. යස්මා පන දුබ්බිචාරණාය සති තතො උප්පන්නම්පි න කප්පති, තස්මා අකප්පියං නිස්සාය යීතන්ති වෙදිතබ්බං.

“න තෙන කිඤ්චි කප්පියහණ්ඩං වෙනාපිත” න්ති ඉමිනා වෙනාපිතං වෙ, නත්ථි පරිභොගූපායො උග්ගහෙත්වා අනිස්සට්ඨරූපියෙන වෙනාපිතත්තා. ඊදිසඤ්චි සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිස්සජ්ජනං කත්වාච ඡඩ්ඛෙත්වා පාවිත්තියං දෙසෙතබ්බන්ති දස්සෙති. කෙවි පන “යස්මා නිස්සග්ගියවත්ථුං පටිග්ගහෙත්වාපි වෙනාපිතං කප්පියහණ්ඩං සඬ්ඝෙ නිස්සට්ඨං කප්පියකාරකෙහි නිස්සට්ඨරූපියං පරිවත්තෙත්වා ආනිතකප්පියහණ්ඩසදිසං හොති, තස්මා විනාච උපායං භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති” ති වදන්ති, තං පත්තවතුක්කාදිකථාය (පාරා. අට්ඨ. 2.589) න සමෙති. තත්ථ රූපියෙන පරිවත්තිතපත්තස්ස අපරිභොගොච දස්සිතො, න නිස්සජ්ජනවිධානන්ති. උපනික්ඛෙපං යපෙත්වාති කප්පියකාරකෙහි වඩ්ඪියා පයොජනං සන්ධාය චුත්තං. අකප්පියන්ති තෙන වත්ථුනා ගහිතත්තා චුත්තං.

585. “පතිතොකාසං අසමන්තාහරන්තෙනා” ති ඉදං නිරපෙක්ඛවාදස්සනපරන්ති වෙදිතබ්බං. අසන්නසම්භාවනායාති පරියායාදිනා අභූතාරොචනං සන්ධාය චුත්තං. ටෙය්‍යපරිභොගොති පච්චයසාමිනා හගවතා අනුඤ්ඤාතත්තා චුත්තං. ඉණපරිභොගොති හගවතා අනුඤ්ඤාතම්පි කත්තබ්බං අකත්වා පරිභුඤ්ජනතො චුත්තං, තෙන ච පච්චයසන්නිස්සිතසීලං විපජ්ජතිති දස්සෙති. පරිභොගෙ පරිභොගෙති කායතො මොචෙත්වා මොචෙත්වා පරිභොගෙ. පච්ඡිමයාමෙසු පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති යොජනා. ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨතිති

එත් එ “හියොයා යං මයා චීවරං පරිභුක්ත” න්ති ආදිනාපි අතීතපච්චවෙක්ඛණා වට්ඨකීති වදන්ති. පරිභොගෙ පරිභොගෙති උදකපතනට්ඨානතො අන්තොපවෙසනෙසු, නිසිදනසයනෙසු ව. සතිපච්චයතා වට්ඨකීති පච්චවෙක්ඛණසනියා පච්චයත්තං ලද්ධං වට්ඨකී. පටිග්ගහණෙ ව පරිභොගෙ ව පච්චවෙක්ඛණසනි අවස්සං ලද්ධබ්බාති දස්සෙති. තෙනාහ “සතිං කත්වා” තිආදි. කෙච් පන “සතිපච්චයතා පච්චයෙ සති හෙසජ්ජපරිභොගස්ස කාරණෙ සති” ති එවමපි අත්ථං වදන්ති, තෙසමපි පච්චයෙ සතීති පච්චයසබ්භාවසල්ලක්ඛණෙ සතීති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො පච්චයසබ්භාවමත්තෙන සීලස්ස අසුඡ්ඤානතො. “පරිභොගෙ අකරොන්තස්සෙව ආපත්ති” ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස හෙදො දස්සිතො, න පච්චයසන්තිස්සිසීලස්ස, තස්ස අතීතපච්චවෙක්ඛණාය විසුඡ්ඤානතො. එතස්මිං, පන සෙසපච්චයෙසු ව ඉණපරිභොගාදිවචනෙන පච්චයසන්තිස්සිසීලස්සෙව හෙදොති එවමිමෙසං නානාකරණං වෙදිතබ්බං.

එවං පච්චයසන්තිස්සිසීලස්ස විසුද්ධිං දස්සෙත්වා තෙනෙව පසඬගෙන සබ්බාපි විසුද්ධියො දස්සෙතුං “චතුබ්බිධා හි සුද්ධි” තිආදිමාහ. තත්ථ සුඡ්ඤාති දෙසනාදිහි, සොධියතීති වා සුද්ධි, චතුබ්බිධසීලං. තෙනාහ “දෙසනාය සුඡ්ඤානතො” තිආදි. එත්ථ දෙසනාග්ගහණෙන චුට්ඨානමපි ඡින්නමුලානං අභික්ඛුතාපටිඤ්ඤාපි සඬගහිතා. ඡින්නමුලානමපි හි පාරාජිකාපත්තිචුට්ඨානෙන හෙට්ඨා පරිරක්ඛිතං හික්ඛුසීලං විසුද්ධං නාම හොති, තෙන තෙසං මග්ගපටිලාභොපි සම්පජ්ජති.

දාතබ්බට්ඨෙයන දායං, තං ආදියන්තිති දායාදා. සත්තන්තං සෙක්ඛානන්ති එත්ථ කල්‍යාණපුපුඡ්ජනාපි සඬගහිතා තෙසං ආණණාපරිභොගස්ස දායජ්ජපරිභොගෙ සඬගහිතත්තාති වෙදිතබ්බං. ධම්මදායාදසුත්තන්ති “ධම්මදායාදා මෙ, හික්ඛවෙ, හවථ, මා ආමිසදායාදා” තිආදිනා (ම. නි. 1.29) පවත්තං සුත්තං. තත්ථ මා මෙ ආමිසදායාදාති එවං මෙ-සද්දං ආනෙත්වා අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්ඤි තථා චුත්තත්ථසාධකං හොති.

ලජ්ජිනා සද්ධිං පරිභොගොති ධම්මාමිසවසෙන මිස්සභාවො. අලජ්ජිනා සද්ධිනිති එත්ථාපි එසෙව නයො. “ආදිනො පට්ඨාය හි අලජ්ජී නාම නත්ථි” ති ඉමිනා දිට්ඨදිට්ඨෙසු ආසඬකා නාම න කාතබ්බා, දිට්ඨසුතාදිකාරණෙ සති එව කාතබ්බාති දස්සෙති. අත්තනො භාරභූතා සද්ධිවිහාරිකාදයො. සවෙ න ඔරමතීති අගතිගමනෙන ධම්මාමිසපරිභොගතො න ඔරමති. “ආපත්ති නාම නත්ථි” ති ඉදං අලජ්ජිනං ධම්මෙන උප්පන්නපච්චයං, ධම්මකම්මඤ්ච සන්ධාය චුත්තං. තෙසමපි හි කුලදුසනාදිසමුප්පන්නපච්චයං පරිභුඤ්ජන්තානං, වග්ගකම්මාදිං කරොන්තානඤ්ච ආපත්ති එව.

“ධම්මියාධම්මියපරිභොගො පච්චයවසෙන වෙදිතබ්බො” ති චුත්තත්තා හෙට්ඨා ලජ්ජිපරිභොගො පච්චයවසෙන ව එකකම්මාදිවසෙන ව චුත්තො එවාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායං වොදකචුදිතකභාවෙ යීතා ද්වෙ අලජ්ජිනො

ධම්මපරිභොගමි පින්ධාය “එකසම්භොගපරිභොගා හුත්වා ජීව්වා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386) වුත්තා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ධම්මාමිසපරිභොගෙ විරොධාභාවා. ලජ්ජිනමෙව හි අලජ්ජිනා සහ තද්වයපරිභොගා න වට්ටන්තිති.

ධම්මපරිභොගොති “එකකම්මං එකුද්දෙසො” තිආදිනා (පාරා. 55, 92, 172) වුත්තසංවාසො වෙව නිස්සයග්ගහණදානාදිකො සබ්බො නිරාමිසපරිභොගො ච වෙදිතබ්බො. “න සො ආපත්තියා කාරෙතබ්බො” ති වුත්තත්තා ලජ්ජිනො අලජ්ජිපග්ගහෙ ආපත්තිති වෙදිතබ්බං. ඉතරොපිති ලජ්ජිපි. තස්සාපි අත්තානං පග්ගණ්හන්තස්ස අලජ්ජිනො, ඉමිනා ච ලජ්ජිනො වණ්ණහණනාදිලාභං පටිච්ච ආමිසගරුකතාය වා ගෙහසිතපෙමෙන වා තං අලජ්ජිං පග්ගණ්හන්තො ලජ්ජි සාසනං අත්තරධාපෙති නාමාති දස්සෙති. එවං ගහට්ඨාදීසු උපත්ථමිහිතො අලජ්ජි බලං ලහිත්වා පෙසලෙ අභිභවිත්වා නවිරස්සෙව සාසනං උද්ධම්මං උබ්බිනායං කරොතිති.

“ධම්මපරිභොගොපි තත්ථ වට්ටති” ති ඉමිනා ආමිසපරිභොගතො ධම්මපරිභොගොව ගරුකො, තස්මා අතිවිය අලජ්ජිවිවෙකෙන කාතබ්බොති දස්සෙති. “ධම්මානුග්ගහෙන උග්ගණ්හිතං වට්ටති” ති වුත්තත්තා අලජ්ජුස්සන්තතාය සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ, ලජ්ජිසු ච අප්පහොන්තෙසු අලජ්ජිමිපි පකතත්තං ගණුජුරකං ගහෙත්වා උපසම්පදාදිකරණෙන වෙව කෙචි අලජ්ජිනො ධම්මාමිසපරිභොගෙන සඬිගහෙත්වා සෙසාලජ්ජිගණස්ස නිග්ගහෙන ච සාසනං පග්ගණ්හිතං වට්ටති එව.

කෙචි පන “කොටියං යීතො ගන්ථොති වුත්තත්තා ගන්ථපරියාපුණනමෙව ධම්මපරිභොගො, න එකකම්මාදි. තස්මා අලජ්ජිහිපි සද්ධිං උපොසථාදිකං කම්මං කාතුං වට්ටති, ආපත්ති නත්ථි” ති වදන්ති, තං න යුත්තං, එකකම්මාදීසු බහුසු ධම්මපරිභොගෙසු අලජ්ජිනාපි සද්ධිං කත්තබ්බාවත්ථායුත්තං ධම්මපරිභොගං දස්සෙතං. ඉධ නිදස්සනවසෙන ගන්ථස්සෙව සමුද්ධටත්තා. න හි එකකම්මාදිකො විධි ධම්මපරිභොගො න භොතිති සක්කා වත්තුං අනාමිසත්තා ධම්මාමිසෙසු අපරියාපන්තස්ස කස්සචි අභාවා. තෙනෙව අට්ඨසාලිනියං ධම්මපටිසන්ධාරකථායං (ධ. ස. අට්ඨ. 1351) “කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං, ධම්මො වාවෙතබ්බො...පෙ.... අබ්භානවුට්ඨානමානත්තපරිවාසා දාතබ්බා, පබ්බජ්ජාරහො පබ්බාපෙතබ්බො, උපසම්පදාරහො උපසම්පාදෙතබ්බො...පෙ.... අයං ධම්මපටිසන්ධාරො නාමා” ති එවං සඬිසකම්මාදිපි ධම්මකොට්ඨාසෙ දස්සිතං. තෙසු පන ධම්මකොට්ඨාසෙසු යං ගණුජුරණාදිවසෙන අලජ්ජිනො අපෙක්ඛිත්වා උපොසථාදි වා තෙසං සන්තිකා ධම්මුග්ගහණනිස්සයග්ගහණාදි වා කරියති, තං ධම්මො වෙව පරිභොගො වාති ධම්මපරිභොගොති වුච්චති, එතං තථාරූපපච්චයං විනා කාතුං න වට්ටති, කරොන්තස්ස අලජ්ජිපරිභොගො ච භොති දුක්කටඤ්ච. යං පන අලජ්ජිසතං අනපෙක්ඛිත්වා තප්පනියාදිනිග්ගහකම්මං වා පරිවාසාදිඋපකාරකම්මං වා උග්ගහපරිපුච්ඡාදානාදි වා කරියති, තං ධම්මො එව, නො පරිභොගො. එතං අනුරූපානං කාතුං වට්ටති, ආමිසදානං විය ආපත්ති නත්ථි. නිස්සයදානමිපි

තෙරසසම්මුතිදානාදි ව චත්තපට්චත්තසාදියනාදිපරිභොගස්සාපි හෙතුත්තා න වට්ඨති.

යො පන මහාඅලජ්ජී උද්ධම්මං උබ්බිතයං සත්ථු සාසනං කරොති, තස්ස සද්ධිවිහාරිකාදීනං උපසම්පදාදිඋපකාරකම්මම්පි උග්ගහපරිපුච්ඡාදානාදි ව කාතුං න වට්ඨති, ආපත්ති එව හොති, නිග්ගහකම්මමෙව කාතබ්බං. තෙනෙව අලජ්ජීපග්ගහොපි පටික්ඛිත්තො. ධම්මාමිසපරිභොගවිච්ඡින්නොති හි දුම්මඤ්ඤානං පුග්ගලානං නිග්ගහො අධිප්පෙනො, සො ව පෙසලානං චාසුචිහාරසද්ධම්මට්ඨිතිවිනයානුග්ගහාදිඅත්ථාය එතදත්ථත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා. තස්මා යං යං දුම්මඤ්ඤානං උපත්ථම්භාය පෙසලානං අචාසුචිහාරාය සද්ධම්මපරිහානාදිඅත්ථාය හොති, තං සබ්බම්පි පරිභොගො වා හොතු අපරිභොගො වා කාතුං න වට්ඨති, එවං කරොත්තා සාසනං අන්තර්ධාපෙත්ති, ආපත්තිඤ්ඤා ආපජ්ජත්ති. ධම්මාමිසපරිභොගෙසු චෙත්ථ අලජ්ජීහි එකකම්මාදිධම්මපරිභොගො එව පෙසලානං අචාසුචිහාරසද්ධම්මපරිහානාදිඅත්ථාය හොති, න තථා ආමිසපරිභොගො. න හි අලජ්ජීනං පච්චයපරිභොගමත්තෙන පෙසලානං අචාසුචිහාරාදි හොති, යථාචුත්තධම්මපරිභොගෙන පන හොති, තස්පරිච්ඡින්නෙව චාසුචිහාරාදයො. තථා හි කතසික්ඛාපදවිතික්කමා අලජ්ජීපුග්ගලා උපොසථාදිසු පට්ඨා “තුම්හෙ කායද්වාරෙ, වච්ඡ්වාරෙ ව විතික්කමං කරොමා” තිආදිනා හික්ඛුහි චත්තබ්බා හොත්ති, යථා විනයඤ්ඤා අතිට්ඨත්තා සඤ්ඤාතො ඛනිකරණාදිවසෙන සුට්ඨු නිග්ගහෙනබ්බා, තථා අකත්ථා තෙහි සහ සංචසන්තාපි අලජ්ජීනොව හොත්ති “එකොපි අලජ්ජී අලජ්ජිසත්ථි කරොති” තිආදිවචනතො (පාරා. අට්ඨ. 2.585). යදි හි තෙ එවං න නිග්ගහිතා සිද්ධං, සඤ්ඤා කලහාදිං වච්ඡිත්ථා උපොසථාදිසාමග්ගිකම්මපට්ඨානාදිනා පෙසලානං අචාසු. කත්ථා කමෙන තෙ දෙවදත්තවජ්ජිපුත්තකාදයො විය පරිසං වච්ඡිත්ථා අත්තනො විජ්ජිපත්ති. ධම්මතො විනයතො දීපෙත්තා සඤ්ඤාදිමිති කත්ථා නවරස්සෙව සාසනං අන්තර්ධාපෙය්සං, තෙසු පන සඤ්ඤාතො ඛනිකරණාදිවසෙන නිග්ගහිතෙසු සබ්බොපායං උපද්දවො න හොති. චුත්තඤ්ඤා –

“දුස්සිලපුග්ගලෙ නිස්සාය උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඤ්ඤාකම්මානි නස්පචත්තත්ති, සාමග්ගී න හොති...පෙ.... දුස්සිලෙසු පන නිග්ගහිතෙසු සබ්බොපි අයං උපද්දවො න හොති, තතො පෙසලා හික්ඛු චාසු විහරන්ති” ති (පාරා. අට්ඨ. 1.39).

තස්මා එකකම්මාදිධම්මපරිභොගොව ආමිසපරිභොගතොපි අතිවිය අලජ්ජීවිචෙකෙන කාතබ්බො, ආපත්තිකරො ව සද්ධම්මපරිහානිහෙතුත්තාති චෙදිතබ්බං.

අපිව උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඤ්ඤාකම්මානි නස්පචත්තත්ති එවං අලජ්ජීහි සද්ධං සඤ්ඤාකම්මාකරණස්ස අට්ඨකථායං පකාසිතත්තාපි චෙනං සිජ්ඣති, තථා පරිචත්තලිඛිගස්ස හික්ඛුනො හික්ඛුනුපස්සයං.

ගව්‍යන්තස්ස පටිපත්තිකථායං “ආරාධිකා ව භොන්ති සඬගාහිකා ලජ්ජිනියො, තා කොපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ න ගන්තබ්බං. ගව්‍යති චෙ,
 ගාමන්තරනදීපාරරත්තිවිජ්ජවාසගණඔභියනාපත්තිහි න මුච්චති...පෙ....
 අලජ්ජිනියො භොන්ති, සඬගහං පන කරොන්ති, තාපි පරිච්චජිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං ලබ්‍හති” ති එවං අලජ්ජිනීසු දුතියිකාගහණාදීසු සංවාසාපත්තිපරිභාරාය නදීපාරගමනාදිගරුකාපත්තිට්ඨානානං අනුඤ්ඤාතත්තා තතොපි
 අලජ්ජිසංවාසාපත්ති එව සද්ධම්මපරිභානිහෙතුතො ගරුකතරාති විඤ්ඤායති. න හි ලභුකාපත්තිට්ඨානං, අනාපත්තිට්ඨානං වා පරිහරිතුං ගරුකාපත්තිට්ඨානවිතික්කමං ආවරියා අනුජානන්ති, තථා අසංවාසපදස්ස අට්ඨකථායං “සබ්බෙහිපි ලජ්ජිපුග්ගලෙහි සමං සික්ඛිතබ්බභාවතො සමසික්ඛාතා නාම. එත්ථ යස්මා සබ්බෙහි ලජ්ජිනො එතෙසු කම්මාදීසු සහ වසන්ති, න එකොපි තතො බහිද්ධා සන්දිස්සති, තස්මා තාති සබ්බානිපි ගහෙත්වා එසො සංවාසො නාමා” ති එවං ලජ්ජිහෙව එකකම්මාදිසංවාසො වට්ටතීති පකාසිතො.

යදි එවං, කස්මා අසංවාසිකෙසු අලජ්ජී න ගණිතොති? නායං විරොධො, යෙ ගණපුරකෙ කත්වා කතං කම්මං කුප්පති, තෙසං පාරාජිකාදිඅපකතත්තානඤ්ඤෙව අසංවාසිකත්තෙ ගහිතත්තා. අලජ්ජිනො පන පකතත්තභූතාපි සන්ති, තෙ චෙ ගණපුරණා හුත්වා කම්මං සාධෙත්ති, කෙවලං කත්වා අගතිගමනෙන කරොන්තානං ආපත්තිකරා භොන්ති සභාගාපත්තිආපන්නා විය අඤ්ඤමඤ්ඤං. යස්මා අලජ්ජිතඤ්ඤෙව ලජ්ජිතඤ්ඤෙව පුපුජ්ජනානං චිත්තක්ඛණපට්ඨෙද්ධං, න සබ්බකාලිකං. සඤ්චිච්ච හි විතික්කමචිත්තෙ උප්පන්නෙ අලජ්ජිනො “න පුන ඊදිසං කරිස්සාමී” ති චිත්තෙන ලජ්ජිනො ව භොන්ති, තෙසු ච යෙ පෙසලෙහි ඔවදියමානාපි න ඔරමන්ති, පුනස්පුනං විතික්කමන්ති, තෙ එව අසංවසිතබ්බා, න ඉතරෙ ලජ්ජිධම්මෙ ඔක්කන්තත්තා. තස්මාපි අලජ්ජිනො අසංවාසිකෙසු අගණෙත්වා තප්පරිවජ්ජනත්ථං සොධෙත්වා උපොසථාදිකරණං අනුඤ්ඤාතං. තථා හි “පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථ, පාතිමොක්ඛං උද්දිස්සිස්සාමී” තිආදිනා (මහාව. 134) අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථකරණස්ස අයුත්තතා පකාසිතා, “යස්ස සියා ආපත්ති සො ආවිකරෙය්‍ය...පෙ.... එසු භොති” ති (මහාව. 134) එවං අලජ්ජිමිපි ලජ්ජිධම්මෙ පතිට්ඨාපෙත්වා උපොසථකරණප්පකාරො ව චුත්තො, “කච්චිත්ථ පරිසුද්ධා...පෙ.... පරිසුද්ධෙත්ථායස්මන්තො” ති (පාරා. 442, 458, 662; පාවි. 551, 575, 655) ව පාරිසුද්ධිඋපොසථෙ “පරිසුද්ධො අහං හන්තෙ, පරිසුද්ධොති මං ධාරෙථා” ති (මහාව. 168) ව එවං උපොසථං කරොන්තානං පරිසුද්ධතා ව පකාසිතා, වචනමත්තෙන අනොරමන්තානඤ්ඤෙව උපොසථපවආරණට්ඨපනවිධි ව චුත්තා, සබ්බථා ලජ්ජිධම්මං අනොක්කමන්තෙහි සංවාසස්ස අයුත්තතාය නිස්සයදානග්ගහණපටික්ඛෙපො, තප්පනීයාදිනිග්ගහකම්මකරණඤ්ඤෙව උක්ඛෙපනීයකම්මකරණෙන සානුවත්තකපරිසස්ස අලජ්ජිස්ස අසංවාසිකත්තපාපනවිධි ව චුත්තා. තස්මා යථාචුත්තෙහි සුත්තනයෙහි, අට්ඨකථාවචනෙහි ව පකතත්තෙහිපි අපකතත්තෙහිපි සබ්බෙහි අලජ්ජීහි එකකම්මාදිසංවාසො න වට්ටති, කරොන්තානං ආපත්ති එව දුම්මඬිකුනං පුග්ගලානං නිග්ගහත්ථායෙව සබ්බසික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තත්තාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

තෙතෙව දුතියසඬුගීතියං පකතත්තාපි අලජ්ජිනො වජ්ජිපුත්තකා යසත්ථෙරාදීහි මහත්තෙන වායාමෙන සඬුසතො විශොජිතා. න හි තෙසු පාරාජිකාදිඅසංවාසිකා අත්ථි තෙහි දීපිතානං දසන්තං වත්ථුනං (වුළුව. 452) ලභුකාපත්තිවිසයත්තා.

තස්ස පන සන්තිකෙති මහාරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ. ඛරපත්තන්ති ඛරසඬුබාතං සුවණ්ණපතිරූපකං වත්ථු. දායකෙහි අසනියා දින්නං රූපියං තෙහි පුන සකසඤ්ඤාය ගණ්හන්තෙ අදාතුං, නිස්සග්ගියවත්ථුං ගණ්හාහීති දාතුඤ්ඤා න වට්ටතීති ආහ “තව වොළකං පස්සාහී”ති. එවං වත්ථාපි පන නට්ඨවත්ථුස්මිං විය නිස්සජ්ජිතබ්බාභාවෙපි ආපත්ති දෙසෙතබ්බාව. අසනියාපි හි තං වත්ථුං වත්ථාදිනා සහත්ථෙන ගහෙත්වා “ඉදං දෙමී”ති දින්නං, තදා පරිච්චාගසබ්භාවතො දානමෙව හොති “අප්පග්ගං දස්සාමී”ති මහග්ගස්ස දානෙ විය. පටිග්ගණ්හන්තස්ස ච අසනියා දියාමානත්තෙ ඤාතෙපි අදින්නාදානං න හොති දායකෙහි දින්නත්තා, තස්මා රූපියං නිස්සග්ගියමෙව හොති. කෙච්ඡ පන “ඊදිසං නාම න හොති, තෙතෙව චෙත්ථ ‘තව වොළකං පස්සා’ති වුත්ත”න්ති වදන්ති, තං නො නක්ඛමති, විමංසිතබ්බං.

586. එකපරිච්ඡෙදානීති සියා කිරියත්තං, සියා අකිරියත්තඤ්ඤා සන්ධාය වුත්තං. ජාතරූපරජනභාවො, අත්තුද්දෙසිකතා, ගහණාදීසු අඤ්ඤතරභාවොති ඉමානෙත්ථ තිණ්ණ අඬුගානි.

රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

587. නවමෙ ජාතරූපාදිවතුබ්බිධනිස්සග්ගියවත්ථු ඉධ රූපියග්ගහණෙනෙව ගහිතන්ති ආහ “ජාතරූපරජනපරිවත්තන”න්ති. පටිග්ගහිතපරිවත්තනෙති කප්පියවොහාරෙත, අකප්පියවොහාරෙත චා පටිග්ගහිතස්ස රූපියස්ස පරිවත්තනෙ.

589. පාළියං සනකතන්ති ඉට්ඨකාදි. රූපියං නාම සත්ථුවණ්ණොතිආදීසු කිඤ්චාපි කෙවලං රජතං න ගහිතං, තථාපි රූපියපදෙනෙව තං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. සුද්ධො රූපියසංවොහාරො එව වුත්තොති අප්ඤ්ඤාහරිතබ්බං. රූපියෙ රූපියසඤ්ඤීතිආදිමිහි විනිච්ඡයං වක්ඛාමාති පාඨසෙසො.

591. පාළියං රූපියෙ රූපියසඤ්ඤීති අත්තනා දියාමානං සකසන්තකං සන්ධාය වුත්තං. රූපියං චෙතාපෙතීති පරසන්තකං. එස නයො සෙසෙසුපි. තත්ථ අරූපිය-සද්දෙන දුක්කච්චත්ථුමිහි සඬුගණ්හාති. පච්ඡිමෙ පන තිකෙ “අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී අරූපියං චෙතාපෙති, ආපත්ති දුක්කච්චස්සා”ති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමස්මිඤ්ඤ තිකෙ අරූපිය-සද්දෙන කප්පියවත්ථුයෙව ගහිතං, න මුත්තාදිදුක්කච්චත්ථු අන්තෙ “පඤ්චන්තං සහ අනාපත්තී”ති වුත්තත්තා. කිඤ්චාපි දුක්කච්චත්ථු න ගහිතං, තථාපි දුක්කච්චත්ථුනා දුක්කච්චත්ථුං, කප්පියවත්ථුනා දුක්කච්චත්ථුඤ්ඤා පරිවත්තයතො දුක්කච්චං, නයතො සිද්ධමෙව හොති. තඤ්ච දුක්කච්චත්ථුමිහි තථසඤ්ඤාය චා අත්ථසඤ්ඤාය චා විමතියා චා

පරිවත්තෙන්තස්සපි හොතියෙව අවිත්තකත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස. පඤ්චන්තං සහාති පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සහ.

ඉදානි “නිස්සග්ගියවත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථුං වා” තිආදිනා වුත්තස්ස අත්ථස්ස පාළියං සරූපෙන අනාගතත්තෙපි නයතො ලබ්භමානතං දස්සෙතුං “යො හි අය” න්තිආදි වුත්තං. එත්ථ ව යස්මා රුපියෙන පරිවත්තීතං අරුපියං නිස්සට්ඨම්පි සබ්බෙසම්පි අකප්පියත්තා නිස්සග්ගියමෙව න හොති නිස්සජ්ජිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බස්සෙව නිස්සජ්ජිතබ්බතො, කෙවලං පන ඉදං ඡඩ්ඛෙන්වා පාවිත්තියමෙව පරිවත්තකෙන දෙසෙතබ්බං, තස්මා “රුපියෙ රුපියසඤ්ඤී අරුපියං චෙතාපෙති, නිස්සග්ගියං පාවිත්තිය” න්තිආදි තිකො භගවතා න වුත්තො, තීසුපි පදෙසු පරිවත්තියමානස්ස අරුපියත්තෙන නිස්සග්ගියවචනායොගා රුපියස්සෙව නිස්සජ්ජිතබ්බතො. රුපියස්සෙව හි නිස්සට්ඨස්ස ආරාමිකාදීහි පටිපජ්ජනවිධි පාළියං දස්සිතො, න අරුපියස්ස. තස්මා පාවිත්තියමත්තසම්භවදස්සනත්ථමෙව පනෙත්ථ අට්ඨකථායං “අවුත්තොපි අයං...පෙ.... තිකො චෙදිතබ්බො” ති වුත්තං, න පන තස්ස වත්ථුනො නිස්සග්ගියතාදස්සනත්ථං. තෙනෙව පත්තචතුක්කෙ “න සක්කා කෙනවි උපායෙන කප්පියං කාතු” න්තිආදි වුත්තං. අයං අම්භාකං බන්ති. අත්තනො වා හීතිආදි දුතියතිකානුලොමෙනෙව තතියත්තිකස්ස සිජ්ඣනප්පකාරං සමත්ථෙතුං වුත්තං. තත්තායං අධිප්පායො – යස්මා හි යථා අත්තනො අරුපියෙන පරස්ස රුපියං චෙතාපෙත්තස්ස එකස්මිං අන්තෙ රුපියසම්භවතො “රුපියසංචොභාරො කතො එව හොති” ති දුතියත්තිකො වුත්තො, එවං අත්තනො රුපියෙන පරස්ස අරුපියං චෙතාපෙත්තස්සාපි හොතීති තතියො තිකො වත්තබ්බො භවෙයා, යො පන දුතියත්තිකෙනෙව එකතො රුපියපක්ඛසාමඤ්ඤෙන සිජ්ඣතීති පාළියං න වුත්තොති. තත්ථ එකත්තෙන රුපියපක්ඛෙති එකෙන අත්තෙන රුපියපක්ඛෙ, “එකතො රුපියපක්ඛෙ” ති වා පාඨො.

ඉදානි දුතියත්තිකෙ අරුපියපදස්ස අත්ථභූතෙසු දුක්කට්ඨත්ථුකප්පියවත්ථුසු දුක්කට්ඨත්ථුනා රුපියාදිපරිවත්තනෙ ආපත්තිහෙදං දස්සෙතුං “දුක්කට්ඨත්ථුනා” තිආදි ආරද්ධං. දුක්කට්ඨත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථුන්තිආදි පන දුක්කට්ඨත්ථුනා පරිවත්තනප්පසඩ්දෙ පාළියං අවුත්තස්සාපි අත්ථස්ස නයතො ලබ්භමානතං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ ඉම්නාති රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදෙන, තෙන ව දුක්කට්ඨස්ස අවිත්තකතම්පි දස්සෙති. අඤ්ඤානු සහධම්මිකෙහිති “පඤ්චන්තං සහ අනාපත්ති” ති වචනතො වුත්තං, තෙනාපි කයචික්කයසික්ඛාපදස්ස කප්පියවත්ථුනිස්සිතතං එව සාධෙති. ඉමං...පෙ.... රුපියචෙතාපනඤ්ච සන්ධාය වුත්තන්ති පකතෙන සම්බන්ධො. ඉධානි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. තත්ථාති කයචික්කයසික්ඛාපදෙ (පාරා. 593).

එවං දුක්කට්ඨත්ථුනා රුපියාදිපරිවත්තනෙ ආපත්තිහෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි කප්පියවත්ථුනාපි දස්සෙතුං “කප්පියවත්ථුනා පනා” තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තෙනෙවාති කප්පියවත්ථුනා එව. “රුපියං උග්ගණ්ඨිත්වා” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං. මුත්තාදිදුක්කට්ඨත්ථුම්පි උග්ගහෙත්වා කාරිතම්පි පඤ්චන්තම්පි න වට්ටති

එව. සමුට්ඨාපෙතීති සයං ගන්ත්වා, “ඉමං කභාපණාදිං කම්මකාරානං දත්වා ඛිජං සමුට්ඨාපෙහි” ති එවං අඤ්ඤං ආණාපෙත්වා වා සමුට්ඨාපෙති. මහාඅකප්පියොති අත්තනාව ඛිජතො පට්ඨාය දුස්සිත්තා අඤ්ඤස්ස මූලසාමිකස්ස අභාවතො වුත්තං. සො හි වොරෙහි අවිජින්නොපි පුන ලද්ධො ජානන්තස්ස කස්සවිපි න වට්ඨති. යදි හි වට්ටෙය්‍ය, තළාකාදිසු විය අවිජින්නො වට්ඨතීති ආවරියා වදෙය්‍යං. න සක්කා කෙනවි උපායෙනාති සඬ්ඝෙ නිස්සජ්ජනෙන, වොරාදිඅවිජින්නාදිනා ව කප්පියං කාතුං න සක්කා, ඉදඤ්ච තෙන රූපෙන ධීතං, තම්මුලිකෙන වත්ථුමුත්තාදිරූපෙන ධීතඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. දුක්කට්ඨත්ථුමිපි හි තම්මුලිකකප්පියවත්ථුඤ්ච න සක්කා කෙනවි උපායෙන තෙන රූපෙන කප්පියං කාතුං. යදි පන සො හික්ඛු තෙන කප්පියවත්ථුදුක්කට්ඨත්ථුනා පුන රූපියං වෙතාපෙය්‍ය, තං රූපියං නිස්සජ්ජාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං කප්පියං කාතුමිපි සක්කා භවෙය්‍යාති දට්ඨබ්බං.

පත්තං කිණාතීති එත්ථ “ඉමිනා කභාපණාදිනා කම්මාරකුලතො පත්තං කිණත්වා එහි” ති ආරාමිකාදිහි කිණාපනම්පි සඬ්ගහිත්තති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව රාජසික්ඛාපදට්ඨකථායං “එත්තකෙහි කභාපණෙහි සාටකෙ ආහර, එත්තකෙහි යාගුආදීති සම්පාදෙහිති වදති, යං තෙ ආහරන්ති, සබ්බෙසං අකප්පියං. කස්මා? කභාපණානං විචාරිත්තා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539) වුත්තං. ඉමිනා පන වචනෙන යං මාතිකාට්ඨකථායං රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදං “අනාණත්තික” ති වුත්තං, තං න සමෙති. න කෙවලඤ්ච ඉමිනා, පාළියාපි තං න සමෙති. පාළියඤ්ච නිස්සට්ඨරූපියෙන ආරාමිකාදිහි සප්පියාදිං පරිවත්තාපෙතුං “සො වත්තබ්බො ‘ආවුසො, ඉමං ජානාහි’ ති. සවෙ සො භණති ‘ඉමිනා කිං ආහරීයතු’ ති, න වත්තබ්බො ‘ඉමං වා ඉමං වා ආහරා’ ති. කප්පියං ආචික්ඛිතබ්බං ‘සප්පි වා’” තිආදිනා රූපියසංවොහාරං පරිමොචෙත්වා ව චුත්තං. “ඉමිනා රූපියෙන කිං ආහරීයතු” ති පුච්ඡන්තො “ඉමං ආහරා” ති වුත්තෙපි අධිකාරතො “ඉමිනා රූපියෙන ඉමං ආහරා” ති හික්ඛුහි ආණත්තො එව භොතීති තං රූපියසංවොහාරං පරිවජ්ජෙතුං “න වත්තබ්බො ‘ඉමං වා ඉමං වා ආහරා’” ති පටික්ඛෙපො කතො, අනාපත්තිවාරෙපි “කප්පියකාරකස්ස ආචික්ඛති” ති න වුත්තං. කයචික්කයසික්ඛාපදෙ (පාරා. 595) පන තථා වුත්තං, තස්මා ඉදං සාණත්තිකං කයචික්කයමෙව අනාණත්තිකන්ති ගභෙතබ්බං.

මූලස්ස අනිස්සට්ඨත්තාති යෙන උග්ගහිතමූලෙන පත්තො කිතො, තස්ස මූලස්ස සඬ්ඝමජ්ඣෙ අනිස්සට්ඨත්තා, එතෙන රූපියමෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං, න තම්මුලිකං අරූපියන්ති දස්සෙති. යදි හි තෙන රූපියෙන අඤ්ඤං රූපියං වෙතාපෙය්‍ය, තං රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදෙ ආගතනයෙනෙව නිස්සජ්ජාපෙත්වා සෙසෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බං භවෙය්‍යාති. “මූලස්ස අසම්පට්ච්ඡිත්තා” ති ඉමිනා මූලස්ස ගිහිසන්තකත්තං, තෙනෙව පත්තස්ස රූපියසංවොහාරානුප්පන්තකඤ්ච දස්සෙති. පඤ්චසහධම්මිකසන්තකෙනෙව හි රූපියසංවොහාරදොසො. තත්ථ ව අත්තනො සන්තකෙ පාචිත්තියං, ඉතරත්ථ දුක්කට්ඨං.

නිස්සජ්ජීති දානවසෙන වුත්තං, න විනයකම්මවසෙන. තෙනෙව “සජ්ජිස්ස පුරෙත්වා”ති වුත්තං. යං අත්තනො ධනෙන පරිවත්තෙති, තස්ස වා ධනස්ස රුපියභාවො, පරිවත්තනපරිවත්තාපනෙසු අඤ්ඤතරභාවො වාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ඨානි.

රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

593-5. දසමෙ පාළියං ජානාහීති ඉදානෙව උපධාරෙහි, ඉදං පච්ඡා ඡඩ්ඨෙතුං න සක්කාති අධිප්පායො. ඉමිනාති හික්ඛුනා දියාමානං වුත්තං. ඉමන්ති පරෙන පටිදියාමානං. සෙසඤ්ඤාතකෙසු සද්ධාදෙයාවනිපාතසම්භවතො තදභාවට්ඨානම්පි දස්සෙතුං “මාතරං පන පිතරං වා”ති වුත්තං. න සක්කා තං පටික්ඛිපිතුන්ති එත්ථ යථා රුපියං භතකානං දත්වා අස්සාමිකභූමියං අයොබ්ඡසමුට්ඨාපනෙ භතියා ඛණන්තානං සන්තිකා ගහිතභණ්ඩකභාවෙපි පාවිත්තියං හොති, එවම්ඨාපිති කෙච්චි වදන්ති, තං න යුත්තං. යඤ්ඤි අස්සාමිකභූමිං ඛණිත්වා සමුට්ඨාපිතං අයොබ්ඡං, තං භතකානං සන්තකං නාම හොති, තදත්ථඤ්ච තෙසං රුපියං දෙන්තස්ස රුපියසංචොභාරොව හොති අකප්පියචොභාරෙන රජනවිජල්ලිආදීනං ආභරාපනෙ කයවික්කයො විය, තාදිසම්පි පරභණ්ඩං ඉධ වත්ථධොවනාදීසු නත්ථි, තස්මා අට්ඨකථාපමාණෙනෙවෙත්ථ පාවිත්තියං ගහෙතඛිබ්බං.

597. පුඤ්ඤං භවිස්සතීති දෙනීති එත්ථ සවෙ හික්ඛු අත්තනො භණ්ඩස්ස අප්පග්ගතං ඤත්වාපි අකථෙත්වා “ඉදානෙව උපපරික්ඛිත්වා ගණ්භ, මා පච්ඡා විජ්ජට්ඨාරි හොහී”ති වදති, ඉතරො ව අත්තනො දියාමානස්ස මහග්ගතං අජානන්තො “උභං වා අධිකං වා තුම්භාකමෙවා”ති දත්වා ගච්ඡති, හික්ඛුස්ස අනාපත්ති උපනන්දස්ස විය පරිබ්බාජකවත්ථුග්ගහණෙ. විජ්ජට්ඨාරිස්ස පුන සකසඤ්ඤාය ආගතස්ස යං අධිකං ගහිතං, තං දාතඛිබ්බං. යෙන යං පරිවත්තෙති, තෙසං උභින්නං කප්පියවත්ථුනා, අසභධම්මිකතා, කයවික්කයාපජ්ජනඤ්ඤාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩ්ඨානි.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො කොසියවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

602. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ අඩ්ඨතෙරසපලාති මාගධිකාය මානතුලාය අඩ්ඨතෙරසපලපරිමිතං උදකං ගණ්භන්තං සන්ධාය වුත්තං, තථා පරිමිතං යවමාසාදිං ගණ්භන්තිං සන්ධායාති කෙච්චි. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන

“පකතිචතුමුට්ඨිකං කුඩුවං, චතුකුඩුවං නාළි, තාය නාළියා සොළස නාළියො දොණං, තං පන මගධනාළියා ද්වාදස නාළියො හොන්තීති වදන්ති” ති වුත්තං. දමීළනාළිති පුරාණනාළිං සන්ධාය වුත්තං. සා ච චතුමුට්ඨිකෙහි කුඩුවෙහි අට්ඨ කුඩුවා, තාය නාළියා ද්වෙ නාළියො මගධනාළිං ගණ්හාති. පුරාණා පන “සීහළනාළි තිස්සො නාළියො ගණ්හාති” ති වදන්ති, තෙසං මතෙන මගධනාළි ඉදානි පචත්තමානාය චතුකුඩුවාය දමීළනාළියා චතුනාළිකා හොති, තතො මගධනාළිතො උපඨිඨස්ථ පුරාණදමීළනාළිසඨ්ඨාතං පත්ථං නාම හොති, එතෙන ච “ඔමකො නාම පත්තො පත්ථොදනං ගණ්හාති” ති පාළිචචනස්ථ සමෙති, ලොකියෙහිපි –

“ලොකියං මගධස්ථෙති, පත්ථද්වයමුදාහරං;
ලොකියං සොළසපලං, මාගධං දිගුණං මත” තිති. –

එවං ලොකෙ නාළියා මගධනාළි දිගුණාති දස්සිතා, එවස්ථ ගස්භමානෙ ඔමකපත්තස්ස ච යාපනමත්තොදනගාහිකා ච සිද්ධා හොති. න හි සක්කා අට්ඨකුඩුවතො උභොදනගාහිනා පත්තෙන අපුපිකතං පිණ්ඩපාතං පරියෙසිත්වා යාපෙතුං. තෙනෙව වෙරස්ථකණ්ඩට්ඨකථායං “පත්ථො නාම නාළිමත්තං හොති එකස්ස පුරිසස්ස අලං යාපනාය. වුත්තම්පි හෙතං ‘පත්ථොදනො නාලමයං දුවින්ත’” තිති (ජා. 2.21.192) වුත්තං, “එකෙකස්ස ද්වින්තං තිණ්ණං පහොති” ති ච ආගහං, තස්මා ඉධ වුත්තනායානුසාරෙනෙව ගහෙතබ්බං.

ආලොපස්ස අනුරූපන්ති එත්ථ “ඛාස්ථපනස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථහාගො” ති (ම. නි. අට්ඨ. 2.387) බ්‍රහ්මායුසුත්තට්ඨකථායං වුත්තත්තා ආලොපස්ස චතුත්ථහාගමෙව ඛාස්ථපනං අනුරූපන්ති දට්ඨබ්බං. ඔදනගතිකානෙවාති ඔදනස්ස අන්තො එව පටිසනසිලාති සියුං, අත්තනො ඔකාසං න ගවෙසන්තීති අත්ථො. නාමමත්තෙති “මජ්ඣිමො පත්තො මජ්ඣිමොමකො” තිආදිනාමමත්තෙ.

607-8. එවං පයොගෙ පයොගෙති පරියොසානාලොපජ්ඣොහරණපයොගෙ පයොගෙ, ආලොපෙ ආලොපෙති අත්ථො. කත්වාති පාකපරියොසානං කත්වා. පචිත්වා යපෙස්සාමීති කාළවණ්ණපාකං සන්ධාය වුත්තං. ඡිද්දන්ති මුඛවට්ටිතො ද්වඨගුලස්ස හෙට්ඨාජ්ද්දං වුත්තං. සෙසං පයමකථිතෙ වුත්තනයමෙව.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උභපස්ථවත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

609-613. දුතියෙ පාළියං අහං පත්තෙන තෙ හික්ඛු සන්තපෙස්සාමීති සෙසො. “අපත්තො” ති ඉමිනා අධිට්ඨානවිජහනම්පි දස්සෙති. පස්ථවත්තෙනෙපි පත්තෙ අපරිපුණ්ණපාකෙ පත්තෙ විය අධිට්ඨානං න රුහති. “තිපුපට්ටකෙන වා” ති වුත්තත්තා තම්බලොභාදීහි කප්පියලොහෙහි අයොපත්තස්ස ඡිද්දං ඡාදෙතුං වට්ටති. තෙනෙව “ලොහමණ්ඩලකෙනා” ති වුත්තං. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ අකාළවණ්ණම්පි

කප්පියපත්තං විඤ්ඤාපෙත්තස්ස ආපත්ති එවාති දට්ඨබ්බං. අධිට්ඨානුපගපත්තස්ස උනපඤ්චබන්ධනතා, අත්තුද්දෙසිකතා, අකතවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

උනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

618-621. තතියෙ පාළියං පිලින්දවච්ඡත්ථෙරෙන “න බො, මහාරාජ, භගවතා ආරාමිකො අනුඤ්ඤාතො”ති පට්ඨං පටික්ඛිපිත්වා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආරාමික”න්ති පුග්ගලානම්පි ආරාමිකනාමෙන දාසග්ගහණෙ අනුඤ්ඤාතෙ එව ආරාමිකානං ගහිතත්තා ඛෙත්තචත්ථාදිති කප්පියවොහාරෙනපි පුග්ගලානං ගහෙතුං න වට්ටති, තථා අනනුඤ්ඤාතත්තාති විඤ්ඤායති. “ඛෙත්තචත්ථපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”තිආදිනා (දී. නි. 1.10, 194) හි පටික්ඛිත්තෙසු එකස්සෙව පුග්ගලිකවසෙන ගහණෙ අනුඤ්ඤාතෙ ඉතරීතරානං තථා න ගහෙතබ්බතා සිද්ධාව හොති. යඤ්ච පිලින්දවච්ඡත්ථෙරෙන දායකකුලස්ස දාරිකාය සුවණ්ණමාලාවසෙන තිණණ්ඩුපකස්ස නිම්මානං, තං “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති (පාරා. 159) වචනතො කුලසඬගහාදි න හොතීති කතන්ති දට්ඨබ්බං, කෙච් පන “බිණාසවානං ලාභිච්ඡාය අභාවතො කුලසඬගහෙපි ආජීවකොපො නත්ථි”ති වදන්ති, තං න යුත්තං බිණාසවානම්පි ආජීවච්ඡත්තිහෙතුං පිණ්ඩපාතාදිනං පරිවජ්ජෙතබ්බතො. චුත්තඤ්ඤි ධම්මසෙනාපතිනා “නෙව භින්දෙය්‍යමාජීවං, චජමානොපි ජීවිත”න්ති (මි. ප. 6.1.5). භගවතා ච “ගාථාහිගිතං මෙ අභොජනීය”න්තිආදි චුත්තං (සු. නි. 81, 484; මි. ප. 4.5.9; සං. නි. 1.197).

622. උග්ගහිතකන්ති පරිභොගත්ථාය සයං ගහිතං. සයං කරොතීති පචිත්වා කරොති. පුරෙහත්තන්ති තදහුපුරෙහත්තමෙව වට්ටති සචත්ථුකපටිග්ගහිතත්තා. සයංකතන්ති බීරනවතීතං පචිත්වා කතං. නිරාමිසමෙවාති තදහුපුරෙහත්තං සන්ධාය චුත්තං. අජ්ජ සයංකතං නිරාමිසමෙව භුඤ්ජන්තස්ස කස්මා සාමපාකො න හොතීති ආහ “නවතීතං තාපෙත්තස්සා”තිආදි. පටිග්ගහිතෙහිති බීරද්ධිති සන්ධාය චුත්තං. උග්ගහිතකෙහි කතං අබ්භඤ්ජනාදිසු උපනෙතබ්බන්ති යොජනා. එසෙව නයොති නිස්සග්ගියාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං. අකප්පියමංසසජ්ජිමිහිති හත්ථිආදිනං සජ්ජිමිහි.

එත්ථ පනාති නවතීතෙ විසෙසො අත්ථිති අත්ථො. ධොතං වට්ටතීති ධොතමෙව පටිග්ගහිතුම්පි න වට්ටති, ඉතරථා සචත්ථුකපටිග්ගහිතං හොතීති ථෙරානං අධිජ්ජායො.

මහාසිවත්ථෙරස්ස පන චත්ථුනො වියොජිතත්තා දධිගුළිකාදිහි යුත්තතාමත්තෙන සචත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න හොති, තස්මා තක්කතො උද්ධට්ඨත්තමෙව පටිග්ගහෙත්වා ධොවිත්වා, පචිත්වා වා නිරාමිසමෙව කත්වා පරිභුඤ්ජිංසුති අධිජ්ජායො, න පන දධිගුළිකාදිහි සහ විකාලෙ භුඤ්ජිංසු. තෙනාහ

“තස්මා නවතීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන...පෙ.... සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න හොති”ති. තත්ථ අධ්‍යාතං පටිග්ගහෙත්වාපි තං නවතීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන දධිආදීනි අපනෙත්වා පරිභුඤ්ජීතබ්බන්ති අත්ථො. ඛයං ගම්ඝ්ඝතීති නිරාමිසං හොති, තස්මා විකාලෙපි වට්ටතීති අත්ථො. එත්තාවතාති නවතීතෙ ලග්ගමත්තෙන විසුං දධිආදිවොහාරං අලද්ධෙන අප්පමත්තෙන දධිආදිනාති අත්ථො, එතෙන විසුං පටිග්ගහිතදධිආදීහි සහ පක්කං සවත්ථුකපටිග්ගහිතසඤ්ඤාමෙව ගච්ඡතීති දස්සෙති. තස්මිම්පිති නිරාමිසභූතෙපි. කුක්කුච්චකානං පන අයං අධිප්පායො – පටිග්ගහණෙ තාව දධිආදීහි අසම්භින්නරසත්තා හත්තෙන සහිතෙන ගුලපිණ්ඩාදි විය සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න හොති, තං පන පවත්තෙන ධොවිත්වාච පචිතබ්බං, ඉතරථා පවනක්ඛණෙ පච්චමානදධිගුලිකාදීහි සම්භින්නරසත්තාය සාමංපක්කං ජාතං, තෙසු බිණ්ණසු සාමංපක්කමෙව හොති, තස්මා නිරාමිසමෙව පචිතබ්බන්ති. තෙනෙව “ආමිසෙන සහ පක්කත්තා”ති කාරණං වුත්තං.

එත්ථ වායං විචාරණා – සවත්ථුකපටිග්ගහිතත්තාභාවෙ ආමිසෙන සහ භික්ඛුනා පක්කස්ස සයංපාකදොසො වා පරිසඤ්ඤායති යාවකාලිකතා වා, තත්ථ න තාව සයංපාකදොසො එත්ථ සම්භවති සත්තාහකාලිකත්තා. යඤ්ඤි තත්ථ දධිආදි ආමිසගතං, තං පරික්ඛිණන්ති. අථ පටිග්ගහිතදධිගුලිකාදිනා සහ අත්තනා පක්කත්තා සවත්ථුකපක්කං විය භවෙය්‍යාති පරිසඤ්ඤායති, තදා ආමිසෙන සහ පටිග්ගහිතත්තාති කාරණං වත්තබ්බං, න පන පක්කත්තාති. තථා ව උපඨස්ත්ථෙරානං මතමෙව අඬිගී කතං සියා. තත්ථ ව සාමණෙරාදීහි පක්කම්පි යාවකාලිකමෙව සියා පටිග්ගහිතබීරාදිං පචිත්වා අනුපසම්පන්නෙහි කතසප්පිආදි විය ව, න ව තං යුත්තං, භික්ඛාචාරෙන ලද්ධනවනීතාදීනං තක්කාදිආමිසසංසග්ගපරිභාරාය වුත්තං සියා, අත්තනාපි තථා කාතබ්බං භවෙය්‍යා. ගහට්ඨෙහි දින්නසප්පිආදීසු ව ආමිසසංසග්ගසඤ්ඤා න විගච්ඡෙය්‍යා. න හි ගහට්ඨා එවං විලියාපෙත්වා පන තණ්ඩුලාදිං අපනෙත්වා පුන පවත්ති, අපිච භෙසජ්ජෙහි සද්ධිං බීරාදිං පක්ඛිපිත්වා යථා බීරාදි ඛයං ගච්ඡති, එවං පරෙහි පක්කභෙසජ්ජතෙලාදිපි යාවකාලිකමෙව සියා, න ව තම්පි යුත්තං දධිආදිඛයකරණත්ථං “පුන පචිත්වා දෙති”ති වුත්තත්තා. තස්මා මහාසිවත්ථෙරවාදෙ කුක්කුච්චං අකත්වා අධ්‍යාතම්පි නවතීතං තදභුපි පුනදිවසාදීසුපි පචිතුං, තණ්ඩුලාදිමිස්සං සප්පිආදිං අත්තනාපි අග්ගිමිහි විලියාපෙත්වා පරිස්සාවෙත්වා පුන තක්කාදිඛයත්ථං පචිතුඤ්ඤා වට්ටති.

තත්ථ විජ්ජමානස්සපි පච්චමානක්ඛණෙ සම්භින්නරසස්ස යාවකාලිකස්ස අබ්බොහාරිකත්තෙන සවත්ථුකපටිග්ගහිතපුරෙපටිග්ගහිතානම්පි අබ්බොහාරිකතොති නිට්ඨමෙන්ථ ගන්තබ්බන්ති. තෙනෙව “එත්තාවතා සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න හොති”ති වුත්තං. විසුං පටිග්ගහිතෙන පන බීරාදිආමිසෙන නවනීරාදිං මිස්සෙත්වා හික්ඛුනා වා අඤ්ඤෙහි වා පක්කතෙලාදිහෙසජ්ජං සවත්ථුකපටිග්ගහිතසංඛ්ඛායමෙව ගච්ඡති, තත්ථ පටිට්ඨයාවකාලිකස්ස අබ්බොහාරිකත්තාභාවා. යං පන පුරෙපටිග්ගහිතහෙසජ්ජෙහි අජ්ජපටිග්ගහිතං බීරාදිං පක්ඛිපිත්වා පක්කතෙලාදිකං අනුපසම්පන්නෙනෙව පක්කම්පි සවත්ථුකපටිග්ගහිතම්පි සන්තිධිපි න හොති, තත්ථ පක්ඛිත්තබීරාදිකස්සපි තස්මිං ඛණෙ සම්භින්නරසත්තාය පුරෙපටිග්ගහිතත්තාපත්තිතො. සචෙ පන අජ්ජපටිග්ගහිතෙනෙව, අඤ්ඤෙහි වා පක්කතෙලාදිසුපි සචෙ ආමිසරසො පඤ්ඤායති, තං යාවකාලිකමෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. උග්ගහෙත්වාති සයමෙව ගහෙත්වා.

පරිස්සාවෙන්වා ගහිතන්ති තණ්ඩුලාදිවිගමත්ථං පරිස්සාවෙන්වා, තක්කාදිවිගමත්ථං පුන පචිත්වා ගහිතන්ති අත්ථො. පටිග්ගහෙත්වා ධ්වනිහෙසජ්ජෙහිති අතිරෙකසත්තාහපටිග්ගහිතෙහි, එතෙන තෙහි යුත්තම්පි සජ්ජිආදි අතිරෙකසත්තාහපටිග්ගහිතං න හොතීති දස්සෙති. වද්දලිසමයෙති වස්සකාලසමයෙ, අනාතපකාලෙති අත්ථො.

නිබ්බට්ඨත්තාති යාවකාලිකවත්ථුතො විචෙචිත්තා, එතෙන තෙලෙ සභාවතො යාවකාලිකත්තාභාවං, හික්ඛුනො සවත්ථුකපටිග්ගහණෙන යාවකාලිකත්තුපගමනඤ්ච දස්සෙති. උභයමිපිති අත්තනා, අඤ්ඤෙහි ව කතං.

623. අවිජ්ජසන්ති දුක්ඛට්ඨත්ථුනඤ්ඤෙව උපලක්ඛණන්ති ආහ “යපෙත්වා මනුස්සවස්”න්ති. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං. තිණ්ණං දුක්ඛට්ඨානන්ති අජ්ඣොභාරෙ අජ්ඣොභාරෙ තිණ්ණං දුක්ඛට්ඨානි සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපි පරිභොගත්ථාය විකාලෙ පටිග්ගහණපවනපරිස්සාවනාදිසු පුබ්බපයොගෙසු පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච ආපත්ති න වුත්තා, තථාපි එත්ථ ආපත්තියා එව භවිතබ්බං පටික්ඛිත්තස්ස කරණතො ආහාරත්ථාය විකාලෙ යාමකාලිකාදීනං පටිග්ගහණෙ විය. යස්මා බීරාදිං පක්ඛිපිත්වා පක්කතෙහෙසජ්ජතෙලෙ කසටං ආමිසගතිකං, තෙන සහ තෙලං පටිග්ගහෙතුං, පචිතුං වා හික්ඛුනො න වට්ටති. තස්මා වුත්තං “පක්කතෙලකසටෙ විය කුක්කුච්චායතී”ති. සචෙ වසාය සහ පක්කත්තා න වට්ටති, ඉදං කස්මා න වට්ටතීති පුච්ඡන්තා “හත්තෙ ...පෙ.... වට්ටතී”ති ආහංසු. ථෙරො අතිකුක්කුච්චතාය ව “එතම්පි, ආවුසො, න වට්ටතී”ති ආහ. රොගනිග්ගහත්ථාය එව වසාය අනුඤ්ඤාතත්තං සල්ලක්ඛෙන්වා පච්ඡා “සාධු”ති සම්පට්චිඡි.

“මධුකරීහි නාම මධුමක්ඛිකාහී”ති ඉදං බුද්දකභමරානං ද්විත්තං එව විසෙසනන්ති කෙච්ච දන්ති, අඤ්ඤෙ පන “දණ්ඩකෙසු මධුකාරිකා මධුකරීමක්ඛිකා නාම, තාහි සහ තිස්සො මධුමක්ඛිකාජාතියො”ති වදන්ති. භමරමක්ඛිකාති

මහාපටලකාරිකා. සිලෙසසදිසන්ති සුක්ඛතාය වා පක්කතාය වා සනීභූතං. ඉතරන්ති තනුකමධු.

උච්ඡුරසං උපාදායාති නික්කසට්ඨස්සපි සත්තාහකාලිකතං දස්සෙති “උච්ඡුමිහා නිබ්බන්ත”න්ති පාළියං සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා. යං පන සුත්තන්තට්ඨකථායං “උච්ඡු වෙ, යාවකාලිකො. උච්ඡුරසො වෙ, යාමකාලිකො. එාණිතං වෙ, සත්තාහකාලිකං. තවො වෙ, යාවජීවකො”ති වුත්තං, තං අම්බඵලරසාදිමිස්සතාය යාමකාලිකත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං, අවිතයවචනත්තා තං අප්පමාණන්ති. තෙනෙව “පුරෙහත්තං පටිග්ගහිතෙන අපරිස්සාවිතඋච්ඡුරසෙනා”තිආදි වුත්තං. නිරාමිසමෙව වට්ටති තත්ථ පට්ටියාවකාලිකස්ස අබ්බොහාරිකත්තාති ඉදං ගුලෙ කතෙ තත්ථ විජ්ජමානමිපි කසටං පාකෙන සුක්ඛතාය යාවජීවිකත්තං භජතිති වුත්තං. තස්ස යාවකාලිකත්තෙ හි සාමංපාකෙන පුරෙහත්තෙපි අනජ්ඣොහරණියං සියාති. “සචන්ද්‍රකපටිග්ගහිතත්තා”ති ඉදං උච්ඡුරසෙ වුණ්ණවිවුණ්ණං හුත්වා ධීතකසටං සන්ධාය වුත්තං, තෙන ව අපරිස්සාවිතෙන අප්පටිග්ගහිතෙන අනුපසම්පන්නෙනි කතං සත්තාහං වට්ටතිති දස්සෙති. ක්‍රමඋච්ඡුඵාණිතන්ති අග්ගිමිහි උච්ඡුං තාපෙත්වා කතං. කොට්ටිතඋච්ඡුඵාණිතන්ති බුද්දානුබුද්දකං ඡින්දිත්වා කොට්ටෙත්වා නිජ්ජිලෙත්වා පක්කං.

තං තත්ථ විජ්ජමානමිපි කසටං පක්කකාලෙ යාවකාලිකත්තං විජහතිති ආහ “තං යුත්ත”න්ති. සීතොදකෙන කතන්ති මධුකපුප්ඵාති සීතොදකෙන මද්දිත්වා පරිස්සාවෙත්වා පචිත්වා කතං, අමද්දිත්වා කතන්ති කෙච්චි, තත්ථ කාරණං න දිස්සති. බීරජල්ලිකන්ති බීරපේණං. මධුකපුප්ඵං පනාතිආදි යාවකාලිකරූපෙන ධීතස්සපි අවට්ටනකමෙරයබ්ඵවත්ථුං දස්සෙතුං ආරද්ධං.

සබ්බානිජිති සප්පිආදීනි පඤ්චපි. ආහාරකිච්චං කරොන්තාති එතාති කස්මා එවං පරිභුඤ්ජිතබ්බානීති වොදනාපරිහාරාය හෙසජ්ජොදිස්සං දස්සෙන්නෙන තප්පසඛිගෙන සබ්බානිපි ඔදිස්සකාති එකතො දස්සෙතුං “සක්කවිධං හී”තිආදි වුත්තං. අපකතිහෙසජ්ජත්තා විකටාති විරූපාති විසහරණතො මහාවිසයත්තා මහන්තාති වාති මහාවිකටාති. උපසම්පදාදීනීති ආදි-සද්දෙන ගණඛගණුපාහනාදිං සඛිගණ්හාති.

අධිට්ඨෙතීති බාහිරපරිභොගත්ථමෙතන්ති විත්තං උප්පාදෙති, එවං පරිභොගෙ අනපෙක්ඛතාය පටිග්ගහණං විජහතිති අධිප්පායො. එවං අඤ්ඤෙසුපි කාලිකෙසු අනජ්ඣොහරිතුකාමතාය සුද්ධවිත්තෙන බාහිරපරිභොගත්ථාය නියමෙපි පටිග්ගහණං විජහතිති ඉදමිපි විසුං එකං පටිග්ගහණවිජහනකාරණන්ති දට්ඨබ්බං.

625. සචෙ ද්විත්තං...පෙ.... න වට්ටතිති එත්ථ පායො ගළිතො, එවං පනෙත්ථ පායො වෙදිතබ්බො “සචෙ ද්විත්තං සත්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං අවිහත්තං හොති, සත්තාහාතික්කමෙ ද්විත්තමිපි අනාපත්ති, පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටති”ති.

අඤ්ඤා භි සද්දේශපයොගොපි න සඬගහං ගච්ඡති. “ගණ්ඨිපදෙපි ව අයමෙව පායො දස්සිතො”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.625) සාරත්ථදීපනියං වුත්තං. ද්විත්තමි අනාපත්ති අවිහත්තත්තා වුත්තං. “පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටති”ති ඉදං “සත්තාහපරමං සන්තිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බ”න්ති වචනතො වුත්තං. “යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන විස්සජ්ජිතත්තා”ති ඉමිනා උපසම්පන්නස්ස දානමි සන්ධාය “විස්සජ්ජෙති”ති ඉදං වුත්තන්ති දස්සෙති. උපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදින්නවත්ථුමිහි පටිග්ගහණස්ස අවිගතත්තෙපි සකසන්නකතා විගතාව හොති, තෙන නිස්සග්ගියං න හොති. අත්තනාව පටිග්ගහිතත්තං, සකසන්නකත්තඤ්ඤාවාති ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි නිස්සග්ගියං හොති, න එකෙන. අනුපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදානෙ පන තද්වහමි විජහති, පරිභොගොපෙත්ථ වට්ටති, න සාපෙක්ඛදානෙ දානලක්ඛණාවතො. “විස්සජ්ජෙති”ති එතස්මිඤ්ච පාළිපදෙ කස්සච අදත්වා අනපෙක්ඛතාය ඡඩ්ඛනමි සඬගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. “අනපෙක්ඛො දත්වා”ති ඉදඤ්ච පටිග්ගහණවිජහනවිධිදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. පටිග්ගහණෙ හි විජහිතෙ පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභොගො සයමෙව වට්ටිස්සති, තබ්බිජහනඤ්ච වත්ථුනො සකසන්නකතාපරිච්චාගෙන හොතිති, එතෙන ව වත්ථුමිහි අජ්ඣොභරණාපෙක්ඛාය සති පටිග්ගහණවිස්සජ්ජනං නාම විසුං න ලබ්භතිති සිජ්ඣති. ඉතරථා හි “පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛොව පටිග්ගහණං විස්සජ්ජෙත්වා පුන පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජති”ති වත්තබ්බං සියා. “අජ්ජපටිග්ගහිතත්තා”ති ඉමිනා එකස්ස සන්නකං අඤ්ඤෙන පටිග්ගහිතමි නිස්සග්ගියං හොතිති දස්සෙති.

එවන්ති “පුන ගහෙස්සාමි”ති අපෙක්ඛං අකත්වා සුද්ධචිත්තෙන පරිච්චත්තනං පරාමසති. පරිභුඤ්ජන්නස්ස අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති නිස්සග්ගියමුලිකාහි පාවිත්තියාදිආපත්තිහි අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති අධිප්පායො. පරිභොගෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති එත්ථ පන නිස්සට්ඨපටිලද්ධස්ස කායිකපරිභොගාදීසු යා දුක්ඛථාපත්ති වුත්තා, තාය අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති අධිප්පායො. සජ්ජිආදීනං පටිග්ගහිතභාවො, අත්තනො සන්නකතා, සත්තාහාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

හෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

628. චතුත්ථෙ ජෙට්ඨමුලපුණ්ණමාසියා...පෙ.... කරණක්ඛෙත්තඤ්ඤාවාති පට්ඨද්ධමාසමිහි කරණක්ඛෙත්තං වුත්තං. තං “කත්වා නිවාසෙනබ්බ”න්ති ඉමස්ස පුරිමද්ධමාසෙ වා පච්ඡිමද්ධමාසෙ වා කත්වා පච්ඡිමමාසෙව නිවාසෙනබ්බන්ති එවමත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං නිවාසනෙයෙව ආපත්තියා වුත්තත්තාති. යං පන මාතිකාට්ඨකථායං “ගිම්භානං පච්ඡිමො මාසො පරියෙසනක්ඛෙත්තං, පච්ඡිමො අද්ධමාසො කරණනිවාසනක්ඛෙත්තමි”ති (කඬබා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තං තස්මිංයෙව අද්ධමාසෙ කත්වා

නිවාසෙනබ්බන්ති එවමත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං. ඉධ වුත්තනයෙනෙව අත්ථෙ ගහිතෙ විරොධො නත්ථී.

“වත්තහෙදෙ දුක්කට”න්ති ඉදං වස්සිකසාට්ඨකඅදින්තපුබ්බෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “යෙ මනුස්සා”තිආදි. පකතියා වස්සිකසාට්ඨකදායකා නාම සඬ්ඝං වා අත්තානං වා අප්පචාරෙත්වාව අනුසංවච්ඡරං දායකා.

630. “ඡ මාසෙ පරිහාරං ලහති”ති එතෙන අන්තොවස්සෙපි යාව වස්සානස්ස පච්ඡිමදිවසා අකතා පරිහාරං ලහතිති දීපිතං හොති. එකමාසන්ති හෙමන්තස්ස පච්ඡිමුපොසට්ඨන සහ ගණෙත්වා වුත්තං. තස්මිං උපොසට්ඨිවසෙ එව හි තං මුලච්චරං කාතබ්බං, ඉතරථා හි නිස්සග්ගියතො. එකාහද්වීහාදිවසෙන...පෙ.... ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වාති එත්ථ එකාහානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව ද්වීහානාගතාය...පෙ.... දසාහානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව, අන්තොවස්සෙ වා ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්ථ ආසල්හිමාසස්ස පුණ්හපක්ඛපුණ්ණමියං ලද්ධා, තදහෙව රජනකප්පපරියොසානෙහි නිට්ඨිතා ව වස්සිකසාට්ඨකා “එකාහානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා”ති වුච්චති. එතෙනෙව නයෙන පුණ්හපක්ඛස්ස ඡට්ඨියං ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව “දසාහානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා”ති වුච්චති. යාව පයමකත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමා, තාව ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව “අන්තොවස්සෙ ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා”ති වුච්චති. පයමකත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමිතො පරං ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව යාව චීවරකාලො නාතික්කමති, තාව අනට්ටියහිත්වාපි යපෙතුං වට්ටතිති අධිප්පායො.

එත්ථ ව “තස්මිංයෙව අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බා”ති අවිසෙසෙන වුත්තෙපි වස්සානතො පුබ්බෙ එකාහද්වීහාදිවසෙන අනාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා තෙහි දිවසෙහි දසාහං අනාතික්කමන්තෙන වස්සුපනායිකදිවසතො පට්ඨාය අධිට්ඨානක්ඛෙත්තං සම්පත්තා එව අධිට්ඨාතබ්බා, තතො පන පුබ්බෙ දසාහාතික්කමෙන නිට්ඨිතාපි න අධිට්ඨාතබ්බා අධිට්ඨානස්ස අඛෙත්තත්තා. තාදිසා පන වස්සුපනායිකදිවසෙ එව අධිට්ඨාතබ්බා, අනට්ටියහතො අරුණුග්ගමනෙන නිස්සග්ගියං හොති. යදි එවං “දසාහානාගතායා”ති ඉමිනා කිං පයොජනන්ති වෙ? වස්සානතො පුබ්බෙ එව දසාහෙ අතික්කන්තෙ නිට්ඨිතා වස්සුපනායිකදිවසෙ එව අධිට්ඨාතබ්බාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙවාහ “දසාහාතික්කමෙ නිට්ඨිතා තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බා”ති.

දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති තෙමාසබ්බන්තරෙ දසාහෙ අප්පහොන්තෙ නවාහානාගතාය කත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමාය සත්තමිතො පට්ඨාය ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව චීවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති අත්ථො. තථා හි “මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති හික්ඛුනා වස්සිකසාට්ඨකචීවරං පරියෙසිතබ්බ”න්ති පරියෙසනක්ඛෙත්තං වත්වා “වස්සිකසාට්ඨකං වස්සානං වාතුමාසං අධිට්ඨාතු”න්ති (මහාව. 358) වුත්තත්තා කතායපි අකතායපි මාසමත්තං අනට්ටියාතබ්බතා සිද්ධා.

යස්මා ව අකතා වස්සිකසාටිකසඬ්ඛාං න ගච්ඡති, අකරණඤ්ච කෙනචි
 වෙකල්ලෙන, න අනාදරෙන, තස්මා වාතුමාසං අකතත්තා එව පරිහාරං ලහති, කතා
 පන අධිට්ඨානක්ඛේත්තෙ, අකතා ව චීවරකාලෙ දසාහපරමසික්ඛාපදෙනෙව පරිහාරං
 ලහතිති අයමත්ථො ලබ්භති. කස්මාති අත්තනො මනියා කාරණප්පච්ඡා. තස්මාති
 වස්සානෙයෙව වස්සිකසාටිකාය අධිට්ඨානබ්බතාවචනතො. “නිච්චරං
 අධිට්ඨානං”න්ති සුත්තං පනෙත්ථ සෙසච්චරානං එවං කාලනියමාභාවං සාධෙතුං
 උද්ධට්ඨං. න හි තෙනෙත්ථ අඤ්ඤං පයොජනං අත්ථී.

කදා අධිට්ඨානබ්බතාභාදිකුරුන්දිවචනෙනාපි “යදා වා තදා වා අධිට්ඨානං
 වට්ටති”ති ඉදං පටික්ඛිපිත්වා දසාහබ්බතත්තරෙ එව කතාය අධිට්ඨානබ්බතං දස්සෙති.

පාළියං අච්ඡින්නචීවරස්සාතිආදීසු අච්ඡින්නසෙසච්චරස්ස නට්ඨසෙසච්චරස්ස.
 එතෙසඤ්චි අසමයෙ පරියෙසනනිවාසනාපත්තියා එව අනාපත්ති චුත්තා. තෙනෙව
 මාතිකාට්ඨකථායං “අච්ඡින්නචීවරස්ස වා නට්ඨචීවරස්ස වා අනිවත්ථං වොරා
 හරන්තිති එවං ආපදාසු වා නිවාසයතො උම්මත්තකාදීනඤ්ච අනාපත්ති”ති (කඩ්ඛා.
 අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං, ඉධ පන සමත්තපාසාදිකායං අයං
 නිස්සග්ගියා අනාපත්ති පාළිතො සයමෙව සිජ්ඣතිති ඉමං අදස්සෙත්වා
 අසිජ්ඣමානං නග්ගස්ස න්භායතො දුක්ඛටාපත්තියා එව අනාපත්තිං දස්සෙතුං
 “අච්ඡින්නචීවරස්සා”තිආදි චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. න හි එසා අනාපත්ති අචුත්තෙ
 සිජ්ඣතිති. වස්සිකසාටිකාය අත්තුද්දෙසිකතා, අසමයෙ පරියෙසනතා, තාය ව
 පටිලාභොති ඉමානි තාව පරියෙසනාපත්තියා තිණ්ණ අඩ්ඨානි. නිවාසනාපත්තියා පන
 සච්චරතා, ආපදාභාවො, වස්සිකසාටිකාය සකභාවො, අසමයෙ නිවාසනන්ති
 චත්තාරි අඩ්ඨානි.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරඅච්ඡින්නදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

631. පඤ්චමෙ යම්පි...පෙ.... අච්ඡින්නදීති එත්ථ යං තෙ අහං චීවරං අදාසිං, තං
 “මයා සද්ධිං පක්කම්ස්සති”ති සඤ්ඤාය අදාසිං, න අඤ්ඤථාති කුපිතො අච්ඡින්නදීති
 එවං අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතබ්බං.

633. එකං දුක්ඛටන්ති යදි ආණත්තො අවස්සං අච්ඡින්නදීති, ආණත්තික්ඛණ්ණෙ
 පාවිත්තියමෙව. යදි න අච්ඡින්නදීති, තදා එව දුක්ඛටන්ති දට්ඨබ්බං. එකවාචාය
 සම්බහුලා ආපත්තියොති යදි ආණත්තො අනන්තරායෙන අච්ඡින්නදීති,
 ආණත්තික්ඛණ්ණෙයෙව චත්ථුගණනාය පාවිත්තියආපත්තියො
 පයොගකරණක්ඛණ්ණෙයෙව ආපත්තියා ආපජ්ජිතබ්බතො, චීවරං පන
 අච්ඡින්නෙනෙයෙව නිස්සග්ගියං භොති. යදි සො න අච්ඡින්නදීති, ආණත්තික්ඛණ්ණෙ
 එකමෙව දුක්ඛටන්ති දට්ඨබ්බං. එවං අඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු නයො ඤාතබ්බො.

635. උපජ්ඣං ගණ්ඨිස්සනීති සාමණෙරස්ස දානං දීපෙති, තෙන ව සාමණෙරකාලෙ දත්වා උපසම්පන්නකාලෙ අවිජ්න්දනොපි පාවිත්තියං දීපෙති. “භික්ඛුස්ස සාමං වීවරං දත්වා”ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං. ආහරාපෙතුං පන වට්ටනීති කම්මෙ අකතෙ භතිසදිසත්තා වුත්තං. විකප්පනුපගපවිජ්මවීවරතා, සාමං දින්නතා, සකසඤ්ඤිතා, උපසම්පන්නතා, කොධවසෙන අවිජ්න්දනං වා අවිජ්න්දාපනං වාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

වීවරඅවිජ්න්දනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

636. ඡට්ඨෙය වීතවීතට්ඨානං යස්මිං චතුරස්සදාරුමහි පලිවෙයෙන්නි, තස්ස තුරීති නාමං. වායන්තා තිරියං සුත්තං පවෙසෙත්වා යෙන ආකොටෙන්තා වත්ථෙ සනභාවං ආපාදෙන්ති, තං “වෙම”න්ති වුච්චති.

“ඉතරස්මිං තථෙව දුක්කට්”න්ති ඉමිනා වාගිතුං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය යථාචුත්තපරිච්ඡෙදනිට්ඨිතෙයෙව දුක්කට්මපි හොති, න තතො පුබ්බෙ වායනපයොගෙසුති දස්සෙති.

තත්තෙ ධීතංයෙව අධිට්ඨාතබ්බන්ති එත්ථ එකවාරං අධිට්ඨිතෙ පච්ඡා වීතං අධිට්ඨිතගතිකමෙව හොති, පුන අධිට්ඨාතකිච්චං නත්ථි. සචෙ පන අන්තරත්තරා දසා යපෙත්වා විසුං විසුං සපරිච්ඡෙදං වීතං හොති, පච්චෙකං අධිට්ඨාතබ්බමෙවාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච කප්පියසුත්තං ගහෙත්වා අඤ්ඤාතකප්පපචාරිතෙනාපි අකප්පියතත්තවායෙන “සුත්තමත්ථි, වායන්තො නත්ථි”ති ආදිපරියායමුඛෙන වායාපෙත්තස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා) “වායාපෙය්‍යා”ති පදස්ස “වීවරං මෙ, ආවුසො, වායථාති අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපෙය්‍යා”ති අත්ථො වුත්තො, එවං වදන්තො අකප්පියතත්තවායෙන වායාපෙති නාම, නාඤ්ඤථා.

640. අනාපත්ති වීවරං සිබ්බෙතුන්ති ආදීසු ඉමිනා සික්ඛාපදෙනෙව අනාපත්ති, අකතවිඤ්ඤත්තිපච්චයා පන දුක්කට්මෙවාති වදන්ති. අකප්පියසුත්තතා, අත්තුද්දෙසිකතා, අකප්පියතත්තවායෙන අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

642. සත්තමෙ “කිඤ්චිමත්තං අනුපදප්පෙය්‍යා”ති ඉදං පයොගහෙදදස්සනං, දානං පනෙත්ථ අඬගං න හොති. තෙනෙව තස්ස විභඩ්ඨෙ “අත්තමසො ධම්මම්පි භණ්ඨී”ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤාතකප්පපචාරිතානං.

තත්තවායෙ උපසඬකම්ත්වා විකප්පමාපජ්ජනතා, වීවරස්ස අත්තුද්දෙසිකතා, තස්ස වචනෙන සුත්තවඩ්ඪනං, වීවරපට්ලාහොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨානි.

මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අවචෙකවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

646. අට්ඨමෙ ඡට්ඨියං උප්පන්නවීවරස්ස එකාදසමාරුණො වීවරකාලෙ උට්ඨාතීති ආහ “ඡට්ඨිතො පට්ඨායා”තිආදි, තෙන ච “දසාභානාගත”න්ති චුත්තත්තා පඤ්චමිතො පට්ඨාය පුණ්ණමිතො පුබ්බෙ දසසු අරුණෙසු උට්ඨිතෙසුපි වීවරං නිස්සග්ගියං න හොති. පුණ්ණමියා සහ එකාදස දිවසා ලබ්භන්තීති එත්තකමෙව ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ලද්ධං, ඡට්ඨිතො පට්ඨාය උප්පන්නං සබ්බවීවරං පයමකථිතසික්ඛාපදවසෙනෙව යාව වීවරකාලං නිස්සග්ගියං න හොතීති දස්සෙති.

650. ඉදානි පයමකථිනාදිසික්ඛාපදෙහි තස්ස තස්ස වීවරස්ස ලබ්භමානං පරිහාරං ඉධෙව එකතො සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙන්නො “අතිරෙකවීවරස්සා”තිආදිමාහ. “අනත්ථතෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා”ති අයමෙව පාඨො පාළියා සමෙති. කෙච් පන “දසදිවසාධිකො මාසො, දසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසාති පාඨෙන භවිතබ්බ”න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං, අඤ්ඤාටා “නවාභානාගත”න්ති චත්තබ්බතො. යං පනෙත්ථ මාතිකාට්ඨකථායඤ්ච “කාමඤ්චෙස ‘දසාභපරමං අතිරෙකවීවරං ධාරෙතබ්බ’න්ති ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං යජිත”න්ති (කඩ්ඛා. අට්ඨ. අවචෙකවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) ලිඛන්ති, තං පමාදලිඛිතං “පචාරණමාසස්ස පුණ්ණපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨාය උප්පන්නස්ස වීවරස්ස නිධානකාලො දස්සිතො හොති”ති (කඩ්ඛා. අට්ඨ. අවචෙකවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තත්තා. ඉමමෙව ච පමාදලිඛිතං ගහෙත්වා හදන්තබුද්ධදත්තාවරියෙන ච “පරිහාරෙකමාසොව, දසාභපරමො මතො”තිආදි චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං.

අවචෙකවීවරසදියෙ අඤ්ඤස්මිත්ති පුබ්බෙ අධිට්ඨිතෙ උප්පන්නකාලාකාරාදි සාදියෙන අවචෙකවීවරසදියෙ අඤ්ඤස්මිං වීවරෙ අවචෙකවීවරසඤ්ඤාය වීවරකාලං අතික්කමෙතීති අත්ථො. තෙනෙවෙත්ථ දුක්කටං, අනාපත්ති ච චුත්තා, ඉතරථා තීසුපි පදෙසු පාවිත්තියස්සෙව චත්තබ්බතො. අනවචෙකවීවරමපි හි වීවරකාලං අතික්කමයතො පාවිත්තියමෙව අවචෙකවීවරත්තිකෙ වියාති දට්ඨබ්බං. විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණස්ස අවචෙකවීවරස්ස අත්තතො සන්තකතා, දසාභානාගතාය කත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමාය උප්පන්නභාවො, අනධිට්ඨිතඅවිකප්පිතතා, වීවරකාලාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨානි.

අවචෙකවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා

652-3. නවමෙ අන්තරන්තරා සරමෙත්ථාති අන්තරසරන්ති ගාමො වුත්තොති ආහ “අන්තොගාමෙ”ති. “පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති (විහ. 624) ඉමස්ස විහරිතෙ “උපසම්පජ්ජ”න්ති සානුසාරං උද්ධටං. තං සන්ධායාහ “උපසම්පජ්ජන්තිආදීසු වියා”ති. තස්සාපිති “වුත්ථවස්සාන”න්ති විහරිතපදස්සපි. වුත්ථවස්සානන්ති ච නිද්ධාරණෙ සාම්ච්චනං, එතෙන ච පුරිමසික්ඛාපදෙ අනත්ථතකථිනානං කථිතමාසෙපි අසමාදානවායො න ලබ්භතීති සිද්ධං හොති, ඉතරථා සික්ඛාපදස්සෙව නිරත්ථකත්තාති දට්ඨබ්බං.

පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතොති එත්ථ ගාමපරියන්තෙ ධීතසරුපචාරතො පට්ඨාය එකො ලෙඩ්ඛුපාතො පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං නාම. විසුද්ධිමග්ගෙපි “අපරික්ඛිත්තස්ස පයමලෙඩ්ඛුපාතතො පට්ඨායා”ති (විසුද්ධි. 1.31) වුත්තං. තන්ති තං පයමසෙනාසනාදිං. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං පන විහාරස්සපි ගාමස්සෙව උපචාරං නිහරිත්වා උභින්නං ලෙඩ්ඛුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බන්ති වුත්තං.

“කොසම්බියං අඤ්ඤතරො හික්ඛු ගිලානො හොති”ති ආගතත්තා “කොසම්බකසම්මුති අනුඤ්ඤාතා”ති වුත්තං. “අයඤ්ච පච්ඡිමදිසං ගතො හොති”ති ඉමිනා අන්තරසරෙ වීචරං නික්ඛිපිත්වා තස්මිං විහාරෙ වසන්තස්ස සකලමිපි වීචරමාසං විජ්ජවසිතුං වට්ටති, තතො අඤ්ඤත්ථ ගමනකිච්චෙ සති විහාරතො බහි ඡාරත්තං විජ්ජවාසො අනුඤ්ඤාතොති දීපෙති. තෙනාහ “සෙනාසනං ආගන්ත්වා සත්තමං අරුණං උට්ඨාපෙතු”න්තිආදි. වසිත්වාති අරුණං උට්ඨාපෙත්වා. තත්ථෙව්වාති තස්මිඤ්ඤෙව ගතට්ඨානෙ. අභිගානි පනෙත්ථ අට්ඨකථායමෙව වුත්තාති.

සාසඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා

660. දසමෙ රොපිතමාලවච්ඡතොති කෙනචි නියමෙත්වා රොපිතං සන්ධාය වුත්තං. අනොචිතං මිලායමානං ඔචිතිත්වා යත්ථ කත්ථවි පුප්පෙතුං වට්ටති. ධීතං දිස්වාති සෙසකං ගහෙත්වා ධීතං දිස්වා. යත්ථ ඉච්ඡථ, තත්ථ දෙථාති එත්ථ නියමෙත්වා “අසුකස්ස දෙහි”ති වුත්තෙපි දොසො නත්ථි “තුම්භාකං රුචියා”ති වුත්තත්තා. සඬ්ඝෙ පරිණතභාවො, තං ඤත්වා අත්තනො පරිණාමනං, පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගානි.

පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පත්තවග්ගො තතියො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

තිංසකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පයමො භාගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

විමතිවිනොදනී-ටීකා (දුතියො භාගො)

5. පාවිත්තියකණ්ඩං

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

1. මුසාවාදවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ බුද්දකානන්ති එත්ථ “බුද්දක-සද්දො ඛණ්ඩ-සද්දපරියායො”ති වදන්ති. තත්ථාති තෙසු වග්ගෙසු, බුද්දකෙසු වා.

“ජානිතබ්බතො”ති හෙතුනො විපක්ඛෙපි නිබ්බානෙ වත්තනතො අනෙකන්තිකත්තෙ පරෙහි වුත්තෙ “න මයා අයං හෙතු වුත්තො”ති තං කාරණං පටිච්ඡාදෙතුං පුන “ජානිධම්මතොති මයා වුත්ත”න්තිආදීනි වදති. “සම්පජාන”න්ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “ජානන්තො”ති.

2. සම්පජානමුසාවාදෙති අත්තනා වුවිචමානස්ස අත්ථස්ස විතථභාවං පුබ්බෙපි ජානිත්වා, වචනක්ඛණෙ ව ජානන්තස්ස මුසාවාදහණෙන. තෙනාහ “ජානිත්වා”තිආදි. මුසාවාදෙති ව නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං, තස්මා මුසාහණනනිමිත්තං පාවිත්තියන්ති එවමෙත්ථ, ඉතො පරෙසුපි ඊදිසෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

3. වදන්ති එතායාති වාචාති ආහ “මිච්ඡා”තිආදි. “ඛනුනා විජ්ඣති”තිආදීසු විය “චක්ඛුනා දිට්ඨ”න්ති පාකට්ඨසෙන වුත්තන්ති ආහ “ඔළාරිකෙනා”ති.

11. ගතො භවිස්සතීති එත්ථාපි සන්නිට්ඨානතො වුත්තත්තා මුසාවාදො ජාතො. ආපත්තින්ති පාවිත්තියාපත්තිං, න දුබ්භාසිතං. ජානිආදීහි දසහි අක්කොසවත්ථුහි පරං දවා වදන්තස්ස හි තං හොති. වාරෙසුන්ති උපනෙසුං. වත්ථුවිපරිතතා, විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතා, යමත්ථං වත්ථුකාමො, තස්ස පුග්ගලස්ස විඤ්ඤාපනපයොගො වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගානි. වත්ථුවිපරිතතාය හි අසති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතාය විඤ්ඤාපිතෙපි මුසාවාදො න හොති, දුක්කට්මත්තමෙව හොති. තස්මා සාපි අභිගමෙවාති ගහෙතබ්බං. උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං මුසා හණන්තස්ස පාරාජිකං, පරියායෙන පුල්ලව්වයං, අමුලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසනත්ථං සඨසාදිසෙසො, සඨසාදිසෙසෙනානුද්ධංසනඔමසවාදාදීසු

පාවිත්තිය, අනුපසම්පන්නෙහි දුක්කට, උක්කටයහිනඡාදිහි දවා
අක්කොසන්නස්ස දුබ්භාසිතං, කෙවලං මුසා භණන්නස්ස ඉධ පාවිත්තියං වුත්තං.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

13. දුතියෙ පුබ්බෙ පතිට්ඨිකාරජපදෙසං පුන අරෙ පත්තෙති පයමං භූමියං
පතිට්ඨිතනෙමිජපදෙසෙ පරිවත්තෙත්වා පුන භූමියං පතිට්ඨිතෙති අත්ථො.

15. පුබ්බෙති අට්ඨුප්පත්තියං. පුප්ඵඡඩ්ඛකා නාම ගබ්භමලාදිභාරකා.
තච්ඡකකම්මන්ති පාසාණකොට්ටනාදිවඩ්ඪකම්මං. භත්ථමුද්දාගණනාති
අඩ්ඨලිසඩ්ඪකොවනෙනෙව ගණනා. අවිජ්ජදකගණනා නාම එකට්ඨානදසට්ඨානාදිසු
සාරියො යපෙත්වා අනුක්කමෙන ගණනා. ආදි-සද්දෙන
සඩ්ඪකලනපට්ඨප්පාදනවොක්කලනභාගභාරාදිවසෙන පවත්තා පිණ්ඩගණනා ගහිතා.
යස්ස සා පගුණා, සො රුක්ඛමිපි දිස්වා “එත්තකාති එත්ථ පණ්ණානී”ති ඡානාති.
යහ-මෙටුනෙති වචනතො ආහ “ය-කාර-හ-කාරෙ”ති ආදි.

16. න පුරිමෙනාති මුසාවාදසික්ඛාපදෙන. සොපි ආපත්තියාති
උපසග්ගාදිවිසිට්ඨෙහිපි වදන්තො පාවිත්තියාපත්තියාව කාරෙතබ්බො.

26. දුබ්භාසිතන්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පාළියං අනාගතෙහිපි පරම්මුඛා
වදන්තස්සපි දුබ්භාසිතමෙවාති ආවරියා වදන්ති තතො ලාමකාපත්තියා අභාවා,
අනාපත්තියාපෙත්ථ භවිතුං අයුත්තත්තා. සබ්බසත්තාති එත්ථ වචනත්ථවිදුහි
තිරච්ඡානාදයොපි ගහිතා.

35. අනුසාසනීපුරෙක්ඛාරතාය වා පාපගරහිතාය වා වදන්තානං විත්තස්ස
ලහුපරිවත්තිභාවතො අන්තරන්තරා කොපෙ උප්පන්නෙපි අනාපත්ති.
කායවිකාරමත්තෙනපි ඔමසනසම්භවතො “තිසමුට්ඨානං, කායකම්ම”න්ති ව
වුත්තං. පරිවාරෙ පන “චතුත්ථෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙන...පෙ.... දුබ්භාසිතං
ආපජ්ජෙය්‍යාති. න හීති වත්තබ්බ”න්ති ආදිනා (පරි. 276) ඉතරාති සමුට්ඨානාති
පටික්ඛිපිත්වා පඤ්චමස්සෙව වුත්තත්තා ආහ “දුබ්භාසිතාපත්ති පනෙත්ථ
වාචාවිත්තතො සමුට්ඨාතී”ති. දවකමාතාය හි කායවාචාවිත්තෙහි ඔමසන්නස්සපි
වාචාවිත්තමෙව ආපත්තියා අඩ්ඨං හොති, න පන කායො විජ්ජමානොපි
ධම්මදෙසනාපත්ති විය කෙවලං කායවිකාරෙනෙව. ඔමසන්නස්ස පන කිඤ්චාපි ඉධ
දුබ්භාසිතාපත්තියා අනාපත්ති, අථ ඛො කායකිලාපටික්ඛෙපසික්ඛාපදෙන
දුක්කටමෙවාති දට්ඨබ්බං. උපසම්පන්නං ඡාතිආදිහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන
අක්කොසනං, තස්ස ඡානනං, අත්ථපුරෙක්ඛාරතාදීනං අභාවොති ඉමානෙත්ථ තීණි
අඩ්ඨගාති.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤාසික්ඛාපදවණ්ණනා

36. තතියෙ භණ්ඩනං ජාතං එතෙසන්ති භණ්ඩනජාතා. පිසතිති පිසුණා, වාචා, සමග්ගෙ භින්තෙ කරොතිති අත්ථො. තාය වාචාය සමන්තාගතො පිසුණො, තස්ස කම්මං පෙසුඤ්ඤන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉධාපි ජාතිආදීහි දසහි වත්ථුහි පෙසුඤ්ඤං උපසංහරන්තස්සෙව පාවිත්තියං, ඉතරෙහි අක්කොසවත්ථුහි දුක්කටං. අනක්කොසවත්ථුහි පන උපසංහරන්තස්ස දුක්කටමෙවාති වදන්ති. ජාතිආදීහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන අක්කොසන්තස්ස භික්ඛුනො සුත්වා භික්ඛුස්ස උපසංහරණං, පියකම්යතාහෙදාධිප්පායෙසු අඤ්ඤතරතා, තස්ස විජානනාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩගාති.

පෙසුඤ්ඤාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

45. චතුත්ථෙ පුරිමබ්බාඤ්ජනෙන සදිසන්ති “රූපං අනිච්ච”න්ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දෙන සදිසං “වෙදනා අනිච්චා”ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දං වදති. අක්ඛරසමුහොති අවිභත්තිකො වුත්තො. පදන්ති විභත්තිඅන්තං වුත්තං.

එකං පදන්ති ගාථාපදමෙව සන්ධාය වදති. පදගණනායාති ගාථාපදගණනාය. අපාපුණිත්වාති සද්ධිං අකථෙත්වා. එතෙන ගාථාය පච්ඡිමපාදෙ වුවිච්චානෙ සාමණෙරො පට්ඨපාදාදිං වදති, ආපත්තියෙව, තස්මිං නිස්සද්දෙ එව ඉතරෙන වත්තබ්බන්ති දස්සෙති.

අට්ඨකථානිස්සිකොති සඬිගිතිත්තයාරුළ්භං පොරාණට්ඨකථං සන්ධාය වදති. ඉදානිපි “යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතෙ මිගෙ”ති (මි. ප. 6.1.5; විසුද්ධි. 1.217; දී. නි. අට්ඨ. 2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107; පාරා. අට්ඨ. 2.165; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.163) එවමාදිකං අට්ඨකථාවචනං අත්ථෙව, බුද්ධසොසාවරියාදීහි පොරාණට්ඨකථානායෙන වුත්තමිපි ඉධ සඬිගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. පාළිනිස්සිකොති උදානවග්ගසඬිගහාදිකො. විවට්ඨපනිස්සිකන්ති නිබ්බානනිස්සිකං. ථෙරස්සාති නාගසෙනත්ථෙරස්ස. මග්ගකථාදීනි පකරණාති.

46. පාළියං අක්ඛරායාතිආදි ලිඬිගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, අක්ඛරෙතාතිආදිනා අත්ථො ගහෙතබ්බො.

48. උපචාරං මුඤ්චිත්වාති පරිසාය ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා එකතො ධීතස්ස වා නිසින්නස්ස වා අනුපසම්පන්නස්ස අකථෙත්වා අඤ්ඤෙ උද්දිස්ස භණන්තස්සාපි අනාපත්ති. සථෙ පන දුරෙ නිසින්නමිපි උද්දිස්ස භණති, ආපත්ති එව. ඔපාතෙතීති සද්ධිං කථෙති. අනුපසම්පන්නතා, වුත්තලක්ඛණධම්මං පදසො වාචනතා, එකතො භණනඤ්ඤාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩගාති.

පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදවණ්ණනා

50-51. පඤ්චමෙ තත්ත්වං නිදස්සනන්ති සෙසො. දිරත්තතිරත්තන්ති එත්ථ දිරත්තග්ගහණං වචනාලඬිකාරත්ථං, නිරත්තරං තිස්සොව රත්තියො වසිත්වා චතුත්ථදිවසාදීසු සයන්තස්සෙව ආපත්ති, න එකන්තරිකාදිවසෙන සයන්තස්සාති දස්සනත්ථම්පිති දට්ඨබ්බං. දිරත්තවිසිට්ඨඤ්ඤි තිරත්තං වුව්චමානං, තෙන අනන්තරිකමෙව තිරත්තං දීපෙතිති. පඤ්චහි ඡදනෙහිති ඉට්ඨකසිලාසුධාතිණපණ්ණෙහි. වාචුග්ගතවසෙනාති පගුණවසෙන. දියඬිසහත්ථුබ්බෙබ්බො වඬිසකිහත්ථෙත ගහෙනබ්බො. එකුපවාරො එකෙන මග්ගෙන පවිසිත්වා අබ්භොකාසං අනුක්කමිත්වා සබ්බත්ථ අනුපරිගමනයොග්ගො, එතං බහුද්වාරම්පි එකුපවාරොව. තත්ථ පන කුට්ටාදීහි රුන්ධිත්වා විසුං ද්වාරං යොජෙත්ති, නානුපවාරො හොති. සචෙ පන රුන්ධිති එව, විසුං ද්වාරං න යොජෙත්ති, “එතම්පි එකුපවාරමෙව මත්තිකාදීහි පිහිතද්වාරො විය ගබ්භො” ති ගහෙනබ්බං. අඤ්ඤා ගබ්භෙ පවිසිත්වා පමුබ්බාදීසු නිපන්නානුපසම්පන්නෙහි සහසෙය්‍යාපරිමුත්තියා ගබ්භද්වාරං මත්තිකාදීහි පිදහාපෙත්වා උට්ඨිතෙ අරුණෙ විවරාපෙන්තස්සපි අනාපත්ති හවෙය්‍යාති.

තෙසං පයොගෙ පයොගෙ භික්ඛුස්ස ආපත්තීති එත්ථ කෙචි “අනුට්ඨහනෙන අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති වුත්තා තස්මිං බණ්ණෙ සයන්තස්ස කිරියාභාවා. ඉදඤ්ඤි සික්ඛාපදං සියා කිරියාස සමුට්ඨාති, සියා අකිරියාස සමුට්ඨාති. කිරියාසමුට්ඨානතා වස්ස තබ්බහුලවසෙන වුත්තාති වදති. යථා චෙතං, එවං දිවාසයනම්පි. අනුට්ඨහනෙන, හි ද්වාරාසංවරණෙන චෙතං අකිරියසමුට්ඨානම්පි හොති” ති වදන්ති. ඉදඤ්ච යුත්තං විය දිස්සති, වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං.

“උපරිමතලෙන සද්ධිං අසම්බද්ධහිත්තිකස්සා” ති ඉදං සම්බද්ධහිත්තිකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථිති දස්සනත්ථං වුත්තං. උපරිමතලෙ සයිතස්ස සඬිකා එව නත්ථිති “හෙට්ඨාපාසාදෙ” තිආදි වුත්තං. නානුපවාරෙති බහි නිස්සෙණියා ආරොහණියෙ.

සභාසඬිබ්බෙපෙනාති සභාකාරෙන. “අඬිසකුට්ටකෙ” ති ඉමිනා සණ්ඨානං දස්සෙති. යත්ථ තිසු ද්විසු වා පස්සෙසු හිත්තියො බද්ධා, ඡදනං වා අසම්පත්තා අඬිසහිත්ති, ඉදං අඬිසකුට්ටකං නාම. වාළසඬිසාටො නාම පරික්ඛෙපස්ස අත්තො ථම්මාදීනං උපරි වාළරුපෙහි කතසඬිසාටො. පරික්ඛෙපස්ස බහිගතෙති එත්ථ යස්මිං පස්සෙ පරික්ඛෙපො නත්ථි, තත්ථ සචෙ භූමිතො වත්ථු උච්චං හොති, උභතො උච්චවත්ථුතො හෙට්ඨා භූමියං නිබ්බකොසබ්භන්තරෙපි අනාපත්ති එව තත්ථ සෙනාසනවොහාරාභාවතො. අථ වත්ථු නීචං භූමිසමමෙව සෙනාසනස්ස හෙට්ඨිමතලෙ තිට්ඨති, තත්ථ පරික්ඛෙපරහිතදිසාස නිබ්බකොසබ්භන්තරෙ සබ්බත්ථ ආපත්ති හොති, පරිච්ඡෙදාභාවතො පරික්ඛෙපස්ස බහි එව අනාපත්තීති

දට්ටබ්බං. පරිමණ්ඩලං වානිආදි මජ්ඣේ උදකපතනත්ථාය ආකාසඨගණවන්තං සෙනාසනං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ අපරිච්ඡින්නගඛ්භූපවාරොති එකෙකගඛ්භස්ස ද්විසු පස්සෙසු පමුබෙන ගමනං පරිච්ඡින්නදිත්වා දියඨිභත්ථුබ්බෙධතො අනුනං කුට්ටං කත්වා ආකාසඨගණෙන පවෙසං කරොන්ති, එවං අකතොති අත්ථො. ගඛ්භපරික්ඛෙපොති චතුරස්සපාසාදාදිසු සමන්තා ධීතගඛ්භහිත්තියො සන්ධාය වුත්තං.

පාටෙක්කසන්නිවෙසාති එකෙකදිසාය ගඛ්භපාළියො ඉතරදිසාසු ගඛ්භපාළීනං අභාවෙන, භාවෙපි වා අඤ්ඤමඤ්ඤහිත්තිච්ඡදනෙහි අසම්බන්ධතාය පාටෙක්කසන්නිවෙසා නාම වුච්චති. තං...පෙ.... සන්ධාය වුත්තන්ති තත්ථ පාවිත්තියෙන අනාපත්තීති වුත්තං, න දුක්කටෙන. තාදිසාය හි ගඛ්භපාළියා පමුබං තීසු දිසාසු හිත්තීනං අභාවෙන එකදිසාය ගඛ්භහිත්තිමත්තෙන සබ්බච්ඡන්තං වුළුපරිච්ඡන්තං නාම භොති. තස්මා දුක්කටමෙව. යදි පන තස්ස පමුබස්ස ඉතරදිසාසුපි එකිස්සං, සබ්බාසු වා හිත්තිං කරොන්ති, තදා සබ්බච්ඡන්තඋපඨිභූපරිච්ඡන්තාදිභාවතො පාවිත්තියමෙව භොතීති දට්ටබ්බං. භූමියං විනා ජගතියා පමුබං සන්ධායාති එත්ථ උච්චවත්ථුං අකත්වා භූමියං කතගෙහස්ස පමුබං සන්ධාය අපරික්ඛිත්තෙ පාවිත්තියෙන අනාපත්තීති ඉදං කථිතං. උච්චවත්ථුකං වෙ පමුබං භොති, තෙන වත්ථුනා පරික්ඛිත්තසඨ්ඨාමෙව පමුබං ගච්ඡතිති අධිජ්ජායො. තත්ථාති අන්ධකට්ඨකථායං. ජගතියා පමාණං වත්ථාති පකතිභූමියා නිපන්තො යථා ජගතියා උපරි සයිතං න පස්සති, එවං උච්චාතිඋච්චවත්ථුස්ස උබ්බෙධජ්ජමාණං වත්ථා. එකදිසාය උජුකමෙව දීසං කත්වා සන්නිවෙසිතො පාසාදො එකසාලසන්නිවෙසො. ද්විසු, තීසු වා චතුසුපි වා දිසාසු සිඨිසාටකසණ්ඨානාදිවසෙන කතා ද්විසාලාදිසන්නිවෙසා වෙදිතබ්බා. සාලජ්ජහෙදදිපනමෙව වෙන්ථ පුරිමතො විසෙසොති. පරික්ඛෙපො විද්ධස්සන්තොති පමුබස්ස පරික්ඛෙපං සන්ධාය වදති.

53. උපඨිභූච්ඡන්තඋපඨිභූපරිච්ඡන්තං සෙනාසනං දුක්කටස්ස ආදිං වත්ථා පාළියං දස්සිතත්තා තතො අධිකං සබ්බච්ඡන්තඋපඨිභූපරිච්ඡන්තාදිකම්පි සබ්බං පාළියං අවුත්තම්පි පාවිත්තියස්සෙව වත්ථුභාවෙන දස්සිතං සික්ඛාපදස්ස පණ්ණත්තිවජ්ජත්තා, ගරුකෙ යාතබ්බතො වාති වෙදිතබ්බං. සත්ත පාවිත්තියානීති පාළියං වුත්තපාවිත්තියද්වයං සාමඤ්ඤතො එකත්තෙන ගහෙත්වා වුත්තං.

54. පාළියං “තතියාය රත්තියා පුරාරුණා නික්ඛමිත්වා පුන වසති” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං, අනික්ඛමිත්වා පන පුරාරුණා උට්ඨහිත්වා අන්තොජ්ඣදනෙ නිසින්නස්සාපි පුනදිවසෙ සහසෙය්‍යෙන අනාපත්ති එව. සෙනම්බමණ්ඩපවණ්ණං භොතීති සිහළදීපෙ කිර උච්චවත්ථුකො සබ්බච්ඡන්තො සබ්බඅපරිච්ඡන්තො එවංනාමකො සන්නිපාතමණ්ඩපො අත්ථී, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. එත්ථ චතුත්ථභාගො වුළුකං, ද්වෙ භාගා උපඨිභූ, තීසු භාගෙසු ද්වෙ භාගා යෙභුය්‍යන්ති ඉමිනා නයෙන වුළුකච්ඡන්තපරිච්ඡන්තාදීති වෙදිතබ්බාති.

පාවිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ අනුපසම්පන්නෙන සහ නිපජ්ජනං,
චතුත්ථදිවසෙ සුරියත්ථඨගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

55. ඡට්ඨෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං චතුත්ථදිවසෙ සයන්තස්සාපි ඉමිනා
සික්ඛාපදෙන එකාව ආපත්ති. කෙච් පන පුරිමසික්ඛාපදෙනාපිති ද්වෙ ආපත්තියො
වදන්ති, තං න යුත්තං “අනුපසම්පන්නෙනා”ති අනිත්ථිලිඬගෙන වුත්තත්තා
නපුංසකෙන පන චතුත්ථදිවසෙ සයන්තස්ස සදුක්කට්ඨාපිත්තියං වත්තුං යුත්තං.
කිඤ්චාපෙත්ථ පාළියං පණ්ඩකවසෙනෙව දුක්කට්ඨං වුත්තං, තදනුලොමිකා පන
පුරිසඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකෙන සහ සයන්තස්ස ඉමිනා දුක්කට්ඨං, පුරිමෙන
චතුත්ථදිවසෙ සදුක්කට්ඨාපිත්තියං. ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකො ඉත්ථිගතිකොවාති
අයං අමිභාකං ඛන්ති. මතිත්ථියා අනාපත්තීති වදන්ති. පාවිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං,
තත්ථ මාතුගාමෙන සද්ධිං නිපජ්ජනං, සුරියත්ථඨගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි
අඬගානි.

දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

60. සත්තමෙ න යක්ඛෙනාතිආදීනං “අඤ්ඤානු විඤ්ඤානා”ති ඉමිනා
සම්බන්ධො. අඤ්ඤානු විඤ්ඤානා පුරිසවිග්ගහෙන, න යක්ඛාදිනාපිති එවමත්ථො
ගහෙනබ්බොති අධිජ්ජායො. තාදිසෙනපි හි සහ ධිතාය දෙසෙනුං න වට්ටති.
තංතංදෙසභාසාය අත්ථං යථාරූචි වට්ටති එව.

ඉරියාපථාපරිවත්තනං, පුරිසං වා ද්වාදසහත්ථුපවාරෙ අපක්කොසාපනං එත්ථ
අකිරියා. වුත්තලක්ඛණස්ස ධම්මස්ස ඡන්තං වාචානං උපරි දෙසනා,
වුත්තලක්ඛණො මාතුගාමො, ඉරියාපථපච්චත්තනාභාවො, විඤ්ඤාපුරිසාභාවො,
අපඤ්චවිස්සජ්ජනාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භුතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

77. අට්ඨමෙ අන්තරාති පරිනිබ්බානකාලතො පුබ්බෙපි. අතිකඩ්ඪියමානෙනාති
“වද්දං, හන්තෙ, කිං තුම්හෙහි අධිගත”න්ති එවං නිජ්ජිලියමානෙන
අතිබද්ධියමානෙන. තථාරූපෙ පච්චයෙ සති වත්තබ්බමෙව.
සුතපරියත්තිසීලගුණන්ති එත්ථ අත්ථකුසලතා සුතගුණො, පාළිපාඨකුසලතා

පරියත්තිගුණොති දට්ඨබ්බං. “විත්තක්කපස්ස වා අභාවා”ති ඉමිනා
බිත්තවිත්තවෙදනාට්ටතාපි අරියානං නත්ථිති දස්සෙති.

පුබ්බෙ අවුත්තෙහිති චතුත්ථපාරාජිකෙ අවුත්තෙහි. ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං
පණ්ණත්තිඅප්ආනනවසෙන එකත්තතො අවිත්තකසමුට්ඨානමෙව හොති අරියානං
පණ්ණත්තිවිතික්කමාභාවා. ඤානලාභීනඤ්ච සත්ථු ආණාචිතික්කමපට්ඨස්ස
ඤානපරිභානතො භූතාරොවනං න සම්භවති. උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස භූතතා,
අනුපසම්පන්නස්ස ආරොවනං, තඨබ්බණ්ඩිජානනා, අනඤ්ඤාපදෙසොති ඉමානෙත්ථ
චත්තාරි අඬගාති.

භූතාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨුල්ලාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා

78. නවමෙ තත්ථ භවෙය්‍යාති තත්ථ කස්සචි මති එවං භවෙය්‍ය.
අට්ඨකථාවචනමෙව උපපත්තිතො දළ්භං කත්වා පතිට්ඨපෙන්නො “ඉමිනාපි
චෙත”ත්තිආදිමාභ.

82. ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානීති පාණාතිපාතාදීනි පඤ්ච. සෙසානීති
විකාලභොජනාදීනි. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදි අප්ඤ්ඤාපදාරොව. අන්තිමචත්ථුං
අනප්ඤ්ඤාපන්නස්ස භික්ඛුනො සචත්ථුකො සඬ්ඝාදිසෙසො, අනුපසම්පන්නස්ස
ආරොවනං, භික්ඛුසම්මුතියා අභාවොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

දුට්ඨුල්ලාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පට්ඨිබ්බණ්ණසික්ඛාපදවණ්ණනා

86. දසමෙ අප්පපංසුමත්තිකාය පට්ඨියා අනාපත්තිචත්ථුභාවෙන චුත්තත්තා
උපඬ්ඝපංසුමත්තිකායපි පාචිත්තියමෙවාති ගහෙනබ්බං. න හෙතං දුක්කට්ඨත්ථුති
සක්කා චත්තුං ජාතාජාතවිනිමුත්තාය තතියපට්ඨියා අභාවතො.

චට්ටතීති ඉමස්මිං යානෙ පොක්ඛරණිං බණාති ඔකාසස්ස අනියමිත්තතා
චට්ටති. ඉමං චල්ලිං බණාති පට්ඨිබ්බණ්ණං සන්ධාය චුත්තත්තා ඉමිනාව සික්ඛාපදෙන
ආපත්ති, න භූතගාමසික්ඛාපදෙන. උභයමිපි සන්ධාය චුත්තෙ පන ද්වෙපි පාචිත්තියා
හොන්ති. උදකප්ප්පට්ඨකොති උදකෙ අන්තොභූමියං පට්ඨියෙ තස්ස උපරිභාගං
ජාදෙත්වා තනුකපංසු වා මත්තිකා වා පටලං හුත්වා පතමානා තිට්ඨති, තස්මිං උදකෙ
සුක්කෙපි තං පටලං වාතෙන චලමානා තිට්ඨති, තං උදකප්ප්පට්ඨකො නාම.

අකතපබ්භාරෙති අවලඤ්ජනට්ඨානදස්සනත්ථං චුත්තං. තාදිසෙ එව හි
චම්මිකස්ස සම්භවොති. මුසිකුක්කරං නාම මුසිකාහි බනිත්වා බහි කතපංසුරාසි.
අච්ඡදනත්තිආදිචුත්තත්තා උජුකං ආකාසතො පතිතවස්සොදකෙන ඔවට්ඨමෙව

ජාතපථවී හොති, න ඡදනාදීසු පතිත්වා තතො පවත්තඋදකෙන තිත්තන්ති වෙදිතබ්බං. මණ්ඩපත්ථම්හන්ති සාධාමණ්ඩපත්ථම්හං. උච්චාලෙන්වාති උක්ඛිපිත්වා. තතොති පුරාණසෙනාසනතො.

88. මහාමත්තිකන්ති භිත්තිලෙපනං. ජාතපථවීතා, තථාසඤ්ඤිතා, ඛණනඛණාපනානං අඤ්ඤතරන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඩ්ඨානි.

පථවීඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො මුසාවාදවග්ගො පට්ඨමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

89. දුතියවග්ගස්ස පට්ඨමෙ නිග්ගහෙනුං අසක්කොන්තොති සාධට්ඨකච්චානෙ සාධාය ඡිජ්ජමානාය ඡිජ්ජන්තෙ තත්ථ අඡේදනත්ථාය දෙවතාය උපනීතං පුත්තං දිස්වාපි කුඨාරිනික්ඛෙපවෙගං නිවත්තෙනුං අසක්කොන්තොති අත්ථො. රුක්ඛධම්මෙති රුක්ඛස්ස පවත්තියං. රුක්ඛානං විය ඡේදනාදීසු අකුප්පනඤ්ඤි රුක්ඛධම්මො නාම.

උප්පතිතන්ති උප්පන්නං. භන්තන්ති ධාවන්නං. වාරයෙති නිග්ගහණ්ණෙය්‍ය. ඉතරොති උප්පන්නං කොධං අනිග්ගණ්ණන්තො රාජඋපරාජාදීනං රස්මිමත්තග්ගාහකජනො විය න උත්තමසාරථීති අත්ථො. විසටං සප්පවිසන්ති සරීරෙ දායාවණානුසාරෙන විත්ථිණ්ණං බ්‍යාපෙත්වා ධීතං කණ්ණසප්පවිසං විය. ජහාති ඔරපාරන්ති පඤ්චොරම්භාගියසඤ්ඤොජනානි තතියමග්ගෙන ජහාති. “ඔරපාර”න්ති හි ඔරිමතීරං වුච්චති. අථ වා සොති තතියමග්ගෙන කොධං විනෙත්වා ධීතො භික්ඛු අරහත්තමග්ගෙන ඔරපාරං ජහාතීති අත්ථො. තත්ථ ඔරං නාම සකත්තභාවො, අජ්ඣක්තිකානි වා ආයතනානි. පාරං නාම පරඅත්තභාවො, බාහිරානි වා ආයතනානි. තදුහයෙ පන ඡන්දරාගං ජහන්තො “ජහාති ඔරිමපාර”න්ති වුච්චති.

90. භවන්තීති වඩ්ඪන්ති. අහුචුන්තීති බහුචු. තෙනාහ “ජාතා වඩ්ඪිතා”ති. භූතානං ගාමොති මහාභූතානං හරිතනිණාදිභාවෙන සමග්ගානං සමුහො. තබ්බිනිමුත්තස්ස ගාමස්ස අභාවං දස්සෙනුං “භූතා එව වා ගාමො”ති චුත්තං. පාතබ්‍යා-සද්දස්ස පා පානෙති ධාත්වත්ථං සන්ධායාහ “පරිභුඤ්ජිතබ්බතා”ති. සා ව පාතබ්‍යතා ඡේදනාදි එව හොතීති ආහ “තස්සා...පෙ.... භූතගාමස්ස ජාතා ඡේදනාදිපච්චයා”ති.

91. ජාත-සද්දො එත්ථ විජාතපරියායොති “පුත්තං විජාතා ඉත්ථී”තිආදීසු විය පසුතච්චනොති ආහ “පසුතානී”ති, නිබ්බත්තපණ්ණමුලානීති අත්ථො.

තානි දස්සෙන්නොති තානි බීජානි දස්සෙන්නො. කාරියදස්සනමුබ්බෙනෙව කාරණංඤ්ච ගහිතන්ති ආහ “බීජතො නිබ්බත්තෙන බීජං දස්සිත”න්ති.

92. “බීජතො සම්භූතො භූතගාමො බීජ”න්ති ඉමිනා උත්තරපදලොපෙන “පදුමගච්ඡතො නිබ්බත්තං පුප්ඵං පදුම”න්තිආදීසු විශායං වොහාරොති දස්සෙති. යං බීජං භූතගාමො නාම භොතීති නිබ්බත්තපණ්ණමූලං සන්ධාය වදති. යථාරුතන්ති යථාපායං.

“සඤ්චිච්චා”ති චුත්තත්තා සරීරෙ ලග්ගහාවං ඤත්වාපි උට්ඨහති, “තං උද්ධරිස්සාමි”තිසඤ්ඤාය අභාවතො වට්ටති. අනන්තක-ග්ගහණෙන සාසපමත්තිකා ගහිතා, නාමඤ්ඤෙන තස්සා සෙවාලජාතියා. මූලපණ්ණානං අභාවෙන “අසම්පුණ්ණභූතගාමො නාමා”ති චුත්තං. සො බීජගාමෙන සඬගහිතොති. අවධිස්මානෙපි භූතගාමමූලකත්තා චුත්තං “අමූලකභූතගාමෙ සඬගහං ගච්ඡති”ති. නාලිකෙරස්ස ආවෙණිකං කත්වා වදති.

සෙලෙය්‍යකං නාම සිලාය සම්භූතා එකා ගන්ධජාති. පූජ්ඵිතකාලතො පට්ඨායාති විකසිතකාලතො පභූති. ඡත්තකං ගණ්හන්තොති විකසිතං ගණ්හන්තො. මකුළුං පන රුක්ඛත්තවං අකොපෙන්නෙනපි ගහෙතුං න වට්ටති, ඵුල්ලං වට්ටති. හත්ථකුක්කුච්චෙනාති හත්ථවාපල්ලෙන.

“පානීයං න වාසෙතබ්බ”න්ති ඉදං අත්තතො පිවනපානීයං සන්ධාය චුත්තං, අඤ්ඤෙසං පන වට්ටති අනුග්ගහිතත්තා. තෙනාහ “අත්තනා බාදිතුකාමෙනා”ති. යෙසං රුක්ඛානං සාබා රුහතීති මූලං අනොනාරොත්වා පණ්ණමත්තනිග්ගමනමත්තෙනපි වධිස්සති. තත්ථ කප්පියමිපි අකරොන්තො ඡින්නනාලිකෙරවෙළුදණ්ඩාදයො කොපෙතුං වට්ටති.

“වඩ්ඛමිතට්ඨානං දස්සෙස්සාමි”ති චුත්තත්තා කෙවලං වඩ්ඛමනාධිප්පායෙන වා මග්ගගමනාධිප්පායෙන වා අක්කමන්තස්ස, තිණානං උපරි නිසිද්දනාධිප්පායෙන නිසිද්දන්තස්ස ව දොසො නත්ථි.

සමණකප්පෙහීති සමණානං කප්පියවොහාරෙහි, අබීජනිබ්බට්ටබීජානිපි කප්පියභාවතො “සමණකප්පානී”ති චුත්තානි. අබීජං නාම තරුණඅම්බළුදීනි. නිබ්බට්ටෙතබ්බං වියොජෙතබ්බං බීජං යස්මිං, තං පනසාදි නිබ්බට්ටබීජං නාම. කප්පියන්ති වත්වාවාති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන චුත්තෙපි වචනක්ඛණෙව අග්ගිසත්ථාදිනා බීජගාමෙ වණං කාතබ්බන්ති වචනතො පන පුබ්බෙ කාතුං න වට්ටති, තඤ්ච ද්විධා අකත්වා ඡෙදනහෙදනමෙව දස්සෙතබ්බං. කරොන්තෙන ව හික්ඛුනා “කප්පියං කරොහී”ති යාය කායවි භාසාය චුත්තෙයෙව කාතබ්බං. බීජගාමපරිමොචනත්ථං පුන කප්පියං කාරෙතබ්බන්ති කාරාපනස්ස පට්ඨමෙව අධිකතත්තා. “කටාහෙපි කාතුං වට්ටති”ති චුත්තත්තා කටාහතො නීහනාය මිඤ්ජාය

වා බීජ වා යත්ථ කත්ථවි විජ්ඣානං වට්ටති එව. භූතගාමො, භූතගාමසඤ්ඤා,
විකොපනං වා විකොපාපනං වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

94. දුතියෙ අඤ්ඤං වචනන්ති යං දොසවිභාවනත්ථං පරෙහි චුත්තවචනං තං
තස්ස අනනුච්ඡවිකෙන අඤ්ඤෙන වචනෙන පටිවරති.

98. යදෙනං අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණවසෙන පවත්තවචනං, තදෙව
පුච්ඡිතමත්ථං යපෙත්වා අඤ්ඤං වදති පකාසෙතීති අඤ්ඤවාදකන්ති ආහ
“අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණස්සෙනං නාම”න්ති. තුණ්හිභූතස්සෙනං නාමන්ති
තුණ්හිභාවස්සෙනං නාමං, අයමෙව වා පායො. අඤ්ඤවාදකං ආරොපෙතුන්ති
අඤ්ඤවාදෙ ආරොපෙතුං. විභෙසකන්ති විභෙසකත්තං.

99. පාළියං න උග්ගාටෙතුකාමොති පටිච්ඡාදෙතුකාමො.

100. අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙති චුත්තදුක්කටං පාළියං
ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤපටිවරණවසෙන යුජ්ජති, අට්ඨකථායං ආගතනයෙන පන
මුසාවාදෙන අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරන්තස්ස පාවිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටං,
ආරොපිතෙ ඉමිනාව පාවිත්තියං. කෙච් පන “මුසාවාදපාවිත්තියෙන සද්ධිං
පාවිත්තියද්වය”න්ති වදන්ති, විමංසිතබ්බං. ආදිකම්මිකස්සපි මුසාවාදෙ ඉමිනාව
අනාපත්තීති දට්ඨබ්බං. ධම්මකම්මෙන ආරොපිතතා, ආපත්තියා වා වත්ථුනා වා
අනුයුඤ්ජියමානතා, ඡාදෙතුකාමතාය අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණං, තුණ්හිභාවො
වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

103. තතියෙ චිත්තායනත්ථස්ස ඤා-ධාතුස්ස අනෙකත්ථතාය
ඔලොකනත්ථසම්භවතො චුත්තං “ඔලොකාපෙත්ති”ති. ඡන්දායාති
ලිඬගවිපල්ලායොති ආහ “ඡන්දෙනා”ති.

105. හික්ඛුං ලාමකතො චිත්තාපනත්ථං අඤ්ඤෙසං තං අවණ්ණකථනං
උජ්ඣාපනං නාම. අඤ්ඤෙසං පන අවත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමුල්ලපනවසෙන
හික්ඛුතො දොසජ්ජකාසනං බිය්‍යනං නාමාති අයමෙනෙසං භෙදො.

106. අඤ්ඤං අනුපසම්පන්නං උජ්ඣාපෙතීති අඤ්ඤෙන අනුපසම්පන්නෙන
උජ්ඣාපෙති. තස්ස වා තං සන්නිකෙති තස්ස අනුපසම්පන්නස්ස සන්නිකෙ තං

සඬුසෙන සම්මතං උපසම්පන්නං බියාති. ඉධාපි මුසාවාදෙන උප්ඤ්ඤාපනාදීනං සම්භවතො දුක්ඛට්ඨානානි ච ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති ච ඉමිනා එව සික්ඛාපදෙන චුත්තාති වෙදිතබ්බං සබ්බත්ථ මුසාවාදපාවිත්තියස්ස අනිවත්තිතො. ධම්මකම්මෙන සම්මතතා, උපසම්පන්නතා, අගතිගමනාභාවො, තස්ස අවණ්ණකාමතා, යස්ස සන්තිකෙ වදති. තස්ස උපසම්පන්නතා, උප්ඤ්ඤාපනං වා බියානං වාති ඉමානෙත්ථ ඡ අඬුගාති.

උප්ඤ්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

110. චතුත්ථෙ අපඤ්ඤාතෙති අප්පසිද්ධෙ. ඉමං පන අට්ඨ මාසෙ මණ්ඩපාදිසු යපනසඬුබාහං අත්ථවිසෙසං ගහෙත්වා භගවතා පයමමෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අට්ඨමාසෙ” තිආදිවචනෙන අනුපඤ්ඤත්තිසදිසෙන පකාසෙත්වා විසුං අනුපඤ්ඤත්ති න චුත්තා. පරිවාරෙ පනෙතං අනුජානනවචනං අනුපඤ්ඤත්තිට්ඨානන්ති “එකා අනුපඤ්ඤත්ති” ති (පරි. 65-67) චුත්තං.

නවවාසිමොති අධුනා සුත්තෙන චිතකච්ඡෙන පලිවෙධිතමඤ්චො. ඔනද්ධොති කප්පියවම්මෙන ඔනද්ධො. තෙ භි වස්සෙන සීසං න නස්සන්ති.

“උක්ඛට්ඨඅබ්භොකාසිකො” ති ඉදං තස්ස සුඛපටිපත්තිදස්සනමත්තං, උක්ඛට්ඨස්සාපි පන චීවරකුටි වට්ටතෙව. කායානුගතිකත්තාති භික්ඛුනො තත්ථෙව නිසීදනභාවං දීපෙති, තෙන ව වස්සභයෙන සයං අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස ආපත්තීති දස්සෙති. අබ්භොකාසිකානං තෙමනත්ථාය නියමෙත්වා දායකෙහි දින්නම්පි අත්තානං රක්ඛන්තෙන රක්ඛිතබ්බමෙව.

“වලාභකානං අනුට්ඨිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා” ති ඉමිනා ගිම්භානෙපි මෙසෙ උට්ඨිතෙ අබ්භොකාසෙ නික්ඛිපිතුං න වට්ටතීති දීපෙති. තත්ත තත්තාති චෙතියඬුගණාදිකෙ තස්මිං තස්මිං අබ්භොකාසෙ නියමෙත්වා නික්ඛිත්තා. මජ්ඣිමනිකායෙ පට්ඨාය පාදට්ඨානාභිමුඛාති යත්ථ සමන්තතො සම්මජ්ජිත්වා අඬුගණමජ්ඣෙ සබ්බදා කච්චරස්ස සඬුකඬුසනෙන මජ්ඣෙ වාලිකා සඤ්චිතා භොති. තත්ථ කත්තබ්බවිධිදස්සනත්ථං චුත්තං. උච්චවත්ථුපාදට්ඨානාභිමුඛං වා වාලිකා භරිතබ්බා. යත්ථ වා පන කොණ්ණසු වාලිකා සඤ්චිතා, තත්ථ තතො පට්ඨාය අපරදිසාභිමුඛා භරිතබ්බාති කෙචි අත්ථං වදන්ති. කෙචි පන “සම්මට්ඨට්ඨානස්ස පදවලඤ්ඤෙන අවිකොපනත්ථාය සයං අසම්මට්ඨට්ඨානෙ යත්වා අත්තතො පාදාභිමුඛං වාලිකා භරිතබ්බාති චුත්ත” න්ති වදන්ති, තත්ථ “මජ්ඣිමනිකායෙ පට්ඨායා” ති වචනස්ස පයොජනං න දිස්සති.

111. වඬුකපාදතාමත්තෙන කුලීරපාදකස්ස සෙසෙහි විසෙසො, න අට්ඨසු පාදප්පවෙසනවිසෙසෙනාති දස්සෙතුං “යො වා පන කොච්චි” තිආදි චුත්තං. තස්සාති උපසම්පන්නස්සෙව.

නිසිදිත්වා...පෙ.... පාවිත්තියන්ති එත්ථ මෙසුට්ඨානාභාවං ඤත්වා “පච්ඡා ආගන්ත්වා උද්ධරිස්සාමි”ති ආභාගෙන ගච්ඡන්තස්ස අනාපත්ති, තෙන පුනාගන්තබ්බමෙව. කප්පං ලභිත්වාති “ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨා”ති වුත්තවචනං ලභිත්වා.

ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති ආගන්තුකෙසු කිඤ්චි අවත්වා නිසිදිත්වා “ආවාසිකා එව උද්ධරිස්සන්ති”ති ගතෙසුපි ආවාසිකානමෙව පලිබොධො. මහාපච්චරිවාදෙ පන “ඉදං අමිහාක”න්ති අවත්වාපි නිසින්නානමෙවාති අධිජ්ජායො. “සන්ථරිත්වා වා සන්ථරාපෙත්වා වා”ති වුත්තත්තා අනාභුත්තියා පඤ්ඤාපිතත්තාපි දුක්කටෙ කාරණං වුත්තං. උස්සාරකොති සරභාභුකො. යො හි උද්ධං උද්ධං පාලිපායං සාරෙති පවත්තෙතීති උස්සාරකොති වුච්චති.

112. වණ්ණානුරක්ඛණත්ථං කතාති පට්ඨණ්ඩාදිහි සිබ්බිත්වා කතා. භූමියං අත්ථරිතබ්බාති විමිලිකාය සති තස්සා උපරි, අසති සුද්ධභූමියං අත්ථරිතබ්බා. “සිහවම්මාදිනං පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො”ති ඉමිනා මඤ්චපීඨාදිසු අත්ථරිත්වා පුන සංහරිත්වා යපනාදිවසෙන අත්තනො අත්ථාය පරිහරණමෙව න වට්ටති, භූමත්ථරණාදිවසෙන පරිහොගො පන අත්තනො පරිහරණං න භොතීති දස්සෙති. බන්ධකෙ හි “අත්තොපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තාති භොන්ති, බහිපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තාති භොන්ති”ති එවං අත්තනො අත්තනො අත්ථාය මඤ්චාදිසු පඤ්ඤපෙත්වා පරිහරණවත්ථුස්මිං –

“න, හික්ඛවෙ, මහාවම්මානි ධාරෙතබ්බානි සිහවම්මං ඛ්‍යාග්ඝවම්මං දීපිවම්මං. යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 255) –

පටික්ඛෙපො කතො. තස්මා වුත්තනයෙනෙවත්ථ අධිජ්ජායො දට්ඨබ්බො. දාරුමයපීඨන්ති ඵලකමයපීඨමෙව. පාදකථලිකන්ති අධොතපාදං යස්මිං සංසන්තා ධොවන්ති, තං දාරුඵලකාදි.

113. “ආගන්ත්වා උද්ධරිස්සාමිති ගච්ඡති”ති වුත්තත්තා අඤ්ඤෙතපි කාරණෙන අනොතාපෙන්තස්සපි ආගමනෙ සාපෙක්ඛස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “මඤ්චාදිනං සඬ්ඝිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ දෙසෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, නිරපෙක්ඛතා, ලෙඩ්චුපාතාතික්කමො”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) එවමෙත්ථ නිරපෙක්ඛතාය සද්ධිං ඡ අඬ්ඛානි වුත්තාති.

පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

116. පඤ්චමෙ පාවාරො කොජ්චොති පච්චත්ථරණත්ථායෙව යජිතා
උග්ගතලොමා අත්ථරණවිසෙසා. එත්තකමෙව චුත්තන්ති අට්ඨකථාසු චුත්තං.
සෙනාසනතොති සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො.

117. කුරුන්දට්ඨකථායං චුත්තමෙවත්ථං සවිසෙසං කත්වා දස්සෙතුං “කිඤ්චාපි
චුත්තො” තිආදි ආරද්ධං. වත්තබ්බං නත්ථීති රුක්ඛමූලස්ස පාකටත්තා චුත්තං.
පලුප්පතීති විනස්සති.

118. යෙන මඤ්චං වා පීයං වා විනන්ති, තං මඤ්චපීයකථානං.
සිලුවචයලෙණන්ති පබ්බතගුහා. “ආපුච්ඡනං පන වත්ත”න්ති ඉමිනා ආපත්ති
නත්ථීති දස්සෙති. චුත්තලක්ඛණසෙය්‍යා, තස්සා සඬ්ඝිකතා, චුත්තලක්ඛණෙ විහාරෙ
සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, අනපෙක්ඛස්ස
දිසාපක්කමනං, උපචාරසීමාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ සත්ත අඬගාති.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපබ්ඡසික්ඛාපදවණ්ණනා

119. ඡට්ඨෙ අනුපවිසිත්වාති සමීපං පවිසිත්වා.

122. උපචාරං යපෙත්වාති දියඬ්ඝ්භත්ථුපචාරං යපෙත්වා. සඬ්ඝිකවිහාරතා,
අනුට්ඨාපනීයභාවජානනං, සම්බාධෙතුකාමතා, උපචාරෙ නිසිදනං වා නිපජ්ජනං
වාති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬගාති.

අනුපබ්ඡසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා

126. සත්තමෙ කොට්ඨකානීති ද්වාරකොට්ඨකානි.

128. “සකලසඬ්ඝාරාමතො නික්කඩ්ඪීතුං න වට්ටති”ති ඉදං අනනුරූපතො
චුත්තං. පාපගරහිතාය හි අකුපිතවිත්තෙන නික්කඩ්ඪාපෙන්තස්ස ඉමිනා
සික්ඛාපදෙන ආපත්ති නත්ථී “කුපිතො අනත්තමතො”ති චුත්තත්තා.
අඤ්ඤාපෙක්ඛා ආපත්ති න දිස්සති. පාළියං “අලජ්ජීං නික්කඩ්ඪතී”තිආදිසු
විත්තස්ස ලහුපරිවත්තිතාය අන්තරන්තරා කොපෙ උප්පන්නෙපි අනාපත්ති
අලජ්ජිතාදිපච්චයෙනෙව නික්කඩ්ඪනස්ස ආරද්ධත්තා. සඬ්ඝිකවිහාරො,
උපසම්පන්නස්ස භණ්ඩනකාරකභාවාදිවිනිමුත්තතා, කොපෙන නික්කඩ්ඪනං වා
නික්කඩ්ඪාපනං වාති ඉමානෙත්ථ තිණ්ණ අඬගාති.

නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙහාසකුට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

129. අට්ඨමං උත්තානමෙව. සඬ්ඝිකො විහාරො, අසීසඝට්ටවෙහාසකුට්ඨි, හෙට්ඨාපරිභොගතා, අපටාණිදින්නෙ ආහව්වපාදකෙ නිසීදනං වා නිපජ්ජනං වානි ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬ්ගානි.

වෙහාසකුට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

135. නවමෙ “මහල්ලකො නාම විහාරො සස්සාමිකො”ති වුත්තත්තා සඤ්ඤාචිකාය කුටියා අනාපත්තිති වදන්ති. යස්සාති විහාරස්ස. සා අපරිපූරුපචාරාපි හොතීති විවරියමානං කවාටං යං භිත්තිං ආහනති, සා සාමන්තා කවාටවිත්ථාරජපමාණා උපචාරරහිතාපි හොතීති අත්ථො. ආලොකං වාතපානං සන්ධෙති සටයතීති ආලොකසන්ධිති කවාටං වුව්වති. ද්වාරවාතපානුපචාරතො අඤ්ඤත්ථ පුනථපුනං ලිම්පනාදිං කරොන්තස්ස පිණ්ඩගණනාය පාවිත්තියං.

කෙච් පන “පාළියං පාවිත්තියස්ස අවුත්තත්තා දුක්කට්”න්ති වදන්ති. අට්ඨට්ඨාතඬ්ඛන්ති සංවිධාතඬ්ඛං. හරිතෙ ඨිතො අට්ඨට්ඨාති. ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සාති හරිතයුත්තෙ ඛෙත්තෙ යත්වා ඡාදෙන්තස්ස දුක්කට්ඨන්ති අත්ථො. කෙච් පන “තාදිසෙ ඛෙත්තෙ විහාරං කරොන්තස්ස දුක්කට්”න්ති වදන්ති, තං පාළියා න සමෙති.

136. උජුකමෙව ඡාදනන්ති ඡාදනමුඛවට්ටිතො පට්ඨාය යාව පිට්ඨිවංසකුටාගාරකණ්ණිකාදි, තාව ඉට්ඨකාදීහි උජුකං ඡාදනං. ඉමිනා පන යෙන සඬ්ඛස්මිං විහාරෙ එකචාරං ඡාදිතෙ තං ඡාදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා පාළියං “ද්වෙ මග්ගෙ”තිආදි වුත්තං. පරියායෙන ඡාදනම්පි ඉමිනාව නයෙන යොජෙතඬ්ඛන්ති වදන්ති, තං “පුනථපුනං ඡාදාපෙසි”ති ඉමාය පාළියා ව “සඬ්ඛම්පි වෙතං ඡදනං ඡදනුපරි වෙදිතඬ්ඛ”න්ති ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ව සමෙති.

පාළියං “මග්ගෙන ඡාදෙන්තස්ස පරියායෙන ඡාදෙන්තස්සා”ති ඉදඤ්ච ඉට්ඨකාදීහි, තිණපණ්ණෙහි ව ඡාදනජපකාරහෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. කෙච් පන “පත්තියා ඡාදිතස්ස ඡදනස්ස උපරි ඡදනමුඛවට්ටිතො පට්ඨාය උද්ධං උජුකමෙව එකචාරං ඡාදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා ‘ද්වෙ මග්ගෙ’තිආදි වුත්තං, න පන සකලවිහාරඡාදනං. එස නයො පරියායෙන ඡාදනෙපි”ති වදන්ති, තං පාළිඅට්ඨකථාහි න සමෙති.

තතියාය මග්ගන්ති එත්ථ තතියායාති උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං, තතියං මග්ගන්ති අත්ථො. අයමෙව වා පායො. තිණපණ්ණෙහි ලඬ්භතීති තිණපණ්ණෙහි ඡාදෙත්වා උපරි උල්ලික්තාවලික්තකරණං සන්ධාය වුත්තං. කෙවලං තිණකුටියා හි අනාපත්ති වුත්තා. තිණ්ණං මග්ගානන්ති මග්ගවසෙන ඡාදිතානං තිණ්ණං ඡදනානං. තිණ්ණං පරියායානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. මහල්ලකවිහාරතා, අත්තනො වාසාගාරතා, උත්තරි අට්ඨට්ඨානන්ති ඉමානෙත්ථ තිණ්ණං අඬ්ගානි.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

140. දසමෙ මාතිකායං සප්පාණකඋදකං තිණෙන වා මත්තිකාය වා සිඤ්ඤෙය්‍යා, ඡඩ්ඛෙය්‍යාති අත්ථො. අථ වා උදකං ගහෙත්වා ඛහි සිඤ්ඤෙය්‍යා, තස්මිඤ්ච උදකෙ තිණං වා මත්තිකං වා ආහරිත්වා පක්ඛිපෙය්‍යාති අප්ඣාහරිත්වා අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො. තෙනාහ “සකටභාරමත්තඤ්ඤෙවපි” තිආදි. ඉදන්ති තිණමත්තිකපක්ඛිපනවිධානං. චුත්තන්ති මාතිකායං “තිණං වා මත්තිකං වා” ති එවං චුත්තං, අට්ඨකථාසු වා චුත්තං.

ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං බාහිරපරිභොගං සන්ධාය වත්ථුචසෙන චුත්තං අඛහන්තරපරිභොගස්ස විසුං වක්ඛමානත්තා. තදුභයමපි “සප්පාණක” න්ති කත්වා වධකචිත්තං විනාව සිඤ්ඤෙනෙ පඤ්ඤත්තත්තා “පණ්ණත්තිවජ්ජ” න්ති චුත්තං. වධකචිත්තෙ පන සති සික්ඛාපදන්තරෙනෙව පාවිත්තියං, න ඉමිනාති දට්ඨබ්බං. උදකස්ස සප්පාණකතා, “සිඤ්ඤෙනෙව පාණකා මරිස්සන්ති” ති ජානනං, තාදිසමෙව ච උදකං විනා වධකචෙතනාය කෙනවිදෙව කරණීයෙන තිණාදීනං සිඤ්ඤනන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අභිගාති.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සෙනාසනවග්ගො දුතියො.

“භුතගාමවග්ගො” තිපි එතස්සෙව නාමං.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

144. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ තිරව්ජානභුතන්ති තිරොකරණභුතං, බාහිරභුතන්ති අත්ථො. සමිද්ධොති පරිපුණ්ණො. සහිතත්ථො අත්ථයුත්තො. අත්ථගමභිරතාදිනා ගම්භිරො.

145-147. පරතොති උත්තරි. කරොන්තොවාති පරිබාහිරෙ කරොන්තො. විහඩගෙති ඤානවිහඩගෙ. වරණන්ති නිබ්බානගමනාය පාදං.

යදස්සාති යං අස්ස. ධාරෙතීති අවිනස්සමානං ධාරෙති. පරිකථනත්ථන්ති පකිණ්ණකකථාවසෙන පරිච්ඡින්නධම්මකථනත්ථං. තිස්සො අනුමොදනාති සඛිසහත්තාදියු දානානිසංසප්පටිසංයුත්තා නිධිකුණ්ඩසුත්තාදි (බු. පා. 8.1 ආදයො) - අනුමොදනා, ගෙහප්පවෙසමඬගලාදියු මඬගලසුත්තාදි (බු. පා. 5.1 ආදයො; සු. නි. මඬගලසුත්ත) - අනුමොදනා, මතකහත්තාදිඅමඬගලෙසු තිරොකුට්ඨාදි (බු. පා. 7.1

ආදයෝ; පෙ. ව. 14 ආදයෝ) -අනුමොදනාති ඉමා තිස්සෝ අනුමොදනා.
 කම්මාකම්මච්චිච්ඡයෝති පරිවාරාවසානෙ කම්මවග්ගෙ (පරි. 482 ආදයෝ)
 චුත්තච්චිච්ඡයෝ. සමාධිවසෙනාති සමථපුබ්බකවසෙන. විපස්සනාවසෙන වාති
 දිට්ඨිවිසුද්ධිආදිකාය සුක්ඛවිපස්සනාය වසෙන. අත්තනො සීලරක්ඛණත්ථං
 අපරානපෙක්ඛනාය යෙන කාමං ගන්තුං වතස්සෝ දිසා අරහති, අස්ස වා සන්ති, තාසු
 වා සාධුති වාතුද්දිසො.

අභිව්ඤ්ඤාති පාතිමොක්ඛසංවරසඬ්ඛානෙ සංවරච්ඤායෙ, තප්පකාසකෙ වා
 විනයපිටකෙ. විනෙතුන්ති සික්ඛාපෙතුං පකාසෙතුං. පගුණා වාචුග්ගතාති පාඨතො ව
 අත්ථතො ව පගුණා මුඛෙ සන්තිධාපනවසෙන වාචුග්ගතා කාතබ්බා.
 අත්ථමත්තවසෙනපෙත්ථ යොජනං කරොන්ති. අභිධම්මෙති ලක්ඛණරසාදිවසෙන
 පරිච්ඡින්නෙ නාමරූපධම්මෙ. පුබ්බෙ කිර මහාපෙරා පරියත්තිඅනන්තරධානාය
 එකෙකස්ස ගණස්ස දීඝනිකායාදිඑකෙකධම්මකොට්ඨාසං නියානෙන්නා “තුම්හෙ
 එතං පාළිතො ව අට්ඨකථාතො ව පරිහරථ, සක්කොන්තා උත්තරිපි උග්ගණ්හථා”ති
 එවං සකලධම්මං ගන්ථවසෙන නියානෙන්නි, තත්ථ තෙ ව භික්ඛු ගන්ථනාමෙන
 දීඝභාණකා මජ්ඣිමභාණකාති වොහරියන්ති, තෙ ව අත්තනො භාරභූතං
 කොට්ඨාසං පරිච්චජිත්වා අඤ්ඤං උග්ගහෙතුං න ලහන්ති. තං සන්ධායාහ “සචෙ
 මජ්ඣිමභාණකො භොති”තිආදි.

තත්ථ භෙට්ඨිමා වා තයො වග්ගාති මහාවග්ගතො භෙට්ඨිමා සගාථකවග්ගො
 (සං. නි. 1.1 ආදයෝ), නිදානවග්ගො (සං. නි. 2.1 ආදයෝ), ඛන්ධවග්ගොති (සං. නි.
 3.1 ආදියෝ) ඉමෙ තයො වග්ගා. තිකනිපාතතො පට්ඨාය භෙට්ඨාති
 එකකනිපාතදුකනිපාතෙ සන්ධාය චුත්තං. ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා
 ජාතකභාණකෙන අත්තනො ජාතකෙන සද්ධිං උග්ගහෙතබ්බං. තතො ඔරං න
 වට්ටතිති මහාපච්චරිවාදස්ස අධිප්පායො. තතො තතොති දීඝනිකායාදිතො.
 උච්චිතිත්වා උග්ගහිතං සද්ධම්මස්ස යිතියා, භික්ඛුනොපි
 පුබ්බාපරානුසන්ධිආදිකුසලතාය ව න භොතිති “තං න වට්ටති”ති පටික්ඛිත්තං.
 අභිධම්මෙ කිඤ්චි උග්ගහෙතබ්බන්ති න චුත්තන්ති එත්ථ යස්මා විනයෙ
 කුසලත්තිකාදිවිභාගො, සුත්තන්තෙසු සමථවිපස්සනාමග්ගො ව අභිධම්මපාඨං විනා
 න විඤ්ඤායති, අන්ධකාරෙ පච්චිකාලො විය භොති, තස්මා සුත්තවිනයානං
 ගහණවසෙන අභිධම්මග්ගහණං චුත්තමෙවාති විසුං න චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යථා
 “භොජනං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති චුත්තෙ “ඛ්‍යඤ්ජනං ඛාදිතබ්බ”න්ති අචුත්තම්පි
 චුත්තමෙව භොති තදවිනාභාවතො, එවංසම්පදම්දං දට්ඨබ්බං.

පරිමණ්ඩලපදඛ්‍යඤ්ජනායාති පරිමණ්ඩලාති පරිපුණ්ණාති පදෙසු
 සිථිලධනිතාදිඛ්‍යඤ්ජනාති යස්සං, තාය. පුරස්ස එසාති පොරී, නගරවාසීනං කථාති
 අත්ථො. අනෙලගළායාති එත්ථ එලාති බෙළං තග්ගළනවිරහිතාය.
 කල්‍යාණවාක්කරණොති එත්ථ වාචා එව වාක්කරණං, උදාහරණසොසො. කල්‍යාණං
 මධුරං වාක්කරණමස්සාති කල්‍යාණවාක්කරණො. උපසම්පන්නාය මෙටුනෙනෙව

අහඹිව බොහෝ, න සික්ඛමානාසාමණෙරිසුති ආහ “භික්ඛුනියා කායසංසග්ගං වා”තිආදි.

148. ගරුකෙහිති ගරුකහණ්ඩෙහි. එකතොඋපසම්පන්නායාති උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනං. භික්ඛුනං සන්නිකෙ උපසම්පන්නා නාම පරිවත්තලිඬිගා වා පඤ්චසතසාකියානියො වා. එතා පන එකතොඋපසම්පන්නා ඔවදන්තස්ස පාවිත්තියමෙව.

149. න නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමාති නිමන්තිතා හුත්වා භොජනපරියොසානෙ ගන්තුකාමා න භොජනී, තත්ථෙව වසිතුකාමා භොජනීති අත්ථො. යතොති භික්ඛුනුපස්සයතො. යාවිත්වාති “තුම්හෙහි ආනීතඔවාදෙනෙව මයම්පි වසිස්සාමා”ති යාවිත්වා. තත්ථාති තස්මිං භික්ඛුනුපස්සයෙ. අභික්ඛුකාවාසෙ වස්සං වසන්තියා පාවිත්තියං, අපගච්ඡන්තියා දුක්කටං.

ඉමාසු කතරාපත්ති පරිහරිතබ්බාති වොදනං පරිහරන්තො ආහ “සා රක්ඛිතබ්බා”ති. සා වස්සානුගමනමූලිකා ආපත්ති රක්ඛිතබ්බා, ඉතරාය අනාපත්තිකාරණං අත්ථීති අධිප්පායො. තෙනාහ “ආපදාසු හී”තිආදි.

ඔවාදත්ථායාති ඔවාදෙ යාවනත්ථාය. ද්වෙ තිස්සොති ද්විහි තිහි, කරණත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං. පාසාදිකෙනාති පසාදජනකෙන කායකම්මාදිනා. සම්පාදෙතුති තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. අසම්මතතා, භික්ඛුනියා පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, ඔවාදවසෙන අට්ඨගරුධම්මදානන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬිගාති.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථඬිගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

153. දුතියෙ කොකනදන්ති පදුමවිසෙසං, තං කිර ඛහුපත්තං වණ්ණසම්පන්නං. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – යථා කොකනදසඬිබාතං පදුමං, එවං පුල්ලමුඛපදුමං අවීතගුණගන්ධං නිම්මලෙ අන්තලික්ඛෙ ආදිච්චං විය ව අත්තනො තෙජසා තපන්තං තතො එව විරොවමානං අඬිගෙහි නිච්ඡරණකජුතියා අඬිගිරසං සම්මාසම්බුද්ධං පස්සාති. රජොහරණන්ති සරීරෙ රජං පුඤ්ජනීති රජොහරණන්ති පුඤ්ජනවොළස්ස නාමං. ඔභාසවිස්සජ්ජනපුබ්බකා භාසිතගාථා ඔභාසගාථා නාම. විසුද්ධිමග්ගාදිසු (විසුද්ධි. 2.386) පන “රාගො රජො න ව පන රෙණු වුච්චති”තිආදි ඔභාසගාථා වුත්තා, න පනෙසා “අධිචෙතසො”ති ගාථා. අයඤ්ච වුළපන්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාති උදානපාළියං නත්ථී, එකුදානියත්ථෙරස්ස (ථෙරගා. 1.67 එකුදානියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) නායං උදානගාථාති තත්ථ වුත්තං. ඉධ පන පාළියා එව වුත්තත්තා ථෙරස්සාපි උදානගාථාති ගහෙනබ්බං. ඉධ ව අගරුධම්මෙනාපි ඔවදතො පාවිත්තියමෙව. අත්ථඬිගතසුරියතා, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, ඔවදනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬිගාති.

අත්ථංඛිගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

162. තතියං උත්තානමෙව. උපස්සයුපගමනං, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, සමයාභාවො, ගරුධම්මෙහි ඔවදනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

164. චතුත්ථෙ ආමිසනිරපෙක්ඛමිපි ආමිසභෙන ඔවදතීතිසඤ්ඤාය භණන්තස්සපි අනාපත්ති සචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, අනාමිසන්තරතා, අවණ්ණකාමතාය එවං භණනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

169. පඤ්චමං වීචරදානසික්ඛාපදං උත්තානමෙව.

6. වීචරසිඛිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා

176. ඡට්ඨෙ කථිනචත්තන්ති කථිනමාසෙ වීචරං කරොත්තානං සබ්බමචාරීනං සභායභාවුපගමනං සන්ධාය චුත්තං. චඤ්චෙත්ථාති “තච ඤාතිකායා”ති අචත්ථා “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති එත්තකමෙව චත්ථා “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති සුත්ථා තෙ අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤිතො අභෙසුන්ති ආහ “අකප්පියෙ නියොජ්ඣත්තා”ති. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා සන්තකතා, නිවාසනපාරුපනුපගතා, චුත්තනයෙන සිඛිබ්බනං වා සිඛිබ්බාපනං වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

වීචරසිඛිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

183. සත්තමෙ පාළියං ගච්ඡාම භගිනි ගච්ඡාමාය්‍යාති භික්ඛුපුඛ්බකං සංවිධානං, ඉතරං භික්ඛුනිපුඛ්බකං. එකද්ධානමග්ගන්ති එකතො අද්ධානසඬ්ඛාතං මග්ගං. භියොයාති සුචෙ. පරෙති තතියෙ දිවසෙ.

ද්විධා චුත්තජ්ජකාරොති පාදගමනෙ පක්ඛගමනෙති ද්විධා චුත්තජ්ජකාරො. උපචාරො න ලබ්භතීති යො පරික්ඛිත්තාදිගාමස්ස එකලෙඬ්ඬිපාතාදිඋපචාරො චුත්තො, සො ඉධ න ලබ්භති ආසන්නත්තා. එතෙන ච අන්තරසරෙයෙවෙත්ථ ගාමොති අධිජ්ජෙතො, න සකලං ගාමබ්බෙත්තං. තත්ථාපි යත්ථ උපචාරො ලබ්භති, තත්ථ උපචාරොක්කමනෙ එව ආපත්තීති දස්සෙති. තෙනාහ

“රතනමත්තන්තරො” තිආදි. උපචාරොක්කමනඤ්චේත්ථ උපචාරඛ්භන්තරෙ පටිසනමෙව හොති. තත්ථ අප්පට්ඨිත්වාපි උපචාරතො ඛහි අද්ධයොජනඛ්භන්තරගතෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තොපි මග්ගස්ස ද්විසු පස්සෙසු අද්ධයොජනඛ්භන්තරගතං ගාමුපචාරං සබ්බං ඔක්කමිත්වා ගච්ඡතිච්චෙව වුවචති. අද්ධයොජනතො ඛහි ගතෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තො න ගාමුපචාරගණනය කාරෙතඛ්බො, අද්ධයොජනගණනයෙව කාරෙතඛ්බො. එවඤ්ච සති අනන්තරසික්ඛාපදෙ නාචායෙව ගාමතීරපස්සෙන ගච්ඡන්තස්ස ගාමුපචාරගණනය ආපත්ති සමත්ථිතා හොති. න හි සක්කා නාචාය ගාමුපචාරඛ්භන්තරෙ පටිසිතුං. තිණ්ණං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං සිඬ්ඝාටකං. එත්ථන්තරෙ සංවිදහිතෙති එත්ථ න කෙවලං යථාචුත්තරථිකාදීසු එව සංවිදහනෙ දුක්කටං, අන්තරාමග්ගෙපිති අධිජ්ජායො.

අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්සාති අසති ගාමෙ අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්ස. යස්මිඤ්චි ගාමබ්බේත්තභූතෙපි අරඤ්ඤෙ අද්ධයොජනඛ්භන්තරෙ ගාමො න හොති, තම්පි ඉධ අගාමකං අරඤ්ඤන්ති අධිජ්ජෙතං, න විඤ්ඤාටවාදයො.

185. රට්ඨහෙදෙති රට්ඨවිලොපෙ. චක්කසමාරුළ්භාති ඉරියාපථචක්කං, සකටචක්කං වා සමාරුළ්භා. ද්විත්තම්පි සංවිදහිත්වා මග්ගප්පට්ඨපත්ති, අවිසඬ්ඤාතං, සමයාභාවො, අනාපදා, ගාමන්තරොක්කමනං වා අද්ධයොජනාතික්කමො වාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬ්භාති. එකතොඋපසම්පන්නාදීහි සද්ධිං සංවිධාය ගච්ඡන්තස්ස පන මාතුගාමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාචාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

189. අට්ඨමෙ එකං තීරං...පෙ.... නිරන්තරන්ති නදිතො අද්ධයොජනඛ්භන්තරෙ පදෙසෙ නිව්ට්ඨගාමෙහි නිරන්තරතා වුත්තා. එකං අගාමකං අරඤ්ඤන්ති තථා නිව්ට්ඨගාමාභාවෙන වුත්තං. අගාමකතීරපස්සෙනාතිආදි පන අතිරෙකඅද්ධයොජනවිත්ථතං නදිං සන්ධාය වුත්තං. තතො උභාවිත්ථාරාය හි නදියා මජ්ඣකාපි ගමනෙ තීරද්වයස්සාපි අද්ධයොජනඛ්භන්තරෙ ගතත්තා ගාමන්තරගණනය, අද්ධයොජනගණනය ව ආපත්තියො පරිච්ඡින්නඛ්බො. තෙනෙව “යොජනවිත්ථතා...පෙ.... අද්ධයොජනගණනය පාවිත්තියානි” ති වුත්තං. තෙනෙව හි යොජනතො උභායා නදියා අද්ධයොජනඛ්භන්තරගතතීරවසෙනෙව ආපත්තිගණනං වුත්තමෙව හොති. “සබ්බඅට්ඨකථාසු” තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. තත්ථ කිඤ්චාපි සමුද්දත්තලාකාදීසු පාවිත්තියං න වුත්තං, තථාපි කිලාපුරෙක්ඛාරස්ස තත්ථ දුක්කටමෙවාති ගහෙතඛ්බං, පට්ඨං කිලාපුරෙක්ඛාරස්සාපි පච්ඡා නාචාය නිද්දුපගතස්ස, යොනියො වා මනසි කරොන්තස්ස ගාමන්තරොක්කමනාදීසුපි

ආපත්තිසම්භවතො පණ්ණත්තිවජ්ජනා, තිවිත්තතා වස්ස සික්ඛාපදස්ස චුත්තාති වෙදිතබ්බං. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

නාවාහිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

197. නවමෙ පාළියං “සික්ඛමානා...පෙ.... පඤ්ච භොජනානි යපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්ති”ති ඉදං ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං. පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි කතවිඤ්ඤත්තිපරිකථාදීහි උප්පන්නං පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුක්ඛමෙව. භික්ඛුනියා පරිපාචිතතා, තථා ජානනං, ගිහිසමාරම්භාභාවො, භොජනතා, තස්ස අප්ප්කොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩගාති.

පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

198. දසමෙ උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනාති මාතුගාමෙන රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං සන්ධාය චුත්තං, තං පන අවෙලකවග්ගෙ පඤ්චමම්භි උපනන්දං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තෙසු චතුත්ථත්තා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ඔවාදවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා

206. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ ඉමෙසංයෙවාති ඉමෙසං පාසණ්ඩානංයෙව. එත්තකානන්ති ඉමස්මිං පාසණ්ඩෙ එත්තකානං.

208. “ගච්ඡන්තො වා ආගච්ඡන්තො වා”ති ඉදං අද්ධයොජනවසෙන ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤෙ උද්දිස්ස පඤ්ඤත්තඤ්ච භික්ඛුසු අප්පසන්නෙහි තිත්ථියෙහි සාමඤ්ඤතොපි පඤ්ඤත්තම්භි භික්ඛුනං න වට්ටති එව. ආවසථපිණ්ඩතා, අගිලානතා, අනුවසිත්වා භොජනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඩගාති.

ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

209. දුතියෙ අභිමාරෙති අභිභවිත්වා භගවන්තං මාරණත්ථාය පයොජිතෙ ධනුධරෙ. නනු “රාජානම්පි මාරාපෙසී”ති වචනතො ඉදං සික්ඛාපදං අජාතසත්තුතො කාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං, එවඤ්ච සති පාළියං “තෙන බො පන සමයෙන රඤ්ඤො මාගධස්ස...පෙ.... ඤාතිසාලොභිතො ආජීවකෙසු පබ්බජිතො හොති...පෙ.... බිම්බිසාරං එතදවොවා”තිආදි විරුජ්ඣති? න විරුජ්ඣති. සො කිර ආජීවකො බිම්බිසාරකාලතො පභුති අන්තරන්තරා භික්ඛු නිමන්තෙත්වා දානං දෙන්තො අජාතසත්තුකාලෙපි සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙපි භික්ඛුනං සන්තිකෙ දුතං පාහෙසි, භික්ඛු ච කුක්කුච්චායන්තා නිවාරෙසුං. තස්මා ආදිතො පට්ඨාය තං වත්ථු දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

215. අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසං රජ්ජං විරජ්ජං, විරජ්ජතො ආගතා වෙරජ්ජකා. තෙ ච යස්මා ජාතිගොත්තාදිතො නානාවිධා, තස්මා නානාවෙරජ්ජකෙතිපි අත්ථො.

217-8. ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථුවසෙනෙව විඤ්ඤත්තිතො ගණභොජනත්ථතා සිද්ධාති තං අවත්වා පදභාජනෙ අසිද්ධමෙව නිමන්තනතො ගණභොජනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ “ද්විභාකාරෙහි”තිආදි. “යෙන කෙනචී වෙවචනෙනා”ති වුත්තත්තා “භොජනං ගණ්හථා”තිආදිසාමඤ්ඤනාමෙනාපි ගණභොජනං හොති. යං පන පාළියං අද්ධානගමනාදිවත්ථුසු “ඉධෙව භුඤ්ජථා”ති වුත්තවචනස්ස කුක්කුච්චායනං, තම්පි ඔදනාදිනාමං ගහෙත්වා වුත්තත්තා එව කතන්ති වෙදිතබ්බං. එකතො ගණ්හන්තිති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ද්වාදසහත්ථං අමුඤ්චිත්වා එකතො යත්වා ගණ්හන්ති.

“අම්භාකං චතුත්තම්පි හත්තං දෙහී”ති වුත්තත්තා පාළි (වණ්ණනා) යං “ත්ථං එකස්ස භික්ඛුතො හත්තං දෙහී”තිආදිතො වුත්තත්තා ච භොජනනාමෙන විඤ්ඤත්තමෙව ගණභොජනං හොති, තඤ්ච අඤ්ඤෙන විඤ්ඤත්තම්පි එකතො ගණ්හන්තානං සබ්බෙසම්පි හොතිති දට්ඨබ්බං. විසුං ගහිතං පන විඤ්ඤත්තං භුඤ්ජතො පණ්ණිකභොජනාදිසික්ඛාපදෙහි ආපත්ති එව.

ආගන්තුකපට්ටන්ති අවුජ්ජිත්වා අන්වාධිං ආරොපෙත්වා කරණවිවරං සන්ධාය වුත්තං. යපෙතීති එකං අන්තං විවරෙ බන්ධනවසෙන යපෙති. පච්චාගතං සිබ්බතීති තස්සෙව දුතියඅන්තං පරිවත්තිත්වා ආහතං සිබ්බති. ආගන්තුකපට්ටං බන්ධනීති විවරෙන ලග්ගං කරොන්තො පුනස්පුනං තත්ථ තත්ථ සුත්තෙන බන්ධති. සට්ටෙතීති පමාණෙන ගහෙත්වා දණ්ඩාදීහි සට්ටෙති. සුත්තං කරොතීති ගුණාදිභාවෙන වට්ටෙති. වලෙතීති අනෙකගුණසුත්තං හත්ථෙත වා වක්කදණ්ඩෙන වා වට්ටෙති එකත්තං කරොති. පරිවත්තනං කරොතීති පරිවත්තනදණ්ඩයන්තකං කරොති, යස්මිං සුත්තගුලං පවෙසෙත්වා වෙළුනාලිකාදියු යපෙත්වා පරිබ්භමාපෙත්වා සුත්තකොට්ටො පට්ඨාය ආකඩ්ඪන්ති.

220. අනිමන්තිතචතුත්ථන්ති අනිමන්තිතො චතුත්ථො යස්ස භික්ඛුවතුක්කස්ස, තං අනිමන්තිතචතුත්ථං. එවං සෙසෙසුපි. තෙනාහ “පඤ්චන්තං චතුක්කාන”න්ති.

සම්පවෙසෙත්වා තෙහි යොජෙත්වා. ගණො භිජ්ජති නිමන්තිතසඨසො න භොතීති අත්ථො.

අධිවාසෙත්වා ගතෙසුති එත්ථ අකප්පියනිමන්තනාධිවාසනක්ඛණෙ පුබ්බපයොගෙ දුක්ඛටම්පි නත්ථී, විඤ්ඤත්තිතො පසවනෙ පන විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ ඉතරසික්ඛාපදෙහි දුක්ඛටං භොතීති ගහෙතබ්බං. නිමන්තනං සාදියංති නිමන්තනහත්තං පටිග්ගණ්හං. තානි වාති කුම්මාසාදීනි ච තෙහි භික්ඛුහි එකෙන පච්ඡා ගහිතත්තා එකතො න ගහිතානි.

“භත්තුද්දෙසකෙන පණ්ඩිතෙන භවිතබ්බං...පෙ.... මොචෙතබ්බා”ති එතෙන භත්තුද්දෙසකෙන අකප්පියනිමන්තනෙ සාදිතෙ සබ්බෙසම්පි සාදිතං භොති. එකතො ගණ්හත්තානං ගණභොජනාපත්ති ච භොතීති දස්සෙති. දුතස්ස ද්වාථෙර ආගන්ත්වා පුන “භත්තං ගණ්හං”ති වචනහයෙන “ගාමද්වාථෙර අට්ඨත්වා”ති වුත්තං. ගණභොජනා, සමයාභාවො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඨගානි.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

221. තතියෙ පාළියං භත්තපට්ඨාපි අට්ඨිතාති කුලපට්ඨාපියා දාතබ්බා භත්තපට්ඨාපි අට්ඨිතා න යිතා, අබ්බොච්ඡින්නා නිරන්තරජ්ජවත්තාති අත්ථො. බදරඵලානි පක්ඛිපිත්වා පක්කයාගුආදිකං “බදරසාළව”න්ති වුච්චති.

පාළියං පරම්පරභොජනෙති යෙන පයමං නිමන්තිතො, තස්ස භොජනතො පරස්ස භොජනස්ස භුඤ්ජනෙ. විකප්පනාව ඉධ අනුපඤ්ඤත්තිවසෙන මාතිකායං අනාරොපිතාපි පරිවාථෙර “චතස්සො අනුපඤ්ඤත්තියො”ති (පරි. 86) අනුපඤ්ඤත්තියං ගණිතා. තත්ථ කිඤ්චාපි අට්ඨකථායං මහාපච්චරිවාදස්ස පච්ඡා කථනෙන පරම්මුඛාවිකප්පනා පතිට්ඨපිතා, තථාපි සම්මුඛාවිකප්පනාපි ගහෙතබ්බාව. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායම්පි “යො භික්ඛු පඤ්චස්ස සහධම්මිකෙසු අඤ්ඤතරස්ස ‘මය්හං භත්තපට්ඨාසං තුය්හං දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං සම්මුඛා”තිආදි (කඨබ්බා. අට්ඨ. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං.

229. ඛීරං වා රසං වාති පඤ්චභොජනාමිසං භත්තතො උපරි යිතං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්ඤි අභොජනත්තා උජ්ජපට්ඨාපියා පිචතොපි අනාපත්ති. තෙනාහ “භුඤ්ජන්තෙනා”තිආදි.

විකප්පනාය අකරණතො අකිරියාවසෙන ඉදං වාචායපි සමුට්ඨිතන්ති ආහ “චචිකම්ම”න්ති. පරම්පරභොජනතා, සමයාභාවො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඨගානි.

පරම්පරාගත ජන සික්කා පදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණ්ඩානා සික්කා පදවණ්ණනා

231. චතුර්වේද පාලියං පටියාලොකන්ති පච්ඡිමදිසං, පච්ඡාදිසන්ති අත්ථො. අපාටෙය්‍යාදි අත්ථාය පටියාදි තන්ති සඤ්ඤාය ගණ්හන්තස්සාපි ආපත්ති එව අවිත්තකත්තා සික්කාපදස්ස. අත්තනො අත්ථාය “ඉමස්ස හත්ථෙ දෙහී” ති වචනෙනාපි ආපජ්ජනතො “වච්ඡිකම්ම” ත්ති වුත්තං. වුත්තලක්ඛණපුට්ඨත්ථතා, අසෙසකතා, අජ්ජපිට්ඨපස්සද්ධගමනතා, අඤ්ඤාතකාදිතා, අතිරෙකපටිග්ගහණන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගාති.

කාණ්ඩානා සික්කා පදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පටිමපචාරණා සික්කා පදවණ්ණනා

237. පඤ්චමෙ “ති-කාරං අවත්වා” ති ඉමිනා කාතබ්බසද්දසාමත්ථියා ලද්ධං ඉති-පදං කතකාලෙ න වත්තබ්බන්ති දස්සෙති. ඉධ පන අජානන්තෙහි ඉති-සද්දෙ පසුත්තෙපි අතිරිත්තං කතමෙව හොතිති දට්ඨබ්බං.

238-9. “පචාරිතො” ති ඉදඤ්ච කත්තු අත්ථෙ නිජ්ජන්තන්ති දස්සෙතුං “කතපචාරණො” ති ආදි වුත්තං. භුත්තාචී-පදස්ස නිරත්ථකභාවමෙව සාධෙතුං “වුත්තම්පි චෙත” ත්ති ආදි වුත්තං. තාහීති පුටුකාහි. සත්තුමොදකොති සත්තුං තෙමෙත්වා කතො අපක්කො. සත්තුං පන පිසිත්වා පිට්ඨං කත්වා තෙමෙත්වා පුටුං කත්වා පවත්ති, තං න පචාරෙති. “පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ඨිතමෙව පටික්ඛිපති නාමා” ති වුත්තත්තා යං යං අලජ්ජිසන්තකං වා අත්තනො අපාපුණකසඬ්ඝිකාදිං වා පටික්ඛෙපතො පචාරණා න හොතිති දට්ඨබ්බං.

ආසන්නතරං අඬගන්ති හත්ථපාසතො බහි යත්වා ඔනම්ත්වා දෙන්තස්ස සීසං ආසන්නතරං හොති, තස්ස ඔරිමන්තෙන පරිච්ඡින්නෙති.

අපනාමෙත්වාති අභිමුඛං හරිත්වා. “ඉමං හත්තං ගණ්හා” ති වදන්ති කිඤ්චි අනාමෙත්වා වදන්ති. කෙවලං වාචාහිභාරස්ස අනාධිප්පෙතත්තා ගණ්හට්ඨාති ගහෙතුං ආරද්ධං කට්ඨජුතා අනුක්ඛිත්තම්පි පුබ්බෙපි එවං අභිහටත්තා පචාරණා හොතිති “අභිහටාව හොති” ති වුත්තං. උද්ධට්ඨත්තෙති භාජනතො විශොජිතමත්තෙ. ද්විත්තං සමභාරෙපිති පරිවෙසකස්ස ව අඤ්ඤාස්ස ව හත්තපච්ඡිභාජනවහනෙ සමකෙපිති අත්ථො.

රසං ගණ්හට්ඨාති එත්ථ කෙවලං මංසරසස්ස අපචාරණා ජනකස්ස නාමෙන වුත්තත්තා පටික්ඛිපතො පචාරණා න හොති. මච්ඡරසන්ති ආදීසු මච්ඡො ව රසඤ්චාති අත්ථස්ස සමභවතො වත්ථුනොපි තාදිසත්තා පචාරණා හොති, “ඉදං ගණ්හට්ඨා” තිපි අවත්වා තුණ්හිභාවෙන අභිහටං පටික්ඛිපතොපි හොති එව.

කරම්බකොති මිස්සකාධිවචනමෙතං. යඤ්භි බහුභි මිස්සෙත්වා කරොන්ති, සො “කරම්බකො”ති වුච්චති.

“උද්දිස්ස කත”න්ති මඤ්ඤමානොති එත්ථ වත්ථුනො කප්පියත්තා “පචාරිතොව භොති”ති වුත්තං. තඤ්චෙ උද්දිස්ස කතමෙව භොති, පටික්ඛෙපො නත්ථි. අයමෙත්ථ අධිප්පායොති “යෙනාපුච්ඡිතො”ති ආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සන්ධාය වදති. කාරණං පනෙත්ථ දුද්දසන්ති භත්තස්ස බහුතරභාවෙන පචාරණාසම්භවකාරණං දුද්දසං, අඤ්ඤථා කරම්බකෙපි මච්ඡාදිබහුභාවෙ පචාරණා භවෙය්‍යාති අධිප්පායො. යථා චෙත්ථ කාරණං දුද්දසං, එවං පරතො “මිස්සකං ගණ්හථා”ති එත්ථාපි කාරණං දුද්දසමෙවාති දට්ඨබ්බං. යඤ්ච “ඉදං පන භත්තමිස්සකමෙවා”ති ආදි කාරණං වුත්තං, තම්පි “අප්පතරං න පචාරෙති”ති වචනෙන න සමෙති. විසුං කත්වා දෙතීති “රසං ගණ්හථා”ති ආදිනා වාචාය විසුං කත්වා දෙතීති අත්ථො ගහෙනබ්බො. න පන කායෙන රසාදිං වියොජෙත්වාති. තථා අවියොජිතෙපි පටික්ඛිපතො පචාරණාය අසම්භවතො අප්පචාරණාපහොණකස්ස නාමෙන වුත්තත්තා භත්තමිස්සකයාගුං ආහරිත්වා “යාගුං ගණ්හථා”ති වුත්තට්ඨානාදීසු විය, අඤ්ඤථා වා එත්ථ යථා පුබ්බාපරං න විරුජ්ඣති, තථා අධිප්පායො ගහෙනබ්බො.

නාචා වා සෙතු වාති ආදිමභි නාචාදිඅභිරුහනාදික්ඛණෙ කිඤ්චි යත්ථාපි අභිරුහනාදිකාතබ්බත්තෙපි ගමනතප්පරතාය යානං නාම න භොති, ජනසම්මද්දෙන පන අනොකාසාදිභාවෙන කාතුං න වට්ටති. අචාලෙත්වාති වුත්තට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිම්පි පදෙසෙ වා උද්ධං වා අපෙසෙත්වා තස්මිං එව පන යානෙ පරිවත්තෙතුං ලහති. තෙනාහ “යෙන පස්සෙනා”ති ආදි.

අකප්පියභොජනං වාති කුලදුසනාදිනා උප්පන්නං, තං “අකප්පිය”න්ති ඉමිනා තෙන මිස්සං ඔදනාදි අතිරිත්තං භොති එවාති දස්සෙති. තස්මා යං තත්ථ අකප්පකතං කන්දඵලාදි, තං අපනෙත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බමෙව.

සො පුන කාතුං න ලහතීති තස්මිඤ්ඤෙව භාජනෙ කරියමානං පයමකතෙන සද්ධිං කතං භොතීති පුන සො එව කාතුං න ලහති, අඤ්ඤො ලහති. අඤ්ඤෙන හි කතතො අඤ්ඤො පුන කාතුං ලහති. අඤ්ඤස්මිං පන භාජනෙ තෙන වා අඤ්ඤෙන වා කාතුං වට්ටති. තෙනාහ “යෙන අකතං, තෙන කාතබ්බං, යඤ්ච අකතං, තං කාතබ්බ”න්ති. එවං කතන්ති අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ කතං. සචෙ පන ආමිසසංසට්ඨානීති එත්ථ මුඛාදීසු ලග්ගම්පි ආමිසං සොධෙත්වාච අතිරිත්තං භුඤ්ජිතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං.

241. වාචාය ආණාපෙත්වා අතිරිත්තං අකාරාපනතො අකිරියසමුට්ඨානන්ති දට්ඨබ්බං. පචාරිතභාවො, ආමිසස්ස අනතිරිත්තතා, කාලෙ අප්ඣොහරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

පඨමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙ ‘‘භුත්තස්මි’’න්ති මාතිකායං චුත්තත්තා භොජනපරියොසානෙ පාවිත්තියං. පචාරිතතා, තථාසඤ්ඤිතා, ආසාදනාපෙක්ඛතා, අනතිරිත්තෙන අභිභට්ඨපචාරණා, භොජනපරියොසානන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨානි.

දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

247. සත්තමෙ නටානං නාටකාති නටනාටකා, සිතාහරණාදීති.

248-9. බාදනීයෙ බාදනීයත්ථන්ති පුච්ඡාදිබාදනීයෙ විජ්ජමානබාදනීයකිච්චං බාදනීයෙහි කාතබ්බං ජීසවිජාහරණසඬ්ඛානං අත්ථං පයොජනං නෙව ඵරන්ති න නිජ්ජාදෙන්ති. එකස්මිං දෙසෙ ආහාරකිච්චං සාධෙත්තං වා අඤ්ඤස්මිං දෙසෙ උට්ඨිතභූමිරසාදිභෙදෙන ආහාරකිච්චං අසාධෙත්තම්පි වා සම්භවෙය්‍යාති ආහ ‘‘තෙසු තෙසු ජනපදෙසු’’තිආදි. කෙච් පන ‘‘එකස්මිං ජනපදෙ ආහාරකිච්චං සාධෙත්තං සෙසජනපදෙසුපි විකාලෙ න කප්පති ඵවාති දස්සන්ත්ථං ඉදං චුත්ත’’න්තිපි (සාරත්ථං. ටී. පාවිත්තිකණ්ඩ 3.248-249) වදන්ති. පකතිආහාරවසෙනාති අඤ්ඤෙහි යාවකාලිකෙහි අයොජිතං අත්තනො පකතියාව ආහාරකිච්චකරණවසෙන. සම්මොභොයෙව භොතීති අනෙකත්ථානං නාමානං, අප්පසිද්ධානඤ්ච සම්භවතො සම්මොභො ඵව සියා. තෙනෙවෙත්ථ මයම්පි මූලකමූලාදීනං පරියායන්තරදස්සනෙන අදස්සනං කරම්භ උපදෙසතොව ගහෙතබ්බතො.

යන්ති වට්ටකන්දං. මූලාලන්ති ථූලතරුණමූලමෙව, රුක්ඛවල්ලිආදීනං මත්ථකොති හෙට්ඨා චුත්තමෙව සම්පිණ්ඩෙත්වා චුත්තං. අවිජ්ජාදීනං අපරිපක්කානෙව ඵලානි යාවජීවිකානීති දස්සෙතුං ‘‘අපරිපක්කානී’’ති චුත්තං. හරිතකාදීනං අට්ඨිනීති එත්ථ මිඤ්ජං යාවකාලිකන්ති කෙච් වදන්ති, තං න යුත්තං අට්ඨකථායං අචුත්තත්තා.

හිඩ්ගුරුක්ඛතො පග්ගරිතනියායො හිඩ්ගු නාම. හිඩ්ගුජතුආදයො ව හිඩ්ගුවිකතියොව. තත්ථ හිඩ්ගුජතු නාම හිඩ්ගුරුක්ඛස්ස දණ්ඩපත්තානි පවිත්වා කතනියායො. හිඩ්ගුසිපාටිකා නාම හිඩ්ගුපත්තානි පවිත්වා කතනියායො. අඤ්ඤෙන මිස්සෙත්වා කතොතිපි වදන්ති. තකන්ති අග්ගකොටියා නික්ඛන්තසිලෙයො. තකපත්තින්ති පත්තතො නික්ඛන්තසිලෙයො. තකපණ්ණන්ති පලාසෙ හජ්ජිත්වා කතසිලෙයො. දණ්ඩතො නික්ඛන්තසිලෙයොතිපි වදන්ති. විකාලතා, යාවකාලිකතා, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඩ්ඨානි.

විකාලභෞජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

252-3. අට්ඨමෙ තාදිසන්ති අසුපබ්බාසද්දේපනං. යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා...පෙ.... පාවිත්තියන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි පාළියං බාදනීයභෞජනීයපදෙහි යාවකාලිකමෙව සඬගහිතං, න යාමකාලිකං. තථාපි “අනාපත්ති යාමකාලිකං යාමෙ නිදහිත්වා භුඤ්ජති”ති ඉධ වෙව –

“යාමකාලිකෙන, හික්ඛවෙ, සත්තාහකාලිකං...පෙ.... යාවජීවිකං තදහුපට්ඨගහිතං යාමෙ කප්පති, යාමාතික්කන්තෙ න කප්පති”ති (මහාව. 305) –

අඤ්ඤත්ථ ව චුත්තත්තා, “යාමකාලික”න්ති වචනසාමන්තීයතො ව භගවතො අධිප්පායඤ්ඤාහි අට්ඨකථාවරියෙහි යාමකාලිකං සන්තිධිකාරකතං පාවිත්තියවත්ථුමෙව චුත්තත්ති දට්ඨබ්බං. යන්ති පත්තං, සංසනකිරියාපෙක්ඛාය වෙතං උපයොගවචනං. අඬගුලිලෙඛා පඤ්ඤායතීති සිනෙහාභාවෙපි පත්තස්ස සුච්ඡිත්තාය පඤ්ඤායති. යන්ති යාවකාලිකං, යාමකාලිකඤ්ච. අපරිච්චත්තමෙවාති නිරපෙක්ඛතාය අනුපසම්පන්නස්ස අදින්නං, අපරිච්චත්තඤ්ච යාවකාලිකාදිවත්ථුමෙව සන්ධාය වදති, න පන තග්ගතපට්ඨගහණං. න හි වත්ථුං අපරිච්චජිත්වා තත්ථගතපට්ඨගහණං පරිච්චජිතුං සක්කා, න ච තාදිසං වචනමත්ථී. යදි භවෙය්‍ය, “සවෙ පත්තො දුද්ධොතො භොති...පෙ.... භුඤ්ජන්තස්ස පාවිත්තිය”න්ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍ය. න හි ධොවනෙන ආමිසං අපනෙතුං වායමන්තස්ස පටිග්ගහණෙ අපෙක්ඛා වත්තති. යෙන පුනදිවසෙ භුඤ්ජතො පාවිත්තියං ජනෙය්‍ය, පත්තෙ පන වත්තමානා අපෙක්ඛා තග්ගතිකෙ ආමිසෙපි වත්තති එවනාමාති ආමිසෙ අනපෙක්ඛතා එත්ථ න ලබ්භති, තතො ආමිසෙ අවිජ්ඣිතපටිග්ගහණං පුනදිවසෙ පාවිත්තියං ජනෙතීති ඉදං චුත්තං. අථ මතං “යදග්ගෙනත්ථ ආමිසානපෙක්ඛතා න ලබ්භති. තදග්ගෙන පටිග්ගහණානපෙක්ඛාපි න ලබ්භති”ති. තථා සති යත්ථ ආමිසාපෙක්ඛා අත්ථී, තත්ථ පටිග්ගහණාපෙක්ඛාපි න විගච්ඡතීති ආපන්නං, එවඤ්ච පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනං විසුං න වත්තබ්බං සියා. අට්ඨකථායඤ්චෙතමිපි පටිග්ගහණවිජ්ඣනකාරණත්තෙන අහිමතං සියා, ඉදං සුට්ඨුතරං කත්වා විසුං වත්තබ්බං චීවරාපෙක්ඛාය වත්තමානායපි පච්චුද්ධාරෙන අධිට්ඨානවිජ්ඣනං විය. එතස්මිඤ්ච උපායෙ සති ගණ්ඨිකාහතපත්තෙසු අවට්ටනතා නාම න සියාති චුත්තොවායමත්ථො. තස්මා යං චුත්තං සාරත්ථදීපනියං “යං පරස්ස පරිච්චජිත්වා අදින්නමිපි සවෙ පටිග්ගහණෙ නිරපෙක්ඛනිස්සජ්ජනෙන විජ්ඣිතපටිග්ගහණං භොති, තමිපි දුතියදිවසෙ වට්ටතී”තිආදි (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තියකණ්ඩ 3.252-253), තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං.

පකතිආමිසෙති ඔදනාදිකප්පියයාවකාලිකෙ. ද්වෙති පුරෙහත්තං පටිග්ගහිතං යාමකාලිකං පුරෙහත්තං සාමිසෙන මුඛෙන භුඤ්ජතො සන්නිධිපච්චයා එකං, යාමකාලිකසංසට්ඨතාය යාවකාලිකත්තහපනෙන අනතිරිත්තපච්චයා එකන්ති ද්වෙ පාවිත්තියානි. විකප්පද්වයෙති සාමිසනිරාමිසපක්ඛද්වයෙ. පුල්ලච්චයඤ්ච දුක්කටඤ්චාති මනුස්සමංසෙ පුල්ලච්චයං, සෙසෙසු දුක්කටං. යාවකාලිකයාමකාලිකතා, සන්නිධිභාවො, තස්ස අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අභිගානි.

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

259. නවමෙ පණිතසංසට්ඨානි භොජනානි පණිතභොජනානීති පාළියං පන භොජනානි පුබ්බෙ චුත්තත්තා පාකටානීති අදස්සිතානි, තාදිසෙහි පණිතෙහි මිස්සත්තා පණිතභොජනානි නාම භොජනී. තෙසං පහෙදදස්සනත්ථං “සෙය්‍යාපීදං සප්පි නවනීත”න්තිආදි චුත්තං. සප්පිහත්තන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි සප්පිනා සංසට්ඨං හත්තං, සප්පි ච හත්තඤ්චාතිපි අත්ථො විඤ්ඤායති, අට්ඨකථායං පන “සාලිහත්තං විය සප්පිහත්තං නාම නත්ථී”තිආදිනා චුත්තත්තා න සක්කා අඤ්ඤං වත්ථුං. අට්ඨකථාවරියා එව හි ඊදිසෙසු යානෙසු පමාණං.

මූලන්ති කප්පියහණ්ඩං චුත්තං. තස්මා අනාපත්තීති එත්ථ විසඬිකෙතෙන පාවිත්තියාභාවෙපි සුපොදනදුක්කටා න මුච්චතීති වදන්ති. “කප්පියසප්පිනා, අකප්පියසප්පිනා”ති ව ඉදං කප්පියාකප්පියමංසසත්තානං වසෙන චුත්තං.

261. මහානාමසික්ඛාපදං නාම උපරි වාතුමාසපච්චයපචාරණාසික්ඛාපදං (පාවි. 303 ආදයො). අගිලානො හි අප්පචාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤාපෙන්නොපි කාලපරිච්ඡේදං, හෙසප්පපරිච්ඡේදං වා කත්වා සඬිසවසෙන පචාරිතට්ඨානතො තදුත්තරි විඤ්ඤාපෙන්නෙන, පරිච්ඡේදබ්‍රහ්මන්තරෙපි න හෙසප්පකරණීයෙන රොගෙන හෙසප්පං විඤ්ඤාපෙන්නෙන ච සමො භොතීති “මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො”ති චුත්තං. පණිතභොජනතා, අගිලානතා, අකතවිඤ්ඤත්තියා පටිලාභො, අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අභිගානි.

පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

263. දසමෙ සනඛද්ධොති සනමංසෙන සමඛද්ධො, කථිනසංහතසරිරොති අත්ථො.

264. මුඛද්වාරන්ති මුඛතො හෙට්ඨා ද්වාරං මුඛද්වාරං, ගලනාලිකන්ති අත්ථො. එවඤ්ච නාසිකාය පච්චිඨමිපි මුඛද්වාරං පච්චිඨමෙව භොති, මුඛෙ

පක්ඛිත්තමත්තඤ්ච අප්පවිට්ඨං. ආභාරන්ති අජ්ඣොභරිතබ්බං කාලිකං අධිජ්ජෙනං,
න උදකං. තඤ්ඤි හෙසජ්ජසඬගහිතමිපි අකාලිකමෙව පටිග්ගහිතස්සෙව
කාලිකත්තා. උදකෙ හි පටිග්ගහණං න රුහති. තෙනෙව භික්ඛුනා තාපිතෙන
උදකෙන චිරපටිග්ගහිතෙන ව අකප්පියකුටියං වුත්ථෙත ව සහ ආමිසං
භුඤ්ජන්තස්සාපි සාමපාකාදිදොසො න හොති. වක්ඛති හි “භික්ඛු
යාගුඅත්ථාය...පෙ.... උදකං තාපෙති, වට්ටති” තිආදි (පාවි. අට්ඨ. 265). භික්ඛු පන
එතං අධිජ්ජායං තදා න ජානිංසු. තෙනාහ “සම්මා අත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා” තිආදි.

265. රටරෙණුමිපිති රටෙ ගච්ඡන්තෙ උට්ඨහනරෙණුසදිසරෙණුං. තෙන තතො
සුබ්බමං ආකාසෙ පරිබ්භමනකං දිස්සමානමිපි අබ්බොහාරිකන්ති දස්සෙති.
අකල්ලකොති ගිලානො.

“ගහෙතුං වා...පෙ.... තස්ස ඔරිමන්තෙනා” ති ඉමිනා ආකාසෙ උජුං යත්වා
පරෙත උක්ඛිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ආසන්තඬගභූතපාදතලතො පට්ඨාය
හත්ථපාසො පරිච්ඡින්නදිතබ්බො, න පන සිසන්තතො පට්ඨායාති දස්සෙති. තත්ථ
“ඔරිමන්තෙනා” ති ඉමස්ස හෙට්ඨිමන්තෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

එත්ථ ව පචාරණාසික්ඛාපදට්ඨකථායං “සවෙ භික්ඛු නිසින්තො හොති,
ආසනස්ස පච්ඡිමන්තතො පට්ඨායා” තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 238-239)
පටිග්ගාහකානං ආසන්තඬගස්ස පාරිමන්තතො පට්ඨාය පරිච්ඡෙදස්ස දස්සිතත්තා
ඉධාපි ආකාසෙ ධිතස්ස පටිග්ගාහකස්ස ආසන්තඬගභූතපාදඬගුලස්ස
පාරිමන්තභූතතො පණ්හිපරියන්තස්ස හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය, දායකස්ස පන
ඔරිමන්තභූතතො පාදඬගුලස්ස හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය හත්ථපාසො
පරිච්ඡින්නදිතබ්බොති දට්ඨබ්බං. ඉමිනාව නයෙන භූමියං නිපජ්ජිත්වා උස්සිසෙ
නිසින්තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තස්සාපි ආසන්තසිසඬගස්ස පාරිමන්තභූතතො
ගිවන්තතො පට්ඨායෙව හත්ථපාසො මිනිතබ්බො, න පාදතලතො පට්ඨාය. එවං
නිපජ්ජිත්වා දානෙපි යථානුරූපං වෙදිතබ්බං. “යං ආසන්තතරං අඬග” න්ති හි
වුත්තං.

පටිග්ගහණසඤ්ඤායාති “මඤ්චාදිනා පටිග්ගහෙස්සාමි” ති උප්පාදිතසඤ්ඤාය.
ඉමිනා “පටිග්ගණ්හාමි” ති වාචාය වත්තබ්බකිච්චං නත්ථිති දස්සෙති. කත්ථවි
අට්ඨකථාසු, පදෙසෙසු වා. අසංභාරිමෙ ඵලකෙති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන
අසංභාරියෙ. පුඤ්ඡිත්වා පටිග්ගහෙත්වාති පුඤ්ඡිතෙපි රජනවුණ්ණසඬකාය සති
පටිග්ගහණත්ථාය වුත්තං, නාසති. තං පනාති පතිතරජං අප්පටිග්ගහෙත්වා උපරි
ගහිතපිණ්ඩපාතං. අනාපත්තිති දුරුපවිණ්ණාදිදොසො නත්ථි. “අනුපසම්පන්නස්ස
දස්සාමි” තිආදිපි විනයදුක්ඛපරිහාරාය වුත්තං. තථා අකත්වා ගහිතෙපි
පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජතො අනාපත්ති ඵව. “අනුපසම්පන්නස්ස දත්වා” ති ඉදම්පි
පුරිමාහොගානුගුණතාය වුත්තං.

වරුකෙනානි බුද්දකභාජනෙන. අභිභට්ඨතානි දියාමානක්ඛණං සන්ධාය චුත්තං. දත්වා අපනයනකාලෙ පන ඡාරිකා වා බිත්ථුනි වා පතන්ති, පුන පටිග්ගහෙනබ්බං අභිභාරස්ස විගතත්තානි වදන්ති. තං යථා න පතති, තථා අපනෙස්සාමිති පරිහරන්තෙ යුජ්ජති. පකතිසඤ්ඤාය අපනෙන්තෙ අභිභාරො න ඡීජ්ජති, තං පටිග්ගහිතමෙව හොති. මුඛවට්ටියාපි ගහෙතුං වට්ටනීති අභිහරියමානස්ස පත්තස්ස මුඛවට්ටියා උපරිභාගෙ හත්ථං පසාරෙත්වා ඵුසිතුං වට්ටති.

පාදෙන පෙල්ලෙන්වාති “පාදෙන පටිග්ගහෙස්සාමි” තිසඤ්ඤාය අක්කමිත්වා. කෙවීති අභයගිරිවාසිනො. වචනමත්තමෙවාති පටිබද්ධජපටිබද්ධන්ති සද්දමත්තමෙව නානං, කායපටිබද්ධමෙව හොති. තස්මා තෙසං වචනං න ගහෙනබ්බන්ති අධිජ්ජායො.

තෙන ආහරාපෙතුන්ති යස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං ගතං, තං ඉධ ආනෙහීති ආණාපෙත්වා තෙන ආහරාපෙතුං ඉතරස්ස වට්ටනීති අත්ථො. න තතො පරන්ති තදහෙව සාමං අජ්ජපටිග්ගහිතං සන්ධාය චුත්තං. තදහෙව පටිග්ගහිතං පන පුනදිවසාදියු අජ්ජපටිග්ගහෙත්වාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටනීති වදන්ති.

බියාන්තීති බයං ගච්ඡන්ති, තෙසං චුණ්ණෙහි ථුල්ලච්චයඅජ්ජපටිග්ගහණාපත්තියො න හොන්තීති අධිජ්ජායො. “නවසමුට්ඨික”න්ති එතෙනෙව උච්ඡුආදියු අභිනවලග්ගත්තා අබ්බොහාරිකං න හොතීති දස්සෙති. එසෙව නයොති සන්තිධිදොසාදිං සන්ධාය වදති. තෙනාහ “න භී”තිආදි. තෙන ව පටිග්ගහණඛගෙසු පඤ්චසුපි සමිද්ධෙසු අජ්ඣොහරිතුකාමතාය ගහිතමෙව පටිග්ගහිතං නාම හොති අජ්ඣොහරිතබ්බෙසු එව පටිග්ගහණස්ස අනුඤ්ඤාතත්තානි දස්සෙති. තථා බාහිරපරිභොගත්ථාය ගහෙත්වා යපිතතෙලාදිං අජ්ඣොහරිතුකාමතාය සති පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.

කෙසඤ්චිතිආදියු අනුපසම්පන්නානං අත්ථාය කත්ථවි යපියමානමිපි හත්ථතො මුත්තමත්තෙ එව පටිග්ගහණං න විජහති, අථ බො භාජනෙ පතිතමෙව පටිග්ගහණං විජහති. භාජනඤ්ච භික්ඛුනා පුනදිවසත්ථාය අපෙක්ඛිතමෙවාති තග්ගතමිපි ආමිසං දුද්ධොතපත්තගතං විය පටිග්ගහණං න විජහතීති ආසඬකාය “සාමණෙරස්ස හත්ථෙ පක්ඛිපිතබ්බ”න්ති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඊදිසෙසු හි යුත්ති න ගවෙසිතබ්බා, චුත්තනායෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං. “පත්තගතා යාගු”ති ඉමිනා පත්තමුඛවට්ටියා ඵුට්ඨෙපි කුටෙ යාගු පටිග්ගහිතා, උග්ගහිතා වා න හොති භික්ඛුනො අනිච්ඡාය ඵුට්ඨත්තානි දස්සෙති. ආරොපෙතීති හත්ථං ඵුසාපෙති. පටිග්ගහණපඨං භාරං නාම මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උක්ඛෙපාරහං. න පිදහිතබ්බන්ති හත්ථතො මුත්තං සන්ධාය චුත්තං, හත්ථගතං පන ඉතරෙන හත්ථෙන පිදහතො, හත්ථතො මුත්තමිපි වා අඵුසිත්වා උපරිපිධානං පාතෙන්තස්ස න දොසො.

පටිග්ගහණානීති ඡායත්ථාය උපරි ධාරයමානා මහාසාඛා යෙන කෙනවි ඡීජ්ජෙයා, තත්ථ ලග්ගරජං මුඛෙ පාතෙයා වාති කජ්ජියං කාරාපෙත්වා

පටිග්ගණ්හානි. කුණ්ඩකෙති මහාසංඛ. තස්මිම්පිති වාට්ඨසංඛ. ගාභාපෙත්වානි අප්පටිග්ගහිතං කාලිකං ගාභාපෙත්වා.

දුතියත්ථෙරස්සානි “ථෙරස්ස පත්තං මය්හං දෙථා”ති තෙන අත්තනො පටිච්චජාපෙත්වා දුතියත්ථෙරස්ස දෙනි. එත්ථ පනාති පත්තපරිවත්තනෙ. කාරණන්ති එත්ථ යථා “සාමණෙරා ඉතො අම්භාකම්පි දෙන්ති”ති විතක්කො උප්පජ්ජති, න තථාති කාරණං වදන්ති, තඤ්ච යුත්තං. යස්ස පන තාදිසො විතක්කො නත්ථී, තෙන අපරිවත්තෙත්වාපි භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

නිච්චාලෙතුන්ති වාලෙත්වා පාසාණසක්ඛරාදිඅපනයං කාතුං. උද්ධනං ආරොපෙතඛිබන්ති අනග්ගිකං උද්ධනං සන්ධාය වුත්තං. උද්ධනෙ පච්චමානස්ස ආලුළනෙ උපරි අපක්කතණ්ඩුලා හෙට්ඨා පවිසිත්වා පච්චතීති ආහ “සාමංපාකඤ්චෙව හොති”ති.

ආධාරකෙ පත්තො යපිතොති අප්පටිග්ගහිතාමිසො පත්තො පුන පටිග්ගහණත්ථාය යපිතො. එකග්ගහණෙනෙවාති සාමණෙරානං ගහිතස්ස පුන අවිජ්ඣාචයෙන ගහණෙන. භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති ධුමවට්ටියා තදහුපටිග්ගහිතත්තා වුත්තං. හත්තුග්ගාරොතිආදි අබ්බොහාරිකප්පසඬගෙන විකාලභොජනවිනිවිජයදස්සනං. සමුද්දොදකෙනාති අප්පටිග්ගහිතෙන. හිමකරකා නාම කදාචි වස්සොදකෙන සහ පතනකා පාසාණලෙඛා විය සනිභූතඋදකවිසෙසා, තෙසු පටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී. තෙනාහ “උදකගතිකා එවා”ති. පුරෙහත්තමෙව වට්ටතීති අප්පටිග්ගහිතාපත්තීහි අබ්බොහාරිකම්පි විකාලභොජනාපත්තීහි සබ්බොහාරිකන්ති දස්සෙති.

ලග්ගතීති මුඛෙ ව හත්ථෙ ව මත්තිකාවණ්ණං දස්සෙති. ඛහලන්ති හත්ථමුඛෙසු අලග්ගතකම්පි පටිග්ගහෙනඛිබං. වාසමත්තන්ති රෙණුබීරාභාවං දස්සෙති. ආකිරති පටිග්ගහෙනඛිබන්ති පුප්ඵරසස්ස පඤ්ඤායනතො වුත්තං.

මහාභූතෙසුති පාණසරීරසන්තිස්සිතෙසු පථවීආදිමහාභූතෙසු. සබ්බං වට්ටතීති අත්තනො, පරෙසඤ්ච සරීරනිස්සිතං සබ්බං වට්ටති. අකප්පියමංසානුලොමතාය පුල්ලච්චයාදිං න ජනෙතීති අධිප්පායො. පතතීති අත්තනො සරීරතො විච්ඡින්නදිත්වා පතති. “රුක්ඛතො ඡින්නදිත්වා”ති වුත්තත්තා මත්තිකත්ථාය පථවිං ඛණිතුං, අඤ්ඤම්පි යංකිඤ්චි මුලපණ්ණාදිවිසහෙසජ්ජං ඡින්නදිත්වා ඡාරිකං අකත්වාපි අප්පටිග්ගහිතම්පි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති දට්ඨබ්බං. අප්පටිග්ගහිතතා, අනනුඤ්ඤාතතා, ධුමාදිඅබ්බොහාරිකතාභාවො, අප්ඤ්ඤාහරණන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි.

දත්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො භොජනවග්ගො වතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

273. පඤ්චමවග්ගස්ස පයමෙ මය්හං නාමාති භික්ඛුනා භූමියං යපෙත්වා දිත්තම්පි සන්ධාය වදති. අඤ්ඤතිත්ථියතා, අනනුඤ්ඤාතතා, අජ්ඣොභරණියතා, අජ්ඣොභරණත්ථාය සහත්ථා අනික්ඛිත්තභාජනෙ දානන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨගාති.

අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උයොයාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

274. දුතියෙ අනාවාරං ආවරිතුකාමතා, තදත්ථමෙව උපසම්පන්නස්ස උයොයාජනා, තස්ස උපවාරාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩ්ඨගාති.

උයොයාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

281. තතියෙ පාළියං බුද්දකෙ සරෙති එත්ථ බුද්දකං සරං නාම පඤ්චහත්ථනො උනකචිත්ථාරං අධිජ්ජෙතං. තත්ථ ව පිට්ඨසඬ්ඨාටනො හත්ථපාසෙ අවිජ්ඣිතෙපි පිට්ඨිවංසාතික්කමො භොතිති ආහ “පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා”ති. යථා තථා වා කතස්සාති පිට්ඨිවංසං ආරොපෙත්වා වා අනාරොපෙත්වා වා කතස්ස.

283. පාළියං චිතරාගාති අපරියුට්ඨිතරාගානං, අනාගාමීනඤ්ච සඬ්ඨගභො. සචිත්තකන්ති අනුපවිසිත්වා නිසීදනචිත්තෙන සචිත්තකං. පරියුට්ඨිතරාගජායම්පතිකානං සන්නිභිතතා, සයනිසරතා, දුතියස්ස භික්ඛුනො අභාවො, අනුපබ්ජ්ජ නිසීදනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨගාති.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

284-289. චතුත්ථපඤ්චමාති චුත්තත්ථාති.

6. වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

298. ඡට්ඨෙ “පරියෙසිත්වා ආරොචනකිච්චං නාම නත්ථි”ති චුත්තත්තා යො අපරියෙසිතඛබ්බො උපසඬ්ඨකමිතුං යුත්තට්ඨානෙ දිස්සති, සො සවෙපි පකතිච්චනස්ස සචනුපවාරං අතික්කම්ම ධිතො උපගන්ත්වා ආපුච්ඡිතඛබ්බො. තෙනාහ “අපි ව...පෙ.... යං පස්සති, සො ආපුච්ඡිතඛබ්බො”තිආදි.

302. අනාපත්තිවාරෙ චෙන්ථ අන්තරාරාමාදීනඤ්ඤෙව චුත්තත්තා විහාරතො ගාමවීථිං අනුඤ්ඤාතකාරණං විනා අතික්කමන්තස්සාපි ආපත්ති හොති, න පන සරූපවාරං අතික්කමන්තස්සෙව.

යං පන පාළියං “අඤ්ඤස්ස සරූපවාරං ඔක්කමන්තස්ස...පෙ.... පයමං පාදං උම්මාරං අතික්කාමෙති” තිආදි චුත්තං. තං ගාමෙ පවිට්ඨං සන්ධාය චුත්තං, තථාපි අඤ්ඤස්ස සරූපවාරං අනොක්කමිත්වා වීථිමජ්ඣෙකෙනෙව ගන්ත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතසරද්වාරාහිමුඛෙ යත්වා මනුස්සෙ ඔලොකෙත්වා ගච්ඡන්තස්සාපි පාවිත්තියමෙව. තත්ථ කෙචි “වීථියං අතික්කමන්තස්ස සරූපවාරගණනාය ආපත්තියො” ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “යානි කුලානි උද්දිස්ස ගතො, තෙසං ගණනායා” ති. පඤ්චන්තං හොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තනසාදියනං, සන්තං හික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, හත්තියසරතො අඤ්ඤසරූපසඬකමනං, මජ්ඣන්තිකානතික්කමො, සමයාපදානං අභාවොති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගාති.

චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

303. සත්තමෙ මහානාමොති සුක්කොදනස්ස පුත්තො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස, සත්ථු ව ජෙට්ඨභාතා. ආනන්දත්ථෙරො අමිත්තොදනස්ස පුත්තො, නන්දත්ථෙරො පන සුද්ධොදනස්සෙව.

305. පාළියං කාලං ආහරිස්සථාති අජ්ජතනං කාලං විනිනාමෙස්සථ, ස්වෙ හෙසජ්ජං හරිස්සථාති වා අත්ථො. “අත්ථි පවාරණා හෙසජ්ජපරියන්තා ව රත්තිපරියන්තා වා” ති තතියකොට්ඨාසෙ නියමිතමෙව හෙසජ්ජං නියමිතකාලන්තරෙයෙව ගහෙතබ්බං, න තතො බහි. ඉතරථා විසුං පයොජනං නත්ථිති දට්ඨබ්බං. සපරියන්තා සඬ්ඝපවාරණා, තදුත්තරි හෙසජ්ජවිඤ්ඤත්ති, අගිලානතාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

315. අට්ඨමෙ එකමෙකන්ති එත්ථ දූවඬගිනීපි තිවඬගිනීපි සෙනා සඬගය්හති. උය්‍යුත්තවතුරඬගසෙනාදස්සනාය තථාරූපපච්චයාදිං විනා ගමනං, අනනුඤ්ඤාතොකාසෙ දස්සනන්ති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගාති.

උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

319. නවමෙ සෙනාය වතුත්ථො සුරියත්ථඨගමො, අභිලානතාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උයොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

322. දසමෙ පාළියං කති තෙ ලක්ඛානි ලද්ධානීති කිත්තකා තයා ලද්ධාති අත්ථො. උයොධිකාදිදස්සනාය තථාරූපපච්චයං විනා ගමනං, අනනුඤ්ඤාතොකාසෙ දස්සනන්ති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

උයොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අවෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

328. ඡට්ඨවග්ගස්ස පයමෙ පාළියං කිණ්ණපක්ඛිත්තාති පිට්ඨපුච්ඡාදිං අපක්ඛිපිත්වා කිණ්ණසඬ්ඛාතං ධඤ්ඤඬකුරාදිසුරාබීජං පක්ඛිපිත්වා කතා. සම්භාරසංයුත්තාති සාසපාදිඅනෙකසම්භාරෙහි සඤ්ඤත්තා.

මධුකතාලනාලිකෙරාදිපුප්ඵාදිරසො විරපරිවාසිතො පුප්ඵාසවො නාම. තථා පනසාදි ඵලාසවො. මුද්දිකරසො මධ්වාසවො. උච්ඡුරසො ගුළාසවො. තිඵලතිකටුකාදිනානාසම්භාරානං රසො විරපරිවාසිතො සම්භාරසංයුත්තො. බීජතො පට්ඨායාති යථාචුත්තානං පිට්ඨාදීනං මජ්ජත්ථාය භාජනෙ පක්ඛිත්තකාලතො පට්ඨාය.

329. ලොණසොවීරකං සුත්තඤ්ච අනෙකෙහි දඬ්ඛසම්භාරෙහි අභිසඬ්ඛතො හෙසජ්ජවිසෙසො. උය්‍යුත්තසික්ඛාපදානං අවිත්තකලොකවජ්ජෙසු ලොකවජ්ජතා පුබ්බෙ චුත්තනායාචාති තත්ථ කිඤ්චිපි අවත්වා ඉධ තෙහි අසාධාරණවත්ථුච්චිසෙසසිද්ධාය අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලවිත්තතාය තං ලොකවජ්ජතාදිවිසෙසං දස්සෙතුමෙව “වත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථා”තිආදිනා චුත්තන්ති චෙදිතබ්බං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පයම්පාරාජිකවණ්ණනායං විත්ථාරතො සාරත්ථදීපනියං විරද්ධට්ඨානවිසොධනවසෙන චුත්තන්ති තත්ථෙව ගහෙතබ්බං. මජ්ජභාවො, තස්ස පානඤ්චාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඬගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

330. දුතියෙ හසාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස කායෙන කායාමසන්නති
ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

අඬගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

338. තතියෙ පාළියං හසධම්මෙ හසධම්මසඤ්ඤිතිආදීසු උප්පලවාදිමත්තං කිං
හසධම්මො හොතීති ගහණවසෙන සති කරණියෙ කරියමානං හසධම්මං
හසධම්මොති ගහණවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. උස්සාරෙන්නොති උදකෙ යීතං
නාවං තීරෙ ආරොපෙන්නො.

පතනුප්පතනවාරෙසුති උදකස්ස උපරිතලෙ මණ්ඩුකගතියා පතනුප්පතනවසෙන
ගමනත්ථං බිත්තාය එකිස්සා කථලාය වසෙන වුත්තං. උදකස්ස උපරිගොප්ඵකතා,
හසාධිප්පායෙන කීළන්නති ද්වෙ අඬගානි.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

344. චතුත්ථෙ සුත්තානුලොමන්ති මහාපදෙසා. අට්ඨකථාතිපි වදන්ති.
උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන චචනං, අනාදරියකරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. හිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

345. පඤ්චමෙ උපසම්පන්නතා, තස්ස දස්සනසවනවිසයෙ හිංසාපෙතුකාමතාය
වායමන්නති ද්වෙ අඬගානි.

හිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

354. ඡට්ඨෙ අලාතං පතිතන්ති අග්ගිකපාලතො බහි පතිතං. විජ්ඣාතන්ති
විජ්ඣාතං අලාතං කපාලග්ගිමිහි පක්ඛිපිත්වා ජාලෙන්තස්ස පාවිත්තියං, තථා
කෙවලං ඉන්ධනං පාතෙන්තස්සපි විජ්ඣාතං කපාලග්ගිං මුඛවාතාදිනා
උප්පාලෙන්තස්සපි. ගිලානතාදිකාරණාභාවො, විසිබ්බෙතුකාමතා, සමාදහන්නති
තිණි අඬගානි.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා

357. සත්තමෙ පාළියං නගරෙ ඵකිතෙති ඵත්ථ රඤ්ඤා වීරං නභායිතුකාමෙන “අභං ඛහි උය්‍යානෙ කතාරක්ඛො වසිස්සාමි, නගරං ඵකෙත්වා ගොපෙථා”ති අනුඤ්ඤාතා, තෙ ඵකිංසුති දට්ඨබ්බං. අසම්භින්නෙනාති අනට්ඨෙත, තං දිවසං පුන අග්ගහිතාලඬිකාරොන පබුද්ධමත්තෙනාති අධිප්පායො. මජ්ඣිමදෙසෙ උභකද්ධමාසනභානං, සමයාදීනං අභාවොති ද්වෙ අඬිගාති.

නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

368. අට්ඨමෙ පටිලද්ධනවච්චරෙනාති ඵත්ථ පුබ්බෙ අකතකප්පං කතිපාහං නිවාසනත්ථාය තාවකාලිකවසෙන ලද්ධම්පි සඬගය්හතීති වදන්ති.

369. “නවං නාම අකතකප්ප”න්ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා කප්පබ්බන්දුං දත්වා පරිභුත්තං වීවරං, තෙන වා, තතො ලහිත්වා අඤ්ඤෙන වා කෙනවි දින්නම්පි කතකප්පමෙව නවං නාම න භොතීති දට්ඨබ්බං. “නිවාසෙතුං වා පාරුපිතුං වා”ති චුත්තත්තා අංසබද්ධකාසාවම්පි පාරුපිතබ්බතො කප්පං කාතබ්බන්ති වදන්ති. වම්මකාරනීලං නාම වම්මං නීලවණ්ණං කාතුං යොජ්ජමානං නීලං. පකතිනීලමෙවාති කෙවි. යථාචුත්තවීවරස්ස අකතකප්පතා, අනට්ඨවීවරාදිතා, නිවාසනාදිතාති තිණ්ණ අඬිගාති.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

374. නවමෙ යෙනාති යෙන සද්ධිං, යස්ස සන්තිකෙති අත්ථො. සාමං විකප්පිතස්ස අපච්චුද්ධාරො, විකප්පනුපගච්චරතා, අවිස්සාසෙන පරිභොගොති තිණ්ණ අඬිගාති.

විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වීවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

378. දසමෙ පාළියං අන්තමසො භසාපෙක්ඛොපීති අපි-සද්දෙන අට්ඨොයාවිත්තං කොධෙන දුක්ඛාපෙතුකාමං, අවණ්ණං පකාසෙතුකාමඤ්ච සඬගය්හතී. තෙනෙව “තිවෙදන”න්ති චුත්තං. උපසම්පන්නස්ස පත්තාදීනං අපනිධානං, විභෙසෙතුකාමතාදීති ද්වෙ අඬිගාති.

වීවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා

382. සත්තමස්ස පයමෙ උසුං සරං අසති ඛිපතීති ඉස්සාසො. න හෙත්ථ කිඤ්ච ජීවිතං නාම විසුං තිට්ඨතීති සම්බන්ධො. තත්ථ පාණෙනි සත්තෙ. අප්පමත්තෙන වත්තං කාතබ්බන්ති යථා පාණකානං විහෙසාපි න හොති, එවං සල්ලක්ඛෙන්වා ඔතාපනසම්මප්පනාදිවත්තං කාතබ්බං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

387. දුතියෙ උදකසණ්ඨානකප්පදෙසෙනි කද්දමපාසාණාදිභූමියං. තත්ථාති ආසිත්තෙ කප්පියඋදකෙ. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

392. තතියෙ “තස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං ගන්ත්වා”ති වුත්තත්තා යස්ස අධිකරණං සඨසකම්මෙන නිහතං, තස්ස සම්මුඛෙ එව උක්කොට්ඨත්තස්ස පාවිත්තියං. පරම්මුඛෙ පන දුක්කට්ඨමෙව.

395. “ධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤී උක්කොට්ඨති, අනාපත්තී”ති වුත්තත්තා අනාදරියතාදි විය උක්කොට්ඨනං සයං අකුසලං න හොති, ධම්මකම්මසඤ්ඤාය, පන විමතියා ව උක්කොට්ඨෙනෙව අකුසලං හොති. යථාධම්මං නිහතතා, ජානනා, උක්කොට්ඨාති තීණි අඬගාති.

උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා

399. චතුත්ථෙ ආපත්තිං ආපප්පතියෙවාති ධුරනික්ඛෙපපක්ඛෙ වුත්තං. වත්ථුපුග්ගලොති ආපන්නපුග්ගලො. ඡාදෙතුකාමතාය භි සති එව අවස්සං අඤ්ඤස්ස ආරොවනං වුත්තං, වත්ථුපුග්ගලස්ස ව ආරොවනා නාම න හොතීති පටිච්ඡාදනමෙවාති අධිප්පායො. කොටි ඡින්නා හොතීති ඡාදෙස්සාමීති ධුරනික්ඛෙපෙ සතිපි පුග්ගලපරම්පරාය ගච්ඡන්ති ආපත්තිකොටි ඡිප්පති.

400. “අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨි ව කායසංසග්ගො වාති අයං දුට්ඨුල්ලඅප්ඤ්ඤාචාරො නාමා”ති ඉදං දුට්ඨුල්ලාචාරොචනසික්ඛාපදට්ඨකථායං “අනුපසම්පන්නස්ස...පෙ.... ආදිතො පඤ්ඤා සික්ඛාපදානි දුට්ඨුල්ලො නාම අප්ඤ්ඤාචාරො, සෙසානි අදුට්ඨුල්ලො. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලඅත්තකාමා පනස්ස අප්ඤ්ඤාචාරො නාමා”ති (පාවි. අට්ඨ. 82) ඉමිනා වචනෙන විරුජ්ඣතීති විමංසිතබ්බං. පුග්ගලපෙමෙන ඡාදයතො චෙත්ථ “අඤ්ඤෙ ගරහිස්සන්තී”ති භයවසෙන ඡාදනක්ඛණෙ පටිසොච උප්පජ්ජති “දුක්ඛවෙදන”න්ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. උපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලාපත්තිජානනං, පටිච්ඡාදෙනුකාමතාය ධුරනික්ඛෙපොති ද්වෙ අඬගානි.

දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

402. පඤ්ඤාමෙ රූපසිප්පන්ති හෙරඤ්ඤිකසිප්පං. ගබ්භෙ සයිතකාලෙන සද්ධිං විසතිමං වස්සං පරිපුණ්ණමස්සාති ගබ්භවිසො.

404. නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසීති සාවණමාසස්ස පුණ්ණමියා ආසාල්හිපුණ්ණමියා අනන්තරපුණ්ණමී. පාටිපදදිවසෙති පච්ඡිමකාය වස්සුපනායිකාය. ද්වාදස මාසෙ මාතු කුච්ඡස්මිං වසිත්වා මහාපචාරණාය ජාතං උපසම්පාදෙන්තීති අත්ථො. “තිංස රත්තන්දිවො මාසො, ද්වාදසමාසිකො සංවච්ඡරො”ති (අ. නි. 3.71; 8.43; විහ. 1023) වචනතො “චත්තාරො මාසා පරිභායන්තී”ති චුත්තං. වස්සං උක්කඬ්ඨන්තීති වස්සං උද්ධං කඬ්ඨන්ති, “එකමාසං අධිකමාසො”ති ඡඩ්ඛෙත්වා වස්සං උපගච්ඡන්තීති අත්ථො. තස්මා තතියො තතියො සංවච්ඡරො තෙරසමාසිකො හොති. තෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වාති නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසතො යාව ජාතදිවසභූතා මහාපචාරණා. තාව යෙ ද්වෙ මාසා අනාගතා, තෙසං අත්ථාය අධිකමාසතො ලද්ධෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වා. තෙනාහ “යො පචාරෙත්වා විසතිවස්සො භවිස්සතී”තිආදි. “නික්කඬ්ඨා හුත්වා”ති ඉදං අට්ඨාරසන්නං වස්සානං එකඅධිකමාසෙ ගහෙත්වා තතො විසතියා වස්සෙසුපි වාතුද්දසිඅත්ථාය වතුන්නං මාසානං පරිභාපනෙන සබ්බදා පරිපුණ්ණවිසතිවස්සනං සන්ධාය චුත්තං. පචාරෙත්වා විසතිවස්සො භවිස්සතීති මහාපචාරණාදිවසෙ අතික්කන්තෙ ගබ්භවස්සෙන සහ විසතිවස්සො භවිස්සතීති අත්ථො. තස්මාති යස්මා ගබ්භමාසාපි ගණනුපගා හොන්ති, තස්මා. එකවිසතිවස්සොති ජාතියා විසතිවස්සං සන්ධාය චුත්තං.

406. අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති උපප්ඤ්ඤායො, ආචරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. සොපීති උපසම්පාදෙන්තොපි අනුපසම්පන්නො. ඌනවිසතිවස්සනා, තං ඤත්වා උපප්ඤ්ඤායෙන හුත්වා උපසම්පාදනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

409. ඡටියේ ටේයාසත්ථභාවො, ඤාත්වා සංවිධානං, අවිසඬිකෙනෙත ගමනන්ති තිණි අඬගානි.

ටේයාසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

412. සත්තමං චුත්තනයමෙව.

8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

417. අට්ඨමෙ අන්තරායන්ති අන්තරා වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡන්ති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅන්තො. ආනන්තරියධම්මාති අනන්තරෙ භවෙ ඵලනිබ්බත්තනෙ නියුත්තා වෙතනාදිධම්මාති අන්තො. “න සග්ගස්සා”ති ඉදං භික්ඛුනිදුසනකම්මස්ස ආනන්තරියත්තාභාවතො චුත්තං. අරියසාවිකාසු, පන කල්‍යාණපුපුප්ප්පනභූතාය ව බලක්කාරෙන දුසෙන්තස්ස ආනන්තරියසඅසමෙව. මොක්ඛන්තරායිකතා පන ලොලායපි පකතත්තභික්ඛුනියා දුසකස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගප්පත්තියා අභාවතො චුත්තා.

තස්මිං අත්තභාවෙ අනිවත්තනකා අහෙතුකඅකිරියනත්ථිකදිට්ඨියොව නියතම්ච්ඡාදිට්ඨිධම්මා. පණ්ඩකාදිනං ගහණං නිදස්සනමත්තං. සබ්බාපි දුහෙතුකාහෙතුකපටිසන්ධියො විපාකන්තරායිකාව දුහෙතුකානම්පි මග්ගානුප්පත්තිතො.

අයන්ති අරිට්ඨො. රසෙන රසන්ති අනවජ්ජෙන පච්චයපරිභුඤ්ජනරසෙන පඤ්චකාමගුණපඅභොගරසං සමානෙත්වා. උපනෙත්තො වියාති සටෙන්තො විය, සො ඵව වා පායො.

අට්ඨිකඬකලුපමාති එත්ථ අට්ඨි ඵව නිම්මංසතාය කඬකලන්ති ව වුවචති. පලිභඤ්ජනට්ඨෙතාති අවස්සං පතනට්ඨෙත. අධිකුට්ටනට්ඨෙතාති අති විය කුට්ටනට්ඨෙත. පාළියං “තථාහං භගවතා...පෙ.... නාලං අන්තරායායා”ති ඉදං චත්ථඅනුරූපතො චුත්තං. ඵවං පන අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤෙතපි ආකාරෙන යං කිඤ්චි භගවතා චුත්තං විපරිතතො ගහෙත්වා පරෙහි චුත්තෙපි අමුඤ්චිත්වා වොහරන්තස්සාපි චුත්තනයානුසාරෙන තදනුගුණං සමනුභාසනකම්මවාචං යොජෙත්වා ආපත්තියා ආරොපෙතුං, ආපත්තියා අදස්සනාදීසු තීසු යං කිඤ්චි අභිරුචිතං නිමිත්තං කත්වා උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතුඤ්ච ලබ්භති. සමනුභාසනං අකත්වාපි “මායස්මා ඵවං අවවා”ති භික්ඛුහි චුත්තමත්තෙ ලද්ධියා අප්පට්ඨිස්සප්ප්පනපච්චයාය දුක්කටාපත්තියාපි උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතුම්පි වට්ටනෙවාති දට්ඨබ්බං. ධම්මකම්මතා, සමනුභාසනාය අප්පට්ඨිස්සප්ප්පනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. නවමෙ “උක්ඛිත්තො අනොසාරිතො”ති වුත්තත්තා අර්ථයස්ස උක්ඛෙපනියකම්මං කතන්ති ද්වයබ්බං.

425. පාළියං “එකච්ඡන්තෙ”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා නානුපචාරෙපි එකච්ඡන්තෙ නිපජ්ජතෙ පණ්ණත්තිං අජානන්තස්ස අරහතොපි උක්ඛිත්තානුවත්තකානම්පි පාවිත්තියමෙව. අකතානුධම්මතා, ඤත්වා සම්භොගාදිකරණන්ති ද්වෙ අඩ්ඨානි.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

428. දසමෙ පිරෙති සම්බොධනත්ථෙ නිපාතපදං. සෙසං අනන්තරසික්ඛාපදද්වයෙ වුත්තනයමෙව.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සජ්ජාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

434. අට්ඨමචග්ගස්ස පඨමෙ උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන චචනං, අසික්ඛිතුකාමස්ස ලෙසෙන එවං චචනන්ති ද්වෙ අඩ්ඨානි.

සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

438. දුතියෙ අලජ්ජිතාති අලජ්ජිතාය. එවං සෙසෙසුපි. සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජතිආදි භික්ඛුභික්ඛුනීනඤ්ඤෙව වුත්තං අලජ්ජිලක්ඛණං, සාමණෙරාදීනං, පන ගහට්ඨානඤ්ච සාධාරණවසෙන යථාසකං සික්ඛාපදවීතික්කමනපටිගුහනාදිතො වෙදිතබ්බං. ලජ්ජිලක්ඛණෙපි එසෙව නයො. කිඤ්චාපි කුක්කුච්චෙ උජ්ජන්තෙපි මද්දිත්වා කරොන්තො, කජ්ජියෙ අකජ්ජියසඤ්ඤිතාය කරොන්තොපි තඨ්ඛණිකාය අලජ්ජිතාය එවං කරොන්ති. තථාපි කුක්කුච්චාදිහෙදෙ විසුං ගහිතාති ද්වයබ්බං.

වජ්ජිපුත්තකා දසවත්ථුදීපකා. පරුපහාරඅඤ්ඤාණකඨ්ඛාපරවිතාරණාදිවාදාති එත්ථ අරහත්තං පටිජානන්තානං කුහකානං සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං දිස්වා “මාරකායිකා දෙවතා අසුචිං උපසංහරන්ති”තිගාහිතො පරුපහාරවාදා නාම. අරහතො සබ්බෙසං

ඉන්ටීපුරිසාදීනං නාමාදිජානනෙ අඤ්ඤාණං, තත්ථ සන්නිට්ඨානභාවෙන කඬ්ඛා,
පරතො සුත්ථා නාමාදිජානනෙන පරචිතාරණො අත්ථිතිවාදිනො අඤ්ඤාණවාදා,
කඬ්ඛාවාදා, පරචිතාරණවාදා ච තෙසං, මහාසඬ්ඝිකාදීනඤ්ච විභාගො
කථාවත්ථුප්පකරණෙ වුත්තො.

චත්තාරො මග්ගා ච ඵලානි වානි ඵත්ථ ච-කාරෙන අභිඤ්ඤාපට්ඨමහිදාපි
සඬ්භගිතානි දට්ඨබ්බං. කෙච්ඡි පරියත්තිධරා ධම්මකථිකා. පුන කෙච්ඡි පටිපත්තිධරා
පංසුකුලිකත්ථෙරා. ඉතරෙ පනාතිආදීසු අයං අධිප්පායො – ධම්මකථිකත්ථෙරා පන
පංසුකුලිකත්ථෙරෙහි ආභතං සුත්තං සුත්ථා –

“යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිප්පති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සුරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයමහි ච;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සුරියෙ අත්ථඬ්භගතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති භොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං ධීතො ධීරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසතී”ති. (අ. නි. අට්ඨ.
1.1.130) –

ඉදං සුත්තං ආභරිත්ථා අත්තනොච වාදං පතිට්ඨපෙන්නා පාරාජිකානාපඡ්ජනවසෙන
ධීතා පටිපත්තිසඬ්භගිතා පරියත්තියෙව මූලන්ති ආභංසුති. තෙනාහ “සචෙ පඤ්ච
භික්ඛු චත්තාරි පාරාජිකානි රක්ඛණකා...පෙ.... සාසනං වුඩ්ඪිං විරුළුහිං
ගමයිස්සන්ති”ති. එතෙන ච පරික්ඛිණෙ කාලෙ ලජ්ජිගණං අලභන්තෙන
විනයධරෙන අලජ්ජිනොපි පකතන්තෙ සඬ්භගහෙත්ථා තෙහි සහ ධම්මාමිසසම්භොගං
සංවාසං කරොන්තෙන බහු කුලපුත්තෙ උපසම්පාදෙත්ථා සාසනං පග්ගහෙතුං
චට්ටතීති ඉදං සිප්ඤ්ඤිති දට්ඨබ්බං. ගරහිතුකාමතා, උපසම්පන්නස්ස සන්නිකෙ
සික්ඛාපදවිචණ්ණනන්ති ද්වෙ අඬ්ගානි.

විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

444. තතියෙ පාළියං කො පන වාදො භියොයාති තෙහි අඤ්ඤෙහි භික්ඛුහි
දිට්ඨද්වත්තිවාරතො භියොයා පන විත්ථාරෙන උද්දිසියමානෙ පාතිමොක්ඛෙ
නිසින්නපුබ්බතා අත්ථි චෙ, තත්ථ කිමෙව චත්තබ්බං, ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථි
ඵවානි අධිප්පායො. තඤ්ච යථාධම්මො කාරෙතබ්බොති තන්ති කාරණත්ථෙ
උපයොගවචනං, තායාති අත්ථො. යථා ධම්මො ච විනයො ච ධීතො, තථා තාය
ආපත්තියා කාරෙතබ්බොති වුත්තං භොති. මොහාරොපනං, තික්ඛත්තුං සුතභාවො,
මොහෙතුකාමස්ස මොහනන්ති තිණි අඬ්ගානි.

මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

451. චතුත්ථෙ පාළියං කායපට්ඨද්ධෙන වානි එත්ථ පාසාණාදිනිස්සග්ගියපහාරොපි සඬගහිතො.

452. රත්තච්ඡිත්තොති කායසංසග්ගරාගෙන චුත්තං. මෙථුනරාගෙන පන පහාරතො පුරිසාදීසු දුක්කට්ඨෙව. මොක්ඛාධිප්පායෙන දණ්ඩකොටියා සප්පාදිං සට්ඨෙත්වා මණ්ඩුකාදිං මොවෙනත්තස්සපි අනාපත්ති එව. කුපිතතා, උපසම්පන්නස්ස න මොක්ඛාධිප්පායෙන පහාරොති ද්වෙ අඬගානි.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

457. පඤ්චමෙ න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්කටන්ති එත්ථ කිමිදං දුක්කටං, පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? උග්ගිරණපච්චයාව, න පහාරපච්චයා. න හි පහරිතුකාමතාය අසති තප්පච්චයා කාවි ආපත්ති යුත්තා, උග්ගිරණස්ස පන අත්තනො සභාවෙන අසණ්ඨිතත්තා තප්පච්චයා පාවිත්තියං න ජාතං, අසුද්ධච්ඡිත්තෙන කතපයොගත්තා ව එත්ථ අනාපත්ති න යුත්තාති දුක්කටං චුත්තන්ති ගහෙතඛං.

458. පුබ්බෙති අනන්තරසික්ඛාපදෙ. සෙසං අනන්තරසදිසමෙව.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. ඡට්ඨෙ “අත්තපරිත්තාණං කරොන්තා”ති ඉදං න ව වෙරමුලිකා අනුද්ධංසනාති දස්සනත්ථං චුත්තං. අනුද්ධංසනක්ඛණෙ පන කොපචිත්තමෙව උප්පජ්ජති. තෙනෙව “දුක්ඛවෙදන”න්ති චුත්තං. සෙසං චුත්තනයමෙව.

අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කුක්කුච්චුප්පාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

464. සත්තමෙ උපසම්පන්නස්ස අභාසුකාමතා, කුක්කුච්චුප්පාදනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

කුක්කුච්චුප්පාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

471. අට්ඨමෙ සුයානීති සුති, වචනං. තස්සා සම්පං උපස්සුති. සුයානි එත්ථාති සුතීති එවඤ්ඤි අත්ථෙ ගය්භමානෙ සවනට්ඨානසම්පෙ අඤ්ඤස්මිං අස්සවනට්ඨානෙ තිට්ඨතීති ආපජ්ජති. අට්ඨකථායඤ්ච උපස්සුති-සද්දස්සෙව අත්ථං දස්සෙතුං “යත්ථ යත්ථා”තිආදි වුත්තං, න සුති-සද්දමත්තස්ස.

473. එකපරිච්ඡේදානීති කදාචි අකිරියතො, කදාචි කිරියතො සමුට්ඨානසාමඤ්ඤෙන වුත්තං. උපසම්පන්නෙන වොදනාධිජ්ජායො, සවනන්ති ද්වෙ අඩ්ඨගාති.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. බියානසික්ඛාපදවණ්ණනා

474. නවමෙ ධම්මකම්මතා, ජානනං, ඡන්දං දත්ථා බියානන්ති තීණි අඩ්ඨගාති.

බියානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

481. දසමෙ විනිච්ඡයකථාය ධම්මිකතා, තං ඤාත්ථා කම්මතො පට්ඨාය එකසිමට්ඨස්ස සමානසංවාසිකස්ස හත්ථපාසවිජ්ජනන්ති ද්වෙ අඩ්ඨගාති.

පක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

484. එකාදසමෙ උපසම්පන්නස්ස ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, සඤ්ඤාන සද්ධිං වීරං දත්ථා බියතිතුකාමතාය බියානන්ති ද්වෙ අඩ්ඨගාති.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

489. ද්වාදසමං වුත්තනයමෙව.

නිට්ඨිතො සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රාජවග්ගො

1. අත්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

499. නවමවග්ගස්ස පට්ඨමෙ පාළියං සංසුද්ධගහණිකොති එත්ථ ගහණිති ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතු කුච්ඡිජ්ජදෙසො, පුරිසන්තරසුක්කාසම්චුට්ඨතාය

සංසුද්ධගහණිකො. අභිසිත්තබත්තියතා, උභින්නම්පි සයනිසරතො අනික්ඛන්තතා, අප්පට්ඨංවිදිතස්ස ඉන්දබ්බිලාතික්කමොති තිණි අඛිගානි.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

506. දුතියෙ ආවසංස්සාති එත්ථ අන්තොආරාමෙ වා හොතු අඤ්ඤත්ථ වා, යත්ථ කත්ථවි අත්තතො වසනට්ඨානං ආවසංථා නාම. ඡන්දෙනපි භයෙනපිති වඩ්ඪකිආදීසු ඡන්දෙන, රාජවල්ලභෙසු භයෙන. ආකිණ්ණමනුස්සෙපි ජාතෙ...පෙ.... ආසඩ්ඛන්තිති තස්මිං නිම්මනුස්සට්ඨානෙ පච්ඡා ආකිණ්ණමනුස්සෙ ජාතෙපි විසරිත්වා ගමනකාලෙ අඤ්ඤස්ස අදිට්ඨත්තා තමෙව භික්ඛුං ආසඩ්ඛන්ති. පතිරූපං නාම කප්පියහණ්ඨෙ සයං පංසුකුලං ගහෙත්වා අකප්පියහණ්ඨෙ පතිරූපානං උපාසකාදීනං දස්සෙත්වා චෙතියාදිපුඤ්ඤෙ නියොජනං වා දාපෙත්වා නිරූපෙක්ඛගමනං වා. සමාදූපෙත්වාති යාචිත්වා. පරසන්තකතා, විස්සාසග්ගාහපංසුකුලසඤ්ඤානං අභාවො, අනනුඤ්ඤාතකාරණා උග්ගහණාදි වාති තිණි අඛිගානි.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමප්පට්ඨසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. තතියෙ පාළියං භයකට්ඨන්ති රාජවොරාදිභයං වා රොගාමනුස්සදුබ්භික්ඛකන්තාරාදිභයං වා ආරබ්භ පවත්තං. විසිඛාකට්ඨන්ති සුනිවිට්ඨාදිවීරිකථං. කුම්භට්ඨානකට්ඨන්ති උදකතිත්ථකථං, කුම්භදාසිකථං වා. පුබ්බපෙතකට්ඨන්ති අතීතඤාතිකථං. නානත්තකට්ඨන්ති චුත්තාහි, වක්ඛමානාහි ව විමුත්තං නානාසභාවං නිරත්ථකකථං. ලොකක්ඛායිකන්ති ‘අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො’ තිආදිනා ලොකසභාවක්ඛානවසෙන පවත්තනකථා. එවං සමුද්දක්ඛායිකා වෙදිතබ්බා. ඉති භවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකථා ඉතිභවාභවකථා. එත්ථ ව භවො සස්සතං, වුඩ්ඪි, කාමසුඛඤ්ඤාති තිවිට්ඨා, අභවො තබ්බිපරිතවසෙන. ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං ද්වත්තිංසතිරව්ඡානකථා නාම හොන්ති. අථ වා පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීදීපකථා ඉති-සද්දෙන සඩ්ගහෙත්වා ද්වත්තිංසතිරව්ඡානකථාති වුව්චන්ති. ඉති වාති එත්ථ ඉති-සද්දො පකාරත්ථෙ. වා-සද්දො විකප්පත්ථෙ. තස්මා එවං පකාරං ඉතො අඤ්ඤං වා තාදිසං නිරත්ථකකථං කට්ඨන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

512. උස්සාහං පට්ඨපස්සම්භෙත්වා විහාරං ගච්ඡන්තාති එත්ථ ගාමුපචාරතො ඛහි නික්ඛන්තෙ අත්තරාරාමාදිනමුපචාරං පට්ටියෙ සන්ධාය වුත්තං. ගාමුපචාරබහන්තරෙ පන පට්ඨපස්සද්ධස්සාහානම්පි පුන තමෙව වා අඤ්ඤං වා ගාමං පට්ඨිතුකාමතාය සති ආපුච්ඡනකිව්චං නත්ථි. “කුලසරෙ වා...පෙ....

ගත්තබ්බ්”න්ති ඉදං පන පුරෙහත්තං පට්ටියානං විකාලෙ සඤ්ජානෙ විකාලෙ
ගාමජ්ජවෙසස්ස ආපුච්ඡිතබ්බතාය චුත්තං. අදිත්තාදානෙ චුත්තනයෙනාති
දුතියලෙඬ්ඬපාතං සන්ධාය චුත්තං.

515. අත්තරාරාමන්තිආදීසුති එත්ථ උස්සවදිවසාදීසු මනුස්සෙහි ගාමෙ
පදක්ඛිණං කාරෙන්තං ජීනබ්බිබ්බාදිං පුජෙතුකාමෙහි වා රොගචූපසමාදියත්ථං
මනුස්සෙහි යාවිතෙහි වා හික්ඛුහි සුජ්ජට්ඨිජන්තාදිවිධිං අකත්වාපි වීථිමජ්ඣෙකෙනෙව
ගාමං පදක්ඛිණං කාතුං වට්ටනීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං අනාපත්තිවාරෙ
අචුත්තත්තා, “මග්ගා අනොක්කමිත්වා...පෙ.... පාවිත්තිය”න්ති (කඬබා. අට්ඨ.
විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පටික්ඛිත්තත්තා ව. වෙසාලිං
අනුපරියායිත්වා පරිත්තං කරොන්තෙනාපි ආනන්දත්ථෙරෙන සුජ්ජට්ඨිජන්තාදිං
අකොපෙන්තෙනෙව, අපඤ්ඤත්තෙ වා සික්ඛාපදෙ කතන්ති දට්ඨබ්බං. කෙච් පන
“අත්තරාරාමාදිගාමන්තරෙ යිතෙහි ගරුට්ඨානියානං
පච්චුග්ගමනානුග්ගමනාදිවසෙන ගාමවීථිං ඔතරිතුං වට්ටනී”ති වදන්ති, තමපි
අත්තරසරං පවිසන්තං පති කාතුං න වට්ටනි එව. අත්තරාරාමාදිකජ්ජියභූමිං පන
උද්දිස්ස ගච්ඡන්තං පති කාතුං වට්ටනීති බායති, වීමංසිතබ්බං. සන්තං හික්ඛුං
අනාපුච්ඡනා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසොති ද්වෙ අඬගාති.

විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා

520. චතුත්ථෙ පාළියං වාසිජට්ඨි වාසිදණ්ඩකෙ. අට්ඨිමයාදිසුවිසරතා,
කරණකාරාපනාදිවසෙන අත්තනො පටිලාභොති ද්වෙ අඬගාති.

සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

521. පඤ්චමෙ පාළියං ආසයතො, හික්ඛවෙ, මොසපුරිසො වෙදිතබ්බොති
හීනජ්ඣාසයවසෙන අයං තුව්ඡපුරිසොති ඤාතබ්බො, හීනාය පච්චයෙ ලොලතාය
පුග්ගලස්ස තුව්ඡතා ඤාතබ්බොති අධිජ්ජායො. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ, ඉතො පරෙසු ව
පඤ්චසු අත්තනා කාරාපිතස්ස පටිලාභෙ එව පාවිත්තියං. පරිභොගෙ පනස්ස,
අඤ්ඤෙසඤ්ච දුක්ඛට්ඨෙව. පමාණාතික්කන්තමඤ්චපීඨතා, අත්තනො
කරණකාරාපනවසෙන පටිලාභොති ද්වෙ අඬගාති.

මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

526. ඡට්ඨෙ පොටකිතුලන්ති තිණගච්ඡජාතිකානං තුලං. සෙසං චුත්තනයමෙව.

තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

531-536. සත්තමෙ නිසිදනස්ස පමාණාතික්කන්තතා, අත්තනො කරණාදිනා පටිලාභොති ද්වෙ අඬගාති.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

537-547. ඉමිනා නයෙන අට්ඨමනවමදසමෙසුපි අඬගාති වෙදිතබ්බාති. සෙසං සබ්බත්ථ සුච්ඤ්ඤයාමෙවාති.

නිට්ඨිතො රාජවග්ගො නවමො.

බුද්දකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

6. පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

1. පයමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

553. පාටිදෙසනීයෙසු පයමෙ පටිදෙසෙතබ්බාකාරදස්සනන්ති එවං ආපත්තිං නවකස්ස සන්තිකෙ දෙසෙතබ්බාකාරදස්සනං. ඉමිනා ලක්ඛණෙන සම්බහුලානං ආපත්තීනම්පි වුඩ්ඪස්ස සන්තිකෙ ච දෙසෙතබ්බාකාරො සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. තත්ත්වයං නයො – “ගාරය්හෙ, ආවුසො, ධම්මෙ ආපජ්ජිං අසප්පායෙ පාටිදෙසනීයෙ”ති එවං සම්බහුලාසු. වුඩ්ඪස්ස පන සන්තිකෙ “ගාරය්හං, හන්තෙ, ධම්මං...පෙ.... ගාරය්හෙ, හන්තෙ, ධම්මෙ”ති යොජනා වෙදිතබ්බා. තත්ථ අසප්පායන්ති සග්ගමොක්ඛන්තරායකරන්ති අත්ථො. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා අන්තරසරෙ ඨිතාය හත්ථනො සහත්ථා යාවකාලිකග්ගහණං, අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගාති.

පයමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

558. දුතියෙ පරිපුණ්ණපසම්පන්නාය අනනුඤ්ඤාතාකාරෙන වොසාසනා, අනිච්චරත්ථා භොජනජ්ඣොභාරොති ද්වෙ අඬගාති.

563. තතියෙ සෙක්ඛසම්මතතා, සරූපචාරෙ අනිමන්තිතතා, ගිලානස්ස අනිච්චහත්තාදිං ගහෙත්ථා භුඤ්ජනන්ති තීණි අඬගාති.

570. චතුත්ථෙ සාසඬකාරඤ්ඤසෙනාසනතා, අනනුඤ්ඤාතං යාවකාලිකං අප්පට්ඨංවිදිතං අජ්ඣාරාමෙ පටිග්ගහෙත්ථා අගිලානස්ස අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගාති. සෙසං උත්තානමෙව.

7. සෙබියකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා

576. සෙබියෙසු යස්මා වත්තක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 356 ආදයො) වුත්තවත්තානිපි සික්ඛිතබ්බන්තා සෙබියානෙව, තස්මා පාරාජිකාදීසු වියෙත්ථ පාළියං පරිච්ඡෙදො න කතො. වාරිත්තනයදස්සනත්ථස්ථෙ “යො පන භික්ඛු ඔලම්බෙන්තො නිවාසෙයා, දුක්කට්”න්ති අවත්වා “සික්ඛා කරණියා”ති සබ්බන්ථ පාළි ආරොපිතා. පදභාජනෙ පන “ආපත්ති දුක්කට්ඨසා”ති වුත්තත්තා සබ්බන්ථ අනාදරියකරණෙ දුක්කට්ඨ චෙදිතබ්බං.

අට්ඨච්ඡිගුලමත්තන්ති මත්ත-සද්දෙන තතො කිඤ්චි අධිකං, ඌනම්පි සඬගණ්හාති. තෙනෙව නිසින්තස්ස චතුරච්ඡිගුලමත්තම්පි වුත්තං. න භි නිසින්තස්ස චතුරච්ඡිගුලප්පමාණං, ඨිතස්ස අට්ඨච්ඡිගුලමෙවාති සක්කා නියමෙතුං ඌනාධිකත්තසම්භවතො. තස්මා යථා සාරුප්පං හොති එවං අට්ඨච්ඡිගුලානුසාරෙන නිවාසනඤ්ඤෙව අධිප්පෙතන්ති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව වක්ඛති “යො පන භික්ඛු සුක්ඛප්ඵසො වා”තිආදි. කුරුන්දියං “අජානන්තස්ස අනාපත්ති”ති ආදරං කත්වා උග්ගණ්හන්තස්සාපි අජානනං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාපි නිරන්තරං නිවාසනපාරුපනවත්තං සික්ඛිතබ්බං, අසික්ඛිතො අනාදරියමෙව. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණන උක්ඛිපිත්වා නිවාසනම්පි පටික්ඛිත්තන්ති ආහ “උක්ඛිපිත්වා වා ඔතාරෙත්වා වා”ති.

සචිත්තකන්ති වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකං. සාරත්ථදීපනියං පන උපනිස්සත්ථෙරවාදනයෙන ලොකවජ්ජත්තං ගහෙත්වා “වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන, පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන ච සචිත්තක”න්ති (සාරත්ථ. ටී. සෙබියකණ්ඩ 3.576) වුත්තං. තත්ථ ච වත්ථුච්ඡානනං විසුං න වත්තබ්බං. පණ්ණත්තිච්ඡානනෙන තස්සාපි අන්තොගධභාවතො ඉදං වත්ථුං එවං චිතික්කමන්තස්ස ආපත්තීති විජානන්තො භි පණ්ණත්තිං විජානාතීති වුවිච්ඡිති. උපනිස්සත්ථෙරවාදෙ චෙත්ථ පණ්ණත්තිං අජානිත්වා අපරිමණ්ඩලනිවාසනාදිවත්ථුමෙව ජානන්තස්ස පණ්ණත්තිචිතික්කමානාදරියාභාවා සබ්බසෙබියෙසු අනාපත්ති එව අභිමතා, තඤ්ච න යුත්තං කොසම්ඛක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 451 ආදයො) වච්චකුටියං උදකාවසෙසං යථෙත්තස්ස පණ්ණත්තිච්ඡානනාභාවෙපි ආපත්තියා වුත්තත්තා. වුත්තඤ්චි තත්ථ “තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති ...පෙ.... සො අපරෙන සමයෙන තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති”තිආදි (මහාව. 451). අට්ඨකථායඤ්චස්ස “ත්ථං එත්ථ ආපත්තිභාවං න ජානාසීති, ආම න ජානාමීති. හොතු ආවුසො, එත්ථ ආපත්තීති, සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති. සචෙ පන තෙ, ආවුසො, අසඤ්චිච්ච අසතියා කතං, නත්ථි ආපත්තීති. සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසී”ති (මහාව. අට්ඨ. 451) වුත්තං, තථා “අධම්මවාදීති

උක්ඛිත්තානුවත්තකෙසු අඤ්ඤතරො''ති (මහාව. අට්ඨ. 457-458) ව චුත්තං.
 ඛන්ධකවත්තානඤ්ඤි සෙඛියත්තා තත්ථ චුත්තො නයො ඉමෙසං, ඉධ චුත්තො ව
 තෙසං සාධාරණොව හොතීති. තෙනෙව ''අසඤ්චිච්ච අසතියා කතං, නත්ථී
 ආපත්ති''ති එවං ඉධ චුත්තො ආපත්තිනයො තත්ථාපි දස්සිතො. තස්මා
 චූස්සදෙවත්ථෙරවාදෙ එව යත්වා වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙනෙව සබ්බසෙඛියානි
 සචිත්තකානි, න පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන.

හිංයොකම්මානායසුපබ්බාඤ්ජනපටිච්ඡාදනඋප්ඤ්ඤානසඤ්ඤීති ද්වෙ සික්ඛාපදානි
 ලොකවජ්ජානි අකුසලචිත්තානි, සෙසානි පණ්ණත්තිවජ්ජානි, තිචිත්තානි,
 තිවෙදනානි වානි ගහණමෙව යුත්තතරං දිස්සති. තෙනෙවත්ථ ''අසඤ්චිච්චානි
 පුරතො වා පච්ඡතො වා ඔලම්බෙන්වා නිවාසෙස්සාමීති එවං අසඤ්චිච්චා''තිආදිනා
 වත්ථුඅඡානනවසෙනෙව අනාපත්තිවණ්ණනා කතා, න
 පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තවසෙන.

අපිච ''යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජ''න්ති
 (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා) ඉමිනා උක්ඛණුවචනෙනාපි චෙතං
 සිජ්ඤාති. වත්ථුච්ඡානනචිත්තවසෙනෙව හෙත්ථ ''සචිත්තකපක්ඛෙ''ති චුත්තං.
 ඉතරථා පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තවසෙන සබ්බසික්ඛාපදානමිපි සචිත්තකපක්ඛෙ
 චිත්තස්ස අකුසලත්තනියමෙන ලොකවජ්ජත්තජ්ජසඬගතො පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව
 න සියා, ඉදඤ්ච වචනං නිරත්ථකං සියා ඉමිනා වචනෙන නිවත්තෙතබ්බස්ස
 සික්ඛාපදස්ස අභාවා. න ව සෙඛියෙසු වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ
 චිත්තං පාණානිපාතාදියු විය අකුසලමෙවානි නියමො අත්ථී, යෙනෙත්ථ
 ලොකවජ්ජතා පසජ්ජෙය්‍ය, ''අනාදරියං පටිච්චා''ති චෙතං පාළිවචනං වත්ථුං
 ඡානිත්වා තීහි චිත්තෙහි චිතික්කමමෙව අනාදරියං කත්වා චුත්තං, න පණ්ණත්තිං
 ඡානිත්වා අකුසලචිත්තෙනෙව චිතික්කමන්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤථා ඛන්ධකපාළියා,
 අට්ඨකථායඤ්ච පුබ්බාපරඤ්ච විරුජ්ඤානතොති අමහාකං ඛන්ති. යථා වා න
 විරුජ්ඤාති, තථා එත්ථ අධිජ්ජායො ගවෙසිතබ්බො. අනාදරියං,
 අනාපත්තිකාරණාභාවො, අපරිමණ්ඩලනිවාසනත්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඩගානි.
 යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බත්ථ. කෙවලං තත්ථ තත්ථ චුත්තපටිපක්ඛකරණවසෙන
 තතියඬගයොජනමෙව විසෙසො.

577. දුතියාදියු ගිහිපාරුතන්ති සෙතපටපාරුතාදි. විහාරෙපිති
 සඬ්ඝසන්තිපාතබුද්ධුපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං.

578. ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චිත්වානිආදි පටිච්ඡාදනවිධිදස්සනං. ගීවං.
 පටිච්ඡාදෙත්වානිආදිනා චුත්තත්තා සඤ්චිච්ච ගීවං, මණ්ඩන්ධනඤ්ච
 අජ්ජපටිච්ඡාදෙත්තස්ස ආපත්ති. එත්ථාපි පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදස්ස සාධාරණත්තා
 ඡාණුමණ්ඩලතො හෙට්ඨා චතුරඬගලමත්තං ඕතාරෙත්වා අනොලම්බෙන්වා
 පරිමණ්ඩලමෙව පාරුපිතබ්බං.

579. විවරිත්වා නිසිදකොති විහාරෙ විය එකංසපාරුපනං සන්ධාය වුත්තං.

“වාසත්ථාය උපගතස්සා”ති වුත්තත්තා වාසාධිජ්ජායං විනා
ධම්මදෙසනපරිත්තභණ්ණාදිඅත්ථාය සුවිරම්භි නිසිදන්තෙන සබ්බං අන්තරසරවත්තං
සුරන්තෙනෙව නිසිදිතබ්බං. නිසිදනපටිසංයුත්තෙසු එව ව සික්ඛාපදෙසු
“වාසුපගතස්සා”ති අනාපත්තියා වුත්තත්තා වාසත්ථාය අන්තරසරං
උපගච්ඡන්තෙනාපි සුජ්ජට්ඨිජන්තනාදිසබ්බං අකොපෙන්තෙනෙව ගන්තබ්බං.
“වාසුපගතස්සා”ති හි වුත්තං, න පන උපගච්ඡමානස්සාති. කෙච් පන “එකෙකස්මිං
පඨමං ගන්ත්වා වාසපරිග්ගහෙ කතෙ තතො අඤ්ඤෙහි යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති”ති
වදන්ති. අපරෙ පන “ගෙහස්සාමිකෙහි ‘යාව තුම්හෙ නිවසිස්සථ, තාව තුම්හාකං
ඉමං ගෙහං දෙමී’ති දින්නෙ අඤ්ඤෙහි අවාසාධිජ්ජායෙහි අන්තරාරාමෙ විය
යථාසුඛං ගන්තුං, නිසිදිතුඤ්ච වට්ටති”ති වදන්ති, තං සබ්බං න ගහෙතබ්බං
තථාවචනාභාවා, දානලක්ඛණාභාවා, තාවත්තකෙන විහාරසඛ්ඛායානුපගමනතො ව.
“යාව නිසිදිස්සථ, තාව තුම්හාකං ඉමං ගෙහං දෙමී”ති දෙන්තොපි හි
තාවකාලිකමෙව දෙති වත්ථුපරිච්චාගලක්ඛණත්තා දානස්ස.

582. චතුහත්ථජ්ජමාණන්ති වඩ්ඪකීහත්ථං සන්ධාය වුත්තන්ති වදන්ති.

584. උක්ඛිත්තචීවරො හුත්වාති කට්තො උද්ධං

කායබන්ධනාදිදස්සනවසෙනෙවුක්ඛිපනං සන්ධාය වුත්තං පිණ්ඩාය වරතො
පත්තග්ගභණ්ණාදිමත්තස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා. තෙනෙව “නිසින්නකාලෙ පන
ධම්මකරණං”න්තිආදි වුත්තං. නිසින්නකාලෙ හි බන්ධෙ ලග්ගපත්තත්ථවිකාදිතො
ධම්මකරණං නීහරන්තස්ස කට්තො උද්ධම්භි දිස්සති, තථා අදස්සෙත්වා
නීහරිතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. ආසනෙ නිසිදන්තස්සාපි ව පාරුපිතචීවරං කිඤ්චි
උක්ඛිපිත්වා සඬ්ඝාටිං ජඬ්ඝපිණ්ඩෙහි අනුක්ඛිපිත්වා නිසිදිතබ්බං. ඉමස්මිඤ්ඤෙව
පන සික්ඛාපදෙ “වාසුපගතස්සා”ති වුත්තත්තා නිසිදනපටිසංයුත්තෙසු
ජට්ඨඅට්ඨමෙසු අවුත්තත්තා වාසුපගතෙනාපි සුසංවුතෙන ඔක්ඛිත්තවක්ඛුනාව
නිසිදිතබ්බං. තෙනෙව මාතිකාර්ථකථායම්භි තෙසං විසෙසං අවත්වා ඉධෙව
“වාසුපගතස්ස පන අනාපත්ති”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. උක්ඛිත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා)
වුත්තා.

පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උජ්ජග්ගිකවග්ගවණ්ණනා

586. දුතියවග්ගාදිඋජ්ජග්ගිකඅජ්ජසද්දෙසු නිසිදනපටිසංයුත්තෙසුපි

වාසුපගතස්ස අනාපත්ති න වුත්තා, කායජ්ජවාලකාදීසු එව පන වුත්තා.
පාළිපොත්ථකෙසු පනෙතං කෙසුචි පෙය්‍යාලෙන ඛ්‍යාමොභිතත්තා න සුට්ඨු
විඤ්ඤායති. යත්ථ ව අන්තරසරෙ ධම්මං වා දෙසෙන්නස්ස, පාතිමොක්ඛං වා
උද්දිසන්නස්ස මහාසද්දෙන යාවපරිසසාවනෙපි අනාපත්ති එවාති දට්ඨබ්බං තථා
ආනන්දත්ථෙරමභින්දත්ථෙරාදීහි ආවරිතත්තා.

උප්පත්තිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බම්බකතවග්ගවණ්ණනා

603. පත්තෙ ගහණසඤ්ඤා අස්ස අත්ථිති පත්තසඤ්ඤීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “පත්තෙ සඤ්ඤං කත්වා”ති වුත්තං.

604. ඔලොඡ්ඡිති එකා බ්බසද්දනවිකති. කඤ්ඤිකතක්කාදිරසොති කෙවි. මංසරසාදිනීති ආදි-සද්දෙන අවසෙසා සබ්බාපි බ්බසද්දනවිකති සඬගහිතා.

605. සමහරිතන්ති රචිතං. හෙට්ඨා ඔරොහතීති සමන්තා ඔකාසසම්භවතො හත්ථෙත සමං කරියමානං හෙට්ඨා හස්සති. පත්තමත්ථකෙ යපිතානි පුචානි එව වටංසකාකාරෙන යපිතත්තා “පුච්චටංසක”න්ති වුත්තානි. කෙවි පන “පත්තං ගහෙත්වා පුපිකතං පිණ්ඩපාතං රචිත්වා දියාමානමෙව ගණ්හතො ආපත්ති, හත්ථගතෙ එව පන පත්තෙ දියාමානෙ පුපිකතම්පි ගහෙතුං වට්ඨති”ති වදන්ති, තං ගහෙතබ්බමෙව “සමතිත්තික”න්ති භාවනපුංසකවසෙන සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා.

බම්බකතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා

608. චතුත්ථවග්ගාදීසු සපදානන්ති එත්ථ දානං වුච්චති අවබණ්ඩනං, අපෙතං දානතො අපදානං, සහ අපදානෙන සපදානං, අවබණ්ඩනවිරහිතං අනුපට්ඨාපියාති වුත්තං භොති. තෙනාහ “තත්ථ තත්ථ ඔධිං අකත්වා”තිආදි.

611. විඤ්ඤත්තියන්ති සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං සන්ධාය වදති. “චත්තබ්බං නත්ථි”ති ඉමිනා පාළියාව සබ්බං විඤ්ඤායතීති දස්සෙති. තත්ථ පාළියං අසඤ්චිච්චාතිආදීසු චත්ථුමත්තං ඤත්වා භුඤ්ජනෙන ආපත්තිං ආපජ්ජන්තස්සෙව පුන පණ්ණත්තිං ඤත්වා මුඛගතං ඡඩ්ඛෙතුකාමස්ස යං අරුචියා පට්ඨං, තං අසඤ්චිච්ච පට්ඨං නාම, තත්ථ අනාපත්ති. තදෙව පුන අඤ්ඤවිහිතතාය වා අවිඤ්ඤත්තමිදන්තිසඤ්ඤාය වා භුඤ්ජනෙ “අසතියා”ති වුච්චති.

613. “අඤ්ඤස්සත්ථායා”ති ඉදමස්ස සික්ඛාපදස්ස අත්තතො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා සයං භුඤ්ජනෙ එව පඤ්ඤත්තත්තා ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. පඤ්චසහධම්මිකානං පන අත්ථාය අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤාපෙත්තො විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ අට්ඨකථාසු සුත්තානුලොමතො වුත්තඅකතවිඤ්ඤත්තිදුක්කටතො න මුච්චති. සඤ්චිච්ච භුඤ්ජනක්ඛණෙ සයඤ්ච අඤ්ඤෙව මිච්ඡාජීවතො න මුච්චන්තීති ගහෙතබ්බං.

615. “කුක්කුටණ්ඩං අතිබුද්දක” න්ති ඉදං අසාරුප්පවසෙන වුත්තං,
අතිමහන්නෙ එව ආපත්තීති දට්ඨබ්බං. භුඤ්ජන්නෙන පන වොරාදිහයං පටිච්ච
මහන්නම්පි අපරිමණ්ඩලම්පි කත්වා සීසං භුඤ්ජනවසෙනෙන්ථ ආපදා.
එවමඤ්ඤසුපි යථානුරූපං දට්ඨබ්බං.

සක්කච්චග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කබලවග්ගවණ්ණනා

617. අනාහටෙ කබලෙ මුඛද්වාරව්වරණෙ පන පයොජනාභාවා “ආපදාසු” ති න
වුත්තං. එවමඤ්ඤසුපි ඊදිසෙසු.

618. සබ්බං හත්ථන්ති හත්ථෙකදෙසා අභිගුලියො වුත්තා “හත්ථමුද්දා” තිආදීසු
විය, තස්මා එකභිගුලිම්පි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං න වට්ඨති.

කබලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා

627. පාළියං සිතීකතොති සිතපිළිතො. සිලකබුද්ධොති පරිභාසවචනමෙතං.
සිලකඤ්ඤි කිඤ්චි දිස්වා “බුද්ධො අය” න්ති වොහරන්ති.

628. “අභිගුලියො මුඛෙ පචෙසෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ඨති” ති ඉමිනා සබ්බං
හත්ථං අන්තොමුඛෙ පක්ඛිපනසික්ඛාපදස්සපි පටිට්ඨභිගුලිනිල්ලෙහනෙන ඉමස්සපි
සික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිං දස්සෙති. එසෙව නයොති සනයාගුආදීසු පත්තං හත්ථෙන,
ඔට්ඨඤ්ච ජිව්හය නිල්ලෙහිතුං වට්ඨතිති අතිදිසති. තස්මාති යස්මා
සනයාගුආදිවිරහිතං නිල්ලෙහිතුං න වට්ඨති.

634. විලිච්ච්ඡත්තන්ති වෙණුපෙසිකාහි කතං. මණ්ඩලබද්ධානීති දීඝසලාකාසු
තිරියං වලයාකාරෙන සලාකං යපෙත්වා සුත්තෙහි බද්ධානී දීඝඤ්ච තිරියඤ්ච
උජුකමෙව සලාකායො යපෙත්වා දළ්භබද්ධානී වෙච තිරියං යපෙත්වා
දීඝදණ්ඩකෙහෙව සඬකොචාරහං කත්වා සුත්තෙහෙව තිරියං බද්ධානී.
තත්ථජාතකදණ්ඩකෙන කතන්ති සහ දණ්ඩකෙන ඡන්තතාලපණ්ණාදීහි කතං.
ජත්තපාදුකායාති යස්මිං ඡත්තදණ්ඩකොටිං පචෙසෙත්වා ඡත්තං උජුකං යපෙත්වා
හෙට්ඨා ඡායාය නිසිදන්ති, තිට්ඨන්ති වා, තාදිසෙ ඡත්තාධාරෙ.

637. වාපොති මජ්ඣෙකෙ වඬකකාපදණ්ඩසදිසා ධනුවිකති. කොදණ්ඩොති
විද්ධදණ්ඩා ධනුවිකති.

සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා

647. සත්තමවග්ගෙ රුක්ඛතො පතීතොති එකං ඔලම්බනසාධං ගහෙත්වා පතීතො. පාළියාති අත්තනො ආචාරජපකාසකගන්ථස්ස. ධීරත්ථුති ධී අත්ථු, නින්දා හොතුති අත්ථො. විනිපාතනහෙතුනාති විනිපාතනස්ස හෙතුභාවෙන. ත්වන්ති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තං ඉච්චෙව වා පායො. අස්මාති පාසාණො.

649. න කට්ඨකඛන්ති ථෙරෙන අත්තනො කඬ්ඛාට්ඨානස්ස පුච්ඡිතත්තා වුත්තං. දහරස්ස අත්ථකොසල්ලං ඤාතුං පුච්ඡිතෙන උච්චාසනෙ නිසින්තස්ස ආචරියස්ස අනුයොගදානනයෙන වත්තුං වට්ටති.

652. බෙළෙන චෙත්ථ සිඬසාණිකාපි සඬගහිතාති එත්ථ උදකගණ්ඩුසකං කත්වා උච්ඡුකචචරාදිඤ්ච මුබ්බෙනෙව හරිතුං උදකෙසු ඡඩ්ඛෙතුං වට්ටතීති දට්ඨබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

පාදුකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙබියවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

655. අධිකරණසමථෙසු ව ඉධ වත්තබ්බං නත්ථි.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං.

භික්ඛුවිහඬගවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

භික්ඛුවිහඬගවණ්ණනා

1. පාරාජිකකණ්ඩං

1. උඛ්භජාණුමණ්ඩලිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

656. භික්ඛුවිහඬගෙ මිගාරමාතුයාති මිගාරමාතු, විසාබායාති අත්ථො. පාළියං “එහි භික්ඛුනිති භික්ඛුනී, තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාති භික්ඛුනී” ති ඉදං භික්ඛුවිහඬපාළියා සමදස්සන්තං. අට්ඨගරුධම්මජ්ජපටිග්ගහණෙන ලද්ධුපසම්පදං මහාපජාපතිගොතමිඤ්චෙව තාය සහ නික්ඛන්තා භගවතො ආණාය භික්ඛුනඤ්ඤෙව සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා පඤ්චසතසාකියානියො ව සන්ධාය වුත්තං. තා හි භගවතා ආනන්දත්ථෙරස්ස යාවනාය පබ්බජ්ජං අනුජානන්තෙන “එථ භික්ඛුනියො, මම සාසනෙ තුම්හෙපි පටිසථා” ති වුත්තා විය ජාතා. සාකියානියො එව සරණසීලානි දත්වා කම්මවාචාය උපසම්පාදිතත්තා “තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නා” ති වුත්තා. න හි එතාහි අඤ්ඤා එහිභික්ඛුනිභාවාදිනා උපසම්පන්නා නාම සන්ති. යං පන ථෙරීගාථාසු හද්දාය කුණ්ඩලකෙසියා –

“නිහව්ව ඡාණං වන්දිත්වා, සම්මුඛා අඤ්ජලිං අකං;
‘එහි හද්දේ’ති මං අවොව, සා මෙ ආසුපසම්පදා”ති. (ථෙරිගා. 109) –

වුත්තං. යඤ්ච අපදානෙපි –

“ආයාවිතො තදා ආහ, ‘එහි හද්දේ’ති නායකො;
තදාහං උපසම්පන්නා, පරිත්තං තොයමද්දස”න්ති. (අප. ථෙරි 2.3.44) –

වුත්තං. තම්පි “එහි ත්වං භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, උපසම්පදඤ්ච
ගණ්භාහි”ති හගවතො ආණා උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා අහොසීති
ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තථා හි වුත්තං ථෙරිගාථාට්ඨකථායං “එහි හද්දේ,
භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජ උපසම්පජ්ජස්සුති මං අවච
ආණාපෙසි, සා සත්ථු ආණා මය්හං උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා ආසි
අහොසී”ති (ථෙරිගා. අට්ඨ. 111).

657. සාධාරණපාරාජිකෙහිති මෙටුනාදිහි චතුහි. තානි, පන අඤ්ඤානි ච
සාධාරණසික්ඛාපදානි යස්මා භික්ඛුවිහඬිගෙ වුත්තනිදානවත්ථාදිසු එව
සාධාරණවසෙන පඤ්ඤත්තානි, පච්ඡා පන තානි භික්ඛුනීනං පාතිමොක්ඛද්දෙසං
අනුජානන්තෙන හගවතා තාසං සික්ඛාපච්චක්ඛානාභාවෙන “යා පන භික්ඛුනී
ජන්දෙසො මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා”තිආදිනා තදනුරූපවසෙන පරිවත්තෙන්වා
අසාධාරණසික්ඛාපදෙහි සද්ධිං සංසන්දෙන්වා භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛද්දෙසවසෙන
එකතො සඬිගහිතානි. යස්මා ච නෙසං භික්ඛුවිහඬිගෙ (පාරා. 44 ආදයො)
වුත්තනයෙනෙව සබ්බොපි විනිවිජයො සක්කා ඤාතුං, තස්මා තානි වජ්ජෙන්වා
අසාධාරණානං එව ඉධ විහඬිගො වුත්තොති වෙදිතබ්බං.

659. භික්ඛුනං “කායසංසග්ගං සාදියෙය්‍යා”ති අවත්වා “සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති
වුත්තත්තා “භික්ඛු ආපත්තියා න කාරෙතබ්බො”ති වුත්තං. තබ්බහුලනයෙනාති
කිරියාසමුට්ඨානස්සෙව බහුලභාවතො, එතෙන අකිරියාසමුට්ඨානාපි අයං ආපත්ති
හොතීති දස්සෙති. කිඤ්චාපි දස්සෙති, මයං පනෙත්ථ එවං තක්කයාම
“කායසංසග්ගක්ඛණෙ සාදියන්තියා කිරියාය අභාවෙපි තතො පුබ්බෙ පවත්තිතානං
පටිච්ඡන්තට්ඨානගමනඉඬිගිතාකාරදස්සනාදිකිරියානං වසෙනෙව
කිරියාසමුට්ඨානමෙව, පරෙහි මග්ගෙ කරියමානුපක්කමෙන නිව්වලස්ස සාදියතො
සුක්කච්ඡස්ථි විය පුබ්බපයොගාභාවෙපි චා තස්මිඤ්ඤෙව බණ පරුපක්කමෙන
ජනියමානාය අත්තතො කායචලනාදිසඬිබානාය කිරියාය, සා හි සාදියමානෙන
තස්සා විත්තෙනාපි සමුට්ඨිතා කිරියා නාම හොති අවායමිත්වා පරුපක්කමෙන
මෙටුනසාදියනෙ විය, භික්ඛුනං පන පරුපක්කමජනිතං කිරියං අබ්බොහාරිකං
කත්වා අත්තනා කරියමානපයොගවසෙනෙව ‘කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා’ති එවං
විසෙසෙන්වාව සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා සාදියමානෙපි න දොසො. ඉතරථා හි
තබ්බහුලනයෙනෙත්ථ කිරියත්තෙ ගය්හමානෙ අඤ්ඤෙසම්පි

කිරියාකිරියසික්ඛාපදානං කිරියත්තග්ගහණප්පසඬගො සියා''ති. තස්මා වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. සාති කිරියාසමුට්ඨානතා. තථෙවාති කායසංසග්ගරාගී එව.

උභහජාණුමණ්ඩලිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වජ්ජපට්ඨජාදිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

666. දුතියෙ පුරිමෙනාතිආදි සුන්දරීනන්දාය වජ්ජපට්ඨජාදනෙ පඤ්ඤත්තනං සන්ධාය වුත්තං. “අට්ඨන්ත”න්ති වුත්තත්තා වජ්ජපට්ඨජාදනස්සාපි පට්ඨජාදනෙ පාරාජිකමෙවාති දට්ඨබ්බං. “ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙ”ති වුත්තත්තා පණ්ණත්තිං අජානන්තියාපි “ඉදං වජ්ජං න පකාසෙස්සාමී”ති ඡන්දෙන ධුරං නික්ඛෙපක්ඛණෙ පාරාජිකන්ති දට්ඨබ්බං. තං පන පට්ඨජාදනං යස්මා “පෙසලා ඤත්වා ගරහිස්සන්ති”ති භයෙනෙව හොති, භයඤ්ච කොධචිත්තසම්පයුත්තං, තස්මා ඉදං “දුක්ඛවෙදන”න්ති වුත්තං. යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 3.666) “කිඤ්චාපි වජ්ජපට්ඨජාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවිතික්කමචිත්තං දොමනස්සිතමෙව හොති”ති එවං පණ්ණත්තිවිතික්කමචිත්තෙනෙව ඡාදනං දොමනස්සත්තෙ කාරණං වුත්තං, තං අකාරණං පණ්ණත්තිවිජානනං විනාපි ආපජ්ජිතබ්බතොව.

වජ්ජපට්ඨජාදිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

669. තතියං උත්තානමෙව.

4. අට්ඨවත්ථුකසික්ඛාපදවණ්ණනා

675. චතුත්ථෙ ලොකස්සාදසඬාතං මිත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කාතබ්බං සන්ථවං. වුත්තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන දස්සෙතුං “කායසංසග්ගරාගෙනා”ති වුත්තං.

තිස්සිත්ථියො මෙටුනං තං න සෙවෙති යා තිස්සො ඉත්ථියො, තාසු වුත්තං තං මෙටුනං න සෙවෙය්‍ය. අනරියපණ්ඩකෙති තයො අනරියෙ, තයො පණ්ඩකෙ ච උපසඬකමිත්වා මෙටුනං න සෙවෙති අත්ථො. අනරියාති චෙත්ථ උභතොඛ්‍යඤ්ජනකා අධිජ්ජෙතා. ඛ්‍යඤ්ජනස්මිත්ති අත්තනො වච්චමුඛමග්ගෙහි. ඡෙදො එව ඡෙජ්ජං, පාරාජිකං.

වණ්ණාවණ්ණොති ද්විති සුක්කච්ඡස්සට්ඨි වුත්තා. ගමනුප්පාදනන්ති සඤ්චරිත්තං. “මෙටුනධම්මස්ස පුබ්බභාගත්තා පච්චයො හොති”ති ඉමිනා කාරියොපචාරෙන කායසංසග්ගො මෙටුනධම්මොති වුත්තොති දස්සෙති. සබ්බපදෙසුති සඬ්ඝාටිකණ්ණග්ගහණාදිපදෙසු. කායසංසග්ගරාගො, සඋස්සාහතා, අට්ඨමවත්ථුස්ස පුරණන්ති තීණෙත්ථ අඬගාති.

අටියවත්ථුකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

2. සඨසාදිසෙසකණ්ඩං

1. පයමසඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

679. සඨසාදිසෙසකණ්ඩෙ “දුතියස්ස ආරොවෙනි”ති එත්ථාපි ද්විසුපි අඨ්ඨකාරකෙසු යස්ස කස්සපි දුතියස්ස කථං යො කොචි ආරොවෙනිති එවමත්ථො ගහෙනබ්බොති ආහ “එසෙව න යො”ති.

ගතිගතන්ති විරකාලජ්ජවත්තං. ආපත්තිති ආපජ්ජනං. “නිස්සාරණිය”න්ති ඉදං කත්තුඅත්ථෙ සිද්ධන්ති ආහ “නිස්සාරෙනි”ති. ආපන්නං හික්ඛුනිං සඨසතො වියොජෙති, වියොජනහෙතු හොතිති අත්ථො.

ගීවායෙවාති ආණත්තියා අභාවතො. තෙසං අනත්ථකාමකායාති “වොරො”ති වුත්තං මම වචනං සුත්වා කෙචි දණ්ඩස්සන්ති ජීවිතා වොරොපෙස්සන්තිති එවං සඤ්ඤාය. එතෙන කෙවලං භයෙන වා පරික්ඛාරග්ගහණත්ථං වා සහසා “වොරො”ති වුත්තෙ දණ්ඩිතෙපි න දොසොති දස්සෙති. රාජපුරිසානඤ්ඤි “වොරො අය”න්ති උද්දිස්ස කථනෙ එව ගීවා, හික්ඛුනං, පන ආරාමිකාදීනං වා සම්මුඛා “අසුකො වොරො එවමකාසී”ති කෙනචි වුත්තවචනං නිස්සාය ආරාමිකාදීසු රාජපුරිසානං වත්ථා දණ්ඩාපෙත්තෙසුපි හික්ඛුස්ස න ගීවා රාජපුරිසානං අවුත්තත්තා. යෙසඤ්ච වුත්තං, තෙහි සයං වොරස්ස අදණ්ඩිතත්තාති ගහෙනබ්බං. “ත්ථං එතස්ස සන්තකං අච්ඡන්දා”ති ආණත්තොපි හි සථෙ අඤ්ඤෙන අච්ඡන්දාපෙති, ආණාපකස්ස අනාපත්ති විසඬිකෙතත්තා. “අත්තනො වචනකර”න්ති ඉදං සාමිච්චසෙන වුත්තං. වචනං අකරොත්තානං රාජපුරිසානමපි “ඉමිනා ගහිතපරික්ඛාරං ආහරාපෙහි, මා වස්ස දණ්ඩං කරොහී”ති උද්දිස්ස වදන්තස්සාපි දණ්ඩෙ ගහිතෙපි න ගීවා එව දණ්ඩග්ගහණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා, “අසුකහණ්ඩං අවහරා”ති ආණාපෙත්ථා විජ්ජට්ඨායෙර උජ්ජන්තෙ සුන පටික්ඛිපතෙ (පාරා. 121) විය.

දාසාදීනං සම්පට්ඨිජනෙ විය තදත්ථාය අඨ්ඨකරණෙ හික්ඛුනමපි දුක්කටන්ති ආහ “අකජ්ජියඅඨ්ඨො නාම න වට්ඨති”ති. කෙනචි පන හික්ඛුනා ඛෙත්තාදිඅත්ථාය වොහාරිකානං සන්තිකං ගන්ත්වා අඨ්ඨෙ කතෙපි තං ඛෙත්තාදිසම්පට්ඨිජනෙ විය සබ්බෙසං අකජ්ජියං න හොති පුබ්බෙ එව සඨසස්ස සන්තකත්තා, හික්ඛුස්සෙව පන පයොගවසෙන ආපත්තියො හොන්ති. දාසාදීනමපි පන අත්ථාය රක්ඛං යාවිතුං වොහාරිකෙන පුට්ඨෙත සඨසස්ස උජ්ජන්නං කජ්ජියක්කමං වත්තුං, ආරාමිකාදීහි ව අඨ්ඨං කාරාපෙතුඤ්ච වට්ඨති එව. විහාරවත්ථාදිකජ්ජියඅඨ්ඨං පන හික්ඛුනො සයමපි කාතුං වට්ඨති.

හික්බුනිනං වුත්තොති රක්ඛං යාවන්තිනං හික්බුනිනං වුත්තො
 උද්දිස්සඅනුද්දිස්සවසෙන රක්ඛායාවනවිනිච්ඡයො, න සබ්බො සික්ඛාපදවිනිච්ඡයො
 අසාධාරණත්තා සික්ඛාපදස්ස. තෙනාහ “හික්බුනොපි”තිආදි. අනාකඨඨිතාය
 අඨ්ඨකරණං, අඨ්ඨපරියොසානන්ති ද්වෙ අඨ්ඨගානි.

පඨමසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

683. පාළියං දුතියෙ මල්ලගණභට්ටපුත්තගණාදිකන්තිආදීසු මල්ලරාජුනං ගණො
 මල්ලගණො. භට්ටපුත්තා නාම කෙවි ගණරාජානො, තෙසං ගණො. කෙවි පන
 “නාරායනහත්තිකො පුඤ්ඤකාරගණො මල්ලගණො. තථා කුමාරහත්තිකො ච
 ගණො භට්ටපුත්තගණො”තිපි (සාරත්ථ. ටී. සංසාදිසෙසකණ්ඩ 3.683) වදන්ති.
 ධම්මගණොති සාසනෙ, ලොකෙ වා අනෙකප්පකාරපුඤ්ඤකාරකො ගණො.
 ගන්ධවිකතිකාරකො ගණො ගන්ධිකසෙණි. පෙසකාරාදිගණො දුස්සිකසෙණි.
 කප්පගතිකන්ති කප්පියභාවගතං, පබ්බජිතපුබ්බන්ති අත්ථො.

685. පාළියං වුට්ඨාපෙතීති උපසම්පාදෙති. අකප්පගතමිපි පබ්බාපෙන්නියා
 දුක්ඛටන්ති වදන්ති. බිණ්ණසවායපි ආපජ්ජිතබ්බතො “තිවිත්ත”න්ති වුත්තං.
 වොරිතා, තං ඤත්වා අනනුඤ්ඤාතකාරණො වුට්ඨාපනන්ති ද්වෙ අඨ්ඨගානි.

දුතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

692. තතියෙ පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියාති ගාමන්තරස්ස පරික්ඛෙපං
 අතික්කාමෙන්තියා. “ගාමන්තරං ගච්ඡෙය්‍යා”ති හි වුත්තං.
 විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදෙ විය “අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියා”ති
 අවත්වා “අතික්කාමෙන්තියා”ති පාළියං වුත්තත්තා ගාමං පවිසන්තියා සරුපචාරෙ
 ඨිතස්ස දුතියලෙඬ්ඬිපාතසඨ්ඨාතස්ස උපචාරස්ස අතික්කමො නාම
 පඨමලෙඬ්ඬිපාතට්ඨානසඨ්ඨාතස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානසස්ස අතික්කමො එවාති ආහ
 “පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං එකෙන පාදෙන අතික්කමති”ති.

මජ්ඣිමනිකායෙ මජ්ඣිමනිකායෙ. පච්ඡාති අපරකාලෙ. “චතුර්ගාමසාධාරණත්තා”ති
 ඉමිතා විහාරතො චතුසු ගාමෙසු යත්ථ කත්ථවි පවිසිතුං වට්ටතීති එත්ථ කාරණමාහ.

පරතීරමෙව අක්කමන්තියාති නදිං අනොතරිත්වා ඔරිමතීරතො ලඬ්ඬිත්වා වා
 ආකාසාදිතා වා පරතීරමෙව අතික්කාමෙන්තියා. ඔරිමතීරමෙව ආගච්ඡති, ආපත්තීති
 පාරගමනාය ඔතිණ්ණත්තා වුත්තං.

තාදිසෙ අරඤ්ඤෙති ඉන්ද්‍රියේනො බහිභාවලක්ඛණෙ අරඤ්ඤෙ.
 “තෙනෙවා” තිආදිනා දස්සනුපචාරෙ විරහිතෙ සවනුපචාරස්ස විජ්ජමානත්තෙපි
 ආපත්ති හොතිති දස්සෙති. අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්හාතීති මග්ගමුළ්භත්තා ගණ්හාති, න
 දුතියිකං ඔහිසිතුං. තස්මා අනාපත්ති. අනන්තරායෙන එකභාවො, අනාපදාය
 ගාමන්තරගමනාදීසු එකන්ති ද්වෙ අඩ්ගාති.

තතියසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

694. චතුත්ථෙ කාරකගණස්සාති ඉමස්ස කම්මං කාතබ්බන්ති යෙහි
 සන්තිට්ඨානං කතං, තෙ සන්ධාය චුත්තං. කම්මවාචක්ඛණෙ සහයීතෙති කෙවි.
 තෙත්ථාරවත්තෙති නිත්ථරණහෙතුමිහි වත්තෙ.

698. පාළියං අසන්තෙ කාරකසඬ්ඝෙති එත්ථ විජ්ජමානං සුදුරම්පි ගන්ත්වා
 ආපුච්ඡිතබ්බං. අන්තරායෙ පන සති සම්මා වත්තන්තං ඔසාරෙතුං වට්ටතීති.
 ධම්මකම්මෙන උක්ඛිත්තතා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ඔසාරණන්ති ද්වෙ අඩ්ගාති.

චතුත්ථසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

701. පඤ්චමෙ තන්ති මහාඅට්ඨකථායං අවචනං “අනවස්සුතොති ජානන්ති
 පටිග්ගණ්හාති” තිආදි පාළියා සමෙති. උභතො අවස්සුතභාවො,
 උදකදන්තපොනතො අඤ්ඤං සහත්ථා ගහෙත්වා අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඩ්ගාති.

පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

705. ඡට්ඨෙ පටිග්ගහො තෙන න විජ්ජතීති තෙනෙව “න දෙති” ති
 චුත්තකාරණෙන උයොජ්ජාය හත්ථතො ඉතරාය පටිග්ගහොපි නත්ථී.
 පරිභොගපච්චයාති උයොජ්ජාය භොජනපරියොසානපච්චයාති අත්ථො.
 මනුස්සපුරිසස්ස අවස්සුතතා, තං ඤත්වා අනනුඤ්ඤාතකාරණා උයොජ්ජා, තෙන
 ඉතරිස්සා ගහෙත්වා භොජනපරියොසානන්ති තිණි අඩ්ගාති.

ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

709-727. සත්තමතො යාවදසමපරියොසානාති උත්තානානෙව.

සඬ්ඝාදිසෙසවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

3. නිස්සංගීයකණ්ඩං

2. දුතියනිස්සංගීයාදිපාවිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

733. නිස්සංගීයෙසුපි පයමං උත්තානමෙව.

740. දුතියෙ අය්‍යාය දමිතී ඵලං පටිලද්ධන්ති නිස්සට්ඨපටිලද්ධං, නිස්සට්ඨං පටිලහිත්වාපි යං උද්දිස්ස දායකෙහි දින්නං, තත්ථෙව දාතබ්බං. තෙනාහ “යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බ”න්ති. අකාලච්චරතා, තං ඤාත්වා කාලච්චරන්ති ලෙසෙන භාජාපනං, පටිලාහොති තිණි අඬගාති.

743. තතියෙ මෙතන්ති මමෙවෙනං ච්චරං. උපසම්පන්නතා, පරිවත්තිතවිකප්පනුපගච්චරස්ස සකසඤ්ඤාය අවිජ්ජන්දනාදිති ද්වෙ අඬගාති.

748-752. චතුත්ථෙ ආහටසප්පිං දත්වාති අත්තනො දත්වා. යමකං පවිතබ්බන්ති සප්පිඤ්ච තෙලඤ්ච ඵකනො පවිතබ්බං. ලෙසෙන ගහෙතුකාමතා, අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤන්ති, පටිලාහොති තිණි අඬගාති.

753. පඤ්චමෙ සාති පුල්ලනන්දා. අයන්ති සික්ඛමානා. වෙනාපෙත්වාති ජානාපෙත්වාති ඉධ වුත්තං, මාතිකාට්ඨකථායං පන “අත්තනො කප්පියහණ්ඨෙන ‘ඉදං නාම ආහරා’ති අඤ්ඤං පරිවත්තාපෙත්වා”ති (කඬබා. අට්ඨ. අඤ්ඤවෙනාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං.

758. ඡට්ඨෙ පාවාරිකස්සාති දුස්සවාණිජකස්ස.

764. සත්තමෙ සඤ්ඤාවිතකෙනාති සයං යාවිතකෙනපිති අත්ථො.

769-789. අට්ඨමනො යාවද්වාදසමා උත්තානමෙව.

නිස්සංගීයවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

4. පාවිත්තියකණ්ඩං

1. ලසුණුවග්ගො

1. පයමලසුණාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

797. පාවිත්තියෙසු ලසුණුවග්ගස්ස පයමෙ බදරසාලවං නාම බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා තෙහි කත්තබ්බබ්බාස්සජනවිකති. ආමකමාගධලසුණඤ්ඤෙව, අජ්ඣොභරණඤ්ඤවාති ද්වෙ අඬගාති.

799-812. දුතියාදිනි උත්තානත්ථානි.

815. ඡට්ඨෙ පාළියං ආසුම්භිත්වානි පාතෙත්වා.

817. දධිමත්ථුනි දධිමිහි පසන්තොදකං. රසබිරාදිනන්ති මංසරසබිරාදිනං.
භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො භත්ථපාසෙ යානං, පානීයස්ස වා විදුපනස්ස වා ගහණන්ති
ද්වෙ අඬගානි.

822. සත්තමෙ අවිඤ්ඤත්ති යා ලද්ධන්ති අත්තනො විඤ්ඤත්තිං විනා ලද්ධං.
පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති සයං කරණෙ පාවිත්තියන්ති ඉදං කාරාපනෙ දුක්ඛට්ඨවනෙන
විරුජ්ඣනං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “න භී”තිආදි, “අවිඤ්ඤත්ති යා
ලද්ධ”න්තිආදිවවනෙන වා විරුජ්ඣනං සන්ධාය වුත්තං. අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තිපි භි
ඉමිස්සා අවිඤ්ඤත්ති යා ලද්ධමෙවානි. ආමකධඤ්ඤවිඤ්ඤාපනාදි, තං භජ්ජනාදිනා
අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

824. අට්ඨමෙ නිබ්බිට්ඨොති ලද්ධො. කෙණ්ති රඤ්ඤො දාතබ්බො ආයො,
ආයුජ්ජත්තිට්ඨානන්ති අත්ථො. තෙනාහ “එකං යානන්තර”න්තිආදි.
යානන්තරන්ති ච ගාමජනපදාණායත්තං. චළඤ්ජියමානතිරොකුට්ඨාදිනා,
අනපලොකෙත්වා උච්චාරාදිනං ඡඩ්ඛනාදිනි ද්වෙ අඬගානි.

830. නවමෙ “මත්ථකච්ඡන්තනාලිකෙරම්පි”ති වුත්තත්තා හරිතුපරි
ඡඩ්ඛනමෙව පටික්ඛිත්තං. තෙනාහ “අනික්ඛිත්තබ්බෙජ්ජු”තිආදි. යත්ථ ච ඡඩ්ඛෙතුං
වට්ඨති, තත්ථ හරිතෙ වච්චාදිං කාතුම්පි වට්ඨති එව. සබ්බෙසන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීනං.

836-7. දසමෙ තෙසංයෙවානි යෙසං නිච්චං පස්සති. ආරාමෙ යත්වානි
ධීතනිසන්තට්ඨානෙ එව යත්වා සමන්තතො ගීවං පරිවත්තෙත්වාපි පස්සති,
අනාපත්ති. ධීතට්ඨානතො ගන්ත්වා පස්සිතුං න වට්ඨති. කෙච් පන “වට්ඨතී”ති
වදන්ති. තං පන “දස්සනාය ගච්ඡෙය්‍ය, පාවිත්තිය”න්ති සාමඤ්ඤතො ගමනස්ස
පටික්ඛිත්තත්තා, අනාපත්තියම්පි ගමනාය අවුත්තත්තා ච න ගහෙතබ්බං.
නච්චාදිනා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ගමනං, දස්සනාදි වානි තීණි අඬගානි.

නිට්ඨිතො ලසුණුවග්ගො පයමො.

2. අන්ධකාරවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

841. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ දානෙ වානි දානනිමිත්තං. රත්තන්ධකාරෙ පුරිසස්ස
භත්ථපාසෙ යානාදි, රහොපෙක්ඛා, සභායාභාවොති තීණි අඬගානි.

842-850. දුතියාදිනි උත්තානානි.

854. පඤ්චමෙ පල්ලච්ඡිකස්ස අනොකාසෙනි උරුබද්ධාසනස්ස අප්පභොනකෙ.
පුරෙහත්තං අන්තරසරෙ පල්ලච්ඡිකප්පභොනකාසනෙ නිසජ්ජා,
අනනුඤ්ඤාතකාරණා අනාපුච්ඡා චුත්තපරිච්ඡෙදාතික්කමොති ද්වෙ අඬගානි.

860-879. ඡට්ඨාදීනි උත්තානානි.

නිට්ඨිතො අන්ධකාරවග්ගො දුතියො.

3. නග්ගවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

883-887. තතියවග්ගස්ස පයමදුතියානි උත්තානානි.

893. තතියෙ විසිඛබ්බත්වාති විජටෙත්වා. ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙනි
විසිඛබ්බනදිවසතො පඤ්ච දිවසෙ අතික්කාමෙත්වා ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙන.
අන්තොපඤ්චාහෙ පන ධුරනික්ඛෙපෙපි අනාපත්ති එව “අඤ්ඤනු
චතුහපඤ්චාහා”ති චුත්තත්තා. උපසම්පන්නාය වීරං සිඛබ්බත්වාය විසිඛබ්බත්වා
පඤ්චභාතික්කමො, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ධුරනික්ඛෙපොති ද්වෙ අඬගානි.

900. චතුත්තෙ පඤ්චන්තං වීරානං අපරිවත්තනං, අනනුඤ්ඤාතකාරණා
පඤ්චාභාතික්කමොති ද්වෙ අඬගානි.

903. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

909. ඡට්ඨෙ විකප්පනුපගස්ස සඬ්ඝෙ පරිණතතා, විනා ආනිසංසදස්සනෙන
අන්තරායකරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

911. සත්තමං උත්තානමෙව.

916. අට්ඨමෙ කුම්භථුණං නාම කුම්භසද්දො, තෙන කීළන්තිති කුම්භථුණිකා.
තෙනාහ “සටකෙන කීළනකා”ති. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන
“චතුරස්සඅම්බණකතාළ”න්ති චුත්තං. තඤ්චි රුක්ඛසාරාදිමයං අන්තොජ්ද්දං චතුසු
පස්සෙසු වම්මොනද්ධං වාදිතභණ්ඩං, යං “බිම්බිසක”න්තිපි චුච්චති, තං
වාදෙන්තාපි කුම්භථුණිකා. තෙනාහ “බිම්බිසකවාදිතකාතිපි වදන්ති”ති.

918. පාළියං කප්පකතන්ති කප්පකතං නිවාසනපාරුපනුපගං. සමණවීරතා,
අනනුඤ්ඤාතානං දානන්ති ද්වෙ අඬගානි.

921-931. නවමදසමානි උත්තානානෙව.

නිට්ඨිතො නග්ගවග්ගො තතියො.

4. තුවට්ටවග්ගො

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

976. තුවට්ටවග්ගස්ස දසමෙ වාරිකාය අපක්කමනං පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව.
පණ්ණත්තිවිජානනවිත්තෙන සවිත්තකතං සන්ධාය පනෙත්ථ “ලොකවජ්ජ”න්ති
දට්ඨබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො තුවට්ටවග්ගො චතුත්ථො.

5. විත්තාගාරවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

978. විත්තාගාරවග්ගස්ස පයමෙ පාටෙක්කා ආපත්තියොති ගීවාය
පරිවත්තනජ්ජයොගගණනාය.

1015. නවමෙ හත්ථිආදීසු සිජ්ජ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො, තථා
ආථබ්බණාදීසු මන්ත-සද්දො. තත්ථ ආථබ්බණමන්තො නාම
ආථබ්බණවෙදවිහිතො පරුපසාතකරො මන්තො. බීලනමන්තො නාම
වෙරිමාරණත්ථාය සාරදාරුමයං බීලං මන්තෙත්වා පථවියං ආකොටනමන්තො.
අගදජ්ජයොගො විසජ්ජයොජනං. නාගමණ්ඩලන්ති සජ්ජානං පච්චෙසනිවාරණත්ථං
මණ්ඩලබන්ධමන්තො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො විත්තාගාරවග්ගො පඤ්චමො.

1025-1116. ආරාමවග්ගෙ, ගබ්භිනිවග්ගෙ ච සබ්බං උත්තානමෙව.

8. කුමාරිභූතවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

1119. අට්ඨමවග්ගස්ස පයමෙ සබ්බපයමා ද්වෙ මහාසික්ඛමානාති
ගබ්භිනිවග්ගෙ (පාවි. 1067 ආදයො) සබ්බපයමං චුත්තා ද්වෙ. සික්ඛමානා ඉච්චෙව
චත්තබ්බාති සම්මුතිකම්මාදීසු අඤ්ඤා චුත්තෙ කම්මං කුජ්ජති අධිජ්ජායො.

1167. එකාදසමෙ පාරිවාසියෙන ඡන්දදානෙනාති පරිචුත්ථෙන
නවිකජ්ජචුත්ථෙන විගතෙන ඡන්දදානෙනාති අත්ථො, ඡන්දවිස්සජ්ජනමත්තෙන වා.

1168. “චුට්ඨිකායා”ති එතෙන “ඉදානි කම්මං න කරිස්සාමා”ති ධුරං
නික්ඛිපිත්වා කායෙන අචුට්ඨිනිත්වා නිසින්තායපි පරිසාය කම්මං කාතුං න වට්ටතීති
දස්සෙති. තෙනාහ “ඡන්දං අවිස්සජ්ජෙත්වා අචුට්ඨිකායා”ති. පාළියං පන

“අනාපත්ති අවුට්ඨිතාය පරිසායා” ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා,
 උපොසථක්ඛන්ධකො ච “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකපාරිසුද්ධිදානෙන උපොසථො
 කාතබ්බො අඤ්ඤත්තු අවුට්ඨිතාය පරිසායා” ති (මහාව. 183) චුත්තත්තා,
 තදට්ඨකථායමපි “පාරිවාසිකපාරිසුද්ධිදානං නාම පරිසාය වුට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය
 න වට්ටති, අවුට්ඨිතාය පන වට්ටති” ති (මහාව. අට්ඨ. 183) චුත්තත්තා ච “කම්මං න
 කර්ස්සාමි” ති ධුරං නික්ඛිපිත්වා නිසින්නායපි කම්මං කාතුං වට්ටතීති ගහෙතබ්බං.
 සෙසං උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො කුමාරිභූතවග්ගො අට්ඨමො.

1181. ඡත්තවග්ගො උත්තානො එව.

බුද්දකචණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

5. පාට්ඨෙසනීයකණ්ඩං

පාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදචණ්ණනා

1228. පාට්ඨෙසනීයාදීසු පාළිවිනිමුත්තකෙසුති පාළියං අනාගතෙසු සප්පිආදීසු.

සත්තාධිකරණච්ඡයාති සත්තාධිකරණසමට්ඨාමකා. තං අත්ථවිනිච්ඡයං
 තාදිසංයෙව යස්මා විදු වදන්තීති අත්ථො. යථා නිට්ඨිතාති සම්ඛන්ධො.
 සබ්බාසවපහන්ති සබ්බාසවවිසාතකං අරහත්තමග්ගං. පස්සන්තු නිබ්බුතින්ති
 මග්ගඤ්ඤාණෙන නිබ්බානං සවිජ්ජරොන්තු, පස්පොන්තුති වා පායො. තත්ථ
 නිබ්බුතින්ති ඛන්ධපරිනිබ්බානං ගහෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

භික්ඛුනීවිහඪගචණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

උභතොවිහඪගට්ඨකථාචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මහාවග්ගචණ්ණනා

1. මහාඛන්ධකො

බොධිකථාචණ්ණනා

මහාවග්ගෙ උභින්නං පාතිමොක්ඛානන්ති උභින්නං පාතිමොක්ඛවිභඩ්ඛානං. යං ඛන්ධකං සඬ්ඛායිංසුති සම්ඛන්ධො. ඛන්ධානං සමුහො, ඛන්ධානං වා පකාසනතො ඛන්ධකො. ඛන්ධාති චෙත්ථ පඛිඛජ්ජාදිවාරිත්තවාරිත්තසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමුහො අධිජ්ජෙතො. පදභාජනීයෙ යෙසං පදානං අත්ථා යෙහි අට්ඨකථානෙයෙහි පකාසිතාති යොජනා. අථ වා යෙ අත්ථාති යොජෙතඛිඛං. භි-සද්දො චෙත්ථ පදපුරුණෙ දට්ඨඛිඛො.

1. විසෙසකාරණන්ති “යෙන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනහෙතුභූතො පරිවිතක්කො උදපාදි, තෙන සමයෙනා” තිආදිනා චුත්තකාරණං විය විසෙසකාරණං භූමිමවචනනිවත්තනකකාරණන්ති අත්ථො. එතස්සාති අභිසම්බොධිතො පට්ඨාය සත්ථු වරියාවිභාවනස්ස විනයපඤ්ඤත්තියං කිං පයොජනං? යදි විසෙසකාරණං නත්ථිති අධිජ්ජායො. නිදානදස්සනං පයොජනන්ති යොජනා. නිදානන්තිචෙත්ථ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුභූතං චත්ථුපුග්ගලාදිකාරණං අධිජ්ජෙතං, න පඤ්ඤත්තිට්ඨානමෙව. තෙනාහ “යා භි” තිආදි.

උරුචෙලායන්ති එත්ථ උරු-සද්දො මහන්නවාචී. චෙලා-සද්දො තීරපරියායො. උන්නත්තාදිනා චෙලා විය චෙලා. උරු මහන්තී චෙලා උරුචෙලා, තස්සං. තෙනාහ “මහාචෙලාය” තිආදි. මරියාදාති සිලාදිගුණසීමා. පත්තපුට්ඨානාති තාලාදිනං පණ්ණපුට්ඨානං.

“පයමභිසම්බුද්ධො” ති අනුනාසිකලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ “පයමං අභිසම්බුද්ධො” ති. පයමන්ති ච භාවනපුංසකනිද්දෙසො. තස්මා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා සඛිඛපයමං බොධිරුක්ඛමුලෙ විහරතීති යොජනා දට්ඨඛිඛො.

පාළියං අථ බොති එත්ථ අථාති එතස්මිං සමයෙති අත්ථො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං. සත්තාහන්ති අච්චන්තසංයොගෙ එතං උපයොගවචනං. අථ බොති අධිකාරන්තරදස්සනෙ නිපාතො. තෙන විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනං පභාය පටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරෙ අධිකතභාවං දස්සෙති. පටිච්චාති පටිමුඛං ගන්ත්වා, අඤ්ඤමඤ්ඤං අපෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. එතෙන කාරණබහුතා දස්සිතා. සහිතෙති කාරියබහුතා. අනුලොමන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො. ස්වෙචාති සො එව පච්චයාකාරො. පුරිමනයෙන වා චුත්තොති “අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරා” තිආදිනා නයෙන චුත්තො පච්චයාකාරො. පචත්තියාති සංසාරජ්ජවත්තියා.

පාළියං “අවිජ්ජාපච්චයා” තිආදිසු දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජා. ලොකියකුසලාකුසලචෙතනා සඬ්ඛාරා. ලොකියවිපාකමෙව විඤ්ඤාණං. ලොකියවෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං නාමං, භූතූපාදායහෙදං රූපං. පසාදවිඤ්ඤාණහෙදං සලායතනං. විපාකභූතො සඬ්ඛො එස්සො, වෙදනා ව. රාගො තණ්හා. ඛලවරාගො, තිව්ධා ච දිට්ඨි උපාදානං. භවො පන දුට්ඨො කම්මභවො, උපපත්තිභවො ව. තත්ථ කම්මභවො සාසවකුසලාකුසලචෙතනාව, උපපත්තිභවො උපාදින්නකක්ඛන්ධා.

තෙසං උපපත්ති ජාති. පාකො ජරා. හෙදො මරණං. තෙ එව නිස්සාය සොවනං සොකො. කන්දනං පරිදෙවො. දුක්ඛං කායිකං. දොමනස්සං චෙතසිකං. අතිවිය සොකො උපායාසො.

පච්චෙකඤ්ච සම්භවති-සද්දො යොජෙතඛිබ්බො. තෙනාහ “ඉමිනා නයෙනා”තිආදි. “දුක්ඛරාසිස්සා”ති ඉමිනා න සත්තස්ස. නාපි සුභසුඛාදීනන්ති දස්සෙති.

හවෙති බ්‍යත්තන්ති ඉමස්මිං අත්තෙ ජිපාතො.

“අනුලොමපච්චයාකාරපට්ඨෙධසාධකා බොධිපක්ඛියධම්මා”ති ඉදං පයමවාරෙ කිඤ්චාපි “අවිජ්ජායත්තෙව අසෙසවිරාගනිරොධා”තිආදිනා පටිලොමපච්චයාකාරොපි ආගතො, තථාපි “යතො පජානාති සහෙතුධම්ම”න්ති අනුලොමපච්චයාකාරපට්ඨෙධස්සෙව කාරණත්තෙන චුත්තන්ති. යථා චෙත්ථ, එවං දුතියවාරෙපි “යතො බයං පච්චයානං අවෙදී”ති ගාථාය චුත්තන්තා “පච්චයානං බයසඬ්ඛාත”න්තිආදි චුත්තන්ති වෙදිතඛිබ්බං. නො කල්ලො පඤ්ඤානි අයුත්තො න බ්‍යාකාතඛිබ්බො, අවිජ්ජමානං අත්තානං සිද්ධං කත්වා “කො ඵුසති”ති තස්ස කිරියාය පුට්ඨන්තා “කො වඤ්ඤාපුත්තො ඵුසති”තිආදි වියාති අධිජ්ජායො. සොළස කඬ්ඛාති “අහොසිං නු බො අහමතීතමද්ධානං, නනු බො අහොසිං, කිං නු බො අහොසිං, කථං නු බො අහොසිං, කිං හුත්වා කිං අහොසිං නු බො අහමතීතමද්ධානං, හවිස්සාමි නු බො අහං අනාගතමද්ධානං, නනු බො හවිස්සාමි, කිං නු බො හවිස්සාමි, කථං නු බො හවිස්සාමි, කිං හුත්වා කිං හවිස්සාමි නු බො අහං අනාගතමද්ධානං, අහං නු බොස්මි, නො නු බොස්මි, කිං නු බොස්මි, කථං නු බොස්මි, අයං නු බො සත්තො කුතො ආගතො, සො කුහිං ගාමී හවිස්සති”ති (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) එවං ආගතා අතීතෙ පඤ්ච, අනාගතෙ පඤ්ච, පච්චුජ්ජන්තෙ ජාති සොළසවිධා කඬ්ඛා.

තත්ථ කිං නු බොති මනුස්සදෙවාදීසු, බ්‍රහ්මාදීසු වා අඤ්ඤාතරං නිස්සාය කඬ්ඛති. කථං නු බොති පන සණ්ඨානාකාරාදීසු ඉස්සරාදිජනකං, කාරණං වා නිස්සාය. කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති ව මනුස්සාදීසු පයමං කිං හුත්වා පච්ඡා කිං අහොසින්ති කඬ්ඛති. අහං නු බොස්මිතිආදි ඉදානි අත්තතො විජ්ජමානාවිජ්ජමානතං, සරූපපකාරාදිකඤ්ච කඬ්ඛති. වපයන්තීති විඅපයන්ති බ්‍යපගච්ඡන්ති. තෙනාහ “අපගච්ඡන්ති නිරුජ්ඣන්ති”ති.

3. තස්ස වසෙනාති තස්ස පච්චයාකාරපජානනස්ස, පච්චයක්ඛියාධිගමස්ස ව වසෙන. එකෙකමෙව කොට්ඨාසන්ති අනුලොමපටිලොමතො එකෙකමෙව කොට්ඨාසං. පාටිපදරත්තියා එවං මනසාකාසීති රත්තියා තිසුපි යාමෙසු එවං ඉධ බන්ධකපාළියා ආගතනයෙන අනුලොමපටිලොමංයෙව මනසාකාසී.

අප්පාලකථාවණ්ණනා

4. තස්ස සත්තාහස්ස අව්වයෙනාති පල්ලඤ්ඤාසත්තාහස්ස අපගමනෙන. තම්භා සමාධිම්භාති අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාධිම්භා. අන්තරන්තරා ඵව හි පච්චයාකාරමනසිකාරො. අවසෙසකාලං පන සබ්බං භගවා ඵලසමාපත්තියාපි විනිනාමෙසි. තං සන්ධාය “තම්භා සමාධිම්භා”ති වුත්තං. රතනවඤ්ඤාමෙති භගවතො චිරං ධීතස්ස වඤ්ඤාමනාධිප්පායං ඤාත්වා දෙවතාහි මාපිතෙ රතනවඤ්ඤාමෙ. රතනසරත්ති භගවතො නිසීදනාධිප්පායං ඤාත්වා දෙවතාහි මාපිතං රතනමයං ගෙහං.

තත්‍රාපීති න කෙවලං රතනසරෙයෙව. තත්‍රාපි අප්පාලනිග්‍රොධමුලෙපි අභිධම්මං විචින්නො ඵව අන්තරන්තරා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තොති අත්ථො. තත්ථාපි හි අනන්තනයසමන්තපට්ඨානං සම්මසනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පිතිසමුට්ඨිනා ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො රතනසරෙ විය නිච්ඡරිංසු ඵව. “හුංහු”න්ති කරොන්තොති “සබ්බෙ භීතජාතිකා මං මා උපගච්ඡන්තු”ති මානවසෙන, සමීපං උපගතෙසු කොධවසෙන ව “අපෙථා”ති අධිප්පායනිච්ඡාරිතං හුංහුංකාරං කරොන්තො.

බ්‍රහ්මඤ්ඤාත්ති බ්‍රාහ්මණත්තං. අන්තන්ති නිබ්බානං. දෙවානං වා අන්තන්ති මග්ගඤ්ඤානං වා අන්තභූතං අරහත්තඵලං.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා

5. මුචලින්දමුලෙති ඵත්ථ ව මුචලින්දො වුව්චති නීපරුක්ඛො, යො “නිචුලො”තිපි වුව්චති. උප්පන්නමෙසොති සකලවක්කවාලගබ්භං පුරෙත්වා උප්පන්නො මහාමෙසො. වද්දලිකාති වුට්ඨියා ඵව ඉත්ථිලිඤ්ඤාවසෙන නාමං. යා ව සත්තාහං පවත්තත්තා සත්තාහවද්දලිකාති වුත්තාති ආහ “සත්තාහං අවිච්ඡින්නවුට්ඨිකා අහොසි”ති. සිතවාතෙන දුසිතං දිනමෙතිස්සා වද්දලිකායාති සිතවාතදුද්දිනීති ආහ “උදකචුසිතසම්මිස්සෙනා”තිආදි. උබ්බිද්ධතා නාම දුරභාවෙන උපට්ඨානන්ති ආහ “මෙසවිගමෙන දුරිභූත”න්ති. ඉන්ද්‍රිලමණි විය දිබ්බති ජොතෙතීති දෙවො, ආකාසො.

ඵතමත්ථං විදිත්වාති විවෙකස්ස සුඛභාවං විදිත්වා. සබ්බසො අසන්තුව්ඨිසමුච්ඡෙදකත්තා මග්ගඤ්ඤානං “චතුමග්ගඤ්ඤාණසන්තොසෙනා”ති වුත්තං. අකුප්පනභාවොති අකුප්ඤ්ඤාසහාවො.

රාජායතනකථාවණ්ණනා

6. පච්චග්ගෙති අභිනවෙ. අයමෙව අත්ථො පසත්ථො, න පුරිමො. න හි බුද්ධා මහග්ගං පත්තං පරිභුඤ්ජන්ති.

බ්‍රහ්මයාවනකථාවණ්ණනා

7. ආලියන්ති සෙවියන්තිති ආලයා. පඤ්ච කාමගුණාති ආහ “සත්තා...පෙ.... වුවුවන්ති”ති. සුට්ඨු මුදිතාති අතිවිය පමුදිතා. යානං සන්ධායාති යානං-සද්දං අපෙක්ඛිත්වා. ඉමෙසන්ති සඬබ්බාරාදීනං ඵලානං. පාලියං සබ්බසඬබ්බාරසමථොතිආදීති නිබ්බානවෙච්චනාති. අපිස්සුති සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො. න කෙවලං ඵතදහොසි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසුති අත්ථො.

කිවිජෙන මෙ අධිගතන්ති පාරමිපුරුණං සන්ධාය වුත්තං, න දුක්ඛාපට්ඨදං. බුද්ධානඤ්ඤි චත්තාරො මග්ගා සුඛාපට්ඨදාව භොන්ති. භ-ඉති බ්‍යත්තං, ඵකංසන්ති ද්විසු අත්ථෙසු නිපාතො, බ්‍යත්තං, ඵකංසෙන වා අලන්ති වියොජෙන්ති. භලන්ති වා ඵකො නිපාතො.

8. පාලියං සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පට්ඨමජ්ඣානභූමියං බ්‍රහ්මපති හුත්වා නිබ්බත්තො, තෙන නං “සහම්පති”ති සඤ්ජානිංසු. අස්සවනතාති අස්සවනතාය, අස්සවනෙනාති අත්ථො. සවනමෙව හි සවනතා යථා දෙවතාති.

ධම්මො අසුද්ධොති මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මො. සමලෙහීති පුරුණකස්සපාදීහි ඡහි සත්ථාරෙහි. අපාපුරාති දෙසනාහත්ථෙත විවර. ද්වාරන්ති අරියමග්ගං සන්ධාය වදති.

සෙලෙති සනසිලාමයෙ. තපුපමන්ති ඵත්ථ තථා-සද්දො තං-සද්දත්ථෙ දට්ඨබ්බො. තෙන සො සෙලපබ්බතො උපමා යස්ස. තං තපුපමන්ති අත්ථො. තෙන වා පබ්බතාදිතා පකාරෙන උපමා අස්සාතිපි අත්ථො. ධම්මමයන්ති ලොකුත්තරධම්මභූතං. උට්ඨාහීති ධම්මදෙසනත්ථාය වාරිකවරණත්ථං ඉමම්භා ආසනා කායෙන, අප්පොස්සුක්කභාවතො වා චිත්තෙන උට්ඨෙහි, අයමෙව වා පායො. තෙනෙව “විවර, දෙසස්ස”ති දුට්ඨෙපි කායචිත්තපයොගෙ නියොජෙසි. වීරාතිආදි චත්තාරි ප්‍රතිවසෙන සම්බොධනාති.

9. බුද්ධචක්ඛුනාති ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤ්ඤාණෙන, ආසයානුසයඤ්ඤාණෙන ව. ඉමෙසඤ්ඤි ද්විත්තං “බුද්ධචක්ඛු”ති නාමං. ස්වාකාරාති සද්ධිත්තියාදයොව ආකාරා සුත්තරා යෙසං, තෙ ස්වාකාරා, සුවිඤ්ඤාපයා, පරලොකඤ්ච වජ්ජඤ්ච භයතො දස්සනසීලා වාති දට්ඨබ්බං. උප්පලාති ඵත්ථ සන්තිති උප්පලිනීති ගච්ඡලතාපි පොක්ඛරණීපි වුවිති. ඉධ පන පොක්ඛරණී. ඵවම්තරෙසුපි. උදකානුග්ගතානීති උදකතො අනුග්ගතාති. අත්තො නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුසන්ති වඩ්ඪන්ති, තාති අත්තොනිමුග්ගපොසිති. අච්චුග්ගම්මාති උදකං අතික්කමනවසෙන උග්ගන්ත්වා.

අපාරුතාති විවටා. තෙසන්ති සඋපනිස්සයානං සත්තානං. ද්වාරාති අරියමග්ගද්වාරාති. ඉදඤ්ච අත්තතො සයම්භුඤ්ඤාණෙන සඋපනිස්සයානං තෙසං මග්ගඡපත්තිදිට්ඨතං සන්ධාය වදති. විහිංසසඤ්ඤීතිආදීසු ඵවමත්ථො දට්ඨබ්බො – “අහඤ්ඤි අත්තතො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණිතං ධම්මං අජානන්තෙසු මනුෂෙසු දෙසනාය විහිංසා කායවාචාකිලමථො භොති”ති ඵවං විහිංසසඤ්ඤී හුත්වා

න භාසිං භාසිතුං න ඉච්ඡිං. ඉදානි පන භෙතුසම්පන්නා අත්තනො සද්ධාභාජනං විවරන්තු, පුරෙස්සාමි නෙසං සඬිකප්පන්ති.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා

10. ආළාරොති නාමං. කාලාමොති ගොත්තං. භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදීති කිං ඉදානෙව උදපාදි, නනු බොධිමුලෙ තෙකාලිකා, කාලවිනිමුත්තා ව සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරතො දිට්ඨාති? සච්චං දිට්ඨා, තථාපි නාමාදිවසෙන අවිකප්පිතා එකවිත්තක්ඛණිකත්තා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස. න හි එකෙන විත්තෙන සබ්බධම්මානං නාමජාතිආදිකං පච්චෙකං අනන්තං විභාගං විකප්පෙතුං සක්කා විකප්පානං විරුද්ධානං සභානුප්පත්තිතො, සබ්බවිකප්පාරහධම්මදස්සනමෙව පනානෙන සක්කා කාතුං. යථා දිට්ඨෙසු පන යථිච්ඡිතාකාරං ආරබ්භ විකප්පො උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ විත්තපටෙ විය. ඉධාපි ආළාරං නිස්සාය ආවජ්ජනානන්තරමෙව සබ්බාකාරඤාණං උදපාදි. න කෙවලඤ්ච තං, අථ බො පඤ්චවග්ගියා එව පයමං ධම්මං ජානිස්සන්ති, තප්පමුඛා ව දෙවතා, ආළාරො කාලං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ, උදකො ව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තොති එවමාදිකං සබ්බම්පි නිස්සාය ඤාණං උප්පජ්ජති එව. තං පන ඛණසම්පත්තියා දුල්ලභභාවං දස්සෙතුං කමෙන ඔලොකෙත්වා දෙවතාය චුත්තෙ ඤාණං විය කත්වා චුත්තං. සද්දගතියා හි බන්ධත්තා එකෙන ඤාණෙන ඤාතම්පි චුච්චමානං කමෙන ඤාතං විය පටිභාති, දෙවතාපි ව භගවතා ඤාතමෙවත්ථං ආරොචෙසි. තෙනෙව “භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදී”ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එවමඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු “ලොකං වොලොකෙන්නො අසුකං අද්දස, තත්ථ මයි ගතෙ කිං භවිස්සති”ති එවමාදිතා සත්ථු හිතෙසිතාසන්දස්සනවසප්පවත්තෙසු. සබ්බත්ථ වචනගතියං කමචුත්තිතෙ පඤ්ඤායමානෙපි එකෙනෙව ඤාණෙන සකලාවබොධො වෙදිතබ්බො. බහුකාරා බො මෙ පඤ්චවග්ගියාති උපකාරස්සාපි විජ්ජමානතං සන්ධාය චුත්තං, න පන ධම්මදෙසනාය කාරණත්තෙන අනුපකාරානම්පි දෙසනතො.

11. අත්තරා ව ගයං අත්තරා ව බොධිත්ති ගයාය, බොධිස්ස ව අත්තරෙ තිගාචුතෙ යානෙ.

සබ්බාහිභුති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා යීතො. අනුපලිත්තොති කිලෙසලෙපෙන අලිත්තො. තතො එව සබ්බඤ්ඤාණො. තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණකරණවසථන විමුත්තො. එවං සයං සබ්බධම්මෙ අත්තනාව ජානිත්වා. කමුද්දිසෙය්‍යන්ති කං අඤ්ඤං “අයං මෙ ආවරියො”ති උද්දිසෙය්‍යං.

කාසිනං පුරන්ති බාරාණසිං. ආහඤ්ජන්ති ආහනිස්සාමි. අමතාධිගමාය උග්ගසාසනතො අමතදුන්දුහින්ති සත්ථු ධම්මදෙසනා චුත්තා, “අමතහෙරිං පහරිස්සාමි”ති ගච්ඡාමිති අත්ථො.

අරහසි අනන්තජිනෝති අනන්තජිනෝපි භවිතුං යුත්තෝති අත්ථො.
අනන්තඤ්ඤාණත්ථා අනන්තෝ ජිනෝ ව, අනන්තෙන වා ඤාණෙන, අනන්තං වා
දොසං ජිතවා, උප්පාදවයන්තරහිතත්ථා වා අනන්තං නිබ්බානං අජිති කිලෙසාරයො
මද්දිත්වා ගණ්හිතිපි අනන්තජිනෝ.

හුපෙය්‍යාපීති එවම්පි භවෙය්‍ය, එවංවිධෙ රූපකායරතනෙ ඊදිසෙන ඤාණෙන
භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො. එවං නාම කථනඤ්ඤිස්ස උපනිස්සයසම්පන්නස්ස
අපරකාලෙ දුක්ඛජ්ජත්තස්ස භගවන්තං උපගම්ම පබ්බජිත්වා මග්ගඵලපටිවේධාය
පච්චයො ජාතො. තථාහෙස භගවා තෙන සමාගමත්ථං පදසාව මග්ගං පටිපජ්ජී.

12. බාහුල්ලිකෝති පච්චයබාහුල්ලිකො. පධානවිබ්භන්තෝති පධානතො
දුක්කරවරණතො පරිහීනො. නත්ථි එත්ථ අගාරියං, අගාරස්ස හිතං
කසිගොරක්ඛාදිකම්මන්ති අනගාරියා, පබ්බජ්ජා, තං අනගාරියං. පබ්බජන්තීති
උපගච්ඡන්ති. තදනුත්තරන්ති තං අනුත්තරං. බ්‍රහ්මවරියපරියොසානන්ති
මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති අත්ථො. තස්ස හි අත්ථාය
කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිං පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ. සයන්ති
අපරජ්ජව්වයා. අභිඤ්ඤා සවිජ්ඣන්තවාති අත්තනොව ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා.
උපසම්පජ්ජාති පාපුණ්ත්වා.

ඉරියායාති දුක්කරඉරියාය. උත්තරිමනුස්සධම්මාතිආදීසු මනුස්සධම්මතො
ලොකීයඤ්ඤාණතො උපරි අරියං කාතුං අලං සමත්ථො අලමරියො.
ඤාණදස්සනවිසෙසොති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස පුබ්බභාගං අධිප්පෙතං. නොති නු.
භාසිතමෙතන්ති එවරූපමෙතං වාක්‍යහෙදන්ති අත්ථො. තෙ ව ‘යදි එස
පධානකාලෙ ‘අභං අරහා’ති වදෙය්‍ය, මයඤ්ච සද්දභාම, න වානෙන තදා වුත්තං.
ඉදානි පන විජ්ජමානමෙව ගුණං වදති’ති එකපදෙන සතිං ලභිත්වා ‘බුද්ධො
ජාතො’ති උප්පන්නගාරවා ආවුසොවාදං පභාය ‘නො හෙතං, හන්තෙ’ති ආභංසු.
අඤ්ඤා චිත්තන්ති අඤ්ඤාය අරහත්තජ්ජත්තියා චිත්තං.

13. අත්තාති කොට්ඨාසා ද්වෙ භාගා. කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති
වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමසුඛස්ස අනුභවො. කිලෙසකාමා එව වා ආමිසසුඛෙන
අල්ලියනතො කාමසුඛල්ලිකාති වුත්තාති දට්ඨබ්බා. ගම්මොති ගාමවාසීනං
සන්තකො. අත්තකිලමථානුයොගොති අත්තතො කිලමථස්ස
කණ්ටකසෙය්‍යාදිදුක්ඛස්ස අනුයොගො. උභො අත්තෙති යථාචුත්තෙ ලොභො වා
සස්සතො වා එකො අත්තො, දොසො වා උච්ඡෙදො වා එකොති වේදිතබ්බො.

වක්ඛකරණිතිආදීසු අත්තනා සම්පයුත්තඤ්ඤාණවක්ඛං කරොතීති වක්ඛකරණි.
දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. උපසමොති කිලෙසුපසමො. අභිඤ්ඤා, සම්බොධො ව
චතුසච්චපටිවේධොව. නිබ්බානං අසඬ්ඛතධාතු. එතෙසම්පි අත්ථාය සංවත්තතීති
පටිපදං ථොමෙති. සම්මාදිට්ඨිති ඤාණං. සම්මාසඬ්ඛකජ්ජොති විතක්කො. සෙසං
ධම්මතො සුච්ඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

14. එවං චත්තාරොපි මග්ගෙ එකතො දස්සෙත්වා ඉදානි තෙහි මග්ගෙහි පටිච්ඡේදිකබ්බානි චත්තාරි අරියසම්මානි දස්සෙතුං “ඉදං බො පන, හික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. ජාතිපි දුක්ඛාතිආදීසු තත්ථ තත්ථ හවෙ නිබ්බත්තමානානං සත්තානං සබ්බපඨමං රූපාරූපධම්මජ්ජවත්ති ඉධ ජාති නාම, සා ච තත්ථ තත්ථ හවෙසු උපලබ්ධමානානං දුක්ඛාදීනං චත්ථුභාවතො දුක්ඛා, එවං ජරාදීසු දුක්ඛචත්ථුකතාය දුක්ඛතා වෙදිතබ්බා. පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා පන දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසංඛාරදුක්ඛවසෙන දුක්ඛා එව. පොනොභවිකානි පුනබ්බචකරණං පුනබ්බවො උත්තරපදලොපෙන, පුනබ්බවො සීලමෙතිස්සාති පොනොභවිකා. නන්දිරාගසහගතාති එත්ථ රූපාදීසු නන්දති පියායතීති නන්දි, සා එව රාගොති නන්දිරාගොති භාවජ්ජධානොයං නිද්දෙසො, නන්දිරාගත්තන්ති අත්ථො. තෙන සහගතාති නන්දිරාගසහගතා. තත්ත තත්තාති තස්මිං තස්මිං හවෙ. රූපාදීසු ඡසු ආරම්මණෙසු කාමස්සාදනවසෙන පචත්තා කාමතණ්හා නාම. සස්සතදිට්ඨියා සහ පචත්තා භවතණ්හා. උච්ඡේදදිට්ඨියා සහ පචත්තා විභවතණ්හා. අසෙසවිරාගනිරොධොතිආදීනා නිබ්බානමෙව වුව්චති. තත්ථ විරජ්ජනං විගමනං විරාගො. නිරුජ්ඣනං නිරොධො. උභයෙනාපි සුට්ඨු විගමොව වුව්චති. අසෙසායපි තණ්හාය විරාගො, නිරොධො ච යෙන හොති, සො අසෙසවිරාගනිරොධො, නිබ්බානමෙව. යස්මා ච තං ආගම්ම තණ්හං, වට්ටඤ්ච වජන්ති පටිනිස්සජ්ජන්ති විමුව්චන්ති න අල්ලීයන්ති, තස්මා වාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයොති වුව්චති.

15. වක්ඛුන්තිආදීනි ඤාණවෙච්චනානෙව.

16. යාවක්ඛිවඤ්ඤාති යත්තකං කාලං. තිපරිවට්ටන්ති සච්චඤාණං, කිච්චඤාණං, කතඤාණසංඛිබ්බානානං තිණ්ණං පරිවට්ටානං වසෙන තිපරිවට්ටං ඤාණදස්සනං. එත්ථ ච “ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මං, ඉදං දුක්ඛසමුදය”න්ති එවං චතුසු සම්මේසු යථාභූතඤාණං සච්චඤාණං නාම. තෙසු එව “පරිඤ්ඤායං පභාතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං භාවෙතබ්බං”න්ති එවං කත්තබ්බකිච්චජානනඤාණං කිච්චඤාණං නාම. “පරිඤ්ඤාතං පහීනං සච්ඡිකතං භාවිත”න්ති තස්ස කිච්චස්ස කතභාවජානනඤාණං කතඤාණං නාම. ද්වාදසාකාරන්ති තෙසමෙව එකෙකස්මිං සම්මේසෙ තිණ්ණං තිණ්ණං ආකාරානං වසෙන ද්වාදසාකාරං.

අභිසම්බුද්ධොති පච්චඤ්ඤාසීන්ති අභිසම්බුද්ධො අරහත්තං පත්තොති එවං න පටිජානිං. යතො ච බොති යතො බොධිමුලෙ නිසීන්තකාලතො පට්ඨාය. අථාහන්ති තතො පරං අහං. ඤාණඤ්ච පන මෙති පච්චවෙක්ඛණඤාණං සන්ධාය වදති. අකුප්පා මෙතිආදි තස්ස පචත්තිආකාරදස්සනං. තත්ථ අකුප්පා මෙ විමුක්තිති අරහත්තඵලං තස්ස මග්ගසංඛිබ්බාතකාරණතො ච ආරම්මණතො ච අකුප්පතා වෙදිතබ්බා.

ඉමස්මිං පන වෙය්‍යාකරණස්මිත්ති නිග්ගාඨසුත්තෙ. භඤ්ඤමානෙති භණ්ණියමානෙ. ධම්මවක්ඛුන්ති ඉධ චතුසම්මානධම්මෙසු වක්ඛුකිච්චකරණතො

සොනාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙනො. යං කිඤ්චීතිආදි නිබ්බානාරම්මණත්තෙපි කිව්වවසෙන අසම්මොහතො පවත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං.

17. ධම්මවක්කන්ති පටිවෙධඤාණධම්මඤ්චෙව දෙසනාඤාණධම්මඤ්ච
පවත්තනටියෙන වක්කන්ති ධම්මවක්කං. ඔභාසොති
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණානුභාවෙන පවත්තො චිත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො
දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා යීතො ඔභාසො.

18. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො ඵතෙනාති දිට්ඨධම්මො. එස නයො සෙසෙසුපි.
අත්තනො පච්චක්ඛතො අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති, පරස්ස සද්ධාය ඵත්ථ න
පවත්තතීති අපරප්පච්චයො. එහි භික්ඛුති ඵත්තකෙ වුත්තමත්තෙ පබ්බජ්ජා,
උපසම්පදා ව සිජ්ඣති, තෙනෙව තත්ථ ඉති-සද්දෙන පරිච්ඡෙදො දස්සිතොති
වදන්ති. කෙවි පන “සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති වචනපරියොසානෙ ඵව
උපසම්පදා සිජ්ඣති, අට්ඨකථායං පන ‘එහි භික්ඛුති භගවතො වචනෙනා’ ති ඉදං
එහිභික්ඛුසද්දොපලක්ඛිතවචනං එහිභික්ඛුවචනන්තිආදිපදවසෙන වුත්තං
මුසාවාදවග්ගොතිආදීසු වියා” ති වදන්ති, තදෙනං පයමපාරාජිකට්ඨකථායං ‘භගවා
හි...පෙ.... එහි භික්ඛු, වර බ්‍රහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’ ති (පාරා.
අට්ඨ. 1.45 භික්ඛුපදභාජනියවණ්ණනා) ඉමිනා වචනෙන සමෙති. යත්තකඤ්චි
භගවතා නියමෙන වුච්චති, තත්තකං සබ්බමපි අභිගමෙව. සෙක්ඛපුපුජ්ජනානඤ්චි
එතං පරිපුණ්ණං වුච්චති, අසෙක්ඛානං පන “වර බ්‍රහ්මවරිය” ත්ති පරියොසානන්ති
දට්ඨබ්බං සික්ඛත්තයසම්ඳ්ධිතො. ලොකියසම්පදාහි උපරිභූතා සෙට්ඨභූතා සම්පදාහි
උපසම්පදා.

19-21. නිහාරහත්තොති භික්ඛුහි ගාමතො නිහරිත්වා දින්නහත්තො. කල්ලං
නුති යුත්තං නු. එතං මමාතිආදි යථාක්කමං තණ්හාමානදිට්ඨිගාහානං දස්සනං.

22-23. තස්මා තිහාති ඵත්ථ තිහාති නිපාතමත්තං, තස්මාති අත්ථො.
නිබ්බන්දතීති වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාවසෙන උක්කණ්ඨති. වීරජ්ජතීති වතුන්තං
මග්ගානං වසෙන න රජ්ජති. විමුච්චතීති ඵලවසෙන විමුච්චති. විමුත්තස්මිත්තිආදි
පච්චවෙක්ඛණඤාණදස්සනං. බ්‍රහ්මවරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියං. කරණීයං වතුසු
සච්චෙසු වතුහි මග්ගෙහි පච්චෙකං කත්තබ්බං පරිඤ්ඤාදිවසෙන සොළසවිධං
කිව්වං. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථභාවාය සොළසකිව්වභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය
වා අපරං පුන මග්ගභාවනාකිව්වං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා ඉත්ථත්තායාති
ඉත්ථභාවතො වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානතො අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං න
භවිස්සතීති අත්ථො.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

15. ආළම්බරන්ති පණවං. විකෙසිකන්ති විප්පකිණ්ණකෙසං. වික්ඛෙළිකන්ති
විස්සන්දමානලාලං. සුසානං මඤ්ඤෙති සුසානං විය අද්දස සකං පරිජනන්ති

සම්බන්ධය. උදාහරණයක් ලෙස සංවේගවත් ස්වභාවය. වචන නිව්ණය. උපස්ථාපනයන්හි දුක්ඛතා සම්මිසිතය, දුක්ඛතානුභූතය සම්බන්ධතායාමයන්හි අත්පොත.

26. ඉදං බො යසාති භගවා නිබ්බානං සන්ධායාහ. අනුපුබ්බං කථන්ති අනුපට්ඨාපිකං. ආදීනවන්ති දොසං. ඔකාරන්ති නිහිනතා නිහිනජනසෙවිතත්තා. සංකිලෙසන්ති තෙහි සත්තානං සංකිලෙසනං, සංකිලෙසවිසයන්ති වා අත්පොත. කල්ලචිත්තන්ති අරොගචිත්තං. සාමං අත්තනාව උක්කංසො උක්ඛිපනං එතිස්සන්ති සාමුක්කංසිකා, සච්චදෙසනා. තස්සා සරූපදස්සනං “දුක්ඛ”න්තිආදි.

27. අස්සදුතෙති අස්සආරුල්ලෙහෙ දුතෙ. ඉද්ධාභිසඤ්චාරන්ති ඉද්ධිකිරියං. අභිසඤ්චරෙසි අකාසි.

28. යථාදිට්ඨන්ති පට්ඨානං ගෙන දිට්ඨං චතුස්සච්චභූමිං සෙසමග්ගත්තයෙන පච්චචෙක්ඛන්තස්ස, පස්සන්තස්සාති අත්පොත. මාතු නො ජීවිතන්ති එත්ථ නොති නිපාතමත්තං, මාතු ජීවිතන්ති අත්පොත. යසස්ස බිණ්ණාසවත්තා “එහි හික්ඛු, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, වර බුභ්මවරිය”න්ති එත්තකෙනෙව භගවා උපසම්පදං අදාසි. බිණ්ණාසවානඤ්ඤි එත්තකෙනෙව උපසම්පදා අනුඤ්ඤාතා පුබ්බෙව දුක්ඛස්ස පරික්ඛිණත්තා. වර බුභ්මවරියන්ති සාසනබුභ්මවරියසඤ්චාරනං සික්ඛාපදපුරුණං සන්ධාය වුත්තං, න මග්ගබුභ්මවරියං.

30. සෙට්ඨානුසෙට්ඨිතන්ති සෙට්ඨිතො ච අනුසෙට්ඨිතො ච පච්චෙණ්ඩසෙන ආගතා යෙසං කුලානං සන්ති, තෙසං සෙට්ඨානුසෙට්ඨිතං කුලානං. ඔරකොති ලාමකො.

32-33. මා එකෙන ද්වෙති එකෙන මග්ගෙන ද්වෙ හික්ඛු මා අගමිත්ථ. විසුද්ධෙ සත්තෙ, ගුණෙ වා මාරෙතිති මාරො. පාපෙ නියුත්තො පාපිමා.

සම්බපාසෙහිති සම්බකිලෙසපාසෙහි. යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසාති යෙ දිබ්බකාමගුණනිස්සිතා, මානුසකාමගුණනිස්සිතා ච කිලෙසපාසා නාම අත්ථි, සම්බෙහි තෙහි. “ත්වං බුද්ධො”ති දෙවමනුස්සෙහි කරියමානසක්කාරසම්පට්ච්ඡනං සන්ධාය වදති.

අත්තලික්ඛෙ වරන්තෙ පඤ්චාභිඤ්ඤෙසි බන්ධනීති අත්තලික්ඛවරො, රාගපාසො. මාරො පන පාසම්පි අත්තලික්ඛවරං මඤ්ඤති. මානසොති මනොසම්පයුත්තො.

ජානාති මන්ති සො කිර “මහානුභාවො අඤ්ඤො දෙවපුත්තො නිවාරෙතිති හිතො නිවත්තිස්සති නු බො”තිසඤ්ඤාය වත්වා “නිහතො ත්වමසි අත්තකා”ති වුත්තෙ “ජානාති ම”න්ති දුමමනො පලාසි.

34. පරිවිතක්කො උදපාදීති යස්මා එහිහික්ඛුභාවාය උපනිස්සයරහිතානම්පි පබ්බජ්තුකාමතා උප්පජ්ජිස්සති, බුද්ධා ච තෙ න පබ්බාපෙන්නි, තස්මා තෙසම්පි පබ්බජ්ජාවිධිං දස්සෙන්නො එවං පරිවිතක්කෙසීති දට්ඨබ්බං. උපනිස්සයසම්පන්නා පන භගවත්තං උපසඬකම්ත්වා එහිහික්ඛුභාවෙනෙව පබ්බජන්ති. යෙ පටික්ඛිත්තපුග්ගලාති සම්බන්ධො. සයං පබ්බාපෙතබ්බොති එත්ථ ‘‘කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා’’ති ආදිවචනතො කෙසච්ඡෙදනකාසායච්ඡාදනසරණදානානි පබ්බජ්ජානාම, තෙසු පච්ඡිමද්වයං හික්ඛුහි එව කාතබ්බං, කාරෙතබ්බං වා. ‘‘පබ්බාපෙහී’’ති ඉදං තිව්ධම්පි සන්ධාය චුත්තං. **බණ්ඩසීමං නෙත්වාති** භණ්ඩුකම්මාරොචනපරිහරණත්ථං. හික්ඛුනඤ්ඤි අනාරොචෙත්වා එකසීමාය ‘‘එතස්ස කෙසෙ ඡිත්ථා’’ති අඤ්ඤං ආණාපෙතුම්පි න වට්ටති. පබ්බාපෙත්වාති කෙසාදිච්ඡෙදනමෙව සන්ධාය චුත්තං ‘‘කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා’’ති විසුං චුත්තත්තා. පබ්බාපෙතුං න ලහතීති සරණදානං සන්ධාය චුත්තං, අනුපසම්පන්නෙන හික්ඛුආණත්තියා දින්නම්පි සරණං න රුහති.

යසස්සීති පරිවාරසම්පන්නො. නිජ්ජිවනිස්සත්තභාවන්ති ‘‘කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙතතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පට්ඨිමාතු’’ති ආදිනයං සඬගණ්භාති, සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.311) ආගතනයෙන ගහෙතබ්බං. පුබ්බෙති පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු. මද්දිතසඬාරොති විපස්සනාවසෙන චුත්තං. භාවිතභාවනොති සමථවසෙනාපි.

කාසායානි තික්ඛත්තුං වා...පෙ.... පටිග්ගාභාපෙතබ්බොති එත්ථ ‘‘සබ්බදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ඉමං කාසාවං ගහෙත්වා’’ති වා ‘‘තං කාසාවං දත්වා’’ති වා වත්වා ‘‘පබ්බාපෙථ මං, භත්තෙ, අනුකම්පං උපාදායා’’ති එවං යාවනපුබ්බකං වීචරං පටිච්ඡාපෙති. අථාපීති ආදි තික්ඛත්තුං පටිග්ගාභාපනතො පරං කත්තබ්බවිධිදස්සනං. අථාපීති තතො පරම්පිති අත්ථො. කෙච්ඡ පන ‘‘වීචරං අප්පටිග්ගාභාපෙත්වා පබ්බජනප්පකාරහෙදදස්සනත්ථං ‘‘අථාපී’’ති චුත්තං, අථාපීති ච අථ වාති අත්ථො’’ති වදන්ති. ‘‘අදින්නං න වට්ටති’’ති ඉමිනා පබ්බජ්ජා න රුහතීති දස්සෙති.

පාදෙ වන්දාපෙත්වාති පාදාහිමුඛං නමාපෙත්වා. දුරෙ වන්දන්තොපි හි පාදෙ වන්දතීති වුවවති. උපජ්ඣායෙන වාති එත්ථ යස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්භාති, අයං උපජ්ඣායො. ආහිසමාවාරිකෙසු විනයනත්ථං යං ආචරියං කත්වා නියානෙත්ති, අයං ආචරියො. සචෙ පන උපජ්ඣායො සයමෙව සබ්බං සික්ඛාපෙති, අඤ්ඤස්මිං න නියානෙති, උපජ්ඣායොවස්ස ආචරියොපි භොති, යථා උපසම්පදාකාලෙ සයමෙව කම්මවාචං වාචෙන්නො උපජ්ඣායොව කම්මවාචාවරියොපි භොති.

අනුනාසිකත්තං කත්වා දානකාලෙ අන්තරා විච්ඡෙදො න කාතබ්බොති ආහ ‘‘එකසම්බන්ධානී’’ති.

“ආභිසමාවාරිකෙසු විනෙතබ්බො”ති ඉමිනා සෙබියවත්තබන්ධකවත්තෙසු,
අඤ්ඤෙසු

ච සුක්කවිස්සට්ඨිආදිලොකවජ්ජසික්ඛාපදෙසු සාමණෙරෙහි වත්තිතබ්බො, තත්ථ
අවත්තමානො අලජ්ජී, දණ්ඩකම්මාරහො ච භොතීති දස්සෙති.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා

35. පාළියං අනුත්තරං විමුත්තිං අනුපාපුණාථාති “බිණ්ණසවා මයං, කිං අමිහාකං
පධානෙනා”ති වාසනාදොසෙන වොසානං අනාපජ්ජීත්වා පන්තෙසු සෙනාසනෙසු
ඵලසමාපත්තියාව වීතිනාමනත්ථං, තං දිස්වා අඤ්ඤෙසමිපි
දිට්ඨානුගතිසමාපජ්ජනත්ථඤ්ච ඔවදතීති වෙදිතබ්බො.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා

36. ඉදං නෙසං පුබ්බකම්මන්ති තෙසං තිංසජනානං එකතො අභිසමයස්ස
පුබ්බකම්මං. අඤ්ඤමිපි තෙසං පච්චෙකං පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු
සද්ධම්මස්සවනසරණගමනදානසීලසමාධිවිපස්සනාසමායොගවසෙන බහුං
විචට්ඨපනිස්සයං කුසලං අත්ථෙථාති ගහෙතබ්බො. ඉතරථා හි තදහෙව පටිච්චෙධො,
එහිහික්ඛුභාවාදිවිසෙසො ච න සම්පජ්ජෙය්‍යා.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා

37-38. පාළියං අගරුති භාරියං න සියාති අත්ථො. උභින්නං සජ්ජානිභුතානන්ති
උභොසු සජ්ජානිභුතෙසු. පත්තෙ පක්ඛිපිති තං නාගං නිහතතෙජං ධම්මදෙසනාය
සන්තප්පෙත්වා සරණසීලාති දත්වා සකලරත්තිං හගවන්තං පයිරුපාසිත්වා ඨිතං
ජට්ඨානං දස්සනත්ථං පත්තෙ පක්ඛිපි, න අහිතුණ්ඨිකො විය බලක්කාරෙනාති
වෙදිතබ්බො. යනු හි නාමාති යො නාම.

39. අජ්ජණ්ණොති අජ්ජ එකදිවසං. අග්ගිසාලම්භීති අග්‍යාගාරෙ. සුමනානං
බුද්ධානං මනසා සදිසො මනො අස්සාති සුමනමනසො. අධිචිත්තොති
මහාකරුණාදීහි අධිචිත්තො. උදිච්ඡරෙති උල්ලොකෙසුං, පරිවාරෙසුන්ති අත්ථො.
අනෙකවණ්ණො අච්චියොති ඡබ්බණ්ණරංසියො වුත්තා. අහං තෙ ධුවහත්තෙන
පටිමානනං කරිස්සාමිති සෙසො.

40. අභික්කන්තාය රත්තියාති පරික්ඛිණාය රත්තියා, මජ්ඣිමනිකායෙති අත්ථො. අභික්කන්තවණ්ණාති අභිරුපවිජ්චිවණ්ණා. කෙවලකප්පන්ති එත්ථ කෙවල-සද්දස්ස අනවසෙසත්ථො, කප්ප-සද්දස්ස සමන්තභාවො, තස්මා අනවසෙසං සමන්තතො ව්‍යාසණ්ඩන්ති අත්ථො. චතුද්දිසාති චතුසු දිසාසු. යත්‍ර හි නාමාති යං නාම.

43. අභිගමගධාති අභිගමගධරට්ඨවාසිනො. ඉද්ධිපාටිභාරියන්ති අභිඤ්ඤද්ධියෙව පටිපක්ඛානං තිත්ථියානං, වෙනෙයාසත්තගතදොසානඤ්ච භරණතො අප්‍යයනතො පාටිභාරියං, තං තං වා සත්තහිතං පටිච්ච භරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිභාරියං, තදෙව පාටිභාරියං. ඉද්ධි එව පාටිභාරියං ඉද්ධිපාටිභාරියං.

44. පංසුකුලං උප්පන්නං හොතිති පුණ්ණාය දාසියා සරිරං පරික්ඛිපිත්වා ඡඩ්ඩිතං සාණමයං කිම්බුලාකුලං පරියෙසනවසෙන උප්පන්නං හොති, යං භගවා භූමිං කම්පෙන්නො පාරුපිත්වා පච්ඡා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අදාසි, තං සන්ධායෙනං චුත්තන්ති වදන්ති. කත්ථ ණු බොතිආදිපරිවිතක්කො ජට්ඨානං විවිධපාටිභාරියදස්සනත්ථං කතො. පාණිනා බණන්තො විය ඉද්ධියා මත්තිකං අපනෙත්වා දින්නන්තා චුත්තං “පාණිනා පොක්ඛරණං බණිත්වා”ති.

46. එාලියන්තු, කස්සප, කට්ඨානීති උරුවෙලකස්සපෙන නිවෙදිතෙ එවමවොවාති දට්ඨබ්බං. එවං සෙසෙසුපි.

49. අන්තරට්ඨකාසු හිමපාතසමයෙති එත්ථ මාසමාසස්ස අවසානෙ ව්‍යස්සො, එග්ගුණමාසස්ස ආදිමිති ව්‍යස්සොති එවං උභින්නං මාසානං අන්තරෙ අට්ඨරත්තියො අන්තරට්ඨකා නාම. තාසු අන්තරට්ඨකාසු රත්තියු හිමපාතකාලෙ. උම්මුප්පනනිමුප්පනමිපි සහසා තද්වහයකරණවසෙන චුත්තං.

50. උදකවාහකොති උදකොසො. රෙණුහතායාති රජොකිණ්ණාය, අනිත්තායාති අත්ථො. නාවායාති කුල්ලෙන. ඉදං ණු ත්වං මහාසමණාති ඉධ ණු ත්වං ධ-කාරස්ස ද-කාරං, අනුසාරඤ්ච කත්වා “ඉදං ණු”ති චුත්තං “එකමිදාහ”න්තිආදියු (දී. නි. 1.165, 265) විය. “ඉමස්මිං පදෙසෙ ත්වං ණු බො ධීතොසි”ති පුච්ඡි. අයමහමස්මිති අයමහං ඉධ ධීතොස්මිති අත්ථො.

51. විරපටිකාති විරකාලතො පට්ඨාය. කෙසමිස්සං සබ්බං පරික්ඛාරං උදකෙ පවාහෙත්වාතිපි යොජෙතබ්බං. අරණිකමණ්ඩලආදිකා තාපසපරික්ඛාරා බාරි නාම, තංභරණකකාපං බාරිකාපං නාම. අග්ගිහුතමිස්සන්ති අග්ගිපුජොපකරණසහිතං.

52-3. උපසග්ගොති උපද්දවො. “අඩ්චුඩ්චානි පාටිභාරියසහස්සානි”ති ඉදං නාගදමනාදීනි පන්තරස පාටිභාරියාති වජ්ජෙත්වා චුත්තං අප්පකමධිකං ගණනුපගං න හොතිති.

54. ගයායන්ති ගයානාමිකාය නදියා අදුරභවත්තා ගාමො ඉත්ථිලිභිගවසෙන ගයා නාම ජාතො, තස්සං. ගයාසීසෙති එවංනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ.

“යමිදං චක්ඛුසමඵස්සපච්චයා...පෙ.... සුඛං වා”තිආදිනා චක්ඛුචිඤ්ඤාණවිථිවිත්තෙසු සොමනස්සදොමනස්සඋපෙක්ඛාවෙදනාමුබ්බෙන සෙසාරුපක්ඛන්ධානම්පි ආදිත්තතං දස්සෙති. එස නයො සෙසෙසුපි. මනොති භවභිගවිත්තං මනොද්වාරස්ස අධිජ්ජෙතත්තා. මනොචිඤ්ඤාණන්ති මනොද්වාරවිථිපඅයාපන්නමෙව ගහිතං.

උරුවෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා

55. යඤ්ඤා අභිවදන්තීති යාගහෙතු ඉජ්ඣන්තීති වදන්ති. උපධිසුති එත්ථ දුක්ඛසුඛාදීනං අධිට්ඨානට්ඨෙයන චත්තාරො උපධි කාමබන්ධකිලෙසඅභිසංඛාරුපධිනං වසෙන. තෙසු බන්ධුපධි ඉධාධිජ්ජෙතොති ආභ “බන්ධුපධිසු මලන්ති ඤත්වා”ති. යඤ්ඤාති යඤ්ඤාහෙතු. සිට්ඨෙති මහායාගෙ. හුතෙති දිවසෙ දිවසෙ කත්තබ්බෙ අග්ගිපරිවරණෙ. කිං චක්ඛාමීති කථං චක්ඛාමි.

57-8. ආසීසනාති මනොරථා. සිඬගීසුචණ්ණනික්ඛෙනාති සිඬගීසුචණ්ණස්ස රාසිනා. සුචණ්ණෙසු හි යුත්තිකතං හීනං. තතො රසවිද්ධං සෙට්ඨං, තතො ආකරුජ්ජන්තං සෙට්ඨං, තතො යංකිඤ්චි දිබ්බසුචණ්ණං සෙට්ඨං, තත්තාපි වාමිකරං, තතො සාතකුම්භං, තතො ජම්බුනදං, තතොපි සිඬගීසුචණ්ණං සෙට්ඨං. තස්ස නික්ඛං නාම පඤ්චස්සචණ්ණපරිමාණං. අට්ඨස්සචණ්ණාදිහෙදං අනෙකවිධම්පි වදන්ති. දසසු අරියවාසෙසුති –

“ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චභිගවිජ්ජහීනො හොති ජලඬගසමන්තාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පණුන්නපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඬකජ්ජො පස්සද්ධකායසඬබාරො සුවිමුත්තවිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො”ති (දී. නි. 3.348, 360; අ. නි. 10.19) –

එවමාගතෙසු දසසු අරියවාසෙසු. තත්ථ පඤ්චභිගවිජ්ජහීනොති පඤ්චනිවරණෙහි විජ්ජයුත්තතා වුත්තා. ජලඬගසමන්තාගතොති ඉට්ඨාදීසු ජසු ආරම්මණෙසු සොමනස්සිතාදිපටිපක්ඛා ජලඬගුපෙක්ඛා වුත්තා. එකාරක්ඛොති උපට්ඨිතසතිතා. සඬබායසෙවනා අධිවාසනා පරිවජ්ජනා විනොදනාසඬබාතාති චත්තාරි අපස්සෙනා නිස්සයා එතස්සාති චතුරාපස්සෙනො, එතෙන ව තෙ නිස්සයා දස්සිතා. පණුන්නාති අපනීතාති දිට්ඨිගතිකෙහි පච්චෙකං ගහිතාති දිට්ඨිසච්චාති යස්ස, සො පණුන්නපච්චෙකසච්චො, තෙන ලොකියඤ්ඤාණෙන දිට්ඨිජ්ජහානං වුත්තං. කාමෙසනා භවෙසනාබ්‍රහ්මෙවරියෙසනාසඬබාතා එසනා සම්මදෙව අවයා අනුනා සට්ඨා නිසට්ඨා අනෙතාති සමවයසට්ඨෙසනො. එතෙන තිණ්ණං එසනානං අභාවො

වුත්තො. “අනාවලසඬකප්පො”ති ඉමිනා කාමචිතක්කාදිහි අනාවලචිත්තතා.
 “පස්සද්ධකායසඬබාරො”ති ඉමිනා චතුත්ථජ්ඣානසමායොගෙන විගතදරථතා
 වුත්තා. “සුචිමුත්තචිත්තො”ති ඉමිනා මග්ගො. “සුචිමුත්තපඤ්ඤො”ති ඉමිනා
 පච්චචෙක්ඛණඤාණමුඛෙන ඵලඤාණං වුත්තං. එතෙ හි අරියා වසන්ති එත්ථාති
 අරියවාසාති වුච්චන්ති. තෙ පන වාසා වුත්ථා වසිතා සම්පාදිතා යෙන, සො
 වුත්ථවාසො, භගවා. දසබලොති දසහි කායබලෙහි, ඤාණබලෙහි ව උපෙතො. යාති
 හෙතානි –

“කාළාවකඤ්ච ගඬිගෙයාං, පණ්ඩරං තම්බපිඬගලං;
 ගන්ධමඬිගලහෙමඤ්ච, උපොසථජද්දන්තිමෙ දසා”ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.22; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විභ. අට්ඨ. 760; උදා. අට්ඨ. 75; බු. ව. අට්ඨ. 1.39; චූළනි. අට්ඨ. 81; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44) –

එවං වුත්තාති දසහත්ථිකුලාති පුරිමපුරිමතො දසබලගුණොපෙතාති, තෙසු
 සබ්බජෙට්ඨානං දසන්තං ජද්දන්තානං බලාති භගවතො කායස්ස දසබලාති නාම.
 තඤ්ච කාළාවකසඬබාතානං පකතිහත්ථිතං කොට්ඨහස්සස්ස, මජ්ඣිමපුරිසානං පන
 දසන්තං කොට්ඨහස්සානඤ්ච බලං හොති, තං “නාරායනසඬසාතබල”න්තිපි
 වුච්චති.

යාති පනෙතාති පාළියං “ඉධ, සාරිපුත්ත, තථාගතො යානඤ්ච යානතො
 අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාතී”තිආදිනා (ම. නි. 1.148; අ. නි. 10.21;
 විභ. 760; පටි. ම. 2.44) වුත්තාති යානායානඤාණබලං, කම්මචිපාකඤාණබලං,
 සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණබලං, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකඤාණබලං,
 සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණබලං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණබලං,
 ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානඤාණබලං,
 පුබ්බෙනිවාසඤාණබලං, දිබ්බචක්ඛුඤාණබලං, ආසවක්ඛයඤාණබලන්ති
 දසබලඤාණාති, ඉමානි භගවතො දසබලාති නාම. දසහි අසෙක්ඛෙහි අඬගෙහිති
 අරහත්තඵලසම්පයුත්තෙහි පාළියං “අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨී...පෙ.... අසෙක්ඛො
 සම්මාසමාධි, අසෙක්ඛං සම්මාඤාණං, අසෙක්ඛා සම්මාවිමුත්ති”ති (දි. නි. 3.348,
 360) එවං වුත්තෙහි දසහි අසෙක්ඛධම්මෙහි සමන්තාගතො. එත්ථ ව දස්සනට්ඨෙන
 වුත්තා සම්මාදිට්ඨී එව ජානනට්ඨෙන සම්මාඤාණන්තිපි වුත්තා, වුත්තාවසෙසා පන
 ඵලචිත්තසම්පයුත්තා සබ්බෙ එස්සාදිධම්මා සම්මාවිමුත්තීති වුත්තාති දට්ඨබ්බං.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

60. සාරිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො සාරිපුත්තො. මොග්ගල්ලිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො
 මොග්ගල්ලානො. ඡන්තපරිබ්බාජකස්සාති සෙනවත්ථෙන හිරිකොපිතං ඡාදෙන්වා
 විවරණකපරිබ්බාජකස්ස, තෙන “නායං නග්ගපරිබ්බාජකො”ති දස්සෙති.

“උපඤ්ඤාත” න්ති ඉමස්ස විවරණං ඤාතො වෙවානි. “මග්ග” න්ති ඉමස්ස විවරණං උපගතො ව මග්ගොති. තෙන ව උපඤ්ඤාතන්ති එත්ථ ඤාත-සද්දො ඤාණපරියායො. මග්ගන්ති ලිඛිතවිපල්ලාසෙන මග්ගොව චුත්තො. උපසද්දො ව උපගමනත්ථො මග්ගසද්දෙනපි සම්බන්ධිතබ්බොති දස්සෙති. ඉදං චුත්තං හොති – යස්මා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධනං නාම අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං උපගතඤාණඤ්ඤවෙව හොති, තෙහි උපගතො පටිපන්නො මග්ගො ව, තස්මා යංනුනාහං අනුබන්ධෙය්‍යන්ති. උපඤ්ඤාතං නිබ්බානන්ති උපපත්තියා අනුමානෙන ඤාතං නිබ්බානං. “මග්ග” න්ති ඉමස්ස විවරණං මග්ගන්තොති, අනුමානෙන ඤාතං පච්චක්ඛතො දස්සනත්ථාය ගවෙසන්තොති අත්ථො.

නිරොධො ව නිරොධුපායො ව එකසෙසෙන නිරොධොති චුත්තොති දස්සෙන්නො “අථ වා” තිආදිමාහ. පටිපාදෙන්නොති නිගමෙන්නො.

ඉතො උත්තරීති ඉතො මයා ලද්ධසොතාපත්තීතො උත්තරි ඉතරමග්ගත්තයං යදිපි නත්ථි, තථාපි එසො එව මයා ගවෙසිතො නිබ්බානධම්මොති අත්ථො.

62-3. තදාරම්මණායාති නිබ්බානාරම්මණාය සොතාපත්තිඵලවිමුත්තියා. තෙසං ආයස්මන්තානන්ති සපරිසානං තෙසං ද්විත්තං පරිසානං තස්මිංයෙව බණෙ හගවතො ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පාපුණි, අග්ගසාවකා පන අත්තනො ඤාණකිව්වස්ස මහත්තතාය කතිපාහව්වයෙන. තෙනාහ “එව” න්තිආදි. උසුයනකිරියාය කම්මහාවං සන්ධාය “උපයොගත්ථොවා” ති චුත්තං.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා

64. වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං, මහත්තඤ්ඤව වජ්ජං. උත්තිට්ඨපත්තන්ති එත්ථ උත්තිට්ඨං නාම පිණ්ඩාය වරණං චුච්චති “උත්තිට්ඨෙය නප්පමජ්ජෙය්‍යා” තිආදිසු (ධ. ප. 168) විය. උත්තිට්ඨත්ථාය ගහිතං පත්තං උත්තිට්ඨපත්තං, තෙනාහ “පිණ්ඩාය වරණකපත්ත” න්ති. තස්ස උපනාමෙ කො දොසොති ආහ “තස්මිං හී” තිආදි. තස්මාති යස්මා මනුස්සා එතස්මිංයෙව එතෙ භුඤ්ජන්තීති උත්තිට්ඨපත්තෙ උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිතො, තස්මා උත්තිට්ඨපත්තන්ති චුත්තං උත්තිට්ඨ-සද්දෙනෙව මනුස්සානං සඤ්ඤාය උච්ඡිට්ඨතාපි ගම්මතීති. කෙච් පන “උච්ඡිට්ඨසද්දෙන සමානත්ථො උත්තිට්ඨසද්දො” ති වදන්ති. “උත්තිට්ඨා” ති ත්වාපච්චයන්තොපි හොතීති ආහ “උට්ඨහිත්වා” ති. උපජ්ඣායං ගහෙතුන්ති උපජ්ඣායත්තං මනසා ගහෙතුං, යාවනව්වනෙන තස්ස අනුමතිං ගහෙතුන්ති වා අත්ථො.

65. පතිස්සයනං පතිස්සො, ගරුං නිස්සාය වත්තනභාවො, යංකිඤ්චි ගාරවන්ති අත්ථො. සහ පතිස්සෙන සප්පතිස්සො, පරං ජෙට්ඨං කත්වා තස්සොවාදෙ වත්තනතාති අත්ථො. තෙනාහ “ජෙට්ඨකභාවඤ්ඤව උපට්ඨපෙත්වා” ති. සාහුති සාධු

සුන්දරං. ලහුති අගරු, සුහරතාති අත්ථො. ඔපායිකන්ති උපායපටිසංයුත්තං, එවං පටිපජ්ජනං නිත්ථරණුපායොති අත්ථො. පතිරුපන්ති සාමිච්ඡාමිමිදන්ති අත්ථො. පාසාදිකෙනාති පසාදාවහෙන කායවච්ඡයොගෙන සම්පාදෙහීති අත්ථො. කායෙනාති එතදත්ථවිඤ්ඤාපකං හත්ථමුද්දාදිං දස්සෙන්නො කායෙන විඤ්ඤාපෙති. සාධුති සම්පට්ච්ඡනං සන්ධායාති උපජ්ඣායෙන “සාහු”තිආදීසු වුත්තෙසු සද්ධිවිහාරිකස්ස “සාධු”ති සම්පට්ච්ඡනං වචනං සන්ධාය “කායෙන විඤ්ඤාපෙති”තිආදි වුත්තන්ති අධිජ්ජායො. ආයාවනදානමත්තෙනාති සද්ධිවිහාරිකස්ස පයමං ආයාවනමත්තෙන, තතො උපජ්ඣායස්ස ව “සාහු”තිආදිනා වචනමත්තෙනාති අත්ථො.

66. අස්සාති සද්ධිවිහාරිකස්ස. ද්වෙ විවරානීති උත්තරාසඬගං, සඬසාට්ඨ්ථෙව සන්ධාය වදති. ඉතො පටිඨායාති “න උපජ්ඣායස්ස හණ්මානස්සා”ති එත්ථ න-කාරතො පටිඨාය, තෙන “නාතිදුරෙ”තිආදීසු න-කාරපටිසිද්ධෙසු ආපත්ති නත්ථීති දස්සෙති. සබ්බත්ථ දුක්ඛටාපත්තීති ආපදාඋමිමත්තබ්බිත්තවිත්තවෙදනට්ඨනාදීහි විනා පණ්ණත්තිං අජානිත්වාපි වදන්තස්ස ගිලානස්සපි දුක්ඛටමෙව. ආපදාසු හි අන්තරන්තරා කථා වත්තුං වට්ටති. එවමඤ්ඤෙසුපි න-කාරපටිසිද්ධෙසු ඊදිසෙසු, ඉතරෙසු පන ගිලානොපි න මුච්චති. පාළියං “හෙට්ඨාපීයං වා පරාමසිත්වා”ති ඉදං පුබ්බෙ තත්ථ යපිතපත්තාදිනා අසඬසට්ටනත්ථාය වුත්තං, චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වාපි අඤ්ඤෙසං අභාවං ඤත්වාපි යපෙතුං වට්ටති එව. ආපත්තියා ආසන්නන්ති ආපත්තිකරණමෙව.

ගාමෙති අන්තොගාමෙ තාදිසෙ මණ්ඩපාදිමිහි. අන්තරසරෙති අන්තොගෙහෙ. පටික්ඛමනෙති ආසනසාලායං. ධොතවාලිකායාති උදකෙන ගතට්ඨානෙ නිරජාය පරිසුද්ධවාලිකාය. නිද්ධුමෙති ජන්තාසරෙ ජලියමානඅග්ගිධුමරහිතෙ. ජන්තාසරඤ්ඤි නාම හිමපාතබහුලෙසු දෙසෙසු තප්පච්චයරොගපිළාදිනිවාරණත්ථං සරීරසෙදාපනට්ඨානං. තත්ථ කිර අන්ධකාරපටිච්ඡන්තතාය බහුපි එකතො පටිසිත්වා විවරං නික්ඛිපිත්වා අග්ගිතාපපරිහාරාය මත්තිකාය මුඛං ලිම්පිත්වා සරීරං යාවදත්ථං සෙදෙත්වා වුණ්ණාදීහි උබ්බට්ටෙත්වා නභායන්ති. තෙනෙව පාළියං “වුණ්ණං සන්නෙතබ්බ”න්තිආදි වුත්තං. උල්ලොකන්ති උද්ධං ඔලොකනට්ඨානං. උපරිභාගන්ති අත්ථො.

අඤ්ඤත්ථ නෙතබ්බොති යත්ථ විහරතො සාසනෙ අනහිරති උජ්ජන්තා, තතො අඤ්ඤත්ථ කල්‍යාණමිත්තාදිසම්පත්තියුත්තට්ඨානෙ නෙතබ්බො. විසභාගපුග්ගලානන්ති ලජ්ජිනො වා අලජ්ජිනො වා උපජ්ඣායස්ස අවඩ්ඪිකාමෙ සන්ධාය වුත්තං. සවෙ පන උපජ්ඣායො අලජ්ජී ඔවාදමිපි න ගණ්හාති, ලජ්ජිනො ව එතස්ස විසභාගා භොන්ති, තත්ථ උපජ්ඣායං විභාය ලජ්ජීහෙව සද්ධිං ආමිසාදිපරිභොගො කාතබ්බො. උපජ්ඣායාදිභාවො හෙත්ථ න පමාණන්ති දට්ඨබ්බං. පරිවෙණං ගන්ත්වාති උපජ්ඣායස්ස පරිවෙණං ගන්ත්වා. “න සුසාන”න්ති ඉදං උපලක්ඛණං, උපවාරස්මිතො බහි ගන්තුකාමෙන අනාපුච්ඡා ගන්තුං න වට්ටති.

උපප්‍රකාශවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සද්ධිවිහාරිකවත්තකථාවණ්ණනා

67. සද්ධිවිහාරිකවත්තකථායං සචගහෙනබ්බො අනුග්ගහෙනබ්බොතිආදීසු අනාදරියං පටිච්ච ධම්මාමිසෙහි අසඬගණ්හන්තානං ආචරියුපප්ප්කායානං දුක්කටං වත්තහෙදත්තා. තෙනෙව පරිවාරෙපි “නදෙන්තො ආපප්පති”ති (පරි. 322) වුත්තං. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

සද්ධිවිහාරිකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා

68. නසම්මාවත්තනාදිකථායං වත්තං න පුරෙය්‍යාති “වත්තකරණකාලො”ති වත්ථුච්චානනවසෙන ඤත්වා මානකොසප්පාදිවසෙන වා උපප්ප්කායාදීසු අනාදරෙන වා “අකාතුං න වට්ටති”ති අජානනාය වා න කරෙය්‍ය, දුක්කටමෙව. අසඤ්චිච්ච අසනියාතිආදීහි ව අකරොත්තස්ස පන අනාපත්ති. සබ්බානි හි වත්තානි සෙබ්බානෙව, තස්මා සෙබ්බෙසු වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ සබ්බොපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ගෙහස්සිතපෙමන්ති මෙත්තාපෙමං.

සාදියනං වා අසාදියනං වා න ජානාතීති “මයි සාදියන්තෙ අකරොත්තානං ආපත්ති හොති, පටික්ඛිපිත්වා අසාදියන්තෙ ආපත්ති න හොති”ති එවං න ජානාතීති අත්ථො. “තෙසු එකො වත්තසම්පන්නො හික්ඛු...පෙ.... තෙසං අනාපත්ති”ති වචනතො සචෙ කොචි “තුම්හාකං සද්ධිවිහාරිකෙ, අත්තෙවාසිකෙ වා ගිලානෙ උපට්ඨහිස්සාමි, ඔවාදානුසාසනිආදිකං සබ්බං කත්තබ්බං කරිස්සාමි”ති වදති, තෙ වා සද්ධිවිහාරිකාදයො “අප්පොස්සුක්කා හොථා”ති වදන්ති, වත්තං වා න සාදියන්ති, ආචරියුපප්ප්කායානම්පි අනාපත්ති.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා

69. රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුස්මිං පාළියං උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතොති සකලසරීරෙ සඤ්ජාතපණ්ඩුවණ්ණො. පණ්ඩුවණ්ණස්ස සකලසරීරෙ බ්‍යාපිතභාවදස්සනත්ථඤ්චි විච්ඡාවචනං කතං. අධිකාරන්ති උපකාරං. කතවෙදිනොති අත්තනො කතං උපකාරං පටිකිරියාය ඤාපකා. උපසම්පදාකම්මවාචාය යං වත්තබ්බං, තං පරියොසානෙ වක්ඛාම. පරිමණ්ඩලෙහීති පරිපුණ්ණෙහි.

71-73. පණ්ණත්තිවිතික්කමන්ති සික්ඛාපදවිතික්කමං. පාළියං පිණ්ඩියාලොපහොජනන්ති ජඩ්ඝපිණ්ඩිමංසබ්බලෙන වරින්වා ආලොපාලොපවසෙන පරිශිට්ඨහොජනං. අතිරෙකලාහොති හික්ඛාහාරතො අධිකලාහො. සඩ්ඝහත්තාදීනං

විභාගො සෙනාසනක්ඛන්ධකො ආවි භවිස්සති. විභාරොති තිණකුටිකාදිසහිතො පාකාරපරිවිජින්නො සකලො සඨ්ඝාරාමො. අඨ්ඨයොගොති එකසාලො දීඝපාසාදො. හත්ථිපිට්ඨගරුලුසණ්ඨානො දීඝපාසාදොතිපි වදන්ති. පාසාදොති චතුරස්සො උච්චො අනෙකභූමකපාසාදො. හම්මීයන්ති මුණ්ඩවිජදනො චන්දිකඨගණයුත්තො නාතිඋච්චො පාසාදො. ගුහාති පබ්බතගුහා. පූතිමුත්තන්ති ගොමුත්තං.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා

76. සහධම්මිකං චුච්චමානොති “එවං නිවාසෙනබ්බ”න්තිආදිනා සික්ඛාපදෙන ඔවදියමානො. වාදං ආරොපෙත්වාති “ඔලම්බිත්වා නිවාසනාදිසු කො දොසො? යදි දොසො භවෙය්‍ය, පරිමණ්ඩලනිවාසනාදිසුපි දොසො සියා”න්තිආදිනා නිග්ගහං ආරොපෙත්වා. තංයෙව තිත්ථායතනන්ති දිට්ඨිසඨ්ඨිකතතිත්ථමෙව ආයතනං දුක්ඛුප්පත්තිට්ඨානන්ති තිත්ථායතනං. ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමිති ආයස්මන්තං නිස්සාය වසිස්සාමිති අත්ථො.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණාමනාබ්මාපනාකථාවණ්ණනා

80. යං පුබ්බෙ ලක්ඛණං චුත්තං, තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධයොජනා දට්ඨබ්බා. පොත්ථකෙසු පන “න තෙනෙව ලක්ඛණෙන”ති එත්ථ න-කාරං ඡඩ්ඨෙත්වා “තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බා”ති ලිබන්ති, තං පමාදලිබිතං. තථා හි තෙනෙව ලක්ඛණෙන ආපත්තිභාවෙ ගය්හමානෙ නිස්සයමුත්තකස්සාපි අමුත්තකස්සාපි ආපත්ති එවාති චුත්තලක්ඛණෙන ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍ය. තථා ච “නිස්සයන්තෙවාසිකෙන හි යාව ආචරියං නිස්සාය වසති, තාව සබ්බං ආචරියවත්තං කාතබ්බ”න්ති ඉමිනා අනන්තරචචනෙන විරොධො සියා. විසුද්ධිමග්ගෙපි ච –

“නිස්සයාචරිය, උද්දෙසාචරිය, නිස්සයන්තෙවාසික,
උද්දෙසන්තෙවාසික, සමානාචරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා
අනුපවිජින්නා. තාව පටිජග්ගිතබ්බා”ති (විසුද්ධි. 1.41) –

චුත්තං. තස්මා චුත්තනයෙන ඉධ පරිගලිතං න-කාරං ආනෙත්වා තෙනෙව සද්ධිවිහාරිකස්ස චුත්තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.

පණාමනාබ්මාපනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා

83. නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථායං “යො වා එකසම්භොගපරිභොගො, තස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතඛ්ඛො”ති ඉමිනා උප්පීඪු එව නිස්සයග්ගහණං නියොජෙති අලප්පීඪු පටික්ඛිත්තත්තා. එත්ථ ච පරිභොගසද්දෙන එකකම්මාදිකො සංවාසො ගහිතො පච්චයපරිභොගස්ස සම්භොග-සද්දෙන ගහිතත්තා, එතෙන ච සම්භොගසංවාසානං අලප්පීහි සද්ධිං න කත්තඛ්ඛතං දස්සෙති. පරිභාරො නත්ථීති ආපත්තිපරිභාරො නත්ථී. තාදිසොති යත්ථ නිස්සයො ගහිතපුඛ්ඛො, යො ච එකසම්භොගපරිභොගො, තාදිසො. තථා චුත්තන්ති “ලහුං ආගමිස්සාමී”ති චුත්තඤ්චෙති අත්ථො. “චත්තාරි පඤ්ච දිවසානී”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං. යදි එකාහද්විහෙන සභාගතා පඤ්ඤායති, ඤාතදිවසෙන ගහෙතඛ්ඛොච. අථාපි චතුපඤ්චාහෙනාපි න පඤ්ඤායති, යත්තකෙහි දිවසෙහි පඤ්ඤායති, තත්තකානි අතික්කමෙතඛ්ඛානි. සභාගතං ඔලොකෙමීති පන ලෙසො න කාතඛ්ඛො.

දහරා සුණන්තීති එත්ථ අසුත්වාපි ආගමිස්සති, කෙනචි අන්තරායෙන විරායතීති සඤ්ඤාය සති ලඛ්භතෙව පරිභාරො. තෙනාහ “ඉධෙවාහං වසිස්සාමීති පහිණති, පරිභාරො නත්ථී”ති.

එකදිවසමිපි පරිභාරො නත්ථීති ගමනෙ නිරුස්සාහං සන්ධාය චුත්තං. සඋස්සාහස්ස පන සෙනාසනපටිසාමනාදිවසෙන කතිපාහෙ ගතෙපි න දොසො.

තත්ත්ව වසිතඛ්ඛන්ති තත්ත්ව සභාගට්ඨානෙ එව නිස්සයං ගහෙත්වා වසිතඛ්ඛං. “තංයෙව විහාරං...පෙ.... වසිතුං වට්ටතී”ති ඉමිනා උපප්ඤ්ඤායෙ සඬගණ්හන්තෙයෙව තංසමොධානෙ නිස්සයපටිප්පස්සද්ධි චුත්තා, තස්මිං පන කොධෙන වා ගණනිරපෙක්ඛතාය වා අසඬගණ්හන්තෙ අඤ්ඤෙසු ගහිතො නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතීති දස්සෙති.

ආචරියම්භා නිස්සයපටිප්පස්සද්ධියං චුත්තො “කොචි ආචරියො”ති ආදිකො නයො උපප්ඤ්ඤායපක්කමනාදීසුපි නෙත්වා තත්ථ ච චුත්තො ඉධාපි නෙත්වා යථාරහං යොජෙතඛ්ඛො.

ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කම්ම අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසන්තීති උපචාරසීමතො ඛහි අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ අන්තෙවාසිකානං වසනට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කම්ම වසන්ති. තෙන ඛහිඋපචාරෙපි අන්තෙවාසිකාදීනං වසනට්ඨානතො ද්විත්තං ලෙඬ්චුපානානං අන්තරෙ ආසන්නපදෙසෙ වසති, නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතීති දස්සෙති. අන්තොඋපචාරසීමායං පන ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කම්මිත්වා වසතො නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතෙව.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පාදෙනඛ්ඛපඤ්චකකථාවණ්ණනා

84. උපජ්ඣාචරියලක්ඛණකථායං න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙනබ්බොති
උපජ්ඣායෙන හුත්වා න පබ්බාපෙනබ්බො. අසෙක්ඛස්ස අයන්ති අසෙක්ඛො,
ලොකියලොකුත්තරො සීලක්ඛන්ධො.

අත්තග්ගාහිකායාති සස්සතුච්ඡේදකොට්ඨාසග්ගාහිකාය. පච්ඡිමානි ද්වෙති
අප්පස්සුතො හොති, දුප්පඤ්ඤො හොතිති ඉමානි ද්වෙ අභිගානි. පච්ඡිමානි තිණිති
න පට්ඨලො උප්පන්නං කුක්කුච්චං ධම්මතො විනොදෙතුං, ආපත්තිං න ජානාති,
ආපත්තියා වුට්ඨානං න ජානාතිති ඉමානි තිණි. කුක්කුච්චස්ස හි
පාළිඅට්ඨකථානසසඨිබ්බාධම්මතො විනොදෙතුං අපට්ඨලතා නාම අබ්බත්තතා එව
හොතිති සාපි ආපත්තිඅභිගමෙව වුත්තා.

අභිවිසිට්ඨො උත්තමො සමාවාරො ආභිසමාවාරො, චත්තපට්චත්තසීලං. තං
ආරබ්භ පඤ්ඤත්තා ඛන්ධකසික්ඛාපදසඨිබ්බාතා සික්ඛා ආභිසමාවාරිකා.
සික්ඛාපදමපි හි තං තත්ථ පටිපුරුණත්ථිකෙහි උග්ගහණාදිවසෙන සික්ඛිතබ්බතො
“සික්ඛා”ති වුච්චති. මග්ගබ්බුත්මවරියස්ස ආදිභූතා කාරණභූතාති ආදිබ්බුත්මවරියකා
සික්ඛා, උභතොවිභඪගපරියාපන්නසික්ඛාපදං. තෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙහි
“උභතොවිභඪගපරියාපන්නසික්ඛාපදං ආදිබ්බුත්මවරියකං,
ඛන්ධකචත්තපදයාපන්නං ආභිසමාවාරික”න්ති (විසුද්ධි. 1.11) වුත්තං. තස්මා
සෙක්ඛපණ්ණත්තිය”න්ති එත්ථ සික්ඛිතබ්බතො සෙක්ඛා, භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා
පණ්ණත්ති. සබ්බාපි උභතොවිභඪගපරියාපන්නා සික්ඛාපදපණ්ණත්ති
“සෙක්ඛපණ්ණත්ති”ති වුත්තාති ගහෙතබ්බා. නාමරූපපරිච්ඡේදෙති එත්ථ
කුසලත්තිකාදිහි වුත්තං
ජාතිභූමිපුග්ගලසම්පයොගවත්ථාරම්මණකම්මද්වාරලක්ඛණරසාදිහෙදෙහි
වෙදනාක්ඛන්ධාදිවතුබ්බිධං සනිබ්බානං නාමං, භුතූපාදායහෙදං රූපඤ්ච
පරිච්ඡින්නදිත්වා ජානනපඤ්ඤා, තප්පකාසකො ව ගන්ථො නාමරූපපරිච්ඡේදො
නාම. ඉමිනා අභිධම්මත්ථකුසලෙන භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. සික්ඛාපෙනුන්ති
උග්ගණ්ණාපෙනු.

උපසම්පාදෙනබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

86. තිත්ථියපරිවාසකථායං ආජීවකස්ස වාතිආදිසු අකිරියවාදි ආජීවකො නාම,
කිරියවාදිතො පන නිගණ්ඨාපි අඤ්ඤෙපි නග්ගතිත්ථිකා අවෙලකපදෙ සඨිගහිතා.
සබ්බථා නග්ගස්සෙව තිත්ථියපරිවාසො විහිතො. සො ව තෙනෙව නග්ගවෙසෙන
හික්ඛුනං සන්තිකං ආගතස්ස, න පටිච්ඡාදෙත්වා ආගතස්සාති දස්සෙතුං “සවෙ
සොපි”තිආදි වුත්තං. තත්ථ සොපිති ආජීවකො.

ආම්සකිඤ්චික්ඛසම්පදානං නාම අප්පමත්තකස්ස දෙයාධම්මස්ස අනුප්පදානං.
රූපුපජීවිකාති අත්තතො රූපමෙව නිස්සාය ජීවන්තියො. වෙසියා ගොවරො බහුලං
පවත්තිට්ඨානං අස්සාති වෙසියාගොවරො. එස නයො සබ්බත්ථ. යොබ්බන්තාතීතාති

අනිවිද්ධා එව මහල්ලිකභාවං පත්තා පුල්ලකුමාරී එවාති වුත්තං. ආදායස්සාති
ආදානස්ස ගහණස්ස.

අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

88-9. පඤ්චාබ්බාදිවත්ථුසු පාළියං සොමහි අරොගො, විබ්භමිස්සාමිති සො අහං
අරොගො, විබ්භමිස්සාමිති අත්ථො. නබ්බිට්ඨිප්පමාණන්ති කනිට්ඨච්ඡිලිනබ්බිට්ඨි
අධිප්පෙතා. “පටිච්ඡන්තො යානො නබ්බිට්ඨිප්පමාණං අවච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතං
හොති, වට්ටති” ති වුත්තත්තා අප්පටිච්ඡන්තට්ඨානො තාදිසමිපි න වට්ටති,
පටිච්ඡන්තට්ඨානොපි ච වච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතොපි න වට්ටතිති සිද්ධමෙව හොති.
පාකට්ටියානොපි පන නබ්බිට්ඨිප්පමාණො ඌනතරං අවච්ඡිනකං වට්ටතිති යෙ
ගණ්භෙය්හං, තෙසං තං ගහණං පටිසෙධෙතුං “මුඛෙ පනා” තිආදි වුත්තං.

කොලට්ඨිමත්තකොපිති බ්බරට්ඨිප්පමාණොපි. අවච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතොපි න
වට්ටතිති එත්ථ පි-සද්දෙන කොලට්ඨිමත්තො බුද්දකතරොපි ගණ්ඛො න වට්ටතිති
දස්සෙති. තෙනාහ “සච්ඡවිං කාරොත්වා” ති, විජ්ජමානච්ඡවිං කත්වාති අත්ථො.
“සඤ්ජවි” තිති වා පායො, සඤ්ජාතච්ඡවින්ති අත්ථො. ගණ්ඛාදිසු වූපසන්තෙසුපි
ගණ්ඛානං විචණ්ණමිපි හොති, තං වට්ටති.

පදුමපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණන්ති රත්තපදුමසෙනපදුමපුප්ඵදලවණ්ණං. කුට්ඨෙ
වුත්තනෙයෙනොති පටිච්ඡන්තට්ඨානො අවච්ඡිනකං වට්ටති, අඤ්ඤාත්ථ න කිඤ්චිපි
වට්ටතිති වුත්තනයං දස්සෙති. සොසබ්බායීති බ්බරොගො. යක්ඛුම්මාරොති කදාවි
කදාවි ආගන්ත්වා භූමියං පාතෙත්වා හත්ථමුබ්බාදිකං අවයවං භූමියං සංසනකො
යක්ඛොව රොගො.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා

90. න දානාහං දෙවස්ස භටොති ආපුච්ඡතීති රඤ්ඤා එව දින්නට්ඨානන්තරං
සන්ධාය වුත්තං. යො පන රාජකම්මිකෙහි අමච්චාදිහි යපිතො, අමච්චාදීනං එව වා
භටො හොති, තෙන තං තං අමච්චාදිමිපි ආපුච්ඡිතුං වට්ටති.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චොරවත්ථුකථාවණ්ණනා

91. තස්මාති භගවා සයං යස්මා ධම්මස්සාමී, තස්මා අඩ්ගුලිමාලං
එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බාපෙසී, භික්ඛුනං පන සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙන්නො එවමාහාති
අධිප්පායො. එවං ජානන්තීති සීලවා ජානොති ජානන්ති.

92. උපරමන්ති විරමන්ති. භින්දිත්වාති අන්ද්වන්ධනං භින්දිත්වා. ඡින්දිත්වාති
සඬ්ඛලිකං ඡින්දිත්වා. මුඤ්චිත්වාති රජ්ජුන්ධනං මුඤ්චිත්වා. විවරිත්වාති
ගාමබන්ධනාදීසු ගාමද්වාරාදීනං විවරිත්වා. අපස්සමානානන්ති පුරිසගුත්තියං
ගොපකානං අපස්සන්තානං.

95. පුරිමනසෙනෙවාති “කසාහනො කතදණ්ඩකම්මො”ති එත්ථ
වුත්තනසෙනෙව.

වොරචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉණායිකචත්ථුකථාවණ්ණනා

96. පලාතොපීති ඉණසාමිකානං ආගමනං ඤත්වා භයෙන පලාතො. ගීවා
හොතීති ඉණායිකභාවං ඤත්වා අනාදරෙන ඉණමුත්තකෙ භික්ඛුභාවෙ
පවෙසිතත්තා. උපඩ්ඪුපඩ්ඪන්ති ථොකථොකං. දාතබ්බමෙවාති ඉණායිකෙන ධනං
සම්පට්ඨිතං වා මා වා, දානෙ සඋස්සාහෙනෙව භවිතබ්බං. අඤ්ඤෙහි ව භික්ඛුහි “මා
ධුරං නික්ඛිපාහි”ති වත්වා සභායකෙහි භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. ධුරනික්ඛෙපෙන
හිස්ස භණ්ඩග්ගෙහි කාරෙතබ්බතා සියාති.

ඉණායිකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දාසචත්ථුකථාවණ්ණනා

97. “දාසචාරිත්තං ආරොපෙත්වා කීතො”ති ඉමිනා දාසභාවපරිමොචනත්ථාය
කීතකං නිවත්තෙති. තාදිසො හි ධනක්කීතොපි අදාසො එව. තත්ථ තත්ථ
චාරිත්තවසෙනාති තස්මිං තස්මිං ජනපදෙ දාසපණ්ණජ්ඣාපනාදිනා
අදාසකරණනියාමෙන. අභිසෙකාදීසු සබ්බබන්ධනාති මොවාපෙන්නි, තං සන්ධාය
“සබ්බසාධාරණො”ති වුත්තං.

සයමෙව පණ්ණං ආරොපෙන්නි, න වට්ඨන්ති තා භුජිස්සිත්ථියො “මයම්පි
වණ්ණදාසියො හොමා”ති අත්තනො රක්ඛණත්ථාය සයමෙව රාජුනං දාසිපණ්ණෙ
අත්තනො නාමං ලිබාපෙන්නි, තාසං පුත්තාපි රාජදාසාව හොන්ති, තස්මා තෙ
පබ්බාපෙතුං න වට්ඨති. තෙහි අදින්නා න පබ්බාපෙතබ්බාති යත්තකා තෙසං
සාමිනො, තෙසු එකෙන අදින්නෙපි න පබ්බාපෙතබ්බා.

භුජිස්සෙ පන කත්වා පබ්බාපෙතුං වට්ඨන්ති යස්ස විහාරස්ස තෙ ආරාමිකා
දින්නා, තස්මිං විහාරෙ සඬ්ඝං ඤාපෙත්වා ථාතිකම්මෙන ධනාති දත්වා භුජිස්සෙ

කත්වා පබ්බාපේතුං වට්ටති. තක්කං සීසෙ ආසිත්තකසදිසාව හොන්තිති කෙසුචි ජනපදෙසු අදාසෙ කරොන්තා තක්කං සීසෙ ආසිඤ්චන්ති, තෙන කිර තෙ අදාසා හොන්ති, එවමිදමිපි ආරාමිකවචනෙන දානමිපිති අධිප්පායො. තථා දින්තෙපි සඬ්ඝස්ස ආරාමිකදාසො එවාති “නෙව පබ්බාපේතබ්බො”ති වුත්තං.

“තාවකාලිකො නාමා”ති වුත්තත්තා කාලපරිච්ඡේදං කත්වා වා පච්ඡාපි ගහෙතුකාමතාය වා දින්තං සබ්බං තාවකාලිකමෙවාති ගහෙතබ්බං. නිස්සාමිකදාසො නාම යස්ස සාමිකුලං අඤ්ඤාතිකං මරණෙන පරික්ඛිණං, න කොචි තස්ස දායාදො, සො පන සමානජාතිකෙහි වා නිවාසගාමවාසීහි වා ඉස්සරෙහි වා භුජිස්සො කතොව පබ්බාපේතබ්බො. දෙවදාසාපි දාසා එව. තෙ හි කත්ථවි දෙසෙ රාජදාසා හොන්ති, කත්ථවි විහාරදාසා, තස්මා පබ්බාපේතුං න වට්ටති. දාසමිපි පබ්බාපේත්වා සාමිකෙ දිස්වා පටිච්ඡාදනත්ථං අපනෙත්තො පදවාරෙන අදින්තාදානාපත්තියා කාරෙතබ්බො, දාසස්ස පන පලායතො අනාපත්ති.

දාසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කම්මාරභණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා

98. භණ්ඩුකම්මාපුච්ඡානාදිකථායං කම්මාරභණ්ඩුති දහරතාය අමොළිබන්ධො මුණ්ඩිකසීසො කම්මාරදාරකො එව වුත්තො. තුලාධාරමුණ්ඩකොති එත්ථ තුලාධාරාති තම්බසුවණ්ණාදීනං තුලං හත්ථෙන ධාරෙතීති කම්මාරා “තුලාධාරා”ති වුත්තා, තෙසු එකො මුණ්ඩිකසීසො දහරොති අත්ථො. තෙනාහ “පඤ්චසිබ්බො තරුණදාරකො”ති. එකාව සිබා පඤ්ච වෙණියො කත්වා බන්ධනෙන පඤ්චසිබාති වුවචති, සා එතස්ස අත්ථිති පඤ්චසිබ්බො, තස්ස සිබං ඡින්දන්තා කඤ්චි හික්ඛුං අජානාපෙත්වාව පබ්බාපේසුං. තෙන භණ්ඩුකම්මාපලොකනං අනුඤ්ඤාතං. සීමාපරියාපත්තෙනි බද්ධසීමාය සති තදන්තොගධෙ, අසති උපවාරසීමන්තොගධෙති අත්ථො. එත්ථ ව කිඤ්චාපි “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, සඬ්ඝං අපලොකෙතුං භණ්ඩුකම්මායා”ති එත්තකමෙව වුත්තං, න පන අනපලොකෙන්තස්ස ආපත්ති වුත්තා, තථාපි අට්ඨකථායං “සබ්බෙ ආපුච්ඡිතා අම්හෙහිතිසඤ්ඤිතො...පෙ.... පබ්බාපේත්තස්සපි අනාපත්ති”ති වුත්තත්තා සඤ්චිච්ච අනාපුච්ඡා කෙසෙ ඔහාරෙත්තස්ස දුක්කට්ඨමෙවාති දට්ඨබ්බං. කෙසොරොපනමිපි සමණපබ්බජනවොහාරං ලහතීති ආහ “ඉමස්ස සමණකරණ”න්තිආදි. එකසිබාමත්තධරොති එත්ථ එකෙන කෙසෙන සිබා එකසිබාති වදන්ති, අප්පකෙසාව සිබා එවං වුත්තාති ගහෙතබ්බො. එකකෙසමිපි පන අනාපුච්ඡා ඡින්දිතුං න වට්ටතියෙව.

100. වාමහත්ථෙනාති දක්ඛිණහත්ථෙන භුඤ්ජනතො වුත්තං.

103-4. නිස්සයමුව්චනකස්ස වත්තෙසු පඤ්චකජක්කෙසු පන “උභයානි බො පනස්ස පාතිමොක්ඛාති...පෙ.... අනුබ්බාඤ්ජනසො”ති එත්ථ සබ්බොපි වායං පහෙදො මාතිකාට්ඨකථායං ඤාතායං ඤාතො හොති. “ආපත්තිං ජානාති,

අනාපත්තිං ඡානාති”ති ඉදඤ්ච අත්තනා ඤාතට්ඨානෙසු ආපත්තාදිං සන්ධාය
චුත්තන්ති න ගහෙතඛිබ්බං.

කම්මාරහණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා

105. පොක්ඛරවස්සන්ති පොක්ඛරෙ පදුමගච්ඡෙ විය අනෙමිතුකාමානං
සරිරතො පවට්ටනකවස්සං. තස්මිං කිර වස්සන්තෙ තෙමිතුකාමාව තෙමෙන්ති, න
ඉතරෙ. “භික්ඛං ගණ්හථා”ති වත්ථා ගතො නාම නත්ථීති අත්තනො සත්තකෙ
රජ්ජෙ සබ්බමපි සාපතෙය්‍යං සයමෙව පරිභුඤ්ජිස්සතීති ගාරවෙන
සුද්ධොදනමහාරාජාපි න නිමන්තෙසි, ගන්ත්වා පන ගෙහෙ සකලරත්තිං
මහාදානඤ්චෙව බුද්ධජ්ජමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස ආසනපඤ්ඤත්තිට්ඨානාලඬ්ඝාරඤ්ච
සංවිදහන්තොව චිතිනාමෙසි.

න කොච්චි...පෙ.... පත්තං වා අග්ගහෙසීති හගවා අත්තනො පිතු නිවෙසනමෙව
ගමිස්සතීතිසඤ්ඤාය නග්ගහෙසි. කුලනගරෙති ඤාතිකුලන්තකෙ නගරෙ.
පිණ්ඩවාරියවත්තන්ති අත්තනො ඤාතිගාමෙසුපි සපදානවාරිකවත්තං. භික්ඛාය
වාරො වරණං එතස්සාති භික්ඛාවාරො, ඛත්තියො.

උත්තිට්ඨෙති උත්තිට්ඨිත්වා පරෙසං සරද්වාරෙ උද්දිස්ස යත්වා
ගහෙතඛිබ්බණ්ඩෙ. නජ්ජමජ්ජෙය්‍යාති නිමන්තනාදිවසෙන
ලඬ්ඝමානපණ්ණිතභොජනං පටික්ඛිපිත්වා පිණ්ඩාය වරණවසෙන තත්ථ
නජ්ජමජ්ජෙය්‍ය. ධම්මන්ති අනෙසනං පහාය සපදානං වරන්තො තමෙව
භික්ඛාවරියධම්මං සුවරිතං වරෙය්‍ය. සුඛං සෙතීති චතුභි ඉරියාපටෙහි සුඛං විහරතීති
අත්ථො.

දුතියගාථායං න නං දුච්චරිතන්ති වෙසියාදිහෙදෙ අගොවරෙ වරණවසෙන තං
යථාචුත්තං ධම්මං දුච්චරිතං න ව වරෙ. සෙසං චුත්තනයමෙව. ඉමං පන ගාථං
සුත්ථාති නිවෙසනෙ නිසින්තෙන හගවතා ඤාතිසමාගමෙ අත්තනො පිණ්ඩාය
වරණං නිස්සාය පවත්තාය ගාථාය චුත්තං ඉමං දුතියගාථං සුත්ථා.

ධම්මපාලජාතකන්තිආදීසු පන තතො පරකාලෙසුපි රඤ්ඤො පවත්ති
පරිනිබ්බානං පාපෙත්වා යථාපසඬ්ගවසෙන දස්සෙතුං චුත්තා. තෙනාහ
“සොකාපත්තිඵලං සච්ඡිකත්වා”තිආදි. සිරිගඬ්භං ගන්ත්වාති එත්ථ යදි හි හගවා
තදහෙව ගන්ත්වා න පස්සෙය්‍ය, සා හදයෙන ඵලිතෙන මරෙය්‍යාති අගමාසීති
දට්ඨඛිබ්බං.

තං දිවසමෙවාති තස්මිං රාහුලමාතුදස්සනදිවසෙයෙව. ධම්මපදට්ඨකථායං පන
“සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසී”ති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12
නන්දත්ථෙරවත්ථු) චුත්තං. කෙසචිස්සජ්ජනන්ති රාජමොළිඛන්ධනත්ථං.

කුමාරකාලෙ බන්ධිතසිඛාවෙණිමොවනං, තං කිර කරොන්තා මඬිගලං කරොන්ති.
 සාරත්ථදීපනියං පන “කෙසවිස්සජ්ජනන්ති කුලමරියාදවසෙන
 කෙසොරොපන”න්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.105) වුත්තං. පට්ටබන්ධොති
 “අසුකරාජා”ති නළාටෙ සුවණ්ණපට්ටබන්ධනං. අභිනවපාසාදප්පවෙසමඬිගලං
 සරමඬිගලං. ඡත්තුස්සාපනෙ මඬිගලං ඡත්තමඬිගලං. ඡනපදකල්‍යාණීති ඡනපදමිහි
 කල්‍යාණී පරෙහි අසාධාරණෙහි පඤ්චකල්‍යාණාදීහි සහිතත්තා සා එවං වුත්තා.
 තුවටන්ති සීසං. අනිච්ඡමානන්ති මනසා අරොචෙන්නං, වාචාය පන භගවතා
 “පබ්බජිස්සසි නන්දා”ති වුත්තෙ ගාරවෙන පටික්ඛිපිතුං අවිසහන්තො “ආමා”ති
 අවොච. භගවා ච එතෙන ලෙසෙන පබ්බාජෙසි.

බ්‍රහ්මරූපවණ්ණන්ති බ්‍රහ්මරූපසමානරූපං. ත්‍යස්සාති තෙ අස්ස. නිවත්තෙතුං න
 විසහීති “මා නං නිවත්තයිත්ථා”ති භගවතා වුත්තත්තා නාසක්ඛි. සත්තවිධං
 අරියධනන්ති –

“සද්ධාධනං සීලධනං, හිරිඔත්තජ්ජියං ධනං;
 සුතධනඤ්ච වාගො ව, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධන”න්ති. (අ. නි. 7.5, 6) –

එවං වුත්තං සත්තවිධං අරියධනං. අධිමත්තං රාහුලෙති රාහුලෙ පබ්බජිතෙ
 නන්දපබ්බජ්ජාය උප්පන්නදුක්ඛතොපි අධිකතරං දුක්ඛං අහොසීති අත්ථො. ඉතො
 පච්ඡාති ඉතො වුත්තසොකුප්පත්තිතො අපරදිවසෙසු අනාගාමීනං
 ඤාතිසිනෙහපටිසවිත්තුප්පාදාභාවා. පාළියං පුත්තපෙමන්තිආදි රඤ්ඤා
 පුත්තසිනෙහස්ස තිබ්බභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. පුත්තසිනෙහො හි අත්තනා
 සහජාතපීතිවෙගසමුට්ඨිතානං රූපධම්මානං සකලසරීරං බොහෙත්වා
 පවත්තනවසෙන “ඡවිං...පෙ.... අට්ඨිමිඤ්ජං ආභව්ව තිට්ඨති”ති වුත්තො.
 අත්තනො පියතරාති භගවන්තං සන්ධාය වදති. පුත්තෙති රාහුලං. සද්දහන්තෙනාති
 තස්ස වචනෙන අවෙමතිකෙනාති අත්ථො. විමනියා සති ආපත්ති එව.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා

106. සාමණෙරසික්ඛාපදාදිසු පාළියං සික්ඛාපදානීති සික්ඛාකොට්ඨාසා.
 අධිසීලසික්ඛානං වා අධිගමුපායා. පාණොති පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්ස
 අනිපාතනං පබන්ධවසෙන පවත්තිතුං අදත්ථා සත්ථාදීහි අනික්කම්ම අභිභවිත්ථා
 පාතනං පාණාතිපාතො. පාණවධොති අත්ථො. සො පන අත්ථතො පාණෙ
 පාණසඤ්ඤිතො ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා වධකවෙතනාව. තස්මා
 පාණාතිපාතා වෙරමණි, වෙරහෙතුතාය වෙරසඬ්ඛානං පාණාතිපාතාදිපාපධම්මං
 මණති නිහරතීති විරති “වෙරමණි”ති වුව්වති, විරමති එතායාති වා “විරමණි”ති
 වත්තබ්බෙ නිරුත්තිතයෙන “වෙරමණි”ති සමාදානවිරති වුත්තා. එස නයො
 සෙසෙසුපි.

අදින් නස්ස ආදානං අදින් නාදානං, ටෙයා චෙතනාව. අබ්බමචරියන්ති අසෙට්ඨවරියං, මග්ගෙන මග්ගපටිපත්තිසමුට්ඨාපිකා මෙටුනචෙතනා. මුසාති අභුතචත්ථු, තස්ස වාදො අභුතතං ඤත්වා භූතතො විඤ්ඤාපනචෙතනා මුසාවාදො. පිට්ඨප්පවාදිනිබ්බත්තසුරා චෙව පුජ්ඨාසවාදිහෙදං මෙරයඤ්ච සුරාමෙරයං. තදෙව මදනියට්ඨෙන මජ්ජඤ්චෙව පමාදකාරණට්ඨෙන පමාදට්ඨානඤ්ච, තං යාය චෙතනාය පිචති, තස්ස එතං අධිවචනං.

අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣන්තිකා අයං අරියානං භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤො විකාලො. භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන භොජනන්ති ඉධ සබ්බං යාවකාලිකං වුවචති, තස්ස අජ්ඣොභරණං ඉධ උත්තරපදලොපෙන “භොජන”න්ති අධිප්පෙන. විකාලෙ භොජනං අජ්ඣොභරණං විකාලභොජනං, විකාලෙ වා යාවකාලිකස්ස භොජනං අජ්ඣොභරණං විකාලභොජනන්තිපි අත්ථො ගහෙතබ්බො, අත්ථතො විකාලෙ යාවකාලිකඅජ්ඣොභරණචෙතනාව.

සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසුකං පටාණිභූතං දස්සනං විසුකදස්සනං, නච්චගීතාදිදස්සනසවනානඤ්චෙව වට්ටකයුද්ධජුතකීළාදිසබ්බකීළානඤ්ච නාම. දස්සනන්ති චෙත්ථ පඤ්චන්තමිපි විඤ්ඤාණානං යථාසකං විසයස්ස ආලොචනසභාවතාය දස්සන-සද්දෙන සඬගහෙතබ්බත්තා සවනමිපි සඬගහිතං. නච්චගීතවාදිත-සද්දෙහි චෙත්ථ අත්තතො නච්චනගායනාදීනිපි සඬගහිතානිති දට්ඨබ්බං.

මාලාති බද්ධමබද්ධං වා අත්තමසො සුත්තාදිමයමිපි අලඬකාරත්ථාය පිළන්ධියමානං “මාලා”ත්ථෙව වුවචති. ගන්ධන්ති වාසවුණ්ණාදිවිලෙපනතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං. විලෙපනන්ති පිසිත්වා ගහිතං ඡවිරාගකරණඤ්චෙව ගන්ධජාතඤ්ච. ධාරණං නාම පිළන්ධනං. මණ්ඩනං නාම උභනට්ඨානපුරණං. ගන්ධවසෙන, ඡවිරාගවසෙන ච සාදියනං විභූසනං නාම. මාලාදීසු වා ධාරණාදීනි යථාක්කමං යොජෙතබ්බානි. තෙසං ධාරණාදීනං යානං කාරණං විනික්කමචෙතනා.

උච්චාති උච්ච-සද්දෙන සමානත්ථො නිපාතො, උච්චාසයනං වුවචති පමාණාතික්කන්තං ආසන්දාදි. මහාසයනං අකප්පියත්ථරණෙහි අත්ථනං, සලොහිතවිතානඤ්ච. එතෙසු හි ආසනං, සයනඤ්ච උච්චාසයනමහාසයන-සද්දෙහි ගහිතානි උත්තරපදලොපෙන. ජාතරූපරජතපටිග්ගහණාති එත්ථ රජත-සද්දෙන දාරුමාසකාදි සබ්බං රූපියං සඬගහිතං, මුත්තාමණිආදයොපෙත්ථ ධඤ්ඤබ්බත්තචත්ථාදයො ච සඬගහිතානි දට්ඨබ්බා. පටිග්ගහණ-සද්දෙන පටිග්ගහණාපනසාදියනානි සඬගහිතානි. නාසනචත්ථුති පාරාජිකට්ඨානතාය ලිඬගනාසනාය කාරණං.

107. පාළියං සබ්බං සඬසාරාමං ආවරණං කරොන්ති සබ්බසඬසාරාමෙ පචෙසනිවාරණං කරොන්ති. සඬසාරාමො ආවරණං කාතබ්බොති සඬසාරාමො ආවරණො කාතබ්බො, සඬසාරාමෙ වා ආවරණං කාතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනෙව

“තත්ථ ආවරණං කාතු”න්ති භූමිමවසෙන වුත්තං. ආහාරං ආවරණන්තිආදීසුපි එසෙව නයො. “යත්ථ වා වසති”ති ඉමිනා සාමණෙරස්ස වස්සග්ගෙන ලද්ධං වා සකසන්තකමෙව වා නිබද්ධවසනකසෙනාසනං වුත්තං. යත්ථ වා පටික්කමතීති ආවරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානං වුත්තං. තෙනාහ “අත්තනො”තිආදි. අත්තනොති හි සයං, ආවරියස්ස, උපජ්ඣායස්ස වාති අත්ථො. දණ්ඨෙත්ති විනෙන්ති එතෙනාති දණ්ඨො, සො එව කත්තබ්බත්තා කම්මන්ති දණ්ඨකම්මං, ආවරණාදි. උදකං වා පච්චෙසතුන්ති පොක්ඛරණිආදිඋදකෙ පච්චෙසතුං.

සික්ඛාපදදණ්ඨකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

108. සද්ධිවිහාරිකඅත්තෙවාසිකානම්පීති උපසම්පන්නෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙසුපි හි ආවරියුපජ්ඣායෙසු යථා ඔරමන්ති, තථා තෙසං නිග්ගහං අකරොත්තෙසු අඤ්ඤෙහි ආවරණාදිනිග්ගහකම්මං කාතබ්බමෙව. සඬගණ්හන්තිති “පරපරිසතො හින්දිත්වා ගණ්හිස්සාමි”ති දානාදිවතුහි සඬගහවත්ථුහි (දී. නි. 3.210; අ. නි. 4.32, 256) උපලාළනවසෙන සඬගණ්හන්ති. සො හිජ්ජතු වා මා වා, සඬගණ්හන්තස්ස පයොගෙ ආපත්ති එව. හින්දිත්වා ගණ්හිතුං න වට්ටතීති හින්දිතුම්පි න වට්ටති, ගණ්හිතුම්පි න වට්ටතීති අත්ථො. ආදීනවං පන වත්තුං වට්ටතීති සාසනගාරවෙන වා පරානුද්දයතාය වා වත්තුං වට්ටති, න පරිසලොලතාය.

“සෙනාසනග්ගාහො ව පටිජ්ජස්සම්හති”ති ඉමිනා වස්සච්ඡෙදං දස්සෙති. උපසම්පන්නානම්පි පාරාජිකසමාපත්තියා සරණගමනාදිසාමණෙරභාවස්සාපි විතස්සනතො සෙනාසනග්ගාහො ව පටිජ්ජස්සම්හති, සඬසලාභම්පි තෙ න ලහන්තිති වෙදිතබ්බං. පුරිමිකාය පුන සරණානි ගහිතානීති සරණග්ගහණෙන සහ තදහෙවස්ස වස්සුපගමනම්පි දස්සෙති. පච්ඡිමිකාය වස්සාවාසිකන්ති වස්සාවාසිකලාභග්ගහණදස්සනමත්තමෙවෙනං, තතො පුරෙපි, පච්ඡාපි වා වස්සාවාසිකඤ්ච චීවරමාසෙසු සඬසෙ උජ්ජන්නං කාලචීවරඤ්ච පුරිමිකාය උපගන්ත්වා අවිපන්නසීලො සාමණෙරො ලහති එව. සචෙ පච්ඡිමිකාය ගහිතානීති පච්ඡිමිකාය වස්සුපගමනඤ්ච ඡින්නවස්සනඤ්ච දස්සෙති. තස්ස හි කාලචීවරෙ භාගො න පාපුණාති. තස්මා “අපලොකෙත්වා ලාහො දාතබ්බො”ති වුත්තං.

වස්සාවාසිකලාහො පන යදි සෙනාසනසාමිකා දායකා සෙනාසනගුත්තත්ථාය පච්ඡිමිකාය උපගන්ත්වා වත්තං කත්වා අත්තනො සෙනාසනෙ වසන්තස්සපි වස්සාවාසිකං දාතබ්බන්ති වදන්ති, අනපලොකෙත්වාපි දාතබ්බොව. යං පන සාරත්ථදීපනියං “පච්ඡිමිකාය වස්සාවාසිකං ලච්ඡතීති පච්ඡිමිකාය පුන වස්සං උපගතත්තා ලච්ඡති”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.108) වුත්තං, තම්පි වස්සාවාසිකෙ දායකානං ඉමං අධිජ්ජායං නිස්සාය වුත්තඤ්චෙ, සුන්දරං. සඬසිකං, කාලචීවරම්පි සන්ධාය වුත්තඤ්චෙ, න යුජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

න අජානිත්වාති “සුරා”ති අජානිත්වා පිවතො

පාණාතිපාතවෙරමණිආදිසබ්බසීලහෙදං, සරණහෙදඤ්ච න ආපජ්ජති, අකුසලං පන සුරාපානවෙරමණිසීලහෙදො ව හොති මාලාදිධාරණාදීසු වියාති දට්ඨබ්බං. ඉතරානීති විකාලභොජනවෙරමණිආදීති. තානිපි හි සඤ්චිච්ච වීතික්කමන්තස්ස තං තං හිජ්ජති එව, ඉතරීතරෙසං පන අහිජ්ජමානෙන නාසනඤ්ඣානි න හොන්ති. තෙනෙව “තෙසු හින්තෙසු”ති හෙදවචනං වුත්තං.

අව්චයං දෙසාපෙතබ්බොති “අව්චයො මං, හන්තෙ, අව්චගමා”තිආදිනා සඤ්චමජ්ඣෙ දෙසාපෙත්වා සරණසීලං දාතබ්බන්ති අධිජ්ජායො පාරාජිකත්තා තෙසං. තෙනාහ “ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො”ති. අයමෙව හි නාසනා ඉධ අධිජ්ජෙතාති ලිඬගනාසනාකාරණෙහි පාණාතිපාතාදීහි අවණ්ණභාසනාදීනං සහ පතිතත්තා වුත්තං.

නත්ථ ව කණ්ටකසාමණෙරොපි මිච්ඡාදිට්ඨිකො එව, තස්ස ව හෙට්ඨා දණ්ඩකම්මනාසනාව වුත්තා. ඉධ පන මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ලිඬගනාසනා වුවිති, කො ඉමෙසං හෙදොති වොදනං මනසි නිධායාහ “සස්සතුච්ඡෙදානඤ්ච අඤ්ඤතරදිට්ඨිකො”ති. එත්ථ වායමධිජ්ජායො – යො හි “අත්තා ඉස්සරො වා නිච්චො ධුවො”තිආදිනා වා “අත්තා උච්ඡ්ජ්ජස්සති විනස්සිස්සති”තිආදිනා වා තිත්ථියපරිකප්පිතං යං කිඤ්චි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිං දළ්භං ගහෙත්වා වොහරති, තස්ස සා පාරාජිකට්ඨානං හොති. සො ව ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො. යො පන ඊදිසං දිට්ඨිං අග්ගහෙත්වා සාසනිකොව හුත්වා කෙවලං බුද්ධවචනාධිජ්ජායං විපරීතතො ගහෙත්වා හික්ඛුහි ඔවදියමානොපි අප්පට්ඨිස්සජ්ජිත්වා වොහරති, තස්ස සා දිට්ඨි පාරාජිකං න හොති, සො පන කණ්ටකනාසනාය එව නාසෙතබ්බොති.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා

109. පණ්ඩකවත්ථුස්මිං ආසිත්තඋසුයපක්ඛපණ්ඩකා තයොපි පුරිසභාවලිඬගාදියුත්තා අහෙතුකපට්ඨසන්ධිකා, තෙ ව කිලෙසපරියුට්ඨානස්ස බලවතාය නපුංසකපණ්ඩකසදිසත්තා “පණ්ඩකා”ති වුත්තා. තෙසු ආසිත්තඋසුයපණ්ඩකානං ද්විත්තං කිලෙසපරියුට්ඨානං යොනිසොමනසිකාරාදීහි වීතික්කමතො නිචාරෙතුමපි සක්කා, තෙන තෙ පබ්බාපෙතබ්බො වුත්තා. පක්ඛපණ්ඩකස්ස පන කාළපක්ඛෙසු උම්මාදො විය කිලෙසපරිලාභො අවත්ථරන්තො ආගච්ඡති, වීතික්කමං පත්වා එව ව නිවත්තති. තස්මා සො තස්මිං පක්ඛෙ න පබ්බාපෙතබ්බොති වුත්තො. තදෙනං විභාගං දස්සෙතුං “යස්ස පරෙස”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආසිත්තස්සාති මුඛෙ ආසිත්තස්ස අත්තනොපි අසුචිමුච්චනෙන පරිලාභො වූපසම්මති. උසුයාය උජ්ජන්තායාති උසුයාය වසෙන අත්තනො සෙවෙතුකාමතාරාගෙ උජ්ජන්තො අසුචිමුත්තියා පරිලාභො වූපසම්මති.

“**බිජානි අපනීතානී**” ති වුත්තත්තා බීජෙසු ධීතෙසු නිමිත්තමත්තෙ අපනීතෙ පණ්ඩකො න හොති. භික්ඛුනොපි අනාබාධපච්චයා තදපනයනෙ ථුල්ලච්චයමෙව, න පන පණ්ඩකත්තං, බීජෙසු පන අපනීතෙසු අභිගජාතමිපි රාගෙන කම්මනියං න හොති, පුමභාවො විගච්ඡති, මස්සුආදිපුරිසලිඛිගමිපි උපසම්පදාපි විගච්ඡති, කිලෙසපරිලාභොපි දුන්නිවාරචිතික්කමො හොති නපුංසකපණ්ඩකස්ස විය. තස්මා ඊදිසො උපසම්පන්නොපි නාසෙතබ්බොති වදන්ති. යදි එවං කස්මා බීජුද්ධරණෙ පාරාජිකං න පඤ්ඤත්තන්ති? එත්ථ තාව කෙච්චි වදන්ති “පඤ්ඤත්තමෙවෙනං භගවතා ‘පණ්ඩකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො’ ති වුත්තත්තා” ති. කෙච්චි පන “යස්මා බීජුද්ධරණක්ඛණෙ පණ්ඩකො න හොති, තස්මා තස්මිං ඛණෙ පාරාජිකං න පඤ්ඤත්තං. යස්මා පන සො උද්ධට්ඨිජො භික්ඛු අපරෙත සමයෙන වුත්තනයෙන පණ්ඩකත්තං ආපජ්ජති, අභාවකො හොති, උපසම්පදාය අවත්ථු, තතො එව චස්ස උපසම්පදා විගච්ඡති, තස්මා එස පණ්ඩකත්තුපගමනකාලතො පට්ඨාය ජාතියා නපුංසකපණ්ඩකෙන සද්ධිං යොජෙත්වා ‘උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො’ ති අභබ්බොති වුත්තො, න තතො පුබ්බෙ. අයඤ්ච කිඤ්චාපි සහෙතුකො, භාවක්ඛයෙන පනස්ස අහෙතුකසදිසතාය මග්ගොපි න උජ්ජජ්ජති” ති වදන්ති. අපරෙ පන “පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ උපක්කමෙන පණ්ඩකභාවමාපන්නං සන්ධාය ‘උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො’ ති වුත්තං, උපසම්පන්නස්ස පන පච්ඡා උපක්කමෙන උපසම්පදාපි න විගච්ඡති” ති, තං න යුත්තං. යදග්ගෙන භි පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ උපක්කමෙන අභබ්බො හොති, තදග්ගෙන පච්ඡාපි හොතීති විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

ඉත්ථත්තාදි භාවො නත්ථි එතස්සාති අභාවකො. පබ්බජ්ජා න වාරිතාති එත්ථ පබ්බජ්ජාගහණෙනෙව උපසම්පදාපි ගහිතා. තෙනාහ “යස්ස චෙත්ථ පබ්බජ්ජා වාරිතා” තිආදි. තස්මිංයෙවස්ස පක්ඛෙ පබ්බජ්ජා වාරිතාති එත්ථ පන අපණ්ඩකපක්ඛෙපි පබ්බජ්ජාමත්තමෙව ලහති, උපසම්පදා පන තදාපි න වට්ඨති, පණ්ඩකපක්ඛෙ පන ආගතෙ ලිඛිගනාසතාය නාසෙතබ්බොති චෙදිතබ්බං.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා

110. ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුමිහි කොලඤ්ඤාති කුලෙ ජාතා, තත්ථ වා විදිතා ඤාතා පසිද්ධා, තං වා ජානන්ති කොලඤ්ඤාති ඤාතකානං නාමං. ථෙය්‍යාය ලිඛිගග්ගහණමත්තමිපි ඉධ සංවාසො එවාති ආහ “තයො ථෙය්‍යසංවාසකා” ති. න යථාචුඛිඨං වන්දනන්ති භික්ඛුනං, සාමණෙරානං වා වන්දනං න සාදියති.

යථාචුඛිඨං වන්දනන්ති අත්තනා මුසාවාදෙන දස්සිතවස්සක්කමෙන භික්ඛුනං වන්දනං සාදියති, දහරසාමණෙරො පන චුඛිඨසාමණෙරානං, දහරභික්ඛු ච චුඛිඨානං.

වන්දනා සාදියන්නොපි ටෙයාසංවාසකො න හොති. ඉමස්මිං අත්ථෙති සංවාසත්ථෙතකත්ථෙ.

“භික්ඛුවස්සානී”ති ඉදං සංවාසත්ථෙතකෙ වුත්තපායවසෙන වුත්තං, සයමෙව පන පබ්බජිත්වා සාමණෙරවස්සානී ගණෙන්නොපි උභයත්ථෙතකො ඵව. න කෙවලඤ්ච පුරිසොව, ඉත්ථිපි භික්ඛුනීසු ඵවං පටිපජ්ජති, ටෙයාසංවාසිකාව. ආදිකම්මිකාපි චෙත්ථ න මුච්චන්ති, උපසම්පන්නෙසු ඵව පඤ්ඤත්තාපත්තිං පටිච්ච ආදිකම්මිකා වුත්තා, තෙනෙචෙත්ථ ආදිකම්මිකොපි න මුත්තො.

රාජ...පෙ.... භයෙනාති ඵත්ථ භය-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. යාව සො සුද්ධමානසොති “ඉමිනා ලිඛිගෙන භික්ඛු වඤ්චෙත්වා තෙහි සංවසිස්සාමි”ති අසුද්ධචිත්තාභාවෙන සුද්ධචිත්තො. තෙන හි අසුද්ධචිත්තෙන ලිඛිගෙ ගහිතමත්තෙ පච්ඡා භික්ඛුහි සහ සංවසතු වා මා වා, ලිඛිගත්ථෙතකො හොති. පච්ඡා සංවසන්නොපි අභබ්බො හුත්වා සංවසති. තස්මා උභයත්ථෙතකොපි ලිඛිගත්ථෙතකෙ ඵව පවිසතීති වෙදිතබ්බං. යො පන රාජාදිභයෙන සුද්ධචිත්තොව ලිඛිගං ගහෙත්වා විවරන්නො පච්ඡා “භික්ඛුවස්සානී ගණෙත්වා ජීවිස්සාමි”ති අසුද්ධචිත්තං උප්පාදෙති, සො චිත්තුප්පාදමත්තෙන ටෙයාසංවාසකොපි න හොති සුද්ධචිත්තෙන ගහිතලිඛිගත්තා. සචෙ පන සො භික්ඛුනං සන්තිකං ගන්ත්වා සාමණෙරවස්සගණනාදිං කරොති, තදා සංවාසත්ථෙතකො, උභයත්ථෙතකො වා හොතීති දට්ඨබ්බං. යං පන පරතො සහ ධුරනික්ඛෙපෙන “අයම්පි ටෙයාසංවාසකො, වා”ති වුත්තං, තං භික්ඛුහි සඬිගම්ම සංවාසාධිවාසනවසෙන ධුරනික්ඛෙපං සන්ධාය වුත්තං. තෙන වුත්තං “සංවාසං නාධිවාසෙති යාවා”ති. තස්ස තාව ටෙයාසංවාසකො නාම න වුච්චතීති සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. ඵත්ථ ව චොරාදිභයං විනාපි කීළාධිප්පායෙන ලිඛිගං ගහෙත්වා භික්ඛුනං සන්තිකෙ පබ්බජිතාලයං දස්සෙත්වා වන්දනාදිං අසාදියන්නොපි “සොහති නු ඛො මෙ පබ්බජිතලිඛිග”න්තිආදිනා සුද්ධචිත්තෙන ගණ්හන්නොපි ටෙයාසංවාසකො න හොතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බපාසණ්ඩියහත්තානීති සබ්බසාමයිකානං සාධාරණං කත්වා පඤ්ඤත්තහත්තානී, ඉදඤ්ච භික්ඛුනඤ්ඤෙව නියමිතහත්තගහණෙ සංවාසොපි සම්භවෙය්‍යාති සබ්බසාධාරණහත්තං වුත්තං. සංවාසං පන අසාදියිත්වා අභික්ඛුකච්ඡාරාදීසු විහාරහත්තාදීනි භුඤ්ජන්නොපි ටෙයාසංවාසකො න හොති ඵව. කම්මන්තානුට්ඨානෙනාති කසිආදිකම්මකරණෙන. පත්තචීවරං ආදායාති භික්ඛුලිඛිගවෙසෙන සරීරෙන ධාරෙත්වා.

“යො ඵවං පබ්බජති, සො ටෙයාසංවාසකො නාම හොති”ති ඉදං නිදස්සනමත්තං, “ටෙයාසංවාසකො”ති පන නාමං අජානන්නොපි “ඵවං කාතුං න වට්ඨති”ති වා “ඵවං කරොන්නො සමණො නාම න හොති”ති වා “යදි ආරොචෙස්සාමි, ඡඩ්ඛෙස්සන්ති ම”න්ති වා “යෙන කෙනචි පබ්බජ්ජා මෙ න රුහති”ති ජානාති, ටෙයාසංවාසකො හොති. යො පන පයමං “පබ්බජ්ජා ඵවං මෙ

ගහිතා'' තිසඤ්ඤී කෙවලං අන්තරා අත්තනො සෙනවත්ථනිවාසනාදිවිජ්ජකාරං පකාසෙනුං ලජ්ජන්තො න කථෙති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො න භොති.

අනුපසම්පන්නකාලෙයෙව්‍යාති එත්ථ අවධාරණෙන උපසම්පන්නකාලෙ ථෙය්‍යසංවාසකලක්ඛණං ඤත්වා වඤ්චනායපි නාරොවෙති, ථෙය්‍යසංවාසකො න භොතීති දීපෙති. සො පරිසුද්ධචිත්තෙන ගහිතලිඬගත්තා ලිඬගත්ථෙන්නකො න භොති, ලද්ධුපසම්පදත්තා තදනුගුණස්සෙව සංවාසස්ස සාදිතත්තා සංවාසත්ථෙන්නකොපි න භොති. අනුපසම්පන්නො පන ලිඬගත්ථෙන්නකො භොති, සංවාසාරහස්ස ලිඬගස්ස ගහිතත්තා සංවාසසාදියනමත්තෙන සංවාසත්ථෙන්නකො භොති.

සලිඬගෙ යීතොති සලිඬගභාවෙ යීතො. ථෙය්‍යසංවාසකො න භොතීති භික්ඛුහි දින්නලිඬගස්ස අපරිච්චත්තත්තා ලිඬගත්ථෙන්නකො න භොති, භික්ඛුපටිඤ්ඤාය අපරිච්චත්තත්තා සංවාසත්ථෙන්නකො න භොතීති. යං පන මාතිකාට්ඨකථායං “ලිඬගානුරූපස්ස සංවාසස්ස සාදිතත්තා න සංවාසත්ථෙන්නකො” ති (කඩ්ධා. අට්ඨ. පට්ටපාරාජිකවණ්ණනා) කාරණං වුත්තං, තම්පි ඉදමෙව කාරණං සන්ධාය වුත්තං. ඉතරථා සාමණෙරස්සපි භික්ඛුවස්සගණනාදීසු ලිඬගානුරූපසංවාසො එව සාදිතොති සංවාසත්ථෙන්නකතා න සියා භික්ඛුහි දින්නලිඬගස්ස උභින්නම්පි සාධාරණත්තා. යථා චෙත්ථ භික්ඛු, එවං සාමණෙරොපි පාරාජිකං සමාපන්නො සාමණෙරපටිඤ්ඤාය අපරිච්චත්තත්තා සංවාසත්ථෙන්නකො න භොතීති වෙදිතබ්බො. සොහතීති සම්පට්ඨිත්ථාති කාසාවධාරණෙ ධුරං නික්ඛිපිත්ථා ගිහිභාවං සම්පට්ඨිත්ථා.

යො කොච්චි වුඩ්ඪපබ්බජිතොති සාමණෙරං සන්ධාය වුත්තං. මහාපෙළාදීසුති විලිවාදිමයෙසු සරද්වාරෙසු යපිතභත්තභාජනවිසෙසෙසු, එතෙන විහාරෙ භික්ඛුහි සද්ධිං වස්සගණනාදිනං අකරණං දස්සෙති.

ථෙය්‍යසංවාසකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා

තිත්ථියපක්කන්තකාදිකථාසු තෙසං ලිඬගෙ ආදින්නමත්තෙති විමංසාදිඅධිජ්ජායං චිතා “තිත්ථියො භවිස්සාමි” ති සන්නිට්ඨානවසෙන ලිඬගෙ කායෙන ධාරිතමත්තෙ. සයමෙවාති තිත්ථියානං සන්තිකං අගන්ත්වා සයමෙව සඬ්ඝාරාමෙපි කුසවීරාදීනි නිවාසෙති. ආජීවකො භවිස්සාමි...පෙ.... ගච්ඡතීති ආජීවකානං සන්තිකෙ තෙසං පබ්බජනවිධිතා “ආජීවකො භවිස්සාමි” ති ගච්ඡති. තස්ස හි තිත්ථියභාවුපගමනං පති සන්නිට්ඨානෙ විජ්ජමානෙපි “ගන්ත්වා භවිස්සාමි” ති පරිකප්පිතත්තා පදවාරෙ දුක්කට්මෙව වුත්තං. දුක්කට්තී පාළියා අවුත්තෙපි මෙටුනාදීසු වුත්තපුබ්බපයොගදුක්කටානුලොමතො වුත්තං. එතෙන ව සන්නිට්ඨානවසෙන ලිඬගෙ සම්පට්ඨිත්තෙ පාරාජිකං, තතො පුරිමපයොගෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච වත්තබ්බමෙව, ථුල්ලච්චයක්ඛණෙ නිවත්තන්තොපි ආපත්තිං දෙසාපෙත්වා මුච්චති එවාති දට්ඨබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං සඬ්ඝහෙදෙපි

ලොහිතුප්පාදෙපි හික්බුනං පුබ්බපයොගාදීසු දුක්කට්ඨල්ලව්වයපාරාජිකාහි මුච්චනසීමා ව වෙදිතබ්බං. සාසනවිරුද්ධතායෙන් ආදිකම්මිකානම්පි අනාපත්ති න වුත්තා. පබ්බජ්ජායපි අභබ්බතාදස්සනත්ථං පනෙන, අඤ්ඤෙ ව පාරාජිකකණ්ඩෙ විසුං සික්ඛාපදෙන පාරාජිකාදිං අදස්සෙත්වා ඉධ අභබ්බෙසු එව වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

තං ලද්ධිත්ති තිත්ථියවෙසෙ සෙට්ඨභාවග්ගහණමෙව සන්ධාය වුත්තං. තෙසඤ්ඤි තිත්ථියානං සස්සතාදිග්ගහං ගණන්තොපි ලිඛිගෙ අසම්පට්ඨිජ්ජෙන තිත්ථියපක්කන්තකො න භොති, තං ලද්ධිං අග්ගහෙත්වාපි “එතෙසං චතවරියා සුන්දරා”ති ලිඛිගං සම්පට්ඨිජ්ජන්තො තිත්ථියපක්කන්තකො භොති එව. ලද්ධියා අභාවෙනාති හික්බුභාවෙ සාලයතාය තිත්ථියභාවුපගමනලද්ධියා අභාවෙන, එතෙන ව ආපදාසු කුසවීරාදිං පාරුපන්තස්සාපි නග්ගස්ස විය අනාපත්තිං දස්සෙති.

උපසම්පන්නහික්බුනා කථිතොති එත්ථ සඛ්ඤ්ඤාදකොපි උපසම්පන්නහික්බුනාව කථිතො, මාතුසාතකාදයො පන අනුපසම්පන්නෙනාපිති දට්ඨබ්බං.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිරච්ඡානවත්ථුකථාවණ්ණනා

111. උදකසඤ්චාරිකං මණ්ඩුකහක්ඛං නාගසරිරන්ති සම්බන්ධිතබ්බං. විස්සරහයෙනාති නාගස්ස සරිරං දිස්වා හික්බුනො විරචනහයෙන. කපිමිද්ධාදීසු නාගසරිරං නුප්පජ්ජතිති තදුප්පත්තිසීමං දස්සෙත්තො ආහ “විස්සට්ඨො”තිආදි.

තිරච්ඡානවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාතුසාතකාදිකථාවණ්ණනා

112. අපවාහනන්ති සොධනං. තිරච්ඡානාදිඅමනුස්සජාතිතො මනුස්සජාතිකානඤ්ඤෙව පුත්තෙසු මෙත්තාදයොපි තික්ඛවිසදා භොන්ති ලොකුත්තරගුණා වියාති ආහ “මනුස්සිත්ථිභූතා ජනිකා මාතා”ති. යථා මනුස්සානඤ්ඤෙව කුසලජ්ජවත්ති තික්ඛවිසදා, එවං අකුසලජ්ජවත්තිපිති ආහ “සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙවා”තිආදි. ආනන්තරියෙනාති එත්ථ වුත්තිඅනන්තරං නිරයෙ පටිසන්ධිඵලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ ජනකත්තෙන නියුත්තං ආනන්තරියං, තෙන. වෙසියා පුත්තොති උපලක්ඛණමත්තං, කුලිත්ථියා අතිවාරිනියා පුත්තොපි අත්තනො පිතරං අජාතිත්වා සාතෙන්තො පිතුසාතකොව භොති.

114. අවසෙසන්ති අනාගාමිආදිකං. යං පනෙත්ථ චත්තබ්බං, තං මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකෙ වුත්තමෙව.

115. අයං සඛිසහෙදකොති පකතත්තං භික්ඛුං සන්ධාය වුත්තං. පුබ්බෙ එව පාරාජිකං සමාපන්නො වා වත්ථාදිදොසෙන විපන්නොපසම්පදො වා සඛිසං භින්දන්නොපි අනන්තරියං න ඵුසති, සඛිසො පන භින්තොව හොති, පබ්බජ්ජා වස්ස න වාරිකාති දට්ඨබ්බං.

“දුට්ඨවිත්තෙනා” ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “වධකවිත්තෙනා” ති. ලොභිතං උප්පාදෙතීති තථාගතස්ස වෙරිහි අහෙජ්ජකායතාය කෙනවි බලක්කාරෙන වම්මාදිජෙදං කත්වා බහි ලොභිතං පග්ගරාපෙතුං න සක්කා, ආවුධාදිපහාරෙන පන ලොභිතං යානතො වලිත්වා කුප්පමානං එකත්ථ සඤ්චිතං හොති, එත්තකෙන පන පහාරදායකො ලොභිතුප්පාදකො නාම හොති දෙවදත්තො විය. වෙතියං පන බොධිං වා පටිමාදිං වා භින්දතො ආනන්තරියං න හොති, ආනන්තරියසදිසං මහාසාවජ්ජං හොති. බොධිරුක්ඛස්ස පන ඔජොහරණසාධා වෙව සධාතුකං වෙතියං බාධයමානා ව ඡින්දිතබ්බා, පුඤ්ඤමෙවෙත්ථ හොති.

මාතුසාතකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොඛ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා

116. ඉත්ථීඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකොති ඉත්ථීන්ද්‍රියයුත්තො, ඉතරො පන පුරිස්සන්ද්‍රියයුත්තො. එකස්ස හි භාවද්වයං සහ නුප්පජ්ජති යමකෙ (යම. 3.ඉන්ද්‍රියයමක.188) පටික්ඛිත්තත්තා. දුතියඛ්‍යඤ්ජනං පන කම්මසභායෙන අකුසලවිත්තෙනෙව භාවවිරහිතං උප්පජ්ජති. පකතිත්ථිපුරිසානම්පි කම්මමෙව ඛ්‍යඤ්ජනලිඛිගානං කාරණං, න භාවො තස්ස කෙනවි පච්චයෙන පච්චයත්තස්ස පට්ඨානෙ අවුත්තත්තා. කෙවලං භාවසහිතානංයෙව ඛ්‍යඤ්ජනලිඛිගානං පවත්තිදස්සනත්ථං අට්ඨකථාසු “ඉත්ථීන්ද්‍රියං පටිච්ච ඉත්ථිලිඛිගාදීනි” තිආදිනා (ධ. ස. අට්ඨ. 632) ඉන්ද්‍රියං ඛ්‍යඤ්ජනකආරණත්තෙන වුත්තං, ඉධ පන අකුසලබලෙන ඉන්ද්‍රියං විනාපි ඛ්‍යඤ්ජනං උප්පජ්ජතිති වුත්තං. උභින්තම්පි වෙසං උභතොඛ්‍යඤ්ජනකානං යදා ඉත්ථියා රාගො උප්පජ්ජති, තදා පුරිසඛ්‍යඤ්ජනං පාකටං හොති, ඉතරං පටිච්ජන්තං. යදා පුරිසෙ රාගො උප්පජ්ජති, තදා ඉත්ථිඛ්‍යඤ්ජනං පාකටං හොති, ඉතරං පටිච්ජන්තං. තත්ථ විචාරණක්කමොති පටිසන්ධික්ඛණෙ එව ඉත්ථිපුරිසලිඛිගානම්පි පාතුභාවප්පකාසකෙ කුරුන්දිවවනෙ අයුත්තතාපකාසනත්ථං අත්ථවිචාරණක්කමො. අට්ඨසාලිනියඤ්චි “ඉත්ථිලිඛිගාදීනි පන ඉත්ථීන්ද්‍රියං පටිච්ච පවත්තෙ සමුට්ඨිතානි” තිආදි (ධ. ස. අට්ඨ. 632) වුත්තං. නෙවස්ස පබ්බජ්ජා අත්ථිති යොජනා. යො ව පටික්ඛිත්තෙ අභබ්බෙ, භබ්බෙ ව පුග්ගලෙ ඤත්වා පබ්බාපෙති, උපසම්පාදෙති වා, දුක්කටං. අජානන්තස්ස සබ්බත්ථ අනාපත්තීති වෙදිතබ්බං.

උභතොඛ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

117. අනුපජ්ඣායාදිවත්ථුසු භික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තන්ති “න, භික්ඛවෙ, අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙනබ්බො”ති ඉධෙව පඤ්ඤාපියමානසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. “කම්මං පන න කුප්පති”ති ඉදං උපජ්ඣායාභාවෙපි “ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො, ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා”ති මතස්ස වා විබ්භමන්තස්ස වා පුරාණඋපජ්ඣායස්ස, අඤ්ඤස්ස වා යස්ස කස්සචි අවිජ්ජමානස්සාපි නාමෙන සබ්බත්ථ උපජ්ඣායකිත්තනස්ස කතත්තා වුත්තං. යදි හි උපජ්ඣායකිත්තනං න කරෙය්‍ය, “පුග්ගලං න පරාමසති”ති වුත්තකම්මවිපත්ති එව සියා. තෙනෙව පාළියං “අනුපජ්ඣායක”න්ති වුත්තං. අට්ඨකථායම්පිස්ස “උපජ්ඣායං අකිත්තෙත්වා”ති අවත්වා “උපජ්ඣායං අගාභාපෙත්වා සබ්බෙන සබ්බං උපජ්ඣායවිරහිතං”ඉව්වෙව අත්ථොති වුත්තො. පාළියං සඬ්ඝෙන උපජ්ඣායෙනාති “අයං ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො, ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති සඬ්ඝෙන උපජ්ඣායෙනා”ති එවං කම්මවාචාය සඬ්ඝමෙව උපජ්ඣායං කිත්තෙත්වාති අත්ථො. එවං ගණෙන උපජ්ඣායෙනාති එත්ථාපි “අයං ඉත්ථන්තාමො ගණස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”තිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බා, එවං වුත්තෙපි කම්මං න කුප්පති එව දුක්කට්ඨසෙව වුත්තත්තා. අඤ්ඤථා “සො ව පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො”ති වදෙය්‍ය. තෙනාහ “සඬ්ඝෙනා”තිආදි. තත්ථ පණ්ඩකාදිහි උපජ්ඣායෙහි කරියමානෙසු කම්මෙසු පණ්ඩකාදිකෙ විනාව යදි පඤ්චවග්ගාදිගණො පුරති, කම්මං න කුප්පති, ඉතරථා කුප්පතීති වෙදිතබ්බං.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

118. අපත්තචීවරවත්ථුසුපි පත්තචීවරානං අභාවෙපි “පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර”න්ති කම්මවාචාය සාවිතත්තා කම්මකොපං අවත්වා දුක්කට්ඨමෙව වුත්තං. ඉතරථා සාවනාය භාපනතො කම්මකොපො එව සියා. කෙච් පන “පට්ඨං අනුඤ්ඤාතකම්මවාචාය උපසම්පන්නා විය ඉදානිපි ‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර’න්ති අවත්වා කම්මවාචාය උපසම්පන්නාපි සුපසම්පන්නාඵවා”ති වදන්ති, තං න යුත්තං. අනුඤ්ඤාතකාලතො පට්ඨාය හි අපරාමසනං සාවනාය භාපනවිපත්ති එව හොති “ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති”ති පදස්ස භාපනෙ විය. තම්පි හි පච්ඡා අනුඤ්ඤාතං, “සඬ්ඝං, හන්තෙ, උපසම්පදං යාවාමි”තිආදිවාකොන අයාවෙත්වා තම්පි උපසම්පාදෙන්නො “අයං ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති”ති වත්ථාව යදි කම්මවාචං කරොති, කම්මං සුකතමෙව හොති, නො වෙ විපන්නං. සබ්බපච්ඡා හි අනුඤ්ඤාතකම්මවාචතො කිඤ්චිපි පරිභාපෙතුං න වට්ටති, සාවනාය භාපනමෙව හොති. අඤ්ඤෙ වා හික්ඛු දාතුකාමා හොත්තීති සම්බන්ධො.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතන්ති හික්ඛුහි ලද්ධහික්ඛතො අග්ගහිතග්ගං පිණ්ඩපාතං. සාමණෙරභාගසමකොති එත්ථ කිඤ්චාපි සාමණෙරානම්පි ආමිසභාගස්ස සමකමෙව දියාමානත්තා විසුං සාමණෙරභාගො නාම නත්ථි,

පත්තවිවරපරිකම්මමත්තපටිබද්ධපබ්බජ්ජතාය පන සාමණෙරසදිසා එතෙ පණ්ඩුපලාසාති දස්සනත්ථං එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. නියතාසන්නපබ්බජ්ජස්සෙව වායං භාගො දීයති. තෙනෙව “යාව පත්තො පච්චතී” තිආදි චුත්තං. ආමීසභාගොති විහාරෙ දින්නං සඬ්ඝහත්තං, තනුප්පාදඤ්ච සන්ධාය චුත්තං, න දායකානං ගෙහෙසු තෙහි දියාමානං. තෙනෙව සලාකහත්තාදි පටික්ඛිත්තං, දායකා විජ්ජපටිසාරිනො භොන්තිති. හෙසජ්ජන්තිආදිනා පන ගිහීනං හෙසජ්ජකරණාදිදොසො එත්ථ න භොතිති දස්සෙති.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

119. හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුසු කණ්ණමුලෙති සකලස්ස කණ්ණස්ස ඡෙදං සන්ධාය චුත්තං. කණ්ණසක්ඛලිකායාති කණ්ණචුළිකාය. යස්ස පන කණ්ණාවිද්ධෙති හෙට්ඨා කුණ්ඩලාදිධ්වනවිජ්ජද්දං සන්ධාය චුත්තං. තඤ්ඤි සඬ්ඝට්ඨකම්මං. අප්පදකෙති අප්පදනාසිකට්ඨිකොට්ඨං. තතො හි උද්ධං න විවිජින්නති. සක්කා භොති සන්ධෙතුන්ති අවිරූපසණ්ඨානං සන්ධාය චුත්තං, විරූපං පන පරිසද්ධසකතං ආපාදෙති.

බුජ්ජසරීරොති වඬිකසරීරො. බුහ්මුනො විය උජුකං ගත්තං සරීරං යස්ස, සො බුහ්මුජ්ජගත්තො, භගවා.

පරිවටුමොති සමන්තතො වට්ටකායො, එතෙන එවිරූපා එව වාමනකා න වට්ටන්තිති දස්සෙති.

කුටකුටසීසොති අනෙකෙසු යානෙසු පිණ්ඩිකමංසනං දස්සෙතුං ආමෙඬිතං කතං. තෙනාහ “කාලඵලපිණ්ඩිසදිසෙනා” ති, කාලඵලානං මඤ්ජරී පිණ්ඩි නාම. අනුපුබ්බතනුකෙන සීසෙනාති චෙතියුප්පිකා විය කමෙන කිසෙන සීසෙන, පුලුවෙළපබ්බං විය ආදිතො පට්ඨාය යාවපරියොසානං සමුපුලෙන උච්චෙන සීසෙන සමන්තාගතො නාළිසීසො නාම. කප්පසීසොති ගජමත්ථකං විය ද්විධා හින්තසීසො. “කණ්ණිකකෙසො වා” ති ඉමස්ස විවරණං “පාණකෙහී” තිආදි. මක්කටස්සෙව නළාටෙපි කෙසානං උට්ඨිතභාවං සන්ධායාහ “සීසලොමෙහී” තිආදි.

මක්කටහමුකොති නළාටලොමෙහි අවිහත්තලොමහමුකො. අක්ඛිවක්කලෙහීති කණ්හමණ්ඩලෙහි. කෙකරොති තිරියං පස්සනකො. උදකතාරකාති ඔලොකෙන්තානං උදකෙ පටිබ්බිකච්ඡායා, උදකපුබ්බුලන්ති කෙවි. අක්ඛිතාරකාති අහිමුබ්බෙ යීතානං ඡායා, අක්ඛිගණ්ඩකාතිපි වදන්ති. අතිපිඬිගලක්ඛිති මජ්ජාරක්ඛි. මධුපිඬිගලන්ති මධුවණ්ණපිඬිගලං. නිජ්ජබ්බමක්ඛිති එත්ථ පබ්බම-සද්දො අක්ඛිදලලොමෙසු නිරුළ්ලො, තදභාවා නිජ්ජබ්බමක්ඛි. අක්ඛිපාකෙනාති අක්ඛිදල පරියන්තෙසු පුතිභාවාපජ්ජනරොගෙන.

විපිටනාසිකොති අනුන්තනනාසිකො. පටඨගමණ්ඩුකො නාම
මහාමුඛමණ්ඩුකො. භින්නමුඛොති උපක්කමුඛපරියොසානො, සබ්බදා විවටමුඛො
වා. වඬිකමුඛොති එකපස්සෙ අපක්කම්ම යිතහෙට්ඨිමහනුකට්ඨිකො.
ඔට්ඨවිජින්නකොති උභොසු ඔට්ඨෙසු යත්ථ කත්ථවි ජාතියා වා පච්ඡා වා සත්ථාදිනා
අපනීතමංසෙන ඔට්ඨෙන සමන්තාගතො. එළමුඛොති නිව්වපග්ගර්තලාලාමුඛො.

භින්නගලොති අවනතගතො. භින්නඋරොති අතිනින්නඋරමජ්ඣො. එවං
භින්නපිට්ඨිපි. සබ්බඤ්ඤවෙතන්ති “කච්ඡුගත්තො” තිආදිං සන්ධාය වුත්තං. එත්ථ ව
විනිවිජයො කුට්ඨාදීසු වුත්තො එවාති ආහ “විනිවිජයො” තිආදි.

වාතණ්ඩිකොති අණ්ඩවාතරොගෙන උද්ධුතබ්ඡණ්ඩකොසෙන සමන්තාගතො,
යස්ස නිවාසනෙන පටිච්ඡන්තම්පි උන්නතං පකාසති, සොච න පබ්බාජෙනබ්බො.
විකටොති තිරියංගමනපාදො, යස්ස වඬිකමතො ජාණුකා බහි නිගච්ඡන්ති.
පණ්ඨොති පච්ඡතො පරිවත්තනකපාදො, යස්ස වඬිකමතො ජාණුකා අන්තො
පවිසන්ති. මහාජඩ්ඝොති දුලජඩ්ඝො. මහාපාදොති මහන්තෙන පාදතලෙන
යුත්තො. පාදවෙමජ්ඣොති පිට්ඨිපාදවෙමජ්ඣො, එතෙන අග්ගපාදො ව පණ්ඨි ව
සදිසොති දස්සෙති.

මජ්ඣෙ සඬ්ඤ්ඤාපාදත්තාති කුණ්ඩපාදතාය කාරණවිභාවනං. අග්ගෙ
සඬ්ඤ්ඤාපාදත්තාති කුණ්ඩපාදතාය සකුණපාදස්සෙව ගමනවිභාවනං.
පිට්ඨිපාදග්ගෙන වඬිකමන්තොති “පාදස්ස බාහිරන්තෙනාති ව
අබ්භන්තරන්තෙනා” ති ව ඉදං පාදතලස්ස උභොහි පරියන්තෙහි වඬිකමනං සන්ධාය
වුත්තං.

මම්මනන්ති යානකරණවිසුද්ධියා අභාවෙන අයුත්තක්ඛරවචනං.
වචනානුකරණෙන හි සො මම්මනො වුත්තො. යො ව කරණසම්පන්නොපි
එකමෙවක්ඛරං භික්කාරබහුසො වදති, සොපි ඉධෙව සඬ්ගය්හති. යො වා පන
භික්කං නිග්ගහෙත්වාපි අනාමෙඬිතක්ඛරමෙව සිලිට්ඨවචනං වත්තුං සමත්ථො, සො
පබ්බාජෙනබ්බො.

ආපත්තිතො න මුච්චතීති ඤාත්වා කරොන්තොච න මුච්චති.
ජීවිතන්තරායාදිආපදාසු අරුටියා කායසාමග්ගිං දෙන්තස්ස අනාපත්ති. අප්පත්තො
ඔසාරණන්ති ඔසාරණාය අනරහොති අත්ථො.

හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අලජ්ජිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

120. නිස්සයපටිසංයුත්තවත්ථුසු භික්ඛුහි සමානො භාගො
දිට්ඨිසිලාදිගුණකොට්ඨාසො අස්සාති භික්ඛුසභාගො, තස්ස භාවො භික්ඛුසභාගතා.

අලප්පිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

121. නිස්සයකරණියොති එත්ථ නිස්සයග්ගහණං නිස්සයො, සො කරණියො යස්සාති විසෙසනස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො. විස්සමෙත්තො වා...පෙ.... අනාපත්තීති ගමනසඋස්සාහනය තථා වසන්තොපි අද්ධිකො එව, තත්ථ නිස්සයදායකෙ අසති අනාපත්තීති අධිප්පායො. එතෙන ව පරිස්සමාදිඅභාවෙ සෙනාසනාදිසම්පදං පටිච්ච වසතො ආපත්තීති දස්සෙති. තඤ්ච අගමනපච්චයා දිවසෙ දිවසෙ ආපජ්ජතීති වදන්ති. විවරරජනාදිකිච්චත්ථාය ගරුහි පෙසිතස්සාපි කිච්චපරියොසානමෙව වසිතබ්බං, න තතො පරං. ගරුහිපි තාවකාලිකකිච්චත්ථමෙව පෙසලදහරා පෙසිතබ්බා, න නිච්චකාලකිච්චත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. “නාවාය ගච්ඡන්තස්ස...පෙ.... අනාපත්තී”ති වුත්තත්තා එවරුපං අවිධෙය්‍යතං විනා නිස්සයදායකරහිතට්ඨානෙ වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතීති දට්ඨබ්බං.

තස්ස නිස්සායාති තං නිස්සාය. ආසාලිහිමාසෙ...පෙ.... තත්ථ ගන්තබ්බන්ති එත්ථ පන සචෙපි “අසුකො ටෙරො එත්ථ ආගමිස්සති ආගමිස්සති”ති ආගමෙත්තස්සෙව වස්සුපනායිකදිවසො හොති. හොතු, වසිතට්ඨානෙ වස්සං අනුපගම්ම යත්ථ නිස්සයො ලබ්භති, දුරෙපි තත්ථ ගන්ත්වා පච්ඡිමිකාය උපගන්තබ්බං.

122. ගොත්තෙනපිති “ආයස්මතො පිප්පලිස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති එවං නාමං අවත්වා ගොත්තනාමෙනපිති අත්ථො, තෙන “කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො”ති පුට්ඨෙත ගොත්තනාමෙන “ආයස්මා කස්සපො”ති වත්තබ්බන්ති සිද්ධං හොති. තස්මා අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි තස්ස නාමං පසිද්ධං, තස්මිං වා බණෙ සුඛග්ගහණත්ථං නාමං පඤ්ඤාපිතං, තං සබ්බං ගහෙත්වාපි අනුස්සාවනා කාතබ්බා. යථා උපජ්ඣායස්ස, එවං උපසම්පදාපෙක්ඛස්සපි ගොත්තාදිනාමෙන, තඨබ්බකනාමෙන ව අනුස්සාවනං කාතුං වට්ටති. තස්මිම්පි බණෙ “අයං තිස්සො”ති වා “නාගො”ති වා නාමං කරොන්තෙහි අනුසාසකසම්මුතිතො පඨමමෙව කාතබ්බං, එවං කත්වාපි අන්තරායිකධම්මානුසාසනපුච්ඡනකාලෙසු “කින්නාමොසි, අහං හන්තෙ නාගො නාම, කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො, උපජ්ඣායො මෙ හන්තෙ තිස්සො නාමා”තිආදිනා විඤ්ඤාපෙත්තෙන උභින්නම්පි විත්තෙ “මමෙදං නාම”න්ති යථා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, එවං විඤ්ඤාපෙතබ්බං. සචෙ පන තස්මිං බණෙ පකතිනාමෙන වත්වා පච්ඡා තිස්ස-නාමාදිඅපුබ්බනාමෙන අනුස්සාවෙති, න වට්ටති.

තත්ථ ව කිඤ්චාපි උපජ්ඣායස්සෙව නාමං අග්ගහෙත්වා යෙන කෙනවි නාමෙන “තිස්සස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”තිආදිනාපි පුග්ගලෙ පරාමට්ඨෙ කම්මං සුකතමෙව හොති අනුපජ්ඣායකාදීනං උපසම්පදාකම්මං විය උපජ්ඣායස්ස අභාවෙපි අභබ්බත්තෙපි කම්මවාචාය පුග්ගලෙ පරාමට්ඨෙ කම්මස්ස සිජ්ඣනතො.

උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පන යථාසකං නාමං විනා අඤ්ඤාන නාමෙන අනුස්සාවිතෙ කම්මං කුප්පති, සො අනුපසම්පන්නොව හොති. තත්ථ ධීතො අඤ්ඤා අනුපසම්පන්නො විය ගහිතනාමස්ස වත්ථුපුග්ගලස්ස තත්ථ අභාවා, එතස්ස ව නාමස්ස අනුස්සාවනාය අවුත්තත්තා. තස්මා උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පකතිනාමං පරිවත්තෙත්වා අනුපුබ්බෙන නාගාදිනාමෙන අනුස්සාවෙතුකාමෙන පටිකච්චෙව “ත්වං නාගො” තිආදිනා විඤ්ඤාපෙත්වා අනුසාසනඅත්තරායිකධම්මපුච්ඡනක්ඛණෙසුපි තස්ස ව සඛ්ඝස්ස ව යථා පාකටං හොති, තථා පකාසෙත්වාව නාගාදිනාමෙන අනුස්සාවෙතඛ්ඛං. එකස්ස ඛහුති නාමාති හොන්ති, තෙසු එකං ගහෙතුං වට්ටති.

යං පන උපසම්පදාපෙක්ඛඋපජ්ඣායානං එකත්ථ ගහිතං නාමං, තදෙව ඤත්තියා, සබ්බත්ථ අනුස්සාවනාසු ව ගහෙතඛ්ඛං. ගහිතතො හි අඤ්ඤස්මිං ගහිතෙ ඛාඤ්ජනං භින්තං නාම හොති, කම්මං විපජ්ජති. අත්ථතො, හි ඛාඤ්ජනතො ව අහින්තා එව ඤත්ති, අනුස්සාවනා ව වට්ටන්ති, උපජ්ඣායනාමස්ස පන පුරතො “ආයස්මතො තිස්සස්සා” තිආදිනා ආයස්මන්ත-පදං සබ්බත්ථ යොජෙත්වාපි අනුස්සාවෙති, තථා අයොජිතෙපි දොසො නත්ථී.

පාළියං පන කිඤ්චාපි “ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති පච්ඡතො “ආයස්මතො” ති පදං චුත්තං, තථාපි “ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්ථකුසලො” තිආදිනා නාමස්ස පුරතො ආයස්මන්ත-පදයොගස්ස දස්සනතො පුරතොව පයොගො යුත්තතරො. තඤ්ච එකත්ථ යොජෙත්වා අඤ්ඤත්ථ අයොජිතෙපි එකත්ථ පුරතො යොජෙත්වා අඤ්ඤත්ථ පච්ඡතො යොජනෙපි සාවනාය භාපනං නාම න හොති නාමස්ස අභාපිතත්තා. තෙනෙව පාළියම්පි “ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති එකත්ථ යොජෙත්වා “ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා” තිආදිසු “ආයස්මතො” ති න යොජිතන්ති වදන්ති. තඤ්ච කිඤ්චාපි එවං, තථාපි සබ්බට්ඨානෙපි එකෙනෙව පකාරෙන යොජෙත්වා එව වා අයොජෙත්වා වා අනුස්සාවනං පසත්ථතරන්ති ගහෙතඛ්ඛං.

ගම්කාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

123. එකතො සහෙව එකස්මිං ඛණෙ අනුස්සාවනං එතෙසන්ති එකානුස්සාවනා, උපසම්පදාපෙක්ඛා, එතෙ එකානුස්සාවනෙ කාතුං. තෙනාහ “එකානුස්සාවනෙ කාතු”න්ති, ඉදඤ්ච එකං පදං විහත්තිඅලොපෙන දට්ඨඛ්ඛං. එකෙන වාති ද්වින්තම්පි එකස්මිං ඛණෙ එකාය එව කම්මවාචාය අනුස්සාවනෙ එකෙනාවරියෙනාති අත්ථො. “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ව අයං ධම්මරක්ඛිතො ව ආයස්මතො සඛ්ඝරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” තිආදිනා නයෙන එකෙන ආවරියෙන ද්වින්තං එකස්මිං ඛණෙ අනුස්සාවනනයො දට්ඨඛ්ඛො. ඉම්නාව නයෙන තිණ්ණම්පි එකෙන ආවරියෙන එකක්ඛණෙ අනුස්සාවනං දට්ඨඛ්ඛං.

සුරිමනයෙනෙව එකතො අනුස්සාවනෙ කාතුන්ති “එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන ඉතරස්සා” තිආදිනා පුබ්බෙ චුත්තනයෙන ද්විත්තං ද්විති වා, තිණ්ණං තීති වා ආවරියෙහි, එකකෙන වා ආවරියෙන තයොපි එකතො අනුස්සාවනෙ කාතුන්ති අත්ථො, තඤ්ච ඛො එකෙන උපජ්ඣායෙන. “න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙනා” ති ඉදං එකෙන ආවරියෙන ද්විති වා තීති වා උපජ්ඣායෙහි ද්වෙ වා තයො වා උපසම්පදාපෙක්ඛෙ එකක්ඛණෙ එකාය අනුස්සාවනාය එකානුස්සාවනෙ කාතුං න වට්ටතිති පටික්ඛෙපපදං. න පන නානාවරියෙහි නානුපජ්ඣායෙහි තයො එකානුස්සාවනෙ කාතුං න වට්ටතිති ආහ “සවෙ පන නානාවරියා නානුපජ්ඣායා...පෙ.... වට්ටති” ති. යඤ්චෙන්ථ “තිස්සත්ථෙරො සුමනත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං, සුමනත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරික” ත්ති එවං. උපජ්ඣායෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සද්ධිවිහාරිකානං අනුස්සාවනකරණං චුත්තං, තං උපලක්ඛණමත්තං. තස්මා සවෙ තිස්සත්ථෙරො සුමනත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං, සුමනත්ථෙරො නන්දත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං අනුස්සාවෙති, අඤ්ඤමඤ්ඤඤච ගණපුරකා හොන්ති, වට්ටති එව. සවෙ පන උපජ්ඣායො සයමෙව අත්තනො සද්ධිවිහාරිකං අනුස්සාවෙතිති එත්ථ චත්තබ්බමෙව නත්ථී, කම්මං සුකතමෙව හොති. අනුපජ්ඣායකස්සපි යෙන කෙනවි අනුස්සාවිනෙ උපසම්පදා හොති, කිම්භිගං පන සඋපජ්ඣායකස්ස උපජ්ඣායෙනෙව අනුස්සාවනෙති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව නවට්ටනපක්ඛං දස්සෙතුං “සවෙ පනා” තිආදිමාහ.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා

126. උපජ්ඣාති උපජ්ඣාය-සද්දසමානත්ථො ආකාරන්තො උපජ්ඣාසද්දොති දස්සෙති. උපජ්ඣාය-සද්දො එව වා උපජ්ඣා උපයොගපච්චත්තවචනෙසු ය-කාරලොපං කත්වා එවං චුත්තො කරණවචනාදීසු උපජ්ඣා-සද්දස්ස පයොගාභාවාති දට්ඨබ්බං. පාළියං අත්තනාව අත්තානං සම්මන්තිතබ්බන්ති අත්තනාව කත්තුභූතෙන කරණභූතෙන අත්තානමෙව කම්මභූතං පති සම්මනනකිච්චං කාතබ්බං. අත්තානන්ති වා පච්චත්තෙ උපයොගවචනං, අත්තනාව අත්තා සම්මන්තිතබ්බොති අත්ථො. න කෙවලඤ්ච එත්ථෙව, අඤ්ඤත්‍රාපි තෙරසසම්මුතිආදීසු ඉමිනාව ලක්ඛණෙන අත්තනාව අත්තා සම්මන්තිතබ්බොව. අපිව සයං කම්මාරහත්තා අත්තානං මුඤ්චිත්වා චතුර්ගාදිකො ගණො සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බො.

සච්චකාලොති “නිගුහිස්සාමී” ති වඤ්චනං පභාය සච්චස්සෙව තෙ ඉච්ඡිතබ්බකාලො. භූතකාලොති වඤ්චනාය අභාවෙපි මනුස්සත්තාදිචත්ථුනො භූතාය අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බකාලො, ඉතරථා කම්මකොපාදිඅත්තරායො හොතීති අධිජ්ජායො. මඬ්ඤාති අධොමුඛො. උද්ධරතුති අනුපසම්පන්නභාවතො උපසම්පත්තියං පතිට්ඨපෙතුති අත්ථො.

සබ්බකම්මවාචාසු අත්ථකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ උපසම්පදාකම්මවාචාය ඵචමත්ථො දට්ඨබ්බො – සුඤ්ඤානී සවනාණත්තියං පටිමපුරිසෙකවචනං. තඤ්ච කිඤ්චාපි යො සඬ්ඝො සවනාකිරියාය නියොජියති, තස්ස සම්මුඛත්තා “සුඤ්ඤානී”ති මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනෙන චත්තබ්බං, තථාපි යස්මා සඬ්ඝ-සද්දසන්නිධානෙ පටිමපුරිසපයොගොව සද්දවිධුහි සමාවිණ්ණො භගවත්තආයස්මත්තාදිසද්දසන්නිධානෙසු විය “අධිවාසෙතු මෙ භවං ගොතමො (පාරා. 22). එතස්ස සුගත කාලො, යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය (පාරා. 21). පක්කමතායස්මා (පාරා. 436). සුඤ්ඤානී මෙ ආයස්මත්තො”ති ආදීසු විය. තස්මා ඉධ පටිමපුරිසපයොගො කතො. අථ වා ගාරවචසෙනෙවෙතං වුත්තං. ගරුට්ඨානීයෙසු හි ගාරවචසෙන මජ්ඣිමපුරිසපයොගුප්පත්තියම්භි පටිමපුරිසපයොගං පයුජ්ජන්ති “දෙසෙතු සුගතො ධම්ම”න්ති ආදීසු (දී. නි. 2.66; ම. නි. 2.338; සං. නි. 1.172; මහාව. 8) වියාති දට්ඨබ්බං. කෙච් පන “භන්තෙ, ආවුසොති සද්දෙ අපෙක්ඛිත්වා ඉධ පටිමපුරිසපයොගො”ති වදන්ති, තං න යුත්තං “ආවරියො මෙ භන්තෙ භොහි, (මහාව. 77) ඉඬ්ඝාවුසො උපාලි, ඉමං පබ්බජිතං අනුයුඤ්ජාහි”ති ආදීසු (පාරා. 517) තප්පයොගෙහි මජ්ඣිමපුරිසපයොගස්සෙව දස්සනතො.

මෙති යො සාවෙති, තස්ස අත්තනිද්දෙසෙ සාම්චවනං. භන්තෙති ආලපනත්ථෙ වුඬ්ඬෙසු සගාරවචවනං. “ආවුසො”ති පදං පන නවකෙසු. තද්වහම්භි නිපාතො “තුම්භෙ භන්තෙ, තුම්භෙ ආවුසො”ති බහුසුපි සමානරූපත්තා. සඬ්ඝොති අවිසෙසතො චතුර්වග්ගාදිකෙ පකතත්තපුග්ගලසමුභෙ චත්තති. ඉධ පන පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු පඤ්චවග්ගතො පට්ඨාය, මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු දසවග්ගතො පට්ඨාය සඬ්ඝොති ගහෙනබ්බො. තත්‍රායං පිණ්ඩත්ථො – භන්තෙ, සඬ්ඝො මම වචනං සුඤ්ඤානී. ඉද්දඤ්ච නවකතරොන චත්තබ්බවචනං. සචෙ පන අනුස්සාවකො සබ්බෙහි හික්ඛුහි වුඬ්ඬිතරො භොති, “සුඤ්ඤානී මෙ, ආවුසො, සඬ්ඝො”ති චත්තබ්බං. සොපි චෙ “භන්තෙ”ති වදෙය්‍ය, නවකතරො වා “ආවුසො”ති, කම්මකොපො නත්ථී. කෙච් පන “එකත්ථ ‘ආවුසො’ති චත්වා අඤ්ඤත්ථ ‘භන්තෙ’ති වුත්තෙපි නත්ථී දොසො උභයෙනාපි ආලපනස්ස සිජ්ඣනතො”ති වදන්ති.

ඉදානි යමත්ථං ඤාපෙතුකාමො “සුඤ්ඤානී”ති සඬ්ඝං සවනෙ නියොජෙති, තං ඤාපෙන්නො “අයං ඉත්ථන්තාමො”ති ආදිමාහ. තත්ථ අයන්ති උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස භත්ථපාසෙ සන්නිහිතභාවදස්සනං. තෙන ච භත්ථපාසෙ ධීතස්සෙව උපසම්පදා රුහතීති සිජ්ඣති භත්ථපාසතො බහි ධීතස්ස “අය”න්ති න චත්තබ්බතො. තෙනෙව අනුසාසකසම්මුතියං සො භත්ථපාසතො බහි ධීතත්තා “අය”න්ති න වුත්තො. තස්මා උපසම්පදාපෙක්ඛො අනුපසම්පන්නො භත්ථපාසෙ යපෙනබ්බො. අයං ඉත්ථන්තාමොති අයං-සද්දො ච අවස්සං පයුජ්ජිතබ්බො. සො ච ඉමස්මිං පටිමනාමපයොගෙ ඵවාති ගහෙනබ්බං. “ඉත්ථන්තාමො”ති ඉදං අනියමතො තස්ස නාමදස්සනං. උභයෙනාපි අයං බුද්ධරක්ඛිතොති ආදිනාමං දස්සෙති. “උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති හින්තාධිකරණවිසයෙ බහුබ්බිහිසමආසො,

උපසම්පදං මෙ සඬ්ඝො අපෙක්ඛමානොති අත්ථො. තස්ස ච උපජ්ඣායනං සමඬ්ගිභාවෙන දස්සෙතුං “ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො”ති වුත්තං. එතෙන “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස සද්ධිවිහාරිකභූතො උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති එවමාදිනා නයෙන නාමයොජනාය සහ අත්ථො දස්සිතොති. එත්ථ ච “ආයස්මතො”ති පදං අවත්වාපි “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ධම්මරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්තුං වට්ටති. තෙනෙව පාළියං “ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා”ති එත්ථ “ආයස්මතො”ති පදං න වුත්තං. යඤ්චෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

නනු චෙත්ථ උපජ්ඣායොපි උපසම්පදාපෙක්ඛො විය හත්ථපාසෙ යීතො එව ඉච්ඡිතබ්බො, අථ කස්මා “අයං ඉත්ථන්තාමො ඉමස්ස ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති එවං උපජ්ඣායපරාමසනෙපි ඉම-සද්දස්ස පයොගො න කතොති? නායං විරොධො උපජ්ඣායස්ස අභාවෙපි කම්මකොපාභාවතො. කෙවලඤ්චි කම්මනිජ්ඣත්තියා සන්තපදවසෙන අවිජ්ජමානස්සපි උපජ්ඣායස්ස නාමකිත්තනං අනුපජ්ඣායස්ස උපසම්පදාදීසුපි කරියති. තස්මා උපජ්ඣායස්ස අසන්නිහිතතායපි තජ්ජරාමසනමත්තෙනෙව කම්මසිද්ධිතො “ඉමස්සා”ති නිද්දිසිතුං න වට්ටති.

පරිසුද්ධො අන්තරායිකෙහි ධම්මෙහිති අභබ්බතාදිකෙහි උපසම්පදාය අවත්ථුකරෙහි චෙව පඤ්චාබාධහත්ථවිජ්ජන්තාදීහි ච ආපත්තිමත්තකරෙහි අන්තරායිකෙහි සභාවෙහි පරිමුත්තො. එවං වුත්තො එව ච ආපත්තිමත්තකරෙහි පඤ්චාබාධාදීහි අපරිමුත්තස්සපි උපසම්පදා රුහති, නාඤ්ඤථා. පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවරන්ති පරිපුණ්ණමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පත්තචීවරං. එවං වුත්තෙ එව අපත්තචීවරස්සාපි උපසම්පදා රුහති, නාඤ්ඤථා. උපසම්පදං යාවතීති “සඬ්ඝං, හන්තෙ, උපසම්පදං යාවාමි”තිආදිනා (මහාව. 71, 126) යාවිතභාවං සන්ධාය වුත්තං. එවං තෙන සඬ්ඝෙ අයාවිතෙපි “ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවතී”ති වුත්තෙ එව කම්මං අවිපන්නං හොති, නාඤ්ඤථා. උපජ්ඣායෙනාති උපජ්ඣායෙන කරණභූතෙන ඉත්ථන්තාමං උපජ්ඣායං කත්වා කම්මභූතං උපසම්පදං දාතුං නිජ්ජාදෙතුං කත්තුභූතං සඬ්ඝං යාවතීති අත්ථො. යාවධාතුනො පන ද්විකම්මකත්තා “සඬ්ඝං, උපසම්පද”න්ති ද්වෙ කම්මපදානි වුත්තානි.

යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලන්ති එත්ථ පත්තො කාලො ඉමස්සාති පත්තකාලං, අපලොකනාදිවතුබ්බිධසඬ්ඝකම්මං, තදෙව සකත්ථෙ ය-පච්චයෙන “පත්තකල්ල”න්ති වුච්චති. ඉධ පන ඤාත්තිවතුත්ථඋපසම්පදාකම්මං අධිජ්ජෙතං, තං කාතුං සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං ජාතං. යදීති අනුමතිගහණවසෙන කම්මස්ස පත්තකල්ලතං ඤාපෙති. යො හි කොච තත්ථ අපත්තකල්ලතං මඤ්ඤිස්සති, සො චක්ඛති. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධාය අනුස්සාවනාසු “යස්සායස්මතො බමති...පෙ.... සො භාසෙය්‍යා”ති (මහාව. 127) වුත්තං. තං පනෙතං පත්තකල්ලං චත්ථුසම්පදා, අන්තරායිකෙහි ධම්මෙහි වස්ස පරිසුද්ධතා, සීමාසම්පදා, පරිසසම්පදා, පුබ්බකිච්චනිට්ඨාපනන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි අඬ්ගෙහි සඬ්ගහිතං.

තත්ථ චක්ඛුසම්පදා නාම යථාචුත්තෙනි එකාදසහි අභබ්බපුග්ගලෙහි වෙව
අන්තිමචක්ඛුසම්පදාපත්තෙනි ච අඤ්ඤා පරිපුණ්ණවිසතිවස්සො
අනුපසම්පන්නභූතො මනුස්සපුරිසො, එතස්මිං පුග්ගලෙ සති එව ඉදං සඤ්ඤා
උපසම්පදාකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතඤ්ඤා කුප්පමෙව හොති.

අන්තරායිකෙහි ධම්මෙහි වස්ස පරිසුද්ධතා නාම යථාචුත්තස්සෙව
උපසම්පදාවක්ඛුසස්ස පුග්ගලස්ස යෙ ඉමෙ භගවතා පටික්ඛිත්තා
පඤ්චාබාධපුට්ඨතාදයො මාතාපිතුහි අනනුඤ්ඤාතනාපරියොසානා වෙව
හත්ථච්ඡින්නතාදයො ච දොසධම්මා කාරකසඤ්ඤා ආපත්තාදිඅන්තරායහෙතුතාය
“අන්තරායිකා” ති වුවචන්ති තෙනි අන්තරායිකෙහි දොසධම්මෙහි පරිමුත්තත්තා,
ඉමිස්සා ච සති එව ඉදං කම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතං පන කම්මං
සුකතමෙව හොති යපෙත්වා උනවිසතිවස්සපුග්ගලං.

සීමාසම්පදා පන උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 147-148) චක්ඛමානනයෙන
සබ්බදොසවිරහිතාය බද්ධාබද්ධවසෙන දුට්ඨාය සීමාය වසෙනෙව වෙදිතබ්බා.
තාදිසාය හි සීමාය සති එව ඉදං කම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතඤ්ඤා
කම්මං විපජ්ජති.

පරිසසම්පදා පන යෙ ඉමෙ උපසම්පදාකම්මස්ස සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන
කම්මජ්ජත්තා දසහි වා පඤ්චහි වා අනුනා පාරාජිකං අනාපන්නා, අනුක්ඛිත්තා ච
සමානසංවාසකා හික්ඛු, තෙසං එකසීමායං හත්ථපාසං අවිජ්ජිත්වා යානං,
ජන්දාරහානඤ්ඤා ජන්දස්ස ආනයනං, සම්මුඛිභූතානඤ්ඤා අප්පටික්කොසනං,
උපසම්පදාපෙක්ඛරහිතානං උපොසථක්ඛන්ධකෙ පටික්ඛිත්තානං
ගහට්ඨාදිඅනඋපසම්පන්නානඤ්ඤාවෙව
පාරාජිකුක්ඛිත්තකතානාසංවාසකහික්ඛුනිනඤ්ඤා වජ්ජනීයපුග්ගලානං සඤ්ඤා
හත්ථපාසෙ අභාවො වාති ඉමෙහි චතුහි අභිගෙහි සභිගහිතා. එවරූපාය ච
පරිසසම්පදාය සති එව ඉදං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. තත්ථ පුරිමානං
තිණ්ණං අභිගානං අඤ්ඤාතරස්සපි අභාවෙ කතං කම්මං විපජ්ජති, න පච්ඡිමස්ස.

පුබ්බකිච්චනිට්ඨාපනං නාම යානිමානි “පයමං උපජ්ඣං
ගාභාපෙතබ්බො” තිආදිනා පාළියං චුත්තානි “උපජ්ඣං ගාභාපනං,
පත්තචීවරාවික්ඛනං, තතො තං හත්ථපාසතො බහි යපෙත්වා
අනුසාසකසම්මුතිකම්මකරණං, සම්මතෙන ච ගන්ත්වා අනුසාසනං, තෙන ච
පයමතරං ආගන්ත්වා සඤ්ඤා පෙත්වා උපසම්පදාපෙක්ඛං ‘ආගච්ඡාහි’ ති
හත්ථපාසෙ එව අබ්භානං, තෙන ච හික්ඛුනං පාදෙ වන්දාපෙත්වා
උපසම්පදායාචාපනං, තතො අන්තරායිකධම්මපුච්ඡකසම්මුතිකරණං, සම්මතෙන ච
පුච්ඡන” ති ඉමානි අට්ඨ පුබ්බකිච්චානි, තෙසං සබ්බෙසං යාථාවතො කරණෙන
නිට්ඨාපනං. එතස්මිඤ්ඤා පුබ්බකම්මනිට්ඨාපනෙ සති එව ඉදං සඤ්ඤා
උපසම්පදාකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. එතෙසු පන පුබ්බකම්මෙසු
අකතෙසුපි කතං කම්මං යථාචුත්තචක්ඛුසම්පත්තිආදියු විජ්ජමානෙසු අකුප්පමෙව

හොති. තදෙවමෙන්ට පත්තකල්ලං ඉමෙහි පඤ්චහි අභිගෙහි සභිගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනාව නයෙන හෙට්ඨා චුත්තෙසු, චක්ඛමානෙසු ච සබ්බෙසු කම්මෙසු පත්තකල්ලතා යථාරහං යොජෙත්වා ඤාතබ්බා.

ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙය්‍යාති උපසම්පදානිජ්ඣාදනෙන තංසමඛිගිං කරෙය්‍ය කරොතුති පත්ථනායං, විධිමිති චා ඉදං දට්ඨබ්බං. යථා හි “දෙවදත්තං සුඛාපෙය්‍යා” ති චුත්තෙ සුඛමස්ස නිජ්ඣාදෙත්වා තං සුඛසමඛිගිතං කරෙය්‍යාති අත්ථො හොති, එවමිධාපි උපසම්පදමස්ස නිජ්ඣාදෙත්වා තං උපසම්පදාසමඛිගිතං කරෙය්‍යාති අත්ථො. පයොජකඛ්‍යාපාරෙ වෙතං යථා සුඛයන්තං කඤ්චි සුද්ධකත්තාරං කොචි හෙතුකත්තා සුඛහෙතුනිජ්ඣාදනෙන සුඛාපෙය්‍යාති චුච්චති, එවමිධාපි උපසම්පජ්ජන්තං සුද්ධකත්තාරං පුග්ගලං හෙතුකත්තුභූතො සඛිසො උපසම්පදාහෙතුනිජ්ඣාදනෙන උපසම්පාදෙය්‍යාති චුත්තො. එතෙන ච සුඛං විය සුඛදායකෙන සඛිසෙන පුග්ගලස්ස දියාමානා තථාපවත්තපරමත්ථධම්මෙ උපාදාය අරියජනපඤ්ඤත්තා උපසම්පදා නාම සම්මුතිසච්චතා අත්ථිති සමත්ථිතං හොති. එත්ථ ච “ඉත්ථන්තාමො සඛිසං උපසම්පදං යාවතී” ති චුත්තත්තා පරිවාසාදිසු විය යාවනානුගුණං “ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදං දදෙය්‍යා” ති අවත්වා “ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙය්‍යා” ති චුත්තත්තා ඉදං උපසම්පදාකම්මං දානෙ අසභිගහෙත්වා කම්මලක්ඛණෙ එව සභිගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන “ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙති, උපසම්පන්නො සඛිසෙනා” ති එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්චි තත්ථ චත්තමානකාලඅතීතකාලවසෙන, ඉධ පන අනාමට්ඨකාලවසෙනාති එත්තකමෙව විසෙසො.

එසා ඤාත්තීති “සඛිසො ඤාපෙතබ්බො” ති චුත්තඤාපනා එසා. ඉදඤ්ච අනුස්සාවනානම්පි සබ්භාවසුචනත්ථං චුච්චති. අවස්සඤ්චෙනං චත්තබ්බමෙව, ඤාත්තිකම්මෙ එව තං න චත්තබ්බං. තත්ථ පන යා-කාරෙ චුත්තමත්තෙ එව ඤාත්තිකම්මං නිට්ඨිතං හොතීති දට්ඨබ්බං. බමතීති රුච්චති. උපසම්පදාති සඛිසෙන දියාමානා නිජ්ඣාදියාමානා උපසම්පදා යස්ස බමති. සො තුණ්හස්සාති යොජනා. තුණ්හීති ච අකථනත්ථෙ නිපාතො, අකථනකො අස්ස භවෙය්‍යාති අත්ථො. බමති සඛිසස්ස ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාති පකතෙන සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ “තස්මා තුණ්හී” ති. තත්ථ “ආසී” ති සෙසො. යස්මා “යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍යා” ති තික්ඛත්තුං චුච්චමානොපි සඛිසො තුණ්හී නිරවො අහොසි, තස්මා බමති සඛිසස්සාති අත්ථො. එවන්ති ඉමිනා පකාරෙන. තුණ්හීභාවෙනෙවෙනං සඛිසස්ස රුච්චනභාවං ධාරයාමී බුජ්ඣාමී පජානාමීති අත්ථො. ඉති-සද්දො පරිසමාපනත්ථෙ කතො, සො ච කම්මවාචාය අනභිගං. තස්මා අනුස්සාවකෙන “ධාරයාමී” ති එත්ථ මි-කාරපරියොසානමෙව චත්වා නිට්ඨාපෙතබ්බං, ඉති-සද්දො න පසුජ්ජිතබ්බොති දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ කම්මවාචානමත්ථො වෙදිතබ්බො.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා

128. එකපොරිසා වානිආදි සත්තානං සරිරච්ඡායං පාදෙහි මිනිත්වා

ජානනප්පකාරදස්සනං. ඡසත්තපදපරමතා හි ඡායා “පොරිසා”ති වුච්චති. ඉදඤ්ච උතුප්පමාණාවික්ඛනාදි ව ආගන්තුකෙහි සද්ධිං වීමංසිත්වා වුඛිස්සනවහාවං ඤත්වා වන්දනවන්දාපනාදිකරණත්ථං වුත්තං. එති ආගච්ඡති, ගච්ඡති වානි උතු, සොච පමියතෙ අනෙත සංචච්ඡරන්ති පමාණන්ති ආහ “උතුයෙව උතුප්පමාණ”න්ති. අපරිපුණ්ණාති උපසම්පදාදිවසෙන අපරිපුණ්ණා. යදි උතුවෙමජ්ඣෙ උපසම්පාදිතො, තදා තස්මිං උතුමිහි අවසිට්ඨදිවසාවික්ඛනං “දිවසභාගාවික්ඛන”න්ති දස්සෙති. තෙනාහ “යත්තකෙහි දිවසෙහි යස්ස යො උතු අපරිපුණ්ණො, තෙ දිවසෙ”ති. තත්ථ යස්ස තං ඛණං ලද්ධුපසම්පදස්ස පුග්ගලස්ස සම්බන්ධි යො උතු යත්තකෙහි දිවසෙහි අපරිපුණ්ණො, තෙ දිවසෙති යොජනා.

ඡායාදිකමෙව සබ්බං සඬගහෙත්වා ගායිතබ්බතො කථෙතබ්බතො සඬගීතීති ආහ “ඉදමෙවා”තිආදි. තත්ථ එකතො කත්වා ආවික්ඛිතබ්බං. ත්වං කිං ලභසීති ත්වං උපසම්පදානකාලෙ කතරවස්සං, කතරඋතුඤ්ච ලභසි, කතරස්මිං තෙ උපසම්පදා ලද්ධාති අත්ථො. වස්සන්ති වස්සානඋතු. ඉදඤ්ච සංචච්ඡරාවික්ඛනං විනා වුත්තමපි න ඤායතීති ඉමිනා උතුආවික්ඛනෙනෙව සාසනවස්සෙසු වා කලියුගවස්සාදියු වා සහස්සිමෙ වා සතීමෙ වා අසුකං උතුං ලභාමිති දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. “ඡායා”ති ඉදං පාළියං ආගතපටිපාටිං සන්ධාය වුත්තං. වත්තබ්බකමතො පන කලියුගවස්සාදියු සබ්බදෙසපසිද්ධෙසු අසුකවස්සෙ අසුකඋතුමිහි අසුකමාසෙ අසුකෙ කණ්හෙ වා සුක්කෙ වා පක්ඛෙ අසුකතිට්ඨාරවිසෙසයුත්තෙ නක්ඛත්තෙ පුබ්බණ්හාදිදිවසභාගෙ එත්තකෙ ඡායාපමාණෙ, නාඨිකාපමාණෙ වා මයා උපසම්පදා ලද්ධාති වදෙය්‍යාසීති එවං ආවික්ඛිතබ්බං. “ඉදං සුට්ඨු උග්ගහෙත්වා ආගන්තුකෙහි වුඛිස්සපටිපාටිං ඤත්වා පටිපජ්ජාහි”ති වත්තබ්බං. පාළියං කිස්ස ත්වන්ති කිං ත්වං එත්තකං කාලං අකාසීති අත්ථො.

130. උපසම්පදං යාචිති පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච යාචිති අත්ථො.

පස්සිස්සාමිති එත්ථ වදන්ති සෙසො, එවං උපරිපි. “ඔසාරෙතබ්බො”ති ඉමිනා පුරිමො උක්ඛිත්තභාවො විබ්භමිත්වා පුන ලද්ධුපසම්පදමපි න මුඤ්චති. තෙන ව සම්භුඤ්ජනාදියුපි හික්ඛුනං පාවිත්තියමෙවාති දස්සෙති. අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති එත්ථ සහසෙය්‍යාපි සඬගහිතාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ වායමධිජ්ජායො – යස්මා අයං ඔසාරිතත්තා පකතත්තො, තස්මා උක්ඛිත්තසම්භොගාදිපච්චයෙන පාවිත්තියෙනෙත්ථ අනාපත්තීති. යො පන ආපත්තිට්ඨානෙ අනාපත්තිදිට්ඨිතාය ආපත්තිං න පස්සති, තෙනෙව පටිකම්මමපි න කරොති, සො යස්මා එත්තාවතා අලජ්ජී නාම න භොති. පණ්ණත්තිං ඤත්වා විතික්කමං කරොත්තො එව හි අලජ්ජී නාම භොති. “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති”තිආදි (පරි. 359) හි වුත්තං. තස්මා එත්ථ අලජ්ජීසම්භොගාදිපච්චයා දුක්කටාපත්තිනියමො නත්ථි. තෙන සාපෙත්ථ ආපත්ති න වුත්තාති දට්ඨබ්බං. යො පනෙත්ථ ඉමං අධිජ්ජායං අසල්ලක්ඛෙන්තෙන කෙනචි “අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ”ති ඉමිනා පාවිත්තියෙන අනාපත්ති

වුත්තා, අලජ්ජිසම්භොගපච්චයා දුක්ඛං පන ආපජ්ජති එවාති ආපත්තිනියමො
වුත්තො, සො අලජ්ජිත්තෙ සති එව වුත්තො, නාසතීති දට්ඨබ්බං.

131. විනයම්භිතිආදිගාථාසු නිග්ගහනන්ති නිග්ගහකරණෙසු. පාපිච්ඡෙති
පාපපුග්ගලානං නිග්ගහකරණෙසු, ලජ්ජිතං පග්ගහෙසු ව පෙසලානං සුඛාවහෙ
මහත්තෙ විනයම්භි යථා අත්ථකාරී අත්ථානුගුණං කරොත්තොව යස්මා යොනියො
පටිපජ්ජති නාම හොති, තස්මා උද්දානං පවක්ඛාමීති සම්බන්ධයොජනා දට්ඨබ්බා.
සෙසං සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

චත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

මහාබන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

2. උපොසථක්ඛන්ධකො

සන්තිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

132. උපොසථක්ඛන්ධකෙ තරන්ති ඔතරන්ති එත්ථාති තිත්ථං, ලද්ධි. ඉතොති
සාසනලද්ධිතො.

135. ආපජ්ජිත්වා වා වුට්ඨිතොති එත්ථ දෙසනාරොවනානම්පි සඬිගහො.
තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “වුට්ඨිතා වා දෙසිතා වා ආරොචිතා වා
ආපත්ති...පෙ.... අසන්ති නාම හොති”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තං.

මනුෂ්‍යෙතාති ආසන්නෙන සහ. පරෙති දුරට්ඨෙපි පරපුග්ගලෙ සන්ධාය ගිරං නො
ව හණෙය්‍යාති යොජනා.

“ආවිකතා භිස්ස ථාසු හොති”ති (මහාව. 134) වුත්තත්තා ගරුකාපත්තිපි
ආවිකරණමත්තෙන වුට්ඨාතීති කෙච්ච දන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං
පරිවාසාදිවිධානසුත්තෙහි විරුජ්ඣනතො. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථාභූතඤ්ඤි
අත්තානමාවිකරොත්තං පෙසලා භික්ඛු “අකාමා පරිවත්ථබ්බ”න්තිආදිවචනං
නිස්සාය අනිච්ඡමානම්පි නං උපායෙන පරිවාසාදීනි දත්වා අවස්සං සුද්ධන්තෙ
පතිට්ඨාපෙස්සන්ති, තතො තස්ස අවිජ්ජපටිසාරාදීනං වසෙන ථාසු හොති. පයමං
පාතිමොක්ඛද්දෙසන්ති නිදානුද්දෙසං දස්සෙති. පුබ්බෙ අවිජ්ජමානං පඤ්ඤාපෙසිති.
න කෙවලඤ්ච එතං, පුබ්බෙ පඤ්ඤත්තම්පි පන පාරාජිකාදිසික්ඛාපදං සබ්බං භගවා
“තත්‍රිමෙ චත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා උද්දෙසං ආගච්ඡන්ති”තිආදිනා
පාරාජිකුද්දෙසාදිවසෙන විනයමාතිකං කත්වා නිදානුද්දෙසෙන සහ සයමෙව
සඬිගහෙත්වා “පාතිමොක්ඛ”න්ති පඤ්ඤාපෙසිති දට්ඨබ්බං. තදෙනං සබ්බම්පි
සන්ධාය “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතු”න්ති (මහාව. 133) වුත්තං.

136. එතං 34 වෙදිතබ්බන්ති යස්මිං තස්මිං චාතුද්දසෙ චා පන්තරසෙ චාති එවං අත්ථජාතං.

සන්තිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා

138. “පුරත්ථිමාය දිසායා”ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. තස්සං පන දිසායං නිමිත්තෙ අසති යත්ථ අත්ථි, තතො පට්ඨාය පයමං “පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, දක්ඛිණාය දිසායා”තිආදිනා සමන්තා විජ්ජමානට්ඨානෙසු නිමිත්තානි කිත්තෙන්වා පුන “පුරත්ථිමාය අනුදිසායා”ති පයමකිත්තිතං කිත්තෙතුං වට්ටති, තිහි නිමිත්තෙහි සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානායපි සීමාය සම්මන්තිතබ්බතො. තික්ඛත්තුං සීමාමණ්ඩලං සම්බන්ධන්තෙනාති විනයධරෙන සයං එකස්මිංයෙව යානෙ යත්වා කෙවලං නිමිත්තකිත්තනවචනෙනෙව සීමාමණ්ඩලං සමන්තා නිමිත්තෙන නිමිත්තං බන්ධන්තෙනාති අත්ථො. තං තං නිමිත්තට්ඨානං අගන්ත්වාපි හි කිත්තෙතුං වට්ටති. තියොජනපරමාය සීමාය සමන්තතො තික්ඛත්තුං අනුපරිගමනස්ස එකදිවසෙන දුක්කරත්තා විනයධරෙන සයං අදිට්ඨමිපි පුබ්බෙ හික්ඛුහි යථාවචත්ථිතං නිමිත්තං “පාසාණො භන්තෙ”තිආදිනා කෙනවි වුත්තානුසාරෙන සල්ලක්ඛෙන්වා “එසො පාසාණො නිමිත්ත”න්තිආදිනා කිත්තෙතුමිපි වට්ටති එව.

සුද්ධපංසුපබ්බතොති න කෙනවි කතො සයංජාතොව වුත්තො. තථා සෙසාපි. ඉතරොපිති සුද්ධපංසුපබ්බතාදිකොපි පබ්බතො. හත්ථිජ්ජමාණතොති එත්ථ භූමිතො උග්ගතජ්ජදෙසෙන හත්ථිජ්ජමාණං ගහෙතබ්බං. චතුහි වා තිහි වාති සීමාභූමියං චතුසු, තිසු වා දිසාසු ධීතෙහි. එකිස්සා එව පන දිසාය ධීතෙහි තතො බහුහිපි සම්මන්තිතුං න වට්ටති. ද්විහි පන ද්විසු දිසාසු ධීතෙහිපි න වට්ටති. තස්මාති යස්මා එකෙන න වට්ටති, තස්මා. තං බහිද්ධා කත්වාති කිත්තිතනිමිත්තස්ස අසීමත්තා අන්තොසීමාය කරණං අයුත්තන්ති වුත්තං. තෙනාහ “සවෙ”තිආදි.

ද්වන්තිංසපලගුළුපිණ්ඩජ්ජමාණතා සණ්ඨානතො ගහෙතබ්බා, න තුලගණනාවසෙන, භාරතො පලපරිමාණඤ්ච මගධතුලාය ගහෙතබ්බං. සා ව ලොකියතුලාය ද්විගුණාති වදන්ති. අතිමහන්තොපිති භූමිතො හත්ථිජ්ජමාණං අනුග්ගන්ත්වා හෙට්ඨාභූමියං ඔතිණ්ණසනතො අනෙකයොජනජ්ජමාණොපි. සවෙ හි තතො හත්ථිජ්ජමාණං කුටං උග්ගච්ඡති, පබ්බතසඬ්ඛායමෙව ගච්ඡති.

අන්තොසාරානන්ති තස්මිං බණෙ තරුණතාය සාරෙ අවිජ්ජමානෙපි පරිණාමෙන භවිස්සමානසාරෙපි සන්ධාය වුත්තං. තාදිසානඤ්චි සුවිදණ්ඩකජ්ජමාණපරිණාහානං චතුපඤ්චමත්තමිපි වනං වට්ටති. අන්තොසාරමිස්සකානන්ති අන්තොසාරෙහි රුක්ඛෙහි සම්මිස්සානං. එතෙන ව සාරරුක්ඛමිස්සමිපි වනං වට්ටතිති දස්සෙති. චතුපඤ්චරුක්ඛමත්තමිපිති සාරරුක්ඛෙ සන්ධාය වුත්තං. වනමජ්ඣෙ විහාරං කරොන්තිති රුක්ඛසට්ඨාය අන්තරෙ රුක්ඛෙ අවිජ්න්දිත්වා වතිආදිහි විහාරපරිච්ඡෙදං කත්වාච අන්තොරුක්ඛන්තරෙසු එව

පරිවේණිකපණිකසාලාදීනං කරණවසෙන යථා අන්තොවිහාරමිපි වනමෙව හොති,
 එවං විහාරං කරොන්තිති අත්ථො. යදි හි සබ්බං රුක්ඛං ඡින්නිවා විහාරං කරෙය්‍යං,
 විහාරස්ස අවනත්තා තං පරික්ඛිපිත්වා යිතං වනං එකත්ථ කිත්තෙතබ්බං සියා. ඉධ
 පන අන්තොපි වනත්තා “වනං න කිත්තෙතබ්බං”න්ති වුත්තං. සචෙ හි තං
 කිත්තෙත්ති, “නිමිත්තස්ස උපරි විහාරො හොති” තිආදිනා අනන්තරෙ වුත්තදොසං
 ආපජ්ජති. එකදෙසන්ති වනෙකදෙසං, රුක්ඛවිරහිතට්ඨානෙ කතවිහාරස්ස
 එකපස්සෙ යිතවනස්ස එකදෙසන්ති අත්ථො.

සුවිදුණ්ඩකප්පමාණොති වංසදුණ්ඩප්පමාණො. ලෙඛනිදුණ්ඩප්පමාණොති
 කෙවි. මාතිකාට්ඨකථායං පන අවෙහඬගියවිනිච්ඡයෙ “යො කොවි
 අට්ඨකථාදුලසුවිදුණ්ඩකමත්තොපි වෙළු...පෙ.... ගරුහණ්ඩ”න්ති (කඩබා. අට්ඨ.
 දුබ්බත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තත්තා තනුතරො වෙළුණ්ඩොති ව සුවිදුණ්ඩොති
 ව ගහෙතබ්බං. වංසනළකසරාචාදිසුති වෙළුපබ්බෙ වා නළපබ්බෙ වා
 කපල්ලකාදිමත්තිකභාජනෙසු වාති අත්ථො. තඩ්බණ්ණමිපිති තරුණපොතකෙ
 අම්මලායිත්වා විරුහනජාතිකෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙ පන පරිණතා සමුලං උද්ධරිත්වා
 රොපිතාපි ඡින්නසාබා විය මිලායිත්වා විරෙන නවමුලඬකුරුජ්ජත්තියා ජීවන්ති,
 මීයන්තියෙව වා, තාදිසෙ කිත්තෙතුං න වට්ටති. එතන්ති නවමුලසාබානිග්ගමනං.

මජ්ඣිමනිකායෙ මහාදිසානං අන්තො. කොණන්ති සිමාය වතුසු කොණෙසු
 ද්විත්තං ද්විත්තං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං. පරභාගෙ කිත්තෙතුං වට්ටතිති තෙසං
 වතුන්තං කොණානං බහි නික්ඛමිත්වා යිතෙසු මග්ගෙසු එකිස්සා දිසාය එකං,
 අඤ්ඤිස්සා දිසාය වාපරන්ති එවං වත්තාරොපි මග්ගා වතුසු දිසාසු කිත්තෙතුං
 වට්ටතිති අධිජ්ජායො. එවං පන කිත්තිතමත්තෙන කථං එකාබද්ධතා විගච්ඡන්ති
 විඤ්ඤායතීති. පරතො ගතට්ඨානෙපි එතෙ එව තෙ වත්තාරො මග්ගා. “වතුසු දිසාසු
 ගච්ඡන්ති” ති හි වුත්තං. තස්මා එත්ථ කාරණං විචිනිතබ්බං.

“උත්තරන්තියා භික්ඛුනියා” ති ඉදඤ්ච පාළියං (පාවි. 692) භික්ඛුනිනං
 නදිපාරගමනෙ නදිලක්ඛණස්ස ආගතත්තා වුත්තං. භික්ඛුනං
 අන්තරවාසකතෙමනමත්තමිපි වට්ටති එව. “නදිවතුක්කෙපි එසෙව නයො” ති
 ඉමිනා එකත්ථ කිත්තෙත්වා අඤ්ඤත්ථ පරතො ගතට්ඨානෙපි කිත්තෙතුං න
 වට්ටතිති දස්සෙති. තෙනෙව ව “අස්සමිස්සනදියො වතස්සොපි කිත්තෙතුං
 වට්ටති” ති අසමිස්ස-ග්ගහණං කතං. මූලෙති ආදිකාලෙ. නදිං භින්නිවාති යථා
 උදකං අනිච්ඡන්තෙහි කස්සකෙහි මහොසෙ නිවත්තෙතුං න සක්කා, එවං නදිකුලං
 භින්නිවා.

උක්කෙපිමන්ති දිසරජ්ජනා කුටෙන උස්සිඤ්චනියං.

අසමිස්සෙහිති සබ්බදිසාසු යිතපබ්බතෙහි එව, පාසාණාදිසු අඤ්ඤතරෙහි වා
 නිමිත්තන්තරාබ්‍යවහිතෙහි. සමිස්සෙහිති එකත්ථ පබ්බතො, අඤ්ඤත්ථ
 පාසාණොති එවං යිතෙහි අට්ඨහිපි. “නිමිත්තානං සතෙනාපි” ති ඉමිනා එකිස්සාය

එව දිසාය බහුනිමිත්තානි “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පබ්බතො භන්තෙ. පුන පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පාසාණො භන්තෙ” තිආදිනා කිත්තෙතුං වට්ටනීති දස්සෙති. සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානානි තිකොණා. චතුරස්සානි සමචතුරස්සා,
මුද්දිඬ්ගසණ්ඨානා පන ආයතචතුරස්සා. එකකොටියං සඬ්කොචිතා, තදඤ්ඤාය විත්ථිණ්ණා වා භොතීති. සීමාය උපචාරං යපෙත්වාති ආයතිං බන්ධිතබ්බාය සීමාය නෙසං විහාරානං පරිච්ඡෙදතො බහි සීමන්තරිකප්පභොනකං උපචාරං යපෙත්වා.
බද්ධා සීමා යෙසු විහාරෙසු, තෙ බද්ධසීමා. පාටෙක්කන්ති පච්චෙකං.
බද්ධසීමාසදිසානීති යථා බද්ධසීමාසු යිතා අඤ්ඤාමඤ්ඤං ඡන්දාදිං අනපෙක්ඛිත්වා පච්චෙකං කම්මං කාතුං ලභන්ති, එවං ගාමසීමාසු යිතාපිති දස්සෙති. ආගන්තබ්බන්ති සාම්චිමත්තවසෙන චුත්තං. තෙනාහ “ආගමනම්පි” තිආදි.

පබ්බජ්ජපසම්පදාදිනන්ති එත්ථ භණ්ඩුකම්මාපුච්ඡනං සන්ධාය පබ්බජ්ජාගහණං. එකච්ඡති භික්ඛුති නිසින්තෙ සන්ධාය චුත්තං. ඉදඤ්ච කම්මාරහෙන සහ අබ්භානකාරකානම්පි පභොනකත්ථං චුත්තං. “නිමිත්තපගා පාසාණා යපෙතබ්බා” ති ඉදං යථාරුචිතට්ඨානෙ රුක්ඛනිමිත්තාදීනං දුල්ලභතාය වඩ්ඪිත්වා උභින්නං බද්ධසීමානං සඬ්කරකරණතො ච පාසාණනිමිත්තස්ස ච තදභාවතො යත්ථ කත්ථවි ආනෙත්වා යපෙතුං සුකරතාය ච චුත්තං. තථා සීමන්තරිකපාසාණා යපෙතබ්බාති එත්ථාපි. චතුරඬ්ගුලප්පමාණාපිති යථා බන්ධසීමාපරිච්ඡෙදතො බහි නිමිත්තපාසාණානං චතුරඬ්ගුලමත්තට්ඨානං සමන්තා නිගච්ඡති, අවසෙසං යානං අත්තොබන්ධසීමාය භොතියෙව, එවං තෙසුපි යපිතෙසු චතුරඬ්ගුලමත්තා සීමන්තරිකා භොතීති දට්ඨබ්බං.

සීමන්තරිකපාසාණානි සීමන්තරිකාය යපිතනිමිත්තපාසාණා. තෙ පන කිත්තෙත්තෙන පදක්ඛිණතො අනුපරියායන්තෙනෙව කිත්තෙතබ්බා. කථං? බණ්ඩසීමතො හි පච්ඡිමාය දිසාය පුරත්ථාහිමුබ්බෙන යත්වා “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං” න්ති තත්ථ සබ්බානි නිමිත්තානි අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා උත්තරාය දිසාය දක්ඛිණාහිමුබ්බෙන යත්වා “දක්ඛිණාය දිසාය කිං නිමිත්තං” න්ති අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා පුරත්ථිමාය දිසාය පච්ඡිමාහිමුබ්බෙන යත්වා “පච්ඡිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං” න්ති අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා දක්ඛිණාය දිසාය උත්තරාහිමුබ්බෙන යත්වා “උත්තරාය දිසාය කිං නිමිත්තං” න්ති තත්ථ සබ්බානි නිමිත්තානි අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා පුන පච්ඡිමාය දිසාය පුරත්ථාහිමුබ්බෙන යත්වා පුරිමකිත්තිතං චුත්තනයෙන පුන කිත්තෙතබ්බං. එවං බහුනම්පි බණ්ඩසීමානං සීමන්තරිකපාසාණා පච්චෙකං කිත්තෙතබ්බා. තතොති පච්ඡා. අවසෙසනිමිත්තානීති මහාසීමාය බාහිරන්තරෙසු අවසෙසනිමිත්තානි. උභින්නම්පි න කොපෙන්නීති උභින්නම්පි කම්මං න කොපෙන්නි.

කුට්ඨෙහෙති භූමියං කතතිණකුටියං. උදුක්ඛලන්ති උදුක්ඛලාචාටසදිසබුද්දකාචාටං. නිමිත්තං න කාතබ්බන්ති තං රාජිං වා උදුක්ඛලං වා නිමිත්තං න කාතබ්බං. ඉදඤ්ච යථාචුත්තෙසු නිමිත්තෙසු අනාගතත්තෙන න වට්ටනීති සිද්ධම්පි අවිනස්සකසඤ්ඤාය කොචි මොහෙන නිමිත්තං කරෙය්‍යාති

දුරතොපි විපත්තිපරිහාරත්ථං වුත්තං. එවං උපරි “භික්ඛිං අකිත්තෙන්වා” තිආදීසුපි සිද්ධමෙවත්ථං පුනස්පුනං කථනෙ කාරණං වෙදිතබ්බං. සීමාවිපත්ති හි උපසම්පදාදිසබ්බකම්මවිපත්තිමුලන්ති තස්සා සබ්බං ද්වාරං සබ්බවා පිදහනවසෙන වත්තබ්බං. සබ්බං වත්වාච ඉධ ආචරියා විනිවිජයං යපෙසුන්ති දට්ඨබ්බං.

භික්ඛිත්ති ඉට්ඨකදාරුමත්තිකාමයං. සිලාමයාය පන භික්ඛියා නිමිත්තුපගං එකං පාසාණං තංතංදිසාය කිත්තෙනුං වට්ටති. අනෙකසිලාහි විනිතං සකලභික්ඛිං කිත්තෙනුං න වට්ටති “එසො පාසාණො නිමිත්ත”න්ති එකවචනෙන වත්තබ්බතො. අන්තොකුට්ටමෙවානි එත්ථ අන්තොකුට්ටෙපි නිමිත්තානං යීතොකාසතො අන්තො එව සීමාති ගහෙතබ්බං. පමුඛෙ නිමිත්තපාසාණෙ යපෙත්වානි ගබ්භාහිමුඛෙපි බහිපමුඛෙ ගබ්භවිත්ථාරස්පමාණෙ යානෙ පාසාණෙ යපෙත්වා සම්මන්තිතබ්බා. එවඤ්ඤි ගබ්භපමුඛානං අන්තරෙ යීතකුට්ටම්පි උපාදාය අන්තො ච බහි ච චතුරස්සසංඝයානාව සීමා හොති. බහිති සකලස්ස කුට්ගෙහස්ස සමන්තතො බහි.

අන්තො ච බහි ච සීමා හොතිති මජ්ඣෙකෙ යීතභික්ඛියා සහ චතුරස්සසීමා හොති.

“උපරිපාසාදෙයෙව හොති”ති ඉමිනා ගබ්භස්ස ච පමුඛස්ස ච අන්තරා යීතභික්ඛියා එකත්තා තත්ථ ච එකවීසනියා භික්ඛුනං ඔකාසාභාවෙන හෙට්ඨා න ඔතරති, උපරිභික්ඛි පන සීමට්ඨාව හොතිති දස්සෙති. හෙට්ඨිමතලෙ කුට්ටොති හෙට්ඨිමතලෙ චතුසු දිසාසු යීතකුට්ටො. සචෙ හි ද්වීසු, තීසු වා දිසාසු එව කුට්ටො තිට්ඨෙය්‍ය, හෙට්ඨා න ඔතරති. හෙට්ඨාපි ඔතරතිති චතුත්තම්පි භික්ඛිනං අන්තො භික්ඛිහි සහ එකවීසනියා භික්ඛුනං පහොනකත්තා වුත්තං. ඔතරමානා ච උපරිසීමස්පමාණෙන ඔතරති, චතුත්තං පන භික්ඛිනං බාහිරන්තරපරිච්ඡෙදෙ හෙට්ඨාභූමිභාගෙ උදකපරියන්තං කත්වා ඔතරති. න පන භික්ඛිනං බහි කෙසග්ගමත්තම්පි යානං. පාසාදභික්ඛිතොති උපරිතලෙ භික්ඛිතො. ඔතරණානොතරණං වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති උපරිසීමස්පමාණස්ස අන්තොගධානං හෙට්ඨිමතලෙ චතුසු දිසාසු කුට්ටානං තුලාරුක්ඛෙහි එකසම්බන්ධතං තදන්තො පච්ඡිමසීමස්පමාණතාදිඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපෙත්ථ නිය්‍යුහකාදෙයො නිමිත්තානං යීතොකාසතාය බජ්ඣමානක්ඛණෙ සීමා න හොන්ති, බද්ධාය පන සීමාය සීමට්ඨාව හොන්තිති දට්ඨබ්බා. පරියන්තථම්භානන්ති නිමිත්තගතපාසාණත්ථම්හෙ සන්ධාය වුත්තං. “උපරිමතලෙන සම්බද්ධො හොති”ති ඉදං කුට්ටානං අන්තරා සීමට්ඨානං ථම්භානං අභාවතො වුත්තං. යදි හි භවෙය්‍යුං, කුට්ටෙ උපරිමතලෙන අසම්බන්ධෙපි සීමට්ඨත්ථම්භානං උපරි යීතො පාසාදො සීමට්ඨොව හොති.

සචෙ පන බහුනං ථම්භපන්තිනං උපරි කතපාසාදස්ස හෙට්ඨා පථවියං සබ්බබාහිරාය ථම්භපන්තියා අන්තො නිමිත්තපාසාණෙ යපෙත්වා සීමා බද්ධා හොති, එත්ථ කථන්ති? එත්ථාපි යං තාව සීමට්ඨත්ථම්හෙහෙව ධාරියමානානං තුලානං උපරිමතලං, සබ්බං තං සීමට්ඨමෙව, එත්ථ විවාදො නත්ථි. යං පන සීමට්ඨත්ථම්භපන්තියා, අසීමට්ඨාය බාහිරන්තරපරිච්ඡෙදෙ සමධුරං ධාරියමානානං

තුලානං උපරිමතලං, තත්ථ උපඩ්ඨං සීමාති කෙවි වදන්ති. සකලමිපි ගාමසීමාති අපරෙ. බද්ධසීමා එවාති අඤ්ඤෙ. තස්මා කම්මං කරොන්තෙහි ගරුකෙ නිරාසඬිකට්ඨානෙ යත්වා සබ්බං තං ආසඬිකට්ඨානං සොධෙත්වා ව කම්මං කාතබ්බං, සන්නිට්ඨානකාරණං වා ගවෙසිත්වා තදනුගුණං කාතබ්බං.

තාලමුලකපබ්බතෙති තාලක්ඛන්ධමුලසදිසෙ හෙට්ඨා ථුලො හුත්වා කමෙන කියො හුත්වා උග්ගතො හි තාලසදිසො නාම හොති. විතානසණ්ඨානොති අභිච්ඡත්තකසණ්ඨානො. පණුවසණ්ඨානොති මජ්ඣෙ තනුකො හෙට්ඨා ව උපරි ව විත්ථිණිණො. හෙට්ඨා වා මජ්ඣෙ වාති මුදිඬිගසණ්ඨානස්ස හෙට්ඨා, පණුවසණ්ඨානස්ස මජ්ඣෙ.

සප්පඵණසදිසො පබ්බතොති සප්පඵණො විය බුජ්ජො, මුලට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ අවනතසියොති අත්ථො. ආකාසපබ්භාරන්ති හිත්තියා අපරික්ඛිත්තපබ්භාරං. සීමප්පමාණොති අන්තොආකාසෙන සද්ධිං පච්ඡිමසීමප්පමාණො. “සො ව පාසාණො සීමට්ඨො”ති ඉමිනා ඊදිසෙහි සුසිරපාසාණලෙණකුට්ටාදීහි පරිච්ඡින්නෙ භූමිභාගෙ එව සීමා පතිට්ඨාති, න අපරිච්ඡින්නෙ. තෙ පන සීමට්ඨත්තා සීමා හොන්ති, න සරුපෙන සීමට්ඨමඤ්චාදි වියාති දස්සෙති. සවෙ පන සො සුසිරපාසාණො භූමිං අනාහව්ව ආකාසගතොව ඔලම්බති, සීමා න ඔතරති. සුසිරපාසාණා පන සයං සීමාපට්ඨන්තා සීමා හොන්ති. කථං පන පච්ඡිමප්පමාණරහිතෙහි එතෙහි සුසිරපාසාණාදීහි සීමා න ඔතරතිති ඉදං සද්ධාතබ්බන්ති? අට්ඨකථාපමාණතො.

අපිවෙත්ථ සුසිරපාසාණහිත්තිඅනුසාරෙන මුසිකාදීනං විය සීමාය හෙට්ඨිමතලෙ ඔතරණකිව්වං නත්ථි. හෙට්ඨා පන පච්ඡිමසීමප්පමාණො ආකාසෙ ද්වඩ්ගුලමත්තබ්බලෙහි පාසාණහිත්තිආදීහිපි උපරිමතලං ආහව්ව ඨිතෙහි සබ්බසො, යෙභුයොන වා පරිච්ඡින්නෙ සති උපරි බජ්ඣමානා සීමා තෙහි පාසාණාදීහි අන්තරිතාය තප්පරිච්ඡින්නාය හෙට්ඨාභූමියාපි උපරිමතලෙන සද්ධිං එකක්ඛණෙ පතිට්ඨාති නදිපාරසීමා විය නදිඅන්තරිතෙසු උභොසු තීරෙසු, ලෙණාදිසු අපනීතෙසුපි හෙට්ඨා ඔතිණිණො සීමා යාව සාසනන්තරධානා න විගච්ඡති. පයමං පන උපරි සීමාය බද්ධාය පච්ඡා ලෙණාදිසු කතෙසුපි හෙට්ඨාභූමියං සීමා ඔතරති එව. කෙවි තං න ඉච්ඡන්ති. එවං උභයත්ථ පතිට්ඨිතා ව සා සීමා එකාව හොති ගොත්තාදිජාති විය බ්‍යත්තිහෙදෙසුති ගහෙතබ්බං. සබ්බො එව හි බද්ධසීමා, අබද්ධසීමා ව අත්තනො අත්තනො පකතිනිස්සයභූතෙ ගාමාරඤ්ඤනදිආදිකෙ ඛෙත්තෙ යථාපරිච්ඡෙදං සබ්බත්ථ සාකලොන එකස්මිං බණ්ණෙ බියාපිනී පරමත්ථතො අවිජ්ජමානාපි තෙ තෙ නිස්සයභූතෙ පරමත්ථධම්මෙ, තං තං කිරියාවිසෙසමිපි වා උපාදාය ලොකියෙහි, සාසනිකෙහි ව යථාරහං එකත්තෙන පඤ්ඤත්තතාය නිස්සයෙකරුපා එව. තථා හි එකො ගාමො අරඤ්ඤං නදි ජාතස්සරො සමුද්දොති එවං ලොකෙ,

“සම්මතා සා සීමා සඬිසෙන (මහාව. 143). අගාමකෙ වෙ, හික්ඛවෙ, අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්බන්තරා, අයං තත්ථ සමානසංවාසා එකූපොසථා.

සමන්තා උදකුක්බෙපා, අයං තත්ථ සමානසංවාසා එකුපොසථා''ති (මහාව. 147) –

ආදිනා සාසනෙ ව එකවොහාරො දිස්සති. න හි පරමත්ථතො එකස්ස අනෙකධම්මෙසු ඛ්‍යාපනමත්ථී. කසිණෙකදෙසාදිවිකප්පාසමානතාය එකත්තහානිතොති අයං නො මති.

අස්ස හෙට්ඨාති සප්පඵණපබ්බතස්ස හෙට්ඨා ආකාසපබ්බහාරෙ. ලෙණස්සාති ලෙණඤ්චෙ කතං, තස්ස ලෙණස්සාති අත්ථො. තමෙව පුන ලෙණං පඤ්චහි පකාරෙහි විකප්පෙත්වා ඔතරණානොතරණවිනිච්ඡයං දස්සෙතුං ආහ “සචෙ පන හෙට්ඨා”තිආදි. තත්ථ “හෙට්ඨා”ති ඉමස්ස “ලෙණං හොති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. හෙට්ඨා ලෙණඤ්ච එකස්මිං පදෙසෙති ආහ “අන්තො”ති, පබ්බතස්ස අන්තො, පබ්බතමුලෙති අත්ථො. තමෙව අන්තො-සද්දං සීමාපරිච්ඡේදෙන විසෙසෙතුං “උපරිමස්ස සීමාපරිච්ඡේදස්ස පාරතො”ති චුත්තං. පබ්බතපාදං පන අපෙක්ඛිත්වා “ඔරතො”ති වත්තබ්බෙපි සීමානිස්සයං පබ්බතග්ගං සන්ධාය “පාරතො”ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව “බහිලෙණ”න්ති එත්ථ බහි-සද්දං විසෙසෙත්තො “උපරිමස්ස සීමාපරිච්ඡේදස්ස ඔරතො”ති ආහ. බහි සීමා න ඔතරතීති එත්ථ බහිති පබ්බතපාදෙ ලෙණං සන්ධාය චුත්තං, ලෙණස්ස බහිභූතෙ උපරිසීමාපරිච්ඡේදස්ස හෙට්ඨාහාගෙ සීමා න ඔතරතීති අත්ථො. අන්තො සීමාති ලෙණස්ස ව පබ්බතපාදස්ස ව අන්තො අත්තනො ඔතරණාරහට්ඨානෙ න ඔතරතීති අත්ථො. “බහි සීමා න ඔතරති, අන්තො සීමා න ඔතරතී”ති චෙත්ථ අත්තනො ඔතරණාරහට්ඨානෙ ලෙණාභාවෙන සීමාය සබ්බථා අනොතරණමෙව දස්සිතන්ති ගහෙතබ්බං. තත්ථාපි අනොතරන්ති උපරි එව හොතීති. “බහි පතිතං අසීමා”තිආදිනා උපරිපාසාදාදිසු අථීරනිස්සයෙසු යීනා සීමාපි තෙසං විනාසෙන විනස්සතීති දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.

පොක්ඛරණං බණන්ති, සීමායෙවාති එත්ථ සචෙ හෙට්ඨා උමඬගනදිසීමප්පමාණතො අනුනා පයමමෙව ව පවත්තා හොති. සීමා ව පච්ඡා බද්ධා නදිතො උපරි එව හොති, නදිං ආහව්ව පොක්ඛරණයා ව බතාය සීමා විනස්සතීති දට්ඨබ්බං. හෙට්ඨාපථවිතලෙති අන්තරා භූමිවිවරෙ.

සීමාමාලකෙති බණ්ඩසීමඬගණෙ. “වටරුක්බො”ති ඉදං පාරොහොපත්ථම්හෙන අතිදුරමිපි ගන්තුං සමත්ථසාබ්‍යසමඬගිතාය චුත්තං. සබ්බරුක්බලතාදීනමිපි සම්බන්ධො න වට්ටති එව. තෙනෙව නාවාරජ්ජුසෙතුසම්බන්ධොපි පටික්ඛිත්තො. තතොති සාබතො. මහාසීමාය පථවිතලන්ති එත්ථ ආසන්නතරමිපි ගාමසීමං අග්ගහෙත්වා බද්ධසීමාය එව ගහිතත්තා ගාමසීමාබද්ධසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි සම්භෙදදොසො නත්ථී, අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සයනිස්සිතභාවෙන පවත්තිතොති ගහෙතබ්බං. යදි හි තාසමිපි සම්බන්ධදොසො භවෙය්‍ය, කථං ගාමසීමාය බද්ධසීමා සම්මන්තිතබ්බා සියා? යස්සා හි සීමාය සද්ධිං සම්බන්ධෙ දොසො භවෙය්‍ය, සා

තත්ථ ඛන්ධිකුමෙව න වට්ඨති, ඛද්ධසීමාඋදකුක්ඛෙපසීමාසු ඛද්ධසීමා විය,
 අත්තනො නිස්සයභූතගාමසීමාදීසු උදකුක්ඛෙපසීමා විය ව. තෙනෙව “සචෙ පන
 රුක්ඛස්ස සාඛා වා තනො නික්ඛන්තපාරොහො වා ඛහිනදිතීරෙ විහාරසීමාය වා
 ගාමසීමාය වා පතිට්ඨිතො” තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 147) උදකුක්ඛෙපසීමාය
 අත්තනො අනිස්සයභූතගාමසීමාදීහි එව සම්ඛන්ධදොසො දස්සිතො, න නදිසීමායං.
 එවමිධාපිති දට්ඨබ්බං. අයඤ්චත්ථො උපරි පාකටො භවිස්සති. ආභව්වාති ඵුසිත්වා.

මහාසීමං වා සොධෙත්වාති මහාසීමාගතානං සබ්බෙසං භික්ඛූනං
 භත්ථපාසානායනඛනිකරණාදිවසෙන සකලං මහාසීමං සොධෙත්වා. එතෙන
 සබ්බවිපත්තියො මොචෙත්වා පුබ්බෙ සුට්ඨු ඛද්ධානම්පි ද්විත්තං ඛද්ධසීමානං පච්ඡා
 රුක්ඛාදිසම්ඛන්ධෙන උප්පජ්ජනකො ඊදිසො පාළිමුත්තකො සම්භෙදදොසො
 අත්ථිති දස්සෙති. සො ව “න, භික්ඛවෙ, සීමාය සීමා සම්භින්දිතබ්බා” තිආදිනා
 ඛද්ධසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණං පටික්ඛිපිත්වා “අනුජානාමි,
 භික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්තන්තෙන සිමන්තරිකං යපෙත්වා සීමං සම්මන්තිතු” ත්ති
 උභිත්තං (මහාව. 148) ඛද්ධසීමානමන්තරා සිමන්තරිකං යපෙත්වාච ඛන්ධිකුං
 අනුජානන්තෙන සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණං විය තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵුසිත්වා
 තිට්ඨනාවසෙන ඛන්ධනම්පි න වට්ඨතිති සිද්ධත්තා ඛද්ධානම්පි තාසං පච්ඡා
 අඤ්ඤමඤ්ඤං එකරුක්ඛාදීහි ඵුසිත්වා යානම්පි න වට්ඨතිති භගවතො
 අධිප්පායඤ්ඤාහි සච්ඡිතිකාරකෙහි නිද්ධාරිතො. ඛන්ධනකාලෙ පටික්ඛිත්තස්ස
 සම්ඛන්ධදොසස්ස අනුලොමෙන අකප්පියානුලොමත්තා.

අයං පන සම්ඛන්ධදොසො – පුබ්බෙ සුට්ඨු ඛද්ධානං පච්ඡා සඤ්ජාතත්තා
 ඛජ්ඣමානක්ඛණෙ විය අසීමත්තං කාතුං න සක්කොති. තස්මා රුක්ඛාදිසම්ඛන්ධෙ
 අපනීතමත්තෙ තා සීමා පාකතිකා භොන්ති. යථා වායං පච්ඡා න වට්ඨති, එවං
 ඛජ්ඣමානක්ඛණෙපි තාසං රුක්ඛාදිසම්ඛන්ධෙ සති තා ඛන්ධිකුං න වට්ඨතිති
 දට්ඨබ්බං.

කෙච් පන “මහාසීමං වා සොධෙත්වාති එත්ථ මහාසීමාගතා භික්ඛූ යථා තං
 සාඛං වා පාරොහං වා කායපට්ඨිතෙහි න ඵුසන්ති, එවං සොධනමෙව
 ඉධාධිජ්ජෙනං, න සකලසීමාසොධන” ත්ති වදන්ති, තං න යුත්තං අට්ඨකථාය
 විරුජ්ඣනතො. තථා හි “මහාසීමාය පට්ඨිතලං වා තත්ථජාතරුක්ඛාදීහි වා ආභව්ව
 තිට්ඨති” ති එවං සාඛාපාරොහානං මහාසීමං ඵුසිත්වා යානමෙව සම්ඛන්ධදොසෙ
 කාරණත්තෙන චුත්තං, න පන තත්ථ ධීතභික්ඛූහි සාඛාදීනං ඵුසනං. යදි හි භික්ඛූනං
 සාඛාදි ඵුසිත්වා යානමෙව කාරණං සියා, තස්ස සාඛං වා තනො නිග්ගතපාරොහං වා
 මහාසීමාය පට්ඨිතං තත්ථිකො කොචි භික්ඛූ ඵුසිත්වා තිට්ඨතීති භික්ඛූඵුසනමෙව
 වත්තබ්බං සියා. යඤ්ඤි තත්ථ මහාසීමාසොධනෙ කාරණං, තදෙව තස්මිං වාකො
 පධානතො දස්සෙතබ්බං. න හි ආභව්ව ධීතමෙව සාඛාදිං ඵුසිත්වා ධීතො භික්ඛූ
 සොධෙතබ්බො ආකාසට්ඨසාඛාදිං ඵුසිත්වා ධීතස්සාපි සොධෙතබ්බතො, කිං
 නිරත්ථකෙන ආභව්වට්ඨානවචනෙන. ආකාසට්ඨසාඛාසු ව භික්ඛූනො ඵුසනමෙව
 කාරණත්තෙන චුත්තං, සොධනඤ්ච තස්සෙව භික්ඛූස්ස භත්ථපාසානායනාදිවසෙන

සොධනං වුත්තං. ඉධ පන “මහාසීමං සොධෙත්වා” ති සකලසීමාසාධාරණවචනෙන සොධනං වුත්තං.

අපිව සාබාදිං ඵුසිත්වා යීතභික්ඛුමත්තසොධනෙ අභිමතෙ “මහාසීමාය පථවිතල” න්ති විසෙසසීමොපාදානං නිරත්ථකං සියා යත්ථ කත්ථවි අන්තමසො ආකාසෙපි යත්වා සාබාදිං ඵුසිත්වා යීතස්ස විසොධෙතබ්බතො. ඡන්දිත්වා බහිට්ඨකා කාතබ්බාති තත්ථ පතිට්ඨිතභාවවිසොජනවචනතො ච විසභාගසීමානං ඵුසනෙනෙව සකලසීමාසොධනහෙතුකො අට්ඨකථාසිද්ධොයං එකො සම්බන්ධදොසො අත්ථෙවාති ගහෙතබ්බො. තෙනෙව උදකුක්ඛෙපසීමාකථායමිපි (මහාව. අට්ඨ. 147) “විහාරසීමාය වා ගාමසීමාය වා පතිට්ඨිතො” ති ච “නදිතීරෙ පන බාණුකං කොට්ටෙත්වා තත්ථ බද්ධනාචාය න වට්ටති” ති ච “සචෙ පන සෙතු වා සෙතුපාදා වා බහිතීරෙ පතිට්ඨිතා, කම්මං කාතුං න වට්ටති” ති ච එවං විසභාගාසු ගාමසීමාසු සාබාදිනං ඵුසනමෙව සඬකරදොසකාරණත්තෙන වුත්තං, න භික්ඛුඵුසනං. තථා හි “අන්තොනදියං ජාතරුක්ඛෙ බන්ධිත්වා කම්මං කාතබ්බ” න්ති නදියං නාචාබන්ධනං අනුඤ්ඤාතං උදකුක්ඛෙපනිස්සයත්තෙන නදිසීමාය සභාගත්තා. යදි හි භික්ඛුනං ඵුසනමෙව පටිච්ච සබ්බත්ථ සම්බන්ධදොසො වුත්තො සියා, නදියමිපි බන්ධනං පටික්ඛිපිතබ්බං භවෙය්‍ය. තත්ථාපි හි භික්ඛුඵුසනං කම්මකොපකාරණං හොති, තස්මා සභාගසීමාසු පටිසිත්වා භූමිආදිං ඵුසිත්වා වා අඵුසිත්වා වා සාබාදිමිහි යීතෙ තං සාබාදිං ඵුසන්තොව භික්ඛු සොධෙතබ්බො. විසභාගසීමාසු පන සාබාදිමිහි ඵුසිත්වා යීතෙ තං සාබාදිං අඵුසන්තාපි සබ්බෙ භික්ඛු සොධෙතබ්බො. අඵුසිත්වා යීතෙ පන තං සාබාදිං ඵුසන්තොව භික්ඛු සොධෙතබ්බොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

යං පනෙත්ථ කෙවි “බද්ධසීමානං ද්විත්තං අඤ්ඤමඤ්ඤං විය බද්ධසීමාගාමසීමානමිපි තදඤ්ඤාසමිපි සබ්බාසං සමානසංවාසකසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති තදුභයමිපි එකසීමං විය සොධෙත්වා එකත්ථෙව කම්මං කාතබ්බං, අඤ්ඤත්ථ කතං කම්මං විපජ්ජති, නත්ථෙත්ථ සභාගවිසභාගහෙදො” ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, සභාගසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදදොසාභාවස්ස විසභාගසීමානමෙව තබ්භාවස්ස සුත්තසුත්තානුලොමාදිවිනයනයෙහි සිද්ධත්තා. තථා හි “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්තිතු” න්ති ගාමසීමායමෙව බද්ධසීමං සම්මන්තිතුං අනුඤ්ඤාතං. තාසං නිස්සයනිස්සිතභාවෙන සභාගතා, සම්භෙදජ්ඣෙක්ඛාත්ථරණාදිදොසාභාවො ච සුත්තතොව සිද්ධො. බන්ධනකාලෙ පන අනුඤ්ඤාතස්ස සම්බන්ධස්ස අනුලොමතො පච්ඡා සඤ්ජාතරුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි තාසං වට්ටති එව. “යං, භික්ඛවෙ...පෙ.... කජ්ජියං අනුලොමෙති අකජ්ජියං පටිබාහති. තං වො කජ්ජති” ති (මහාව. 305) වුත්තත්තා. එවං තාව බද්ධසීමාගාමසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගතා, සම්භෙදාදිදොසාභාවො ච සුත්තසුත්තානුලොමතො සිද්ධො. ඉමිනා එව නයෙන අරඤ්ඤසීමාසත්තබ්බන්තරසීමානං, නදිආදිඋදකුක්ඛෙපසීමානඤ්ච සුත්තසුත්තානුලොමතො අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගතා, සම්භෙදාදිදොසාභාවො ච සිද්ධොති වෙදිතබ්බො.

බද්ධසීමාය පන අඤ්ඤාය බද්ධසීමාය, නදිආදිසීමාසු ව බන්ධිතං පටික්ඛෙපසිද්ධිතො වෙව උදකුක්ඛෙපසත්තබ්භන්තරසීමානං නදිආදිසු එව කාතුං නියමනසුත්තසාමත්ථියෙන බද්ධසීමාගාමසීමාදිසු කරණපටික්ඛෙපසිද්ධිතො ව තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසභාගතා, උප්පත්තික්ඛණේ, පච්ඡා ව රුක්ඛාදීහි සම්භෙදාදිදොසසම්භවො ව චුත්තනයෙන සුත්තසුත්තානුලොමතො ව සිජ්ඣන්ති. තෙනෙව අට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 148) විසභාගසීමානමෙව වටරුක්ඛාදිවචනෙහි සම්බන්ධදොසං දස්සෙත්වා සභාගානං බද්ධසීමාගාමසීමාදීනං සම්බන්ධදොසො න දස්සිතො, න කෙවලඤ්ච න දස්සිතො, අථ ඛො තාසං සභාගසීමානං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි දොසාභාවො පාළිඅට්ඨකථාසු ඤාපිතො එව. තථා හි පාළියං “පබ්බතනිමිත්තං පාසාණනිමිත්තං වනනිමිත්තං රුක්ඛනිමිත්තං” න්තිආදිනා වඩ්ඪනකනිමිත්තානි අනුඤ්ඤාතානි. තෙන නෙසං රුක්ඛාදීනං නිමිත්තානං වඩ්ඪනෙපි බද්ධසීමාගාමසීමානං සඬ්ඤාදොසාභාවො ඤාපිතොව හොති. ද්විත්තං පන බද්ධසීමානං ඊදිසො සම්බන්ධො න වට්ටති. චුත්තඤ්ඤි “එකරුක්ඛොපි ව ද්විත්තං සීමානං නිමිත්තං හොති, සො පන වඩ්ඪන්තො සීමාසඬ්ඤා කරොති, තස්මා න කාතබ්බො” ති “අනුජානාමි, හික්ඛෙව, තියොජනපරමං සීමං සම්මන්තිතු” න්ති වචනතොපි වායං ඤාපිතො. තියොජනපරමාය හි සීමාය සමන්තා පරියන්තෙසු රුක්ඛලතාගුම්ඛාදීහි බද්ධසීමාගාමසීමානං නියමෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධස්ස සම්භවතො “ඊදිසං සම්බන්ධනං විනාසෙත්වාපි සීමා සම්මන්තිතබ්බො” ති අට්ඨකථායමිපි න චුත්තං.

යදි චෙත්ථ රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙන කම්මවිපත්ති භවෙය්‍ය, අවස්සමෙව චත්තබ්බං සියා. විපත්තිපරිහාරත්ථඤ්ඤි ආචරියා නිරාසඬ්ඤානෙසුපි “හිත්තිං අකිත්තෙත්වා” න්තිආදිනා සිද්ධමෙවත්ථං පුනප්පුනං අවොචුං. ඉධ පන “වනමජ්ඣෙකං විහාරං කරොන්ති, වනං න කිත්තෙතබ්බං” න්තිආදිරුක්ඛලතාදීහි නිරන්තරෙ වනමජ්ඣෙකපි සීමාබන්ධනමෙව අවොචුං. තථා ථම්භානං උපරි කතපාසාදාදිසු හෙට්ඨා ථම්භාදීහි එකාබද්ධෙසු උපරිමතලාදිසු සීමාබන්ධනං බහුධා චුත්තං. තස්මා බද්ධසීමාගාමසීමානං රුක්ඛාදිසම්බන්ධො තෙහි මුඛතොව විහිතො. අපිව ගාමසීමානමිපි පාටෙක්කං බද්ධසීමාසදිසතාය එකිස්සා ගාමසීමාය කම්මං කරොන්තෙහි දබ්බතිණමත්තෙනාපි සම්බන්ධා ගාමන්තරපරමපරා අරඤ්ඤනදිසමුද්දා ව සොධෙතබ්බාති සකලදීපං සොධෙත්වාපි කාතබ්බං සියා. එවං පන අසොධෙත්වා පට්ඨමභාසඬ්ඤිතිකාලතො පභුති කතානං උපසම්පදාදිකම්මානං, සීමාසම්මුතීනඤ්ච විපජ්ජනතො සබ්බෙසමිපි හික්ඛුනං. අනුපසම්පන්නසඬ්ඤාපසඬ්ඤො ව දුන්නිවාරො හොති. න චෙතං යුත්තං. තස්මා චුත්තනයෙනෙව විසභාගසීමානමෙව රුක්ඛාදීහි සම්බන්ධදොසො, න බද්ධසීමාගාමසීමාදීනං සභාගසීමානන්ති ගහෙතබ්බං.

මහාසීමාසොධනස්ස දුක්කරතාය බණ්ඩසීමායමෙව යෙභුයොන සඬ්ඤකම්මකරණන්ති ආහ “සීමාමාළුකෙ” න්තිආදි. මහාසඬ්ඤසන්නිපාතෙ පන බණ්ඩසීමාය අප්පහොනකතාය මහාසීමාය කම්මෙ කරියමානෙපි අයං නයො ගහෙතබ්බොව.

“උක්ඛිපාපෙන්වා”ති ඉමිනා කායපට්ඨද්ධෙනපි සීමං චූසන්තො සීමට්ඨොව හොතිති දස්සෙති. පුරිමනයෙපීති ඛණ්ඩසීමතො මහාසීමං පට්ටියසාධනයෙපි. සීමට්ඨරුක්ඛසාධාය නිසින්තො සීමට්ඨොව හොතිති ආහ “හත්ථපාසමෙව ආනෙතබ්බො”ති. එත්ථ ව රුක්ඛසාධාදීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධාසු එතාසු බන්ධසීමායං තයො භික්ඛු, මහාසීමායං ද්වෙති එවං ද්විසු සීමාසු සීමන්තරිකං අචුසින්වා, හත්ථපාසඤ්ඤං අවිජහින්වා යීතෙහි පඤ්ඤාහි භික්ඛුහි උපසම්පදාදිකම්මං කාතුං වට්ටතීති කෙවි වදන්ති. තං න යුත්තං “නානාසීමාය යීතවතුන්ටො කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං, න ච කරණීය”න්තිආදි (මහාව. 389) වචනතො. තෙනෙවෙන්වාපි මහාසීමං සොධෙන්වා මාළුකසීමායමෙව කම්මකරණං විහිතං. අඤ්ඤා භින්නසීමට්ඨතාය තත්ත්වස්ස ගණපුරකත්තාභාවා කම්මකොපොව හොතිති.

යදි එවං කථං ඡන්දපාරිසුද්ධිආහරණවසෙන මහාසීමාසොධනන්ති? තමපි විනයඤ්ඤා න ඉච්ඡන්ති, හත්ථපාසානායනබ්හිසීමාකරණවසෙනෙව පනෙන්ථ සොධනං ඉච්ඡන්ති, දින්නස්සාපි ඡන්දස්ස අනාගමනෙන මහාසීමට්ඨො කම්මං කොපෙතිති. යදි වස්ස ඡන්දාදි නාගච්ඡති, කථං සො කම්මං කොපෙස්සතිති? ද්වින්නං විසභාගසීමානං සම්බන්ධදොසතො. සො ච සම්බන්ධදොසො අට්ඨකථාවචනප්පමාණතො. න හි විනයෙ සබ්බන්ථ යුත්ති සක්කා ඤාතුං බුද්ධගොචරත්තාති වෙදිතබ්බං. කෙවි පන “සවෙ ද්වෙපි සීමායො පුරෙන්වා නිරන්තරං යීතෙසු භික්ඛුසු කම්මං කරොන්තෙසු එකිස්සා එව සීමාය ගණො ච උපසම්පදාපෙක්ඛො ච අනුස්සාවකො ච එකතො තිට්ඨති, කම්මං සුකතමෙව හොති. සවෙ පන කම්මාරහො වා අනුස්සාවකො වා සීමන්තරට්ඨො හොති, කම්මං විපජ්ජති”ති වදන්ති, තඤ්ඤං බද්ධසීමාගාමසීමාදිසභාගසීමාසු එව යුජ්ජති, යාසු අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙසුපි දොසො නත්ථි. යාසු පන අත්ථි, න තාසු විසභාගසීමාසු රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති එකත්ථ යීතො ඉතරට්ඨානං කම්මං කොපෙති එව අට්ඨකථායං සාමඤ්ඤතො සොධනස්ස චුත්තත්තාති අමිභාකං බන්ති. වීමංසින්වා ගහෙතබ්බං.

න ඔතරතීති පණවසණ්ඨානපබ්බතාදීසු හෙට්ඨා පමාණරහිතට්ඨානං න ඔතරති. කිඤ්චාපි පනෙන්ථ බජ්ඣමානක්ඛණෙ උද්ධමපි පමාණරහිතං පබ්බතාදීති නාරොහති, තථාපි තං පච්ඡා සීමට්ඨතාය සීමා හොති. හෙට්ඨා පණවසණ්ඨානාදි පන උපරි බද්ධායපි සීමාය සීමාසඬ්ඛායං න ගච්ඡති, තස්ස වසෙන න ඔතරතීති චුත්තං, ඉතරථා ඔරොහණාරොහණානං සාධාරණවසෙන “න ඔතරතී”තිආදිනා චත්තබ්බතො. යං කිඤ්චිති නිට්ඨිතසීමාය උපරි ජාතං විජ්ජමානං පුබ්බෙ යීතං, පච්ඡා සඤ්ජාතං, පට්ටියඤ්ඤං යංකිඤ්චි සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකං සබ්බමිපිති අත්ථො. අන්තොසීමාය හි හත්ථික්ඛන්ධාදිසවිඤ්ඤාණකෙසු නිසින්තොපි භික්ඛු සීමට්ඨොව හොති. “බද්ධසීමායා”ති ඉදඤ්ඤං පකරණවසෙන උපලක්ඛණතො චුත්තං. අබද්ධසීමාසුපි සබ්බාසු යීතං තං සීමාසඬ්ඛායමෙව ගච්ඡති.

එකසම්බද්ධෙන ගතන්ති රුක්ඛලතාදිත්‍රෂාතමෙව සන්ධාය වුත්තං. තාදිසම්පි “ඉතො ගත”න්ති වත්තබ්බතං අරහති. යං පන “ඉතො ගත”න්ති වා “තතො ආගත”න්ති වා වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යං උභොසු බද්ධසීමාගාමසීමාසු, උදකුක්ඛෙපනදිආදීසු ව තිරියං පතිතරජ්ජුදණ්ඩාදි, තත්ථ කිං කාතබ්බන්ති? එත්ථ පන බද්ධසීමාය පතිට්ඨිතභාගො බද්ධසීමා, අබද්ධගාමසීමාය පතිට්ඨිතභාගො ගාමසීමා තද්වහසීමට්ඨපබ්බතාදි විය. බද්ධසීමතො උට්ඨිතවටරුක්ඛස්ස පාරොහෙ, ගාමසීමාය ගාමසීමතො උට්ඨිතවටරුක්ඛස්ස පාරොහෙ ව බද්ධසීමාය පතිට්ඨිතෙපි එසෙව නයො. මූලපතිට්ඨිතකාලතො හි පටියාය “ඉතො ගතං, තතො ආගත”න්ති වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යානො සො භාගො යථාපවිට්ඨසීමාසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති, තෙසං රුක්ඛපාරොහානං අන්තරා පන ආකාසට්ඨසාධා භූමියං සීමාපරිච්ඡේදජ්ජමාණෙන තද්වහසීමා හොතිති කෙවි වදන්ති. යස්මා පනස්ස සාධාය පාරොහො පවිට්ඨසීමාය පථවියං මූලෙහි පතිට්ඨහිත්වාපි යාව සාධං විනා යාතුං න සක්කොති, තාව මූලසීමට්ඨතං න විජහති. යදා පන විනා යාතුං සක්කොති, තදාපි පාරොහමත්තමෙව පවිට්ඨසීමට්ඨතං සමුපෙති. තස්මා සබ්බොපි ආකාසට්ඨසාධාභාගො පුරිමසීමට්ඨතං න විජහති, තතො ආගතභාගස්ස අවිජහිතත්තාති අම්භාකං බන්ති. උදකුක්ඛෙපනදිආදීසුපි එසෙව නයො. තත්ථ ව විසභාගසීමාය එවං පවිට්ඨෙ සකලසීමාසොධනං, සභාගාය පවිට්ඨෙ ඵ්ඨිත්වා ඨිතමත්තහික්ඛුසොධනඤ්ච සබ්බං පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව.

140. පාරයතීති අජ්ඣොත්ථරති, නදියා උභොසු තීරෙසු පතිට්ඨමානා සීමා නදිඅජ්ඣොත්ථරා නාම හොතිති ආහ “නදිංඅජ්ඣොත්ථරමාන”න්ති. අන්තොනදියඤ්චි සීමා න ඔතරති. නදිලක්ඛණෙ පන අසති ඔතරති, සා ව තදා නදිපාරසීමා න හොතිති ආහ “නදියා ලක්ඛණං නදිනිමිත්තෙ වුත්තනයමෙවා”ති. අස්සාති භවෙය්‍ය. අවස්සං ලබ්භනෙය්‍යා පන ධුවනාවාව හොතිති සම්බන්ධො. “න නාවායා”ති ඉමිනා නාවං විනාපි සීමා බද්ධා සුබද්ධා එව හොති, ආපත්තිපරිහාරත්ථා නාවාති දස්සෙති.

රුක්ඛසඬ්ඛාටමයොති අනෙකරුක්ඛෙ එකතො සට්ඨන්තවා කතසෙතු. රුක්ඛං ඡින්නිත්වා කතොති පාඨසෙසො. “සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ඨිතෙ හික්ඛු හත්ථපාසගතෙ කත්වා”ති ඉදං උභින්නං තීරානං එකගාමබෙත්තභාවං සන්ධාය වුත්තං. පබ්බතසණ්ඨානාති එකතො උග්ගතදීපසිරත්තා වුත්තං.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා

141. සමුහනිත්වාති විනාසෙත්වා, උද්ධරිත්වාති අත්ථො. ඉදඤ්ච ආපත්තිපරිහාරත්ථං වුත්තං.

142. යානි කානිච්ඡි ඉධ නිමිත්තානං සීමාය පාළියං සරූපතො අවුත්තත්තා වුත්තං.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා

143. අට්ඨාරසාති අන්ධකවින්දවිහාරම්පි උපාදාය වුවවති. නෙසං සීමාති තෙසු මහාවිහාරෙසු. “මන”න්ති ඉමස්ස විවරණං ඊසකන්ති, ඊසකං වුල්ලොති අත්ථො. ඉමමෙවත්ථං දස්සෙතුං “අජ්ජත්තවුල්ලහභාවො අහොසි”ති වුත්තං. අමනසිකරොත්තොති ඉද්ධියා අනතික්කමස්ස කාරණං වුත්තං.

144. සොති භික්ඛුනිසඬ්ඝො. ද්වෙපිති ද්වෙ සමානසංවාසඅවිජ්ජවාසායො. අවිජ්ජවාසසීමාති මහාසීමං සන්ධාය වදති. තත්ථෙව යෙහුයොන අවිජ්ජවාසාති.

“අවිජ්ජවාසං අජානන්තාපි”ති ඉදං මහාසීමාය විජ්ජමානාවිජ්ජමානත්තං, තස්සා බාහිරපරිච්ඡේදඤ්ච අජානන්තානං වසෙන වුත්තං. එවං අජානන්තෙහිපි අන්තොසීමාය යත්වා කම්මවාචාය කතාය සා සීමා සමුහතාව හොතිති ආහ “සමුහනිතුඤ්චෙව ඛන්ධිතුඤ්ච සක්ඛිස්සන්ති”ති. නිරාසඬ්ඝකට්ඨානෙති ඛණ්ඩසීමාරහිතට්ඨානෙ. ඉදඤ්ච මහාසීමාය විජ්ජමානායපි කම්මකරණසුඛත්ථං ඛණ්ඩසීමා ඉච්ඡිතාති තං චෙතියඬ්ඝණාදිබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙ න ඛන්ධතීති වුත්තං. තත්ථාපි සා බද්ධා සුබද්ධා එව මහාසීමා විය. “පට්ඨන්ධිතුං පන න සක්ඛිස්සන්තෙවා”ති ඉදං ඛණ්ඩසීමාය අසමුහතත්තා, තස්සා අවිජ්ජමානත්තස්ස අජානනතො ව මහාසීමාඛන්ධනං සන්ධාය වුත්තං. ඛණ්ඩසීමං පන නිරාසඬ්ඝකට්ඨානෙ ඛන්ධිතුං සක්ඛිස්සන්තෙව. සීමාසම්භෙදං කත්වාති ඛණ්ඩසීමාය විජ්ජමානපක්ඛෙ සීමාය සීමං අජ්ඣොත්ථරණසම්භෙදං කත්වා අවිජ්ජමානපක්ඛෙපි සම්භෙදසඬ්ඝකාය අනිවත්තනෙන සම්භෙදසඬ්ඝකං කත්වා. අවිහාරං කරෙය්‍යුන්ති සඬ්ඝකම්මානාරහං කරෙය්‍යුං. පුබ්බෙ හි චෙතියඬ්ඝණාදිනිරාසඬ්ඝකට්ඨානෙ කම්මං කාතුං සක්කා, ඉදානි තම්පි විනාසිතන්ති අධිප්පායො. න සමුහනිතඛිබ්බාති ඛණ්ඩසීමං අජානන්තෙහි න සමුහනිතඛිබ්බා. උභොපි න ජානන්තීති උභින්තං පදෙසතියමං වා තාසං ද්වින්තම්පි වා අඤ්ඤකරාය වා විජ්ජමානතං වා අවිජ්ජමානතං වා න ජානන්ති, සබ්බත්ථ සඬ්ඝකා එව හොති. “නෙව සමුහනිතුං, න ඛන්ධිතුං සක්ඛිස්සන්ති”ති ඉදං නිරාසඬ්ඝකට්ඨානෙ යත්වා සමුහනිතුං සක්කොන්තොපි මහාසීමං පට්ඨන්ධිතුං න සක්කොන්තීති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. “න ව සක්කා...පෙ.... කම්මවාචං කාතු”න්ති ඉදං සීමාඛන්ධනකම්මවාචං සන්ධාය වුත්තං. තස්මාති යස්මා ඛන්ධිතුං න සක්කා, තස්මා න සමුහනිතඛිබ්බාති අත්ථො.

කෙවි පන “ඊදිසෙසු විහාරෙසු ජපඤ්චමත්තෙ භික්ඛු ගහෙත්වා විහාරකොට්තො පට්ඨාය විහාරපරික්ඛෙපස්ස අන්තො ව බහි ව සමන්තා ලෙඩ්චුපානෙ සබ්බත්ථ මඤ්චප්පමාණෙ ඔකාසෙ නිරන්තරං යත්වා පයමං අවිජ්ජවාසසීමං, තතො සමානසංවාසකසීමඤ්ච සමුහනනවසෙන සීමාය සමුග්ඝානෙ කතෙ තස්මිං විහාරෙ ඛණ්ඩසීමාය, මහාසීමායපි වා විජ්ජමානත්තෙ සති අවස්සං එකස්මිං මඤ්චට්ඨානෙ තාසං මජ්ඣගතා තෙ භික්ඛු තා සමුහනෙය්‍යුං, තතො

ගාමසීමා එව අවසිස්සෙය්‍යා. න හෙත්ථ සීමාය, තප්පරිච්ඡෙදස්ස වා ජානනං අඬ්ගං. සීමාය පන අන්තොයානං, “සමුහනිස්සාමා”ති කම්මවාටාය කරණඤ්චෙත්ථ අඬ්ගං. අට්ඨකථායං ‘ඛණ්ඩසීමං පන ජානන්තා අවිජ්ජවාසං අජානන්තාපි සමුහනිතුඤ්චෙව ඛන්ධිතුඤ්ච සක්ඛිස්සන්ති’ති එවං මහාසීමාය පරිච්ඡෙදස්ස අජානනෙපි සමුහනස්ස චුත්තන්තා. ගාමසීමාය එව ච අවසිට්ඨාය තත්ථ යථාරුචි දුට්ඨමිපි සීමං. ඛන්ධිතුඤ්චෙව උපසම්පදාදිකම්මං කාතුඤ්ච වට්ටති”ති වදන්ති, තං යුත්තං විය දිස්සති. වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං.

අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා

147. පාළියං “අසම්මතාය, භික්ඛවෙ, සීමායා”තිආදිනා ගාමසීමා එව බද්ධසීමාය ඛෙත්තං, අරඤ්ඤාදිආදයො විය සත්තඛිහන්තරඋදකුක්ඛෙපාදිනං. සා ච ගාමසීමා බද්ධසීමාවිරහිතට්ඨානෙ සයමෙව සමානසංවාසා හොතිති දස්සෙති. යා තස්ස වා ගාමස්ස ගාමසීමාති එත්ථ ගාමසීමාපරිච්ඡෙදස්ස අන්තො ච බහි ච ඛෙත්තවත්ථුඅරඤ්ඤපබ්බතාදිකං සබ්බං ගාමඛෙත්තං සන්ධාය “ගාමස්සා”ති චුත්තං, න අන්තරසරමෙව. තස්මා තස්ස සකලස්ස ගාමඛෙත්තස්ස සම්බන්ධනීයා ගාමසීමාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. යො හි සො අන්තරසරඛෙත්තාදීසු අනෙකෙසු භූමිභාගෙසු “ගාමො”ති එකත්තෙන ලොකජනෙහි පඤ්ඤත්තො ගාමවොහාරො, සොච ඉධ “ගාමසීමා”තිපි වුවචතිති අධිජ්ජායො, ගාමො එව හි ගාමසීමා. ඉමිනාව නයෙන උපරි අරඤ්ඤං නදී සමුද්දො ජාතස්සරොති එවං තෙසු භූමිජ්ජදෙසෙසු එකත්තෙන ලොකජනපඤ්ඤත්තානමෙව අරඤ්ඤාදිනං අරඤ්ඤසීමාදිභාවො වෙදිතබ්බො. ලොකෙ පන ගාමසීමාදිවොහාරො ගාමාදිනං මරියාදායමෙව චත්තුං වට්ටති, න ගාමඛෙත්තාදීසු සබ්බත්ථ. සාසනෙ පන තෙ ගාමාදයො ඉතරනිවත්තිඅත්ථෙත සයමෙව අත්තනො මරියාදාති කත්වා ගාමො එව ගාමසීමා, අරඤ්ඤමෙව අරඤ්ඤසීමා...පෙ.... සමුද්දො එව සමුද්දසීමාති සීමාවොහාරෙන චුත්තාති වෙදිතබ්බො.

“නිගමස්ස වා”ති ඉදං ගාමසීමජ්ජපහෙදං සබ්බං උපලක්ඛණවසෙන දස්සෙතුං චුත්තං. තෙනාහ “නගරමිපි ගහිතමෙවා”ති. “බලිං ලහන්ති”ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන චුත්තං, “අයං ගාමො එත්තකො කරිසභාගො”තිආදිනා පන රාජපණ්ණෙසු ආරොපිතෙසු භූමිභාගෙසු යස්මිං යස්මිං. තළාකමාතිකාසුසානපබ්බතාදිකෙ පදෙසෙ බලිං න ගණ්හන්ති, සොපි ගාමසීමා එව. රාජාදිහි පරිච්ඡින්නභූමිභාගො හි සබ්බොච යථෙත්වා නදිලොණිජාතස්සරෙ ගාමසීමාති වෙදිතබ්බො. තෙනාහ “පරිච්ඡින්නිත්වා රාජා කස්සවී දෙති”ති. සචෙ පන තත්ථ රාජා කඤ්චි පදෙසං ගාමන්තරෙන යොජෙති, සො පට්ටිගාමසීමකං එව හජති, නදිජාතස්සරෙසු විනාසෙත්වා තළාකාදිභාවං වා පුරෙත්වා ඛෙත්තාදිභාවං වා පාපිතෙසුපි එසෙව නයො.

යෙ පන ගාමා රාජවොරාදිහයපිළිතෙහි මනුස්සෙහි ඡඩ්ඛිතා විරම්පි නිම්මනුස්සා තිට්ඨන්ති, සමන්තා පන ගාමා සන්ති, තෙපි පාටෙක්කං ගාමසීමාව. තෙසු හි රාජානො සමන්තගාමවාසීහි කසාපෙත්වා වා යෙහි කෙහිවි කසිතට්ඨානං ලිබ්ත්වා වා බලිං ගණ්හන්ති, අඤ්ඤාන වා ගාමෙන එකිභාවං වා උපනෙන්නි. යෙ පන ගාමා රාජුහිපි පරිච්චත්තා ගාමබෙත්තානන්තරිකා මහාරඤ්ඤාන එකිභූතා, තෙ අගාමකාරඤ්ඤාසීමතං පාපුණන්ති, පුරිමා ගාමසීමා විනස්සති. රාජානො පන එකස්මිං අරඤ්ඤාදිප්පදෙසෙ මහන්තං ගාමං කත්වා අනෙකසහස්සානි කුලානි වාසාපෙත්වා තත්ථ වාසිනං භොගගාමාති සමන්තා භූතගාමෙ පරිච්ඡින්නදිත්වා දෙන්නි. පුරාණනාමං, පන පරිච්ඡෙදඤ්ච න විනාසෙන්නි, තෙපි පච්චෙකං ගාමසීමා එව. එත්තාවතා පුරිමගාමසීමත්තං න විජහන්ති. සා ව ඉතරා වාතිආදි “සමානසංවාසා එකූපොසථා” ති පාළිපදස්ස අධිප්පායවිවරණං. තත්ථ හි සා ව රාජිච්ඡාවසෙන පරිච්ඡින්නත්වා සමුප්පන්නා අභිනවා, ඉතරා ව අපරිච්ඡත්තා පකතිගාමසීමා, යථා බද්ධසීමාස සබ්බං සඛිසකම්මං කාතුං වට්ටති, එවමෙනාපි සබ්බකම්මාරහතාසදිසෙන බද්ධසීමාසදිසා, සා සමානසංවාසා එකූපොසථාති අධිප්පායො. සාමඤ්ඤාතො “බද්ධසීමාසදිසා” ති චුත්තෙ තිච්චරාවිජ්ජවාසසීමං බද්ධසීමං එව මඤ්ඤන්තිති තංසදිසතානිවත්තනමුඛෙන උපරි සත්තබ්හන්තරසීමාස තංසදිසතාපි අත්ථිති දස්සනනයස්ස ඉධෙව පසඤ්ඤං දස්සෙතුං “කෙවල”න්තිආදි චුත්තං.

විඤ්ඤාටවිසදිසෙ අරඤ්ඤාති යත්ථ “අසුකගාමස්ස ඉදං බෙත්ත”න්ති ගාමවොහාරො නත්ථි, යත්ථ ව න කසන්ති න වපන්ති, තාදිසෙ අරඤ්ඤා. මච්ඡබන්ධානං අගමනපථා නිම්මනුස්සාවාසා සමුද්දන්තරදීපකාපි එත්ථෙව සඤ්ඤාසිතා. යං යඤ්ඤි අගාමබෙත්තභූතං නදිසමුද්දජාතස්සරවිරහිතං පදෙසං, තං සබ්බං අරඤ්ඤාසීමාති වෙදිතබ්බං. සා ව සත්තබ්හන්තරසීමං විනාව සයමෙව සමානසංවාසා බද්ධසීමාසදිසා. නදිආදිසීමාසු විය සබ්බමෙත්ථ සඛිසකම්මං කාතුං වට්ටති. නදිසමුද්දජාතස්සරානං තාව අට්ඨකථායං “අත්තනො සභාවෙනෙව බද්ධසීමාසදිසා” තිආදිනා චුත්තත්තා සීමතා සිද්ධා. අරඤ්ඤස්ස පන සීමතා කථන්ති? සත්තබ්හන්තරසීමානුජානනසුත්තාදිසාමත්ථියතො. යථා හි ගාමසීමාස වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං බහු බද්ධසීමායො අනුඤ්ඤාතා, තාසඤ්ච ද්විත්තමන්තරා අඤ්ඤාමඤ්ඤං අසම්භෙදත්ථං සීමන්තරිකා අනුඤ්ඤාතා, එවමිධාරඤ්ඤාපි සත්තබ්හන්තරසීමා. තාසඤ්ච ද්විත්තං අත්තරා සීමන්තරිකාය පාළිඅට්ඨකථාසුපි විධානසාමත්ථියතො අරඤ්ඤස්සපි සභාවෙනෙව නදිආදීනං විය සීමාභාවො තත්ථ වග්ගකම්මපරිහාරත්ථමෙව සත්තබ්හන්තරසීමාස අනුඤ්ඤාතත්තාව සිද්ධොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ සීමායමෙව හි යීතා සීමට්ඨානං වග්ගකම්මං කරොන්ති, න අසීමායං ආකාසෙ යීතා විය ආකාසට්ඨානං. එවමෙව හි සාමත්ථියං ගහෙත්වා “සබ්බා, හික්ඛවෙ, නදී අසීමා” තිආදිනා පටික්ඛිත්තබද්ධසීමානම්පි නදිසමුද්දජාතස්සරානං අත්තනො සභාවෙනෙව සීමාභාවො අට්ඨකථායං චුත්තොති ගහෙතබ්බො.

අප්පඤ්චායං ධර්මානුස්ථානං අප්පඤ්චායං ධර්මානුස්ථානං. සචෙතී හි භික්ඛුසහස්සං තිට්ඨති, තස්ස ධර්මානුස්ථානං බාහිරන්තරො පට්ඨාය භික්ඛුනං වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සීමාපෙක්ඛාය උප්පන්නාය තාය සහ සයමෙව සඤ්ජානා සත්තබ්බන්තරසීමා සමානසංවාසාති අධිජ්ජායො. යත්ථ පන බුද්දකෙ අරඤ්ඤ මහන්තෙහි භික්ඛුහි පරිපුණ්ණතාය වග්ගකම්මසඬකාභාවෙන සත්තබ්බන්තරසීමාපෙක්ඛා නත්ථි, තත්ථ සත්තබ්බන්තරසීමා න උප්පජ්ජති, කෙවලාරඤ්ඤසීමායමෙව, තත්ථ සඬසෙන කම්මං කාතබ්බං. නදිආදීසුපි එසෙව නයො. චක්ඛති හි “සචෙ නදි නාතිදිසා හොති, පභවතො පට්ඨාය යාව මුඛද්වාරා සබ්බත්ථ සඬසො නිසිදති, උදකුක්ඛෙපසීමාකම්මං නත්ථි” තිආදි (මහාව. අට්ඨ. 147). ඉමිනා එව ච වචනෙන වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සීමාපෙක්ඛාය සති එව උදකුක්ඛෙපසත්තබ්බන්තරසීමා උප්පජ්ජන්ති, නාසතීති දට්ඨබ්බං.

කෙච් පන “සමන්තා අබ්භන්තරං මිනිත්වා පරිච්ඡෙදකරණෙනෙව සීමා සඤ්ජායති, න සයමෙවා” ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. යදි හි අබ්භන්තරපරිච්ඡෙදකරණජ්ජකාරෙන සීමා උප්පජ්ජෙය්‍ය, අබ්ද්ධසීමා ච න සියා භික්ඛුනං කිරියාපකාරසිද්ධිතො. අපිච වඩ්ඪකීභත්ථානං, පකතිභත්ථානඤ්ච ලොකෙ අනෙකවිධත්තා, විනයෙ ඊදිසං භත්ථජ්ජමාණන්ති අවුත්තත්තා ච යෙන කෙනචි මිනිතෙ ච භගවතා අනුඤ්ඤාතෙන නු බො භත්ථෙත මිනිතං, න නු බොති සීමාය විපත්තිසඬකා භවෙය්‍ය. මිනන්තෙහි ච අණුමත්තම්පි උභ්‍යාමධිකං අකත්ථා මිනිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය විපත්ති එව සියා. පරිසවසෙන වායං වඩ්ඪමානා තෙසං මිනනෙන වඩ්ඪති වා භායති වා. සඬසෙ ච කම්මං කත්ථා ගතෙ අයං භික්ඛුනං පයොගෙන සමුප්පන්නසීමා තෙසං පයොගෙන විගච්ඡති න විගච්ඡති ච. කථං බද්ධසීමා විය යාව සාසන්තරධානා න තිට්ඨෙය්‍ය, ධීතියා ච පුරාණවිහාරෙසු විය සකලෙපි අරඤ්ඤ කථං සීමාසම්භෙදසඬකා න භවෙය්‍ය. තස්මා සීමාපෙක්ඛාය එව සමුප්පජ්ජති, තබ්බිගමෙන විගච්ඡතීති ගහෙතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං උදකුක්ඛෙපසීමායම්පි නදිආදීසුපි.

තත්ථාපි හි මජ්ඣිමපුරිසො න ඤායති. තථා සබ්බථාමෙන බිපනං උභයත්ථාපි ච යස්සං දිසායං සත්තබ්බන්තරස්ස, උදකුක්ඛෙපස්ස වා ඔකාසො න පහොති, තත්ථ කථං මිනනං, බිපනං වා භවෙය්‍ය? ගාමබ්බන්තරදීසු පවිසනතො අබ්බන්තෙ සීමා පට්ඨායා නාමාති සීමා විපජ්ජෙය්‍ය. අපෙක්ඛාය සිමුප්පත්තියං පන යතො පහොති, තත්ථ සත්තබ්බන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා සයමෙව පරිපුණ්ණා ජායන්ති. යතො පන න පහොති, තත්ථ අත්තතො බ්බන්තජ්ජමාණෙනෙව ජායන්ති, න බහි. යං පනෙත්ථ අබ්භන්තරමිනනපමාණස්ස, වාලුකාදිබිපනකම්මස්ස ච දස්සනං, තං සඤ්ජාතසීමානං ධීතට්ඨානස්ස පරිච්ඡෙදනත්ථං කතං. ගාමුප්පාරසරුප්පාරජානනත්ථං ලෙඬ්ඬුසුප්පාදිබිපනවිධානදස්සනං විය. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “සීමං වා සම්මන්තති උදකුක්ඛෙපං වා පරිච්ඡන්දති” ති වුත්තං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. උභ්‍යාමිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා). එවං කතෙපි තස්ස පරිච්ඡෙදස්ස යථාවතො ඤාතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තෙන පුට්ඨලතො ඤාත්ථා අන්තො

තිට්ඨන්තෙහි නිරාසඬිකට්ඨානෙ යාතබ්බං, අඤ්ඤං බහි කරොන්තෙහි අතිදුරෙ
නිරාසඬිකට්ඨානෙ පෙසෙතබ්බං.

අපරෙ පන “සීමාපෙක්ඛාය කිච්චං නත්ථි, මග්ගමනනභානාදිඅත්ථෙහි
එකභික්ඛුස්මිම්පි අරඤ්ඤෙ වා නදිආදීසු වා පට්ටියෙ තං පරික්ඛිපිත්වා
සත්තබ්භන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා සයමෙව පභා විය පදීපස්ස සමුප්පජ්ජති,
ගාමබෙත්තාදීසු තස්මිං ඔතිණ්ණමත්තෙ විගච්ජති. තෙනෙව චෙත්ථ ද්වින්නං
සඬිසානං විසුං කම්මං කරොන්තානං සීමාද්වයස්ස අන්තරා සීමන්තරිකා අඤ්ඤං
සත්තබ්භන්තරං, උදකුක්ඛෙපඤ්ච යපෙතුං අනුඤ්ඤානං, සීමාපරියන්තෙ හි කෙනවි
කම්මෙන පෙසිතස්ස භික්ඛුනො සමන්තා සඤ්ජාතසීමා ඉතරෙසං සීමාය ඵුසිත්වා
සීමාසම්භෙදං කරෙය්‍ය, සො මා භොතුති, ඉතරං හත්ථවතුරඬිගුලමත්තායපෙත්ථ
සීමන්තරිකාය අනුජානිතබ්බතො. අපිව සීමන්තරිකාය ධිතස්සාපි උභයත්ථ
කම්මකොපවචනතොපි චෙතං සිජ්ඣති. තම්පි පරික්ඛිපිත්වා සයමෙව සඤ්ජාතාය
සීමාය උභින්නම්පි සීමානං, එකාය එව වා සඬිකරතො. ඉතරං තස්ස
කම්මකොපවචනං න යුජ්ජෙය්‍ය. චුත්තඤ්ඤි මාතිකාට්ඨකථායං
‘පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා ධිතොපි පරිච්ඡෙදතො බහි අඤ්ඤං
තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කම්ත්වා ධිතොපි කම්මං කොපෙති’ති (කඬ්ඛා.
අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා). කිඤ්ච අගාමකාරඤ්ඤෙ ධිතස්ස
කම්මකරණිච්ඡාචරිතස්සාපි භික්ඛුනො සත්තබ්භන්තරපරිච්ඡින්නෙ
අජ්ඣාකාසෙ විචරවිජ්ජවාසො භගවතා අනුඤ්ඤාතො, සො ච පරිච්ඡෙදො සීමා.
එවං අපෙක්ඛං විනා සමුප්පන්නා. තෙනෙවත්ථ ‘අයං සීමා
තිච්චරවිජ්ජවාසපරිහාරම්පි ලහති’ති (මහාව. අට්ඨ. 147) චුත්තං. තස්මා
කම්මකරණිච්ඡං විනාපි චුත්තනයෙන සමුප්පත්ති ගහෙතබ්බා”ති වදන්ති, තං න
යුත්තං පදීපස්ස පභා විය සබ්බපුග්ගලානම්පි පට්ටෙකං සීමාසම්භවෙන සඬිසෙ,
ගණෙ වා කම්මං කරොන්තෙ තත්ථයානං භික්ඛුනං සමන්තා පට්ටෙකං
සමුප්පන්නානං අනෙකසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සඬිකරදොසප්පසඬිගතො.
පරිසවසෙන වස්සා වඬිසී, භානි ව සම්භවති. පච්ඡා ආගතානං
අභිනවසීමන්තරුප්පත්ති එව, ගතානං සමන්තා ධිතසීමාපි විනාසො ච භවෙය්‍ය.

පාළියං පන “සමන්තා සත්තබ්භන්තරා, අයං තත්ථ සමානසංවාසා”තිආදිනා
(මහාව. 147) එකා එව සත්තබ්භන්තරා, උදකුක්ඛෙපා ච අනුඤ්ඤාතා, න චෙසා
සීමා සභාවෙන, කාරණසාමත්ථියෙන වා පභා විය පදීපස්ස උප්පජ්ජති. කිත්තු
භගවතො අනුජානනෙනෙව, භගවා ච ඉමායො අනුජානන්තො භික්ඛුනං
වග්ගකම්මපරිහාරෙන කම්මකරණසුඛත්ථමෙව අනුඤ්ඤාසිති කථං
නභානාදිකිච්චෙන පට්ටියානම්පි සමන්තා තාසං සීමානං සමුප්පත්ති
පයොජනාභාවා? පයොජනෙ ච එකං එව පයොජනන්ති කථං පට්ටෙකං
භික්ඛුගණාය අනෙකසීමාසමුප්පත්ති? “එකසීමායං හත්ථපාසං අවිජහිත්වා
ධිතා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) චුත්තං. යං පන ද්වින්නං සීමානං අන්තරා
තත්තකපරිච්ඡෙදෙනෙව සීමන්තරිකට්ඨපනවචනං, තත්ථ ධිතානං

කම්මකොපවචනාඤ්ච, තම්පි ඉමාසං සීමානං පරිච්ඡේදස්ස දුබ්බොධනාය සීමාය සම්භෙදසඬ්ඤං, කම්මකොපසඬ්ඤාඤ්ච දුරතො පරිහරිතුං වුත්තං.

යො ච විචරාවිජ්ජවාසත්ථං භගවතා අබ්භොකාසෙ දස්සිතො සත්තබ්භන්තරපරිච්ඡේදො, සො සීමා එව න භොති, ඛේත්තලාකාදිපරිච්ඡේදො විය අයමෙත්ථ එකො පරිච්ඡේදොව. තත්ථ ච බහුසු භික්ඛුසු එකතො ධීතෙසු තෙසං විසුං විසුං අත්තනො ධීතට්ඨානතො පට්ඨාය සමන්තා සත්තබ්භන්තරපරිච්ඡේදබ්භන්තරෙ එව විචරං යපෙනබ්බං. න පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය. පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය හි අබ්භන්තරෙ ගස්භමානෙ අබ්භන්තරපරියොසානෙ යපිතවිචරං මජ්ඣෙ ධීතස්ස අබ්භන්තරතො බහි භොතිති තං අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං සියා. සීමා පන පරිසපරියන්තතොව ගහෙනබ්බා. විචරවිජ්ජවාසපරිහාරොපෙත්ථ අබ්භොකාසපරිච්ඡේදස්ස විජ්ජමානත්තා වුත්තො, න පන යාව සීමාපරිච්ඡේදං ලබ්භමානත්තා මහාසීමාය අවිජ්ජවාසසීමාවොභාරො විය. මහාසීමායම්පි හි ගාමගාමුපවාරෙසු විචරං නිස්සග්ගියං භොති. ඉධාපි මජ්ඣෙ ධීතස්ස සීමාපරියන්තෙ නිස්සග්ගියං භොති. තස්මා යථාචුත්තසීමාපෙක්ඛවසෙනෙවෙනාසං සත්තබ්භන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමානං උජ්ජත්ති, තබ්බිගමෙන විනාසො ච ගහෙනබ්බාති අම්භාකං බන්ති. විමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. අඤ්ඤො වා පකාරො ඉතො යුත්තතරො ගවෙසිතබ්බො.

ඉධ පන ‘අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරා’ති එවං පාළියං විඤ්ඤාට්ඨසදිසෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරාති අට්ඨකථායඤ්ච රුක්ඛාදිනිරන්තරෙපි අරඤ්ඤෙ සත්තබ්භන්තරසීමාය විභිතත්තා අත්තනො නිස්සයභූතාය අරඤ්ඤසීමාය සහ එතස්සා රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ දොසාභාවො පගෙව අගාමකෙ රුක්ඛෙති නිස්සිතෙපි පදෙසෙ විචරවිජ්ජවාසස්ස රුක්ඛපරිහාරං විනාව අබ්භොකාසපරිහාරොව අනුමතොති සිද්ධොති වෙදිතබ්බො.

උපචාරත්ථායාති සීමන්තරිකත්ථාය සත්තබ්භන්තරතො අධිකං වට්ටති. ඌනකං පන න වට්ටති එව සත්තබ්භන්තරපරිච්ඡේදස්ස දුබ්බිජානත්තා. තස්මා සඬ්ඤං විනා එකෙනාපි භික්ඛුනා බහි තිට්ඨන්තෙන අඤ්ඤං සත්තබ්භන්තරං අතික්කමිත්වා අතිදුරෙ එව යාතබ්බං, ඉතරථා කම්මකොපසඬ්ඤතො. උදකුක්ඛෙපෙපි එසෙව නයො. තෙනෙව චක්ඛති ‘ඌනකං පන න වට්ටති’ති (මහාව. අට්ඨ. 147). ඉදඤ්චෙත්ථ සීමන්තරිකවිධානං ද්විත්තං බද්ධසීමානං සීමන්තරිකානුජානනසුත්තානුලොමතො සිද්ධන්ති දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි හි භගවතා නිදානවසෙන එකගාමසීමානිස්සිතානං, එකසභාගානඤ්ච ද්විත්තං බද්ධසීමානමෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදස්සොත්ථරණදොසපරිහාරාය සීමන්තරිකා අනුඤ්ඤාතා, තථාපි තදනුලොමතො එකඅරඤ්ඤසීමානදිආදිසීමඤ්ච නිස්සිතානං එකසභාගානං ද්විත්තං සත්තබ්භන්තරසීමානම්පි උදකුක්ඛෙපසීමානම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදස්සොත්ථරණං, සීමන්තරිකං විනා අබ්බාවධානෙන යානඤ්ච භගවතා අනභිමතමෙවාති ඤත්වා අට්ඨකථාවරියා ඉධාපි සීමන්තරිකවිධානමකංසු. විසභාගසීමානම්පි හි එකසීමානිස්සිතත්තං, එකසභාගත්තඤ්චාති ද්විභඩ්දගෙහි

සමන්තාගතෙ සති එකං සීමන්තරිකං විනා යානං සම්භෙදාය හොති, නාසතීති දට්ඨබ්බං. සීමන්තරිකවිධානසාමන්ථියෙනෙව චෙතාසං රුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි බද්ධසීමානං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං න වට්ටතීති අයම්පි නයතො දස්සිතො එවාති ගහෙනබ්බං.

“සභාවෙනෙවා”ති ඉමිනා ගාමසීමා විය අබද්ධසීමාති දස්සෙති. සබ්බමෙත්ථ සඬ්ඝකම්මං කාතුං වට්ටතීති සමානසංවාසා එකුපොසථාති දස්සෙති. යෙන කෙනච්ඡි අන්තමසො සුකරාදිනා සත්තෙන. මහොසෙන පන උන්නතට්ඨානතො නින්නට්ඨානෙ පතන්තෙන ඛතො බුද්දකො වා මහන්තො වා ලක්ඛණයුත්තො ජාතස්සරොව. එත්ථාපි බුද්දකෙ උදකුක්ඛෙපකිච්චං නත්ථි, සමුද්දෙ පන සබ්බථා උදකුක්ඛෙපසීමායමෙව කම්මං කාතබ්බං සොධෙතුං දුක්කරත්තා.

පුන තත්ථාති ලොකවොහාරසිද්ධාසු එතාසු නදිආදීසු තීසු අබද්ධසීමාසු පුන වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සාසනවොහාරසිද්ධාය අබද්ධසීමාය පරිච්ඡෙදං දස්සෙන්නොති අධිප්පායො. පාළියං යං මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්සාතිආදීසු උදකං උක්ඛිපිත්වා බිජියති එත්ථාති උදකුක්ඛෙපො, උදකස්ස පතනොකාසො, තස්මා උදකුක්ඛෙපො. අයඤ්ඤෙත්ථ පදසම්බන්ධවසෙන අත්ථො – පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය සමන්තා යාව මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උදකුක්ඛෙපො උදකපතනට්ඨානං, තාව යං තං පරිච්ඡින්නට්ඨානං, අයං තත්ථ නදිආදීසු අපරා සමානසංවාසා උදකුක්ඛෙපසීමාති.

තස්ස අන්තොති තස්ස උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡින්නස්ස යානස්ස අන්තො. න කෙවලඤ්ච තස්සෙව අන්තො, තතො ඛහිපි, එකස්ස උදකුක්ඛෙපස්ස අන්තො යාතුං න වට්ටතීති වචනං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස දුබ්බිජානතො කම්මකොපසඬ්ඝා හොතීති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “පරිච්ඡෙදබ්හන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා යීතොපි පරිච්ඡෙදතො ඛහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා යීතොපි කම්මං කොපෙති ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්නිට්ඨාන”න්ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තං. යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං “තස්ස අන්තො හත්ථපාසං විජහිත්වා යීතො කම්මං කොපෙතීති ඉමිනා ඛහිපරිච්ඡෙදතො යත්ථ කත්ථවි යීතො කම්මං න කොපෙති”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.147) වත්ථා මාතිකාට්ඨකථාවචනම්පි පටික්ඛිපිත්වා “නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං උපලබ්භතී”තිආදි බහු පපඤ්චිතං, තං න සුන්දරං ඉධ අට්ඨකථාවචනෙන මාතිකාට්ඨකථාවචනස්ස නයතො සංසන්දනතො සඬ්ඝටනතො. තථා හි ද්වින්නං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදානමන්තරා විදන්ථිවතුරඬ්ගුලමත්තම්පි සීමන්තරිකං අට්ඨපෙත්වා “අඤ්ඤො උදකුක්ඛෙපො සීමන්තරිකාය ය්පෙනබ්බො, තතො අධිකං වට්ටති එව, ඌනකං පන න වට්ටති”ති එවං ඉධෙව වුත්තෙන ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන සීමන්තරිකොපචාරෙන උදකුක්ඛෙපතො ඌනකෙ ය්පිතෙ සීමාය සීමාසම්භෙදතො කම්මකොපොපි වුත්තො එව. යදග්ගෙන ව එවං වුත්තො, තදග්ගෙන තත්ථ එකහික්ඛුතො පචෙසෙපි සති තස්ස සීමට්ඨභාවතො කම්මකොපො වුත්තො එව හොති. අට්ඨකථායං “ඌනකං පන න වට්ටති”ති

කථනඤ්චෙනං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස දුබ්බිජානන්තෙනපි
 සීමාසම්භෙදසඬකආපරිහාරත්ථං චුත්තං. සත්තබ්භන්තරසීමානමන්තරා
 තත්තකපරිච්ඡෙදෙනෙව සීමන්තරිකවිධානවචනතොපි එතාසං
 දුබ්බිජානපරිච්ඡෙදතා, තත්ථ ව ධීතානං කම්මකොපසඬකා සිජ්ඣති.
 කම්මකොපසඬකට්ඨානමපි ආචරියා දුරතො පරිහාරත්ථං කම්මකොපට්ඨානන්ති
 වත්ථාව ධ්වපෙසුන්ති ගහෙනබ්බං.

තන්ති සීමං. “සීසමෙව අතික්කාමෙති”ති ඉමිනා තං අනතික්කමිත්වා අන්තො
 එව පරිවත්තමානාය කාතුං වට්ටතිති දස්සෙති. එතදත්ථමෙව හි වාලුකාදීහි
 සීමාපරිච්ඡින්නං, ඉතරථා බහි පරිවත්තා නු ඛො, නො වාති කම්මකොපසඬකා
 භවෙය්‍යාති. අඤ්ඤිස්සා අනුස්සාවනාති කෙවලාය නදිසීමාය අනුස්සාවනා.
 අන්තොනදියං ජාතරුක්ඛෙ වාති උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස බහි ධීතෙ රුක්ඛෙපි වා.
 බහිනදිතිරමෙව හි විසභාගසීමත්තා අබන්ධිතබ්බට්ඨානං, න අන්තොනදී
 නිස්සයත්තෙන සභාගත්තා. තෙනෙව “බහිනදිතිරෙ විහාරසීමාය වා”තිආදිනා
 තීරමෙව අබන්ධිතබ්බට්ඨානත්තෙන දස්සිතං, න පන නදී. “රුක්ඛෙපි ධීතෙහි”ති
 ඉදං අන්තොඋදකුක්ඛෙපට්ඨං සන්ධාය චුත්තං. න හි බහිඋදකුක්ඛෙපෙ හික්ඛුනං
 යාතුං වට්ටති.

රුක්ඛස්සාති තස්සෙව අන්තොඋදකුක්ඛෙපට්ඨස්ස රුක්ඛස්ස. සීමං වා
 සොධෙත්වාති යථාචුත්තං විහාරෙ බද්ධසීමං, ගාමසීමඤ්ච තත්ථ ධීතහික්ඛුනං
 හත්ථපාසානායනබ්බිසීමාකරණවසෙනෙව සොධෙත්වා. යථා ව උදකුක්ඛෙපසීමායං
 කම්මං කරොන්තෙහි, එවං බද්ධසීමායං, ගාමසීමායං වා කම්මං කරොන්තෙහිපි
 උදකුක්ඛෙපසීමට්ඨෙය සොධෙත්වාති කාතබ්බං. එතෙනෙව
 සත්තබ්භන්තරඅරඤ්ඤසීමාහිපි උදකුක්ඛෙපසීමාය, ඉමාය ව සද්ධිං තාසං
 රුක්ඛාදිසම්බන්ධදොසොපි නයතො දස්සිතොව හොති. ඉමිනාව නයෙන
 සත්තබ්භන්තරසීමාය බද්ධසීමාගාමසීමාහිපි සද්ධිං, එතාසඤ්ච සත්තබ්භන්තරසීමාය
 සද්ධිං සම්බන්ධදොසො ඤාතබ්බො. අට්ඨකථායං පනෙතං සබ්බං චුත්තනායතො
 සක්කා ඤාතුන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤසමාසන්තානමෙවෙත්ථ දස්සිතං.

තත්ත්වං සුත්තානුලොමතො නයග්ගහණමුඛං – යථා හි බද්ධසීමායං සම්මතා
 විපත්තිසීමා හොතීති තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධො න වට්ටති, එවං
 නදිආදීසු සම්මතාපි බද්ධසීමා විපත්තිසීමාව හොතීති තාහිපි සද්ධිං තස්සා
 රුක්ඛාදිසම්බන්ධො න වට්ටතිති සිජ්ඣති. ඉමිනා නයෙන සත්තබ්භන්තරසීමාය
 ගාමනදිආදීහි සද්ධිං, උදකුක්ඛෙපසීමාය ව අරඤ්ඤාදීහි සද්ධිං රුක්ඛාදිසම්බන්ධස්ස
 න වට්ටනකභාවො ඤාතබ්බො, එවමෙනා භගවතා අනුඤ්ඤාතා බද්ධසීමා
 සත්තබ්භන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්චෙව අත්තනො නිස්සයවිරහිනාහි
 ඉතරීතරාසං නිස්සයසීමාහි ව රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති සම්භෙදදොසමාපජ්ජතිති
 සුත්තානුලොමනෙයො ඤාතබ්බොව.

අත්තනො අත්තනො පන නිස්සයභූතගාමාදීහි සද්ධිං බද්ධසීමාදීනං නිස්සන්තං
උප්පත්තිකාලෙ භගවතා අනුඤ්ඤාතස්ස සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණස්ස අනුලොමතො
රුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි අනුඤ්ඤාතොව භොතීති දට්ඨබ්බං. යදි එව.

උදකුක්ඛෙපබද්ධසීමාදීනං අත්තරා කස්මා සීමන්තරිකා න විහිතාති?

නිස්සයභෙදසභාවභෙදෙහි සයමෙව හින්තත්තා. එකනිස්සයඑකසභාවානමෙව හි
සීමන්තරිකාය විනාසං කරොතීති චූත්තොවායමත්ථො. එතෙනෙව නදිනිමිත්තං.

කත්වා බද්ධාය සීමාය සඬ්ඝෙ කම්මං කරොත්තෙ නදියම්පි යාව ගාමබ්බේතං.

ආභව්ව යිතාය උදකුක්ඛෙපසීමාය අඤ්ඤෙසං කම්මං කාතුං වට්ටතීති සිද්ධං භොති.

යා පනෙතා ලොකවොහාරසිද්ධා ගාමාරඤ්ඤනදිසමුද්දජාතස්සරසීමා පඤ්ච, තා

අඤ්ඤමඤ්ඤරුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි සම්භෙදදොසං නාපජ්ජති, තථා

ලොකවොහාරාභාවතො. න හි ගාමාදයො ගාමන්තරාදීහි, නදිආදීහි ව

රුක්ඛාදිසම්බන්ධමත්තෙන සම්භින්තාති ලොකෙ වොහරන්ති.

ලොකවොහාරසිද්ධානඤ්ච ලොකවොහාරතොව සම්භෙදො වා අසම්භෙදො වා

ගභෙතබ්බො, නාඤ්ඤතො. තෙනෙව අට්ඨකථායං තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං කත්ථවිපි

සම්භෙදනායො න දස්සිතො, සාසනවොහාරසිද්ධොයෙව දස්සිතොති.

එත්ථ පන බද්ධසීමාය තාව ‘‘හෙට්ඨා පථවීසන්ධාරකං උදකපරියන්තං කත්වා
සීමාගතා භොති’’ තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 138) අධොභාගපරිච්ඡෙදො අට්ඨකථායං
සබ්බථා දස්සිතො. ගාමසීමාදීනං පන න දස්සිතො. කථමයං ජානිතබ්බොති? කෙච්චි
තාවෙත්ථ ‘‘ගාමසීමාදයොපි බද්ධසීමා විය පථවීසන්ධාරකං උදකං ආභව්ව
තිට්ඨති’’ ති වදන්ති.

කෙච්චි පන තං පටික්ඛිපිත්වා ‘‘නදිසමුද්දජාතස්සරසීමා, තාව
තන්තිස්සිතඋදකුක්ඛෙපසීමා ව පථවියා උපරිතලෙ, හෙට්ඨා ව
උදකජ්ඣොත්ථරණජ්ජදෙසෙ එව තිට්ඨන්ති, න තතො හෙට්ඨා උදකස්ස
අජ්ඣොත්ථරණාභාවා. සචෙ පන උදකොසාදිනා යොජනජ්ජමාණම්පි
නින්තට්ඨානං භොති, නදිසීමාදයොව භොන්ති, න තතො හෙට්ඨා. තස්මා නදිආදීනං
හෙට්ඨා බහිතීරමුබ්බෙන උමඬිගෙන, ඉද්ධියා වා පට්ටියො හික්ඛු නදියං යිතානං
කම්මං න කොපෙති. සො පන ආසන්නගාමෙ හික්ඛුනං කම්මං කොපෙති. සචෙ පන
සො උභින්තං තීරගාමානං මජ්ඣෙ නිසින්තො භොති, උභයගාමට්ඨානං කම්මං
කොපෙති. සචෙ පන තීරං ගාමබ්බේතං න භොති, අගාමකාරඤ්ඤමෙව. තත්ථ පන
තීරද්වයෙපි සත්තබ්බන්තරසීමං විනා කෙවලාය බුද්දකාරඤ්ඤසීමාය කම්මං
කරොත්තානං කම්මං කොපෙති. සචෙ සත්තබ්බන්තරසීමායං කරොන්ති, තදා යදි
තෙසං සත්තබ්බන්තරසීමාය පරිච්ඡෙදො එතස්ස නිසින්තොකාසස්ස පරතො එකං
සත්තබ්බන්තරං අතික්කම්ත්වා යිතො න කම්මකොපො. නො චෙ, කම්මකොපො.
ගාමසීමායං පන අන්තොඋමඬිගෙ වා බිලෙ වා යත්ථ පටිසිතුං සක්කා, යත්ථ වා
සුචණ්ණමණිආදිං ඛණිත්වා ගණහන්ති, ගභෙතුං සක්කාති වා සම්භාවතා භොති,
තත්තකං හෙට්ඨාපි ගාමසීමා, තත්ථ ඉද්ධියා අන්තො නිසින්තොපි කම්මං
කොපෙති. යත්ථ පන පකතිමනුස්සානං පචෙසසම්භාවනාපි නත්ථී, තං සබ්බං යාව
පථවීසන්ධාරකඋදකා අරඤ්ඤසීමාව, න ගාමසීමා. අරඤ්ඤසීමායම්පි එසෙව නයො.

තත්ථවි හි යත්තකෙ පදෙසෙ පවෙසසම්භාවනා, තත්තකමෙව උපරිතලෙ
අරඤ්ඤසීමා පවත්නති. තතො පන හෙට්ඨා න අරඤ්ඤසීමා, තත්ථ උපරිතලෙන සහ
එකාරඤ්ඤවොහාරාභාවතො. න හි තත්ථ පවිට්ඨං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො ති
වොහරන්ති. තස්මා තත්ත්වො උපරි අරඤ්ඤට්ඨානං කම්මං න කොපෙති
උමඬගනදියං ධීතො විය උපරිතදියං ධීතානං. එකස්මිඤ්ඤි චක්කවාළෙ
ගාමනදිසමුද්දජාතස්සරෙ මුඤ්චිත්වා තදවසෙසං අමනුස්සාවාසං දෙවබ්බන්මලොකං
උපාදාය සබ්බං අරඤ්ඤමෙව. ‘ගාමා වා අරඤ්ඤා වා’ති චුත්තත්තා හි
නදිසමුද්දජාතස්සරාදිපි අරඤ්ඤමෙව. ඉධ පන නදිආදීනං විසුං සීමාභාවෙන
ගහිතත්තා තදවසෙසමෙව අරඤ්ඤං ගහෙතබ්බං. තත්ථ ව යත්තකෙ පදෙසෙ එකං
‘අරඤ්ඤ’න්ති වොහරන්ති, අයමෙකාරඤ්ඤසීමා. ඉන්ද්‍රපුරඤ්ඤි සබ්බං
එකාරඤ්ඤසීමා. තථා අසුරයක්ඛපුරාදි. ආකාසට්ඨදෙවබ්බන්මවිමානානි පන සමන්තා
ආකාසපරිච්ඡින්නානි පව්වෙකං අරඤ්ඤසීමා සමුද්දමජ්ඣෙ පබ්බතදීපකා විය.
තත්ථ සබ්බත්ථ සත්තබ්හන්තරසීමායං, අරඤ්ඤසීමායමෙව වාති කම්මං කාතබ්බං.
තස්මා ඉධාපි උපරිඅරඤ්ඤතලෙන සද්ධිං හෙට්ඨාපථවියා අරඤ්ඤවොහාරාභාවා
විසුං අරඤ්ඤසීමාති ගහෙතබ්බං. තෙනෙවෙත්ථ ගාමනදිආදිසීමාකථාය අට්ඨකථායං
‘ඉද්ධිමා හික්ඛු හෙට්ඨාපථවිතලෙ ධීතො කම්මං කොපෙති’ති (මහාව. අට්ඨ. 138)
බද්ධසීමායං දස්සිතනායො න දස්සිතො”ති වදන්ති.

ඉදඤ්චෙනාසං ගාමසීමාදීනං හෙට්ඨාපමාණදස්සනං සුත්තාදිවිරොධාභාවා
යුත්තං විය දිස්සති. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. එවං ගහණෙ ව ගාමසීමායං සම්මතා
බද්ධසීමා උපරි ගාමසීමං, හෙට්ඨා උදකපරියන්තං අරඤ්ඤසීමඤ්ච අවත්ථරතීති
තස්සා අරඤ්ඤසීමාපි ඛෙත්තන්ති සිජ්ඣති. භගවතා ව “සබ්බා, හික්ඛවෙ, නදී
අසීමා”තිආදීනා (මහාව. අට්ඨ. 147) නදිසමුද්දජාතස්සරා බද්ධසීමාය
අඛෙත්තභාවෙන චුත්තා, න පන අරඤ්ඤං. තස්මා අරඤ්ඤමිපි බද්ධසීමාය
ඛෙත්තමෙවාති ගහෙතබ්බං. යදි එවං කස්මා තත්ථ සා න බජ්ඣති?
පයොජනාභාවා. සීමාපෙක්ඛානන්තරමෙව සත්තබ්හන්තරසීමාය සම්භවතො. තස්සා
ව උපරි සම්මතාය බද්ධසීමාය සම්භෙදජ්ඣෙත්ථරණානුලොමතො විපත්තිසීමා එව
සියා. ගාමඛෙත්තෙ පන යත්වා අගාමකාරඤ්ඤෙකදෙසමිපි අන්තොකරිත්වා
සම්මතා කිඤ්චාපි සුසම්මතා, අගාමකාරඤ්ඤෙ භගවතා විහිතාය
සත්තබ්හන්තරසීමායපි අනිවත්තිතො. තත්ථ පන කම්මං කාතුං පවිට්ඨානමිපි තතො
බහි කෙවලාරඤ්ඤෙ කරොන්තානමිපි අන්තරා තීණි සත්තබ්හන්තරානි
යපෙතබ්බානි, අඤ්ඤථා විපත්ති එව සියාති සබ්බථා නිරත්ථකමෙව
අගාමකාරඤ්ඤෙ බද්ධසීමාකරණන්ති වෙදිතබ්බං.

අන්තොනදියං පවිට්ඨසාධායාති නදියා පථවිතලං ආභවිව ධීතාය සාධායපි,
පගෙව අනාභවිව ධීතාය. පාරොහෙපි එසෙව නයො. එතෙන සභාගං නදිසීමං
චුසිත්වා ධීතෙනපි විසභාගසීමාසම්බන්ධසාධාදීනා උදකුක්ඛෙපසීමාය සම්බන්ධො
න වට්ටතීති දස්සෙති. එතෙනෙව මහාසීමං, ගාමසීමඤ්ච චුසිත්වා ධීතෙන සාධාදීනා
මාළකසීමාය සම්බන්ධො න වට්ටතීති ඤාපිතොති දට්ඨබ්බො.

අන්තෝනදියංයෙවාති සෙතුපාදානං තීරට්ඨතං නිවත්තෙති. තෙන උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡේදතො ඛහි නදියං පතිට්ඨිතත්තෙපි සම්භෙදාභාවං දස්සෙති. තෙනාහ “ඛහිතීරෙ පතිට්ඨිතා”තිආදි. යදි හි උදකුක්ඛෙපතො ඛහි අන්තෝනදියමිපි පතිට්ඨිතත්තෙ සම්භෙදො භවෙය්‍ය, තමිපි පටික්ඛිපිතබ්බං භවෙය්‍ය කම්මකොපස්ස සමානත්තා, න ච පටික්ඛිත්තං. තස්මා සබ්බත්ථ අත්තනො නිස්සයසීමාය සම්භෙදොසො නත්තෙට්ඨාති ගහෙතබ්බං.

ආවරණෙන වාති දාරුආදිං නිබ්බන්ධා උදකනිවාරණෙන. කොට්ටකබන්ධනෙන වාති මත්තිකාදීහි පුරෙත්වා කතසෙතුවන්ධෙන. උභයෙනාපි ආවරණමෙව දස්සෙති. “නදිං විනාසෙත්වා”ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “හෙට්ඨා පාළි බද්ධා”ති, හෙට්ඨා නදිං ආවරිත්වා පාළි බද්ධාති අත්ථො. ඡඩ්ඞිතමොදකන්ති අතිරිත්තොදකං. “නදිං ඔත්ථරිත්වා සන්දනට්ඨානතො”ති ඉමිනා තළාකනදිනං අත්තරා පවත්තනට්ඨානෙන න වට්ටතිති දස්සෙති. උප්පතිත්වාති තීරාදිහින්දනවසෙන විපුලා හුත්වා. විහාරසීමන්ති බද්ධසීමං.

අගමනපථෙති තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තිතුං අසක්කුණෙය්‍ය. අරඤ්ඤසීමාසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති ලොකවොහාරසිද්ධං අගාමකාරඤ්ඤසීමං සන්ධාය වදති. තත්ථාති පකතියා මච්ඡන්ධානං ගමනපථෙසු දීපකෙසු.

තං යානන්ති ආවාටාදිනං කතට්ඨානමෙව, න අකතන්ති අත්ථො. ලොකීති සමුද්දොදකස්ස උප්පත්තිවෙගනින්තො මාතිකාකාරෙන පවත්තනතො.

148. සම්භින්දන්තිති යත්ථ චතුහි භික්ඛූහි නිසිදිතුං න සක්කා, තත්තකතො පට්ඨාය යාව කෙසග්ගමත්තමිපි අන්තොසීමාය කරොන්තො සම්භින්දති. චතුත්තං භික්ඛූනං පහොනකතො පට්ඨාය යාව සකලමිපි අන්තො කරොන්තො අප්පේධාත්ථරන්තිති වෙදිතබ්බං. සංසට්ඨවිටපාති අඤ්ඤමඤ්ඤං සිබ්බිත්වා ධීතමභාසාබමුලා, එතෙන අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අච්චාසන්නතං දීපෙති. සාධාය සාධං චූසන්නා හි දුරට්ඨාපි සියපුං, තතො එකංසතො සම්භෙදලක්ඛණං දස්සිතං න සියාති තං දස්සෙතුං විටපග්ගහණං කතං. එවඤ්ඤි භික්ඛූනං නිසිදිතුං අප්පහොනකට්ඨානං අත්තනො සීමාය අන්තොසීමට්ඨං කරිත්වා පුරාණවිහාරං කරොන්තො සීමාය සීමං සම්භින්දති නාම, න තතො පරන්ති දස්සිතමෙව හොති. බද්ධා හොතිති පොරාණකවිහාරසීමං සන්ධාය වුත්තං. අම්බන්ති අපරෙන සමයෙන පුරාණවිහාරපරික්ඛෙපාදිනං විනට්ඨන්තා අජානන්තානං තං පුරාණසීමාය නිමිත්තභූතං අම්බං. අත්තනො සීමාය අන්තොසීමට්ඨං කරිත්වා පුරාණවිහාරසීමට්ඨං ඡම්බුං කිත්තෙන්වා අම්බජම්බුනං අත්තරෙ යං යානං, තං අත්තනො සීමාය පවෙසෙත්වා බන්ධන්තිති අත්ථො. එත්ථ ච පුරාණසීමාය නිමිත්තභූතස්ස ගාමට්ඨස්ස අම්බරුක්ඛස්ස අන්තොසීමට්ඨාය ඡම්බුයා සහ සංසට්ඨවිටපත්තෙපි සීමාය බන්ධනකාලෙ විපත්ති වා පච්ඡා ගාමසීමාය සහ සම්භෙදො වා කම්මවිපත්ති වා න හොතිති මුඛතොව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

පදෙසන්ති සඨසස්ස නිසීදනප්පභොනකප්පදෙසං. “සීමන්තරිකං
 යපෙත්වා” තිආදිනා සම්භෙදජ්ඣෙකාත්ථරණං අකත්වා බද්ධසීමාහි අඤ්ඤමඤ්ඤං
 ඵ්ඤාපෙත්වා අබ්බවධානෙන බද්ධාපි සීමා අසීමා එවාති දස්සෙති. තස්මා
 එකද්වඨගුලමත්තාපි සීමන්තරිකා වට්ටති එව. සා පන දුබ්බොධාති අට්ඨකථාසු
 චතුරඨගුලාදිකා වුත්තාති දට්ඨබ්බං. ද්වින්තං සීමානන්ති ද්වින්තං බද්ධසීමානං.
 නිමිත්තං භොතිති නිමිත්තස්ස සීමතො බාහිරත්තා බන්ධනකාලෙ තාව
 සම්භෙදදොසො නත්ථිති අධිප්පායො. න කෙවලඤ්ඤා නිමිත්තකත්තා එව සඨකරං
 කරොති, අථ බො සීමන්තරිකාය ධිතො අඤ්ඤොපි රුක්ඛො කරොති එව. තස්මා
 අප්පමත්තිකාය සීමන්තරිකාය වඨ්ඨනකා රුක්ඛාදයො න වට්ටන්ති එව. එත්ථ ච
 උපරි දිස්සමානබන්ධසාබාදිපවෙසෙ එව සඨකරදොසස්ස සබ්බත්ථ දස්සිතත්තා
 අදිස්සමානානං මූලානං පවෙසෙපි භූමිගතිකත්තා දොසො නත්ථිති සිජ්ඣති. සවෙ
 පන මූලානිපි දිස්සමානානෙව පවිසන්ති, සඨකරොව. පබ්බතපාසාණා පන
 දිස්සමානාපි භූමිගතිකා එව. යදි පන බන්ධනකාලෙ එව එකො පුලරුක්ඛො
 උභයමිපි සීමං ආභවති තිට්ඨති, පච්ඡා බද්ධා අසීමා භොතිති දට්ඨබ්බං.

සීමාසඨකරන්ති සීමාසම්භෙදං. යං පන සාරත්ථදීපනියං වුත්තං “සීමාසඨකරං
 කරොතිති වඨ්ඨිත්වා සීමප්පදෙසං පට්ටියෙ ද්වින්තං සීමානං ගතට්ඨානස්ස
 දුච්ඤ්ඤායාත්තා වුත්ත”න්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.148), තං න යුත්තං
 ගාමසීමායපි සහ සඨකරං කරොතිති වත්තබ්බතො. තත්ථාපි හි නිමිත්තෙ වඨ්ඨිතෙ
 ගාමසීමාබද්ධසීමානං ගතට්ඨානං දුබ්බඤ්ඤායාමෙව භොති, තත්ථ පන අවත්වා
 ද්වින්තං බද්ධසීමානමෙව සඨකරස්ස වුත්තත්තා යථාවුත්තසම්බද්ධදොසොව
 සඨකර-සද්දෙන වුත්තොති ගභෙතබ්බං. පාළියං පන නිදානවසෙන “යෙසං,
 භික්ඛවෙ, සීමා පච්ඡා සම්මතා, තෙසං තං කම්මං අධම්මික”න්තිආදිනා (මහාව.
 148) පච්ඡා සම්මතාය අසීමත්තෙ වුත්තෙපි ද්විසු ගාමසීමාසු යත්වා ද්විහි සඨසෙහි
 සම්භෙදං වා අජ්ඣෙකාත්ථරණං වා කත්වා සීමන්තරිකං අට්ඨපෙත්වා වා
 රුක්ඛපාරොභාදිසම්බන්ධං අවිශොපෙත්වා වා එකස්මිං බණ
 කම්මවාචානිට්ඨාපනවසෙන එකතො සම්මතානං ද්වින්තං සීමානමිපි අසීමතා
 පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථභෙදාදිකථාවණ්ණනා

149. අධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ එකසීමාය චතුසු භික්ඛුසු විජ්ජමානෙසු
 පාතිමොක්ඛද්දෙසොව අනුඤ්ඤාතො, තිසු, ද්විසු ච පාරිසුද්ධිඋපොසථොව. ඉධ පන
 තථා අකතත්තා “අධම්මෙනා” ති වුත්තං. යස්මා පන ඡන්දපාරිසුද්ධි සඨසෙ එව
 ආගච්ඡති, න ගණෙ, න පුග්ගලෙ, තස්මා “වග්ග”න්ති වුත්තන්ති.

සවෙ පන ද්වෙ සඨසා එකසීමාය අඤ්ඤමඤ්ඤං ඡන්දං ආභරිත්වා එකස්මිං
 බණ විසුං සඨසකම්මං කරොන්ති, එත්ථ කථන්ති? කෙච් පනෙතං වට්ටන්ති
 වදන්ති, තං න ගභෙතබ්බං වග්ගකම්මත්තා. කම්මං කරොන්තානඤ්ඤි

ජන්දපාරිසුද්ධි අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡති තථා වචනාභාවා, විසුං විසුං
කම්මකරණත්ථමෙව සීමාය අනුඤ්ඤාතත්තා වාති ගහෙනබ්බං. විහාරසීමායං පන
සඬ්ඝෙ විජ්ජමානෙපි කෙනවි පච්චයෙන ඛන්ධසීමායං තීසු, ද්වීසු වා
පාරිසුද්ධිඋපොසථං කරොන්තෙසු කම්මං ධම්මෙන සමග්ගමෙව
භින්නසීමට්ඨත්තාති දට්ඨබ්බං.

උපොසථහෙදාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛද්දෙසකථාවණ්ණනා

150. එවමෙනං ධාරයාමීති. සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහීති එත්ථ “එවමෙනං
ධාරයාමී”ති වත්වා “උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදානං, සුතා ඛො
පනායස්මන්තෙහි වත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා”තිආදිනා වත්තබ්බං.
මාතිකාට්ඨකථායමිපි (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) එවමෙව චුත්තං. සුතෙනාති
සුතපදෙන.

සචරභයන්ති වනචරකභයං. තෙනාහ “අට්ඨමනුස්සභය”න්ති. නිදානුද්දෙසෙ
අනිට්ඨිතෙ පාතිමොක්ඛං නිද්දිට්ඨං නාම න භොතීති ආහ “දුතියාදීසු
උද්දෙසෙසු”තිආදි. තිහිපි විධිහිති ඔසාරණකථනසරභඤ්ඤෙහි. එත්ථ ව අත්ථං
භණ්ණකාමතාය වා භණ්ණාපෙතුකාමතාය වා සුත්තස්ස ඔසාරණං ඔසාරණං නාම.
තස්සෙව අත්ථප්පකාසනා කථනං නාම. කෙවලං පාඨස්සෙව සරෙන භණ්ණං
සරභඤ්ඤං නාම. සජ්ඣායං අධිට්ඨතිත්වාති “සජ්ඣායං කරොමී”ති චිත්තං
උප්පාදෙන්වා. ඔසාරෙන්වා පන කට්ඨන්තෙනාති සයමෙව පාඨං වත්වා පච්ඡා අත්ථං
කට්ඨන්තෙන.

පාතිමොක්ඛද්දෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා

155. නචචිධන්ති සඬ්ඝගණපුග්ගලෙසු තයො,
සුත්තුද්දෙසපාරිසුද්ධිඅධිට්ඨානවසෙන තයො, වාතුද්දසීපන්නරසීසාමග්ගීවසෙන
තයොති නචචිධං. චතුබ්බිධන්ති අධම්මෙනවග්ගාදි චතුබ්බිධං. දුච්චන්ති
භික්ඛුභික්ඛුනිපාතිමොක්ඛවසෙන දුච්චං පාතිමොක්ඛං. නචචිධන්ති භික්ඛුනං පඤ්ච,
භික්ඛුනීනං වත්තාරොති නචචිධං පාතිමොක්ඛද්දෙසං.

අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගභණ්ණානුජානනකථාදිවණ්ණනා

156. කතිමීති තිථි-සද්දාපෙක්ඛං ඉත්ථිලිඬ්ඨං දට්ඨබ්බං.

163. උතුරුසියාවෙහි හෙමත්තගිම්හෙසුයෙව.

164. විඤ්ඤාපෙනීති එත්ථ මනසා චිත්තෙන්වා කායවිකාරකරණමෙව
විඤ්ඤාපනන්ති දට්ඨබ්බං. පාළියං අඤ්ඤස්ස දාතබ්බා පාරිසුද්ධිති
පාරිසුද්ධිදායකෙන පුන අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො සන්තිකෙ දාතබ්බා. “භූතංයෙව වා
සාමණෙරභාවං ආරොචෙති”ති වුත්තත්තා උභාවිසතිවස්සකාලෙ උපසම්පන්නස්ස,
අන්තිමචත්ථුඅජ්ඣාපන්නසික්ඛාපච්චක්ඛාතාදීනං වා යාව භික්ඛුපට්ඨඤ්ඤා වත්තති,
තාව තෙහි ආහටාපි ඡන්දපාරිසුද්ධි ආගච්ඡති. යදා පන තෙ අත්තනො
සාමණෙරාදිභාවං පටිජානන්ති, තතො පට්ඨායෙව නාගච්ඡන්ති දස්සිතන්ති
දට්ඨබ්බං. පාළියමිති හි “දින්නාය පාරිසුද්ධියා සඤ්ජපත්තො විබ්භමති...පෙ....
පණ්ඩකො පටිජානාති. තිරච්ඡානගතො පටිජානාති. උභතොඛ්‍යඤ්ජනකො
පටිජානාති, ආහටා හොති පාරිසුද්ධි”ති වුත්තත්තා පණ්ඩකාදීනමිති
භික්ඛුපට්ඨඤ්ඤාය වත්තමානකාලෙසු ඡන්දපාරිසුද්ධියා ආගමනං සිද්ධමෙව. තෙනාහ
“එස නයො සබ්බත්ථා”ති. උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටානං පන පකතත්තා
අත්තරාමග්ගෙ උම්මත්තකාදිභාවෙ පට්ඨඤ්ඤාතෙපි තෙසං සඤ්ජපත්තමත්තෙනෙව
ඡන්දාදි ආගච්ඡන්ති දට්ඨබ්බං.

“භික්ඛුනං හත්ථපාස”න්ති ඉමිනා ගණපුග්ගලෙසු ඡන්දපාරිසුද්ධියා අනාගමනං
දස්සෙති. “සඤ්ජපත්තො”ති හි පාළියං වුත්තං. බ්ලාලසඤ්ඤාපාරිසුද්ධිති
බ්ලාලභීවාය බන්ධනසඤ්ඤාසදිසා පාරිසුද්ධි නාම, යථා සඤ්ඤා බ්ලාලෙ
ආගච්ඡන්තෙ එව ආගච්ඡති, න අනාගච්ඡන්තෙ තප්පට්ඨද්ධත්තා, එවමයං
පාරිසුද්ධිපිති අත්ථො. අථ වා යථා සඤ්ඤාය පයමවලයං දුතියවලයං පාපුණාති,
න තතියවලයං, එවමයමිති අධිප්පායො. උපලක්ඛණමත්තඤ්ඤාවෙත්ථ බ්ලාල-
ග්ගහණං දට්ඨබ්බං.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගහණානුජානනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡන්දදානකථාදිවණ්ණනා

165. පාළියං “සන්ති සඤ්ජස්ස කරණියානී”ති වත්තබ්බෙ වචනවිපල්ලාසෙන
“කරණිය”න්ති වුත්තං.

167. “තස්ස සම්මුතිදානකිව්චං නත්ථි”ති ඉදං පාළියං එකදා සරන්තස්සෙව
සම්මුතිදානස්ස වුත්තත්තා එකදා අසරන්තස්ස සම්මුතිඅභාවෙපි තස්ස අනාගමනං
වග්ගකම්මාය න හොතීති වුත්තං. කෙච් පන “සොපි හත්ථපාසෙව
ආනෙතබ්බො”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

168. සඤ්ජපන්නිපාතතො පයමං කාතබ්බං පුබ්බකරණං. සඤ්ජපන්නිපාතෙ
කාතබ්බං පුබ්බකිව්චන්ති දට්ඨබ්බං. පාළියං නො වෙ අධිට්ඨහෙය්‍යා, ආපත්ති
දුක්කට්ඨසාති එත්ථ අසඤ්චිච්ච අසනියා අනාපත්ති. යථා වෙත්ථ, එවං උපරිපි. යත්ථ
පන අචිත්තකාපත්ති අත්ථි, තත්ථ වක්ඛාම.

169. “පඤ්ඤත්තං හොති” ති ඉමිනා “න සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො” ති විසුං පටික්ඛෙපාභාවෙපි යථාචුත්තසුත්තසාමත්ථියතො පඤ්ඤත්තමෙවාති දස්සෙති. ඉමිනා එව නයෙන –

“අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං කරොයා, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා” ති (වුළුව. 386; අ. නි. 8.20; උදා. 45) –

ආදිසුත්තනයතො ව අලජ්ජිහිපි සද්ධිං උපොසථකරණමපි පටික්ඛිත්තමෙව අලජ්ජිනිග්ගහත්ථත්තා සබ්බසික්ඛාපදානන්ති දට්ඨබ්බං.

“පාරිසුද්ධිදානපඤ්ඤාපනෙනා” ති ඉමිනා සාපත්තිකෙන පාරිසුද්ධිපි න දාතබ්බාති දීපිතං හොති. උභොපි දුක්ඛටන්ති එත්ථ සභාගාපත්තිභාවං අජානිත්වා කෙවලං ආපත්තිනාමෙනෙව දෙසෙන්නස්ස පටිග්ගණ්හන්නස්ස අවිත්තකමෙව දුක්ඛටං හොතීති වදන්ති. යථා සඬ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපන්නො ඤත්තිං යපෙත්වා උපොසථං කාතුං ලහති, එවං තයොපි “සුඤ්ඤා මෙ, ආයස්මන්නා, ඉමෙ භික්ඛු සභාගං ආපත්තිං ආපන්නා” ති ආදිනා චුත්තනයානුසාරෙනෙව ගණඤත්තිං යපෙත්වා ද්විහි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙන පන සාපත්තිකෙන දුරං ගන්ත්වාපි පටිකාතුමෙව වට්ටති, අසම්පාපුණන්නෙන “භික්ඛුං ලහිත්වා පටිකරිස්සාමි” ති උපොසථො කාතබ්බො, පටිකරිත්වා ව පුන උපොසථො කත්තබ්බො.

ඡන්දදානකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා

172. කෙනච්ච 63 කරණියෙන ගන්ත්වාති සීමාපරිච්ඡේදතො බහිභූතං ගාමං වා අරඤ්ඤං වා ගන්ත්වාති අත්ථො. එතෙනෙව උපොසථඤ්ඤත්තියා යපනකාලෙ සමග්ගා එව තෙ ඤත්තිං යපෙසුන්ති සිද්ධං. තෙනෙව පාළියං “උද්දිට්ඨං සුඋද්දිට්ඨං” ත්ති සබ්බපන්නරසකෙසුපි චුත්තං. වග්ගා සමග්ගසඤ්ඤිතොති ආදි පන ඤ්ඤත්තියා නිට්ඨිතාය “කිං සඬ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච” ත්ති ආදිනං (මහාව. 134) වචනක්ඛණෙ බහිගතානං භික්ඛූනං සීමාය පටිට්ඨත්තා භික්ඛු තස්මිං ඛණෙ වග්ගා හොන්තීති චුත්තං. තෙනාහ “තෙසං සීමං ඔක්කන්තත්තා වග්ගා” ති ආදි, එතෙන පාරාජිකුද්දෙසාදික්ඛණෙපි වග්ගසඤ්ඤිතං උද්දිසන්නානං ආපත්ති එව, ඤ්ඤත්තියා පන පුබ්බෙ නිට්ඨිතත්තා කම්මකොපො නත්ථිති දස්සිතමෙව හොති. එවං උපරිපි සබ්බවාරෙසු අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ව පාළියං “සබ්බාය වුට්ඨිතාය...පෙ.... තෙසං සන්තිකෙ පාරිසුද්ධි ආරොචෙතබ්බා” ති (මහාව. 174) චුත්තත්තා බහිසීමාගතාය පරිසාය තෙසු යස්ස කස්සචි සන්තිකෙ අනාධිට්ඨිතෙහි පාරිසුද්ධිං ආරොචෙතුං වට්ටතීති වදන්ති.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලිඛිතාදිදස්සනකථාදිවණ්ණනා

179. අඤ්ඤාතකං නාම අදිට්ඨපුබ්බන්ති ආහ “අඤ්ඤෙසං සන්තක”න්ති. අඤ්ඤෙසන්ති අත්තනා අදිට්ඨපුබ්බානං. නානාසංවාසකභාවන්ති ලද්ධිනානාසංවාසකභාවං.

180. පාළියං අභිච්ඡරන්ති සමානසංවාසකභාවං නිව්ඡින්නන්ති.

181. උපොසථකාරකානි සඬ්ඝුපොසථකාරකා. තෙනෙව “අඤ්ඤත්‍ර සඬ්ඝෙනා”ති වුත්තං. සඬ්ඝුපොසථට්ඨානතො හි ගච්ඡන්තෙන අත්තවතුත්ථෙතෙව ගන්තබ්බං, තිණ්ණං භික්ඛුනං නිසින්තට්ඨානතො පන ගච්ඡන්තෙන එකෙන භික්ඛුනාපි සහ ගන්තුම්පි වට්ටති. පාළියං “අභික්ඛුකො ආවාසො”ති ඉදං නිදස්සනමත්තං, සඬ්ඝුපොසථට්ඨානතො ගණපුග්ගලෙහි සභික්ඛුකොපි ආවාසො න ගන්තබ්බො “අඤ්ඤත්‍ර සඬ්ඝෙනා”ති වුත්තත්තානි වදන්ති. උපොසථං කරොන්තීති සඬ්ඝුපොසථං වා ගණුපොසථං වා. “තස්ස සන්තික”න්ති ඉදං ගණුපොසථට්ඨානතො ගච්ඡන්තං සන්ධාය වුත්තං, අඤ්ඤා “සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන අත්තවතුත්ථෙත වා”ති වචනෙන විරුජ්ඣිතතො. ආරඤ්ඤකෙනානි එකචාරිනා. උපොසථන්තරායොති අත්තතො උපොසථන්තරායො.

183. පාළියං භික්ඛුනියා නිසින්තපරිසායානිආදීසු භික්ඛුනියානිආදි කරණත්ථෙ සාමිවචනං.

ලිඛිතාදිදස්සනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකො

වස්සුපනායිකඅනුජානනකථාදිවණ්ණනා

184. වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ අපරස්මිං දිවසෙති දුතියෙ පාටිපදදිවසෙ.

185. අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වානි සාපෙක්ඛස්ස අකරණීයෙන ගන්ත්වා අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වා. පරිභානීති ගුණපරිභානි.

187. පාළියං සත්තාහං සන්තිවත්තො කාතබ්බොති සකලං සත්තාහං බහි ඵව අවිතිනාමෙත්වා සත්තාහපරියොසානභූතං අරුණුට්ඨානකාලං පුන විහාරෙව සම්බන්ධවසෙන සත්තාහං විහාරෙ සන්තිවත්තං කාතබ්බං. සත්තාහපරියොසානකාලො හි ඉධ සත්තාහ-සද්දෙන වුත්තො, තදපෙක්ඛාය ව “සන්තිවත්තො”ති පුල්ලිඬිගෙන වුත්තං. තිණ්ණ පරිභිනානීති භික්ඛුනීනං වච්චකුට්ඨාදීනං පටික්ඛිත්තත්තා පරිභිනානි.

189. න පළුප්පතීති අඤ්ඤාසං අප්පගුණත්තා, මම ච මරණෙන න විනස්සති.

වස්සුපනායිකඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පභිතෙයෙවඅනුජානනකථාවණ්ණනා

199. භික්ඛුහි සද්ධිං වසනකපුරිසොති අනඤ්ඤගතිකොති දස්සෙති.

ගන්තබ්බන්ති සඨසකරණීයෙන අප්පභිතෙපි ගන්තබ්බං. එත්ථ ච අනුජාසකෙහිපි සාසනභාවං ඤාතුකාමෙහි පභිතෙ තෙසං පසාදවඩ්ඪිං සම්පස්සන්තෙහිපි සත්තාහකරණීයෙන ගන්තුං වට්ටතීති ගහෙතබ්බං.

රත්තිවිෂේදවිනිවිෂයොති සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා බහිද්ධා අරුණුට්ඨාපනසඬ්ඛාතස්ස රත්තිවිෂේදස්ස විනිවිෂයො. ගන්තුං වට්ටතීති අන්තොඋපවාරසීමායං ධීතෙනෙව සත්තාහකරණීයනිමිත්තං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමිනා නිමිත්තෙන ගන්ත්වා ‘‘අන්තොසත්තාහෙ ආගච්ඡස්සාමි’’ති ආභොගං කත්වා ගන්තුං වට්ටති. පුරිමක්ඛණෙ ආභොගං කත්වා ගමනක්ඛණෙ විස්සරිත්වා ගතෙපි දොසො නත්ථි ‘‘සකරණීයො පක්කමති’’ති (මහාව. 207) චුත්තත්තා. සබ්බථා පන ආභොගං අකත්වා ගතස්ස වස්සවිෂේදොති වදන්ති. යො පන සත්තාහකරණීයනිමිත්තාභාවෙපි ‘‘සත්තාහබ්බන්තරෙ ආගමිස්සාමි’’ති ආභොගං කත්වා ගන්ත්වා සත්තාහබ්බන්තරෙ ආගච්ඡති, තස්ස ආපත්තියෙව, වස්සවිෂේදො නත්ථි සත්තාහස්ස සන්තිවත්තත්තාති වදන්ති. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. භණ්ඩකන්ති විවරහණ්ඩං. සම්පාපුණිතුං න සක්කොති, වට්ටතීති තදහෙව ආගමනෙ සඋස්සාහත්තා වස්සවිෂේදො වා ආපත්ති වා න භොතීති අධිප්පායො. ආවරියන්ති අගිලානම්පි නිස්සයාවරියඤ්ච ධම්මාවරියඤ්ච, පගෙව උපසම්පදාවරියඋපජ්ඣායෙසු. වදති, වට්ටතීති සත්තාහාතික්කමෙ ආපත්තිඅභාවං සන්ධාය චුත්තං, වස්සවිෂේදො පන භොති එව.

පභිතෙයෙවඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සවිෂේදකථාවණ්ණනා

200. පාළියං ගණ්ඨිංසුති ගහෙත්වා බාදිංසු. පරිපාතිංසුති පලාපෙසුං, අනුබන්ධිංසුති අත්ථො.

201. සත්තාහවාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බොති එත්ථ ඡදිවසානි බහිද්ධා විනිනාමෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ පුරාරුණා එව අන්තොඋපවාරසීමාය පවිසිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙත්වා පුනදිවසෙ සත්තාහං අධිට්ඨාය ගන්තබ්බන්ති අධිප්පායො. කෙච් පන ‘‘සත්තමෙ දිවසෙ ආගන්ත්වා අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා තදහෙව දිවසභාගෙපි ගන්තුං වට්ටතී’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං ‘‘අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො’’ති චුත්තත්තා. සත්තමෙ දිවසෙ තත්ථ අරුණුට්ඨාපනමෙව හි සන්ධාය පාළියම්පි ‘‘සත්තාහං සන්තිවත්තො කාතබ්බො’’ති චුත්තං. අරුණං

අනුට්ඨාපෙන්වා ගවිජන්තො අන්තො අප්පවිසිත්වා බහිද්ධාව සත්තාහං
 විනිනාමෙන්තෙන සමුච්ඡින්නවස්සො එව භවිස්සති අරුණස්ස බහි එව
 උට්ඨාපිතත්තා. ඉතරථා “අරුණො උට්ඨාපෙනබ්බො”ති වචනං නිරත්ථකං සියා
 “සත්තාහවාරෙන අන්තොවිහාරෙ පවිසිත්වා අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වාපි
 ගන්තබ්බ”න්ති වත්තබ්බතො. අඤ්ඤෙසු ව යානෙසු අරුණුට්ඨාපනමෙව වුවිවති.
 වක්ඛති හි වීරරක්ඛන්ධකෙ “එකස්මිං විහාරෙ වසන්තො ඉතරස්මිං සත්තාහවාරෙන
 අරුණමෙව උට්ඨාපෙති”ති (මහාව. අට්ඨ. 364).

අථාපි යං තෙ වදෙය්‍යං “සත්තමෙ දිවසෙ යදා කදාපි පවිට්ඨෙත
 තංදිවසනිස්සිකො අනිතඅරුණො උට්ඨාපිතො නාම හොතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය
 අට්ඨකථායං වුත්ත”න්ති, තං සද්දගතියාපි න සමෙති. න හි උට්ඨිතෙ අරුණෙ පච්ඡා
 පවිට්ඨො තස්ස පයොජකො උට්ඨාපකො භවිතුමරහති. යදි භවෙය්‍ය, වස්සං
 උපගන්ත්වා පනස්ස අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වා තදභෙව සත්තාහකරණියෙන
 පක්කන්තස්සාපිති එත්ථ “අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වා”ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍ය,
 තෙනපි තංදිවසසන්තිස්සිතස්ස අරුණස්ස උට්ඨාපිතත්තා. ආරඤ්ඤකස්සාපි හි
 හික්ඛුනො සායන්හසමයෙ අභිගය්‍යත්තං අරඤ්ඤට්ඨානං ගන්ත්වා තදා එව
 නිවත්තන්තස්ස අරුණො උට්ඨාපිතො ධුතඨගඤ්ඤ වියොධිතං සියා, න චෙතං යුත්තං
 අරුණුග්ගමනකාලෙ එව අරුණුට්ඨාපනස්ස වුත්තත්තා. වුත්තඤ්ඤි “කාලස්සෙව
 පන නික්ඛමිත්වා අභිගය්‍යත්තෙ යානෙ අරුණං උට්ඨාපෙනබ්බං. සචෙ
 අරුණුට්ඨානවෙලායං තෙසං ආබාධො වඩ්ඪති, තෙසං එව කිච්චං කාතබ්බං, න
 ධුතඨගච්ඡද්ධිකෙන භවිතබ්බ”න්ති (විසුද්ධි. 1.31). තථා පාරිවාසිකාදීනමපි අරුණං
 අනුට්ඨාපෙන්වා වත්තං නික්ඛිපන්තානං රත්තිව්ජෙදො වුත්තො. “උග්ගතෙ
 අරුණෙ නික්ඛිපිතබ්බ”න්ති (වුළුව. 97) හි වුත්තං. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදෙපි
 අනුපසම්පන්නෙහි සහ නිවුත්ථභාවපරිමොචනත්ථං “පුරාරුණා නික්ඛමිත්වා”තිආදී
 වුත්තං. එවං වීරවිජ්ජවාසාදීසු ව සබ්බත්ථ රත්තිපරියොසානෙ
 ආගාමිඅරුණවසෙනෙව අරුණුට්ඨාපනං දස්සිතං, න අතීතාරුණවසෙන. තස්මා
 වුත්තනයෙනෙවත්ථ අරුණුට්ඨාපනං වෙදිතබ්බං අඤ්ඤථා වස්සව්ජෙදන්තා.

යං පන වස්සං උපගතස්ස තදභෙව අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වා සකරණියස්ස
 පක්කමනවචනං, තං වස්සං උපගතකාලතො පට්ඨාය යදා කදාපි නිමිත්තෙ සති
 ගමනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා යුත්තං, න පන සත්තාහවාරෙන ගතස්ස අරුණං
 අනුට්ඨාපෙන්වා තදභෙව ගමනං “අරුණො උට්ඨාපෙනබ්බො”ති වුත්තත්තා එව.
 යථා වා “සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණියො පක්කමති, ආගච්ඡෙය්‍යා වා
 සො, හික්ඛවෙ, හික්ඛු තං ආවාසං, න වා ආගච්ඡෙය්‍යා”තිආදීනා (මහාව. 207)
 පච්ඡිමසත්තාහෙ අනාගමනෙ අනුඤ්ඤාතෙපි අඤ්ඤසත්තාහෙසු න වට්ටති. එවං
 පට්ඨසත්තාහෙ අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වා ගමනෙ අනුඤ්ඤාතෙපි තතො පරෙසු
 සත්තාහෙසු ආගතස්ස අරුණං අනුට්ඨාපෙන්වා ගමනං න වට්ටතීති නිට්ඨමෙත්ථ
 ගන්තබ්බං. ඉධ ආහටන්ති විහාරතො බහි ආගතට්ඨානෙ ආතීතං.

අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සව්ජෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වජ්‍යාදිප්ප වස්සුපගමනකථාවණ්ණනා

203. උපගන්තුං 68 න වට්ඨනීති කුටිකාදීනං අභාවෙන “ඉධ වස්සං උපෙමී” ති එවං වච්ඡෙදං කත්වා උපගන්තුං න වට්ඨති.

204. පාළියං පිසාවිල්ලිකාති පිසාවදාරකා. පවිසනද්වාරං යොජෙත්වාති සකවාට්ඨාරං කත්වා. රුක්ඛං ඡින්නිත්වාති සුසිරට්ඨානස්ස උපරිභාගං ඡින්නිත්වා. බාණ්ණමත්ථකෙති සුසිරබාණ්ණමත්ථකෙ. ටඬිකිතමඤ්චො නාම දීසෙ මඤ්චපාදෙ විජ්ඣිත්වා අට්ඨනියො පචෙසෙත්වා කතො, සො හෙට්ඨුපරියවසෙන පඤ්ඤත්තොපි පුරිමසදිසොව හොති, තං සුසානෙ, දෙවතායානෙ ව යපෙන්නි. චතුන්නං පාසාණානං උපරි පාසාණඵලකෙ අත්ථරිත්වා කතගෙහමිපි “ටඬිකිතමඤ්චො” ති වුච්චති.

වජ්‍යාදිප්ප වස්සුපගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා

205. මහාවිහඩගෙති චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනායං. පරතො සෙනාසනක්ඛන්ධකෙපි අධම්මිකං කතිකවත්තං ආවි හවිස්සති එව.

207. යස්මා නානාසීමායං ද්විප්ප ආවාසෙප්ප වස්සං උපගච්ඡන්තස්ස “දුතියෙ වසිස්සාමී” ති උපවාරතො නික්ඛන්තමත්තෙ පයමො සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සමිහති. තස්මා පාළියං “තස්ස, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනො පුරිමිකා ව න පඤ්ඤායතී” ති පයමං සෙනාසනග්ගාහං සන්ධාය වුත්තං. දුතියෙ සෙනාසනග්ගාහො පන පුරිමිකා පඤ්ඤායතෙව, තත්ථෙව තෙමාසං වසන්තො පුරිමවස්සං වුත්ථො එව හොති, තතො වා පන දුතියදිවසාදිප්ප “පයමසෙනාසනෙ වසිස්සාමී” ති උපවාරාතික්කමෙ පුරිමිකාපි න පඤ්ඤායතීති දට්ඨබ්බං.

208. පාළියං “සො සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණියො පක්කමති” ති වුත්තත්තා පවාරණාදිවසෙපි සත්තාහකරණියං විනා ගන්තුං න වට්ඨනීති වෙදිතබ්බං. කොමුදියා වාතුමාසිනියාති පච්ඡිම-කත්තිකපුණ්ණමාය. සා හි තස්මිං කාලෙ කුමුදානං අත්ථිතාය කොමුදී, චතුන්නං වස්සිකමාසානං පරියොසානත්තා වාතුමාසිනීති ව වුච්චති.

අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

4. පවාරණාක්ඛන්ධකො

අභාසුචිහාරකථාදිවණ්ණනා

209. පවාරණාක්ඛන්ධකෙ පාළියං පිණ්ඩාය පටික්කමෙය්‍යාති පිණ්ඩාය වරින්වා පටික්කමෙය්‍ය. අවක්කාරපාතින්ති අතිරෙකපිණ්ඩපාතය්‍යපනකං එකං භාජනං. අවිසය්‍යහන්ති උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං. විලඬිසනං උක්ඛිපනං විලඬිසො, සො එව විලඬිසකො, හත්ථෙහි විලඬිසකො හත්ථවිලඬිසකොති ආහ
“හත්ථුක්ඛෙපකෙනා”ති. අථ වා විලඬිසකෙන උක්ඛෙපකෙන හත්ථෙනාතිපි අත්ථො, අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිඛ්ඛිතහත්ථෙහීති වුත්තං හොති.

213. සචෙ පන වුඬ්ඪ්ඨතරො හොතීති පවාරණාදායකො භික්ඛු වුඬ්ඪ්ඨතරො හොති. එවඤ්ඤි තෙන තස්සත්ථාය පවාරිතං හොතීති එත්ථ එවං තෙන අප්පචාරිතොපි තස්ස සඬ්ඝප්පත්තිමත්තෙන සඬ්ඝපවාරණාකම්මං සමග්ගකම්මමෙව හොතීති දට්ඨබ්බං. තෙන ච භික්ඛුනාති පවාරණාදායකෙන භික්ඛුනා.

234. බහුපි සමානවස්සා එකතො පවාරෙතුං ලහන්තීති එකස්මිං සංවච්ඡරෙ ලද්ධුපසම්පදනය සමානුපසම්පන්නවස්සා සබ්බෙ එකතො පවාරෙතුං ලහන්තීති අත්ථො.

237. පාළියං මිච්ඡාදිට්ඨිති “නත්ථි දින්න”න්තිආදි (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; 2.94, 95, 225; 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210; ධ. ස. 1221) නයජ්ජවත්තා. අන්තග්ගාහිකාති සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛාතස්ස අන්තස්ස ගාහිකා. යං ඛො ත්වන්තිආදීසු යං පවාරණං යපෙසි, තං දිට්ඨෙත යපෙසිති තං-සද්දං අප්ඤ්ඤාහරින්වා යොජෙතබ්බං.

239. වත්ථුං පකාසෙන්නොති පුග්ගලෙ පරිසඬ්ඤාප්පත්තියා නිමිත්තභූතං වත්ථුමත්තංයෙව සන්ධාය වුත්තං. යං පන වත්ථුං සන්ධාය “පුග්ගලො පඤ්ඤායති, න වත්ථු”ති ආහ, න තං සන්ධායෙනං වුත්තං. යදි පන තස්ස භික්ඛුනො වසනට්ඨානෙ පොක්ඛරණිතො මච්ඡග්ගහණාදි දිස්සෙය්‍ය, තදා “වත්ථු ච පුග්ගලො ච පඤ්ඤායතී”ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය. තෙනාහ “පුරිමනෙයෙනෙව වොරෙහී”තිආදි. භික්ඛුනො සරීරෙ මාලාගන්ධඤ්ච අරිට්ඨගන්ධඤ්ච දිස්වා එවං “වත්ථු ච පුග්ගලො ච පඤ්ඤායතී”ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අථාසුචිහාරකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා

240. ද්වෙ වාතුද්දසිකා හොන්තීති තතියපක්ඛෙ වාතුද්දසියා සද්ධිං ද්වෙ වාතුද්දසිකා හොන්ති. “හණ්ඩනකාරකානං තෙරසෙ වා වාතුද්දසෙ වා ඉමෙ පන්තරසිපවාරණං පවාරෙස්සන්ති”ති ඉමිනා යථාසකං උපොසථකරණදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුනං වාතුද්දසිපන්තරසිවොහාරො, න වන්දගතිසිද්ධියා තිට්ඨා වසෙනාති දස්සෙති. කිඤ්චාපි එවං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, රාජුනං අනුවත්තිතු”න්ති (මහාව. 186) වචනතො පනෙත්ථ ලොකියානං තිට්ඨං අනුවත්තන්තෙහිපි අත්තතො උපොසථක්කමෙන වාතුද්දසිං පන්තරසිං වා,

පන්තරසිං වාතුද්දසිං වා කරොන්තෙහෙව අනුවත්තිතබ්බං, න පන සොළසමදිවසං වා තෙරසමදිවසං වා උපොසථදිවසං කරොන්තෙහි. තෙනෙව පාළියමිපි “ද්වෙ තයො උපොසථෙ වාතුද්දසිකෙ කාතු”න්ති වුත්තං. අඤ්ඤා ද්වාදසියං, තෙරසියං වා උපොසථො කාතබ්බොති වත්තබ්බතො. “සකිං පක්ඛස්ස වාතුද්දසෙ, පන්තරසෙ වා”තිආදිවචනමිපි උපවුත්ථක්කමෙනෙව වුත්තං, න තිටීක්කමෙනාති ගහෙතබ්බං.

භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පචාරණාසඬගහකථාවණ්ණනා

241. “පචාරෙත්වා පන අන්තරාපි වාරිකං පක්කමිතුං උභන්ති”ති ඉමිනා පචාරණාසඬගහෙ කතෙ අන්තරා පක්කමිතුකාමා සඬ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා පචාරෙතුං උභන්තිති දස්සෙති.

පචාරණාසඬගහකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පචාරණාක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

5. වම්මක්ඛන්ධකො

සොණකොළිවිසකථාදිවණ්ණනා

242. වම්මක්ඛන්ධකෙ උණ්ණපාචාරණන්ති උභතො ලොමානි උට්ඨාපෙත්වා කතං උණ්ණමයං පාචාරණං, උභතො කප්පාසපිචුං උට්ඨාපෙත්වා චිතපාචාරොපි අත්ථි, තතො නිවත්තනත්ථං “උණ්ණපාචාරණ”න්ති වුත්තං.

අඬ්ඬවන්දපාසාණෙති සොපානමුලෙ උපඬ්ඬං අත්තො පචෙසෙත්වා යපිතෙ අඬ්ඬපාසාණෙ. පාළියං විහාරපච්ඡායායන්ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායාය, විහාරස්ස වඬ්ඬමානච්ඡායායන්තිපි වදන්ති.

243. භොගානි උපයොගත්ථෙ පච්චන්තවචනං. අව්වායතානි අතිආයතා ඛරවුච්ඡනා. සරවතීති මධුරසරසංයුත්තා. අතිසිථිලා මන්දමුච්ඡනා. වීරියසමථන්ති වීරියසම්පයුත්තසමථං. තත්ථ ව නිමිත්තං ගණ්භාහිති තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යං ආදාසෙ මුඛනිමිත්තං විය නිමිත්තං උප්පජ්ජති, තං සමථනිමිත්තං, විපස්සනානිමිත්තං, මග්ගනිමිත්තං, ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්භාහි නිබ්බන්තෙහිති, ඵවමස්ස අරහත්තපරියොසානං කම්මට්ඨානං කථිතං.

244. ජයානානීති ඡ කාරණානි. අධිමුත්තොති පටිවිජ්ඣිත්වා යිතො. තෙක්ඛම්මාධිමුත්තොතිආදි සබ්බං අරහත්තවසෙන වුත්තං. අරහත්තඤ්ඤි සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා තෙක්ඛම්මං, තෙහෙව ව පටිවිත්තත්තා

පව්වෙකො, බ්‍යාපජ්ජාභාවතො අබ්‍යාපජ්ජං, උපාදානස්ස බ්‍යන්තෙ උප්පන්නත්තා
උපාදානක්ඛයො, තණ්හක්ඛ්‍යන්තෙ උප්පන්නත්තා තණ්හක්ඛයො,
සම්මොභාභාවතො අසම්මොහොති ව චූච්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති කෙවලං පට්ඨෙධපඤ්ඤාය අසම්මිස්සං
සද්ධාමත්තකං. පට්ඨයන්ති පුනප්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං. චිත්තරාගත්තාති
මග්ගපට්ඨෙධෙන රාගස්ස විගතත්තා එව නෙක්ඛම්මසඬ්ඛාතං අරහත්තං
පට්ඨිජ්ඣන්තිවා සච්ඡිකන්තිවා යීතො හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.
පව්වෙකාධිමුත්තොති “පව්වෙකෙ අධිමුත්තො අහ”න්ති එවං අරහත්තං
බ්‍යාකරොතිති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගතිතග්ගහණමත්තං.
සාරතො පච්චාගච්ඡන්තොති සාරභාවෙන ජානන්තො. අබ්‍යාපජ්ජාධිමුත්තොති
අබ්‍යාපජ්ජං අරහත්තං බ්‍යාකරොති.

අමිස්සිකතන්ති අමිස්සකතං. කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං චිත්තං මිස්සං
කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සිකතං. භූසා වාතචූට්ඨිති බලවචාතක්ඛන්තො.

උපාදානක්ඛයස්ස වාති උපයොගත්ථෙ සාම්ච්චනං. දිස්වා ආයතනුප්පාදන්ති
චක්ඛාදිආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. චිත්තං චිමුච්චතිති ඉමාය
විපස්සනාපටිපත්තියා ඵලසමාපත්තිවසෙන චිත්තං චිමුච්චති.

සොණකොළිවිසකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

245. සකටවාහෙති ද්විති සකටෙහි පරිච්ඡින්නෙ වාහෙ. “වාහෙ”ති
බහුවචනස්ස හිරඤ්ඤවිසෙසනත්තෙපි සාමඤ්ඤාපෙක්ඛාය “හිරඤ්ඤ”න්ති
එකවචනං කතං.

246. අද්දාරිට්ඨකවණ්ණාති අල්ලාරිට්ඨඵලවණ්ණා,
තින්තකාකපක්ඛවණ්ණාතිපි වදන්ති. රජනන්ති උපලිත්තං නීලාදිවණ්ණං සන්ධාය
චුත්තං. තෙනාහ “වොළකෙන පුඤ්ඡිත්වා”ති. තඤ්චි තථා පුඤ්ඡිතෙ විගච්ඡති. යං
පන වම්මස්ස දුග්ගන්ධාපනයනත්ථං කාළරත්තාදිරජනෙහි රඤ්ඡිතත්තා
කාළරත්තාදිවණ්ණං හොති, තං වොළාදිහි අපනෙතුං න සක්කා වම්මගතිකමෙව,
තස්මා තං වට්ටතිති දට්ඨබ්බං.

බල්ලකන්ති සබ්බපණ්ණිපිධානවම්මං, අපරිගළනත්ථං පණ්ණිඋපරිභාගෙ අපිධාය
ආරොපනබන්ධනමත්තං වට්ටති. විචිත්‍රාති සණ්ඨානතො විචිත්‍රපටා අධිජ්ජෙතා, න
වණ්ණතො සබ්බසො අපනෙතබ්බෙසු බල්ලකාදියු පට්ටියන්තා. බිලාලසදිසමුඛත්තා
මහාඋලුකා “පක්ඛිබිලාලා”ති චූච්චති, තෙසං වම්මං නාම පක්ඛිලොමමෙව.

දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අප්ඤ්ඤාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා

251. උණ්ණාහි කතපාදුකාති එත්ථ උණ්ණාමයකම්බලෙහි කතා පාදුකා සඬගය්හන්ති.

253. ගඬගාමහකීළිකායාති ගඬගාමහෙ කීළිකාය. තත්ථ හි ඉත්ථිපුරිසා යානෙනි උදකකීළං ගච්ඡන්ති. පීඨකසිච්ඡන්ති ඵලකාදිනා කතං පීඨකයානං. පටපොතලිකං අන්දොලිකා. සබ්බමපි යානං උපාහනෙනපි ගන්තුං අසමත්ථස්ස ගිලානස්ස අනුඤ්ඤාතං.

254. වාළරුපානීති ආහරිමානි වාළරුපානි. චතුරඬගුලාධිකානීති උද්දලොමිඵකන්තලොමිහි විසෙසදස්සනං. චතුරඬගුලතො හි උභානාති කිර උද්දලොමිආදිසු පවිසන්ති. වානචිත්වා උණ්ණාමයත්ථරණොති නානාවණ්ණෙහි උණ්ණාමයසුත්තෙහි හිත්තිවිජ්ජාදිවසෙන වායිත්වා කතචිත්තත්ථරණො. සනපුප්ඵකොති බහලරාගො. පකතිතුලිකාති තුලපුණ්ණා හිසි. චිකතිකාති සීහරුපාදිවසෙන වානචිත්වා ගය්හති. උද්දලොමිති “උභතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණ”න්ති දීඝනිකායට්ඨකථායං වුත්තං. කොසෙය්සකට්ඨස්සමයන්ති කොසියසුත්තානං අන්තරා සුවණ්ණමයසුත්තාති පචෙසෙත්වා වීතං. සුවණ්ණසුත්තං කිර “කට්ඨස්සං, කසට්”න්ති ව වුවචති. තෙනෙව “කොසෙය්සකසට්ඨමය”න්ති ආචරිය-ධම්මපාලත්ථෙරෙන වුත්තන්ති වදන්ති. රතනපරිසිඛිඛිතන්ති සුවණ්ණලිත්තං. සුද්ධකොසෙය්සන්ති රතනපරිසිඛිඛිතරහිතං.

අපිනම්ගවම්මානං අතිසුබ්බමත්තා දුපට්ටනිපට්ටානි කත්වා සිඛිබන්තීති වුත්තං “අපිනප්පචෙණ්”ති. රත්තචිතානෙනාති සබ්බරත්තෙන චිතානෙන. යං පන නානාවණ්ණං වානචිත්තං වා ලෙපචිත්තං වා, තං වට්ටති.

උභතොලොහිතකූපධානෙපි ඵසෙව නයො. “චිත්තං වා”ති ඉදං පන සබ්බථා කප්පියත්තා වුත්තං, න පන උභතොඋපධානෙසු අකප්පියත්තා. න හි ලොහිතක-සද්දො චිත්තෙ චත්තති, පටලිග්ගහණෙනෙව චිත්තකස්සපි අත්ථරණස්ස සඬගහෙතඬිඛප්පසඬගතො, කාසාවං පන ලොහිතකවොහාරං න ගච්ඡති. තස්මා චිතානෙපි උභතොඋපධානෙපි වට්ටති. සචෙ පමාණසුත්තන්තිආදි අඤ්ඤප්පමාණාතික්කන්තස්ස බිබ්බොහනස්ස පටික්ඛිත්තභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන උච්චාසයනමහාසයනභාවදස්සනත්ථං තථා අවුත්තත්තා. තං පන උපධානං උපොසථිකානං ගහට්ඨානං වට්ටති. උච්චාසයනමහාසයනමෙව හි තදා තෙසං න වට්ටති. දීඝනිකායට්ඨකථාදිසු කිඤ්ඤාපි “යථෙත්වා තුලිකං සබ්බානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිඛිඛිතානි වට්ටන්ති”තිආදි වුත්තං, විනයට්ඨකථායෙව කප්පියාකප්පියභාවෙ පමාණන්ති ගහෙතඬිඛං.

අප්ඤ්ඤාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා

256. අභිනිස්සායාති අපස්සාය. විසුකායිකවිජ්ජන්දිතානන්ති පටිපක්ඛභූතානං දිට්ඨිවිත්තවිජ්ජන්දිතානන්ති අත්ථො.

257. යතින්ද්‍රියන්ති මනින්ද්‍රියවසෙන සඤ්ඤතින්ද්‍රියං.

258. පාළියං අට්ඨකවග්ගිකානීති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 772 ආදයො) අට්ඨකවග්ගභූතානි සොළස සුත්තානි. එවං චිරං අකාසීති එවං චිරකාලං පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙ කෙන කාරණෙන වාසමකාසීති අත්ථො. සො කිර මජ්ඣිමවයෙ පබ්බජ්ජො, තෙන භගවා එවමාහ. එතමත්ථං විදිත්වාති කාමෙසු දිට්ඨාදීනවා විරායිත්වාපි සරාවාසෙන පක්ඛන්දන්තිති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා.

ආදීනවං ලොකෙති සඬබාරලොකෙ අනිච්චතාදිආදීනවං. නිරූපයින්ති නිබ්බානං. “අරියො න රමති පාපෙ”ති ඉමස්ස හෙතුමාහ “පාපෙ න රමති සුචී”ති. තත්ථ සුචීති විසුද්ධපුග්ගලො.

259. කාළසිභොති කාළමුඛවානරජාති. වම්මං න වට්ටතීති නිසිදනත්ථරණං කාතුං න වට්ටති, භූමත්ථරණාදිවසෙන සෙනාසනපරිභොගො වට්ටතෙව.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

6. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකො

පඤ්චහෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා

260. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ පිත්තං කොට්ඨබ්භන්තරගතං භොතීති බහිසරිරො ඛ්‍යාපෙත්වා යීතං අබ්ද්ධපිත්තං කොට්ඨබ්භන්තරගතං භොති, තෙන පිත්තං කුපිතං භොතීති අධිප්පායො.

261-2. පාළියං නවජාදෙන්තීති රූචිං න උප්පාදෙන්ති. සුසුකාති සමුද්දෙ එකා මච්ඡජාති, කුම්භිලාතිපි වදන්ති. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං.

263. පිට්ඨෙහීති පිසිතෙහි. කසාවෙහීති තවාදීති උදකෙ තාපෙත්වා ගහිතඌසරෙහි. උබ්භිදන්ති ඌසරපංසුමයං. ලොණබ්බලන්ති ලොණවිසෙසො.

264-5. ජකණන්ති ගොමයං. පාකතිකවුණ්ණන්ති අපක්කකසාවවුණ්ණං, ගන්ධවුණ්ණං පන න වට්ටති. පාළියං වුණ්ණවාලිනින්ති උදුක්ඛලෙ

කොට්ඨිකවුණ්ණපරිස්සාවනිං. සුවණ්ණගෙරුකොති සුවණ්ණතුත්ථාදි. පාළියං අඤ්ජනුපපිසනන්ති අඤ්ජනෙ උපනෙතුං පිසිතබ්බහෙසජ්ජං.

267-9. කබලිකාති උපනාහහෙසජ්ජං. සරදින්තකාබාධො නාම සරණියා දින්තවසිකරණහෙසජ්ජසමුට්ඨිතආබාධො. තාය ජාරිකාය පග්ගරිතං බාරොදකන්ති පරිස්සාවනෙ තච්ඡාරිකං පක්ඛිපිත්වා උදකෙ අභිසිඤ්චිතෙ තතො ජාරිකතො හෙට්ඨා පග්ගරිතං බාරොදකං. පාළියං අකටයුසෙනාති අනභිසඬිතෙන මුග්ගයුසෙන. කටාකටෙනාති මුග්ගෙ පචිත්වා අවාලොත්වා පරිස්සාවිතෙන මුග්ගයුසෙනාති වදන්ති.

පඤ්චහෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගුළාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

272-4. ගුළකරණන්ති උච්ඡුසාලං. අවිස්සත්ථාති සාසඬිකා.

276. අප්පමත්තකෙපි වාරෙන්තීති අප්පමත්තකෙ දින්තෙ දායකානං පිළාති පටික්ඛිපන්ති. පටිසඬිබාපීති එත්තකෙනපි යාපෙනුං සක්කා, “අවසෙසං අඤ්ඤෙසං හොතු” ති සල්ලක්ඛෙන්වාපි පටික්ඛිපන්ති.

279. වත්ථිපිළනන්ති යථා වත්ථිගතතෙලාදි අන්තොසරීරෙ ආරොහන්ති, එවං හත්ථෙන වත්ථිමද්දනං. සම්බාධෙ සත්ථකම්මවත්ථිකම්මානමෙව පටික්ඛිත්තත්තා දහනකම්මං වට්ටති එව.

ගුළාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා

282-3. පාළියං දසස්ස යානානීති අස්ස පටිග්ගාහකස්ස දස යානානි කාරණාති ධම්මෙනාති අත්ථො. අනුජ්ජවෙච්ඡතීති දෙති. වාතඤ්ච බ්‍යපනෙතීති සම්බන්ධො, වාතඤ්ච අනුලොමෙතීති අත්ථො. සග්ගා තෙ ආරද්ධාති තයා දෙවලොකා ආරාධිතා.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා

286. පාටලිගාමෙ නගරං මාපෙන්තීති පාටලිගාමස්ස සම්පෙ තස්සෙව ගාමබෙන්තභූතෙ මහන්තෙ අරඤ්ඤජ්ජපදෙසෙ පාටලිපුත්තං නාම නගරං මාපෙන්ති. යාවතා අරියං ආයතනන්ති යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං. යාවතා වණ්ණජ්ජපථාති යත්තකං වාණිජානං හණ්ඩවික්කිණනට්ඨානං, වසනට්ඨානං වා, ඉදං තෙසං සබ්බෙසං අග්ගනගරං හවිස්සතීති අත්ථො. පුට්ඨෙදනන්ති සකටාදීහි නානාදෙසතො ආහටානං හණ්ඩපුටානං වික්කිණනත්ථාය මොවනට්ඨානං. සරන්ති

තළාකෘදීසුපි වත්තති, තත්තිවත්තනත්ථං “සරන්ති ඉධ නදී අධිප්පෙතා”ති වුත්තං සරති සන්දතීති කත්වා. විනා එව කුල්ලෙන තිණ්ණාති ඉදං අප්පමත්තකඋදකම්පි අච්ඡිත්වා විනා කුල්ලෙන පාරජපත්තා.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොට්ඨාමෙසච්චකථාවණ්ණනා

287. පාළියං සන්ධාවිතන්ති භවතො භවං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන සන්ධාවනං කතං. සංසරිතන්ති තස්සෙව වෙවචනං. මමඤ්චෙව තුම්භාකඤ්චාති මයා ච තුම්භෙහි ච, සාම්චසෙනෙව චා මම ච තුම්භාකඤ්ච සන්ධාවනං අහොසීති අත්ථො ගහෙනබ්බො. සංසරිතන්ති සංසරි. භවතණ්හා එව භවතො භවං නෙතීති භවනෙත්තීති වුත්තා.

289. “නිලා හොන්ති”ති වුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං “නිලවණ්ණා”තිආදි වුත්තං. නිලවණ්ණාති නිලවිලෙපනා. එස නයො සබ්බත්ථං පටිච්චට්ඨෙසීති පහරි. අම්බකායාති අම්බාය. උපචාරවචනඤ්ඤෙනං, මාතුගාමෙනාති අත්ථො. උපසංහරථාති උපනෙථ, “ඊදිසා තාවතිංසා”ති පරිකප්පෙථාති අත්ථො. ඉදඤ්ච භික්ඛූනං සංවෙගජනනත්ථං වුත්තං, න නිමිත්තග්ගාහත්ථං. ලිච්ඡවිරාජානො හි සබ්බෙ න විරස්සෙව අජාතසත්තුතා විනාසං පාපුණ්ස්සන්ති.

කොට්ඨාමෙසච්චකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීහසෙනාපතිවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

290. සන්ධාගාරෙති රාජකිච්චස්ස සන්ධාරණත්ථාය නිච්ඡිද්දං කත්වා විචාරණත්ථාය කතමහාසභාය. ගම්කාභිසඬ්ඛාරොති ගමනෙ වායාමො. ධම්මස්ස ච අනුධම්මන්ති තුම්භෙහි වුත්තස්ස කාරණස්ස අනුකාරණං, තුම්භෙහි වුත්තස්ස අත්ථස්ස අනුරූපමෙවාති අධිප්පායො. සහධම්මිකො වාදානුවාදොති පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්භාකං වාදො චා ඉතො පරං තස්ස අනුවාදො චා. කොචි අප්පමත්තකොපි ගාරය්හං යානං න ආගච්ඡතීති කිං තච වාදෙ ගාරය්හකාරණං නත්ථිති වුත්තං හොති.

293. අනුච්චිකාරන්ති අනුචිදිතාකාරං. රතනත්තයස්ස සරණගමනාදිකිරියං කරොති. සහසා කත්වා මා පච්ඡා විප්පට්ඨාරි අහොසීති අත්ථො. පටාකං පරිහරෙය්සුන්ති ධජපටාකං උක්ඛිපිත්වා “ඊදිසො අම්භාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො”ති නගරෙ සොසෙන්නා ආභිණ්ඩන්ති.

294. නිමිත්තකම්මස්සාති මංසබ්බාදනනිමිත්තෙන උප්පන්නපාණාතිපාතකම්මස්ස.

සිහසෙනාපතිවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

295. අනුප්පගෙ එවාති පාතොව. ඔරවසද්දන්ති මහාසද්දං. තං පන අවත්වාපිති පි-සද්දෙන තථාවචනම්පි අනුජානාති. අට්ඨකථාසූති අන්ධකට්ඨකථාවිරහිතාසු සෙසට්ඨකථාසු. සාධාරණලක්ඛණන්ති අන්ධකට්ඨකථාය සහ සබ්බට්ඨකථානං සමානං.

වයන්ති අධිට්ඨානඋච්චවත්ථුං. යතො පට්ඨායාති යතො ඉට්ඨකාදිතො පට්ඨාය, යං ආදිං කත්වා හිත්තිං උට්ඨාපෙතුකාමාති අත්ථො. “ථම්මා පන උපරි උග්ගච්ඡන්ති, තස්මා වට්ටන්ති”ති එතෙන ඉට්ඨකපාසාණා හෙට්ඨා පතිට්ඨාපිතාපි යදි වයතො, භූමිතො වා එකඪගුලමත්තම්පි උග්ගතා තිට්ඨන්ති, වට්ටන්ති සිද්ධං හොති.

ආරාමොති උපචාරසීමාපරිච්ඡින්නො සකලො විහාරො. සෙනාසනානීති විහාරස්ස අන්තො තිණකුට්ඨාදිකාති සඬ්ඝස්ස නිවාසගෙහාති. විහාරගොනිසාදිකා නාමාති සෙනාසනගොනිසාදිකා. සෙනාසනාති හි සයං පරික්ඛිත්තානිපි ආරාමපරික්ඛෙපාභාවෙන “ගොනිසාදිකානී”ති වුත්තාති.

“උපඬ්ඨපරික්ඛිත්තොපි”ති ඉමිනා තතො උභ්‍යාපරික්ඛිත්තො යෙභුයොන අපරික්ඛිත්තො නාම, තස්මා අපරික්ඛිත්තසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති දස්සෙති. එත්ථාති උපඬ්ඨාදිපරික්ඛිත්තෙ. කප්පියකුට්ටිං ලද්ධුං වට්ටන්ති ගොනිසාදියා අභාවෙන සෙසකප්පියකුට්ඨිසු තිසු යා කාවි කප්පියකුට්ටි කාතබ්බාති අත්ථො.

තෙසං ගෙහානීති එත්ථ හික්ඛුනං වාසත්ථාය කතම්පි යාව න දෙන්ති, තාව තෙසං සන්තකංයෙව හවිස්සතිති දට්ඨබ්බං. විහාරං යපෙත්වාති උපසම්පන්නානං වාසත්ථාය කතගෙහං යපෙත්වාති අත්ථො. ගෙහන්ති නිවාසගෙහං, තදඤ්ඤං පන උපොසථාගාරාදි සබ්බං අනිවාසගෙහං චතුකප්පියභූමිවිමුත්තා පඤ්චම් කප්පියභූමි. සඬ්ඝසන්තකෙපි හි එතාදිසෙ ගෙහෙ සුට්ඨු පරික්ඛිත්තාරාමත්තෙපි අබ්භොකාසෙ විය අන්තොවුත්ථාදිදොසො නත්ථි. යෙන කෙනච්ඡන්තෙ, පරිච්ඡන්තෙ ච සහසෙය්‍යප්පහොනකෙ හික්ඛුසඬ්ඝස්ස නිවාසගෙහෙ අන්තොවුත්ථාදිදොසො, න අඤ්ඤත්ථ. තෙනාහ “යං පනා”තිආදි. තත්ථ “සඬ්ඝිකං වා පුග්ගලිකං වා”ති ඉදං කිඤ්චාපි හික්ඛුනීනං සාමඤ්ඤතො වුත්තං, හික්ඛුනං පන සඬ්ඝිකං පුග්ගලිකඤ්ච හික්ඛුනීනං, තාසං සඬ්ඝිකං පුග්ගලිකඤ්ච හික්ඛුනං ගිහිසන්තකට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

මුඛසන්නිධිති අන්තොසන්නිහිතදොසො හි මුඛප්පවෙසනනිමිත්තං ආපත්තිං කරොති, නාඤ්ඤථා. තස්මා “මුඛසන්නිධි”ති වුත්තො.

තත්ථ තත්ථ ඛණ්ඩා හොන්තිති උපඬ්ඨතො අධිකං ඛණ්ඩා හොන්ති. සබ්බස්මිං ඡදනෙ විනට්ඨෙති තිණපණ්ණාදිවස්සපරිත්තායකෙ ඡදනෙ විනට්ඨෙ. ගොපානසීනං

පන උපරි වල්ලීහි බද්ධදණ්ඩෙසු යිතෙසුපි ජනිතවත්ථුකා හොත්ති එව.
පක්ඛපාසකමණ්ඩලන්ති එකස්මිං පස්සෙ තිණ්ණං ගොපානසීනං උපරි
යීතතිණපණ්ණාදිච්ඡදනං වුවවති.

අනුපසම්පන්නස්ස දාතබ්බො අස්සාතිආදිනා අකප්පියකුටියං වුත්ථම්පි
අනුපසම්පන්නස්ස දින්නෙ කප්පියං හොති, සාපෙක්ඛදානඤ්චෙන්ථ වට්ටති,
පටිග්ගහණං විය න හොතීති දස්සෙති.

299. පාළියං කන්තාරෙ සම්භාවෙසීති අප්පහක්ඛකන්තාරෙ සම්පාපුණි.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කෙණියපටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා

300. පටිලොති ආහරිමජටාධරො තාපසවෙසධාරකො යඤ්ඤයුත්තො
ලොකපුජිතො බ්‍රාහ්මණො. පවත්තාරො පාවචනවසෙන වත්තාරො. යෙසං
සන්නකම්ඳං, යෙහි වා ඉදං ගීතන්ති අත්ථො. ගීතං පවුත්තං සම්භිතන්ති
අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පරියායවචනං වුත්තන්ති අත්ථො. තදනුගායන්තීති තං තෙහි
පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති. එවං සෙසෙසු ව.

යාවකාලිකපක්කානන්ති පක්කෙ සන්ධාය වුත්තං, ආමානි පන
අනුපසම්පන්නෙහි සිතුදකෙ මද්දිත්වා පරිස්සාවෙන්වා දින්නපානං පච්ඡාහත්තම්පි
කප්පති එව. අයඤ්ච අත්ථො මහාඅට්ඨකථායං සරූපතො අවුත්තොති ආහ
“කුරුන්දියං පනා”තිආදි. “උච්ඡුරසො නිකසටො”ති ඉදං පාතබ්බසාමඤ්ඤෙන
යාමකාලිකකථායං වුත්තං, තං පන සත්තාහකාලිකමෙවාති ගහෙනබ්බං. ඉමෙ
වත්තාරො රසාති ඵලපත්තපුප්ඵඋච්ඡුරසා වත්තාරො.

පාළියං අග්ගිහුත්තමුඛාති අග්ගිපුහනපුබ්බකා. ඡන්දසොති වෙදස්ස. සාවිත්ති
මුඛං පයමං සප්කායිතබ්බාති අත්ථො. තපතන්ති විජොතන්තානං.

කෙණියපටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රොජමල්ලාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

301. බහුකතො බුද්ධෙ වාති බුද්ධෙ කතබ්බමානොති අත්ථො. සො බො අහං,
හන්තෙ ආනන්ද, ඤාතීනං දණ්ඩහයතජ්ජිතො අහොසින්ති සෙසො. එවඤ්ඤි සති
“එවාහ”න්ති පුන අහං-ගහණං යුජ්ජති. විවරීති “විවරතු”ති වින්තාමත්තෙන විවරි,
න උට්ඨාය හත්ථෙන.

303. අඤ්ඤතරොති සුහද්දො වුඩ්ඪපබ්බජිතො. ද්වෙ දාරකාති සාමණෙරභූමියං
යීතා ද්වෙ පුත්තා. නාළියාවාපකෙතාති නාළියා වෙච ට්ඨිකාය ව. සංහරථ ඉමෙහි

භාජනෙහි තණ්ඩුලාදීනි සඬිකඩ්ඵාති අත්ථො. භුසාගාරෙති පලාලමයෙ අගාරෙ,
පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං සඬිකඩ්ඪිත්වා අගාරං කතං හොති, තත්ථාති
අත්ථො.

රොජමල්ලාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා

305. පරිමද්දන්තාති උපපරික්ඛන්තා. ද්වෙ පටා දෙසනාමෙනෙව චුත්තාති
තෙසං සරුපදස්සනපදමෙතං. නාඤ්ඤනිවත්තනපදං පත්තුණ්ණපටස්සාපි
දෙසනාමෙන චුත්තත්තා.

තුම්බාති භාජනාති. ඵලතුම්බො නාම ලාබුආදි. උදකතුම්බො උදකසටො.
කිලඤ්ජවජත්තන්ති වෙළවිලිවෙහි වාසිත්වා කතජත්තං. සම්භින්නරසන්ති
මිස්සිභුතරසං.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

7. කථිනක්ඛන්ධකො

කථිනානුජානනකථාවණ්ණනා

306. කථිනක්ඛන්ධකො සීසවසෙනාති පධානවසෙන. කථිනන්ති පඤ්චානිසංසෙ
අන්තොකරණසමත්ථතාය ථීරන්ති අත්ථො. සො නෙසං භවිස්සතීති යුජ්ජතීති “සො
තුම්භාක”න්ති අවත්වා “නෙස”න්ති වචනං යුජ්ජති. යෙ අත්ථකකථිනාති න
කෙවලං තුම්භාකමෙව, යෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථකකථිනා, තෙසං භවිස්සතීති අත්ථො.
අථ වා වොති තදා සම්මුඛිභුතෙහි සද්ධිං අසම්මුඛිභුතෙ ව අනාගතෙ ව භික්ඛු සබ්බෙ
එකතො සම්පිණ්ඩෙත්වා චුත්තං, තුම්භාකන්ති අත්ථො. සො නෙසන්ති එත්ථ සො
තෙසන්ති යොජෙනබ්බං. තෙනාහ “අත්ථකකථිනානං වො, භික්ඛවෙ, ඉමානි පඤ්ච
කජ්ජිස්සන්ති”ති. මතකච්චරන්ති මතස්ස චීවරං. “චුත්ථවස්සවසෙනා”ති ඉදං
පච්ඡිමවස්සංචුත්ථානමිපි සාධාරණන්ති ආහ “පුරිමිකාය වස්සං උපගන්ත්වා
පයමපචාරණාය පචාරිතා ලහන්ති”ති. උපගතා වා න ලහන්තීති පච්ඡිමිකාය
චුත්ථවස්සෙපි සන්ධාය චුත්තං.

බලිමක්ඛිතසාටකොති අභතවත්ථං සන්ධාය චුත්තං. “අකාතුං න ලබ්භතී”ති
ඉමිනා අනාදරියෙ සති දුක්ඛටන්ති දීපෙති.

“අපලොකෙත්වා”ති ඉදං අඤ්ඤෙසං වස්සංචුත්ථභික්ඛුනං අදත්වා දාතුකාමෙහි
කත්තබ්බවිධිදස්සනං. යදි එවං කම්මවාචාය එව දානං අචුත්තන්ති ආහ “කම්මවාචා

පනා”තිආදි. කථිතවිවරං විය කම්මවාචාය දාතුං න වට්ටනීති අපලොකෙත්වාච දාතබ්බන්ති අධිප්පායො.

308. මහාභූමිකන්ති මහාවිසයං, චතුර්විසතිආකාරවන්තතාය මහාවිත්ථාරිකන්ති චුත්තං හොති. පඤ්චකන්ති පඤ්චබණ්ඩං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. පයම්චිම්ලිකාති කථිතවත්ථතො අඤ්ඤා අත්තතො පකතිවිම්ලිකා. කුච්ඡිවිම්ලිකං කත්වා සිබ්බිතමත්තෙනාති ථීරජිණ්ණානං විම්ලිකානං එකතො කත්වා සිබ්බනස්සෙනං අධිවචනන්ති වදන්ති. මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච චුත්තවචනන්ති දස්සනං, බාඤ්ජනතො එව හෙදො, න අත්ථතොති දස්සනත්ථං කතන්තිපි වදන්ති. පිට්ඨිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති දීඝතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. කුච්ඡිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති පුටුලතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. රත්තිනිස්සග්ගියෙනාති රත්තිඅතික්කන්තෙන.

309. හතවත්ථකසාටකෙනාති අතිජිණ්ණසාටකො. න හී තෙනාතිආදීසු තෙන පරිවාරාගතපාඨෙන ඉධ ආනෙත්වා අවුච්චමානෙන කථිතත්ථාරකස්ස ජාතිතබ්බෙසු න කිඤ්චි පරිභායති, තස්ස සබ්බස්ස ඉධෙව චුත්තත්තාති අධිප්පායො.

310. මාතා වියාති මාතිකා, ඉවත්ථෙ ක-පච්චයො දට්ඨබ්බො. තෙන සිද්ධමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මාතිකාති මාතරො”තිආදි. අස්සාති එතිස්සා මාතිකාය. පක්කමනන්තිකො කථිනුබ්භාරො එව හී සයං අත්තතො උප්පජ්ජතීති එවමහෙදුපවාරෙන “මාතිකා”ති චුත්තො උබ්භාරස්සෙව පක්කමනන්තෙ සමුප්පත්තිතො, තබ්බිනිමුත්තාය ව මාතිකාය අභාවා, තප්පකාසිකාපි චෙත්ථ පාළි “මාතිකා”ති වත්තුං යුජ්ජති. සාපි හී පක්කමනන්තිකුබ්භාරප්පකාසනෙන “පක්කමනන්තිකා”ති චුත්තා. එසෙව නයො සෙසුබ්භාරෙසුපි. පක්කමනන්ති චෙත්ථ උපවාරසීමාතික්කමනං දට්ඨබ්බං.

කථිනානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා

311. “න පුන ආගම්ස්ස”න්ති ඉදං ආවාසපලිබ්බොධුපච්ඡෙදකාරණදස්සනං. පඤ්චසු හී විවරමාසෙසු යදා කදාචි න පච්චෙස්සන්ති විත්තෙන උපවාරසීමාතික්කමෙන ආවාසපලිබ්බොධො ඡිජ්ජති. පච්චෙස්සන්ති බහිඋපවාරගතස්ස පන යත්ථ කත්ථවි න පච්චෙස්සන්ති විත්තෙ උප්පන්නමත්තෙ ඡිජ්ජති. පයමං විවරපලිබ්බොධො ඡිජ්ජතීති න පච්චෙස්සන්ති පක්කමනතො පුරෙතරමෙව විවරස්ස නිට්ඨිතත්තා චුත්තං. “කතවිවරමාදායා”ති හී චුත්තං. අත්ථකථිතස්ස හී හික්ඛුනො යාව “සඬ්ඝතො වා දායකකුලාදිතො වා විවරං ලහිස්සාමි”ති විවරාසා වා ලද්ධවත්ථානං සභායසම්පදාදියොගං ලහිත්වා සඬ්ඝාට්ඨාදිභාවෙන “ඡින්දිත්වා කරිස්සාමි”ති කරණිච්ඡා වා පවත්තති, තාව විවරපලිබ්බොධො අනුපච්ඡින්නො එව. යදා පන යථාපත්ථිතට්ඨානතො විවරාදීනං සබ්බථා අලාභෙන වා විවරාසා වෙව ලද්ධානං කත්වා නිට්ඨානෙන වා

නට්‍යවිනට්‍යාදිභාවෙන වා විවරෙ නිරපෙක්ඛතාය වා කරණවිෂා ව විගච්ඡති, තදා විවරපලිබ්‍ධොධො උපවිෂ්න්තො හොති.

සො ව ඉධ “කතව්වරං ආදායා”ති වචනෙන පකාසිතො. එවං උපරි සබ්බත්ථ පාළිවචනක්කමං නිස්සාය නෙසං පයමං, පච්ඡා ව උපවිෂ්ඡ්ඡනං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. සබ්බථාපි ව ඉමෙසං උභින්නං පලිබ්‍ධානං උපවිෂ්ඡෙදෙනෙව කථිනුබ්භාරො, න එකස්ස. තෙසඤ්ච පුබ්බාපරියෙන, එකක්ඛණෙ ව උපවිෂ්ඡ්ඡනං දස්සෙතුං ඉමා අට්ඨ මාතිකා යපිතාති වෙදිතබ්බා. අන්තොසීමායන්ති විවරනිට්ඨානක්ඛණෙයෙව ඡින්නත්තා චුත්තං. නෙවිමං විවරං කාරෙස්සන්ති විවරෙ අපෙක්ඛාය විගතත්තා කරණපලිබ්‍ධස්සාපි උපවිෂ්න්තං දස්සෙති. යො පන අප්පිච්ඡතාය වා අනත්ථිකතාය වා සබ්බථා විවරං න සම්පට්ච්ඡති, තස්ස බහිසීමාගතස්ස සබ්බථාපි විවරපලිබ්‍ධාභාවෙන න පච්චෙස්සන්ති සන්නිට්ඨානමත්තෙන සන්නිට්ඨානන්තිකො කථිනුබ්භාරො වෙදිතබ්බො. සො පනාති පලිබ්‍ධාපවිෂ්ඡෙදො. අයං පනාති ආසාවච්ඡෙදකො කථිනුබ්භාරො විසුං චිත්ථාරෙත්වා චුත්තො, ඉධ න චුත්තොති සම්බන්ධො.

අනාසාය උභතීති “යස්මිං කුලෙ විවරං ලහිස්සාමා”ති ආසා අනුප්පන්නපුබ්බා, තත්ථ විවරාසාය අනුප්පන්නට්ඨානෙ යත්ථ කත්ථවි ලහතීති අත්ථො. ආසාය න ලහතීති ආසිසිතට්ඨානෙ න ලහතීති අත්ථො. ඉධ න චුත්තොති ඉධ සචන්තිකානන්තරෙ න චුත්තො. තත්ථාති තස්මිං සීමාතික්කන්තිකෙ. සීමාතික්කන්තිකො නාම විවරමාසානං පරියන්තදිවසසඬ්ඛාතාය සීමාය අතික්කමනතො සඤ්ජාතො. කෙචි “බහිසීමාය කාලාතික්කමො සීමාතික්කමො”ති මඤ්ඤන්ති, තෙසං අන්තොඋපවාරෙ විවරකාලාතික්කමෙපි කථිනුබ්භාරො අසම්මතො නාම සියාති න චෙතං යුත්තං. තස්මා යත්ථ කත්ථවි කාලාතික්කමො සීමාතික්කමොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව පාළියං “කතව්වරො”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, අකතව්වරස්සපි කාලාතික්කමෙන සීමාතික්කන්තිකො හොති, ද්වෙ ව පලිබ්‍ධො එකතො ඡිජ්ජන්ති. එවං අඤ්ඤත්ථාපි යථාසම්භවං තංතං විසෙසනාභාවෙපි කථිනුබ්භාරතා, පලිබ්‍ධාපවිෂ්ඡෙදස්පකාරො ව වෙදිතබ්බො. “සහුබ්භාරෙ ද්වෙපි පලිබ්‍ධො අපුබ්බං අවරිමං ඡිජ්ජන්ති”ති ඉදං අකතව්වරස්ස පච්චෙස්සන්ති අධිට්ඨානසම්භවපක්ඛං සන්ධාය චුත්තං, තෙසු අඤ්ඤතරාභාවෙපි සහුබ්භාරොව හොති.

312-325. සමාදායවාරො ආදායවාරසදිසොව. උපසග්ගමෙවෙන්ථ විසෙසො. තෙනාහ “පුන සමාදායවාරෙපි...පෙ.... තෙයෙව දස්සිතා”ති. විජ්ජකතව්වරෙ පක්කමනන්තිකස්ස අභාවතො “යථාසම්භව”න්ති චුත්තං. තෙනෙව විජ්ජකතව්වරවාරෙ ඡලෙව උබ්භාරා චුත්තා, විවරෙ හත්ථගතෙ ව ආසාවච්ඡෙදිකස්ස අසම්භවා, සො එතෙසු වාරෙසු යත්ථ කත්ථවි න චුත්තො, විසුඤ්ඤෙව චුත්තො. විජ්ජකතවාරෙ චෙන්ථ ආදායවාරසමාදායවාරවසෙන ද්වෙ ඡක්කවාරා චුත්තා.

තනො පරං නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන තීණි තිකානි දස්සිතානි. තත්ථ තතියත්තිකෙ අනධිට්ඨිතෙනාති “පච්චෙස්සං, න පච්චෙස්ස”න්ති එවං අනධිට්ඨිතෙන, න එවං මනසිකත්වාති අත්ථො. තතියත්තිකතො පන පරං එකං ඡක්කං දස්සිතං. එවං තීණි තිකානි, එකං ඡක්කඤ්ඤාති පයමං පන්තරසකං වුත්තං, ඉමිනා නයෙන දුතියපන්තරසකාදීනි වෙදිතබ්බානි.

පාළියං ආසාද්වාදසකෙ බහිසිමාගතස්ස කථිනුද්ධාරෙසු තෙසම්පි විවරාසාදිවසෙන විවරපලිබ්බොධො යාව විවරනිට්ඨානා නිට්ඨතීති ආහ “සො බහිසිමාගතො සුණාති ‘උබ්භතං කිර තස්මිං ආවාසෙ කථිනන්ති...පෙ.... සවනන්තිකො කථිනුද්ධාරො’”ති. එත්ථ ව සවනක්ඛණෙ ආවාසපලිබ්බොධො පයමං ඡිජ්ජති, නිට්ඨිතෙ විවරපලිබ්බොධොති වෙදිතබ්බො.

දිසංගමිකනවකෙ දිසංගමිකො පක්කමතීති න පච්චෙස්සන්ති පක්කමති, ඉමිනා ආවාසපලිබ්බොධාභාවො දස්සිතො භොති. තෙනෙව වස්සංවුත්ථාවාසෙ පුන ගන්ත්වා විවරනිට්ඨාපිතමත්තෙ නිට්ඨානන්තිකො කථිනුද්ධාරො වුත්තො. “විවරපට්ඨිසං අපවිලායමානො”ති ඉමිනා විවරපලිබ්බොධසමඬ්ඛිකත්තමස්ස දස්සෙති, අපවිලායමානොති ආකඬ්ඛමානො. සෙසං සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කථිනක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

8. විවරක්ඛන්ධකො

ඡීවකවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

329. විවරක්ඛන්ධකෙ කම්මවිපාකන්ති කම්මපච්චයඋතුචිත්තාභාරසමුට්ඨිතං අප්පට්ඨානියරොගං සන්ධාය වුත්තං කම්මජස්ස රොගස්ස අභාවා.

330. පාළියං සංයමස්සාති සඬ්ඛගණස්ස. අවිසජ්ජනස්සාති අත්ථො “යො සංයමො සො විනාසො”ති ආදීසු (පෙ. ව. 237) විය. එතස්ස සංයමස්ස ඵලං උපජානාමාති යොජනා. තමෙව ඵලං දස්සෙන්නී ආහ “වරමෙතං...පෙ.... ආසිත්ත”න්ති. කෙච් පන “සංයමස්සාති ආනිසංසස්ස, උපයොගත්ථෙ වෙතං සාම්චචන”න්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.329-330) අත්ථං වදන්ති.

336. උස්සන්තදොසොති සඤ්ජාතපිත්තාදිදොසො. සබ්බත්ථාති සකලසරීරෙ.

337. මහාපිට්ඨියකොජවන්ති හත්ථිපිට්ඨියං අත්ථරිතබ්බතාය “මහාපිට්ඨිය”න්ති ලද්ධසමඤ්ඤං උණ්ණාමයත්ථරණං.

338-9. උපඩ්ඪකාසීනං බමමානන්ති අඩ්ඪකාසීඅග්ගසනකං. පාළියං කීං නු බොති කතමං නු බො.

340-342. උපවාසෙති සුසානස්ස ආසන්නෙ පදෙසෙ. ඡඩ්ඪෙත්වා ගතාති කිඤ්චි අවත්වා එව ඡඩ්ඪෙත්වා ගතා, එතෙන “භික්ඛු ගණ්හන්තු”ති ඡඩ්ඪිතෙ එව අකාමා භාගදානං විහිතං, කෙවලං ඡඩ්ඪිතෙ පන කතිකාය අසති එකතො බහුසු පච්චියෙසු යෙන ගහිතං, තෙන අකාමභාගො න දාතබ්බොති දස්සෙති. සමානා දිසා පුරත්ථිමාදිහෙදා එතෙසන්ති සදිසාති ආහ “එකදිසාය වා ඔක්කම්සු”ති. ධුරවිහාරට්ඨානෙති විහාරස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ.

ජීවකචත්ථුකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා

343. විහාරමජ්ඣෙති සබ්බෙසං ජානනත්ථාය චුත්තං. වණ්ණාවණ්ණං කත්වාති පටිච්ඡප්පහොනකතාජානනත්ථං හලිද්දියාදිහි බුද්දකමහන්තවණ්ණෙහි යුත්තෙ සමෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා. තෙනාහ “සමෙ පටිච්ඡෙ යපෙත්වා”ති. ඉදන්ති සාමණෙරානං උපඩ්ඪපටිච්ඡදානං. එතිකම්මන්ති පහොනකකම්මං. යත්තකෙන විනයාගතෙන සම්මුඤ්ජනිබන්ධනාදිහත්ථකම්මෙන විහාරස්ස උභයකතා න හොති, තත්තකං කත්වාති අත්ථො. සබ්බෙසන්ති තනුප්පාදවස්සාවාසිකං ගණ්හන්තානං සබ්බෙසං භික්ඛුනං, සාමණෙරානඤ්ච. භණ්ඩාගාරිකච්චරෙපිති අකාලච්චරං සන්ධාය චුත්තං. එතන්ති උක්කුට්ඨියා කතාය සමභාගදානං. විරජ්ඣිත්වා කරොන්තිති කත්තබ්බකාලෙසු අකත්වා යථාරුචිතක්ඛණෙ කරොන්ති.

එත්තකෙන මම චීවරං පහොතිති ද්වාදසග්ගසනකෙනෙව මම චීවරං පරිපුණ්ණං හොති, න තතො උභෙනානාති සබ්බං ගහෙතුකාමොති අත්ථො.

භණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චීවරරජනකථාදිවණ්ණනා

344. එවඤ්ඤි කතෙති වට්ටාධාරස්ස අන්තො රජනොදකං, බහි ඡල්ලිකඤ්ච කත්වා විශොජනෙ කතෙ. න උත්තරතීති කෙවලං උදකතො ඵෙණුට්ඨානාභාවා න උත්තරති. රජනකුණ්ඩන්ති පක්කරජනට්ඨපනකං මහාසටං.

345. අනුචාතාදීනං දීඝපත්තානන්ති ආයාමතො, විත්ථාරතො ච අනුචාතං. ආදි-සද්දෙන ද්විත්තං බන්ධානං අන්තරා මාතිකාකාරෙන යපිතපත්තඤ්ච “දීඝපත්ත”න්ති දට්ඨබ්බං. ආගන්තුකපත්තන්ති දිගුණච්චරස්ස උපරි අඤ්ඤං පට්ටං අප්පෙන්නි, තං සන්ධාය චුත්තං. තං කිර ඉදානි න කරොන්ති.

346. පාළියං නන්දිමුඛියාති තුට්ඨිමුඛියා, පසන්තදිසාමුඛායාති අත්ථො.

348. අවිජ්ජපෙය්‍යන්ති පතිට්ඨපෙය්‍යං. භතචත්ථකානන්ති පුරාණචත්ථානං.
අනුද්ධරිත්ථාචාති අග්ගලෙ විය දුබ්බලට්ඨානං අනපනෙත්ථාව.

349-351. විසාඛචත්ථුම්හි කල්ලකායාති අකිලන්තකායා. ගතීති ඤාණගති
අධිගමො. අභිසම්පරායොති “සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං
කරොති” තිආදිනා (සං. නි. 5.1048) චුත්තො ඤාණාභිසම්පරායො,
මග්ගඤාණයුත්තෙහි ගන්තබ්බගතිවිසෙසොති අත්ථො. තං භගවා බ්‍යාකරිස්සති.
“දදාති දාන”න්ති ඉදං අන්තපානචරහිතානං සෙසපච්චයානං දානවසෙන චුත්තං.
සොචග්ගිකන්ති සග්ගසංචත්තනිකං.

359. අට්ඨපදකච්ඡන්තෙනාති අට්ඨපදකසඬ්ඛාතජුතඵලකලෙඛාසණ්ඨානෙන.

362. පාළියං නදීපාරං ගන්තුන්ති භික්ඛුනො නදීපාරගමනං භොතීති අත්ථො.
අග්ගලගුත්තියෙව පමාණන්ති ඉමෙහි චතුර්හි නික්ඛෙපකාරණෙහි යපෙන්තෙනපි
අග්ගලගුත්තිවිහාරෙ ඵව යපෙතුං වට්ටතීති අධිජ්ජායො. නිස්සිමාගතන්ති
වස්සානසඬ්ඛාතං කාලසීමං අතික්කන්තං, තං වස්සිකසාට්ඨිකච්චරං න භොතීති
අත්ථො.

වීචරරජනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඛිකච්චරුජ්ජාදකථාවණ්ණනා

363. පඤ්ච මාසෙහි අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. වඩ්ඪිං පයොජෙත්ථා
යපිතඋපනික්ඛෙපතොති වස්සාවාසිකස්සත්ථාය දායකෙහි වඩ්ඪිං පයොජෙත්ථා
යපිතඋපනික්ඛෙපතො. “ඉධ වස්සංචුත්ථසඬ්ඛස්ස”ති ඉදං අභිලාපමත්තං. ඉධ-
සද්දං පන විනා “වස්සංචුත්ථසඬ්ඛස්ස දෙමා”ති චුත්තෙපි සො ඵව නයො.
අනත්ථකථිනස්සාපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතීති වස්සාවාසිකලාභවසෙන
උජ්ජන්තත්තා අනත්ථකථිනස්සාපි චුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති. වක්ඛති
හි “වීචරමාසතො පට්ඨාය යාව භෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව වස්සාවාසිකං
දෙමාති චුත්තෙ කථිනං අත්ථනං වා භොතු අනත්ථනං වා, අතීතවස්සංචුත්ථානමෙව
පාපුණාතී”ති (මහාව. අට්ඨ. 379). තතො පරන්ති පඤ්චමාසතො පරං, ගිම්හානස්ස
පයමදිවසතො පට්ඨායාති අත්ථො. “කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති ඉදං
“උදාහු අනාගතවස්සෙ”ති ඉමස්සානන්තරං දට්ඨබ්බං. පොත්ථකෙසු පන
“අනත්ථකථිනස්සාපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතී”ති ඉමස්සානන්තරං “කස්මා
පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති ඉදං ලිඛන්ති, තං පමාදලිඛිතං පිට්ඨිසමයෙ
උජ්ජන්තං සන්ධාය “අනත්ථකථිනස්සාපි”ති වත්තබ්බතො. චුත්ථවස්සෙ හි
සන්ධාය “අනත්ථකථිනස්සාපි”ති චුත්තං, න ච පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තං
චුත්ථවස්සස්සෙව පාපුණාතීති සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසම්පි පාපුණනතො. තෙනෙව
වක්ඛති “සවෙ පන ගිම්හානං පයමදිවසතො පට්ඨාය ඵවං වදති, තත්‍ර සම්මුඛිභූතානං
සබ්බෙසං පාපුණාති. කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති (මහාව. අට්ඨ. 179).

දුග්ගතිතානීති අග්ගතිතානි. සඬ්ඝිකානෙවාති අත්ථො. ඉතොවාති ථෙරානං දාතඛිබ්බොව, ඉදානෙවාති වා අත්ථො.

සඬ්ඝිකවීරුප්පාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දසකායපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා

364. “සත්තාභවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙනී”ති ඉදං නානාසීමාවිභාරෙසු කත්තඛිබ්බයෙන එකස්මිම්පි විභාරෙ ද්විසු සෙනාසනෙසු නිවුත්ථභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, අරුණුට්ඨාපනෙතෙව තත්ථ වුත්ථො හොති, න පන වස්සව්ඡෙදපරිහාරාය. අන්තොඋපචාරසීමායපි යත්ථ කත්ථවි අරුණං උට්ඨාපෙන්තො අත්තනා ගහිතසෙනාසනං අප්පවිට්ඨොපි වුත්ථවස්සො එව හොති, ගහිතසෙනාසනෙ පන නිවුත්ථො නාම න හොති, තත්ථ ව අරුණුට්ඨාපනෙ පන සති හොති. තෙනාහ “පුරිමස්මිං බහුතරං නිවසති නාමා”ති, එතෙන ව ඉතරස්මිං සත්තාභවාරෙනාපි අරුණුට්ඨාපනෙ සති එව අප්පකතරං නිවසති නාම හොති, නාසතීති දීපිතං හොති. නානාලාභෙහීති විසුං විසුං නිබද්ධවස්සාවාසිකලාභෙහි. නානුපචාරෙහීති නානාපරික්ඛෙපනානාද්වාරෙහි. එකසීමාවිභාරෙහීති ද්විත්තං විහාරානං එකෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තත්තා එකාය උපචාරසීමාය අන්තොගතෙහි ද්විති විභාරෙහි. සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භතීති පයමං ගහිතො පටිප්පස්සම්භති. තත්ථාති යත්ථ සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සද්ධො, තත්ථ.

උපනන්දසකායපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා

365-6. භූමියං පරිභණ්ඩං අකාසිති ගිලානෙන නිපන්තභූමියං කිලිට්ඨට්ඨානං ධොවිත්වා හරිතුපලිත්තං කාරෙසිති අත්ථො. භෙසජ්ජං යොජෙතුං අසමත්ථොති පරෙහි වුත්තවිධිම්පි කාතුං අසමත්ථො. පාළියං ගිලානුපට්ඨාකානං වීරදානෙ සාමණෙරානං තිව්වරාධිට්ඨානාභාවා “වීරඤ්ච පත්තඤ්චා”තිආදි සඛිබ්බත්ථ වුත්තං. සවෙපි සහස්සං අග්ඝති, ගිලානුපට්ඨාකානඤ්ඤෙව දාතඛිබ්බත්ති සම්බන්ධො.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මතසන්තකකථාදිවණ්ණනා

369. අඤ්ඤන්ති වීරපත්තතො අඤ්ඤං. අප්පග්ගන්ති අතිජිණ්ණාදිභාවෙන නිහීනං. තතොති අවසෙසපරික්ඛාරතො. සඛිබ්බත්ති පත්තං, තිව්වරඤ්ච.

තත්ථ තත්ථ සඛ්ඝස්සෙවාති තස්මිං තස්මිං විහාරෙ සඛ්ඝස්සෙව. පාළියං අවිස්සජ්ජිකං අවෙහඬිගිකන්ති ආගතානාගතස්ස වාතුද්දිසස්ස සඛ්ඝස්සෙව සන්තකං භුත්වා කස්සවි අවිස්සජ්ජිකං අවෙහඬිගිකං භවිතුං අනුජානාමිති අත්ථො.

371-2. අක්කනාලමයන්ති අක්කදණ්ඩමයං. අක්කදුස්සානීති අක්කවාකෙන කතදුස්සානී, පොත්ථකගතිකානී දුක්කට්ඨත්ථුකානීති අත්ථො. දුපට්ඨවරස්ස වා මජ්ඣෙකි යං නිට්ඨිතෙ තිපට්ඨවරං හොති, තස්ස මජ්ඣෙකි පටලං කත්වා දාතබ්බානීති අත්ථො.

374. “සන්තෙ පතිරුපෙ ගාහකෙ”ති චුත්තත්තා ගාහකෙ අසති අදත්වා භාජිතෙපි සුභාජිතමෙවාති දට්ඨබ්බං.

376. දක්ඛිණොදකං පමාණන්ති “එත්තකානි විවරානි දස්සාමි”ති පයමං උදකං පාතෙත්වා පච්ඡා දෙන්ති. තං යෙහි ගහිතං, තෙ භාගිනොව හොන්තිති අධිජ්ජායො. පරසමුද්දෙති ජම්බුදිපෙ. තම්බපණ්ණදීපඤ්ඨි උපාදායෙස එවං චුත්තො.

මතසන්තකකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨවීරමානිකාකථාවණ්ණනා

379. පුග්ගලාධිට්ඨානනායෙන චුත්තන්ති “සීමාය දාන”න්තිආදිනා චත්තබ්බෙ “සීමාය දෙති”තිආදි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන චුත්තං. “අපිවා”තිආදිනා පයමලෙඬ්ඬිපාතභූතපරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො බහි දුතියලෙඬ්ඬිපාතොපි උපචාරසීමා එවාති දස්සෙති. ධුවසන්තිපාතට්ඨානාදිකම්පි පරියන්තෙ ඨිතමෙව ගහෙතබ්බං. ලොකෙ ගාමසීමාදයො විය ලාහසීමා නාම විසුං පසිද්ධා නාම නත්ථි, කෙනායං අනුඤ්ඤාතාති ආහ “නෙව සම්මාසම්බුද්ධොනා”තිආදි. එතෙන නායං සාසනවොහාරසිද්ධා, ලොකවොහාරසිද්ධා එවාති දස්සෙති. “ජනපදපරිච්ඡේදො”ති ඉදං ලොකපසිද්ධසීමාසද්දත්ථවසෙන චුත්තං. පරිච්ඡේදබහන්තරං පන සබ්බං ජනපදසීමාති ගහෙතබ්බං, ජනපදො එව ජනපදසීමා. එවං රට්ඨසීමාදිසුපි. තෙනාහ “ආණාපචත්තිට්ඨාන”න්තිආදි.

පට්ඨිවෙමජ්ඣෙකෙ ගතස්සාති යාව උදකපරියන්තා බණ්ඩසීමන්තා චුත්තං, උපචාරසීමාදිසු පන අබද්ධසීමාසු හෙට්ඨාපට්ඨියං සබ්බත්ථ ඨිතානං න පාපුණාති, කුපාදිපචෙසාරහට්ඨානෙ ඨිතානඤ්ඤෙව පාපුණාතිති හෙට්ඨා සීමාකථායං චුත්තනායෙන තංතංසීමට්ඨිභාවො වෙදිතබ්බො. චක්කවාලසීමාය පන දිත්තං පට්ඨිසන්ධාරකඋදකට්ඨානෙපි ඨිතානං පාපුණාති සබ්බත්ථ චක්කවාලවොහාරත්තා.

බුද්ධාධිචුත්ථොති බුද්ධෙන භගවතා නිචුත්ථො. පාකච්චටන්ති නිබද්ධදානං. චත්තතිති පචත්තති. තෙහිති යෙසං සම්මුඛෙ එස දෙති, තෙහි හික්ඛුහි. දුතියභාගෙ පන ථෙරාසනං ආරුළුහෙති යාව සඛ්ඝනවකා එකචාරං සබ්බෙසං භාගං දත්වා විවරෙ අපරික්ඛිණෙ පුන සබ්බෙසං දාතුං දුතියභාගෙ ථෙරස්ස දින්නෙති අත්ථො.

පංසුකුලිකානම්පි වට්ටනීති එත්ථ “තුය්හං දෙමා”ති අවුත්තත්තාති කාරණං වදන්ති. යදි එවං “සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති වුත්තෙපි වට්ටෙය්‍යා, “භික්ඛුනං දෙම, ථෙරානං දෙම, සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති (මහාව. අට්ඨ. 379) වචනතො හෙදො න දිස්සති. විමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං.

පාරුපිතුං වට්ටනීති පංසුකුලිකානං වට්ටති. භික්ඛුසඬ්ඝස්ස ව භික්ඛුනීනඤ්ච දම්මීති වුත්තෙ පන න මජ්ඣෙ භිත්තිත්වා දාතබ්බන්ති එත්ථ යස්මා භික්ඛුනීපක්ඛෙ සඬ්ඝස්ස පච්චෙකං අපරාමට්ඨත්තා භික්ඛුනීනං ගණනාය භාගො දාතබ්බොති දායකස්ස අධිප්පායොති සිජ්ඣති, තථා දානඤ්ච භික්ඛුපි ගණෙත්වා දිත්තෙ එව යුජ්ජති. ඉතරථා හි කිත්තකං භික්ඛුනං දාතබ්බං, කිත්තකං භික්ඛුනීනන්ති න විඤ්ඤායති, තස්මා “භික්ඛුසඬ්ඝස්සා”ති වුත්තවචනම්පි “භික්ඛුන”න්ති වුත්තවචනසදිසමෙවාති ආහ “භික්ඛු ව භික්ඛුනියො ව ගණෙත්වා දාතබ්බ”න්ති. තෙනාහ “පුග්ගලො ...පෙ.... භික්ඛුසඬ්ඝග්ගහණෙන අග්ගහිත්තා”ති. භික්ඛුසඬ්ඝ-සද්දෙන භික්ඛුනඤ්ඤෙව ගහිත්තා, පුග්ගලස්ස පන “තුය්හඤ්චා”ති විසුං ගහිත්තා ව තත්ථස්ස අග්ගහිත්තා දට්ඨබ්බා, “භික්ඛුනඤ්ච භික්ඛුනීනඤ්ච තුය්හඤ්චා”ති වුත්තට්ඨානසදිසත්තාති අධිප්පායො. පුග්ගලස්පධානො හෙත්ථ සඬ්ඝ-සද්දො දට්ඨබ්බො. කෙච් පන “භික්ඛුසඬ්ඝග්ගහණෙන ගහිත්තා”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.379) පාඨං ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං තස්ස විසුං ලාභග්ගහණෙ කාරණවචනත්තා. තථා හි විසුං සඬ්ඝග්ගහණෙන ගහිත්තාති විසුං පුග්ගලස්සපි භාගග්ගහණෙ කාරණං වුත්තං. යථා චෙත්ථ පුග්ගලස්ස අග්ගහණං, එවං උපරි “භික්ඛුසඬ්ඝස්ස ව තුය්හඤ්චා”තිආදීසුපි සඬ්ඝාදි-සද්දෙහි පුග්ගලස්ස අග්ගහණං දට්ඨබ්බං. යදි හි ගහණං සියා, සඬ්ඝතොපි, විසුම්පිති භාගද්වයං ලභෙය්‍යා උභයත්ථ ගහිත්තා.

සුපෙතබ්බන්තිආදි ගිහිකම්මං න හොතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. “භික්ඛුසඬ්ඝස්ස හරා”ති ඉදං පිණ්ඩපාතහරණං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “භුඤ්ජිතුං වට්ටනී”ති. “අන්තොහෙමන්තෙ”ති ඉමිනා අනත්ථතෙ කටීනෙ වස්සානං පච්ඡිමෙ මාසෙ දිත්තං පුරිමවස්සංවුත්ථානඤ්ඤෙව පාපුණාති, තතො පරං හෙමන්තෙ දිත්තං පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානම්පි වුත්ථවස්සත්තා පාපුණාති. හෙමන්තතො පන පරං පිට්ඨිසමයෙ “වස්සංවුත්ථසඬ්ඝස්සා”ති එවං වත්වා දිත්තං අනන්තරෙ වස්සෙ වා තතො පරෙසු වා යත්ථ කත්ථවි තස්මිං වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං පාපුණාති. යෙ පන සබ්බථා අවුත්ථවස්සා, තෙසං න පාපුණාතීති දස්සෙති. සබ්බෙසම්පිති හි තස්මිං භික්ඛුභාවෙ වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසම්පිති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “වස්සංවුත්ථසඬ්ඝස්සා”ති වුත්තත්තා සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. අතීතවස්සන්ති අනන්තරාතීතවස්සං.

උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතොති උද්දෙසෙ අග්ගහිතෙපි අන්තෙවාසිකොවාති වුත්තං. ගහෙත්වා ගච්ඡන්තොති පරිනිට්ඨිතඋද්දෙසො හුත්වා ගච්ඡන්තො. “වත්තං කත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි ගහෙත්වා විවරන්තාන”න්ති ඉදං “උද්දෙසන්තෙවාසිකාන”න්ති ඉමස්සෙව විසෙසනං, තෙන උද්දෙසකාලෙ

ආගන්ත්වා උද්දෙසං ගහෙත්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤත්ථ නිවසන්තෙ අනිබද්ධවාරිකෙ නිවත්තෙති.

අට්ඨවීරමාතිකාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වීරක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

9. වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකො

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

380. වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ තන්තිබද්ධොති තන්ති වුව්චති ඛ්‍යාපාරො, තත්ථ බද්ධො, උස්සුක්කං ආපන්නොති අත්ථො. තෙනාහ “තස්මිං ආවාසෙ”ති ආදි.

387-8. භාපනං වා අඤ්ඤථා කරණං වා නත්ථීති ඤත්තිකම්මස්ස ඤත්තියා එකත්තා භාපනං න සම්භවති, තස්සා එකත්තා එව පච්ඡා ඤත්තිධ්‍යවසෙන, ද්වික්ඛත්තුං ධ්‍යවසෙන ව අඤ්ඤථා කරණං නත්ථී. පරතොති පරිවාරෙ. තන්ති පබ්බාජනීයකම්මං, තස්සාති අත්ථො.

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙනිස්සරණාදිකථාවණ්ණනා

395. එසාති “බාලො”ති ආදිනා නිද්දිට්ඨපුග්ගලො, අප්පත්තොති සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ “යස්මා”ති ආදි. තත්ථ ආවෙණිකෙන ලක්ඛණෙනාති පබ්බාජනීයකම්මස්ස නිමිත්තභාවෙන පාළියං වුත්තත්තා අසාධාරණභූතෙන කුලද්වසකභාවෙන. යදි හෙස තං කම්මං අප්පත්තො, කථං පන සුනිස්සාරිතොති ආහ “යස්මා පනස්ස ආකච්චමානො සඬ්ඝො පබ්බාජනීයකම්මං කරෙය්‍යාති වුත්තං, තස්මා සුනිස්සාරිතො”ති. තත්ථ වුත්තන්ති කම්මක්ඛන්ධකෙ (වුළව. 27) වුත්තං.

එත්ථ පන කුලද්වසකම්මං කත්වා පබ්බාජනීයකම්මකතස්ස තෙරසකකණ්ඩකට්ඨකථායං “යස්මිං විහාරෙ වසන්තෙන යස්මිං ගාමෙ කුලද්වසකම්මං කතං හොති, තස්මිං විහාරෙ වා තස්මිං ගාමෙ වා න වසිතබ්බ”න්ති ආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.433) යා සම්මාවත්තනා වුත්තා, සා ඉතරෙතාපි පුරෙතබ්බා. යං පන පටිප්පස්සද්ධකම්මස්ස කුලද්වසකස්ස තත්ථෙව අට්ඨකථායං “යෙසු කුලෙසු කුලද්වසකම්මං කතං, තතො පච්චයා න ගහෙතබ්බා”ති ආදි වුත්තං, තං න පුරෙතබ්බං කුලසඬ්ගහස්ස අකතත්තා. එවං සෙසකම්මෙසුපි. යදි එවං “තජ්ජනීයකම්මාරහස්ස නියසකම්මං කරොති...පෙ.... එවං බො, උපාලි, අධම්මකම්මං හොති”ති ආදිවචනං (මහාව. 402) විරුජ්ඣති? න විරුජ්ඣති සඬ්ඝසන්නිට්ඨානවසෙන තජ්ජනීයාදිකම්මාරහත්තස්ස සිජ්ඣනතො. යස්ස හි සඬ්ඝො “තජ්ජනීයකම්මං කරොමා”ති සන්නිට්ඨානං කත්වා කම්මවාචං

සාවෙන්තො පබ්බාජනීයකම්මවාචං සාවෙනි, තස්ස කම්මං අධම්මකම්මං හොති. සචෙ පන “තස්සෙව පබ්බාජනීයකම්මමෙව කරොමා”ති සන්තිට්ඨානං කත්වා තදෙව කරොති, තස්ස තං කම්මං ධම්මකම්මන්ති වෙදිතබ්බං.

එවම්ඨ “නිස්සාරණ”න්ති අධිප්පෙතස්ස පබ්බාජනීයකම්මස්ස වසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි තදඤ්ඤෙසං තප්පනීයාදීනං වසෙන නිස්සාරණෙ අධිප්පෙන “අප්පත්තො නිස්සාරණ”න්ති ඉමස්ස පටිපක්ඛවසෙන සම්පත්තො නිස්සාරණං, “තඤ්ඤෙව සඬ්ඝො නිස්සාරෙති. සුනිස්සාරිතො”ති අත්ථසම්භවං දස්සෙතුං පුන “තඤ්ඤෙව සඬ්ඝො නිස්සාරෙතිති සචෙ සඬ්ඝො”තිආදි වුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තප්පනීයාදිකම්මවිසයෙ, එකෙනාපි අඬ්ගෙන නිස්සාරණා අනුඤ්ඤාතාති යොජනා. පාළියං අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති එත්ථ ආපත්තො ආවෙණිකවසෙන තප්පනීයාදිසඬ්ඛාතං නිස්සාරණං පත්තොති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

ද්වෙනිස්සරණාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වම්පෙයාක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකො

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා

451. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති විනයධරස්ස වචනෙන ආපත්තිදිට්ඨිං පටිලභිත්වා එවමාහ. තෙනෙව පාළියං “සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති”ති වුත්තං. නත්ථි ආපත්තීති උදකස්ස ධ්වනභාවං අජානිත්වා වා යපිතං ඡඩ්ඛෙත්වා විස්සරිත්වා වා ගමනෙ අසඤ්චිච්ච අසනියා අනාපත්තිපක්ඛොපි සම්භවතීති විනයධරො තත්ථ අනාපත්තිදිට්ඨිං පටිලභිත්වා එවමාහ. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙ භික්ඛු තස්ස ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨිනො හොත්ති”ති වුත්තං. පරිසායපිස්ස අනාපත්තිදිට්ඨියා උප්පන්නත්තා “අඤ්ඤෙ”ති බහුවචනං කතං. අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසීති සුත්තන්තිකත්ථෙරස්ස විනයෙ අපකතඤ්ඤාතාය විනයධරස්ස වචනමත්තෙන සො එවමහොසි, සා පනස්ස ආපත්ති එව උදකාවසෙසස්ස ධ්වනභාවං ඤත්වා යපිතත්තා. වත්ථුමත්තජානනෙ එව හි සෙබ්බා සවිත්තකා, න පණ්ණත්තිවිජානනෙ. තෙනෙව පාළියං “තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති”ති සබ්බත්ථ ආපත්ති ඉච්චෙව වුත්තං. “ආපත්තිං ආපජ්ජමානො”ති ඉදං විනයධරත්ථෙරො “තයා ඉදං උදකං යපිත”න්ති අත්තනා පුට්ඨෙත සුත්තන්තිකත්ථෙරෙන “ආමාවුසො”ති වුත්තවචනං සරිත්වා පණ්ණත්තිඅකොවිදතාය සඤ්චිච්චෙව අකාසීති ආපත්තිදිට්ඨි හුත්වාච අවොච. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙ භික්ඛු තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨිනො හොත්ති”ති වුත්තං.

453. “න තාව භින්නො”ති ඉදං උක්ඛිපනතදනුවත්තනමත්තෙන සඬ්ඝො භින්නො නාම න භොති, තං නිස්සාය පන උභයපක්ඛිකානං පක්ඛං පරියෙසිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කොධවසෙන කායවච්ඡලහවඩ්ඨනෙනෙව භොතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය චුත්තං. තෙනාහ “සො ච බො කලහවසෙනා”ති. සම්භමඅත්ථවසෙනාති තුරිතත්ථවසෙන.

454. අකාරණෙතිආදි අනුක්ඛිපිත්වාච උපායෙන සඤ්ඤාපෙත්වා භිතෙසිතාය ආපත්තිතො මොවෙනුං යුත්තට්ඨානෙ කොධවිත්තවසෙන විභෙදනත්ථාය කතභාවං සන්ධාය චුත්තං, න පන කම්මඬිගස්ස අභාවං සන්ධාය. තෙනෙව පාළියං “ආපත්ති එසා, භික්ඛවෙ, නෙසා අනාපත්ති...පෙ.... උක්ඛිත්තො එසො භික්ඛු”තිආදි චුත්තං.

455. “අධම්මවාදීනං පක්ඛෙ නිසින්නො”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, ධම්මවාදීනං පක්ඛෙ නිසිදිත්වා අධම්මවාදීනං ලද්ධිං ගණ්හන්තොපි ධම්මවාදීනං නානාසංවාසකො භොති එව. කම්මං කොපෙතීති තං විනා ගණස්ස අපුරණපක්ඛං සන්ධාය චුත්තං. යත්ථ වා තත්ථ වාති ධම්මවාදීනං පක්ඛෙ වා අධම්මවාදීනං පක්ඛෙ වාති අත්ථො. ඉමෙ ධම්මවාදිනොති ගණ්හාතීති තංතංපක්ඛගතෙ භික්ඛු යාථාවතො වා අයාථාවතො වා “ඉමෙ ධම්මවාදිනො”ති ගණ්හාති, අයං තංතංපක්ඛගතානං අත්තානං සමානසංවාසකං කරොති.

456. උපදංසෙන්නීති පවත්තෙන්ති. පාළියං එත්තාවතාති “එත්තකපදෙසං මුඤ්චිත්වා නිසින්නා මයං කොධවිත්තෙ උප්පන්නෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං අනනුලොමිකං කායකම්මාදිං පවත්තෙනුං න සක්ඛිස්සාමා”ති සල්ලෙක්ඛෙන්වා දුරෙ නිසිදිතඛිබන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ “උපවාරං මුඤ්චිත්වා”ති.

457. පාළියං හණ්ඩනජාතාතිආදියු කලහස්ස පුබ්බභාගො හණ්ඩනං නාම. හත්ථපරාමාසාදි කලහො නාම. විරුද්ධවාදො විවාදො නාම.

458. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති එත්ථ කොසො නාම සුවණ්ණමණ්ණආදිහණ්ඩාගාරසාරගබ්භො. කොට්ඨං චුච්චති ධඤ්ඤස්ස ආවසනට්ඨානං, කොට්ඨභූතං අගාරං කොට්ඨාගාරං, ධඤ්ඤසඬිගහට්ඨානං. අබ්භුය්‍යාසීති යුද්ධාය අභිමුඛො නික්ඛමීති අත්ථො. එකසඬිසාතම්පිති එකයුද්ධම්පි. ධොවනන්ති ධොවනුදකං.

463. පරියාදින්නරූපාති කොධවිත්තෙන පරිග්ගහිතසභාවා.

464. තං න ජානන්තීති තං කලහං න ජානන්ති. යෙ උපනස්හන්තීති යථාචුත්තං කොධාකාරං විත්තෙ බන්ධන්ති. පාකට්පරිස්සයෙති සිභාදිකෙ. පට්ච්ඡන්තපරිස්සයෙති රාගාදිකෙ. පාළියං නත්ථී බාලෙ 97 සභායතාති බාලං නිස්සාය සීලාදිගුණසඬ්ඛාතා සභායතා නත්ථී, න සක්කා ලද්ධුන්ති අත්ථො.

466. අත්තකාමරූපාති අත්තනො භිතකාමයමානසභාවා. අනුරුද්ධාති එකසෙසනසෙන තිණ්ණමිපි කුලපුත්තානං ආලපනං, තෙනෙව බහුවචනනිද්දෙසො කතො. බමනීයං සරීරං යාපනීයං ජීවිතං “කච්චි වො සරීරඤ්ච ධාරෙතුං, ජීවිතඤ්ච යාපෙතුං සක්කා”ති පුච්ඡති. තඟ්ඝාති එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසෙන මයං භන්තෙති අත්ථො. යථා කථන්ති එත්ථ යථාති නිපාතමත්තං, යථාකථන්ති වා එකො නිපාතො කාරණපුච්ඡනත්ථො, කෙන පකාරෙනාති අත්ථො. එකඤ්ච පන මඤ්ඤෙ විත්තන්ති එකස්ස විත්තවසෙන ඉතරෙසමිපි පවත්තනතො සබ්බෙසං නො එකං විය විත්තන්ති අත්ථො. කච්චි පන වො අනුරුද්ධාති එත්ථ වොති නිපාතමත්තං, පච්චත්තවචනං වා, කච්චි තුම්හෙති අත්ථො. අම්භාකන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං, අම්හෙසු තිසු යො පයමං පටික්කමතීති අත්ථො.

කොසමබකච්චාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා

467. යෙන පාලිලෙය්‍යකන්ති පච්චත්තෙ උපයොගවචනං, යත්ථ පාලිලෙය්‍යකො ගාමො, තත්ථ අවසරීති අත්ථො. දහරපොතකෙහීති භිඬිකච්ඡාපෙහි. “ඔගාහි”න්තිපි පායො, නභානපොක්ඛරණන්ති අත්ථො.

උදානගාථායං පන – රථරීසසදිසදන්තස්ස නාගස්ස භත්ථිනො එතං විවෙකනින්තං විත්තං නාගෙන බුද්ධනාගස්ස විවෙකනින්තවිත්තෙන සමෙති. කස්මා? යං යස්මා එකොව රමති වනෙ, තස්මා එවං යොජනා දට්ඨබ්බා.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා

468. යථා ධම්මො තථා තිට්ඨාහීති යථා ධම්මො ව විනයො ව යීතො, තථා තිට්ඨ, ධම්මවාදීපක්ඛෙ තිට්ඨාති අත්ථො.

473. “යො පටිබාහෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති ඉදං සාමග්ගිහෙදස්ස අකාරකෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙ පන හෙදකාරකා විරුද්ධා අලජ්ජිනො, තෙසං පටිබාහිතුං වට්ටති තෙසං සන්තකස්සපි සෙනාසනස්ස විනාසනවචනතො. “විචිත්තං කත්වාපි දාතබ්බ”න්ති වුත්තත්තා පන යථාචුඬිඨං වරසෙනාසනං අදත්ථා චුඬිඨානමිපි අසඤ්ඤානානං සඤ්ඤාතෙහි විචිත්තං කත්වා දාතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං.

475. කම්මවාචාය ඔසාරෙත්ථාති එත්ථ උක්ඛිත්තස්ස භික්ඛුනො ආපත්තියාපන්නභාවං පටිජානිත්වා සම්මාවත්තනෙන උක්ඛෙපකානං සමුප්පන්නඔසාරණච්ඡන්දස්ස පගෙව ඤාතත්තා පටිප්පස්සම්භනකම්මවාචාය උක්ඛිත්තානුවත්තකා සයමෙව නං ඔසාරෙසුන්ති දට්ඨබ්බං.

476. අත්ථනො අපගතානි සාමග්ගීඅත්ථවිරහිතා, තුව්ඡබ්බාඤ්ජනානි අත්ථො.

477. අප්පට්ඨිජන්නාවාරොති අප්පට්ඨිජාදෙනබ්බසුන්දරාවාරො. අනපගතන්ති කාරණනො අනපෙතං. ආදාතබ්බනො ගහෙනබ්බනො ආදායන්ති ආවරියවාදො චුත්තොති ආහ “ආදායං අත්තනො ආවරියවාද”න්ති.

අට්ඨහි දුතඬුගෙහිති “සොනා ව හොති සාවෙනා ව උග්ගහෙනා ව ධාරෙනා ව විඤ්ඤානා ව විඤ්ඤාපෙනා ව කුසලො ව සහිතාසහිතස්ස නො ව කලහකාරකො”ති (අ. නි. 8.16) එවං චුත්තෙහි අට්ඨහි දුතඬුගෙහි. සෙසමෙත්ථ, හෙට්ඨා ව සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං.

මහාවග්ගවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

චූළවග්ගවණ්ණනා

1. කම්මක්ඛන්ධකො

තප්පතීයකම්මකථාවණ්ණනා

1. චූළවග්ගස්ස පටිමෙ කම්මක්ඛන්ධකො තාව “බලවාබලව”න්ති ඉදං එකපදං. “බලවබලව”න්ති වත්තබ්බෙ ආකාරං කත්වා “බලවාබලව”න්ති චුත්තං. තඤ්ච “දුක්ඛදුක්ඛ”න්තිආදීසු විය අතිසයත්ථෙ වත්තතීති ආහ “සුට්ඨු බලවං පටිවද්ධා”ති, අති විය බලවං කත්වා පටිවචනං දෙථාති අත්ථො.

2. පාළියං ආපත්ති ආරොපෙනබ්බාති එත්ථ කිඤ්චාපි “මා බො තුම්හෙ ආයස්මන්තො එසො අපෙසී”තිආදිකෙ භණ්ඩනාදිජනකෙ වචනෙ පඤ්ඤත්තා කාවි ආපත්ති නාම නත්ථි මුසාපෙසුඤ්ඤාදීසු එතස්ස අප්පට්ඨිකත්තා, තථාපි හික්ඛුහි විසුං, සඬ්ඝමජ්ඣෙ ව “මා, ආවුසො, හික්ඛු අඤ්ඤමඤ්ඤං පයොපෙත්වා භණ්ඩනාදිං අකාසි, නෙදං අප්පිච්ඡනාදිනං අත්ථාය වත්තතී”ති එවං අපඤ්ඤත්තෙන චූළවමානස්ස හික්ඛුනො අනාදරියෙන අනොරමනපච්චයා වා අඤ්ඤවාදවිභෙසාදිකරණපච්චයා වා යා ආපත්ති හොති, සා ආපත්ති ආරොපෙනබ්බා දිට්ඨිවිපත්තස්ස වියාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

යස්ස පන ඉදං වචනං විනාව කායවාචාහි ආපන්නා ලහුකාපත්ති අත්ථී, තස්සපි ආරොපෙනබ්බාව. යං පන කම්මවාචාය “අත්තනා භණ්ඩනකාරකා”ති අත්තනා-සද්දග්ගහණං, “යෙපි වඤ්ඤෙ හික්ඛු භණ්ඩනකාරකා...පෙ.... තෙ උපසඬකම්ත්වා”ති ආදිවචනඤ්ච, තං වත්ථුචසෙන ගහිතං. යො පන සයමෙව භණ්ඩනකාරකො හොති, අඤ්ඤෙ පන භණ්ඩනකාරකෙ උපසඬකම්ත්වා “මා බො තුම්හෙ”ති ආදිවචනං න වදති, තස්සාපෙනං කම්මං කාතබ්බමෙව. කරොන්තෙහි ව “සුඤ්ඤා තු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඤා, අයං ඉත්ථන්නාමො හික්ඛු භණ්ඩනකාරකො...පෙ.... සඬ්ඤෙ අධිකරණකාරකො. යදි සඬ්ඤස්ස පත්තකල්ල”ත්ති ආදිනාව කම්මවාචා කාතබ්බා. යො ව අඤ්ඤෙපි හික්ඛු කලහාය සමාදායෙති, තස්සාපි එවමෙව කම්මවාචං කාතුං වට්ටති අඤ්ඤෙසං සමාදාපනස්සපි භණ්ඩනකාරකත්තෙ එව පටිසන්තො. අඤ්ඤෙසං සමාදාපනාකාරම්පි වත්ථාව, කම්මවාචං කාතුකාමෙනපි ව තෙහි චුත්තවචනත්ථමෙව ගහෙත්වා තදනුගුණං යොජෙත්ථාව කාතබ්බං, න ඉධාගතවසෙනෙව සබ්බෙසම්පි ඉධාගතවසෙනෙව වචනාසම්භවා. භූතෙන වත්ථුනා කතමෙව හි අවිපන්නං හොති, නාඤ්ඤන්ති ගහෙතබ්බං. එස නයො නියස්සකම්මාදීසුපි.

තජ්ජනියකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාදිවණ්ණනා

4. අජ්ජට්ඨකාය කතන්ති වත්ථුං වා ආපත්තිං වා අසම්පට්ඨිජාපෙත්වා කතං. යො පන සබ්බෙසං පස්සන්තානං එව වත්ථුවීතික්කමං කත්වා පටිජා කම්මකරණහයෙන “න කරොමී”ති මුසා වදති, තස්ස හික්ඛුනං සම්මුඛෙ විතික්කමකරණමෙව පට්ඨකායා. තථතො ජානනත්ථමෙව පට්ඨකායා කරණං අනුඤ්ඤාතං. යත්ථ පන සන්දෙහො හොති, තත්ථ සම්පට්ඨිජාපෙත්ථාව කත්තබ්බන්ති ගහෙතබ්බං.

“පාරාජිකාපත්තියා වා”ති ඉදං ලිඬගනාසනනිමිත්තතාය පාරාජිකස්ස කම්මෙන අතිකිච්ජනියතො චුත්තං. “සඬ්ඤාදිසෙසාපත්තියා වා”ති ඉදං පන පරිවාසාදිනිස්සාරණකම්මස්ස ආවෙණිකස්ස විජ්ජමානත්තා චුත්තං. යං පන පරතො “අධිසීලෙ සීලවිපන්නො හොති...පෙ.... තජ්ජනියකම්මං කරෙය්‍යා”ති (චූළව. 6) චුත්තං, තං “ආයතිං සංවරෙ යත්ථා චුට්ඨානං කරොහී”ති ඔවදියමානස්ස අනාදරියාදිපච්චයලහුකාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං. සීලවිපත්තිමූලකඤ්ඤි ලහුකාපත්තිං ආපන්නො ඉධ අභෙදුපවාරෙන “අධිසීලෙ සීලවිපන්නො”ති චුත්තො “අතිදිට්ඨියා දිට්ඨිවිපන්නො”ති එත්ථ විය.

යථා ව දිට්ඨිං ගහෙත්වා වොහරන්තස්ස “ඉතො දිට්ඨිතො ඔරමාහී”ති අවත්වා කතකම්මං කෙවලාය දිට්ඨිවිපත්තියා කතත්තා අනාපත්තියා කතං නාම අධම්මකම්මං හොති, එවං සීලවිපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ලජ්ජිධම්මෙ ඔක්කන්තෙ යථාධම්මං චුට්ඨාය සංවරෙ යාතුකාමස්ස කතං තජ්ජනියාදිකම්මං කෙවලාය

සිලවිපත්තියා කතත්තා අදෙසනාගාමිනියා කතං නාම අධම්මකම්මං හොති.
 තෙනෙන නියස්සකම්මෙපි “අපිස්සු භික්ඛු පකතා පරිවාසං දෙන්නා” තිආදිනා
 සංවරෙ අට්ඨානමෙව කම්මනිමිත්තභාවෙන වුත්තං. අදන්නං දමනත්ථමෙව භි
 තජ්ජනියාදිකම්මානි අනුඤ්ඤාතානීති. කෙවි පන “අදෙසනාගාමිනියානි ඉදං
 පාරාජිකාපත්තිංයෙව සන්ධාය වුත්තං, න සඬ්ඝාදිසෙස”න්ති (සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග
 3.4) වදන්ති, තං සුක්කපක්කෙ “දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොති” ති ඉමිනා
 වචනෙන විරුජ්ඣති. සඬ්ඝාදිසෙසස්සාපි ව පරියායතො දෙසනාගාමිනිවොහාරෙ
 ගස්භමානෙ “ආපත්තියා කතං හොති” ති වුත්තවාරතො ඉමස්ස වාරස්ස විසෙසො
 න සියා, අට්ඨකථායම්පෙත්ථ විසෙසභාවො න දස්සිතො. තස්මා
 වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අධිප්පායො ගහෙතඛ්ඛො.

6. සබ්බානිපිති තජ්ජනියනියස්සපබ්බාජනියකම්මානි තිණ්හි. අඤ්ඤකම්මස්ස
වත්ථුනාති තජ්ජනියතො අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස වත්ථුනා අඤ්ඤකම්මකරණං නාම
කොච් දොසොපි න හොතීති අධිප්පායො. කාරණමාහ “කස්මා” තිආදිනා.

8. පන්නලොමානි පතිතමානලොමා.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නියස්සකම්මකථාදිවණ්ණනා

11. නියස්සකම්මෙ පාළියං අපිස්සුති අපිවානි ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතසමුදායො.
නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බන්ති එත්ථ කෙවි කලාණමිත්තායත්තවුත්තිතං සන්ධාය
වුත්තන්ති වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන නිස්සයග්ගහණමෙවානි, උභයෙනපිස්ස
සෙරිවිහාරො න වට්ඨන්ති දීපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

21. පබ්බාජනියකම්මෙ “පබ්බාජනියකම්මං පටිප්පස්සම්හෙතු” ති ඉදං
පක්කමනාදිං අකත්වා සම්මාවත්තන්තානං වසෙන වුත්තං.

33. පටිසාරණියකම්මෙ තෙව භික්ඛුවචනං, න ගිහිවචනන්ති එත්ථ
පරියායතොපි භික්ඛු පරමුංසනං න වදන්ති, ගහට්ඨා පන සරුපෙනෙව අක්කොසිතුං
සමත්ථාපි උපකාරීසු අකාරණං එවරුපං න වදන්ති, ත්වං ගිහිගුණතොපි පරිහීනොති
අධිප්පායො.

39. “අඬගසමන්තාගමො පුරිමෙහි අසදිසො” ති ඉමිනා තජ්ජනියාදිනං
වුත්තකාරණමත්තෙන ඉදං කාතුං න වට්ඨන්ති දීපෙති. ඉධ වුත්තෙන පන ගිහීනං
අලාභාය පරිසක්කනාදිනා අඬගෙන තානිපි කාතුං වට්ඨන්ති ගහෙතඛ්ඛං. එත්ථ ව
“සද්ධං පසන්නං දායකං කාරකං සඬ්ඝුපට්ඨාකං හීනෙන බුංසෙති” ති වුත්තත්තා
තාදිසෙසු ගිහීසු බුංසනාදිහි ගිහිපටිසංයුත්තෙහි එව අඬගෙහි කම්මාරහතා, න
ආරාමිකවෙට්ඨකාදීසු බුංසනාදිහි. තත්ථාපි දායකාදීසු බ්මාපිතෙසු කම්මාරහතා නත්ථී,
ආපත්ති ව යත්ථ කත්ථවි දෙසෙතුං වට්ඨති. යො වෙ තික්ඛත්තුං බ්මාපියමානොපි න

බමනි, අකතකම්මෙනපි දස්සනුපවාරෙ ආපත්ති දෙසෙනබ්බො. සො වෙ කාලකතො හොති, දෙසන්තරං වා ගතො, ගතදිසා න ඤායති, අන්තරාමග්ගෙ වා ජීවිතන්තරායො හොති, කතකම්මෙනපි අකතකම්මෙනපි සඨසමජ්ඣෙ යථාභූතං විඤ්ඤාපෙත්වා බමාපෙත්වා ආපත්ති දෙසෙනබ්බොති වදන්ති. ධම්මිකපටිස්සවස්ස අසච්චාපනෙ පන තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “මයා අසමචෙක්ඛිත්වා පටිස්සවං කත්වා සො න සච්චාපිතො, තං මෙ බමං” තිආදිනා බමාපනෙ වචනක්කමො ඤාපෙනබ්බො.

41. පාළියං මඬකුභූතො නාසක්ඛි චිත්තං ගහපතිං බමාපෙතුන්ති
තිංසයොජනමග්ගං පුන ගන්ත්වාපි මානථද්ධතාය යථාභූතං දොසං ආචිකත්වා අබමාපනෙන “නාහං බමාමි” ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඬකුභූතො බමාපෙතුං න සක්ඛි, සො පුනදෙව සාවත්ථිං පච්චාගන්ත්වාපි මානනිග්ගහත්ථායෙව පුනපි සත්ථාරා පෙසිතො පුරිමනයෙනෙව බමාපෙතුං අසක්කොන්තො පුනාගච්ඡි. අථස්ස භගවා “අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍යා” තිආදිනාව (ධ. ප. 73) ධම්මං දෙසෙත්වා මානනිමිමථනං කත්වා අනුදුතදානං අනුඤ්ඤාසිති දට්ඨබ්බං.

42. “නො වෙ බමනි...පෙ.... ආපත්තිං දෙසාපෙනබ්බො” ති චුත්තත්තා පගෙව ගහට්ඨො බමනි වෙ, දස්සනුපවාරෙ ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නත්ථිති ගහෙනබ්බං.

46. උක්ඛෙපනීයකම්මෙසු තිසු අරිට්ඨවත්ථුස්මිං ආපත්තිං ආරොපෙත්වාති විසුං
සඨසමජ්ඣෙව පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පට්ඨිස්සජ්ජනපච්චයා දුක්කටං,
සමනුභාසනපරියොසානෙ පාචිත්තියං වා ආපත්තිං ආරොපෙත්වා. එත්ථාපි කම්මවාචාය “තථාහං භගවතා” තිආදි වත්ථුවසෙන චුත්තං. යෙන යෙන පකාරෙන දිට්ඨිගතිකා වොහරිංසු, තෙන තෙන පකාරෙන යොජෙත්වා කම්මවාචා කාතබ්බො. ගහණාකාරං පන විනාපි “සුණාතු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො පාපිකං දිට්ඨිගතං උප්පන්තං, සො තං දිට්ඨිං අප්පට්ඨිස්සජ්ජති, යදි සඨසස්ස පත්තකල්ල” ත්ති එවං සාමඤ්ඤතොපි කම්මවාචං කාතුං වට්ටති.

65. “යං දිට්ඨිං නිස්සාය භණ්ඩනාදීනි කරොති” ති ඉමිනා දිට්ඨිං නිස්සාය උප්පන්තානි එව භණ්ඩනාදීනි ඉධ අධිජ්ජෙතානි, න කෙවලානීති දස්සෙති. යො පන “භණ්ඩනාදීනං කරණෙ දොසො නත්ථි” ති දිට්ඨිකො හුත්වා භණ්ඩනාදිං කරොති, සාපිස්ස දිට්ඨි එව හොති, තස්සපි අප්පට්ඨිස්සග්ගෙ කම්මං කාතුං වට්ටති.

නියස්සකම්මකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකො

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

75. පාරිවාසිකක්ෂේත්‍රයක අන්තර්ගතය මූල්‍යපරිකල්පනාදීන්හි ඇති-
සඳ්දෙන මානත්තාරගමානත්තවාරිකඅභිභානාරහෙ සඳිගැනෙන්නා. තෙ හි
පාරිවාසිකානං, පාරිවාසිකා ව තෙසං පකතත්තට්ඨානෙ එව තිට්ඨන්ති.
අධ්‍යාපනපදවිද්‍යාකර්මයන් යන්ට යන්වා පාදෙ ධොවන්ති, තාදිසං ආරුච්ඡකඛණ්ඩාදිං.
පාදසංසන්නති සක්ඛරකට්ඨාදිං. “වත්තං කරොන්ති”ති එත්තකමත්තස්සෙව
වුත්තත්තා සද්ධිවිහාරිකාදිහි අභිවාදනාදිං කාතුං න වට්ටති.

“පාරිසුද්ධිඋපොසථෙ කරියමානෙ”ති ඉදං පචාරණාදිවසෙසු සඳිසෙ
පචාරෙත්තෙ අනුපගතජින්නවස්සාදිහි කරියමානපාරිසුද්ධිඋපොසථමි සන්ධාය
වුත්තං. අත්තනො පාළියාති නවකානං පුරතො.

“පාරිවාසිකස්සෙවා”ති ඉදං අභිභානාරහපරියොසානෙ සඳිබෙ ගරුකට්ඨෙ
සන්ධාය වුත්තං. තෙසමිහි පච්චෙකං ඔණොජනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තදවසෙසා
පකතත්තා එව තං න ලහන්ති.

වතුස්සාලහත්තන්ති භොජනසාලාය පටිපාටියා දියාමානහත්තං. හත්ථපාසෙ
ධීතෙනාති දායකස්ස හත්ථපාසෙ පටිග්ගහණරුහනට්ඨානෙති අධිප්පායො.
මහාපෙළහත්තෙහි මහත්තෙසු හත්තපච්ඡිආදිභාජනෙසු යපෙත්වා
දියාමානහත්තෙසුහි.

76. පාපිට්ඨකරාති පාරාජිකාපත්තීති උක්කංසවසෙන වුත්තං.
සඤ්චරිත්තාදිපණ්ණත්තිවජ්ජනො පන සුක්කවිස්සට්ඨාදිකා ලොකවජ්ජාව, තත්ථාපි
සඳිසහෙදාදිකා පාපිට්ඨකරා එව.

“කම්මන්ති පාරිවාසිකකම්මවාචා”ති එතෙන කම්මභූතා වාචාති කම්මවාචා-
සද්දස්ස අත්ථොපි සිද්ධොති වෙදිතබ්බො. සවච්ඡියන්ති එත්ථ “සදොස”න්ති
(සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග. 3.76) අත්ථං වදති. අත්තනො වචනෙ පවත්තනකම්මන්ති
එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො, “මා පක්කමාහී”ති වා “එහි විනයධරානං
සම්මුඛිභාව”න්ති වා එවං අත්තනො ආණාය පවත්තනකම්මං න කාතබ්බන්ති
අධිප්පායො. එවඤ්ඤි කෙනවි සවච්ඡියෙ කතෙ අනාදරෙන අතික්කම්තුං න වට්ටති,
බුද්ධස්ස සඳිසස්ස ආණා අතික්කත්තා නාම හොති.

රජොහනභූමීති පණ්ණසාලාවිසෙසනං. පච්චයන්ති වස්සාවාසිකවීරං.
සෙනාසනං න ලහතීති වස්සග්ගෙන න ලහති.

අපණ්ණකපටිපදාති අචිරද්ධපටිපදා. සවෙ වායමන්තොපිති එත්ථ අවිසයභාවං
ඤ්ඤත්වා අවායමන්තොපි සඳිගැනෙන්නා.

81. අවිසෙසෙනාති පාරිවාසිකක්ෂේත්‍රකානං සාමඤ්ඤෙන.
පඤ්චවණ්ණවජ්ජනබද්ධට්ඨානෙසුහි පඤ්චජ්ජකාරවජ්ජනෙහි ඡන්තට්ඨානෙසු.

ඔබද්ධන්ති උට්ඨානාදිඛ්‍යාපාරපට්ඨං. පිළිතන්ති අත්ථො. මඤ්චෙ වා පීඨෙ වාති එත්ථ වා-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන තට්ඨකාවම්මිමඤ්ඤාදිසු දීඝාසනෙසුපි නිසිදිතුං න වට්ඨතීති දීපිතං හොති.

න චත්තභෙදදුක්ඛටන්ති වුඬ්ඨතරස්ස ජානන්තස්සාපි චත්තභෙදෙ දුක්ඛටං නත්ථීති දස්සෙති. “චත්තං නික්ඛිපාපෙත්වා”ති ඉදං පාරිවාසාදීමෙව සන්ධාය වුත්තං.

පාරිවාසිකචත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරිවාසිකක්ඛන්ධකචණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. සමුච්චයක්ඛන්ධකො

සුක්ඛවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා

97. සමුච්චයක්ඛන්ධකො වෙදයාමහන්ති ජානාපෙම් අහං, ආරොචෙමිතිඅත්ථො. අනුභවාමිතිපිස්ස අත්ථං වදන්ති. පුරිමං පන පසංසන්ති ආරොපනවචනත්තා. ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතඛිබන්ති දුක්ඛටපරිමොචනත්ථං වුත්තං. කෙච් පන “තදභෙව පුන චත්තං සමාදිගිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙතුකාමස්ස රත්තිවිජෙදපරිහාරත්ථමපි”ති වදන්ති.

“සභාගා භික්ඛු වසන්ති”ති වුත්තත්තා විසභාගානං වසනට්ඨානෙ චත්තං අසමාදිගිත්වා ඛහි එව කාතුමපි වට්ඨතීති දට්ඨබ්බං. “ද්වෙ ලෙඬ්ඬුපාතෙ අතික්කමිත්වා”ති ඉදං විහාරෙ භික්ඛුනං සජ්ඣායාදිසද්දසවනුපචාරවිජහනත්ථං වුත්තං. “මහාමග්ගතො ඔක්කමිමා”ති ඉදං මග්ගපට්ඨන්තානං භික්ඛුනං උපචාරාතික්කමනත්ථං වුත්තං. ගුම්බෙන වාතිආදි දස්සනුපචාරවිජහනත්ථං.

“සොපි කෙනච්චි කම්මෙන පුරෙ අරුණෙ එව ගච්ඡති”ති ඉමිනා ආරොචනාය කතාය සබ්බෙසුපි භික්ඛුසු විහාරගතෙසු උගතෙ ගණෙ වරණදොසො වා විජ්ජවාසදොසො වා න හොති ආරොචිතත්තා සභවාසස්සාති දස්සෙති. තෙනාහ “අයඤ්චා” තිආදි. අබ්භානං කාතුං න වට්ඨතීති කතමපි අකතමෙව හොතීති අත්ථො.

සුක්ඛවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පට්ච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා

102. සුද්ධස්සාති සභාගසඬ්ඝාදිසෙසං අනාපන්නස්ස, තතො වුට්ඨිතස්ස වා. අඤ්ඤස්මිත්ති සුද්ධන්තපරිවාසවසෙන ආපත්තිවුට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිං ආපත්තිවුට්ඨානෙ. පාළියං “පටිකස්සිතො සඬ්ඝෙන උදායි භික්ඛු අන්තරා එකිස්සා

ආපත්තියා...පෙ.... මූලායපටිකස්සනා’’ති ඉදං කරණවසෙන විපරිණාමෙත්වා
මූලායපටිකස්සනාය පටිකස්සිතොති යොජෙනබ්බං. අථ චා “මූලාය පටිකස්සනා
බමති සඬ්ඝස්සා’’ති උත්තරපදෙන සහ පච්චත්තවසෙනෙව යොජෙතුම්පි වට්ටති.

“උදායිං භික්ඛුං අන්තරා එකිස්සා ආපත්තියා...පෙ.... මූලාය පටිකස්සිත්වා’’ති
එත්ථ අන්තරා එකිස්සා ආපත්තියා හෙතුභූතාය උදායිං භික්ඛුං මූලාය පටිකස්සිත්වා
මූලදිවසෙ ආකඬ්ඪිත්වා තස්සා අන්තරාපත්තියා සමොධානපරිවාසං දෙතුති
යොජනා. ආවිකාරාපෙත්වා විස්සජ්ජෙනබ්බොති තස්ස අතෙකිච්ඡභාවං තෙනෙව
සඬ්ඝස්ස පාකටං කාරෙත්වා උජ්ජිගණතො වියොජනවසෙන විස්සජ්ජෙනබ්බො.

සතං ආපත්තියොති කායසංසග්ගාදිවසෙන එකදිවසෙ ආපන්නා සතං
ආපත්තියො. දසසතන්ති සහස්සා ආපත්තියො. රත්තිසතං ඡාදයිත්වානාති
යොජෙනබ්බො. සබ්බපරිවාසකම්මවාචාසානෙති හෙට්ඨා දස්සිතානං ද්වින්නං
සුද්ධන්තපරිවාසානං, තිණ්ණං සමොධානපරිවාසානඤ්චාති ඉමෙසං සබ්බෙසං
පරිවාසානං කම්මවාචාපරියොසානෙ. පූර්මනයෙනෙවාති පටිච්ඡන්තපරිවාසෙ
වුත්තනයෙන.

විහාරූපවාරතොපීති බහිගාමෙ භික්ඛුනං විහාරූපවාරතොපි. “ද්වෙ ලෙඬ්ඬුපාකා
අතික්කම්මබ්බා’’ති ඉදං භික්ඛුනං සවනුපවාරාතික්කමනං වුත්තං. ගාමස්සාති න
වුත්තන්ති ගාමස්ස උපවාරං මුඤ්චිතුං වට්ටතීති න වුත්තං. තෙන ගාමුපවාරෙ ධීතාපි
තත්ථ දස්සනසවනුපවාරෙ අතික්කම්මත්වා ධීතා භික්ඛු ච භික්ඛුනියො ච තස්සා
රත්තිච්ඡෙදං න කරොන්තිති දීපෙති.

අනික්ඛිත්තවත්තභික්ඛුනං වුත්තනයෙනෙවාති උපවාරසීමාය පවිට්ඨානං
වසෙන රත්තිච්ඡෙදං සන්ධාය වුත්තං. තස්මිං ගාමෙති භික්ඛුනීනං නිවාසනගාමෙ.
අත්තානං දස්සෙත්වාති යථා ආරොවෙතුං සක්කා, තථා දස්සෙත්වා. “සම්මන්තිත්වා
දාතබ්බා’’ති ඉමිනා සම්මතාය සහවාසෙපි රත්තිච්ඡෙදො න භොතීති දස්සෙති.

මූලායපටිකස්සිතස්සාති මූලායපටිකස්සිතස්ස පුන පරිවුත්ථපරිවාසස්සාති
අත්ථො. තිස්සන්තන්ති මූලාපත්තියා සහ ද්වින්නං අන්තරාපත්තිනඤ්ච.

108. සවෙ පටිච්ඡන්තාති නික්ඛිත්තවත්තෙනාපන්නාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං.
පාළියං පඤ්චාහප්පටිච්ඡන්තවාලෙ අන්තරාපත්තිකථායං “එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ,
ඡාරත්තං මානත්තං දාතබ්බා’’න්ති ඉදං මූලායපටිකස්සනාකම්මවාචානන්තරමෙව
දාතුං වුත්තං න භොති. මූලායපටිකස්සිතස්ස පන පඤ්චදිවසානි පරිවසිත්වා
යාවිතස්ස මානත්තවරණකාලෙ ආපන්නාය තතියාය අන්තරාපත්තියා
අප්පටිච්ඡන්තාය මානත්තදානං සන්ධාය වුත්තං. එවඤ්ච දින්නමානත්තස්ස එකෙන
ඡාරත්තෙන පුබ්බෙ දින්නමානත්තාහි තිහි ආපත්තිහි සහ වතස්සන්තම්පි ආපත්තිනං
මානත්තං විණ්ණමෙව භොති. ඉමිනා පන නයෙන අබ්භානාරහකාලෙ ආපන්නාය
අන්තරාපත්තියා, පක්ඛප්පටිච්ඡන්තවාලෙ අන්තරාපත්තිසු ච පටිපජ්ජනං
වෙදිතබ්බං. “එකාහප්පටිච්ඡන්තාදිවසෙන පඤ්චා’’ති ඉදං එකාහප්පටිච්ඡන්තාදීනං

වතුන්නං පච්චෙකපරිවාසදානමානත්තදානඅබ්භානානි එකෙකං කත්වා වුත්තං.
“අන්තරාපත්තිවසෙන වත්ස්සො”ති ඉදම්පි මානත්තදානඅබ්භානානි තස්මිං තස්මිං
මූලායපටිකස්සනෙ එකත්තං ආරොපෙත්වා වුත්තං.

පටිච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

125. “යස්මා පටිච්ඡන්තා අන්තරාපත්ති”ති ඉදං සමොධානපරිවාසදානස්ස
කාරණවචනං, න පන විණ්ණපරිවුත්ථදිවසානං මක්ඛිතභාවස්ස, අප්පටිච්ඡන්තාය
අන්තරාපත්තියා මූලායපටිකස්සනෙ කතෙපි තෙසං මක්ඛිතභාවසම්භවතො. තස්මා
“මානත්තවිණ්ණදිවසාපි පරිවුත්ථදිවසාපි සබ්බෙ මක්ඛිතාව භොන්ති”ති
ඉමස්සානන්තරං “සමොධානපරිවාසො වස්ස දාතබ්බො”ති එවමෙත්ථ යොජනා
කාතබ්බා. තෙනාහ “තෙනෙවා”තිආදි.

සමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

134. “එකාපත්තිමූලකඤ්චා”ති ඉමිනා “එකා ආපත්ති එකාහස්පටිච්ඡන්තා,
එකා ආපත්ති ද්විහස්පටිච්ඡන්තා”තිආදිනායං දස්සෙති. අප්පටිච්ඡන්තභාවං
දස්සෙතුන්ති අජානනාදිනා පටිච්ඡන්තායපි ආපත්තියා මානත්තාරහතාවචනෙන
අප්පටිච්ඡන්තභාවං දස්සෙතුං. “එකස්ස, ආවුසො, මාසස්ස හික්ඛු
මානත්තාරහො”ති (වුළුව. 153) හි වුත්තං. එත්ථ එකස්ස
අජානනපටිච්ඡන්තමාසස්ස පරිවාසාරහො න භොති, කෙවලං ආපත්තියා
අප්පටිච්ඡන්තත්තා මානත්තාරහො භොතීති අධිප්පායො. පාළියං මක්ඛධම්මොති
මද්දිතුකාමතා. සඬ්ඝාදිසෙසානං පරිවාසදානාදිසබ්බවිනිච්ඡයස්ස සමුච්චයත්තා
පනෙස සමුච්චයක්ඛන්ධකොති වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

4. සමථක්ඛන්ධකො

සතිවිනයකථාදිවණ්ණනා

195. සමථක්ඛන්ධකෙ ඛිණ්ණසවස්ස විපුලසතිං නිස්සාය දාතබ්බො විනයො
වොදනාදිඅසාරූප්පානං විනයනුපායො සතිවිනයො.

196. විත්තවිපරියාසකතොති කතවිත්තවිපරියාසො. ගඟ්ගං භික්ඛුං...පෙ....
 වොදෙන්තීති එත්ථ පන උම්මත්තකස්ස ඉදං උම්මත්තකං, අජ්ඣාචිණ්ණං. තදෙව
 විත්තවිපරියාසෙන කතන්ති විත්තවිපරියාසකතං. තෙන උම්මත්තකෙන
 විත්තවිපරියාසකතෙන අජ්ඣාචිණ්ණෙන අනාවාරෙන ආපන්නාය ආපන්නියා
 ගඟ්ගං භික්ඛුං වොදෙන්තීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. පයමං මුල්ලො හුත්වා පච්ඡා
 අමුල්ලභ්භාවං උපගතස්ස දාතබ්බො විනයො අමුල්ලභිනායො.

202. ධම්මවාදීනං යෙභුයාභාවසම්පාදිකා කිරියා යෙභුයාසිකාති ඉමස්මි.
 අත්ථෙ ස-කාරාගමසහිතො ඉක-පච්චයන්තොයං සද්දොති දස්සෙතුං ආහ
 “යස්සා”තිආදි. තත්ථ යස්සා කිරියායාති ගුල්ලකච්චට්ඨකාදිනා
 සලාකග්ගාභාපකකිරියාය. යෙභුයාභාවං නිස්සිතසමට්ඨකිරියා යෙභුයාසිකාති එවං
 යෙභුයාසිකාසද්දස්ස අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්ඤි අයං අධිකරණසමථො නාම
 හොති. යථාචුත්තසලාකග්ගාහෙන හි ධම්මවාදීනං යෙභුයාභාවෙ සිද්ධෙ පච්ඡා තං
 යෙභුයාභාවං නිස්සායෙව අධිකරණවූපසමො හොති, න ධම්මවාදීනං
 බහුතරභාවසාධකකිරියාමත්තෙන.

207. “සෙසමෙත්ථ තජ්ජනියාදීසු චුත්තනයමෙවා”ති එතෙන
 තජ්ජනියාදිසත්තකම්මානි විය ඉදම්පි තස්සපාපියසිකාකම්මං.
 අසුචිභාවාදිදොසයුත්තස්ස, සඬ්ඝස්ස ච විනිච්ඡයෙ අනිට්ඨමානස්ස කත්තබ්බං විසුං
 එකං නිග්ගහකම්මන්ති දස්සෙති. එතස්මිඤ්ඤි නිග්ගහකම්මෙ කතෙ සො පුග්ගලො
 “අහං සුද්ධො”ති අත්තනො සුද්ධියා සාධනත්ථං සඬ්ඝමජ්ඣං ඔතරිතුං, සඬ්ඝො
 චස්ස විනිච්ඡයං දාතුං න ලහති, තං කම්මකරණමත්තෙනෙව ච තං අධිකරණං
 වූපසන්නං හොති.

කථං පනෙතං කම්මං පටිප්පස්සම්භතීති? කෙච් පනෙත්ථ “සො තථා
 නිග්ගහිතො නිග්ගහිතොව හොති, ඔසාරණං න ලහති. තෙනෙව පාළියං ඔසාරණා
 න චුත්තා”ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “පාළියං න උපසම්පාදෙතබ්බන්තිආදිනා
 සම්මාවත්තනස්ස චුත්තත්තා සම්මාවත්තිත්වා ලජ්ජිධම්මෙ ඔක්කන්තස්ස ඔසාරණා
 අචුත්තාපි තජ්ජනියාදීසු විය නයතො කම්මවාචං යොජෙත්වා ඔසාරණා කාතබ්බා
 එවා”ති වදන්ති, ඉදං යුත්තං. තෙනෙව අට්ඨකථායං වක්ඛති “සචෙ සීලවා
 භවිස්සති, වත්තං පරිපුරෙත්වා පටිප්පස්සද්ධිං ලභිස්සති. නො චෙ, තථානාසිතකොව
 භවිස්සති”ති (චූළව. අට්ඨ. 238). තස්සපාපියසිකාකම්මන්ති ච
 අලුත්තසමාසොයෙව. තෙනාහ “ඉදං හී”ති ආදි.

සතිවිනයකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණකථාවණ්ණනා

215. විරූපතො විපරිණාමට්ඨෙත විත්තං දුක්ඛං විපච්චතීති ආහ
 “විත්තදුක්ඛත්ථං වොභාරො”තිආදි. උපවදනාති වොදනා. තත්ථෙවාති අනුවදනෙ.

ආදිතො පටියාය ව තස්ස තස්ස කම්මස්ස විඤ්ඤාතත්තාති විත්ථාරතො
ආගතකම්මවග්ගස්ස ආදිතො පටියාය වණ්ණනාමුබ්බෙන විඤ්ඤාතත්තා විනිච්ඡයො
භවිස්සතීති යොජනා.

216. පාළියං අප්ඤ්ඤාතං වාති අත්තනි වා අත්තනො පරිසාය වා. බහිද්ධා වාති
පරස්මිං වා පරස්ස පරිසාය වා. අනවස්සවායාති අනුප්පාදාය.

220. “විවාදාධිකරණං කුසලං අකුසලං අබ්‍යාකත”න්ති ඉදං පුච්ඡාවචනං.
විවාදාධිකරණං සියා කුසලන්තිආදි විසජ්ජනං. එස නයො සෙසෙසුපි.

222. සම්මුතිසභාවායපි ආපත්තියා කාරණපචාරෙන අකුසලාබ්‍යාකතභාවෙන
වූච්චමානෙ කුසලස්සාපි ආපත්තිකාරණත්තා තදුපචාරෙන “ආපත්තාධිකරණං සියා
කුසල”න්ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තථා අවත්වා “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං
කුසල”න්ති එවංචචනස්ස කාරණං දස්සෙතුං “එත්ථ සන්ධායභාසිතවසෙන අත්ථො
වෙදිතබ්බො”ති වුත්තං. එත්ථ වායමධිප්පායො – යදි හි ආපත්ති නාම
පරමත්ථධම්මසභාවා භවෙය්‍ය, තදා “ආපත්තාධිකරණං සියා
අකුසල”න්තිආදිච්චනං යුජ්ජෙය්‍ය. යස්මා දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථාදීසු
දස්සිතදොසප්පසඨගතො පරමත්ථසභආවතා න යුත්තා, එකන්තසම්මුතිසභාවා එව
සා භොති, තස්මා “සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත”න්තිපි නිජ්ජරියායතො න
වත්තබ්බො. යදි පන අකුසලඅබ්‍යාකතධම්මසමුට්ඨිතත්තමෙව උපාදාය පරියායතො
“සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත”න්ති වුත්තං. තදා කුසලධම්මසමුට්ඨිතත්තමිපි
උපාදාය පරියායතො “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල”න්තිපි වත්තබ්බං භවෙය්‍ය.
යතො වෙනං චචනං ආපත්තියා අකුසලාබ්‍යාකතූපචාරාහත්තස්ස
කුසලූපචාරානාරහත්තස්ස විසුං කාරණසබ්භාවං සන්ධාය භාසිතං, තස්මා යං තං
කාරණවිසෙසං සන්ධාය ඉදං භාසිතං, තස්ස වසෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි පන යො අභිගජ්ජහොනකචිත්තමෙව සන්ධාය ආපත්තියා
අකුසලාදිභාවො වුත්තො, නාඤ්ඤං විසෙසකාරණං සන්ධායාති ගණ්ඨෙය්‍ය, තස්ස
ගාහෙ දොසං දස්සෙත්තො “යස්මිං හි”තිආදිමාහ. තත්ථ පථවීබ්‍රණනාදිකෙති
පථවීබ්‍රණනාදිතිමිත්තෙ පණ්ණත්තිවජ්ජෙ. ආපත්තාධිකරණෙ කුසලචිත්තං
අභිගන්ති පණ්ණත්තිං අජානිත්වා කුසලචිත්තෙන චෙතියභිගණාදීසු
භූමිසොධනාදිවසෙන පථවීභූතගාමවිකොපනාදිකාලෙ කුසලචිත්තං කාරණං භොති.
තස්මිං සතීති තස්මිං ආපත්තාධිකරණෙ විජ්ජමානෙ කුසලචිත්තසමුට්ඨිතත්තෙන
කුසලචොභාරාරභාය ආපත්තියා විජ්ජමානායාති අධිප්පායො. සාරත්ථදීපනියං
(සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.222) පන “තස්මිං සතී”ති ඉමස්ස “තස්මිං කුසලචිත්තෙ
ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ”ති අත්ථො වුත්තො, තං න යුජ්ජති “යස්මිං”න්ති ය-
සද්දෙන පරාමට්ඨස්සෙව ආපත්තාධිකරණස්ස “තස්මිං”න්ති පරාමසිතබ්බතො.

න සක්කා වත්තුන්ති යදි සම්මුතිසභාවායපි ආපත්තියා
අකුසලාදිසමුට්ඨිතත්තෙන අකුසලාදිචොභාරො කරියති, තදා කුසලචොභාරොපි

කත්තබ්බොති “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති න සක්කා වත්තුං, අඤ්ඤාං අකුසලාදිභාවොපිස්ස පටික්ඛිතිතබ්බොති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා කුසලාදීනං තිණ්ණං සමානෙපි ආපත්තියා අභිගප්පහොනකත්තෙ කුසලවොහාරොව ආපත්තියා පටික්ඛිත්තො, න අකුසලාදිවොහාරො, තස්මා නයිදං අභිගප්පහොනකං චිත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති ඉදං ආපත්තියා සමුට්ඨාපකත්තෙන අභිගප්පහොනකං කාරණභූතං චිත්තමත්තං සන්ධාය න වුත්තං, අඤ්ඤාං “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල” න්තිපි වත්තබ්බොති අධිප්පායො. එතෙන ආපත්තියා අකුසලාදිභාවොපි කෙනවි නිමිත්තෙන පරියායතොව වුත්තො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති. යථාහ “යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසලං, ඉතරෙහි ඉතර” න්ති.

ඉදං පනාතිආදීසු අයං අධිප්පායො – “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත” න්ති ඉදඤ්චි යං කිඤ්චි කදාචි කත්ථවි කාරණං භවන්තං අනියතකාරණං සන්ධාය වුත්තං න භොති. යං පන සබ්බසික්ඛාපදෙසු ආපත්තියා කාරණං භවිතුමරහති, ඉදමෙව කාරණං සන්ධාය වුත්තං. අකුසලඤ්චි පණ්ණත්තිං ඤත්වා විතික්කමන්තස්ස සබ්බාපත්තියා කාරණං භොති, ලොකවජ්ජාපත්තියා පන පණ්ණත්තිං අජානන්තස්සපි කාරණං භොති. කෙවලං පණ්ණත්තිවජ්ජාපත්තිසු කුසලාබ්‍යාකතචිත්තපවත්තික්ඛණෙ එව අකුසලං න වත්තති, තදඤ්ඤත්ථ සයමෙව පවත්තති. අබ්‍යාකතං පන කායවච්ඡිතං කුසලාකුසලාදීනං පවත්තික්ඛණෙ නිරොධසමාපන්තස්ස සහසෙය්‍යාපත්තියන්ති සබ්බාපත්තියා අභිගමෙව භොති ඡන්තං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කායවාචභිගවිරහිතත්තාභාවා. තස්මා ඉමෙසං අකුසලාබ්‍යාකතානං සබ්බාපත්තිමූලකත්තමෙව සන්ධාය ඉදං ආපත්තියා අකුසලත්තං, අබ්‍යාකතත්තඤ්ච වුත්තං. යත්ථ පන පථවිඛණනාදීසු කුසලමිපි ආපත්තියා කාරණං භොති, තත්ථාපි ආපත්තියා තදුපවාරෙන කුසලත්තවොහාරො අයුත්තො සාවජ්ජානවජ්ජානං එකත්තවොහාරස්ස විරුද්ධත්තා. යදග්ගෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධා, තදග්ගෙන කාරණකාරියවොහාරොපි නෙසං අයුත්තො. තස්මා තත්ථ විජ්ජමානමිපි කුසලං අබ්බොහාරිකං, කායවච්ඡිවාරමෙව ආවෙණිකං කාරණන්ති.

තත්ථ එකත්තතො අකුසලමෙවාති අකුසලචිත්තෙන සමුට්ඨහනතො කාරණුපවාරතො එවං වුත්තං. තත්ථාති ලොකවජ්ජෙ. විකප්පො නත්ථිති සියා-සද්දස්ස විකප්පනත්ථතං දස්සෙති. අකුසලං භොතීති අකුසලසමුට්ඨිතාය කාරණුපවාරෙන අකුසලං භොති. සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජනතො අබ්‍යාකතං භොතීති ඉත්ථියාදීහි සහ පිට්ඨිපසාරණවසප්පවත්තකායද්වාරසඬ්ඛාතරුපාබ්‍යාකතවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බතො කාරණුපවාරෙනෙව ආපත්ති අබ්‍යාකතං භොති. තත්ථාති තස්මිං පණ්ණත්තිවජ්ජාපත්තාධිකරණෙ. සඤ්චිච්චාසඤ්චිච්චවසෙනාති පණ්ණත්තිං ඤත්වා, අඤ්ඤත්වා ව ආපජ්ජනවසෙන ඉමං විකප්පභාවං සන්ධාය

අකුසලත්තඅබ්‍යාකතත්තසඬ්ඛානං යථාචුත්තං ඉමං විකප්පසභාවං සන්ධාය ඉදං වචනං චුත්තං.

යදි එවං අසඤ්චිච්චාපජ්ජනපක්ඛෙ කුසලෙනාපි ආපජ්ජනතො තම්පි විකප්පං සන්ධාය “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල”න්තිපි කස්මා න චුත්තන්ති ආහ “සචෙ පනා”තිආදි. “අවිත්තකාන”න්ති චුත්තමෙවත්ථං සමුට්ඨානවසෙන විභාවෙතුං “එළකලොමපදසොධම්මාදිසමුට්ඨානානම්පි”ති චුත්තං. අවිත්තකසමුට්ඨානානං “කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යා”ති එතෙන සාවජ්ජභූතාය ආපත්තියා කාරණූපචාරෙනාපි අනවජ්ජභූතකුසලවොභාරො අයුත්තොති දස්සෙති. “න ව තත්ථා”තිආදිනා කුසලස්ස ආපත්තියා කාරණත්තං විජ්ජමානම්පි තථා වොහරිතුං අයුත්තන්ති පටික්ඛිපිත්වා කායවාචාසඬ්ඛානං අබ්‍යාකතස්සෙව කාරණත්තං දස්සෙති. තත්ථ වලිතජ්ජවත්තානන්ති වලිතානං, පවත්තානඤ්ච. වලිතො හි කායො, පවත්තා වාචා. එත්ථ ව කායවාචානමඤ්ඤතරමෙව අඬ්ඟං. තඤ්ච...පෙ.... අබ්‍යාකතන්ති එවං අබ්‍යාකතස්ස ආපත්තිකාරණභාවෙනෙව චුත්තත්තා. “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත”න්ති ඉදං කාරණූපචාරෙන පරියායතො චුත්තං, න නිජ්ජපරියායතොති සිජ්ඣති.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. චූළව. 3.222) ආපත්තියා නිජ්ජපරියායතොව අකුසලාදිසභාවතං සමත්ථෙතුං බහුං පපඤ්චිතං, තං න සාරතො පච්චෙතඛිබ්බං දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායමෙව පටික්ඛිත්තත්තා. තෙනෙවෙත්ථාපි “යං චිත්තං ආපත්තියා අඬ්ඟං භොති”තිආදිනා අකුසලචිත්තස්සාපි ආපත්තියා කාරණත්තෙන භින්නතාව දස්සිතා. යං පනෙත්ථ චත්තඛිබ්බං, තං භෙට්ඨා දස්සිතමෙවාති ඉධ න චිත්ථාරයිමිහ. එවං විනික්කමතො යො විනික්කමොති එත්ථ අකුසලචිත්තෙන ඤත්වා විනික්කමන්තස්ස කායවච්චිනික්කමසමුට්ඨිතා ආපත්තිවිනික්කමොති චුත්තො. එස නයො අබ්‍යාකතවාරෙපි.

අධිකරණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණවූපසමනසමථකථාදිවණ්ණනා

228. පාළියං විවාදාධිකරණං එකං සමථං අනාගම්මාතිආදි පුච්ඡා. සියාතිආදි විස්සජ්ජනං. සියාතිස්ස වචනීයන්ති එතෙනෙව වූපසමං සියාති චත්තඛිබ්බං භවෙය්‍යාති අත්ථො. සම්මුඛාවිනයස්මිත්ති සම්මුඛාවිනයත්තස්මිත්ති භාවජ්ජධානො නිද්දෙසො දට්ඨබ්බො. එවං සබ්බවාරෙසු. “කාරකො උක්කොටෙති”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, යස්ස කස්සචි උක්කොටෙන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. උබ්බාහිකාය ඛියනකෙ පාවිත්තියං න චුත්තං තත්ථ ඡන්දදානස්ස නත්ථිතාය.

235. වණ්ණාවණ්ණායො කත්ථාති බුද්දකමහන්තෙහි සඤ්ඤාණෙහි යුත්තායො කත්ථා. තෙනාහ “නිමිත්තසඤ්ඤං ආරොපෙත්වා”ති.

242. කිව්වායිකරණං ...පෙ.... සම්මතීති එත්ථ සම්මුඛාවනායෙන
අපලොකනාදිකම්මං සම්පජ්ජතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අධිකරණවූපසමනසමථකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

5. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකො

බුද්දකවත්ථුකථාවණ්ණනා

243. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකො අට්ඨපදාකාරොනාති පුත්ථලකෙ
අට්ඨගබ්භරාජිආකාරෙන. මල්ලකමූලසණ්ඨානෙනාති
බෙළමල්ලකමූලසණ්ඨානෙන. ඉදඤ්ච වට්ටාධාරකං සන්ධාය වුත්තං, කණ්ටකෙ
උට්ඨාපෙත්වා කතවට්ටකපාලස්සෙතං අධිවචනං.

244. පුපුපාණිකන්ති මුට්ඨිං අකත්වා විකසිතහත්ථතලෙහි පිට්ඨිපරිකම්මං
වුච්චති. එතමෙව සන්ධාය “හත්ථපරිකම්ම”න්ති වුත්තං.

245. මුත්තොලම්බකාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන කුණ්ඩලාදිං සඬගණ්හාති.
පලම්බකසුත්තන්ති බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤොපවිතසුත්තාදිආකාරං වුච්චති. චලයන්ති
හත්ථපාදචලයං.

246. ද්වඬගුලෙති උපයොගබහුවචනං, ද්වඬගුලජ්ජමාණං අතික්කාමෙතුං න
වට්ටතීති අත්ථො. එත්ථ ව දුමාසස්ස වා ද්වඬගුලස්ස වා අතික්කන්තභාවං
අජානන්තස්සාපි කෙසමස්සුගණනාය අවිත්තකාපත්තියො භොන්තිති වදන්ති.

කොච්ඡෙනාති උසිරතිණාදීති ඛන්ධිත්වා සමං ඡන්දිත්වා ගහිතකොච්ඡෙන.
වික්කලෙනාති සිලෙසයුත්තතෙලෙන. උණ්භාහිතත්තරජසිරානම්පිති
උණ්භාහිතත්තානං රජොකිණ්ණසිරානං. අද්දහත්ථෙන්නාති අල්ලහත්ථෙන.

248-9. සාධුගීතන්ති අනිච්චතාදිපටිසඤ්ඤුත්තං ගීතං. චතුරස්සෙන වත්තෙනාති
පරිපුණ්ණෙන උච්චාරණවත්තෙන. තරඬගවත්තාදීනං සබ්බෙසම්පි
සාමඤ්ඤලක්ඛණං දස්සෙතුං “සබ්බෙසං...පෙ.... ලක්ඛණ”න්ති වුත්තං.
යත්තකාහි මත්තාහි අක්ඛරං පරිපුණ්ණං භොති, තතොපි අධිකමත්තායුත්තං කත්වා
කථනං විකාරකථනං නාම, තථා අකත්වා කථනමෙව ලක්ඛණන්ති අත්ථො.
බාහිරලොමිත්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, යථා බහිද්ධා ලොමානි දිස්සන්ති, එවං
ධාරෙන්තස්ස දුක්කටන්ති අත්ථො.

250. පාළියං තරුණඤ්ඤෙව අම්බන්ති තරුණං අසඤ්ජාතබ්ඡං එව අම්බඵලං. පාතාපෙත්වාති ඡීන්දාපෙත්වාච. “මත්තාවණ්ණිකා”ති ඉදං “පරෙ නින්දන්ති”ති සාසනභිතෙසිතාය චුත්තං. න පරියාපුණ්ණි නාසික්ඛිංසු.

251. චත්තාරි අභිරාජකුලානීති සබ්බෙසං අභිභෙදානං චතුසු එව සඬගහතො චුත්තං. අත්තපරිත්තං කාතුන්ති අත්තතො පරිත්තාණං කාතුං.

විරූපක්ඛෙහි මෙ මෙත්තන්ති විරූපක්ඛජාතිකෙහි නාගෙහි සහ මය්හං මිත්තභාවො හොතු, මෙත්තා හොතුති අත්ථො, තෙ සුඛිතා නිද්දුක්ඛා අවෙරා හොන්තුති අධිජ්ජායො. එවඤ්ඤි මෙත්තාඵරණං හොති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අපාදකෙහීති අභිකුලෙහි සහ සබ්බසත්තෙසු ඔධිසො මෙත්තාඵරණදස්සනං. මා මං අපාදකො හිංසීති තාය මෙත්තාය අත්තරක්ඛාවිධානදස්සනං.

සබ්බෙ සත්තාතිආදි අත්තානං උපමං කත්වා සබ්බසත්තෙසු අනොධිසො මෙත්තාඵරණදස්සනං. තත්ථ මා කඤ්චි පාපමාගමාති කඤ්චි සත්තං ලාමකං දුක්ඛහෙතු, දුක්ඛඤ්ච මා ආගච්ඡතු.

එවං මෙත්තාය අත්තගුත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි රතනත්තයානුස්සරණෙන දස්සෙතුං “අජ්ජමාණො”තිආදි චුත්තං. තත්ථ පමාණකරධම්මා අකුසලා, තබ්බිපාකා ච පමාණා, තජ්ජට්ඨක්ඛා සීලාදයො ගුණා, තබ්බිපාකා ච ලොකියලොකුත්තරඵලානි අජ්ජමාණා, තෙ අස්ස අත්ථීති අජ්ජමාණො, අජ්ජමාණා චා අපරිමෙයාගුණා අස්සාතිපි අජ්ජමාණො. පමාණවත්තානීති යථාචුත්තපමාණකරධම්මයුත්තානි. අභිච්චිජිකාති සරිසපානඤ්ඤෙව පහෙදදස්සනං. උණ්ණනාහීති ලොමසනාහිකො මක්කටො. සරඬුති සරගොළිකා.

පටික්කමන්තුති අපගච්ඡන්තු, මා මං විහෙසයිංසුති අත්ථො. සොහං නමොති එත්ථ “කරොමි”ති පාඨසෙසො. යස්මා මයා මෙත්තාදීහි තුම්භාකඤ්ච මය්හඤ්ච රක්ඛා කතා, යස්මා ච සොහං භගවතො නමො කරොමි, විපස්සීආදීනං සත්තන්තම්පි නමො කරොමි, තස්මා පටික්කමන්තු භූතානීති යොජනා.

අඤ්ඤම්හීති කාමරාගෙ අසුභමනසිකාරාදීනා ඡෙතබ්බෙති අත්ථො. අඬගජාතන්ති බීජවරහිතං පුරිසනිමිත්තං. බීජෙ හි ඡීන්තෙ ඔපක්කමිකපණ්ඩකො නාම අභබ්බො හොතීති වදන්ති. එකෙ පන “බීජස්සාපි ඡෙදනක්ඛණෙ දුක්ඛටාපත්ති එව කමෙන පුරිසින්ද්‍රියාදිකෙ අත්තරහිතෙ පණ්ඩකො නාම අභබ්බො හොති, තදා ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො”ති වදන්ති. තාදිසං චා දුක්ඛං උජ්ජාදෙන්තස්සාති මුට්ඨිජ්ජහාරාදීහි අත්තතො දුක්ඛං උජ්ජාදෙන්තස්ස.

252. පාළියං තුය්හෙසො පත්තොති “යො ච අරහා වෙච ඉද්ධිමා ච, තස්ස දින්තමෙචා”ති සෙට්ඨිනා චුත්තං, තං සන්ධාය වදති. තං පත්තං ගහෙත්වා තික්ඛන්තුං රාජගහං අනුපරියාසීති එත්ථ වෙචපරම්පරාය ඛද්ධපත්තස්ස උපරිභාගෙ

ආකාසය නගරං තික්ඛත්තුං අනුපරියායිත්වා ධීතභාවං සන්ධාය “පත්තං ගහෙත්වා”ති වුත්තං, න පන ථෙරො හත්ථෙන පත්තං සයමෙව අග්ගහෙසි. කෙවි පන වදන්ති “ඉද්ධිබලෙන තං පත්තං වෙළුපරම්පරතො මුඤ්චිත්වා ථෙරං අනුබන්ධමානො අට්ඨාසි, සො ච අනෙත හත්ථෙන ගහිතො විය අහොසි”ති. තථා ධීතමෙව පන සන්ධාය “භාරද්වාජස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා”ති වුත්තං. තෙ ව මනුස්සා...පෙ.... අනුබන්ධිංසුති යෙ ව මනුස්සා පයමං පාටිභාරියං නාද්දසංසු, තෙ අම්භාකම්පි පාටිභාරියං දස්සෙහිති ථෙරමනුබන්ධිංසු. ථෙරො ච සිහබ්බග්ගාදිරුපං ගහෙත්වා විකුබ්බනිද්ධිං දස්සෙති, තෙ ච අච්ඡරියබ්බුතජාතා උච්චාසද්දා මහාසද්දා අහෙසු. තෙනාහ “කිං නු බො සො, ආනන්ද, උච්චාසද්දො මහාසද්දො”ති. ඉද්ධිපාටිභාරියං න දස්සෙතබ්බන්ති එත්ථ “යො පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරවණ්ණං වා දස්සෙති, නාගවණ්ණං වා...පෙ.... විවිධම්පි සෙනාබ්බුහං දස්සෙති”ති (පටි. ම. 3.13) එවමාගතා අත්තතො සරිරස්ස විකාරාපාදනවසජ්ජවත්තා විකුබ්බනිද්ධි අධිජ්ජෙතාති ආහ “අධිට්ඨානිද්ධි පන අජ්ජට්ඨිත්තා”ති. පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජති, සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා ආවජ්ජෙත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති “බහුකො භොමී”ති (පටි. ම. 3.10) එවං දස්සිතා අධිට්ඨානවසෙන නිජ්ජන්තා අධිට්ඨානිද්ධි නාම. ගිහිවිකටානීති ගිහිසන්තකානි.

253. පාළියං න අවුජ්ජියන්තිති න චුසිතාති භොන්ති. රූපකාකිණ්ණානීති ඉත්ථිරූපාදීහි ආකිණ්ණානි.

254. භූමිආධාරකෙති දන්තාදීහි කතෙ වලයාධාරකෙ. එතස්ස වලයාධාරකස්ස අනුවචතාය යපිතා පත්තා න පරිපතන්තිති “තයො පත්තෙ යපෙතුං වට්ටති”ති වුත්තං. අනුවචතඤ්ඤි සන්ධාය අයං “භූමිආධාරකො”ති වුත්තො. දාරුආධාරකදණ්ඩාධාරකෙසුති එකදාරුතා කතආධාරකෙ, බහුහි දණ්ඩෙහි කතආධාරකෙ ව. එතෙ ව උච්චතරා භොන්ති පත්තෙහි සහ පතනසභාවා. තෙන “සුසජ්ජිතෙසු”ති වුත්තං. හමකොට්ඨසදිසොති යත්ථ ධමකරණාදිං පවෙසෙත්වා ලිබන්ති, තස්ස හමකස්ස කොට්ඨාසදිසො. තාදිසස්ස දාරුආධාරකස්ස අවිත්ථිණ්ණතාය යපිතොපි පත්තො පතතිති “අනොකාසො”ති වුත්තො.

ආලින්දකම්ඛසීකාදීනන්ති පමුබ්බිසීකාදීනං, උච්චවත්ථුකානන්ති අත්ථො. බාහිරපස්සෙති පාසාදාදීනං බහිකුට්ටෙ. තනුකම්ඛසීකායාති වෙදිකාය. සබ්බත්ථ පන හත්ථජ්ජමාණතො අබ්භන්තරෙ යපෙතුං වට්ටති. ආධාරෙ පන තතො බහිපි වට්ටති.

පාළියං ඔට්ටොති මුබ්බට්ටි. පත්තමාලකන්ති උපවිකානං අනුට්ඨහනත්ථාය භූමිතො උච්චතරං කතං වෙදිකාකාරමාලකං. මහාමුබ්බකුණ්ඩසණ්ඨානාති මහාමුබ්බවාට්ඨසණ්ඨානා. ලග්ගෙන්තස්ස දුක්කටන්ති කෙවලං පත්තං ලග්ගෙන්තස්ස, න ථවිකාය ලග්ගෙන්තස්සාති වදන්ති. විමංසිතබ්බං. අඤ්ඤෙන පන හණ්ඩකෙනාති අඤ්ඤෙන භාරබන්ධනෙන හණ්ඩකෙන. “බන්ධිත්වා ඔලම්බෙතු”න්ති වුත්තත්තා පත්තත්ථවිකාය අංසබද්ධකො යථා ලග්ගිතට්ඨානතො න පරිගලති, තථා සබ්බථාපි

බන්ධිත්වා යපෙතුං වට්ඨති. බන්ධිත්වාපි උපරි යපෙතුං න වට්ඨති උපරි නිසිදන්තා ඔත්ථරිත්වා භිත්දන්තිති වුත්තං. තත්ථ යපෙතුං වට්ඨති නිසිදන්තසංඝාතො වුත්තං. බන්ධිත්වා වාති බන්ධිත්වා යපිතජත්තෙ වා. යො කොච්ඡි භත්තපුරොපි තුව්ඡපත්තොපි.

255. පරිහරිතුන්ති දිවසෙ දිවසෙ පිණ්ඩාය වරණත්ථාය යපෙතුං. පත්තං අලහන්තෙන පන එකදිවසං පිණ්ඩාය වරිත්වා භුඤ්ජිත්වා ඡඩ්ඛෙතුං වට්ඨති. තෙනාහ “තාවකාලිකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨති”ති. පණ්ණාසුපාදිසුපි එසෙව නයො. අභුං මෙති අභුති මය්හං, විනාසො මය්හන්ති අත්ථො. පාළියං පිසාවො වතමන්ති පිසාවො වතායං, අයමෙව වා පායො. පිසාවිල්ලිකාති පිසාවදාරකා. ඡවසිසස්ස පත්තොති ඡවසිසමයො පත්තො. පකතිවිකාරසම්බන්ධෙ වෙනං සාමිවචනං.

වබ්බන්ධන්ති නිට්ඨන්ති. “පටිග්ගහං කත්වා”ති වුත්තන්තා උච්ඡිට්ඨහත්ථෙන උදකං ගහෙත්වා පත්තං පරිඡොදිත්වා ධොවනසංසන්ධසෙන හත්ථං ධොවිතුං වට්ඨති, එත්තකෙන පත්තං පටිග්ගහං කත්වා හත්ථො ධොවිතො නාම න හොති. එකං උදකගණ්ඩුසං ගහෙත්වාති පත්තං අච්ඡිත්වා තත්ථ උදකමෙව උච්ඡිට්ඨහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා ගණ්ඩුසං කත්වා, වාමහත්ථෙනෙව වා පත්තං උක්ඛිපිත්වා මුඛෙන ගණ්ඩුසං ගහෙතුම්පි වට්ඨති. බහි උදකෙන වික්ඛාලෙන්වාති ද්විසු අඬුලිසු ආමිසමත්තං වික්ඛාලෙන්වා බහි ගහෙතුම්පි වට්ඨති. පට්ඨාදිතුකාමොති එත්ථ න සයං බාදිතුකාමොපි අඤ්ඤෙසං බාදනාරහං යපෙතුං ලහති. තත්ථෙව කත්වාති පත්තෙයෙව යථායපිතට්ඨානතො අනුද්ධරිත්වා. ලුඤ්චිත්වාති තතො මංසමෙව නිරවසෙසං උප්පට්ඨෙන්වා.

256. කිණ්ණවුණ්ණෙනාති සුරාකිණ්ණවුණ්ණෙන. මක්ඛෙතුන්ති සුචිං මක්ඛෙතුං. නිස්සෙණිම්පිති වතුහි දණ්ඨෙහි විවරජ්ජමාණෙන ආයතවතුරස්සං කත්වා බද්ධපටලම්පි. එත්ථ හි විවරකොට්ඨො සමකං බන්ධිත්වා විවරං යථාසුඛං සිබ්බන්ති. තත්ථ අත්ථරිතබ්බන්ති තස්සා නිස්සෙණියා උපරි විවරස්ස උපත්ථම්හනත්ථාය අත්ථරිතබ්බං. කථිතසංඝාතාය නිස්සෙණියා විවරස්ස බන්ධනකරජ්ජු කථිතරජ්ජුති මජ්ඣිමපදලොපිසමායොති ආහ “යායා”තිආදි. තත්ථ යස්මා ද්විත්තං පටලානං එකස්මිං අධිකෙ ජාතෙ තත්ථ වලියො හොන්ති, තස්මා දුපට්ඨවිවරස්ස පටලද්වයම්පි සමකං කත්වා බන්ධනකරජ්ජු කථිතරජ්ජුති වෙදිතබ්බං.

පාළියං කථිතස්ස අත්තො ජීරතීති කථිතෙ බද්ධස්ස විවරස්ස පරියන්තො ජීරති. කථිතනිස්සිතඤ්ඤි විවරං ඉධ නිස්සයවොහාරෙන “කථිත”න්ති වුත්තං. “මඤ්චා සොසන්ති”තිආදිසු විය. අනුචාතං පරිහණ්ඩන්ති කථිතෙ බන්ධනරජ්ජුහි විවරස්ස සමන්තා පරියන්තස්ස අජීරණත්ථං යෙහි කෙහිවි වොළකෙහි දීසතො අනුචාතං, තිරියතො පරිහණ්ඩඤ්ච සිබ්බිත්වා කාතුං යත්ථ රජ්ජුකෙ පවෙසෙත්වා දණ්ඨෙසු පලිවෙයෙත්වා විවරසමකං ආකඩ්ඪිතුං සක්කා, තාදිසන්ති අත්ථො. කෙච් පන “කථිතසංඝාතෙසු කිලඤ්ජාදිසු එව අජීරණත්ථාය අනුචාතපරිහණ්ඩකරණං

අනුඤ්ඤාත’ න්ති වදන්ති. තස්ස මජ්ඣේකානි පුරාණකථිනස්සෙව අන්තො. භික්ඛුනො පමාණෙනාති භික්ඛුනො විවරස්ස පමාණෙන. අඤ්ඤං නිස්සෙණිනති දීඝතො ව තිරියතො ව අඤ්ඤං දණ්ඩං යපෙත්වා ඛන්ධිතුං.

බ්දලකන්ති දිගුණකරණසංඛාරකිරියාවිසෙසස්ස අධිවචනං. තෙනාහ “දුගුණකරණ” න්ති. පවෙසනසලාකන්ති වලීනං අග්ගහණත්ථාය පවෙසනකවෙළසලාකාදි. පාළියං පටිග්ගහන්ති අභිගුලිකඤ්චුකං.

257. පාති නාම භණ්ඩට්ඨපනකො භාජනවිසෙසො. පාළියං පටිග්ගහපට්ඨකන්ති පාතිආදිභාජනත්ථවිකං. විනිතුන්ති උච්චවත්ථුපරියන්තස්ස අපතනත්ථාය ඉට්ඨකාදිහි විනිතුං. ආලම්බනබාහන්ති ආලම්බනරජ්ජුදණ්ඩාදි. පරිභිජ්ජතිති කටසාරාදිකං කථිතමජ්ඣේකා භඩ්ගං ගොති. උස්සාපෙත්වාති දණ්ඩකථිතං සන්ධාය චුත්තං.

258-9. උදකං අකප්පියන්ති සප්පාණකං. උපනන්ධිති වෙරං ඛන්ධි. අද්ධානමග්ගො පටිපජ්ජිතබ්බොති එත්ථ අද්ධයොජනං අද්ධානමග්ගො නාම, තං පටිපජ්ජිතුකාමස්ස සඤ්චිච්ච විහාරුපචාරාතික්කමනෙ ආපත්ති. අසඤ්චිච්ච ගතස්ස පන යත්ථ සරති, තත්ථ යත්වා සඬ්ඝාටිකණ්ණාදිං අනධිට්ඨහිත්වා ගමනෙ පදවාරෙන ආපත්තිති වෙදිතබ්බං. න සම්මතීති න පහොති.

260. අභිසන්තකායාති සෙම්භාදිදොසසන්තිවිතකායා. තත්ථ මජ්ඣේකානි අග්ගලපාසකස්ස මජ්ඣේකා. උපරිති අග්ගලපාසකස්ස උපරිභාගෙ. උදකට්ඨපනට්ඨානන්ති උදකට්ඨපනත්ථාය පරිච්ඡින්නදිත්වා කතට්ඨානං.

261. පාළියං උදපානන්ති කුපං. නිවචත්ථුකොති කුපස්ස සමන්තා කුලට්ඨානං, භූමිසමං තිට්ඨතීති අත්ථො. උදකෙන ඔත්ථරියාතීති සමන්තා වස්සොදකං ආගන්ත්වා කූපෙ පතතීති අත්ථො.

262. වාහෙන්තිති උස්සිඤ්චන්ති. අරහටසට්ඨයන්තං නාම වක්කසණ්ඨානං අනෙකාරං අරෙ අරෙ සට්ඨකාති ඛන්ධිත්වා එකෙන, ද්විහි වා පරිබහමියමානායන්තං.

263. ආවිද්ධපක්ඛපාසකන්ති කණ්ණිකමණ්ඩලස්ස සමන්තා යපිතපක්ඛපාසකං. මණ්ඩලෙති කණ්ණිකමණ්ඩලෙ. පක්ඛපාසකෙ යපෙත්වාති සමන්තා චතුරස්සාකාරෙන ඵලකාදිති යපෙත්වා.

264. නමතකං නාම සන්ථතසදිසන්ති කෙච්චි වදන්ති. කෙච්චි පන “රුක්ඛතවමය” න්ති. වම්මබණ්ඩපරිභාරෙනාති අනධිට්ඨහිත්වා සයනාසනවිධිනාති අත්ථො. පෙළායාති අට්ඨංසසොළසංසාදිආකාරෙන කතාය භාජනාකාරාය පෙළාය. යත්ථ උණ්හපායාසාදිං පක්ඛිපිත්වා උපරි භොජනපාතිං යපෙත්ති හත්තස්ස උණ්හභාවාචිගමනත්ථං, තාදිසස්ස භාජනාකාරස්ස ආධාරස්සෙනං අධිවචනං. තෙනෙව පාළියං “ආසිත්තකූපධාන” න්ති චුත්තං. තස්ස ව පායාසාදිහි

ආසිත්තකාධාරොති අත්ථො. ඉදඤ්ච ආසිත්තකුපධානං පච්චන්තෙසු න ජානන්ති කාතුං, මජ්ඣිමදෙසෙයෙව කරොන්ති. කෙච් පන “ගිහිපරිභොගො අයොමයාදි සබ්බොපි ආධාරො ආසිත්තකුපධානමෙව අනුලොමෙති”ති වදන්ති, එකෙ පන “කප්පියලොභමයො ආධාරො මළොරිකමෙව අනුලොමෙති”ති. වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. පුබ්බෙ පත්තගුත්තියා ආධාරො අනුඤ්ඤාතො. ඉදානි භුඤ්ජිතුං මළොරිකා අනුඤ්ඤාතා. ඡිද්දන්ති ඡිද්දයුත්තං. විද්ධන්ති අත්තොවිනිවිද්ධඡිද්දං. ආවිද්ධන්ති සමන්තතො ඡිද්දං.

265. පත්තං නික්කුප්පීතුන්ති එත්ථ කම්මවාචාය අසම්භොගකරණවසෙනෙව නික්කුප්පනං, න පත්තානං අධොමුඛට්ඨපනෙන. තෙනාහ “අසම්භොගං සඬ්ඝෙන කරොතු”තිආදි, තං වඩ්ඪං කම්මවාචාය සඬ්ඝෙන සද්ධිං අසම්භොගං සඬ්ඝො කරොතුති අත්ථො.

පත්තං නික්කුප්පෙය්‍යාති වඩ්ඪස්ස පත්තනික්කුප්පනදණ්ඩකම්මං කරෙය්‍ය. අසම්භොගං සඬ්ඝෙන කරණන්ති සඬ්ඝෙන වඩ්ඪස්ස අසම්භොගකරණං. යථා අසම්භොගො හොති, තථා කරණන්ති අත්ථො. නික්කුප්පීතො...පෙ.... අසම්භොගං සඬ්ඝෙනාති එත්ථ සඬ්ඝෙන අසම්භොගො හොතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවං භගවතා අසම්භොගකරණස්ස ආණත්තත්තා, කම්මවාචාය ව සාවිතත්තා, අට්ඨකථායඤ්ච “කොච් දෙය්‍යධම්මො න ගහෙනබ්බො”ති වුත්තත්තා පත්තෙ නික්කුප්පීතෙ තස්ස සන්තකං ඤත්වා ගණ්හන්තස්ස දුක්කට්මෙවාති ගහෙනබ්බං.

අච්චයොති ඤායජපට්ඨපත්තිං අතික්කම්මිත්වා පවත්ති, අපරාධොති අත්ථො. මං අච්චගමාති මං අතික්කම්ම පවත්තො. තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමාති තං තෙ අපරාධං මයං බමාමි. භික්ඛූනං අලාභාය පරිසක්කතීතිආදීසු අලාභාය පරිසක්කනාදිතො විරතොති එවමත්ථො ගහෙනබ්බො. අසම්භොගං භික්ඛුසඬ්ඝෙනාති එත්ථ “කතො”ති පාඨසෙසො.

268. යාව පච්ඡිමා සොපානකළෙවරාති පඨමසොපානඵලකං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්චි පච්ඡා දුස්සෙන සන්ථතත්තා එව වුත්තං. “පච්ඡිමං ජනතං තථාගතො අනුකම්පති”ති ඉදං ථෙරො අනාගතෙ භික්ඛූනං චෙලපට්ඨකස්ස අක්කමනපච්චයා අපවාදං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා නිවාරණෙන භගවතො අනුකම්පං සන්ධායාහ. අපගතගබ්භාති විජානපුත්තා. තෙනාහ “මඬගලත්ථායා”ති.

269-270. බීජනින්ති චතුරස්සබීජනිං. එකපණ්ණවිජත්තන්ති තාලපණ්ණාදිනා එකෙන පත්තෙන කතජත්තං.

274-5. අනුරක්ඛණත්ථන්ති පරිග්ගහෙත්වා ගොපනත්ථං. දීඝං කාරෙන්තීති කෙසෙහි සද්ධිං අච්ඡින්නිත්වා යපාපෙත්ති. චතුකොණන්ති යථා උපරි නලාටන්තෙසු ද්වෙ, හෙට්ඨා හනුකපස්සෙ ද්වෙති වත්තාරො කොණා පඤ්ඤායන්ති, එවං

චතුරස්සං කත්වා කප්පාපනං. පාළියං දායිකං යපාපෙන්නීති උත්තරොට්ඨෙ මස්සුං අවිජ්ජන්දිත්වා යපාපෙන්නී. රුධිති බුද්දකචණං.

277. පාළියං ලොභභණ්ඩකංසභණ්ඩසන්නිවයොති ලොභභණ්ඩස්ස, කංසභණ්ඩස්ස ච සන්නිවයොති අත්ථො. බන්ධනමත්තන්ති වාසිදණ්ඩාදීනං කොට්ඨු අපාතනත්ථං ලොභෙහි බන්ධනං. තත්තකන්ති ආයොගවායනත්ථං තදාකාරෙන පසාරිතතන්තං.

278. “යත්ථ සරති, තත්ථ බන්ධිතබ්බ”න්ති එතෙන අසඤ්චිච්ච කායබන්ධනං අබන්ධිත්වා පට්ඨයස්ස අනාපත්තීති දස්සෙති. මුරජචට්ඨිසණ්ඨානං වෙයෙත්වා කතන්ති එවං බහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි කතන්ති කෙච්ච දන්ති. එකවණ්ණසුත්තෙනාපි වලයසට්ඨාදිවිකාරං දස්සෙත්වා වෙය්නම්පි මුරජමෙව. විකාරං පන අදස්සෙත්වා මට්ඨං කත්වා නිරන්තරං වෙය්නං වට්ඨති. තෙනෙව දුතියපාරාජිකසංවණ්ණනායං චුත්තං “බහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙයෙත්වා කතං ‘බහුරජ්ජුක’න්ති න වත්තබ්බං, වට්ඨති”ති. මුද්දිකකායබන්ධනං නාම චතුරස්සං අකත්වා සජ්ජිතං. පාමඬගදසා චතුරස්සා. මුද්දිගසණ්ඨානෙනාති වරකසීසාකාරෙන. පාසන්තොති දසාපරියොසානං.

279. පාළියං ගණ්ඨිකඵලකං පාසකඵලකන්ති එත්ථ දාරුදන්තාදිමයෙසු ඵලකෙසු ගණ්ඨිකපාසකාති අප්පෙත්වා වීචරෙ යපෙනුං අනුඤ්ඤාතං. කොට්ටො විවරියතීති අනුචාතො විවරියති.

280-1. පාළිකාරකොති භික්ඛුනං යථාචුඩ්ඨං පාළියා පතිට්ඨාපකො. තස්සාපි තථා පාරුපිතුං න වට්ඨති. පාළියං මුණ්ඩවට්ඨිති මල්ලාදයො.

282. පමාණඬගුලෙනාති වඩ්ඨකීඅඬගුලෙන. කෙච්ච පන “පකතිඅඬගුලෙනා”ති වදන්ති, තං චතුරඬගුලපච්ඡිමකච්චනෙන න සමෙති. න භි පකතඬගුලෙන චතුරඬගුලජ්ජමාණං දන්තකට්ඨං කණ්ඨෙ අවිලග්ගං බාදිතුං සකාති.

285. පාළියං සකාය නිරුත්තියා බුද්ධවචනං දුසෙන්නීති මාගධභාසාය සබ්බෙසං වත්තුං සුකරතාය භීතජච්චාපි උග්ගණ්හන්තා දුසෙන්නීති අත්ථො.

289. මා භික්ඛු බ්‍යාබාධයිංසුති ලසුණගන්ධෙන භික්ඛු මා බාධයිංසු.

291. අවලෙඛනපීඨරොති අවලෙඛනකට්ඨානං යපනභාජනවිසෙසො. අපිධානන්ති පිධානඵලකාදි.

බුද්දකචත්ථුකථාචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකචණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකො

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා

295. සෙනාසනක්ඛන්ධකො සිසිරෙති සිසිරකාලෙ නිමපාතවසෙන සත්තාහවද්දලිකාදිවස්සපාතවස්සෙන ව උප්පන්නො ඛරො සිතසම්ඵස්සො අධිප්පෙනොති ආහ “සම්ප්පිතකො”ති. “තතො”ති ඉදං කත්තුඅත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, තෙන ව විහාරෙන වාතාතපො පටිහඤ්ඤතීති අත්ථොති ආහ “විහාරෙන පටිහඤ්ඤතී”ති.

296. ආවිඤ්ජනජ්ඣදන්ති යත්ථ අඬගුලිං වා රජ්ජුසඬ්ඛලිකාදිං වා පවෙසෙත්වා කවාටං ආකඬ්ඨන්තා ද්වාරබාහං පුසාපෙන්නි, තස්සෙනං අධිවචනං. සෙනාසනපරිභොගෙ අකප්පියං නාම නත්ථිති දස්සනත්ථං “සවෙපි දීපිතඬ්ගුට්ඨෙයනා”තිආදි වුත්තං. චෙතියෙ චෙදිකාසදිසන්ති වාතපානදාරුං වා ජාලං වා අට්ඨපෙත්වා දාරුට්ඨානෙ චෙතියෙ චෙදිකාය පට්ටාදීනි විය ඉට්ඨකාදීහි උද්ධං, තිරියඤ්ච පට්ටිකාදයො දස්සෙත්වා චතුර්ද්දයුත්තං කතං. ථම්මකවාතපානං නාම තිරියං දාරුනි අදත්වා උද්ධං යපිතදාරුහි එව කතං. වොළකපාදපුඤ්ජනං ඛන්ධිකුන්ති වාතපානප්පමාණෙන පාදපුඤ්ජනසදිසං වොළකාදිනා ඛන්ධිත්වා වග්ගුලිආදිප්පවෙසනනිවාරණත්ථං, කථෙතුන්ති අත්ථො. මිඬ්ඬකන්ති මඤ්චාකාරෙන කට්ඨමත්තිකාදීහි කතචෙදිකාකාරං.

297. චතුරස්සපීයන්ති සමචතුරස්සං. අට්ඨඬ්ගුලපාදකං වට්ටතීති අට්ඨඬ්ගුලපාදකමෙව වට්ටති. පමාණාතික්කත්තොපි වට්ටතීති සමචතුරස්සමෙව සන්ධාය වුත්තං. ආයතචතුරස්සා පන සත්තඬ්ඛපඤ්චඬ්ගාපි උච්චපාදා න වට්ටන්ති. චෙත්තෙහෙව චතුරස්සාදිආකාරෙන කතං හද්දපීයන්ති ආහ “චෙත්තමයං පීය”න්ති. දාරුපට්ටිකාය උපරීති අට්ටනිආකාරෙන ඨිතදාරුපට්ටස්ස හෙට්ඨා උද්ධං පාදං කත්වා. පවෙසනකාලඤ්ඤි සන්ධාය “උපරී”ති වුත්තං. එළකස්ස පච්ඡිමපාදද්වයං විය වඬ්ඬකාකාරෙන ඨිතත්තා පනෙනං “එළකපාදපීය”න්ති වුත්තං. පලොඨෙන්නීති සහ මඤ්චෙහි පවට්ටෙන්ති. රුක්ඛෙ, ලතා ව මුඤ්චිත්වා අවසෙසං ගච්ඡාදිකං සබ්බමිපි තිණජාති එවාති ආහ “යෙසං කෙසඤ්චි තිණජාතිකාන”න්තිආදි.

උපදහන්තීති යපෙන්නි. සීසප්පමාණං නාම යත්ථ ගීවාය සහ සකලං සීසං යපෙතුං සක්කා, තස්ස ව මුට්ඨිරතනං විත්ථාරප්පමාණන්ති දස්සෙත්තො “විත්ථාරතො”තිආදිමාහ. ඉදඤ්ච බිම්බොහනස්ස උභොසු අන්තෙසු යපෙනබ්බවොළප්පමාණදස්සනං. තස්ස වසෙන බිම්බොහනස්ස විත්ථාරප්පමාණං පරිච්ඡිජ්ජති, තං වට්ටං වා චතුරස්සං වා කත්වා සිබ්බිතං යථා කොට්තො කොට් විත්ථාරතො පුටුලට්ඨානං මුට්ඨිරතනප්පමාණං හොති, එවං සිබ්බිතබ්බං. ඉතො අධිකං න වට්ටති, තං පන අන්තෙසු යපිතවොළං කොට්ඨා කොට්. ආහව්ව දිගුණං කතං තිකණ්ණං හොති. තෙසු තිසු කණ්ණෙසු ද්විත්තං කණ්ණානමන්තරං.

විදත්ථිවතුරභිගුලං හොති, මජ්ඣධානං කොට්ඨො කොට්ඨං ආභවිව මුට්ඨිරතනං හොති, ඉදමස්ස උක්කට්ඨප්පමාණං. තෙනාහ “තිසු කණ්ණෙසු” තිආදි.

“කම්බලමෙව...පෙ.... උණ්ණහිසිසඬ්ඛ්ඛමෙව ගච්ඡති” ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා ගොතකාදිඅකප්පියම්පි උණ්ණමයත්ථරණං හිසියං පක්ඛිපිත්වා සයිතුං වට්ටතිති දට්ඨබ්බං.

මසුරකෙති වම්මමයහිසියං. වම්මමයං පන බිම්බොහනං තුලපුණ්ණම්පි න වට්ටති. පාළියං සෙනාසනපරික්ඛාරදුස්සන්ති සෙනාසනපරික්ඛාරකරණත්ථාය දුස්සං. හිසිං ඔනන්ධිතුන්ති හිසිත්ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා බන්ධිතුං. පරිහිජ්ජතිති මඤ්චාදිතො සාරියමානා පියකොට්ඨාදිසු නිසිදන්තෙහි සංසියමානා හිසි පරිහිජ්ජති. ඔනද්ධමඤ්චන්ති හිසිං එකාබද්ධං කත්වා බද්ධමඤ්චං. පාළියං ඡවිං උප්පාටෙත්වා හරන්තිති හිසිච්ඡවිං වොරා හරන්ති. වොසිතුන්ති වොරෙහි හරිතස්ස පච්ඡා හරිතසඤ්ඤාණචුසිතබ්බන්දුනි දාතුං. හිත්තිකම්මන්ති නානාවණ්ණෙහි විහිත්තිරාජිකරණං. හත්ථකම්මන්ති හත්ථෙත යං කිඤ්චි සඤ්ඤාකරණං.

298. පාළියං න නිපතතිති න අල්ලියති. පට්ඨාහෙත්වාති සංසිත්වා. න නිබන්ධතිති අනිබන්ධතීයො, න ලග්ගනකොති අත්ථො.

299. “කරොහි” ති වත්තුම්පි න ලබ්භතිති ආණත්තියා එව පටික්ඛිත්තත්තා ද්වාරපාලං “කිං න කරොසි” තිආදිනා පරියායෙන වත්තුං වට්ටති. ජාතකපකරණන්ති ජාතකපටිසංයුත්තං ඉත්ථිපුරිසාදි යං කිඤ්චි රූපං අධිප්පෙනං. “පරෙහි කාරාපෙතු”න්ති චුත්තත්තා බුද්ධරූපම්පි සයං කාතුං න ලභති. පාළියං පඤ්චපටිකන්ති ජාතිආදිපඤ්චප්පකාරවණ්ණමට්ඨං.

300. උපචාරො න හොතිති ගබ්භස්ස බහි සමන්තා අනුපරිගමනස්ස ඔකාසො නප්පහොති. රුක්ඛං විජ්ඣිත්වාති තච්ඡිතසාරදාරුං අග්ගසම්පෙ විජ්ඣිත්වා. කත්වාති ඡිද්දෙ කත්වා. කප්පකතං විය සාරබාණුකෙ ආකොටෙත්වා එවං කතමෙව “ආහරිමං හිත්තිපාද”න්ති චුත්තං. උපත්ථම්භනත්ථං භූමියං පතිට්ඨාපෙතුන්ති ජිණ්ණහිත්තිපාදෙන බහි සමානභාරං බාණුකප්පසීසෙන උස්සාපෙත්වා මූලෙන භූමියං පතිට්ඨාපෙතුං. පරිත්තාණත්ථන්ති උල්ලිත්තාවලිත්තකුටියා ඔවස්සනට්ඨානස්ස පරිත්තාණත්ථං. කිට්ඨන්ති තාලපණ්ණාදිහි කතපදලං. මද්දිතමත්තිකන්ති ඔවස්සනඡිද්දස්ස පිදහනත්ථං චුත්තං.

උභතොකුට්ටං නිහරිත්වා කතපදෙසස්සාති යථා බහි ධීතා උජුකං අන්තො නිසිත්තො න පස්සන්ති, එවං ද්වාරාහිමුඛං පිදහනවසෙන හිත්තිඤ්ච අඤ්ඤතො ද්වාරඤ්ච යොජෙත්වා කතට්ඨානං වදති. සමන්තා පරියාගාරොති සමන්තතො ආවිද්ධපමුඛං. වංසං දත්තාති පුරිසප්පමාණෙ පාදෙ නිබ්ණිත්වා තෙසං උපරි පිට්ඨිවංසසදිසං පස්සවංසං යපෙත්වා ඔසාරෙත්වා. එකං දණ්ඩකොට්ඨං අතිඋච්චාය විහාරහිත්තිකොට්ඨායා එකං කොට්ඨං නිවෙ වංසපිට්ඨියං යපනවසෙන දණ්ඩකෙ

පසාරෙත්වා. චක්කලයුත්තො කිට්ඨොති කවාටං විය විවරණථකනසුඛත්ථං
චක්කලබන්ධකිට්ඨං. පාළියං උග්ගාටනකිට්ඨකන්ති ආපණාදීසු අනත්ථිකකාලෙ
උක්ඛිපිත්වා, උපරි ව බන්ධිත්වා පච්ඡා ඔතරණකිට්ඨං, කප්පසීසෙහි වා
උපත්ථම්හනීහි උක්ඛිපිත්වා පච්ඡා ඔතරණකිට්ඨමපි.

301. පාතියං ඔතප්පතීති පාතියභාජනෙසු යපිතපාතියං ආතපෙන සන්තප්පති.

303. තයො වාටෙති තයො පරික්ඛෙපෙ. වෙළවාටන්ති සබ්බං දාරුපරික්ඛෙපං
සඬගණ්භාති. කණ්ටකවාටන්ති සබ්බසාධාපරික්ඛෙපං.

305. ආලොකො අන්තරධායීති යො බුද්ධාරම්මණාය පිතියා ආනුභාවෙන
මහන්තො ඔභාසො අහොසි, යෙන චස්ස පදීපසහස්සෙන විය විගතන්ධකාරො
මග්ගො අහොසි, සො බහිනගරෙ ඡවසරීරසමාකුලං දුග්ගන්ධං බීභවිෂං
ආමකසුසානං පත්තස්ස භයෙන පිතිවෙගෙ මන්දිභූතෙ අන්තරධායි.

සතං හත්ථීති ගාථාය හත්ථීනො සතසහස්සානීති එවං පච්චෙකං සහස්ස-
සද්දෙන යොජෙත්වා අත්ථො ඤාතබ්බො. පදවිතිහාරස්සාති “බුද්ධං චන්දිස්සාමී”ති
රතනත්තයං උද්දිස්ස ගච්ඡතො එකපදවිතිහාරස්ස, තප්පච්චයකුසලඵලස්සාති
අත්ථො. තස්ස සොළසමො භාගො කලං නාම, තං සොළසිං කලං යථාචුත්තා
හත්ථිආදයො සබ්බෙ නාග්ගන්ති නාරහන්ති, නිදස්සනමත්තඤ්චෙනං.
අනෙකසතසහස්සභාගමිපි නාග්ගන්ති.

අන්ධකාරො අන්තරධායීති පුන බලවපිතියා ආලොකෙ සමුප්පන්නෙ
අන්තරධායි. ආසත්තියොති තණ්හායො. වයකරණන්ති දෙයාධම්මමූලං නවකම්මං.

309. දදෙය්‍යාති නවකම්මං අධිට්ඨාතුං විහාරෙ ඉස්සරියං දදෙය්‍යාති අත්ථො.
දින්නොති නවකම්මං කාතුං විහාරො දින්නො, විහාරෙ නවකම්මං දින්නන්ති වා
අත්ථො.

313-4. සන්ථාගාරෙති සන්තිපාතමණ්ඩපෙ. ඔකාසෙති නිවාසොකාසෙ.
උද්දිස්ස කතන්ති සඬසං උද්දිස්ස කතං. ගිහිවිකටන්ති ගිහීහි කතං පඤ්ඤත්තං,
ගිහිසන්තකන්ති අත්ථො.

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා

318. “ඡමාසච්චයෙන ඡමාසච්චයෙනා”ති ඉදං ද්වික්ඛත්තුං
පච්චයදානකාලපරිච්ඡේදදස්සනං, එවං උපරිපි. “තං න ගාහෙතබ්බ”න්ති වචනස්ස
කාරණමාහ “පච්චයෙනෙව හී ත”න්තිආදිනා, පච්චයඤ්ඤෙව නිස්සාය තත්ථ
වසිත්වා පටිජග්ගනා භවිස්සන්තීති අධිප්පායො.

උඛ්‍යාණ්ඩකානි උක්ඛිත්තභණ්ඩා භවිස්සන්ති. දීඝසාලානි වඩ්ඛමනසාලා. මණ්ඩලමාලොති උපට්ඨානසාලා. අනුදහනීති පිලෙති. “අදාතුං න ලඛනී”ති ඉමිනා සඤ්චිච්ච අදදන්තස්ස පටිබාහනෙ පවිසනතො දුක්ඛටන්ති දීපෙති.

“න ගොවරගාමො සට්ටෙතඛ්ඛො”ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “න තත්ථ මනුස්සා වත්තඛ්ඛා”තිආදි චුත්තං. විතක්කං ඡින්දිත්වාති “ඉමිනා නිභාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා නිවාරෙත්වා පච්චයෙ දස්සන්ති”ති එවරුපං විතක්කං අනුප්පාදෙත්වා. භණ්ඩප්පට්ච්ඡාදනන්ති පට්ච්ඡාදනභණ්ඩං. සරීරප්පට්ච්ඡාදනවිවරන්ති අත්ථො. “සුද්ධවිත්තත්තාව අනවජ්ජ”න්ති ඉදං පුච්ඡිතක්ඛණෙ කාරණාවික්ඛනං සන්ධාය චුත්තං න හොති අසුද්ධවිත්තස්සපි පුච්ඡිතපඤ්ඤාභවිසජ්ජනෙ දොසාභාවා. එවං පන ගතෙ මං පුච්ඡිස්සන්තිතිසඤ්ඤාය අගමනං සන්ධාය චුත්තන්ති දට්ඨඛ්ඛං.

පට්ඨග්ගිතඛ්ඛානීති ඛණ්ඩපුල්ලපට්ඨසඛ්ඛරණසම්මජ්ජනාදිහි පට්ඨග්ගිතඛ්ඛානි. මුද්දවෙදිකායාති චෙතියස්ස භම්මියවෙදිකාය සටාකාරස්ස උපරි චතුරස්සවෙදිකාය. කස්මා පුච්ඡිතඛ්ඛන්තිආදි යතො පකතියා ලහති. තත්ථාපි පුච්ඡනස්ස කාරණසන්දස්සනත්ථං චුත්තං.

පටික්ඛම්මාති විභාරතො අපසක්කිත්වා. තමත්ථං දස්සෙත්තො “යොජනද්වියොජනන්තරෙ හොති”ති ආහ. උපනික්ඛෙපං ය්‍යෙත්වාති වඩ්ඪියා කභාපණාදිං ය්‍යෙත්වා, ඛෙත්තාදිති වා නියමෙත්වා. ඉති සද්ධාදෙය්‍යෙති එවං හෙට්ඨා චුත්තනයෙන සද්ධාය දාතඛ්ඛෙ වස්සාවාසිකලාභවිසයෙති අත්ථො.

වත්ථු පනාති තනුප්පාදෙ උප්පන්නරුපියං, තඤ්ච “තතො චතුපච්චයං පරිභුඤ්ජා”ති දින්නඛෙත්තාදිතො උප්පන්නත්තා කප්පියකාරකානං භත්ථෙ “කප්පියභණ්ඩං පරිභුඤ්ජා”ති දායකෙහි දින්නවත්ථුසදිසං හොතීති ආහ “කප්පියකාරකානං ඡී”තිආදි.

සඬ්ඝසුට්ඨුතායාති සඬ්ඝස්ස භිතාය. පුග්ගලවසෙනාති “භික්ඛු විවරෙන කිලමන්ති”ති එවං පුග්ගලපරාමාසවසෙන, න “සඬ්ඝො කිලමති”ති එවං සඬ්ඝපරාමාසවසෙන.

“කප්පියභණ්ඩවසෙනා”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “විවරණ්ඩුලාදිවසෙනෙව වා”ති චුත්තං. ව-කාරො චෙත්ථ පන-සද්දත්ථෙ වත්තති, න සමුච්චයත්ථෙති දට්ඨඛ්ඛං. පුග්ගලවසෙනෙව, කප්පියභණ්ඩවසෙන ව අපලොකනප්පකාරං දස්සෙතුං “තං පන එවං කත්තඛ්ඛ”න්තිආදි චුත්තං.

විවරපච්චයං සල්ලක්ඛෙත්වාති සද්ධාදෙය්‍යතනුප්පාදාදිවසෙන තස්මිං වස්සාවාසෙ ලඛ්භමානං විවරසඬ්ඛානං පච්චයං “එත්තක”න්ති පරිච්ඡින්නිත්වා. සෙනාසනස්සාති සෙනාසනග්ගාභාපනස්ස. “නවකො වුඩ්ඪිකරස්ස, වුඩ්ඪිකො ව නවකස්සා”ති ඉදං සෙනාසනග්ගාභස්ස අත්තනාව අත්තතො ගභණං අසාරුප්පන්ති

වුත්තං, ද්වෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤං ගාහෙස්සන්තීති අධිජ්ජායො. අට්ඨපි සොළසපි ජනෙ සම්මන්ත්තිතුං වට්ටතීති එකකම්මවාට්ඨාය සබ්බෙපි එකතො සම්මන්ත්තිතුං වට්ටති. නිග්ගහකම්මමෙව හි සඨසො සඨසස්ස න කරොති. තෙනෙව සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ “උබ්බාහිකකම්මසම්මුතියං අට්ඨපි ජනා එකතොව සම්මතාති.

ආසනසරන්ති පටිමාසරං. මග්ගොති උපචාරසීමබ්බන්තරගතෙ ගාමාහිමුඛමග්ගෙ කතසාලා වුව්වති. එවං පොක්ඛරණිරුක්ඛමුලාදීසුපි.

ලහන්තීති තත්ත්වාවාසිනො හික්ඛු ලහන්ති. විජටෙන්වාති “එකෙකස්ස පහොනකජ්ජමාණෙන වියොජෙන්වා. ආවාසෙසු පක්ඛිපිත්වාති “ඉතො උජ්ජන්තං අසුකස්මිං අසුකස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තා පාපෙන්වා ගණ්හන්තු”ති වාට්ඨාය උපසංහරිත්වා. පවිසිතබ්බන්ති මහාලාහෙ පරිවෙණෙ වසිත්වා ව ලාහො ගහෙනබ්බොති අධිජ්ජායො.

අයම්පිති එත්ථ යො පංසුකුලිකො පච්චයං විස්සජ්ජෙති. තෙනෙව විස්සට්ඨො අයං චීවරපච්චයොපිති යොජනා. පාදමුලෙ යපෙන්වා සාටකං දෙන්තීති පච්චයදායකා දෙන්ති. එතෙන ගහට්ඨෙහි පාදමුලෙ යපෙන්වා දින්තම්පි පංසුකුලිකානම්පි වට්ටතීති දස්සෙති. අථ වස්සාවාසිකං දෙමාති වදන්තීති එත්ථ පංසුකුලිකානං න වට්ටතීති අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතබ්බං. වස්සංවුත්ථහික්ඛුනන්ති පංසුකුලිකතො අඤ්ඤෙසං හික්ඛුනං.

උපනිබන්ධිත්වා ගාහාපෙතබ්බන්ති ඉධ රුක්ඛාදීසු වසිත්වා චීවරං ගණ්හට්ඨාති පටිබන්ධං කත්වා ගාහෙනබ්බං.

පාටිපදඅරුණතොතිආදි වස්සුපනායිකදිවසං සන්ධාය වුත්තං. අන්තරාමුත්තකං පන පාටිපදං අතික්කම්මිත්වාපි ගාහෙතුං වට්ටති. නිබද්ධවත්තං යපෙන්වාති සජ්ඣායමනසිකාරාදීසු නිරන්තරකරණියෙසු කත්තබ්බං කතිකවත්තං කත්වා. කසාවපරිහණ්ඩන්ති කසාවරසෙහි භූමිපරිකම්මං.

තිව්ධම්පිති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිව්ධම්පි. සොධෙත්වාති ආචාරාදීසු උපපරික්ඛිත්වා. එකචාරිකවත්තන්ති භාවනාකම්මං. තඤ්ඤි ගණසඨගණිකං පහාය එකචාරිකෙනෙව වත්තිතබ්බන්තා එවං වුත්තං. දසවත්ථුකකථා නාම අජ්ජිවජ්ජකථා, සන්තුට්ඨි, පටිවෙක, අසංසග්ග, වීරියාරම්භ, සීල, සමාධි, පඤ්ඤා, විමුත්ති, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනකථාති ඉමා දස.

දන්තකට්ඨබාදනවත්තන්ති දන්තකට්ඨමාලකෙ නික්ඛිත්තෙසු දන්තකට්ඨෙසු “දිවසෙ දිවසෙ එකමෙව දන්තකට්ඨං ගහෙනබ්බ”න්තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.109) අදින්තාදානෙ දන්තපොනකථායං වුත්තං වත්තං. පත්තං වා...පෙ.... න කට්ඨකබ්බන්ති පත්තගුත්තත්ථාය වුත්තං. විසභාගකථාති තිරවජානකථා.

බන්ධකවත්තන්ති වත්තක්බන්ධකෙ (වුළුව. 365) ආගතං පිණ්ඩවාරිකවත්තතො අවසිට්ඨවත්තං තස්ස “භික්ඛාචාරවත්ත”න්ති විසුං ගහිතත්තා.

ඉදානි යං දායකා පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානං වස්සාවාසිකං දෙනති, තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං “පච්ඡිමවස්සුපනායිකදිවසෙ පනා”ති ආරද්ධං. ආගන්තුකො සචෙ භික්ඛුති චීවරෙ ගාහිතෙ පච්ඡා ආගතො ආගන්තුකො භික්ඛු. පත්තට්ඨානෙති වස්සග්ගෙන පත්තට්ඨානෙන. පයමවස්සුපගතාති ආගන්තුකස්ස ආගමනතො පුරෙතරමෙව පච්ඡිමිකාය වස්සුපනායිකාය වස්සුපගතා. ලද්ධං ලද්ධන්ති පුනස්පුනං දායකානං සන්තිකා ආගතාගතසාටකං.

නෙව වස්සාවාසිකස්ස සාමිනොති ඡින්නවස්සත්තා වුත්තං. පයමමෙව කතිකාය කතත්තා “නෙව අදාතුං ලහන්ති”ති වුත්තං, දාතබ්බං වාරෙන්තානං ගීවා භොතීති අධිප්පායො. තෙසමෙව දාතබ්බන්ති වස්සුපගතෙසු අලද්ධවස්සාවාසිකානං එකච්චානමෙව දාතබ්බං.

හතිනිවිට්ඨන්ති පානියුපට්ඨානාදිහතිං කත්වා ලද්ධං. සඬ්ඝිකං පනාතිආදි කෙසඤ්චි වාදදස්සනං. තත්ථ අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිතන්ති “ඡින්නවස්සානං වස්සාවාසිකඤ්ච ඉදානි උප්පජ්ජනකවස්සාවාසිකඤ්ච ඉමෙසං දාතුං රුච්චති”ති අනන්තරෙ වුත්තනයෙන අපලොකනං කත්වා ගාහිතං සඬ්ඝෙන දින්නත්තා විබ්භන්තොපි ලහති. පගෙව ඡින්නවස්සො. පච්චයවසෙන ගාහිතං පන තෙමාසං වසිත්වා ගහෙතුං අත්තනා, දායකෙහි ව අනුමතත්තා හතිනිවිට්ඨම්පි ඡින්නවස්සොපි විබ්භන්තොපි න ලහතීති කෙච්ඡි ආචරියා වදන්ති. ඉදඤ්ච පච්ඡා වුත්තත්තා පමාණං. තෙනෙව වස්සුපනායිකදිවසෙ එව දායකෙහි දින්නවස්සාවාසිකං ගහිතභික්ඛුනො වස්සච්ඡෙදං අකත්වා වාසොව හෙට්ඨා විහිතො, න පානියුපට්ඨානාදිහතිකරණවත්තං. යදි හි තං නිවිට්ඨමෙව සියා, හතිකරණමෙව විධාතබ්බං. තස්මා වස්සග්ගෙන ගාහිතං ඡින්නවස්සාදයො න ලහන්තීති වෙදිතබ්බං.

“සඬ්ඝිකං භොතී”ති එතෙන වුත්ථවස්සානම්පි වස්සාවාසිකභාගො සඬ්ඝිකතො අමොචිතො තෙසං විබ්භමෙන සඬ්ඝිකො භොතීති දස්සෙති. ලහතීති “මම පත්තභාගං එතස්ස දෙථා”ති දායකෙ සම්පට්ච්ඡාපෙන්තෙනෙව සඬ්ඝිකතො වියොජිතං භොතීති වුත්තං.

වරහාගං සාමණෙරස්සාති තස්ස පයමගාහත්තා, ථෙරෙන පුබ්බෙ පයමභාගස්ස ගහිතත්තා, ඉදානි ගය්හමානස්ස දුතියභාගත්තා ව වුත්තං.

සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා

319. පාළියං උභයත්ථ පරිබාහිරොති කමෙන උභයස්සපි මුත්තත්තා වුත්තං, න සබ්බථා උභයතො පරිබාහිරත්තා. තෙනාහ “පච්ඡිමෙ...පෙ.... තිට්ඨතී”ති.

320. යං තිණ්ණං පහොතිති මඤ්චපියවිනිමුත්තං යං ආසනං තිණ්ණං සුඛං නිසීදිතුං පහොති, ඉදං පච්ඡිමදිසාසනං. එත්ථ මඤ්චපියධරනිතෙසු අසමානාසනිකාපි තයො නිසීදිතුං ලහන්ති. මඤ්චපියෙසු පන ද්වෙ. අදිසාසනෙසු මඤ්චපියෙසු සමානාසනිකා එව ද්වෙ නිසීදිතුං ලහන්ති දුවග්ගස්සෙව අනුඤ්ඤාතත්තා.

හත්ථිනබො හෙට්ඨාභාගෙ එතස්ස අත්ථිති හත්ථිනබො, පාසාදො. පාසාදස්ස නබො නාම හෙට්ඨිමභාගො පාදනබසදිසත්තා, සො සබ්බදිසාසු අනෙකෙහි හත්ථිරූපෙහි සමලඬකතො යිතො. තස්සුපරි කතො පාසාදො හත්ථිකුම්භෙ පතිට්ඨිතො විය හොතිති ආහ “හත්ථිකුම්භෙ පතිට්ඨිත”න්ති.

සුවණ්ණරජතාදිවිචිත්‍රානීති සඬ්ඝිකසෙනාසනං සන්ධාය වුත්තං. පුග්ගලිකං පන සුවණ්ණාදිවිචිත්‍රං භික්ඛුස්ස සම්පට්ච්ඡිතමෙව න වට්ටති “න කෙනවි පරියායෙන ජාතරූපරජනං සාදිතබ්බ”න්ති (මහාව. 299) වුත්තත්තා. තෙනෙවෙත්ථ අට්ඨකථායං “සඬ්ඝිකවිහාරෙ වා පුග්ගලිකවිහාරෙ වා”ති න වුත්තං, ගොනකාදිඅකප්පියහණ්ඩවිසයෙ එව වුත්තං එකභික්ඛුස්සාපි තෙසං ගහණෙ දොසාභාවා. ගිහිවිකට්ඨිභාරොනාති ගිහිහි කතනිභාරොන, ගිහිහි අත්තනො සත්තකං අත්ථරිත්වා දිත්තනියාමෙනාති අත්ථො. ලබ්භන්තිති නිසීදිතුං ලබ්භන්ති.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා

321. අරඤ්ථරොති බහුඋදකගණ්හනිකා මහාවාටි, ජලං ගණ්හිතුමලන්ති අරඤ්ථරො.

ථාවරෙන ව ථාවරන්තිආදීසු පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු පුරිමද්වයං ථාවරං, පච්ඡිමත්තයං ගරුහණ්ඩන්ති වෙදිතබ්බං. සමකමෙව දෙනීති එත්ථ උනාකං දෙන්තම්පි විහාරවත්ථුසාමන්තං ගහෙත්වා දුරතරං දුක්ඛගොපං විස්සජ්ජෙතුං වට්ටන්ති දට්ඨබ්බං. වක්ඛති හි “භික්ඛුනං වෙ මහග්ග්ගතරං...පෙ.... සම්පට්ච්ඡිතං වට්ටති”ති (වුළව. අට්ඨ. 321). ජානාපෙත්වාති භික්ඛුසඬ්ඝස්ස ජානාපෙත්වා, අපලොකෙත්වාති අත්ථො. “නනු තුම්භාකං බහුතරා රුක්ඛාති වත්තබ්බ”න්ති ඉදං සාමිකෙසු අත්තනො හණ්ඩස්ස මහග්ග්ගතං අජානිත්වා දෙන්තෙසු තං ඤත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හතො අවහාරො හොතිති වුත්තං.

විහාරෙන විහාරො පරිවත්තෙතබ්බොති සවත්ථුකෙන අඤ්ඤෙසං භූමියං කතපාසාදාදිනා, අවත්ථුකෙන වා සවත්ථුකං පරිවත්තෙතබ්බං. අවත්ථුකං පන අවත්ථුකෙනෙව පරිවත්තෙතබ්බං. කෙවලං පාසාදස්ස භූමිතො අථාවරන්තා. එවං ථාවරෙසුපි ථාවරවිහාරං ඤත්වා ව පරිවත්තෙතබ්බං.

“කප්පියමඤ්චා සම්පට්ච්ඡිතබ්බා”ති ඉමිනා සුවණ්ණාදිවිචිත්තං අකප්පියමඤ්චං “සඬ්ඝස්සා”ති වුත්තෙපි සම්පට්ච්ඡිතං න වට්ටන්ති දස්සෙති. “විහාරස්ස දෙමා”ති වුත්තෙ සඬ්ඝස්ස වට්ටති, න පුග්ගලස්ස බෙත්තාදි වියාති

දට්ටබ්බං. එතෙසුති මඤ්චාදීසු. කප්පියාකප්පියං චුත්තනයමෙවාති
ආසන්දිතුලිකාදිවිනිච්ඡයෙසු චුත්තනයමෙව. අකප්පියං වාති ආසන්දිආදි,
පමාණාතික්කන්තං බිම්බොහනාදි ව. මහග්ගං කප්පියං වාති සුවණ්ණාදිවිචිත්තං
කප්පියවොහාරෙන දිත්තං.

“කාලලොභ...පෙ.... භාජෙනබ්බො”ති චුත්තත්තා වට්ටකංසලොභමයමිපි
භාජනං පුග්ගලිකමිපි සම්පට්ඨිකමිපි පරිහරිතමිපි වට්ටති පුග්ගලපරිහරිතබ්බස්සෙව
භාජෙනබ්බත්තාති වදන්ති. තං උපරි “කංසලොභවට්ටලොභභාජනවිකති
සඬිසිකපරිභොගෙන වා ගිහිවිකටා වා වට්ටති”තිආදිකෙන මහාපච්චරිවවනෙන
විරුජ්ඣති. ඉමස්ස හි “වට්ටලොභකංසලොභානං යෙන කෙනවි කතො සිහලදීපෙ
පාදග්ගණ්හනකො භාජෙනබ්බො”ති චුත්තස්ස මහාඅට්ටකථාවචනස්ස
පටික්ඛෙපාය තං මහාපච්චරිවවනං පච්ඡා දස්සිතං. තස්මා වට්ටලොභකංසලොභමයං
යං කිඤ්චි පාදග්ගණ්හනකචාරකමිපි උපාදාය අභාජනීයමෙව. ගිහිහි දියාමානමිපි
පුග්ගලස්ස සම්පට්ඨිකමිපි න වට්ටති. පාරිභාරියං න වට්ටති පත්තාදිපරික්ඛාරං
විය සයමෙව පටිසාමෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති. ගිහිසන්තකං විය ආරාමිකාදයො
වෙ සයමෙව ගොපෙත්වා විනියොගකාලෙ ආනෙත්වා පටිනෙත්ති, පරිභුඤ්ජිතුං
වට්ටති. “පටිසාමෙත්වා හික්ඛුනං දෙථා”ති වත්තුමිපි වට්ටති.

පණ්ණසුචි නාම ලෙඛනිති වදන්ති. “අත්තනා ලද්ධානිපි”තිආදිනා
පටිග්ගහණෙ දොසො නත්ථි, පරිහරිත්වා පරිභොගොව ආපත්තිකරොති දස්සෙති.
යථා චෙත්ථ, එවං උපරි අභාජනීයවාසිආදීසු අත්තනො සන්තකෙසුපි.

අනාමාසමිපිති සුවණ්ණාදිමයමිපි සබ්බං තං ආමසිත්වාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.
උපක්ඛරෙති උපකරණෙ. අඬ්ඬබ්බාහුප්පමාණා නාම අඬ්ඬබ්බාහුමත්තා.
අඬ්ඬබ්බාමමත්තාතිපි වදන්ති. යොත්තානීති වම්මරජ්ජුකා.

අට්ටකභූමිදණ්ඩමත්තොපිති තසරදණ්ඩාදීසුචිආකාරනනුදණ්ඩකමත්තොපි.
රිත්තපොත්ථකොපිති අලිඛිතපොත්ථකො. ඉදඤ්ච පණ්ණප්පසඬිගෙන චුත්තං.

“සට්ටනඵලකං සට්ටනමුග්ගරො”ති ඉදං රජිතවීරං එකස්මිං මට්ටෙය
දණ්ඩමුග්ගරෙ වෙදෙත්වා එකස්ස මට්ටඵලකස්ස උපරි යපෙත්වා උපරි අපරෙන
මට්ටඵලකෙන නිකුජ්ජිත්වා එකො උපරි අක්කමිත්වා තිට්ඨති. ද්වෙ ජනා උපරි
ඵලකං ද්වීසු කොට්ඨිසු ගහෙත්වා අපරාපරං ආකඬ්ඬනවිකඬ්ඬනං කරොන්ති, එතං
සන්ධාය චුත්තං. හත්ථෙ යපාපෙත්වා හත්ථෙන පහරණං පන නිට්ඨිතරජනස්ස
වීරස්ස අල්ලකාලෙ කාතබ්බං. ඉදං පන ඵලකමුග්ගරෙහි සට්ටනං සුක්ඛකාලෙ
ථද්ධභාවවිමොචනත්ථත්ති දට්ටබ්බං. අම්බණන්ති එකදොණිකනාචාඵලකෙහි
පොක්ඛරණිසදිසං කතං. පානීයභාජනන්තිපි වදන්ති. රජනදොණිති එකදාරුනාව
කතං රජනභාජනං. උදකදොණිපි එකදාරුනාව කතං උදකභාජනං.

භූමත්ථරණං කාතුං වට්ටනීති අකප්පියවම්මං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ
භූමත්ථරණසඬ්ඛෙපෙන සයිතුම්පි වට්ටනියෙව. “පච්චත්ථරණගතික”න්ති ඉමිනා
මඤ්චාදීසු අත්ථරිතබ්බං මහාවම්මං එළකවම්මං නාමාති දස්සෙති.

පත්තමුට්ඨිපණ්ණන්ති තාලපණ්ණං සන්ධාය චුත්තං. පත්තකටාහන්ති
පත්තපවනකටාහං.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා

323. පාළියං පිණ්ඩනික්ඛෙපනමත්තෙනාතිආදීසු බණ්ඩචුල්ලට්ඨානෙ
මත්තිකාපිණ්ඩට්ඨපනං පිණ්ඩනික්ඛෙපනං නාම. නවකම්මන්ති නවකම්මසම්මුති.
අග්ගළවට්ඨි නාම කවාටබන්ධො. ඡාදනං නාම තිණාදීහි ගෙහවිඡාදනං. බන්ධනං
නාම දණ්ඩවල්ලිආදීහි ඡදනබන්ධනමෙව. චතුහත්ථවිහාරෙති විත්ථාරජ්ජමාණතො
චුත්තං. උබ්බෙධතො පන අනෙකභූමකත්තා වඩ්ඪකීහත්ථෙත වීසතිහත්ථොපි
නානාසණ්ඨානවිචිත්තොපි හොති. තෙනස්ස චතුරස්සිකං නවකම්මං චුත්තං. එවං
සෙසෙසුපි.

පාළියං සබ්බෙ විහාරෙති භූමිමත්ථෙ උපයොගබ්භුවවනං. එකස්ස සබ්බෙසු
විහාරෙසු නවකම්මං දෙතීති අත්ථො. සබ්බකාලං පටිබාහන්තීති නවකම්මිකා
අත්තනො ගාහිතං වරසෙය්‍යං සම්පත්තානං යථාචුඩ්ඪං අකත්ථා උතුකාලෙපි
පටිබාහන්ති.

“සචෙ සො ආවාසො ජීරති”තිආදි පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො. මඤ්චට්ඨානං
දත්ථාති මඤ්චට්ඨානං පුග්ගලිකං දත්ථා. තිහාගන්ති තතියහාගං. එවං විස්සජ්ජනම්පි
ථාවරෙන ථාවරපරිවත්තනට්ඨානෙ එව පවිසති, න ඉතරථා සබ්බසෙනාසනානං
විනස්සනතො. සචෙ සද්ධිවිහාරිකානං දාතුකාමො හොතීති සචෙ සො සඬ්ඪස්ස
හණ්ඩකට්ඨපනට්ඨානං වා අඤ්ඤෙසං හික්ඛුනං වසනට්ඨානං වා දාතුං න ඉච්ඡති,
අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානඤ්ඤෙව දාතුකාමො හොති, තාදිස්සෙ තුය්හං
පුග්ගලිකමෙව කත්ථා ජග්ගාති න සබ්බං තස්ස දාතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. තත්ථ පන
කත්තබ්බවිධිං දස්සෙන්නො ආහ “කම්ම”න්තිආදි. එවඤ්ඤීතිආදිමිති වයානුරූපං
තතියහාගෙ වා උපඩ්ඪහාගෙ වා ගහිතෙ තං හාගං දාතුං ලහතීති අත්ථො.

යෙනාති තෙසු ද්වීසු හික්ඛුසු යෙන. සො සාමීති තස්සා භූමියා විහාරකරණෙ
සොව සාමී, තං පටිබාහිත්ථා ඉතරෙන න කාතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. සො හි පයමං
ගහිතො. අකතට්ඨානෙති වයාදීනං අකතපුබ්බට්ඨානෙ. වයං වා පමුබ්බං වාති
සඬ්ඪිකසෙනාසනං නිස්සාය තතො බහි වයං බන්ධිත්ථා, එකං සෙනාසනං වා.
බහිකුට්ටෙති කුට්ටතො බහි, අත්තනො කතට්ඨානෙති අත්ථො.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

324. වඩිසීකම්මත්ථායාති යථා තම්මුලග්ගතො න පරිභායති, එවං කත්තබ්බස්ස එවං නිජ්ථාදෙනබ්බස්ස මඤ්චපීයාදිනො අත්ථාය.

වක්කලිකන්ති පාදපුඤ්ජනත්ථං වක්කාකාරෙන කතං. පරිභණ්ඩකතභූමි වාති කාළවණ්ණාදිකතසණ්භූමි වා. සෙනාසනං වාති මඤ්චපීයාදි වා.

“තථෙව වළඤ්ජෙනුං වට්ටති”ති ඉමිනා නෙවාසිකෙහි ධොතපාදාදීහි වළඤ්ජනට්ඨානෙ සඤ්චිච්ච අධොතපාදාදීහි වළඤ්ජන්තස්සෙව ආපත්ති පඤ්ඤත්තාති දස්සෙති.

“ද්වාරම්භි”තිආදිනා සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා ද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි න අපස්සයිතබ්බා. අජානිත්වා අපස්සයන්තස්සපි ඉධ ලොමගණනය ආපත්ති.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඩ්ධිසහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

325. උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්ති ඉමං වොහාරං පත්තානීති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්තිආදිවොහාරං පත්තානීති අත්ථො. තම්භිති සඩ්ධිසහත්තම්භි.

සඩ්ධිසහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා

භොජනසාලායාති භත්තුද්දෙසට්ඨානං සන්ධාය චුත්තං. එකවළඤ්ජන්ති එකද්වාරෙන වළඤ්ජිතබ්බං. නානානිවෙසනෙසුති නානාකුලස්ස නානුපවාරෙසු නිවෙසනෙසු.

නිසින්නස්සපි නිද්දායන්තස්සපීති අනාදරෙ සාම්ච්චනං, චුඩ්ඨතරෙ නිද්දායන්තෙ නවකස්ස ගාහිතං සුග්ගහිතන්ති අත්ථො.

විස්සට්ඨදුතොති යථාරූචි වත්තුං ලභනතො නිරාසඩ්ධිකදුතො. පුච්ඡාසභාගෙනාති පුච්ඡාවචනපටිභාගෙන. “එකා කුට්ටිකිකා නාමා”ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙනුං “රඤ්ඤො වා හී”තිආදි චුත්තං.

සබ්බං පත්තස්සාමිකස්ස භොතීති විවරාදිකම්භි සබ්බං පත්තස්සාමිකස්සෙව භොති, මයා භත්තමෙව සන්ධාය චුත්තං, න විවරාදින්ති වත්වා ගහෙනුං න වට්ටතිති අත්ථො.

අකතභාගොනාමාති ආගන්තුකභාගො නාම, අදින්නපුබ්බභාගොති අත්ථො.

කිං ආහරියතීති අවත්වාති “කතරහත්තං වා තයා ආහරියතී”ති දායකං අප්පච්ඡිත්වා. පකතිට්ඨිතිකායාති උද්දෙසහත්තට්ඨිතිකාය.

උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිමන්තනහත්තකථාවණ්ණනා

විච්ඡින්නදිත්වාති “හත්තං ගණ්හථා”ති පදං අවත්වා. තෙනෙවාහ “හත්තන්ති අවදන්තෙනා”ති.

ආලොපසඬ්ඛෙපෙනාති එකෙකපිණ්ඩවසෙන, එවඤ්ච භාජනං උද්දෙසහත්තෙන වට්ටති. තත්ථ හි එකස්ස පභොනකප්පමාණෙනෙව භාජෙනබ්බං.

ආරුල්භායෙව මාතිකං, සඬ්ඝතො අට්ඨ භික්ඛුති එත්ථ යෙ මාතිකං ආරුල්භා, තෙ අට්ඨ භික්ඛුති යොජෙනබ්බං.

උද්දෙසහත්තනිමන්තනහත්තාදිසඬ්ඝිකහත්තමාතිකාසු නිමන්තනහත්තමාතිකාය ධීතිවසෙන ආරුල්භෙ හත්තුද්දෙසකෙන වා සයං වා සඬ්ඝතො උද්දිසාපෙත්වා ගහෙත්වා ගන්තබ්බං, න අත්තනො රුචිතෙ ගහෙත්වාති අධිප්පායො. මාතිකං ආරොපෙත්වාති “සඬ්ඝතො ගණ්හාමී”තිආදිනා චුත්තමාතිකාහෙදං දායකස්ස විඤ්ඤාපෙත්වාති අත්ථො.

පට්ඨද්ධකාලතො පන පට්ඨායාති තත්ථෙව වාසස්ස නිබ්ද්ධකාලතො පට්ඨාය.

නිමන්තනහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සලාකහත්තකථාවණ්ණනා

උපනිබන්ධිත්වාති ලිබිත්වා. ගාමවසෙනපීති යෙභුයොන සමලාහගාමවසෙනපි. බහුනි සලාකහත්තානීති තිංසං වා චත්තාරිසං වා හත්තානි. “සවෙ භොන්ති”ති අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙනබ්බං.

සල්ලක්ඛෙත්වාති තානි හත්තානි පමාණවසෙන සල්ලක්ඛෙත්වා. නිග්ගහෙන දත්වාති දුරං ගන්තුං අනිච්ඡන්තස්ස නිග්ගහෙන සම්පට්ච්ඡාපෙත්වා දත්වා. පුන විහාරං ආගන්ත්වාති එත්ථ විහාරං අනාගන්ත්වා හත්තං ගහෙත්වා පච්ඡා විහාරෙ අත්තනො පාපෙත්වා භුඤ්ජිතුම්පි වට්ටති.

එකගෙහවසෙනාති වීරියම්පි එකපස්සෙ සරපාලියා වසෙන. උද්දිසිත්වාපීති අසුකකුලෙ සලාකහත්තානි තුය්හං පාපුණන්තීති වත්වා.

වාරගාමෙහි අතිදුරන්තා වාරෙන ගන්තබ්බගාමෙ. සට්ඨිතො වා පණ්ණාසනො
වාහි දණ්ඩකම්මත්ථාය උදකසටං සන්ධාය චුත්තං. විහාරවාරොති සබ්බභික්ඛුසු
භික්ඛත්ථාය ගතෙසු විහාරරක්ඛණවාරො.

තෙසන්ති විහාරවාරිකානං. ඵාතිකම්මමෙවාහි විහාරරක්ඛණකිව්වස්ස
පහොනකපටිපාදනමෙව. එකස්සෙව පාපුණන්තීති දිවසෙ දිවසෙ එකෙකස්සෙව
පාපිතානීති අත්ථො.

රසසලාකන්ති උච්ඡුරසසලාකං. “සලාකවසෙන ගාහිතන්තා පන න
සාදිතබ්බා”ති ඉදං අසාරුප්පවසෙන චුත්තං, න ධුතඨගහෙදවසෙන. “සඬ්ඨිතො
නිරාමිසසලාකා...පෙ.... වට්ටතිසෙවා”ති (විසුද්ධි. 1.26) හි විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තං.
අග්ගභික්ඛාමත්තන්ති එකකටච්ඡුභික්ඛාමත්තං. ලද්ධා වා අලද්ධා වා ස්වෙපි
ගණ්ඨෙය්‍යාසීති ලද්ධෙපි අප්පමත්තතාය චුත්තං. තෙනාහ “යාවදත්ථං
ලහති...පෙ.... අලහිත්වා ‘ස්වෙ ගණ්ඨෙය්‍යාසී’ති වත්තබ්බො”ති.

තත්ථාති තස්මිං දිසාහාගෙ. තං ගහෙත්වාහි තං වාරගාමෙ සලාකං අත්තනො
ගහෙත්වා. තෙනාහි දිසංගමිකතො අඤ්ඤා තස්මිං දිසංගමිකෙ. දෙවසිකං
පාපෙනබ්බාති උපවාරසීමාය ධීතස්ස යස්ස කස්සපි වස්සග්ගෙන පාපෙනබ්බා. එවං
එතෙසු අගතෙසු ආසන්නවිහාරෙ භික්ඛුනං භුඤ්ජිතුං වට්ටති ඉතරථා සඬ්ඨිකතො.

අම්භාකං ගොවරගාමෙවාහි සලාකහත්තදායකානං ගාමං සන්ධාය චුත්තං.
විහාරෙ ථෙරස්ස පත්තසලාකහත්තන්ති විහාරෙ එකෙකස්සෙව ඔහිතත්ථෙරස්ස
සබ්බසලාකානං අත්තනො පාපනවසෙන පත්තසලාකහත්තං.

සලාකහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පක්ඛිකහත්තාදිකථාවණ්ණනා

“ස්වෙ පක්ඛො”ති අප්ප පක්ඛිකං න ගාහෙනබ්බන්ති අට්ඨමියා භුඤ්ජිතබ්බං
සත්තමියා භුඤ්ජනත්ථාය න ගාහෙනබ්බං, දායකෙහි නියමිතදිවසෙනෙව
ගාහෙනබ්බන්ති අත්ථො. තෙනාහ “ස්වෙ පනා”තිආදි. ස්වෙ ලුබ්භන්ති අප්ප
ආවාහමඬ්ඨිගලාදිකරණතො අතිපණ්ණිනහොජනං කරියති, ස්වෙ තථා න භවිස්සති,
අප්පෙව භික්ඛු හොපෙස්සාමීති අධිප්පායො.

පක්ඛිකහත්තතො උපොසථිකස්ස හෙදං දස්සෙන්තො ආහ “උපොසථඬ්ඨිගාති
සමාදිශිත්වා”තිආදි. නිබන්ධාපිතන්ති “අසුකවිහාරෙ ආගන්තුකා භුඤ්ජන්තු”ති
නියමිතං.

ගමිකො ආගන්තුකහත්තමිහිති ගාමන්තරතො ආගන්ත්වා අවුපසන්තෙන
ගමිකචිත්තෙන වසිත්වා පුන අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තං සන්ධාය චුත්තං. ආවාසිකස්ස
පන ගන්තුකාමස්ස ගමිකහත්තමෙව ලබ්භති. “ලෙසං ඔඬ්ඨෙත්වා”ති චුත්තන්තා

ලෙසාභාවෙ යාව ගමනපරිබන්ධො විගච්ඡති, තාව භුඤ්ජිතුං වට්ටතිති ඤාපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

තණ්ඩුලාදීනි පෙසෙන්නි...පෙ.... වට්ටතිති අභිභට්ඨිකත්තො වට්ටති. තථා පටිග්ගහිතත්තාති භික්ඛානාමෙන පටිග්ගහිතත්තා.

අවිහත්තං සඨසිකං භණ්ඩන්ති කුක්කුච්චුප්පත්තිආකාරදස්සනං. එවං කුක්කුච්චං කත්වා පුච්ඡිතබ්බකිච්චං නත්ථී, අපුච්ඡිත්වා දාතබ්බන්ති අධිප්පායො.

පක්ඛිකභත්තාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

7. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකො

ජසකාපබ්බජ්ජාකථාදිවණ්ණනා

330. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකො පාළියං අනුපියං නාමාති අනුපියා නාම. හෙට්ඨා පාසාදාති පාසාදතො හෙට්ඨා හෙට්ඨිමතලං, “හෙට්ඨාපාසාද”න්තිපි පායො. අභිනෙතබ්බන්ති වපිතබ්බන්තිපි පවෙසෙතබ්බං. නින්තෙතබ්බන්ති තතො නිහරිතබ්බං. නිද්ධාපෙතබ්බන්ති සස්සද්දසකතිණාදීනි උද්ධරිතබ්බං. උජුං කාරාපෙතබ්බන්ති පුඤ්ජං කාරාපෙතබ්බං, අයමෙව වා පායො.

332. පරදත්තොති පරෙහි දින්නපච්චයෙහි පවත්තමානො. මිගභුතෙන වෙතසාති කත්ථවි අලග්ගතාය මිගස්ස විය ජාතෙන චිත්තෙන.

333. මනොමයං කායන්ති ඤානමනෙන නිබ්බත්තං බ්‍රහ්මකායං, “කිං නු බො අහං පසාදෙය්‍යං, යස්මිං මෙ පසන්නෙ බ්‍රහ්මාභසක්කාරො උප්පජ්ජෙය්‍යා”ති පට්ඨමං උප්පන්නපරිචිතක්කස්ස මන්දපරිශුච්ඡානතාය දෙවදත්තස්ස තස්මිං බණ්ණ ඤානපරිභාති නාහොසි, පච්ඡා එව අහොසිති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “සහ විත්තුප්පාදා”තිආදි. ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකාති ගාමබ්බන්තානීති එත්ථ මගධරට්ඨෙ බුද්දකං ගාමබ්බන්තං ගාචුතමත්තං, මජ්ඣිමං පන දියඨ්ඨගාචුතමත්තං, මහත්තං අනෙකයොජනම්පි හොති. තෙසු මජ්ඣිමෙන ගාමබ්බන්තෙන ද්වෙ වා බුද්දකෙන තීණි වා ගාමබ්බන්තාති, තස්ස සරීරං තිගාචුතප්පමාණො අත්තභාවොති චුත්තං හොති.

334. සත්ථාරොති ගණසත්ථාරො. නාස්සස්සාති න එතස්ස භවෙය්‍ය. තන්ති සත්ථාරං. තෙනාති අමනාපෙන. සම්මන්තතීති විවරාදිනා අමිහාකං සම්මානං කරොති, පරෙහි වා අයං සත්ථා සම්මානීයතීති අත්ථො.

335. නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍යුන්ති අච්ඡපිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වා නාසාපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යුං. අස්සකරීති වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්දහස්ස ජාතා. තස්සා හි ගහිතගබ්භාය විජායිතුමසක්කොන්තියා උදරං එාලෙත්වා පොතකං නීභරන්ති. තෙනාහ “අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්භාතී”ති.

339. පොත්ථනිකන්ති ජුරිකං, “බර”න්තිපි වුච්චති.

342. මා කුඤ්ජර නාගමාසදොති හෙ කුඤ්ජර බුද්ධනාගං වධකචිත්තෙන මා උපගච්ඡ. දුක්ඛන්ති දුක්ඛකාරණත්තා දුක්ඛං. ඉතොති ඉතො ජාතිතො. යතොති යස්මා, යන්තස්ස වා, ගච්ඡන්තස්සාති අත්ථො. මා ව මදොති මදො තයා න කාතබ්බොති අත්ථො.

343. තිකභොජනන්ති තීහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං, තතො අධිකෙහි එකතො පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටනකං ගණභොජනපටිපක්ඛං භොජනන්ති අත්ථො. කොකාලිකොතිආදීති දෙවදත්තපරිසාය ගණපාමොක්ඛානං නාමානි. කප්පන්ති මහානිරයෙ ආයුකප්පං, තං අන්තරකප්පන්ති කෙචි. කෙචි පන “අසඬ්ඛොයාකප්ප”න්ති.

ජසකායපබ්බජ්ජාකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝහෙදකකථාවණ්ණනා

345. පරස්ස විත්තං ඤත්වා කථනං ආදෙසනාපාටිභාරියං. කෙවලං ධම්මදෙසනා අනුසාසනීපාටිභාරියං. තද්දහයම්පි ධම්මී කථා නාම. තාය ථෙරො ඔවදි. ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිභාරියං නාම. තෙන සහිතා අනුසාසනී එව ධම්මී කථා. තාය ථෙරො ඔවදි.

“පුල්ලච්චයං දෙසාපෙහී”ති ඉදං හෙදපුරෙක්ඛාරස්ස උපොසථාදිකරණෙ පුල්ලච්චයස්ස උපොසථක්ඛන්ධකාදීසු පයම්මෙව පඤ්ඤත්තත්තා වුත්තං, ඉතරථා එතෙසං ආදිකම්මිකත්තා අනාපත්තියෙව සීයා.

346. සරසීති සරො. මහිං වික්ඛුබ්බතොති මහිං දන්තෙහි විලිඛන්තස්ස. ඉදඤ්ච හත්ථීනං සභාවදස්සනං. නදීසුති සරෙසු. හිසං සසමානස්සාති යොජනා. ජග්ගතොති යුථං පාලෙත්තස්ස.

347. දුතෙය්‍යං ගන්තුන්ති දුතකම්මං පත්තුං, දුතකම්මං කාතුන්ති අත්ථො. සහිතාසහිතස්සාති යුත්තායුත්තස්ස, යං වත්තුං, කාතුඤ්ච යුත්තං, තත්ථ කුසලො. අථ වා අධිජපෙතානාධිජපෙතස්ස වචනස්ස කුසලො, බ්‍යඤ්ජනමත්තෙ න තිට්ඨති, අධිජපෙතත්ථමෙව ආරොචෙතීති අත්ථො.

350. ගාථාසු ජාතුති එකංසෙන. මා උදපජ්ජථ මා භොතුති අත්ථො. පාපිච්ඡානං යථාගතීති පාපිච්ඡානං පුග්ගලානං යාදිසි ගති අභිසම්පරායො. තං අත්ථජාතං.

ඉමිනාපි කාරණෙන ඡානාටාති දෙවදත්තස්ස “පණ්ඩිතො” තිආදිනා උපරි
වක්ඛමානාකාරං දස්සෙති.

පමාදං අනුචිණ්ණොති පමාදං ආපන්නො. ආසීසායන්ති
අවස්සංභාවීඅත්ථසිද්ධියං. සා හි ඉධ ආසීසාති අධිජ්ජෙතා, න පත්ථනා. ඊදිසෙ
අනාගතත්ථෙ අතීතවචනං සද්දවිදු ඉච්ඡන්ති.

දුබ්බෙති දුබ්බෙය්‍ය. විසකුම්භෙනාති එකෙන විසපුණ්ණකුම්භෙන. සොති සො
පුග්ගලො. න පදුසෙය්‍ය විසමිස්සං කාතුං න සක්කොතිති අත්ථො. භයානකොති
විපුලගම්භීරභාවෙන භයානකො. තෙනාපි දුසෙතුං න සක්කුණෙය්‍යතං දස්සෙති.
වාදෙනාති දොසකථනෙන. උපහිංසතීති බාධති.

සඬ්ඝහෙදකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිපඤ්භාකථාවණ්ණනා

351. න පන එත්තාවතා සඬ්ඝො හින්තො හොතීති සලාකග්ගාභාපනමත්තෙන
සඬ්ඝහෙදානිබ්බත්තිතො චුත්තං. උපොසථාදිසඬ්ඝකම්මෙ කතෙ එව හි සඬ්ඝො
හින්තො හොති. තත්ථ ව උපොසථපචාරණාසු ඤත්තිනිට්ඨානෙන, සෙසකම්මෙසු
අපලොකනාදිකම්මපරියොසානෙන සඬ්ඝහෙදො සමත්ථොති දට්ඨබ්බො.

“අභබ්බතා න චුත්තා”ති ඉදං “හික්ඛවෙ, දෙවදත්තෙන පයමං
ආනන්තරියකම්මං උපචිත්”න්තිආදිනා ආනන්තරියත්තං වදනා භගවතා තස්ස
අභබ්බතාසඬ්ඛාතා පාරාජිකතා න පඤ්ඤත්තා. එතෙන ආපත්ති විය අභබ්බතාපි
පඤ්ඤත්තිඅනන්තරමෙව හොති, න තතො පුරෙති දස්සෙති. ඉධ පන
ආදිකම්මිකස්සපි අනාපත්තියා අචුත්තත්තා දෙවදත්තාදයොපි න මුත්තාති දට්ඨබ්බං.

තයො සතිපට්ඨානාතිආදීසු තයො එව සතිපට්ඨානා, න තතො පරන්ති එකස්ස
සතිපට්ඨානස්ස පටික්ඛෙපොව ඉධ අධම්මො, න පන තිණ්ණං
සතිපට්ඨානත්තවිධානං තස්ස ධම්මත්තා. එවං සෙසෙසුපි භාපනකොට්ඨාසෙසු.
වඩ්ඪනෙසු පන ඡ ඉන්ද්‍රියානීති අනින්ද්‍රියස්සපි එකස්ස ඉන්ද්‍රියත්තවිධානමෙව
අධම්මො. එවං සෙසෙසුපි. න කෙවලඤ්ච එතෙව, “චත්තාරො බන්ධා,
තෙරසායනනානී”තිආදිනා යත්ථ කත්ථවි විපරීතතො පකාසනං සබ්බං අධම්මො.
යාථාවතො පකාසනඤ්ච සබ්බං ධම්මොති දට්ඨබ්බං. පකාසනන්ති චෙත්ථ තථා
තථා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා අරුපක්ඛන්ධාව අධිජ්ජෙතා, එවමෙත්ථ
දසකුසලකම්මපථාදීසු අනවජ්ජට්ඨෙන සරුපතො ධම්මෙසු, අකුසලකම්මපථාදීසු
සාවජ්ජට්ඨෙන සරුපතො අධම්මෙසු ව තදඤ්ඤෙසු ව අබ්‍යාකතෙසු යස්ස කස්සපි
කොට්ඨාසස්ස භගවතා පඤ්ඤත්තක්කමෙනෙව පකාසනං “ධම්මො”ති ව
විපරීතතො පකාසනං “අධම්මො”ති ව දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. කාමඤ්චෙත්ථ
විනයාදයොපි යථාභූතතො, අයථාභූතතො ව පකාසනවසෙන ධම්මාධම්මෙසු එව

පවිසන්ති, විනයාදිනාමෙන පන විසෙසෙත්වා විසුං ගහිතත්තා තදවසෙසමෙව
ධම්මාධම්මකොට්ඨාසෙ පවිසන්ති දට්ඨබ්බං.

ඉමං අධම්මං ධම්මොති කරිස්සාමාතිආදි ධම්මඤ්ච අධම්මඤ්ච යාථාවතො
ඤ්ඤත්වාච පාපිච්ඡං නිස්සාය විපරිතතො පකාසෙත්තස්සෙව සඤ්ඤාදො හොති, න
පන තථාසඤ්ඤාය පකාසෙත්තස්සාති දස්සනත්ථං වුත්තං. එස නයො “අවිනයං
විනයොති දිපෙත්ති” තිආදිසුපි. තත්ථ නියායානිකත්ති උක්කට්ඨන්ති අත්ථො.
“තථෙවා” ති ඉමිනා “එවං අම්භාකං ආචරියකුල” තිආදිනා වුත්තමත්ථං
ආකඤ්ඤති.

සංවරො පහානං පටිසඤ්ඤාති සංවරවිනයො, පහානවිනයො, පටිසඤ්ඤාවිනයො
ච වුත්තො. තෙනාහ “අයං විනයො” ති. “පඤ්ඤත්තං අපඤ්ඤත්තං” ති දුකං
“භාසිතං අභාසිතං” ති දුකෙන අත්ථතො සමානමෙව, තථා දුට්ඨුල්ලදුකං
ගරුකදුකෙන. තෙනෙව තෙසං “චත්තාරො සතිපට්ඨානා...පෙ.... ඉදං
අපඤ්ඤත්තං නාමා” තිආදිනා සදිසනිද්දෙසො කතො. සාවසෙසාපත්තින්ති
අවසෙසසිලෙහි සහිතාපත්තිං. නත්ථි එතිස්සං ආපන්නායං සීලාවසෙසාති
අනවසෙසාපත්ති.

354. පාළියං සමග්ගානඤ්ච අනුග්ගහොති යථා සමග්ගානං සාමග්ගී න හිජ්ජති,
එවං අනුග්ගහණං අනුබලප්පදානං.

355. සියා නු බොති සම්භවෙය්‍යා නු බො. තස්මිං අධම්මදිට්ඨිති අත්තතො
“අධම්මං ධම්මො” ති එතස්මිං දීපනෙ අයුත්තදිට්ඨි. හෙදෙ අධම්මදිට්ඨිති “අධම්මං
ධම්මො” ති දිපෙත්වා අනුස්සාවනසලාකග්ගාහාපනාදිනා අත්තානං මුඤ්චිත්වා
චතුර්වග්ගාදිකං සඤ්ඤං එකසීමායමෙව ධීතතො චතුර්වග්ගාදිසඤ්ඤා වියොපෙත්වා
එකකම්මාදිනිජ්ජාදනවසෙන සඤ්ඤාහෙදකරණෙ අධම්මදිට්ඨිකො හුත්වාති අත්ථො.
විනිධාය දිට්ඨිත්ති යා තස්මිං “අධම්මං ධම්මො” ති දීපනෙ අත්තතො අධම්මදිට්ඨි
උජ්ජජ්ජති, තං විනිධාය පටිච්ඡාදෙත්වා “ධම්මො එවාය” ති විපරිතතො
පකාසෙත්වාති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

හෙදෙ ධම්මදිට්ඨිති යථාවුත්තනයෙන සඤ්ඤාහෙදනෙ දොසො නත්ථිති
ලද්ධිකො. අයං පන “අධම්මං ධම්මො” ති දීපනෙ අධම්මදිට්ඨිකො හුත්වාපි තං
දිට්ඨිං විනිධාය කරණෙන සඤ්ඤාහෙදකො අතෙකිච්ඡො ජාතො. එවං හෙදෙ
වෙමතිකොති ඉමස්ස පන හෙදෙ වෙමතිකදිට්ඨියා විනිධානම්පි අත්ථි. සෙසං
සමමෙව. තස්මිං ධම්මදිට්ඨිහෙදෙ අධම්මදිට්ඨිති අයං පන හෙදෙ අධම්මදිට්ඨිං
විනිධාය කතත්තා සඤ්ඤාහෙදකො අතෙකිච්ඡො ජාතො. සුක්කපක්ඛෙ පන සබ්බත්ථ
“අධම්මං ධම්මො” තිආදිදීපනෙ වා හෙදෙ වා ධම්මදිට්ඨිතාය දිට්ඨිං අවිනිධායෙව
කතත්තා සඤ්ඤාහෙදකොපි සතෙකිච්ඡො ජාතො. තස්මා “අධම්මං
ධම්මො” තිආදිදීපනෙ වා සඤ්ඤාහෙදෙ වා උභොසුපි වා අධම්මදිට්ඨි වා වෙමතිකො

වා හුත්වා තං දිට්ඨිං, විමතිඤ්ච විනිධාය “ධම්මො”ති පකාසෙත්වා චුත්තනයෙන සඬ්ඝහෙදං කරොන්තස්සෙව ආනන්තරියං හොතීති වෙදිතබ්බං.

උපාලිපඤ්ඤාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකථණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

8. චත්තක්ඛන්ධකො

ආගන්තුකචත්තකථාවණ්ණනා

357. චත්තක්ඛන්ධකො පත්ථරිතබ්බන්ති ආතපෙ පත්ථරිතබ්බං. පාළියං අභිවාදාපෙනබ්බොති චන්දනත්ථාය වස්සං පුච්ඡනෙන නවකො සයමෙව චන්දතීති චුත්තං. නිල්ලොකෙතබ්බොති ඔලොකෙතබ්බො.

ආගන්තුකචත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආවාසිකචත්තකථාවණ්ණනා

359. “යථාභාග”න්ති යපිතට්ඨානං අනතික්කමිත්වා මඤ්චපීඨාදිං පඨේඨාටෙත්වා පත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා දානමිපි සෙනාසනපඤ්ඤාපනමෙවාති දස්සෙන්තො ආහ “පඨේඨාටෙත්වා හි පත්ථරිතුං පන වට්ඨතිසෙවා”ති.

ආවාසිකචත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුමොදනචත්තකථාවණ්ණනා

362. පඤ්චමෙ නිසින්නෙති අනුමොදනත්ථාය නිසින්නෙ. න මහාථෙරස්ස භාරො හොතීති අනුමොදකං ආගමෙතුං න භාරො. අප්ඤ්චියොව ආගමෙතබ්බොති අත්තනා අප්ඤ්චියෙහි භික්ඛුහි අනුමොදන්තෙයෙව නිසිදිතබ්බන්ති අත්ථො.

අනුමොදනචත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්තග්ගචත්තකථාවණ්ණනා

364. මනුස්සානං පරිවිසනට්ඨානන්ති යත්ථ අත්තොවිහාරෙපි මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා භික්ඛු තෙත්වා හොජෙත්ති. ආසනෙසු සතීති නිසිදනට්ඨානෙසු සන්තෙසු. ඉදං, හත්තෙ, ආසනං උච්චන්ති ආසන්තෙ සමභූමිභාගෙ පඤ්ඤත්තං ථෙරාසනෙන සමකං ආසනං සන්ධාය චුත්තං, ථෙරාසනතො පන උච්චතරෙ ආපුච්ඡිත්වාපි නිසිදිතුං න වට්ඨති. යදි තං ආසන්නමිපි නිවතරං හොති, අනාපුච්ඡාපි නිසිදිතුං වට්ඨති. මහාථෙරස්සෙව ආපත්තීති ආසනෙන

පටිබාහනාපත්තියා ආපත්ති. අවත්ථරිත්වාති පාරුතසඬ්ඝාටිං අවත්ථරිත්වා,
අනුක්ඛිපිත්වාති අත්ථො.

පාළියං “උභොති හත්ථෙති...පෙ.... ඔදනො පටිග්ගහෙනඛ්ඛො”ති ඉදං
හත්ථතලෙ වා පච්ඡිපිට්ඨිආදිදුස්සණ්ඨිතාධාරෙ වා පත්තං යථෙත්වා ඔදනස්ස
ගහණකාලෙ පත්තස්ස අපතනත්ථාය චුත්තං, සුසජ්ජිතෙ පන ආධාරෙ පත්තං
යථෙත්වා එකෙන හත්ථෙන තං පරාමසිත්වාපි ඔදනං පටිග්ගහෙනුං වට්ටති එව.
උභොති හත්ථෙති...පෙ.... උදකං පටිග්ගහෙනඛ්ඛන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

හත්ථධොවනඋදකන්ති භොජනාවසානෙ උදකං. තෙනාහ “පානීයං පිච්ඡිත්වා
හත්ථා ධොවිතඛ්ඛො”ති. තෙන පරියොසානෙ ධොවනමෙව පටික්ඛිත්තං,
භොජනන්තරෙ පන පානීයපිච්ඡාදිනා නයෙන හත්ථං ධොවිත්වා පුන භුඤ්ජිතුං
වට්ටති දස්සෙති. පොත්ථකෙසු පන “පානීයං පිච්ඡිත්වා හත්ථා න ධොවිතඛ්ඛො”ති
ලිඛන්ති, තං පුරිමවචනෙන න සමෙති පරියොසානෙ උදකස්සෙව
“හත්ථධොවනඋදක”න්ති චුත්තත්තා. සචෙ මනුස්සා ධොවට්ඨ, හන්තෙතිආදි
නිට්ඨිතහත්තං නිසින්නං ථෙරං සන්ධාය චුත්තං. ධුරෙ ද්වාරසමීපෙ.

හත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාදිවණ්ණනා

366. පාළියං යාපෙති වාති තිට්ඨ හන්තෙති වදන්ති.

367. අත්ථී, හන්තෙ, නක්ඛත්තපදානීති නක්ඛත්තපදවිසයානි ඤාතානි අත්ථී,
අස්සයුජාදිනක්ඛත්තං ජානාථාති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “න ජානාම, ආවුසො”ති.
අත්ථී, හන්තෙ, දිසාභාගන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. කෙනජ්ජ, හන්තෙ, යුත්තන්ති
කෙන නක්ඛත්තෙන වන්දො යුත්තොති අත්ථො.

369. අඬගණෙති අඬභොකාසෙ. එවමෙව පටිපජ්ජිතඛ්ඛන්ති උද්දෙසදානාදි
ආපුච්ඡිතඛ්ඛන්ති දස්සෙති.

374. නිඛද්ධගමනත්ථායාති අත්තනොව නිරන්තරගමනත්ථාය. උභදිතාති
එත්ථ හද-ධාතුස්ස වච්චවිස්සජ්ජනත්ථායාහ “ඛනි වච්චමක්ඛිතා”ති.

පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකො

පාතිමොක්ඛුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා

383. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ පාළියං නන්දිමුඛියාති ඔදානදිසාමුඛතාය තුට්ඨමුඛියා. “උද්ධස්තං අරුණ”න්ති වත්වාපි “උද්දිසතු, හන්තෙ, හගවා”ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසයාවනං අනුපොසංථෙ උපොසංථකරණපටික්ඛෙපස්ස සික්ඛාපදස්ස අපඤ්ඤත්තත්තා ථෙරෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා පන හගවා එවං තුණ්හිභුතොව තියාමරන්තිං චිතිනාමෙසිති? අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසංථාදිසංවාසකරණස්ස සාවජ්ජතං භික්ඛුසඤ්ඤා පාකටං කාතුං, තඤ්ච ආයතිං භික්ඛුනං තථාපටිපජ්ජනත්ථං සික්ඛාපදං ඤාපෙතුං. කෙච් පනෙත්ථ “අපරිසුද්ධමපි පුග්ගලං තස්ස සම්මුඛා ‘අපරිසුද්ධො’ති වත්තුං මහාකරුණාය අවිසහන්තො හගවා තථා නිසීදී”ති කාරණං වදන්ති. තං අකාරණං පච්ඡාපි අවත්තබ්බතො, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙනාපි තං බාහායං ගහෙත්වා බහි නීහරණස්ස අකත්තබ්බතාපසඤ්ඤාතො. තස්මා යථාචුත්තමෙවෙත්ථ කාරණන්ති. තෙනෙව “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසංථං කරොයා, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙයා”ති (අ. නි. 8.20; වුළුව. 386; උදා. 45) වත්වා “න ව, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන පාතිමොක්ඛං සොතබ්බ”න්තිආදිනා (වුළුව. 386) සාපත්තිකපරිසාය කත්තබ්බවිධි දස්සිතො.

සඤ්ඤාසරසමාවාරන්ති කිඤ්චිදෙව අසාරුජ්ජං දිස්වා “ඉදං ඉමිනා කතං හවිස්සති”ති පරෙහි සඤ්ඤාය සරිතබ්බසමාවාරං, අත්තනා වා “මම අනාවාරං එතෙ ජානන්ති”ති සඤ්ඤාය සරිතබ්බසමාවාරං. සමණවෙසධාරණෙන, සඤ්ඤාපච්චයභාගගහණාදිනා ව ජීවිකං කප්පෙන්නො “අහං සමණො”ති පටිඤ්ඤං අදෙනන්තොපි අත්ථතො දෙනන්තො විය භොතිති “සමණපටිඤ්ඤං ඔභ්මවාරිපටිඤ්ඤං”න්ති වුත්තං. අවස්සුතන්ති කිලෙසාවස්සනෙන තින්තං. සඤ්ජාතදුස්සිලාකවචරත්තා කසම්බුජාතං, අසාරතාය වා කසම්බු විය ජාතං. බහිද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති ද්වාරසාලතො බහි නික්ඛමාපෙත්වා.

384. මහාසමුද්දෙ අභිරමන්තිති බහුසො දස්සනපටිසනාදිනා මහාසමුද්දෙ අභිරතිං වින්දන්ති. න ආයතකෙනෙව පපාතොති ජින්නතට්ඨමාසොබ්බො විය න ආදිතොව නින්තොති අත්ථො. ධීතධම්මොති අවට්ඨිතසභාවො. පුරත්තන්ති පුණ්ණත්තං. නාගාති සජ්ජජාතිකා.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාදිවණ්ණනා

386. උදාහරිතබ්බන්ති පාළියා අවත්වා තමත්ථං යාය කායවි භාසාය උදාහට්ඨපි උදාහට්ඨෙවාති දට්ඨබ්බං.

පුරෙ වා පච්ඡා වාති ඤාත්තිආරම්භතො පුබ්බෙ වා ඤාත්තිනිට්ඨානතො පච්ඡා වා.

387. කතඤ්ච අකතඤ්ච උභයං ගහෙත්වාති යස්ස කතාපි අත්ථි අකතාපි. තස්ස තද්දුභයං ගහෙත්වා. ධම්මිකං සාමග්ගිනීති ධම්මිකං සමග්ගකම්මං. පච්චාදියතීති උක්කොටනාධිප්පායෙන පුන කාතුං ආදියති.

388. ආකාරාදිසඤ්ඤා වෙදිතබ්බාති ආකාරලිඛිතමිත්තනාමානි වුත්තානීති වෙදිතබ්බාති.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්තාදානඅඬගකථාදිවණ්ණනා

398. පුන වොදෙතුං අත්තනා ආදානබ්බං ගහෙතබ්බං අධිකරණං අත්තාදානන්ති ආහ “සාසනං සොධෙතුකාමො”තිආදි. වස්සාරත්තොති වස්සකාලො. සොපි හි දුබ්භික්ඛාදිකාලො විය අධිකරණවූපසමත්ථං ලජ්ජිපරිසාය දුරතො ආනයනස්ස, ආගතානඤ්ච පිණ්ඩාය වරණාදිසමාවාරස්ස දුක්කරත්තා අකාලො ඵව.

සමනුස්සරණකරණන්ති අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ පිතිපාමොජ්ජපනනතො අනුස්සරණුප්පාදකං. විගතූපක්කිලෙස...පෙ.... සංවත්තතීති එත්ථ යථා අබ්භහිමාදිඋපක්කිලෙසවිරහිතානං වන්දිමසුරියානං සස්සිරිකතා හොති, එවමස්සාපි වොදකස්ස පාපපුග්ගලූපක්කිලෙසවිගමෙන සස්සිරිකතා හොතීති අධිප්පායො.

399. අධිගතං මෙත්තචිත්තන්ති අප්පනාප්පත්තං මෙත්තඤ්ඤානං.

400-1. “දොසන්තරො”ති එත්ථ අන්තර-සද්දො චිත්තපරියායොති ආහ “න දුට්ඨචිත්තො හුත්වා”ති.

කාරුඤ්ඤං නාම කරුණා ඵවාති ආහ “කාරුඤ්ඤතාති කරුණාභාවො”ති. කරුණන්ති අප්පනාප්පත්තං වදති. තථා මෙත්තන්ති.

අත්තාදානඅඬගකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකො

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා

403. භික්ඛුනික්ඛන්ධකො “මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තා”ති ඉදං පඤ්චවස්සසතතො උද්ධං සද්ධම්මස්ස අප්පවත්තනකාරණදස්සනං. සුක්ඛවිපස්සකඛිණාසවවසෙන වස්සසහස්සන්තිආදි ඛන්ධකභාණකානං මතං ගහෙත්වා වුත්තං. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන “පටිසම්භිදාප්පත්තෙහි වස්සසහස්සං

අටියාසි, ජලහිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවිජ්ජෙහි වස්සසහස්සං, සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙහි වස්සසහස්සං අටියාසි''ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.161) වුත්තං. අභිගුත්තර (අ. නි. අට්ඨ. 3.8.51) -සංයුත්තට්ඨකථාසූපි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.156) අඤ්ඤාථා වුත්තං, තං සබ්බං අඤ්ඤාමඤ්ඤවිරුද්ධමිපි තංතංභාණකානං මනෙන ලිඛිතසිහලට්ඨකථාසූ ආගතනයමෙව ගහෙත්වා ආචරියෙන ලිඛිතං ඊදිසෙ කථාවිරොධෙ සාසනපරිහානියා අභාවතො, සොධනුපායාභාවා ව. පරමත්ථවිරොධො එව හි සුත්තාදිනයෙන සොධනියො, න කථාමග්ගවිරොධොති.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා

404-8. පාළියං යදග්ගෙනාති යස්මිං දිවසෙ. තදාති තස්මිංයෙව දිවසෙ. විමානෙත්වාති අවමානං කත්වා.

410-1. ආපත්තිගාමිනියොති ආපත්තිං ආපන්නායො. කම්මවිහඬිගෙහි පරිවාරෙ කම්මවිහඬිගෙ (පරි. 482 ආදයො).

413-5. පාළියං ද්වෙ තිස්සො හික්ඛුනියොති ද්විහි තිහි හික්ඛුනීහි. න ආරොචෙත්තීති පාතිමොක්ඛද්දෙසකස්ස න ආරොචෙත්ති.

416. දුස්සවෙණියාති අනෙකදුස්සපට්ටෙ එකතො කත්වා කතවෙණියා.

417. විසෙසකන්ති පත්තලෙඛාදිවණ්ණවිසෙසං. පකිණන්තීති වික්කිණන්ති. නමනකන්ති පාසුකට්ඨිනමනකඛන්ධනං.

422-5. සංවෙල්ලියන්ති කච්ඡං ඛන්ධිත්වා නිවාසනං. තයො නිස්සයෙති රුක්ඛමූලසෙනාසනස්ස තාසං අලඛිතතො වුත්තං.

426-8. අට්ඨෙව හික්ඛුනියො යථාවුඬ්ඨං පටිබාහන්තීති අට්ඨ හික්ඛුනියො වුඬ්ඨපටිපාටියාව ගණ්හන්තියො ආගතපටිපාටිං පටිබාහන්ති, නාඤ්ඤාති අත්ථො. අනුචාදං පට්ඨපෙත්තීති ඉස්සරියං පවත්තෙත්තීති අත්ථං වදන්ති.

430. හික්ඛුදුතෙනාති හික්ඛුනා දුතභූතෙන. සික්ඛමානදුතෙනාති සික්ඛමානාය දුතාය.

431. න සම්මතීති නප්පහොති. නවකම්මන්ති “නවකම්මං කත්වා වසතු”ති අපලොකෙත්වා සඬ්ඝිකභූමියා ඔකාසදානං.

432-6. සන්නිසින්නගබ්භාති දුට්ඨඤ්ඤායගබ්භා. මහිලාතිත්ථෙති ඉත්ථිනං සාධාරණතිත්ථෙ.

හික්බුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හික්බුනික්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා

437. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො පාළියං “අපාචුසො, අම්භාකං සත්ථාරං ජානාසී”ති ඉදං ථෙරො සයං භගවතො පරිනිබ්බූතභාවං ජානන්තොපි අත්තනා සහගතහික්බුපරිසාය ඤාපනත්ථමෙව, සුභද්දස්ස වුඩ්ඨපබ්බතස්ස සාසනස්ස පටිපක්ඛවචනං හික්බුනං විඤ්ඤාපනත්ථඤ්ච එවං පුච්ඡි. සුභද්දො හි කුසිනාරායං භගවති අභිජපසන්නාය ඛත්තියාදිගහට්ඨපරිසාය මජ්ඣෙ භගවතො පරිනිබ්බානං සුත්වා භට්ඨපභට්ඨොපි භයෙන පභට්ඨාකාරං වාචාය පකාසෙතුං න සක්ඛිස්සති, ඉධෙව පන විජනපදෙසෙ සුත්වා යථාජ්ඣාසයං අත්තනො පාපලද්ධිං පකාසෙස්සති, තතො තමෙව පච්චයං දස්සෙත්වා හික්බු සමුස්සාගෙත්වා ධම්මවිනයසඬගහං කාරෙත්වා එතස්ස පාපහික්බුස්ස, අඤ්ඤාසඤ්ච ඊදිසානං මනොරථවිසානං, සාසනට්ඨිතිඤ්ච කරිස්සාමිති ජානන්තොව තං පුච්ඡති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව ථෙරො “එකමිදාහං, ආචුසො, සමය”න්තිආදිනා සුභද්දවචනමෙව දස්සෙත්වා ධම්මවිනයං සඬගායාපෙසි. නානාභාවොති සරිරෙන නානාදෙසභාවො, විජ්ජවාසොති අත්ථො. විනාභාවොති මරණෙන විසුජ්ජනං. අඤ්ඤාභාවොති භවන්තරුපගමනෙන අඤ්ඤාකාරජපත්ති.

441. “ආකඬ්ඛමානො...පෙ.... සමුහනෙය්‍යා”ති ඉදං භගවා මයා “ආකඬ්ඛමානො”ති චුත්තත්තා එකසික්ඛාපදමපි සමුහනිතබ්බං අපස්සන්තා, සමුහනෙ ව දොසං දිස්වා ධම්මසඬගහකා හික්බු “අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙස්සාම, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡිත්තදිස්සාමා”තිආදිනා පුන “පඤ්ඤත්තිසදිසාය අකුප්පාය කම්මවාචාය සාවෙත්වා සමාදාය වත්තිස්සන්ති, තතො යාව සාසනන්තරධානා අප්පට්ඨාහියාති සික්ඛාපදාති භවිස්සන්ති”ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන අවොවාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව මහාථෙරාපි තථෙව පටිපජ්ජිංසු.

ගිහිගතානීති ගිහිසු ගතානි. ඛත්තියමභාසාරාදිගිහිභි ඤාතානීති අත්ථො. විතකධුමකාලො අත්තනො පවත්තිපරියොසානභූතො එතස්සාති ධුමකාලිකං.

443. ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කරියමානෙපිති “ආකඬ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා”ති එවං පුලුතරෙ “තිට්ඨතු, භගවා, කප්ප”න්ති යාවනභෙතුභූතෙ ඔකාසනිමිත්තෙ කම්මෙ කරියමානෙ. මාරෙන පරිසුට්ඨිතවිත්තොති මාරෙන ආවිට්ඨවිත්තො.

445. උප්පවනිකායාති පටිසොතගාමිනියා. කුච්ඡිනො ලවො ඡෙදො විනාසො කුලවො, නිරත්ථකවිනියොගො. තං න ගච්ඡන්තිති න කුලවං ගමෙත්ති.

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකො

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා

446. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ භික්ඛග්ගෙනාති භික්ඛුගණනාය. මහීති හිමං.

447. අවිජ්ජානිවුතාති අවිජ්ජානීවරණෙන නිවුතා පටිච්ඡන්තා. අවිද්දසුති අඤ්ඤාණිතො. උපක්කිලෙසා වුත්තාති තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං එතෙ සුරාපානාදයො උපක්කිලෙසාති වුත්තා. නෙත්ති යා තණ්හාය සහිතා සනෙත්තිකා.

450-1. අනොගඬිගොති තස්ස පබ්බතස්ස නාමං. පටිකච්චෙව ගච්ඡෙය්‍යන්ති යත්ථ නං අධිකරණං වූපසමිතුං භික්ඛු සන්තිපතිස්සන්ති, තත්ථාහං පයමමෙව ගච්ඡෙය්‍යං. සම්භාවෙසුන්ති සම්පාපුණිංසු.

452. අලොභිකන්ති ලොභරහිතං හත්තං, බ්‍යඤ්ජනං වා. ආසුතාති සබ්බසම්භාරසජ්ජිතා, “අසුත්තා”ති වා පායො.

453. උප්පවිංසුති නාවාය පටිසොතං ගච්ඡිංසු. පාවිනකාති පුරත්ථිමදිසාය ජාතත්තා වජ්ජිපුත්තකෙ සන්ධාය වුත්තං. පාවෙය්‍යකාති පාවෙය්‍යදෙසවාසිතො.

454. නනු ත්වං, ආවුසො, වුඬ්ඬොති නනු ත්වං ථෙරො නිස්සයමුත්තො, කස්මා තං ථෙරො පණාමෙසිති හෙදවචනං වදන්ති. ගරුනිස්සයං ගණ්හාමාති නිස්සයමුත්තාපි මයං එකං සම්භාවනීයගරුං නිස්සයභූතං ගහෙත්වාච වසිස්සාමාති අධිජ්ජායො.

455. මූලාදායකාති පයමං දසවත්ථුතං දායකා, ආවාසිකාති අත්ථො. පට්ඨාසා සඬ්ඝත්ථෙරොති ලොකෙ සබ්බභික්ඛූනං තදා උපසම්පදාය වුඬ්ඬො. සුඤ්ඤතාවිහාරෙතාති සුඤ්ඤතාමුඛෙන අධිගතඵලසමාපත්තිං සන්ධාය වදන්ති.

457. සුත්තවිහඬිගෙති පදභාජනීයෙ. ඉදඤ්ච “යො පන භික්ඛු සන්තිධිකාරකං බාදනීයං වා භොජනීයං වා”ති (පාවි. 253) සුත්තෙ යාවකාලිකස්සෙව පරාමට්ඨත්තා සිඬ්ඨිලොභස්ස යාවජීවිකස්ස සන්තිධිකතස්ස ආම්සෙන සද්ධිං පරිහොගෙ පාවිත්තීයං විහඬිගතයෙනෙව සිජ්ඣානීති වුත්තං, තං පන පාවිත්තීයං විහඬිගෙ ආගතභාවං සාධෙතුං “කථං සුත්තවිහඬිගෙ”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ හි ලොභාමෙත්ථ

සන්නිධිකතං, න බාදනීයං භොජනීයන්ති ලොණමිස්සභොජනෙ චජ්ජිපුත්තකා
අනචජ්ජසඤ්ඤිනො අහෙසුං. තථාසඤ්ඤිනම්පි නෙසං ආපත්තිදස්සනත්ථං
“සන්නිධිකාරෙ අසන්නිධිකාරසඤ්ඤි”ති ඉදං සුත්තවිහඪගං උද්ධටන්ති
වෙදිතබ්බං.

තෙන සද්ධිත්ති පුරෙපටිග්ගහිතලොණෙන සද්ධිං. දුක්කටෙනත්ථ
භවිතබ්බන්ති “යාවකාලිකෙන, හික්ඛවෙ, යාවජීවිකං පටිග්ගහිත”න්ති අවත්වා
“තදුහුපටිග්ගහිත”න්ති වචනසාමන්ථීයතො පුරෙපටිග්ගහිතං යාවජීවිකං
යාවකාලිකෙන සද්ධිං සම්භින්නරසං කාලෙපි න කප්පතීති සිජ්ඣති, තත්ථ
දුක්කටෙන භවිතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. දුක්කටෙනපි න භවිතබ්බන්ති යදි හි
සන්නිධිකාරපච්චයා දුක්කටං මඤ්ඤථ, යාවජීවිකස්ස ලොණස්ස
සන්නිධිදොසාභාවා දුක්කටෙන න භවිතබ්බං, අථ ආමිසෙන සම්භින්නරසස්ස තස්ස
ආමිසගතිකත්තා දුක්කටං මා මඤ්ඤථ. තදා ච හි පාවිත්තියෙනෙව භවිතබ්බං
ආමිසත්තුපගමනතොති අධිජ්ජායො. න හි එත්ථ යාවජීවිකන්තිආදිනාපි
දුක්කටාභාවං සමත්ථෙති.

පාළියං රාජගහෙ සුත්තවිහඪගෙතිආදීසු සබ්බත්ථ සුත්තෙ ච විහඪගෙ වාති
අත්ථො ගහෙනබ්බො. තස්ස තස්ස විකාලභොජනාදිනො සුත්තෙපි පටික්ඛිත්තත්තා
විනයස්ස අතිසරණං අතික්කමො විනයාතිසාරො. “නිසීදනං නාම සදසං වුව්චතීති
ආගත”න්ති ඉදං විහඪගෙ ච ආගතදස්සනත්ථං වුත්තං. තං පමාණං කරොන්තස්සාති
සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිත්තයජ්ජමාණං කරොන්තස්ස, දසාය පන
විදත්ථිද්වයජ්ජමාණං කතං. අදසකම්පි නිසීදනං වට්ටති එවාති අධිජ්ජායො. සෙසම්ඨ
හෙට්ඨා සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්සමෙව.

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තසතිකක්ඛන්ධකචණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනීයං

වුළුවග්ගවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පරිවාරවණ්ණනා

මහාවග්ගො

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා

1. විසුද්ධපරිවාරස්ස සීලක්ඛන්ධාදිධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස භගවතො විනයපරියත්තිසාසනෙ ඛන්ධකානං අනන්තරං පරිවාරොති යො විනයො සඛිගහං සමාරුළ්භො, තස්ස දානි අනුත්තානත්ථවණ්ණනං කර්ස්සාමීති යොජනා.

සමන්තවක්ඛුනාති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන. අතිවිසුද්ධෙන මංසවක්ඛුනාති රත්තින්දිවං සමන්තා යොජනප්පමාණෙ අතිසුබ්බමානිපි රූපානි පස්සනතො අතිවිය පරිසුද්ධෙන පසාදවක්ඛුනා. “අත්ථි තත්ථ පඤ්ඤත්ති” තිආදීසු අත්ථි නු බො තත්ථ පඤ්ඤත්තිතිආදිනා අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ “තත්ථ පඤ්ඤත්ති...පෙ.... කෙනාහතත්ති පුච්ඡා”ති.

2. පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙති පුච්ඡාය විස්සජ්ජනෙ. විනීතකථාති විනීතවත්ථුකථා, අයමෙව වා පායො.

ද්වඩ්භිකෙන ඵකෙන සමුට්ඨානෙනාති අඛිගද්වයසමුදායභූතෙන ඵකෙන. අඛිගද්වයවිමුත්තස්ස සමුට්ඨානස්ස අභාවෙපි තෙසු ඵකෙනඛිගෙන විනා අයං ආපත්ති න භොතිති දස්සනත්ථමෙව “ඵකෙන සමුට්ඨානෙනා”ති වුත්තං. ඉදානි තෙසු ද්විසු අඛිගෙසු පධානඛිගං දස්සෙතුමාහ “ඵත්ථ හි විත්තං අඛිගං භොති” තිආදි. යස්මා පන මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිසඛිබාතාය කායවිඤ්ඤත්තියා සෙවනවිත්තෙනෙව සම්භවෙ සති අයං තං අඛිගද්වයං උපාදාය භගවතා පඤ්ඤත්තා ආපත්තිසම්මුති භොති, නාසති. තස්මා තං විත්තං කායවිඤ්ඤත්තිසඛිබාතස්ස කායස්ස අඛිගං කාරණං භොති, න ආපත්තියා. තස්ස පන තංසමුට්ඨිතකායො ඵව අඛිගං අබ්බවහිතකාරණං, විත්තං පන කාරණකාරණත්ති අධිප්පායො. ඵවං උපරිපි සබ්බත්ථ විත්තඛිගයුත්තසමුට්ඨානෙසු අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. “ඵකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති” තිආදිපරිවාරවචනෙනෙව ආපත්තියා අකුසලාදිපරමත්ථසභාවතා පාළිඅට්ඨකථාසු පරියායතොව වුත්තා, සම්මුතිසභාවා ඵව ආපත්තිති සිජ්ඣති සමුට්ඨානසමුට්ඨිතානං භෙදසිද්ධිතොති ගහෙතබ්බං. ඉමමත්ථං සන්ධායාති ආපන්නාය පාරාජිකාපත්තියා කෙහිවිපි සමථෙහි අනාපත්තිභාවාපාදනස්ස අසක්කුණෙය්‍යත්තසඛිබාතමත්ථං සන්ධාය.

3. පොරාණකෙහි මහාථෙරෙහීති සඛිගිතිත්තයතො පච්ඡා පොත්ථකසඛිගිතිකාරකෙහි ඡළහිඤ්ඤාපඅසම්භිදාදිගුණසමුප්පලෙහි මහාථෙරෙහි. චතුත්ථසඛිගිතිසදිසා හි පොත්ථකාරොහසඛිගිති.

188. මහාවිභඛිගෙහි හික්ඛුච්භඛිගෙ. සොළස වාරා දස්සිතාති යෙහි වාරෙහි ආදිභූතෙහි උපලක්ඛිතත්තා අයං සකලොපි පරිවාරො සොළසපරිවාරොති වොහරීයති, තෙ සන්ධාය වදති.

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. පාළියං නිබ්බානඤ්චෙව පඤ්ඤත්තීති එත්ථ යස්මා සඬ්ඛතධම්මෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා සම්මුතිසච්චභූතා පුග්ගලාදිපඤ්ඤත්ති පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා උජ්ජත්තිවිනාසයුත්තවත්ථුධම්මනියතෙන අනිච්චදුක්ඛලක්ඛණද්වයෙන යුත්තාති වත්තුං අයුත්තා, කාරකවෙදකාදිරූපෙන පන පරිකප්පිතෙන අත්තසභාවෙන විරහිතත්තා “අනත්තා”ති වත්තුං යුත්තා. තස්මා අයං පඤ්ඤත්තිපි අසඬ්ඛතත්තසාමඤ්ඤතො වත්ථුභූතෙන නිබ්බානෙන සහ “අනත්තා ඉති නිච්ඡයා”ති වුත්තා. අවිජ්ජමානාපි හි සම්මුති කෙනචි පච්චයෙන අකතත්තා අසඬ්ඛතා ඵලාති.

කරුණාසීතලත්තං, පඤ්ඤාපභාසිතත්තඤ්ච භගවතො දස්සෙතුං “බුද්ධවන්දෙ, බුද්ධාදිවචෙ”ති එතං උභයං වුත්තං. භායති එතෙනාති භානි, දුක්ඛස්ස භානි දුක්ඛභානි, සබ්බදුක්ඛාපනුදනකාරණන්ති අත්ථො. පිටකෙ තිණි දෙසයිති යස්මා අඤ්ඤෙපි මහාවීරා සම්මාසම්බුද්ධා සද්ධම්මං දෙසයන්ති, තස්මා අඬ්ඟිරසො පිටකානි තිණි දෙසයිති යොජනා. මහාගුණන්ති මහානිසංසං. එවං නියති සද්ධම්මොති යදි විනයපරියත්ති අපරිහිනා තිට්ඨති, එවං සති පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මොපි නියති පවත්තියති, න පරිභායතිති අත්ථො.

විනයපරියත්ති පන කථං තිට්ඨතීති ආහ “උභතො වා”තිආදි. පරිවාරෙත ගන්ථිතා තිට්ඨතීති යොජෙතබ්බං. තස්සෙව පරිවාරස්සාති තස්මිං එව පරිවාරෙ. සමුට්ඨානං නියතො කතන්ති එකච්චං සමුට්ඨානෙන නියතං කතං. තස්මිං පරිවාරෙ කිඤ්චි සික්ඛාපදං නියතසමුට්ඨානං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං, තං පකාසිතන්ති අත්ථො.

සම්භෙදං නිදානඤ්චඤ්ඤත්ති සම්භෙදො සික්ඛාපදානං අඤ්ඤමඤ්ඤසමුට්ඨානෙන සංකිණ්ණතා, නිදානඤ්ච පඤ්ඤත්තිට්ඨානං, අඤ්ඤං පුග්ගලාදිවත්ථාදි ව. සුත්තෙ දිස්සන්ති උපරිති හෙට්ඨා වුත්තෙ, උපරි වක්ඛමානෙ ව පරිවාරසුත්තෙ එව දිස්සන්ති. යස්මා ව එවං, තස්මා සකලසාසනාධාරස්ස විනයස්ස ධීතිහෙතුභූතං පරිවාරං සික්ඛෙති, එවමෙත්ථ යොජනා දට්ඨබ්බා.

සම්භින්නසමුට්ඨානානීති අඤ්ඤෙහි සාධාරණසමුට්ඨානානි. ආදිම්භි තාව පුරිමනයෙති සබ්බපයමෙ පඤ්ඤත්තිවාලෙ ආගතනයං සන්ධාය වදති, තත්ථ පන පඤ්ඤත්තිවාලෙ “පයමං පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති, වෙසාලියං පඤ්ඤත්ත”න්තිආදිනා (පරි. 1) නිදානම්පි දිස්සති එව. පරතොති ආගතභාවං පන සන්ධාය පරතො ආගතෙ සුත්තෙ දිස්සතිති වෙදිතබ්බන්ති වුත්තං. තස්සාති උභතොවිභවිගපරියාපන්නස්ස සික්ඛාපදස්ස.

258. අනියතා පයම්භාති ආපත්තිං අපෙක්ඛිත්ථාව ඉත්ථිලිඬ්ඟං කතං, පයමානියතං සික්ඛාපදන්ති අත්ථො. පාළියං නානුබන්ධෙ පවත්තිනිත්ති වුට්ඨාපිතං පවත්තිනිං අනනුබන්ධනසික්ඛාපදං.

260. එළකලොමසික්ඛාපදවත්ථුස්මිං ‘‘භික්ඛුනියො එළකලොමානි
ධොවන්තියො රජන්තියො විජටෙන්තියො රිඤ්චන්ති උද්දෙසං පරිපුච්ඡන්ති
(පාරා. 576) ආගතත්තා ඉමං රිඤ්චන්ති-පදං ගහෙත්වා සික්ඛාපදං උපලක්ඛිතන්ති
දස්සෙන්නො ‘‘විභඩ්ගෙ ‘රිඤ්චන්ති උද්දෙස’න්ති ආගතං
එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපද’’න්ති ආහ.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදන්ති අසමයෙ වස්සිකසාටිකපරියෙසනසික්ඛාපදං (පාරා.
626 ආදයො). රතනසික්ඛාපදන්ති රතනං වා රතනසම්මතං වා පටිසාමනසික්ඛාපදං
(පාවි. 502 ආදයො).

265. පාළියං බුද්ධඤ්ඤාණෙනානි පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන.

267. ‘‘න දෙසෙන්නි තථාගතා’’ති එතෙන ඡත්තපාණිස්ස
ධම්මදෙසනාපටික්ඛෙපං දස්සෙති.

269. අකතන්ති අඤ්ඤෙහි අමිස්සිකතං, නියතසමුට්ඨානන්ති අත්ථො.
අකතන්ති වා පුබ්බෙ අනාගතං, අභිනවන්ති අත්ථො.

270. සමුට්ඨානඤ්ඤි සඬබ්බෙපන්ති එත්ථ සඬබ්බිපන්ති සඬගය්හන්ති
සද්ධිසමුට්ඨානානි එත්ථාති සඬබ්බෙපො, සමුට්ඨානසීසං. නෙති විනෙති
කායචච්චුවරිතන්ති නෙත්ති, විනයපාළි, සා එව ධම්මොති නෙත්තිධම්මොති ආහ
‘‘විනයපාළිධම්මස්සා’’ති.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අන්තරපෙය්‍යාලං

කතිපුච්ඡාචාරවණ්ණනා

271. කති ආපත්තියොති පාරාජිකාදිසු පඤ්චසු ආපත්තීසු
මෙටුනාදින්තාදානාදිඅන්තොගධහෙදං අපෙක්ඛිත්වා ජාතිවසෙන එකත්තං
ආරොපෙත්වා පුච්ඡා කතා. කති ආපත්තික්ඛන්ධාති අන්තොගධහෙදං අපෙක්ඛිත්වා
පච්චෙකං රාසට්ඨෙතානි එත්තකමෙවෙත්ථ හෙදො. විනීතානියෙව විනීතවත්ථුනීති
ආපත්තිතො විරමණානි එව අවිජ්ජපටිසාරපාමොජ්ජාදිධම්මානං කාරණත්තා
වත්ථුනීති විනීතවත්ථුනීති, තානි එත්ථ අත්ථතො විරතිආදිඅනවජ්ජධම්මා එව. වෙරං
මණ්ණිති වෙරහෙතුත්තා ‘‘වෙර’’න්ති ලද්ධනාමං රාගාදිඅකුසලපක්ඛං විනාසෙති.

ධම්මස්සවනග්ගං භින්දිත්වා ගච්ඡතීති බහුසු එකතො නිසීදිත්වා ධම්මං
සුඤ්ඤානෙසු තං ධම්මස්සවනසමාගමං කොපෙත්වා උට්ඨාය ගච්ඡති. අනාදරොවාති
තුස්සිතබ්බට්ඨානෙ තුට්ඨිං, සංවිජිතබ්බට්ඨානෙ සංවෙගඤ්ච අපවෙදෙන්නො එව.
කායපාගබ්භියන්ති උන්නතිවසෙන පවත්තනකායානාචාරං.

274. මෙන්තය සම්භූතං මෙන්තං, කායකම්මං. උභයෙහිපීති නවකෙහි, ථෙරෙහි ව. පියං කරොතීති තං පුග්ගලං පෙමට්ඨානං කරොති, කෙසන්ති ආහ “සබ්බමචාරීන”න්ති.

පුග්ගලං පටිච්ඡේද්වා භුඤ්ජතීති පකතෙන සම්බන්ධො. තමෙව පුග්ගලපටිච්ඡාගං දස්සෙතුං “අසුකස්සා”තිආදි වුත්තං.

භුජ්ස්සභාවකරණතොති තණ්හාදාසබ්බතො මොචෙත්වා සමථවිපස්සනාසු සෙට්ඨිභාරිතාකරණතොති අත්ථො. නියයාතීති පවත්තති. සම්මාදුක්ඛක්ඛයාය සංවත්තතීති අත්ථො.

කතිපුච්ඡාචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජආපත්තිසමුට්ඨානචාරවණ්ණනා

276. පයමෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙනාති කෙවලං කායෙන. පාරාජිකාපත්තියා එකන්තසවිත්තසමුට්ඨානත්තා “න භීති වත්තබ්බ”න්ති වුත්තං. සඬ්ඝාදිසෙසාදීනං දුක්ඛට්ඨපරියොසානානං පඤ්චන්තං අවිත්තකානම්පි සම්භවතො “සියා”ති වුත්තං, ආපජ්ජනං සියා භවෙය්‍යාති අත්ථො. භිත්‍රුක්කට්ඨෙහි ජාතිආදීහි ඔමසනෙ එව දුබ්භාසිතස්ස පඤ්ඤත්තත්තා සා එකන්තවාචාවිත්තසමුට්ඨානා එවාති.

දුතියසමුට්ඨානනයෙ වාචාය එව සමාපජ්ජිතබ්බපාටිදෙසනීයස්ස අභාවා “න භී”ති වුත්තං.

තතියෙ පන වොසාසමානරූපං භික්ඛුනිං කායවාචාහි අනපසාදනපච්චයා පාටිදෙසනීයසම්භවතො “සියා”ති වුත්තං.

ඔමසනෙ පාවිත්තියස්ස අදින්නාදානසමුට්ඨානත්තෙපි තප්පච්චයා පඤ්ඤත්තස්ස දුබ්භාසිතස්ස පඤ්චමෙනෙව සමුප්පත්තීති දස්සෙතුං වතුත්ථවාරෙ “දුබ්භාසිතං ආපජ්ජෙය්‍යාති න භීති වත්තබ්බ”න්ති වත්වා පඤ්චමවාරෙ “සියාති වත්තබ්බ”න්ති වුත්තං. කායවිකාරෙනෙව ඔමසන්තස්ස පනෙත්ථ දුබ්භාසිතභාවෙපි කායකීළාභාවාභාවතො දුක්ඛට්ඨෙව්‍යාති දට්ඨබ්බං.

ජට්ඨවාරෙ පන විජ්ජමානොපි කායො දුබ්භාසිතස්ස අඬ්ගං න හොති, පඤ්චමසමුට්ඨානෙ එව ජට්ඨම්පි පවිසතීති දස්සෙතුං “න භී”ති පටික්ඛිත්තං, න පන තත්ථ සබ්බථා දුබ්භාසිතෙන අනාපත්තීති දස්සෙතුං. න භි දවකම්‍යතාය කායවාචාහි ඔමසන්තස්ස දුබ්භාසිතාපත්ති න සම්භවති. යඤ්භි පඤ්චමෙනෙව සමාපජ්ජති, තං ජට්ඨෙතපි සමාපජ්ජති එව ධම්මදෙසනාපත්ති වියාති ගහෙතබ්බං. සෙසං සමුට්ඨානවාරෙ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

ජආපත්තිසමුට්ඨානචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කතාපත්තිවාරවණ්ණනා

277. දුතියෙ පන කතිවාරෙ පයමසමුට්ඨානෙන ආපජ්ජිතබ්බානං ආපත්තිනං ලභ්‍යදස්සනසුඛත්ථං කුටිකාරාදීනි එව සමුද්ධටානි, න අඤ්ඤෙසං අභාවා, සඤ්චරිත්තාදීනමපි විජ්ජමානත්තා. එවං දුතියසමුට්ඨානාදීසුපි. “කජ්ජියසඤ්ඤී”ති ඉමිනා අවිත්තකත්තං දස්සෙති. “කුටිං කරොති”ති ඉමිනා වචිපයොගාභාවං. උභයෙනාපි කෙවලං කායෙනෙව දුක්කටාදීනං සම්භවං දස්සෙති. එවං උපරිපි යථානුරූපං කාතබ්බං.

“එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨහත්ති”ති ඉදං ඉධ විසෙසෙත්වා දස්සිතානං කායතොව සමුට්ඨිතානං වසෙන චුත්තං, අවිසෙසතො පන තා ආපත්තියො ඉතරසමුට්ඨානෙහිපි යථාරහං සමුට්ඨහත්ති එව. එවං උපරිපි.

“තිණුවත්ථාරකෙන වා”ති ඉදං සඬ්ඝාදියෙසවජ්ජිතානං චතුත්තං ආපත්තිනං වසෙන චුත්තං.

279. සංවිදුහිත්වා කුටිං කරොතිති වාචාය සංවිදුහති, සයඤ්ච කායෙන කරොතිති අත්ථො.

කතාපත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිසමුට්ඨානගාථාවණ්ණනා

283. තතියො පන ගාථාවාරො දුතියවාරෙන චුත්තමෙවත්ථං සඬ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං චුත්තො. තත්ථ කායොව කායිකොති වත්තබ්බෙ වචනවිපල්ලාසෙන “කායිකා”ති චුත්තං. තෙනාහ “තෙන සමුට්ඨිතා”ති, කායො සමුට්ඨානං අක්කාමොති අත්ථො.

විවෙකදස්සිනාති සබ්බසඬ්ඛතවිචිත්තත්තා, තතො විචිත්තහෙතුත්තා ව නීවරණවිවෙකඤ්ච නිබ්බානඤ්ච දස්සනසිලෙන. විහඬ්ගකොවිදාති උභතොවිහඬ්ගකුසලාති ආලපනං. ඉධ පනෙවං අඤ්ඤො පුච්ඡන්තො නාම නත්ථී, උපාලිත්ථෙරො සයමෙව අත්ථං පාකටං කාතුං පුච්ඡාවිසජ්ජනඤ්ච අකාසිති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ආපත්තිසමුට්ඨානගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විපත්තිපච්චයවාරවණ්ණනා

284. චතුත්ථෙ පන විපත්තිපච්චයවාරෙ සීලවිපත්තිපච්චයාති සීලවිපත්තිපඅච්ඡාදනපච්චයා.

286. දිට්ඨිවිපත්තිපච්චයාති දිට්ඨිවිපත්තියා අජ්ජට්ඨිස්සජ්ජනපච්චයා.

287. ආජීවවිපත්තිපච්චයාති එත්ථ ආගම්ම ජීවන්ති එතෙනාති ආජීවො,
චතුපච්චයො, සොච මිච්ඡාපත්තියා විපත්තන්තා විපත්තීති ආජීවවිපත්ති, තස්සා
ආජීවවිපත්තියා හෙතු, තදුප්පාදනතපරිභොගනිමිත්තන්ති අත්ථො.

විපත්තිපච්චයවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණපච්චයවාරවණ්ණනා

291. පඤ්චමෙ අධිකරණපච්චයවාරෙ කිච්චාධිකරණපච්චයාති
අපලොකනවචනඤ්ඤත්තිකම්මවාචාසඤ්ඤකම්මවාචාපච්චයා. පඤ්චාති එත්ථ
අධම්මකකතිකාදිං අපලොකෙත්වා කරොන්තානං අනිමිත්තන්ති අත්ථො. පඤ්චමෙ
අධිකරණපච්චයවාරෙ කිච්චාධිකරණපච්චයා අපලොකනාවසානෙ දුක්කටං,
අධිප්පායාදිනා ඤ්ඤත්තිකම්මාදිං කරොන්තානං පුල්ලච්චයාදි ච සඤ්ඤාසංඝාතීති
දට්ඨබ්බං. අවසෙසා ආපත්තියොති සොනාපත්තිඵලසමාපත්තිආදයො.
“නත්ථඤ්ඤා ආපත්තියො”ති ඉදං විපත්තිආදිභාගිනියො සාවජ්ජාපත්තියො
සන්ධාය චුත්තං.

අධිකරණපච්චයවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමට්භෙදං

අධිකරණපරියායවාරවණ්ණනා

293. ඡට්ඨෙ පරියායවාරෙ අලොභො පුබ්බඤ්ඤාමොතිආදි සාසනට්ඨිතියා
අවිපරීතතො ධම්මවාදිස්ස විවාදං සන්ධාය චුත්තං. අට්ඨාරස හෙදකරවත්ථුනි
යානානීති ධම්මාදීසු අධම්මොතිආදිනා ගහෙත්වා දීපනානි ඉධෙව හෙදකරවත්ථුනි,
තානි එව කායකලභාදිවිවාදස්ස කාරණත්තා යානානි, ඔකාසත්තා වත්ථුනි,
ආධාරත්තා භූමියොති ච චුත්තානි. අඛ්‍යාකතහෙතුනි අසෙක්ඛානං විවාදං සන්ධාය
චුත්තං. ද්වාදස මූලානීති කොධො උපනාහො, මක්ඛො පලාසො, ඉස්සා මච්ඡරියං,
මායා සායෙය්‍යං, පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා, සන්දිට්ඨිපරාමාසිතා
ආධානග්ගාභීදුප්පටිනිස්සජ්ජිතානීති ඉමෙසං ඡන්තං යුගලානං වසෙන ඡ ධම්මා
චෙව ලොභාදයො ඡ හෙතු වානි ද්වාදස ධම්මා විවාදාධිකරණස්ස මූලානි.

294. චුද්දස මූලානීති තානෙව ද්වාදස කායවාචාහි සද්ධිං චුද්දස
අනුචාදාධිකරණස්ස මූලානි.

295. පථවිඛණ්ණාදීසු පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු කුසලාඛ්‍යාකතවිත්තමූලිකා ආපත්ති
හොතීති දස්සෙතුං “අලොභො පුබ්බඤ්ඤාමො”තිආදි චුත්තං. සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා
යානානීතිආදි සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං පටිච්ඡාදනපච්චයා
ආපත්තිසම්භවතො චුත්තං. “ආපත්තාධිකරණපච්චයා චතස්සො ආපත්තියො
ආපජ්ජති”ති (පරි. 290) හි චුත්තං. “ඡ හෙතු”ති ඉදං කුසලානං

ආපත්තිහේතු වොහාරස්ස අයුත්තතාය වුත්තං, න පන කුසලහේතුනං අභාවතො.
 “අලොභො පුබ්බධගමො” ති හි ආදි වුත්තං. ආපත්තිහේතවො එව හි
 පුබ්බධගමනාමෙන වුත්තා.

296. චත්තාරි කම්මානි යානානීති ආදීසු අපලොකනවාවා, ඤත්ති ආදිවාචායො ව
 කම්මානීති වුත්තං. තා එව හි එකසීමායං සාමග්ගිමුපගතානං කම්මප්පත්තානං
 අනුමතියා සාවනකිරියානිප්පත්තිසංඛ්‍යාතස්ස සංඛ්‍යාගණකිව්වසභාවස්ස
 කිව්වාධිකරණස්ස අධිට්ඨානාභාවෙන “යානවත්ථුභූමියො” ති වුව්වත්ති. එකං මූලං
 සංඛ්‍යාතී යෙහුයාවසෙන වුත්තං. ගණඤත්ති අපලොකනානඤ්චි ගණොපි මූලන්ති.
 ඤත්තිතො වාති ඤත්තිඤත්තිදුතියඤත්තිවතුත්ථකම්මවාචානං ඤත්තිරූපත්තා,
 ඤත්තිපුබ්බකත්තා ව වුත්තං. කම්මඤත්තිකම්මවාචාඤත්තිවසෙන හි දුට්ඨාසු
 ඤත්තිසු අනුස්සාවනාපි කම්මමූලකත්තවෙව සංඛ්‍යාගණන්ති. ඤත්තිවිභාගො වායං
 උපරි ආවි හවිස්සති.

“ඉමෙ සත්ත සමථා...පෙ.... පරියායෙනා” ති ඉදං පුච්ඡාවචනං. “සියා” ති ඉදං
 විසජ්ජනං. “කථංඤ්ච සියා” ති ඉදං පුන පුච්ඡා. විවාදාධිකරණස්ස ද්වෙව සමථානි ආදි
 පුන විසජ්ජනං. තත්ථ “චත්ථුවසෙනා” ති ඉදං “සත්ත සමථා දස සමථා භොන්ති” ති
 ඉමස්ස කාරණවචනං. “පරියායෙනා” ති ඉදං “දස සමථා සත්ත සමථා භොන්ති” ති
 ඉමස්ස කාරණවචනං. චතුර්විධාධිකරණසංඛ්‍යාතවත්ථුවසෙන ව
 දෙසනාක්කමසංඛ්‍යාතපරියායවසෙන වාති අත්ථො.

අධිකරණපරියායවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාධාරණවාරාදිවණ්ණනා

297. සත්තමෙ සාධාරණවාරෙ සාධාරණානි විවාදාධිකරණස්ස
 වූපසමනකිව්වසාධාරණා. එවං සබ්බත්ථ.

298. අට්ඨමෙ තඛ්භාගියවාරෙ තඛ්භාගියානි විවාදාධිකරණස්ස වූපසමනතො
 තප්පක්ඛිකා.

සාධාරණවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථාසමථස්ස සාධාරණවාරවණ්ණනා

299. නවමෙ සමථාසමථසාධාරණවාරෙ “සබ්බෙ සමථා එකතොව අධිකරණං
 සමෙත්ති උදාහු නානා” ති පුච්ඡන්තෙන “සමථා සමථස්ස සාධාරණා, සමථා
 සමථස්ස අසාධාරණා” ති වුත්තං. විවාදාදි අධිකරණක්කමෙන තඛ්ඛුපසමහේතුභූතෙ
 සමථෙ උද්ධරන්තො “යෙහුයාසිකා” ති ආදිමාහ. සම්මුඛාවිනයං විනා කස්සවි
 සමථස්ස අසම්භවා සෙසා ඡපි සමථා සම්මුඛාවිනයස්ස සාධාරණා වුත්තා, තෙසං පන

ඡන්තං අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛාභාවතො තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසාධාරණා වුත්තා.
තඛිභාගියවාරෙපි එසෙව නයො.

සමථාසමථස්සසාධාරණචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථසම්මුඛාවිනයවාරාදිවණ්ණනා

301-3. එකාදසමචාරෙපි සම්මුඛාවිනයොතිආදි පුච්ඡා. යෙභුය්‍යසිකා
සතිවිනයොතිආදි විසජ්ජනං. එවං විනයවාරෙ කුසල-වාරෙ තතො පරෙසුපි
පුච්ඡාවිසජ්ජනපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සම්මුඛාවිනයො සියා කුසලොතිආදියු තස්මිං තස්මිං විනයකම්මෙ,
විවාදාදිමිහි ව නියුත්තපුග්ගලානං සමුප්පජ්ජනකකුසලාදීනං වසෙන
සම්මුඛාවිනයාදීනං, විවාදාදීනඤ්ච කුසලාදිභාවො තෙන තෙන උපචාරෙන වුත්තො.
යස්මා පනෙතස්ස සම්මුඛාවිනයො නාම සඤ්ඤාසම්මුඛතාදයො භොන්ති, තෙසඤ්ච
අනවජ්ජසභාවත්තා අකුසලෙ විජ්ජමානෙපි අකුසලත්තූපචාරො න යුත්තො
ආපත්තාධිකරණස්ස අකුසලත්තූපචාරො විය, තස්මා තත්ථි සම්මුඛාවිනයො
අකුසලොති අත්ථො.

304. තතො පරෙසු යත්ථ යෙභුය්‍යසිකා ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො
ලබ්භතීතිආදි සම්මුඛාවිනයස්ස ඉතරෙහි සමථෙහි නියමෙන සංසට්ඨනං, ඉතරෙසං
පන ඡන්තං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගාභාවඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං.

සමථසම්මුඛාවිනයවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා

306. අධිකරණන්ති වා සමථාති වා ඉමෙ ධම්මා සංසට්ඨාතිආදි සමථානං
අධිකරණෙසු එව යථාරහං පවත්තිං, අධිකරණානි විනා තෙසං විසුං අට්ඨානඤ්ච
දස්සෙතුං වුත්තං. විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතුන්ති අධිකරණතො
සමථෙහි වියොජෙත්වා අසංසට්ඨෙ කත්වා නානාකරණං අඤ්ඤමඤ්ඤං
අසංසට්ඨතාය ධීතභාවසඤ්ඤානං නානත්තං පඤ්ඤාපෙතුං අධිකරණවූපසමක්ඛණෙ
එව තෙසං අසංසග්ගං පඤ්ඤාපෙතුං කිං සක්කාති පුච්ඡති.

අධිකරණන්තිආදි ගාරය්භවාදදස්සනං. සො මා හෙවන්ති යො එවං වදති, සො
“මා එවං වදා”ති වචනීයො අස්ස, න ව ලබ්භති සමථානං අඤ්ඤානු අධිකරණා
වූපසමලක්ඛණන්ති පහානාවත්ථානසඤ්ඤානං නානාකරණං පටික්ඛිපති.
ලක්ඛණතො පන අධිකරණෙහි සමථානං නානාකරණං අත්ථෙථාති දට්ඨබ්බං.
සමථා අධිකරණෙහි සම්මන්තීති අපලොකනාදීහි චතුහි කිච්චාධිකරණෙහි සබ්බෙපි
සමථා නිට්ඨානං ගච්ඡන්ති, නාඤ්ඤෙහිති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙව

වක්බිති “සම්මුඛාවිනයො විවාදාධිකරණෙන න සම්මති. අනුවාද...පෙ....
ආපත්තාධිකරණෙන න සම්මති, කිව්වාධිකරණෙන සම්මති” තිආදි (පරි. 311).

307-313. විවාදාධිකරණං කතිහි සමථෙහි සම්මතීතිආදිකො සම්මතිවාරො.
තදනන්තරො සම්මතීනසම්මතිවාරො ච අධිකරණෙහි සමථානං සංසට්ඨතං,
විසංසට්ඨතඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තො. සමථා සමථෙහි සම්මතීතිආදිකො
සමථාධිකරණවාරො සමථානං අඤ්ඤමඤ්ඤං, අධිකරණෙහි ච අධිකරණානඤ්ච
අඤ්ඤමඤ්ඤං, සමථෙහි ච වුපසමාවුපසමං දස්සෙතුං වුත්තො.

314. සමුට්ඨාපෙනිවාරො පන අධිකරණෙහි අධිකරණානං
උප්පත්තිප්පකාරදස්සනත්ථං වුත්තො. න කතමං අධිකරණන්ති අත්තනො
සම්භවමත්තෙන එකමිපි අධිකරණං න සමුට්ඨාපෙනීති අත්ථො. කථඤ්චරහි
සමුට්ඨාපෙනීති ආහ “අපි වා” තිආදි. තත්ථ ඡායන්තීති අනන්තරමෙව
අනුප්පජ්ජිත්වා පරම්පරපච්චයා ඡායන්තීති අධිප්පායො. “ධම්මො
අධම්මො” තිආදිනා උභින්නං පුග්ගලානං විවාදපච්චයා අඤ්ඤමඤ්ඤබ්බහඬිගා
හොන්ති, තප්පච්චයා තෙසං පක්ඛං පරියෙසනෙන කලහං වඩ්ඪන්තානං විවාදො
කඤ්චි මහාපරිසං සඬ්ඝපරිණායකං උජ්ජිං ආගම්ම වුපසමං ගච්ඡති. තථා
අවුපසමන්තෙ පන විවාදො කමෙන වඩ්ඪිත්වා සකලෙපි සඬ්ඝෙ විවාදං
සමුට්ඨාපෙනි, තනො අනුවාදාදීනීති එවං පරම්පරක්කමෙන වුපසමකාරණාභාවෙ
චත්තාරි අධිකරණානි ඡායන්ති. තං සන්ධායාහ “සඬ්ඝො විවදති
විවාදාධිකරණං” න්ති. සඬ්ඝස්ස විවදතො යො විවාදො, තං විවාදාධිකරණං හොතීති
අත්ථො. එස නයො සෙසෙසුපි.

සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හජතිවාරවණ්ණනා

318. තදනන්තරවාරෙ පන විවාදාධිකරණං චතුන්නං අධිකරණානන්තිආදි
අධිකරණානං වුත්තනයෙන අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයත්තෙපි සංසග්ගභාවදස්සනත්ථං
වුත්තං. විවාදාධිකරණං චතුන්නං අධිකරණානං විවාදාධිකරණං හජතීතිආදිසු
විවාදාධිකරණං චතුසු අධිකරණෙසු විවාදාධිකරණභාවමෙව හජති,
නාඤ්ඤාධිකරණභාවං, චතුසු අධිකරණෙසු විවාදාධිකරණත්තමෙව නිස්සිතං
විවාදාධිකරණමෙව පරියාපන්නං විවාදාධිකරණභාවෙනෙව සඬ්ගහිතන්ති
එවමත්ථො ගහෙතඬ්ඛො.

319. විවාදාධිකරණං සත්තන්නං සමථානං කති සමථෙ හජතීතිආදි පන
චතුන්නං අධිකරණානං වුපසමනෙ සති නියතසමථෙ දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ කති
සමථෙ හජතීති අත්තනො උපසමත්ථාය කිත්තකෙ සමථෙ උපගච්ඡති, කිත්තකෙ
සමථෙ ආගම්ම වුපසමං ගච්ඡතීති අත්ථො. කති සමථපරියාපන්නන්ති අත්තානං

වූපසමෙකුං කතිස්ස සමට්ඨෙස්ස තෙහි සමානවසෙන පටිට්ඨං. කතිහි සමට්ඨෙහි සඬගහිතන්ති වූපසමං කරොන්තෙහි කතිහි සමට්ඨෙහි වූපසමකරණත්ථං සඬගහිතං.

හජතිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බන්ධකප්‍රච්ඡාවාරො

ප්‍රච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. උපසම්පදක්ඛන්ධකන්ති පබ්බජ්ජාබන්ධකං (මහාව. 84). සහ නිද්දෙසෙනාති සනිද්දෙසං. “සන්තිද්දෙස”න්ති වා පායො, සො ඵවත්ථො. නිදානෙන ව නිද්දෙසෙන ව සද්ධිත්ති ඵත්ථ පඤ්ඤත්තිට්ඨානපුග්ගලාදිජ්ජකාසකං නිදානවචනං නිදානං නාම, තත්තිදානං පටිච්ච නිද්දිට්ඨසික්ඛාපදානි නිද්දෙසො නාම, තෙහි අවයවභූතෙහි සහිතං තංසමුදායභූතං බන්ධකං ප්‍රච්ඡාමීති අත්ථො. උත්තමානි පදානීති ආපත්තිපඤ්ඤාපකානි වචනානි අධිජ්ජෙතානි. තෙසං...පෙ.... කති ආපත්තියො භොන්තීති තෙහි වචනෙහි පඤ්ඤත්තා කති ආපත්තික්ඛන්ධා භොන්තීති අත්ථො. නනු ආපත්තියො නාම පුග්ගලානඤ්ඤෙව භොන්ති, න පදානං, කස්මා පන “සමුක්කට්ඨපදානං කති ආපත්තියො”ති සාමිවසෙන නිද්දෙසො කතොති ආහ “යෙන යෙන හි පදෙනා”තිආදි. පාළියං උපොසථන්තිආදි උපොසථක්ඛන්ධකාදීනඤ්ඤෙව (මහාව. 132 ආදයො) ගහණං.

ප්‍රච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඵකුත්තරිකනයං

ඵකකවාරවණ්ණනා

321. ඵකුත්තරිකනයෙ පන අජානන්තෙන චිතික්කන්තාති පණ්ණත්තිං වා චත්ථං වා අජානන්තෙන චිතික්කන්තා පථවීඛණ්ණසහසෙය්‍යාදිකා, සාපි පච්ඡා ආපන්නභාවං ඤත්වා පටිකම්මං අකරොන්තස්ස අන්තරායිකාව භොති.

පාරිවාසිකාදීහි පච්ඡා ආපන්නාති චත්තභෙදෙස්ස දුක්කටානි සන්ධාය වුත්තං. තස්මිං බණ්ණ ආපජ්ජිතබ්බඅන්තරාපත්තියො සන්ධායාති කෙච්චි වදන්ති, තස්ස පුබ්බාපත්තීනංඅන්තරාපත්ති-පදෙනෙව චක්ඛමානන්තා පුරිමමෙව යුත්තතරං. මූලච්ඡද්ධියා අන්තරාපත්තීති මූලායපටිකස්සනාදීනි අකත්වා සබ්බපයමං දින්නපරිවාසමානන්තච්ඡද්ධියා වරණකාලෙ ආපන්නඅන්තරාපත්තිසඬබ්බාතසඬසාදිසෙසො. අග්ගච්ඡද්ධියාති අන්තරාපත්තිං ආපන්නස්ස මූලාය පටිකස්සිත්වා ඔධානසමොධානවසෙන ඔධුනිත්වා පුරිමාපත්තියා සමොධාය තදග්ගවසෙන පුන දින්නපරිවාසාදිච්ඡද්ධියා වරණකාලෙ පුන ආපන්නා අන්තරාපත්ති.

සඋස්සාහෙනෙනවාති පුනපි තං ආපත්තිං ආපජ්ජිතුකාමතාවිත්තෙන, එවං දෙසිතාපි ආපත්ති න වුට්ඨාතීති අධිප්පායො. ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා ආපජ්ජනෙ සිඛාප්පත්තදොසං දස්සෙන්තො ආහ “අට්ඨමෙ චත්ථස්මිං භික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව”ති. න කෙවලඤ්ච භික්ඛුනියා එව, භික්ඛුනම්පි ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා ටොකං ටොකං සජ්ජිආදිකං ටෙය්‍යාය ගණ්හන්තානං පාදග්ගනකෙ පුණ්ණෙ පාරාජිකමෙව. කෙවි පන “අට්ඨමෙ චත්ථස්මිං භික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව හොතීති වුත්තත්තා අට්ඨචත්ථකමෙවෙනං සන්ධාය වුත්ත”න්ති වදන්ති.

ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්සාති “ඉධ වස්සං වසිස්සාමි”තිආදිනා ගිහීනං සම්මුඛා කතස්ස ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස, අධම්මිකස්ස පන “අසුකං පහරිස්සාමි”තිආදිකස්ස පටිස්සවස්ස අසව්වාපනෙන ආපත්ති නත්ථි.

තථා වොදිතොති අධම්මෙන වොදිතො, සයං සච්චෙ, අකුප්පෙ ව අට්ඨත්වා පටිච්ඡාදෙන්තොපි අධම්මවුදිතකො එව. පඤ්චානන්තරියනියතම්ච්ඡාදිට්ඨියෙව ථිච්ඡත්තනියතා නාම. චත්තාරො මග්ගා සම්මත්තනියතා නාම.

එකකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකචාරවණ්ණනා

322. දුකෙසු සයමෙව සපුග්ගලොති ආහ “මුදුපිට්ඨිකස්සා”තිආදි. ආදි-සද්දෙන අඬගජාතච්ඡේදඅත්තසාතාදිආපත්තියො සඬගහිතා.

හණ්ඩාගාරිකචිත්තකම්මානි වාති ගහට්ඨානං හණ්ඩපටිසාමනං, ඉත්ථිපුරිසාදිපටිහානචිත්තකම්මානි වා. “චීවරාදීනි අදෙන්තො ආපජ්ජති”ති ඉදං “උපජ්ඣායෙන, භික්ඛවෙ, සද්ධිවිහාරිකො සඬගහෙනඛ්ඛො අනුග්ගහෙනඛ්ඛො...පෙ.... පත්තො දාතඛ්ඛො”තිආදි (මහාව. 67) වචනතො අනාදරියෙන ආමිසසඬගහං අකරොත්තස්ස දුක්කටං, භික්ඛුනියා පාවිත්තියඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. නිස්සට්ඨචීවරාදීනං අදානආපත්තිපි එත්ථෙව සඬගහිතා.

පාළියං දෙසෙන්තොති සභාගාපත්තිං, අදෙසනාගාමිනිආදිඤ්ච දෙසෙන්තො. නිදානුද්දෙසෙ ආපත්තිං අනාවිකරොත්තො, න දෙසෙන්තො ව ආපජ්ජති නාම. ඔවාදං අගණ්හන්තොති භික්ඛුහි භික්ඛුනිඔවාදත්ථාය වුත්තං වචනං අගණ්හන්තො ඛාලගිලානගමියච්චජ්ජිතො. අත්තතො පරිභොගත්ථං දින්නං අඤ්ඤස්ස දානෙ, සඬිසාටිං අපාරුපිත්වා සන්තරුත්තරෙන ගාමජ්ජවෙසනාදීසු ව ආපත්තියොපි අපරිභොගෙන ආපජ්ජිතඛ්ඛාපත්තියොව. පමාණන්ති සඬිසහෙදානන්තරියනිප්ඵත්තියා ලක්ඛණං. ඛාලස්සාති නිස්සයග්ගහණවිධිං අජානන්තස්ස ලජ්ජිඛාලස්සෙව. ලජ්ජිස්සාති ඛාත්තස්ස නිස්සයදායකසභාගතං පරිච්චිංසන්තස්ස. විනයෙ ආගතා අත්ථා වෙනයිකාති ආහ “ද්වෙ අත්ථා විනයසිද්ධා”ති.

පාළියං අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති එත්ථ පබ්බාජනීයකම්මං විහාරතො නිස්සාරණන්තා නිස්සාරණන්ති අධිජ්ජෙතං, තඤ්ච යස්මා කුලද්දසකං අකරොත්තො පුග්ගලො ආපත්තිබහුලොපි ආවේණිකලක්ඛණෙන අප්පත්තො නාම හොති, තස්මා අප්පත්තො නිස්සාරණං. යස්මා පන ආපත්තාදිබහුලස්සාපි “ආකඨ්ඨමානො සඨසො පබ්බාජනීයකම්මං කරෙය්‍යා”ති (වුළුව. 27) චුත්තං, තස්මා සුනිස්සාරිතො, සබ්බථා පන සුද්ධො නිරාපත්තිකො දුන්නිස්සාරිතොති දට්ඨබ්බො.

අප්පත්තො ඔසාරණන්තිආදීසු උපසම්පදාකම්මං එත්ථ ඔසාරණං අධිජ්ජෙතං, තඤ්ච හත්ථවිජින්නාදිකො එකච්චො පටික්ඛිත්තන්තා අප්පත්තොපි සොසාරිතො, පණ්ඩකාදිකො දොසාරිතොති අත්ථො.

දුකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකචාරවණ්ණනා

323. තිකෙසු ලොභිතුප්පාදාපත්තින්ති පාරාජිකාපත්තිං. ආවුසොවාදෙනාති “ආවුසො”ති ආලපනෙන. ආපත්තින්ති දුක්කටාපත්තිං. සෙසා රත්තිඤ්චෙව දිවා වාති එත්ථ අරුණුග්ගමනෙ ආපජ්ජිතබ්බො පයමකටීනාදී (පාරා. 459) සබ්බො ආපත්තියොපි රත්තින්දිව්‍යානං වෙමජ්ඣෙයෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා තතියකොට්ඨාසඤ්ඤෙව පටිට්ඨාති දට්ඨබ්බො. අථ වා උද්ධස්සෙ අරුණෙ ආපජ්ජිතබ්බත්තා දිවා ආපජ්ජිතබ්බෙසු එව පටිට්ඨාති දට්ඨබ්බො, අත්ථඨගනෙ සූරියෙ හික්ඛුනියො ඔවාදනාපත්තියො, පන රත්තන්ධකාරෙ පුරිසෙන සද්ධිං සන්තිට්ඨනාපත්ති ව රත්තියඤ්ඤෙව ආපජ්ජිතබ්බො.

පුරෙහත්තං කුලාති උපසඬ්ඨකමනඅනතිරිත්තභොජනාදීනි දිවා එව ආපජ්ජිතබ්බාති. කෙච් පන “භොජනපටිසංයුත්තාති සෙබ්බියාති, ගණභොජනාදීනි ව දිවා එව ආපජ්ජිතබ්බාති”ති වදන්ති. තස්මා ඊදිසා ආපත්තියො මුඤ්චිත්වා සෙසාව තතියකොට්ඨාසං හජන්තිති වෙදිතබ්බං.

න ඌනදසවස්සොති දසවස්සස්ස බාලස්සෙව පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදත්තා චුත්තං. සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකෙසු අසම්මාවත්තනාපත්තිං, අලජ්ජිතං නිස්සයදානාදිමිපි දසවස්සෙව ආපජ්ජති, වුට්ඨාපිති. ද්වෙ වස්සාති අනනුබන්ධාදිමිපි ඌනදසවස්සා ආපජ්ජන්ති. අබ්‍යාකතචිත්තොති සුපන්තස්ස හවඬගචිත්තං සන්ධාය චුත්තං.

අප්පචාරෙත්තොති අනාදරියෙන අප්පචාරෙත්තො කෙනච්චි පච්චයෙන අප්පචාරෙත්වා කාලපක්ඛවාතුද්දසෙ සඬ්ඨෙ පචාරෙත්තෙ තත්ථ අනාදරියෙන අප්පචාරෙත්තො තමෙව ආපත්තිං කාලෙපි ආපජ්ජතිති ජුණ්භෙ එවාති නියමො න දිස්සති, පච්ඡිමවස්සංචුත්ථො පන පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමියමෙව පචාරෙතුං ලබ්භතිති තත්ථ අප්පචාරණාපච්චයා ආපත්තිං ආපජ්ජමානො එව ජුණ්භෙ ආපජ්ජතිති නියමෙතබ්බොති දට්ඨබ්බං. ජුණ්භෙ කප්පතිති එත්ථාපි එසෙව නයො.

“අපවිච්ඡද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජති” ති ඉමිනා “වස්සානං වාතුමාසං අධිට්ඨාතු” න්ති නියමවචනෙනෙව අපවිච්ඡද්ධරන්තස්ස දුක්ඛටන්ති දස්සෙති. වස්සානුපගමනඅකරණියෙන පක්ඛමාදයොපි වස්සෙ එව ආපජ්ජති. වත්ථිකම්මාදිමපි ගිලානො එව. අධොතපාදෙහි අක්ඛමනාදීනිපි අන්තො එව ආපජ්ජති. භික්ඛුනියා අනාපුච්ඡා ආරාමජ්ජවෙසනාදි ව අන්තොසීමායමෙව. නිස්සයපටිපන්නස්ස අනාපුච්ඡාදිසාපක්ඛමනාදි ව ඛනිසීමායමෙව. පාතිමොක්ඛද්දෙසෙ සන්තියා ආපත්තියා අනාවිකරණාපත්තිසමනුභාසනඌනවිසතිවස්සුපසම්පාදනාදිසබ්බඅධම්මකම්මාපත්තියොපි සඬ්ඛෙ එව. අධම්මෙන ගණුපොසථාදීසුපි ගණාදිමජ්ඣෙව එව. අලජ්ජස්ස සන්තිකෙ නිස්සයග්ගහණාදිපි පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ එව ආපජ්ජති.

තීණි අධම්මිකානි අමුල්භවිතයස්ස දානානීති යො උම්මත්තකොපි විතික්ඛමකාලෙ, අනුම්මත්තො සඤ්චිච්චෙව ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා භික්ඛුහි පච්ඡා වොදිතො සරමානො එව “න සරාමී” ති වදති, යො ව “සුපිනං විය සරාමී” ති වා මුසා වදති, යො ව උම්මත්තකකාලෙ කතං සබ්බමපි සබ්බෙසං වට්ටතීති වදති, ඉමෙසං තිණ්ණං දින්නානි තීණි අමුල්භවිතයස්ස දානානි අධම්මිකානි.

අපකතත්තොති විනයෙ අපකතඤ්ඤා. තෙනාහ “ආපත්තානාපත්තිං න ජානාතී” ති (පරි. 325). “දිට්ඨිඤ්ච අනිස්සජ්ජන්නානංයෙව කම්මං කාතබ්බ” න්ති ඉදං භික්ඛුහි ඔවදියමානස්ස දිට්ඨියා අනිස්සජ්ජනපච්චයා දුක්ඛටං, පාවිත්තියමපි වා අවස්සමෙව සම්භවතීති වුත්තං.

මුඛාලම්බරකරණාදිහෙදොති මුඛහෙරිවාදනාදිජ්ජහෙදො. උපසාතෙතීති විනාසෙති. බීජනිග්ගාහාදිකෙති විත්තං බීජනිං ගාහෙත්වා අනුමොදනාදිකරණෙති අත්ථො.

තිකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්ඛචාරවණ්ණනා

324. චතුක්කෙසු සොති ගිහිපරික්ඛාරො. අවාපුරණං දාතුන්ති ගබ්භං විවරිත්වා අන්තො පරික්ඛාරට්ඨපනත්ථාය විවරණකුඤ්චිකං දාතුං. සඬ්ඝත්ථාය උපනීතං සයමෙව අන්තො පටිසාමිතුමපි වට්ටති. තෙනාහ “අන්තො යපාපෙතුඤ්ච වට්ටති” ති.

ආදිකම්මකෙසු පයමං පුරිසලිඬ්ගං උජ්ජජ්ජතීති ආහ “පයමං උජ්ජන්නවසෙනා” ති. පාලියං අනාපත්ති වස්සව්ජෙදස්සාති වස්සව්ජෙදසම්බන්ධිනියා අනාපත්තියා එවමත්ථො. මන්තභාසාති මන්තාය පඤ්ඤාය කථනං. “නවමභික්ඛුනිතො පට්ඨායා” ති ඉදං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනං යථාචුඬ්ඪං අවසෙසානං යථාකතික” න්ති (වුළුව. 426) වචනතො ආදිතො අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනං පච්චිට්ඨාතබ්බත්තා වුත්තං.

“ඉඳ න කප්පන්තීති වදන්තොපි පච්චන්තිමෙසු ආපජ්ජති” තිආදිනා සඤ්චිච්ච කප්පියං අකප්පියන්ති වා අකප්පියං කප්පියන්ති වා කථෙන්නස්ස සබ්බත්ථ දුක්කටන්ති දස්සෙති.

පුබ්බකරණන්ති වුච්චතීති අට්ඨකථාසු වුත්තං, තානි ඉඳ පරිවාරෙ උද්ධටානීති අධිජ්ජායො. ඉධාධිජ්ජෙතානි පන දස්සෙන්නො “ඡන්දපාරිසුද්ධි” තිආදිමාහ.

චතුක්කචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකචාරවණ්ණනා

325. පඤ්චකෙසු ආපුච්ඡිත්වා වාරස්ස අභාවොති පිණ්ඩපාතිකස්ස “නිමන්තිතො සහන්තො” ති ඉමස්ස අඛිගස්ස අභාවා තෙන සික්ඛාපදෙන තස්ස සබ්බථා අනාපත්තීති අධිජ්ජායො. සුසානං තෙත්වා පුන ආනීතකන්ති සුසානෙ පෙතකිච්චං කත්වා නික්ඛන්තෙහි න්හත්වා ඡඩ්ඨිතානි නිවත්ථපාරුතවත්ථානි එවං වුච්චන්ති.

පාළියං පඤ්චභාකාරෙහීති පඤ්චහි අවහාරඨගෙහි. වත්ථුතො පන ගරුකලහුකහෙදෙන පාරාජිකථුල්ලච්චයදුක්කටානි වුත්තානි. ඉත්ථිපුරිසසංයොගාදිකං කිලෙසසමුදාචාරහෙතුකං පටිභානචිත්තකම්මං නාම. පඤ්භාසහස්සං පුච්ඡීති සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානෙසු පඤ්භාසහස්සං සම්මජ්ජිත්වා ඨිතං දහරං පුච්ඡී. ඉතරොපි දහරො අත්තනො ගතමග්ගත්තා සබ්බං විස්සජ්ජෙසි, තෙන ථෙරො පසිදි. වත්තං පරිච්ඡින්නදීති වත්තං නිට්ඨාපෙසි. කිං ත්වං ආවුසොතිආදිකං ථෙරො ඛිණ්ණසථො සම්මජ්ජනානිසංසං සබ්බෙසං පාකටං කාතුං අවොචාති දට්ඨබ්බං.

“ඡණ්ණකෙහි පතිට්ඨාය පදවෙනිය” ත්ති පාඨසෙසො. චොදනං කාරෙස්සාමීති හගවතා අත්තානං චොදාපෙස්සාමි, අත්තානං නිග්ගණ්ණාපෙස්සාමීති අත්ථො.

එත්තකං ගස්භුපගන්ති එත්තකං අධිකරණවූපසමත්ථාය ගහෙතබ්බවචනන්ති යථා සුත්වා විඤ්ඤාතුං සක්කොති, එවං අනුග්ගණ්ණන්තොති යොජනා. එත්ථ ච “අත්තනො භාසපරියන්තං අනුග්ගහෙත්වා පරස්ස භාසපරියන්තං අනුග්ගහෙත්වා” ති එකං, “අධම්මෙන කරොතී” ති එකං, “අප්පට්ඨිඤ්ඤායා” ති එකඤ්ච කත්වා පුරිමෙහි ද්විති පඤ්චඪගානි වෙදිතබ්බානි. වත්ථුන්ති මෙටුනාදිවිතික්කමං. කථානුසන්ධිවිනිච්ඡයානුලොමසන්ධිවසෙන වත්ථුං න ජානාතීති චොදකෙන වා වුදිතකෙන වා වුත්තකථානුසන්ධිතා තෙසං වචනපටිච්චනානුරූපෙන වදන්තො කථානුසන්ධිතා වත්ථුං න ජානාති නාම, තඤ්ච සුත්තවිහඪගෙ විනිතවත්ථුසඬ්ඛාතෙන විනිච්ඡයානුලොමෙනෙව වදන්තො විනිච්ඡයානුලොමසන්ධිවසෙන වත්ථුං න ජානාති නාම. ඤත්තිකම්මං නාම භොතීති ඤත්තිකම්මං නිට්ඨිතං නාම භොතීති න ජානාතීති සම්බන්ධො. ඤත්තියා කම්මජ්ජන්තොති ඤත්තියා නිට්ඨිතායපි කම්මජ්ජන්තො එව භොති.

අනුස්සාවනටියානෙ එව කම්මං නිට්ඨිතං හොතීති ඤත්තිකම්මං නිට්ඨිතං නාම හොති, තං ඤත්තියා කාරණං න ජානාතීති අත්ථො.

පාළියං පඤ්ච විසුද්ධියොති ආපත්තිතො විසුද්ධිහෙතුත්තා, විසුද්ධෙහි කත්තබ්බතො ච පාතිමොක්ඛද්දෙසා වුත්තා.

පඤ්චකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කචාරාදිවණ්ණනා

326. ඡක්කාදීසු පාළියං ඡ අගාරවාති බුද්ධධම්මසඛිසසික්ඛාසු, අප්පමාදෙ, පටිසන්ථාරෙ ච ඡ අගාරවා, තෙසු එව ච ඡ ගාරවා වෙදිතබ්බා. “ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බ”න්ති ඉදං විභඨගෙ ආගතස්ස පරමස්ස දස්සනං.

328. පාළියං ආගතෙහි සත්තභීති “පුබ්බෙවස්ස හොති මුසා හණ්ණස්ස”න්තිආදිනා මුසාවාදසික්ඛාපදෙ (පාචි. 4) ආගතෙහි සත්තභී.

329. තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති තං අනත්ථස්ස අවරණං එත්ථ එතස්මිං පුග්ගලෙ, ලොකසන්තිවාසෙ වා කුතො කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුන්ති ආසාතං පටිච්චෙනති.

330. සස්සතො ලොකොතිආදිනා වසෙනාති “සස්සතො ලොකො, අසස්සතො ලොකො. අත්තවා ලොකො, අනත්තවා ලොකො. තං ජීවං තං සරීරන්ති වා, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා. හොති තථාගතො පරම්මරණා, න හොති තථාගතො පරම්මරණා. හොති ච න හොති ච තථාගතො පරම්මරණා, නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරම්මරණා”ති (ම. නි. 1.269) එවං ආගතා දස අත්තග්ගාහිකා දිට්ඨියො සන්ධාය වුත්තං. මිච්ඡාදිට්ඨිආදයොති මිච්ඡාදිට්ඨිමිච්ඡාසඬකප්පාදයො අට්ඨමිච්ඡාඤාණමිච්ඡාවිමුත්තීහි සද්ධිං දස මිච්ඡත්තා. තත්ථ මිච්ඡාඤාණන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිසම්පයුත්තො මොහො. අවිමුත්තස්සෙව විමුත්තසඤ්ඤිතා මිච්ඡාවිමුත්ති නාම.

විපරිතාති සම්මාදිට්ඨිආදයො සම්මාඤාණසම්මාවිමුත්තිපරියොසානා දස. තත්ථ සම්මාවිමුත්ති අරහත්තඵලං, තංසම්පයුත්තං පන ඤාණං වා පච්චවෙක්ඛණඤාණං වා සම්මාඤාණන්ති වෙදිතබ්බං.

එකුත්තරිකනයො නිට්ඨිතො.

උපොසථාදිපුච්ඡාවිඡාරිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

332. උපොසථාදිපුච්ඡාසු පචාරණගාථාති දිට්ඨාදීහි තීහි යානෙහි පචාරණාවාචා එව. එවං වුත්තානං පන ඡන්දොවිචිතිලක්ඛණෙන වුත්තජාතිහෙදා ගාථා.

ජක්කවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පඤ්ඤත්තිවග්ගො

පයමගාථාසඬගණ්ණකං

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. අඬුඬුඬුසතානීති පඤ්ඤාසාධිකානි තිණි සතානි. විග්ගහපදෙන මනුස්සවිග්ගහං වුත්තං.

අතිරෙකන්ති පයමකථිතං. කාළකන්ති සුද්ධකාළකං. භූතන්ති භූතාරොචනං. භික්ඛුනීසු ව අක්කොසොති ‘යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුං අක්කොසෙය්‍යා’ති (පාවි. 1029) වුත්තං සික්ඛාපදං.

ද්වෙපි ව හෙදාති ද්වෙ සඬසහෙදසික්ඛාපදානි. අන්තරවාසකනාමෙන අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා හත්ථතො වීචරපටිග්ගහණං වුත්තං. සුත්තන්ති සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා වායාපනං. විකාලෙති විකාලභොජනං. චාරිත්තන්ති පුරෙහත්තං පච්ඡාහත්තං චාරිත්තං. නහානන්ති ඔරෙනද්ධමාසනහානං.

වීචරං දත්වාති සමග්ගෙන සඬසෙන වීචරං දත්වා බිය්‍යනං. ගිරග්ගන්ති නච්චගීතං. වරියාති අන්තොවස්සං චාරිකචරණං. තත්ථෙචාති වස්සංවුත්ථාය චාරිකං අපක්කමිත්වා තත්ථෙච නිවාසනං පටිච්ච පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. ඡන්දදානෙනාති පාරිවාසිකෙන ඡන්දදානෙන.

පාරාජිකානි චත්තාරීති භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි. සොළසාති ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානි, කුලදුසනඤ්චාති ඡ, භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි දස නිස්සග්ගියානි.

චතුත්තිංසාති

පයමකථිතසුද්ධකාළකවීචරපටිග්ගහණරුපියවීචරවායාපනකොසෙය්‍යමිස්සකඵලක ලොමධොවාපනදුතියපත්තවජ්ජිතානි භික්ඛුවිහඬිගෙ ද්වාචිසති, භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි ද්වාදස වාති චතුත්තිංස. ඡපඤ්ඤාසසතන්ති වෙසාලියාදීසු පඤ්ඤත්තානි ද්වත්තිංසසික්ඛාපදානි යපෙත්වා සෙසා ඡපඤ්ඤාසසතං.

දස ගාරය්හාති වොසාසඅප්පටිසං විදිතසික්ඛාපදද්වයඤ්ච යපෙත්වා සෙසානි දස පාටිදෙසනීයානි. ද්වෙ සත්තති සෙබ්බියානි සුරුසුරුකාරකසාමිසෙනහත්ථෙනපානීයථාලකපටිග්ගහණසසිත්ථකපත්තධොවනා නි තිණි යපෙත්වා සෙසානි සෙබ්බියානි.

සෙය්‍යාති අනුපසම්පන්නෙන සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදං. බණනෙති පට්ඨිබණනං.
ගච්ඡ දෙවනෙති භූතගාමසික්ඛාපදං චුත්තං. සප්පාණකං සිඤ්චන්ති
සප්පාණොදකසිඤ්චනං. මහාවිහාරොති මහල්ලකවිහාරො.

අඤ්ඤන්ති අඤ්ඤවාදකං. ද්වාරන්ති යාව ද්වාරකොසා අග්ගළට්ඨපනං.
සහධම්මොති සහධම්මිකං චුච්චමානො. පයොපානන්ති සුරුසුරුකාරකසික්ඛාපදං.

ඵළකලොමොති ඵළකලොමධොවාපනං. පත්තො වාති දුතියපත්තො. ඔවාදොති
භික්ඛුනුපස්සයං උපසඬකම්ත්වා ඔවාදො. භෙසජ්ජන්ති
චතුමාසපච්චයපචාරණාසික්ඛාපදං. ආරඤ්ඤිකොති චතුත්ථපාට්ඨෙසනීයං. ඔවාදොති
ඔවාදාය වා සංවාසාය වා අගමනං.

337. “යෙ ව යාවතතියකා”ති පඤ්භස්ස “ඉමෙ ඛො යාවතතියකා”ති
විස්සජ්ජනං චත්වා තදනන්තරං “සාධාරණං අසාධාරණං”න්තිආදිපඤ්භානං
විස්සජ්ජනෙ චත්තබ්බෙ යස්මා තං අචත්වා “කති ඡෙදනකානී”තිආදිකෙ අට්ඨ
පඤ්භෙ අන්තරා විස්සජ්ජෙත්වා තෙසං අනන්තරා “විසං ද්වෙ සතානි
භික්ඛුනං...පෙ.... ඡවත්තාරිසා භික්ඛුනං, භික්ඛුනීහි අසාධාරණා”තිආදිනා
උක්කමෙමනෙව සාධාරණාදිපඤ්භා විස්සජ්ජිතා, තස්මා තං
උක්කමවිස්සජ්ජනකාරණං දස්සෙතුං “යස්මා පන යෙ ව යාවතතියකාති අයං
පඤ්භො”තිආදිමාහ.

338. ධොවනඤ්ච පටිග්ගහොතිආදිගාථා අට්ඨකථාවරියානං ගාථාව.
ඡබ්බස්සානි නිසිදනන්ති ද්වෙ සික්ඛාපදානි. ද්වෙ ලොමානි
තියොජනාතික්කමධොවාපනවසෙන ද්වෙ ඵළකලොමසික්ඛාපදානි. වස්සිකා
ආරඤ්ඤකෙන වාති වස්සිකසාටිකා පරියෙසනඅරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු
විහරණසික්ඛාපදෙන සහ.

පණ්ණන්ති පණ්ණහොජනවිඤ්ඤාපනං. උනන්ති උනවිසතිවස්සුපසම්පාදනං.
මාතුගාමෙන සද්ධිත්ති සංවිධාය ගමනං චුත්තං. යා සික්ඛාති යං සික්ඛාපදං.
නිසිදනෙ ව යා සික්ඛාති පමාණාතික්කන්තනිසිදනකාරාපනෙ යං සික්ඛාපදං. තථා
වස්සිකා යා ව සාටිකාති එත්ථාපි.

පාළියං සතං සත්තති ඡච්චෙවීමෙ හොන්ති උභින්නං අසාධාරණාති භික්ඛුනං
භික්ඛුනීහි අසාධාරණා ඡචත්තාරිස, භික්ඛුනීනං භික්ඛුහි අසාධාරණා තිංසාධිකං
සතඤ්චාති එවං උභින්නං අසාධාරණා ව ඡසත්තතිඅධිකං සතං සික්ඛාපදානීති
අත්ථො. සතං සත්තති චත්තාරිති උභින්නං සාධාරණසික්ඛානං ගණනා
චතුසත්තතිඅධිකං සතං සික්ඛාපදානීති අත්ථො.

විහත්තියොති ආපත්තික්ඛන්ධා වෙච උපොසථපචාරණාදයො ව අධිජ්ජෙනා.
තෙ හි පාරාජිකාදිභෙදෙන, භික්ඛුඋපොසථාදිභෙදෙන ව විහජියන්ති. තෙනාහ

“විභත්තියො” තිආදි. තෙසන්ති අට්ඨන්තං පාරාජිකාදීනං. ද්විතීතිආදි විවාදාධිකරණාදීනං සමපෙභි වූපසමදස්සනං.

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තස්සික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

339. ඉදන්ති “පාරාජිකන්ති යං චුත්ත” තිආදිනා චුත්තං වචනං සන්ධාය වදන්ති. ඉදඤ්භි හෙට්ඨා “ගරුක ලහුක” තිආදිනා උද්ධට්ඨපඤ්ඤෙසු අනාගතමිපි “සබ්බානිපෙතානි වියාකරොහි, හන්ද වාක්‍යං සුඤ්ඤාම තෙ” ති එත්ථ යථාචුත්තානි අඤ්ඤානිපි “සබ්බානිපෙතානි වියාකරොහි, හන්ද වාක්‍යං සුඤ්ඤාමා” ති එවං ගහිතමෙවාති දස්සෙන්නො “ඉමිනා පන ආයාචනවචනෙන සඬගහිතස්සා” තිආදි චුත්තං.

අතිවස්සතීති ඔවස්සති, වස්සොදකං පවිසතීති අත්ථො. ධම්මානන්ති යථා චතුපච්චයෙ ධාරයතීති ධම්මො, තෙසං. තෙනාහ “සඬබ්බධම්මාන” ති. ගාථාසඬගණිකන්ති ගාථාසඬගහො, තෙ තෙ අත්ථා ගාථාහි සඬගහෙත්වා ගණියන්ති කථියන්ති එත්ථාති හි ගාථාසඬගණිකං.

පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පට්ඨගාථාසඬගණිකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

අධිකරණහෙදං

උක්කොටනහෙදාදිකථාවණ්ණනා

341. “අලං ආවුසො” ති අත්තපච්චත්ථිකෙ සඤ්ඤාපෙත්වාති පත්තච්චරාදිඅත්ථාය අලං හණ්ඩනාදිකරණන්ති විවාදාදීසු දොසදස්සනමත්තෙන සඤ්ඤාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍රමාපෙත්වා වූපසමෙත්ති, න පන අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපත්තානාපත්තිදස්සනවසෙනාති අධිප්පායො. තෙනාහ “පාළිමුත්තකච්චිච්ඡයෙනෙවා” ති.

විසමානි කායකම්මාදීනි නිස්සිතො හික්ඛු විසමනිස්සිතො නාම, මිච්ඡාදිට්ඨිනිස්සිතො ගහනනිස්සිතො, බලවත්තෙ පුරිසෙ නිස්සිතො බලවනිස්සිතො නාමාති දස්සෙන්නො “එකො විසමානී” තිආදිමාහ.

උක්කොටනහෙදාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා

342. ආපත්තිං නිස්සාය උප්පජ්ජනකආපත්තිවසෙනාති පරෙසං, අත්තනො ව ආපත්තිං පටිච්ඡාදෙන්තානං වජ්ජපටිච්ඡාදීනං පාරාජිකාදිආපත්තිමෙව සන්ධාය වුත්තං, න සබ්බාපත්තියො. කිච්චං නිස්සාය උප්පජ්ජනකකිච්චානන්ති උක්ඛෙපනීයාදිකම්මං නිස්සාය උප්පජ්ජනකානං තදනුවත්තිකාය හික්ඛුනියා යාවතනියානුස්සාවනානං කිච්චානං වසෙන, න සබ්බෙසං කිච්චානං වසෙනාති.

344. පාළියං “කතිහි අධිකරණෙහි”ති පුච්ඡාය “එකෙන අධිකරණෙන කිච්චාධිකරණෙනා”ති වුත්තං. “කතිසු යානෙසු”ති පුච්ඡාය “තීසු යානෙසු සඬ්ඝමජ්ඣෙ, ගණමජ්ඣෙ, පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ”ති වුත්තං. “කතිහි සමට්ඨෙහි”ති පුච්ඡාය “තීහි සමට්ඨෙහි”ති වුත්තං. තීහිපි එතෙහි එකො වූපසමනස්පකාරොව පුච්ඡිතො, විස්සජ්ජිතො වාති වෙදිතබ්බො.

348. විවාදාධිකරණං හොති අනුවාදාධිකරණන්තිආදීසු විවාදාධිකරණමෙව අනුවාදාධිකරණාදිපි හොතීති පුච්ඡාය විවාදාධිකරණං විවාදාධිකරණමෙව හොති, අනුවාදාදයො න හොතීති විස්සජ්ජනං.

අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තසමට්ඨානාත්ථාදිවණ්ණනා

354. අධිකරණපුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ පාළියං විපච්චයතාය වොහාරොති විරූපවිපාකාය අඤ්ඤමඤ්ඤං දුක්ඛුප්පාදනාය කායවච්චොහාරො. මෙධගන්ති වුද්ධිප්පත්තො කලහො.

අනුසම්පවඬකතාති විපත්තිවොදනාය අනු අනු සංයුජ්ජනවසෙන නින්තතා.

අබ්භුස්සහනතාති අතිවිය සඤ්ජාතුස්සාහතා. අනුබලප්පදානන්ති වොදකානම්පි උපත්ථම්හකරණං. කම්මසඬ්ඝහානාවෙනාති සඬ්ඝසම්මුඛතාදිමත්තස්ස සම්මුඛාවිනයස්ස සඬ්ඝාදිහි කත්තබ්බකිච්චවෙසු සඬ්ඝහානවා.

සත්තසමට්ඨානාත්ථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණහෙදවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

දුතියගාථාසඬ්ඝණිකං

වොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

359. දුතියගාථාසඬ්ඝණිකාය “වොදනා කිමත්ථායා”තිආදිකා පුච්ඡා උපාලිත්ථෙරෙන කතා. “වොදනා සාරණත්ථායා”තිආදිවිස්සජ්ජනං භගවතා වුත්තං. උපාලිත්ථෙරො සයමෙව පුච්ඡිත්ථා විස්සජ්ජනං අකාසිතිපි වදන්ති.

මන්තග්ගහණන්ති තෙසං විචාරණාගහණං, සුත්තන්තිකත්ථෙරානං,
විනයධරත්ථෙරානඤ්ච අධිප්පායගහණන්ති අත්ථො. පාටෙක්කං
විනිව්ඡයසන්නිට්ඨාපනත්ථන්ති තෙසං පච්චෙකං අධිප්පායං ඤත්වා තෙහි
සමුට්ඨාපිතනයම්පි ගහෙත්වා විනිව්ඡයපරියොසාපනත්ථන්ති අධිප්පායො.

“මා බො තුරිතො අහණි”තිආදිනා අභිමුඛෙ යීතං කඤ්චි අනුච්ඡේදකං
ඔවදන්තෙන විය ථෙරෙන අනුච්ඡේදකචත්තං කථිතං.

අනුයුඤ්ජනචත්තන්ති අනුයුඡ්ජනක්කමං, තං පන යස්මා
සබ්බසික්ඛාපදවීතික්කමච්ඡයෙපි තංතංසික්ඛාපදානුලොමෙන කත්තබ්බං, තස්මා
“සික්ඛාපදානුලොමික”න්ති චුත්තං. අත්තනො ගතිං නාසෙතිති අත්තනො
සුගතිගමනං විනාසෙති.

අනුසන්ධිත-සද්දො භාවසාධනොති ආහ “අනුසන්ධිතන්ති කථානුසන්ධි”ති.
චත්තානුසන්ධිතෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. චත්තානුසන්ධිතෙනාති
ආචාරානුසන්ධිතා, ආචාරෙන සද්ධිං සමෙන්නියා පටිඤ්ඤායාති අත්ථො. තෙනාහ
“යා අස්ස චත්තෙනා”තිආදි.

පාළියං සඤ්චිච්ච ආපත්තින්තිආදි අලජ්ජිලජ්ජිලක්ඛණං භික්ඛුභික්ඛුනීනං
වසෙන චුත්තං තෙසඤ්ඤෙව සබ්බජ්ජකාරතො සික්ඛාපදාධිකාරත්තා.
සාමණෙරාදීනම්පි සාධාරණවසෙන පන සඤ්චිච්ච යථාසකං
සික්ඛාපදවීතික්කමනාදිකං අලජ්ජිලජ්ජිලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

කථානුසන්ධිවචනන්ති චුදිතකඅනුච්ඡේදකානං කථාය අනුසන්ධියුත්තං වචනං න
ජානාති, තෙහි එකස්මිං කාරණෙ චුත්තෙ සයං තං අසල්ලක්ඛෙත්වා අත්තනො
අභිරුචිතමෙව අසම්බන්ධිතත්ථන්ති අත්ථො. විනිව්ඡයානුසන්ධිවචනඤ්චාති
අනුච්ඡේදකෙන කතස්ස ආපත්තානාපත්තිවිනිව්ඡයස්ස අනුගුණං,
සම්බන්ධවචනඤ්ච.

වොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වොදනාකණ්ඩං

අනුච්ඡේදකකිව්චවණ්ණනා

360. පාළියං යං බො ත්වන්තිආදීසු ත්වං, ආවුසො, යං ඉමං භික්ඛුං වොදෙසී, තං
කිම්හි දොසෙ වොදෙසී, කතරාය විපත්තියා වොදෙසීති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථං.

361. අසුද්ධපරිසඬිකිකොති අසුද්ධාය අට්ඨානෙ උප්පන්නාය පරිසඬිකාය
පරිසඬිකිකො. තෙනාහ “අමුලකපරිසඬිකිකො”ති.

364. පාළියං උපොසථො සාමග්ගත්ථායාති විසුද්ධානං භික්ඛුනං
අඤ්ඤොඤ්ඤනිරපෙක්ඛො අහුත්වා උපොසථො උපොසථට්ඨානං සන්තිපතිත්වා
“පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොවෙථ, පරිසුද්ධෙන්ථායස්මන්තො, පරිසුද්ධො අහං
ආවුසො” තිආදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිසුද්ධිවිමංසනාරොචනවසෙන අයුත්තෙ
විච්ඡේදත්වා යුත්තෙහෙව කායචිත්තසාමග්ගිකරණත්ථාය.

විසුද්ධාය පචාරණාති දිට්ඨසුතාදිහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කථාපෙත්වා
විසුද්ධිසම්පාදනත්ථායාති අත්ථො. උභො එතෙති ආමිසපුග්ගලනිස්සයනෙ එතෙ
උභො.

අනුවිජ්ජකකිව්චවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වුළුසඬිගාමං

අනුවිජ්ජකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා

365. තත්ථ භීති තස්මිං සන්තිපාතෙ. අත්තපච්චත්ථිකාති ලජ්ජිපෙසලස්ස
වොදකපාපගරහීපුග්ගලස්ස අනත්ථකාමා වෙරීපුග්ගලා. සාසනපච්චත්ථිකාති
අත්තනො අනාචාරානුගුණං බුද්ධච්චනං පකාසෙත්තො තණ්හාගතිකා, දිට්ඨිගතිකා
ච. අජ්ඣේයාගාහෙත්වාති අලජ්ජිඅභිභවනවසෙන සඬිසමජ්ඣං පවිසිත්වා. සො
සඬිගාමාවචරොති සො වොදකො සඬිගාමාවචරො නාම. දිට්ඨසුතමුතම්පි
රාජකථාදිකන්ති දිට්ඨසුතවසෙනෙව රාජවොරාදිකථං, මුතවසෙනපි
අන්තාදිකථඤ්ච අකථෙන්නෙතාති යොජෙතඛිඛං. කප්පියාකප්පියනිස්සිතා
වාතිආදීසු රූපාරූපපට්ඨිඡෙදපදෙන සකලඅභිධම්මත්ථපිටකත්තං දස්සෙති.
සමථාචාරාදිහි පටිසංයුත්තන්ති සකලසුත්තන්තපිටකත්තං. තත්ථ සමථාචාරො නාම
සමථභාවනාක්කමො. තථා විපස්සනාචාරො. යානනිසජ්ජවත්තාදිනිස්සිතාති
සඬිසමජ්ඣාදීසු ගරුචිත්තිකාරං පච්චුපට්ඨපෙත්වා යානාදික්කමනිස්සිතා වෙච
වුද්දසමභාවත්තාදිවත්තනිස්සිතා ච, ආදි-සද්දෙන අප්පිච්ඡතාදිනිස්සිතා වාති
අත්ථො. පඤ්ඤෙ උප්පන්නෙති කෙනචි උප්පන්නෙ පඤ්ඤෙ පුච්ඡිතෙ. ඉදඤ්ච
උපලක්ඛණමත්තං, යං කිඤ්චි උපට්ඨිතං ධම්මං භාසස්සුති අධිප්පායො.

කුලපදෙසො නාම ඛත්තියාදිජාතියම්පි කාසිකරාජකුලාදිකුලවිසෙසො.
එතමෙවාහ “කුලපදෙසො ඛත්තියකුලාදිවසෙනෙව වෙදිතඛිඛො”ති.
සන්තිපාතමණ්ඩලෙති අත්තනො අනුවිජ්ජමානජ්ජකාරං සඬිසස්ස ඤාපනත්ථං
උට්ඨාය සඬිසසන්තිපාතමජ්ඣෙ ඉතො විතො ච පරෙසං මුඛං ඔලොකෙන්නෙන න
වරිතඛිඛං. යථානිසින්නෙනෙව ධම්මවිනයානුගුණං විනිච්ඡයං යථා සබ්බෙ සුණන්ති,
තථා වත්තඛිඛන්ති අත්ථො.

පාළියං අවණ්ඩිකතෙතාති අකතවණ්ඩිභාවෙන, අඵරුසෙනාති අත්ථො.
“භිතානුකම්පිතා”ති එතෙන මෙත්තාපුබ්බභාගො වුත්තො. “කාරුණිකෙන

භවිතබ්බ”න්ති ඉමිනා අප්පනාප්පත්තකරුණා වුත්තා. “භිතපරිසක්කිනා”ති ඉමිනා කරුණාපුබ්බභාගො. තෙනාහ “කරුණා ව කරුණාපුබ්බභාගො ව උපට්ඨාපෙතබ්බොති අයං පදද්වයෙපි අධිප්පායො”ති. ලජ්ජියාති ලජ්ජීනී.

අනුයොගවත්තං කථාපෙත්වාති “කාලෙන වක්ඛාමී”තිආදිනා (පරි. 362) වුත්තවත්තං. අනුයුක්ඛනාචාරක්කමෙනෙව අනුයුක්ඛනං අනුයොගවත්තං නාම, තං කථාපෙත්වා තෙනෙව කමෙන අනුයුක්ඛනාපෙත්වාති අත්ථො. උපුමද්දවෙනාති එත්ථ අප්පිකාහරිතබ්බපදං දස්සෙති “උපවරිතබ්බො”ති. “ධම්මෙසු ව පුග්ගලෙසු වා”ති ඉදං “මජ්ඣිමනිකායෙ භවිතබ්බ”න්ති පකතෙන සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ “ධම්මෙසු ව පුග්ගලෙසු ව...පෙ.... මජ්ඣිමනිකායෙ වෙදිතබ්බො”ති. යඤ්භි යත්ථ කත්ථවි කත්තබ්බං, තං තත්ථ අතික්කමන්තො මජ්ඣිමනිකායෙ නාම න භොති, ධම්මෙසු ව ගාරවො කත්තබ්බො. පුග්ගලෙසු පන මෙත්තාභාවෙන පක්ඛපාතගාරවො. තස්මා ඉමං විධිං අනතික්කන්තොව තෙසු මජ්ඣිමනිකායෙ වෙදිතබ්බො.

366. සංසන්දනත්ථන්ති ආපත්ති වා අනාපත්ති වාති සංසයෙ ජාතෙ සංසන්දිත්වා නිව්ඡයකරණත්ථං වුත්තන්ති අධිප්පායො. අත්ථදස්සනායාති සාධෙතබ්බස්ස ආපත්තාදිඋපමෙයාත්ථස්ස වොදකවුදිතකෙ අත්තනො පටිඤ්ඤාය එව සරුපවිභාවනත්ථං. අත්ථො ජානාපනත්ථායාති එවං විභාවිතො අත්ථො වොදකවුදිතකසංඝිකානං ඤාපනත්ථාය නිජ්ඣාපනත්ථාය, සම්පට්ඨිජාපනත්ථායාති අත්ථො. පුග්ගලස්ස යපනත්ථායාති වොදකවුදිතකෙ අත්තනො පටිඤ්ඤාය එව ආපත්තියං, අනාපත්තියං වා පතිට්ඨාපනත්ථාය. සාරණත්ථායාති පමුට්ඨසරාපනත්ථාය. සවචනියකරණත්ථායාති දොසෙ සාරිතෙපි සම්පට්ඨිජිත්වා පටිකම්මං අකරොත්තස්ස සවචනියකරණත්ථාය. “න තෙ අපසාදෙනබ්බා”ති ඉදං අධිප්පෙතත්ථදස්සනං. තත්ථ අවිසංවාදකට්ඨානෙ යිතා එව න අපසාදෙනබ්බා, න ඉතරෙති දට්ඨබ්බො.

අප්පච්චයපරිනිබ්බානත්ථායාති ආයතිං පටිසන්ධියා අකාරණභූතපරිනිබ්බානත්ථාය. පරිනිබ්බානඤ්භි නාම බිණ්ණසවානං සබ්බපච්ඡිමා වුත්තිත්තකම්මජරුපසංඝිකාතා ඛන්ධා, තෙ ව සබ්බාකාරතො සමුච්ඡින්නානුසයතාය පුනබ්භවාය අනන්තරාදිපච්චයා න භොන්ති අඤ්ඤෙහි ව තණ්හාදිපච්චයෙහි විරහිතත්තා. තස්මා “අප්පච්චයපරිනිබ්බාන”න්ති වුච්චති. තන්ති විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං. තෙනෙවාහ “තස්මි”න්ති. විනයමත්තනාති විනයවිනිව්ඡයො. සොකාවධානන්ති සොතස්ස ඔදහනං, සවනන්ති අත්ථො. තෙනාහ “යං උප්පජ්ජති ඤාණ”න්ති. යථාවුත්තාය විනයසංවරාදිකාරණපරම්පරාය විමුත්තිකායා එව පධානත්තා සා පුන විත්තස්ස විමොක්ඛොති උද්ධමොති ආහ “අරහත්තඵලසංඝිකාතො විමොක්ඛො”ති. අථ වා යො යං කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදිසිත්වා පරිනිබ්බානවසෙන විත්තස්ස විත්තසන්තතියා, තප්පට්ඨිකම්මජරුපසන්තතියා ව විමොක්ඛො විමුච්චනං අපුනප්පවත්තිවසෙන විගමො, එතදත්ථාය එතස්ස විගමස්සත්ථාය එවාති එවං නිගමනවසෙනපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

367. අනුයෝගවත්තගාථාසු කුසලෙන බුද්ධිමතාති සම්මාසම්බුද්ධෙන. කතන්ති නිබ්බත්තිතං, පකාසිතන්ති අත්ථො. තෙනෙවාතිආදීසු තෙනෙව කතාකතස්ස අජානනෙව පුබ්බාපරං අජානනස්ස, අඤ්ඤස්සපි හික්ඛුනො යං කතාකතං හොති, තම්පි න ජානාතීති අත්ථො. අත්තනො සදිසායාති යථාචුත්තෙහි දොසෙහි යුත්තතාය අත්තනා සදිසාය.

අනුවිජ්ජකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාසඬිගාමං

වොහරන්තෙන ජානිතබ්බාදිවණ්ණනා

368-374. මහාසඬිගාමෙ පාළියං සඬිගාමාවචරෙතාති අනුවිජ්ජකං සන්ධාය වුත්තං. වත්ථුති මෙටුනාදිවිතික්කමො. නිදානන්ති වෙසාලිආදිපඤ්ඤත්තිට්ඨානං. පුග්ගලො අකාරකො ජානිතබ්බොති එත්ථ සඬිසෙ වා ගණෙ වා පරිණායකභූතො පුග්ගලොති දට්ඨබ්බං.

375. විස්සට්ඨිසික්ඛාපදන්ති නීලාදිදසන්තං සුක්කානං මොචනවසෙන වුත්තං සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදං. තඤ්භි තෙලාදිමන්දවණ්ණානං නීලාදිපචුරවණ්ණානං වසෙන “වණ්ණාවණ්ණා”ති වුත්තං. පචුරත්ථෙ හි ඉධ අවණ්ණොති අ-කාරො.

379. යාව අකනිට්ඨබ්බමානො ද්විධා හොන්තිති එත්ථ අවිභාදිසුද්ධාවාසිකා අඤ්ඤභූමීසු අරියා ධම්මවාදිපක්ඛං එව හජන්ති, ඉතරෙ දුට්ඨමිපිති දට්ඨබ්බං.

වොහරන්තෙන ජානිතබ්බාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කථිනහෙදං

කථිනඅත්ථතාදිවණ්ණනා

404. කථිනෙ අනාගතවසෙනාති උදකාහරණාදිපයොගෙ උජ්ජන්තෙ පච්ඡා ධොවනාදිපුබ්බකරණස්ස උජ්ජන්තිතො තජ්ජයොගස්ස අනාගතවසෙනෙව අනන්තරපච්චයො. පච්චයත්තඤ්චස්ස කාරියභූතස්ස යස්මා නිජ්ඣාදෙනබ්බතං නිස්සාය පච්චයා පවත්තා, න විනා තෙන, තස්මා තෙන පරියායෙන වුත්තං, න සභාවතො සබ්බත්ථ. තෙනාහ “පයොගස්ස හී”තිආදි. තත්ථ පයොගස්ස සත්තවිධම්පි පුබ්බකරණං පච්චයො හොතීති සම්බන්ධො. කාරණමාහ “යස්මා”තිආදි. පුබ්බකරණස්සත්ථායාති පුබ්බකරණස්ස නිජ්ඣාදනත්ථාය. පුරෙජාතපච්චයෙති පුරෙජාතපච්චයස්ස විසයෙ. එසාති පයොගො. ධොවනාදිධම්මෙසු එකම්පි අත්තනො පුරෙජාතපච්චයභූතං ධම්මං න ලහති,

අත්තනො උප්පත්තිනො පුරෙජාතස්ස පුබ්බකරණස්ස අභාවාති අත්ථො. ලහනීති පච්ඡාජාතපච්චයං පුබ්බකරණං ලහති, පච්ඡාජාතපච්චයො හොතීති අත්ථො.

පාළියං පන්තරස ධම්මා සහජාතපච්චයෙන පච්චයොති එත්ථ පුබ්බකරණස්සාති වා පයොගස්සාති වා අඤ්ඤස්ස කස්සචි පච්චයුප්පන්නස්ස අපරාමට්ඨත්තා පන්තරස ධම්මා සයං අඤ්ඤමඤ්ඤසහජාතපච්චයෙන පච්චයොති එවමත්ථො ගහෙනබ්බො, තෙනි සහ උප්පජ්ජනකස්ස අඤ්ඤස්ස අභාවා. එවං උපරි සබ්බත්ථ. තෙනාහ “සහජාතපච්චයං පනා”තිආදි. මාතිකා ව පලිබොධා වාති එත්ථ ව-සද්දෙන පඤ්චානිසංසාති ගහිතානීති දට්ඨබ්බං. එවං මාතිකානඤ්ච පලිබොධානඤ්චාති එත්ථාපි. තෙනිපි අත්ථො අනන්තරමෙව මාතිකාදිහි සහ ජායන්ති. තෙනෙව “පන්තරස ධම්මා සහජාතපච්චයෙන පච්චයො”ති වුත්තා. ආසාති විවරාසා. වත්ථුති ආසාය නිමිත්තභූතං අනුප්පන්නවිවරං. “දස්සාම කරස්සාමා”ති හි දායකෙනි පටිඤ්ඤාතවිවරං නිස්සාය අනන්තරං උප්පජ්ජමානා විවරාසා අනන්තරපච්චයාදිභාවෙන වුත්තා. ආසානඤ්ච අනාසානඤ්චාති ලබ්භමානකවිවරෙ උප්පජ්ජනකවිවරාසානඤ්චෙව අලබ්භමානෙ විවරෙ උප්පජ්ජනකඅනාසානඤ්ච, ආසානං, තබ්බිගමානඤ්චාති අත්ථො. ඛණ ඛණ උප්පත්තිහෙදං සන්ධාය “ආසාන”න්ති බහුවචනං කතං, ආසාය, අනාසාය වාති අත්ථො. තෙනාහ “ආසා ව අනාසා වා”ති.

කථිතඅත්ථතාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා

406-7. ජ විවරානීති බොමාදිසු ඡසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය වුත්තං. සබ්බසඬ්ඨගාහිකවසෙන පන “විවරානී”ති බහුවචනං කතං. පාළියං පනෙත්ථ වත්ථු, ආසා ව අනාසා වාතිආදිසු අත්ථනෙ කථිතෙ ආනිසංසවසෙන උප්පජ්ජනකපච්චාසාවිවරං “වත්ථු”ති වුත්තං. කථිතවිවරං හෙතුපච්චය-සද්දෙනි වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

408. පච්චුද්ධාරො තීහි ධම්මෙහිතිආදි කථිතත්ථාරත්ථාය තිවිවරතො අඤ්ඤං වස්සිකසාට්ඨකාදිං පච්චුද්ධරිතුං, අධිට්ඨහිත්වා අත්ථරිතුඤ්ච න වට්ටතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. “වච්චෙදනා”ති එතෙන කෙවලං කායෙන කථිතත්ථාරො න රුහතීති දස්සෙති.

පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කථිතාදිජානිතබ්බවිභාගවණ්ණනා

412. යෙසු රූපාදිධම්මෙසුති “පුරිමවස්සංවුත්ථා හික්ඛු, පඤ්චහි අනුනො සඬ්ඨො, විවරමාසො, ධම්මෙන සමෙන සමුප්පන්නං විවර”න්ති එවමාදිසු යෙසු

රූපාරූපධම්මෙසු. සතීති සන්තෙසු. මිස්සිභාවොති සංසග්ගතා
සමුහපඤ්ඤත්තිමත්තං. තෙනාහ “න පරමත්ථතො ඵකො ධම්මො අත්ථි”ති.

416. එකතො උප්පජ්ජන්තිති කථිනුද්ධාරෙන සහ උප්පජ්ජමානාරහා භොන්තිති
අත්ථො. කථිනත්ථාරතො හි පභුති සබ්බෙ කථිනුද්ධාරා තං තං කාරණන්තරමාගම්ම
උප්පජ්ජන්ති, තස්මා සබ්බෙ එකුප්පාදා නාම ජාතා. තෙසු අන්තරුඛිභාරසහුඛිභාරා
ද්වෙ එව තං විහාරං අනත්ථකකථිනවිහාරසදිසං කරොන්තා සයං සකලෙන
කථිනත්ථාරෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති උද්ධාරභාවං පාපුණන්ති. අවසෙසා පන තං තං
පාටිපුග්ගලිකමෙව කථිනත්ථාරං ද්විත්තං පලිබොධානං උපවිජිත්දනවසෙන
නිරොධෙන්තා සයං උද්ධාරභාවං පාපුණන්ති, න සකලං කථිනත්ථාරං.
කථිනුද්ධාරානඤ්ච නිරොධො නාම තං තං කාරණමාගම්ම උද්ධාරභාවජ්ජන්ති,
එවඤ්ච උප්පත්ති නාම කථිනුද්ධාරො එව. තෙනාහ “සබ්බෙපි අත්ථාරෙන සද්ධිං
එකතො උප්පජ්ජන්ති”තිආදි. තත්ථ පුරිමා ද්වෙති “එකුප්පාදා එකනිරොධා”ති
පාළියං පඨමං වුත්තා අන්තරුඛිභාරසහුඛිභාරා ද්වෙ. තෙසුති පක්කමනන්තිකාදීසු.
උද්ධාරභාවං පත්තෙසුති උද්ධාරභාවජ්ජන්තිසඬ්ඛාතනිරොධං පත්තෙසුති අත්ථො.
අත්ථාරො තිට්ඨතීති කතථිවරං ආදාය පක්කන්තාදිපුග්ගලං යපෙත්වා තදවසෙසානං
පලිබොධසබ්භාවතො කථිනත්ථාරො තිට්ඨති.

කථිනාදිජාතිතබ්බවිභාගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤත්තිවග්ගවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

සඬ්ඛනවග්ගො

උපාලිපඤ්චකං

නජ්ජපිප්පස්සමිහනවග්ගවණ්ණනා

421. සමග්ගෙහි කරණියානීති විවාදාධිකරණෙහි පුබ්බෙ අසමග්ගා හුත්වා පච්ජා
සාමග්ගිං උපගතෙහි කත්තබ්බාති. කිං පන අසඤ්ඤතමිස්සපරිසාය සද්ධිං ලජ්ජිතො
සාමග්ගිං කරොන්තිති ආහ “උපොසථපචාරණාදීසු හී”තිආදි. තත්ථ ධීතාසුති
උපොසථපචාරණාසු අජ්ජවත්තීසු. උපත්ථම්මො න දාතබ්බොති උපරුපරි
අජ්ජවත්තනත්ථාය මයම්පි උපොසථං න කරිස්සාමාතිආදිනා කලහස්ස
උපත්ථම්මො න දාතබ්බො, ධම්මෙන විනයෙන සාමග්ගිං කත්වා සමග්ගෙහෙව
අසඤ්ඤතා භික්ඛු විනෙතබ්බාති අධිප්පායො. තෙනාහ “සචෙ සඬ්ඝො අව්චයං
දෙසාපෙත්වා”තිආදි. භික්ඛුනො නක්ඛමතීති කෙසුචි පුග්ගලෙසු
අජ්ජමත්තකදොසදස්සනෙන න රුච්චති. දිට්ඨාචිකම්මම්පි කත්වාති “න මෙතං
බමති”ති සභාගස්ස භික්ඛුනො අත්තනො දිට්ඨිං ආවිකත්වා. උපෙනබ්බාති
සාසනභානියා අභාවා සාමග්ගිං අකොපෙත්වා කායසාමග්ගී දාතබ්බා, ඊදිසෙ යානෙ
අලජ්ජපරිභොගො ආපත්තිකරො න භොති, වට්ටති යෙව. යෙ පන සාසනවිනාසාය

පටිපත්තා, තෙහි සහ න වත්තති, ආපත්ති එව හොති සාසනවිනාසො ව. තෙනාහ “යනු පන උද්ධමම”න්තිආදි. “දිට්ඨාචිකම්මං න වට්ඨති”ති ඉමිනා දිට්ඨියා ආචිකතායපි ආපත්තිං දස්සෙති.

422. කණ්භවාචොති රාගදොසාදීහි කිලිට්ඨවචනො. අනත්ථකචචනස්ස දීපනං පකාසනං අස්සාති අනත්ථකදීපනො. මානං නිස්සායාති විනිච්ඡයකරණං තව භාරොති සඬ්ඝෙන භාරෙ අකතෙපි “අභමෙවෙත්ථ වොහරිතුං අරහරුපො”ති මානං නිස්සාය. යථාදිට්ඨියාති අනුරූපලද්ධියා. යස්ස හි අත්ථස්ස යාදිසී දිට්ඨි අනුරූපා, තං ගහෙත්වා න බ්‍යාකතාති අත්ථො. අස්ස අත්තනොති අධම්මාදිඅත්ථං සන්ධාය වදති, න පුග්ගලං, අස්ස අධම්මාදිඅත්ථසඬ්ඛාතස්ස අත්තනො සරූපස්ස යා අනුරූපා දිට්ඨිති අත්ථො. ලද්ධිං නික්ඛිපිත්වාති අනුරූපලද්ධිං ඡඩ්ඛෙත්වා, අග්ගහෙත්වාති අත්ථො. තෙනාහ “අධම්මාදිසු ධම්මාදිලද්ධිකො හුත්වා”ති. අථ වා අත්තනො ලද්ධිං නිගුහිත්වා පුග්ගලානුගුණං තථා බ්‍යාකරොත්තො න යථාදිට්ඨියා බ්‍යාකතා නාම. ඉමස්මිං පක්ඛෙ අධම්මාදිසු ධම්මාදිලද්ධිකො හුත්වාති එත්ථ අධම්මාදිසු ධම්මාදිලද්ධිකො විය හුත්වාති අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො.

නප්පට්ඨපස්සම්භනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වොහාරවග්ගාදිවණ්ණනා

424. කම්මඤ්ඤිති කම්මභූතා ඤ්ඤති. අනුස්සාවනනිරපෙක්ඛා ඤ්ඤතිකම්මභූතා ඤ්ඤතිති අත්ථො. කම්මපාදඤ්ඤති නාම ඤ්ඤතිදුතියකම්මාදිසු අනුස්සාවනකම්මස්ස පාදභූතා අධිට්ඨානභූතා ඤ්ඤති. නවසු යානෙසුති ඔසාරණාදිසු නවසු යානෙසු. ද්වීසු යානෙසුති ඤ්ඤතිදුතියඤ්ඤතිවතුත්ථකම්මෙසු.

සුත්තානුලොමන්ති උභතොවිභඩ්ගෙ සුත්තානුලොමභූතෙ මහාපදෙසෙ සන්ධාය වුත්තං. විනායානුලොමන්ති ඛන්ධකපරිවාරානුලොමභූතෙ මහාපදෙසෙ. සුත්තන්තිකෙ වත්තාරො මහාපදෙසෙති සුත්තාහිධම්මපිටකෙසු අනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තසුත්තානුලොමවසෙන නයතො ගහෙතඛිබ්බෙ වත්තාරො අත්ථො.

425. දිට්ඨිනං ආචිකම්මානීති ආපත්තිලද්ධිනං පකාසනානි, ආපත්තිදෙසනාකම්මානීති අත්ථො.

යථා වතුහි පඤ්චහි දිට්ඨි ආචිකතා හොතීති යථා ආචිකතෙ වතුහි පඤ්චහි එකිභූතෙහි එකස්ස පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ ආපත්ති දෙසිතා නාම හොති, එවං දෙසෙතීති අත්ථො. එවං දෙසෙන්නො ව අත්තනා සද්ධිං තයො වා වත්තාරො වා හික්ඛු ගහෙත්වා එකස්ස සන්තිකෙ දෙසෙති. එවං දෙසෙතුං න වට්ඨති. දෙසිතා ව ආපත්ති න වුට්ඨාති, දෙසනාපච්චයා දුක්කටඤ්ච හොති. ද්විත්තං තිණ්ණං පන එකතො දෙසෙතුං වට්ඨති.

444. අදස්සනෙනාති ඉමස්ස අකප්පියං පරිවජ්ජෙත්තානං විනයධරානං පටිපත්තියා අදස්සනෙන, තෙසං දිට්ඨානුගතිං අනාපජ්ජනෙනාතිපි අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. අකප්පියෙ කප්පියසඅඤ්ඤායාති රජනාදිඅකප්පියෙ තිපුආදිසඤ්ඤිතාය. පුච්ඡිත්වා වා අඤ්ඤෙසං වා වුච්චමානං අසුඤ්ඤානො ආපජ්ජතීති එත්ථ පුච්ඡිත්වා අසුඤ්ඤානො වා පුච්ඡියමානං අසුඤ්ඤානො වාති පච්චෙකං යොජෙතඛිබ්බං. එකරත්තාතික්කමාදිවසෙනාති අධිට්ඨිතවීරෙන විජ්ජවසිත්වා එකරත්තාතික්කමෙන පාවිත්තියං ආපජ්ජති. ආදි-සද්දෙන ඡරත්තාතික්කමාදීනං සඬගහො.

450. අනත්ථං කලිසාසනන්ති අනත්ථාවහං කොධවචනං ආරොපෙත්තො දොසං ආරොපෙත්තො උපද්දවාය පරිසක්කතීති අත්ථො.

454. වොහාරනිරුත්තියන්ති තස්ස තස්ස අත්ථස්ස වාවකසද්දෙ පහෙදගතඤ්ඤාඤ්ජපත්තො න හොතීති අත්ථො.

455. පරිමණ්ඩලඛ්‍යඤ්ජනාරොපෙන කුසලො න හොතීති පරිමණ්ඩලෙන පදඛ්‍යඤ්ජනෙන වත්ථුං, පරෙහි වුත්තං ඡානිතුඤ්ච අසමත්ථොති අත්ථො.

458. අනුස්සාවනෙනාති අනු අනු කථනෙන. තෙනාහ “නනු තුම්භෙ”තිආදි, යං අවොචුම්භ, ස්වායං පකාසිතොති සම්බන්ධො. තත්ථ යන්ති ඉදං යස්මා වචනාපෙක්ඛං න හොති, වචනත්ථාපෙක්ඛමෙව, තස්මා තෙන වචනෙන නානාකරණාභාවං පකාසයිස්සාමාති යමත්ථං අවොචුම්භාති අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. තෙනෙව “ස්වාය”න්ති පුල්ලිඬගවසෙන පටිනිද්දෙසො කතො, තස්ස සො අයං නානාකරණාභාවොති අත්ථො.

467. මඤ්චපදාදීසුපි නළාටං පටිහඤ්ඤෙය්‍යාති අන්ධකාරෙ වම්මණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා වන්දිතුං ඔනමන්තස්ස නළාටං වා අක්ඛි වා මඤ්චාදීසු පටිහඤ්ඤති. එතෙන වන්දනොපි ආපත්තිඅභාවං වත්වා වන්දනාය සබ්බථා පටික්ඛෙපාභාවඤ්ච දීපෙති. එවං සබ්බත්ථ සුත්තන්තරෙහි අප්පටික්ඛිත්තෙසු. නග්ගාදීසු පන වන්දිතුං න වට්ටතීති. එකතො ආවට්ටොති එකස්මිං දොසාගතිපක්ඛෙ පරිවත්තො පටිට්ඨොති අත්ථො. තෙනාහ “සපත්තපක්ඛෙ ධීතො”ති. වන්දියමානොති ඔනමිත්වා වන්දියමානො. වන්දිතඛිබ්බෙසු උද්දෙසාවරියො, නිස්සයාවරියො ව යස්මා නවකාපි හොන්ති, තස්මා තෙ වුඩ්ඪා එව වන්දියාති වෙදිතඛිබ්බා.

470. පුබ්බෙ වුත්තමෙවොති සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං. ඉතරන්ති සවිත්තකං.

වොහාරවග්ගාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපරදුතියගාථාසඬගණිකං

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

474. “කති ආපත්තියෝ” තිආදිනා උපාලිත්ථෙරෙන විනයස්ස පාටවත්ථං සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. භික්ඛුනීනංයෙව...පෙ.... අට්ඨවත්ථුකා නාමාති භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තා එකා එව ආපත්ති අට්ඨවත්ථුකා නාමාති අත්ථො.

475. කම්මඤ්ච කම්මපාදකා වාති එත්ථ යස්මා ඤත්තිකම්මෙසු ඤත්ති සයමෙව කම්මං හොති, ඤත්තිදුතියඤත්තිචතුත්ථෙසු කම්මෙසු අනුස්සාවනසඬ්ඛාතස්ස කම්මස්ස ඤත්තිපාදකභාවෙන තිට්ඨති, තස්මා ඉමාති ද්වෙ “ඤත්තිකිච්චානී” ති වුත්තාති.

පාවිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටා කතාති දසසුපි සික්ඛාපදෙසු එකතොඋපසම්පන්නාය වසෙන වුත්තදුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. පට්ඨසික්ඛාපදම්භීති භික්ඛුනොවාදවග්ගස්ස පට්ඨසික්ඛාපදවිභවිගෙ (පාටි. 144 ආදයො). අධම්මකම්මෙති භික්ඛුනොවාදකසම්මුතිකම්මෙ අධම්මකම්මෙ ජාතෙ ආපජ්ජිතබ්බා ද්වෙ ආපත්තිනවකා, ධම්මකම්මෙ ද්වෙ ආපත්තිනවකාති වත්තාරො නවකා වුත්තා. ආමකධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා විඤ්ඤාපනාදිපුබ්බපයොගෙ දුක්කටං, අජ්ඣෙකාභාරෙ පාවිත්තියං. පාවිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටා කතායෙවාති වුත්තං.

විජහන්ති තිට්ඨතීතිආදීසු යදා භික්ඛුනියා එකෙන පාදෙන හත්ථපාසං විජහිත්වා යත්වා කිඤ්චි කම්මං කත්වා තතො අපරෙන පාදෙන විජහිත්වා යාතුකාමතා උජ්ජජ්ජති, තදා සා යථාක්කමං “විජහන්ති තිට්ඨති, විජහිත්වා තිට්ඨති” ති ඉමං වොහාරං උභති. අඤ්ඤථා භිස්සා ගාමුපචාරමොක්කන්තියා විසෙසො න සියා හත්ථපාසවිජහනස්සාපි ගමනත්තා. නිසීදති වා නිපජ්ජති වාති එත්ථාපි යථාවුත්තාධිප්පායෙන අද්ධාසනෙන හත්ථපාසං විජහන්ති නිසීදති, සකලෙන වා ආසනෙන විජහිත්වා නිසීදති, අද්ධසරීරෙන විජහන්ති නිපජ්ජති, සකලෙන සරීරෙන විජහිත්වා නිපජ්ජතීති යොජෙතබ්බං.

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියවණ්ණනා

476. සබ්බාති නානාවත්ථුකානීති සජ්ජිතවතීතාදීනං පඤ්චන්තං වත්ථුනං හෙදෙන පාවිත්තියාති පඤ්ච නානාවත්ථුකාති. එස නයො පණ්ණහොජනවිසයෙ නව පාවිත්තියානීතිආදීසුපි. එතෙන හෙසජ්ජපණ්ණහොජනසික්ඛාපදාති එකෙකසික්ඛාපදවසෙන පඤ්ඤත්තානිපි වත්ථුහෙදෙන පච්චෙකං. පඤ්චසික්ඛාපදනවසික්ඛාපදසදිසාති භික්ඛුනීනං පාටිදෙසනීයාපත්තියො වියාති දස්සෙති. තෙනෙව “නානාවත්ථුකානී” ති වුත්තං. සජ්ජිං එව පටිග්ගහෙත්වා අනෙකභාජනෙසු යපෙත්වා සත්තාහං අතික්කාමෙන්තස්ස භාජනගණනාය සම්භවන්තියො බහුකාපි ආපත්තියො එකවත්ථුකා එව හොන්ති, එවං සජ්ජිහොජනමෙව බහුසු යානෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා එකතො වා විසුං විසුමෙව වා භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තියො එකවත්ථුකා එවාති දට්ඨබ්බා.

පාළියං එකවාචාය දෙසෙය්‍ය, වුත්තා ආදිච්චබන්ධුනාති එත්ථ “දෙසෙය්‍යාති වුත්තා”ති ඉති-සද්දං අජ්ඣාභරිත්වා යොජෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි.

හෙදානුවත්තකානන්ති එත්ථ ආදි-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො. යාවතනියකා ච සබ්බෙ උභතොවිභවිගෙ ආගතා, සඬ්ඝාදිසෙසසාමඤ්ඤෙන එකං, පාවිත්තියසාමඤ්ඤෙන ච එකං කත්වා “යාවතනියකෙ තිස්සො”ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච ඤත්තියා දුක්කටං, ද්විති කම්මවාචාහි පුල්ලච්චයාපි සන්ති එව. තාති මාතිකාය න ආගතාති. මාතිකාගතවසෙන හෙත්ථ “තිස්සො”ති වුත්තං.

සඬ්ඝාදීහීති සඬ්ඝගණපුග්ගලෙහි කාරණභූතෙහි. අබ්භුණ්භසීලොති පරිසුද්ධභාවූපගමනෙන අභිනවුජ්ජන්තසීලො. අභිනවුජ්ජන්තඤ්ඤි “අබ්භුණ්භ”න්ති වුවචති, පරිසුද්ධසීලොති අත්ථො. තෙනාහ “පාකතිකො”ති.

“කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ වුත්තානිසංසෙ”ති ඉදං කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ “සවෙ මං ඉමෙ භික්ඛූ ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිපිස්සන්ති, න මයා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සන්ති”තිආදිනා ආපත්තියා අදස්සනෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පරෙසම්පි සද්ධාය ආපත්තිදෙසනාවිධානමුඛෙන සාමත්ථියතො පකාසිතො. එකතො උපොසථකරණ, පචාරණාකරණ, සඬ්ඝකම්මකරණ, ආසනෙනිසිද්ධත, යාගුපානෙනිසිද්ධත, හත්තග්ගෙනිසිද්ධත, එකච්ඡන්තෙසයන, යථාවුඬ්ඬඅභිවාදනාදිකරණසඬ්ඛාතෙ අට්ඨානිසංසෙ සන්ධාය වුත්තං.

චතුත්තන්ති විනයපිටකෙ ආගතානං වසෙන වුත්තං. කතමා පන සාති සා චතුබ්බිධා අච්චයදෙසනා කතමාති අත්ථො. අභිමාරානන්ති මාරණත්ථාය පයොජිතධනුග්ගහානං. උපට්ඨායිකායාති සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවත්ථුස්මිං ආගතාය.

අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනන්ති ථෙරාසනතො පට්ඨාය අට්ඨහි භික්ඛුනීහි ඉතරාය ආගතාය වුඬ්ඬාය භික්ඛුනියා ආසනං දාතබ්බං. අට්ඨන්තං පන භික්ඛුනීනං නවකාය ආගතාය අදාතුම්පි වට්ටති. තාය පන සඬ්ඝනවකාසනෙ ලද්ධොකාසෙ නිසිද්ධබ්බං. අථ වා අට්ඨන්තං වුඬ්ඬානං භික්ඛුනීනං ඉතරාය නවකතරාය ආසනං දාතබ්බං. කම්මානි නවාති ඔසාරණාදීනි නව එව.

පාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවන්දනීයපුග්ගලාදිවණ්ණනා

477. දස ජනාති “දස ඉමෙ, භික්ඛවෙ, අවන්දියා”තිආදිනා (පරි. 330) වුත්තා නවකඅනුපසම්පන්නනානාසංවාසකමාතුගාමපණ්ඩකා පඤ්ච, පාරිවාසිකාදයො ච පඤ්චාති දස ජනා.

ද්වාදස කම්මදොසාති දොසයුත්තකම්මාති ද්වාදසාති අත්ථො.
කම්මසම්පත්තියොති සම්පන්නකම්මාති, විසුද්ධකම්මාතීති අත්ථො. එතදෙවාති
ධම්මෙන සමග්ගමෙව.

අනන්තං නිබ්බානං අජිනී ජිනිත්වා පටිලහතීති අනන්තජිනොති ආහ
“පරියන්ත” ඉච්චාදි. ස්වෙවාති සො එව භගවා.

“විනයං පටිජානන්තස්ස, විනයානි සුඤ්ඤාම තෙ” තිආදිනා
උපාලිත්ථෙරෙරෙනෙව එකං විනයධරං සම්මුඛෙ ධීතං පුච්ඡන්තෙන විය පුච්ඡිත්වා
තෙන විස්සජ්ජිතං විය විස්සජ්ජනං කතං. තත්ථ විනයං පටිජානන්තස්සාති විනයං
ජානාමීති පටිජානන්තස්ස. විනයානීති විනයෙ තයා වුච්චමානෙ සුඤ්ඤාම.

478. පාළියං පාරාජිකාතිආදි උභතොවිභවිගෙසු ආගතෙසු
අග්ගහිතග්ගහණවසෙන වුත්තං.

අවන්දනියපුග්ගලාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙදමොවනගාථා

අවිජ්ජවාසපඤ්ඤාවණ්ණනා

479. සෙදමොවනගාථාසු අකජ්ජියසම්භොගොති අනුපසම්පන්නෙහි සද්ධිං
කාතුං පටික්ඛිත්තො උපොසථාදිසංවාසො එව වුත්තො. පඤ්ඤා මෙසාති එත්ථ ම-
කාරො පදසන්ධිකරො. එසාති ච ලිඛිගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තං, පඤ්ඤො එසොති
අත්ථො. පඤ්ඤ-සද්දො වා ද්විලිඛිගො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ “එසා පඤ්ඤා” තිආදි.

ගරුහණ්ඩං සන්ධායාති ගරුහණ්ඩෙන ගරුහණ්ඩපරිවත්තනං සන්ධාය. දසාති
දස අවන්දියපුග්ගලෙ. එකාදසෙති අභබ්බපුග්ගලෙ. සික්ඛාය අසාධාරණොති
බුරහණ්ඩං ධාරෙතුං අනුඤ්ඤාතසික්ඛාපදෙන හික්ඛුහි අසාධාරණසික්ඛාපදොති
අත්ථො.

උබ්භක්ඛකෙ න වදාමීති අක්ඛතො උද්ධං සීසෙ ධීතමුඛමග්ගෙපි පාරාජිකං
සන්ධාය න වදාමි. අධොනාහිත්ති නාහිතො හෙට්ඨා ධීතවච්චපස්සාවමග්ගෙපි
විවජ්ජිය අඤ්ඤස්මිං සරීරජපදෙසෙ මෙටුනධම්මපච්චයා කථං පාරාජිකො සියාති
අත්ථො.

ජෙජ්ජවත්ථුන්ති පාරාජිකං.

අවිජ්ජවාසපඤ්ඤාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකාදිපඤ්ඤාවණ්ණනා

480. දුස්සකුට්ඨාදීනී ආදි-සද්දෙන අවිජ්ජරතිපුපට්ඨාදීහි, තිණපණ්ණාදීහි ව පටිච්ඡන්තකුට්ටියො සඬගණ්හාති. තාදිසාය හි කුට්ටියා ඛහි යත්වා අන්තො යිතාය ඉත්ථියා මග්ගෙ දුස්සාදිනා සන්ථතං කත්වා පච්චෙසෙන්තොපි පාරාජිකො සියා. ලිඬගපරිවත්තං සන්ධාය වුත්තාති ලිඬගෙ පරිවත්තෙ පටිග්ගහණස්ස විජ්හනතො පුන අප්පටිග්ගහෙන්වා පරිභුඤ්ජනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං.

පාළියං භික්ඛු සියා වීසතියා සමාගතාති වීසතියා සඬබාතාය භික්ඛු සමාගතා, එතෙන සබ්බකම්මාරහතං සඬසස්ස දස්සෙති.

නිවත්ථොති ගාථාය අන්තරවාසකෙන නිවත්ථො උත්තරාසඬගෙන දිගුණං කත්වා පාරුතසඬසාටියො. ඉති තාති තීණ්ඨි වීවරාති කායෙ ගතානෙව භික්ඛුනියා බිත්ථුමත්තං කාළකං උදකෙන ධොවිතමත්තෙ නිස්සග්ගියාති හොන්තීති අත්ථො.

ඉත්ථිං හතෙති ගාථාය න මාතුභූතං ඉත්ථිං හතෙය්‍යා, න පිතුභූතං පුරිසං හතෙය්‍යා. අනරියන්ති තඤ්ච අනරහන්තමෙව හතෙය්‍යා, එතෙන අරහන්තසාතකොපි න හොතීති දස්සෙති. අනන්තරං චුසෙති ආනන්තරියං චුසතීති අත්ථො.

481. සුප්පතිට්ඨිත-නිග්‍රොධසදිසන්ති යොජනවිත්ථතං රුක්ඛං සන්ධාය වුත්තං.

සත්තරසකෙසුති භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තසත්තරසසඬසාදිසෙසෙසු.

පාරාජිකාදිපඤ්ඤාචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගචණ්ණනා

483. කම්මවග්ගෙ යපිතඋපොසථපචාරණානං කත්තිකමාසෙ සාමග්ගියා කතාය සාමග්ගිපචාරණං මුඤ්චිත්වා උපොසථං කාතුං න වට්ටතීති ආහ “යපෙත්වා කත්තිකමාස”න්ති. සචෙ පන තෙසං නානාසීමාසු මහාපචාරණාය විසුං පචාරිතානං කත්තිකමාසබ්හන්තරෙ සාමග්ගී හොති, සාමග්ගීඋපොසථො එව තෙහි කත්තබ්බො, න පචාරණා. එකස්මිං වස්සෙ කතපචාරණානං පුන පචාරණාය අවිහිත්තා. සාමග්ගීදිවසොති අනුපොසථදිවසෙ සාමග්ගීකරණං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ පන වාතුද්දසියං, පන්තරසියං වා සඬසො සාමග්ගීං කරොති, තදා සාමග්ගීඋපොසථදිවසො න හොති, වාතුද්දසිපන්තරසීඋපොසථොව හොති. උපරි පචාරණායපි එසෙව නයො.

පච්චුක්කඬ්ඨිත්වා යපිතදිවසොති හණ්ඩනකාරකෙහි උපද්ද්‍යතා වා කෙනවිදෙව කරණීයෙන පචාරණාසඬගහං වා කත්වා යපිතො කාළපක්ඛවාතුද්දසිදිවසොව. ද්වෙ ව පුණ්ණමාසියොති පුබ්බ-කත්තිකපුණ්ණමා, පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා වාති ද්වෙ

පුණ්ණමාසියෝ. එවං චතුබ්බිධම්මිති පුණ්ණමාසීද්වයෙන සද්ධිං සාමග්ගීපචාරණං,
වාතුද්දසිපචාරණඤ්ච සම්පිණ්ඩෙත්වා වුත්තං. ඉදඤ්ච පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං.
තථාරූපපච්චයෙ පන සති උභින්නං පුණ්ණමාසීනං පුරිමා ද්වෙ වාතුද්දසියොපි
කාළපක්ඛවාතුද්දසියා අනන්තරා පන්නරසීපිති ඉමෙපි තයො දිවසා පචාරණාදිවසා
එවාති ඉමං සත්තවිධම්මි පචාරණාදිවසං යපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං දිවසෙ පචාරෙතුං න
වට්ඨති.

**484. අනුස්සාවනකම්මං කත්වාති පයමං අනුස්සාවනං සාවෙත්වා “එසා
ඤ්ඤති”**ති අනුස්සාවනානන්තරමෙව සකලං ඤ්ඤතිං වත්වා, පරියොසානෙ “එසා
ඤ්ඤති”ති වත්වාති අධිප්පායො.

**485. ය්වායන්ති බ්‍යඤ්ජනප්පහෙදො අධිප්පෙනො. දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා
පහෙදොති** එත්ථ දසධා දසවිධෙන බ්‍යඤ්ජනානං පහෙදොති යොජෙතබ්බං.
කෙනායං පහෙදොති ආහ “**බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා**”ති. යථාධිප්පෙතත්ථබ්‍යඤ්ජනනො
බ්‍යඤ්ජනසඬ්ඛාතානං අක්ඛරානං ජනිකා බුද්ධි බ්‍යඤ්ජනබුද්ධි, තාය
බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා, අක්ඛරසමුට්ඨාපකචිත්තහෙදෙනෙවාති අත්ථො. යං වා
සංයොගපරං කත්වා වුච්චති, ඉදම්මි ගරුකන්ති යොජනා.

තත්ථ ආයස්මතොතිආදීසු යාති අනන්තරිතාති ස-කාරම-කාරාදිබ්‍යඤ්ජනාති
“සංයොගො”ති වුච්චන්ති, සො සංයොගො පරො යස්ස අ-කාරාදිනො, සො
සංයොගපරො නාම. රස්සන්ති අකාරාදිබ්‍යඤ්ජනරහිතං සරං. අසංයොගපරන්ති
“යස්ස නක්ඛමති”තිආදීසු ය-කාර න-කාරාදිබ්‍යඤ්ජනසහිතසරං සන්ධාය වුත්තං.
ත-කාරස්ස ථ-කාරං අකත්වා වග්ගන්තරෙ සිටීලමෙව කත්වා “සුභාපු මෙ”තිආදිං
චදන්තොපි දුරුත්තං කරොතියෙව යපෙත්වා අනුරූපං ආදෙසං. යඤ්ඨි
“සච්චිකත්ථපරමත්ථෙනා”ති වත්තබ්බෙ “සච්චිකථිපරමට්ඨෙනා”ති ව
“අත්ථකථා”ති වත්තබ්බෙ “අට්ඨකථා”ති ව තත්ථ තත්ථ වුච්චති, තාදිසං
පාළිඅට්ඨකථාසු දිට්ඨිපයොගං, තදනුරූපඤ්ච වත්තුං වට්ඨති, තතො අඤ්ඤං න
වට්ඨති. තෙනාහ “අනුක්කමාගතං පචෙණිං අවිනාසෙන්තෙනා”තිආදි.

දීසෙ වත්තබ්බෙ රස්සන්තිආදීසු “හික්ඛුන”න්ති වත්තබ්බෙ “හික්ඛුන”න්ති වා
“බහුසු”ති වත්තබ්බෙ “බහුසු”ති වා “නක්ඛමති”ති වත්තබ්බෙ “න ඛමති”ති වා
“උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්තබ්බෙ “උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වා එවං
අනුරූපට්ඨානෙසු එව දීඝරස්සාදි රස්සදීඝාදිවසෙන පරිවත්තෙනුං වට්ඨති, න පන
“නාගො”ති වත්තබ්බෙ “නගො”ති වා “සඬ්ඛො”ති වත්තබ්බෙ “සඬ්ඛො”ති වා
“තිස්සො”ති වත්තබ්බෙ “තිස්සො”ති වා “යාවතී”ති වත්තබ්බෙ “යාවන්ති”ති වා
එවං අනනුරූපට්ඨානෙසු වත්තුං. සම්බන්ධං, පන වචන්ථානඤ්ච සබ්බථාපි වට්ඨතිති
ගහෙතබ්බං.

486. සෙසසිමාසුපිති අතිමහතිආදීසු දසසුපි.

488. චතුර්විංශකරණෙති චතුර්විංශෙන සඬ්ඝෙන කත්තබ්බෙ. අනිස්සාරිතාති උපොසථට්ඨපනාදිනා වා ලද්ධිනානාසංවාසකභාවෙන වා න බහිකතා. අට්ඨකථායඤ්භි “අපකතත්තස්සාති උක්ඛිත්තකස්ස වා, යස්ස වා උපොසථපචාරණා යපිතා භොන්ති” ති (පරි. අට්ඨ. 425) චුත්තත්තා යපිතඋපොසථපචාරණො භික්ඛු අපකතත්තො එවාති ගහෙනබ්බං. පරිසුද්ධසීලාති පාරාජිකං අනාපන්නා අධිප්පෙතා. පරිවාසාදිකම්මෙසු පන ගරුකට්ඨාපි අපකතත්තා එවාති ගහෙනබ්බං. අවසෙසා...පෙ.... ඡන්දාරභාව භොන්තීති සඬ්ඝතො භත්ථපාසං විජහිත්වා යීතෙ සන්ධාය චුත්තං. අවිජහිත්වා යීතා පන ඡන්දාරභා න භොන්ති, තෙපි චතුර්විංශාදිතො අධිකා භත්ථපාසං විජහිත්වා ඡන්දාරභා භොන්ති. තස්මා සඬ්ඝතො භත්ථපාසං විජහිත්වා යීතෙනෙව ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා දාතබ්බා.

කම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා

496. එතරහි සවෙපි සාමණෙරොතිආදීසු බුද්ධාදීනං අවණ්ණභාසනම්පි අකප්පියාදිං කප්පියාදිභාවෙන දීපනම්පි දිට්ඨිවිපත්තියඤ්ඤෙව පවිසති. තෙනෙව චක්ඛති “තං ලද්ධිං නිස්සජ්ජාපෙතබ්බො” ති. භික්ඛුනම්පි එසෙව නයො. මිච්ඡාදිට්ඨිකොති බුද්ධචචනාධිප්පායං විපරිතතො ගණ්හන්තො, සො එව අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්තාගතොති ව චුත්තො. කෙච් පන “සස්සතුච්ඡෙදානං අඤ්ඤතරදිට්ඨියා සමන්තාගතො” ති වදන්ති, තං න යුත්තං, සස්සතුච්ඡෙදග්ගාහස්ස සාමණෙරානං ලිඬගනාසනාය කාරණත්තෙන භෙට්ඨා අට්ඨකථායමෙව (මහාව. අට්ඨ. 108) චුත්තත්තා, ඉධ ව දණ්ඩකම්මනාසනාය එව අධිප්පෙතත්තා.

තස්සාපි දාතබ්බොති විජ්ජමානං මුඛරාදිභාවං නිස්සාය අප්පට්ඨුච්ඡිත්වාපි පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වාපි ආපත්තිං අනාරොපෙත්වාපි දෙසිතායපි ආපත්තියා බ්‍රුංසනාදිතො අනොරමන්තස්ස දාතබ්බොව. ඔරමන්තස්ස පන බ්‍රමාපෙත්තස්ස න දාතබ්බො.

බ්‍රහ්මදණ්ඩස්ස දානන්ති බරදණ්ඩස්ස උක්කට්ඨදණ්ඩස්ස දානං. තජ්ජනියාදිකම්මෙ හි කතෙ ඔවාදානුසාසනිජ්ජදානපටික්ඛෙපො නත්ථි. දින්නබ්‍රහ්මදණ්ඩෙ පන තස්මිං සද්ධිං තජ්ජනියාදිකම්මකතෙහි පටික්ඛිත්තම්පි කාතුං න වට්ටති, “නෙව චත්තබ්බො” තිආදිනා ආලාපසල්ලාපාදිමත්තස්සාපි නකාරෙන පටික්ඛිත්තත්තා. තඤ්භි දිස්වා භික්ඛු ගීවං පරිවත්තෙත්වා ඔලොකනමත්තම්පි න කරොන්ති, එවං විවජ්ජෙතබ්බං නිම්මදනකරණත්ථමෙව තස්ස දණ්ඩස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා. තෙනෙව ඡන්නත්ථෙරොපි උක්ඛෙපනියාදිකම්මකතොපි අභාසිත්වා බ්‍රහ්මදණ්ඩෙ දින්නෙ “සඬ්ඝනාහං සබ්බථා විවජ්ජිතො” ති මුච්ඡිතො පපති. යො පන බ්‍රහ්මදණ්ඩකතෙන සද්ධිං ඤත්වා සංසට්ඨො අවිච්ඡෙත්වා විහරති, තස්ස දුක්කට්ඨමොති ගහෙනබ්බං අඤ්ඤාටා බ්‍රහ්මදණ්ඩවිධානස්ස නිරත්ථකතාපසඬ්ගතො. තෙනාති බ්‍රහ්මදණ්ඩකතෙන. යථා

තජ්ජනියාදිකම්මකතෙහි, එවමෙව තතො අධිකම්පි සඛිසංආරාධෙත්තෙන සම්මාවත්තිතබ්බං. තඤ්ච “සොරතො නිවාතවුත්ති” තිආදිනා සරුපතො දස්සිතමෙව. තෙනාහ “සම්මාවත්තිත්වා බමාපෙත්තස්ස බ්‍රහ්මදණ්ඩො පටිප්පස්සම්භෙතබ්බො”ති.

යං තං භගවතා අවන්දියකම්මං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. “තස්ස භික්ඛුනො දණ්ඩකම්මං කාතු”න්ති සාමඤ්ඤතො අනුඤ්ඤාතජ්ජකාරං දස්සෙත්වා පුන විසෙසතො අනුඤ්ඤාතජ්ජකාරං දස්සෙතුං “අථ බො”තිආදිපාළි උද්ධටාති වෙදිතබ්බං. ඉමස්ස අපලොකනකම්මස්ස යානං හොතිති අපලොකනකම්මස්ස සාමඤ්ඤස්ස පවත්තිට්ඨානං හොතිති. විසෙසබ්‍යාතිරෙකෙන අවිජ්ජමානම්පි තදඤ්ඤත්ථ අප්පවත්ති. දස්සෙතුං විසෙසනිස්සිතං විය වොහරියති. “කම්මඤ්ඤෙව ලක්ඛණ”න්ති ඉමිනා ඔසාරණාදිවසෙන ගහිතාවසෙසානං සබ්බෙසං අපලොකනකම්මස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන ගහිතත්තා කම්මඤ්ඤෙව ලක්ඛණමස්සාති කම්මලක්ඛණන්ති නිබ්බවනං දස්සෙති. ඉදඤ්ච වුත්තාවසෙසානං කම්මානං නිට්ඨානට්ඨානං, සඛිබාරක්ඛන්ධධම්මායතනානි විය වුත්තාවසෙසබන්ධායතනානන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව චක්ඛති “අයං පනෙත්ථ පාළිමුත්තකොපි කම්මලක්ඛණවිනිවිජයො”තිආදි (පරි. අට්ඨ. 495-496). යථා චෙත්ථ, එවං උපරි ඤත්තිකම්මාදීසුපි කම්මලක්ඛණං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස කරණන්ති අවන්දියකම්මස්ස කරණවිධානං.

“න වන්දිතබ්බො”ති ඉමිනා වන්දන්තියා දුක්කටන්ති දස්සෙතිති දට්ඨබ්බං. සඛිසෙන කතං කතිකං ඤත්වා මද්දනං විය හි සඛිසසම්මුතිං අනාදරෙන අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති එව හොති.

භික්ඛුසඛිසස්සාපි පනෙතං ලබ්භතියෙවාති අවන්දියකම්මස්ස උපලක්ඛණමත්තෙන ගහිතත්තා භික්ඛුසඛිසස්සාපි කම්මලක්ඛණං ලබ්භති එව.

සලාකදානට්ඨානං සලාකග්ගං නාම. යාගුහත්තානං භාජනට්ඨානානි යාගග්ගහත්තග්ගානි නාම. එතෙසුපි හි යානෙසු සබ්බො සඛිසො උපොසංථෙ විය සන්නිපතිතො, කම්මඤ්ච වග්ගකම්මං න හොති, “මයමෙතං න ජානිමිහා”ති පච්ඡා බිය්‍යන්තාපි න හොන්ති. බණ්ඩසීමාය පන කතෙ බිය්‍යන්ති. සඛිසිකපච්චයඤ්ච අවිජ්ජන්තවීරාදීනං දාතුං අපලොකෙත්තෙහි උපචාරසීමට්ඨානං සබ්බෙසං අනුමතිං ගහෙත්වා ච කාතබ්බං. යො පන විසභාගපුග්ගලො ධම්මිකං අපලොකනං පටිබාහති, තං උපායෙන බහිඋපචාරසීමාගතං වා කත්වා බණ්ඩසීමං වා පටිසිත්වා කාතුං වට්ටති.

යං සන්ධාය “අපලොකනකම්මං කරොති”ති සාමඤ්ඤතො දස්සෙති, තං අපලොකනකම්මං සරුපතො දස්සෙතුමාහ “අවිජ්ජන්තවීරං”ඉවිවාදි. යදි අපලොකෙත්වා වීරං දාතබ්බං, කිං පන අප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසම්මුතියාති ආහ “අප්පමත්තකවිස්සජ්ජකකෙන පනා”තිආදි. නාළි වා උපඛිස්සනාළි වාති දිවසෙ

දිවසෙ අපලොකෙත්වා දාතබ්බස්ස පමාණදස්සනං. තෙන යාපනමත්තමෙව
අපලොකෙතබ්බං, න අධිකන්ති දස්සෙති. එකදිවසංයෙව වාතීආදි දසවීසතිදිවසානං.
එකස්මිං දිවසෙයෙව දාතබ්බපරිච්ඡෙදදස්සනං, තෙන යාව ජීවන්ති වා යාව රොගා
වුට්ඨහතීති වා එවං අපලොකෙතුං න වට්ටතීති දස්සෙති. ඉණපලිබොධන්ති
ඉණවත්ථුං දාතුං වට්ටතීති සම්බන්ධො. තඤ්ච ඉණායිකෙහි පලිබුද්ධස්ස
ලජ්ජිපෙසලස්ස සාසනුපකාරකස්ස පමාණයුත්තමෙව කප්පියහණ්ඩං නියමෙත්වා
අපලොකෙත්වා දාතබ්බං, න පන සහස්සං වා සතසහස්සං වා මහාඉණං. තාදිසඤ්චි
භික්ඛාවරියවත්තෙන සබ්බෙහි භික්ඛුහි තාදිසස්ස භික්ඛුනො පරියෙසිත්වා දාතබ්බං.

උපනික්ඛෙපතොති වෙනියපටිජග්ගනත්ථාය වඩ්ඪියා පයොජෙත්වා
කප්පියකාරකෙහි ධ්වනිවත්ථුනො. සඬ්ඪිකෙනපිති න කෙවලඤ්ච තනුප්පාදතො
පච්චයදායකෙහි චතුපච්චයත්ථාය සඬ්ඪිස්ස දින්නවත්ථුනාපිති අත්ථො.

සඬ්ඪිහත්තං කාතුං න වට්ටතීති මහාදානං දෙන්තෙහිපි කරියමානං සඬ්ඪිහත්තං
විය කාරෙතුං න වට්ටතීති අධිප්පායො.

“යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතුං රුච්චතී”ති වුත්තත්තා අත්තනො පරිභොගප්පහොනකං
අප්පං වා බහුං වා ගහෙතබ්බං, අධිකං පන ගහෙතුං න ලහති. උපොසථදිවසෙති
නිදස්සනමත්තං, යස්මිං කිස්මිඤ්චි දිවසෙපි කතං සුකතමෙව හොති. කරොත්තෙන
“යං ඉමස්මිං විහාරෙ අන්තොසීමාය සඬ්ඪිසන්තකං...පෙ.... යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතුං
මය්හං රුච්චතී”ති එවං කතිකා කාතබ්බා, තථා ද්විහි තීහිපි “ආයස්මන්තානං
රුච්චතී”ති වචනමෙව හෙත්ථ විසෙසො. තෙසමිපිති රුක්ඛානං. සා එව කතිකාති
විසුං කතිකා න කාතබ්බාති අත්ථො.

තෙසන්ති රුක්ඛානං. සඬ්ඪිසො සාමීති සම්බන්ධො. පුරිමවිහාරෙති පුරිමෙ
යථාසුඛං පරිභොගත්ථාය කතකතිකෙ විහාරෙ. පරිවෙණාති කත්වා ජග්ගන්තීති
යත්ථ අරක්ඛියමානෙ ඵලාඵලානි, රුක්ඛා ව විනස්සන්ති, තාදිසං ධානං සන්ධාය
වුත්තං, තත්ථ සඬ්ඪිස්ස කතිකා න පවත්තීති අධිප්පායො. යෙ පන රුක්ඛා බීජානි
රොපෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය පටිජග්ගිතා, තෙපි දසමහාගං දත්වා රොපකෙහෙව
පරිභුඤ්ජිතබ්බා. තෙහීති ජග්ගකෙහි.

තත්ථාති තස්මිං විහාරෙ. මූලෙති ආදිකාලෙ, පුබ්බෙති අත්ථො. දීඝා කතිකාති
අපරිච්ඡින්නකාලා යථාසුඛං පරිභොගත්ථාය කතිකා. නික්කුක්කුච්චෙනාති
“අභාජිතමිද්”න්ති කුක්කුච්චං අකත්වාති අත්ථො. බිය්‍යනමත්තමෙවෙනන්ති තෙන
බිය්‍යනෙන බහුං බාදන්තානං දොසො නත්ථි අත්තනො පරිභොගප්පමාණස්සෙව
ගහිතත්තා, බිය්‍යන්තෙපි අත්තනො පහොනකං ගහෙත්වා බාදිතබ්බන්ති
අධිප්පායො.

ගණ්ඨපාති න වත්තබ්බාති තථාචුත්තෙ තෙනෙව භික්ඛුනා දින්නං විය
මඤ්ඤෙය්‍යුං, තං නිස්සාය මිච්ඡාජීවසම්භවො හොතීති වුත්තං. තෙනාහ

“අනුවර්තවා” නිදාදි. උපඩ්ඪභාගොති එකභික්ඛුනො පටිච්ඡනො උපඩ්ඪභාගො.
දෙන්තෙන ව “එත්තකං දාතුං සඬ්ඝො අනුඤ්ඤාසී” නි එවං අත්තානං
පරිමොචෙත්වා යථා තෙ සඬ්ඝෙ එව පසිදන්ති, එවං වත්වා දාතබ්බං.

අපච්චාසීසන්තෙනාති ගිලානගමිකිස්සරාදීනං අනුඤ්ඤාතපුග්ගලානම්පි
අත්තනො සන්තකං දෙන්තෙන අපච්චාසීසන්තෙනෙව දාතබ්බං,
අනුඤ්ඤාතපුග්ගලානං පන අපච්චාසීසන්තෙනාපි දාතුං න වට්ටතීති. සඬ්ඝිකමෙව
යථාකතිතාය දාපෙතබ්බං. අත්තනො සන්තකම්පි පච්චයදායකාදී සයමෙව
විස්සාසෙන ගණ්හන්ති, න වාරෙතබ්බා, ලද්ධකප්පියන්ති තුණ්හී භවිතබ්බං. පුබ්බෙ
වුත්තමෙව්නි “කුද්ධො හි සො රුක්ඛෙපි ඡින්දෙය්‍යා” නිදාදිනා තුණ්හීභාවෙ
කාරණං පුබ්බෙ වුත්තමෙව. තෙහි කතඅනත්ථාභාවෙපි කාරුඤ්ඤෙන තුණ්හී භවිතුං
වට්ටති, “ගණ්හථා” නිදාදි පන වත්තුං න වට්ටති.

ගරුහණ්ඩත්තා...පෙ.... න දාතබ්බන්ති ජීවරුක්ඛානං ආරාමට්ඨානීයත්තා,
දාරුනඤ්ච ගෙහසම්භාරානුපගතත්තා “සබ්බං ත්වමෙව ගණ්හා” නි දාතුං න
වට්ටතීති වුත්තං. අකතාවාසං වා කත්වාති පුබ්බෙ අවිජ්ජමානං සෙනාසනං කත්වා
ජග්ගිතකාලෙ ඵලවාරෙ සම්පත්තෙ.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා

498. විපාකදුක්ඛසඬ්ඛාතානං සම්පරායිකවෙරානන්ති එත්ථ
පාණාතිපාතාදිවෙරෙන නිබ්බත්තත්තා, වෙරජ්ජත්තියා හෙතුත්තා ව
“විපාකදුක්ඛවෙදනා” නි වුත්තා. පාණාතිපාතාදිපඤ්චවෙරවිනිමුත්තානම්පි
අකුසලානං වෙරෙහි සහ එකතො සඬ්ගණ්හනත්ථං
“දසඅකුසලකම්මපථජ්ජහෙදාන” නි පුන වුත්තං.

499-500. තං කම්මන්ති තජ්ජනියාදිකම්මමෙව, සත්තා ආපත්තික්ඛන්ධා
පඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. අත්තරා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති
ඉමස්මිං කප්පෙ ආදිතො පට්ඨාය යාව අම්භාකං භගවතො අභිසම්බොධි, තාව
අත්තරාකාලෙ කකුසන්ධාදිං යපෙත්වා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති
අත්ථො. විනීතකථා සික්ඛාපදන්ති විනීතවත්ථුනි එව. තානි හි
තංතංසික්ඛාකොට්ඨාසානං පකාසනතො “සික්ඛාපද” නි ව ආපත්තිඅනාපත්තීනං
අනුපඤ්ඤාපනතො “අනුපඤ්ඤත්ත” නි ව වුව්වන්ති.

අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ගභවග්ගවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

ඉති මහාවග්ගො, පඤ්ඤත්තිවග්ගො, සඬගභවග්ගොති තිහි මහාවග්ගෙහි
පටිමණ්ඩිතො පරිවාරොති වෙදිතබ්බො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

පරිවාරවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

නිගමනකථාවණ්ණනා

අවසානගාථාසු උභතොවිභඬිග-බන්ධක-පරිවාරෙහි විභත්තත්තා
විභාගපට්ඨෙසනා යස්මිං විනයපිටකෙ. සො උභතොවිභඬිග-බන්ධක-
පරිවාරවිභත්තදෙසනො ආහාති යොජනා. තස්සාති විනයපිටකස්ස.

සත්ථු මහාබොධිති දක්ඛිණසාධං සන්ධාය වදති. යං පධානසරං නාම පරිවෙණං,
තත්ථ වාරුපාකාරෙන සඤ්චිතං පරික්ඛිත්තං යං පාසාදං කාරයි, තත්ථ තස්මිං
මහානිගමසාමිතො පාසාදෙ වසනාති යොජෙතබ්බො.

බුද්ධසිරිං උද්දිසිත්වා නිස්සාය, තස්ස වා අජ්ඣෙසනම්පි පටිච්ච යා ඉද්ධා
පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයනාය සම්ඥා විනයසංවණ්ණනා ආරද්ධාති යොජනා.

සිරිතිවාසස්සාති සිරියා නිවාසනට්ඨානභූතස්ස සිරිපාලනාමකස්ස රඤ්ඤො.
ජයසංවච්ඡරෙති විජයයුත්තෙ සංවච්ඡරෙ. ආරද්ධකාලදස්සනත්ථං පුන
“ජයසංවච්ඡරෙ අයං ආරද්ධා”ති වුත්තං.

කාලෙ වස්සන්ති යුත්තකාලෙ වස්සනසීලො. දෙවොති මෙසො.

නිගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ව ආරද්ධා, විනයට්ඨකථාය යා;
වණ්ණනා නාතිවිත්ථිණ්ණා, පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයා.

පඤ්ඤාසභාණවාරාය, තන්තියා පරිමාණතො;
සම්ප්ඤ්ඤානිට්ඨිපරමා, යා විමතිවිනොදනී.

අනන්තරායෙන කතා, අයං නිට්ඨමුපාගතා;
යං තං නිට්ඨං තථා සබ්බෙ, පාණිතො සමනොරථා.

ඵෙරෙහි විනයඤ්ඤාහි, සුච්ඡල්ලෙඛවුත්තිහි;
අවිස්සත්ථාතිවිත්ථිණ්ණ-ගන්ථහිරු හිපත්ථිතං.

කරොන්තෙන මයා එවං, විනයඅත්ථවණ්ණනං;
යං පත්තං කුසලං තෙන, පත්වා සම්බොධිමුත්තමං.

විනයත්ථං පකාසෙත්වා, යො සොපායෙන ලක්ඛණං;
සොපායං විමතිවිජෙද-ඤාණවක්ඛුපදායකං.

විරද්ධත්ථවිපල්ලාස-ගන්ථවිත්ථාරභානියා;
විසුද්ධිං පාපයිස්සාමි, සත්තෙ සංසාරදුක්ඛතො.

ලොකියෙහි ච භොගෙහි, ගුණෙහි නිබ්බ්ලා පජා;
සබ්බෙහි සහිතා භොන්තු, රතා සම්බුද්ධසාසනෙති.

විමතිවිනොදනීටිකා නිට්ඨිතා.